

Theodore
Besterman

P. S.

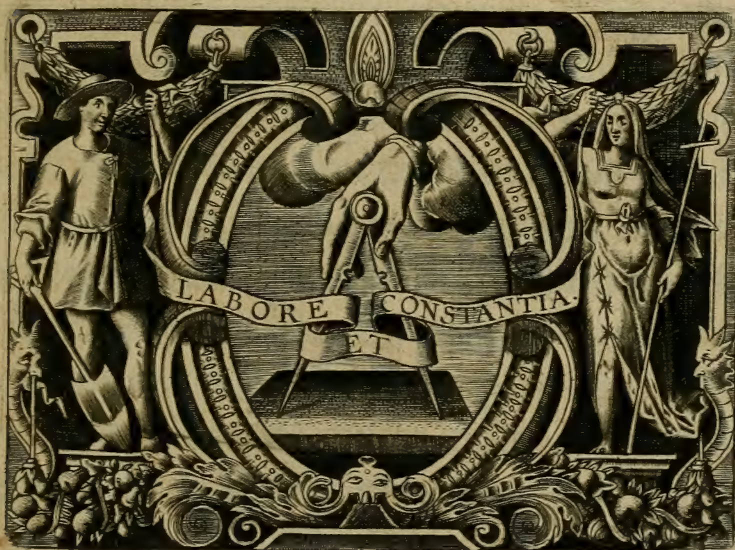
Hoc primo Tomo continentur critica: nimirum;

1. Variarum lectionum libri 3.
2. Antiquarum lectionum libri 5.
3. Epistolicarum quaestionum libri 5.
4. Electorum libri 2.
5. Ad Valerium Maximum breves notae.
6. Animadversiones in Tragoedias Senecae.
7. Judicium de consolatione Ciceronis.
8. Satyra Menippaea.
9. De recto pronuntiatione latinae linguae.

IVSTI LIPSI
OPERA OMNIA
QVÆ
AD CRITICAM
PROPRIE SPECTANT:

Postremùm ab ipso aucta, correcta, digesta.

Quorum omnium Index & Ordo post Præfationem.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Viduam & Filios Ioannis Moreti.
CIƆ. IƆC. XI.

Cum Priuilegijs Cæsareo & duorum Regum, & Principum Belgarum.

AD LECTOREM.

CCE tibi, Lector, Criticos meos omnes libellos: quos ſparſos anteà collegimus, & compoſuimus tibi in hunc faſcem. Viſa enim res & commoditas tua ita poſcere, vt quidquid à nobis huiuſce argumẽti eſſet; promptum ſemel haberes, & in vnâ manu, ſub vno oculorum ictu. Etſi enim facie & formâ ſtili, quidam ex his inter ſe diſcrepent: tamen fine omnes ferè conueniunt, & argumento. Finis ijs, illuſtrare, emendare: argumentum, genus omne veterum ſcriptorum. Quod ſtudium ſcio eſſe qui eleuent, aut carpant. verbo tamen potiùs, quàm ex animo: quia reuerà nemo æſtimare litteras & ſcriptores veteres ſeriò poteſt: qui non ſimul æſtimet iſta. Quæ enim ſanitas aut puritas iis abſque his Notis, imò quæ vita? Æuum auorum cogitent, & æuum noſtrum, illo ſquallor & horrida barbaries vixerunt: hoc Typographia nata, bona ſanè ſtudiorum nutrix, ſed audax ſæpè, lucri-cupida, & quæ non minùs verè corruptrix librorũ audiet, quàm propagatrix. Quod autem remedium aduerſus vtrumque, niſi Cenſoria iſta, vt ita loquar, ſpongia; ſiue ad veteres illas labes eluendas, ſiue ad has nouas? Nam quòd quidam facilè hoc & pronum cuiuis putant:

vereor vt imperitè aut ſuperbè errent. & cliui profectò in hac ſcriptorum viâ non pauci, quos ſuperciliosi iſti numquam ſuperent, niſi adiuti & alleuati à nobis. Sed videlicet ita humanum ingenium eſt, facilia putare quæ iam facta: nec de ſalebris cogitare, vbi via ſit ſtrata. Chriſtophori Columbi dictum & factum adpoſitè iis ingeram, illius qui nouum orbem retexit primus. Cùm enim ea res in magnâ gloriâ & ſimul inuidiâ eſſet: euênit, vt in conuiuio quopiam Hiſpani proceres hanc laudem eius delibatum irent & imminutum. Quippe rem pronam eam fuiſſe, nauigationem ſine diſcrimine, appulſus faciles; denique vnum aliquem ex ſeſe potuiſſe eaſdem illas terras genteſque reperire, ſine Itali hominis vllo niſu. Columbus (aderat enim) cùm tacitus diu audiſſet, ſurrexit, & velut aliud agens ouum adtulit à gallinâ. in menſâ repoſuit. &, Heus ſodales, inquit, quis veſtrûm ille ſollers, qui hoc ouum rectum mihi deſtituat, & in caput? Muſſare illi, circumſpicere: negare ad extremum omnes id fieri. Ille clementer, Imò fiet, inquit: & ſimul ouum leuiter à capite tuſum & quaſſatum, depoſuit erectum. Enimuerò hîc riſus, & pænè irriſus. pro ſe quiſque, rem facilem nugatoriamq́. eſſe, dicere. Attamen, ait ille renidens, quis veſtrûm hoc facile ante me indicem potuit? Talis inuentio noui orbis eſt: quem inueniendum ante me nemo,

omnes

omnes inueniant inuentum. Hoc, inquam, aptè dixerim de emendationibus noſtris & coniecturis: quas ſpernunt multi repertas, ſudent multùm in reperiendis. Nec tamen ego operam iſtam nimis etiam vendito (ad maiora quædam & altiora voco iuuentutem, & ad Sapientiæ ipſum collem:) ſed vtilem tantùm clamo, & inter neceſſarios doctrinæ apparatus. Tu quidem Lector, ſiquid adiutum te hac induſtriâ noſtrâ in vadis aliquot locorum tranſmittendis ſenties, ſi caligantes oculos tuos illuſtratos alibi ingenij noſtri face: gratum memoremque te præbeas hactenus, vt duobus verbis vſurpes, LIPSIVS inuênit. Hoc enim à te cum Thalete ſapiente illo non ineptè peto. qui Mandraitum Prienenſem cùm noua quædam & ſubtilia de cælo ac ſolo docuiſſet, offerente illo mercedem quam & quantam vellet: Hoc pro omni mercede eſto, inquit, vt quoties apud alios ea proferes, Thaletem non celes auctorem. Quæ enim alia nobis merces ex ſtudio iſto? quod reuerà fructuoſum tibi potiùs, Lector, quàm glorioſum nobis. Peto amplius, vt ſi coniecturæ non omnes rectæ, veraces, Apollineæ, veniam benignè indulgeas. certus, vix aliquid in hoc diuinatorio genere eſſe certi, cùm recedimus à libris. Et tamen acumina illa ipſa ſæpè, quamquam falſa, delectant: ideoque in prioribus & iuuenilibus noſtris libris talia quædam conſultò re-

 liqui-

liquimus, nec castigauimus omnia ad rigidam Veri normam. Videat non nemo alucinationes nostras, si volet, & rideat: sciatque in tot missis iaculis non omnia directò peruenire ad scopum. Talia præsertim in *Variis* nostris sunt: quas editas & additas hîc fateor pęnè prętér meam mentem. Delitescere enim eas volebam, imò perire: aliter Typographus peruicit & amici. Iam in *Epistolicis* meis aut alibi, siquæ laudes sunt supra meritum aut verum: postulo ne vt testimonia ea accipias, néve me iudicij vanum censeas, sed amoris fortasse largum. Cur enim non amplificare nobis atque exaugere quædam in amicis liceat, veterum nouorumque exemplo? Illud tantùm non excuso, quod quosdam verè improbos nimis amicè compello, & candorem aliquem lucemque famæ circumdo animis tam nigris. Sed fefellêre me: nec latentia illa vitia adolescens intueri prorsus potui, iudicij acie adhuc infirmâ. Ignotis adhæsi: notos fugi, fugiamque. nec placebit mihi quisquam, cui non Pietas & vera Virtus. Quæ te ament, mi bone Lector, & tu illas.

SVE-

SVETONIVS

DE VAL. PROBO.

MVlta exemplaria contracta EMENDARE ac DISTINGVERE, & ANNOTARE curauit, ſoli huic, nec vlli prætereà, Grammatices parti deditus.

Ordo

Ordo horum librorum.

IVSTI LIPSI

VARIARVM LECTIONVM

LIBRI III.

ILL^MO ET AMPL^MO

D. ANTONIO PERRENOTO GRANVELLANO S. R. E. CARDINALI, MACHLINIÆ ARCHIEPISCOPO,

Iustus Lipsius S. D.

RAESTANTIVM ciuium, Cardinalis Amplissime, & qui excellentiùs gerere se in repub. voluerunt, duo ferè genera sunt. Vnum eorum qui ingenij ac consilij sui luce patriæ profuerunt, quorum summa semper in Senatu & apud bonos fuit auctoritas: alterum eorum qui non tam ingenio, quàm armis & bello operam reip. nauarunt; qui & ipsi apud bonos grati fuerunt, sed vulgi tamen laude & populari gloria maximè floruerunt. Vtraque res, si verum quærimus, magni viri & præstantis ciuis est: sed prioris illius generis vt maior quædam dignitas, ita maior semper in quaque rep. paucitas fuit. Nam quocumque animum & cogitationem conuerto, multos sanè & pæne dicam innumerabiles, qui bello & armis patriæ fines vel propagarint, vel defenderint, inuenio. At qui consilio, auctoritate, prudentia regere ac gubernare rempub. contra popularem impetum constanter & sapienter possent, paucos equidem ex omni memoria memini legere. Apud Romanos quidem, ne ad externa eamus, claros Imperatores & rerum gestarum magnitudine illustres quamuis multos commemorare nullius negotij sit, Camillos, Curios, Scipio-

 nes,

nes,Paullos,Fabios,Marcellos, Marios, Cæſares, Pompeios,innumeros alios.qui verò cõſilio ac ſapientia rempubl. fortiter defenderint,qui ſeditioſis ciuibus,qui pernicioſis legibus, alijsq. quæ labefactare ſtatum reipub. poſſent, omni contentione reſtiterint; verè dicam, pro dignitate tanti Imperij pauci ſemper inuenti ſunt. Nam præter M. illum Scaurum, dictum principem Senatus, Q. Catulum,L. Scæuulam, Catones, Q. Metellum, Ciceronem noſtrum, quos in hoc prudentium & optimatium genere debeamus ponere, non facilè prætereà ex omni antiquitate commemorare poſſim. Cuius rei rationem ſi quærimus, duæ meo iudicio paucitatis huius cauſſæ ſunt vel ſolę vel præcipuę. Primùm enim,vt ego ratiocinor, cùm haud paulò popularior & ad gloriam facilior eſſet illa militaris, quàm hæc rectè conſulendi ratio,bellica quidem laude excelluerunt multi;prudentiæ verò in repub. gerenda famam pauci conſequi vel voluerunt,vel,vt veriùs dicam, potuerunt. Maior enim res eſt,quàm homines ſuſpicentur, & præſtantioris cuiuſdam ingenij,ſummis de rebus ſententiam pari fide & prudentia poſſe dicere; cognitas habere omnîs reipubl. partes; morem maiorum,leges,iudicia,vectigalia,commoda reipub. conſtanter defendere, omnem in partem animo excubare, proſpicere futura, meminiſſe præterita,nullo metu, nulla ſpe à reipub. vtilitate & ab illa honeſtatis regula demoueri. Ergo non omnes erant eo ingenio & prudentia à natura conſtituti, qui ſalubri conſilio prodeſſe patriæ, & hæc tanta munia ſuſtinere poſſent. Deinde etiam, quam ego ſecundam cauſſam ſtatuo, inter eoſipſos qui ea prudentia erant vt poſſent, pauci inueniebantur ea caritate erga rempub. qui vellent hanc tam arduam & plenam periculorum viam ingredi. Nam, vt verè dicam, qui hanc in repub. Optimatium

matium ſectam ſequuntur, ſententiasque ſuas omnîs non ad popularem rationem, ſed ad patriæ vtilitatem dirigunt, multa eis ſanè & magna ab imperita multitudine propoſita ſunt pericula, multi aduerſarij, multæ inſidiæ ſubeundæ ſunt. Quod & in ijs ampliſſimis viris, quos paullò antè commemoraui, intellegere licet; quorum alij per vim in exſiliũ à concitata multitudine pulſi, alij iudicio damnati, alij alijs ignominijs & inſidijs appetiti ſunt: & in quibuſdam memoria etiam noſtra vidimus, qui cùm omnîs curas & cogitationes ſuas in reip. ſalute defixiſſent, eam tamen caſuum acerbitatem indignè ſubierunt, quam commemorare ſine dolore aut lacrymis non poſſim. Videlicet malus dignitatis aut virtutis iudex eſt populus: & non raró quorum meritis in remp. & populum ipſum ſingularibus nulla gratia, nulla merces digna ne cogitari quidem poſſet, populo diſceptatore, pro mercede pœnam, pro laude ignominiam, pro gratia indignationem acceperunt. Vt equidem perſæpè in mentem mihi veniat admirari, quemquam repertum eſſe ea caritate in patriam, qui nullo aut paruo prẹmio prouocatus, & contrà tot periculis propoſitis, ad hanc tam lubricam & ancipitem reip. adminiſtrationem ſingulari quodam animi robore ſit delatus. Et cogor nonnũquam, Illuſtriſſime Perrenote, patieris enim vt quod de te ſentio, liberè dicam, cum admiratione quadam virtutum tuarum in te intueri; quem inter paucos memoria noſtra habemus, quem cum veteribus illis Optimatibus & reip. moderatoribus non tantùm prudentia & conſtantia, ſed etiam ſimilitudine quadam caſuum poſſimus coniungere. Nimirum vt reliquæ prioris illius ætatis virtutes miſero noſtro ſæculo ferè omnes exaruerunt, ſic inprimis patriæ caritas, & reipub. cura penes paucos & tui ſimiles manſit. in qua tu cum

immortali tua laude verſaris; & ita verſaris, vt non cum noſtri ſæculi hominibus, ſed cum antiquitate ipſa comparandus videaris. Nam & tu ea prudentia natus es, quam in paucis, non dicam vidimus, ſed vel legimus, vel audiuimus; & eo ſemper animo erga remp. fuiſti, vt poſthabitis periculis, neglecta etiam propria ſalute tua, nihil tibi, niſi de patriæ commodis cogitandum putaris. Non dabitur hoc à me auribus tuis; ſed profectò quis non intellegit vnum eſſe te, cuius conſilio, fide, prudentia, his viginti annis patria noſtra maximè ſit vſa? Qui à Rege noſtro optimo, & poſt hominum memoriam ſapientiſſimo in ſocietatem intimi conſilij aſſumptus, omnibus deliberationibus eius non interfuiſti ſolùm, ſed etiam præfuiſti? Nulla res grauis geſta ſine te, nihil laudabile niſi per te: nulla legatio dignior, quam non obieris: nulla pax, cui non pręfueris: nulla fœdera, quę non ſancieris. Magna hæc & præclara laus eſt, vnum aliquem è multis ea præſtantia virtutis & magnitudine animi eſſe, qui tot negotia, & tantam molem rerum ſuſtinere ſolus, & tamquam gubernator in naui, ſic in hoc reip. curſu tractare gubernacula, & clauum rectum tenere poſſit. Magna, inquam, & diuina laus, & quam haud ſcio an pauci memoria noſtra conſecuti ſint: & eò tua illuſtrior quàm ceterorum, quòd cùm neſcio quo fato tuo multos ſemper partim inimicos, partim inuidos in hac reip. adminiſtratione nactus eſſes, nullæ tamen vmquam minæ, nulla vis, nullæ inſidiæ demouere te ab inſtituto & à caritate patriæ potuerunt. Habet hoc omnino præſtans & excellens virtus, vt neſcio quomodo facilè aut inuidos inueniat aut inimicos, quos qui pro repub. contemnere aut neglegere poteſt, is verè vir, & is patriæ amans ciuis iudicandus eſt. Quod quidem præclarè feciſti adhuc, & facis cottidie, nec quidquam eſt tibi tãti, quod demouere te

re te à repub. & à salutari sententia possit. Vt equidem non aliter iudicare possim, quàm diuino quodam munere excellẽtem istam virtutem tuam difficillimis temporibus datam atque oblatam afflictæ reip. esse. Itaque quamquam virtus ipsa sibi satis magnum præmium est, nec ornamenta vlla aliunde desiderat; tamen pro his rebus & singularibus in rempub. meritis tuis & Pontifex maximus Cardinaliciam dignitatem vltrò nec quidquam tale cogitanti tibi obtulit, & clementissimus Rex noster præter alia multa quæ honorificè de te statuit, etiam Machliniensi Archiepiscopatu ornauit. Quæ dignitates quamuis magnæ sint, vt sunt, tamen dubium profectò est, vtrùm te magis ornent, an tu illas. Nec verò intra domesticos parietes minor in priuata tua vita integritas est, quàm in repub. dignitas & splendor. Domi singularis modestia, foris comitas, in aduersis magnitudo animi, in prosperis moderatio, ad hæc erga omnîs humanitas & facilitas tua faciunt, vt omnes te non tamquam hominem aliquem de nostro cœtu, sed tamquam deum quemdam de cęlo delapsum intueantur & admirentur. Sed inter has præclaras & eximias virtutes tuas maximè tamẽ quasi è sublimi quadam specula se ostendit & extollit benignitas illa tua & innata tibi erga litterarum studiosos animi propensio, quæ ita in te elucet, vt videatur te ad hanc vnam virtutem natura genuisse, voluntas exercuisse, fortuna seruasse. Primus enim tu in illo dignitatis gradu constitutus, in his regionibus sopita litterarum studia benignitate tua excitasti, liberalitate promouisti, & princeps tu nobis, & studiosis omnibus ad benè de litteris sperandum quasi signum aliquod sustulisti. Atque vt illa felix ingeniorum & doctrinæ omnis parens Italia suos Medices, Farnesios, Estenses, Cæsarinos tulit, præstantes viros & fato quodam natos

rei litterariæ iuuandæ, ſic profectò te regiones noſtræ vel vnum, vel inter paucos habent, qui noſtrórum hominum ingenia ad hæc ſtudia amplectenda benignitate tua excitare & poſſes, & maximè velles. Quæ cauſſa, fateor, ſola me impulit, vt hos Variarum lectionum libros, impolitum opus, & eruditis auribus tuis minimè dignum; ſed primos tamen ſtudiorum & adoleſcentiæ meæ fructus ſub tui præclari nominis commendatione in manus hominum & poſteritatis famam peruenire maximè vellem. In quibus ſi quis aut accuratum illud iudicium, aut cõſtantem vbique diligentiam deſiderat, is parum iudicare mihi videtur, quid vel ab hac ætate mea poſtulandum, vel vt id addam, à regione noſtra expectandum ſit. Nam & nos quidem ea adhuc adoleſcentia ſumus, quam fortaſſe aliorum magis ſcripta & iudicia legere, quàm de alijs iudicare conueniat: & in ea porrò regione educati, quæ vti iam primum aſpicere & agnoſcere antiquitatis memoriam, & illa ſtudia quæ ab humanitate nomen habent, cœpit, ita paucos litterarum iſtarum vel fautores adhuc habet, vel monitores: Sed hoc quantumcumque eſt quod præſtiti, quod ſentio quàm ſit exiguum, nec volo nec poſſum id verbis amplius facere, quàm reipſa eſt; & id omne tuo inprimis, Illuſtriſſime Perrenote, & aliorum iudicio permitto. Id quidem ſi conſequar, vt limatis tuis & politis ſenſibus diligentiæ meæ ratio probetur: primos hos ſanè adoleſcentiæ meæ labores magno & nimio præmio compenſatos iudicabo, & erit cauſſa cur vnà cum ætatis progreſſu ad maiora quædam & prȩſtantiora te duce ac patrono perueniam. Vale, Louanij. Kal. Iunijs, Anno ∞. IↃ. LXVI.

AD LECTOREM.

VATTVOR *isti libelli initio fuerant: ego secundum subduxi, qui de Conuiuio eiúsque ritibus erat. quia posteà pleniùs in Antiquis ea sum exsecutus. Sed & de* PRONVNCIATIONE, *quod ibi iniectum, in proprio suo libro iam dedi. Quid ergo opus ista reponere? imò nec reliquis fortasse valdè opus aut vsus (tenuia enim omnia fateor, nec magnæ rei) nisi quòd iuuet fortasse aliquem tirocinium hoc, vt sic dicam, ingenij nostri videre, & quæ scripsimus in primis illis florescentis ætatis annis. Vix nouemdecennes eramus, cùm* VARIAS *istas dedimus, & viam stilo ac famæ strauimus: quam vtinam felici ac recto pede sim emensus! Conati sumus, & videbis cum annis & iudicio aliquid accreuisse: & paullatim iuisse posteà ad illam duplicem Scientiæ ac Prudentiæ, imò & Sapientiæ metam. Ad hæc siquid scripta mea conducent, benè est: voueo quidem, & te ad illa, bone Lector, seriò excito & hortor. Antuerpiæ in Typographeio* PLANTINIANO, *postrid. Non. Iun.* ∞. IↃ. XCIX.

INDEX CAPITVM

LIBRI PRIMI.

LIBRI SECVNDI.

CA

LIBRI TERTII.

IVSTI

IVSTI LIPSI VARIARVM LECTIONVM LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

M. Ciceronis libro secundo De Oratore locus quidam obscurior explicatus.

PLENA est elegantissimæ doctrinæ C. Iulij illa apud Ciceronem de iocis & facetijs accurata disputatio, & in qua legenda liberalis animus ingenua quadam voluptate delinitus possit vt in amœno deuersorio conquiescere. Sed, verè vt dicam, vellem quanta in disputatione eruditio est, tanta in exemplis ipsis esset facilitas, quæ ita vel ambigua, vel acuta, vel denique antiquitate ipsa obscura sunt, vt minimè equidem mirer, viris eruditissimis, & ceteroqui acie mentis occultissima quæque perspicientibus, in his explicandis quasdam offusas esse quasi tenebras. Nolo homines eruditos nominans offendere quos nisi honoris caussa compellare non soleo, tantùm interpretationem meam obscurioris cuiusdam loci proponam, non præiudicaturus aliorum sententijs, sed quid mei iudicij sit breuiter expositurus. Ciceronis verba in disputatione illa de Iocis, Dialogo secundo De Oratore hæc sunt.

Ridiculè etiam illud L. Porcius Nasica Censori Catoni cùm ille, Ex tui animi sententia, Tu vxorem habes? Non herclè, inquit, ex animi mei sententia.
Proposui locum quomodo eum legendum & interpungendum iudico; nunc ioci istius & facetiæ ratio quæ sit, paullò altiùs ex antiquitate repetendum mihi videtur. Illud satis constat, Censores cùm lustrum conderent, cumprimis curam rei vxoriæ veteri instituto apud Romanos habuisse. & cùm propagatio subolis ad imperij vel dignitatem vel æternitatem maximè pertineret, diligenter cauisse, nequis ciuis Romanus cælebs & sine vxore esset. Cicero de Legibus Censorum officia describens: *Populi*, inquit, *æuitates, suboles, familias, pecuniásque censento, cælibes esse prohibento.* Et idem in libris de Republica: *Nec verò mulieribus præfectus præponatur, qui apud Græcos creari solet, sed sit Censor qui viros doceat moderari vxoribus.* Illud fortassis ignotius, solitos esse Censores, aliósque magistratus in iureiurando exigendo hæc verba præmittere, *Ex animi tui*

 sententia.

sententia. Id est, Responde ad id quod rogabo ex animi tui sententia, ita vti sentis, néve me sciens fallas. ac deinde addebant, *Tu equum habes?* aut, *Tu vxorem habes?* Quod idem in omni solemni iuramento seruatum. Auctor Cicero in Academicis. *Quam rationem*, ait, *etiam maiorum nostrorum comprobat diligentia, qui primùm iurare* EX SVI ANIMI SENTENTIA *quemque voluerunt*. Et Petronius Arbiter indicat: *Eumolpus tabulas fœderis signat, queis hæc formula erat. Ex tui animi sententia. vt tu Triphena, neque iniuriam tibi factam querêris*, &c. Ex his iam nunc facilis nobis erit, vt opinor, loci huius interpretatio. Cùm enim Censor Cato in lustro condendo à nescio quo Nasica nimis faceto homine solemnibus verbis de more petijsset, *Ex animi tui sententia*. dic videlicet, aut iura, *Tu vxorem habes?* ille alter intempestiuè dicax & ioci occasionem vndequaque captans, respondit, *Non herclè ex animi mei sententia*. Ita videlicet solemnibus illis verbis respondens quasi Censor non rogasset vtrùm vxorem haberet, sed vtrùm morigeram, bonam, & ex animi sui voluntate vxorem haberet. Petebat quidem igitur Censor, vt iurans ex animi sui sententia, diceret vtrùm celebs esset, aut vtrùm haberet vxorem: cùm ecce ille ridiculè & præter exspectationem verba in alium sensum detorquens, negat se habere vxorem talem, qualem ex animi sui voluntate vellet habere. Quis autem fuerit L. Nasica iste, incertum: Censorem verò cui id contigerit, M. Catonem illum Censorium fuisse existimo. Quod autem in vulgatis legitur, *Non herclè ex animi tui sententia:* quasi in Censorem ipsum Nasica cauillatus sit, eumque vt proniorem in vxorem suam arguere voluerit, id & contra libros omneis veteres esse, viri eruditi testati sunt, neque profectò acutiorem aliquam sententiam aut iocum habet. vt omittam parum credibile esse, ciuem aliquem tam scurrili ioco, vel potiùs conuicio, seueritatem Censoriam ausum esse lacessere. Refertur autem idem hic iocus etiam apud Agellium, sed ita, vt in vulgatis Ciceronis, corruptè. Ergo etiam ille ad hoc exemplum corrigendus est. Non dissimilis iocus Domitij Afri apud Quinctilianum lib. VI. *Cùm Sulpicius Longus, qui ipse fœdissimus esset, eum contra quem iudicio liberali aderat ne faciem quidem liberi hominis habere dixisset: ei respondens Domitius Afer, Et tu, inquit, ex animi sententia Longe: qui malam faciem habet, liber non est?* Rogo autem si cui fortè hæc Ciceronis interpretatio mea vel quæsita longiùs, vel acutior quam pro re videbitur, is locum totum vnà cum interpretatione mea diligentiùs consideret, ego audacter præsto iturum eum in sententiam meam.

CAPVT II.

Propertij è libro tertio versus de coniectura emendatus.

MANTONII Mureti, quem ego virum natum his studijs iuuandis honoris caussa nomino, labore & commentatione negandum non est aliquot loca Propertij & emendatiora legi, & minore negotio posse intellegi. Sed tamen siue ille rei difficultate deterritus, quod in

tanto ingenio difficulter existimo, seu verius à negotijs alijs districtus curam hanc deponere coactus est, pro rei magnitudine quam susceperat,& pauca quædam præstitit, & in his insignia maximè loca prætermisit. Verumtamen quo candore in litteris omnes esse debemus, gratiam industriæ eius habeo quod egit, ignosco occupationibus quod omisit. Ego autem cùm nescio quomodo secundùm Ciceronem, poëtæ huius doctrina & elegantia adhuc delectatus sim, libenter & nunc locũ quemdam Propertij à Mureto ne tentatum quidem, emendabo, & posterius his ipsis libris, quoties occasio dabitur, idem sæpiùs sum facturus. Libro tertio Elegia quædam est ad Tullum, vt apparet, nobilem hominem in Græcia, Asia, & exteris regionibus procul à patria peregrinantem, quem cùm in Italiam ad penates & parentes reuocare conaretur, elegãtibus versibus Italiam laudat, & nihil in orbe toto esse ostendit, quod cum Vrbis miraculis & diuitijs possit conferri. Inter alia autem legũtur ibi hi versus,

Et quà Gygæi visenda est ora Caystri,
Et quà septenas temperat vnda vias.

Qui prior quidem versus, meritò an immeritò, mihi semper suspectus fuit, neque assequi profectò adhuc possum, quid Propertio in mentem venerit, Caystrum Lydiæ fluuium Gygæum vocare. An'ne à Gygæo lacu, qui in eadem regione est, Caystrum Gygæum dixit? Video id placere doctis, neque si hanc scripturam retinemus, facilè aliquid melius in hanc rem inuenerimus; durum tamen meo iudicio & quodammodò ineptum sit, fluuium à vicino aliquo lacu denominare, & tum denique probarem, si reperirem simile exemplum. Ego leuiter aliquando ex scripturæ vestigijs suspicatus sum, *Cygnæi*, à poëta hoc loco scriptum fuisse, quòd verbum illud hîc mirè conueniret,& à vulgata scriptura minimùm discederet. Sed tantùm, vt dixi, suspicatus sum. Nunc autem postquam contigit mihi aliquando Beroaldi viri, vt illius ætatis captus erat, & diligentis & eruditi, in hunc poëtam Commentarios videre, qui testatur in vetustissimo libro scriptum exstare, *Si quane olorigeri*, non iam suspicor, sed planè habeo affirmare, hanc quam posui, veram & germanam esse huius loci lectionem. Nam id quod in veteri libro est, *Olorigeri*, apertè ex huius vocis, *Cygnæi*, interpretatione manauit. *Cygnæum* autem *Caystrum* Propertius vocauit, quòd is fluuius & loca vicina cygnis quammaximè sint frequentia. Qua voce ipsa vsus est etiam Cicero libris de Oratore. De cygnorum autem apud eum fluuium frequentia & Virgilius testatur, & referti sunt testimonijs veterum scriptorum libri. sed in re clara quid est necesse λεπτολογεῖν;

CAPVT III.

M. Ciceronis locum Oratione pro Cn. Plancio è Demosthene videri expressum.

MAXIME esset optandum, vt quam operam in Homeri & Virgilij similibus locis inter se comparandis iampridem viri eruditi sumpserunt, eamdem industriam aliquis in principibus & summis oratoribus,

bus, Demosthene ac Cicerone, poneret. Vtili certè & iucunda opera, cùm loca omnia quæ hic noster à Græco illo mutuatus est, vno quasi aspectu liceret intueri, contendere inter se, dijudicare quid ille astrictius, quid hic copiosius, quid noster grandius & ornatius, quid ille purius & simplicius, quid hic, quid ille fortius, neruosius, melius, deterius dixisse videatur. Nam si verè æstimare volumus, Ciceronis nostri eloquentia, quanta quanta est, à Demosthene manauit; eumque cùm in imitatione præcipuum sibi proponeret, non tantùm artificio & ductu orationis sæpè conueniunt, sed nonnumquam etiam in eadem incurrunt & verba & sententias. Cuius generis est ille, verbi gratia, elegans, & pulchra similitudine exornatus pro Cn. Plancio locus, de varietate & inconstantia populi.

Sin hoc persæpè accidit, vt & factos, & non factos esse aliquos miremur, si campus atque illæ vndæ comitiorum vt mare profundum & immensum sic efferuescunt quodam quasi æstu vt ad alios accedant, ab alijs autem recedant: in tanto nos impetu studiorum & motu temeritatis, modum & consilium & rationem requiramus?

Ita Cicero. Demosthenes autem de eadem populi temeritate quàm non tantùm similia dixit, sed pænè eadem: ὄχλος ἀσταθμητότατον πρᾶγμα τῶν ἁπάντων, καὶ ἀσυνετώτατον, ὥσπερ ἐν θαλάττῃ κῦμα ἀκατάστατον, ὡς ἂν τύχῃ κινούμενον, ὁ μὲν ἦλθεν, ὁ δ' ἀπῆλθε, μέλει δ' οὐδενὶ τῶν κοινῶν, ἀλλ' οὐδὲ μέμνηται. δεῖ δὲ τίνας φίλους ὑπάρχειν τοὺς ἕκαστα πράξοντας ἐν ὑμῖν αὐτῷ, καὶ διοικήσοντας οἷον ἂν αὐτῷ δοκῇ.

CAPVT IV.

M. Terentij Varronis in Satyris locus emendatus.

M. TERENTII Varronis, inter ceteras librorum eius reliquias, Satyrarum etiam aliquot fragmenta ad nos peruenerunt, sed ita lacera & miserè corrupta, vt haut sanè multum intersit aut omnino perijsse, aut ita mutila superfuisse. Sed in ijs vt quædam planè deposita & desperata sunt, ita alia eiusmodi, vt tamen videantur eruditorum hominum iudicijs & coniecturis aliquantum posse iuuari. Quale mihi fragmentum illud videtur apud Nonium Marcellum è Satyra Taphe Mænippi.

Sed quæ necessitas te iuuet aquam effundere domi tuæ, si vasa habes pertusa? plumbum non habent? ad quam rem nobis est confluuium, ad quam rem vrnarium?

Hunc ego locum comparatis aliquot eiusdem Satyræ fragmentis, quæ in Aduersaria conieceram, non incommodè, vt mihi videor, emendaui. *Sed quæ necessitas te iubet aquam effundere domi tuæ, si vasa habes pertusa? polubrum non habes? ad quam rem nobis est confluuium? ad quam rem vrnarium?* Optima sententia. Egit enim Varro ea Satyra de pauimentis & structura tota ædium. atque hoc loco eorum neglegentiam maximè reprehendit, qui manus aliúdve quid lauantes, media domo aquam effundunt, ac non potiùs, etiamsi polubrum desit, quod ditiorum est, in vrnario aut confluuio id faciant, quæ loca aquis & effusionibus deriuandis deputata

deputata sunt. Similis locus est hac eadem Satyra, & fortasse paucis aliquot interiectis huic connectendus. *In pauimento non audes facere lacunam, at in humum calceos facis elixos.* Quòd autem, *polubrum*, superiùs reposui pro, *plumbum*, fateor me sine librorum auctoritate, sententię modò vestigijs insistentem ita reposuisse. Fabius Pictor, *Aquam manibus pedibúsque dato, polubrum sinistra manu teneto, dextra vasum cum aqua.* Ad Satyræ autem titulum quod attinet, is an satis rectus sit, aut ecquid ad tractationem de ædibus pertinere possit, non equidem dispicio.

CAPVT V.

Quis ille Lesbius, in quem Catulli Epigramma exstat.

VINDICANDVS mihi hîc est à probro & iniuria, si dijs placet, P. Clodius Ciceronis mei infensissimus hostis. Cui homini etsi maximè sim, vt certè sum, Ciceronis caussa inimicus; tamen tanti est veritas, vt ne inimico quidem, quod ad me attinet, falsum crimen & calumniam adhærere velim. Suscipiam igitur patrocinium P. Clodij, non hominis caussa, sed veritatis, quæ odio omni & inuidia debet esse antiquior. Quod ergo ad rem facit, Catullus breui Epigrammate, sed eleganti, Lesbium quemdã detestandæ turpitudinis accusat, neque mihi nominandę.

Lesbius est pulcher. quid ni? quem Lesbia malit,
Quàm te cum tota gente, Catulle, tua.
Sed tamen hic pulcher vendat cum gente Catullum,
Si tria amatorum basia reppererit.

Antonius Muretus suspicione ductus, quòd Lesbiam Clodiam sciret à Catullo vocari, hunc Lesbium P. Clodium eius fratrem intelligi putat. à quo inuitus & pænè coactus dissentio. Nam quamuis P. Clodij vita eiusmodi fuerit, quæ à nulla aut sceleris aut facinoris suspicione abhorreat, tamen certè neque Cicero, qui flagitia eius cum sororibus, totamque reliquam vitam perpetuis notis inustam scriptis reliquit, hanc turpitudinem, quæ hîc notatur, ei vmquam ausus est obijcere, neque à Catullo aut hoc loco aut alibi, quod obseruarim, P. Clodius est perstrictus. Sed videlicet apertè scriptum hoc Epigramma est in Sex. Clodium administrum & asseclam P. Clodij, qui hoc genere turpitudinis, quod Gręci γλωσσοποιεῖν dicunt, cum Lesbia, id est Clodia sorore P. Clodij consueuit. Quod Cicero Oratione pro Domo sua testatur, eumque multis & perpetuis in hanc sententiam iocis obruit. Veluti illa quæ mihi apud Pontifices pænè scurriliter dicta videntur. *Scilicet tu helluoni spurcissimo, prægustatori libidinum tuarum, Sex. Clodio, socio tui sanguinis, qui sua lingua etiam sororem tuam à te abalienauit.* Et: *Hanc tibi legem Sex. Clodius scripsit, spurciorem lingua sua. Sexte noster, bona venia dic, quoniam Dialecticus es, & hoc quoque linguris.* Et: *Quare hoc ex Clodio scriptore legum tuarum, iube adesse, latitat omnino. sed si requiri iusseris, inuenient hominem apud sororem tuam occultantem se capite demisso.* Quæ ego omnia quia obscuriora sunt, potuissem interpretari, si id aut ætatem meam deceret,

aut pudor meus pateretur. Hunc autem Sex. Clodium Lesbium vocauit, opinor, ad eamdem rationem, qua Clodiam Lesbiam dixit. Hęc sententia mea est; quam etsi veram, nõ magnopere laboro, vt vobis probem. Ita de Cicerone P. Clodius meritus est, vt quamuis eum defendendum susceperim, tamen in hac caussa pænè paratus sim præuaricari.

CAPVT VI.

Ciceronis locus libro tertio Accusationis emendatus.

CICERO Frumentaria in Verrem:

Quid si duabus partibus doceo te amplius frumenti abstulisse, quàm populo Romano misisse? taménne putamus patronum tuum in hoc crimine ceruiculam iactaturum, & populo se ad coronam daturum?

Fieri potest, vt iudicans fallar; & tamen locum hunc sincerum & sine mendo esse adduci ad credendum nondum potui. Quid enim illud est, *Dare se populo ad coronam?* aut quando ita seu Cicero, seu alius aliquis scriptor de meliori nota locutus est? Mihi quidem igitur legendum hoc loco videtur, *Taménne p. p. t. i. h. c. c. i. & populo se ac coronæ daturum?* Coronam vocabant circumstantem populi multitudinem, quæ ad iudicium spectandi vel audiendi caussa conuenerat. Cicero in Bruto, *At isti Attici cùm dicunt, non modò à corona, quod est ipsum miserabile, sed etiam ab aduocatis deseruntur*. Dare se igitur populo ac coronæ, est se committere & quodammodò iactare populo & multitudini. Solent enim Oratores veteres siquid populare aut magnificum dicerent, in quo exsultare & triumphare eorum oratio posset, conuertere & applicare se ad circumfusam populi multitudinem, vt ab ijs meliùs oratio excipi & intelligi posset; sicuti contrà, cùm inuidiosum aliquid & quod minus gratum ad populi aureis accideret, summisse id, & ad solos iudices dicebant. Vtriusque rei apud Ciceronem in Orationibus exempla sunt. Dicit igitur nunc Cicero, Quid, inquit, Hortensi, quid est? populare tibi videtur, & in eo iactare ceruiculam poteris, quòd Verres decumas magno vendiderit? quid si doceo, duabus partibus eum plus frumenti furto domum auertisse, quàm Romam misisse; tamen etiámne audebis te in hac præclara frumenti venditione iactare, & populo ac circumstanti coronæ te dare, quibus hanc rem gratam accidisse in annonæ caritate putas? Dare autem se populo, idem hoc loco ferè valet, quod apud eumdem Ciceronem Dialogo De Oratore, *Id quoque toto capite annuit, vt se Crasso daret*. Et Epistolis ad Atticum, *Video vt equites vestri huic se dent vt daturi sint*. Et Epistolis ad familiareis: *Quare da te homini, complectetur, mihi crede*. Cùm hæc scripsissem, admonitus sum ab amico quodam meo, P. Nannium, doctum virum, & qui Verrinas aliquando publicè ante me natum in hac ciuitate docuit, apud auditores testatum esse, ita se, quomodo ego emendaui, in veteri codice scriptum inuenisse. Quod si ita est, de lectionis huius veritate dubitari ampliùs certè non debet.

CAPVT

CAPVT VII.

Q. Asconium in interpretatione loci cuiusdam libri primi in Verrem, in historia lapsum videri.

AMO verecundiam, neque pudoris mei est de antiquitate, cui omnia debemus, aliquid vel liberiùs vel asperiùs dicere; illud tamen sine inuidia verè mihi videor affirmare posse, in veterum eruditissimis scriptis errores sæpè & menda repperiri eiusmodi, quæ eruditæ aures neque satis patienter legere, neque commodè tolerare possint. Nolo Nonij aut Charisij flagitia commemorare, qui ita multa turpiter peccant, vt mihi risus nonnumquam consultò captare videantur. De Asconio dicam hoc loco, veteri scriptore, & in veterum scriptis mirè volutato, non me herculè reprehendendi studio testor, sed veritatis patefaciendæ. Ciceronis locus est in Verrem de Prætura vrbana, in quo interruptam Verris tabularum confectionem exagitat:

Audiuimus aliquem tabulas numquam confecisse, quæ est opinio hominum de Antonio falsa, nam fecit diligentißimè. Verùm sit hoc genus aliquod minimè probandum, &c.

In hunc locum Asconius ait: *Hic est M. Antonius ille dissolutißimus curator totius oræ maritimæ, Cretæ mortuus, de quo pòst dicet, quem Sallustius ait perdundæ pecuniæ genitum, & vacuum à curis nisi instantibus.* Hoc an aliquo auctore Asconius scripserit nescio, temerè certè, & si dicere licet, falsò scripsit. Neque enim Antonium illum maritimæ oræ curatorem Cicero intellegit, sed M. Antonium L. Crassi æqualem & familiarem, eumdemque summum Oratorem significari voluit, quem ipse in libris De Oratore hac ipsa de re ita loquentem induxit: *Quasi verò non ea præcipiam alijs, quæ mihi ipsi desunt, sed tamen ne tabulas quidem conficere existimor: verùm & in hoc ex re familiari mea, & in illo ex eo quod dico quantulumcumque, id est, quid faciam iudicari potest.* Errauit igitur in eius loci interpretatione Asconius, & vir in omni vetere historia diligentissimè versatus, parum hîc quidem aut vidisse, aut attendisse iudicandus est.

CAPVT VIII.

C. Sallustij ex Oratione De Repub. ordinanda ad Cæsarem locus de opinione emendatus.

POST bella ciuilia dissupata Repub. & amissa libertate, cùm C. Cæsar sub perpetui Dictatoris titulo regnum occupasset, multi mox ad eum viri nobiles & eruditi rationem firmandæ pacis, & præcepta componendæ Reip. certatim scripserunt. E quorum scriptis duæ quædam orationes, ne ipsæ quidem integræ, ad nostram ætatem peruenerunt, quas Sallustio vulgò tribui video, & stilus certè atque ipsa scribendi ratio haut multùm repugnat. Mihi, cuius eæ sint, non satis liquere pro-

nuntio, neque id anquiri est huius temporis: tantùm, quod institui, ex posteriore oratione inter multa menda locum vnum constituam, quo ille quicumque orationis huius auctor, cùm Pompeium ipsum, tum Pompeianarum partium duces, adulatoriè potiùs quàm verè, apud Cæsarem insectatur.

Reliqui de factione sunt inertissimi nobiles, in quibus sicut instituto, præter nomen nihil est additamenti.

Illud, *Instituto*, nihil ad sententiam huc facere alij ante me aduerterunt. itaque sunt qui, *Institutuo*, sunt qui, *Instituti*, ex eo fecerunt. fœcundus videlicet est error. Mihi sententiam accuratiùs consideranti legendum videtur, *In quibus sicut in statua præter nomen nihil est additamenti*. Quo ad sententiam nihil potest cogitari melius, & quod pænè asseuerem hoc loco auctoris germanum verbum esse. Acerbe enim ignauos & inertes nobiles, in quorum dissoluta vita nullæ vires aut nerui insunt, statuis esse similes ait, in quibus præter formam & magnificum nomē nihil inuenias.

CAPVT IX.

M. Varronis locus Bimarco Satyra apud Nonium emendatus, & de ipso titulo Satyræ quæsitum.

VARRONIS locus apud Nonium Marcellum Bimarco Satyra extat eleganti, &, vt scriptoris eius omnia, acuta sententia: sed ita miserè deprauatus, vt vatem aliquem aut diuinatorem esse oporteat eum, qui sententiam idoneam assecuturus sit.

Socius es hostibus, socius bellum ita geris, vt bella omnia domum afferas.

Cuius loci sententiam parua mutatione ita restitui posse opinor: *Socÿs es hostis, cum socÿs bellum ita geris, vt bella omnia domum auferas*. Quod in proconsules prætores, eósque qui cum imperio prouincijs præerant, dictum à Varrone videtur, quorum auaritiam & proiectam cupiditatem tantam fuisse etiam Cicero alibi conqueritur, vt ciuitatibus copiosis & locupletibus propter diripiendi cupiditatem bellum sine caussa sæpè inferrent, & à socijs ipsis tabulas, signa, emblemata, corinthiaca, atque eiusmodi elegantiorum hominum delicias per vim & imperium auferrent. Facete igitur Varro ait, eos non cum hostibus sed cum socijs ipsis bellum gerere, atque ita bellum gerere, vt pulchra & bella omnia è prouincijs domum deportent. Ad titulum autem Satyræ quod attinet, nec ab alijs satis constanter aliquid scriptum est, ac ne ego quidem ipse certi aliquid afferam; coniecturam tamen meam non celabo lectorem. *Bimargo*, quod in vulgatis est, vox nihili est, & quam ego præstare ausim non esse Varronis. In alijs libris, *Vimarco*, est, ex quo vidi, qui, *Bimarco* facerent, quasi Bis-marco, tamquam Varro hîc de nobilibus, & qui ad fastum multis prænominibus gaudeant, egerit. Quæ sententia quamquam auctoribus suis valdè placet, mihi ideò non probatur, quòd Varro, vt ex fragmentis apparet, tota hac Satyra non aliud quàm in delicatos ciborum exquisitores, & mensarum luxum sit inuectus; de nobilibus nec verbum

verbum fecerit. Quamquam quid in recensendis aliorum sententijs sim longus? in re dubia coniecturam meam proponam, vos ex contentione quid verisimile dicatur, dijudicabitis. Puto igitur ex corrupta illa lectione, *Vimarco*, faciendum leuiter, *In Marco*, vt titulum Satyræ suæ Varro fecerit, Marcus. Addam caussam coniecturæ meæ. Vidi ex fragmentis, Varronem Satyram hanc, vt alias nonnullas, in personas tribuisse, more Dialogorum, atque in ijs seipsum loquentem interposuisse. Itaque cùm in ea sermocinatione primas in dicendo partes Marcus Varro tenuerit, mirum non sit, cum Satyræ nomen suum, Marcus, dedisse, vt Cicero ab eadem caussa Lucullum, Hortensium, Brutum inscripsit. Ergo vt Cicero In Bruto, In Hortensio, à Grammaticis citatur, ita quotiens hanc Varronis Satyram significare aut nominare volũt, *In Marco*, citant, quæ voces per errorem & neglegentiam posteà coaluerunt, & ex ijs, *Vimarco*, posteà, *Bimarco*, factum est. Fragmentum autem vnde animaduerti, Varronem seipsum cum alijs in hac Satyra loquentem induxisse, hoc est, *Ebrius es Marce, Odyssiam enim Homeri ruminari incipis*. Quæ mihi verba videntur alterius personę ad Varronem euagantem, & à proposito longiùs aberrantem. Hæc opinio mea est, quam tamen ego, vt poëta, nescio qui, ait, *Magis audiendam, quàm auscultandam censeo.*

CAPVT X.

Conatus loci cuiusdam apud Propertium emendandi.

PROPERTII versus sunt è libro primo,

Quid mihi desidiæ non cessas fingere crimen,
Quòd faciat nobis conscia Roma moram?

Quem locum deprauatum esse, vel varietas ipsa & inconstãtia lectionis, quæ ferè vitio comitari solet, indicio esse poterit. Est enim qui legat:

Quòd faciat nobis Cynthia amore moram.

Sunt qui aliter, nec necesse est singulorum sententias à me commemorari. Ego autem vulgatam illam lectionem, *Conscia Roma moram*, etsi non veram proximè tamen veritatem accedere existimo, ex eaque lego,

Quòd faciat nobis conscia Roma notam.

Hac sententia, Quid tu inuide & obtrectator, inquit, non desinis me vt desidem & ignauum increpare, quòd Roma iam tota conscia amoribus nostris sit, & diuulgata nequitia mea in ore & sermone populi ac vulgi versetur? Falleris, neque verus est iste populi rumor, non fruor iam ampliùs amplexibus & consuetudine Cynthiæ, alium habet quicum delicias faciat, tantumque à me diuisa est, *Quantum Hypanis Veneto dissidet Eridano*. Videtur autem hæc sententia mea valdè confirmari carmine quodam, quod inferiùs sequitur,

Qui modò felices inter numerabar amantes,
Nunc in amore tuo cogor habere notam.

Facere autem notam ita dixit, vt facere iniuriam, facere contumeliam, quod in Antonio frustrà reprehendit Cicero. &, quod propiùs ad rem

facit, vt facere multam, pro irrogare multam, Cato senex in Originibus dixit. Eiusdem etiam argumenti, & eiusdem sententiæ Elegiam scripsit, si memini, Ouidius.

CAPVT XI.

Valerij, & Macrobij de Diphilo Tragœdo error notatus.

QVOD Valerius Maximus & Macrobius constanter tradiderunt, Diphilum Tragœdum ludis Apollinaribus ita petulanter in Cn. Pompeij Magni potentiam esse inuectum, vt directis & intentis in eum manibus versum hunc sæpiùs pronuntiaret:

Miseria nostra magnus est. Et hunc,

Virtutem istam veniet tempus cùm grauiter gemas.

Speciosa quidem, & ijs, quos dixi, auctoribus nixa historia est, sed haut scio an satis vera. Nam egisse quidem ista petulanter Diphilum de Pompeio satis constat; ausum autem esse hominem histrionem intentis manibus in præsentem Pompeium ista dicere, non iam historia est, pace illorum dixerim, sed videlicet, quod Græci solent, ornamentum & additamentum historiæ. Quomodo enim in præsentem Pompeium Diphilus ista dixerit, cùm ex Cicerone obseruauerim, Pompeium, tum cùm hæc agerentur, Roma abfuisse, & Capuæ toto illo tempore egisse? Addit etiam Cicero, C. Cæsarem, cùm ludis interfuisset, & grauiter tam proteruam petulantiam tulisset, litteras hac de re Capuam ad Pompeium statim misisse. Qui si ludis ipse interfuit, nihil profectò attinuit ea de re litteras scribere. Sed verba mihi Ciceronis ponenda sunt, ex quibus & hoc quod dico, apertiùs intelligatur, & illorum error manifestior euadat. *Ludis Apollinaribus Diphilus Tragœdus in nostrum Pompeium petulanter est inuectus. Nostra miseria tu es magnus. millies coactus est dicere eadem. Virtutem istam, veniet tempus, cùm grauiter gemas. totius theatri clamore dixit, itémque cetera. Si neque mores, neque leges cogunt, & cetera magno cum fremitu & clamore sunt dicta. Cæsar cùm venisset mortuo plausu, Curio filius est insecutus, huic ita plausum est, vt salua Rep. Pompeio plaudi solebat. Tulit Cæsar grauiter. Litteræ Capuam ad Pompeium volare dicebantur.* Hæc Cicero. cui, vt qui rei præsenti interfuit si dignum est credere, errasse profectò illi putandi sunt, qui hęc tradiderunt, aut certè historiam specioso & minimè necessario mendacio ornare voluisse. Ne quis autem me falsum crimen istis putet impingere, subiungam ipsius Valerij verba: *Diphilus Tragœdus cùm Apollinaribus ludis inter actum ad eum versum venisset, in quo hæc sententia continetur, Miseria nostra magnus est, directis in Pompeium manibus pronuntiauit; reuocatúsque aliquoties à populo sine vlla cunctatione nimiæ illum & intolerabilis potentiæ reum gestu perseueranter egit.* His similia Macrobius.

CAPVT XII.

M. Ciceronis locus Oratione pro Marcello expressus de Isocrate.

QVOD Cicero pro M. Marcello ad Cæsarem dicens, eleganter scriptum reliquit, multò præclarius esse, animum quàm aduersarium vincere, & clementiæ laude quàm armis & bellicis rebus excellere, quòd illa quidem vnius propria & certa gloria sit, in his magnam laudis partem militum virtus & fortuna decerpant: idem ante eum ornatissimus scriptor Isocrates dixit, quem cùm ille multis repugnantibus vnicè semper amarit & defenderit, facilè equidem credo, Ciceronem cùm hęc scriberet, ad quemdam Isocratis locum respexisse, & in eo imitando curam cogitationemque defixisse. Quod, quò clariùs appareat, vtriusque verba subiungam, quæ quàm inter se gemina & similia sint, ex contentione iudicabitis. Isocrates Epistola quadam ad Philippum Regem: Πολὺ γὰρ κάλλιόν ἐστι τὰς εὐνοίας τὰς τῶν πόλεων αἱρεῖν, ἢ τὰ τείχη. τὰ μὲν γὰρ οὐ μόνον ἔχει φθόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν τοιούτων τὴν αἰτίαν τοῖς στρατοπέδοις ἀνατιθέασιν. ἢν δὲ τὰς οἰκειότητας καὶ τὰς εὐνοίας κτήσασθαι δυνηθῇς, ἅπαντες τὴν σὴν διανοίαν ἐπαινέσουσι. Ciceronis autem loco quid potest esse similius? *Nam bellicas laudes solent quidam extenuare verbis, easque detrahere ducibus, communicare cum militibus, ne propriæ sint Imperatorum: & certè in armis militum virtus, locorum opportunitas, auxilia sociorum, classes, commeatus multum iuuant; maximam verò partem fortuna sibi vindicat, & quidquid est prosperè gestum, id penè omne ducit suum. At verò huius gloriæ, C. Cæsar, quam es paullo antè adeptus, socium habes neminem*, &c.

CAPVT XIII.

M. Catonis Censorij locus apud Agellium emendatus.

M. CATONEM Censorium moribus & doctrina præstantem virum Orationes multas scriptas reliquisse, Cicero & Grammatici veteres testantur: in quibus quamquam insignem illum orationis nitorem desideres, tamen hominem intellegentem & amantem antiquitatis sermonis elegantia, sententiarum acumen, & ornatus quidam neglegens mirificè delectet. Scripsit autem inter alias, Agellio teste, Orationem *De Dote*, in qua, vt apparet, etiam aliqua de viri imperio in vxorem dixit. Ex ea hoc affert:

Vir cùm deuortium fecit mulieri, iudex pro censore est, imperium quod videtur habet, si quid peruersè tetréque factum est à muliere, multatur; si vinum bibit, si cum alieno viro probri quid fecit, condemnatur. In adulterio vxorem tuam si deprehendisses, sine iudicio impunè necares: illa te, si adulterares, digito non auderet contingere, neque ius est.

In his verbis cùm sententiam dignam inquisitione subesse viderem, quæ tamen propter loci deprauationem difficile intelligi possit, conatus

ſum ſine librorum auctoritate ita emendare, *Vir niſi cùm deuortium fecit, mulieri iudex & pro cenſore eſt, imperium quod videtur habet*. Sententia plana, vt ſit, Virum quamdiu cum vxore eſt, quoduis imperium & omne ius habere in vxorem, & cùm in virorum mores aut cenſor, aut iudex inquirat, mulieribus contrà ſolum maritum & iudicem eſſe, & cenſorem. Vocem autem, *niſi*, de meo addidiſſe me fateor, quæ, ſi ita appellanda eſt, temeritas mihi ipſi diſpliceret, niſi ea voce addita illa ſententiæ concinnitas efficeretur quam videtis; & remota, aperti mendacij vir grauis Cato nobis ſit inſimulandus. Quid enim minùs verum, quàm id quod ex vulgata lectione efficitur, virum cùm deuortium fecerit, imperium habere in vxorem? cùm iam & maritus eſſe deſierit, & omne imperium in eum, cui poſteriùs illa nupta fuerit, ſit tralatum. Quod autem in extrema periodo legitur, *Illa te, ſi adulterares, digito non auderet contingere*, admonuit me P. Carrion, homo cùm mihi amiciſſimus, tum in his litteris noſtris acerrimo ingenio, doctrina, iudicio, in Buſlidiano vetuſto codice ſcriptum exſtare, *Illa te ſi adulterares, ſiue tua adulteria audiret*. Copioſius certè & plenius quàm in vulgatis, ſed neſcio an melius, neque auſim affirmare illa Catonis germana eſſe verba; veſtri iudicij ea res ſit.

CAPVT XIV.

Potiſſum antiquum verbum in Lucillio, Ennio, Lucretio reſtitutum.

ANTIQVIORA quædam verba & pænè obſoleta in Lucretio, Ennio, alijsque vetuſtioribus inuenire eſt ab vſu ſanè noſtro & ſermone remota, ſed in veterum tamen ſcriptis antiquitatis reuerentia diligenter retinenda & religiosè conſeruanda. Cuius generis eſt id quod nunc afferam. *Poſſum*, quod nos dicimus, veteres, *Potiſſum*, videntur vera & germana origine dixiſſe, ex eaque declinatione, *Potiſſit*, *Potiſſent*, *Potiſſe*, aliaque inflexiſſe. Res eſt oſtendenda exemplis. Lucillius in Satyris;

Nam ſi quod ſatis eſt homini, id ſatis eſſe potiſſet,
Hoc ſat erat; nunc cùm hoc non eſt, qui credimu' porrò
Diuitias vllas animum mî explere potiſſe?

Ita verſus iſtos legendos & interpungendos exiſtimo; quorum ſententia, quia vel acutior eſt, vel obſcurior, conabor eos vetuſtiſſimi & elegantiſſimi poëtæ cauſſa breuiter & ἐν παρόδῳ explicare. Si, inquit, id quod homini ſatis eſt, poſſet eſſe ſatis, id eſt, ſi eo quod humanæ naturæ ſuſtentandæ reipſa ſufficit, humana libido eſſet contenta; hoc iam ſatis erat, neque amplius aliquid eſſet quærendum: cùm autem animi cupiditas ita ſe effudit, vt eos terminos quos naturæ neceſſitas dedit, egrediatur; ne iam credamus, vllam vim diuitiarum, aut abundantiam eius effrenatæ libidini poſſe ſufficere. Luſit autem Lucillius in varia ſignificatione eius orationis, qua *Satis eſſe* aliquid dicimus & id quod reipſa ſufficit, & quo contenti ſumus. Idem auctor hoc verbum ſæpiùs vſurpat, veluti,

Quid dare, quid sumpti facere ac præbere potisset. Et,
Munu' tamen fungi & muros seruare potissent.

Manifestè quidem his locis, *Potisset*, pro *Posset*, *Potisse*, pro *Posse*, vsurpauit. Nec tamen defuit qui vbique apud Lucillium, *Potuisset*, & *Potuissent*, legendum audacter confirmaret. Ita videlicet in veterum scriptis plerique sine religione versamur. Eodem verbo iterùm vsus est Lucillius.

Omnibus in rebus fiunt, fieríque potissunt.

Et Ennius,

Spero si speres quidquam prodesse potissunt.

Et amans antiquitatis Catullus,

Cur non diuitijs Crœsum superare potissit?

Atque alibi sæpiùs. quibus tamen locis omnibus verbum hoc de veteri possessione deiectum est, & in eius locum *Potis sit*, *Potis sunt*, seiunctæ duæ voces substitutæ. Quod, quid querar imperitorum temeritate factum esse, cùm eruditis & in antiquitate versatis viris hoc ipsum videam probari? A quibus tamen libenter quæram, quid in, *Potisse*, facturi sint, quo huius verbi infinitiuo Lucretius, Terentius, atque optimi scriptores vsi inueniuntur? Lucretius,

Quòd si fortè vlla credunt ratione potisse. Et,
Néve putes æterna penes residere potisse.

Et Terentiús bonus auctor Latinitatis,

At pol ego amatores audieram mulierum eos esse maxumos,
Sed nihil potisse.

Quo tamen postremo loco cùm Priscianus apertè, *Potesse*, legat, venit mihi in mentem dubitare, an'ne etiam *Potesse*, *Potessent*, vbique apud Lucillium & alios sit reponendum. Suspicionis meæ ea ratio est, quòd cùm id verbum ex *Potis*, & *Sum*, veteres conglutinauerint, videantur etiam in eo flectendo vocis, *Sum*, declinationem seruare voluisse; & cùm nimis longum videretur, *Potisesset*, dicere, aut *Potisesse*; & *Potesset*, & *Potesse* dixisse. Atque, vt hoc addam, antiquiores ferè omnes nescio quomodo in hoc verbo variè inflectendo sibi quodammodò indulserunt. *Potestur* non tantùm Ennius, Lucretius, Pacuuius, licet ènim aliquid poëtis, sed & Varro noster dixit, *Poßitur*; etiam, vt opinor, in historijs Sisenna.

CAPVT XV.

De Ciceronis loco epistolis ad Atticum coniectura.

EGO *nisi Bibulus qui dum vnus hospes in Syria fuit, pedem porta non plus extulit quàm domo sua, anniteretur de triumpho, æquo animo essem: nunc verò αἰσχρὸν σιωπᾶν.*

Mendum tam insigne & tam vetustum obsedisse hunc locum, cùm tot eruditi viri in hos libros scripserint, valdè equidem miror. Nam cuius aures & sensus in legendo ita peregrinantur, qui si paullum modò attenderit, non facilè videat illud, *Hospes*, huic sententiæ minimè conuenire? eiúsque loco, *Hostis*, esse substituendum? postulante ita apertè &

ſententia, atque adeò Cicerone ipſo tantùm non clamante ita eſſe legendum? *De triumpho autem nulla me cupiditas vmquam tenuit ante Bibuli impudentiſsimas litteras, quas ampliſsima ſupplicatio eſt conſecuta. A quo ſi ea geſta eſſent quæ ſcribit, gauderem, & honori fauerem: nunc eum qui quoad hoſtis cis Eufratem fuerit, pedem porta non extulerit, honore augeri, me idem non aſſequi, dedecus eſt noſtrum, noſtrum inquam, te coniungens.* Hoc autem Cicero dicit, Niſi Bibulus homo ignauiſſimus triumphum poſtularet, qui tamen ita timidè in bello iſto Parthorum ſe geſſit, vt quamdiu hoſtes in Syria prouincia eius eſſent, pedem auſus non fuerit porta & caſtris efferre; ſed velut olim cùm Conſul eſſet, domo ſe & parietibus, ita nunc vrbis ſe & caſtrorum præſidijs defenderit; ne ego quidem magnopere laborarē de triumpho: quem tamen ſi in ſumma ignauia Bibulus aſſequitur, turpe ſit me tantis rebus geſtis idem non aſſequi. Quod autem dixit, *Qui dum vnus hoſtis in Syria fuit*, vnum hoſtem ad augendam rem & oratoriè videlicet dixit. Atque hanc emendationem meam vel verbo poſuiſſe ſatis erat, niſi certorum hominum tanta eſſet vel in dijudicandis erroribus inſcitia, vel in fouendis pertinacia, vt ne rei quidem certæ niſi rationibus & argumentis allatis aſſentiantur.

CAPVT XVI.

Sex. Propertium tres modò libros Elegiarum ſcipſiſſe videri.

SENTENTIAM ſuam ſine aſſeueratione dubitantem propoſuiſſe, numquam cuiquam fraudi fuit; neque mihi, vt opinor, hoc loco apud vos erit. Interponam enim in re dubia iudicium quoddam meum, quod neque vos probare omnino velim, neque mihi ipſe adhuc ſatis probaui. Propertium quattuor libros Elegiarum ſcripſiſſe, res & in vulgus nota eſt, & librorum omnium titulis teſtata. Ac fieri quidem poteſt, vt vera ſit vulgata opinio; mihi tamen perſuaderi difficulter poteſt, Propertium ſi quattuor Elegiarum libros ſcripſiſſet, tam temerarium & inconſultum de librorum ſuorum numero teſtimonium in poſteritatem relicturum fuiſſe.

Sat ſit magna, mei ſi tres ſint, pompa libelli,
Quos ego Perſephonæ maxima dona feram.

Quid enim eſt, quòd ſtudioſè de tribus libellis teſtatum relinquere voluit, ſi quattuor eiuſdem argumenti conſcripſit? An hoc aut temerè à diligentiſſimo poëta ſcriptum videri poteſt? aut, quod alij comminiſcuntur, Propertius cùm hæc ſcriberet, tres tantùm libros componere deſtinarat? Nugæ iſta ſunt, & vt Plautus loquitur, gerræ gerræ. Quid ergo eſt? Ego Propertium tres dumtaxat libros Elegiarum ſcripſiſſe, vel ipſius teſtimonio fretus audaciter confirmo. Quid igitur? Quartum illum librum Propertij eſſe nego? Minimè; ſed eum vti argumento, ita & ordine à tribus illis prioribus ſeiungi volo. Nam cùm Propertius tribus libris Amores ſuos eleganter deſcripſiſſet, quartum illum quem iſti faciunt, in quo non de Amoribus, ſed de Vrbis antiquitatibus, de Auguſti laudibus,

laudibus, & alia quædam grandiora caneret, noluit in diſpari materia cum prioribus illis coniungere, ſed proprium ei & ſuum locum tribuere, eumque fortaſſe *Monobiblion*, ſeu, librum ſingularem, quod eius argumenti ſolum illum compoſuiſſet, inſcripſit. Cuius rei magnum argumentum mihi dat ſuperior ætas, tum cùm hæc libido corrigendi quidlibet, ac pro arbitratu mutandi nondum increbuiſſet. Beroaldus enim teſtatur, & ipſe in quorumdam ſcriptis vidi libros hos Propertij ad ſuam vſque ætatem in fronte titulum hunc prætuliſſe, PROPERTII MONOBIBLION. Falſa inſcriptione quis negat? ſed ex qua tamen oppreſſa diudum veritas eluceſcat. Nam titulus videlicet iſte, qui poſtremo libro, quem iſti quartum faciunt, debebatur, eique pręfigendus erat, is à neſcio quibus ineptis & neglegentibus hominibus proprio loco motus ad prioreis libros tralatus eſt, ijſque multos annos manſit præfixus; quem ego nunc iterùm rectè, vt exiſtimo, in veterem ſedem reſtitui. Fieri igitur commodè poteſt atque etiam debet, vt Propertij teſtimonium verum fuiſſe exiſtimemus, treſque tantùm libros Elegiarum faciamus, & quartum illum propria ſua inſcriptione contentum, ab alienis finibus repulſum, ſuis ſe terminis continere iubeamus. Hæc ſententia mea eſt, quam tamen, vt antè dixi, non ita vt certam probari vobis volo, cùm aſſenſionem in hac re adhuc ipſe cohibuerim, & vt cauſſa dubia Romani iudices ſolent, ampliùs pronuntiandum cenſeam.

CAPVT XVII.

M. Terentij Varronis in Satyris locus purgatus, & de titulo Satyræ quæſitum.

M. VARRO in ea Satyra, cui titulum fecit, *Longè fugit qui ſuos fugit*, cùm, vt apparet, Stoicum illum ſapientem, quem illi ab omni parte perfectum ſtatuebant, & cui omnia tribuebant, iocans deſcribere vellet, vſus eſt his verbis,

Solus rex, ſolus rhetor, ſolus formoſus, fortis ſecus vel ad ædilicium modius purus putus; ſi ad hunc characterem Cleophantus conueniet, caue attigeris hominem.

Non commemorabo vt hunc locum noſtrates quidam dum conſtituere volunt, ampliùs meo iudicio deprauauerint: ſeruabo ſolemne illud meum vt ſententiam meam, ſine cuiuſquam læſione aut iniuria iudicijs veſtris ſubijciam. Exiſtimo igitur paucorum verborum mutatione locum hunc totum reſtitui, & ſententiam commodam effici poſſe, vt legamus, *Solus rex. ſ. r. ſ. f. fortis, ſecurus vel ad ædilicium munus, purus putus*, &c. Cùm enim hunc Stoicum ſapientem, fortem, & magno animi robore oſtendere Varro vellet, non potuit id ſignificantiùs, quàm quòd ait, eum ſecurum fore etiamſi ad ædilicium munus, id eſt, ad beſtias dandus ſit. Neque enim paruis quibuſdam rebus aut moleſtijs frangi huius viri debilitarique virtus poterit, qui etiamſi ad certam mortem, certa tormenta, & ad beſtiarum laniatum deducendus ſit, ſecurus tamen,

men, & ad omnem casum prompto & apparato animo futurus sit. Cùm autem ædiles populo munus exhiberent, solent damnatos alicuius criminis, aut seruos profugos bestijs crudelissimis cum telo obijcere, à quibus miseri homulli, ridente & plaudente in tam nefario spectaculo plebe, statim dilaniarentur & conficerentur. Quòd siqui casus aut Deus è periculo illo eos eripuisset, aut ad proximum munus reseruabantur, aut egregio aliquo facinore edito soluti, statim iubente populo dimittebantur. Ait igitur Varro, illum sapientem tanta animi magnitudine futurum, vt non tantùm mortem contemnat, sed etiam ignominiosam & crudelissimam mortem pro nihilo putaturus sit. Vellem autem ex fragmentis huius Satyræ argumentum intellegere commodè possemus, facilior & certior nobis ratio esset de titulo ipso dicẽdi. Nunc verò cùm duo sola huius libri fragmenta iniuriæ temporum superfuerint, difficilis omnino vel de titulo ipso, vel de argumento dijudicatio est. Siquid tamen diuinando assequi possumus, videtur titulus hic olim prouerbij & vulgati alicuius dicti locum habuisse, & sententiam aut hanc aut similem continuisse, *Longè fugit, qui suos fugit.* Id est, Longè fugiat oportet, qui suos & genus humanum fugere possit: quocumque enim te contuleris, semper tui similes, tuæ cognationis, id est, homines inuenturus es. Quamquam mihi aliquando visum fuit, commodiorem & acutiorem sententiam effici, si legamus, *Longè fugit qui se fugit.* Videlicet vt hoc Varro dicat, errare eos qui cura aliqua aut grauiori sollicitudine oppressi patriam & locum mutant, idque remedium curarum arbitrentur, cùm quocumque fugias, teipsum fugere non possis, & vbique terrarum animum tuum & anxiam mentem tecum portes. In quam sententiam videtur illud Horatij dictum,

—— quid terras alio calentes
Sole mutamus? patriæ quis exsul
Se quoque fugit?

Quod autem superiùs me fugit scribere, ita etiam Horatius sapientem Stoicum descripsit, quomodo hîc noster Varro,

Ad summam, sapiens vno minor est Ioue, diues,
Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum.

CAPVT XVIII.

M. Ciceronis locus Oratione in L. Pisonem correctus & explicatus.

EXSTAT Ciceronis oratio in Senatu dicta in L. Calpurnium Pisonem, hominem reipsa nequam & insignitè improbum, sed vitia sua simulatione & fronte artificiosè tegentem. Cuius Consulis, triennio antè, proditione & scelere cùm magna ex parte in exsilium Cicero missus esset, vt vicissim tam insignem iniuriam puniretur, vehementi & acerba ista oratione redeuntem eum è prouincia frequenti Senatu insectatus est. In ea autem oratione inter alia locus quidam est, qui mihi

mihi de mendo suspectus diudum fuit, quem nunc proponam, & fortasse etiam corrigam; tentabo quidem certè.

Tu tantis nationibus subactis, tantis rebus gestis, minimè fructum laborum tuorum, præmia periculorum, virtutis insignia contemnere debuisti, neque verò contemsisti licet Themista sapientior, sed os tuum ferreum Senatus conuicio verberari noluisti.

Fateor me in huius loci vera lectione germanaque sententia indaganda longiorem cogitationem insumpsisse, quam tamen diu quæsitam, nisi mihi ipse blandior, inuenisse aliquando videor. Primùm, locum quà male habet, constituam, tum interpretationem meam adhibebo: *Neque verò contemsisti, licet Themi sis sapientior, sed os tuum ferreum Senatus conuicio verberari noluisti.* Ex qua lectione concinna & optima sententia efficitur. Nam cùm Cicero L. Pisoni obiecisset, quòd solus ipse adhuc proconsul inuentus esset, qui ex Macedonia prouincia triumphum non deportasset, idque ille homo videlicet sapiens ita excusaret, vt negaret se triumphi & popularis illius plausus cupidum fuisse: multis verbis Cicero & longa disputatione hunc ignauiæ eius prætextum confutat, aitque, eum non tam ieiuno & angusto animo fuisse, qui triumphum & honoris insignia contemneret; sed cùm res eas & ea scelera in prouinciæ administratione perpetrasset, quæ non triumphi honore decoranda, sed legum pœnis vindicanda essent, sapienter eum fecisse qui triumphi cogitationem abiecisset, quem si maximè petisset, facilè intelligebat, omnium conuicio sibi iri negatum. Atque hæc loci totius breuis sententia est, nunc videamus correctionem meam. *Themi sis*, pro illo, *Themista*, verbo nihili reposui; aptè, an ineptè, vestrum iudicium esto. Themin enim veteres, ait Festus, deam putabant, quæ doceret petere id quod fas esset, & quod liceret. Itaque valde facetè & acutè hoc loco iocatur Cicero, Pisonem, qui triumphum scelerum suorum conscientia ab irato Senatu petere ausus non erat, ipsa Themi sapientiorem fuisse dicit, & longè melius prouidisse quid expediret sibi petere, aut non petere, quàm dea illa ipsa, quæ mentem hominibus dat iusta & æqua petendi, suadere potuisset. Acutè enim omnino L. Piso, quoniam triumphum neq; meruisset, & si maximè meruisset, repulsam tamen à Senatu accepturum se certò prouidebat, omnino petere triumphum destitit, vt videretur eum potiùs consequi noluisse, quàm non potuisse. Atq. hanc sententiam meam spero vos equidem comprobaturos, si locum totum attentiùs adhibita in consilium ratione consideraueritis.

CAPVT XIX.

Propertium errorem Herculis, & scelus Polymnestoris, pro ipso Hercule, & Polymnestore dixisse.

VT Horatius virtutem Catonis pro ipso Catone dixit, ita Propertius noster diligens & ipse imitator Græcorum, errorem Herculis pro ipso Hercule versu illo dixisse videtur,

Quæ miser ignotis error perpessus in oris
Herculis indomito fleuerat Ascanio.

Et libro tertio scelus Polymnestoris pro ipso Polymnestore apertè dixit:

- Te scelus, accepto, Thracis Polymnestoris, auro,
Nutrit in hospitio non Polydore pio.

Qui locus non-intellectus quibusdam eius corrumpendi occasionem dedit. Ex hac autem ratione videtur etiam illud Ciceronis pro Muræna dictum, *Illa pestis immanis, importuna Catilinæ prorumpet.* Pestis Catilinæ, opinor, pro ipso Catilina dixit. Quem locum temerè & frustrà viri quidam eruditi mutare conati sunt. Ita etiam idem Cicero libris De Oratore: *Nam illud immortalitate dignum ingenium, illa humanitas, illa virtus L. Crassi morte exstincta subita est.* Virtus, humanitas L. Crassi, ipsum Crassum significant. Hæc tenuia sunt, fateor, & quæ eruditiorum caussa scribere nihil erat necesse, vt qui ea legentes facilè possint aduertere: rudioribus quidem certè rem gratam & vtilem me fecisse spero.

CAPVT XX.

Ex Cicerone glossemata duo sublata.

MVLTA aliena & à Ciceronis elegantia nimium quantum abhorrentia in libros & scripta eius librariorum neglegentia irrepsisse, vtinam ne tam multis exemplis testatum esset. Egregia opera hac in parte nauata est à D. Lambino singulari viro, qui plurima in hoc genere menda feliciter & ingeniosè sustulit: sed videlicet non est vnius hominis aut ingenij vidisse omnia, & nulla in parte animi aciem inflexisse; nostræ quoque & posterorum diligentiæ aliquid relictum est. Conabor igitur & ego duo quędam ex superfluis illis hominum semidoctorum interpretationibus nata menda tollere, & Ciceroni proprium suum & pristinum nitorem reddere. Cicero in Verrem de prætura vrbana,

Hoc modo iste sibi & saluti suæ prospicere didicit, referendo in tabulas & priuatas & publicas quod gestum non esset, tollendo quod esset, & semper aliquid demendo, mutando, curando ne litura appareat, interpolando.

Hoc ego loco totum illud, *curando ne litura appareat*, glossema, & alienam hominis cuiuspiam nugatoris verbi, *Interpolando*, interpretationem esse suspicatus aliquando sum. Quod etsi sine vllo auctore ex orationis ipsius redundantia iudicassem, tamen gauisus sum posteà, coniecturam hanc meam à veteri Grammatico Nonio Marcello comprobari, qui hunc locum, omissis superfluis ijs verbis, ita citat: *Aliquid demendo, mutando, interpolando.* vt facilè appareat, aliena ea verba in Cicerone superesse & redundare. Ex hoc genere est etiam illud libro primo De Diuinatione, vbi Q. frater à Cicerone inducitur pro auguriorum & auspiciorum auctoritate disserens,

Qui quidem Romuli lituus [id est, incuruum & leuiter à summo inflexum bacillum, quod ab eius litui quo canitur similitudine nomen inuenit] cùm esset situs in curia Saliorum, &c.

Dij boni! non enim possum quin exclamem: non animaduersum hoc tam insigne glossema hactenus à tot eruditis viris? non ab ipso Lambino? quid autem clarius? aut quis non videt omnia illa verba duabus lineis à me inclusa, verbi *Litui* superfluam & non necessariam esse interpretationem? Nisi fortè credendum est, Q. Ciceronem statim atque litui mentio incidisset, M. Ciceronem hominem augurem quid lituus esset, studiosè docere voluisse, & vt maiorem gratiam iniret, etiam vnde dictus esset curiosè ostendere, rem, non dicam Ciceroni, sed tum vulgo & pęnè pueris notam. Sed his in rebus comprobandis cùm magis iudicio eruditi viri opus sit quàm rationibus, abstinebo plura dicere, tantùm locum vtrumque elegantioris iudicij hominibus cõsiderandum delegabo.

CAPVT XXI.

Tibulli locus in Epigrammatis contra Turnebum explicatus.

TIBVLLVS elegans cumprimis Poëta, & in cuius purissimis scriptis natiua quædam & vernacula Latinæ linguæ mundicia relucet, de amoribus Sulpiciæ & Cerinthi Epigrammata quædam composuit valdè quidem & lepida & venusta. In ijs carmen quoddam est conquerentis Sulpiciæ, quantum apparet de tralato amore Cerinthi in vilem aliquam nescio quam seruam & ancillam:

Sit tibi cura togæ potior, pressúmque quasillo
Scortum quàm Serui filia Sulpicia.

Scortum quasillo pressum A. Turnebus magni ingenij & doctrinæ vir interpretatur scortum egenum, & se lanificio quæstu malè tolerans. Quod sanè mihi, si à tanto viro dissentire liberè licet, aliter videtur. Neque scortum quasillo pressum aliud hoc loco meo iudicio significat, quàm famulam & seruam, quibus inter seruilia opera illud erat præcipuum, vt lanam & pensum facerent. Tibullus idem alibi:

At circa grauibus pensis affixa puella,
Paullatim somno fessa remittit opus.

Atque id certè sententiam postulare videbit qui attentiùs considerauerit. Indignatur enim Sulpicia, sibi tam nobilis & illustris viri filiæ prælatam à Cerintho seruam & ancillam pressam quasillo, & herili penso affixam. Animaduerti autem, vt etiam id moneam, veteres solere, siquid ancillæ sequius fecissent, ijs quasi pœnæ loco grauius onus pensi imponere, quod nisi ad præstitutum absoluerent, vapularent. Ex qua sententia est illud Propertij,

Et grauiora rependit iniquis pensa quasillis,
Garrula de facie siqua locuta mea est.

CAPVT

CAPVT XXII.

Ciceronem eadem ratione C. Verris edictum quoddam reprehendisse, qua ante eum Timocratis legem Demosthenes.

SEMEL in vita accusasse Cicero se gloriatur, & tamen accusationem eam vnam posse satisfacere imitationi eorum, qui ingenia sua potiùs ad perniciem improborum quàm salutem innocentium vellent conuertere; & verè gloriatur. Ita enim quidquid vel ad inimici odium, inuidiam, reprehensionem, vel ad reliquum artificium accusationis pertinet, quinque libris illis in Verrem complexus est, vt eos qui diligenter legerit, non magnopere in eam rem plura scripta sit desideraturus. Est autem libro primo, quo præturam Verris vrbanam, & edicta mercedi addicta exagitat, genus quoddam reprehensionis sanè acutum, sed quo ante eum Demosthenes etiam contra Timocratem vsus erat. Scripserat Verres edictum eiusmodi: *Qui ab A. Fuluio Q. Postumio Censoribus póstve ea testamentum fecit, fecerit.* Addit Cicero, *Fecit, fecerit? quis vmquam edixit isto modo? quis vmquam eius rei fraudem aut periculum proposuit edicto, quæ neque post edictum, neque ante edictum prouideri potuit?* Et item post aliqua, *In lege Voconia non est, fecit fecerit, neque in vlla præteritum tempus reprehenditur, nisi eius rei quæ sua sponte scelerata ac nefaria est. Ac si hoc iuris non vnius caussa hominis edixisses, cautiùs composuisses.* Hæc Cicero: Demosthenes autem cùm Timocratis legem multis rationibus reprehenderet, hanc adfert vt firmissimam, irritam eius legem esse debere, quòd simul & pręterita & pręsentia complecteretur, neque vlla lex in præteritum regredi possit. Locum totum vel idcirco asscribam, quòd is huic Ciceronis ita similis est, vt valdè credibile sit, Ciceronem hæc vt alia multa sumpsisse à Demosthene: *Τούτῳ μὲν τῷ νόμῳ σκέψασθε ὡς ἐναντίος ἐστὶν ὃν οὗτος τέθηκεν. ὁ μέν γε κελεύει τὸν γεγραμμένον χρόνον ἢ τὴν ἡμέραν ἀφ᾽ ἧς ἂν τεθῇ, κυρίαν εἶναι. ὁ δ᾽ ἔγραψε, καὶ εἴ τινι προστετίμηται, περὶ τῶν παρεληλυθότων λέγων.* Et posteà sub finem eiusdem orationis: *Σκοπεῖτ᾽ ἐν ἅπασι τοῖς λόγοις ὁπόσους ἂν λέγῃ, εἴ τι δυνήσεται τοιοῦτον εἰπεῖν δι᾽ οὗ διδάξει, ὡς ἐστι δίκαιον τὸν τιθέντα τὸν νόμον ταῦτα προστάξαι περὶ τῶν παρεληλυθότων, καὶ πρότερον τέλος ἐσχηκότων ποιεῖν, καὶ περὶ τῶν μελλόντων γενήσεσθαι. πάντων γὰρ ὄντων αἰσχρῶν καὶ δεινῶν τῶν γεγραμμένων ἐν τῷ νόμῳ τοῦτο δεινότατον, καὶ μάλιστα παράνομον γέγραπται. εἰ δὲ τοῦτο μήθ᾽ οὗτος μήτ᾽ ἄλλος μηδεὶς τούτων δυνήσεται δεῖξαι, εἰδέναι χρὴ καὶ συνιέναι σαφῶς φενακιζομένους ὑμᾶς. καὶ λογίσασθε πρὸς ὑμᾶς αὐτούς, ἐκ τίνος ποτὲ ἐπῆλθε τούτῳ τοιαῦτα νομοθετεῖν. οὐ προῖκα ὦ Τιμόκρατες. πόθεν; οὐδ᾽ ὀλίγου δὴ τοῦτον ἔθηκας τὸν νόμον.* Quod autem statim in Demosthene sequitur, *Οὔτε γὰρ οἰκεῖος, οὔτε συγγενής, οὔτε ἀναγκαῖος ἦν σοι τούτων οὐδείς. οὐδ᾽ ἐκεῖνο ἂν ἔχοις εἰπεῖν, ὡς ἐλεήσας δεινὰ πάσχοντας ἀνθρώπους, εἵλου διὰ ταῦτα βοηθεῖν αὐτοῖς.* Imitatus hoc æquè Cicero de supplicijs in Verrem videtur: *Nulla tibi, Quincte, cum isto cognatio est, nulla necessitudo, quibus excusationibus anteà nimium in aliquo iudicio studium tuum defendere solebas,* &c.

CAPVT XXIII.

In Varrone & Cicerone Græcæ duæ voces restitutæ.

In Satyris suis M. Varro consectatione quadam elegantiæ, Græcas quasdam vel dictiones vel sententias, sępius immiscuit. quę res ei apud imperitos & Græcæ linguæ rudes librarios maximè fuit fraudi, qui ea plerumque vel omiserunt, vel in aliud aliquod verbum turpissimè deprauauerunt. Ex quo genere est locus iste è Satyra περὶ αἱρέσεων.

Porrò inde ab vnoquoque compito ternæ viæ oriuntur, è quibus singulæ extumæ exitum ad cælos habent proprium. A primo compito dextram viam munit Epicurus.

Locus hic exstat apud Nonium Marcellum; in quem cùm diligentiùs aliquando intuerer, neque mihi illud, *extum habent ad cælos*, satis omnino probaretur. suspicatus sum ex vestigijs scripturæ, Varronem hîc Gręca voce esse vsum, atque ita scripsisse, *Exitum habent ac telos proprium.* ex eo autem τέλος, quod finē Græcis valet, librarios, *ad cælos*, fecisse. Quam diuinationem meam cùm non reijcerem, neque tamen omnino probarem, incidi tamen in duos antiquissimos Prisciani libros, quorum alter cum vulgatis consentiebat, alter manifestè Latinis litteris hanc scripturam referebat, *ac telos*. Nihil autem potest ad sententiam loci istius Varronis melius cogitari hac scriptura aut accommodatius. Nam cùm hac Satyra Varro de varijs sectis & opinionibus dissidētium philosophorum egerit, enumerare videtur hoc fragmento voluisse, quæ & quàm diuersæ sententiæ essent de fine bonorum apud philosophos, quod Gręci illi τέλος appellant. Vt autem hîc Varronis vox Græca in Latinam degenerauit, ita simili errore apud Ciceronem in Epistolis ad Atticum video librarijs placuisse, vt vox item Græca propria eius loci, alienæ & aduentitiæ concederet, quam homines liberales de suo substituerunt. Locus quem dico, est libro XII. Epistola cuius initium, De Cœlio vide quæso.

Te istam tam tenuem θεωρίαν tam valdè admiratum esse gaudeo, etsi tua quidem sunt eiusmodi omnia. Scire enim vis quo vno animus maximè alitur? Sed quæso, quid ex ista acuta & graui refertur ad τέλος?

In quibus postremis verbis vitium mihi esse videtur, & pro illo, *& graui*, ἐγγραφῇ, vox Græca reponenda esse. Nam illud quidem, *ex ista acuta & graui*, sine addito alio nomine, neque Ciceroni familiare est, neque auribus meis satisfacit.

IVSTI LIPSI
VARIARVM LECTIONVM
LIBER SECVNDVS.

Capvt I.

Tibulli versus lib. III. *à multis tentati, explicati.*

Æc tibi vir quondam, nunc frater, casta Neæra,
Mittit, & accipias munera parua rogat.
Teq; suis iurat caram magis esse medullis,
Siue sibi coniunx, siue futura soror:
Sed potiùs coniunx. huius spem nominis illi
Auferet exstincto pallida Ditis aqua.

Versus hi quàm multorum ingenia frustrà exercuerint, & quidem summorum virorum, longum sit dicere. M. Antonius Muretus vir cumprimis eruditus, & qui in his litteris nostris meo iudicio familiam ducit, cùm multa huius poëtæ obscura loca elegantissimo Commentario illustrasset, verumtamen ad hos versus cùm venisset, libenter fassus est, vt est homo non minùs ingenuus quàm eruditus, se in tantis tenebris idoneam aliquam lucem non dispicere; conijcere se tamen, Tibullum & Neæram ad quam hæc scribuntur fortassis fratrum aut sororũ liberos fuisse, inter quos cùm more Romano nuptiæ constarent, hanc Neæram aliquando Tibullo fuisse matrimonio iunctam, ac postcà inter eos, incertum quibus de caussis, deuortium exstitisse, nuptiasq; esse solutas. Ideoque in hanc sententiam Tibullum scribere,

Hæc tibi vir quondam, nunc frater.

Id est, hæc munera tibi Neæra à Tibullo tuo mittuntur, aliquando marito tuo, nunc amisso viri nomine tantùm fratre. Quam ego coniecturam vt leuem & nulla ratione nixam parum dignam elegantissimo Mureti ingenio iudico; tum etiam non satis idoneam, in qua refutanda superuacuus labor mihi insumendus sit. Statius autem Achilles homo Lusitanus, vir magni ingenij, multæque lectionis in Commentarijs suis in Catullũ existimare se scripsit, hæc sororis & fratris nomina de casto quodam & integro amore à Tibullo prolata, vt Catullus ad Lesbiam scripsit,

Dilexi tum te, non tantùm vt vulgus amicam,
Sed pater vt gnatos diligit & generos.

Vt Tibullus dicat, Hæc tibi Neæra mittuntur ab eo qui aliquando vir tuus

tuus vulgari quodam amore te amauit, nunc autem ita castè diligit te & integrè, vt frater sororem. Quid commemorem alios? qui his etiam ineptiora commenti sunt. nos sententiam nostram proponamus. Priusquam autem de versibus ipsis dicam, illud mihi primùm ostendendum est, veteres solere longè aliter Fratris & Sororis nomine vti, quàm vulgò hodie ea nomina sonant. Fratres enim puellæ blandientes vocabant interdum amatores suos, & eos quibuscum consueuerant, vt contrà adolescentuli amicas suas, easque quibuscum caput aliquando collimarent, vt Plautus loquitur, Sorores blandè appellabant. Docet hoc apertè vnus Martialis ad Ammianum, hac quidem in re satis idoneus auctor,

O quàm blandus es Ammiane matri!
Quàm blanda est tibi mater, Ammiane?
Fratrem te vocat, & soror vocatur.
Cur vos nomina nequiora tangunt,
Lusum creditis hoc iocúmque? non est.
Mater quæ cupit esse se sororem,
Nec matrem iuuat esse nec sororem.

Quo Epigrammate satis facetè Martialis Ammianum quemdam incesti cum matre arguit, quam ille, vt amatores solent, Sororem, & illa vicissim eum Fratrem, quæ nequitiæ nomina sunt, vocabat. Et vt Martialem breuiter explicem, Putatisne, inquit, id iocum esse aut lusum? minimè. nam mater, quæ se sororem appellari cupit, & amicę nomine vocari gaudet, ea certè vt liberiùs amoribus suis indulgere possit, neque mater neque vera soror esse optarit. In eamdem sententiam videtur etiam Propertius noster scripsisse illud libro secundo ad Cynthiam,

Cùm tibi nec frater, nec sit tibi filius vllus,
Frater ego tibi sim, filius vnus ego.

Atque ita hoc loco apertè Tibullus his nominibus vsus est. Cuius rei ignoratio facilem ceteroqui locum obscurauit. cuius ego sententiam breuiter & dilucidè nunc proponam,

Hæc tibi vir quondam, nunc frater, casta Neæra,
Mittit, & accipias munera parua rogat.
Téque suis iurat caram magis esse medullis,
Siue sibi coniunx, siue futura soror.
Sed potiùs coniunx. huius spem nominis illi
Auferet exstincto pallida Ditis aqua.

Id est, Hæc tibi parua à me munera mittuntur, Neæra, à me, inquam, qui vt spero, aliquando vir & coniunx legitimis nuptijs tibi futurus sum, nunc autem dumtaxat frater, id est, amator & concubinus sum, atque ita tibi persuadeas, te mihi semper fore carissimam, siue soror mihi, siue quod malo, vxor futura sis. Sed tamen, inquit, magis coniugem te mihi opto, cuius nominis spem sola mors eripere mihi poterit. Atque hæc breuis horum versuum sententia est, cuius quidem tam aperta bonitas est, vt neminem tam præcipitem à vero, aut tam peruerso iudicio esse existimem, cui non ea prima statim fronte possit probari. Aduertendum autem hoc loco illud, Quondam, non præteritum, sed futurum

tempus designare, vt apud Virgilium,

— quondam tua dicere facta Tempus erit.

Eiúque primo versui, *Hæc tibi vir quondam, nunc frater*, ille sequens versus respondere, eumq. quasi interpretari existimandus est, *Siue sibi coniunx, siue futura soror.* Neque enim legitimo vmquam matrimonio iuncta fuit cum Tibullo Neæra, sed tantum de amore eius sperare se Tibullus profitetur, vt posteà relictis alijs amatoribus, vni sibi adhæsura sit.

CAPVT II.

M. Terentij Varronis lib. IV. *De Vita populi Romani locus partim emendatus, partim explicatus.*

IN *spem adducebat, non plus soluturos quàm vellent, iniquus equestri ordini iudicia tradidit, bicipitem ciuitatem fecit discordiarum ciuilium fontem.* Cùm ad hunc mutilum & deprauatum locum manũ adhibere vellem, putaui me priùs, si id possem, Varronis sententiam indagare debere, ac deinde secundùm eam emendationem meam accommodare. Itaque cùm obseruarem; Varronem hoc toto quarto libro non ferè aliud quàm de seditionibus, bellis ciuilibus, eorumque caussis & euentis dixisse, in eamque sententiam hic locus accipiendus omnino videretur: facilè existimaui, hunc locum de L. Sulla intellegendum esse, quem constat offensum plebi & equestri ordini ad Senatum iudiciorum auctoritatem transtulisse. quam rem hoc loco Varro & Cicero alibi affirmant caussam alienationis & discordiæ perpetuæ equitum à Senatoribus fuisse. Atque hanc sententiam secutus, ausus sum locum eum ita emendare, *In spem adducebat non plus soluturos quàm vellent, & iniquus equestri ordini, Senatui iudicia tradidit*, &c. Quomodo autem verbum illud, *Senatui*, quod ego apposui, & ad sententiam quidem omnino necessarium est, prætermissum sit, non habeo dicere, nisi quòd conijcio, cùm veteres eiusmodi nomina breuiùs scribere vel tantùm indicare solerent, fortassis in Varronis libris scriptum fuisse, *Et iniquus equestri ordini Se. iudicia tradidit.* id est, Senatui. Quam notã cùm scriptor librarius quispiam indoctus & rudis non intellegeret, neglegenter eam fortassis omisit. Quod quàm frequenter euenerit, testificari mihi possunt ij qui in veterum librorum lectione aliquantum sunt versati.

CAPVT III.

Oratione prima Ciceronis in Catilinam in numero erratum videri.

IN numerorum notis & variè & sæpè optimis auctoribus describendis peccatum est. sed hoc quod nunc afferam nõ tantùm ad lectionis correctionem, sed etiam ad historiæ veritatem facit. Cicero in Catilinam,

Meministíne me ante diem XII. *K. Nouembrium dicere in Senatu, fore in armis certo die, qui dies futurus esset ante diem* VIII. *K. Nouembrium, C. Mallium*

lium audaciæ satellitem atque administrum tuæ? num me fefellit non modò res tanta, sed quod multò magis admirandum est, dies?

Hæc quidem Cicero in Senatu præsente Catilina dixit, quem vt ab amenti proposito & concepto facinore deterreret, ostendit nihil eum agere, nihil moliri, quod eius vigilantiam & in Republica custodienda diligentiam latere posset. Itaque cùm alia eius consilia omnia nota sibi esse, tum etiam multo antè prouidisse, & publicè in Senatu prædixisse diem & tempus, quo Mallius Satelles eius in Etruria cum improba illa coniuratorum manu in armis futurus esset. Sed profectò si hæc rectè leguntur, in die prædicenda valdè errauit Cicero, qui C. Mallium nefaria illa arma induisse contra Rempub. dixerit ante diem VIII. K. Nouemb. quem sanè ex Sallustio constat non nisi ante diem VI. K. Nouembrium arma cepisse. Atque adeò ipsa Sallustij verba in hanc rem apponam, *Post paucos dies L. Seruius Senator in Senatu litteras recitauit, quas sibi Fesulis allatas dicebat, in quibus scriptum erat, C. Mallium arma cepisse ante diem* VI. *K. Nouembrium*. Nec verò falsus esse in dierum numero Cicero, aut à Sallustio hac in parte discrepare existimandus est; sed quod ex Prisciano obseruaui, ille ipse numerus, qui apud Sallustium exstat, etiam apud Ciceronem hoc loco reponendus est, atque ita hìc legendum, *fore in a. c. d. q. d. futurus esset ante diem* VI. *K. Nouemb.* Nam Priscianus duobus locis apertè Ciceronem primo Inuectiuarum nominans, ita enim veteres Grammatici has orationes vocabant, affert ex eo, *Ante diem sextum K. Nouembrium*, interpretaturque ante diem sextum, id est, in diem sextum. Atque hæc apud Priscianum non per numerorum notas, sed vti ego posui, plenè & ordine perscripta sunt. Vt mihi quidem caussa nulla dubitandi videatur, quin ex historiæ veritate, & ex Prisciani certa auctoritate locus hic, ita vti dixi, apud Ciceronem sit emendandus. Quòd autem apud Ciceronem hìc C. Mallium scripsi, non quomodo vulgati, C. Manlium, putaui me tutò hac in re & sine reprehensione librorum veterum consentientem auctoritatem sequi posse, in quibus constanter hoc nomen & apud Sallustium, & in his ipsis orationibus apud Ciceronem ita perscriptum exstat. Ego quidem vsus aliquando sum antiquissimo libro, qui asseruatur apud Gemblacenses, quem certa opinio est, & res ipsa docet, scriptum esse Sigisberti docti viri manu, qui in eo loco ante sexcentos plusminus annos claruit, in quo non aliter hoc nomen scriptum deprehendi.

CAPVT IV.

De Propertij loco libro primo coniectura quædam.

MEL & deliciæ meæ Propertius cùm Pontico illis temporibus nobili poëtæ excusare se vellet, quòd ingenium studiumq; omne ad Elegos & amatoria argumenta deijceret, neque ad altiora assurgeret, ait tantam esse vim & imperium amoris, vt animum semel captum nihil altum, nihil excelsum cogitare sinat. Quinetiam ipsum Ponticum si, quod

quod nolit, amor perculerit, mox relicta & contemta illa heroici carminis sui grandiloquentia, ad ludicra atque amatoria reluctantem & inuitum descensurum. Inter cetera autem ait,

Te quoque si certo puer hic concusserit arcu
Quod nolim nostros euiolasse deos.
Longè castra tibi, longè miser agmina septem
Flebis in æterno surda iacere situ.

Quem secundum versum cùm corruptum esse constet, varij variè conati sunt emendare. Ego aliquando suspicatus sum, *eu voluisse*, legendum esse, ductus in eam suspicionem sententiæ ipsius vestigijs. Iuuante autem coniecturam meam, quod posteà vidi, veteri Beroaldi codice, in quo esse, *Euoluisse*, testatur; non iam suspicatus sum, sed veritatem manifestam ita visus sum videre, quasi ea quæ oculis cernuntur. Erroris autem occasionem aliquam fortasse dederit illud, *Eu*, quod ego veteres nullo discrimine aliquando aspirasse, & non aspirasse, opinor, quamquã video mihi hac in re Grammaticorum quorundam auctoritatẽ opponi posse. Hac ipsa occasione in eodem poëta isto inferiùs peccatum fuerat,

Euolat è nostro quoniam de pectore nusquam.

Quod mendum cùm alios fugisset, Muretum, qua est ingenij acie, non fugit, eiusque loco, *Eu*, reposuit. Legendus igitur versus iste meo iudicio hoc modo,

Te quoque si certo puer hic concusserit arcu,
Quod nolim nostros eu voluisse deos.

Hac sententia, si te quoque, Pontice, aliquando amor iste noster perculerit, quod equidem detestor, & nolim id deos nostros permisisse, tu quoque longè relicta illa carminis tui grandiloquentia, ad amatoria ista & elegos describendos conuertêris. Fortasse etiam eodem sensu commode legi poterit,

Quod nolim, nostros, neu voluisse deos.

Deos autem Venerem & Cupidinem intellegit. Hanc coniecturam meam cùm ad L. Carrionem IC. eruditum hominem, & multis officijs mihi coniunctissimum retulissem, miratus est ille & gauisus vtrique nostrûm eadem de re idem in mentem venisse: nam se quoque iam pridem idem de hoc loco in Aduersaria retulisse mihi confirmauit. Cuius doctissimi hominis iudicio gaudeo laudari coniecturam meam, & simul comprobari lectionis huius veritatem.

CAPVT V.

Indicatus Ciceronis locus in Verrem, quem à Demosthene mutuatus videtur.

CICERO cùm C. Verrem tam manifestis criminibus reum peregisset, vt omnis honesta defensio patronis eius præcisa esset, præter vulgatam illam & improbam defensionem fecisse alios: cõtra hoc genus non excusationis, sed potiùs confessionis, vehementer & acerbè ista dixit,

Quid

Quid igitur dicet? fecisse alios? quid est hoc? vtrùm crimini defensio, an comitatus exilio quæritur? Et post pauca: *Vt enim assentiar orationi tuæ, defensionem tamen non probabo. potiùs enim te damnato ceteris angustior locus improbitatis defendendæ relinquetur, quàm te absoluto, alij, quod audacissimè fecerunt, rectè fecisse existimentur.*

Quæ quamquam more suo copiosiùs & vberiùs Cicero dixit; tamen certe omninò eiusmodi sunt, vt è Demosthenis oratione contra Aristocratem videantur ea desumta. In qua Demosthenes, cùm aduersarius hoc eodem genere defensionis vteretur, eadem illa ratione qua Cicero hanc excusationem arguit & confutauit: Ἔτι τοίνυν ἔμοι γε δοκεῖ, καὶ σφόδρα ἀναιδὴς εἶναι ὁ τοιοῦτος λόγος, ὡς γέγονε καὶ πρότερον τισὶν ἄλλοις τοιαῦτα ψηφίσματα. οὐ γὰρ εἴ τι πώποτε μὴ κατὰ νόμους ἐπράχθη, σὺ δὲ τοῦτ' ἐμιμήσω, διὰ τοῦτ' ἀποφεύγειν σοι προσήκει. ἀλλὰ τοὐναντίον πολὺ μᾶλλον ἁλίσκεσθαι διὰ ταῦτα. ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἐκείνων ἑάλω, σὺ τάδ' οὐκ ἂν ἔγραψας. οὕτως ἂν σὺ νῦν ἁλῷς, ἄλλος οὐ γράψει. Fortasse igitur fieri potest, vt vtrique idem in mentem venerit; vterque quidem certè idem dixit.

CAPVT VI.

De Terentij loco in Eunucho coniectura quædam.

NVM *solus ille dona dat? nuncubi meam*
Benignitatem sensisti in te claudier?

DE hoc loco quis non putauit sibi aliquid aut scribendum aut dicendum? me vnum reliquis loquentibus αἰσχρὸν σιωπᾶν ait ille. Afferamus igitur & nos aliquid non omnino certum, sed mehercule tam verisimile tamen quàm illud Mureti, *Caluier*, aut aliorum, *Claudier*. Priscianus accuratè notat, veteres Claudo & Claudeo pro Claudico vsurpasse. Quid igitur si, Claudo, antiquum istud verbum ea significatione in Terentio reponamus? & à vulgata librorum omnium auctoritate minimùm discedentes legamus?

— *nuncubi meam*
Benignitatem sensisti in te claudere?

Claudere, claudicare, deficere interpretor, quomodo planè in eamdem sententiam Cæcilius in Epiclero scripsit illud,

An vbi vos sitis, ibi consilium claudeat?

Consilium claudêre pro deficere, ita dixit, vt fortasse Terentius Benignitatem claudere. Sicut autem Cæcilius minùs idoneus auctor est, notat idem Priscianus, C. Sallustium etiam in historijs hoc verbo ita esse vsum; & Sallustij quidem exemplum ipse affert, *Cōiuratione claudit.* Obseruaui autem & ego apud Sallustium in oratione Marci tribuni pl. hoc verbum eo modo quo Priscianus notat, vsurpari: *Itaque verborum satis dictum est. neque enim ignorantia res claudit, sed occupauit nescio quæ vos torpedo.* Fieri igitur potest, vt hoc tam probo & antiquo verbo Terētius hoc loco vsus sit, eiusq; rei ignoratio versus hos hactenus deprauarit. Sed hanc coniecturam meā vt non reijcio, ita non antè probabo, quàm eam libri alicuius veteris auctoritate confirmari videro, quod sanè nō omnino despero.

CAPVT

CAPVT VII.

In Ciceronis Oratore ad Brutum locus auxilio veteris libri restitutus.

CICERONEM ego in his scriptis meis, admiratione quadam diuini illius ingenij cõmotus, sæpiùs fortasse laudo quàm aut res postulet, aut apud eruditos necesse sit. sed hoc quidem loco meo iure quodámodo facere mihi videor, si eum librum cum laude & honore commemorem qui & vnus inter omneis excellet maximè, & quem Cicero ipse vbique laudandum & iudicij sui testimonio comprobandum putauit. Librum autem illum optimum intellego, qui Orator ad M. Brutum inscribitur, in quo de perfecti illius & veri oratoris officio, quem numquam viderat Antonius, summus ipse & perfectus Orator disseruit. De cuius libri elegantia ita iudicare soleo, vt artifex ille Phidias in clypeum Mineruæ ita Ciceronem nostrum quidquid haberet artis, ingenij eloquentiæ, iudicij, in vnum hunc librum contulisse. Ac vt inter orationes eius Miloniana illa nihil melius esse possit aut diuinius, sic inter libros & scripta nihil hoc vno, meo iudicio, cogitari potest accuratius aut perfectius. Quamquam quid meum iudicium dico? cùm videã Ciceronem ipsum tam præclarè & magnificè de hoc libro sensisse, vt alibi testatũ reliquerit, non recusare se quo minus quantum de huius libri laude, tantundem de iudicij & ingenij sui fama detrahatur. Equidem, quod ad me attinet, libenter profiteor cùm in Ciceronis scriptis omnibus, nescio quàm vtiliter, sedulò quidẽ certè adhuc verser, nullum mihi tamen scriptum eius plus vel admirationis attulisse, vel voluptatis, addam etiam vtilitatis. Et fieri potest, vt hac in re affectus meus me fallat, nec tamen aliud aliquod scriptũ Ciceronis esse existimo, quod æquè vel ad iudicium, vel ad scribendi rationem conformandã possit conducere. illud quidem expertus habeo affirmare, ad compositionis ornatum, ad verba aptè connectenda, & ad efficiendũ illum orationis quasi orbem, nihil hoc vno libro aptius esse & accommodatius. Quamobrem gratularer ego mihi, vt veniam ad id quod est huius instituti, si huic tam eleganti & erudito libro, & quem ego hactenus habui in deliciis, industria mea aliquid vel opis vel lucis afferre possem. quod sanè conabor, & de loco quodam non opinionem meam, sed veteris cuiusdam libri, quo vsus sum, auctoritatem & lectionem proponam, quam ego non dubito quin vos præ vulgata illa valdè sitis approbaturi. Vulgati sic,

Facilè igitur hic noster, quoniam loci certi traduntur, percurret omnes, vtetur aptus generatim, discet ex quo emanant etiã qui appellãtur cõmunes loci.

Qui locus & à lectione, & à distinctione hactenus malè habuit, & nunc à me auxilio eius libri, quem dixi, restituetur, in quo germana hæc & vera, vt opinor, Ciceronis lectio perspicuè exstat, *Facilè i. h. n. q. l. c. t. percurret omnis, vtetur aptus; generatim dicet; ex quo emanant etiam q. a. c. loci.* Qua lectione quid potest melius esse aut certius? Orator, inquit, percurret omneis locos, è quibus argumenta duci possint, nec tamen

tamen sine dilectu vtetur omnibus, sed dumtaxat accommodatis ad caussam & aptis: generatim etiam aliquando & vniuersè de re dicet, & à proprijs personis ac temporibus ad vniuersi generis tractationem orationem auocabit, ex quo fonte emanant & oriuntur communes illi qui appellantur loci. Sententia quidem ita non modò perspicua, sed etiam bona, vt nihil necesse sit, optimi libri auctoritatem pluribus verbis aut rationibus à me confirmari. Illud tantùm testificor, si cui fides mea dubia est, librum hunc, cuius testimonio in hanc rem vsus sum, hodieque asseruari in publica bibliotheca gymnasij Louaniensis, cuius sępiùs inspiciundi mihi copia à præfecto humaniter facta est.

CAPVT VIII.

Propertij carmen quoddam restitutum.

VBI sunt ij quibus hic totus corrigendi labor noster nugæ & ineptię videantur? negentq; in veterũ scriptis tanti interesse, hanc an illam lectionem seruemus? Quid? an non vnius dictionis, dictionis? imò syllabæ, imò litteræ deprauatio integram sæpè sententiam vel obscuram reddit, vel ineptam? negent si possunt, nisi fortè ne id quidẽ interest vt optimos auctores intellegamus. Non longè abiero, vocabo eos ad Propertium. Agite, versus istos quis vel sine risu, vel sine stomacho legerit?

Quantum ego sum Ausonijs crimen factura puellis,
Improba virgineo lecta ministra foco.
Pallados exstinctos siquis mirabitur ignes,
Ignoscat, lacrymis spargitur ara meis.

Quis est qui horum versuum ita vti leguntur, sententiam intellegere se profiteri audeat? aut quid est quòd Propertius hoc loco Palladis ignes exstinctos dicit? De Vestæ sanè ignibus Propertium intellegendum esse, ex antecedentibus facilè video. Sed, obsecro, quid Palladi cũ Vesta? quis Gręcorum vmquam vel Latinorum, cùm Vestam significare vellet, Pallada nominauit? aut quis de Palladis ignibus vel fando audiuit? Nam quod quidam, quibus quoduis flagitium in interpretando suscipere optatius est, quàm à vulgata corruptaq; lectione recedere, acutè comminiscuntur, Propertium hîc, si dijs placet, ex sapientium opinione Palladem pro Vesta dixisse, qui deorum omnium diuersa nomina communia esse inter se volunt, & ad vnum eumdemq; deum referri, & Vestam, Pallada, Dianam, Iunonem, nomina esse plura, rem vnam & eamdẽ: eos ego valdè miror sibijpsis interpretationem tam ineptam probare vllo modo potuisse. Quis enim vmquam poëtę concesserit, vt Venerem si quando nominaturus sit, Dianam pro ea dicat, quoniam scilicet ex sapientium sententia dij idem sint? Quamquam non defuit etiam alius, qui de Palladio Troiano, quod in Vestæ templo seruaretur, nescio quas meras nugas & ineptias scripserit, quas pudet & tædet me pluribus commemorare. Videte autem quàm parua res & quàm minutus error sit, qui frustrà eruditos etiam homines hoc loco explicando exercuit. Nam pro eo quod,

Pallados, libris omnibus legitur, mihi dubium non est, quin *Pallidus*, pro eo reponendum sit, Propertiusque ita scripserit,

Pallidus exstinctos siquis mirabitur igneis.

Vt Tarpeia dicat, hanc enim loquentem Propertius fecit, siquis pallidus & perculsus sacrosanctum Vestæ ignem exstinctum aspiciet, is ignoscat mihi, cùm eum non custodiæ neglegentia, sed fletu assiduo & lachrimarum flumine pænè obruerim. Plana & recta sententia, & in qua comprobanda non necesse habeo longiorem orationem expromere, quam videam cuilibet paullum modò humaniori, etiam me tacito, statim sua sponte iri probatum.

CAPVT IX.

M. Varronis Satyræ cuiusdam titulus explicatus, & locus emendatus.

DELECTATVS est ferè M. Varro in Satyrarum inscriptionibus acuta aliqua & nescio vnde ex abdito eruta sententia, quæ quamquam pleræque temporibus illis notæ & in vulgi ore fortasse fuerint, nobis tamen certè ita obscuræ sunt, vt in ijs interpretandis viri sæpè eruditi neque initium neque exitum satis dispexerint. Quod siue lectionis frequenti deprauatione fieri putandum est, siue etiam ingenij nostri culpa accidat, vt nobis obscuriora videantur, quæ eruditis illis temporibus vel vulgo erant notissima, non facilè dixerim: illud quidem testor, non existimare me, rem vllam in litteris nostris maioris aut ingenij esse aut iudicij, quàm de Varronis librorum titulis sententiam suam interponere. Quod etsi ego mihi non tribuo, neque iudicio meo tantum arrogo, vt id me commodè putem posse facere; obscurioris tamen cuiusdam inscriptionis sententiam diu à me quæsitam, & aliquando, ni fallor, inuentam proponam hoc loco, de qua viri eruditi iudicabunt, satisne commodè eam sim interpretatus. Titulum Satyræ cuidam Varro fecit; *Pransus paratus*, ex qua duo modò loca à Grammaticis citantur. Quem prouerbij loco vsurpatum fuisse prima fronte quilibet videat, in quam verò sententiam non quilibet, ac fortasse ne ego quidem, iudicium tamen meum proponam. Existimo igitur, veteres, cùm aliquem paratum ab omni parte & ad rem aliquam planè instructum ac intentum significare vellent, eum Pransum paratum vulgata quadam loquendi forma solitos esse dicere, eiusque prouerbij tralationem à militibus sumpsisse, qui pransi & curatis corporibus expediti ac parati ducebantur ad pugnam. Cuius rei testem videor habere idoneum M. Catonem Originum libro v. *Exercitum suum pransum paratum, cohortatum eduxit foras atque instruxit.* qui locus primus, fateor, lucem mihi prætulit ad illum Varronis titulum explicandum, in quo tamen, id vt peruiam moneam, legendum videtur, *cohortatim*, non *cohortatum*, id est, per cohortes. Varro etiam ipse in alia quadam Satyra apertè huius prouerbij hanc sententiam indicat, *Quare, ô Marce, pransum ac paratum esse hominem oportet*, id est, paratum ad omnem casum & semper instructum esse hominem oportet. Ita enim lego

apud

apud Nonium; vulgati corruptè referunt, *Quare, ô Marce, pransum ac paratum eſſet, hoc minimè oportet.* Eſt autem poſterior locus hic Varronis è flexibulis? flexabulis? an flexitabulis? dicam neſcio. nam mihi quidem, ingenuè fateor, hîc tenebræ ſunt. Video quid noſtrates quidam docti viri ſcripſerint, quæ neque referenda mihi ſunt, quia non probo, neque refellenda, quòd ipſe magis idoneum aliquid afferre non poſſim. Vellem tam prompta & facilis veri inuentio eſſet, quàm falſi confutatio.

CAPVT X.

Ciceronis locus in Hortenſio, qui videatur è Platone expreſſus.

EDIDIT Cicero dialogum quemdam, quem Hortenſium inſcripſit, in quo cùm philoſophiam Hortenſius, homo remotus ab eo ſtudio, & in forenſi ſemper ſtrepitu verſatus, accuſaſſet, ipſe contra eum dicens, philoſophiæ ſtudium ſummis & veriſſimis laudibus ornauit. Sed eius tam vtilis & elegantis libri fragmenta dumtaxat quędam ad ætatem noſtram peruenerunt, reliquis vel temporum iniuria, vel ipſa rerum confectrice vetuſtate conſumptis. Inter cetera autem fragmentum quoddam exſtat, in quo egregia & valdè apta ſimilitudine Cicero oſtendit, non poſſe animum facilè ad illum ſummum & perfectum ſapientiæ gradum peruenire, niſi priùs eloquentiæ ſtudijs alijsque humanioribus litteris quaſi præparatum atque imbutum. Verba eius ſunt,

Vt ij qui combibi purpuram volunt, ſufficiunt priùs lanam medicamentis quibuſdam: ſic litteris talibusq; doctrinis antè excoli animos, & ad ſapientiam concipiendam imbui, & præparari decet.

Quam tam egregiam comparationem videri poteſt Cicero ab illo ſummo dicendi & intellegendi magiſtro Platone accepiſſe, qui hic eadem ſimilitudine Dialogo quarto De Iuſto vſus eſt, Οὐκοῦν οἶσθα, ἦν δ' ἐγὼ ὅτι οἱ βαφεῖς ἐπειδὰν βουληθῶσι βάψαι ἔρια, ὥστ' εἶναι ἁλουργὰ, πρῶτον μὲν ἐκλέγονται ἐκ τοσούτων χρωμάτων, μίαν φύσιν τοῦ λευκοῦ: ἔπειτα προπαρασκευάζουσιν οὐκ ὀλίγῃ παρασκευῇ θεραπεύσαντες; ὅπως δέξεται ὅτι μάλιστα τὸ ἄνθος, καὶ οὕτω δὴ βάπτουσι.

CAPVT XI.

M. Ciceronis locus libro ſecundo De Legibus emendatus.

M. CICERO cùm de origine legum & legiſlatoribus primis accuratè quæreret, Q. Fratrem libro ſecundo ita loquentem fecit.

Quid? quòd iſtum Zaleucum negat vllum fuiſſe Timæus? M. At Theophraſtus auctor haut deterior mea quidem ſententia: meliorem multi nominant. Commemorant verò ciues ipſius, clientes noſtri Locri.

Qui locus mihi cùm nec ſatis integer nec emendatus videatur, experiar, ecquid ei opera mea ſubueniri poſſit. Legendum igitur atque interpungendum locum hunc ita exiſtimo, *Quid? q. i. Z. n. v. fuiſſe Timæus? M. At Theo-*

Theophrastus auctor haud deterior, mea quidem sententia melior, eum multis nominat. Commemorant v. c. i. c. n. Locri. Vt Cicero id dicat, neget sanè Timæus vir magnus Zaleucum vllum fuisse; at Theophrastus tamen omnium sententia auctor haud inferior, vt ego autem iudico, etiam superior, sępè & in multis locis huius Zaleuci commeminit. Atque ita sententia commoda sanè effici videtur. Ne quid tamen dissimulem, locus hic suspicionem mihi facit, non esse eum omnino plenum & integrum.

CAPVT XII.

C. Lucilij loci duo apud Nonium emendati, Tibullus item & Propertius correcti.

C. LVCILII elegantis & vrbani poëtæ scripta omnia vel hominum iniuria abstulit, vel, vt multa alia, vetustas nobis inuidit. Pauca quædam modò veterum Grammaticorum beneficio ad nos deuenerunt, eaque ipsa plerumq; vel fracta & mutila, vel ita corrupta, vt magni iudicij sit, in ijs carminis aut sententię rationem aliquam inuenire. Vt autem Nonius Marcellus in veteribus huius poëtæ testimonijs frequentissimè vsus est, ita etiam deprauationis huius quamplurima apud eum reperiuntur exempla. Ego duo quædam è multis iam seligam, rem gratam, opinor, facturus ijs qui vnà cum antiquitatis studio antiquorum etiam scriptorum memoriam studiosè & libenter retinent. In vulgatis igitur Nonij, atque ijs etiam quibus emendandis viri quidam eruditi præfuerunt, Lucilij versus hi sic leguntur,

Aut cùm iter est aliquò, & causam commentaui,
Vt apud aurificem, ad matrem, cognatam, ad amicam.

In quibus cùm manifesta deprauatio sit, videntur mihi hoc modo commodè posse restitui,

Vt cùm iter est aliquò, caussam & commenta viaï,
Aut apud aurificem, ad matrem, cognatam, ad amicam.

Loquitur autem Lucilius, vt apparet, de muliercularum imposturis & calliditate, quæ si quò iturę sint, quod viros latere velint, caussas statim & excusationes in promptu comminiscuntur, ire se ad aurificem, ad matrem, aut ad amicam; reuerà autem ad amicum. Alter locus eiusdem poëtę apud eumdem Grammaticum exstat, qui ipse, quia de mulieribus quiddam agit, cum hoc mihi videtur coniungendus:

Quòd si nulla potest mulier tam corpore duro
Esse, tamen tenero moueat succussa lacerto,
Et manus vberior lactanti in sumine sidat.

Quo loco si legas, — *tenerom moueat succussa lacertom,*
Et manus interior lactanti in sumine sidat.

aperta quidem & bona sententia erit. Præscribere autem mulierculis videtur, vt siquæ imbecilliore corpore sunt ad concussationem illam & dolorem lactentium puerorum fortiter tolerandum, vt humeros ac lacertos modice moueant ac succutiant, manuque sinistra, ita enim interiorem

riorem manum interpretor, vber paullisper tractent & comprimant. Nisi fortasse cui pro eo *Vberior*, non, *Interior*, sed *Vlterior* commodiùs legi posse videatur, quod ipsum non reiicio. Ratio autem erroris ex eo nata est, quòd vetustiores, quæ nos, Seruum, Virum, atque alia eius generis scribimus; illi Seruom, Virom scribebant. Quod & Grammatici antiqui, & monumenta etiam hodie testantur,

Sonom marcitom corde dilexit sono.

In vetusto Epigrammate exstat,

Opto te saluom.

In libello Velij Fidi. quæ res ignota etiam Tibullo nostro vitium attulit, apud quem versus hi constanter ab omnibus sic leguntur,

Ante meum veniat longos incomta capillos,
Et fleat ante meum mæsta Neæra rogum.
Sed veniat caræ matris comitata dolore,
Mæreat hæc genero, mæreat illa viro.

Quis autem in Latina lingua ita hospes est? aut quis aliquem Romani sermonis sensum habeat, qui nõ statim videat orationis illius barbariem & sordes? Mærere alicui, seu Mærere genero & viro, pro, lugere generum aut virum. Haut timidè quidem igitur hoc loco lego,

Mæreat hæc generom, mæreat illa virom.

Quod qui aptum & commodum esse non sentit, quartum is aut millesimum potiùs nihil sapere existimandus est. Eodem modo etiam apud amores & delicias meas Propertium, hos versus emendandos existimo:

Cur ventos non ipse rogis ingrate petisti?
Cur nardo flammæ non oluere meæ?

Olere nardum aut vnguenta cùm meliùs & Latiniùs dicamus, quàm olere vnguento, ne hîc quidem verebor legere,

Cur nardom flammæ non oluere meæ?

Quomodo etiam libenter apud eumdem legerim,

Hoc mihi perpetuum ius est, quòd solus amator
Nec citò desisto, nec temerè incipio.

Vbi vulgati, *Hoc mihi perpetuò ius est.* Perpetuum enim ius Propertius dixisse videtur, alludens ad prætorum perpetuum ius & edicta, quæ tolli aut conuelli per alium prętorẽ non licebat, itaque Propertius ait hoc sibi tamquam prætori perpetuum ius esse, quòd solus nec facilè amori se implicaret, & semel irretitus constanter in suscepto amore perseueraret.

CAPVT XIII.

Quid sit apud Ciceronem libro primo in Verrem, digitum tollere.

ISTE *verò non procrastinat, locare incipit, non proscripta atque edicta die, alienißimo tempore, ludis ipsis Romanis, foro ornato. itaque renunciat Habonius illam decisionem tutoribus. accurrunt tamen ad tempus tutores, digitum tollit Iunius patruus; isti color immutatus est. vultus, oratio, mens denique excidit. quid ageret, cœpit cogitare, Si res abiret ab eo mancipe,* &c.

FVI aliquando in ea sententia, vt existimarem, in his Ciceronis verbis, Digitum tollere, signum esse negantis, & non assentientis ei conditioni quæ proponeretur, vt contrà manus tollere Latinis, & χεῖρας ἀναθεῖναι Græcis assensionis & admirationis signum esset. Itaq; locum hunc ita intellegebam, quasi Iunius patruus digitum tollens ostendere vellet, se non assentiri ei locationi Verris, eamque rem se impediturum. Nunc autem cùm locum attentiùs consideraui, in alia omnia eo; & existimo, Digitum tollere, hoc loco signum esse assentientis & acceptantis eam locationem quæ proponeretur. Quam rem vt clariùs explicem, pauca mihi quæ antiqui moris sunt, altiùs repetere necesse est. Solent veteres tēpla deûm, vias vrbis, vectigalia, certo pretio proposito, cuilibet de populo, qui modò antè prædibus & prædijs cauisset, publicè elocare. idque, vt ex Ciceronis libris De Legibus iudicare est, per Censores fiebat, qui deinde præfinito tempore locationis exacto, diligenter perspicere solent & rationem exigere, an vel templa sarta tecta essent, vel viæ, ita vti conuenerat, munitæ; quam etiam curam, ijs impeditis, vel non electis, Consules aut Prætores habuisse videntur. Qui igitur, vt ad rem veniam, auctorem se locationis esse profiteretur, & hanc vel illam ædem tuendam suscipere vellet, digitum tollebat, eaque manus significatione conducere se & redimere id opus ostendebat. Ex quo etiam conductores eiusmodi aliquando Redemtores à redimendo, aliquando Mancipes dicuntur, quia, vt Festus interpretatur, mauu significabant se auctores emtionis. Quod autem ille obscuriùs manu dicit eos significasse, id ex hoc Ciceronis loco apertum est, eos digiti sublatione ostendisse. Itaque sententia Ciceronis est, Cùm Verres locare incœpisset ædem Castoris, quā dicebat Iunium pupillum. non sartam tectam tradidisse, accurrisse statim Iunium patruum, digitum sustulisse, & se auctorem eius locationis esse professum; si qua tamen in re aliquid à pupilli patre prætermissum, aut non ex conuentione rectè traditum esset. Ea autem re perturbatum Verrem, qui, si res abijsset ab eo mancipe quem ipse apponi curasset, prędam quam spe iam & cogitatione deuorarat, amisisset, nimis improbè & impudenter vetuisse ait, ne liceret pupillo, seu eius tutoribus opus redimere. Quod autem, vt id corollarij vice addam, hoc loco legitur, *non proscripta atque edicta die*, D. Lambinus eo, *prodicta* fecit; mihi autem, *edita*, legendum videtur. Edere autem diem est publicè proscribere & indicare diem, quomodo, vt opinor, I.C. nostri aliquoties locuti sunt.

CAPVT XIV.

M. Catonis libri cuiusdam titulus restitutus.

M. CATONIS libri cuiusdam De Falsis pugnis commemoratio fit apud vetustiores Grammaticos. Cuius inscriptio tamen satisne recta & integra sit, soleo nonnúmquam addubitare Nam cùm eo libro, quod ex fragmentis perspicuum est, non aliud quàm de magistratuum & prætorum iniquo imperio & dominatione in prouincijs, tyrannide in soc.os, denique de pœnis, multis, plagis falsò & præter æquum prouincialibus

cialibus irrogatis, apud populum conqueſtus ſit: videtur mihi quidem inſcriptio illa, De Falſis pugnis, non ſatis huic materiæ & argumento conuenire, potiuſque ex ea leui mutatione, De Falſis pœnis faciendum. qui titulus cum argumento libri ita cõuenit, vt ego quidem exiſtimem, germanam eam & veram eſſe huius Orationis inſcriptionem. Affert autem Agellius ex hoc ſeu libro, ſeu, quod verius eſt, Oratione, illuſtrem quemdam locum, quem ego operępretium duxi totum aſſcribere: *Dixit à decemuiris parum ſibi bene cibaria curata eſſe, iuſſit veſtimenta detrahi atq; flagro cedi. Decemuiros Brutiani verberauere, videre multi mortales. quis hãc contumeliam? quis hoc imperium? quis hanc ſeruitutem ferre poteſt? Nemo hoc rex auſus eſt facere. Eáne fieri bonis, bono genere natis, boni conſulitis? Vbi ſocietas? vbi fides maiorum? Inſignitas iniurias, plagas, verbera, vibices, eos dolores atque carnificinas per dedecus atque maximam contumeliam, inſpectantibus popularibus ſuis, atque multis mortalibus te facere auſum eſſe? Sed quantum luctum, quantumq; gemitum, quid lacrumarum, quantumq; fletum factum audiui? Serui iniurias nimis ægre ferunt: quid illos bono genere natos opinamini animi habuiſſe, atque habituros dum viuent?* Hæc Cato vt in re graui, acri & contenta oratione narrauit, in qua vt ſummam illam & conſummatam eloquentiam fortaſſe deſideres, ita certè perfectæ illius & veræ eloquentiæ tamen lineaméta quædam in ea inuenias. Quod autem Cato dixit, *Sed quantum luctum, quantumq; gemitum? quid lacrumarum, quantumq; fletum factum audiui?* Imitatus id Cicero in Verrem de Filodami ſupplicio videri poteſt, qui in ea re deploranda quattuor etiam illa Catonis verba vſurpauit, *Quid lacrumarum ipſum Neronem putatis profudiſſe? quem fletum totius Aſiæ fuiſſe? quem luctum & gemitum Lamſacenorum?*

CAPVT XV.

De Ciceronis locis duobus in Epiſtolis ad Atticum coniectura.

CICERO libro VII. ad Atticum,

Sed ſtomachari deſinamus, tempori pareamus, cum Cneio in Hiſpaniam eamus. Hæc opto in malis, quoniam illius alterum conſulatum à rep. ne data quidem occaſione repulimus.

Loco huic ſi vitium ineſſe dicam, temerè fortaſſis faciam, præſertim cùm eruditiſſimi viri, qui in epiſtolas has ſcripſerunt, de loci huius integritate ne dubitauerint quidem. Et ſanè ſententia, vt vulgò legitur, non incommodiſſima eſt; ego tamen pro illo, *Hæc opto in malis*, non paullò malim legi, *Hæc optima in malis.* quod quaſi prouerbij quemdam locum habet, & quod ad ſententiam ac ſermonis elegantiam ſanè commodius eſt. Ibo, inquit Cicero, cum Pompeio in Hiſpanias, nõ quia id aut tutiſſimum, aut honeſtiſſimum omnino ſit, ſed è duobus malis, in quorum alterum neceſſe habemus incurrere, eligamus ſanè optima. Sed hæc correctio mea ſatis fortaſſe audax videri poſſit; illa tamen quam nunc proponam, etiam audacior. Cicero eodem libro.

Ita

Ita tempus ferebat. ſiquidem & iam vos duo taleis ad quintum miliarium. Hæc à Cicerone dicuntur excuſante ſe apud Atticum de litteris quibuſdam ad Cæſarem miſſis, quas inimici eius vt nimis humiliter & abiectè ſcriptas criminabantur. Quod quidem Cicero ita hîc excuſat, vt neget potentię & dominationi Cęſaris per adulationem aliquid à ſe datum, ſed neceſſitati temporum illorum ſe paruiſſe, quibus ſapientiſſimus quiſque ſemper inſeruiendum & obtemperandum putaſſet. Quinetiam ipſum Atticum vnà cum Sex. Peduceo, pręter dignitatem, temporum videlicet cauſſa, Cæſari ad quintum miliarium obuiàm prodijſſe. Hæc quidem Ciceronis ſententia eſt: ſed hoc loco, *Vos duo taleis*, quid illud, *taleis*, faciat, non facilè video, neque ſimile aliquod loquendi genus legere memini. Quid igitur ſi loco eius, *Taleis*, vnius litteræ mutatione *Kaleis*, reponamus? quod quidem mirè hîc conuenit, vt dicat, Atticum Cæſari ad quintum miliarium Kaleis vſque obuiam iuiſſe. Kales autem ſeu Cales municipium Italiæ eſt, cuius Cicero in his ipſis Epiſtolis aliquoties meminit. Hanc coniecturam meam cùm ad P. Wauerium præſtanti eruditione & moribus virum, & mihi cùm multis officijs, tum ſanguinis etiam & cognationis neceſſitudine coniunctiſſimum retuliſſem, intellexi ei vehementer probari. Cuius iudicio fretus, auſus ſum eam his ſcriptis traditam, veſtris eruditorumque ſententijs ſubijcere.

CAPVT XVI.

Quam cauſſam damnationis Cicero in P. Rutilij iudicio dixerit, eamdem etiam Demoſthenem in Euæonis condemnatione poſuiſſe.

CICERO ſæpiùs indignitatem & labem turpiſſimi illius iudicij conqueritur, quo vir optimus & innocentiſſimus P. Rutilius ciuitate & fortunis omnibus per ſcelus & iniuriam eſt expulſus. Eius autem damnationis cauſſam libris de Oratore hanc attulit, quòd homo ſapiens & philoſophus, vt olim ille Socrates, cauſſam ſuam apud iudices copioſiùs & ornatiùs defendi noluerit, ſed innocentiam ſuam nuda modò & ſimplici oratione probari:

> *Nunc*, inquit, *talis vir amiſſus eſt, dum cauſſa ita dicitur, vt ſi in illa commentitia Platonis ciuitate res ageretur. Nemo ingemuit, nemo inclamauit patronorum, nihil cuiquam doluit, nemo eſt queſtus, nemo remp. implorauit, nemo ſupplicauit.*

Demoſthenes etiam contra Midiam, Euæonem quemdam, virum ſuis probatum, in cauſſa quadam non difficillima iccirco damnatũ ait, quòd in iudicio illo neque fleuiſſet, neque iudicem vllum deprecatus eſſet, neque aliud aliquid ad commouendam miſericordiam humiliter feciſſet. Verba Demoſthenis ſunt, Ἀκούω γὰρ αὐτὸν ἔγωγε μιᾷ μόνον ἁλῶναι ψήφῳ. καὶ ταῦτα οὔτε κλαύσαντα οὔτε δεηθέντα τῶν δικαστῶν οὐδενὸς, οὔτε φιλάνθρωπον οὔτε μικρὸν οὔτε μέγα, οὐδ᾽ ὁτιοῦν πρὸς τοὺς δικαστὰς ποιήσαντα.

CAPVT XVII.

Ciceronem à Cornelio Tacito leuiter & ieiunè videri reprehensum.

IN iocis & facetijs Cicero ſemper deus eſt; neque vlla ferè tam ſeuera aut grauis cauſſa eſt, in qua non ille iocorum opportunitate iudices & populum ad riſus ac hilaritatem traduxerit. Sed pręcipuè cùm in C. Verrem diceret, in hoc genere dominata eſt eius oratio. In qua cauſſa multa facetè & venuſtè cùm in Verrem ipſum, tum in patronum eius Hortenſium Cicero dixit, atque inter alia in Verris etiam nomen ipſum facetè & acutè illuſit, veluti libro primo Accuſationis De prætura vrbana,

Quorum alij, vt audiſtis, negabant mirandum eſſe, ius tam nequam eſſe Verrinum: alij etiam frigidiores erant; ſed quia ſtomachabantur, ridiculi videbantur eſſe, cùm Sacerdotem exſecrabantur, qui Verrem tam nequam reliquiſſet.

Cuius vtriuſque ioci ratio hæc eſt: verrem, porcum exſectis genitalibus membris Latini dicimus. id autem, eius quem Cicero accuſabat, nomen gentilitium erat. itaque cùm præturam Verris vrbanam & iuriſdictionem eius variè reprehenderet, ait, tam notam & apertam fuiſſe iſtius in iure dicundo libidinem & nundinationem, vt ne populus quidem iocis & dictis in eum abſtinuerit; ſed alios dixiſſe, minimè eſſe mirandum Ius Verrinum eſſe tam nequam; alios Sacerdotem reprehendiſſe, qui Verrem tam nequam reliquiſſet. Prioris ioci ratio in ambiguitate verbi eſt. Ius enim Verrinum aut iuriſdictionem Verris ſignificare poteſt, aut ius verrinæ carnis, quod inſipidum & inſuaue eſt. Poſterioris ioci hæc ratio eſt: C. Sacerdos ante Verrem prætor vrbanus fuerat; ei cùm Verres ſuccederet, ridiculi quidam homines Sacerdoti iraſci ſe dicebant, qui Verrem tam improbum reliquiſſet. Sacerdotum enim erat hoſtias immolare: verre autem porco ſolent veteres rem diuinam facere cùm alijs quibuſdam dijs, tum etiam Marti. Vetus quidam poëta,

Mars voueo ſi vmquam redierit facturum bidente verre.

Ergo iſti non tam faceti quàm ridiculi homines Sacerdotem exſecrabantur, quòd hunc Verrem non immolaſſet, eumque tam improbum ſucceſſorem reliquiſſet. Ioci hi, ſi veritas dicenda eſt, ſatis leues & frigidi ſunt, fateor: ſed tamen cur in his Cornelius Tacitus, Annalium ſcriptor eruditus & elegans, Ciceronem tam ſeuerè reprehenderit, cauſſam inuenire nondum potui. Is enim in eo libro, in quo ſui temporis oratores cum veterum eloquentia nimis audacter contendere auſus eſt, cùm alia quædam in Cicerone obſcurè reprehendit, tum de his iocis ſententiam ſuam malignè ſanè interponit,

Nolo, inquit, *irrideri rotam fortunæ, & ius Verrinum, & illud tertio quoque verbo pro ſententia poſitum, Eſſe videatur. Nam & hæc inuitus retuli, & plura omiſi.*

Audio Cenſoris verba. Non placet tibi, Tacite, vituperari ius Verrinum. num igitur Cicero vituperat? populum, non Ciceronem accuſa, qui

huius siue facetiæ, siue, vt tibi videtur, ineptiæ auctor fuit & inuentor. Itaque statim post recitatos iocos istos Cicero, sentiens non satis dignos eos esse acumine & elegantia ingenij sui, detestatur & deprecatur opinionem illam, nequis eorum, qui adessent, existimaret ea à se pro tempore conficta, sed populi & vulgi sermone iamdudum iactata: *Quæ ego,* inquit, *non commemorarem, neque enim perfacetè dicta, neque porrò hac seueritate digna sunt; nisi vos illud vellem recordari, istius nequitiam & iniquitatem tum in ore vulgi, & communibus prouerbijs esse versatam.* Itaque vide quantum ego à te, Tacite, dissentiam. Tibi aut ineptum aut pręter dignitatem oratoris videtur, eiusmodi tam leues iocos commemorare: mihi in hac caussa nihil videtur à Cicerone accommodatius, aut pro re dici potuisse aptius. Nam cùm de iurisdictione ageret, hoc est, ea de re, quæ non argumentis, sed populi testimonio & vulgi sermone posset maximè comprobari: nihil potuit aptius aut verisimilius afferri, displicuisse populo Romano totam istius præturam, quàm quòd certi quidam homines de plebe, vulgò ne iocis quidem & dictis in eum abstinuissent, quibus improbitatem eius, & in iure dicundo leuitatem coarguerent. Quod autem Tacitus ait, *Nolo irrideri rotam fortunæ.* quod ipsum non obscurè in Ciceronem dicitur. rotam fortunæ vbi Cicero irriserit, non alium equidem locum inuenio, quàm illum in L Pisonem: *Cùm collegæ tui domus cantu & cymbalis personaret, cúmque ipse nudus in conuiuio saltaret, in quo ne tum quidem, cùm illum suum saltatorium versaret orbem, rotam fortunæ pertimescebat.* Quem elegantissimum iocum si reprehendendum Tacitus reuerà putauit, valde requiro iudicium eius: sin non putauit, sed cùm aliud non haberet quod reprehenderet, vt tamen institutæ caussæ suæ seruiret, hoc maluit quàm nihil reprehendere, desidero hominis eruditi in alienis scriptis candorem & simplicitatem. Quid enim in hoc loco est, quod aut vulgare videri possit, aut sordidum, aut ineptum? quid non acutè & venustè dictum? Apage igitur, Corneli, cum istis ineptijs, apage. Non est ea Ciceronis fama & gloria, quæ tam leuibus & ieiunis calumnijs frangi aut debilitari possit; & quod bona pace tua dixerim ne tu quidem is, qui de Ciceronis admirabili & perfecta in omnem partem eloquentia, temerè iudicium & sententiam feras.

CAPVT XVIII.

Propertij Elegiam quamdam videri disiungendam, quæ coniunctim legatur.

PROPERTII Elegia IIX. è libro primo opinor est, quæ adhuc quidem sub vno titulo pro vna eademque constanter lecta est: sed quæ mihi tamen pro rei & argumenti diuersitate in duas easque disiunctas Elegias videatur distinguenda. Initium Elegiæ quam dico, hoc est,

Túne igitur demens? nec te mea cura moratur?
An tibi sum gelida vilior Illyria?

Quam ego continenter legi volo ad hunc locum,

Hîc

Hic erit, hic iurata manet, rumpantur iniqui,
Vicimus, aßiduas non tulit illa minas.

Ex hoc autem loco, & in his ipsis versibus initium nouæ Elegiæ & distinctæ à superiori illa faciendum existimo. Quod quidem & ordo & argumentum Propertij apertè indicant. Nam cum illa Elegia, *Túne igitur demens?* de discessu Cynthiæ dolenter lamentaretur, quæ cùm nescio quo prætore in Illyriam, relicto Propertio nauigare volebat: nunc hac Elegia, *Hic erit, hic iurata manet.* mutata iam mente Cynthiæ, vehementer gaudet & exsultat poëta, se tantùm precibus & lacrimis apud Cynthiam valuisse, vt cùm magna ei & multa à prætore illo promitterentur, destiterit tamen à nauigatione & Propertij amorem omnibus diuitijs eius & pollicitationibus præposuerit. Absurdum autem valde & mea sententia ineptum fuerit, res tam diuersas vna & eadem Elegia velle includere, ijsdemque versibus & lamentari atque deplorare Cynthiæ discessum, & iterùm gloriari atque exsultare de mansione eius & profectione omissa. Libenter ibit in sententiam meam qui Elegiam totam & argumĕtum attentiùs considerauerit. Simili vel errore vel neglegentia peccatum etiam libro illo singulari, quem quartum vulgò faciunt, existimo, vbi sequentis Elegiæ primi versus ad præcedentem neglegenter & imperitè, meo iudicio, adiuncti leguntur. Nam versus illi,

Cùm fieret nostro toties iniuria lecto,
Mutato volui castra mouere toro.

qui ad finem octauæ Elegiæ leguntur, omnino addendi sunt ad initium sequentis Elegiæ hoc modo,

Elegia IX.

Cùm fieret nostro toties iniuria lecto,
Mutato volui castra mouere toro.
Phyllis Auentinæ, quædam est vicina Dianæ,
Sobria grata parum, cùm bibit omne, decet.

Atque ita deinceps. G. tamen Canterum pręstanti ingenio & eruditione adolescentem video in ea esse sententia, vt vtramque hanc Elegiam, quę in vulgatis octaua & nona est, coniungi & in vnam redigi velit, quòd in vtraq; quiddam de Lanuuio commemoret quod equidem non possum improbare, sed in hoc tamen liberrimo scribendi genere ego cuiq. liberum esse puto, sententiam suam sine præiudicio verecundè proponere.

Caput XIX.

De Ciceronis loco libro quinto in Verrem coniectura.

Cvm *hæc omnia quæ polliceor, cumulatè tuis proximis plana fecero, tum istuc ipsum tenebo quod abs te mihi datur, eo contentum me esse dicam.*

D. Lambinus singularis ingenij & iudicij vir, & cuius acumĕ & εὐστοχίαν in coniecturis mirari sæpè soleo, cùm ad hunc locum venisset, apertè & ingenuè fassus est, aquam hîc sibi hærere, neque aliud de eo, quàm corruptum

ruptum esse, posse dicere. Et est certè corruptus: quid enim illud sibi vult, *Tuis proximis plana fecero?* Mihi aliquando legendum videbatur, *Diebus proximis plana fecero*. quod à scripturæ sanè vestigijs aliquantulum recedit, sed ad sententiam optimè conuenit. Cùm enim Cicero sæpius iudicibus minatus esset, si fortè Verres donis datis muneribusque iudiciorum seueritatem perrupisset, se totam illam caussam ad populum Romanum & ad maiestatis iudicium reiecturum esse: nunc hîc in eamdem sententiam dicere videtur, se ista omnia quæ pollicetur, diebus proximis, videlicet si absoluto Verre caussa ista apud populum retractanda sit, plana ac manifesta esse facturum. Nunc tamen accuratiùs mihi hac de re cogitanti leui mutatione locus hic optimè corrigi videtur, si legamus, *eius proximis plana fecero*. quæ quidem coniectura mea ita parum à libris recedit, & ad sententiam ita apta est, vt propè absit quin asseuerem, hunc locum ita esse omnino restituendum. Ac siquis attentiùs consideret, videbit ex præcedentibus verbis, hanc lectionem planè effici: *Producam etiam*, inquit, *Consanos municipes illius ac necessarios, qui te nunc serò doceant, iudices non serò illum P. Gauium, ciuem Romanum fuisse & municipem Consanum.* Vt Cicero dicat, Cùm hæc omnia quæ polliceor, videlicet ciuem Romanum à te securi percussum esse, hunc Gauium municipem Consanum fuisse, cùm hæc omnia abundè per eius proximos & amicos docuero, qui & ipsi ciues Romani sunt, & de statu eius optimè scire possunt, tum &c. Eius igitur proximis plana facere, intellegit, per eius Gauij proximos & necessarios docere. Vt autem Latinè dicimus, Testibus aliquid planum facere, Tabulis planum facere, id est, per testes & tabulas, ita quidem ad eamdem similitudinem, Eius proximis planum facere quin rectè dicamus, dubitari non debet.

CAPVT XX.

Ciceronis locus oratione pro C. Rabirio perduellionis reo, qui partim videatur ab Æschine, partim à Demosthene desumtus.

CICERO in graui illa & ampla caussa in qua vnà cum C. Rabirij capite & fortunis ipsa pænè Reip. salus in discrimen vocabatur, meritò statim initio orationis deos comprecatus est, vt eo die & hominis innocentis salus per eos defendi, & respublica constitui saluberrimo exemplo posset; post deorum autem inuocationem etiam ipsum populum, qui ferendi suffragij ius habebat, implorat & obsecrat, vt eorum item auxilio vitam fortunasque C. Rabirij, & simul Reip. dignitatem conseruare ab inimicis liceret.

Quæ cùm ita sint, inquit, *primùm, quod in tanta dimicatione capitis fortunarúmque fieri necesse est, ab Ioue optimo maximo, ceterisq; dijs, deabúsque immortalibus, quorum ope & auxilio multò magis hæc Resp. quàm ratione hominum & consilio gubernatur, pacem ac veniam peto, precorq; ab ijs vt hodiernũ diem & ad huius salutem conseruandam, & ad Remp. constituendam illuxisse patiantur: deinde vos, Quirites, quorũ potestas proximè*

xime ad deorum immortalium numen accedit, oro atque obſecro, quoniam vno tempore vita C. Rabirij, hominis miſerrimi atque innocentiſsimi, ſalus Reip. veſtris manibus ſuffragijsq́; permittitur; adhibeatis in hominis fortunis miſericordiam, in Reipub. ſalute ſapientiam, quam ſoletis.

Æſchines autem cùm mentitæ legationis nomine à Demoſthene in iudicium adductus eſſet, agereturq́ue caput eius, & fortunæ omnes, hac eadem comprecatione in defenſione ſua vſus eſt, à quo videri poſſit Cicero illa ſuperiora ſua mutuatus: Παρακαλῶ δὲ καὶ ἱκετεύω σῶσαί με πρῶτον μὲν τοὺς θεούς, δεύτερον δὲ ὑμᾶς τοὺς τῆς ψήφου κυρίους. Quod autem Cicero pro more ſuo copioſiùs omnia dicens & fuſiùs dilatãs, etiam illud interſerit, *quorum ope & auxilio multò magis hæc Reſp. quàm ratione hominũ & conſilio gubernatur.* totidẽ id pęnè verbis ante eum de Athenienſiũ vrbe dixit Demoſthenes, Οἵπερ ἀεὶ σώζουσι τὴν πόλιν πολλῷ τῶν προεστηκότων μᾶλλον.

Capvt XXI.

De Varronis loco in Satyris coniectura.

VARRONIS Satyra eſt Quinquatria, qua in medicorum genus illuſiſſe, & medicinam ipſam inſectatus eſſe ex fragmentis videtur. Ex ea Nonius Marcellus hoc affert,

Tu Phedĩ, audes cõtrà dicere, cùm in eborato lecto ac purpureo operis toro cubare videas ægrotum? & eius priùs album quàm tympen ſubducere malis?

Locus miſerè deprauatus & pęnè depoſitus, & quem non auſim polliceri à me reſtitutum iri. An idoneam tamen aliquam ſententiam ex his tam corruptis verbis poſſimus efficere, tentabo hoc loco. Nonius hunc locum affert in dictione, Turdi: quod verbum cùm hoc toto fragmento non inueniatur, facilè apparet, aut mutilum aut fractum eſſe locum hunc, aut certè vitiatum, & quæ mea ſententia eſt, in eius dictionis locum aliud aliquod verbum per neglegentiam ſubſtitutum. Videamus igitur an eiectam & per iniuriam expulſam hanc vocem in ſuam & priſtinam ſedem poſſimus reſtituere. *Tympen*, hoc loco quid valeat, neſcire me libenter fateor, & planè exiſtimo deprauatum verbum hoc aliunde irrepſiſſe. quid ſi igitur in eius locum, *Turdum*, ſubſtituamus? qua voce Varronem hìc vſum eſſe, Nonij teſtimonio cognoſcimus. Valdè id quidem hoc loco conueniat, id facilè iam parua mutatione veram fortaſſis lectionem & ſententiam Varronis indagabimus. Legam enim ſic, *Tu P. a. c. d. c. i. e. l. a. p. o. t. c. videas ægrotum? & eius priùs turdum quàm aluum ſubducere malis?* Pauca quædam quæ tranſpoſita mihi videbantur, in ordinem redegi, & ex illo, *album*, *aluum*, feci. Nunc videamus ſententiam. Iocatur Varro, opinor, in Phedium quemdam egenum & miſellum medicum, qui ad diuitis ſumptuoſas & inſtructas ædes intromiſſus, cùm dominum ipſum eburneo lecto & purpureo toro iacentem videret, inſolens tanti apparatus, vix hiſcere & contra domini ſententiam aliquid dicere audebat, & homo famelicus potiùs turdum quem appoſitum videbat, quàm aluum domini ſubducere mallet. Quomodo loci

do loci huius acuta & digna Varrone efficietur sententia. Cùm enim subducendi verbo ita vtantur Latini, vt dicant aluum subducere, pro aluum mitigare & soluere, itemq; subducere turdum, vel aliud quid, pro, furtim & clàm auferre, facetè nunc huius verbi ambiguitate ludens Varro ait, miserum istum medicum potiùs cupere & inhiantem optare domino turdum suum subducere, quàm id quod medici erat, aluum eius soluere. Hæc igitur an vera Varronis lectio aut sententia sit, non habeo affirmare: difficulter verisimilius aliquid afferri posse, id affirmo.

CAPVT XXII.

Propertium valdè propriè verbo Defendendi, & voce Fastus, & Ciceronem verbo Perseuerandi, vsos.

PROPRIE valdè & præter vulgatum vsum verbo Defendendi, Propertium eruditum poëtam vsum obseruaui, hoc versu,

Nunc tu siue leges vmbrosæ flumina siluæ,
Siue Aniena tuos tinxerit vnda pedes;
Nympharum cupidas semper defende rapinas,
Non minor Ausonijs est amor in Dryadis.

Quo loco, Defende, non aliud certè est, quàm Repelle, Arce, & Auerte. Quomodo etiam Cicero hoc ipso verbo oratione pro Roscio Amerino vsus videtur, *Ausum autem esse quemquam se in id conclaue committere, cùm ibidem essent duo adolescentes filij, qui & sentire, & defendere facilè possent?* Quo loco, *Defendere*, prohibere esse videtur. Ita C. Cæsar Rerum gestarum Commentario primo, *Et quòd bellum non intulerit, sed defenderit*, id est, repulerit. Verbo etiam, *Fastus*, idem Propertius, non quomodo vulgò vtimur pro arrogantia, superbia, aut despicientia vsus est; sed noua quadam & magis propria verbi eius significatione, pro contemtu & repulsa id vsurpauit. Et quidem quoties eo verbo vtitur, non aliter id vsurpat. Ostendam exemplis quod dico. Elegia XVI. libri tertij,

Testis Cretæi fastus quæ passa iuuenci,
Induit abiegnæ cornua falsa bouis.

Fastus passa, repulsam passa manifestè hoc loco valet. Et libro illo quem quartum vulgò nominant, Elegia V.

Non te Medææ delectent probra sequacis,
Nempe tulit fastus ausa rogare prior.

Et libri II. Elegia XIV.

Nec mihi iam fastus opponere quærit iniquos,
Nec mihi ploranti lenta sedere potest.

Et libri I. Elegia XIII.

Nec tibi præteritos passa est succedere fastus,
Nec sinet abduci, te tuus ardor aget. Et alibi,
Exclusa inq; vicem fastus patiare superbos,
Et quæ fecisti facta queraris anus.

Eiusmodi in doctissimo isto poëta multa reperire licet, quæ sint ei quodam-

quodammodò propria, nec facilè cum alio communia. Vt autem istis Propertius propriè vsus est, ita etiam Cicero Perseuerandi verbum noua quadam minimeque vulgari ratione vsurpasse, videtur pro P. Quinctio: *Vt necessariò confiteare neque eorum tam temerarium quemquam fuisse, neque teipsum id quod turpissimè susceperisses, perseuerare & transigere potuisse.* Perseuerare, perficere, & constanter ad finem deducere Cicero dixit, quomodo etiam eiusdem temporis scriptor L. Sisenna hoc ipsum verbum in historijs vsurpauit: *Idémque perseuerauerunt vti lex perueniret ad quæsitorem.* Hæc siquibus leuiora fortassis videbuntur, aut potiùs quia leuiora quibusdam videbuntur, ij sciant, me non eruditis ista scripsisse, sed in iuuentutis modò gratiam pauca hęc, quę rariora & minùs obuia videbantur, annotare voluisse.

CAPVT XXIII.

De Ciceronis loco Diuinatione in Verrem accuratiùs quæsitum.

PVTA'SNE *te posse quæ C. Verres in quæstura, quæ in legatione, quæ in prætura, quæ Romæ, quæ in Italia, quæ in Achaia, Asia, Pamphyliáque patrarit: ea quemadmodum locis diuisa sunt, sic criminibus & oratione distinguere.*

Vitium huic loco subesse non dico, dignam dubitationem subesse constanter dico. Nam primum siquis attentiùs considerauerit, quid est quod Cicero de Verris flagitijs ait, *quæ Romæ, quæ in Italia?* In Italia enim tota quod Verris crimen aut flagitiũ fuit? fuit? quod autem esse potuit? Nam præturæ iurisdictio, in qua multos læsit, Roma & vrbe terminabatur; quæstura autem & legatio iam non ad Italiam, sed ad exteras prouincias attinet, vt diuinare quidem non possim quando aut quo tempore Verres flagitium aliquod, aut vel leuissimam iniuriã in Italia commiserit. Quid autem quòd ne ipse quidem Cicero sequentibus libris, in quibus omnia eius facta & dicta minima studiosè reprehẽdit, vllius facti crimen in Italia coarguit? An igitur oratoriè Cicero & ad augendam inuidiã in hac locorum commemoratione Italiam posuisse existimandus est? an potiùs pro Italia, Sicilia in Ciceronis libris reponenda sit? in qua scelerum suorum vestigia plurima impressa Verres reliquit. Quod quidem ego iudico. neque adduci possum vt existimem, Siciliam à Cicerone in hac locorum diligenti enumeratione prætermissam, in qua & maxima Verris scelera exstabant, & cuius vnius prouinciæ caussa hic labor omnis Ciceroni & accusatio suscepta erat. Sed hoc genus præter auctoritatem librorum omnium corrigendi cùm plerumq; temerarium sit, hactenus mihi credi volo, quatenus id aut certa ratio, aut argumenta conuincunt.

CAPVT XXIIII.

Varronis locus in Satyris emendatus.

SATYRÆ suæ cuidam titulum Varro fecit, γνῶθι σεαυτόν. Ex qua Nonius hoc fragmentum affert,

Nihil

Nihil sunt Musæ politis quasi ærificiè dixi.

Qui locus cùm manifestè corruptum se clamet, neque dum tamen medicinam vllam inuenire potuerit, experiar & ego, ecquid in eo emendando diligentia mea profici possit. Lego igitur,

Nihil sunt Musæ Polyclis vestri, quas ærificè duxit.

Quod ego in bellos illos & elegantes homines dictum à Varrone accipio, qui statuarum, imaginum, atque eiusmodi deliciarum admiratione nimia tenebantur. vt Varro dicat, parui aut nihili potiùs faciendas esse Musas illas Polyclis, quas ex ære artificiosè duxit. Vocem autem, *vestri*, ex alijs libris addidi. Ac Polyclis quidem statuarij Plinius meminit: de opere autem eius, aut de Musarum statuis, in quibus artem suam maximè expressam reliquisse, ex hoc Varronis loco videtur, nec Plinius, nec alius quisquam, quod sciam meminit. Vt autem Varro, *ærificè ducere*, hoc loco dixit, ita poëta nescio qui apud Ciceronem, *Priami domum auro atque ebore instructam regificè*, eadem deriuationis forma dixit. Addam hîc etiam, vel explendi capitis caussa, alium quemdam Varronis locum è Satyra γεροντο-διδασκάλῳ, qui in vulgatis miserè corruptus legitur,

Noctu cultro coquinari se traiecit, nondum enim mihi inuenti erant cultelli empestati è Bithynia.

Lego, *Noctu, cultro coquinario se traiecit, nondum enim mihi inuenti erant cultelli illi importati è Bithynia.* Cultellos autem quosdam significare videtur, qui ad finiẽdam vitam à nescio quibus in Bithynia erant inuenti. qua de re cùm diu inquisiuissem, nihildum reperire tamen certi potui.

CAPVT XXV.

In Propertio versus duo, qui alieno loco inserti erant, in propriam sedem restituti.

DEPLORARE meritò mihi liceret in Propertio eruditissimo & vno omnium elegantissimo poëta, tot locorum vel obscuritatem vel deprauationem veriùs, si id vnius Propertij esset proprium, ac non ei cum optimo & vetustissimo quoque scriptore cõmune. Sed quamquam illa proiecta imperitorum temeritas & audacia in omnes auctores veteres æquè debacchata est; tamen hoc verè mihi videor dicturus, nullum esse poëtam, loquor de Latinis, qui ad posteritatem hoc nostro deprauatior peruenerit aut corruptior. Ita multa eius loca manca & mutila, multa extranea & aliena, integri etiam nonnumquam versus transpositi, & in alium locum imperitè inserti leguntur, vix vt duas aut tres Elegias in toto isto poëta ab omni parte præstare tibi possim incorruptas & integras. Et quæ res mihi maximo dolori est, cùm in reliquis auctoribus pristinæ dignitati restituendis tot acerrimorum hominum nostra ætate laborauerint ingenia, Propertio tamen qui opem aliquam afferre conatus sit, Muretum vnum excipio, adhuc vidi neminem. P. sanè Victorius, magnus cumprimis vir, & de quo illud Ennij proferre meritò possim,

Multa tenens antiqua sepulta:

cùm

cùm in Græcis & Latinis auctoribus partim castigandis, partim interpretandis studiosè versatus sit; attamen tot voluminibus Variarum lectionum suarum Propertium hunc nostrum semel modò, atque id quasi præteriens, nominauit. Quid existimem? contemtúmne à Victorio Propertium? difficile est credere. neglectum? ne id quidem, qui in longè inferioribus auctoribus operam suam & diligentiam testatam relinquere voluit. Sed, si veritas dicenda est, refugerunt à Propertio tamquam à scopulo aliquo & hic ipse quem dico Victorius, & hactenus eruditi alij. Atque etiam ille ipse Antonius Muretus, cùm opus aggressus esset dignum elegantissimo ingenio & doctrina sua, Catullum quidem & Tibullum mira accuratione castigatum & interpretatum dedit; Propertium autem rei fortasse difficultate deterritus, timidè & tamquam ab eo refugiens vix attigit. Sed finem facio querelarum, ne non tam Propertij calamitatem deplorare, quàm eruditorum virorum neglegentiam accusare videar, & veniam ad id vnde me affectus meus longiùs abstraxit. Propertij locum quemdam ex transpositione versuum aliquot, vt ego iudico, corruptum proponam, eique medicinam consilij & iudicij mei, siquam potero, afferam. Versus hi apud Propertium libro secundo, Elegia sexta sub finem leguntur,

Vxor me numquam, numquam me ducet amica,
Semper amica mihi, semper & vxor eris.

Longum sit & fortasse superuacuum locum hunc totum asscribere, sed quàm alieno loco nescio, cuius festinantis aut oscitantis librarij vitio versus hi inserti sint, facilè vnà mecum iudicabit qui Elegia illa prælecta, attentiùs paullò sequentia cum præcedentibus, & inferiora cum superioribus conferre voluerit, nihil videbit minus aptè aut conuenienter ad Elegiæ illius argumentum quàm hos versus accommodari posse. Existimo quidem igitur, versus illos duos, quos attuli, ab Elegia illa sexta planè separandos, & ad finem sequentis Elegiæ coniungendos esse hoc modo,

Tu mihi sola places, placeam tibi, Cynthia, solus,
Hic erit & patrio sanguine pluris amor.
Vxor me numquam, numquam me ducet amica,
Semper amica mihi, sem per & vxor eris.

Ergo præcedentis Elegiæ finis faciendus est in his versibus,

Nam nihil inuitæ tristis custodia prodest,
Quam peccare pudet Cynthia tuta sat est.

Et qui duo versus post hanc sententiam sequuntur, ij ad finem sequentis Elegiæ reiiciendi sunt. Qui quàm aptè eo loco conueniant, vel ex argumento Elegiæ eius facile est iudicium. Nam cùm legem quamdam de maritandis ordinibus, vt Suetonius auctor est, & vxoribus creandæ sobolis caussa ducendis Augustus Cæsar ferre cœpisset, neque tamen præ tumultu recusantium perferre potuisset, de ea lege nunc tota hac Elegia Propertius agens, ait, Cynthiam & se valdè lætatos esse propter abrogatam eam legem, quòd ea, si perlata fuisset, impedimentum amoribus eorum allatura erat, cùm vterque ad coniugium etiam inuitus lege cogendus esset. Gratulans igitur sibi & Cynthiæ Propertius, negat, sibi iam

in amore periculum vllum esse, neque se legis vllius metu relicta Cynthia, aliam aliquam vxorem ducturum. In quam eamdem sententiam versus hi optimè intellegi possunt & debent, ijsque Elegiam istam septimam Propertius terminasse putandus est. Quomodo autem à sequentis Elegię fine ad pręcedentem alteram versus hi tralati sint, diuinandum est; ita quidem quomodo ego restitui, & eo ordine carmina hæc à Propertio fuisse conscripta, paratus sum Iouem lapidem iurare.

CAPVT XXVI.

Malè vulgò videri Cæsellium Vindicem appellari, quem Cæcilium dici oportuerit.

CÆCILIVS quidam Vindex maiorum nostrorum ætate celebri eruditione Grammaticus fuit, qui ad Commentarios antiquarum lectionum, & alia quædam præclara conscripsit. Sed is eam iniquitatem fortunæ expertus est, vt non tantùm scripta eius vetustate perierint, sed etiam nomen ipsum, quod ei qualemcumque famam superstes dare poterat, temporum iniuria interciderit. Quem enim nos Cæsellium Vindicem longè alium hominem ab isto dicimus, eum L. Cæcilium Vindicem dici oportuisse confirmo. Duo enim veterum ætate celebres Grammatici fuerunt, temporibus vel ijsdem, vel certè non longè distantibus, L. Cæcilius Vindex, & L. Cæsellius. Nunc hac in re quantopere peccatum sit, videte. Duorum nos Grammaticorum & scripta, & nomina sine vllo discrimine vulgò confudimus. Cæcilij Vindicis quoties apud Agellium, Priscianum, Charisium, veteresque Grammaticos mentio fieret; in eius nominis locum Cæsellius successit, eique Vindicis cognomen, quod Cæcilij erat, tribuimus. Ex qua temeritate factum est, vt Cæcilij Grammatici ne nomen quidem nobis cognitum sit, & eius scripta omnia siquando citantur, Cæsellio attribuantur. Imperitè quidem & pessimo exemplo. Eiusque Cæcilij nomen quoties Vindicis cognomen in veteribus Grammaticis inuenitur, audacter pro illo, Cæsellij, restituendum est. Quod iudicium meum temerarium fortè videri possit, nisi eum auctorem huius sententiæ haberem, quem nemo vt minùs idoneum hac in parte reijcere possit; & eius tam certam hac in re auctoritatem, vt contra eam afferre planè nihil possit. Intellego autem Cassiodorum scriptorem quidem, vt ita dicam, Ecclesiasticum, sed studiosum etiam litterarum nostrarum, qui Iustiniani principis temporibus vixit. Eius ego libellum quemdam perantiquum beneficio L. Carrionis amici mei, litterati hominis, De Orthographia manuscriptum nactus sum. In quo ille veterum omnium quicumque de Orthographia aliquid scripsissent, sententias compendiosè & breuiter recensuit: seruato tamen diligenter eo ordine, vt caput vnum cuique Grammatico seorsim daret, & quantum fieri posset, verba eius seruaret, veluti exempli caussa, *Cap. primum. Ex Agnæo Cornuto*

nuto ista collecta sunt. deinde. *Caput secundum. Ex Velio Longo ista collecta sunt.* ac sic in reliquis capitibus deinceps. Vt igitur nunc, quod ad rem facit, testificer, capite XII. tituli verba sunt. *Ex orthographo Cæsellio ista collecta sunt.* At tum capite sequenti manifestè Cæsellium à Cæcilio Vindice distinguens, *Ex L. Cæcilio Vindice ista collecta sunt.* Ruffinus etiam de Metris Comicis cùm Grammaticos aliquot enumeraret, ait, *Cæsius Bassus, Terentianus, Cæcilius Vindex.* qui locus integer est etiam in vulgatis. Reliqua omnia apud alios deprauata. Quare nihil caussæ est, quin & huic docto Grammatico vnà cum scriptis verum nomen restituamus, & illum alterum, qui in eius nomen temerè inuaserat, ab alienæ gloriæ hereditate reijciamus.

CAPVT XXVII.

Ciceronis locus oratione pro Milone desumtus à Demosthene.

M. CICERO cùm pro Milone omnibus ingenij & eloquentiæ viribus contra suum & communem bonorum omnium hostem Clodium diceret, id quod caput caussæ eius, & quasi arx erat, primùm diligenter ostendit, non vtrùm Clodius occisus sit, quod constabat, sed vtrùm iure occisus esset, quod in contentionem controuersiamque veniebat, quærendum iudicibus esse. In eamque rem, seu fabulam, seu historiam De Oreste affert, qui cùm matrem occidisse fateretur, deorum tamen duodecim sententia absolutus paricidij, iure occidisse eam vlciscendi patris caussa iudicatus est. Ciceronis verba ea de re sunt,

> *Itaque hoc, iudices, non sine caussa fictis fabulis doctissimi homines memoriæ prodiderunt, eum qui patris vlciscendi caussa matrem necauisset, variatis hominum sententijs, non solùm diuina, sed etiam sapientissimæ deæ sententia liberatum.*

Quod quidem ille exemplum an à se habuerit, non confirmo: Demosthenes quidem certè oratione contra Aristocratem, eodem Orestis exemplo ad eamdem rem comprobandam vsus est: vt ego quidem existimem, Ciceronem hunc locum, vt alia plurima, ad Demosthenis imitationem scripsisse. Demosthenis verba sunt, Δοκοῦσι γάρ μοι, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ζητῆσαι τοῦτο πρῶτον ἁπάντων, οἱ περὶ τούτων ἐν ἀρχῇ τὰ δίκαια ὁρίσαντες. πότερ' οὐδένα χρὴ φόνον ὅσιον εἶναι νομίζειν, ἤ τινά γ' ἐσθ' ὅσιον νομιστέον. λογιζόμενοι δ' ὅτι μητέρα Ὀρέστης ἀπεκτονὼς, ὁμολογῶν θεῶν δικαστῶν τυχὼν ἀποφυγγάνει, νομίσαι δίκαιόν τινα εἶναι φόνον. οὐ γὰρ ἂν τά γε μὴ δίκαια θεοὺς ψηφίσασθαι. ὡς δὲ τοῦτο ἐνόμισαν, γράφουσιν ἤδη καὶ διορίζουσι σαφῶς, ἐφ' οἷς ἐξεῖναι ἀποκτεινύναι. Quòd autem eadem oratione posteriùs Cicero enumeratis multis Clodij flagitijs ad extremum addit, *Capere eius amentiam ciuitas, Italia, prouincia, regna non poterant.* Id loquendi genus sumsisse ab

eodem Demosthene videtur, qui oratione contra Midiam post enumerationem aliquot criminum eius hoc ipsum quod Cicero addit : ἡ πόλις αὐτὸν ἐ χωρεῖ.

CAPVT XXVIII.

Afranij & Pacuuij loci, alter apud Agellium, alter apud Nonium, emendati.

QVOD sæpè dixi, parua & vix digna caussa est, quæ & auctoribus ipsis vitium afferat, & legentibus tenebras nonnumquam offundat. B. & V. consonantis magna veteribus & in scriptura, & in pronuntiatione ipsa videtur fuisse similitudo & affinitas. Vt ea quidem de caussa infinitis & manifestis erroribus scripta veterum habeamus referta. Sed alios locos, in quibus hæc deprauationis caussa erat, alij indicarunt; ego duo quædam exempla nunc afferam, quorum vitium homines eruditos etiam video fugisse. Afranij poëtæ comici locus apud Agellium est,

Hem iste parentum est vitabilis liberis,
Vbi malunt metui, quàm vereri se à suis.

Ita enim versus hi sine vlla carminis aut sententiæ ratione deprauatissimè vulgò leguntur. In quibus restituendis nescio quomodo etiam M. Antonius Muretus, qua eruditione & iudicio vir? caligauit. Is enim in Varijs lectionibus suis legendum putauit,

Horumce parentum est vita, bilis liberis.

Vita bilis, id est, amara & odiosa interpretatur. quod ego non opinor eum certè scripturum fuisse, si ingenij sui aciem in considerando loco diligentiùs intendisset. Quis enim Latinorum ita loquitur, vt dicat, Eius vita mihi bilis est? At vnius litteræ mutatione locus totus restituitur, si legamus, *Vita vilis.*

Horumce parentum est vita vilis liberis
Qui malunt metui,&c.

Quomodo etiam Cicero locutus est oratione in Catilinam, *Quorum est tibi videlicet auctoritas cara, vita vilissima.* Error ortus ex cognatione V. & B. Eadem occasione peccatum est in illo Pacuuij versu apud Nonium,

Non potest hic, Menalippe, sine tua opera exantlari clauos.

Cùm perspicuè legendum sit, *Labos.* Quamquam Adamantius Martyr in libello De affinitate V. & B. quem manuscriptum vidi, affirmare omnino videtur, *Lauor*, vt *fauor*, *feruor*, non, *Labor*, scribendum esse, quod fortasse verum est.

IVSTI LIPSI VARIARVM LECTIONVM LIBER TERTIVS.

CAPVT I.

M. Ciceronis locus pro L. Flacco partim emendatus, partim interpretatus.

CICERO cùm pro L. Flacco repetundarum reo diceret, cuius caussa grauissimorum & honestissimorum hominum testimonijs premebatur, acutè vidit, si reum seruatum vellet, omni ratione atque artificio testium fidem, in quibus robur & firmamentum accusationis erat, apud iudices sibi esse eleuandam. Itaque tota oratione Græcorum leuitatem, Iudæorum superstitionem, & Asiaticos testes multis facetijs & sale perstrinxit, & testimonia eorum non tam argumentando euertit, quàm iocorum multitudine quodammodò obruit. Cùm autem ad Decianum quemdam ciuem Romanum venisset, quo auctore accusatus præcipuè Flaccus erat, cùm multa venustè & facetè in eum dixit, tum de iniurijs eius & iniquitate in prouinciales grauiter apud iudices questus est. Atque in alijs quæ illi obijcit, ait eum in prouincia multis blāditijs locupletem quamdam mulierculam circumuenisse, in illius bona inuasisse, eiusque prædia tamquam propria, cùm lustrum à Censoribus conderetur, in censum retulisse. Sed quibus verbis ea res à Cicerone narrata est, ea ita deprauata circumferuntur, vt difficile sit hanc sententiam quam dixi, ex ijs elicere:

Ad hæc prædia etiam in censu dedicauisti, mitto quòd aliena, mitto quòd possessa per vim, mitto quòd conuicta ab Apolloniensibus, &c.

In censu dedicare, hoc loco nec satis Latinè, nec satis commodè dici D. Lambinus acerrimi vir iudicij facilè animaduertit. Qui tamen cùm hunc locum emēdare conatus esset, nescio quomodo à Ciceronis aperta sententia aberrans, vitium mea sententia non sustulit, sed quod temerarij nonnumquam medici, malè affectum locum magis etiam deprauauit & corrupit. Legi enim voluit, itaque edidit, *Ad hæc prædia etiam incensa dedicauisti. Incensa* autem interpretatur non censa. Qua quidem, si ita dicenda est, correctione, nihil potuit à Ciceronis sententia afferri alienius.

alienius.

alienius. Quod si ille non vidit, attentionem hominis doctissimi & ingenium desidero: siue vidit, & tamen cùm melius non inueniret, hoc maluit, quàm nihil dicere, temeritatem accuso. Nam vt omittam, *Prædia dedicare*, pro incensum referre, nullo exemplo apud veteres vsurpatum inueniri; tum qui attentiùs paullò superiora & sequentia consideret, non hoc Cicero dicit, Decianum prædia non censa, perinde ac si censa essent, rettulisse in censum: sed eum aperta malitia & circumscriptione, cùm in eius mulierculæ prædiorum possessionem familiam suam intrusisset, illa ipsa prædia tamquam sua & propria, posteà esse censum. Ex hac sententia igitur puto locum hunc ita legendum, *Ad hæc prædia etiam in censum dedicauisti*. In censum autem dedicare, veteres in censum referre dixerunt, cuius locutionis insolentia loco huic Ciceronis fraudi hactenus fuit. P. Africanus oratione contra Tiberium Agellium,

> *Omnia mala, probra, flagitia quæ homines faciunt, in duabus rebus sunt, malitia atque nequitia. Vtrùm defendis, malitiam? an nequitiam? an vtrumque simul? Si nequitiam defendere vis, licet. Sed tu in vno scorto maiorem pecuniam absumsisti, quàm quanti instrumentum omne fundi Sabini in censum dedicauisti.*

Ita hoc loco omnino legendum est. Vulgati vna voce, *Incensum*. Eodem igitur modo Cicero In censum dedicare, pro, in censum referre dixit, quomodo auctor non melior, sed certè antiquior Africanus ante eum vsurpauerat. Quòd autem eadem ratione paullò posteriùs sequitur,

> *Census es prætereà numeratæ pecuniæ centum triginta millia. Eam opinor numeratam tibi non esse abs te.*

Vox, *Tibi*, superare hoc loco videtur, & certè ioci huius facetam sententiam obscuriorem reddit. Iocatur enim Cicero & illudit in Decianum hominem arrogantem & gloriosum, qui vt diuitiarum opinionem faceret, in censum retulerat facultates suas pluris, quàm quanti reuerà erant. Atque inter alia cùm numeratæ pecuniæ census esset centum triginta millia; Census es tu quidem, Deciane, numeratæ pecuniæ tot millia, sed certè existimo, pecuniam eam non rectè numeratam abs te, cùm tantum in nummis tuis non habeas. His & similibus facetijs referta est oratio ista, & satis constat, non alia re quàm iocorum oportunitate in manifestissimis criminibus L. Flaccum seueritati iudicum à Cicerone esse ereptum.

CAPVT II.

Propertij libro tertio de coniectura locus purgatus.

OPTANDA nobis esset eorum felicitas, quibus in summa ingenij ac iudicij præstantia accessit etiam illa commoditas, vt cuiusq; generis veterum librorum copiam nacti, faciliùs & certiùs quacumq; de re dubitatio incidisset, iudicare & constituere possint. Nos quidem quantumcumq; in his litteris pręstitimus, quod sentio quàm sit exiguum, id omne

non

non librorum antiquitati, quos paucos habuimus, sed ingenij nostri mediocritati possumus referre acceptum. Ex quo genere estet illud quod nunc ex Propertio afferam. cuius est iste libro tertio versus,

Nam quantum ferro, tantum pietate potentes
Stamus, victrices temperat ira manus.

Quem versum ille de Romanis protulit, quos cùm tota Elegia maximis & verissimis laudibus ornasset, etiam hanc gloriam eis tribuit, vt dicat, eos non magis bellis & armorum fama inclytos, quàm clementię & pietatis laude esse illustres, neque magis nouisse vincere, quàm victis hostibus temperare & parcere. Sed hoc sanè & verè & dilucidè ab eo dicitur, illud obscurius quod subiungit, *Victrices temperat ira manus*. Quomodo enim ira victoriam moderari aut victrices manus temperare dicitur, quæ irritare potiùs & incitare victoris animum solet? An'ne igitur legendum fortasse est,

Victrices temperat illa manus.

Vt id ad pietatem & clementiam referatur, à qua dicat victoriam moderatè temperari, & vincentis animum à crudelitate reuocari? Quod quidem ego existimo, nec tamen planè asseuero. Sequor enim veterem Academiam, vt ne rei quidem verisimili ita omnino assentiam, vt non liberum mihi iudicium in posterum reseruem. & quod Varro noster ait, Cras credo, hodie nihil.

CAPVT III.

M. Terentij Varronis in Satyris locus emendatus.

SATYRAM Varro scripsit περὶ ἐξαγωγῆς, in qua videtur contra eos præcipuè disputasse, qui ægritudine aliqua aut cura grauiore oppressi vim sibijpsis & manus fortiter, vt putant, afferunt. Ex ea Nonius Marcellus deprauatum hunc locum affert,

Non vituperamus cùm sciamus dictum, pracidi oportere, si ob eam rem gangrana non sit ad bacchium ventura.

Quem locum existimo commodè sic restitui posse, *Non vituperamus; cùm sciamus digitum pracidi oportere, si o. e. r. g. n. s. a. brachium ventura.* Ex Dictum, Digitum, ex Bacchio, Brachium, postulante ita sententia, feci. qua in re quàm sæpè peccatum sit, vt C. pro G. & contrà librarij scripserint, nouerunt ij qui veteres libros vel aspexerunt. Gangræna verò malum quoddam est in manuum articulis originem habens, atque inde nisi magna diligentia præcautum, ad reliquum corpus demanans. Varro De Vita populi Romani libro tertio, *Quo facilius animaduertatur per omneis articulos populi hanc mali gangranam sanguinolentam permeasse.* Ex hac ipsa occasione corruptus est alter eiusdem Varronis locus lib. secundo De Vita populi Romani.

Vt noster exercitus ita sit fugatus, vt Galli Roma Capitolij sint potiti, neque inde ante sex menses gesserint.

Haut dubiè reponendum hoc loco *Cesserint*, pro illo, *Gesserint*, quod equidem

equidem miror non animaduersum à nostratibus quibusdam doctis viris, qui Nonium non ita nuper correctum & ad veteres libros castigatum ediderunt.

CAPVT IV.

M. Ciceronis locus actione prima in Verrem depromptus è Demosthene.

QVOD Zeuxim illum præstantem artificem in effingenda Helenæ eximia pulchritudine fecisse memoriæ traditum est, vt virgines omneis, quarum excellens formæ dignitas esset, vnum in locum conduceret, in easque intuens, vti quidque pulchrum esset, ad eius partis similitudinem artem & manum dirigeret: ita videlicet Ciceronem nostrum videmus, cùm mente concepisset speciem quamdam perfectæ eloquentiæ, quasi conuocata ex tota Græcia præstantium rhetorum turba, sumsisse & delibasse ex singulis quod in vnoquoque esset maxime excellens & eximium, ex ijsque coniunctis effecisse tantam illam vim & diuinitatem eloquentiæ, quantam humana mens capere maximam potuit, & quam nos posteri, non dicam commodè imitari, sed vix pro rei præstantia admirari satis possumus. Sed vt inter eosipsos Græcos Demosthenes vnus excelluit in omni genere dicendi, ita in imitatione præter ceteros hunc præcipuum Cicero sibi proposuit, & in eius scriptis cùm esset assidua lectione defixus, multa sententiarum & verborum lumina, quibus Græci illius oratio splendet, commutatis paullulùm nominibus in sua scripta & Latinam orationem traduxit. Quæ quidem loca annotare vt magni ingenij non sit, magnæ certè diligentiæ est & iudicij. & vt de meo sensu profitear, vix aliud quidquam est quod me æquè ac locorum istorum similium contentio & comparatio delectet. Quare & anteà his scriptis meis ex hoc genere multa insperſi, & hunc item locum quemdam afferam, quem hic noster verecundè & artificiosè à Græco illo videatur expressisse. Cicero nobili illa accusatione in Verrem, statim initio actionis primæ, iudices diligenter commonefacit, non humano consilio, sed diuinitus quodammodò illis in hoc iudicio oblatam esse occasionem, vnà & Verris hominis nocentis puniendi, & simul iudiciorum & Senatus infamiam sedandi, quam, valdè prouidendum illis esse, ne amitterent. Demosthenes etiam de ementita legatione, omnia quæ in eo iudicio contigerant, altiori quodam consilio & diuina quadam beniuolentia contigisse confirmat. quòd cùm Æschines superiora omnia iudicia elusisset, iam in id tempus se coniecisset, in quo si non ob aliud, saltem ob imminentia pericula damnari eum necesse esset. Verba vtriusque, quò clarior res sit, apponam. Cicero:

Quod erat optandum maximè, iudices, & quod vnum ad inuidiam vestri ordinis infamiámque iudiciorum sedandam maximè pertinebat; id non humano consilio, sed propè diuinitus datum atque oblatum vobis summo reipub. tempore videtur.

Et

Et paullò posterius:

Nunc in ipso discrimine ordinis iudiciorumque vestrorum, cùm sint parati qui concionibus & legibus, hanc inuidiam Senatus inflammare conentur, reus in iudicium adductus est C. Verres, &c.

Demosthenes porrò de Æschine planè similia. Τρόπον δέ τινα ἡγοῦμαι, καὶ βούλομαι, καὶ τὰ νῦν συμβεβηκότα πάντα ἐπὶ ταῖς εὐθύναις ταυταισὶ δαιμονίας τινὸς εὐνοίας ἔνδειγμα τῇ πόλει γεγενῆσθαι. Et statim posterius, Ἀλλὰ καὶ διακρουόμενος πάντα τὸν ἔμπροσθεν χρόνον εἰσελθεῖν εἰς τοιοῦτον ὑπῆκται καιρὸν, ἐν ᾧ τῶν ἐπιόντων ἕνεκα εἰ μηδενὸς ἄλλου, οὐχ' οἷόν τε, οὐδ' ἀσφαλὲς ὑμῖν δεδωροδοκηκότα τοῦτον ἀθῷον ἐᾶσαι. ἀεὶ μὲν γὰρ ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι προσήκει μισεῖν, καὶ κολάζειν τοὺς προδότας καὶ δωροδόκους, μάλιστα δὲ νῦν, &c.

CAPVT V.

Catulli Epigramma in Vettium, & Cominium, in quos scripta videantur.

C. CÆSAR in consulatu suo quem cum M. Bibulo gessit, cùm multa populariter & præter Senatus auctoritatem administraret, omnibusque actionibus suis Optimatum dignitati aduersaretur, commentus est callidum quoddam & acutum consilium, quo Senatum & Optimates in populi inuidiam atque offensionem trahere posset. Cn. Pompeius eo tempore propter amplitudinem rerum gestarum, domi militiæque solus plurimum poterat. Eum igitur vt Senatui infensum redderet, subornauit Vettium quemdam, qui de industria cum telo deprehendi se sineret: atque is cùm, vt constitutum erat, à Consule Cæsare in rostra ad populum productus esset, indicium postularet; & fateretur, se vnà cum seruis, Pompeij occidendi caussa, cum telo fuisse, eiusque facinoris conscios & impulsores amplissimos totius Senatus, & totam ferè iuuentutem nominaret. Qua tam atrocis sceleris suspicione cùm Pompeium ipsum, tum etiam plebis animos à Senatus & bonorum caussa abalienaret. Narrata hæc res copiosè est à Cicerone Epistolis ad Atticum, & à Suetonio in Cæsare. Nunc cuius caussa hunc sermonem institui. Hac de re & de hoc ipso Vettij facto intelligendum existimo Epigramma illud Catulli,

In te si in quemquam, dici pote putide Vetti,
Id quod verbosis dicitur & fatuis.
Ista cum lingua, si vsus veniat tibi, possis
Culos & trepidas lingere cercolipas.
Si nos omnino vis omneis perdere, Vetti,
Dicas, omnino quod cupis efficies.

Hunc enim Vettium vt fatuum & putidum insectatur, qui rem tam nefariam suscepisset, & tot homines nobilissimos & optimos impura lingua sua nominare ausus esset. Neque aliter versus iste nisi de historia hac intellegi commodè potest,

Si nos omnino vis omneis perdere, Vetti.

Si, inquit, Vetti, non satis est tibi aliquos conscios falsò nominare, sed omnino omneis bonos vnà nobiscum perdere vis:

Dicas, omnino quod cupis effícies.

Hic iocus Epigrammatis & venustas est. Si nos omneis vis perdere, inquit, nullo negotio & facilè potes id efficere. Dicas modò, id est, eloquere & audiamus semel sermonem tuum, assequêris & efficies quod voles: tanta est enim inquinati & fœdissimi oris tui turpitudo, vt simul atque loqui cœperis, nos omneis audientes contagione perdas & inficias. Videtur hîc autem nefariç cuiusdam turpitudinis Vettium accusare, vt qui ne capiti quidem suo parcere didicisset. Aliud porrò illud Epigramma quod in Cominium scripsit,

Si, Comini, arbitrio populi tua cana senectus
Spurcata impuris moribus intereat:
Non equidem dubito, quin primùm inimica bonorum
Lingua exsecta auido sit data vulturio.
Effossos oculos voret atro gutture coruus.
Intestina canes, cetera membra lupi.

Scriptum mihi à Catullo videtur in Cominium, rabulam quemdam de foro, & odiosum accusatorem, cuius & Cicero & Asconius Oratione pro Cornelio meminerunt, & pro Cluentio Auito. A quo cùm esset vel ipse Catullus vel amicorum eius aliquis iniuria affectus, seu forsitan etiam accusatus, hoc Epigrammate acerbam eius & inimicam bonis omnibus linguam & loquacitatem insectatus est. Vt autem hæc apertè & non dissimulato nomine scripta sunt in eos quos lædere destinarat, ita contrà illud Epigramma quod in Alphenum inscribitur, ficto & suppositicio nomine manifestè in Pompeium mihi dirigi videtur, cuius nimiam potentiam tamen cùm reformidaret, non ausus est apertè & palam in eum inuehi:

Alphene immemor, atque vnanimis false sodalibus,
Iam te nil miseret dure tui dulcis amiculi,
Iam me prodere, iam non dubitas fallere perfide,
Nec facta impia fallacum hominum cælicolis placent.
Quæ tu neglegis, ac me miserum deseris in malis.
Eheu quid faciant, dic, homines, cuiue habeant fidem?
Certè tute iubebas animam tradere, inique, me
Inducens in amorem, quasi tuta omnia mî forent:
Idem nunc retrahis te, ac tua dicta omnia, factaq́;
Ventos irrita ferre ad nebulas aërias sinis.

Quæ mihi omnia sub Ciceronis persona in Pompeium scripta videntur. Atque ea de Ciceronis exsilio intellego. Cuius caussam præcipuam in Pompeio & Cæsare fuisse Cicero sæpiùs testatur. Cæsar quidem apertè cum illa furia P. Clodio faciens, Ciceronem oppugnabat: Pompeius, simulatione, falsis promissis, ad extremum etiam aperta proditione eum euertit. Nam vt Cicero sæpè testatur, & quod hîc Catullus dicit, semper Pompeius Ciceroni omnia tuta esse pollicebatur; verbũ de eo Publium non

non esse facturum recipiebat; tandemque in ipso discrimine supplicem & fidem eius implorantem eum deseruit, vel verius prodidit. Hoc igitur nunc à Catullo Pompeio obijci crediderim, qui alioqui Cæsari & toti illi caussæ fuit inimicissimus, & multis alijs locis Ciceronis inimicos, Pisonem, Vatinium, Sex. Clodium, Cæsarem palàm est insectatus.

CAPVT VI.

De Ciceronis loco pro Roscio Amerino diligentiùs disceptatum.

CICERO pro Sex. Roscio,

Cùm iam proscriptionis mentio nulla fieret, & cùm etiam ij qui anteà metuerant, redirent, ac iam defunctos esse periculis arbitrarentur, hominis studiosissimi nobilitatis manceps fit Chrysogonus.

Videte quàm multa in veterum scriptis dijudicandis nos fallant. Locus hic cui prima fronte non videatur sincerus & integer? aut cuius tam subtile iudicium & acumen est, qui deprauationem aliquam in eo latére posse iudicet? Sententia optima, optimis verbis elata, omnia aptè & ordine sequentia. Non esse tamen locum hunc satis integrum Charisius Sosipater perantiquus Grammaticus suspicionem mihi fecit, aut verius fidem. Videlicet vt in membris nostris sæpè aliquid ruptum aut conuulsum est, quod tamen ita artificiosè cælemus, vt nisi à conscijs difficile sit vitium animaduerti: ita in veterum nonnumquam scriptis occulta quædam vitia & deprauationes insunt, quæ sine Grammaticorum aut librorum veterum indicio, nostra sponte difficulter possimus deprehendere. Charisius igitur locum hunc hac ipsa oratione nominata sic affert, *Cùm iam nulla proscriptionis commemoratio fieret, cùm etiam ij qui anteà proscripti erant, sederent, nomen refertur in tabulas Sex. Roscij.* Quid potest à vulgata lectione magis diuersum esse aut discrepans? Et sanè difficile hîc iudicium est. A librorum omnium veterum auctoritate, qui à vulgatis faciunt, non libenter recedo; & Charisio tamen veteri Grammatico, cuius ætatem nullus, opinor, liber manuscriptus quamuis antiquus, æquare possit, fidem omnino derogare, impudentiæ sit. Neglegentes sæpè in auctorum verbis citandis veteres Grammatici; fateor. sed tantam neglegentiam in Charisio fuisse, qui ex tota hac circumductione & periodo vix tria germana Ciceronis verba poneret, adduci non possum vt existimem. Locum igitur totum membratim proponam, & dicam quid sit in singulis iudicij mei. *Cùm iam proscriptionis mentio nulla fieret*, vulgati referunt: Charisius autẽ, *Cùm iam nulla proscriptionis commemoratio fieret.* vtrumq; retineri commodè potest; istud postremum tamen Charisij auctoritas à me impetrat vt approbem. Sicuti contrà illud eiusdem Charisij præ vulgata lectione vehementer reijcio quod sequitur, *Cùm etiam ij qui anteà proscripti erant, sederent*. Ex qua lectione etsi sententia non incommoda, falsa tamẽ efficitur. Falsum enim est & præter historię fidem, eos qui proscripti erãt, viuente adhuc L. Sulla, sedisse, id est, dignitatem recuperasse & Senatores iterùm factos,

horum enim erat sedere; neque vmquam profectò ne recuperata quidem rep. proscripti, aut etiam proscriptorum liberi ad honores & dignitatem admissi sunt. Quare illud, *Sederent*, quod Charisius habet, mea sententia reijciendum est, & hac in parte vulgata lectio retinenda. Nisi fortè quispiam loco eius, *Sederent, Redirent*, apud Charisium reponendum existimet, quod est omnino melius, nec tamen mihi planè satisfacit nam ne id quidem satis verè à Cicerone dicetur, eos qui semel proscripti erant, ausos esse viuo adhuc & dominante L. Sulla redire. Illud autem obseruatione valdè dignum est, ex hac Charisij citatione Ciceronis locum integro membro effici auctiorem, *Nomen refertur in tabulas Sex. Roscij.* quæ verba ab omnibus vulgatis libris & absunt, & desunt, eaque legenda & interserenda sunt ante illa, *Hominis studiosissimi nobilitatis manceps sit Chrysogonus.* Atque ita apta & consequens sententia efficietur. Antè enim in tabulas publicas nomen proscriptorum referri debebat, quàm bona eius hastæ subijci possent aut diuendi. Sic igitur totum locum legendum iudico: *Cùm iam nulla proscriptionis commemoratio fieret, cùm etiam ij qui anteà metuerant, redirent, ac defunctos sese periculis arbitrarentur, nomen refertur in tabulas Sex. Roscij, hominis studiosissimi nobilitatis manceps sit Chrysogonus.* Hæc huius loci, meo iudicio, vera lectio & restitutio est; etsi fateor, me aliquando propter hanc tantam diuersitatem verborum, quæ in Charisio & vulgatis est, existimasse, ea quæ Charisius affert, non ad hunc locũ pertinere, sed esse ex hac ipsa oratione fragmentum aliquod, quod in vulgatis libris temporum iniuria perijsset: fieri enim potest, vt eamdem rem Cicero, postulante ita caussa, paullulùm commutatis verbis, iterùm alibi commemorauerit, & iudicum memoriæ subuenerit. Hoc etsi video non omnino reijci posse, tamen in priorem illam sententiam meam magis propendeo. Quòd siquis est, qui vulgatam illam lectionem pertinaciter defendat & probet, cum eo equidem de reliquis non magnopere pugnabo: illud modò teneatur, verba ea quæ ego ex Charisio ad Ciceronis locum addidi, omnino in vulgatis esse reponenda, eaque ratione Ciceronis orationem illam augendam & supplendam.

CAPVT VII.

In Propertio dignum quiddam obseruatione annotatum.

VARIA est in Propertio & recondita eruditio, & præter sententiarum elegantiam & acumen, multa in verbis quoque ipsis, quæ notatione & laude dignentur. Illud quidem in eo valdè nouum, & haut scio an facilè apud alium scriptorem inuentum, vt verbis Simplicibus, vtamur enim Grammaticorum vocibus vt res possit intellegi, propria quadam & singulari ratione vtatur pro Compositis, eamque significationem, quàm verba iuncta habere debebant, nescio qua opinione elegantiæ, verbis simplicibus non raro tribuat. Exemplis fiet res manifestior. Sectari, pro Insectari, Testari, pro Detestari, præter ceterorum

rorum ſcriptorum morem, apud hunc poëtam inuenies, aliaque quæ nunc afferam. Quod qui vel ignoret, vel non obſeruet, in multis ſanè eum Propertij locis natare, & dubium hærere neceſſe ſit. Elegia VIII. libri ſecundi,

Exagitet noſtros manes, ſectetur & vmbras,
Inſultetque rogis, calcet & oſſa mea.

Sectetur, pro Inſectetur manifeſtè hoc loco vſurpatum eſſe, qui non omnino ſit ingenio & iudicio rudis, vel ex ſequentibus facilè intellegat. Elegia item XVI. eiuſdem libri,

Non quia ſeptenas noctes ſeiuncta cubaris,
Candida tam fœdo brachia fuſa viro,
Nec quia peccaris, teſtor te, ſed quia vulgò
Formoſis leuitas ſemper amica fuit.

Hic ego, *teſtor te*, deteſtor & accuſo te, interpretor. Quia autem locus hic obſcurior eſt, eumque ab ijs qui in hunc poëtam ſcripſerunt, tentatum verius quàm explicatum video; non grauabor veſtra & Propertij mei cauſſa totam eius ſententiam breuiter aſſcribere. Propertius tota hac Elegia dolenter & acerbè apud Cynthiam conqueritur, Prætorem quemdam fœdum hominem & barbarum, ſed qui plenus & benè nummatus ex prouincia deceſſerat, à Cynthia in amore ſibi eſſe præpoſitum. Et poſt multas querelas addit: Etſi iuſta & æqua cauſſa iracundiæ meæ eſſe poſſit, ô Cynthia, non tamen hoc tantopere doleo, quòd ſeptem continuas noctes in impuri iſtius complexibus iacueris, cùm intereà ſimulares te ſeiunctam cubare, & Iſidi operari; neque id ſuccenſeo, quòd alium aliquem ad amorem tuum admittas: poſſum enim rara & verecunda dominæ meæ furta modicè ferre: ſed hoc vnum maximè me excruciat, & ideò iraſcor tibi ac te deteſtor, quòd verear ne hic nouus amator totum ſe ita tibi inſinuet, vt ego poſthac omnino excludar, nec primum locum, vt ſoleo, in amore tuo teneam. Solet enim vulgò & plerumque, inquit, formoſis comitari leuitas, & puellis propria eſſe in amore inconſtantia. Perit etiam, pro Deperit, & amat, eadem Elegia dixiſſe videtur,

Ergo muneribus quiuis mercatur amorem?
Iuppiter! indigna merce puella perit.

Hac ſententia: Bone Iupiter! eſt'ne dignum, puellas donis & muneribus amorem ſuum vendere, ac indigna merce & pretio quemuis amare ac deperire? Elegia item IX. libri primi,

Quippe vbi non liceat vacuos ſeducere ocellos,
Nec vigilare alio nomine cedat amor.

Cedat, non aliud quàm concedat, hoc loco valere perſpicuum eſt. etſi vidi qui hunc verſum eius rei ignoratione mutare conati ſint. Hæc autem noua ſunt, fateor, & ſatis audacia, &, ſi verum quærimus, poëtis potiùs quàm oratoribus concedenda. etſi video ne Ciceronem quidem noſtrum, hominem alioqui in verbis nouandis cautum & verecundum, in vna quadam voce, quod obſeruauerim, hanc rationem refugiſſe. Tribuere enim, pro Diſtribuere aliquoties apud eum inuenies, vt in illo

optimo libro qui Orator inscribitur, *Nec verò sine philosophorum disciplina genus & speciem cuiusque rei cernere, neque eam definiendo explicare, nec tribuere in partes possumus.* Et eodem libro posteà, *Tum videndum est quæ sint eius generis siue formæ siue partes, vt in eas tribuatur omnis oratio.* Tribuere in partes, partiri & distribuere Cicerò dixit. Ab eadem porrò ratione fluxisse videtur, quod idem Propertius etiam contrà verbum compositum pro simplici vsurpauit, his versibus,

Non vllo grauius tentatur Cynthia damno,
Quàm sibi cùm rapto cessat amore deus,
Præcipuè nostri. maneat sic semper adoro,
Nec quidquam ex illa quod querar inueniam.

Adoro, pro oro, seu verius, valdè & vehementer oro dixisse videtur.

CAPVT VIII.

M. Varronis locus deprauatissimus ex parte restitutus.

MISERET me profectò conditionis tuæ, M. Varro, cuius scripta plena eruditionis & elegantissimæ doctrinæ, temporum dicam an hominum imperitorum iniuria ita conflictata sunt, vt nihil ad posteritatem peruenerit corruptius, nihil deprauatius. Ne longè abeam, vel hunc vnum locum quem modò afferam, quis amans nominis & honoris tui sine dolore aspicere possit?

Ante auris modò ex sobolibus paruuli intorti dimittebantur, sed cincinni oculi suppætuli nigellis pupillis quam hilaritatem significantes animi rictus paruissimus, vt refrenato risu roseo.

Quid potuit fieri corruptius? aut quid cogitari perturbatius? vix tria sanè verba hac tota circumductione suo ordine posita, aut sincera videntur & integra. Conemur tamen, si non totum locum, at aliquas eius parteis emendatione nostra restituere. Lego igitur, *Endoaures modicè * ex sobolibus, & cincinni paruuli intorti demittebantur. Oculi suppætuli nigellis pupillis, nescio quam hilaritatem animi significantes; rictus purissimus, ore frenato, risu roseo.* Vel, *Endoaures modicè sobolib' paruulis intortæ dimittebantur, vt cincinni.* Describere autem magnificum & modestum habitum nescio cuius virginis aut matronę Varro videtur, quò etiam pertinent verba hęc quæ Nonius ex hoc ipso libro affert, *Collum procerum, fictum leui marmore, Regillam tunicam diffingitur purpura.* Sed in hoc fragmento cùm reliqua, vt mihi videor, non ineptissimè restituissem, illud tamen, *Sobolibus*, quid hic sibi vellet, aut quomodo mutandum esset, diuinatione nulla assequi potui. hoc igitur relinquam peritioribus. *Endoaures*, autem, pro *Ante auris*, reposui: videturque mihi Varro antiquo more, *Endoaures* pro Inaures ita dixisse, vt Lucretius, Endogredi, pro Ingredi, Endopedire, pro Impedire, & Ennius, Endotueri, pro Intueri, idemq; Varro etiam libris De Vita populi Romani Endo lecto, pro In lecto, quo loco tamen vulgati, Ante lecto referunt. Nisi fortè *Anteaures*, vt Inaures noua quadam ratione à Varrone dictæ sint. Locus autem iste quem adduxi, apud Nonium

Nonium Marcellum exſtat,citatus è Satyra Papiappæ, corrupto ſanè titulo, ſed quem neceſſe habemus hoc nomine tantiſper vocare, donec melius aliquid inuenerimus.

CAPVT IX.

Terentij locus qui videatur de Alexide expreſſus.

MVLTA in Terentij Comœdijs ſunt à Græcis, vel potiùs omnia. Menandri & Diphili fabulas, vt ipſe fatetur,integras de verbo expreſſit; ſed ita tamen expreſſit, vt nonnumquam etiam ex alijs Græcis ſcriptoribus aliquid ad ornamentum fabularum ſuarum aliundè aſciſceret. Veluti in Adelphis quæ Comœdia à Diphilo eſt, egregiam illam ſimilitudinem de Vitæ inconſtantia, quam teſſerarũ ludo comparat, neſcio certè an à Diphilo habeat; Alexidem quidem comicum & ipſum poëtam, hac eadem comparatione vſum eſſe obſeruaui. Alexis,

Τοιοῦτο τὸ ζῆν ἐστιν, ὥσπερ οἱ κύβοι.
οὐ ταὔτ' ἀεὶ πίπτουσιν: οὐδὲ τῷ βίῳ
ταυτὸν διαμένει σχῆμα, μεταβολὰς δ' ἔχει.

Terentius:

Ita vita eſt hominum quaſi cùm ludas teſſeris,
Si illud quod eſt maximè opus iacto non cadit,
Illud quod cecidit fortè, id arte vt corrigas.

Eadem, vt videtis, in vtroque ſimilitudo eſt, quamuis vterque ad aliam & diuerſam rem demonſtrandam ea ſit vſus. Non affirmo igitur, Terentium hanc habere ab Alexide;Grȩcum tamen illum ſimile quiddam dixiſſe, operæpretium putaui annotare.

CAPVT X.

Q. Aſconium & Valerium Maximum De P. Rupilio à Cicerone diſſentire videri.

CICERO accuſatione in Verrem P. Rupilij,qui leges Siculis De Legatorum decem ſententia tulit,ſæpiùs commeminit. Sed quando Rupilius leges eas tulerit,video Ciceroni cum Valerio Maximo & Aſconio non ſatis conuenire. Nam Cicero quidem manifeſtè leges eas à prætore Rupilio latas eſſe dicit libro ſecundo De Prætura Sicilienſi,

Dicit Heraclius ius eſſe certum Siculis quo iure inter ſe certarent, legem eſſe Rupiliam, quã Prætor Rupilius ex SC. *De Decem legatorũ ſentẽtia dediſſet.*

Valerius autem Maximus ſcribit, hunc P. Rupilium cùm initio operam publicanis vili officio dediſſet, Conſulem poſteà eſſe factum, ab eoque Conſule vniuerſos Siculos leges accepiſſe, & prædonum item fugitiuorumque bellum in Sicilia profligatum & confectum. Aſconius etiam à Valerio apertè facere videtur,cuius verba ſubiunxi. *Hic eſt*, inquit, *P. Rupilius qui quondam ex publicano factus Conſul, poſteà de decem legatorum*

torum sententia leges Siculis conscripsit. Quid igitur? falsum in historia Ciceronem existimemus? & hoc inter eius μνημονικὰ ἁμαρτήματα referamus? difficile equidem eò confugio. & valdè mirum sit, Ciceronem in re tam recentis memoriæ, & in qua erroris sui populum ipsum testem habere posset, adeò neglegenter esse lapsum: & si lapsus tamen esset, non esse id ab Asconio qui manifestè ab eo dissentit, annotatum. Itaque & aliquando suspicatus sum, illum Ciceronis locum, in quo prætorem Rupilium facit, corruptum esse, & cùm Cicero scripsisset, *Legem esse Rupiliam, quam P. Rupilius.* neglegentem aut non intellegentem librarium ex ea nota quæ Publium significet, Prætorem fecisse. Cuius sententiæ adeò me non pœnitet, vt donec coarguat, adhuc in ea constanter maneam, malimque librarium neglegentiæ, quàm Ciceronem ignorantiæ condemnari. Eadem etiam oratione quòd Cicero Siciliam primam in formam prouinciæ redactam esse confirmat, alij auctores sunt qui id Sardiniæ tribuant.

CAPVT XI.

M. Catonis loci duo, alter apud Agellium, alter apud Priscianum, emendati.

AGELLIVS illustrem quemdam locum M. Catonis censorij ex Originibus affert, quo ille Q. Ceditij tr. mil. præclarum factum & insignem animi magnitudinem purè & eleganter narrauit:

> *Dij immortales tr. mil. fortunam ex virtute eius dedêre. nam ita euenit cùm saucius multifariam ibi factus esset, tum volnus capiti nullum euenit, eumq; inter mortuos defatigatum volneribus atque spirantem quòd sanguen defluxerat cognouere, eumq; sustulere, isq; conualuit, sæpeq; post illam operam reip. fortem atque strenuam perhibuit, illoq; facto quòd illos milites subduxit, ceterum exercitum seruauit.*

Locus elegans & sine fuco ac cincinnis simpliciter narratus, quem tamen vetustę cuiusdam vocis, qua Cato vsus erat, ignorantia deprauatum habemus. Loco enim eius, *Sæpéque post illam operam*, omnino legendum est, *Sæpéque postillà, operam reip. Postillà*, autem antiquum verbum est, idemque quod posteà significat, quo & Ennius, & Terentius, Catullus, & Propertius vsi sunt. Addam hîc etiam eiusdem Catonis locum ex oratione contra Veturium, qui apud Priscianum vitiosè ita legitur,

> *Aquam Anienem in sacrarium inferre oportebat, non minùs autem* XV. *millia Anien abest.*

Legendum haut dubiè atque emendandum est, *Aquam Anienam.* vti Propertius dixit, lympham Anienam,

> *Et cadit in patulos lympha Aniena lacus.*

CAPVT

CAPVT XII.

Duûm locorum Propertij correctio.

PROFECTO experiendo demum ſentio quod à doctiſſimis noſtri temporis viris proditum video, Nullum eſſe mendum in veterum ſcriptis tam puſillum, quod non permagni interſit tamquam è facie maculam deleri. Res enim ſæpè parua & vix dignus error eſt, qui planam alioqui & dilucidam ſententiam ita vel peruertat, vel impediat, nihil vt in ea primum ſit, nihil extremum. Ne labar longiùs, vel exempli cauſſa illum Propertij libro primo verſum quàm parua cauſſa eſt quæ corruperit, & adhuc obſcurauerit!

Et mihi non deſunt turpes pendère corollæ,
Semper & excluſis ſigna iacere faces.

Hîc vnius litteræ ſuperflua additio ſententiam totam peruertit, quæ detracta eadem eſt planiſſima. Legendum eſt enim,

Semper & excluſi ſigna iacère faces.

Sequentis enim vocis prima littera ad prioris finem adhæſerat, quod aliàs ſæpè. Solent autem amantes, cùm totam noctem fruſtrà, & non recepti dominæ foribus inuigilaſſent, exſtinctas & deficientes faculas ad oſtium abijcere; quas dum vicini, & prętereuntes manè viderent, facilè eo ſigno iudicabant, amatores eam noctem ibi inſomnem traduxiſſe, atque ita dominam, quæ ædes eas haberet, non nimis honeſtam & pudicam eſſe. Faces autem & coronæ iſtæ, ſigna ebriorum. Plutarchus in Pyrrho: Καὶ τοῦ δήμου καθεζομένου, λαβὼν στέφανον τῶν ἑώλων καὶ λαμπάδιον ὥσπερ οἱ μεθύοντες. Conqueritur igitur ianua, quam hoc loco Propertius loquentem induxit, non poſſe ſe pudorem dominæ ſuæ defendere, etiamſi maximè velit, cùm alius noctu foribus carmina affigat; alius ianuam corollis ornet; alius exſtinctas faces ad oſtium abijciat: quæ omnia de dominæ impudicis moribus ſe tacente facilè teſtentur. Eadem planè & gemina cauſſa erroris eſſe mihi videtur illo verſu libro tertio:

Cur tua præſcripto ſeuecta eſt pagina gyro?
Non eſt ingenij cymba grauanda tui.

Quo loco libenter equidem legerim,

Cur tua præſcriptos euecta eſt pagina gyros?

Etſi non deſunt qui illud *Seuecta*, pro ſeorſum vecta interpretantur, à quibus eò verecundiùs diſſentio, quòd amicis meis quibuſdam eruditis hominibus idem videri intellego. Mihi tamen non paullò elegantiùs, atque etiam vſitatiùs, Euehi terminos aut gyrum, dici videtur, quàm Seuehi gyro, vt omittam, me id verbum ſimili aliqua locutione apud idoneum & veterem auctorem nondum repperiſſe.

CAPVT XIII.

Ratio quædam loquendi minimè vulgata in Cæsare & Virgilio obseruata.

OBSERVASSE videor, C. Cæsarem peritum hominem, & in sermone proprietatis valdè amantem, *In manibus esse*, noua quadam ratione, & preter vulgatam consuetudinem vsurpasse Commentario secundo Rerum à se gestarum:

Subitò omnibus copijs preuolarunt, impetúmque in nostros equites fecerunt. His facilè pulsis ac perturbatis incredibili celeritate ad flumen decurrerunt, vt penè vno tempore & ad siluas, & in flumine, & in manibus nostris hostes viderentur.

In manibus esse, nisi fallor, dixit præsentes esse, & ita propinquos, vt pænè manibus tangi possent. Quomodo etiam illud Virgilij accipiendum mihi videtur:

Quod votis optastis adest, perfringere dextra,
In manibus Mars ipse, viri.

Id est, quod votis semper optastis, vt pugna decernere cum hoste possetis, nunc aliquando contigit, ecce in manibus Mars, & præsens iam nunc pugna est. Cicero etiam non longè dissimili ratione in Bruto scripsit illud: *Sed ecce in manibus vir & præstantissimo ingenio, & flagrantissimo studio C. Gracchus*. Cato item Censorius, *Neque mihi ædificatio, neque vasum, neque vestimentum vllum est in manu pretiosum.* Memini me autem simile etiam aliquid apud Arrianum Græcum scriptorem legere, cuius exemplum libenter apponerem, si liber mihi nunc in manibus esset. Quod autem Cicero libro quinto in Verrem de supplicijs scribit, *Dij approbent. habemus hominem in Fecialium manibus educatum*. id interpretor, in præsentia fecialium, & perpetua consuetudine educatum. Quod qui immutare conati sunt, & ex eo, *in fecialium moribus*, fecerunt, dum acuti videri volunt, non aliud quàm ignorantiam suam prodiderunt. Exstat hoc idem dicendi genus in vetusto & elegantissimo Epigrammate,

Docta, erodita pænè musarum manu.

Hæc ego idcircò annotare volui, vt videremus in quot quamque varias significationis formas vna eademque oratio fingi & inflecti possit.

CAPVT XIV.

De Ciceronis loco quodam in Bruto disceptatum.

MAGNA fuit semper Ciceronis de Isocrate opinio, honorificum de scriptis eius iudicium. Cuius laudes cùm multis locis magnificè persecutus sit, tum nusquam, vt opinor, præclarius aut honorificentius de eo testimonium reliquit, quàm in eo libro quem Brutum, vel De Claris oratoribus inscripsit:

Exstitit,

Exstitit, inquit, *iam senibus illis quos paullo antè diximus, Isocrates, cuius domus cuncta Graciæ quasi ludus quidam patuit atque officina dicendi, magnus orator & perfectus magister, quamquam forensi luce caruit, intraq; parietes aluit eam gloriam, quam nemo quidem, meo iudicio, est posteà consecutus.*

Quę si rectè leguntur, propensione quadam voluntatis suę in Isocratem, magnam & profectò nimiam laudem ei tribuisse putandus est Cicero, cui tantam gloriam affingit, quantam neminem posteà oratorem consècutum existimat. Quid enim? Æschines, aut eo præstantior orator Demosthenes ad Isocratis gloriam non peruenerũt? imò etiam multis partibus superauerunt. neque existimare possum, quamuis valdè Isocratem suum amauerit, vt certè amauit, Cicero, ausum tamen eum fuisse, Isocratem non dicam præferre, sed contendere cum Demosthene. Itaque iudicet quisque vt volet, ego tamen Ruffini Grammatici lectionem non possum non vehementer approbare, qui hoc loco manifestè legit, *intraq; parietes aluit eam gloriam, quam nemo quidem, meo iudicio, est poëta consecutus.* Qua lectione, meo iudicio, nihil aut verius esse potest aut elegantius, vt videlicet Cicero ita Isocratem laudet, vt dicat, magnum quidem eum oratorem & perfectum magistrum fuisse; sed tamen quia intra priuatos modò parietes poëtarum in morem versata sit eius oratio, neque in forum atque aciem prodierit, non cum oratorum gloria esse comparandum, sed in suo genere meruisse eam laudem, ad quam nemo poëta peruenerit. Ac valdè quidem aptè & cõuenienter eum oratorem cum poëtis comparare mihi videtur, qui alioqui eo genere vsus est numerosę orationis quæ parùm à versu differat, & cuius dictionem poëticam Dionysius Alicarnassæus, aliјque magni iudicij scriptores veteres vocauerunt. Atque hanc tamen lectionem, de qua tantopere asseueraui, siquis non probat, meminerit, eam non à me confictam, sed in veteri Grammatico inuentam, diuulgatam, & confirmatam.

CAPVT XV.

Ex oratione ea, quæ Ciceroni in Sallustium inscribitur, locus emendatus.

HABEBO honorem hunc vel Ciceronis nomini, vt ex oratione ea, quam opinio est, à Cicerone in Sallustium esse conscriptam, deprauatum locum quemdam vel indicem, vel emendem: non me hercle orationis ipsius caussa, quam ego & ineptam & vix dignam iudico quæ iterùm legatur, sed, vt dixi, in Ciceronis solius gratiam, cuius eloquẽtissimi viri nomen illi nescio cuius declamatoris & rabulæ orationi hactenus indignè mansit præfixum. Statim igitur ab initio orationis istius, post longum & otiosum exordium, hæc hominis Sophistæ verba sunt,

Verùm eò magis odisse debetis hominem, qui ne incipiens quidem peccare, minimis rebus posuit rudimentum; sed ita ingressus est, vt neque ab alio vinci possit, neque ipse se omnino reliqua ætate præterire. Itaque nihil

aliud ſtudet, niſi vt lutulentus ſus cum quouis volutari. Longè verò opinione fallitur. non enim procacitate linguæ vitæ ſordes eluuntur.

In hac oratione vſus ſum aliquando antiquiſſimo libro, qui apud Gemblacenſes aſſeruatur, in quo illud, *Sus*, quod ſtatim poſt, *Lutulentus*, ſequitur, manifeſtè aberat. Ex qua occaſione cùm locum totum attentiùs conſiderare, & cum præcedentibus ac ſequentibus conferre cœpiſſem, iudicaui ſanè, verba hæc quomodo in vulgatis leguntur, non ſatis ſincera eſſe & integra; id quod ex orationis ipſius ductu & ſerie quilibet mecum facilè videat. Quàm aptè enim aut quomodo tandem iſta cohærent? *Itaque nihil aliud ſtudet, niſi vt lutulentus ſus cum quouis volutari. Longè verò opinione fallitur. non enim procacitate linguæ vitæ ſordes eluuntur. ſed eſt quædam*, &c. In quibus primis verbis cùm impudicitiam Salluſtio obijcere videatur, ſtatim tamen de procacitate linguæ eius, & calumniandi ſtudio ſubiungit. Itaque cùm de toto loco attentiùs aliquando cogitarem, viſus mihi ſum tandem veram eius ſententiam & germanam lectionem repperiſſe. Primum enim illud, *Sus*, quod à veteri libro deeſt, & quod ex præcedentis dictionis geminata ſyllaba natum erat, rectè deeſſe iudicandum eſt. deinde ſi illud, *Volutari*, in, *Velitari*, mutaueris, apta & cũ ſequentibus rectè cohærens efficietur ſententia: *Itaque nihil aliud ſtudet, niſi vt luculentus cum quouis velitari. Longè verò*, &c. Id eſt, ita procax effectus eſt Salluſtius, vt nihil aliud ſtudeat, niſi tamquam homo feſtiuus & luculentus cum quouis velitari, & quemuis calumnijs ac improba lingua inceſſere. Quæ quidem lectio ſequẽtibus ſtatim verbis manifeſtè comprobatur, *Longè verò opinione fallitur. non enim procacitate linguæ vitæ ſordes eluuntur, ſed eſt quædam calumnia, quam vnuſquiſque noſtrum teſtante animo ſuo fert de eo, qui falſum crimen bonis obiectat.* Dicit igitur hic quicumque tandem rabula, Salluſtium hominum impuris moribus & à puero in omni ſcelerum colluuione verſatum atque imbutum, non aliud ſtudere ac conari, quàm vt eamdem vitæ labem quam ipſe concepit, in bonos & probos viros deriuet & transfundat, eorumq. inſectatione de ſua inuidia aliquid deoneret. Longè verò eum hac in re falli & errare ait, neque calumnijs aut procacitate linguæ anteactæ vitæ maculas elui; ſed potiùs cùm ea flagitia alijs obijciat, quæ ipſe in ſe agnoſcat, illud aſſequi, vt eorũ commemoratione, ſua & propria vitia in audientium animis renouet, & quodammodò aperiat. Velitari autem hoc loco inſectari & probra obijcere ſignificat, in quam ſententiam apud veteres ſcriptores frequẽter inuenitur. Plautus, *Neſcio quid velitati eſtis inter vos.* Afranius, *Intereà verba iactare inter ſe & labijs velitari.* Et alius quiſpiam comicus, *Comparce verbis velitari. ad rem veni.* Ita autem & Feſtus velitationem vltrò citroque probrorum obiectionem eſſe ait, idque verbum ab haſtis velitaribus ductum oſtendit. Quomodo fortaſſis iocus etiam ille Ciceronis in Epiſtolis ad Familiares accipiendus ſit: *Me autem à te vt ſcurram velitem malis oneratum eſſe, non moleſtè tuli.* Sed hæc fortè in eiuſmodi nugatoria oratione annotare vix operæ pretium fuit. quam qui non videat Cicerone eſſe indignam, aut parum is profectò in iudicando poſſit, aut de Ciceronis eloquentia valde ieiunè & maligne ſentiat.

CAPVT

CAPVT XVI.

Indicatus Ciceronis locus in Verrem, qui videatur esse ab Æschine.

M. Cicero cùm C. Verris improbissimum factum & immanissimam prædam grauiter coargueret, quam à Iunio pupillo templi Castoris nomine extorsisset, callido argumento & ad rem apto vsus est, Non esse quærendum, quid Verres in vltima Pamphylia aut Sicilia fecisset, qui in illo Castoris monumento, in cottidiano conspectu iudicum & populi Romani posito, tam clarum improbitatis & furtorum suorum testimonium reliquisset. Verba Ciceronis apponam, quibus is hanc rem grauiter & acerbè dixit,

Quæremus etiam quid iste in vltima Phrygia, quid in extremis Pamphyliæ partibus fecerit; qualis in bello prædonum prædo ipse fuerit; qui in foro populi Ro. pirata nefarius reperiatur? dubitamus quid iste in hostium præda molitus sit, qui manubias sibi tantas ex L. Metelli manubijs fecerit? exspectemus quid dicant ex Sicilia testes?

Æschines porrò acer & ipse orator, gnarusque dicendi, cùm Timarchi præturam, quam Andri gesserat, reprehenderet, diceretque, eum ad explendas libidines suas multis ingenuis mulieribus vim attulisse, aliaque multa nefanda perpetrasse; postremùm hoc ipso argumento, quo Cicero vsus est, negatque esse dubitandum quid absens Timarchus apud socios per vim & imperiũ egisset, qui Athenis in vrbe ipsa, in conspectu ciuium suorum tam insolenter & improbè se gessisset: Τὶ δὲ προσδοκᾶτε τὸν Ἀθήνησιν ὑβριστὴν, οὐκ εἰς τοὺς ἄλλους μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ σῶμα τὸ ἑαυτοῦ, νόμων ὄντων, ὑμῶν ὁρώντων, ἐχθρῶν ἐφεστηκότων, τοῦτον αὐτὸν λαβόντα ἄδειαν καὶ ἐξουσίαν καὶ ἀρχὴν, τίς ἂν ἐλπίσειεν ἀπολελοιπέναι τι τῶν ἀσελγεστάτων ἔργων; Aut igitur Ciceroni idem quod Æschini in mentem venit, aut, quod verisimilius est, Cicero cùm ista scriberet, ad illum Æschinis locum exprimendum mentem & cogitationem retulisse existimandus est.

CAPVT XVII.

De Propertij locis duobus coniectura.

Propertii versus sunt libro tertio,

Omnia non pariter rerum sunt omnibus apta,
Fama nec ex æquo ducitur vlla iugo.
Gloria Lysippo est animosa effingere signa,
Exactis Calamis se mihi iactat equis.

Hac Elegia Propertius idem ferè argumentum tractauit, quod Horatius Ode illa prima ad Mæcenatem, alios videlicet alij rei aptos esse & idoneos, & vnumquemque in suo genere laudem aliquam & famam mereri. Sed in hac secundus ille versus,

Fama nec ex æquo ducitur vlla iugo.

& sententiam habet intricatam ac obscuram, tum ne lectionem quidem satis fortasse integram. quod quidem vel lectionis varietas indicare possit. Nam in vetustioribus paullò libris versus hic ita legitur,

Flamma nec ex æquo ducitur vlla rogo.

Quæ lectio, meo iudicio, non modò non melior est vulgata, sed etiam deterior, & ad efficiendam idoneam aliquam sententiam longe ineptior. Videamus igitur & nos, quoniam à libris nihil iuuamur, possimúsne ex ingenio & diuinatione nostra meliorem aliquam huius loci lectionem & sententiam constituere. Quid si igitur versum hunc vnius vocis leui mutatione ita legamus?

Fama nec ex æquo ducitur vna iugo.

Non ausim affirmare, veram hanc & germanam Propertij esse lectionem, sed idoneam & aptam ex ea sententiam effici, id mihi facile est ostendere. Vt Propertius videlicet dicat, ne ex æquo quidem iugo, id est, pari & simili arte eamdem famam & idem nomen venire, & summos ac pænè pares artifices; ex eadem tamen arte non eamdem gloriam apud posteros inuenisse. Quam sententiam certè cùm Elegiæ totius argumentum, tum exempla illa statim sequentia valde comprobant, Lysippus, Calamis, Mentor, Praxiteles, summi artifices fuerunt, & in eadem fingendi arte elaborauerunt: disparem tamen & diuersam laudem singuli consecuti sunt. Ille marmoreo opere excellit, hic ebore præstat, ille hominum formis cælandis, hic equorum aliorumque animalium magis idoneus est; alius denique alia re magnus est. Vt hoc simile planè sit illi, quod Cicero de Oratore in eamdem sententiam scripsit, *Vna fingendi ars est, in qua præstantes fuerunt Myro, Polycletus, Lysippus: qui omnes inter se dissimiles fuerunt, sed ita tamen vt neminem sui velis esse dissimilem. Vna est ars ratioq; picturæ, dissimillimiq; tamen inter se Zeusis, Aglaophon, Apelles: neque eorum quisquam est, cui quicquam in arte sua deesse videatur* Qui Ciceronis locus ita omnino huic Propertij similis est, vt ego eò audacius pronunciem, hunc versum ita vti eum restitui, videri legendum. Quoniam autem ad coniecturas veni, addam hoc loco etiam aliud quoddam seu iudicium, seu opinionem meam de versu quodam Propertij, qui libro illo singulari, quem vulgò quartum faciunt, legitur,

Sunt aliquid manes. lethum non omnia finit,
Luridaq; euictos effugit vmbra rogos.
Cynthia namque meo visa est incumbere fulcro,
Murmur ad extremæ nuper humata viæ.

Qui postremus versus cùm ne is quidem apertam sententiam habeat, nec illud, *Murmur*, hoc loco aptum vllo modo videatur, putaui aliquando, non incommodè, *Marmor*, legi posse, hac sententia: Cynthia nuper ante oculos obseruari mihi in somnijs visa est, illa, inquam ipsa Cynthia, quæ ad marmor & sepulcrum extremæ viæ condita est. Quod enim in sepulcris monumenta ex marmore plærumque constitui solent, marmor ipsum pro sepulcro aliquando accipi videtur, vt illo Propertij versu:

Quando-

Quandocumque igitur vitam mea fata reposcent,
Et breue in exiguo marmore nomen ero.

Sepulta autem Cynthia fuit in extrema via Tyburtina prope ripam Anienis, ſiquid hoc fortè ad rem pertinet.

CAPVT XVIII.

De Ciceronis loco in Piſonem coniectura tenuis.

SENTIO me his ſcriptis coniecturas quaſdam meas inſperſiſſe, quæ neque mihi ipſi magnopere probentur, & à legentibus fortaſſe etiam rideantur. Quæ ſiue ſtultitia mea eſt, ſiue temeritas vocanda, interpretetur enim quiſque vt volet; tamen in hac ſententia ita conſtanter maneo, nihil vt tam minutum aut leue occurrat, quod magnis auctoribus lucem aliquam afferre poſſit, quin id libenter ſcriptis meis mandem, & eruditorum iudicio ſubijciam. Quod quidem ipſum etiam nunc in Ciceronis loco quodam facturus ſum, eo quidem liberiùs & libentiùs, quòd & locus ipſe eiuſmodi eſt, quem corruptum & deprauatum eſſe conſtet, vt eum hac temeritate mea amplius deprauare non poſſim; & quòd hac in re virorum eruditorum exemplum ſequor, qui hunc ipſum locum eadem audacia qua nos, de opinione ſua reſtituere ſunt conati. Locus Ciceronis quem dico hic eſt,

Quod mihi igitur certamen eſſet eiuſmodi? cum C. Mario ſcilicet, aut cum aliquo pari, an cum altero barbaro Epicuro, cum altero Catilinæ laternario?

In vetuſtis libris partim, *Lanternarius*, partim, *Lautumarius*, exſtare viri eruditi teſtantur. ex quo poſtremo magni iudicij & ingenij vir A. Turnebus, *Lautumiarius*, quaſi colonus & inhabitator carceris faciendum ſubtiliter putauit. Mihi fuit cùm probaretur, *Laterarius*, legi, quaſi alter Catilinæ ſodalis, atq; ita intimus qui à latere eius numquam diſcederet. Nunc cùm locum attentiùs conſideraui, longè aliud mihi videtur, neq; aut illud, *Laterarius*, aut *Lautumiarius*, probo, ſed corruptam totam ſententiam exiſtimo, & quà à lectione, quà ab interpunctione mendoſam, de qua reſtituenda coniecturam meam equidem proponam. Veterum librorum lectionem, inter alias eſſe, *Lautumarius*, Faërnus & alij teſtati ſunt. eius lectionis veſtigia diu ſcrutatus, viſum eſt mihi tandem, ducente me ad eam opinionem ſententia ipſa, legendum ex eo, *at timui, ais.* quod quidem mirum eſt quàm aptè & eleganter ad totam ſententiam hìc conueniat. Sed locum priùs totum proponam quomodo legendum eum iudico, tum interpretabor: *Quod mihi igitur certamen eſſet eiuſmodi? cum C. Mario ſcilicet, aut cum aliquo pari, an cum altero Barbaro Epicuro? cum altero Catilina? At timui, ais. quos? nempe herclè ego neque ſupercilium tuum, neque collegæ tui cymbala ac crotala fugi, neque tam fui timidus, vt qui in maximis turbinibus ac fluctibus reip. nauem gubernaſſem, ſaluámque in portu collocaſſem, frontis tuæ nubeculam, tum collegæ tui contaminatum ſpiritum pertimeſcerem.* Pro illo igitur, *Catilinæ, Catilina,* lego, vt reſpondeat illi,

illi, quod ait, *cum altero Epicuro*. Illud autem, *At timui, ais*, Cicero dixit quasi respondens, opinor, orationi Pisonis, quam ille ante Ciceronem eodem die in Senatu habuerat. Nam quoties de discessu suo Cicero loquitur, valdè semper laborat, vt timoris & parui animi suspicionem à se remoueat; quod vnum præcipuè inimici in eo criminabantur, tamquam non per vim expulsus esset, sed homo fracti & abiecti animi per timorē spontè discessisset. quod & ex oratione pro Sextio, & alijs locis apertè videre licet. Atque hæc lectio mea valdè ex sequentibus, siquis attenderit, confirmari videtur, *Nempe herclè ego*, inquit, *neque tuum supercilium, neque collegæ tui cymbala fugi, nec tam fui timidus*, &c. Quibus omnibus non aliud quàm timoris opinionē detestatur & excusat, vt omnino appareat simile aliquid à Pisone ei antè fuisse obiectum, cui nunc respondeat. Et ceteroqui certè illud, *quos*, nisi ita, vt ego dixi, interrogando legatur, apertè superare & redundare hoc loco videtur. Sed nolo de hac coniectura mea amplius asseuerare, ne eam confirmando etiam probare videar; quam tamen testor me non antè reiecturum, quàm eruditis viris, quibus hunc locum delego, eam displicere videro.

CAPVT XIX.

Videri veteres nomina quædam aliter scripsisse & pronunciasse, quàm hodie scribimus, in eamque rem Varronis locus explicatus.

IN multis veteres illos Romanos aliam quamdam & longè diuersam à nostra partim scribendi, partim pronunciandi rationem secutos esse, & iam antè alibi demonstrare me memini, & his paucis exemplis quæ afferam, fiet manifestius. Frons, Pons, Mons, atque ex hoc genere alia, ea omnia nos per N. litteram, vti ego scripsi, efferimus, & rectè efferimus: veteres tamen illi nostri nescio an hæc omnia, Pos, Mos, Fros, sine ea littera pronunciasse existimandi sint. Terentius quidem Varro vir cùm Græcis litteris perfectus & Latinis, tum antiquitatis cum primis imitator diligens, non aliter ea nomina scripsisse videtur. Atque hinc facit quod Sosipater Charisius annotat, Varronem in libris Antiquitatum Romanarum, *Fros, fænum, mesis* sine N. littera. *Fros*, scripsisse. & quod Varro ipse sub initium, opinor, IV. libri De Lingua Latina ad Ciceronem scriptum reliquit, *Videtur etiam pos potiùs pontem significare, quàm potentem*, qui sanè locus ab hac scriptura apertè est. Quid enim Pons vt nos dicimus, cum potente commune habere possit, nisi Varro, atque illa eruditorum ætas id generis nomina sine hac littera pronunciasset Nonio etiam Marcello in hanc rem testimonium denunciare possem nisi duo quædam certissima eius loca per imperitorum in deprauandi veterum scriptis audaciam mihi essent erepta: quę tamen ego non patia iacere in tenebris, eaque à vitio, si possum, vindicabo. Duobus igitur locis diligenter Nonius & studiosè annotat, *Fros*, pro fronde à Varrone est vsurpatum, quibus tamen locis vulgati deprauatè, *Frons* referunt. Qui enim Nonio in mentē venerit tam seriò bis admonere, Frons pro fronde veteri

veteres dixiſſe, rem & vſitatam, & vel pueris notam? præſertim etiam cùm in exemplis quę Nonius affert,non aliud,quàm, *Fros*,recto caſu inueniatur. Ergo Nonius his quidem locis corrigendus eſt, neque aliud monere voluiſſe putandus, quàm id, quod etiam Chariſius admonuit, *Fros*,pro fronde veteres dixiſſe. Solent autem, vt etiam id addam,in alijs quibuſdam dictionibus N. litteram vt ſuperuacuam, minimeque neceſſariam vetuſtiores reijcere. Ita,*Tunſus*,& *Pranſus*,& item, *Tuſus*, &,*Praſus*,in præterito ſine vllo diſcrimine veteres pronunciaſſe, Papirianus antiquus Grammaticus teſtatur.

CAPVT XX.

Plutarchum & Appianum in Ciceronis hiſtoria leuiter erraſſe videri.

GRÆCOS homines in omni litterarum genere ſemper noſtris doctiores & eruditiores habitos eſſe & fateor, & facilè patior. Sed tamen valdè oportet & noſtra faſtidiat, & externa amet,qui Græcos in hiſtoria deſcribenda cum Romanis audeat contendere. Non quin ij & plures,& acriori etiam ſtudio in hanc ſcribendi laudem incubuerint; ſed quòd ferè videmus eos in externis pręcipuè & peregrinis hiſtorijs deſcribendis nulla animi prouiſione fugere potuiſſe, quin varia cùm in rebus ipſis geſtis peccarent, tum in nominibus præcipuè propriis turpiter laberentur. Quale, exempli cauſſa, illud mihi videtur, quod Plutarchus & Appianus tradiderunt, M. Catonem primum in Senatu honorificum illud & veriſſimum Pâtris patriæ cognomen Ciceroni tribuiſſe. Magni viri, qui hoc tradiderunt, quis negat? ſed tamen ſiue hoc illi aliorum auctoritate inducti ita ſcripſerint,ſiue etiam in nomine,quod ego exiſtimo, neglegenter errauerint,non laboro: mihi quidem patiamini, quæſo,grauiorem hac in re Ciceronis ipſius auctoritatem eſſe, quàm iſtorũ, quamuis magnum teſtimonium. Nam Cicero quidem ſæpiùs teſtatur, hunc ſibi tantum honorem à Q. Catulo eſſe habitum: veluti oratione in L. Piſonem. *Me*,inquit,*Q. Catulus princeps huius ordinis & auctor publici conſilij frequentiſſimo Senatu Patrem patriæ nominauit.* Et pro Sextio, *Me me ille vt patrem deplorandum putabat,quem Q. Catulus,quem multi alij ſæpè in Senatu Patrem patriæ nominarant.* Quòd ſi Cato, vt illi volunt, princeps hoc cognomen Ciceroni dediſſet, valdè profectò ingratus Cicero fuerit,qui quoties de hac re meminit,à Q. Catulo hunc honorem ſibi habitum eſſe teſtetur, de Catone hac in parte verbum nuſquã fecerit. Nam quòd Cicero teſtatur,etiam alios multos hoc nomen ſibi dediſſe,in ijs ſiquis Catonem numerare vult,nõ repugno;& fieri poteſt,vt poſt Q. Catulum,& alios, etiam Cato hoc honorifico nomine Ciceronem vocauerit;ſed vt Cato primus hoc tantum laudis teſtimonium Ciceroni tribuerit,non puto vllo modo ijs concedendum. neque exiſtimare poſſum,Ciceronem, cùm eſſet inprimis auidus & appetens gloriæ, & poſſet huius tanti & tam grauis viri nomine aliquid famæ rebus ſuis geſtis addere,

nullo libro aut scripto testatum relicturum fuisse, hunc honorem sibi à Catone esse habitum, si tamẽ, vt illi volunt, habitus fuisset. Huc accedit, quòd cùm Cato semper in Ciceronem turpiter maleuolus fuerit, quod ipse alibi in Epistolis ad Atticum conqueritur, non videatur tantum & tam honorificum testimonium præter morem suum Ciceroni daturus fuisse. Fieri igitur potest, vt Græci illi vicinitate aliqua nominum, seu nescio qua alia caussa decepti errauerint; Ciceroni quidem hac in parte non credere, impudentiæ sit.

CAPVT XXI.

M. Varronis librorum aliquot tituli restituti.

NESCIO equidem an plerisque Varronis librorum titulis aliquid vel deprauatius cogitari possit, vel corruptius. quod accidit magnam partem superioris ætatis inscitia & ieiunitate bonarum artium, tum Græcæ præcipuè linguæ ignorantia, qua cùm hic auctor & in libris, & in inscriptionibus plurima vsus sit, mirum videri non debet si hæc deprauata sunt ab ijs, qui, non dicam, intellegere, sed vix mehercle, aut ne vix quidem commodè legere Græca possent. Ego hoc capite carptim & strictim, vt quidque occurret, inscriptiones aliquot, quas corruptas iudico, indicabo, deque ijs emendandis iudicium meum sententiamque interponam. Apud Nonium Marcellum Varronis Satyræ cuiusdam titulus exstat, *Ephemeride nauali*. quam inscriptionem corruptam esse, ex Prisciano licet intellegere. qui hanc ipsam Satyram ita citat, *Varro Ephemeride*, omissa aliena & superflua ea voce, *nauali*: quę non ad titulum ipsum adiungenda fuit, sed cum sequentibus Varronis verbis connectenda. Itaque Nonij locus ita meo iudicio corrigendus est, *Varro Ephemeride. Nauales Etesiæ diutius & vberiùs flauerant*. vel etiam fortasse legendum, *Niuales*. Scriptores autem librarij, sententiæ ipsius primum verbum cum inscriptione imperitè coniungentes, *Ephemeride nauali*, ex eo fecerant. Alia Varronis Satyra est, quæ hunc deprauatum titulum apud Nonium præfert, περὶ λεξέων, quæ inscriptio ex eiusdem Prisciani auctoritate, & Satyræ ipsius argumento, περὶ αἱρέσεων, commutanda est. id est, De opinionibus seu sectis. Egit enim ea Satyra Varro de diuersis sectis & sententijs discrepantium philosophorum, eosque pro more suo facetè insectatus est: cui argumento quàm hæc περὶ αἱρέσεων inscriptio certè conueniat, & quàm illa altera nullo modo accommodari possit, quiuis facilè dijudicet. Varronis etiam libri *De Rerum natura*, qui à Nonio citantur, cùm eius argumenti nullos Varro scripserit, nati mihi videtur ex peruersa notarum interpretatione; & cùm *De Re rust*. apud Nonium scriptum esset, id est, De Re rustica, ab imperitis ex eo, De Rerum natura, factum esse. Nam locus etiam ipse, quem Nonius è Varrone affert, apertè ad libros De Re rustica pertinere videtur, *Ne familiæ rixent cum vicinis*. quod præceptum vt tractationi de rerum natura accommodari non potest, ita rei rusticæ optimè conuenit, in qua pax, & cum vicino tranquillitas quàm neces-

necessaria sit, etiam alij Rei rusticæ scriptores monuerunt. Eadem erroris caussa est, quòd apud Nonium *Varro de Repub.* aliquoties legitur, vbi manifestè de Re rustica scribi oportebat, vt apud Nonium in dictione, Oliuitatem, apud eumdem in, Præsepe, & alibi. quæ omnia ad libros De Re rustica pertinere, ex fragmentis ipsis perspicuum est. Illud etiam valdè aduertendum, extraneos & aliorum scriptorum libros Varroni sæpè attributos inueniri. Vt apud Nonium Varro in Corollario, *Diuidiæ mihi fuerunt tam desiduo afuisse te.* manifesto quidem errore, cùm & ea Comœdia, & versus ipse poëtæ Næuij sint. Næuius enim, quod ex multis auctoribus constat, fabulam, Corollarium scripsit, non Varro noster. Ita apud eumdem *Varro in Synephœbis* nominatur, quos perspicuum est comici esse Pomponij. Sic è contrà libri *Epistolicarum quæstionum*, qui Varronis sunt, Catoni attributi leguntur apud Agellium. Sed dies me antè defecerit, quàm hos atque alios eius generis errores singulatim decursos enumerauerim. Dij imperitis istis malè faciant, quorum neglegentiæ & inscitiæ hæc menda possumus referre accepta.

CAPVT XXII.

M. Ciceronis locus Inuectiuarum libro quarto, & libro primo emendatus.

QVOD dicturus sum hoc loco, fortasse reipsa paruum sit, sed ad sententiam Ciceronis non paruum. Cicero quarta oratione in Catilinam, *Ego multa tacui, multa pertuli, multa concessi, multa meo quodam dolore in vestro timore sanaui.*

Ita quidem & libri veteres constanter habent, & D. Lambinus vir eruditissimus edidit, & sententia sanè ipsa non incommoda est: nec celabo tamen lectorem coniecturam meam. Mihi enim aliquando ex sententia ipsa legendum hoc loco videbatur, *Multa meo q. d. sine vestro timore sanaui.* Hoc enim Cicero videtur omnino voluisse dicere, multa se tacuisse, multa dissimulasse, & sine populi timore aut tumultu, proprijs consilijs & priuato præsidio sanasse. Sed hoc opinionis meæ est. illud de veteris libri, quo vsus sum, auctoritate, oratione prima locum hunc ita legendum videri, *Tum denique interficiere, cùm iam nemo tam perditus, tam improbus, tam tui similis reperietur, &c.* Quæ lectio commodior sanè videtur, quàm quæ in vulgatis est, *Tum denique interficiam te.* Neque enim, opinor, Cicero ipse Catilinam suis manibus interfecturus erat.

CAPVT XXIII.

De Sex. Propertij cognomine disceptatum, & ibidem de patre eius quæsitum.

DATE mihi, obsecro, hoc loco hanc veniam, vt liceat mihi paullisper in re tenui, & incerta indaganda, otio meo, & patientia vestra abuti. De Propertij cognomine subtiliùs fortasse disputabo quàm veriùs:

ſed amor & iudicium de poëta iſto meum faciunt, vt nihil mihi paruum aut minutum videri poſſit, quod ad eum ſcriptorem quomodocumque pertineat. nedum res tanta leuis mihi videatur, in qua de nomine, & familia, ac pænè fama Propertij mei diſputandum eſt. Beroaldus homo, vt illa tempora ferebant, neque indoctus, & minimè malus, teſtatur, libros ferè omnes, quotquot ante ætatem noſtram, renaſcentibus iamprimùm litteris, diuulgati ſunt, in fronte referre hunc titulum, *Sex. Propertij Nautæ*, quæ inſcriptio etiam in antiquioribus quibuſdam libris exſtat. Quod etſi, Beroaldi iudicio, omnino reijciendum eſt, qui illud, *Nautæ*, alienum hoc loco & ineptum putat, & ab imperitis neſcio qua occaſione additum: mihi tamen accuratiùs ea de re cogitanti non ita temerè librorum, & totius illius ætatis conſenſus repudiandus videtur; ſed diligentiùs quærendum ſiquid altius ſub eo lateret, & ecquid ex falſo illo & deprauato titulo veritas tamen poſſet erui. Quod ego quidem exiſtimo & cùm nullo modo perſuadere mihi poſſim, in illa priori & ſimplici ætate aliquem ſua ſponte illud, *Nautæ*, adieciſſe: huc fere labor, vt exiſtimem ex corrupta illa inſcriptione faciendum, *Sex. Propertij Nattæ*. Nattæ autem apud Romanos noti fuerunt. quorum apud Ciceronem, atque alios fit ſæpè mentio. Sed hoc ego non pro ſententia apud vos, ſed pro coniectura haberi volo, neque hac in re iudicem me, ſed diſceptatorẽ ab initio profeſſus ſum. Sed vt hoc de Propertij cognomine incertum eſt, ita æquè dubium illud, quod de patre eius diſceptari video, quem plærique omnes captum referunt inter eos, qui L. Antonium ſecuti, poſteà, Peruſia capta à D. Auguſto occiſi ſunt. Quod an conſtanter ſatis & verè traditum ab ijs ſit, neſcio. Nam quòd illi ex vltima libri primi Elegia hoc colligi putant, falluntur, quæ non de patre Propertij, ſed de Gallo quodam homine & amico ſibi, & propinquo intellegenda eſt, cuius acerbam mortem Elegia illa dolenter deplorat:

Qualis & vnde genus, qui ſint mihi, Tulle, penates,
Quæris pro noſtra ſemper amicitia.
Si Peruſina tibi patriæ ſunt nota ſepulcra,
Italiæ duris funera temporibus.
Cùm Romana ſuos egit diſcordia ciues;
Sit mihi præcipuè puluis Etruſca dolor.
Tu proiecta mei perpeſſa es membra propinqui,
Tu nullo miſeri contegis oſſa ſolo.
Proxima ſuppoſito contingens Vmbria campo
Me genuit, terris fertilis vberibus.

Quæ omnia non eſſe de patre Propertij, ſed de hoc Gallo, quem dixi, intellegẽda, illud indicio eſt, quòd præcedẽte Elegia Gallum ipſum de hoc caſu ſuo eodem modo fecit loquentem, quomodo hîc ipſe commemorat. Vtrobique enim diſperſa inſepulti eius oſſa in Etruria ait, vt hîc,

Tu proiecta mei perpeſſa es membra propinqui,
Tu nullo miſeri contegis oſſa ſolo.

Et priore Elegia de eadem re,

Et quicumque ſuper diſperſa inuenerit oſſa

Monti-

Montibus Etruscis, hæc sciat esse mea.

Deinde etiam, etsi hoc leuius est, non videtur tamen, si de patre loqueretur, dicturus fuisse,

Tu proiecta mei perpessa es membra propinqui.

Cur enim patrem, propinquum potius, quàm parentem appellaret? Proscriptum sanè patrem eius fuisse, vel grauiori aliquo iudicij casu afflictum, satis vel ex illo versu constat,

Abstulit excultas pertica tristis opes.

Ceterùm cùm non tantùm proscriptorum, sed etiam iudicio damnatorum bona hastæ subijci soleant, quid si dicamus, illum Sex. Propertium, cuius nomen à Sex. Clodio delatum fuisse Cicero oratione pro Domo sua testatur, patrem fuisse huius nostri Propertij? qui fortasse illo, aut alio quopiam iudicio damnatus solum verterit, bonis publicatis & sub hasta diuenditis.

CAPVT XXIIII.

Ciceronis loci duo, quos mutuatus videtur ab Isocrate.

M. CICERO Cæsariana oratione prima, qua gratias C. Cæsari pro restitutione Marcelli, nomine Senatus egit, cùm quasi præcepta quædam, de constituenda republ. firmanda pace, reuocandis legibus & iudicijs Cęsari daret, maximè eum nominis & glorię, quam ex ea re consecuturus esset, admonuit. & quoniam Cæsar aliquando dicere esset solitus, satis se & naturæ suæ & gloriæ vixisse, modicè & verecundè magnificam illam vocem eius reprehendit, multis ostendens, hominem in eam reip. administrandæ viam ingressum, numquam expleri debere gloria, neque eam nominis famam putare satis magnam, qua præclariorem & ampliorem alius aliquis assequi posset:

Itaque, inquit, *præclaram illam & sapientissimam vocem tuam inuitus audiui, satis te diu vel naturæ vixisse, vel gloriæ: satis, si ita vis, naturæ; addo etiam, si placet gloriæ. at quod maximum est, patriæ certè parum.* Et statim, *Quid si istud ne gloriæ quidem tuæ satis est? cuius te esse auidissimum, quamuis sis sapiens, non negabis. Parúmne igitur, inquies, magnam gloriam relinquemus? imò verò alijs quamuis multis, satis; tibi vni parum: quidquid enim est & quamuis amplum sit, id certè parum est tum, cùm est aliquid amplius.*

Isocrates etiam cùm Philippum regem ad bellum Asiaticum incitare vellet, proponit ei quantam gloriam, quantúmq; nomen ex ea re consecuturus sit, additq; in alijs sanè rebus moderationem quamdam & modum esse debere; gloriæ dumtaxat & famæ in principe viro numquam debere esse satietatem, Ἔστι δὲ πρὸς μὲν ἄλλό τι τῶν ὄντων ἀπλήστως ἔχειν, οὐ καλόν. αἱ γὰρ μετριότητες παρὰ τοῖς πολλοῖς εὐδοκιμοῦσι. δόξης δὲ μεγάλης καὶ καλῆς ἐπιθυμεῖν, καὶ μηδέποτ' ἐμπίπλασθαι προσήκει τοῖς πολὺ τῶν ἄλλων διενεγκοῦσιν. Ergo vterque quidem eodem argumento ad res præclaras, ille Cæsarem, hic Philippum cohortatus est; sed Isocrates vt in Epistola angustius, noster vt in oratione grandius & ornatius. Ille etiam Ciceronis locus oratione De Aruspicum responsis,

Quòd si cetera nos magis peruulgata sæpè mouerunt; vox ipsa deorum immortalium non mentes omnium permouebit? Nolite enim id putare accidere posse, quod in fabulis sæpè videtis fieri, vt deus aliquis delapsus de cælo, cœtus hominum adeat, versetur in terris, cum hominibus colloquatur, &c.

Non valdè dissimilis est illi Isocratis, oratione ad Philippum regem, quem ipse etiam admonet fieri non posse, vt deorum aliquis cum hominibus versetur, aut tangendum videndumque se præbeat. Isocratis verba sunt, Οἶμαι δέ σε οὐκ ἀγνοεῖν, ὃν τρόπον οἱ θεοὶ τὰ ἀνθρώπων διοικοῦσιν. οὐ γὰρ αὐτόχειρες οὔτε μετὰ τῶν ἀγαθῶν, οὔτε τῶν κακῶν γίνονται τῶν συνόντων αὐτοῖς. ἀλλ' ἑκάστοις τοιαύτην ἔννοιαν ἐμποιοῦσιν, ὥστε δι' ἀλλήλων ἡμῖν ἑκάτερα παραγίνεσθαι τούτων. Quod autẽ superiùs, vt id breuiter admoneam Ciceronem oratione prima Cæsariana nominaui, secutus sum in eo veteres Grammaticos, quos ego tres istas orationes, quæ ad Cæsarem habitæ fuerunt, Cæsarianas nominare obseruaui, *Pro M. Marcello. Pro Q. Ligario. Pro rege Deiotaro.* Atque ita emendandus Nonius est in dictione, Æmulatio, *Tullius in Cæsariana* I. Vulgati, *Tullius Cæsaria.* Probus etiam manifestè verba quædam ex oratione pro rege Deiotaro afferens, Ciceronem in Cæsarianis citat. Vt satis constet, orationes has tres, quia præter morem reliquarum non ad iudices, aut populum; sed ad dominantem Cæsarem dictæ essent, in vnum corpus vel à Tyrone Tullio, vel à Grammaticis redactas, & vno nomine Cæsarianas vocatas.

Capvt XXV.

M. Varronis libro tertio, De Vita populi Romani loca duo emendata.

Sæpivs mihi ad partes M. Varro vocandus est, in cuius eruditissimis scriptis peruoluendis, & fragmentis dispersis studiosè colligendis, vtinam verè profiteri possim, me tam vtilem quàm diligentem operam insumpsisse. Esset causa cur & me laboris huius mei minùs pæniteret, & vos item fructum aliquem industriæ meæ caperetis. Sed hoc quantumcumque præstiti, quod sentio quàm sit exiguum, aliquando fortassis reipsa ostendam, si id quod iam habeo affectum, aliquando per otium confectum reddere potuero: nunc autem quod in manibus est, agamus. Varronis libro tertio De vita populi Romani verba hæc sunt,

Vt eius conuiuium qui triumpharet in Capitolio videtur esse proprium vt ipse potiùs domum reduceretur à conuiuio.

Cuius loci facilis & aperta futura sententia est, si redundantem eam vocem, *Conuiuium*, alieno loco insertam sustuleris, & sic legas, *Vt eius qui triumpharet in Capitolio v. e. p. &c.* Hoc enim Varro dicit solitum apud Romanos veteres in honorem eius qui triumpharet, obseruari, vt ipse comitante tota multitudine cœnatus domum deduceretur, non autem alios ipse quamuis maiores deduceret. Cuius moris etiam alij auctores meminerunt. Eodem etiam libro locus iste est,

Si cuius legati violati essent, qui id fecissent, quamuis nobiles essent, vt dederentur ciuitati statuerunt.

Quo

Quo loco aptè mihi videtur legi posse, *Si ius legati violatum esset*. Agit autem de Iure legationis, quod apud omnes gentes sanctum & inuiolatum esse debet. Vt autem in illo superiori Varronis loco vocis redundantia deprauata sententia est, ita etiam in Ciceronis libro quarto in Verrem de signis, locus est, qui meo iudicio, sublata superflua voce, emendandus est. Cicero loquens de Mamertinis,

Tritici modium LX. *millia emta populo Ro. dare debebant, & solebant, abs te solo remissum est. respublica detrimentum fecit, quòd per te imperij ius vna in ciuitate imminutum est: Siculi, quòd ipsum hoc non de summa frumenti detractum est, sed translatum in Centuripinos & Halesinos immunes populos; & hoc plus impositum quàm ferre possent.*

Quo loco sanè vox, *Siculi*, superare & redundare videtur, nec ad sententiam quidquam facit, nisi fortè, quod mihi proximè verum videtur, locus totus à distinctione mendosus est, atque ita restituendus, *Tritici m.* LX. *m.e.p.R.d.d.e.s.a.t.s.r. est. respubl. detrimentum fecit, quòd per te imperij ius in vna ciuitate imminutum est Siciliæ; quòd ipsum hoc, &c.* Vt illud, *Siculi*, in, *Siciliæ*, mutemus, quomodo mihi quidem commoda & apta sententia confieri videtur.

CAPVT XXVI.

Ciceronis vulgata lectio contra D. Lambinum & A. Patricium defensa.

FRAGMENTVM quoddam ex Corneliana oratione secunda apud Ciceronem in Oratore ad Brutum exstat, elegans valdè, & numerorum rotunditate concinnum:

Neque me diuitiæ mouent, quibus omnes Africanos & Lælios multi mercatores vænalitijque superarunt.

Hoc loco D. Lambinus & A. Patricius, præstanti eruditione & iudicio viri, contra libros omnes ausi sunt substituere, *Vænalitiarij*, pro eo quod, *Vænalitij*, apud Ciceronem legitur. ea ratione moti, quòd Vænalitij serui ipsi vænales dicantur; Vænalitiarij autem mangones sint. In quo quàm valdè eruditi isti homines, quod bona venia paceque eorum dicere mihi liceat, fallantur, ex Nonij Marcelli, & Quinctiliani testimonio licet cognoscere. Nam Nonius quidem Marcellus in voce, Vænalitij, apertè hunc ipsum locum adducens annotat, Ciceronem hîc, Vænalitios, pro Vænalitiarijs noua quadam minimeque vulgari ratione posuisse. Et Quinctilianus item libro nono hunc ipsum locum quomodo in vulgatis exstat, videtur legere. Vt illorum quidem doctorum virorum nimium hac in parte vel acumen vel subtilitas, nolo grauiori nomine appellare, nemini placere possit, nisi qui vel librorum omnium fidem neglegat, vel antiquissimorum Grammaticorum certam auctoritatem contemnendam putet. Atque hoc ego non dissentiendi studio contra litteratos istos homines, & quibus summa omnia tribuo, disserui; sed hoc exemplum interpositum volui, nequid temerè in veterum scriptis præter librorum constantem auctoritatem innouetur. In quo si aliquan-

aliquando viri intellegentes, & in omni antiquitate versati parum sibi temperarunt; cogitare debemus, quid homines imperiti & doctrinæ vana specie subnixi, quibus omnia pro ingenij sui captu metiri mos est, in peruertendis veterum scriptis nonnumquam sibi permiserint.

CAPVT XXVII.

In Festo loca aliquot emendata.

OPTANDVM maximè esset vt veterum scripta propria & germana ad nos venissent, neque eorum vicem decurtatas quasdã & fractas Epitomas haberemus. quod quidem incommodum referre acceptum possumus ijs imperitis hominibus, qui rem gratam & fructuosam facere se iuuentuti existimabant, si lõgiora, vt ipsis videbatur, veterum volumina in breuiorem quamdam, & quasi Enchiridij formam collectis optimis contraherent. In quo quidem tanto dilectu, si dijs placet, homines rudes versati sunt, vt accisis ferè & vt superfluis reiectis veterum scriptorum testimonijs, pro ijs nescio quas nugas & meras ineptias nobis reliquerint. Sensit id incommodũ maximè nescio cuius Pauli Diaconi culpa Festus, atque ita sensit, vt multis extraneis pro collectoris eius libidine admistis, in Festo Festum difficile sit agnoscere. Sed huic rei Antonij Augustini, quem ego virum, vt eius dignitas & doctrina postulant, honestatis caussa nomino, diligentia magnã opem attulit, qui multa Festi propria loca ex vetustissimis membranis nobis restituit, atque ex ingenio etiam & opinione sua quædam emendauit. Sed quamquam ille & optimis aliquot libris vsus sit, & ingenio ac iudicio in veterũ scriptis tanto sit, quantum in paucis cognouimus; videntur tamen eum pauca quædam vel fugisse, vel præterijsse, è quibus vnum ego nunc proponam, quod apud Festum varijs locis deprauatè legitur. *Dice*, pro dicam, *Attinge*, pro attingam, veteres vsurpasse sæpiùs reperies. quod certè corruptum vbiq; apud eum iudico: & cùm ex Quinctiliani certa auctoritate constet, Catonem Censorium, vetustioresque alios ea quæ nos, Dicam, Faciam, efferimus, Dicem, Faciem, pronunciasse; audacter quidem apud Festum ijs locis omnibus corrigendum pronuncio, *Attingem*, pro attingam, & *Dicem*, pro dicam, similiaque omnia.

CAPVT XXVIII.

M. Ciceronis locus Oratione pro Cluentio Auito, qui videatur è Demosthene integer expressus.

ELEGANS cumprimis, & plena artis ac ingenij est Ciceronis illa oratio, quam pro Cluentio Auito inuidioso reo, & aliquot præiudicijs pænè damnato prætor habuit. In qua defensione cùm res & caussa ita tulissent, vt de legibus earumque vtilitate copiosiùs differendum esset, vsus est argumento subtili, & ad rem tempusque illud valdè apto, quo doceret omnia legibus administrari, neque ab ijs sine pernicie & interitu vniuersæ reip. posse discedi:

Vt corpora, inquit, *nostra sine mente, sic ciuitas sine lege, suis partibus vt neruis ac sanguine & membris vti non potest. Legum ministri, magistratus; legum interpretes, iudices; legum denique idcircò omnes serui sumus, vt liberi esse possimus. Quid est, Q. Naso, cur tu in isto loco sedeas? quæ vis est, qua abs te hi iudices tali dignitate præditi coërceantur? vos autem iudices, quamobrem ex tam magna multitudine ciuium tam pauci de hominum fortunis sententiam fertis? quo iure Attius quæ voluit, dixit? cur mihi tam diu potestas dicendi datur? quid sibi autem illi scribæ? quid lictores? quid ceteri, quos apparere huic quæstioni video, volunt? Opinor hæc omnia lege fieri, totumq; hoc iudicium quasi mente quadam administrari & regi.*

Docuit igitur Cicero valdè quidem aptè & accommodatè, ex iudicij ipsius, quod habebatur, forma, omnes reipublicæ partes legum præscripto & ordine administrari, à quibus si recedatur, rerum omnium confusionem & perturbationem necessariò consequi. Demosthenes autem summus & ipse orator, cùm eamdem legum auctoritatẽ oratione prima contra Aristogitonem constituere vellet, in eamq; rem præclara multa attulisset, etiam illa superiora dixit, quæ Cicero quàm paucissimis mutatis ab eo mutuatus est. Ἀλλ᾽ ὅτι πᾶς ὁ τῆς πόλεως, καὶ τῶν νόμων κόσμος, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, συνταράττεται καὶ διαφθείρεται κατὰ τοῦτον, καὶ τοῦτ᾽ οἶμαι, σαφῶς ὑμῖν ἐπιδείξειν. λέξω δὲ οὔτε καινὸν, οὔτε περιττὸν οὐδὲν, οὔτ᾽ ἴδιον, ἀλλ᾽ ὃ πάντες ὑμεῖς ἴστε ὁμοίως ἐμοί. εἰ γάρ τις ὑμῶν ἐξετάσαι βούλεται, τί ποτ᾽ ἐστὶ τὸ αἴτιον καὶ τὸ ποιοῦν τὴν βουλὴν συλλέγεσθαι, τὸν δῆμον εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀναβαίνειν, τὰ δικαστήρια πληροῦσθαι, τὰς ἕνας ἀρχὰς ταῖς νέαις ἑκούσας ὑπεξιέναι, πάντα δι᾽ ὧν ἡ πόλις διοικεῖται καὶ σώζεται, γίγνεσθαι τοὺς νόμους εὑρήσει, καὶ τὸ τούτοις ἅπαντας πείθεσθαι. Et paullo pòst. Τὸ τὴν βουλὴν τοὺς πεντακοσίους ἀπὸ τῆς ἀσθενοῦς ταυτησὶ κιγκλίδος τῶν ἀπορρήτων κυρίαν εἶναι, καὶ μὴ τοὺς ἰδιώτας ἐπεισιέναι. τὸ τὴν ἐξ ἀρείου πάγου βουλὴν, ὅταν ἐν τῇ βασιλείῳ στοᾷ καθεζομένη περισχοινίσηται, κατὰ πολλὴν ἡσυχίαν ἐφ᾽ ἑαυτῆς εἶναι, καὶ ἅπαντας ἐκποδὼν ὑποχωρεῖν. τὸ τὰς ἀρχὰς ἁπάσας ὅσας οἱ λαχόντες ἄρχουσιν ὑμῶν, ἅμα τῷ τὸν ὑπηρέτην εἰπεῖν μεταστῆτε ἔξω, τῶν νόμων κρατεῖν, ἐφ᾽ οἷς εἰσεπέμφθησαν, καὶ μὴ τοὺς ἀσελγεστάτους βιάζεσθαι. ἄλλα μυρία. πάντα γὰρ καλὰ καὶ σεμνὰ, καὶ δι᾽ ὧν ἡ πόλις κοσμεῖται καὶ σώζεται, οὗτοι φυλάττουσιν. Et posteriùs: Καὶ τί δεῖ λέγειν, ὅτι τοῖς νόμοις ἅπαντα κοσμεῖται, καὶ τῷ τούτοις πείθεσθαι, ἀλλ᾽ ὑμεῖς αὐτοὶ πάντων ἄρτι κληρουμένων Ἀθηναίων, καὶ πάντων εὖ οἶδ᾽ ὅτι βουλομένων εἰς τουτὶ λαχεῖν τὸ δικαστήριον μόνοι δικάζεσθ᾽ ἡμῖν. διὰ τί; ὅτι ἐλάχετε, εἶτα ἀπεκληρώθητε. ταῦτα γὰρ οἱ νόμοι λέγουσιν.

CAPVT XXIX.

De scribendi ratione in verbis quibusdam breuiter disceptatum.

QVOD eruditi quidam viri & scientiæ eius quæ ad antiquitatem pertinet, cumprimis studiosi constanter asseuerauerunt, & item libris suis ediderunt, *Exsulium*, non aliter quàm per, u, scribendum: videlicet exemplo suo docuerunt, nihil esse in his minutis rebus indagan-

dis æquè fugiendum ac nimiam illam curiositatem, & in rationibus inquirendis superfluam subtilitatem. Nam quia Exsilium ab exsule deriuetur, Exsul autem quasi ex solo ire sit, omnino iuxta analogiæ rationem, Exsulium, scribendum censuerunt. In quo dupliciter falluntur; quòd & veterem scribendi loquendique consuetudinem ad certam rationem & astrictas quasdam regulas dirigendam putent, & quòd ab Exsule Exsulium, iuxta analogiæ veritatem deriuandum existimant. Nam si ratio postulat vt ab Exsule Exsulium, cur non simili ratione à Consule Consulium probent, equidem nescio. sed quid in re clara opus est verbis? refelluntur enim isti analogiæ consectatores primùm librorum omnium auctoritate, quibus plurimum tamen tribuere se profitentur: deinde etiam Grammatici vetusti certo testimonio, Eutychetis, inquam, qui hac de re ita scribit, *A consulo*, inquit, *& exsulo, V. in I. conuersa, consilium, exsilium dicimus*. Repudianda est igitur eorum subtilitas, qui leui aut nulla ratione moti, à vulgata & veteri scribendi consuetudine temerè discesserunt. Quoniam autem in hunc sermonem semel ingressus sum, non pigebit me alia quædam, quæ aut ipse noua in veteribus obseruaui, aut quæ vulgo ignotiora sunt, asscribere. Haut, memini vbique his libris quoties consonans sequeretur, T. littera scribere, secutus in eo optimi Grammatici Victorini auctoritatem, qui testatur, hanc vocem, quoties vocalis sequitur, per d. litteram in fine scribendam; aliàs semper t. quod si ille subtiliùs fortasse monuit quàm veriùs, tamen peccasse hac in re non sum existimandus, cùm & hæc scriptura in veteribus libris sæpè inueniatur, & Charisius mihi testetur, veteres, *Haud*, quamuis ab οὐδὲ Græco originem habeat, indifferenter tamen etiam per, t, litteram scripsisse. vt etiam *ad*, & *at*; *quid*, & *quit*; *atuentum*, *aput*, & similia sine discrimine scribebant. Ex hac porrò dictione & verbo, Scio, veteres vnum verbum, *Hautscio*, composuerunt, quod & ego vna voce vbique scripsi, & ita scribendum esse, Phocas Grammaticus apertè testatur, his verbis, *Omnia quæ ab, au, diphthongo principium habent, Dasian respuerunt, vt audax. designatum est, haud, vnde, hauscio, compositum simplicis habebit scripturam.* Quamquam apud eum, *hauscio*, sine, t, littera legitur, quod fortasse rectius est. *Ne*, etiam pro eo quòd *Næ*, vulgò scribitur, cùm affirmandi vim habet, vbique sine diphthongo scripsi. Qua in re miror viros eruditos nostri temporis, cùm eam constantem librorum omnium veterum scripturam esse testentur, non ausos tamen esse à vulgata consuetudine recedere, præsertim cùm hæc scribendi ratio etiam à Grammaticis confirmetur. Priscianus quidem ait, *Ne*, quando valdè significat, accentu circumflexo notari, quando negationem continet, graui. Et Charisius ita scribi per, *e*, simplicem oportere docet, etsi à Græco ναὶ, dictum sit. *Idem*, etiam pro, ijdem; &, *Isdem*, pro, ijsdem, vulgò veteres scripsisse, & pronunciasse audeo confirmare. Exstat hæc scribendi ratio in antiquis monumentis, comprobatur à Grammaticis. A Prisciano libro septimo, qui ait, *Idem*, &, *Isdem*, pro, Ijdem, & Ijsdem, veteres scripsisse; à Charisio libro primo, cuius verba apponam, *Is homo idem compositum facit, nisi quia Cæsar singulariter idem, pluraliter ijdem dicendum affirmat. sed*

consue-

consuetudo hoc non seruat. Ex quibus verbis videre licet, etiam vulgò ad Charisij tempora eam scripturam durauisse. In veteribus quidem libris, quod sciam, hæc scriptura non exstat, sed ea ferè in illis deprauata est in, *hisdem*, &, *hidem*. Hæc sicui ego de re leui & pàrua pluribus egisse videor, is ignoscat nobis, si in linguæ Latinæ orthographia paullùm simus diligentiores, cùm etiam in nostris, barbarisque linguis tanto studio hanc rectè scribendi rationem tueamur, vt in ea peccantes pueros vel conuicio insectemur, vel scutica plectamus.

CAPVT XXX.

De Ciceronis loco in Epistolis ad Atticum coniectura.

SCRIPSIT Cicero libros Epistolarum ad Atticum hominem familiarem, valdè quidem probandos, & iuuentuti, si me audient, diligenter legendos. In ijs liber septimus & octauus, quos in illa perturbatione belli ciuilis conscripsit, quasi cōmentarij & historię loco illorum temporum esse possunt; in quibus res ferè quoque die seu à Cæsare, seu à Pompeio gestas diligenter & singulatim persequitur. Epistola autem quadam libri octaui Attico ista nunciat,

> *Sulmone C. Attium Pelignum aperuisse Antonio portas, cùm essent cohortes quinque, Q. Lucretium inde effugisse scis. Cn. ire Brundisium desertum. Confecta res est.*

Quem locum ita sine varietate vlla Lambinus & Malaspina ediderunt, & credo equidem, eos in veteribus libris ita repperisse. Qui tamen satisne integer & incorruptus sit, addubitare nonnumquam soleo. Primum genus loquendi, *Scis Cnæum ire desertum Brundisium*, non omnino hoc loco mihi probatur; deinde etiam temporum & historiæ ratio huic lectioni repugnare videtur. Nam tum cùm Sulmone portas Antonio Attius aperuit, & cùm Cicero ista scriberet, tantum abest, vt de Brundisio deserendo Pompeius cogitaret, vt nondum etiam Brundisium venerit. id quod partim ex Cæsaris Commentarijs, partim ex sequentibus Ciceronis Epistolis intellegitur. Nam Pompeius tum Luceriæ morabatur, & paullo antè Brundisium versus ex eo oppido se commouit, quàm de Corfinio & Domitio capto auditum esset. Quare mihi quidem locus hic ita interpungendus videtur, *Cnæum ire Brundisium, desertum. confecta res est.* Illud autem, *desertum*, per indignationem breuiter & concisè dictum accipio, & Domitium intellegi volo. Vt Cicero id apud Atticum stomachans conquestus sit, Pompeium parare iter Brundisium, Domitium vnà cum nobilissimis ciuibus desertum ab eo, neque auxilio, quod omnes putabant, subleuatum. Aut quod fortasse verius est, Domitium, addendum sit, atque ita legēdum, *desertum Domitium.* quod nomen fortassis ea caussa ab omnibus libris abest, quòd veteres, vt antè dixi, eiusmodi nomina priore aut altera littera adiuncta significare contenti erant. Itaque cùm fortassis in Cicerone scriptum esset, *desertum Do.* aut, *Do. desertum*, non intellectam vocem librarius scriptor omisit. Ex

hac eadem ſcribendi breuius, vel potiùs tantùm indicandi propria iſta nomina, corrupti mihi videntur loci duo libro primo Epiſtolarum ad eumdem Atticum, atque ita reſtituendi,

Nunc eſt exſpectatio comitiorum, in quæ omnibus inuitis trudit noſter Magnus Afr anium.

Et poſteriùs eodem libro,

Afranius ita ſe gerit, vt conſulatus eius non conſulatus, &c.

Quibus duobus locis alij omnes, *Auli filium*, & *Auli filius*, legunt, decepti, opinor, interpretatione notarum iſtarum AF. id eſt, Afranius, ex quo illi, A. filius fecerunt. Nam ego quidem fateor, me non videre quid elegantiæ aut venuſtatis habeat, cùm Afranium deſignare velis, A. filium, generali quadam & communi appellatione dicere, perinde quaſi in eo iocus aliquis & acumen ſit. Sed de his locis ſententiam meam timidè & fortaſſe temerè propoſui: appello tamen ad eruditorum iudicium, à quibus vt argui & refelli paratus ſum, ita ab Amuſis quibuſdam & nulli iudicij hominibus reprehendi me temerè non fero. Teſtorque me ęquam & modeſtam ſcriptorum meorum reprehenſionem ęquo & libenti animo laturum, ineptas & ipſa maleuolentia ieiunas ſemidoctorum hominum calumnias ferre nullo modo poſſe. polliceorque,

Ἄνδρ᾽ ἀπαμύνεσθαι ὅςις πρότερος χαλεπήνῃ.

F I N I S.

Hi libri præterquam quòd variarum rerum lectione delectant, nihil etiam habent quod pias aures quoquomodo offendat.

Cunerus Petri de Brouwershauen, paſtor ſancti Petri Louanij, VII. Iunij, Anno CIↃ CI LXVIII.

IVSTI LIPSI

ANTIQVARVM LECTIONVM COMMENTARIVS,

Tributus in libros quinque; in quibus varia ſcriptorum loca, Plauti præcipuè, illuſtrantur aut emendantur.

AD AMPLISSIMVM ET NOBILISSIMVM VIRVM D. THOMAM REDINGERVM.

ITTO ad te, nobiliſſime Redingere, priorem hunc Commentarium meum, debitum vel priuatæ amicitiæ noſtræ, vel publicæ tuæ in litteratos benignitati. Leue munus, ſi id ab opinione vulgi ſpectabis: non leue, ſi vel à labore meo, vel à iudicijs paucorum. Quinque enim libri ſunt, in quîs optimorum ſcriptorum varia loca partim ſanaui, partim illuſtraui, quædam diuinans, plæraque adiutus à libris. quorum alterum ingenij eſt, alterum diligentiæ, & vtrumque iudicij. Quid effecerim, tu imprimis, & à te alij iudicabunt: effeciſſem quidem certè (deprecor numina læua quòd fidenter hoc dicam) paullò amplius, niſi medijs conatibus meis tranſuerſa incurriſſet fortuna miſeræ patriæ. cuius naufragium pertinuit etiam ad nos. Scitum autem eſt illud, vt ex ſtudijs gaudium, ſic ſtudia ipſa prouenire ex gaudio. Vale.

AD

AD LECTOREM.

ENIVOLE *Lector, cùm duos Commentarios Antiquarum Lectionum hoc tempore pararem emittere, tributos in libros* X. *quo minùs id præstarem, communium temporum iniquitas & varietas fortunæ meæ fecerunt: quæ, vt in agris fructum subita calamitas, sic suppresserunt speratam fæcunditatem ingenij mei. Ergo priorem nunc tantùm emitto: in quo, ne leuis apud te fides mea sit, quos codices antiquos, & quibus in locis sim vsus, ordine dabo. In Plauto corrigendo præcipuus hoc scripto fui. Eius exemplaria quattuor cum cura ipsi vidimus. Tria Romæ in Vaticano sunt: è quibus duo in primore bibliotheca inter libros, vt sic dicam, proletarios habentur, tertium optimæ notæ seruatur in bibliotheca interiore. Quartum bona fortuna in Rauracis mihi obtulit, cùm ad Sequanos iens, illàc transirem. communicauit id mihi vir nobilis Antonius Rouerius ciuis Ro. Laudo interdum & codicem Cassinatem, sed, nequid fallam, fide aliena. Nam ab amicissimo Fuluio Vrsino Plauti exemplar accepi, quod vir eruditus Benedictus Hegius olim cum illo codice studiosè composuerat, & suapte manu varietatem lectionum adnotarat. Hæc in Plauto. Propertij exemplaria quattuor laudo: primum è bibliotheca Farnesiana habui, alterum Vaticana, tertium à Fuluio Vrsino, quartum à M. Antonio Mureto. Reliquos libros cùm nomino, locum & auctorem addidi, vt pariter mecum id scires. Vale.*

IVSTI LIPSI ANTIQVARVM LECTIONVM LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

In Plauti Amphitruone antiquam vocem reponendam videri.

A PLAVTO sit initium: cuius insignitum locum Amphitruonis Prologo, arbitrario iure constituam. Quod enim vulgò legitur,

Siue adeo ædiles perfidiosè cui duint,
Similem rem ipse in legem esse iussit Iuppiter
Quasi magistratum sibi alterive ambiuerint.

me iudice adulterinum est pro germana & antiqua voce, *Sirempse in lege iussit e. I.* Siremps veteribus Ro. solemne in legibus scribendis verbum, valet Similis aut Eadem. Meminit Festus, idque interpretatur Similis res ipsa, producto exemplo Catonis. Charisius litterator dupliciter tantùm inflecti ait, nominandi casu Siremps, & auferendi, ab hac Sirempse. In monumentis antiquis etiam hodie legitur, DE. EO. AGRO. SIREMPS. LEX. ESTO. & in alio, SIREMPSQVE. EIS. VIATORIBVS. DE. QVE. EIS. VIATORIBVS. Q. OMNIVM. RERVM. IVVS. LEX. QVE. ESTO. QVASI. SEI. EI. VIATORES. &c. Arbitror igitur Plautum auferendi casu scripsisse, *Sirempse in lege esse*, id est, simili in lege esse, & perinde teneri: aut si placet, *Sirempse legem* spreta Grammaticorum anxia obseruatione. ceterùm imperitos exscriptores diuulsa voce fecisse, *Si rem psè*, ac mox pro captu suo illud, *Si*, in *Similem*, vertisse. Eius argumentum quod C. V. Sambuci codex habet, *Si similem*, vt planè appareat à priori voce, hanc alteram quasi interpretem fluxisse. De hac re ita censeo.

CAPVT II.

Nonius Marcellus emendatus.

NONIVM cùm intueor, veterum scriptorum triste naufragium videre videor: è quo quasi tabulas aliquot hoc capite conabor colligere.

Non. in Tandem,

Tandem significat tamen. Titinnius Gemina, Symphonia odiosum tandem, vt moribus placeam viro.

Vera lectio est, *Sin forma odio sum, tandem vt.* Verba mulieris matronæ.

In Certamen,

Sisenna Histor.lib. IIII. *Accolis celeriter consumptis ad gladios certationem reuocauerunt.*

Scriptum fuit, *Iacolis celeriter.* id est, Iaculis.

In Catapulta,

Sisenna Histor.lib. III. *Præterea catapultas* XVI. IIII. *balistas:* XX. *plaustra corijs ac minoribus sagittis onusta.*

Quid Corij nomen inter genera telorum? Lego, *Plaustra coritis ac.* Ita appellarunt thecam in qua sagittæ.

In Longiter,

Lucil.lib. III. *Non, vt opinor, id à lecto iam longiter rati.*

Vir doctus emēdat, *Longiter acti.* Sed dubium non est quin Lucretij versum laudare Nonius voluerit, scripseritque, *Lucret.lib.* III. *Non, vt opinor, id à leto iam longiter errat.* Exstat in disputatione de mortalitate animi.

In Pudet,

Idem: An pro me, Da ne quiete adiutem inuenio hortari pudet, non prodesse id piget.

Emendo, *Idem Andromeda: Nec quî te adiutem.*

In Tumulti,

Idem Nyctegersia: Cuius vos tumulti caussa acie timeo quid parum aduorti.

Colligebam scrib. *Cuius vos tumulti caussa accierim, eò quòd parū aduortis.*

In Percontet,

Næuius Belli Pœnici lib. II. *Blandè & doctè percontat Ennius: quo pacto Troiam vrbem reliquisset.*

Quis verò iste Ennius nominatur Næuio, cùm Næuius antiquior Ennio poëta fuerit? & ecquid omnino Ennius ad historiam Pœnicam? Præsertim cùm Nonius in Liquidum, eumdem hunc locum sic producat, *Blandè & doctè percontaris quo pacto Troiam vrbem liquerit.* Censeo emendand. *percontat em quo pacto T.v. liquerit.* Em, antiquè, pro eum: ex quo illi fungi exsculpserant Ennium. Scripsit hæc vt opinor Næuius in origine Carthaginis, de Didone Ænеam excipiente.

In Comparare,

Accius Eurisace: nihil est, si autem ad te retardat socium, in portu est, copiaq; subsistat modò, tu te ipse effirma & compara.

Scribo, *si autem ad te ire tardat: si otium in portu est copiáque, subsistat modò: tu te ipse offirma.*

In Conuicium,

Conuicium dictum est quasi è vitijs locum, qui secundùm ignobilitatem loci maledictis & dictis turpibus cauilletur.

Legendum, *dictum est quasi è vicis loqui, quia secundùm i.l.m.e.d.t. cauillentur.* Aut si placet, *cum vicis loqui.* Adducere enim Nonius idem etymon conuicij voluit quod Verrius Flaccus, *Conuicium à vicis, in quibus priùs habitatum est, videtur dictum, vel immutata littera quasi conuocium.*

CAPVT

CAPVT III.

Truculentus Plauti correcta, & versibus duobus aucta.

TRVCVLENTVS Plauti quid aliud quàm Hippolytus est? Ita miserè elegantissima fabula admutilata, lacerata, distracta fuit: vt vix Æsculapius cum parente suo illi persanandæ sint. E qua aliquot malè acceptis membris, hoc loco mederi conabor. Scena, Num ibi nam.

— propter militem
Babyloniensem, qui quasi vxorem sibi
Me habebat annum dum hîc fuit. DI. ego senseram.

Libri Vaticani, *Me habebat anno vno dum.* Citra controuersiam vera lectio est, *Me habebat anno, dum.* Elegans genus dicẽdi, sed in libris ferè corruptum. Valet autem anno præterito: cui opponitur, Horno. Plautus Amphitr. *Etiam histriones anno cùm in proscænio hoc Iouem inuocarunt.* Ita rectè Camerarius: alij de Nannio germanas nugas. Emendandus & Nonius in, Hornum. vbi vulgò. *Hornum ipsius anni. Lucill. Vtrùm nano an horno te abstuleris à viro?* Leg. *Vtrùm anno.*

—tonstricem Suram
Nouisti nostram, quæ modò erga ædem sese habet?

Nihil hîc libri: quis tamen negabit legendum, *quæ modò erga ædes habet?* id est, è regione habitat. Nam habere, pro, Habitare, notum iis qui nondum ære lauantur. Vulgata scriptura eiusmodi est, vt eam tractanti clamare libeat, Aquam manibus.

Sed tu posterior. PH. omnem rem tenes.

Claudit versus: explent Vaticani, *ordine omnẽ rem.* Scena, Ne expectetis,

—— iam propinquè miles mea Phronesium
Tibi adest Stratophanes nunc tibi opus est ægram vt te assimules. PH. tace.
ST. Peperit mulier, vt ego opinor.

Ingens hîc lacuna, & Vaticani duobus versibus auctiores; sic conceptis *PH. tace cui adhuc ego tu malam eam emouet ruri à me matitio vincere est, reperit mulier.* Hercules, tuam fidem! monstra verborum: quæ tamen, nisi animi fallor, non inuito Phœbo diuinantes sic correximus. *Tace. quid adhuc egeo tui, malum, ammonitricis? an me maleficio vincere est? ST. Peperit mulier.* Cùm enim propinquaret iam miles, sedula ancilla dominam officij monuit, vt callidè & appositè simularet ægram puerperam: at illa quasi indignata admoneri, vt quæ sua sponte nimiùm mala esset & astuta, *Tace*, inquit, &c. Scriptum autem videtur fuisse *Ammonitricis* &, *malificio*, pro Admonitricis, Maleficio. Hæc probabo fortasse doctis: alij quid probent, quid non probent, ciccum, vt comicus ait, non interduim.

CAPVT IV.

Propertij Elegia de raptu Hylæ emaculata.

ELEGIAM de raptu Hylæ Propertius imitatione Græcorũ conscripsit, elegantibus, Dij boni, & quasi papauere ac sesamo sparsis versibus.

sibus. Eam placet à capite emendantem percurrere, Ac principio, nunquam ille ipse Hylas tam anxiè quæsitus Herculi fuit, quàm mihi istorum versuum correctio,

Nympharum cupidas semper defende rapinas,
Non minor Ausonijs est amor in Driadis.

Nam mendam inesse libri scripti clamabant, qui omnes consensu habebant, *est amor Adriacis*. Adde rationem linguæ Latinæ, Driadibus postulabat, non Driadis. Vix tandem venit in mentem terminatione Græca Propertium scripsisse, *est amor & Driasin.* quod mox pluribus docuero.

Ne tibi sit durum montes & frigida saxa,
Galle, neque expertos semper adire lacus.

Pugnat hæc lectio cum mente Propertij. Neque enim monuit Gallum vt montes & loca sola frequentaret; sed contrà exemplo Herculis, ne locis solis delicias suas concrederet, deterruit. Dissentiunt etiam libri, qui, *Ne tibi sint duri montes*, referunt. Sed scripsit haud dubiè poëta, *Ne tibi sit duros montes*. interpolarunt varij librarij quibus insolens erat genus illud dicendi, Ne tibi sit adire montes: id est, ne adieris. Geminum illud Tibulli, *Ne tibi sit duros acuisse in pectora dentes.* &, *Tunc mihi non oculis sit timuisse meis.* Item Propertij lib. III. *Ne tibi sit rauco prætoria classica cornu Flere, nec Aonium cingere Marte nemus*. Quod autem ijsdem illis versibus legitur, *& frigida saxa*, Mureti libro erat, *& turbida saxa*: in Vatican. *tumbida*. Scrib. fortè, *Tabida*, aut aliud verbum remotius.

Ah dolor ibat Hylas ibat Hamadrias hinc.

Quæ tandem ista Hamadrias? an Driope, vt alij censent? Nugæ. Nam Propertius ab omnibus raptum Hylam facit, non ab vna. Scribo vt & suprà, *Ibat Hamadriasin*. & sic plana sententia horum versuum est, nec caussa cur ignominiosè nota deprauationis insigniantur, Cessent iam, inquit, Zethes & Calais sectari puerum: quippe qui factus erat dolor & noua cura ipsis Nimphis.

Hic erat Arganthonei sub vertice montis.

Hæc lectio est ab elegantissimo Mureto, quam hominis caussa libens probarem, ni repugnarent omnes libri. Nam Vatic. & Mureti ipsius, *Hic erat Arganti phlege sub vertice*. Farnes. *Fege sub*. Fuluij, *phege*. Vt liquidũ sit legitimã scripturã esse. *Hic erat Arganthi pege*. vsus enim est Gręco, πηγή.

Grata domus Nimphis humida Thyniacis.

Quomodo rectum, Thyniacis? Nam analogiam si sequimur, Thynicas Nimphas dicemus, vt Bithynicas. Refellunt & libri. Nam Farnes. & Mureti, *Thyniasim*. Fuluij, *Thyniasis*. vt non magis certum habeam solem illum lucere, quàm Propertium scripsisse, *Thyniasin*, ab eo quòd esset Nimphæ Thyniades. Ne quis miretur, primum cogitandum est totam hanc Elegiam nescio quid præter ceteras ἑλληνίζειν: deinde Plinium testem laudari à Charisio Grammatico, qui ipsum Varronem eiusmodi omnia Gręcè terminasse confirmet, ita vt ne Schematis quidem dixerit, sed Schemasin. Hæc ferè Charisij verba: & exstat hodie fragmentum Varronis, *In argumentis Cæcilius palmam poscit, in ethesin Terentius.* Appello postremò fidem M. Antonij Mureti: qui iudex à me captus illius supe-

superioris coniecturæ, librum mihi conspiciendum in loco præbuit, in quo Antonius Ferillus quispiam ante annos L. adnotarat, scripturam *Driasin* disertè in vetusto codice exstare.

Quam circum nulli pendebant debita curæ.

Quattuor manuss. *nullæ*, idque rectum, vt Cicero, *Vnæ rei*, & Plautus, *aliæ mulieri.*

Cuius vt accensæ Driades candore puellæ.

Duo libri, *cuius inaccensæ.*

CAPVT V.

Plautus Trinummo emendatus.

TRINVMMO, Scena, Minus quindecim.

Decedam ego illi de via, de semita,
De honore populi; verùm quod ad ventrem attinet
Non herclè hoc longè nisi me pugnis vicerit.

Labor vt ex Roueriano libro, qui, *hoc ongue,* habet, legam, *hoc vngue.* παροιμιώδης enim sermo est, transuersum vnguem alicui non cedere. Nec mouet me quot item Mostellaria legitur, *Quid est igitur? abeamus hinc nos. TR. non hoc longè Delphium.* Nam & illic emendandum censeo, *hoc ongue.* Etsi alterum etiam illud commode & tamquam à demonstrante accipi posse scio.

Cœna hæc annona est sine sacris hereditas.

Error inoleuit ex confusis vocibus. Scribo, *Cœna hæc an non est?* ἐρωτηματικῶς. Hereditas sine sacris est, cùm heres non adsciscitur in sacra & gentem. Cum ea hereditate ludens seruus cœnam comparat. Vt item Captiueis, *Sine sacris hereditatem sum aptus effertissimam.* Scena, Huic ego diei.

Si ante lucem ire occipias à meo primo nomine
Concubium sit noctis priusquàm ad postremum perueneris.
CH. Opus facto est & viatico ad tuum nomen, vt tu prædicas.

Absurdè verò: quid enim est illud, *Opus facto?* Sed gloriari liceat: egregiè emendaui, *Opus face est.* Nimirum cùm Sycophanta ridiculè dixisset, tam longum suum nomen esse, vt ab aurora ad concubiam noctem si ambules, vix ad finem perueneris: subiicit senex, Si ita est, inquit, opus profectò erit face & viatico ad tuum nomen, vt in tam longo itinere & victus suppetat, & in tenebris lumen. Caussa vulgati erroris in concisa scriptura fuit, *Opus fac' est.* Nisi quis tamen scribendum putet, *Opus facla est.* pro, Facula, vt Pocla, Spectacla, Poplus, & talia sexcenta. Huius postremi loci perspicua veritas est: qui ambigit, illi nihil causæ est quin facem etiam in meridie accendamus.

CAPVT VI.

Germanicæ gentis nomen apud Dionem Cassium restitutum.

VIDIT'NE quiſquam turpius mendum illo quod Dionis hiſtoriam inſedit lib. LV.

Φοβηθέντες οὖν αὐτοὺς οἱ βάρβαροι, πλὴν τῶν Κανταβρῶν, ἐπεκηρυκεύσαντο. Καὶ οὔτε τότε ἔτυχόν τινος οὔθ' ὕστερον ἔπεμψαν μὲν γὰρ καὶ οἱ Κάνταβροι, τοσοῦτον δὲ ἤδη ἐδεήθησαν διαπράξασθαί τι ὥστε καὶ ἐκείνους πάντας ἀπολέσθαι. ὅ, τε γὰρ Αὔγουστος συλλαβὼν αὐτοὺς ἐς πόλεις τινὰς κατέθετο. &c.

Nam profectò non tam manifeſtus in adulterio Plauti miles fuit, quàm hic locus in vitio. Quippe hic de media Germania ſermo: at Cantabros Hiſpaniarum populos pueri ſciunt, niſi quidem citis quadrigis ſubitò in Germaniam demigrarint. Putabam ipſe ſcribendum vtrobiq; Συγάμβροι, & Συγάμβρων. Putabam autem ex hiſtoria. Nam ex Dione colligimus illos quoſcumque populos in deditionem acceptos aliò tranſlatos, & per vrbes ab Auguſto diſtributos. Et eius quidẽ facti Tiberium ducem fuiſſe. Conuenit vtrumque iſtud in Sugambros: ſic enim auctoribus libris appello; quos vulgus Sicambros. De migratione Sueton. in Auguſto, *Sueuos & Sugambros dedentes ſe in Galliam traduxit, & in proximis Rheno agris collocauit.* De duce Tiberio, Tacitus Annal. II. (loquitur autem ipſe Tiberius) *Se nouies ab Auguſto in Germaniam miſſum, plura conſilio quàm vi perfeciſſe: ſic Sugambros in deditionem acceptos: ſic Sueuos.*

CAPVT VII.

Aſinariæ Plauti de locis duobus coniectura.

ASINARIÆ ſcena, Herclè verò:

Impetritum, inauguratum eſt, quouis amittunt aues.

corruptè legimus, cùm ſcribendũ ſit, *admittunt aues.* Admittere verbum augurale, vt &, Impetrire. Feſtus, *Admiſſiuæ aues ab auguribus dicuntur, quæ conſulentem iubent.* Liuius lib. IV. *vt ab auguribus, ſimul aues ritè admiſiſſent, ex compoſito tolleretur ſignum.* Nam imperitè Glareanus emendarat, *admiſſæ eſſent.* Scena, Vbi ego nunc.

Nam ſi huic occaſioni tempus ſeſe ſubterduxerit,
Numquam edepol quadrigis albis indipiſcet poſteà.

Hæreo in his quadrigis albis. Nam eas honoris tãtum inſigne fuiſſe ſcio, atq. ita Platonem à Dionyſio Tyranno quadrigis albis exceptũ in Plinio legimus: & in altero poëta, *equis præcurreret albis.* At hìc aliquid de celeritate ſententia poſtulat. In Roueriano codice margini adſcriptum erat, *quadrigis argis.* In Langij noſtri, *quadrigis atis.* Mihi ſuſpicio eſt, ne ſcribendum ſit, *quadrigis ſi abit.* vt fefellerit exſcriptores confuſa ſcriptura, *quadrigis ſabit.* Quadrigis abire, curriculo fugere, & ſimilia, valent prouerbiali ſermone, numero, & celeriter abire, fugere. Plaut. Pænulo, *Niſi ego illum iubeo quadrigis curſim ad carnificem rapi.* Aulularia, *Quod herus iubeat, citis quadrigis citiùs properet perſequi.* Amphitr. *Quadrigas ſi nunc incendas Iouis, numquam effugies infortunium.* De hoc ita iudico, ſic tamen

men vt legis Valeriæ beneficium non tollam, & à me ad populum prouocari permittam.

CAPVT IIX.

Petronij Arbitri aliquammulti loci de opinione emendati.

PETRONII Arbitri fragmenta pauca habemus, scriptoris tersi & venusti, &, nisi quòd in re illa voluptatum nimis Latinè interdū loquatur, cetera laudati. Eius pro parte emendandi caput hoc scripsimus.

Descendentes ab aure capillos meos tentata manu duxit.

Scribo, *dentata*, id est, manu in modum pectinis, vt sic loquar, dentatim formata.

Mox manum demisit in sinum, & pertracto vasculo tam rudi, hoc, inquit, bellè cras in promulsi de libidinis nostræ militabit. Nam hodie post asellum Diaria non sumo.

Præfatus veniam scribo, & distinguo, *& protracto vasculo, Tam rude hoc, inquit, bellè.* Vasculum vocauit eam partem quæ inter res serias nominari non debet, & quam Dea Bona à sacello suo exsulare voluit. Plautus Pœnulo, *Facio quod manifesti mœchi haud fermè solent, Refero vasa salua.* In carmine libero, *Hîc legimus Circen Atlantiadenq; Calypso Grandia Dulichij vasa tulisse viri.* Ita lego, non vt triti libri, *iussa tulisse.* Sic in Spartiano Eligabalus Imp. benè vasatos conquiri iussit, non vt vulgi opinio & lectio est, benè nasutos.

Priscis etiam temporibus cùm adhuc nuda virtus placeret, vigebant artes ingenuæ, summúmque certamen inter homines erat nequid profuturum sæculis diu lateret. Itaque harcula herbarum omnium succos Democritus expressit, &c.

Aliàs, *itaque Hercula.* Dubitabam, num *è pergula.* vt à Democrito contemptum patrimonium & paupertinam eius domum significaret. Lucianus quidem in Philopseude scribit *Democritum in monumento clusum fuisse, atque ibi admiranda illa scripsisse.*

Cùm Eumolpus & ipse vino solutus dicta voluerit in caluos stigmososq; iaculari.

Lego, *Dicta voluere, & in caluos.*

Habeo tamen quod cælo imputem si non fata coniunxerunt.

Omnino scrib. *si nos fata coniunxerint.* Habeo, inquit, quod cælestibus debeam, si te frui datur.

Talis humus Venerem molles clamauit in herbas.

Fortè, *clinauit in herbas.* vnde Inclinare.

Tremebat illa resoluta marmoreis ciuibus aureum tortum, myrtoq; florenti quietum verberabat.

Alij, *crinibus.* sed totus locus sic legendus, *Premebat hilarè soluta marmoreis clunibus aureum thorum.*

Totoq; corpore in amplexum eius immissus non precantis, vsque ad satietatem osculis fruor.

Puto leg. *non pernegantis, vsque.* vt illam malè pertinacem recusationem puellarum indicet.

Quod

Quod solum igitur saluo pudore poteram contingere, languorem simulaui.
Scribo, *languorem insimulaui*, ex sententia. Languor autem propriè in palæstra Veneris, cùm à lucta neruos paralysis occupauit.

Et quandoque mihi fortunæ arriserit hora.

Melius arbitror, *arriserit aura.*

Tales Herculea Stymphalidas arte coactas
Ad cælum fugisse reor, pœneq; fugentes
Harpyias.

Alij, *pœnasq; luentes.* Mihi placet, *pennaq; fluentes*, poëtica phrasi, pro, Volantes.

CAPVT IX.

Elegans iocus in Plauti Persa restitutus.

VENVSTVM sanè & scitum dictum in Persa nos fallit his versibus,

—— DO. *Vbi tu nata es?* VIR. *vt mihi*
Mater dixit, in culina, in angulo ad læuam manum.

quod leui emẽdatione est eruere, si legas, *Inquilina, in angulo.* Nam cùm virgo ea quæ venum ibat, libera esset Athenis nata, seruitus autem in hoc modò simularetur vt irrita venditione circumduci leno posset: illa iam producta callidè cauet ne suapte confessione induatur, néve consensisse in seruitutem sui videatur: & ad interrogata lenonis sic respondet, vt partim eorum scitè declinet, partim ambiguè eludat. Elusit hìc, cùm interroganti vbi nata esset, respondit, quod res erat, inquilinam se, & ciuem Atticam: sed id ita perplexè pronuntiasse putanda est, vt ille bardus intellexerit, *In culina.* Itaque Toxilus statim subijcit, *Tactus est leno, qui rogarat, vbi nata esset, diceret: lepidè lusit.* Hæc tam liquida veritas est, vt qui facetias & salem huius dictionis nondum videat, illi homini animum pro sale datum arbitrari possimus.

CAPVT X.

In Agellio duûm locorum correctio, tertij in ordinem veterem restitutio.

RIDICVLA cura est sed tamen scriptoris Noctium Atticarum nomen numquam nisi dubitans & hæsitans pono. Ecce enim tibi qui A. Gellium vocari contendat, cum quo vulgus facit: ecce qui Agellium, à quo Priscianus & libri antiqui dicunt. Sed vtrum horum, scriptorem eum, quod institui, à mendis pauculis liberabo. Lib I. cap. de P. Crasso.

Is cùm in consulatu obtineret Asiam prouinciam, & circumsedere oppugnaréque Leucas oppidum pararet, scripsit ad magistrum ἀρχιτέκτονα melis Atheniensium sociorum amicorumq; populi Ro. &c.

Ambigua lectio. nam libri Vatic. quattuor, ἀρχιτέκτονα *moleatensium*, referebant. Et in Stephano quidem legimus, μώλυς, λίβυσσα πόλις. τὸ ἐθνικὸν, μωλυάτης. De hoc igitur docti. Lib. II. cap. VII.

Sed enim si imperet vxorem ducere infamem, propudiosam, criminosam: aut pro reo Catilina aliquo, aut C. Bibulo, aut P. Clodio caussam dicere, scilicet non parendum.

Quis

Quis verò iste Bibulus tam insignitè improbus, vt inter Catilinas & Clodios meruerit censeri? Nam de Bibuli gente nihil tale, quod meminerim ipse, vetus historia suppeditat. Scribo igitur, *aut L. Tubulo*. Intellego Tubulum illum, qui paullò supra Ciceronem prætor fuit, homo tam proiectè improbus, vt eius nomen non hominis sed vitij esse videretur. Cicero pro Scauro, *Si mehercle, iudices, pro L. Tubulo dicerem, quem vnum ex omni memoria sceleratissimum & audacissimum fuisse accepimus*, &c. & ibi Asconius. Caussa erroris fuit, quòd fortè ἀρχέτυπον aliquod *Bubulo* habuit. Lib. XVII. cap. II. transpositæ aliquot lineæ sunt.

Hæc ego pauca interim super eo libro quorum memoria post lectionem suppetierat, mihi notaui in sermonibus fortè quos de temporib. rerum ad vsus hominum repertarum agitabamus.

Nam hîc finem faciunt capitis secundi: sequiturque inscriptio tertij: deinde caput ipsum hoc initio, *Adolescens quispiam*. At dubium nō est, quin ea omnia fœdè inuersa, sic restituenda sint, *post lectionem suppetierat, mihi notaui*. Hic finis capitis secundi, adde mox inscriptionem tertij, tum caput ipsum tertium retractis ex fuga iis quæ à fine secundi adhæserant. *In sermonibus quos fortè de temporibus rerum ad vsus hominum repertarum agitabamus: adolescens quispiam non indoctus*, &c.

CAPVT XI.

Plauti Miles emendata.

SCENA, Nisi herclè.

Tibi ego dico, aneuritatus ne sis, heus te alloquor.

Monstrum verbi, quod consensu damnant libri veteres, qui habent, *Tibi ego dico auheriatus*, ex quo colligebat Turnebus, *an heri ius nescis?* Ego puto ἀρχαϊσμὸν in scriptura fuisse, legendūque, *au! heriatus ne sis*. Au, interiectio, vt litteratores nostri loquuntur, excitantis. Heriatus, interpretor, Feriatus, prisca ratione scribendi H, ἀντὶ τοῦ F. & contrà. Folus, Fostis, Fostia, pro Holus, Hostis, Quinctil. notat: Fircus pro Hircus, Varro: Felena pro Helena, Priscianus. vide & Dionysium Halicarnasseum lib. I. Iam è contrà H. pro F. apud Festum Horda bos, & Hordicidia feriæ, quæ alijs Forda bos, à ferendo: & Hanula, id est, parua delubra, pro Fanula. Faciunt & libri. Nam infrà eadem fabula Plauti, vbi vulgò,

Neque equidem heminas octo exprompsi in vrceum.

Vaticani, *feminas*, disertim. veteres vulgati, *fæminas*. Scena, Inde ignem.

Nisi voluntate ibis, rapiam te domum. PH. *ostium hoc mihi*
Domicilium est, Athenis domus ac herus.

Libri vet. *hostium hoc mihi*. Littera inserta egregiè emēdari puto, *hosticum hoc*, id est peregrinū Nam hostis antiquitus, qui nunc peregrinus. Callida igitur illa mulier, cùm seruus eam vi conaretur domum abstrahere dissimulans se eam esse. Mi homo, inquit, vide ne erres, equidē hîc non habito: sed hoc Periplectomeni hospitio tantùm vtor vt peregrina, Athenis est vera domus. Res clara ex fabulæ argumento. Scena, Cohibete intrà.

Cedo tres mihi homines aurichalco contrà cum istis moribus.

Probam lectionem putes, absque libris esset. Vatic. alter *contrà hentim*

iſtis, alter, *contrà intimi iſtis.* vt appareat à vulgata abeſſe vocem. Fortè leg. *contrà emſim iſtis*, ſiue Emiſſim. Nam Emere auro contrà, vt apud Varronem, *Vbi poma vęneunt contrà auro*. Ita enim eum locum Delicium illud Muſarum Scaliger diuinitus èmendauit. Niſi placet, *contrà mutim iſtis*, id eſt, Mutem. ſicut Edim, pro Edam.

Tum ad ſaltandum non cinædus magis aptus eſt quàm ego.

Suppoſita lectio. Vaticani, *cinædus malacus æquè*. optimè. idque approbat vetus codex Nonij in Cinædus.

CAPVT XII.

Quæ ſit in Cicerone Aquaria prouincia, & cur in ea acclamari ſolitum.

IN hoc capite Nuptis verbis mihi vtendum erit, & in Cicerone, vt res eſt, explicanda quædam liberius. Ne malè audiam apud ſeueros, exantè teſtor me hæc ad Ariſtippi lucernam ſcripſiſſe, non ad Cleanthis.

Cicero pro Murena.

Habuit hic lege Titia prouinciam tacitam & quietam, tu illam cui cùm Quæſtores ſortiuntur, acclamari etiam ſolet, Hoſtienſem.

& Interrogatione in Vatinium teſtem.

In eo magiſtratu cùm tibi magnis clamoribus Aquaria prouincia ſorte obtigiſſet: miſſúsne ſis à me Coſ. Puteolos?

Quæri video cur in ſortitione prouinciæ Hoſtienſis populus adclamarit: aut cur id tam ſtudiosè, & quaſi cauillans Cicero notauerit. De ea re ego pedarius Senator ita cenſeo. Veteres cùm Veneri operarentur, aquæ miniſterio vulgò vtebantur. Cicero pro Cœlio, *Ideóne aquam adduxi, vt ea tu inceſtè vterere?* Ouidius:

Dedecus hoc ſumptâ diſſimulauit aquâ.

Lucianus in Aſino, apparatum illius palæſtræ deſcribens: τράπεζα δὲ τῇ κλίνῃ παρειςήκει ποτήριον ἔχουσα, καὶ ὕδωρ ἕτοιμον καὶ θερμόν. Martialis de fellante, *Qua tibi parte opus eſt, Lesbia, ſumis aquã.* In carmine hortulorum, *Quas aliter ſumas hoſpes habebis aquas.* Frontinum etiam ita interpretror lib. II. De Aquæductibus: *Ita vt ipſam Martiam ſplendore & rigore gratiſſimam balneis ac fullonicis & relatu quoque fœdis miniſterijs deprehẽderimus ſeruientem.* Miniſteria enim hæc ad libidinem intellegit. Inde manaſſe puto vt aquarium munus, aut aquas aggerere, inter probra vulgi fuerit. Lampridius De Commodo, *Gladiatoribus cõuixit, aquã geſſit, vt lenonum miniſter, vt probris natum magis quàm ei loco crederes ad quem Fortuna prouexit.* Verrij Epitome, *Aquarioli dicebantur mulierum impudicarum ſordidi aſſeclæ.* Lexicon vetus ab hac cauſſa interpretatur, *Aquaculat, lenocinatur.* Hoc poſito, cùm conſtet Hoſtienſem prouinciam alio nomine Aquariam dictam: quid aliud arbitremur, quàm populum in voce ipſa Aquariæ luſiſſe? & quidem ſi prouincia ea in hominem famoſum & Vatinij ſimilem cecidiſſet, magno riſu & clamore euentum ſortis comprobaſſe? Sed manum de tabula: nam neque mihi eſt os ferreum, & hęc ſufficiunt ijs qui non habent cor plumbeum.

CAPVT

CAPVT XIII.

Plauti Miles correcta.

SCENA, Quid mihi.

Qui consectare æquè marésque & fœminas.

Vet.Rouerij, *consectare que mares& fœminas.* similis scriptura in Aldi. Repono elegantem phrasim, *consectare quà mares, quà fœminas*. quomodo frequenter Liuius,& Cicero ad Atticum. Scena, Sequimini.

Vos modò porrò, vt occœpistis date operam amicabilem.

Ex Vaticanis scribo, *operam adiutabilem.*

Abierim cupiens istius summæ nuptiarum ordinis.

Inepta lectio quà de verbis quà de sensu. Emendandum iudico, *cupiens istius summè nuptiarum ordium*. ἀρχαϊσμός, Ordium pro Exordium,quę vox reperitur etiam in Lucretij. Vel potiùs diuisim,& ad alteram personam traducto sermone,*ordine is*. Scena,Hera eccum.

—— MI. *cum ipso pol sum secuta*
Placidè ipsa vt libitum est mihi,otiosè,meo arbitratu.

Sententiam insistens emendo, *pol sum locuta*. Ancilla enim pulchrè os sublectans glorioso militi, audiente illo vt magnum beneficium prædicat, quòd hominis tam pulcri conueniendi copia fuerit.

Ergo iste metus me macerat,quod illi fastidiosum est.

Libri Vatic. *ille fastidiosus est.* rectè.

Dum te obtuetur,interim lingua atque oculi perierunt.

Supposita lectio: nam veteres omnes,*linguam oculi præciderunt.* Eleganter. nam in amore cùm oculi cupidè quod amant intuentur, non solùm mens sed etiam lingua obbrutescit. Ita fit vt quasi præcipi & pręcîdi verba ab aspectu videantur.

CAPVT XIV.

Ex tragœdia Senecæ Octauia menda aliquot sublata.

SVM ex ijs qui mirantur antiquos, nec tamen, vt quidam,inferiorum temporum ingenia prorsus despicio. Itaque non grauabor & Senecæ, (scriptori quidem probo, longè tamen ab optima illa nota) post Fabricium,opem aliquam adferre. In eius Octauia legitur, statim ab initio,

En qui ora Tanais primus imposuit iugo
Ignota tantis classibus texit freta
Interq; gentes barbaras tutus fuit
Et sæua maria,coniugis scelere occidit.

Emendo, * *En qui oræ Tamesis primus imposuit iugum, Ignota & antè classibus.* Nam cùm manifestò sermo de Claudio Imp. sit, quis sanus hærebit, quin per Tamesim Britanniam intellexerit, cuius intactam ad id tempus libertatem ille primus delibauit? Scena sequenti. * Vel, vt Scaligero placet, *En qui Britannis.*

Genitamq; fratris coniugem captus sibi
Toris nefandis flebili iunxit face.

Scribo, *Genitámque fratre coniugem captam.* ex historia. Agrippinam enim

intellegit, quæ filia Germanici Cæsaris, fratris Claudij, fuit. Ibid.

Sillanus & cruore fœdauit suo
Patrios penates criminis factus reus.

Fortè scrib. *criminis ficti reus*. Vide Tacit. lib. XII. Infrà.

Inuidia tristis victa consensu pio
Cessit Senatus, equitis accensus fauor
Plebisq; votum est, atque iudicium patrum.

Lego, *Inuidia t.v.c. pio Cessit: Senatus e.a. fauor Plebisq; notus' st.* & id sententia comprobat.

CAPVT XV.

Plauti Truculento antiqua vox, & alio versu vetus scribendi ratio reposita.

ANTIQVITATIS in Plauto vestigia multa superant, plura per exscriptorum imperitiam mutarunt. Habuit enim prisca illa & horridula ætas vt verba quædam propria, ita & scribendi peculiarem modũ. quæ in libris antiquis & reconditis sincerè inuenta, quid ni tamquam vetusta signa aut nummos miremur? Vtriusque rei, & quomodo in eo peccatum sit, exemplum è Truculento promam. Ac verbum quidem antiquæ notæ statim in Prologo per iniuriam deiectum est, illo versu,

Athenas quo sine architectis conferam.

Nam duo Vaticani disertè, *sine arcuspletis conferam*, tertius autem, *arcuspetis*, suprà tamen eadem manu, L. addito, vt fieret arcuspletis. De quo ignoto sanè verbo nihil vltrà habeo dicere, quàm illis testibus probum videri & antiquum. Iam de scriptura, quod eadem fabula, scena 1. legitur,

Aut vasum aheneum aliquod aut lectus dapsilis.

adulterinum id esse item conuincunt libri. Nam duo Vaticani optimi, *lectus laptilis*, disertè habent; tertius, *leptilis*, littera modò immutata. Prior illa pura puta Plauti scriptura est, valetque Dapsilis. L. videlicet pro D. & T. pro S. Ita enim litteras commutabant. Hinc Dingua, Cadamitas, Dacrimæ, pro Lingua, &c. Priscianus obseruat: Præsilium pro Præsidio Victorinus: Cassilam pro Cassida Festus. Quin & Gallinam Melicam pro Medica Varro scripsit. T. autem pro S. poni docet Ennij illud: *Adgrettus fari*, id est, aggressus, & veteris poëtæ apud Nonium, *Atrei terta niget galea*, pro Tersa.

CAPVT XVI.

E Cornelij Taciti, vt vulgus putat, dialogo De caussis corruptæ eloquentiæ, loci duo emendati.

QVICVMQVE scriptor fuit dialogi illius De caussis corruptæ eloquentiæ, (nam Tacitum quidem esse nondum adducor vt credam) sed quicumque, inquam, scriptor: & ipsum profectò litterarum multarum fuisse cognoscimus, & syntagma quoque cuius pars modò superest, non inutilem neque inscitam de eloquentiæ progressu & occasu disputatio-

putationem habuiſſe. E qua illuſtriores duas maculas conabor eluere. In oratione Apri vulgò ſic,

Minimum inter tot ac tanta locum obtinent imagines Attali & ſtatuæ, quæ neque ipſa tamen negleguntur, tam herclè quàm diuitiæ, &c.

Quæ iſtę imagines Attali? aut cuivmquam tam perito auguri vera lectio in mentem fuiſſet abſque libris? E quibus nunc quidē clara res eſt. Nam Farneſij codex, *Imagines, ac tituli, & ſtatuæ*, perſpicuè refert. Nec quidquam pote certius aut clarius. Vulgati erroris cauſſa fuit breuior ſcribendi ratio, *ac* tli, id eſt, tituli: ex quo manauit, ſi dîs placet, Attalus. Sed hoc à libro: iſtud alterum ab ingenio erit.

Ibidem.

Quia video etiam Graijs accidiſſe, vt longiùs abſit Aeſchines & Demoſthenes ſacerdos iſte enitet, & ſiquis alius Epheſum vel Mitylenas contentus ſcholaſticorum clamoribus quatit, &c.

Videbar non abſurdè emendare, *vt longiùs abſit Aeſchine & Demoſthene Sacerdos iſte Nicetes, & ſiquis alius*, &c. ſentētia & hiſtoria probante. Nam Sacerdos Nicetes illa ætate non ignobilis * rhetor in ſchola fuit. Plinius lib. VI. Epiſtol. *Erat non ſtudioſorum tantùm, verumetiam ſtudiorum amantiſſimus, ac propè cottidie ad audiendos quos tunc ego frequentabam Quinctilianum & Sacerdotem Nicetem ventitabat.*

* Nominat & Seneca in Controuer. plus ſemel.

CAPVT XVII.

Plauti Pſeudolo verſus de coniectura correctus.

PVTO in vitio eſſe verſum illum è Pſeudoli ſcena, Poſtquam illic.

Quid nunc acturus? poſtquam herili filio
Largitus dictis dapſilis; vbi ſunt ea?

& rectè ſic corrigi, *Largitus dict' es dapſilia*, Dicta dapſilia, id eſt, munifica & larga. Ortus error fuit ex vocibus imperitè confuſis.

CAPVT XIIX.

Varro in Fragmentis emendatus.

VARRONIS fragmenta quotiens video, oculos mihi dolere neceſſe eſt: adeò non ſolùm pauca quædam ex tanta vi pulcherrimorum ſcriptorum ad nos venerunt, ſed ea ipſa ita lacera, amfracta, diuulſa, vt quòd poëtæ Pentheum diripuiſſe aiunt Bacchas: nugas maximas fuiſſe credam: præut quo pacto Varro diſtractus fuit. E quo numero aliquot malè accepta membra hoc capite ſanabo, conabor quidem certè.

Apud Nonium, Calcar.

Varro ſeſquiulyſſe, Ventus ſuo caſu vehemētius ſufflare, & calcar admouere. Ebrios & Ticinios non vinolētos aut ſinociuo, ſed expletos qualibet re poſſumus dicere. Varro Eumenid. Et ceteri ſcholaſticis auribus ſcolica dape, atque ebriis feſtìcè ἀπεραντολογία conſurgia conſurgimus ieiunis oculis.

Muſæ veſtram fidem! malè acceptus locus. In quo id primum monendum, duo exempla, ſiue duas dictiones Nonij turpiter coiſſe in vnum,

& sic separanda. CALCAR *pro impetu. Varro S. V. sub occasum. v. s. e. calcar admouere.* Hactenus Varro. Faciendum deinde à verbis Nonij initium, & alterius dictionis impropria significatio ponenda, eo modo quo nos (sine dolo dicam) præclarè emendauimus, EBRIOS ET IEIVNOS *non vinolentos aut sine cibo, sed expletos*; &c. *Ieiunos*, scripsi, pro, *Icinios*, reiecto T. quod ex priori adhæserat: *Sine cibo*, ex illo, *si nociuo*, noto & tralatitio errore V. pro B. Res tota clara ex Varronis sequenti exemplo, cuius emendationem à Iunio petendum.

Apud Nonium, Desubulare.

Varro Sesquiulysse. Vnam veniam esse non amouisse duce virtute, hanc esse nobilem: alteram Carneadem desubulasse bona corporis secutum.

Manuducente sententia emendaui, *Vnámque viam Zenona mouisse duce virtute.* vel potiùs, *Zenona mœnisse*, antiquè pro munijsse. Distractæ perperàm voces induxisse librarios videntur, *Vnámve viam se non amouisse.* quas vix duabus litteris immutatis eleganter reconcinnaui. Egit hîc Varro de variantibus sententijs philosophorum, & illinc Zenonem constituit Stoïcorum principem, qui virtutem solam beandæ vitæ esse voluit: istinc Carneadem, qui bona corporis adiunxit. De vtriusque hac sententia videatur Cicero & Laërtius. Loquitur eodem modo eadem Satyra Varro, *Alteram viam deformasse Carneadem virtutis è cupis acris aceti.*

Apud Nonium, Sacrum.

Varro lege Mænia. Signata sacra esse desierũt, posteaquã homines sunt facti.

Latet acuta sentẽtia in pauxilla menda. Scribo, *signa tum sacra.* ambiguè. Id est, Signa seu statuę Deorum desierunt videre sacra siue religiosa postquã homines facti sunt sacri, id est, scelesti. Et de his quidem ita arbitror.

CAPVT XIX.

Miles Plauti correcta, & antiqua vox restituta.

QVOD in Milite constanter omnibus libris scribitur, Scena, Cohibete intrà.

Nam bonum consilium surripitur sæpissimè,
Si minus cum cura aut catalogo loquendi lectum id est.

id sincerum esse non ipsi fidei crediderim. Nam cui Alciatus probabit, Catalogum, ordinem loquendi esse: aut nescio quis Veronensis, enumerationem sermonis? Quin potiùs diuisim scribendum censeam, *aut cato loco.* Catus locus, quem præcedentibus versibus tutum locum nominauit, id est, remotum ab arbitris. Siue etiam, *aut catè locos loquendi lectus' st.* Locos pro Locus, & id sanè perplacet.

Eadem scena,

O lepidum senem si quas memorat virtutes habet.

Non temerè est quod in noto verbo titubant omnes libri. Rouer. *Lepidum semiseum*: alter Vatican. *semisenem*: alter proximè verum, *semiscem* Nam ego paratus sum pignus in omnes fortunas meas dare, Plautum scripsisse, *O lepidum senicem.* Senicem, pro Senem, ἀρχαϊκῶς. Ita enim inflexisse antiquos Priscianus disertè tradit, prolato eiusdem Plauti exemplo

plo, *Datores bellissimi negotioli senices soletis esse*. Nec dissimile est apud Nonium Senica pro fæmina sene: Pomponius, *Sed me exercet senica nequam neque illa quid faciam scio*. Atque hoc probatum spero iri ijs quibus probari ipse velim: de ceteris non est tanti.

CAPVT XX.

In Propertio antiqua scriptura reposita, alia quædam carptim adnotata.

QVIS non miretur in vno versu tantam librorum discrepantiam?

Eleg. XII. lib. II.

Quid tibi iucundum siccis habitare medullis?
Si pudor est, aliò trayce tela puer.

Nam vet. Farnes. *Si puer est, aliò trace puella tuus.* Fuluij, *trayce puella puer.* Mureti, *Si puer est, aliò traice puella loco.* Vatican. *Si pudor est.a.t.tela tuo.* Quid autē tam diuersum à mente Propertij quàm Puellæ nomen, quod tamen libri cōstanter obtrudunt? Sed vide caussam erroris, & ride. Nam ego sacramento quinquagenario contendere paratus sum Propertium scriptum reliquisse, *traice duella tua* antiquè, pro Bella. Ne quem lex versus moueat, scire licet aut *Traice*, dissyllabon esse vt in illo Virgil. *à flumine reice capellas*: aut *Duella*, vt Lucret. *& equorum duellica proles*. Sed huic admonitioni attexamus ex eodem poëta alia.

Lib. II. Eleg III.

Vt Mæotica nix minio si certet Ibero,
Vtque rosæ puro lacte natent folia.

Comparatio sumpta videtur ab illo Anacreontis,

Γράφε ῥῖνα καὶ παρείας
Ῥόδα τῷ γάλακτι μίξας.

Eleg. V.

Cynthia forma potens, Cynthia verba leuis.

Vet. Mureti, *Cynthia f. p. Cynthia forma leuis.*

Eleg. IIX.

Sed non efficies. mecum morieris: oportet
Hoc eodem ferro stillet vterque cruor.

Fortè an leg. *Sed non effugies.*

Eleg. IX.

Sidera sunt testes & matutina pruina.

Hunc versum, vt opinor, in mente Seruius habuit ecloga v. vbi adnotat Testis etiam neutro genere dici, vt Propertius, inquit, *Testes sunt sidera nobis.*

Eleg. XIII.

Et duo sint versus. Qui nunc iacet arida puluis,
Vnius hic quondam seruus amoris erat.

Corruptè hic versus legitur apud Charisium Sosipatrum libro I. *Puluis*, inquit, *masculino genere, quamuis Propert. dixerit, Cui nunciet horrida puluis.* Ceterùm, *Horrida*, non *Arida*, vnà cum Charisio omnes libri.

Si tam

Si tam longæuæ minuisset fata senectæ
Gallicus Iliacis miles in aggeribus.

Librorum partim, *Quis tam*: Farnes. rectissimè, *Qui tam*. elegans locutio desiderata coniunctione. Plautus Mænech. *Nam absque ted. esset hodie numquam ad solem occasum viuerem*. ita Rouerij codex. Vulgò pessimè, *Nam si absque te essem*. Emendãdus ita Ouidius Epistola Acontij, *Aut esses formosa minùs, peterere modestè*. ita Vatic. liber. vulgati, *Si esses tu formosa*. Simile illud Cicer. ad Atticum lib. XII. *Scisses enim, mihi dixisses.*

Illis formosum fleuisse paludibus, illuc
Diceris effusa tu Venus isse coma.

Tres veteres, *iacuisse paludibus*, Fuluij, *lauasse palud*. Vtrauis harum verior vulgata. Fuluiana ad morem antiquum referenda, de quo Ennius, *Tarquinij corpus bona fæmina lauit & vnxit*. Moschus similiter facit Adonin vngi à Venere, ab Amoribus lauari.

Eleg. XV.

Sic nobis qui nunc magnum speramus amantes.

Malim, *Spiramus amantes*. Spirare magnum, quod Græci μέγα πνεῖν.

CAPVT XXI.

Plauti Curculione versus duo restituti: & cur parasitus Herculem nutricem inuocet, explicatum.

CVRCVLIONE, Scena I.

P A. *Nempe huic lenoni qui hîc habitat?* P H. *rectè tenes.*
P A. *Nimis formido ne exedat.* P H. *odiosus es.*

scrib. *formido ne excidat*. Cùm herus diceret, Rectè tenes: seruus ludificans in verbo Tenendi, Nimirum, inquit, metuo ne elabatur.

Scena, Date viam.

Video tuum sodalem, argenti rogo vti faciat copiam,
Scires velle gratiam tuam noluit frustrarier.

Lego, *Scires velle gratia tua, noluit fr.* id est, Scires facilè eum tua caussa velle, sed non posse. Vide sequentia.

— iacit volturios quattuor.
Talos arripio, inuoco almam meam nutricem. Herculem
Iacto basilicum. propino magnum poculum.

Quis iste Hercules Basilicus? An, vt Turnebus censet, talorum species in qua Hercules sculptus siue pictus cultu regio? Logi. Nam quis Herculem vmquam vt regem pinxit? & non potiùs cũ claua & pelle leonina? Arbitror ipse vitiatum ab interpunctione locum esse, & sic disting. *almam meam nutricem Herculem: Iacto basilicum.* Cùm enim in more esset, vt qui talis luderent, Deum aliquẽ propitium inuocarent, vt exempli caussa milites Martem, amatores Venerem, aut pro Venere amicam: Plautus egregiè in Parasito τὸ πρέπον seruans, facit ab eo Herculem inuocari. Ab hac caussa: Veteribus, cùm decumas Herculi pollucerent, epulum publicè præbere solenne fuit. Ad id epulum inprimis Parasitos aduocari tamquam peculiares eius Dei seruos leges Græciæ sanxerant.

Athen.

Athen. lib. VI.

Τὸ τοῦ παρασίτου ὄνομα νῦν μὲν ἄδοξόν ἐστι, παρὰ δὲ τοῖς ἀρχαίοις εὑρίσκομεν τὸν παράσιτον ἱερόν τι χρῆμα καὶ τῷ συνθοίνῳ παρόμοιον. Ἐν Κυνοσάργει μὲν οὖν ἐν τῷ Ἡρακλείῳ στήλη τίς ἐστιν ἐν ᾗ ψήφισμα μὲν Ἀλκιβιάδου. λέγεται τ' ἐν αὐτῷ περὶ τῆς προσηγορίας οὕτως· τὰ δὲ ἐπιμήνια θυέτω ὁ ἱερεὺς μετὰ τῶν παρασίτων.

Simile apud Ro. obtinuiſſe ex Poſſidonij verbis apud Athen. & ex Plutarchi Craſſo licet colligere. Itaque cùm plerumque vſu veniret vt Paraſiti in templo Herculis ex eius decimis pulchrè acciperentur: quis non fateatur ab homine porco, & vni ventri dedito rectè & facetè Herculem inuocatum, cum cognomēto nutricis, quòd ab eo ſæpè nutriretur? Tantum eſt de Hercule nutrice. Sed quis baſilicus iactus? me iudice idem qui Venerius; opinionis meæ cauſſas dabo infrà in Sermone conuiuiali. Quis Volturius? idem cum Cane. Quòd enim is iactus (qui fiebat cùm quattuor tali pari ſitu in dorſum ſubſilirent) infelix eſſet & rapax, videntur ei nomina quædam infauſta & mali ominis indidiſſe animalium rapacium, vt Canis, Vulturis.

CAPVT XXII.

T. Liuij locus auxilio libri veteris, & alij tres à coniectura reſtituti.

ERAM in Sequanis à grauiſſimo morbo *ἀσθενῶν* adhuc *καὶ μαλακιζόμενος*, cùm opportunè ad animi mentem recreandam adfertur mihi à Claudio Chiffletio IC. vetus exemplar Liuij. Bibliothecæ Veſontionenſis eſſe aiebat. Percurro, quod ſine fraude valetudinis meę liceret, auidè: & ſtatim à principio, vbi vulgati,

> *Multiplex deinde exortus terror. Etruriam rebellare ab Aretinorum ſeditionibus motu orto nunciabatur: vbi Licinium genus præpotens diuitiarum inuidia pelli armis cœptum.*

in illo ms. inuenio, *vbi Cilnium genus*. Aſſenſi ſtatim, eoque libentiùs quòd & veteres editiones Liuij partim, *vbi ciuium genus*, habent, partim, *vbi Licinium ciuium*. cùm hæſitantes videlicet librarij illud *Cilnium*, in *Ciuium* vertiſſent. Hi porrò Cilnij ſunt, niſi fallor, à quibus primam originem C. Mæcenatis illius Muſarum patroni petendum eſt. Argumento gentile eius nomen Cilnius: argumento & hic Liuij locus, qui Cilnios iſtos Etruſcos Aretinos conſtituit. Atqui profectò Mæcenas populo Etruſcus, domo Aretinus fuit. Colligitur ex Epiſtola Augusti apud Macrobium, in qua præter cetera delicata nomina, *Laſer Aretinum*, à patria prima vocatur. Emendandus ita Liuius infrà:

> *Seditionibus tantùm Aretinorum compoſitis, & Cilnio genere cum plebe in gratiam reducto.*

vbi item vulgati, *Licinio*. In Silio Italico error ſimilis, lib. VII. *Cilnius Arreti Tyrrenis ortus in oris Clarum nomen erat*. vbi perperàm vulgò *Cilinus*: nec dubitandum quin aſpexerit ad gentem & ortum Mæcenatis. Huius in Liuio lectionis non ſolùm teſtem: ſed etiam approbatorem habeo eruditiſſimum Victorem Giſelinum, hominem iunctum mecum fideliſſima gratia, & cuius mihi non modò iucunda conſuetudo fuit, ſed

etiam

etiam consilia & fides salutaris. Sed subiungam huic capiti Liuiana alia. Lib. XXII. in rogatione de vere sacro.

Rogatus in hæc verba populus: Velitis iubeatis [hoc sic fieri?] si res populi Ro. Quiritium ad quinquennium proximum, &c.

glossemate fœdatus locus: quem sic lego, *Velitis iubeatis, si res populi Ro.* superfluis illis accisis. Quid enim velle iubere populus debeat, distinctè subiungit: vt in alijs rogationibus solitum. Cicero Pro domo sua, eamdem rogandi formulam exprimens, *Velitis iubeatis, vt M. Tullius in ciuitate ne sit?* &c: *Velitis iubeatis, vt M. Tullio aqua & igni interdictum sit?*

Ibidem.

Si res populi R. Quiritium ad quinquennium proximum, sicut velim eam, salua seruata erit hisce duellis, datum donum duit populus Ro. Quiritium, quod duellum.

* Nunc tamen ambigo.

Sigonius tentat legere, *Votum donum duit.* * Scribo, *Latum donum.* Forma vetus loquendi in donationibus. Liuius lib. XXIII. *Ager Hispanis in Hispania, Numidis in Africa post bellum virtutis caussa latus datus est.* etsi hoc ad latitudinem referre possis. Ceterùm vereor vt totus hic locus traiectis verbis vitiatus sit, & hoc ordine legendus, *seruata erit hisce duellis, quod duellum pop. Ro. cum Carthaginensi est, quæq; duella cum Gallis sunt, qui cis Alpes sunt, latum donum duit populus R. Quiritium, quod ver attulerit ex suillo,* &c. Iudicent docti.

Ibidem.

Quod fieri oportebit, profanum esto, neque secus esto.

Legend. *neque secius esto.* id est, deterius. Suetonius in Tiberio, *Multa multorum Claudiorum egregia merita, multa etiam secius admissa in remp. exstant.* ita Vatic. Codex.

Ibidem.

Si ante id ea Senatus populúsque iussit fieri ac faxit, eo populus solutus liber esto.

Reponenda vetusta vox, *Antidea*, quæ valet antea, interiectio D. vt Plautus postidea, medecum, & similia.

CAPVT XXIII.

Acuta sententia Plautini versus apud Nonium reposita.

NON diu, sed acriter me torsit anquisita correctio istorum versuum apud Nonium:

Plautus Vidularia: Malim moriri meos quàm mendicarier.
Boni ministrantur, illum nunc irrident mali.

Nisi me animi fallit, inueni tamen. Lego, *Boni im miserantur, illunc irrident mali.* Im, pro Eum, antiquè. vide Festum. Est autem αἰτιολογία versus prioris, Pauperi melius esse mori quàm mendicari: quia si moritur, misericordiam à bonis; si perseuerat viuere, irrisum à malis consequitur. Sententia est, quæ compar Menandri istis:

Ὁ πρῶτος εὑρὼν διατροφὴν πτωχῷ τέχνην,
Πολλοὺς ἐποίησεν ἀθλίους. ἁπλοῦν γὰρ ἦν
Τὸν μὴ δυνάμενον ζῆν ἀλύπως, ἀποθανεῖν.

IVSTI

IVSTI LIPSI ANTIQVARVM LECTIONVM LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

Plauti Pseudolo elegans iocus restitutus.

NEGARE nolo: amo Plauti elegantes & vrbanos sales, nec Venusini illius aliter censentis versus vmquam mehercle sine indignatiuncula lego. Sed ex ijs quidam in vulgus obscuri, quidam corrupti. Quo in numero censendus ille Pseudolo.

Scena, Pseudole non.

——— *Pseudole arcesse hostias*
Victumas, lanios, vt ego huic sacruficem summo Ioui.
BA. *Nolo victumas, agninis me exstis placari volo.*

Libri omnes antiqui, *Nolo victumas, at minimis me.* Scribendum iudico, *At minis me extis*, vel etiam, *At mininis*, voce ducta à Mina. Nimium eleganti sententia & ad lenonis mores accommodata. Nam cùm amator propter seruatam, vt putabat, amicam, facere victumam lenoni vellet, vt Deo & auctori fortunarum suarum: ille qui aliud spectaret, negat se victumas & inania honorum morari, sed minas & argentum velle. Hæc porrò verba, *At mininis*, (nam in ambigua pronunciatione iocus fuit) leno ita extulit, vt adolescens minimè malus intellexerit eum, *Agninis*, dixisse. Ergo subijcit, *Quid stas? arcesse agnos. audin' quid ait Iupiter?* Hoc nisi certum est, nolo mihi posthac quisquam duarum rerum quidquam creduat, vt ille ait.

CAPVT II.

De Ciceronis locis aliquot, lib. De legibus iudicatum.

CICERONIS locus est II. De legibus, stigmate notatus, ad quem emendandum conari cum bona gratia eruditi cuiusdam viri vix possumus. Quippe qui eum ita flagitiosè corruptum & penitus depositum confirmarit, vt ne hiscendi quidem de eo facultas sit.

Locus sic habet.

*Quid quòd multa perniciosa, multa pestifera sciscuntur in populis? quæ non magis legis nomẽ attingunt, quàm si latores aliquas * cõcessu suo sanxerint.* Mihi tamen præclarè huic vulneri remedium adhibitum iri videbatur,

 si lege-

si legeremus, *Quàm si latrones aliqua consessu suo sanxerint*. Sententia perspicua. Scita ea, inquit, quæ turbulenti magistratus violandæ aut perdundæ reipublicæ ferunt, non magis sanctissimo legis nomine dignanda sunt, quàm ea quæ latrones aut pyratæ in suo consessu de præda diuidunda alijsque talibus sanciunt.

Ibidem.

Plures autem Deorum omnium, singuli singulorum sacerdotes, & respondendi iuris, & confitendarum religionum facultatem adferunt.

Videri possit mancus locus, legendumque, *Plures autem Deorum omnium pontifices, singuli singulorum sacerdotes*. siquidem hęc interpretata sunt ex verbis legis illius, *Diuisq; alijs alij sacerdotes, omnibus pontifices, singulis flamines sunto*. Adfert etiã molestiam illud *confitendarum religionum*, quod rectum esse vix videtur. Diuinabam leuiter, scriptum fuisse, *confite tuendarum*, id est, *cum fide*, quod conuenit præclarè.

Ibidem.

Tum ebur ex inani corpore extractum.

D. Lambinus voluit, *ex inanimo*: mihi probatur *ex immani*. quod conuenit in Elephantum. Lib. III.

Tribunisq; quos sibi plebes rogassit ius esto cum patribus agendi: ijdem ad plebem quod census erit ferunto.

Idem Lambinus emendat, *Quod censuerint, ferunto*. quod probarem, si probabile esset in tam noto verbo offendere omnes libros. Veteres plerique, quod ipsi in Vaticano vno & altero apud Sequanos vidimus, *Quod cessus erit*, referunt. vt perspicuum sit verbum aliquod remotius fuisse, quàm pro captu imperitorum. Quid igitur si legamus? *Quod œsus erit*. antiqua ratione scribendi pro *Vsus*. quod ad sententiam aptum est certè: & *Cœrare*, ac *Cœratio*, pro Curare Cicero in his ipsis libris scripsit. Non displiceat etiam, vt propiùs recedamus à libris, *Oessus*, quãdo Ciceronem in eiusmodi verbis omnibus geminasse consonantes & Cassus, Diuissio, Vssus dixisse, Quinctiliani & Annæi Cornuti testimonijs cognoscimus.

Capvt III.

Plauti Rudente versus quattuor à coniectura correcti.

RECTE'NE Plauti Rudente scriptum legimus in lepido colloquio Ampelıscæ & Sceparnionis, cùm illa attrectantem paullò liberiùs seruum reijceret?

Non ego sum pollucta pago, potin' vt me abstineas manum?

& rectè quidem esse ocellus Galliæ Turnebus censuit, qui polluctam pago, interpretatur communem & expositam pago, vt inquit, in Pollucto Herculis omnia exponebantur obuijs. Duriusculè, vt mihi videtur, & potiùs vix duabus litteris mutantibus legerim; *Non ego sum polluta, apage, potin'*. Sic idem Plautus in re simili, *Pura sum, comperce amabo me adtrectare Agorastocles.*

Scena, Nimio hominum.

Hoc quod induta sum, summa opes oppido.

Scrib.

Scrib. diuisim, *sunt meæ opes.* de puella naufraga cui nihil reliqui erat præter vestitum. Scena, Meámne ille.

L A. *Siccine me spernis?* C H. *sic ago, semel bibo.*

Legerim, *sic ago, sic mel bibo.* Insultans impuro lenoni hospes ait eius calamitates melli sibi & voluptati esse.

Scena, Iterùm mihi.

Dic ergo quanti censes? T R. *egóne? censeo.*

P L. *At sume quidem ne censionem semper facias.*

Editio Aldi, *Adsume quidem*, alij, *Adsum equidem.* Sed, meo animo, certum est Plautum scripsisse, *Absume quidem.* venusto ioco. Nam cùm seruus ludos herum faciens non aliud ad interrogata responderet, quàm Censeo: quasi indignatus adolescens, & in amphibolia verbi ludens, At, inquit, ne semper céseas, absume potiùs & in decoctores referare. Quod sumptum est à moribus Rom. Constat enim eos qui abligurrijssent, & nihil in bonis haberent præter sacculum illum Catulli, liberos fuisse à molestia dedicandi sua in censum.

CAPVT IV.

Nonij Marcelli aliquammulti loci purgati.

VT ij quos antiquitas delectat non solidas tantùm statuas, sed & auulsum crus & fractum brachium capiuntur cernere: idem nobis vsu venit in litteris. Nonius in manibus & sinu eruditorum est; non quia ipse per se tanti sit, homo aliàs nugator & ad risum sæpè ineptus, sed quia in eo veterum scriptorum reliquiæ & fracta quasi membra comparent, quæ ex auita hereditate nos vt ruta & cæsa delectent necesse est. Ad ea membra aliquot pro parte sananda hoc capite conabor.

Nonius in Verruncent.

Afranius Diuortio: Et puncto auerruncent cur Syriam simul.

Liber vetus, *Et ponito.* Lego, *Et ponti auerruncent cursuram simul.* vel potiùs, *Verruncent.* Cursura ponti, nauigatio est vt Virgil. *Huc cursus fuit.*

In Manipuli.

Sisenna Histor. lib. III. *Conuictus tamen & tempora singula constituit, & sicut steterat manipulos obuerti iussit.*

Lego, *Connixus tamen ex tempore signa constituit.*

In Tristitias.

Turpilius Leucadia: Ante facta in ignē committo tristitias ante diuortiū.

Si recta hæc lectio, quid tam ridiculum quàm quod Nonius monet Tristitias pro Tristitia hìc positum? sed emendandum in verbis Nonij, *Tristitas*, pro *Tristitia*. Hoc primum. Deinde cùm pro illo, *ante diuortium*, in veteri libro sit, *ante dorcium*: emendandum arbitror, *tristitas anted ostium.* R. & S. in libris frequenter alternant. *Anted.* D. addito more antiquo. Hoc dicit, Omitto præterita, en noua tristitia præ foribus est.

In Patibulum.

Sallust. Hist. lib. IIII. *In quis notissimus quisque aut malo dependens verberabatur, aut immutilato corpore improbi patibulo eminens affigebatur.*

Vix est vt audeam post accuratam diligentiam Carrionis aliquid in Sallustium: quod tamen eius volũtate fiat, puto hoc loco legendũ, *in proris patibulo.* rectè ad sententiã, quia in nauibus hęc supplicia sumpta colligitur.

In Lucuus.

Afranius Frater. Pistori nouat cur non scribitario.

Vir doctus legit, *Pistor ouat.* emendarim ipse *Pistori nubat cur non scriblitario?* Scriptum fuit, *Nuuat*, inde, *nouat.* Scriblitarius, qui placentas conficit. Prologo Pœnuli, *Nunc dum scriblitæ æstuant, accurrite.*

In Optare.

Sallust. histor. III. *Atque eum cupio laudatum accensumq́ præmiorum spe quibuscum optauisset ire iubet.*

Ita Carrio emendauit: optimè. nisi quòd pro illo *Cupio*, legendum censeam *Curio*, aut *Cæpio*. Fortè de Curione illo sermo est, qui Dardanos vicit. Meminit epitome Liuij, & Sallust. lib. II.

In Amnis.

Accius epinausemacheumandria: mundam salso sanctam obtexi sanguine atque acerbos alta in amni corpore expleui hostico.

Restituo, *Accius epinausemache, Scamandriam vndam.* & deinde, *Aceruos*, pro *Acerbos.* Scamander fluuius in Phrygia. Dicuntur hæc fortè in persona Achillis.

In Imberbi.

Varro epist. ad Fabium. Quod facis Saturnorum similes sunt, quod maxima fiunt, idémque imberbi.

Lego, *Quod facie Saturorum:* id est, Satyrorum. nisi placet, *falcis Saturnorum.* Saturnus cum falce incurua pingebatur. Ludens igitur Varro eos dicat incuruos esse vt falcem Saturni. Prius magis placet. Reliqua lego vt doctiss. Iunius.

In Facessere.

Ennius Annal. I. *Hæc effatus, ibiq́ latrones dicta facessunt.*

Non dubito quin Ennius scripserit, *Hæc effatus ibus*, ἀρχαϊκῶς pro Iis.

In Picumnus.

Higinius: Picumnus est parua veste picus Martius.

Alij, *parca veste.* Scribo *varia veste.*

In Lanitium.

Laberius: Nihil refert vtrùm mollem è lanicea Attica,
An pecore ex hircorum vestigium geras.

Perspicuè leg. *vestitum geras.*

In Ignauiter.

Quadrigarius Annal. II. *Et qui ibi erant, non ignauiter putando eum diem pro meliore habuerunt.*

Lego, *ignauiter pugnando.* scriptum fuit, *pucnando.* hinc error.

In Parciter.

Pomponius Verre. Salbcolo parciter tamquam frater mihi sis medium abdomen cùm diuidam.

Scribo, *Saueolum parciter.* Videlicet autem verbum Diuidendi hîc inter obscœna esse & deuirginata.

CAPVT

CAPVT V.

Plautinæ Militis versus, & alter Pœnuli emendantur.

EST verò quod semper iudicaui. Corruptè in Milite legitur colloquio Sceledri & Periplectomeni extremo,

Frequens Senatus poterit nunc haberier,
Ibo intrò, ne dum absum illis sortitò fuam.

Quam enim sententiam idoneam habeat illud sortitò esse? Comprobant iudicium meum libri: è quibus Vaticanus alter, *ne dum absum multi fortuitò fuam*, alter *multi fortuita*. E quorum vestigijs confirmo scribendum, *ne dum absum multæ fortuitò fuam.* vel potiùs, *multai.* venusta sententia. Nam cùm lepidus ille senex de consessu congerronum suorum, qui consilium habebant mulieris liberandæ, tamquam de Senatu magnificè locutus esset: in eodem nunc ludens & simul veterem ad morem respiciens addit, se quoque tamquam vnum aliquem Senatorem in curiam iturum, ne fortè absenti multa imponatur. Moribus enim Rom. Senatori qui die Senatus non adesset multam dici solere, Consulemque ius habuisse pignoris capiendi vel ex vno Cicerone nota res est, De Orat. III. De Leg. II. & Phil. I. Quamquam eadem hac sententia legi etiam possit, *multisortio*. voce non abhorrenti à Comica compositione, vti multisortionem dixerit, qui multam sortitur. In eadem voce turpis error Pœnulum obsedit Scena ante vltimam.

Rapiamus in ius. POE. *minimè.* AG. *quapropter?* POE. *quia.*
Iniuriarum multo induci satius est.

cùm perspicuè legendum sit, *Iniuriarum multam dici satius*. Vtriusque coniecturæ meæ cùm ante biennium Carolum Langium, virum quo nihil Sol ille doctius vidit aut melius, arbitrum fecissem, sic eam comprobauit, vt pronuntiaret meritò ijsipsis imperitiæ multam dictum iri, qui istud de multa non probarent.

CAPVT VI.

Apud Macrobium Ciceronis elegans iocus restitutus: similis error in Suetonio sublatus.

NIHIL meream, quin coniecturam meam de acuto quodam Ciceronis dicto proponam, quod exstat apud Macrob. I. Satur.

Idem Cicero aliàs facilitatem Cæsaris in eligendo Senatu irrisit palàm. Nam cùm ab hospite suo P. Mallio rogaretur vt Decurionatum priuigno eius expediret, assistente magna frequentia dixit, Romæ si ius habebit Pompeius, difficile est.

Ita libri. quibus in verbis neque sententiæ eius quam elici Macrobius voluit, neque omnino elegantioris dicti vola aut vestigium apparet. Lego igitur, *Romæ si vis habebit, Pompeijs difficile est.* Optimè. Nimirum perstringens Cicero facilitatem Cæsaris qua quosuis vulgò in Senatum

tum admittebat, respondit Mallio παρ' δόξαν, Difficile fore vt Pompeijs (quod Campaniæ oppidum est) Decurionatum impetret: ceterùm si Romæ in Senatum velit, id iam Cæsare Dictatore facilè posse. Similis planè error in Suetonij Claudio, vt vulgata distinctio est.

Cap. XXVII.

Liberos ex tribus vxoribus tulit, ex Herculanilla Drusum & Claudiam: ex Pætina Antoniam: ex Messallina Octauiam & Brittannicum. Drusum Pompeium puberem amisit piro per lusum in sublime iacto & hiatu oris excepto strangulatum.

Quis enim historiæ & antiquitatis modicè peritus hærebit, quin & hîc leg. sit, *Drusum Pompeijs?* vt locum adnotarit vbi Drusus ille exstinctus. Nam neque Claudij Pompeios paterno aut materno genere attingebant: & ne quis de adoptione suspicetur, Principis Ro. filium ab alio inferiori adoptatum esse, absurdum.

CAPVT VII.

Plauti Asinaria antiqua vox, & alio versu Græcanicum genus dicendi repositum.

ASINARIA, cùm anus morosa & difficilis egenum amatorem expulisset, amica discedentem illum lacinia retineret, sic legimus.

PH. *Quò nunc abis? quin tu hîc manes?* AR. *mox si voles manebo.*

Deprauatè. Nam adolescentem aliquid de Nocte dixisse statim paret ex sequenti versu quem Libanus subiecit, *Audin' tu hunc opera vt largus est nocturna?* Itaque citra controuersiam Plautus scriptum reliquit, *Nox si voles manebo.* Nox ἀρχαϊκῶς pro noctu. cuius vocis insolentia loco fuit deprauando. Veteres ita locutos discimus ex Agellij Indice lib. IIX. Noctium cap. I. *Hesterna noctu rectè an cum vitio dicatur: itémque quod X. viri in* XII. *tabulis Nox pro noctu dixerunt.* Caput autem ipsum quo id pluribus docuit Agellius, etsi vnà cum libro perijt: tamen verba ex XII. quæ ille in mente habuit repperi apud Macrobium, qui eiusmodi multa vtenda ab Agellio sumpsit, si fatetur; furatus est, si negat. lib. I. Sat. *Si nox furtum factum esit, si im alis occisit, iure cæsus esto.* Addam ex eadem Scena aliud:

Argenti viginti minæ me modò ad mortem appulerunt,
Quas hodie adolescens Diabolus ipsi se daturum dixit.

Restituendum hîc aio nimium elegans genus dicendi, quod imperiti nebulones furcis eiecerant, *Quas h. a. Diabolus ipsi daturus dixit.* Ita iam sine vlla litura Vaticani libri: & codex Langij nostri, *daturas dixit,* littera vna discrepans ab illis. Est autem purus putus Hellenismus, notus ijs qui primoribus labris litteras Græcas gustarunt. In quo eodem emendandus Plaut. Bacchidib. Scen. II.

Fiam vt ego opinor Hercules, tu autem Linus.

nam & hîc Vaticani disertim, *Eia! nunc esse ego opinor Hercules, tu autem Linus*

Linus. Simile est illud Virg. *Dixit, & extemplo (neque enim responsa dabantur Fida satis) sensit medios delapsus in hostes.* & Propert. *Iurabo & bis sex integer esse dies.* item Horat. *Vir bonus & sapiens dignis ait esse paratus.* Arnobij etiam I. Contra gentes: *A quo ipsam deitatem sortiti esse sentiunt.* Atque hoc quidem genus loquendi, quod adhuc remotũ ab vsu vulgi poëtis modò relinquebatur, primi ex Plauto in lucem protulisse videmur.

CAPVT IIX.

De Iano Gemino à Nerone clauso, in eoque Tacitum à Suetonio dissentire.

DIGNA sanè res admiratione est, quid caussæ habuerit Cor. Tacitus scriptor haud paullò melior quàm vulgus, & hîc aliud agens populus existimet, cur in Neronis rebus mentionem nullam Iani Gemini fecerit: quem pace terra mariq. parta quinctùm clausum à Nerone non solùm Suetonius adfirmat, sed testantur etiam nummi. Sueton. *Ianum Geminum,* inquit, *clausit tam nullo quàm residuo bello.* Nummi, è quibus æreos tres ipsi vidimus, IMP. NERO. CLAV. CÆSAR. AVG. GER. P. M. TR. P. V. P. P. à tergo, PACE. P. R. TERRA. MARIQ. PARTA. IANVM. CLVSIT. Factum hoc est P. V. C. anno DCCCXI. Nerone III. & Valerio Messalla Cos. An'ne igitur memoriæ vitio id Tacitus indictum omisit? an vt rem leuem & scriptione indignam præterijt? Nihil sanè horum: sed, quod pauci obseruarint, dissensit in hac historia Tacitus à Suetonio & nummis, & Ianum à Nerone clusum non fuisse existimauit. Quî potest in re tam clara? inquies. Nescio, sed en tibi fragmentum Taciti apud Orosium his verbis: *Deinde vt verbis Cor. Taciti vtar, sene Augusto Ianus patefactus dum apud extumos terrarum terminos nouæ gentes sæpè ex vsu, & aliquando cum damno quæruntur, vsque ad Vespasiani durauit imperium.* Enimuerò si ab Augusto ad Vespasianum apertus mansit, quomodo constat vt eum cluserit Nero? Quamquam fieri illud potest, vt quemadmodum Nero falsum triumphum & falsos arcus de Parthis admisit: sic etiam ambitiosè & prçter morem veterem Ianum clauserit residuo adhuc bello. Ideoq. factum id Tacitus omiserit. Et sanè magis magisq. vereor vt emendandus sic Suetonius sit, verbis iunctis & reductis: *Ianum Geminum clausit, tamquam nullo residuo bello.*

CAPVT IX.

Plautus in Mostellaria versu vno auctus: & item Pseudolo.

HOC quidem capite Neruam, Traianum, & eiusmodi clementes Imperatores imitabor: & vt illi priorum temporum iniuria pulsos exsules, sic ego Plauti versus duos ab omnibus libris exsulantes in veterem sedem restituam. Præsertim cùm ijs nihil obijci possit præter libertatem sermonis: lege autem Iulia non verba mœchantia, sed facta

puniri receptum sit. Mostellaria, colloquio Phanisci & Tranionis,

Ph. non potes tu cogere me vt tibi
Malè dicam. nouit herus me, si sobrius sis
Malè non dicas.

In duobus Vatic. hæc interseruntur. *Nouit herus me.* Ser. *suam pol culcitellam oportet.* Ph. *si sobrius sis malè non dicas.* quæ germana Plauti verba esse ne Carneades quidem ille dubitauerit, qui dubitare in omnibus solet. Nimirum cùm Phaniscus dixisset notum se esse suo hero, alter seruus id verbi in nequiorem sententiam detorquens, Mirum, inquit, ni culcitellam suam nouerit. Sic enim contumeliosè vocat eum quem intelligi vult hero officium noctu præstitisse, & pro culcita fuisse in quam incumberet. Quomodo & Dolabella Cæsarem, qui Delicium Nicomedis audiebat, *spondam interiorem regiæ lecticæ* ab eadem caussa dixit. Pseudolo etiam Scena III. vbi vulgò,

Nam istoc quod nunc lamentare non esse argentum tibi,
Apud nouercam querere. Ps. *fac hoc quod te rogamus Ballio.*

exsulat integer versus, quem ex Vaticanis postliminio licet restituere, *Apud n. querere.* Ps. *ehò numquid tu huius nupsisti patri?* Ba. *Dî melius faciant.* Ps. *fac hoc quod t. r.* Arguto sed licenti sanè ioco, qui in verbo Nubendi consistit. Quod verbum antiquitus inter ea fuit, quæ custos ille hortorum libentius quàm virgines Vestæ vsurparent. Inde Festo Nupta verba, obscæna, & Petronio Nuptias facere, τὸ συνουσιάζειν. Inde Virgini Vestali crimen incesti intentatum apud declamatores, quòd versum scripsisset:

Felices nuptæ, moriar nisi nubere dulce est.

Capvt X.

Propertij versus complures emendati.

Propertivm qui non amat, eum profectò Musæ non amant. tanta eius versuum suauitas est, vt quemadmodum comicus ille ait, nil nisi mulsa loqui videantur: tanta eruditio, vt non nisi Phœbo dictante credamus exceptos. E quibus aliquantos carptim emendabo, vel potiùs, vt maiores loquebantur, saltuatim.

Lib. II. Eleg. XXIIX.

Et tibi Mæonidas interq; Heroidas omnes
Primus erit nulla non tribuente locus.

Tres veteres, *Et tibi Mæonias inter Heroidas.* qua lectione nihil verius. Corruperant illi bardi, quibus versus in vitio esse videbatur, si illud *Inter* à postrema longum legeretur.

Eleg. XXIX.

Apparent non vlla thoro vestigia presso
Signa voluptatis, non iacuisse duos.

Pendet sententia huius versus, & rectè me iudice Farnes. codex, *Signa volutantis.* Nimirum cùm nescio quo casu Propertius Cynthiam suam

benè

benè manè solam offendisset (quæ alioqui, vt mea fert opinio, libenter Clodiam illam imitaretur, & propter nocturnos terrores raro incomitata dormiret) sed tamen cùm solam: mulier casta eo argumento magnificè pudicitiam suam iactat. Et vidésne, inquit externa nulla vestigia in hoc lecto esse; signum non iacuisse hîc duos complexos & volutantes.

Eleg. xxx.

Nec tu virginibus reuerentia moueris ora.

Nulla discrepantia in libris, nec quidquam solicito. Placebat tamē olim, *Nec te virginei reuerentia moueris oris.*

Eleg. vltima.

Me iuuet æternis positum languere corollis.

Liber Fuluij & Vatic. *Me iuuet hesternis.* perspicuè verum.

Lib. III. Eleg. II.

Orpheu te tenuisse feras & concita dicunt
Flumina Threicia detinuisse lyra.

Duo veteres, *sustinuisse lyra* benè & Latinè. pro sistere, & reprimere, vt Lucill. *Sustinet vt currus bonus sæpè agitator equosq́.*

Eleg. v.

Iterates curuæ & leti contexite caussas.

Vet. Farn. & Fuluij, *& leti texite caussas*, hiatu poëtis non insolenti, si ita visum librarijs nostris fuisset. Ibidem.

Terra parum fuerat, terris adiecimus vndas,
Fortunæ miseras auximus arte vias.

Eiicienda insiticia vox est, vera ciui reposita, *Terra parum fuerat fatis, adiecimus vndas.* ita omnes libri & sententiæ eius elegantiam quiuis videt. Lucanus eadem mente, de Argo:

—— fatisq́ per illam
Accessit mors vna ratem.

Ibidem.

Paullatim sociûm iacturam fleuit Vlyxes,
In mare cui soli non valuere doli.

Alij, *solum*: ego coniicio, *soliti*, scriptum fuisse.

Ibidem.

Et miser inuisam traxit hiatus aquam.

Lego, *Et niger*, vt μέλαν κῦμα, & similia apud Homer.

Eleg. IIX.

Non flebo in cineres arcem sedisse paternos
Cadmi, nec semper prœlia clade pari.

Suspicor emendandum, *nec septem*. Ita Propert. lib. I. *Longè castra tibi, longè miser agmina septem, Flebis in æterno surda iacere situ.* Et nota est historia.

Eleg. XII.

Et certamen habent leti, quæ viua sequatur
Coniugium: pudor est non licuisse mori.

Scribo, *certamen habent lætæ.* Ibidem.

Pinus & incumbens lætas circumdabat vmbras
Nec fuerat nudas pœna videre Deas.

Libentiùs legerim, *Et fuerat nudas penè videre deas*. Ea enim felicitas primi illius ſæculi recenſetur, quòd Dij & Deæ vulgò cum gente hominum verſabantur, & tantumnon conſpiciendos ſe dabant. Hæc leuia ſunt, fateor, in tantum poëtam: ſed non malè olim ille Græculus ad Auguſtum, εἰ πλέον εἶχον πλέον ἐδίδουν.

CAPVT XI.

E Caſſina locorum trium correctio.

In lepida illa fabula quam Caſſinam Plautus inſcripſit, cùm mulierculæ mirum in modum libidinoſum ſenem ludos facerent: hæc in omnibus libris legimus,

Nam niſi ex te ſcio quidquid hoc ſit citò, iam tibi iſtuc
Cerebrum diſpercutiam execrata, ludibrio peſſima adhuc
Quæ me habuiſti.

Nec tamen dubito quin pro illo, *Execrata*, Plautus ſcripſerit *Excetra tu*, id eſt, vipera, maledicto meherclè ſatis conuenienti in malas illas merces. Vſus eodem eſt in Pſeudolo. *En excetra tu, quæ tibi habes tot amicos tam probè oleo onuſtos*. quamquam & ibi plerique omnes libri, *Execrato*, aut *Execrata*, corruptè referant.

Scena ſequenti.

—— nunc quidem gladium ancilla
Intus Caſsinam habere ait qui me atque te interimat.

Omnes planè libri, *qui me atque te inuitet*. idque immutare ſanè religio ſit. Opinor Inuitare eum dixiſſe pro iſto, vitam tollere, vt poëta vetus apud Cicer. Euitare, *Hæc omnia vidi inflammari, Priamo vi vitam euitari.* Ludit in eodem verbo ipſe Plautus Rudente: *Ne iſtunc iſtis inuitaſſitis, Vſque adeò, donec quà demum abeat, neſciat.*

Scena cuius initium, Si ſapitis.

Sed eccum egreditur cum corona & lampade
Meus ſocerus, compar, commaritus, villicus.

Apage illud, Socerus. Nam Olympio ſeni illi ſeruus profectò, non ſocer. Niſi animi fallor, *meus ſociennus*, ſcriptum ἀρχαϊκῶς fuit. Sociennus valet Socius Plaut. Amphitr. *Nam Amphitruonis ſociennum me eſſe volui dicere.* Aulular. *Ibo intrò atque illi ſocienno tuo iam interſtringam gulam.* Iuuat vehementer coniecturam meam Rouerij liber, qui *ſocius* refert, gloſſema quaſi illius. Et ſanè ſocium lepidè dixerit, vti & comparem & commaritum. Quippe ambiebat ſenex ille, (ita fabulæ argumentum eſt) cupidus & attentus ad rem faciendam, in famula diuidunda pro ſocio Olympioni eſſe, & agrum illum communi impendio arare. Nec repugnabat ſanè homo benignus & minimè aſper Olympio: niſi argutæ mulierculæ ſuppoſiticia Caſſina conſilia illorum omnia turbantes, vetulum illum hircum ſerò docuiſſent quàm verè ab Ennio ſcriptum eſſet, *Stultu'ſt qui cupida cupiens cupienter cupit.*

CAPVT XII.

Ciceronis loci duo, quorum alter ab Alcæo videatur, alter ab Homero.

ITA est profectò: multus in Græcorum libris Cicero fuit, nec oratorum tantùm, sed & poëtarum. Argumētum, scripta eius illorum quasi luminibus crebrò distincta. In qua classe censendum videtur illud diuino Oratore ad Brutum,

Magnum opus & arduum, vt sæpè iam diximus: sed ingredientibus considerandum fuit quid ageremus, nunc quidem quocumque feremur danda nimirum vela sunt.

cuius loci elegans sanè ἀλληγορία expressa apparet de illis Alcæi,

Ἐκ γῆς χρὴ κατιδεῖν πλόον,
Εἴτις δύναιτο καὶ παλάμην ἔχοι.
Ἐπεὶ δὲ κἂν πόντῳ γένηται,
Τῷ παρεόντι τρέχειν ἀνάγκη.

Sicut item quæ III. de Oratore in laudem eloquentis legimus.

In quo igitur homines exhorrescunt? in quo exclamant? quem stupefacti dicentem intuentur? quem Deum, vt ita dicam, inter homines putant?

cui non persuadeamus, postremis verbis imitata ab illo Homeri Odyss. θ.

Ἐρχόμενον δ' ἀνὰ ἄστυ θεὸν ὣς εἰσορόωσιν.

quem versum de viro eloquenti Vlysses pronuntiat increpans proteruam Euryali orationem.

CAPVT XIII.

In Plauti Menæchmis locorum aliquot emendatio.

QVOD apud Plautum Menæchmis est, Scena cuius initium, Ni mala.

ME. *Ecquid tu de odore possis siquid fortè olfeceris*
Facere coniecturam? captum sit collegium augurum:

vitiosè esse arbitror, & persona insita legend. *Facere coniecturam:* PE. *captum sit coll. aug.* ME. *Agedum*. Roganti enim marito, ecquid diuinare de odore posset? præclarus ille augur, Egóne? inquit. non ipsum collegium augurum melius coniecturam fecerit.

Sequentem etiam versum,

Agedum odorare hanc quam ego habeo pallam, quid olet? abstines?

potiùs est scribi, *quid olere abstines?* Scena, Nulla est voluptas.

Ego autem homo iracundus animi perditi.

Emendo, *animi perciti.* Scena sequenti.

Adolescens quibus hic pretiis porci væneunt
Sacres sinceri numos eos à me accipe.

Distinguo & lego ex vestigijs librorum, *Sacres sinceri?* CY. *nummo.* ME. *eum à me. a.* Approbat Plautus ipse infrà, *Audin' Menæchme? si me*

 consulas,

consulas, Nummum illum quem mihi dudum pollicitus dare, Iubeas si sapias porculum afferri tibi.

Ibidem.

Prò sanè loqueris, cùm me appelles nomine.

Scribo, *pro sano loqueris:* eleganter. vt Cæsar De bello Gallico v. *Nihil eum se absente pro sano facturum ratus, qui præsentis imperium contemsisset.* Sed hæc leuiora, ille locus insignis & quasi notæ Opimianæ,

Scena eadem.

ME. *Iámne ille abiuit? edepol haud mendacia*
Tua verba. MES. *exterior esse obseruato modò.*

quem non inuitis Musis quà distinxi, quà correxi, *Tua verba experior esse.* MES. *obseruato modò.* Scena, Potin' vt quiescas.

Potin' vt quiescas si ego tibi hanc hodie probè.

Quidam libri, *sic ego tibi*, alij, *sed ego:* scriptum fuit, *sid ego.* more antiquo, addito D. Ibidem.

Fecisti funus absenti me prandio
Cur ausus facere, cui ego æquè ac hæres hæream?

Multarum litterarum vir Iunius noster, *æquè ac Eres hæream*, leg. censuit. Erem interpretatur Erinacium. Sed meo animo Vaticana lectione nihil verius. *æquè ac heres eram.* Venuste. Nam funeri iusta vt fiant, heredis curatio est. Huc respiciens Parasitus, cui de consumpto prandio ęgrius erat, quàm olim Achilli de Patroclo interfecto: hem, inquit, vappa hominis, cur ausus tu sepelire hoc prandium, & illi iusta facere, cùm ego legitimus heres nullus adfuerim? De prandio autem siue cœna, vt de hereditate quapiam (siqui exempla requirit) loquitur idem Plautus Curculione, Sticho, & Trinummo. Scena, Vt hoc vtimur.

Vt hoc vtimur maximè more morum
Molestoq́; multum, atque vti quique, &c.

Emendo, *more moro molestóque.* Plaut. Milite, *Ego stulta atque mora multum, quæ cum isto fabulem.* vbi itidem titubant libri, & plerique, *moror multum*, vitiosè referunt. Scena, Vt ætas mea.

Re iquêre, vt ætas mala merx est, ergo.

Scribendum, *merx est tergo.*

CAPVT XIV.

Quinctiliani locus correctus: marmor antiquum expressum.

QVOD genus antiquæ scripturæ vel sexcentis locis in Plauto occurrit, vt post vocalem in fine dictionis D additum reperiatur vt, Med, Ted, Sid, Meritod, & similia: id intellegi haud dubie Quinctilianus voluit, cùm lib. I. scripsit,

Latinis veteribus D. plurimis in verbis vltima adiecta, quod manifestum est etiam ex columna rostrata, quæ est Iulio in foro posita.

Sed enim is Quinct. locus insigne mendum continet: quod argumentis facile est peruincere. Ait genus id scripturæ extare in columna rostrata

quæ

quæ est Iulio posita. Duplex vanitas. Nam nec posita vmquam rostrata (quæ naualis victoriæ propria est) Iulio Cæsari fuit: & vt fuerit, cui sano probabitur Cæsarem vnum omnium minimè, vt sic dicã, antiquarium, genus illud scripturæ iampridem desitæ & oblitæ in columna sua exprimi voluisse? Quid multa? conceptis verbis iusiurandum dabo, Quinctilianum scripsisse, *Quæ est Duilio in foro posita*. Conueniunt omnia præclarè. Nam & posita C. Duilio, qui primus Pœnos classe vicit, columna rostrata fuit: & ea etiamnum Quinctiliani ætate exstitit: & genus illud antiquæ scripturæ repræsentauit. Duo priora docet Plinius lib. XXXIV. de columnis, *Item C. Duilio posita est, qui primus naualem triumphum egit de Pœneis quæ est etiam nunc in foro*. Tertium ostendit fragmentum antiquissimi lapidis in foro Ro. eruti, quem huius ipsius columnæ partem esse omnes humanitate tincti homines mihi assentient.

pugnANDo
eXEMET. LECIONes
AXIMOSQVE, MACISTRATOS L.
ↃVEM. CASTREIS. EXFOCIONT. MACELlam
pVCNANDOD. CEPET. ENQVE. EODEM. MAC
EM. NAVEBOS. MARId. CONSOL. PRImos. C.
CLASESQVE. NAVALES. PRIMOS. ORNAVET. PA
CVMQVE. EIS. NAVEBOVS. CLASEIS. POENICAS. OMI
SVMAS. COPIAS. CARTAGINIENSIS. PRAESENTE
DICTATORED. OL//////OM. IN. ALTOD. MARId. PVCN.
QVE. NAVE///////T///CVM. SOCIEIS. SEPTEM
////////OSQVE. TRIRESMOSQVE. NAVEIS. X.
aurOM. CAPTOM. NVMEI. [illegible]. [illegible]. [illegible]. D. CIↃ.
argenTOM. CAPTOM. PRAEDA. NVMEI.

Ita enim fracta & mutila scriptura habet, quam (nisi quòd postremas aliquot numerorum notas de præda capta omisi) ita cum cura expressi, vt non ipsa Fides possit fidelius. Quæ autem minutis litteris interpretationis caussa adieci, ea sunt à Polybio & à Zonara, qui Segestam à Duilio obsidione liberatam, Macellam Siciliæ opidum expugnatum tradiderunt. Illud monstrum verbi, EXFOCIONT, quid sibi velit, Apollo rogandus est: nisi cui placet eruditissimi St. Pighij amici mei coniectura, qui antiquè pro Exfugiunt, scriptum iudicabat. Quod fractum legitur. OL.////OM, puto fuisse, *ollorom*, id est illorum. CLASES. & NVMEI. scribuntur vnica consonante, quia, vt Festus ait, antiquis geminare consonantes insolens fuit. NAVEBOVS. pro Nauibus quia v. pronunciabant *ou*. Ex quo apud Plautum iocus Menæchmis, *Tu istic, inquam: vin' afferri noctuam, Quæ tu, tu, vsque dicat tibi? nam nos iam defessi sumus*. cetera aliorum ingenijs relinquo. Sed, quod monere me fugit, ad illud Quinct. exemp. emendandus Sex. Rufus videtur in Regione fori Ro. *Columna Duilij*, non vt vulgò, *Diui Iuli*.

CAPVT XV.

Plauti Epidico versus, & alter Bacchidibus restitutus.

FALSÒ est Epidici initio in libris, *Corpulentior videre atque agilior.* TH. *huic gratia.* eamque scripturam non solùm sententia repudiat, sed pænè dicam natura rerum. Quî enim conuenit, vt vnus aliquis corpulentior fiat simul & agilior? imò tardior potiùs. Citra controuersiam igitur rectè vet Rou. *atque habitior.* Et hunc locum, vt opinio mea fert, in mente Verrius Flaccus habebat, in cuius mutilata Epitoma legimus, *Habitior, pinguior.* Agellius etiã amans Plautinæ dictionis, Noctium IV. *Censores equitem eius vberrimum atque habitißimum viderunt.* Addatur explendi capitis Bacchidum locus.

Scena, Amiciorem nunc.

- Sed satin' ego animum mente sincera gero?
Qui ad hunc modum hîc, hæc quæ futura fabuler?

non dubitarim legere, *satin' ego animi mentem sinceram.* Mens animi, vt Catullus, *Mens animi tantis fluctuat ipsa malis.* & Plautus Cistellar. *Nullam mentem animi habeo: vbi sum, ibi non sum.*

CAPVT XVI.

Corn. Tacitus à mendis aliquot vindicatus.

IN Caij Taciti locis paucis purgandis stat mihi imitari frumentarios, qui cùm aceruos frumenti domi habeant, tamen vt emptorem concilient, eius exemplum pugno solent ostendere: sic ego qui imbi sum, vt, cum Musis volentibus, breui totum Tacitum correctiorem edam, eius industriæ meæ leue specimen hoc capite dabo.

Lib. III. Histor. vel vt vulgò lib. XIX.

Ibi Vespasiani virtutem viresq; partium adtollit: transfugisse classem inopia commeatuum: aduersas Gallias Hispaniásque, &c.

Ad quem locum μακάριος ille corrector Taciti adnotat, In libris erat, In arcto commeatuum: reposui, Inopia. O hominem apertum! qui nihil nos celet: eumdem acutum! qui tam εὐστόχως diuinet. Nam quid tam verisimile, per omnes Musas, quàm classem quæ commeatum ex Ægypto & Africa vniuersæ Italiæ supportabat, eam ipsam commeatus laborasse inopia? Sed ille sine omni mala malitia quod sensit id scripsit: nobis ex libris inuestigata veritas est. Nam Vatican & Farnes. *classem marcem commeatuum.* tolle litteram quæ ex fini præcedentis vocis adhæsit, & scribe, *arcem commeatuum.* manifesta restitutio est. Cæcina enim, ex cuius oratione hæc sunt, cùm hortari ad defectionem milites vellet exemplo classis, En, inquit, illa ipsa classis Rauennas, à qua tamquam arce commeatus vestri depédent, transfugit ad hostem. Simili phrasi apud Cicer Lex repetundarum arx sociorũ dicitur: Cotyla arx amicorum Antonij arx caussæ: & similia. Eodem libro, in descriptione pugnæ Cremonẽsis

At Vi

At Vitellianus exercitus cui acquiescere Cremonæ, & reciperatis cibo somnoq. viribus confectum algore atque inedia hostem postera die profligare ac proruere ratio fuit: indigus rectoris, &c.

puto superare vocem, legẽdumque, *ac proruere fuit*. Fuit, id est, licuit: hellenismus pueris notus.

Annal. XII.

Suum quoque fastigium Agrippina altius extollere, carpento Capitolium ingredi, qui mos sacerdotibus & sacris Druidibus antiquitus concessus venerationem augebat feminæ.

Turpe, Iupiter, glossema. Vnde enim huc ad res Ro. Galli Druides? aut cur illi sacri, quorum religionem alij omnes immanem & barbaram vocant? Sed rectè in ijsdem veteribus omissa ea voce legimus, *& sacris antiquitus concessus*. Sacra sunt, Dij ipsi, qui Romæ quot annis Circensium dieb. in carpentis traducebantur. Suetonius Augusto, *Classibus tempestate perditis exclamauit, etiam inuito Neptuno victoriam se adepturum: ac die Circensium proximo solemni pompæ simulacrum Dei detraxit.* Ita Plautum interpretor Milite, *Quæ me ambæ obsecrauerunt, vt te hodie quasi pompam illac præterducerem.* Id enim propriè vocabant pompam. Prudentius, *Fertur per medias vt publica pompa plateas Pilento residens molli.*

CAPVT XVII.

Plauti Pœnulo de tribus locis coniectura.

SVAVIS profectò insania nostra est: rex mihi visus sum inuenta correctione Plautini versus Pœnulo,

Scena III.

Quid mihi nunc es auctor Milphio? MIL. *vt me verberes,*
Atque auctionem facias. nam impunissimè
Tibi quidem herclè vendere hasce ædis licet.
AG. *Quid iam?* MIL. *maiorem parte minore habitas mea.*

Lego, *maiorem partem in ore habitas meo.* qua coniectura nihil certius vmquam cortina Phœbi protulit. Cùm enim seruus frequenter ab immodesto illo amatore vapulans, per indignationem dixisset; Vende tandem has ædes tuas: demiratus adolescens insolentiam dictionis, Quî tandem ædes? inquit. Nam, respondet seruus, Ego tibi pro ædibus sum, in cuius ore pugni tui magnam partem sic versantur vt habitare in eo videaris. Notum autem est, Habitandi verbum ita transferri, vt quibus in rebus quis frequens & multus est, in ijs habitare dicatur. Nec me fugit Solem illum Galliæ Turnebum legere, *minorem partem minore habitas mea*, sed (quòd manes eius me condonent) tam illepida & tam diuersa à Plauti mente sententia, vt credam id Turnebum ipsum Dicis caussa potiùs, quàm quia reuerà ita sentiret, scripsisse.

Scena, Satis spectatum est.

SY. *Malus es.* MI. *malus sum.* SY. *malè mihi est.* MI. *memorandum esse aliter decet.*

Quid est quod malè sit, cui id omne est quod edis quod ames affatim?

Emendandum puto, *memoradum, esse aliter decet*, id est, memora, vt. Iteradum Cicero ad Att. *Iteradum eadem ista mihi*. Sequenti etiam versu magis placeat legi, *Quid est quod malè sit cui domi est, quod edis quod ames?* Habebat enim Sinceraſtus apud lenonem.

Scena, Ita me Di.

Nisi cum pedicis condidicistis sic occrassari gradu.

Scribo distracta voce, *sic hoc grassari*. idque perspicuè verum.

CAPVT XIIX.

Qui sint Di Semones, in eam rem Varro emendatus.

RIDE ineptias antiquorum. Deos suos in certos ordines & quasi classes transscripserunt, vt quemadmodum Romanis patricij maiorum & minorum gentium, sic illorum Di alij Maiores essent, alij Minuti. Maiores, qui præcipua munia in administratione rerum fungebantur, puta, Iupiter, Saturnus, Iuno, Venus, alij: Minores, qui leuibus curis occupabantur, & *quos vix cælo dignos deputarent ob meriti paupertatem*, vt ait Fulgentius, vt sunt Priapus, Vertumnus, Pomona, Flora, alij tales. Hos postremos Semones appellabant, fortè (si placet ineptias Stoicorum ἐτυμολογοῦντα imitari) quasi semihemones. Nam hominem antiqui Hemonem. Varro apud Fulgent. *Semonéque inferius derelicto, Deum depinnato attollam orationis eloquio.* Liuius lib. IIX. *Aedes quæ essent in palatio diruendas, bona Semoni Sanco censuerunt consecranda.* Hanc vocem in Varronis altero loco apud Nonium, Ruma, pridem restituendam censui, vbi vulgati,

Varro Cato, vel De liberis educandis. Hisce manibus lacte fit non vino. Cuninæ propter cunas, Ruminæ propter rumam. id est, prisco vocabulo, mammam, à quo subrumi etiam nunc dicuntur agni.

Nam quid pote hac lectione vanius? Manibus, inquit, lacte fit non vino. Falsum, & id omnis antiquitas arguit. Virgil ab Ænea facit Anchisæ manes placari vino. *Hic duo ritè mero libans carchesia Baccho, Fundit humi.* Vide & Festum in Respersum. Iam si de manibus Varro locutus, quid ita Cuninam & Ruminam subiungit? quas non in Dis manibus, sed in superis censeri liquidum est? Sed mihi quidem deierare liquet Varronem scripsisse, *His Semonibus lacte*, vel etiam, *Dis Semonibus*. Nam Varro eo libro quo educationem liberorum edocuit, inter cetera solicite præcepit, quibus Diuis pro pueris & quomodo faciendum esset. Exstat fragmentum aliud, quod propè afuit ab isto, apud Nonium in Edusa, *Cùm primore cibo & potione initiarent pueros, sacrificabantur ab edulibus Edusæ & à potione Potinnæ nutrices.* Ita enim is locus corrigendus, idque apparet ex ipso Nonio, Sacrificantur. Itaque & hoc loco monet, Cuninæ & Ruminæ vtpote Dis Semonibus lacte tantùm non vino faciendum esse Veteri quippe religione hi minores & quasi semipagani Di non victimis aut vino, sed lacte dumtaxat, libo, & frugibus in patella adpositis placabantur

bantur, nec misellis illis Iouem comitari licebat *μετ' ἀμύμονας αἰθιοπῆας*. Itaque peritè ad hunc morem Virgil. *Sinum lactis & hæc tibi liba Priape quotannis Exspectare sat est*. Et Priapus apud Catullum cautè sileri iubet, quòd villicus illi interdum hircum aut capellam faceret, ne hunc extraordinarium honorem alij Di inuiderent. *Sanguine hanc etiam mihi (sed tacebitis) aram Barbatus linit hirculus cornipesq; capella*. Atque adeò de hac ipsa Rumina (malè in eo Rumilia dicitur) Plutarchus in Romulo tradidit, lacte ei fieri sine vino. Quem vide.

CAPVT XIX.

E Pœnulo Plauti quædam delibata.

In Prologo,

Neu dessignator præter os obambulet.

Dissignator & Dissignare semper in opt. Vaticano, à quo stant lapides.

C. MATIENI. C. F. OVF.
OVICVLÆ
ANNORVM. XXVII.
PRÆCO. IDEM. DISSIGNATOR.

Scena, Negotij sibi.

AG. *I in malam crucem.* MI. *ibi sum equidem.*

Lego, *inibi sum equidem.*

Paucis verbis rem diuinam facito, atque audin' respice.
Respexit, idem pol Venerem credo facturam tibi.

Magis placet Rou. lectio, *atque audin'? respice.* AD. *respexi.* AGO. *idem pol.* Lusit amator in Respiciendi verbo, quod interdum opem ferre significat, ex quo Romanis Fortuna Respiciens.

Scena, Quid nunc.

Fundásque, eò præsternebam folia farfari.

Vaticani, *Farferi.* rectè. Pertinuit ad hunc locum adnotatio Festi, *Farferum virgulti genus.* Sic lego, malè vulgò, *Farfenum,* vel, *Farscnum.*

Scena, Iam tenes.

Di te perdant. MI. *vos quidem herclè commendo, quom quiqui tamen.*
Et benè & benignè facitis quom hero amanti, &c.

Præeunt ad veram scripturam Vaticani, in quîs est, *quidem herclè quo meo quom quiqui.* Lego, *herclè com eo. quiqui tamen.* Alterum illud *quom,* inculcatum perperàm est ex versu sequenti. Cùm aduocati Milphioni malè precarentur Di te perdant: ille paratus referundæ gratiæ, Imò herclè, inquit, Di vos perdant cum eo. lenonem digito designabat.

Scena, Age tu.

Quando id quo ire operam dedimus, impetrauimus.

Omnino leg. *id quoi rei operam.*

Scena, Iam istuc.

Vbi tu Leucadio, Lesbio, Thasio, Coo.
Vetustate vino edentulo ætatem irriges.

 Lepidè

Lepidè dictum, vinum ſine dentibus, quaſi nimia vetuſtate. Iiſdem verbis Alexis comicus,

Ἔσαι γ᾽ ὅσον ἂν βουλώμεθ᾽, ἔσαι καὶ μάλα
Ἡδύς γ᾽ ὀδόντας οὐκ ἔχων ἤδη σαπρός.

Scena, Ain' tu.

Siquidem Antidamarchi quæris adoptaticium.

Quomodo Antidamarchi? Nam ſtatim poſt Antidamæ ſe adoptaticium nominat. Arbitror coaluiſſe duas voces, ſcribēdumque, *Antidamæ Demarchi.* Antidamas Demarchi, more Græco, filius videlicet. Res clara ex his verſibus, *Hic me Antidamas hoſpes tuus Emit me, & is me ſibi adoptauit filium. Demarcho item ipſe fuit adoptaticius,* Ad verſum porrò quod attinet, ne iuſto longior ſit, iuuandus eliſionibus erit.

Scena, Fuit hodie.

——— *neque contemſi eius opus hodie.*

Scribo, *eius opes.*

Mea fiducia herclè aruſpex, patruelis, promiſit ſcio
Libertatem.

Verior lectio, *patruelibus promiſit*. ex argumento fabulæ.

Scena, Si ego minam.

Vbi nec leno nec ille redeunt, nec quod eram, quidquam datur.

Emendo, *nec illæ redeunt, nec quod edam.*

CAPVT XX.

Propertius emendatus.

Eleg. XI. lib. IV.

E*T Veij veteres & vos tum regna fuiſtis,*
Et veſtro poſita eſt aurea ſella foro.

Qui iſti, *& vos?* aut ſi eoſdem Veios intellegit, quæ hæc indecens repetitio? Sed numquam ille Propertius tam cupidè ſuam Cynthiam complexus eſt, quàm ego lectionem in Vaticano codice inuentam, *& Volſcûm regna fuiſtis.* Volſcûm, pro Volſcorum; quid pote melius? Et vos, inquit, Veij olim fuiſtis, & regna item Volſcorum, & in veſtro foro aurea ſella ius dictum: at *Nunc intra muros paſtoris buccina lenti Cantat, & in veſtris oſſibus arua metunt.* Faciunt libri alij, qui omnes, *regna fuiſtis,* non, *præda,* habent.

Nomentum & captæ iugera pauca Coræ.

Tres veteres, *iugera terra Coræ.* Vera lectio, *iugera terna.*

Coſſus ait. forti melius concurrere campo
Ne mora ſit, plano ſiſtit vterque gradu.

Fortè *pleno ſiſtit.* pleno gradu ſe ſiſtere, militari more. Liber tamen vetus, *gradum,* refert. Si probamus, ſententia erit, vterque in plano ſiſtit gradum.

Eleg. X.

——— *ſed non manſerunt hoſpite Caco*
Incolumes, furto polluit ille locum.

Libri

Libri veteres, *polluit ille Iouem*, optimè. Intellego Iouem Hoſpitalem.

Pandite defeßis hoſpita teſqua viris.

Libri mſſ. *hoſpita vana*. Quid ſi, *Hoſpita nana?* vt poëta vetus, *Ingenij nana per ſalicta*. id eſt, parua. Sed nihil affirmo.

Eleg. IX.

Phyllidos iratos in vultum conijcit vngues,
Territa vicinas Theïa clamat aquas.

Vatic. *conijcit ignes*. idque comprobat ſequens verſus de aquis.

Eleg. VII.

Quà numeroſa fides, quáque errat turba Cibelles.

Vatic. & Fuluij, *æra rotunda Cibelles.* optimè intellegit cymbala.

Hæc ſumma æternis queritur liuere cathenis
Brachia, nec meritas frigida ſaxa manus.

De Andromede loquitur. Itaque legerim, *Hæc ſua maternis*.

Eleg. VI.

Et nimium remis audent, propè turpe, Latinis.

Lego, *proh turpe.*

Nam tulit iratos mobilis vna Notos.

Fuluij & Mureti libri, *vnda Notos*. Fortè ſcribend. *Non tulit i.m. vnda Notos*. vt dicat Apollinem ventos iratos in Antonium duxiſſe.

Eleg. V.

Sperne fidem, prouolue Deos, mendacia vincant,
Cedant damnoſæ iura pudicitiæ.

Suppoſita lectio. libri omnes, *Frange & damnoſæ*. idque germanum.

CAPVT XXI.

Plauti Perſa transpoſitos verſus videri.

FVGIT ratio librarios in collocandis verſibus iſtis Plauti.

Scena, Ioui opulento.

Quod ego non magis ſomniabam, neque opinabar, neque cenſebam.
Nam herus meus me Eretriam miſit, domitos boues vti mercarer.
Eam fore mihi occaſionem, ea nunc quaſi decidit de cælo.
Dedit argentum, nam ibi mercatum, &c.

Neque dubium apud ſanos & ſobrios homines erit quin hoc ordine diſponendi ſint, *Quod ego non magis ſ.n.o.n.c. Eam fore mihi o. e. n.q.d.d. Nam herus meus m. E.d.b.v.m. Dedit argentum.*

CAPVT XXII.

Q. Ennij inſignes verſus apud Agellium emendati.

ENNII verſus immortalitate omnium temporum digniſſimi exſtant apud Agellium lib. XII. de amici veri officio: qui & à verbis eiuſmodi ſunt, vt in ijs vernaculus ille, & ſine fuco ac cincinnis natiuus co-

lor, hominem eruditum mirificè delectet: & à rebus ita salubres, vt adolescentium aures circumsonare eiusmodi vocibus multò potiùs sit, quàm sexcentûm philosophorum præceptis. Sed ij incredibile dictu est quàm deprauati exstent in vulgus: vt non solùm eos emendanti, ex successu præmium, sed etiam emendare conanti, ex ipsa audacia laus debeatur.

Sic igitur vulgati,

Hocce locutus vocat, quicum benè sæpè libenter
Mensam sermonesq; suos rerumq; suarum
Comiter impertit, magna cum lapsa dici
Parte fuisset, de summis paruisq; gerendis
Consilio, indu foro, lato, sanctoq; Senatu,
Cui res audacter magnas paruasq; iocumq;
Eloqueret: quæ tincta malis, & quæ bona dictu
Euomeret, si quid vellet, tutoq; locaret:
Quocum multa volup, ac gaudia clamq; palámque,
Ingenium cui nulla malum sententia suadet
Vt faceret facinus, lenis, haud malus, idem
Doctus, fidelis, suauis homo, facundus, suoq;
Contentus, scitus, atque beatus, secunda loquens in
Tempore, commodus, & verborum vir paucorum,
Multa tenens antiqua, sepulta & sæpè vetustas
Quæ facit, & mores veteresq; nouosq; tenentem,
Multorum veterum leges diuumq; hominumq;
Prudentem, qui multa loquíve tacerévé posset,
Hunc inter pugnas compellat Seruilius sic.

Dij boni! non enim possum quin exclamem: numquam Hippolytum tam malè equi sui acceperunt, quàm imperiti nebulones hos versus. In quibus singillatim emendandis ne ludam operam; optima ratio est, vt inductis vna litura illis omnibus, adscribam istos partim à libris, partim ab ingenio nostro,

Comiter impertit, magna cùm lassus diei
Parti fuuisset de summis rebus gerundis
Consilio, endo foro lato, sanctoq; Senatu.
Cui res audacter magnas paruasq; iocumq;
Eloqueretur: tincta malis & quæ bona dictu
Euomeret, si quà vellet tutoq; locaret.
Qui cùm multa volutat gaudia clamq; palámque,
Ingenio cui nulla malum sententia suadet
Vt faceret facinus leuis aut malus: doctus, fidelis,
Suauis homo, facundus, suo contentus, beatus,
Scitus, secunda loquens in tempore, commodus, verbûm
Paucûm, multa tenens antiqua, sepulta, vetusta:
Quæ faciunt mores veteresq; nouosq; tenentem,
Multarum veterum legum Diuumq; hominumq;
Prudentem, qui dicta loquíve tacerévé possit.

Cuius correctionis meæ præcipuas rationes ordine proponam.

Magna

Magna cùm lassus diei. Secutus sum sententiæ ductum, & M. Antonij Mureti fidem, qui in veteri libro disertè sic scriptum vidisse coràm mihi confirmauit. Vaticani quattuor, *Lapsus*, habebant.

Parti fuuisset. Discrepant libri, quorum alij, *Parte fuisset de firilúsque egundis*: plærique *parte. f. de summis reb. g.* sic tamen vt nulli stent à lectione vulgata. Mihi probatur, Parti, pro Parte, more antiquo: & *Fuuisset*, geminatione litterę productum, vt *Habuuerit, Fuuerit*, apud Plautum: *Fluuida*, apud Lucret. *Luuit*, apud Lucill. Si quis malit, *Magnam cum l. dies Partem fuuisset*: non repugnabo.

Eloqueretur: tincta. Sic libri antiqui omnes habebant, sic ratio flagitabat. Facetos illos nebulones, qui *Eloqueret*, maluerunt, quid aliud existimemus quàm more Impp. solutos legibus fuisse, qui Prisciani regulas tam proteruè migrarint?

Qui cùm multa volutat. Sic erat in Vaticanis: quos ita sequor vt non reijciam tamen vulgatos.

Ingenuo cui. Huius versus emendatio à diuinatione mea est, à qua audacter dissentiet, qui meliùs inueniet.

Vt faceret facinus. Ab hoc versu sequentes omnes contra leges militiæ turpiter palantes ad signa & ordines retraxi, auctoribus libris. In quibus scire licet ista omnia solutæ orationis more præscripta fuisse, eo tamen verborum ordine quem religiosè seruaui. Vulgati pro arbitrio additis, demptis, inculcatis vocibus sic turbant, vt quatuor istorum versuum nec caput nec pes appareat.

Commodus, verbûm Paucûm. Ita restitui, nisi animi fallor, εὐςόχως: secutus legem versus, & in eo tantùm ab antiquis libris recedens quòd illi habebant, *Verborum Paucorum*. Qui insolentem eiusmodi contractionem putabit, is videlicet in veterum scriptis est insolens. Plautus Trucul. *Sequere me, verbûm sat est.* & alibi sexcenties. Sic emendandus, me iudice, Cicero in Bruto. *Plato enim vnus est instar omnium illûm.* pro, illorũ. quod comprobant libri, in quibus ferè omnibus est, *Omnium me illum.* Nam qui ex Græcis verbis Antimachi emendarunt, *Instar multorum milium*: ij rogandi videntur ipsi vt suo arbitratu loquantur, Ciceroni in scribendo ne suis verbis præeant. Ceterùm in hoc Ennij versu flagitia illa hominum, quibus omnia antiqua noua & insolita sunt, nouum versum exsculpserant: & quidem (germanos Ennios credas) etiam spondaicum.

Quæ faciunt mores. Non erat hoc quidem disertè in libris, sed quod ratio Latinæ linguæ flagitabat, id scripsi, sicut & in versu sequenti. Nam vulgata lectio eiusmodi est, vt eius auctores ablegandi ad Orbilium videantur, qui eiusmodi discipulis sexcentas infligat prægnantes plagas.

IVSTI

IVSTI LIPSI ANTIQVARVM LECTIONVM LIBER TERTIVS.

CAPVT I.

In quo conuiuiorum veterum ritus proponuntur: in eam rem varij scriptores emendantur, explicantur.

CVM instituissem, Lud. Carrio, hoc libro sermonem eum retractare, & quasi retexere, quem ante ipsos annos quinque cum A. Deinio & F. Martinio ocellis Belgicæ nostræ apud me habuimus: in ipso aditu luctuosa & acerba sanè duplicis doloris recordatione sum percussus. Nam & oberrabat adhuc oculis meis illud Deinij immortalitate dignum ingenium, occurrebant iucunda colloquia, & facti ad humanitatem mores: & verò insidebat recèns in animo dolor de Martinio, quem pleno iam gradu ad laudem euntem simul & in Italiam venisse & vixisse nunciatum est. Quo quidem nuncio, in animo molli ad dolorem non solùm nouam plagam accepimus, sed etiam obducta illa de Deinio quasi cicatrix sic recruduit: vt vtriusque doloris sensum non nisi in illis obliuionis vndis videamur posse deponere. Equidem in hac cogitatione defixus angebar animo, & commouebar intimis sensibus, ex tot æqualibus quibuscum in prima adolescentia coniunctissimè suauissimeque viximus, alios fato suo defunctos esse, alios publico. qui in hac communium temporum calamitate seiuncti à nobis, & quasi æstu quodam abrepti sunt violentæ tempestatis. Quamquam de duobus illis modica consolatio apud sapientes est, quòd ijs temporibus erepti sint, vt si eos reuerà amemus, occasum illorum beniuolentia potiùs quàm misericordia prosequi debeamus. Nam eorum quidem alterum in primo quasi actu futuræ Tragœdiæ: alterum in ipso iam tumultu tamquam è medijs flammis opportuna mors eripuit. Non vidit Deinius flagrantem bello patriam, non amicorum præcipites miserosque casus, non deformatam & vexatam eam ciuitatem cuius solo primùm institerat, cuius aërem primùm hauserat, non denique interitionem istorum studiorum, quibus ille non modò profligatis, sed ne perculsis quidem voluisset viuere. Iam verò Martinius apud exteros audiuit ista, non vidit: quod ipsum quamquam in animo amanti patriæ valet, ad dolorem vel mœrorem potiùs, tamen haud parum interest è terra spectes naufragium, an iactêris ipse in eadem naui. Itaque illi, mi Carrio, si rectè ratiocinamur, non solùm non

misei

miseri sed etiam beati, quorum virtuti & ingenio cùm clausus in posterum esset quasi campus, festinantes & tanquam quadrigis vecti pertigerunt ad metam: nos potiùs infelices, qui abreptis ex medio itinere fidissimis comitibus antè in hanc reip. noctem incidimus, quàm quò dirigendus cursus esset commodè per ætatem scire possemus. Et quomodo adhuc iactemur, vides: vt nihil verius in nos quàm illud conueniat,

Τὸ μὲν γὰρ ἔνθεν κῦμα κυλίνδεται,
Τὸ δ' ἔνθεν. ἄμμες δ' ἀν τὸ μέσον
Ναΐ φορήμεθα σὺν μελαίνᾳ.

Quæ cùm ita sint, & cùm in hoc ancipiti rerum statu tam multa cottidie impendêre videantur præter naturam præterq; fatum: huc quæso incumbamus, vt huius temporis fluxi breuitatem æternitate famæ pensemus: seiungamusque nos à profano vulgo, cuius inanes fragilesque curæ à corpore ortæ cum eodem occidunt. Et quanquã, quod sentis ipse, cursum ingenij nostri premat hæc importuna patriæ clades: contineamus tamen nos in illis perennibus studiis, quæ eò tutiùs amplecti iam possumus, quò cum paucioribus ea riualibus amamus. Amorem verò nostrum integrum inuiolatumq; seruemus, cuius vsum & suauitatem longa absentia mea fortasse imminuit, de magnitudine quidem eius nihil delibauit. Cui amori testificando libri huius munus habebis, consecratum tibi non solùm à viuo Lipsio, sed pœnè dicam oblatum ab illisipsis mortuis, quibus si tenuium harum rerum iam aut sensus aut cura superest, nihil erit iucundius quàm hærere in animis nostris memoriam sui, in eaque propaganda cum illorum laude nomen tuum coniungi. Et quoniã olim adolescẽti mihi huius ipsius sermocinationis quoddã quasi ἀποσπασμάτιον excidit, in quo erant nonnulla verniliora, quædam etiam iuueniliter redundantia: minimè miraberis, si accisis iis omnibus, alia attexam vel meliora vel grauiora. Vtrumque enim secutus sum, alterũ etiam, vt spero, assecutus. Quam immutandi licentiam mihi & ratio Dialogorum permisit, & verò natura mea imposuit: quæ cùm iam paululũ deferbuerit, & vergere incipiat ad virilem maturitatẽ, vix satis decora in hac ætate videbantur, quæ adolescentiæ nomen apud alios excusauit, apud quosdam etiam probauit. Rectè enim, vt opinor, Alexides:

Ὁμοιότατος ἄνθρωπος οἴνῳ τὴν φύσιν
Τρόπον τιν' ἐστί. τὸν γὰρ οἶνον τὸν νέον
Πολλή γ' ἀνάγκη καὶ τὸν ἄνδρ' ἀποζέσαι.
Πρώτιστον ἀφυβρίσαι κἀπανθῆσαι, πάλιν
Σκληρὸν γενέσθαι.

Dedi autem operam, si modò assequi potui, vt veterum Ro. morem in conuiuiis ignotum plerisque exprimerem: tum scriptorum varia loca, quæ illuc facerent, partim illustrata, partim correcta proponerem. Quid effecerim, tu, & post te alij iudicabunt. Nunc si placet ad sermonem ipsum nostrum veniamus: cuius principium ne tam altè petam quàm in Saturnalibus ille Longæuus, sic gesta res est.

Inambulabam à meridie in hortis, otiosum otium meum Plauti fortè lectione oblectans, cùm accurrit puer nuncians Deinium ex Morinis

reuertisse,& paullò antè ad portam esse conspectum. Exsilui gaudio. excussoq; Plauto cùm soleas & pallium magna voce poposcissem, vt Deinium nec opinantem in hospitio opprimerem: ecce tibi in aditu hortorum ipse Deinius. ad quem accurrens, eumque familiariter complexus, Vt ego te Deini reducem conspicio lubens! inquam: sed satin' saluè? Cùm quidem te saluum complector, inquit. Quid autem res priuata? quid publica? inquam. Priuata, vt volumus, inquit: de rep. quæso sit silentium. Nam neque ego quod audire tibi volenti sit quidquam habeo,& (quod inter nos liceat) ea iam parari videntur, vt verear ne breui nouo Homero opus sit ad nouam malorum Iliada. Melius ominare Deini, inquam,& profectò nondum

Excessere omnes adytis arisq; relictis
Dij quibus imperium hoc steterat.

Attamen, inquit, memento Lipsi; vt istæ ab Oceano nubes minantur, non diu erit quin

Belgica terribili tremet horrida terra tumultu.

Ominantur istuc alij, inquam: vt spero, frustrà: sin autem, mihi tamen aduersus hos fluctus de portu iam prospectum est. Quonam illo? inquit. Æneam imitari constitui, inquam, & incenso Ilio in Italiam demigrare. Tum ille, At videtis Lipsi ne cõmunis Europæ sit ista tempestas, quæ iam quidẽ vrgeri fatis suis videtur. Atque hìc ego abrumpẽs sermonem eius, manuque prehendẽs, Quid stamus? inquam, quàm potiùs in hac cõpluuiata pergula de his aliisque talibus sedentes fabulamur? Ignosce, inquit, non est operæ. Tum ego, Eia! delicias facis Deini. quid operæ? an non est hic primus dies consecratus Lipsio tuo? Vellem, inquit: sed ita negotium est. nam recẽs de via ad Valerium & Carrionem cõmunes amicos committere non debeo quin visam. Malè narras. inquam: & iam intellego quam vim habeat illud tuum, Aliorum amicorum vsu te esse, mancipio meũ. nam penes alios quidem vsus & fructus est: mihi quid præter nexũ superest? Non est ita Lipsi, inquit: semihoram hanc tibi dereptam, vsura solidæ noctis pensabo. Nam tu mihi hodie parochus eris, ligna & salem præbebis. Quid hoc perplexi sermonis? inquam. Cœnam viaticã vespere mihi debes, inquit: habet enim nescio quid inter amicos nocturna illa λέσχη. Ego verò libẽs volensque debeo, inquã. Et abeunte iam illo, Spondesne igitur ad cœnam aduenticiam vespere? inquam. ille subridens, Tu quidem, ait, solennibus verbis rogare emptum videris: sed ne scinde penulam, Spondeo. Vide vt ne demutes, inquam: alioqui ex legibus XII. quoniam mancipio meus esse fateris, duci te iubebo. Ridens ille discessit, ego Plautum reprehendens inambulaui. Nec diu factum est, cùm vnà cum L. Carrione rediens Deinius, Ita vt vadatus, sisto me tibi Lipsi, inquit: sed videsne quàm liberè? qui cõmunem amicũ Carrionem nostrum ausus sum à me dare hospitẽ? sed hospitem ad illud præscriptum Ennij,

Cui res audacter paruas, magnasq; iocumq;.

Et ego ad Carrionem, Mi Carrio, non potuit ipsa opportunitas tam opportunè. Nam ecce tibi præstò puerum hunc, quem ad te arcessendum meditabar mittere. Nihil verò necesse erat, inquit Carrio, nam ego mu-

sica

ſca ſum, vt antiqui loquebantur, inuocatus aduenio. Et admirante me inſolentiam verbi, ſubiicit Carrio, Itáne aſſiduus Lipſi in Plauto es, & fugit te hoc verbũ? Nam veteres, Paraſitos & eiuſmodi nugas hominum qui alienis conuiuiis non vocati ſuperueniebant, facetè muſcas vocarũt. Ita interpretandi Plauti verſus, qui pleriſque ænigma videntur, Pœnulo,

Hoſpitium te aiunt quæritare. Co. *quærito.*
Ly. *Ita illi dixerunt qui hinc abierunt modò*
Te quæritare à muſcis. Co. *minimè gentium.*
Ly. *Quid ita?* Co. *quia à muſcis ſi mihi hoſpitium quærerem,*
Aduenieas huc irem in carcerem rectà via.

Quærebat ille adoleſcens hoſpitium à muſcis, id eſt, liberum ab arbitris & aduentoribus. Id enim ſuprà aduocati dixerant, *Potare amare volt ne-qui ſciat néve arbiter ſit.* Addit deinde ludens de carcere. Nam certè in carcerem periculum non erat nequi inuocatus veniret. Inuenio ita locutos & Græcos. Apud Antiphanem comicum paraſitus inducitur,

Θύρας μοχλεύειν, σεισμός. εἰσπηδᾶν, ἀκρίς.
Δειπνεῖν ἄκλητος, μυῖα· μὴ ἐξελθεῖν, φρέαρ.

Nec diſſimile illud Plauti Mercatore,

Muſca eſt meus pater, nihil poteſt clam illum haberi,
Nec ſacrum nec tam profanum quidquam eſt quin ibi illicò adſit.

Itaque Ægyptios Orus tradit, cùm impudẽtiam ſignare vellent, muſcam pinxiſſe. In Clemente Alexandr. legi, lib. II. pædag. cap. I. paraſitos ipſos appellatos muſcas. Locum, ſi vis, vide. Tum ego, Seruas ſollenne illud tuum Carrio, vt ſpecimen doctrinæ in quouis ſermone appareat. Verumtamen tu non Muſca, ſed optatus conuiua nobis: qui niſi fuiſſes, vidéſne vt in diſcrimen lex illa Varronis vẽnerat, qua voluit iuſſit vt ne conuiuæ ſupra numerum Muſarum, néve intra Gratiarum eſſent? Et conuerſus ad Deinium, Dum cœna coquitur, placétne ad hortos? inquam. Nam ne ſis neſcius habito in veteri meo ſtudio, & hortos (propitiæ mihi Deæ ſint ſi pecco, vel potiùs, quia pecco) non neglegentiùs colo quàm Muſas. Excipit Carrio, Quaſi verò aliquid hac amœnitate ingenij tui dignius ſit: & quaſi antiquitus non idem Deus ſtudiorum præſes fuerit & herbarum. Tum Deinius, Quò tu igitur Venerem ablegas, in cuius tutela hortos eſſe Romani voluerunt, & ea re Vinalia Ruſtica a. d. XII. K. Septembris honori Veneris inſtituerunt? Eſt etiam mihi in mentem vetus Næuij verſus, *Coquus dedit Neptunum, Venerem, Cererem*: in quo vides per Neptunum piſces, per Venerem holera, per Cererem panes ab eadem cauſſa ſignari. Eſt iſtud, inquit Carrio: ſed ab his hortis eôdem ablegata Venus eſt, quò ille inuerecundus cuſtos, cuius nomen inter homines ſerios appellari non debet, Nam Lipſij hortos Gratiarum modò & Muſarum eſſe ſcibis. Subiicio arridens, Neſcio quàm Muſæi horti mei, Carrio: hoc ſcio, hortos iſtos & abducere me ſæpè à Muſis, & ad eaſdem reducere, cùm quaſi in curriculo ſtudiorum defeſſa animi mens in his arbuſtis, & his frugibus mea manu diſſitis; iucundè conquieſcit. Secundùm hæc intrabamus iam hortum, cùm Deinium lacinia pallij reprehendens Carrio, Et quò te agis? inquit, vide ne pecces inſciens. Nam

priusquam intres, leges istas hortuli cognoscendum est, quas illicò vides. Et simul digitum intendit ad tabellam. Tum ego, Abstineamus à nugis, inquam: ego hunc Deinium exlegem habebo: intrate modò. Sed Deinius nihil me moratus, derepta, quæ ad superum limen ianuæ tabella, legit hos versus, quos in persona Vertunni pronuntiari feceram.

Vertunnus custos ad hospitem.

Duas res agere simitu' decretum est mihi:
Et horti leges, & meum nomen eloquar.
Adhibe hospes, sis, vaciuas ædes aurium.
Primumdum mi esse nomen Vertunno scies,
Qui clarus clueo Semones inter Deos.
Namque Imperator diuûm atque hominum Iupiter
Nos cæli ciues in tres classes disparat:
Sunt Superi Di, sunt Inferi, & Medioxumi.
Hos alios alia fungi iußit munia;
Mihi cesßit hortus. hunc colo, atque istinc malas
Lauernionum cum cura arceo manus.
Sic hominum vsu mea pro parte seruio.
Velut hic nunc hortus, quem factum'st biennium
Postquam meæ tutelæ herus concredidit,
Me venerans, hunc introitum vt seruarem sibi:
Néve adeò quisquam sine grandi & solido malo,
Præquam lex patitur, hortum frueretur suum.
Eam legem ego dabo, ne qui peccet insciens.
Principio edictum'st leniter dictis bonis,
Ne in Iustum iniustus quisquam iniustè cogitet,
Quod promiscam omnes, serui sint an liberi,
Dites inopesq; ab aditu volt arcerier,
Præter Musarum qui initiati sint sacris.
Id adeò honori Musarum placitum dari,
Quarum hortus hic mancupio est, vsu tantùm heri.
Quod tu aliter adire speres, nugas egeris:
Ego sum Vertunnus, omnes verto & arceo.
Primum hoc tenebis. nunc intrastin'? optimè est.
Licet ambules hîc per quadrata compita,
Modò ne transcurrens velut hædus lasciuias:
Licet acquiescas compluuiata in pergula,
Modò ne ocquiniscens somno fœdè indulgeas.
Viden' hos ad dextram flores variato ordine?
Viden' hos melones mel & delicias heri?
Bonum factum est, tacitus spectes, tacitus gaudeas.
Nam quod surripere quidquam tu te postules,
Frustrà es: nihil est hic prædæ prædatoribus.
Ne si malè tagax quoquam adieceris manum.
Malum habeas certum, pol, non arbitrarium,
En tibi pro flore pignus capiatur toga.

Satis

Satis hoc viris edicto dictum deputo:
Nunc res mihi cum matronis. hem quid excidit?
Non res sed verba, ne tu mœchum censeas.
Primùm matrona sine marito exestod hinc.
Ita placet Musis, Græcam consuetudinem
Græcæ reducunt, mulier nequa in publicum
Spectandam se sine arbitro præbeat viro.
Deinde autem vos summates atque nobiles
Quæ syrma à tergo trahitis septenûm pedum,
Mala pestis, mala pernicies horti, abscedite,
Aut tragicam vestem supra femur attollite.
Quid est? facturæ hoc estis, an non? abnuunt.
En herclè vt huius sæcli mores possident!
Videri nolunt: quid si tangi? vltrò annuant.
Iam vos puellæ blandæ, delicatulæ,
Nigriuculæ, tenellulæ, integellulæ,
Quas Dominus aduentantes limis adspicit,
Vobis edico, solæ vt ne intretis huc.
Nam dicam ingenuè, noui vos merces malas:
Quarum vna ratio est, steriles intrò ad nos manus
Quas attulistis, grauidas portetis foras.
Quòd si quæ comitem amatorem huc adduxerint:
(Namque omnes norunt, credo, nostræ virgines
Quàm liberæ istiusmodi rerum sient)
Moneo nil præter verba inter se vt misceant,
Neu capita liment, solitis morsiunculis
Et his papillurarum oppressiunculis
Abstineant: non est his nugis noster locus.
Postremò canem aut catellam huc nulla adducito,
Melitæi sint, Sardoi, vel Molossici.
Sin aliter, faxo delicata vt accubes
Non herclè mecum aut cum hero, ne frustrà sies,
Sed cum Catello, scin' quem dicam? ferreo.
De lege tantum est: vir, matrona, virgines.
Bonum factum est, edicta vt seruetis mea.

Dum lentè ambulans ista legit Deinius, ego cum Carrione peruenera-mus iam ad vmbratilem pergulam, in qua concedimus, vitandi solis. Accedens mox eôdem Deinius, Ita me Dius Fidius amet, inquit, (nam iurare eum licet, sub dio sumus) lepidum hoc carmen tuum Lipsi, & quod te in Plauti non esse hospitem testetur. Hoc dixerat sedens, & simul vidit in mensa pauculos positos libros: versusque ad Carrionem, En, inquit, nihil opus erat indice Vertunno, hic ornatus sapienti indicio esse poterat de tutela horti. Sed itáne tu Lipsi grauiora studia in hortis? Nullus ego quidé, inquam: sed ita casu euênit, vt cùm puer de te nuntiaret, nescio quid quasi per iocum & ludum legerem in Plauto. Occupat Carrio, Otiosi sumus: nunquid igitur caussæ est, quin vt veteres illi Romani

ante cænam exercebâtur lauando, fricando, vngendo: item nos aliquic agamus, quod animum iucundè exerceat legendo aut differendo? Et age tu Lipsi, ecquid ex pomeridiana tua lectione audes communicare nobiscum? Cùm dixisset, casu iniicit manum in Senecæ librum, ibidem cum Plauto positum, & renidens, Benè mehercle compositum par, inquit, Seneca cum Plauto. Atqui ne mireris Carrio, inquam, inuenias & in Seneca quod Plautum illustret, & in Plauto quod illum. Eius argumentum Plauti versus Mostellaria,

——me miserum! occidi. Si. *qui?* Tr. *quia*
Venit nauis nostræ naui quæ frangat ratem.
Si. *Velim vt velles Tranio. sed quid est negotij?*

quos anteà sæpè legeram, sed sic vt quasi per nebulam sententiam eorum perspicerem. At quàm clara res ex Senecæ loco, lib. IX. Epist. LXIIX.

Aspice M. Catonem sacro illi pectori purissimas manus admouentem, & vulnera parum demissa laxantem. Vtrum illi tandem dicturus es, Vellem quæ velles, &, Molestè fero: an, feliciter quod agis?

qui locus quidem vti vnicus est, quod sciam, ad Plautum illustrandum & ex quo doceri possit, veteres in consolatione & alloquiis amicorum genus illud sermonis vsurpasse, *Vellem vt velles*: ita vicissim hic Plauti singularis ad Senecæ veram lectionem, quam posui, stabiliendam. Nam in vulgatis libris, *Nollem quæ velles*, imperiti Aristarchi nostri fecerant. Præclara verò monitio, inquit Carrio: sed quoniam in Mostellaria es porrige quæso librum. Redeo enim in memoriam alterius versus,

Alter versus Mostellar. interpretatus.

Si tibi sat acceptum est fore amicum tibi sempiternum,
Soli gerendum morem censeo, & capiundas crines.

cuius sententiam iamdiu frustrà inquiro. Interpellat Deinius. At si nescis explicauit hoc nuper in Aduersariis suis illud Galliæ decus Turnebus: cui placet Capere crines, esse blandè & amatoriè osculandi caussa capillos prendere, vt & aures solebant. Tum ego: Magnum virum, Deini, nominas, inquam, magnum: & cui fortasse, in his studiis, simile nihil ætas nostra tulit. Nam, non feret, nolo dicere: quia iam nunc est adolescens in Gallia nobilis, qui Turnebi laudi succrescit. De quo quid & quantum augurari debeamus, nisi deprecatus numina læua, non ausim dicere. Sed vt de re, vereor vt conquiescere in hoc Turnebi iudicio hic Carrio possit. Dicit enim sine exemplo, sine teste. Ego putabam, Capere crines, non aliud esse quàm Nubere, & matronā fieri. Nam ornatus matronarum vt alia quædam propria habuit, exempli caussa duplicem vittam, stolam, &c: sic etiam crines peculiari quadam ratione formatos. Itaque Plautus Milite, cùm instrui ancillam ornatu matronarum vult, ait

Vtique eam ornatam adducas matronarum modo
Capite comto, crines, vittasq́; habeat.

Facit huc, opinor, illud Festi, *Senis crinibus nubentes ornantur, quòd is ornatus vetustissimus fuit, quidam quòd eo Vestales virgines ornentur.* Inter hos sermones cùm puer interpellasset de cæna, surgens ego, Eamus, inquam ad cænam, non illam Pontificiam aut Saliarem aut Adiicialem, sed qualem lex Fannia iussit aut Licinia centenaria. Nam nostra hæc cæna Du

›ia non erit, & vereor ne nihil nisi terra natum habeat. Eiusmodi cænas, nquit Carrio, Plautus Terrestres appellat. Horatius egregiè cænas sine anguine imitatione Græca, vt opinor. Apud Diphilum Parasitus augu-ia captans ex fumo colinæ, *Cæna sine sanguine à Græcis.*

Ἐὰν δ' ἐ πλάγιος καὶ λεπτὸς, εὐθέως νοῶ
Ὅτι τοῦ μοι τὸ δεῖπνον ἀλλ' οὐδ' αἷμ' ἔχει.

am intraueramus cænaculum, posco alta voce Aquam manibus. Laui-mus, & cùm nescio quid leuiculæ contentionis de loco esset, De dignio-i loco, inquam ego, more maiorum statim videbimus: nunc te Deini eges hospitij migrare nolo, Regi & Patri cænæ parendum est. Cùm asse-lissemus igitur & puer more patrio oua cum lactucis ad cęnam dedisset: tatim Deinius, Et quis verò apud maiores Lipsi locus dignior? Tum ego, Heu! creditorem acerbum! vix debere incepi, tu flagitas. Sed hoc potiùs gamus Deini, & ex præcepto maiorum ab his ouis cænam ordiamur. Et imul porrigebam manum ad oua. Respicit me Carrio, Et quo tandem præcepto? inquit. An non meministi legere, inquam, illud Horatij? *Oua apud antiquos initium cænæ.*

——— *si collibuisset ab ouo*
Vsque ad mala citaret io Bacchæ. id est à prima mensa ad postre-nam, quoniam ab ouis videlicet cænatio inciperet, in pomis desineret. ic enim maiores soliti sunt. Hinc est quod Catius ille apud Horatium ænarum artem editurus, primum omnium de ouis tradit,

Longa quibus facies ouis erit. In hanc rem & Varro emendandus Endymionibus, *Varro correctus apud Nonium.*

Discumbimus mussati, dominus maturat oua, ac cænam committit.

ta enim tribus Nonij locis legendum censeo, aut certè *Dominus maturo uo cænam committit*. Nonius enim ipse disertim explicat, Committit, d est, incipit: nimirum vt Latinè committi dicuntur ludi. Etiam Apu-eius Milesia IX. oua Gustulum ab hac caussa appellauit. Tum Carrio, Teneo de ouis, inquit, & iam scio cur Cicero epistola ad Pætum per io-um scripserit, *Integram famem ad ouum adfero*: de lactucis Lipsi vide ne illas, quas non incohasse, sed clausisse cænas ouorum, vel Hispano poëta este, potes cognoscere. Idem scriptor Moreti voluit illo versu,

Grataque nobilium requies lactuca ciborum. *Lactuca cænas veterum clusit.*

Simile quid apud Athenæum memini legere, si is tibi ad manum est. Est verò, inquam: & cùm puero innuissem, adtulit librum, ex quo Carrio sta legit, οἱ μέντοι ἀρχαῖοι πάντες πρὸ τοῦ δειπνεῖν οὐ παρέφερον οὔτε μήτρας οὔτε θρίδακας, οὔτε ἄλλό τι τῶν τοιούτων, ὥσπερ νῦν γίνεται. Tum ego, Benè mones Carrio, inquam, & ita vt dicis, olim res fuit. Posteà mos ille muta-uit: & quidem iam tum Horatij ætate lactucas in principium cænæ fuis-e discimus ex conuiuio Nasidieni, in quo statim ponuntur,

——— *acria circum*
Rapula, lactucæ, radices. His dictis, ad me Deinius, Et quid iam Lipsi? soluisne vltrò quod debes de ordine discumbentium? an ex legi-bus XII. manum tibi endoiacio, & in neruum compingo? Arridens Car-rio, Clementer, inquit: nā dies iusti XXX. nondū elapsi sunt. Tum ego, Vo-cas me Deini in sermonē non tam difficilem, quàm longum: quia tamen dictu-

dicturus promisi, ne tricari videar, dicam. Et quidem vt res possit intellegi ordiar paullò altiùs. Primùm omnium scitis veteres Ro. vti & Græcos non sedisse ad mensam, vt nunc solitum est, sed accubuisse. Quem morem etiamnum plerusque Oriens vsurpat. Hîc Deinius, Ne grauare, inquit: in ipso aditu interpellandus es. Nam Homerus certè, aliter ac tu, heroäs illos suos sicut & procos Penelopes sedentes in conuiuio facit. Est in mente versus Odyss.

Veteres accubuisse ad mensam.

Δαιτυμόνες δ᾽ ἀνὰ δώματ᾽ ἀκουάζονται ἀοιδοῦ
Ἥμενοι ἑξείης.

Catullus etiam noster nónne in Nuptiis Pelei de sessione intellegendus est? *Qui postquam niueos flexerunt sedibus artus.* Respondi ego, Ne frustrà sis Deini, de vetustissimis illis & heroicis temporibus nullus hîc loquor: ne id quidem nos turbet, si fortè serui aut sordidi Cynici aliquot philosophi ad mensam non accubuerint, quò respexit Plautus Sticho, *potiùs in subsellio Cynicè accipiemur, quàm in lectis:* nam mihi vulgatū modò Ro. morē exprimere consiliū est. Quem hunc ferè, quà ex libris, quà ex monumentis veterū, fuisse collegimus. In cænaculo mensa collocabatur rotunda, humilis: inferiorum quidem hominum tripes & ex simplici ligno, lautiorum citrea, aut acerna, aut lamina argentea intecta: quam pes eburnus fabrè factus, puta in modum Pardi aut Leonis, sustinebat. De priori mensa Tigellius ille apud Horat. adfectata paupertate,

Plautus Sticho illustratus.

——— *Modò sit mihi mensa tripes, & Concha salis puri:*

de altera Iuuenalis, ——— *Putère videntur*
Vnguenta atque rosæ, latos nisi sustinet orbes
Grande ebur, & magno sublimis pardus hiatu.

Circum mensam tres, vt plurimum, lecti erant, ex quo Triclinij nomen. Vel duo etiam, quod Plautus Biclinium: posterior ætas hoc aut aliquid simile Sigma vocauit. Quod cùm esset in formam hemicycli aut lunatæ testudinis exstructum, vocari placuit nomine litteræ Græcæ: quia, vt ex marmoribus liquet, illa ætas sigma litteram vt mediam lunam scribebat, C. Martialis,

Sigma quid.

**Nos hæc fusiùs explicamus in Ritibus conuiuialibus.*

Aspice lunata scriptum testudine sigma:
Octo capit, veniat quisquis amicus erit. & lib. x.
Septem sigma capit, sex sumus, adde Lupum.

Lampridius, *De croco sigma strauit, cùm summos viros inuitasset ad prandium.* Ij porrò lecti insternebantur aulæis, purpura, aut alia veste stragula, pro copia aut inopia conuiuatoris. Id sub horam cænæ fiebat. Interpellans Deinius, Et quæ, inquit, antiquitus hora cænæ? Puto fuisse diei nonam, inquam. Nam octaua hora lauabantur. Martial.

Hora cænæ.

Nunciat octauam Phariæ sua turba iuuencæ,
Temperat hæc thermas, nimios prior hora vapores
Halat. Nona decumbebant. Idem Mart.
Imperat exstructos frangere Nona thoros.

Hinc intelligimus cur reprehensum vt intempestiuum à Satyrico sit,

Exul ab Octaua Marius bibit. & fruitur Dis
Iratis. Sed priusquam accumberent, togas mutabant vestibus quas

Vestes ad cænam.

quas à re Cænatoria dixerunt. Petronius, *Cænatoria repetimus, & in proximam cellam ducti sumus, in qua tres lecti strati erant*. Mart. in Apophoreto, Cænatoria,

Nec fora sunt nobis nec sunt vadimonia nota,
Hoc opus est, pictis accubuisse thoris.

Tum etiam soleas pedibus demebant, ne lectum conspurcarent. Intellegendus ita Plautus Truculento,

Excalceari sol tos ante discubitũ.

Iam redit animus, deme deme soleas, cedo vinum.

Plautus correctus.

Ita enim explendus addita voce versus est, auctorib. libris. Martialis:

Deposui soleas, adfertur protinus ingens
Inter lactucas oxygarumque liber. Horatius de Nasidieno inter cænam surgente, *Et soleas poscit*. Hic Deinius, Singuline igitur conuiuæ, inquit, singulares lectos habebant? Minimè gentium, inquam: sed aut terni, aut plerumque quaterni vnum lectum occupabant. Horat.

Quot conuiuæ in vno lecto.

Sæpè tribus lectis videas cænare quaternos.

Si plures, sordidum id & minimè lautum habebatur. Cicero in Pisonem, *Nihil apud hunc lautum, nihil elegans, &c. Græci quini stipati in lectulis, sæpè plures*. Ita fiebat vt ex vna communi mensa vix supra XII. vescerentur. A quo numero illa Augusti famosa cæna apud Sueton. Δωδεκάθεος dicta. Apud Macrobium tamen in cænæ Pontificiæ descriptione in duobus tricliniis decem modò conuiuæ nominantur, vt pareat in magnifico aliquo epulo vix binos lectum vnum occupasse. Iam verò modus accubitus hic erat. Accumbebant reclinata supera parte corporis in cubitum sinistrum, infera in longum porrecta ac iacente: capite leuiter erecto, dorso à puluillis modicè suffulto. Ab hac ratione interpretor & emendo Plauti versum Milite,

Modus accumbendi.

Sed procumbunt, & se percellunt, dimidiati dum appetunt.

Vt enim apud Horatium fastidiens, &

Plautus Milite emendatus.

Languidus, in cubitum sese conuiua reponit: ita contrà inhians & imminens toto corpore in cibum procumbebat, & à decoro illo habitu recedebat. Qualem gestum exprimere voluit Plautus. Iterùm Deinius, Sed quis decubitus plurimùm? aut quomodo omnes æqua parte ad mensam pertingebant? Vide sis, inquam, hoc modo. Primus decumbebat ad caput lecti, cuius pedes porrigebantur pone dorsum secundi: secundus verò occiput obuertebat ad vmbilicum primi, puluillo interiecto, pedes iacebant ad tergum tertij: & sic deinceps tertius, sic quartus. Hoc iam tenetis? Agite nunc de loco digniori, vnde hic sermo manauit. Is qui primus & ad caput lecti decumbebat, Summus dicebatur: qui ad pedes, Imus: qui inter istos, Medius. Hinc illa Plautina, *Da puer ab summo*. & Horat. *secutis omnibus imis*. Tum Carrio, Nempe igitur hoc dicis, Summum locum dignissimum antiquitus fuisse? vt in illud Virg.

Inde thoro pater Aeneas sic orsus ab alto. Seruius Altum thorum, locum summum interpretatur, quem ait Pontificalem fuisse. Subiicio ego, Musæ melius quàm vt hoc dicam. Nam ego non Summum, sed Medium locum honorificentissimum habitum confirmo, quidquid illi Seruiani admutilati Commentarij præ se ferant. Cicero Epist. lib. IX. ad

Pætum, *Accubueram hora nona. Vbi? apud Eutrapelum: & quidem supra me Atticus, infra Verrius, familiares tui*. En, Summus Atticus fuit, Medius Cicero. quid autem clarius, quàm Ciceronem consularem senem dignissimo loco accubuisse? Ita apud Virgil.

——— Aulæis iam se regina superbis
Aurea composuit sponda, mediamq; locauit. vt decebat reginam.

Apud Sallust. III. Hist. *Igitur discubuere, Sertorius interior in medio, super eum Tuscus Fabius Hispaniensis, Senator ex proscriptis: in summo Antonius, & infra scriba Sertorij Versius, & alter scriba Mæcenas in imo. Medius inter Tarquitium & Ouium Perperna*. Ecce è duobus lectis alterum medium Sertorius occupat vt Imp. alterum Perperna vt conuiuij dominus. Puto ad hunc morem emendandum Plautum Sticho, vbi vulgò,

Plautus emendatus.

Haud postulo equidem med in lecto accumbere,
Scis tu med esse imi subsellij virum.

Scripserim, *medio in lecto*. Neque enim hoc Parasitus dicit se nolle in lecto accumbere, (ita enim exclusissimus à cæna fuisset) sed nolle medium aut summum, satis esse si in imo hæreret. Idq; sequentia Plauti docent. Vt distinctè igitur concludam, si tres conuiuæ in vno lecto, medius dignissimus: proximus honore, Summus. Si quattuor; medium censeri arbitror, proximum à summo. Si duo tantùm dignissimus Summus fuit. Atque ego quidem de hac re ita censeo: nisi quid huic Carrioni secùs videatur. Mihíne? inquit ille. Tu verè Lipsi ista eruditè. Vnum modò. Censésne tam anxiè ac nunc fit, discrimen istud locorum seruatum antiquis? Quippini, inquam, in primis anxiè. Audi Senecam I. vt opinor, De ira. *Minus honorato loco positus irasci cœpisti conuiuatori, vocatori, ipsi qui tibi præferebatur. Demens, quid interest, quam lecti premas partem? Honestiorem te aut turpiorem potest facere puluinum?* Sed satis de nugis: & næ ego exhibitor elegans, qui conuiuas meos sermonibus pasco. Simul innui puero vt secundam cænam adferret. Cumque ille sublatis mensis gallinam rusticanam dedisset, & altrinsecus pullos, cum oliuis, rapulis, cappari: conuersus ego ad conuiuas meos, Ad hunc sanè apparatum nec Structore nec Chironomonte opus erit, Indice multo minus. Venit enim in mentem moris ridiculi apud antiquos. Nam solitum Athenæus tradit domino conuiuij simul ac decubuisset schedam dari, quæ descripta ordine obsonia omnia haberet, vt iam tum sciri posset quid postremum coquus missurus esset. Hac molestia quidem nos carebimus. Et ad Carrionem, visne frater de ista parente trium liberorum? Simul abrupi gallinæ alam, eaque Carrioni apposita, Mirum, inquam, ni hæc auis ex familia Curionum fuerit, aut certè ex gente Licinia, cuius cognomen manifestè præfert. Nolo tamen frustra vos esse, hæc tam male habita gallina cænæ nostræ caput est. Hîc cùm Deinius Carrionem intuens quærere videretur, quid esset caput cænæ: occupans ego, Ne id cum damno tuo ignores Deini, dicam. Cænam antiqui in tres partes tribuerunt, siue placet dicere Missus. Primum missum, Antecænam siue Gustationem, siue Gustum dixerunt: secundum, in quo præcipui & lautissimi cibi, propriè Cænam: tertium, in quo bellaria, Mensam pomorum, siue Mensas secundas.

Index cænæ.

Triplex diuisio cænæ.

cundas. Quod quæris igitur, secundi missus præcipuum ferculum, Caput cænæ dictum fuit. Exemplum. Hanc gallinam & hos pullos, & oliuas, & rapula, & capparim, omnia simul, propriè Cænam dixero: caput autem cænæ huius, gallinam ipsam. Ita Martial. *Quid propriè caput cænæ.*

——— mullus tibi quattuor emtus

Librarum cænæ pompa caputq; fuit. Cicero V. Tuscul. *Negauit se iure illo nigro, quod cænæ caput erat, delectatum.* Gemina ratione Græci κεφαλὴν δείπνου appellant. Alexis:

Βοτρύδιόν τι χορεῖον ἐν ποτηρίῳ
Ἐπιπαίζεται, κεφαλὴ δὲ δείπνου γίνεται.

Nec absimili metaphora Liuius Fundum Veientanum, caput patrimonij appellauit. Optimè, inquit Deinius: sed possum ex te scire à quibus auctoribus illa distinctio cænæ sit? Potes verò, inquam. De antecęna Macrobius, *Ex indice Metelli pontificis cæna hæc fuit. Antecænam, echinos, ostreas crudas quantum vellent. In cæna, sumina, sinciput aprugnum, patinam piscium,* &c. De gustatione Petronius, *Ipsi discubuimus, & gustatione mirifica initiati, vino etiam Falerno inundabamur.* De gustu Martial. *Antecæna.* *Gustatio siue Gustus.*

Prima tibi dabitur ventri lactuca mouendo
Vtilis, & porris fila resecta suis.
Et quæ Picenum senserunt frigus oliuæ:
Hæc satis in gustu, cetera nosse cupis?
Mentiar vt venias, pisces, conchylia, sumen, &c.

Tum Carrio, Inuenio etiam Lipsi eam cænæ partem, Prandium, ab Horatio dictam,

——— Ille salubres
Aestates peraget, qui nigris prandia moris
Finiet. Hoc enim dicere Catius voluit, initio cænæ ponenda mora esse, quod Galenus & medici probant: non autem nihil sumendum præter mora. Vocarunt antecænam etiam Promulsidem, ideò videlicet quòd daretur ante mulsum. Nam antiqui in conuiuiis non temerè primam sitim nisi mulso sedabant. Quod ipsum principio cænæ vel confectum apponi moris fuit, vel eius loco separatim vinum & mel, vt conuiua quisque pro arbitrio id temperans mulsum sibi conficeret. Hinc apparebit cur Varro scripserit III. De re rust. *Fauus venit in altaria, & mel ad principia conuiuij, & in secundam mensam administratur.* Clarum etiam quid velit Catius apud Horat. *Promulsis.* *Varro explicatus.*

Aufidius forti miscebat mella Falerno,
Mendosè. quoniam vacuis committere venis
Nil nisi lene decet.

Lusit in hac Promulsidis voce nimium argutè scortillum illud apud Petronium, quæ protracto peculio pueri Gytonis, *Hoc tam rude, inquit, belle cras in promulside libidinis nostræ militabit. Nam hodie post asellum Diaria non sumo.* significans videlicet illud pueri vasculum minutum quasi in antecęnam sibi fore, ad libidinem solidam & robustam iritandam. Ab his sermonibus aliquantum silentium fuit: cùm ego ad Deinium, Et quid mi Deini, cæna hæc Pythagorea erit inter mutos? Imò Platonica *Petronij liberius dictum explicatum.*

 potiùs,

potius,inquit ille. Nam vt olim Timotheus ille dicebat, Τὸν Πλάτωνα εὖ δειπνεῖν μᾶλλον εἰς ὑστεραίαν, ἢ τὴν παροῦσαν ἡμέραν: ita nos de tua cæna possumus, in qua ea audimus quæ non solùm postridie, sed ætatem delectent. Τά γε τ' ἀναθήματα δαιτός. Hoc est meherclè, inquam renidens: sed tamen Deini si benè nobis cibo non est, at vino erit; & si Cerealia non possumus, Liberalia celebrabimus. Et heus puer, vinum. Acceptoq; cyatho, Hunc, inquam, Deinio & fortunæ eius Reduci. Cumque ebibissem: Profectò, inquam, verum est verbum vetus, Post sitim & sermonem

Ἡδύς τε πίνειν οἶνος Ἀφροδίτης γάλα.

Et Deinio repletum porgens, Accipe, inquam, amicissimum caput, & fac memineris elegantes illos & auro contrà emendos versus Varronis,

Vino nihil iucundius quidquam cluet.
Hoc continet coagulum conuiuia,
Hoc hilaritatis dulce seminarium,
Hoc ægritudinem ad medendam inuenerunt.

Accepit Deinius, cumq; eduxisset, Te imitabor Lipsi, inquit. Ite curæ ad seueros. Atque en tibi pro suauissimis Latinis istos Græcos:

Ὦ πᾶσι τοῖς φρονοῦσι προσφιλέστατε
Διόνυσε καὶ σοφώτατ' ὡς ἡδύς τις εἶ,
Ὅταν ταπεινὸν μέγα φρονεῖν ποιῇς μόνος,
Τὸν τὰς ὀφρῦς αἴροντα συμπείθῃς γελᾶν,
Τόν τ' ἀσθενῆ τολμᾶν τι, τὸν δειλὸν, θρασύν.

Conuersisque iam nobis in solutam hilaritatem, Quia inquam,

Plautus emendatus.

Omnibus modis temperare certum est nostrum hodie conuiuium.

Leges conuiuiales.

vt ἐν παρέργῳ Plauti Stichum emendem: ecquid auctor es Deini, vt more maiorum huic conuiuio leges scribamus, quas ante crastinum Luciferum sine fraude nemo nostrûm migrarit? Egóne? inquit Deinius. siquidem hoc ab antiquis est, nunquam defugiam auctoritatem. Est verò Deini, inquam, nec à nostris solùm, sed etiam Græcis, & quidem philosophis. Nam Xenocratem in Academia, Aristotelem in Lyceo συμποσιακοὺς νόμους scripsisse, Athenæus testabitur. De Romanis verò, iam inde à regum temporibus hunc morem obtinuisse ex Plinio discimus, qui legem Posthumiam regis Numæ commemorat, *Vino rogum ne respergito.* De qua Catullus intellegendus, *Ingere mî calices amariores, Vt lex posthumiæ iubet magistræ.* Hîc Carrio, Vide etiam atque etiam quid adfirmes Lipsi. Nam & illud Catulli aliter adhuc acceptum non ignoras: & verò quis auctor est Numæ legē illam conuiuialem potiùs quàm seriam aut politicam fuisse? Respondi ego, At rem tibi auctorem dabo. Nam quî potest vt seriò id Numa vetuerit, cùm constet ex omnibus antiquis, sollenne fuisse vino rogum respergi? Ita Æneas ad Anchisæ tumulum, *duo ritè mero libans carchesia Baccho Fundit humi*: & Festus auctor, Respersum vinum dici, quia vino sepulcrum spargebatur. Nequid tamen dissimulem, Plinius lib. XIV. eam legem vt seriam visus est accepisse. Itaque vt hoc in medio relinquamus, antiquitatem tamen eiusmodi legum ex Ciceronis De senectute est ostendere, apud quem Cato inducitur, *Me verò & magisteria delectant à maioribus instituta, & is sermo qui more maiorum*

Catullus interpretatus.

rum à summo adhibetur in poculo. Eamdem rem intellexit Cicero in Verrem, *Iste enim prætor seuerus ac diligens, qui populi R. legibus numquam paruisset, illis diligenter legibus quæ in poculis ponebantur obtemperabat.* Redeo etiam in memoriam Lampridij, apud quem insignis locus ab ignoratione huius moris corruptè legitur: cuius quia verba non suppeditant, age tu puer adfer librum. Ecce igitur in eius Eligabalo hæc verba, *Præfectum vrbicum sæpè post cœnam ad potandum vocabat, adhibitis & præfectis prætorio, ita vt si recusarent, magistri eorum eos cogerent.* Ineptè inculcata voce, cùm scrib. sit, *Magistri eos cogerent.* Qui enim has leges bibendi ferebat, Magister vulgò dicebatur: Varroni etiam Modimperator: Horatio, Arbiter: Plauto, Dictator: Græcis, συμποσιαρχὸς, βασιλεὺς, vel στρατηγός. qua postrema voce & Plautus vsus est Sticho,

Lampridius in Eligabalo correctus.

Quid magister.

—— dum ea se exornat, nos volo
Tamen ludere inter nos: strategum te facio huic conuiuio.

Plautus explicatus.

Hîc arridens Deinius, Vt hæc res est, inquit, video descendendũ in campum Martium esse, & hunc Strategum intra Septa suffragiis populi R. Quiritium creandum. Vocabo tribus. Quem autem eligis tu Lipsi? Excepi ego, Vis palàm designem, an potiùs per tabellam? Palàm, inquit Deinius. Tum ego, Quod igitur sine fraude legis Cassiæ tabellariæ fiat, ego hũc L. Carrionem Magistrum,* L. L. Scrib. C. palàm renuncio. Tecum sentio, inquit Deinius. Et Carrio, Atqui, inquit, videte Quirites ne vitio creetis, & posteà abdicare cogatis. Quid iam? inquam. Quia, inquit, hæc comitia vestra, præter morem veteris reip. sunt. in qua non suffragiis populi hic Magistratus creari, sed eligi sorte solet. In sortem tali erant. Ita Horatius,

Id est, Legum scribendarum caussa.

Quomodo magistrum crearent.

Et domus exilis Plutonia, quò simul mearis
Nec regna vini sortiere talis,
Nec tenerum Lycidam mirabere.

Regna vini, hæc magisteria appellat: & ineptè Luisinus, qui explicat Regna vini talis, id est, tam suauis & generosi. Exstant huius moris vestigia passim in Plauto: vt Mostellaria, cùm Philematium meretrix decumbere vellet, statim quærit,

Vide tali vbi sunt? vbi vnguenta? Et Asinaria,
Iace pater talos, vt porrò nos iaciamus.

Et prorsus id in omni conuiuio obseruabant. Interpellans ego; Benè & prudenter monuisti, inquam: sed cùm varij talorum iactus sint, Venus, Canis, Senio, Chius: quis ex his fuit magistro creando? Propriúsne aliquis? an id in arbitrio ludentium? Imò proprius, inquit Carrio: & qui primus è conuiuis Venerem iecerat, is Magister. Horatius,

Veneris iactus Magistrum faciebat.

—— quis vdo
Deproperare apio coronas
Curátve myrto? quem Venus arbitrum
Dicet bibendi?

Facit huc dictum illud Catonis apud Plutarchum, Ἐν δὲ τοῖς δείπνοις ἐκηρῦτο περὶ τῶν μερίδων. εἰ δὲ ἀπολάχοι, πρῶτον αἱρεῖν τῶν φίλων κελευόντων, ἔλεγε μὴ καλῶς ἔχειν ἀκούσης τῆς Ἀφροδίτης. Addam pro corollario

Plautus explicatus. insignem locum Plauti, qui multis negotium fecit, Curculione,

Talos arripio, inuoco almam meam nutricem Herculem:
Iacto Basilicum. propino magnum poclum, ille ebibit.

Basilicus iactus. Ita enim interpungo, nec dubitandum censeo, quin Basilicum iactum, Venereum intellexerit. Cùm enim Græci Magistrum vulgò βασιλέα dicerent: quid caussæ est, quin iactum illum proprium regi creando, Basilicum rectè vocarit? Quòd Herculem Basilicum coniunctim accipiunt, *Vide lib. I. Cap. XXI.* Latinè vt loquar, germanæ nugæ. Nam Herculem nutricem suam Parasitus facetè & optima caussa dixit. de qua plura dicere non est huius loci. Conticuerat Carrio: & Deinius caput quassans, Eleganter quidem ista dicuntur & eruditè, inquit, sed mehercle importunè. Nam hæret planè hæc res, tali desunt, nisi quid tu Lipsi expergisceris. Egóne? inquam. sic sine desint: talorum vicem sortiemur alea. Ne Di sirint, inquit Carrio, vt tam apertè contra leges Romanas. quin potiùs ecce vobis aliud ab antiquis; quos inuenio Magistros interdum sola corollæ impositione dixisse. *Plautus explicatus.* Nisi cui vestrûm aliter illud Plauti è Persa interpretandum videtur,

Do hanc tibi florentem florenti, tu hic eris
Dictatrix nobis.

Surgens Deinius, O versum opportunum, inquit, & auro contrà non carum! Est verò planissimè ita interpretandus. Et cùm ad aurem mihi quiddam insusurrasset: Ita verò, curabitur, inquam. & statim vocato puero coronam ex rosis plectilem adferri iubeo, eamque allatam accipiens, & Carrioni modicè reluctanti imponens, Cape hoc insigne Regni, inquam, cum Dis benè volentibus: tu huius conuiuij Dictator eris, vti qui Optima lege vnquá dictator fuit. Quinctius factus sum, inquit, Dictaturam properabam euadere, ab aratro reuocor. Sed tamen parebitur vobis, & quæ res mihi magistratuique meo, huic conuiuio vobisq; benè vertat, accipio honorem. Videte modò ne leges meæ præter opinionem vestram sint. Ac deinde post paululam moram, Conuiuij huius *Conuiuij leges.* lex, inquit, hæc esto.

I. *Vinum purum putum puer infundito.*
II. *Nymphis in hoc regno aqua & igni interdictum esto.*
III. *A summo ad imum more maiorum bibunto.*
IV. *Patera vinum circumferunto.*
V. *Decem cyathi summa potio sunto.*
VI. *Musis nonum, decumum Apollini libanto.*
VII. *Dominam siquis habessit, indicium facito:*
IIX. *Eius & propitiæ Deæ nomine supra numerum bibito.*
IX. *Dicta, & iocos vsurpanto.*
X. *Ast intra licentiam & conuicia vtraque sunto.*
XI. *Rixæ, clamor, contentio, ad Thracas ablegantor.*
XII. *Eorum vicem carmen aliúdve quid Musæum proferunto.*
XIII. *Deq; eo modicè & modestè anquirunto;*
XIV. *Angeronæ sacra mensa habetor.*
XV. *Dicta, indicta, facta, infecta in vino inscribuntor.*

Qui hasce leges frausus escit, sacer, intestabilis viuito.

Reci-

Recitata lex est.in qua siquid rogaui quod per leges plebeíve scita rogari ius fas non siet. E. H. L. N. R. E. Vos si ita videtur discessionem facite, ego tabellas diribi,& sitellam circumferri iubebo. Atque hîc Deinius,vt videbatur,commotior, Itaque Lipsi,inquit, circumueniri nos ab hoc Solone taciti patimur, qui leges eas tulit, quas vix Euander cum sua matre intellexerit? Aut explicet igitur, & more Ro. legem suadeat,aut me viuo ne perferat. Atque adeò nisi hic Lipsius intercedat, ego iam nunc tamquam Augur obnunciaturus sum, & *Ioue tonante* dicturus. Et subridens Carrio, Ego verò nisi caues bone augur, inquit, Cæsarem imitabor, & hunc bibulum duci iubebo. At Deinius me intuens, *Porrò Quirites! libertatem perdimus.* Sed ego apprehensa manu eius quiescere iubeo, & versus ad Carrionem, tu quidem Magister Sullaturire videris, inquam: sed tamen scito.ne ego quidem, *Vti rogas*, dicturus sum nisi lege explicata. Video cum factiosis Tribunis mihi rem esse, inquit Carrio: Dis gratia, quòd legem hanc Romæ non Locris ferimus. alioqui,vt hic Deinius vultu minatur, periculum legislatori à laqueo erat. Sed tamen agite, in summo imperio clemētiam laudari volo, explicabo legem, eamque iterùm quasi promulgabo, & faciam vestræ spontis.

Primum & II.caput meæ legis, quibus vinum merum esse iubeo, & *De vino meraco.*
Nymphas, siue placet dicere Lymphas, (ita enim ἀδιαφόρως antiqui dixerunt) in exsilium mitto: scire licet esse à Catullo nostro, qui ex lege Posthumia iussit lymphas abire ad seueros. Et rectè Catullus. Lymphatum enim vinum lymphatam mentem efficere putandum est. Hic Deinius, Vt principium huius legis est, inquit, video nos Caninam cænam minimè habituros. Quippe, subiecit Carrio, Vinalia hodie non Fortinalia agitanda sunt: & placet Plautinus ille Sosia, qui *Hirneam, vt matre fuerat natum, vini eduxit meri.*

Tertium caput A summo bibere iubet: hoc est, quod Græci dicunt ἐν *Quid A summo bibere.*
κύκλῳ πίνειν, ab eo conuiua videlicet qui summus accumbit, ad Imum. Quod quale sit, ex superiore sermone Lipsij licuit cognoscere. Morem hunc Romanis solennem in omni conuiuio fuisse cum paullò hilarius inuitare se vellent, facilè ostendero. Plautus Persa,

——— *Age puere*
A summo septenis cyathis committe hos ludos.

Asinaria,

Da puere ab summo, age tu interibi ab infimo da suauium.

Pertinet huc illud Ciceronis in Catone, *Et is sermo qui more maiorum A summo adhibetur in poculis.* ita enim haud dubiè is locus legendus, exturbata voce quæ in vulgatis insederat, *à summo magistro.* Iterùm Plautus Menæchmis,

Standum est in lecto si quid de summo petas.

Interpellaui ego, Et licet monere Magister? inquam. Annuit Carrio. *Plauti*
Quod igitur pace tua dicam, inquio, hoc postremum Plauti alienum ab *versus cor-*
hac sententia confirmanda est. Nihil enim eo loco Plautus de potione *rectus.*
voluit. Videturque melior lectio quàm in libris aliquot antiquis exstare comperi, *si quid de summa petas.* Idq; versuum ipsa ἀκολουθία comprobat,

Cereales

Cereales cænas dat, ita mensas exstruit,
Tantas struices concinnant patinarias,
Standum est in lecto siquid de summa petas.

De summa, igitur, ἐλλειπτικῶς accipio, patina videlicet aut Struice. Labor, inquit Carrio, vt tibi assentiam: in eam tamen sententiam quá dixi Turnebus id, si commemini, libro VI. accepit. Sed audite sultis cetera.

Patera cui vsui antiquis. Varro explicatus.

IV. caput de poculi genere sancit, aliisque exclusis solam pateram potioni huic A summo relinquit. Non temerè. Nam etiam antiquitus patera huic vsui sacra. Varro IV De L. L. *Præterea in poculis erant pateræ, eò quòd pateant latiùs ita dictæ. Hisce etiam nūc in publico conuiuio antiquitatis retinendæ caussa, cùm Magistri fiunt, potio circumfertur, & in sacrificando hoc poculo magistratus dat Deo vinum.* Ergo, inquit Deinius, circumferri potionem, hoc loco Varronis idem censes quod in orbem præberi A summo? Quippini, inquit Carrio. & docet id Plautus Persa,

Et Plautus.

Age circumfer mulsum bibere, da vsque plenis cantharis.

De numero poculorum in bibendo.

V. caput decem cyathos definit, qui numerus arbitrij mei est, fateor, sed tamen imitatione antiqua. Hìc Deinius, Non possum, inquit, Magister quin interpellem, ne si duci quidem me iusseris. Iupiter bone! decémne cyathos? An te leges Cotylis & Tricongiis, aut Ciceronis filio putas scribere? Ridens Carrio, Non puto, inquit, sed estis tamen poëtæ. Quid, malum, poëtæ? inquit Deinius. Sit pudor, & audi saltem Varronem monentem, Est modus matulæ. Imò, inquit Carrio, Venusinum illum potiùs canentem audio,

Qui Musas amat impares,
Ternos ter cyathos attonitus petet
Vates: tres prohibet suprà
Rixarum metuens tangere Gratia.

Decē cyathi summa potio.

Aut nouem igitur Deini bibe, aut nuncium remitte Musis. At tu decem definis, inquit Deinius. Nimirum Plauto auctore, inquit Carrio, in Sticho,

Plautus illustratus.

Vide quot cyathos bibimus? St. *tot quot digiti sunt tibi in manu.*
Tibi propino decim, affonde tu tibi inde si sapis.

sic enim eos versus sanè quàm eleganter hìc Lipsius restituit, cùm in libris vulgò sit, *propino * decuma fonte*. Et quid? iamne hoc caput scisco? Imò mane, inquam ego. frustrà es de Plauto. Nam ego in eo versu restituendo defugio auctoritatem. Quis enim Bitias decem crateras? ne tu Carrio me putes, cui placent illa Xenophontis minuta & rorantia pocula, quæ verè habent quiddam πρὸς φιλίαν ἑλκυστικὸν, potiùs quàm illa immania Lapitharum. Tum Carrio, etiam tu Lipsi ludū me facis? an dum lex recitaretur peregrinatæ sunt aures tuæ? Quid iam? inquam. Quia enim cyathos decem scripsi, inquit, nō crateras, ne tu Lapithas aut Centauros somnies, aut illud Nestoris Homerici poculum, quod

*Alij, *de cupa.*

Α῎λλος μὲν μογέων ἀποκινήσασκε τραπέζης
Πλεῖον ἐόν· Νέστωρ δ᾽ ὁ γέρων ἀμογητὶ ἄειρεν.

Suetonius explicatus.

Latinè locutum me scito, & more maiorum, apud quos cyathi duo sextantem efficiebant. Sic de Augusti parsimonia Suetonius tradidit, eum

quotiens

quotiens largiſſimè ſe inuitaret, ſenos ſextantes non exceſſiſſe, aut ſi exceſſiſſet, reieciſſe. id eſt, XII. cyathos. De his igitur Augusti ſextantibus ſcito me loqui. Repperiſti rimam inquam ego, ſed perge ad legis reliqua.

VI. caput libationem in menſa conſtituit, quam priſci illi in omni conuiuio religioſè ſeruabant. Itaque apud Homerum etiam proci,

—— θεοῖσι
Σπείσαντες μακάρεσσι πίον μελιηδέα οἶνον.

& Achilles priuſquam biberet

—— λεῖβε δὲ οἶνον
Οὐρανὸν εἰσανιδών, Δία δ' οὐ λάθε τερπικέραυνον.

Ex quo more apud Virgilium Dido,

Dixit, & in menſa laticum libauit honores.

& alibi,

In menſam læti libant, Diuoſq́ precantur.

quibus locis mirari eſt Macrobij otium, qui anxiè in Virgilium inquirit, recténe Didonem in menſa libantem fecerit non in ara. Et vix tandem illuc delabitur vt excuſari id poſſe in reginæ perſona concedat, quæ ſoluta videlicet legibus eſſet. O hominem acutum! abſque quo eſſet, dicta Virgilio iam dies apud Pontifices erat. Sed enim ille ineptè. Cùm in omni libatione ſollenne antiquis fuerit vt ex patera leuiter vini aliquid defunderent vel in menſam, vel in terram, vel quemquem alium locum pro re nata. De terra, Virg. V. *Macrobius notatus.* *Ratio bibendi.*

—— duo ritè mero libans carcheſia Baccho
Fundit humi.

Alibi de mari,

—— extáque ſalſos
Porriciam in fluctus, & vina liquentia fundam.

Seruaſſe hoc priuatim Romanos diſcimus ex Dione Caſſio, qui tradit in multa copia honorum Augusti, etiam hoc decretum, vt per Genium eius vulgò iurarent, & in conuiuiis omnibus pro ſalute eius libarent. Exprimit hunc ritum libandi optimè anus illa multibiba apud Plautum Curculione, quæ vini quiddam defundens,

Venus, inquit, de paullo paullulum hoc tibi dabo
Haut libenter: nam tibi amantes propinantes
Vinum potantes dant omnes, mihi haud ſæpè
Eueniunt tales hereditates.

Ergo vt amatores Veneri, bellatores Marti: quid ni item nos nouem Virginum alumni, Muſis & Apollini ſtudiorum præſidi ritè libemus?

Sequitur caput VII. quod libertatem inter æquales conſtituit, & dominam aut amicam nominari vult, & in eius nomen vndecimum cyathum permittit. Et aſſurgens Deinius, Palámne nominari? inquit. Propalàm, inquit Carrio. Meámne amicam? inquit Deinius. En alterum Lycurgum nobis: & quidem vt ille in palæſtra ad Eurotam nudari virgines voluit, ſic iſte in conuiuio amores. Sed egóne vt huic legi tuæ paream? non per oculos iſtos (& ſimul tágebat oculos) ne ſi decem quidem Iuſtiniani hoc rogaſſent & perrogaſſent. Cleméter Deini, inquit Carrio: *De nominandis inter bibendum amicis.*

quid enim si hoc à patribus est? Ne si ab auis quidem, inquit Deinius. Quid si à Græcis & Romanis? ait Carrio. Adde à Persis & Medis quoque, inquit Deinius. nugas agis. Nam ego quidē hoc caput antiquo. Hîc ego subridens, Deinius noster fortasse eiusmodi amores habet, quales Septimius ille apud Catullum: vt caussa illi sit cur eos tam studiosè nos celet. Sed tu Magister perge suadere quæso, & si quidem hoc ab antiquis est, meum iam punctum habeto. Est verò Lipsi, inquit Carrio, eiusque testem dabo Theocritum, Eid. XIV.

Η'δη δὲ προϊόντος ἔδοξ' ἐπιχεῖσθαι ἄκρατον
Ω᾿ τινος ἤθελ' ἕκαστος· ἔδει μόνον ὧ τινος εἰπεῖν.

& Eid. II.

——— αἰὲν ἔρωτος
Α᾿κράτω ἐπεχεῖτο.

Renidens Deinius, Hoc erat meherclè, inquit, Græculis auctoribus ad has ineptias veniendum erat., quas Romana grauitas longè à se spreuit. Quippe ô bone inquit Carrio, Horatius tibi gentem mutabit, cuius versus esse scibis,

Horatius explicatus.

Vultis seueri me quoque sumere
Partem Falerni? dicat Opuntiæ
Frater Megillæ, quo beatus
Vulnere, qua pereat sagitta.

Et Tibullus.

Quid delicium illud poëtæ Tibullus?

Sed, Benè Messallam, sua quisque ad pocula dicat,
Nomen & absentis singula verba sonent.

Horatius iterùm,

Da noctis mediæ, da puer auguris
Murenæ.

Hic vinum Murenæ, non'ne ita dixit vt ille Siculus οἶνον Ε᾿ρωτος?

Plautus Sticho,

Et Plautus

Benè vos, benè nos, benè te, benè me, benè nostram etiam Stephanium.

Ita enim loquebantur concisè, pro eo quod esset, Benè nos viuere precor, benè valere. Quin & illud vsurpabant, vt in honorem amici aut amicæ tot cyathos biberent, quot litteræ in eo nomine essent.

Martial.

Næuia sex cyathis, septem Iustina bibatur.

& lib. IX.

Martialis Epigramma explicatum.

Nunc mihi dic quis erit; cui, te Calatisse, deorum
Sex iubeo cyathos fundere? Cæsar erit.
Sutilis aptetur decies rosa crinibus, vt sit
Qui posuit sacræ nobile gentis opus.
Nunc bis quina mihi da suauia, fiat vt illud
Victor ab Odrysio quod Deus orbe tulit.

Cyathorum, rosarum, basiorum numerus respondet his tribus nominibus, *Cæsar Domitianus Delmaticus*. Et quid iam Deini? veróne vici nō magis Græcos hunc morem frequentasse quàm nostros? Nisi quid tu aliter habes dicere. Et Deinio reticente: Deinius, inquam ego, iam labascit, & vide-

& videtur vnà mecum digitum posse tollere. Perge modò.

Iterumque Carrio. IX. caput X. & XI. temperari conuiuium iocis & dictis volunt: qui cùm velut sal reliquæ vitæ sint, tum in mensa & vino propriè habitant. Hactenus tamen, vt in illis lasciuia vitetur, acerbitas in istis.

XII. & XIII. sanciunt vt epoto poculo ζήτημα aliquod litterarium proponatur, deque eo modicè & minimè anxiè disceptetur. Eiusmodi sermones in conuiuiis agitari & Varro in Satyris Menippæis præcepit: & præiuerunt nobis in hoc Plato & Xenophon, quibus auctoribus non hęc tantùm amœniora studia, sed ipsam philosophiam, tam castam & verecundam virginem, in conuiuium fas sit deducere.

Postrema capita, de silentio quod mensæ debetur, constituunt. Quod silentium Angerona Dea (alij etymon secuti Angenoram appellant) digito ad os admoto Romanis significat, Harpocrates Græcis. Duobus enim locis Mysteriorum religio est, in mensa & in thoro. Et vt concludam cum illo Venusino,

——Vetabo qui Cereris sacrum
Vulgarit arcana, sub isdem
Sit trabibus, fragilémque mecum
Soluat faselum.

Explicata lex est: vos Quirites velitis iubeatísne eam latam esse? Vti rogasti, inquam ego. Ergo in eam more maiorum iurate, inquit Carrio, & deinde in æs incidite. Potiùs, inquit Deinius, quàm Metellum Numidicum imiter, & vt ille de vrbe, sic ego de hoc conuiuio secedam, iurabo. Quoniam ita est, inquit Carrio, audite Quirites, audiat ius, audiat fas. Hæc lex ita vti lingua nuncupaui & vti me dixisse sentio, rata in crastinam diurnam stellam, & sancta esto: qui ei derogarit, obrogarit, abrogarítve, illum à Musarum cœtu, & ab elegantium hominum conuentu sic reiici volo optoque, vt ego eiicio has reliquias vini. Ac cùm vehementiùs effudisset, sic vt rosonaret: An Homerum somnias Carrio, inquam, apud quem post fœdus illud pactum inter Græcos & Troianos, quispiam sic loquitur,

Ὁππότεροι πρότεροι ὑπὲρ ὅρκια πημήνειαν
Ὧδέ σφ' ἐγκέφαλος χαμάδις ῥέοι, ὡς ὅδε οἶνος,
Αὐτῶν καὶ τεκέων.

Mihi quidem Homerus in mente non erat, inquit, sed id feci memi- *Quid sit cottabum facere.* nens moris Græci, qui solent reliquias vini arte quadam in terram elidere vt redderent sonum, idque κοτταβίζειν vocabant. Tum ego, Quin & Latini, Magister, idem vsurparunt, atque hinc Horatius scripsit, *Horatius & Plinius explicati.*

Absumet heres Cæcuba dignior
Seruata centum clauibus, & mero
Tinguet pauimentum superbo
Pontificum potiore cænis.

Idem Plinius voluit in laudando nobili illo potore Tricongio, quem ait: *optima fide bibisse, nihílque ad elidendum in pauimento sonum ex vino reliquisse.* Benè iuuas, inquit Carrio, & quamquam perrogata lege, placétne

hoc quasi corollarium adiici? *Qui biberit, ex reliquiis perite cottabum facito*. Occupans Deinius, Non placet verò, inquit, nolumus hanc fenestram ad fraudem. Siculi habeant suum cottabum, nos Romana simplicitate bibemus. Vt vultis, inquit Carrio: tu modò puer porge vinum, iam pænè irrausi. Allata patera, eduxit sitiens, & cùm mihi impletam traderet: Deinio potius, inquam. Minimè, inquit Carrio. nam ne hoc quidem temerarium est vt à dextra ordiar. Vt enim in veneratione Deorum dextrouorsum circumagi solent, ita in hac quasi sacra symposi, moris fuit pateram in dextrum circumferre.

Pocula in dextrum circumferri solita.

Iliad. *α*.

Μειδήσασα δὲ παιδὸς ἐδέξατο χειρὶ κύπελλον·
Αὐτὰρ ὃ τοῖς ἄλλοισι θεοῖς ἐνδέξια πᾶσιν
Ὠνοχόει γλυκὺ νέκταρ ἀπὸ κρητῆρος ἀφύσσων.

Et in Epigrammate,

Παῖς διαπομπεύσῃ περιπόσεις τ' ἐπὶ δέξιον ὦμον.

Ausonius ad hunc ritum capiendus Epistol. IX.

Vt solitum, quoties dextræ inuitatio mensæ
Solicitat lenem comi sermone Lyæum.

Mensæ secundæ.

O magnum hominem! inquam ego, & de quo hodie multo plura didicerim quàm de mille philosophis barbatis. Inter hos sermones puer me admonuit de mensis secundis: quas cùm hortensi ferè apparatu attulisset, En vobis horti opes, dapes inemptas, inquam, & tenues: sed tamen vt memini me olim scribere in laudem vitæ rusticæ,

Has inter epulas litteratum si mihi
Fortuna conuiuam duit:
Non me Syracusana fercla iuuerint
Magisve Apicij dapes,
Neque catamiti nectar oblatum manu
Iniuerit ventrem meum
Iucundius, quàm melo si vepallidus
Detur meæ cænæ caput,
Vel Cynara tristis, Italæve braßicæ
Belgis meis flos insolens.

Atque adeò ecce vobis vtrumque Delicium meum & Melonem, & Brassicam Floridam, vt vulgò vocamus. Verè dixisti Delicium tuum, inquit Carrio. Nam herclè nulla mater tam anxiè vnicam prolem suam habuit, quàm tu melones istos. Hoc studium meum est, inquam, vel si placet, morbus: sed omitte ista, sodes, & quoniam Seruius ait antiquis duas mensas fuisse, vnam epularum, alteram poculorum, iámne tempus videtur vt Plautum audiamus, qui iubet,

——— manu candida Cantharum dulciferum
Propinare suauißima amicitia, neque esse alium alij
Odio, nec molestis sermonibus nec morologis vti?

Pocula coronari solita in mensis secundis.

Haut malè mones, inquit Carrio. Atq. adeò, heus puer, huc ex horto coronas. Quid facturus? inquam ego. Quippe ex more veteri, inquit, huic pateræ coronam impositurus. Sic enim in secundis mensis apud Virgil.

Crateras magnas statuunt, & vina coronant. & alio loco,
Tum pater Anchises magnum cratera corona
Induit, impleuitque mero.

Tibullus item, cuius locum recitabo vt emendandum arbitror, *Tibullus emendatus.*

Tunc operata Deo pubes discumbet in herba
Arboris antiquæ quà leuis vmbra cadit:
Aut è veste sua tendet vmbracula, sertis
Vincta, coronatus stabit & ipse calix.

Sic enim libri aliquot vetusti, non vt vulgò, *Aut è veste sacris tendent:* & verò Tibullus dicit pubem redimitam sertis fuisse, non vmbracula ipsa. Di approbent, inquit Deinius: habemus hominem ad conuiuiorum ritus explicandos vnicum. Sed placétne ex eodem more etiam coronas nostro capiti? Apage, inquit Carrio, ebrietatis hoc fuit, non elegantiæ. Meministin' Plautinum senem admirantem quærere?

——— *quid ego video?*
Ps. *Cum corona ebrium Pseudolum tuum.* *Corona ebrietatis indicium.*

Et in comœdiis semper ebrij coronati inducuntur. Itaque Plauti illud Amphitruone,

Ibo intrò, capiam ornatum qui potius decet. *Plautus correctus.*

emendandum te doceo, *qui potis decet*. Quippe iam antè dixerat Mercurius,

Capiam coronam mî in caput, assimulabo med esse ebrium.

Propertius de sua ebriola Cynthia,

Cùm tua præpendent demissæ in pocula serta,
Et mea deducta carmina voce legis.

Hîc Deinius repetens illud, *Demissæ sertæ*, Sciénsne peccas Magister? inquit; an fugit hoc verbum ab ore tuo? Nam aliter, vide ne dica tibi apud Prætorem grammaticorum scribatur violatæ Latinitatis. Mediatè verò dixi, inquit Carrio, & eius lectionis auctorem habeo Charisium lib. I. qui promiscuè & Serta & Sertas antiquos vsitasse confirmat. Producit exemplum Corn. Seueri, *Antiquos Serta, Sertas, & Sertos promiscuè dixisse.*

Huc ades Aonia crinem circumdate serta.

Tum ego, Seruius etiam Deini notauit ad illud Virgil.

——— *sertísque recentibus halant,*

veteribus & Serta & Sertos & Sertas dictum fuisse, sic tamen vt cùm Sertos dicerent, flores intelligerent; cùm Sertas, coronas. Ex his videor posse Plinij locum tentatum ab aliis corrigere lib. XXI.

Vocabulum tardè communicatum est, inter sacra tantùm & bellicos honores coronis nomen suum vindicantibus. Cùm verò è floribus fierent serta, à serendo seruiæ appellabantur. *Plinius emẽdatus.*

Nam vetus scriptura concipitur, *à serendo seriue*, Lego littera addita, *serta à serendo sertíve*. Hoc dicit, cùm coronæ olim e floribus fierent, non tamen coronas dictas, sed Serta aut Sertos, ab eo quod sererentur. Turnebo placebat, *à serendo satiuæ*. quod audacter improbo, quia & ipse timidè probat. Et Carrio, Ne Musæ mihi velint, inquit nisi istud tu Lipsi acutè. sed licétne quærere? Pol! etiam iubere Dictator, inquam. Ad-

 feratur

feratur quæso Plinij exemplar, inquit. Et allato, Amabo te Lipsi, quoniam de coronis agimus, ecquid habes super isto Plinij loco dicere, eodem libro XXI.

Plinij obscurus locus emendatus.

Apud nos huius licentiæ exemplum non est aliud quàm filia D. Augusti, cuius luxuria noctibus coronatum Marsyam litteræ illius Dei gemunt.

Nam Marsyas quis sit, equidem scio, qui cum Apolline de cantu certauit. statuam etiam eius Romano in foro fuisse, vbi caussæ agerentur, scio. De qua Horat. *non solicitus mihi quod cras*

Surgendum sit manè, obeundus Marsya.

Et Martial.

Ipse potest fieri Marsia causidicus.

Sed quid iste ad luxuriam Iuliæ? aut cur ab ea coronatus? Respondi ego, An tu me Carrio scholas habere putas, & de qualibet re posita more Græco posse dicere? Sed tamen Plinij locum de quo quæris, sic quasi per nebulam videor intelligere. Quid Marsya ad luxuriam Iuliæ? inquis. Dicam. Marsyæ statuam in celeberrima fori parte fuisse rectè autumas. Forum autem Ro. ea ætate nocturnis stupris infame. Itaque sicut propudium illud fæminæ Messalina, noctu ad cellas meretricias furtim commeans, cymbam suam probè onerabat: ita puto hanc Iuliam nocturnam forum Ro. frequentasse, & ad statuam eius Marsyæ ignotis admissariis promiscuè libidinem suam explesse. Testem facio Senecam, De Beneficiis lib. VI. Lege tu puer húc locum. *Augustus flagitia principalis domus in publicum emisit, admissos gregatim adulteros, pererratam nocturnis comessationibus vrbem, forum ipsum ac rostra ex quibus pater legem de adulteriis tulerat, filiæ in stupra placuisse, cotidianum ad Marsyam concursum, cùm ex adultera in quæstuariam versa, ius omnis licentiæ sub ignoto adultero peteret.* Ex quibus postremis apparet eam, vt publici iuris scortillum etiam ex libidine quæstum fecisse & æra poposcisse. Et paullulum hîc reticente me, Neque nihil dicis, inquit Carrio, nec tamen omnia. Nam ista nihildum ad coronas, Mane paulisper, inquam, dum vngues mordeo. De coronis sic puto. Vt milites exauctorati arma sua ad Martis, gladiatores rude donati ad Herculis ponebant: ita arbitror & comessatores, & puellas etiam illas quæ Veneri militarent, languidas corollas demtas suo capiti Deo cuipiam in munus dedisse. De comessatoribus, præclarus locus in Diogene Laërtio in Xenocrate: quem, scribit: χρυσῷ στεφάνῳ τιμηθέντα ἐπ' ἄθλῳ πολυποσίας τοῖς κατασχοῦσι παρὰ Διονυσίῳ ἐξιόντα θεῖναι πρὸς τὸν ἱδρυμένον Ἑρμῆν, ἔνθαπερ καὶ τοὺς ἀνθίνους τιθέναι εἰώθει. Et de puellis, argumento sunt versus Plauti Asinaria,

Senecæ explicatus

Meretrices cur statuas coronarint.

Plautus explicatus.

Tum si coronas, serta, vnguenta iusserit
Ancillam ferre suam Veneri aut Cupidini,
Tuus seruus seruet Veneri eas det an viro.

Hoc amplius seruasse meretriculas puto (liceat enim aliquid liberius in ioco & vino) vt quotiens pensum absoluissent, aut vt Propertius loquitur, quot itinera nocte vna confecissent, tot corollas ludicro cuipiam & minorum gentium Deo donarent, puta Trephallo, Marsyæ, Hermæ, talibus. Sic votum est in Carmine libero,

Quæ

Quæ si contigerit fruenda nobis,
Totam comparibus Priape nostris
Cingemus tibi mentulam coronis. & ibidem,
Quæ quot nocte viros peregit vna
Tot Verpas tibi dedicat salignas.

E Carmine libero quædam interpretata.

Vt hinc videatur esse illud Plinij censoria grauitate Iuliam increpantis, quæ vt luxuriæ suæ noctes innotescerent, non dubitarit Marsyam coronare in celeberrima parte vrbis. Sed iam mecastor erubui: age tu puer ocius huc coronam & vinum. Attulit ille corollam plexam ex flore Veneris. qua cùm pateram induissem, Hunc, inquam, florem Liberi amicissimo Deinio & propitiis Musis. Benè viuas, inquit Deinius. Sustinens ego me à bibendo, Et quid hoc responsi noui? inquam. Ita Romani, inquit, inter bibendum precari cuipiam soliti sunt. Huic rei testis Dionis abbreuiator in Commodo, qui scribit Commodum in theatro feras conficientem pulcherrimæ fæminæ manu poculum vini accepisse, & cùm biberet, populum cum Senatu acclamasse τὸ ἐν τοῖς συμποσίοις εἰωθὸς λέγεσθαι, Ζήσειας. Sic enim Græcè scripsit, cùm exprimere, vt opinor, Latinum illud vellet, Benè viuas, aut Viuas. Talis ea Suidæ nota: Ζήσειας, ἐν τῷ ἀμυστί: *Viuas, cùm aliquis vno spiritu educit.* Hoc hodie primum disco, inquam. Et subinde cùm ebibissem, poculumque transferre ad Deinium vellem: assurgens Carrio, Minimè gentium, inquit. Tunc vt legem nostram adhuc virginem per vim violes? Ego admirans, Deus bone: violem? inquam. Pax sit legi Iuliæ. Quale est istuc? Quia enim, inquit, educto cyatho zetema aliquod ex lege proponendum fuit. Hui! inquam, Vide sis vt hæc lex in vino scripta est. nam ita me ille Diespiter, vt ista mihi exciderant. Parebitur tamen. Et paulisper meditatus, Quoniam, inquam, ex lege facetum aliquid minimeq; anxium ponẽdum est: quæro. Quid Fratris & Sororis vocabula antiquis designarint. Ridens Deinius, En mehercle Archimedæa quæstio. quasi hoc nesciuerimus priusquã Theognis nasceretur, vt ait Lucillius. At bona verba Deini, inquam. Nam aliud quiddam ab illo vulgato in mẽte habeo. Frater & Soror, inter lasciua & ἐρωτικὰ sunt. Admirantibus illis. Sic, inquam, vt puellæ eos quibuscum solitæ essent, & vt propriè loquar, quibus dare consueuissent, Fratres vocarent: & contra Amatores suam comparem cum qua caput limarent, Sororem. Cauete aliter Tibulliana illa acceperitis,

Modus respondendi inter bibendum, aut propinandum. Dio explicatus.

Quid Frater & Soror significarint antiquis.

Tibullus explicatus.

Hæc tibi vir quondam nunc frater casta Neæra
Mittit, & accipias munera parua rogat.
Téque suis iurat caram magis esse medullis,
Siue sibi Coniunx, siue futura Soror:
Sed potiùs Coniunx, huius spem nominis illi
Auferet exstincto pallida Ditis aqua.

Hoc dicit. Hæc tibi mittit Tibullus ille olim futurus tibi legitimus vir, nunc tantùm Amator & Frater. Ita sententiam esse, paratus sum, *Ex animi mei sententia*, iurare. Interpellans Deinius, De iuramento, inquit, facinus gratiam: verumtamen scisne aliter visum elegantissimo Mureto? scio inquam: sed secundùm antiquos, si placet, hanc litem demus. Apud Senecam,

Seneca poëta explicatus. Senecam, Phædra cùm amoris sui indicium verecundè vellet facere,

Matris superbum est nomen & nimium potens,
Nostros humilius nomen affectus decet:
Me vel Sororem Hippolyte vel famulam voca.

nónne perspicuè in Sororis nomine latebras quæsiuit, cùm Hippolyti amicam se vellet dicere? Prodeat & tristis Petronius in cuius amœnissimis Satyris amplius viginti locis Gyton quidam Frater Olenij nominatur, qui non reapse illi frater erat, πολλοῦ γε καὶ δεῖ: sed pull. premoni illi vt Latinè loquar, officium præstabat, & noctu pro culcitella erat. Patet id ex nequissimæ mulierculæ argutæ epistola, *Si vis sanus esse, Gytona roga: recipies inquam neruos tuos, si triduo sine fratre dormieris.* Huius re inscientia corrupit eiusdem Petronij elegantem locum, quem à me licebit restituas,

Et Petronius.

Petronius correctus.

Si non fastidis fœminam ornatam, & hoc primum anno virũ expertam, concilio tibi ô iuuenis Sororem. Habes & tu quidem Fratrem, neque enim me piguit quærere, sed quid prohibet & Sororem adoptare eodem gradu veniæ?

Nam vulgati mirificè turbant. Ecce autem cupit illa Circe huic nouo Vlyssi pro Sorore esse. quid hoc est? Ita, inquit, vt Gyton tibi pro Fratre est. Dic quæso clarius. Gyton ille, inquit, *sine quo non potest viuere, ex cuius osculo pendes, quem sic tu amas, quemadmodum ego te volo.* Addam his supernumerarium testem poëtam Hispanum, cuius verecundiam magis quàm argutiam desideremus.

Martialis explicatus.

O quàm blandus es Ammiane matri!
Quàm blanda est tibi mater Ammiane!
Fratrem te vocat, & Soror vocatur.
Cur vos nomina nequiora tangunt?
Lusum creditis hoc iocúmque? non est.
Mater quæ cupit esse se Sororem
Nec Matrem iuuat esse nec Sororem.

Lepos huius Epigrammatis in hac significatione est quam dixi. Sicut & illius in hominem mollem,

Quare desine me vocare Fratrem,
Ne te Carmenion vocem Sororem.

Id est, Amicam. Sed & amici ipsi inter sese vocabant Fratres. Quinctilianus in Declam. CCCXXI. *Certè quoties blandiri volumus his qui esse amici videntur, nulla adulatio procedere vltra hoc nomen potest, quàm vt Fratres vocemus.* Conticui. Et Carrio Auditis, inquit, testibus labor vt secundùm te Lipsi pronunciem: sed quoniam post occasum Solem iudicare leges Rom. vetant, diffindi diem, & ampliari hoc iudicium placet. Non repugno, inquam, si prius à te cauero amplius eo nomine neminem, cuius petitio sit zetema me petiturum. Istuc quidem repromitto, inquit Carrio. Nunc tu Deini ades ad imperandum, vt maiores loquebantur, & hunc à Lipsio cyathum cape. Tuæ vices sunt bibendi & dicendi. Tum Deinius, Vellem Dictator de quæstione Tironi mihi fieri gratiam, cui ad dicendum desunt illa duo quæ Isocrati, φωνὴ καὶ τόλμη. Delicias hominis inquit Carrio: quasi hic Lipsius ignoret, apud Nymphas tuas alterum istoru

istorum tibi non deesse, alterum etiam superesse. Hau! tacuisse mallem, inquit Deinius. Et postilla cùm bibisset, leni manu pomum adpositum contractans, Vultis aliquid quod in solum mihi venerit? inquit. Hoc tam eleganti pomo admonitus, quod credere possis ab Hesperidum hortis esse, Quæro quid antiquis Poma significarint. Ego arridens, Hoc quidem Corydon aliquis melius explicauerit, inquam: tu sal & vrbanitas hominis, quin ex lege amœnum aliquid & vrbanum quæris? An nō hoc tale est? inquit ille: quando Poma quiddam vsque eò vrbanum & vernile antiquis signarunt, vt id apud seuerioris notæ homines promere nemo audeat. Dic quæso clarius, inquam ego. Si hic Magister morum permittit, inquit, (Carrionem designabat) dicam. Coleos illos non Lanuuinos sed Cliterninos, Poma dixerunt. Pax! inquam ego, honorem mensæ. At tu ne tam apertè poposcisses, inquit, ego me tibi non offerebam. Ita Propertius vsurpauit lib. 1. cùm ad Cynthiam suam ebrius visum venisset, *Pomi verbum inter obscœna antiquus.* *Propertius explicatus.*

Et modò gaudebam lapsos formare capillos,
Nunc furtiua cauis poma dabam manibus.

Quæ alia existimatis hæc furtiua poma, nisi illa de quibus in Carmine libero est?

Qualibus Hippomanes rapuit Schœneïda pomis,
Qualibus Hesperidum nobilis hortus erat:
Qualia credibile est spatiantem rure paterno
Nausicaam pleno sæpè tulisse sinu:
Quale fuit malum quod littera pinxit Aconti,
Qua lecta cupido pacta puella viro est:
Taliacumque puer dominus florentis agelli
Imposuit mensæ nude Priape tuæ.

Nam in turpicula hac quam dico allegoria, omnis lepos Epigrammatis eius. Est inter Phallica aliud Epigramma, quod hactenus pro ænigmate Sphyngis fuit, cui ego OEdipus accedam,

Quod mouear non est, quia si furaberis ipse
Grandia mala, tibi mala dabo βραχέα.

Epigrāma è Carmine libero restitutum.

Ita enim leg. censeo, & per grandia poma, hortensia illa intellego: per βραχέα, ista minuta de quibus loquor, qualia Catullo teste fuerunt quæ puellę pernici zonam soluerunt. Eaque daturum se furi Priapus minatur. Nam quod alij, Mala dare, prima breui intellegunt, quasi dixerit, malè tibi faciam: ariolantur. Neque vsquam Deus hortorum viris aut puellis malum cruciatum interminari solet, sed quiddam libidinosum, & pœnam non pœnam. Lusisse in eodem Plautus videtur Amphitruone,

Enimuerò prægnati oportet & malum & malum dari,
Vt sit quod obrodat si animo malè esse occœperit.

Plautus explicatus.

Ambiguè enim Sosia vel malum Punicum intellexit quod in prægnatium malacia expeti solere Plinius prodidit, vel illud malum quod ceteroqui fœminarum fastidiis paullo efficacius mederi solet. Quale fuit quod apud Virgilium lasciua Galathea, apud Theocritum Clearista sibi voluerunt, cùm pastorem malo peterent. Ex quo Græcis prouerbij loco μηλοβολεῖν, id est ad Venerem allicere. Scholiastes Aristophanis: μηλοβο-

λεῖν ἔλεγον τὸ εἰς ἀφροδίσια δελεάζειν. ἐπεὶ καὶ τὸ μῆλον Ἀφροδίτης ἐστὶν ἱερόν.

Propertius explicatus.

Hinc iam liquebit de ſententia illorum verſuum Propertij,

Quamuis Ida Parin Paſtorem dicat amaſſe,
Atque inter pecudes accubuiſſe Deam:
Hoc & Hamadryadum ſpectauit turba ſororum,
Silenique ſenes & pater ipſe chori.
Cum quibus Idæo legiſti poma ſub antro,
Suppoſita excipiens Naïca dona manu.

Quid ſit poma legere.

Legere enim poma, non aliud eſt quàm facere illud quod Propertius cum ſua Cynthia, Catullus cum Lesbia ſolent. O te hominem argutè malum! inquam ego. Mihi enim, qui in eo poëta aſſiduus ſum, numquam iſtud ſuſpicari in mentem venit. At tu, inquit, Seruium accuſa, qui mihi ad hanc malitiam præiuit. Nam in illud Virgilij,

Ipſe ego cana legam tenera lanugine mala,

Virgilius explicatus.

ſtudioſè adnotat, iis verbis poëtam rem obſcœnam verecundè velaſſe, quam Theocritus expreſſerit liberiùs. Nec aliud ſignificare illo Epigrammate cuſtos hortorum voluit,

Carmen liberum explicatum.

Ruſticus incultè ſi quid dixiſſe videbor:
Da veniam, libros non lego, poma lego.

Simile eſt apud Catullum Legere olera, apud Ciceronem Legere nuces. Quæ omnia ſumpta ab hortis ſunt, & ideò tralata ad rem voluptatum, quòd antiqui partes illas inuerecundas Hortum vocarent, aut Saltum. In Phallicis,

Quod meus hortus habet ſumas impunè licebit,
Si dederis nobis quod tuus hortus habet.

Idem Græcis eſt κῆπος. idque Heſychius interpretatur τὸ ἐφήβειον γυναικεῖον. De Saltu, Plautus Caſſina,

Vbi illum ſaltum video obſeptum, rogo vt altero ſinat ire.

Illum ſaltum, id eſt naturam muliebrem. Sed iam parui legi. Nunc ad te Magiſter, (inquiebat conuerſus ad Carrionem) vt ordo poſtulat, & pateram hanc transferam, & vices ſermonis. Tum ego, Túne vt parueris legi? nihil vidi magis, cui meritiſſimò iam diem dicam apud Cenſores proſtituti pudoris, & apud hunc dictatorem violatæ legis. Age amator in ius ambula. Non ambulo verò, inquit Deinius. Licet anteſtari? inquam. Et cùm more antiquo auriculam Carrionis prehendiſſem anteſtandi cauſſa: exclamat Deinius, Non licet: quas tu, malum, nugas agis? An non ex lege facetum aliquid proponendum erat? Hoc eſt meherclè, inquam, Tu facetus, venuſtus, nepotulus Venerius, qui ea dixeris quæ vtrique noſtrûm colorem immutarint. Et nónne caput x. legis Dictatoriæ hanc verborum licentiam ſatis diſertè vetabat? At crede hoc meæ fidei, non ita hæc res abibit. Inter hos ſermones cùm Deinius leuiter in bilem, nos in riſum vertiſſemus: accurrit puer nuncians F. Martinium, æqualem noſtrum, in ipſis Gratiarum manibus doctum & eductum adoleſcẽtem, adfuiſſe præ foribus, & Deinio, officij cauſſa voluiſſe gratulari aduentum. Ego commotior, Martiniúſne noſter? inquam. O furcifer! ſi Iupiter nunc te rapiat, non eripiet ab infortunio. quin tu eum intrare iuſſiſti?

Quippe

Quippe licet, inquit puer: adesse volui dicere. Abi numerò, inquam, & eum quantum potest, adduc, adfer, rape. Nisi quidem ille valentior sit, inquit puer. Suscipit Carrio, Martinij aduentus vt video, hunc Deinium iudicio eripuit: aliter, numquā Plautinus ille miles deprensus tam magno periculo apud Periplectomenum fuit, quàm iste apud tribunal meum. Nec tamē absolui reum placet, sed ex more Augurum, *Alio die*, pronunciemus. Introductus iam erat Martinius, & cùm illi inter se familiariter salutassent, ego prenso pallio Martinij considere eum iussi. Et ô malè factum, inquam, quòd Fortuna huiusce diei nō paullò maturiùs te adduxerit. Nam, inquit interpellans Deinius, quæ tu ex Lipsio isto, quæ ex Carrione audiuisses! quot tibi venissent gaudia! Liquet mihi deierare, in vita numquam tam pulchrè tibi fuisset. Tū ille, An me parasiti personam sumere vultis, & inuocatum adesse in cōuiuio? Quamquam de aduentu tuo Deinī scissem modò, non refugissem hanc notam, ne si audire quidem debuissem quod illi sodales Catulli. Apud hūc Lipsium enim licere tantum mihi arbitror. Licet verò, Martini, inquā, & semper licebit. Hoc tamē opportunè quod reliquiarum aliquid superest, & transactis nostris partibus Carrionem licebit audias de quęstione aliqua (sic lex huius conuiuij fuit) differentem. Cùm surrexisset Carrio, Mane Lipsi, inquit:

Τοὺς δ' ἄλλους ἐράνιζ', ἀπὸ δ' Ἕκτορος ἴσχεο χεῖρας:

& vidésne vt hic Hesperus nos moneat de discessu? Quid Hesperus? inquam ego, eiusmodi Endymiones Luna deducet. Sedete modò. Hac lege, inquit Carrio, cras singuli ad me vt promittatis; tum hac vespera de litteris silentium sit, meaque quæstio in crastinum quasi comperendinetur. Cumque nos id vultu non nolle significassemus: solus Martinius, Vellem vt vultis, inquit, sed enim aliò promisi. Ad alium licebit renuncies, inquam ego. Et cùm Carrio ad aurem mihi ridens accessisset, & quiddam insusurrasset: Ita, ita, inquam ego: ante discessum legibus conuiuij nostri satisfieri volo: vndecimus cyathus huic Deinio bibendus est, & Domina appellanda. Tum Deinius. Quæ hæc conspiratio est? an id agitis vt vino me deponatis? Quid tum? inquam, nempe tibi madido à me corona & lampas erit. Itaque cùm cyathum accepisset, paululumq; ex eo in mensam libasset, Benè me, benè vos, benè meam Lauram, inquit. Et post eum haustum in hilaritatem effusior addidit hos versus,

Este procul curæ, durum genus, este labores,
Tristis vita meo non facit ingenio.
Me iuuet è dominæ vultu pendere supinum,
Et blandis oculos pascere imaginibus:
Me iuuet impositos mecum languescere flores:
Tu puer huc plenis adde merum cyathis.
Ter tibi sancte puer, tibi ter sit mater Amorum,
Bis tibi ter casto sit mea Laura mero.
Qualis si vitæ ratio mortalibus esset
Incinctus viridi molle caput strophio,
Non ferrum, non arma essent: nec corde micanti
Audisset trepidas pallida virgo tubas.

Nec totiens propriis à ciuibus oppugnata
Soluisset crines Gallia mœsta suos.
At tu, si sapis, hos fructus decerpere vitæ
Elige, & austeris pone modum studiis.
Nam veluti à tenera rosa virgine delibata
Languida collapsis deseritur foliis:
Sic nobis dubiæ rapiuntur gaudia vitæ:
Lipsi cras serum est viuere, viue hodie.

Atque illo finiente, Carrio admirans, Prô Ceres, inquit, tuam fidem! Ebrius es Deini? an furore correptus? an vtrumque? qui sic versus effundis, vt numquam tale aliquid in Apollinis antro Sibulla. Sed Deinius nihil illum moratus cyathum mihi porrigens & corollam, Accipe Lipsi, inquit, & vetere eâdem libertate qua tibi præiui. Quid fastidis? Age siquid agis. Hem! inquam ego. Etiámne bibam cũ corolla? Sed cedo sanè. Benè mihi, benè vobis, benè Mineruæ meæ. Addidi deinde hos versus,

Este procul Nymphæ, fallax genus, este puellæ,
Vita soluta meo non facit ingenio:
Me iuuet in priscis positum pallescere chartis,
Et variis animum pascere ab historiis:
Me iuuet adpositos mecum languescere lychnos.
Tu puer huc plenis funde merum cyathis.
Ter tibi Calliope, tibi ter sit præses Apollo,
Bis tibi ter puro pura Minerua mero.
Qualis si vitæ cursus mortalibus iret,
Incinctis lauri triste caput foliis,
Non crimen, non noxæ essent: & fraude remota
Simplicitas niueis prisca triumphet equis.
Externis totiens nec ab artibus expugnata
Soluisset zonam credula virgo suam.
At, tu si sapis, his curis impendere vitam
Appropera, & leuibus pone modum studiis.
Nam velut hæc folia aridulam spreuere corollam,
Quæ temerè in mensam lapsa natare vides:
Sic nobis dubiæ labuntur tempora vitæ;
Deini, cras serum est discere, disce hodie.

Et conuersus ad Carrionem, Habes Dictator, inquam, Amœbæum carmen: quod si placet, tene cyathum cum corolla, & vtere exemplo. Ain seriò Lipsi? inquit. ego nominem amicam? Quippini, inquit Deinius, iubente lege. At mi homo, inquit renidens Carrio, scisne Imperatorem veteri SC. solutum esse legibus? Os hominis! inquit Deinius. Facta inante gratia de quæstione est, nunc etiam de amica? Non fiet Carrio: me vide. Et si tu Cęsar es, Catonem inuenisti. Respõdere parabat Carrio, cùm intercedens ego iure potestatis Tribuniciæ, Ne grauare, inquam: vnius cyathi res est. Cùm accepisset igitur, Hunc supremum cyathum, inquit, libemus Dionysio & Somno. Et assurgens post haustum, addidit.

Καὶ σὺ μὲν οὕτω χαῖρε πολυστάφυλ' ὦ Διόνυσε,

Δὸς

Δὸς δ' ἡμᾶς χαίροντας ἐς ὥρας αὖθις ἱκέσθαι,
Ἐκ δ' αὖθ' ὡράων εἰς τοὺς πολλοὺς ἐνιαυτούς.

Sed iam eundum est. Salue tu Lipsi. Surrexit vnà cum Martinio Deinius. Et quid dicemus, inquit, nisi illud vetus?

——— ventum gaudeo ecastor ad te,
Ita hodie hîc accepti fuimus suauibus modis.

Hæc finis sermonum fuit, & ad se quisque discessit.

DEINII TVMVLVS.

Quis tumulus? DeinI. quæ circùm hæc agmina? Musæ.
Quæ mulier? puris Simplicitas manibus.
Qui corpus? Charites. animum finxere? Lepôres.
Quis dedit in cineres tot bona? Parca dedit.
Musæ, Simplicitas, Charites, lugete Lepôres,
Mortuus est vestro Deinius exitio.

MEMORIAE SACRVM.

A. DEINIO. N. VIRI CLARISSIMI. F.
I. SECVNDI. POETAE. VNICI. COGNATO
MORIBVS SANCTISSIMIS. ET
INGENIO. SVPRA. HOMINEM
PRAEDITO
AD. LITTERARVM. LAVDEM. NATO
HARVNDEM. AETERNO. DAMNO. DENATO
IVSTVS LIPSIVS
AMORIS ET AMICIT. C.
HVNC. TITVLVM. ET TVMVLVM. P.
HVIC. MON. SIVE. SEPVLCRVM. EST. D. M. A.
HOSPES. MANES. MEOS. NE. LAEDE. VIVOS.
LAESI. NEMINEM.

S. T. T. L.

IVSTI LIPSI

ANTIQVARVM LECTIONVM LIBER QVARTVS.

CAPVT I.

Propertij Elegia De morte Corneliæ emendata.

ORNELIÆ Querelam apud Propertium percurram, & ex ea quædam illustrabo, alia emendabo.

Si cui fama fuit per auita tropæa decori,
Vera Numantinos regna loquuntur auos.

Quæ ista regna vera? Puto addita littera scribendum, *Versa Numantinos*. id est, Euersa. Ad Scipionem Æmilianum, qui Numantiam euertit, Cornelia genus refert.

Turpior assessu non erit vlla meo.

Quidam libri, *Tristior.* rectum vtrumque. Tabella damnatoria, turpis vel tristis dicta. Assessum vocat, quem alij Iudicum consessum.

Defleta & gemitu Cæsaris ossa mea.

Alieni hominis scriptura. Nã libri omnes, *Defensa & gemitu.* Ex quîs probarim, *Defusa &.* Defundi lacrymis, vt, Perfundi & suffundi apud Virgil.

Ille sua nata dignam vixisse sororem
Increpat, & lacrymas vidimus ire Deo.

Colotianus liber,

Ille suam natam indignam vixisse sorore.

Vtra harum placet, (mihi quidem posterior magis) sed vtra harum, eamdem tamen sententiam eliciendum est. Augustum videlicet recordatione flagitiorum Iuliæ, increpasse eam tacitum, quòd indigna vixisset sanctissima sorore Cornelia. Sed cur soror Iuliæ Cornelia? Ideò quia Scribonia primum maritum Cornelium Scipionem habuit, ex eoque Corneliam: tertium Octauianum Augustum, ex quo famosam Iuliam. Iulia igitur & Cornelia diuerso patre, ab eodem vtero fuerunt.

Te Lepide & te Paulle meum post fata leuamen.
Condita sunt vestro numina nostra sinu.

Fuluij & Mureti libri, *lumina vestra*. optimè. Oculos morientium à proximis claudi Romano ritu sollenne.

Filia tu speciem censuræ nacta paternæ.

Ineptè. Quomodo enim mulier speciem Censuræ gerat? Libri vet. *Specimen.* Itaque lego, *tu specimen censuræ nata paternæ.* Id est, quæ ita

nata

nata es vt censuram patris tuis moribus exprimas.

——— mihi cymba volenti

Soluitur, aucturis tot mea fata malis.

Libri duo, *Soluar iuncturis*; alij *Soluitur iuncturis*: Colotianus, *Soluitur, haud illis stant mea fata*: Vnus, *soluit iuncturis*. Mihi aqua hæret. Nam illa Colotiana supposita lectio videtur.

CAPVT II.

Plauti Truculentus dimidiato versu augetur.

TRVCVLENTO cùm senex duas ancillas in vinclis haberet, vt certum exquireret de stupro oblato filiæ, in omnibus libris mutilati versus hi leguntur, Scena, Egóne tibi.

Callicles vide quæso homini ne facias iniuriam,

Reus solutus caussam dicit *.

quam lacunam explent Vaticani, sed corruptissimis verbis,

Caussam dicit tam estis victo satines. Ego emendo,

Caussam dicit, testes vinctos attines. præclarè, & cui correctioni firmandæ verbum faciendum non est Erroris caussa in libris fuit, *Tæstis*. Ita enim sæpè scriptum repperi, pro Testis. Nihil igitur caussæ est, quin hic versus, qui anteà miserè claudus arcebatur à sacris Romanorum, iamnunc à Pontificum collegio integer & sanus iudicetur.

CAPVT III.

De Ciceronis locis duobus Oratione De aruspicum responsis leuis coniectura.

HOC capite præmittere placet versum illum Plauti,

Capillum promittam optimum est, incipiamq; ariolari.

Nam hîc quidem nihil nisi leuiter & incerto animo diuinabo: arbitrium penes lectorem relinquam.

Cicero De arusp. resp.

An si ludius constitit, aut tibicen repentè conticuit, aut puer ille Patrimus & Matrimus; si terram non tenuit, aut tensam aut lorum omisit, aut si Aedilis verbo aut si nutu aberrauit, ludi sunt non ritè facti, &c.

Libri plerique veteres, *verbo aut symbolo aberrauit*, referunt. Ex quo fecerim, *Simpulo*. Quod omnino ex Arnobio firmatur locum hunc æmulante lib. IIII. *In cerimoniis vestris, inquit, rebúsque diuinis, postulationibus locus est, piaculis. dicitur contracta esse commissio, si per imprudentiæ lapsum aut in verbo quispiam aut sympinio deerrarit. aut si ludicrum constitit, aut tibicen repentè conticuit: aut si patrimus qui ille vocitatur puer, omisit per ignorantiam lorum, aut terram tenere non potuit.* Nam quod Sympinio in Arnobio est: scire licet ambiguam in libris esse scriptionem, & passim *Simpinium, Simpuuium, Simpulum*, scribi. In sacrificiis autem publicis, siue

Deus

Deus siue Dea esset, vinum à magistratu dari solet. Varro IV. de L. L. de Patera loquens, *Et in sacrificando hoc poculo magistratus dat Deo vinum.* In hunc vsum fuisse Simpulum siue Simpuuium docet idem Varro περὶ μέθης. *Nonne vides ipsos Deos, si quando volunt gustare vinum, derepere ad hominum fana, & tamen tum illi ipsi Libero simpulo vina dari?* Ita enim hæc corrigenda censeo apud Nonium, Simpuuium.

Capvt IV.

Plauti Pseudolus emendata.

Scena, Si ex te tacente.

Compreßiones artè amantum corporum.

Optimè Vaticani, *amantum comparum*. Lege etiam *artæ*, non *artè*. Compares propriè sunt σύζυγοι. vsurpatur in amore de duobus qui inter se amant. Horat.

——— *necdum munia comparis*
Aequare. Catullus,
Nec tantum niueo gauisa est vlla columbo
Compar.

Scena, Pseudole non audis,

Non est iustis quisquam amator nisi qui perpetuat data.

Item Vatic. *Non est vsui quisque.* perspicuè rectum.

Quid ais quantum terra tegit hominum periurißime?

Alij, *Terram tegit*. Ego emendo, *quantum in terra degit*. Littera immutata & syllaba à fine prioris vocis retracta.

Sicut hæc est præstituta numerando argento dies.

Libri veteres, *præstituta summe argento dies.* Lego, *Summa argento*. id est, suprema. In Persa,

Hæc dies summa hodie est mea amica sit ne libera.

Trochaicus autem versus non difficulter sustentabitur, vocali non elisa, nequèm numeri moueant.

Scena, Si de damnosis.

——— Ca. *meritò esse iratum arbitror,*
Cùm apud te parum stet fides.

Scribo, *parum siet fides*. antiquè: aut certè, *Fide*, pro, Fidei, vt apud Lucret.

Aut aliæ cuius desiderium insideat re.

Scena, Hi loci sunt.

Vt ego oculis rationem capio, quam mihi ita dixit herus.

Legerim, *nam mihi ita.*

Hostis viuos rapere soleo ex acie, ex hoc nomen mihi est.
Ps. *Pol te multo magis opinor vasa ahenea ex ædibus.*

Placet Vaticani alterius lectio; *Pol tu viuos? magis opinor.*

CAPVT V.

Nonius aliquot locis purgatus.

NONIVM cùm video, veterum ſcriptorum triſte naufragium videre videor: è quo quaſi tabulas aliquot hoc capite conabor colligere.

In Debilo.

Debilo, debilis. Ennius lib. VIII. *Debilo homo.*

Ridicula lectio, ſiue is Nonij ipſius error, ſeu potius exſcriptorum fuit. Nam haud dubiè ſcripſit Ennius, *Debil homo*, pari ratione qua Famul, pro Famulus, illo verſu,

Reddidit vt ſummo è regno famul infimus eſſet.

& alij, Facul, Difficul.

In Marte.

Mactare, honorare. Accius διδασκαλικῶν *lib. I.*
Sapientiaq; inuictæ gratia atque honoris
Pater, honeſtè rem mactauit auream.

Vir eruditus tentauit legere —— *atque honor*
Is patrem honeſtè re mactauit aurea.

vt opinor, fruſtrà. Nam vera lectio eſt,

Sapientiæ inuictæ atque honoris gratia,
Patera honeſtè em mactauit aurea.

Mactare patera, vt apud Cicer. Mactare honoribus. Em, valet antiquè, Eum.

In Auſpicaui.

Pacuu. Chryſe. Incipio ſaxum tentans ſcandere verticem
In ſummum, dein hominis partes proſpectum aucupo.

Lego, *dein in omnis partes.*

In Senium.

Titinnius Veliterna. Quot peſtes, ſenia, iurgia ſeſemet diebus emigrarunt.

Sententiam ſecutus emendo, *ſeſe meis ædibus.*

In Veretur tui.

Pacuuius Hermiona. Tyndareo fieri contumeliam cuius à te veretur maximè acta gratulatione. Nihílne te populi veretur, qui vociferare in via?

Coaluerunt perperam duo exempla, quæ ſic cum auctorum nomine diſtinguo, *veretur maximè. Atta Gratulatione. Nihílne te populi.* Quinctius Atta poëta eſt comœdiæ veteris, nomen eius ſæpè corruptum.

In Olat.

Afranius Fratris. Non poteſt
Quin illa tacta, longéq; & multis olat.

Scribendum cenſeo, *illa ſtacta.* Plautus Moſtel.

Vbi vnguenta ſunt. PHIL. *quid opus eſt? cum ſtacta accubo.*

CAPVT VI.

Plauti Truculentus reſtituta.

VIDITNE quiſquam pictum aut fictum aliquid amœnius colloquio illo ſerui ruſtici cum lepida ancilla? In quo vtriuſque inge-

nium ita desertim Plautus expressit, vt in illo nil nisi sordes & rus merũ: in hac Venerem & lepôres videaris agnoscere. Cui pro parte emendando hoc caput sacrum esto. Scena, Quis illic est.

AST. *comprime.*

ST. *Spero meam quidem herclè, tu quæ solita es comprimas.*

Venusti ioci sententiam restituo, *te qui solitũ st comprimat*. Dixerat enim ancilla rustico inclamanti Comprime, vocem videlicet aut iram: quod ille satis vrbanè conuertens, Ego quidem, inquit meam amicā comprimam, te alius qui solet. Nam ita accepisse rusticum, clarum ex sequētib.

Imprudens per ridiculum vt rustico suadet stuprum.

Aduenisti nos huc tentatum cum exornatis ossibus.

Aliquot libri, *sustentatum*: Vaticani sine litura, *Aduenisti huc sistentatum*. Adprobo. Sistentare antiquum verbum pro ostentare, vt in Bacchid. & Mostellar. Extentare.

AST. *nunc places*

Cùm me illi vel in mentiri dicis. ST. *Quid quod te rogo.*

Tricæ Tellanæ in his verbis: fortasse sic extricandæ, *nunc places*. ST. *quàm me illi velim!* AST. *mentiris.* ST. *dicis quod te rogo?*

Vt ego me ruri hamaxari mauelim patulum bouem.

Ex Festo leg. videtur, *patalem bouem*. Is enim adnotat Plautum Patalem bouem vocasse cuius cornua latè pateant.

Sanus si videare dicis contumeliam.

Claudicat versus, & rectè Vatic. *si videare dicam, dicis cont.* nisi placet, *dicam dicis contumeliæ*, vt Dicam scribere.

——— *suam non enim ille meretriculis*

Molliendis rem coëgit, verùm parsimonia.

Lego, *sum. non enim.* hoc primum. Deinde illud Molliendis, aio, auctoribus libris falsi damnandum. Nam optimus ille Vatic. *Moniendis*: duo alij, *Monendis*. Vt certum habeam latere in hac scriptura verbum vetustius. Placeret, *Molendis*, vt apud Lucill.

Hunc molere, illam autem vt frumentum vannere cunnis;

sed id lex versus spernit.

Neque istuc in se gestit, ergo coget exanimem mali.

Benè & aptè ex coniectura restitui, *Istuc ipse gestit, ergo coget examen mali.* Examē mali, vis mali. Poëta vetus, *Classis cita texitur, exitiũm examē rapit.*

CAPVT VII.

Seneca in libello De breuitate vitæ emendatus.

APVD Senecam in Syntagmate de Breuitate vitæ legimus vulgò, *Modò intra paucos dies illos quibus C. Cæsar periit, si quis inferis sensus est, hoc gratissimè ferens, quòd decedebat populo Ro. superstite, septem aut octo certè dierum cibaria superesse, dum ille potens nauibus iungit, & viribus imperij ludit, aderat vltimum malorum obsessis quoque alimentarum egestas. Exitio penè ac fame constitit, & quæ famem sequitur, rerum omnium ruina, furiosi & externi & infeliciter superbi regis imitatio.*

quem

quem totum locum ad historiæ fidem sic emendandum censeo. *hoc grauißimè ferens, q. d. p. r. s. s. a. o. c. d. cibaria superfuere. Dum ille pontes nauibus iungit, & viribus imperij illudit*, &c. Citra controuersiam enim Seneca factum illud insanum C. Caligulæ in mente habuit. qui ad exemplum Xerxis inter Puteolos & Baulos pontem nauibus inædificauit spatio III. ∞. passuum. In quo opere dum vniuersa classis occupatur, Romæ capitalis pænè fames coorta. Vide Xiphilinum in Caligula.

CAPVT IIX.

Plauti Pseudolus emendata.

SCENA, Di immortales,

Nam ipsa opportunitas non potuit opportunius
Aduenire, quàm hæc cauata est mihi opportunè epistola.

Cauare epistolam, non Plauti elegantiam olet, sed sordes & rus merum. Emendarim ipse, *quàm hæc allata*. Vitij caussa fuit, quod repetita ex priori dictione littera scriptum fuit, callata.

Scena, Dulcia atque.

Dic vtrum spémne an salutem Pseudole?

Veteres libri consensu, *spémne an matrem te.*

Sed istic seruus ex Carysto qui aduenit, qui sapit?
CH. *Vsque à cunalibus.* PS. *manuleatam tunicā habere hominem decet.*

Turnebus libro XX. magno consensu totius caueæ, vt ait, emendat, *Hircum ab alis*. A quo tamen vnus spectator dissentio. Nam ad eam sententiam quam effici homo doctissimus vult, sequens responsio Pseudoli hilum non facit. Veteres Cunas & Cunabula inter obscœnos intellectus habuisse videntur, fortasse quia alluditur ad Cunnum. Plautus infrà de cinædo, *Quid ais? túne etiam cubitare solitus es in cunis puer?* Puto igitur istuc Charinum alludere, nec aliud dicere quàm seruum illum postremis partibus sapere, illis quibus peculium solet facere. Docere id liquidò sequens responsum Pseudoli de manuleata tunica videtur. Nam pueri meritorij siue cinædi, vt internosci possent, tunicas cum manicis more mulierum gestabant, non aliter quàm meretrices togas. Scipio Africanus in Sulpicium, *Qui in conuiuiis cum amatore cum cheirodota tunica accubuerit: eúmne quisquam dubitet quin fecerit quod cinædi solent?*

Plautus Pœnulo,

Quis hic est cum tunicis longis quasi puer cauponius?

Seneca in epistolis: *Mirum est aliquid fortiter dici ab homine mollitiem professo. ita enim plerique iudicant. Apud me verò Epicurus est & fortis, licet manuleatus sit.*

Scena, Forum coquinum.

Nam ego cicilendrum quando in patina scindidi.

Vnus Vatic. *in patinas indidi.*

CAPVT IX.

Varro duobus locis restitutus.

EXPERIRI placet ecquid Varroni mederi possim apud Nonium in Virgines,

Varro περὶ ἐξαγωγῆς. *Quam sympathiam lubiat oculos haberet, quid imaginum interesset puer vtrum esse deuirginatum vsurus an monuce* ῥώσας *purus dum cogito.*

quem locum doctissimus Iunius emendat, *Q. s. lubidinis oculi haberent. quid magnum interesset, puerum vtrum esset deuirginatum vsurus, an* μόνον ἐρώσας *purus dum cogito.* Eruditè. Nec tamen negabit ipse Iunius propius à scriptura veteri abesse, *Q. s. lumbi ad oculos haberent, quid inguinum interesset. &c.* Nam *Lubiat*, in *Lumbi ad*, facilis lapsus, & *Inguinum*, pro *Imaginum* sententia comprobat. Tentabo alium eiusdem argumenti locum apud Nonium, in Mulierauit,

Varro γνῶθι σεαυτόν. *Et rex & misellus ille pauper amat, habetq́; ignem intus acrem, hic ephebetum mulierauit: hic ad me deca adolescentem cubiculum pudoris primus polluit.*

de quo alij aliter: ego ex ductu litterarum legerim, *hic effœtum mulierauit: hic Canimedæo adolescenti cubiculum.* Sententia, meo animo, commoda. Vterque, inquit, amat, rex & pauper: hoc interest, quòd ille in exoleto aliquo sitim restinguat: iste rex integellum & Ganymedi similem adolescentem polluat. Cubiculum porrò pudoris quam partem in puero nominet, non opinor Apollinem Delphicum consulendum esse.

CAPVT X.

Plauti Pseudolo locorum duûm cum Græcis comparatio.

QVOD Plautus sanè quàm lepidè scripsit Pseudolo in persona gloriosi illius coqui, Scena, Forum coquinum,

Nam ego ita conuiuis cœnam conditam dabo
Hodie, atque ita suauitate condiam
Vt quisque quidque conditum gustauerit
Ipsos sibi faciam vt digitos prærodat suos.

idem planissimè alter coquus de se prædicat apud Alexidem.

Θαυμαςὸν ἐμὸν εὕρημα πάνυ, πολλὴν δ᾽ ἐγὼ
Ἐὰν παραθῶ σοι, προσκατέδῃ τοὺς δακτύλους
Σαυτοῦ γε χαίρων.

Sicut & illud quod apud Philemonem comicum coquus gloriatur diuina se quædam & ad immortalitatem vnica condimenta reperisse,

Ἅπαντες οἱ φαγόντες ἐγένοντ᾽ αὖ θεοί.
Ἀθανασίαν εὕρηκα, τοὺς ἤδη νεκροὺς,
Ὅταν ὀσφρανθῶσιν, ποιήσω ζῆν πάλιν.

non minus lepidè eâdem illa Scena Latina Musa expressit,

BA. *Quid tu? diuinis condimentis vtere?*

Quis prorogare vitam poßis hominibus,
Qui ea culpes condimenta? COQ. *audacter dicito.*
Nam vel ducenos annos poterunt viuere
Meas qui esitabunt escas quas condiuero.

CAPVT XI.

E Propertij libro I. complures loci obseruati.

VENIO ad Propertium, ocellum, & vt sic dicam smaragdum poëtarum, è cuius lib. I. carptim quædam delibitabo.

Eleg. II.

Littora natiuis pellucent picta lapillis.

Falsò supposita vox est. Nam libri omnes veteres, *persuadent picta,* & vetus Fuluij in ora, *aliàs, Collucent.*

Eleg. III.

Dum me iucundis lapsam sopor impulit alis.

Vatic. *lassam sopor.* Eleg. IV.

Tu licet Antiopæ formam Nycteidos, & tu
Spartanam referas laudibus Hermionem.

Quattuor mss. *Spartanæ. r. l. Hermionæ.*

Et te circum omnes alias irata puellas
Deferet; heu nullo limine carus eris.

Libri vet. *Differet.* optimè. vide Nonium.

Eleg. V.

Quod si fortè tuis non est contraria votis,
At tibi curarum millia quanta dabit?

Vatic. & Farn. *Quod. s. fortè ruis. n. e. c. nostris.* Mureti, *fortè tuis n. e. c. nostris.* Ex quibus, nisi vanitatẽ vulgatæ lectionis nihil extrico. Nisi placet,

Quod si fortè animis n. e. contraria nostris,
Ah tibi. Eleg. VI.

Vlteriusq́ domus vadere Memnonias.

Vetus Farnes. *vadere in emonias.* Æmonia ora quæ sit, notum, & anteà Riphæos montes nominauit. Cogitent docti.

Nam tua non ætas vmquam seruiuit amori.

Veteres omnes, *cessauit amori.* & ea germanissima lectio.

Lydia Pactoli tingit aratra liquor.

Optimi & doctissimi Turnebi coniecturam, *tingit arata.* comprobant Farn. & Fuluij libri. Vetus Mureti in ora, *cingit arata.*

Eleg. VII.

Te quoque si certo puer hic percusserit arcu,
Quod nolim, nostro euiolasse Deos.

Admonui olim in illis iuuenilibus Variarum libris, *heu voluisse*, legendum videri: Canterus noster, *eualuisse*, probat. Sed libri omnes, *euiolasse*, præter Vatic. qui, *te violasse*, refert.

Nec tibi subiiciet carmina sæuus amor.

Fuluij & Mureti libri, *ferus amor.* rectè.

Eleg. VIII.

Nunc mihi summa licet contingere sidera plantis.

Insolens locutio, Cælum plantis siue pedibus tangere: vide ne verius sit legi, *sidera palmis.* Eleg. IX.

I quæso & tristes istos depone libellos.

Libri, *compone libellos.* benè & propriè.

Tum magis Armenias cupies accedere tigres.

Vet. Ful. *cuperes accedere.* Mureti, *cupias.* Vereor ne Propert. scripserit, *capiare accedere.* vt Varro, *capiuntur sequi matribus.*

Dicere quo pereas, sæpè in amore iuuat.

Tres veteres, *in amore leuat.*

Eleg. X.

Vidimus in longam ducere verba moram.

Libri, *Vidimus in longa d. v. mora.*

Possim ego diuisos iterum coniungere amantes.

Veteres, *diuersos iterum.* benè & propriè. Vide Canteri nostri Lectiones.

Hoc magis effecto sæpè fruare bono.

Fuluij & Farn. *affecto.* Probo vulgatam. Veteres enim Effectus & Effectum dixerunt, vt, Successus & Successum. Plautus Pseudolo, *Hos fugitastis Quirites successis bonis.*

Eleg. XI.

Aut teneat clausam tenui natitantis in vnda.

Hæc lectio ab elegantissimo Mureto est, & sanè eius liber scriptus, *natantis*, habeat. Alij omnes, *Teutantis*, vel *Tuetantis.* Vaticano est, *Tuctantis*, cum interpretatione hac, *Insula vel fluuius paruulus.*

Eleg. XV.

Sæpè ego multa tuæ leuitatis damna timebam.

Mira varietas librorũ. Vet. Farn. *leuitatis signa.* Mureti, *leuitatis iura.* Vatic. *dura.* Postremam veram arbitror, & puto disting. *multa tuæ leuitatis, dura, timebam. Multa leuitatis*, Græcanicum est. *Dura*, autem, vt illud,

At nunc, dura, paras Phrygias nunc ire per vndas.

Et potes externos manibus componere crines.

Non dubito quin scrib. sit, *hesternos.* frequenti lapsu.

Eleg. XVI.

Te non vlla meæ læsit petulantia linguæ
Quæ solet irato dicere tuta loco.

Putaui aliquando emendandum, *turba loco.* libri omnes, *tota loco.*

Eleg. XIIX.

Quid tantum merui? quæ te mihi carmina mutant?

Fortè scrib. *crimina mutant.* idque sequentia probant.

An tua quod peperit nobis iniuria curas?

Emendandum opinor, *At tua quot peperit.* Hæc leuia & nebulæ cyath non emenda quibusdam visum iri scio: mihi tamen satis est ea esse i Propertium. Rectè autem ille Siculus,

——— ἐν δ' ὀλβίῳ ὄλβια πάντα.

CAPVT XII.

Plauti versus Truculento de opinione correctus.

FOEDE corruptus Truculenti versus est,
Scena, Eo mihi amare.

Non enim possunt militares pueri & à vio educier.

cuius emendationem spisso & vix inueni: nisi fallor, inueni tamen. Nam cùm in Vaticanis sit, *puereetanio educier.* non longè ab ea scriptura abiens, legend. censeo, *Prutanio exducier*. Quippe fabula hæc acta Athenis. In qua vrbe cùm πρυτανεῖον fuerit, in quo benè meritis de publica re victus daretur: nónne εὔλογον videtur meretricẽ istuc respexisse, & facetè militi obtrusisse, non posse statim militares liberos publicitus in Prutanio ali? Quod autem Turnebus leg. censuit, *à via educier*: monuerat id sanè iam ante eum Alciatus, nec tamen cuiquam cui pectus sapit, probauerat.

CAPVT XIII.

De Ciceronis locis duobus Epist. ad Q. Frat. coniectura.

QVOD sine fraude mea liceat, post Manutium & Lambinum duos illos quasi primæ sententiæ Consulares, quid de Ciceronis duobus locis censeam, ego imi subsellij Senator liberè promam.

Ad Q. Fr. lib. II. epist. XII.

De Pompeio assentior tibi, vel tu potius mihi. nam vt scis iampridem istum canto Cæsarem.

Non dissentiunt libri: ego tamen imbibi Ciceronem scripsisse, *iampridem istunc ante Cæsarem*. Monuerat videlicet Q. Frater Ciceronem, vt Pompeij amicitiam foueret, néve ita se daret Cæsari, vt obliuisceretur illius: respondet Cicero, Ego verò parebo tibi, vel potius iampridẽ parui. Nam Pompeium olim colere cœpi ante Cæsarem. Facilis verò & perfrequens librariorum lapsus, *istum cante* littera à fine dictionis ad initium ablegata. Vnde nata vulgata lectio, quam nunc apud sapientes iudices denatam volo. Lib. III. epist. II.

Interim ipso decimo die quo ipsum oportebat hostium numerum & militum renunciare, in re hæsit summa infrequentia.

Lambinus emendat, *inrepsit summa*. Probauerim ipse, *mirè hæsit summa in frequentia*. Hæsisse autem frequenti Senatu Gabinium scribit, quia plures milites amiserat, quàm cæciderat hostes. D. E. R. I. C.

CAPVT XIV.

Plauti Miles emendata.

SCENA, Mihi ad enarrandum.

Hoc oppidum Ephesus' st, idem est miles meus herus.

Fortè leg. *inde est miles*: vel, *indidem*. vt significet eum Ephesium esse.

Vbi sumus prouecti in altum, id quod volunt,
Capiunt prædones nauim.

Vide-

Videtur vox abesse, legendumque. *id quod di volunt*. Sic enim in rebus subitis loqui solent. Scena, Nisi Herclè,

Domi habent hortum & condimenta ad omnes mores maleficos.

Mirè variant libri. E Vatic. vnus, *omnes molis milificos*: alter, *omne olus milificos*. Aldi editio, *molis mellifica*. Latet ὕπουλον vlcus.

——— *feriens femur*
Dextrum ita vehementer quod acta ægrè suppetit.

Puto verum, *quod tactu ægrè*. pro, Tactui. Vnus tamen Vatic. *quod ictu.*

Curre in obsidium perduellis, nostris præsidium para.

Libri mei consentiunt cum Camerarij, *Cor in obsidium*. ex quo vir ille doctissimus, & qui primus ad Plautum iuuandum signum sustulit, legit, *Coge in*. Ego antiquá scripturam reponendam putem, *Corre in*. pro Curre.

Scena, Nisi quidem ego,

Dum ego in tegulis sum, illac hæc se hospitio edit foras.

Legerim, *illæc se hospitio dedit foras*

SCE. *quidum? quia ludo luto.*

Rectè Vatic. *quia luto iam*. locus fuit in vicina pronuntiatione litterarum D. & T. vt & apud Cicer. II. De Oratore.

CAPVT XV.

Liuius aliquot locis restitutus.

LIVIVS lib. IV.

Placet tollendæ ambitionis caussa Tribunos legem promulgare ne cui album vestimentum addere petitionis caussa liceret.

Sordes & quisquiliæ sermonis, *addere vestimentum*. Libri vet. *album inuestimentum*. Scribendum diuisim, *in vestimentum*. Vetuit autem lex album addi in vestem, id est, cretam, gypsum, & similia, quibus togas suas ornare petituri solent. ex quo & nomen manauit Candidati. Res nota. Bonus Rhenanus Inuestimentum interpretatur ab inuestiendo, quo verbo ICtos vsos ait. Acumen hominis!

Liuius eodem libro, infrà.

Ipse in sinistrum cornu quod incendio similius quàm prælio territum cesserat flammis, accurrit: claraque voce, Fumóne victi, inquit, velut examen apum loco vestro exacti inermi cedetis hosti?

Hæret intricata sententia. Vir doctissimus Sigonius, *Similius*, pro verisimilius positum censet. Ego putarim aliunde inculcatam eam vocem, & sic leg. *Quod incendio quàm prælio territum*. id est, potius incendio quàm prælio territum. Phrasis est perfrequẽs antiquis, quam vnus Tacitus sexcenties vsus reperitur, Plautus, & alij. Infrà.

Clamor dissonus, impar, segnis, sæpe iteratus, incerto clamore prodidit pauorem animorum.

Rectè Sigonius monuit de vitio. Quæ est enim hæc forma dicendi? Clamor incerto clamore prodidit. Reponit igitur ipse, *incerto tenore*. ad sententiam, rectè: ad scripturam, sanè quàm licenter. Arbitror verius, *incerto clangore.*

CAPVT

CAPVT XVI.

Plauti Truculentus correcta.

SCENA, Eo mihi amare.

Eo mihi amare, fero supplicium damnis ad amicam meam.

Ex Roueriano colligebam, *Eu mihi, amare, f. s. iam bis ad amicam.*

PH. *At ego ad te ibam.* ST. *ad me delicia hercle verò serio.*

Insita persona lego, *ad me delicia?* PH. *Hercle verò, seriò.* STR. *Quanquam.*

Paullò superiùs.

Supplicium ad te hanc minam fero auri, si mihi ridespice.

Turneb. diuisim, *rides, spice.* Fortè leg. *sed me redcspice.* antiquè D. interposita pro Respice, vt Antidhac, Medecum, Postidea, &c. pro Antehac, Mecum, Postea. Sanè paullò pòst miles iterùm ad illam auersam, *Respice ergo, accipe hoc.*

Quanquam hic horridus est, quanquam hic squallidus'st, at est bellus mihi.

Vaticani auctiores, *Q. hic qualis est, quam hic horridus citus bellum mihi.* In Aldi editione, *citus bellum init.* Veram lectionem facilè est eruere, *Q. hic squalis. e. quanquam h. h. scitus, bellus'st mihi.*

CAPVT XVII.

Nonius Marcellus carptim emendatus.

In voce, Enixæ,

ENIXÆ *dicuntur fæminæ nitendi, hoc est conandi, & dolendi labore perfunctæ, nixis quæ religionum genera parientibus præsunt.*

Haud dubiè leg. *à Nixis, quæ religionum.* Deriuat enim Enixas à Nixiis diuis, de quibus Festus, *Nixij Dij appellantur tria signa in Capitolio ante cellam Mineruæ genibus nixa, velut præsidentes parientium nixibus.*

Non. In Petauristæ,

Petauristæ à veteribus dicebantur, qui saltibus vel schœnis leuioribus mouerentur.

Lego, *vel schemis leuioribus.* sicut & in voce, Sanniones. *Sanniones dicuntur à sanniis qui sunt in dictis fatui & in motibus & in schemis.* malè vulgò, *Scænis.*

In Adolere.

Et adultum, quod est auctum, & aucta ætate, vt aliqua caussa maius solito factum.

Scribo, *quod est auctum, & aut ætate, aut aliqua.*

In Extrebare,

Plautus Astraba, Cùm incuriosum locaretur terebratum quidem pertundis.

Interpretatio Nonij irrepsit in verba Plauti. Nam sic leg. *Plautus Astraba, cùm in curiosum iocaretur: Terebratum.*

In Prolubium.

Prolubium est patêre amicitiam & fidem.

Mutilatus hîc Nonius est, & perspicuè scrib. *Prolubium est lubido.* deinde exemplum, *Prolubium est petere amicitiam.* ita lego.

In Proletarij,

Tunc Marcus præco primùm proletarios armauit.

Quid præconi cum cura belli? Emendo, *Marcius prætor.*

In Augificat,

Ennius Andromacha, Quid fit seditio, tabésne an numeros augificat suos?

Lego, *Quid fit? seditio tabétne,* id est languétne, deficit?

In Inibi,

Pacuuius Iliona, Profectò aut inibi est, tam iam potiuntur frugum.

Emendo, *aut iam potiuntur Frugum.* id est Phrygum.

CAPVT XIIX.

Litteram I. cum V. sæpè locum commutare, eiusque generis menda aliquanta sublata.

SVSPECTVM genus dicendi habeo quod apud Plautum Persæ initio legitur,

Quin mihi imperet, quin me suis negotiis præfulciat.

& labor vt existimem Plautum scripsisse, Præfuciat, id est, Præficiat, V. pro I. tam crebra harum litterarum alterna migratione, vt mirari iure id nemo possit. Etsi non nego vulgatam ferri etiam posse, & commodè interpretari. Apud Nonium Apisci, Lucillius,

Vt ego effutiam, quod ego te inprimis cupere apisci intelligo.

corrigo, *efficiam.* neque rectè vir doctus, *effugiam:*

Plautus Capteiueis, Scena, Iam ego.

Quid diuitiæ sunt ne optumæ. PHI. *vnde excoquat seuum senex.*

Legend. *sunt ne opimæ.* & id sequens responsum Philocratis liquidò conuincit, qui ad eam vocem allusit. Apud Nonium, Diuidiæ, Accius, *Ne horũ diuidiæ & discordiæ dissipent & disturbent tantas etiam optumas ciuium diuitias.* item emendo, *tantas & tam opimas.*

Plautus Pœnulo, Scena, Fuit hodie.

——*quásque è patria*

Perdidi paruas, redde his vbertatem, inuictæ præmium vt esse sciam pietati.

elegans & certi iuris emendatio, *redde his libertatem.* Infrà eâdem Pœnulo, *Iniuriarum multo induci satius est,* Legend. *multam dici.* vt suprà memini monere.

CAPVT XIX.

Ciceronis Epistolæ ad Atticum restitutæ.

IN Epistolis ad Atticum post illos quasi III. viros rei litterariæ constituendæ, Victorium, Manutium, Lambinum, monebo quædam, leuia per se & tenuia, sed tamen magna, ideò quòd præterita ab illis magnis.

Lib. XII. Epist. XXI.

De hortis quoniam probas, effice aliquid: rationes meas nosti. si verò etiam à Faberio recedit, nihil negotij est.

Lambinus, *à Faberio procedit.* Manutius, *res cedit.* Ego scripserim, *recîdis.* id est, aufers, abscindis. Loquitur de nomine Faberiano.

Ibidem

Ibidem.

Ne Silius quidem quidquam vtitur, & iis vſuris facillimè ſuſtentabitur.

Lego, *& is vſuris.* intellegit Silium diuitem facilè vſuris duci poſſe, ſine parata pecunia.

Epiſt. XXII.

Enitar, ſi quo modo potero, vt præter me nemo dolorem eum ſentiat; ſi vllo modo poterit, ne tu quidem.

Fortè ſcrib. *præter te nemo*. probant ſequentia.

Epiſt. XL.

Sed tamen auidè ſum affectus de fano: quod niſi, non dico effectum erit, ſed fieri videro, audebo hoc dicere, incurſabit in te dolor meus.

Traiectis verbis leg. puto, *quod niſi, non dico fieri videro, ſed effectum erit.* Et id ad cupiditatem Ciceronis exprimendam inprimis facit.

Lib. XIII. Epiſt. XXXI.

Quæ cogitatio ſi non incidiſſet (mihi crede iſtuc vt cetera) non laborarem.

Mutata diſtinctione concinnior ſententia efficitur, *ſi non incidiſſet, (mihi crede) iſtuc vt cetera non lab.*

Epiſt. XXXIII.

Sed caſu ſermo à Capitone de augenda vrbe. à ponte Mulùio Tiberim duci ſecundum montes Vaticanos.

Omnes planè veteres, etiam ille Beſſarionis, *Tiberim pauci ſecundum.* Ex quo Manutius diuinat, *pandi*. Ego arbitror leuem cauſſam fuiſſe libris omnibus deprauandis. Scriptum erat in archetypo aliquo, *pduci*, conciſè prima ſyllaba, pro *perduci*, Manſit p. nudum, & ex d littera, remoto temone factum eſt, a. Hinc illud ænigma, *pauci.* ad quod ſoluendum OEdipo opus erat, niſi ego Dauus acceſſem. Idem error in omnibus Taciti libris, De vita Agricolæ.

Paucos numero circum trepidos ignorantia, cælum ipſum ac mare & ſyluas ignota omnia circumſpectantes clauſos quodammodo ac vinctos alij nobis tradiderunt.

cùm certè leg. ſit, *ac vinctos dij nobis.* ſed diuulſo temone, factæ ſunt ex d. duæ litteræ, a. l.

Epiſt. XXXVII.

Noui nihil ſanè niſi Hircium cum Quincto acerrimè pro me litigaſſe: omnibus eum locis facere, maximéque in conuiuiis. cùm multa de me, tum redire ad patrem.

Lambinus deleto verbo, *omnibus eum locis maximeq́; in con.* ego immutabo, *eum locis furere, maximeq́;*. leg. cenſeo.

Epiſt. XL.

Sed coram. magna enim res & multæ cautionis. cras igitur, niſi quid à te commotus.

Aut leg. *niſi quid à te commonitus*: aut, quod probabilius, vltimà vox ad principium ſequentis epiſtolæ ableganda eſt, hoc modo, *Commotus venit ille ad me*. Vide.

Lib. XIV. Epiſt. I.

In ſermonem ſe poſt Idus Mart. præterquam Lepidi veniſſe nemini.

Lambinus aliter: ego lego, *veniſſe neminis.*

Epiſt. XVI.

Perpaucis diebus in Pompeianum, pòſt in hæc Puteolana & Cumana regna renauigare.

Lambinus, *regna renauigaturus*. Aptius ad ſcripturam veterem arbitror, *renauigaro.*

Epiſt. XIIX.

De Herode tibi aſſentior. Saufeium legiſſe vellem.

Vetus liber, quo vſus ſum Romæ à P. Manutio, *Saufeij legiſſe.* optimè. intelligitur, Librum aut Scripta.

Epiſt. XIX.

Venio ad recentiores litteras tuas. quanquam de Seruio iam reſcripſi me facere magnam πρᾶξιν Dolabellæ. mihi meherclè ita videtur, non potuiſſe maior. &c.

Emendo, & diſtinguo, *iam reſcripſi. men' facere m. πρ. Dolabellæ? mihi mehercle.* Atticus leuiter admonuerat Ciceronem eum videri nimium amplius laudibus factum illud Dolabellæ tollere: illi parti reſpondet.

Lib. XV. Epiſt. IV.

Redeamus igitur quoniam ſæpe vſurpas ad Tuſculanas diſputationes. Saufeium pete celemus: ego nunquam indicabo.

Lambinus, *Saufeium de re celemus.* Lego, *Saufeium per te celemus.* Saufeium, inquit, hominem Epicureum vide vt tu celes de Tuſculanis libris, in quibus tam acriter contra illam ſectam: ego quidem nullus indicaro.

Epiſt. XVI.

Tu velim ſi quid tibi eſt à tuis ſcriptum, quod pertineat ad me, certiorem me facias.

Alter Vatic. *ſiquid tibi eſt à Statio ſcriptum.* Fuit Statius libertus Quincti.

Epiſt. XIIX.

Tamen cùm profectus eſſem, & in lacu nauigarem, Tironem ſtatui ad te eſſe mittendum.

Duo Vatic. *& in lacuna vigilarem.* Suſpicari libet, *in illa cura vigilarem.*

Epiſt. XX.

Dolabellæ mandata ſint quælibet, modò aliquid vel quòd Niciæ nunciem. quis enim hæc, vt ſcribis anteno ? non dubitare quenquam prudenter quin meus diſceſſus deſperationis ſit non legationis?*

Lambinus edidit, *vt ſcribit ante nos? Nunc dubitare.* Maneo in coniectura mea veteri, *quis enim hæc? Vt ſcribis, autumo non dubitare quenquam prudentem.*

Lib. XVI. Epiſt. I.

Nonis Quinctil. veni in Puteolanum iens ad Brutum. in Neſide hæc ſcripſi.

Legend. *iens ad Brutum in Neſidem.* Brutus enim in Neſide erat: poſt hanc Epiſtolam, ſtatim illuc Cicero. Vide ſeq. Epiſt. & IV.

Ibidem.

Itáne Nonis Iuliis? meherculè iſtis. ſed ſtomachari totum diem licet.

Ex Vatic. altero qui habet, *de herculè iſtis*, ſuſpicabar leuiter ſcrib. *Di herculè iſtis.* Dij, inquit, malè faciant iſtis curatoribus ludorum Bruti, qui Nonas Iulias nominarint. Nam Bruti inſcientis nulla culpa.

Epiſt.

Epist. IIX.

Et rem gerit palàm: centuriat Capuæ, dinumerat. iam iamq; video bellum. Placeret, *centurias Capuæ dinumerat.*

CAPVT XX.

Plauti Miles emendatur.

SCENA, Rem omnem.

Postquam admisere aures meæ tuæ moram orationis.

Vatic. vnus, *Postquam adhiberem*, alter, *adhibere*. Puto rectum, *adbibê-re.* Bibere sermonem alicuius, frequens tralatio Plauto.

Quas me iussisti adducere; & quo ornatu. Ac. *heus noster.* Ba. *esto.*
Paleutrio Acroteleutium salutat.

Vitiosa distinctio. Scribe, *heus, noster esto.* Pa. *Paleutrio.* *Ac.* Noster esto, familiaris locutio alterius laudandi vel confirmandi. Trucul.

Tanto melior, noster esto, sed de tuo viuito.

Bacchid. ——— *Puero sic dicit pater,*
Noster esto, dum te poteris defensare iniuria. Virgil. II.
Noster eris, mihiq; hæc edisere vera roganti.
——— *ni ludificata lepidè*
Ero, culpam omnem in me imponito.

Laudat hunc locum Nonius in Ludificata, sed turpiter corrupta scriptura: LVDIFICATA *ero hominem, pro ludificata lepidè ero, culpam omnem in me imponit,* Emendandum verò, LVDIFICATA *ero pro Ludificauero.* Plaut. *Ni ludificata lepide ero, &c.*

Quid tibi ego mittam muneris? Ac. *dátne ab se mulier operam?*

Rectius Vaticani, & vetus editio, *des ne aliæ mulieri operam.* id est, ne cum alia muliere delicias facias. Appositè enim ita optat illa quæ seni huic ad lectum & pro concubina erat.

Scena, Voluptas est.

Quid ea? ingenua? an festuca facta?

Id est, Reueráne ingenua est? an per festucam ingenua facta? id est, liberta. Nam qui per vindictam manumittebantur, iis festuca imponi solet. Allusit Agellius lib. XX. *conferens vim illam ciuilem & festucariam cum vi bellica & cruenta.*

CAPVT XXI.

In Senecæ Ludo de morte Claudij quædam animaduersa.

IN Ludo Senecæ fugit interpretes quis L. Licinius sit nominatus his verbis,

Hunc ego reddo tibi Lugduni natum, vbi L. Licinius multos annos regnauit.

Puto autem Licinium illum intellegi, qui ab Augusto præfectus Gallis fuit, de cuius intolerabili in Gallos regno vide Dionem Cassium lib. LIV.

Scilicet hic pius & iustus quoniam Druidarum perfidæ gentis Gallicæ immanem religionem, à qua ciues submoueram, prorsus exstirpauit?

Hoc totum, *perfidæ gentis Gallicæ*, quis negarit ineptum glossema esse? Nam Druidæ sacerdotes Galloru͂ sunt,no͂ gens aliqua Galliæ peculiaris.

Adiudicatur C. Cæsari: illum Æacus donat. Is Menandro liberto suo tradidit, vt à cognitionibus abesset.

Scribo, *vt à cognitionibus esset*. Libertorum officia erant, A studiis, Ab epistolis, A rationibus, &c. Itaque irridens Seneca temeritatem & imperitiam Claudij in cognoscendo & iudicando, ait εἰρωνικῶς illum traditum Menádro liberto Æaci, vt scilicet homo prudés illi A cognitionib. esset.

CAPVT XXII.

Plauti Miles correcta.

SCENA, Cohibete intrà.

Lautam vis, an quæ nondum sit lauta?

Ambigi de sententia video. Opinor ipse per Lautam, intelligi fæminam quæ muliebris patientiæ legem iam acceperit: per Illautam, virginem, & quæ iugum nondum tulerit. Nam moribus Ro. virgines à lauationibus & balneis publicis arcebantur: sicut & pueri ante pubertatem. Inde Iuuenalis, *Nec pueri credunt nisi qui nondum ære lauantur.* potest tamen & simplicius, ac fortasse verius capi, Lauta pro eleganti, munda: vt sequentia addita sint per vanum, vt solet, iocum.

Quasiq́; hoc anulum animo suæ ancillæ dederit.

Repugnant huic scripturæ libri Vaticani duo, *hunc anulum famæ suæ ancillæ*. Cassinas, *fame se.* Tu diuina.

Meminetis ne Philocomasium nomines. PL. *quam nominem?*

PA. *Dicam iam.* PL. *nempe eandem quæ dudum c. e.*

Vatic. vnus, PA. *Diceam.* PL. *nempe.* alter, *Glicerim.* idque purum puto, aut certè, *Gliceram.* Argumento est argumentum fabulæ. Simulabatur enim aduenisse Athenis germana soror Philocomasij, cui Glycere nomen esset: eam Pleusidippes iubetur ad nauim arcessere. Suprà, *Quis igitur vocare?* PH. *Glycere nomen est.* Frequens porrò in libris error d. pro cl. vt Dinia pro Clinia, & similia.

Scena, Quantas res.

Si falsa dixeris loris excruciabere.

Ita edidit Camerarius contra libros, qui, *nocio excruciabere*, referunt. Fortè, *ocius excr.*

IVSTI LIPSI ANTIQVARVM LECTIONVM LIBER QVINTVS.

CAPVT I.

E Plauti Casina quædam delibata.

LORIFERIS *vt apes in saltibus omnia libant:* itidem mihi libet ex illo Musarum & Gratiarum horto (Plautum dico) quasi flores aliquot ad texendam huius capitis corollam deligere.

Scena, Face Chaline.

CL. *Tace Chaline.* CH. *comprime istum.* OL. *imò istunc.*

Mancus ab aliquot verbis est versus. idque numeri clamãt. Censeri enim in trochaicis debet. Vaticani habent, *imò istunc qui dicit dare.* Lego, *qui didicit dare.* Liberior paullò iocus est, vt solet Plautus. Cùm alter seruus dixisset. Comprime istum, ne obloquatur videlicet: alter id mimicè conuertens, imò hunc, inquit, potius, qui solitus est à puero dare. Dandi verbum inter Priapeia est, conuenitque propriè in mulieres cùm dant illud quod *Dent licet assiduè, nil tamen inde perit.* Hìc etiam de viro qui muliebre officium functus.

Credo herclè hodie deuorabit sortes, si attigerit.

Scribo, *deuotabit.* Scena, Non mihi licere.

Ita te aggerunda ceruum aqua faciam probè.

Alij, *curuum aqua.* Lego, *cernuum.*

Scena, Sequimini.

Nam peculi probam nihil habere addecet
Clam viro: & quod habet partum, ei haud commodi est.

Lego & distinguo, *& quod habet, partum ei haud commodè est.*

Scena, Stultitia magna.

Non matronarum est officium sed meretricum.

Vt versus constet, legend. *matronarum o.e.s. meretricium.* Vt, Ciuitatium, Hominium, antiqui.

Scena, Nulla sum.

—— quid est nisi hæc meraclo
Se vspiam percussit flore Libyco.

Quis iste flos Libycus? Siculæ gerræ. Haud dubiè scrib. *flore Liberi.* Totidem pænè verbis Ennius apud Fulgentium, *Hæc anus se sauciauit flore Liberi.* *Meraclo*, valet, meraculo, nisi placet legi *meraco.*

—— neque

—— *neque se tuam neque se suam*

Neque viri vitam sinet in crastinum protolli.

Scribe, *sinere in.* Seneca, Sensim super attollet,

Quid est? OL. *pectus mihi agit nunc hæc cubito.*

Suspicor ἀρχαϊκῶς Plautum scripsisse, *mihi tagit,* pro Tangit, & paullò pòst, *qui bellè hanc tracto non tagit.*

CAPVT II.

De Ciceronis locis tribus coniectura facta.

NON sum pertinax: eripi mihi tamen difficulter potest, quin Ciceronis lib. I. De finibus, in versu Lucillij,

Municipem Ponti Tritanni centurionum.

quin eo, inquam, versu confusè scriptum sit, *Tritanni,* pro *Titi Anni.* Nam Tritannius monstrum nominis à finibus Ro. imperij in extremos barbaros amandandum. etsi in Plinio tamen Tritanum, gladiatorem lego. lib. VII. cap. XX. At Pontius, Titius, Annius, gentilia & nota Ro. nomina. Libro etiam III. De Oratore,

At Q. Velocius puer didicerat, sed quod erat aptus ad illud, totumq; cognorat, fuit vt est apud Lucillium,

—— *quamuis bonus ipse*

Samnis in ludo ac rudibus caussis satis asper.

vulgata hæc scriptura diuersa abit à libris sinceris, qui omnes, *rudibus cuius,* aut *cunis,* præferunt. Ex quo Lambinus, *cuiuis.* Ipse confirmo scribend. *rudibus, ciuis satis asper.* Hac sententia. Magister ille Samnitium bonus lanista & doctor: sed hoc tantum, nec aliud curat: at Q. Velocius quamuis & ipse bonus Samnis, & aptus gladiatorio ludo ac rudibus, tamen nihilo minus ciuis diligens, nauus & experiens. Id enim valet, Ciuis asper. Martial. *Sanè certus est & asper homo est*

Procuratorem vultu qui præferat ipso.

Eodem libro inferius,

Aut cùm intellegi volumus ex toto partem, vt cùm vnam turmam equitatum populi Ro. dicimus: aut ex vno plures, vt,

At Romanus homo tamenetsi res bene gesta est,

Corde suo trepidat. *aut cùm ex pluribus intelligitur vnus,*

Nos sumus Romani qui fuimus Rutuli.

Postremum hunc versum persuasum mihi est Ennium (eius enim h[i] versus sunt) de se ipso pronũtiasse, prædicantem beneficium acceptæ ciuitatis Romanæ. Cicero, *Ergo illum qui hæc fecerat, Rudium hominem maiores nostri in ciuitatem receperunt.* Quod si est: quis hærebit quin emendandus sit, *qui fuimus Rudij.* Nam ex Ciceronis verbis clarum est de vn[o] solo intellegi. Annotat doctissimus Lambinus in antiquis esse, *qui fuimus ante Rutilli.* ex quo suspicio est ne fortè scribend. sit, *qui fuuimus antè Rudæi,* versu Heroico. Nam Strabo lib. VI. disertim Ennij patriam Rodæos nominat. seu, quod verius, *Rudini.* Ita enim Ausonius:

Vnde Rudinus ait, diuûm domus altisonum cæl.

CAPV

CAPVT III.

Plauti Truculentus emendata.

IN Prologo,

De vestris magnis atque amœnis mœnibus.

Vaticani, *De mueris magnis.* Lego, *De mœris.* antiquè, vt *Cœrare*, pro Curare, *Mœnera*, & similia.

Scena, Non omnis ætas.

Quid peierandum est etiam præter munera.

Alter Vatic. *perietandum.* optimus ille, *perierandum.* rectè, & eam eius verbi perpetuam scripturam esse debere censeo: quando & Periuria dicimus, non Peiuria.

Qui nostræ ætati tempestiuo temperent.

Veteres, *Temperint.* vt Edint, & talia.

Triplo plus scortorum esse eam quàm ponderum.

Vaticani tres, *Eriplus scortorum.* Fortè legend. *Æri plus scortorum esse iam.* quasi dicat, argentarias sic obsideri à scortis, vt æs iam minus ponderum habeat quàm eiusmodi nebulonum. Nisi placet, *Tripli scortorum.*

Scena, Ad fores.

Quia te adducturam huc dixeras eum ipsum.

Vatic. *adducituram.* antiqua ratione, vt Atteritum.

Nimis otiosum hominem arbitror esse te. DI. *quinam arbitrare?*

Idem, *quianam arbitr.* Rectè & vt Virgil.

Heu quiánam tanti cinxerunt æquora nimbi?

Nam aduorsum legem à me ob meam scripturam pecudem accepit.

AST. *Plerique idem quod tu facis faciunt rei malè gerentes.*

Rouerij liber, *pecudem accepit Æráque.* AST, *Idem quod.* Probo vehementer. Æra vocabant multã pecuniariam quam portitores aut scripturarij imponerent. Varro apud Nonium, *Æs defraudasse cauponem, cauponam luto oblcuisse, tum portitores æra indixe.* Ita lego, *Indixe*, pro Indixisse.

——*si arationes*

Ambituris, qui arare solent ad eos verò ire melius est.

Libri non erubescunt, iique Romana simplicitate hîc liberam sententiam exprimunt, *qui arari solent ad pueros ire.* Intellegit de cinædis, qui arari metaphoricôs dicuntur. Vnde Lucretio telum Priapi, Vomer. & Virgilio pars illa in fæminis, Sulci.

Qui alterum incusat probri, eum ipsum se intueri oportet.

Vaticani, *probri, sumpsit intueri:* Nimirum Plautina scriptura fuit, *sumpsed intueri*, vel, *eum sed*, d. addito.

In melle sunt linguæ vestræ atque orationes.

Alter Vatic. *In medie sunt.* alter, *In medio.* Suspicari quis possit de antiqua scriptura, *In medde.* id est, *Melle.* d. pro l. vt Dacrumæ, Vdysses, Dapsilis, Cadamitas.

CAPVT IV.

Agellij Noctes aliquot maculis liberatæ.

AD hanc nocturnam lucubrationem Noctes Atticæ mihi boni nominis caussa vocandę sunt, quas desultorio more percurrens emendabo. Lib. III. cap. III. De Comœdiis Plauti.

Sed enim Saturionem & Aditum & tertiam quandam, &c.

Leg. *& Addictum.* Lib. XV. cap. XII. verba ex oratione C. Gracchi.

Biennium enim fui in prouincia: si vlla meretrix domũ meam introiuit, &c.

Totam hanc partem orationis Gracchi Plutarchus quasi de industria conuertit in Gracchis. Quem vide. Sed enim aut apud eum corruptè scribitur Gracchum dum Quæstor esset triennium in prouincia mansisse: aut hîc non rectè legemus, *Biennium enim fui*, sed, *Triennium.*

Lib. x. cap. xxv.

Telorum, iaculorum, gladiorumq; vocabula, &c. libitum fortè nobis est sedentibus in rheda conquirere, neque itidem aliarum ineptiarum vacantem stupentémque animum occupare.

Scribo, *conquirere, inquirere vicem aliarum.*

Lib. XIX. cap. x. versus Ennij.

Otioso initio animus nescit quid velit.

Lego, *Otioso in otio.*

Lib. XVI, cap. IV. verba Cincij.

Miles cùm die qui prædictus est aberat, neque excusatus erat, infrequens dabatur.

Emendo, *infrequens dicebatur.* Plautus allusit Truculento,

Vbi nil det, pro infrequente eum mittas militia domum.

Lib. xx. cap. vltimo.

Nos verò (vt cœtus noster est) incuriosè & immediatè, ac propè etiam subrusticè, &c.

Omnino legend. *vt captus noster est.*

CAPVT V.

Plauti Miles emendata.

SCENA, Præcepta facito.

—— ne tu herclè obsecro opinor
Resipisce. si ad herum hæc res peruenerit, peribis pulchrè.

Aliquot verbis auctior alter Vatic.

Ne tu herclè opinor magnum malum
Obsecro reperies, si ad herum h. r. p. peristi pulchrè.

Scena, Satin' abiit, transpositi versus videntur, & hoc ordine legendi,

Ita sum coactus Periplectomene vt nesciam
Vtrum me postulare prius tecum æquum siet,
An me expurgare hic tibi videatur æquius,
Nisi istæc non est hæc.

Ibiden

Ibidem.

Licétne. PE. *inquire iubeo & placitè noscita.*

Ex Cassinati colligitur, PE. *quin te iubeo, at.*

Nam è summo puteo similior numquam potest.

In eodem rectissimè, *Nam ex vno puteo.*

Nunc demum me insipientem factum esse arbitror.

Scribo ex Vatic. *à me insipienter.*

Scena, Cohibete.

Cur non vis? nam procreare liberos lepidissimum est.

Aliquot veteres, *Lepidus sonus.* Lego, *Lepidum'st onus.*

Nam bona vxor si ea quidem deducta est vsquam gentium.

Leg. *educta est.*

Bona mea inhiant, certatim dona mittunt & munera.

E Vaticanis germana lectio eruitur, *Certatim nutricant & munerant.*

Bonos herclè vt malos descripsit mores.

Vaticani, *Bonus benè vt.* rectè.

Scena, Quantas res.

Vidi, bacchabatur auia, quassabant cadi.

Puto leg. *bacchabatur aula.* facili errore, i, pro l. Turnebus legit, *hama.* vas aquarium inquit: vt Iuuenal.

Dispositis prædiues hamis.

CAPVT VI.

Senecæ duo loci correcti.

SENECA philosophus lib. II. De Tranquillitate vitæ cùm docere vellet sapientem supra omnia humana esse,

Non Babylonis illi muros contuleris, quos Alexander intrauit: non Capitolium, arcémve. habent ista hostile vestigium: illa quæ sapientem tuentur, à flamma & ab incursu tuta sunt.

Emendant alij, *Patent ista hostili vestigio.* ego puto fuisse, *Pauent ista hostile vest.* frequenti errore, *Pabent*, b. pro v.

Ibidem, de C. Caligula.

Tanta illi palloris insaniam testantis fœditas erat, tanta oculorum sub fronte simul latentium toruitas, tanta capitis destituti, &c.

Est qui legat, *sub fronte anili latentium.* Rectam lectionem arbitror, *sub fronte sima latentium.* id est, turpiter depressa, & vt capellarũ nares, iacẽte.

CAPVT VII.

Conatus Plautini versus emendandi Truculento.

SCENA, Mirum videtur.

Heus tu, iam postquam in vrbem crebrò commeo,
Dicax sum factus, iam sum cauillator probus.
AST. *Quid id est amabo? istæcce ridicularia*
Cauillationes vis fortasse dicere?
ST. *Ita vt pauxillum differt à cauillulis.*

priores versus in vitio esse, manifesta res ex sequentibus. Rusticum enim illum verbum aliquod absurdè & imperitè pronũtiasse, paret ex eo quòd vrbana ancilla quasi diuinando mẽtem eius persequitur. Adde quòd secundus versus in legem iambici trimetri committit syllaba abundanti. Elegantissimi vir ingenij M. Antonius Muretus leg. censebat, (ita enim in sermone ab eo accepi) *Dicax sum factus, iam sum villator probus.* Rusticum enim illum truncasse capita dictionum. vt Rabonem pro Arrabonem, & Coniam pro Ciconiam dicere, sequentes versus docent. Ab eodem igitur exemplo, hîc (inquiebat Muretus) Villator, pro Cauillator erit. Probo & amplector, ita Musæ me ament, amicissimi hominis εὐστοχίαν: quid tamen mihi leuiter videatur, non celabo Lectorem. Putarim leg. *iam sum cauliator Probus.* Nam hominẽ à villa & rure sumpsisse quiddam de copia domestica, & ad caulas ouium suarum alludentem Cauliatorem, pro, Cauillatorem dixisse, quid ni probabile sit? Et ad hoc exemplum versum illum è sequentibus emendarim, qui ceteroqui mirè friget, *Ita vt pauxillum differat à caululis*. quo rusticus quasi ἐτυμολογεῖ suum illud, Cauliator. Harum sententiarum vtra melior, verior, Senatum litteratorum hominum arbitrari volo.

CAPVT IIX.

Mos antiquus apud Dionem explicatus.

QVÆRI memini quid Dio Cassius lib. LIII. iis verbis voluisset,

Χαριζομένων δ' αὐτῷ ἄλλων ἄλλα, Σέξστος τὶς Πακούβιος πάντος ἐξενίκησεν. ἐν γὰρ τῷ συνεδρίῳ ἑαυτόν τέ οἱ τὸν τῶν Ἰβήρων τρόπον καθωσίωσε, καὶ τοῖς ἄλλοις συνεβούλευε τοῦτο ποιῆσαι.

Et post pauca, addit,

ἀφ' οὗπερ καὶ νῦν προτρεπόμενοι τὸν κρατοῦντα, λέγειν εἰώθαμεν, ὅτι σοὶ καθωσιώμεθα.

quæ postrema eruditus interpres ita nuper conuertit, *Vnde tractum vt hodie etiam qui imperatorem verbis adhortantur, se ei dicant esse sacros.* Sed quis in veteri historia vnquã legit? Sacri tibi sumus Imperator. Arbitror igitur Dionem ita vertendum, *Deuotos se illi dicant*, & in mente eũ habuisse morem antiquę adulationis quo solent cùm in sermonibus ad Imp tum in statuis eius semper illud sollenne addere, *Deuoti numini maiestatiq; tuæ.* Plena exemplorum monumenta. Romæ in Farnes. ædibus,

D. CAESARI
GORDIANO
FELICI INVICTO
AVGVSTO
NVMESIVS. QVINTILIANVS. V. P.
AB. EPISTVLIS. LATINIS
DEVOTVS. NVMINI
MAIESTATIQ. EIVS.

Idem in sexcentis lapidibus inscriptum vidimus cum his notis, D.N.M.Q.E. Quin vulgò etiam ita loquebantur in gratiis habendis. Seneca De benef.

benef. lib. III. cap. IIII. *Nemo non victuram in animo suo memoriam dixit. nemo non deditum se & deuotum professus est, & si quod aliud humilius verbum quo se oppigneraret, inuenit.* Hunc igitur illorum temporum morem Dio ab Apudio illo manasse tradidit, qui Hispanorum exemplo se pro salute Augusti deuouit. Hispanorum, inquam: & ita rectè Dio scripsit. Frustrà est vir doctus qui id in Gallos tantùm auctoritate Cæsaris adductus conuenire existimat. Vide Plutarchum in Sertorio.

CAPVT IX.

Pseudolus Plauti correcta.

SCENA, Minus malum.

Sed vt occepisti perge operam experirier.

Lego, *opera experirier.* Scena, Malus & nequam.

HA. *Tun' is es?* SI. *chlamydate caue sis tibi à curio infortunio.*
Atque in hunc intende digitum, hic leno est.

Quod istud Curium infortunium? an à cura ductum? vt Agnus Curio, in Aulularia. an potius est legi, *Curtio infortunio?* Nam Curtium scimus cùm Romæ terra hiasset, & postulionẽ Di manes vellent, immisso equo præcipitasse in foueam. Itaque cùm vulgò vtamur, In foueam decidere, pro, Decipi, Induci. fortè an Plautus idem per ambages indicans, Curtium infortunium dixit, id est, caue ne Curtij exemplo in foueam præcipitere. Plautus idem Persa,

Videsis ego ille doctus leno pænè in foueam decidi. & alibi.

Scena, Quid hoc?

Pergitin pergere? ah sæuiendum mihi
Hodie est. magnum hoc vitium vino est.

Præclarè vet. Rouerij, *ah sedendum mihi.* Cùm enim pulchrè madidus Pseudolus introducatur, nec vini vim pedes sustinerent; quis non videt sedendi verbum huic sententiæ esse?

Profectò ædepol ego nunc probè habeo madulsam.

Festi epitome, *Madulsa, ebrius, à Græco μαδᾶν deductũ, vel quia sit madidus vino.* Si hoc rectè Festus. quis hærebit quin recta mea correctio sit, *probè habeo madulsa?* Probè habeo, id est, dulce mihi est. Vel etiã, *Abeo madulsa.*

Ita victu excurato, ita mundiciis digni ah,
Itaque in loco festiuo sumus festiuè accepti. Lego, *dignè ah.* Nam

hoc hominis ebrij ebriosa oratio dicit, dignè se & festiuè acceptos.

Itaque dum enitor, pax, iam pænè inquinaui pallium, nimiæ tum
Voluptati ædepol fui ob casum.

Alter Vat. *pallium temeto. Voluptati.* quam lectionem repudiandam non arbitror.

CAPVT X.

E Propertio cursim quædam decerpta, & Ennius emendatus.

LIBRO qui vulgò quartus est, Eleg. I.

Quà nebulosa cauo rorat Meuania campo,
Et lacus æstiuis intepet Vmber aquis,

Scandentisq; axis consurgit vertice murus,
Murus ab ingenio notior ille meo.

Doctissimus Canterus noster emendauit, *Scandentisq; arcis consurgit.* vt suprà. *Scandentes si quis cernet de vallibus arces.* A quo & ipse sensi ante inspectos libros. At enim illi omnes quasi conspiratione facta, *Scandentisq; asis.* Et fallit me meum augurium, an inuenta veritas est? Arbitror rectam scripturam, *Scandentisq; Asis.* Asin, vel si placet Asum, nomen montis cuiuspiam accipio, qui Propertij patriæ adhæreret. Testem laudo vitam Propertij scriptam. quæ est in libro Fuluij his verbis: *Propertius Vmber ex Asisio opido, dicto ab Aso monte sibi opposito: pater periit bello ciuili, &c.* Quin & versu illo quem Canterus laudat, vetus Mureti habet, *Scandentes asis si quis.* Silio tamen libro VIII. Asis fluuius est.

Ossaq; legisti non illa ætate legenda
Patris, & in tenues cogeris ipse lares.

Vatic. *cogeris esse.* Lego, *isse.*

Eleg. II.

Nec me turba iuuat, nec templo lætor eburno.

Vatic. *Hæc me.* eaque germana lectio. Infrà,

——— *facite vt Romana per æuum*
Transeat ante meos turba togata pedes.
Sex superant versus: te qui ad vadimonia curris
Non moror, hæc spatiis vltima meta meis.

Recta sententia, non recta lectio. Nam veteres omnes disertim *vltima creta:* vnus, *vltima cura.* Creta vera scriptura est. vt enim veteres metam in Circo Calcem vocarunt, ita ab Augusto ætas posterior, Cretam. Seneca lib. XIX. Epistol. *Deinde transit ad ea quæ consuetudo sæculi immutauit, tanquam quod ait Cicero: Quoniam sumus ab ipsa calce eius interpellatione reuocati: hanc quam nunc in Circo Cretam vocamus, antiqui Calcem vocabant.* Caussam appellationis è Plinio cognoscimus, quoniam meta creta notari solet. Lib. XXXV. *Est & vilissima creta qua Circum præducere ad victoriæ notam, pedesq; venalium trans mare aduectorum denotare instituerunt maiores.* Inde apud Lucret.

Præscripta ad candida calcis. Varronem, *Nemini*
Fortuna currum à carcere anima missum leui
Inoffensum per æquor candidum ad calcem subit.

Ita apud Nonium lego, in Calx.

Eleg. III.

Noctibus hibernis castrensia pensa laboro,
Et Tyria in gladios vellera secta suos.

Beroaldus interpretatur, secta, inquit, in gladios suos, quia paludamento purpureo indutus pugnabat in Tyrios, à quibus ea dona erant. Ridiculè. Amicus autem noster, gladios, virgas interpretatur, intelligens, vt opinor, virgatas tunicas. Frustrà. Corrupta enim lectio est, & præeunte Farnes. libro, qui habet, *in gradios*, emendata, *in radios.* Radij conueniunt ad lanificium, non gladij. Virgil.

Excussi

Excussi manibus radij, reuolutaq; pensa.

Geminus error insedit Ennij versum ex Annali VII. apud Nonium in Gracilentum,

Deducunt habiles gladios filo gracilento.

Quippe scrib. *radios.* Nam filum,& deducere, verba sunt eius artis quæ Mineruæ dicatur. Scripserit autem hoc fortè Ennius de Lucretia, quam cum ancillis pensum facientem regius adulter inuênit.

CAPVT XI.

Plauti Casina liberiores aliquot versus emendati.

HOC capite vereor equidem vt habeam propitias Musas: quòd eiusmodi quædam proponenda sint, quæ ab illarum virginali verecundia immane quantum discrepent. Dabitur tamen hoc Plauto: siquis Cato est, aut spectet Floralia, aut abeat.

Scena, Neque quò fugiam.

Ita nunc pudeo, atque ita nunc paueo, atque ita, irridiculum sumus amabo.

Lego, *irridiculo sumus ambo.* De se loquitur seruus & de sene.

Vbi intro hanc nouam deduxisti.

Vaticani, *Vbi intus h. n. deduxi.* rectè.

Senex ad te decumbem.

Idem, *abs te dec.* Fortè, *Sine abs te.* verba Olympionis ad falsam Casinam.

Respecto identidem ne semel.

Vatic. *ne senex.*

——*forem abdo, ne senex me opprimat.*

Scribend. *forem obdo.*

——*age audacter*

Quam debuisti, inde volo memorare, quid est factum?

Vetus Rouerij, *Quomodo te habuisti.* Vaticani, vt vulgati, nisi quòd, *nicte*, pro, *inde.* Lego, *Quando habuisti hinc te volo.* Scriptum enim fuit, *Quand' hbuisti.* Habere propriè vsurpauit, vt Græci interdum τὸ ἔχειν, & vt Petronius respondens argutæ epistolæ scortilli illius, *Paralysim tamen cauere iubes: tamquam maior fieri possit, quæ abstulit mihi, per quod etiam te habere potui.*

* *Adherat maxumum* *

Lego, *Ah, erat.*

Sed cùm cogito non habuit gladium, nam & esse frigidius eloquere.

Ex Vatic. scribo, *nam esset frigidus.* MV. *eloquere.*

SER. *At pudet.* MV. *num radix fuit?*

Vatican. MV. *memini, radix fuit.*

Nimis tu quidem herclè immerito meo mihi hæc facis.

Addendæ voces duæ à Vatic. *herclè audax es: immerito.*

Volo vt obuertam cubiti sim.

Totum locum ex vestigiis Rouer. libri lego,

Tollo vt obuertam cubitissim: verbum nullum mutit.

Surgo vt incam, atque illi impingo suauium.

MV. *Perlepidè narras.* OL. *illa quasi sentis,* &c.

Continuò astanti pectus mihi pedibus percutit.

Sup-

Supplendus versus auctorib. Vatic. *Continuò in genua astanti*. Schema illud libidinis tangit, de quo Lucianus in Asino.

Scena, Maximo ego.

Vb. tu es qui colere mores Massilienses postulas?

Athenæus de Massiliensibus, ἀσχημονοῦσι δὲ οὖν διὰ τὴν ἐν ταῖς ψυχαῖς μαλακίαν, διὰ τρυφὴν γυναικοπαθοῦντες. ὅθεν καὶ παροιμία παρῆλθεν, πλεύσαις εἰς Μασσιλίαν.

Nunc tu si vis me proba est occasio *
periisse herclè, age accede huc.

Vatican. *Nunc tu sine his subiectare me.* Restituo.

——sine os sublectare me, proba est occasio.
Peristi herclè.

Sublectare os, est ludos aliquem & iocum facere. germanissima Plauti phrasis. Milite,

Vt ludo? Mi. *quid ego vt sublecto os?*

Capvt XII.

Ciceronis trina fragmenta restituta.

LAVDAT Nonius Ciceronis Epistolas ad Cæsarem iuniorem, & ex iis hæc verba,

Ne res duceretur, fecimus vt Hercules Antianus in aliū locū transferretur.

Emendo, *Hercules Antæanus*. Nota est fabula de lucta Herculis cum Antæo. Statua igitur Herculis quæ hoc argumentum referebat, Hercules Antæanus à Cicerone dicta. Plinius eam in vrbe inter laudatas agnoscit lib. XXXIII. *Polycletus fecit Mercurium qui Lysimachiæ: Herculem qui Romæ, Antæum à terra sustinentem.*

Apud eundem Nonium, in Censa.

Cicero Consulatu suo, Quorum luxuries fortunata censa peperit.

Mira deprauatio. Nam Ciceronis libri De Consulatu carmine hexametro scripti fuerunt. At hìc quod vestigium versus? Lego, *Q. luxuries fortunai censa peredit*. Loquitur de coniuratis, qui per luxuriam patrita & auita bona comederant.

Oratione contra C. Antonium & Catilinam ex Asconio.

Quid ego vt violaueris prouinciam prædicem, cuncto populo Romano clamante ac resistente? Nam vt illic te gesseris non audeo dicere, quoniam absolutus es.

Puto leg. *Quid ego vt inuolaueris p. p. c. populo reclamante*. & id sequentia planè probant.

Capvt XIII.

Plauti Asinaria antiqua scriptura reposita, alia quædam correcta.

SCENA, Cur me retentas.

Hirundinem, monedulam, passerculum, putillum.

Optimus ille Vatic. *Monerulam*. quam scripturam solicitare mihi sane religio sit. Nam antiquos scilicet r. pro d. vsitasse, Aruocatos, Arfines

Arfari

Arfari. vt Priſcianus adnotat. Ita emendo apud Nonium, in Sublegere, Turpilij, *Qui mea verba venatur peſtis, arcedat, & ſermonem hinc ſublegat.* Vulgò, *ars cædat.* Eadem Plauti ſcena.

Quem te autem nominem Deum? LE. *fortunam atque obſequelam.*

Vatic. *atque obſequentem*. Eleganter: ſeruus vocari ſe Fortunam vult, & quidē quia obſequebatur amori & voluntati heri ſui, cognomēto Obſequentem. Colebatur autē Romæ Fortuna obſequens: eoq; alluſum eſt.

Dabuntur, animo ſis bono, facilè exoptata obtingent.

In verbo notiſſimo non temerarium eſt quòd variant libri. Opt. Vaticanus, *face, exoptata.* alius, *Facie exoptata*. Equidem pignus in omnes fortunas meas dederim, Plautum ſcripſiſſe, *Faciem, exoptata obt.* antiquè, pro, Faciam. Veteres, Faciem, Dicem, pro Faciam, Dicam, ſcripſiſſe auctor Quinctil. lib. I. Corrige Feſtum, *Recipiem, pro recipiam, apud Catonem, vt alia eiuſmodi complura*. ineptè vulgò, *Recipie*. &, *Attingem pro attingam poſuere.* non *Attinge. & Dicem pro Dicam antiqui poſuere.* non *Dice*. Lego ita apud Nonium in Putre, verſus Titinnij,

Date penſam lanam, qui non reddet tempori
Putatam rectè, faciem vt multetur malo.

Scena, Ain' tu.

Quid fatere? DE. *me ex amore huius corruptum eſſe oppido.*

Vatic. optimus, *correptum eſſe.*

Scena, Siccine hoc fit.

Sordido vitam oblectabas pane, in pannis inopia.

Lego vnita voce, *Inpannis, inopia.* Inpannem vocat qui caret pannis: Inopiam, antiquè pro Inopem. Ita poëta vetus apud Nonium, Depannis dixit, non vt Nonius ſomniat diuiſim, De pannibus, pro Pannis.

Scena, Vbi ego nunc.

Placidè ergo vnumquidque rogita, vt acquieſcam.

Vaticani, *vnumquidque derogita.* voce compoſita, vt Dememorare apud alium neſcio quem poëtam.

Scena, Quid hoc eſt negotij.

Iamnunc ſecunda mihi facis, ſcibam huic te capitulo hodie
Facturum ſatis pro iniuria.

Fortè leg. *ſecundas mihi facis*. Secundas facere, aut ſecundas agere, quid ſit, docet Seneca III. De ira, *Optimum iudicauit, quidquid dixiſſet ſequi, & ſecundas agere. Non tulit Cælius aſſentientem,* &c. Tractum à Comœdis primis & ſecundis.

CAPVT XIV.

Nonius Marcellus emendatus.

NONIVS in voce, Senium,

Nouius Gallinaria: Opere quæ actor, cantor, curſor, ſenium ſonticum.

Lego, *Operæ, coactor, cantor.* In Tenacia.

Ennius Hectoris lytris: Ducet quadrupedum iugo inuitum doma infrena, & iugo validā, quorum tenacia infrenari nimis.

Adiutus à Vaticano codice emendo, *Duce quadrupedem iugo inuitum, doma infrenum, & iunge validè: equorum tenacia infrenari minis nequit.*

Ibidem.

Afranius priuigno: Vixisti, durus, difficilis, tenax.

Expleo trimetrum ex Vatic. *Vixisti tristis, durus.*

In Illicere.

Næuius Lycurgo: Alis sublime alios saltus illicitè.

Lego, *illicit. Alis,* antiquè pro Alius.

In Caluitur.

Caluitur dictum est frustratur. tractum à caluis mimis, quòd sint omnibus frustratui.

Libri vett. *caluis mimicis.* Scribo, *inimicis.* Cùm enim inimicos crinibus trahere soleamus, vnde vulgata illa Comica phrasis, Inuolare in capillos: putat Nonius inde dictum Caluitur, quòd inimici calui frustrà capillis traherentur.

In Merenda.

Afranius Fratriis: Merendam occurro cautè, cùm veni iuuat.

Lego, *Merendam accurro lautè, quod Venus iuuet.*

In Tintinnire.

Nigidius lib. XVIII. *Itaque ex ære in Saliaribus Altanus tintinnat. id est, sonat.*

Scribo, *Albanus.* intellego de monte Albano, quem Nigidius ait resonare ex crepitu æris in Saliaribus, siue Armilustro.

In Silicernium.

Varro Meleagris: Funus exequiati laude ad sepulcrum antiquo more silicernium confecimus.

Legend. *funus exsequiati, lautè ad.*

In Auerruncare.

Pacuuius Medo: Possum ego istam capite cladem auerruncassere.

Puto scribend. *istanc à te cladem.*

In Cognomen.

Afranius Diuort. Letium genus cognominationis morborum cognominis

Emendo, *Leti omne genus cognominationi morborum cognomen est.* vel, *cognomine est.*

CAPVT XV.

Miles Plauti correcta.

SCENA, Iámne est,

Iámne est ante ædes circus, vbi sunt ludificandi mihi?

Non displicet alterius Vatic. lectio —*ante ædes hircus qui est ludificandi mihi.* Senes per contumeliam Hircos vocabant, vt Menæchmis,

Post autem illic hircus alius qui sæpe ætate in sua
Perdidit ciuem innocentem falso testimonio.

Quanquam prior illa lectio valdè etiam proba, & imagines notæ.

Priúsne quàm illam oculis tuis? PY. *ideo id quod credo tibi.*
Cùm hæc locutus. illa autē absens adigit me vt amem herclè hanc quid
PA. *Nihil tu amassis, mihi hæc desponsa est.*

Fœc

Fœdè acceptus lócus. Vaticani habent, *Cùm hæc elocutam illam autem absentem ſubigit me vt.* Putarim legend. & diſtinguend.

——Py. *video, idq́ credo tibi:*

Eccum hæc elocutam. Pa. *illam autem abſentem?* Py. *ſubigit me vt.*

Decorum videlicet in libidinoſo milite ſeruans Plautus facit eum ad conſpectum ancillulæ ſtatim adhinnire: quem reprehendens quaſi Pa-eutrio, Minimè gentium, inquit, túne vt huic te des priuſquam illam abſentem videris?

Aut facturum aut non facturum: quid illam miſeram & amicam crucias?

Optimè Vatic. *illam miſeram animi crucias.*

Atque adeo audin' tu, dicito doctè & cordatè. Mi. *cura aliud.*

Libri vett. Mi. *vt cor ei ſaliat.* idque germanum. Alludit enim ancilla ad id quod ſeruus dixerat, *Cordatè:* in amore autem vehementi cor ſubſilire ſolet. Lucian. de Syria dea, ὡς δὲ ἡ μητρυιὴ ἀπίκετο, τήν τε χροιὴν ἠλλάξατο, καὶ ἱδρώειν ἄρξατο, καὶ τρόμῳ ἔχετο, καὶ ἡ καρδίη ἀνεπάλλετο. τὰ δὲ γιγνόμενα ἐμφανέα τῷ ἰητρῷ τὸν ἔρωτα ἐποίεε.

Capvt XVI.

De armis ancilibus vetus religio explicata: Tacitus & Suetonius illuſtrati.

Magna religione olim & ſingulari ceremonia Arma ancilia fuerunt, quæ cælo delapſa tanquam pignus imperij à Romanis ſeruabantur. Ea quotannis ſtato tempore per ſacerdotes alioſq; primores vrbis quos Magiſter Saliorum delegiſſet per vrbem circumferebantur, ac demum certo die condebantur. Id fiebat menſe Martio. explicantque hunc ritum Dionyſius lib. 11. & Plutarchus in Numa. Ceterùm iis diebus omnibus quibus ancilia mouebantur, tanta religio homines, vel ſuperſtitio potius, habebat, nihil vt publice geri, non arma capi, non caſtra moueri, non iter ſuſcipi fas eſſet: & qui eam conſuetudinem migraſſet, ſacer improbuſque haberetur, tum etiam quod egiſſet infelix infauſtumque capiti eius crederetur. Ad hunc morem pertinet Taciti locus Hiſtor. 1. *Fuere qui proficiſcenti Othoni moras religionemq́ nondum conditorum ancilium adferrent: aſpernatus omnem cunctationem vt Neroni quoque exitioſam, & Cæcina iam Alpes tranſgreſſus exſtimulabat.* & Suetonij lib. VIII. *Expeditionem autem impigrè & præproperè ſuſcepit, ſed & motis necdum conditis ancilibus.* Nam quòd eruditiſſimus Turnebus cenſuit morem fuiſſe vt Romani duces ad bellum profecturi irent prius ad templum Martis, atque ibi motis ancilibus dicerent, Mars vigila, deinde arma iterum conderent: Othonem quidem igitur mouiſſe arma, non condidiſſe, idq; religioſum habitum: logi ſunt. neque aliud in ea re fuiſſe, quàm id quod poſui, docet Liuius lib. XXXII. *Statiua deinde ad Helleſpontum aliquamdiu habuerunt, quia dies fortè quibus ancilia mouentur religioſi ad iter inciderant. Iidem dies P. Scipionem propiore etiam religione, quia ſalius erat, ſeiunxerant ab exercitu.*

CAPVT XVII.

Stichus Plauti emendata.

SCENA, Quisnam obsecro.

Quid ego, cui misero medullam ventris percepit fames.

Lego, *perrepit fames.* ——— *age tu ocius*

Pinge, humum consperge ante ædis.

Scribo, *Tinge humum.* Horat. *vino tinget pauimentum superbo.*

Alij pisces depurgate quos piscator attulit.

Fortè, *piscato rettuli.* Loquitur enim puer ipse qui à piscatu cum piscibus redierat.

CAPVT XIIX.

Suetonij lib. I. quædam à libro veteri restituta.

SVETONII trium librorum vetustum & nimium bonæ notæ exemplar in Vaticano adseruatur. In eius primore libro quod dignum adnotatione visum fuit, hoc capite dabo.

Cap. XXIV.

Crassum Pompeiumq; in vrbem prouinciæ suæ Lucam extractos compulit vt detrudēdi Domitij caussa Consulatum alterū peterent: perfecitq; vtrumque, & vt in quinquennium sibi imperium propagaretur. Qua fiducia, &c.

Alio & longè meliori verborum ordine ille vetus, *alterum peterent, & vt in quinquennium sibi Imperium propagaretur. Perfecitq; vtrumque. Qua fiducia.*

Ibidem.

Ad legationes quas à rep. acceperat alias publico alias priuato sumptu addidit

Aberat à veteri hoc totum, *alias publico:* & puto superesse.

Cap. XXV.

Galliam in prouinciæ formam redegit, eique in singulos annos stipendij nomen imposuit.

Admutilatum locum sic explet vetus, *eiq;* CCCC. *in singulos annos stipendij nomine imposuit.* id est, quadringenties sestertium. Verum id esse docebit Eutropius lib. VI. De Cæsare, *Galliæ autem tributi nomine annuum imperauit sestertiûm quadringenties.*

Cap. XXXIIX.

Veteranis legionibus prædæ nomine in pedites singulos super bina H-S, quæ initio ciuilis tumultus numerauerat, in equites vicena quaterna millia N dedit.

Illud, *in equites,* abest à veteri, & planissimè sententia repudiat.

CAPVT XIX.

Plautina Scena in Pœnulo emendata.

QVAM Scenam clarissimus Sambucus Plautinæ Pœnulo à fine addidit, eam in Vaticanis libris & ipse perscriptam repperi. De cuius germa

germanitate etsi ambigi posse video, tamen cuiuscuius ea est, non indignam certè iudico è qua monstra aliquot lectionum leui manu tollamus. Primum autem animaduertendum, vniuersam Scenam Iambicis trimetris scriptam,& sic distinguendam,

Quam rem agitis miles, qui lubet patruo meo
Loqui inclementer, ne mirere mulieres
Quòd eum sequuntur, modò cognouit filias.

atque ita deinceps.

Suas hasce esse amissas. Ly. *Hem quod v.*

Vaticani, *esse ambas.*

Vtrum is est nouellæ nouellicus in seruitute.

Portenta verborum. Scribe, *Vtrumuis est vel leno vel Lycus.*

Ita enim superiori Scena. *Quis hic est?*

Ag. *Vtrumuis est, & leno & Lycus.*

Aurum, argentum, collum, lenostris res nunc debes simul.

Optimè Vatic. *leno tris res.* id est, tres.

Ego pæne tibi me purgatum volo.

Scribo, *pænæ.*

——— *aut auri mihi reddas omnia.*

Vatic. benè, *reddas minam.*

Aurum cras sat referam tuum.

Lego, *cras at te referã.* pro, ad te. Reliqua errata lector tua spõte aduertes.

CAPVT XX.

In Propertio paucula animaduersa.

QVOD in Propertij omnibus libris legitur Eleg. XVIII. lib. III.

Tu quoque qui æstiuos spatiosius exigis ignes
Phœbe moraturæ contrahe lucis iter.
Nox mihi prima venit, primæ data tempora noctis.
Longius in primo Luna morare thoro.

eripi mihi difficilè potest quin perperam & transuerso ordine legatur, potiusque Propertius scripserit,

Nox mihi prima v. p. d. t. n.
Phœbe m. c. l. i.
Tu quoque qui æst. s. e. i.

Sicut eiusdem Elegiæ versum illum,

Testis sidereæ torta corona deæ. retrahendũ inferius iudico post illũ.

Et quibus imposuit soluit mox vincla libido,
Testis sidereæ. t. c. d.

altero illo, *Contineant n. o. p. f.* superius in eius locum ablegato. Hoc enim dicit, Quàm facilè amor soluatur quem sola libido iunxit, testatur Ariadna illa cuius à Theseo desertæ corona in cælo adspicitur. Sed hæc docti iudicabunt.

Eleg. XXV. lib. II.

Vidistis quandam Argiua prodire figura,
Vidistis nostras: vtraque forma rapit.

Lego, *Vidistis nostra.*

Ibidem.

Vidistis pleno teneram candore puellam.
Vidistis fusco: dulcis vterque color.

Fuluij & Mureti liber, *ducit vterque.* optimè, id est, delectat.

Eleg. XXVI.

Quæq; tibi excepi tum Dea leucothöe.

Benè libri, *iam Dea.*

Ibidem.

Et tibi præ inuidia Nereides increpitarent.

Libri, *Et tibi ob inuidiam.* Eleg. XXVII. porrò quæ in vulgatis est, libri antiqui coniungunt cum priori, idque approbo.

Eleg. XXIIX.

Munera Dianæ debita redde choro.

Veteres, *redde choros.* rectè. Nam in Dianæ honorem accensis tædis saltare solent. Propertius,

Cùm videt accensis deuotam currere tædis
In nemus, & Triuiæ lumina ferre deæ.

Eleg. XXXII.

Hoc vtinam spatiere loco, quocunque vagaris
Cynthia, sed tibi me credere fama vetat.

Fuluij & Vatican. *quodcunque vacabis.* Farn. disertè, *vagabis.* idq; rectum. Antiqui promiscuè, Vago & Vagor dixerunt. Vide Nonium.

Nam quid Prænestis dubias ô Cynthia sortes.

Vatic. Farnes. *quid Prænesti.*

CAPVT XXI.

Truculentus percussa.

SCENA, Ite, ite.

Bonorum hamaxagogæ. Satínne qui amat, &c.

Ex libris scrib. *Bonorum exagogæ.*

Qui bona sua pro stercore habet, foras iubet ferri, metuit
Publicos, mundissimum sit.

Lego, *mundissimus' st.* Ludens ait amatorem metuere Ædiles quibus cura viarum & publicæ munditiei erat, ideoq; mundissimũ suis in rebus esse.

*Abundat. at hoc saltem seruat * vbi est apparet. huic des.*
Quantumuis, nusquam apparet.

Vatic. *saltem seruat mecum illi subest apparet.* cuius vestigia vnà cum sententia secutus emendo, *at hoc saltem seruat mare, quod illi subest apparet: huic des.* Mulierem meretricem mari comparat, magis etiam voracem esse adductis dein caussis ostendit.

Iubeo vos valere. PH. *noster Geta.*

Vaticani, *vos saluere.* Paullò antè,

Velut merttrix meum herum miserum sua blanditia intulit
In pauperiem.

Scribo, *Impulit in paup.*

Ada

Adde istoc iam hercle ego te hic hac offatim offutiam.

Lego, *offatim confuciam.* siue, *conficiam*, v. pro i.

Si tu ad legionem bellator clues, at ego in culina clueo.

Veteres, *in culina aue:* alij, *aues.* Rouerij cod. *ares.* & id germanissimum arbitror. Ares Græcè Mars.

Scena, Date soleas.

Num quidpiam auarum mutat mores mulierum?

Vatic. *auarum vt ad mores.* perspicuè verum.

Scena, Mirum videtur.

Lepidè mecastor nuncias, sed dic mihi,
Habent? St. Parasitum te fortasse dicere.
Ast. Intellexisti lepidè quid ego dicerem.

Puto corrig. *Habén? St. περὶ σίτε te fortasse.* Amat enim Plautus in hac fabula abuti Græcas voces. Sententia quidem concinna est. Meretricula principiò de obsonio solicita, sine quo friget Venus, Haben'? inquit: ille autem rusticellus vt catum se & facetum faceret, occupans respondere; Intellego, inquit, de cibo quæris: ego verò ad eam rem habeo.

Scena, Egóne tibi.

Pro filiolo. Ca. pro filiolo. Di. i obsecro vostram fidem.

Error omnium librorum. Lege, sub persona Callicli, *pro filiolo? dij obsecro vostr.*

Scena, Blitea.

Di. Mulier assum. profectu' st. Ph. quid agitur voluptas mea?

Lego & interpungo, *assum. Ph. profectò is est: quid agitur?*

Id quoque interim futatim nomen commemorabitur.

Scribo, *furatim*, siue, *furtim*, ex sententia.

Capvt XXII.

Nonius Marcellus emendatus.

Versvs Attij apud Nonium, in Seges, leguntur tentati ab eruditissimo Iunio, quorum partem corrigendam censeo sic,

Fortè ante auroram radiorum ardentum indicem
Cùm è somno in s. agrestes cornutos cient
Vt rorulentas terras ferro, rosidas, &c.

Cornutos vocat boues, ἐπίθετον pro re.

In Nubentes.

Nubentes veteri lege Ro. asses tres ad maritum venientes solebant ferre, atque vnum quem in manu tenerent tanquam emendi caussa marito dare: alium quem in pede haberent; in foco Larium familiarium ponere: tertium in sacciperione cùm condidissent compito vicinali solere resonare.

Omnino legend. *solere donare.*

In Portulaca.

Varro Discipl. lib. VIII. Manducata portulaca cito tollit.

Puto leg. *sitim tollit.*

In Lurcones.

Pomponius Syris: Lapatium nullum vescebatur, lardum lurcabat lubens.

Lego,

Lego, *nullus vescebatur*. Nullus, pro Non, Comicorum more.

In Vitulantes.

Vitulantes veteres gaudentes dixerunt, dictum à bonæ vitæ commodo.

Fortè, *à boue vitæ commodo*. Nam antiqui Italum vel vitulum, bouem dixerunt, & quòd eum in lætis rebus mactarent, tractum inde Vitulari. Macrobius tamen deriuat à Vitula Dea quæ lætitiæ præest.

In Delirare.

Lucill. Quapropter deliro & cupidè officium fungor ruderum.

Vetus Vatican. *fungor ruberum*. Lego, *fungor Iberum*. Nam Lucillius in Hispaniam cum prætore profectus.

In Circus.

Accius Andromeda: Quot luna circulos annuos instituit.

Vatic. *anno in cursu instituit*. lego, *annuo*.

In Inuolare.

Lucill. lib. XXX. *Inde canino ritu oculosq́ inuoluem.*

Scrib. *ocul'ósque inuolem*. pro, oculos.

In Vituperare.

Lectum est autem & vitium dare, hoc est vnicuique rei culpam ampliare.

Lego, *culpam applicare*.

In Lictores.

Lictoris proprietatem à ligando dictam vetustas putat: ita enim carnificis officium antiquitus fungebatur.

Emendo, *Ii enim c. o. a. fungebantur.*

In Proletarij.

Tunc Marcus præco primùm proletarios armauit.

Legendum, *Marcius Prætor.*

In Euallare.

Titinnius Prælia: Qua ego hodie extorrem hanc domo faciam pilatricem pallia euallauit: ô pulchrè.

Scrib. puto, *Quia e. h. e. h. d. f. pilatricem pallij, euallauero pulchrè.*

In Minitabiliter.

Attius Ænea: Galleci voce canora fremitu peragrant minitabiliter.

Lego, *Gallei voce*. Loquitur de Gallis matris Deûm.

In Profligare.

Profligare verbum pasiuum ad vsum trahi cæptum.

Emendo, *passim ad vsum.*

APPROBATIO.

Omnia sincera sunt, neque quidquam habet quod offendere possi[t] pium ac Catholicum lectorem.

VValtherus vander Stegen S. Theol. Licentiatu[s] & Ecclesiæ Antuerpiensis Canonicus.

INDE[X]

INDEX EORVM QVÆ SINGVLIS LIBRIS TRACTANTVR.

LIBRO PRIMO.

LIBRO SECVNDO.

Libro tertio.

Libro qvarto.

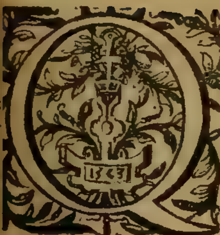
Libro qvincto.

Finis.

IVSTI LIPSI
EPISTOLICARVM QVAESTIONVM
LIBRI V.

In quîs ad varios ſcriptores, pleræque ad T. Liuium, Notæ.

AD AMPLISSIMVM BRABANTIÆ CANCELLARIVM.

QVAESIVI, VIR AMPLISSIME, cui libri huius munus deferrem: nec inueni cui magis vellem, cui magis deberem, quàm tibi. Vellem, quia vnus eximiè inter Belgas intellegis hoc genus antiquæ doctrinæ, & quia intellegis, amas: deberem autem, propter illustres & in ore omnium virtutes tuas. Et virtutes dico publicas priuatasque. Multos iam annos in summo isto patriæ tribunali quasi clauum Iustitiæ tenes. tenes autem ita, vt, quod admirabile sit in tam varia & in diffusa iurisdictione, effugeris non solùm querelas bonorum, sed etiam calumnias improborum. Meritò. amant enim homines te, quia hominem in iure deposuis: & libenter acquiescunt decretis tuis, quia tu Iustitiæ non excedis. Iubet illa sententias æquabiliter promere? tu promis. nihil tribuere gratiæ, aut metui? non tribuis. premere noxios, tegere innocentes? tu facis. nec vnquam salutarem dextram tuam aut bonis defuisse sensimus, aut malis adfuisse. Iam verò antiqua & ignota propè huic sæculo laus incorrupti tribunalis, propriè est tua. Absit à scriptis meis vanitas: sed mehercle prodeat animosus ille corruptor Macedo, aut alter Epirotes: scient mirabunturque etiam Belgicam habere Fabricium & Curium suum. Et hæ quidem virtutes in publicum spectant: sunt aliæ domesticæ, & penatium, vt sic dicam, tuorum. de quibus cùm dicere admiratio mea iubeat, vetat modestia tua. & parebitur potiùs tibi. Tu tantùm, vir maxime, libens volensque accipe hoc litterarium munus, animi mei & virtutis tuæ testimonium. quod æternum fortasse non erit; ego tamen mitto, tamquam futurum. Louanij. a. d. xv. Kal. vii^bres. cIↃ. IↃ. LXXVI.

AD LECTOREM.

OST Cornelium Tacitum editum & Antiquas, sustinui me paullisper à scribendo: & haud scio, Lector, an potius fuerit etiam nunc abstinere. adeò non solùm tempora iniqua litteris sunt, sed etiam iudicia hominum. Vtinam fallar! sed vt hæ res fluunt, Domitiani edicto opus non erit; bonæ artes breui in exsilium ibunt sua sponte. Ego tamen in mediis turbis, Quæstiones has Epistolicas quasi è quercu exsculpsi; ita inscriptas veterum aliquot exemplo. nec scio an titulus operi planè respondeat: vel potius, ne mentiar, non respondet. pleraque enim adfirmamus, non quærimus, & verius fuerat Epistolicæ Correctiones. Sed de titulo, non est tanti: rem vide. Vt in Antiquis meis nuper pluria Plautina, ita hîc adspersi Liuiana. occasione libri veteris apud me, quem cum cura inspeximus, cum fide expressimus. & erit, si Musæ annuent, vt eius auxilio in principe historico breui conemur maiora. Hæc te rogo. Primum, si in his mille, & quæ excurrunt, emendationibus, paucæ aliquot vel dubiæ videbuntur, vel non bonæ: ignoscas, hactenus, si meliorum maior sit numerus. Deinde autem, cùm iudicare de Notis nostris voles: ne graue sit diuertere ad scriptorem ipsum, & cum eius lectione correctionem nostram componere. Non rarò enim res magnas monemus vno verbo, quæ fugiunt lectorem festinantem & quasi fugientem. Vt autem pictura idoneo loco posita lumen suum accipit: sic Obseruationes nostræ illustrantur collatæ ad libros. Quod superest, seruaui Laurentium illam legem Nequid alienum tollerem in armum. sciens quidem. nam tale quid si peccatum à me est sine dolo: litem aut vim fieri veto, & quisque habeat res suas. Illi qui scriptorem aliquem, quasi rem mancupi, possident, & tangi eum ab altero iniuriam suam putant; aut qui fremere & indignari solent eadem in mentem venisse nobis: non me mouent. Credo enim illis solis fontes Musarum pateant: nobis etiam riuuli sint occlusi. aut si Troianis sui dij, non sint & Græcis. Aequius Aiax ille apud Pacuuium,

De virtuted ego cernundi do potestatem omnibus.

Quod felix & faustum sit, hodie xxix. meum natalem adspicio. testor Naturæ meæ deum, in iis quæ edidi quæq; edam, si minus conspicuæ doctrinæ, at certè ingenui animi notæ semper comparebunt. Concludam Epistolam versu:

Si quisquam est, qui probari se cupiat probis,
Oratione, vita, scriptis denique:
In his audacter nomen profiteor meum.
A puero eductus, doctus, liberaliter;
Mores maiorum simul & doctrinam instīti,
Amico amicus, beniuolenti beniuolus,
Ingenuæ frontis, oris & cordis probi,
Ad gloriam grassatus vera sum via.
Nec ego istos mores nôui sæculi noui,

Susp-

Suſpicioſos, fraudulentos, duplices:
Qui fronte hilaro, corde triſti obambulant;
Qui gaudent, ſiquid alteri euênit mali;
Qui mærent, ſiquid alteri euênit boni.
Quos placitum eſt, laudant; quos placitum eſt, vituperant:
Veróne an falsò, cicum non interduint.
Procul hæc à nobis. edepol haut dicam dolo,
Tales inimicos mî, quàm amicos malui.
Placet vera virtus. „ Virtus rebus omnibus
Anteit profectò. non peribit, cùm perit, „
Quem penes eſt virtus. Virtus'ſt immortalitas. „
Poſtinde cùm iam flos ætatis ſurgeret, „
Et ſpatia extrema ingrederer adoleſcentiæ:
Magis magiſque impendiosè litteras
Amare occœpi, aſſiduus legere, ſcribere.
Cùm intereà, vterque demoritur parens, loci.
Ego hanc occaſionem ad ſtudium Muſicum
Eſſe ratus, concepi iter ad oras Italas,
Germaniamque in terram, & terram Galliam
Quaſi ad mercatum litterarum pergere.
Concepi, perfecique. dis eſt gratia,
Lætitiam peperit, parietque, hic mihi labos.
Deinde autem ſcripſi. ſcripta diuolgata ſunt
Amicûm ſuaſu, non meapte audacia.
Tamen, vt nunc res eſt, haut me famæ pænitet.
At vos fauete, & date creſcendi copiam
Ingeniis quæ ſe publico applicant bono.
Si nullius famam vnquam læſi per iocum,
Si nullius ſublegi ſcripta per dolum,
Neque lites vllus vnquam aut pugnam cœpij:
(Nec id qui faciunt, dico palàm, mihi placent)
Æquum eſt ab æquis me par impetraſſere.
Ab iniquis porrò, haud æquum eſt, æqua poſtulem.
Valeant iniqui, & mali habeant magnum malum.

INDEX

INDEX EPISTOLARVM
LIBRI PRIMI.

IVSTI LIPSI EPISTOLICARVM QVÆSTIONVM LIBER PRIMVS.

EPISTOLA I.

IVSTVS LIPSIVS IACOBO CVIACIO, IC.

IN Pandectis, Cuiaci, tangi video morem antiquum, nec mihi penitùs perspectum, nec vulgò cognitum. De quo tamen iudicium meum suspensa manu proferam: si non aliud, vt eliciam tuum. Tit. de Pœnis. L. XXIIX. Callistratus ait:

Solent quidam qui vulgò se Iuuenes appellant, in quibusdam ciuitatibus turbulentibus se adclamationibus popularium accommodare. qui si amplius nihil admiserint, fustibus cæsi dimittuntur, aut etiam spectaculis eis interdicitur. quod si ita correcti in eisdem deprehendantur, exsilio puniendi sunt.

Qui isti iuuenes? Et sanè, puto eos pertinuisse ad Circum & Theatra. Ait enim: *aut etiam spectaculis interdicitur.* Cùm autem in spectaculis variæ partes & studia populi essent, huic histrioni, aut illi aurigæ fauentis; quæ sæpè in apertam seditionem desierunt: fuisse quosdam quasi duces theatralium motuum, qui in quaque factione signiferi essent turbarum & clamorum. Quorum alij vulgò Iuuenes dicti sint, fortasse & alij Veteres. Res tota originem habuisse videtur à Nerone, de quo Suetonius: *Quid iuuenes in Pandectis.*

Captus modulatis Alexandrinorum laudationibus, plures Alexandria euocauit. Neque eò sequius adolescentes equestris ordinis, & quinque amplius millia è plebe robustissimæ iuuentutis vndique elegit, qui diuisi in factiones, plausuum genera condiscerent, (bombos, & imbrices, & testas vocabant) operámque nauarent cantanti sibi. *Cur ita dicti.*

Similia Tacitus, qui iuuenes Augustanos dictos eos scribit. Nec dubito quin hinc caussa Iuuenum appellationis. Marmor est Capuæ,

TI. CLAVDIO
TI. F. PAL
RVFINO. EQVO
PVBL. PRÆF. FABR.
II. VIR. Q. HONORE
QVINQV. IVVENES
AVG. PATRONO
QVORVM. HONORE

CONTENTVS. IMPENSA
SVA. POSVIT

*Etsi hoc quoq; cognomen ad II.viros referri potest, siue debet.

Id est, * *Iuuenes Augustani*, vel *Augustales*. De hisdem inscriptio hæc est Lanuuij,

M. AVR. AVG. LIB.
AGILIO. SEPTENTRIO
NI. PANTOMIMO. SVI
TEMPORIS. PRIMO. SACERDO
TI. SYNHODI. APOLLINIS. PA
RASITO. ALVMNO. FAVSTINAE
AVG. PRODVCTO. AB. IMP. M.
AVREL. COMMODO. ANTONI
NO. PIO. FELICE. AVGVSTO
ORNAMENTIS. DECVRIONAT.
DECRETO. ORDINIS. EXORNATO
ET. ALLECTO. INTER. IVVENES
S. P. Q. LANIVINVS

Et alia:

COLLEGIVM IVVENVM BRIXIANORVM.

Posui & alios fuisse, qui contraria appellatione Veteres sint dicti: sed ambigens. Aliquid suggerebat lapis, qui Spoletij,

M. SEPTIMIO
M. F. HOR.
SEPTIMIANO
EQVO PVBL. IIII. VIR. I. D.
PRAEF. FABR. ROMAE
DEC. IIII. SCAMILLAR.
OPERAE. VETERES
A. SCAENA. PATRONO. OB
MERITA. EIVS. L. D. D. D.

Operæ à scena. *Tacitus explicatus.*

Nam operæ à scena, vt Tacitus Annali I. *Percennius quidam erat in ca[stris] dux theatralium operarum, procax lingua, & miscere cœtus histriona[li] studio doctus*. At quod in alio lapide prope Æmiliam est, CVRATOR[I] LVSVS. IVVENVM. dubito an referendum ad ludicrum Troiæ si[...]

Iuuenes pro militibus.

Etiam alia significatione, nec trita, Iuuenes reperio, pro militibus vt v[i]detur siue iuuentute militari. In Epistola Gordiani Imp. ad Senatum: *Inuitum me P. C. Iuuenes quibus Africa tuenda commissa est, ad imperium vocarunt*. Iterumque in eiusdem vita: *Appellato igitur Gordiano Imperatore, Iuuenes qui auctores huius facinoris erant, statuas Maximini deiecerun[t]*. Quo sensu Iuniores Augustinus dixit lib. III. de Ciuit. cap. vlt. d[e] militibus qui peste absumpti: *Tunc Vticæ ex triginta millibus Iuniorum quæ ibi erant, decem remansisse confirmant*. Intellegit enim Romanos, q[ui] ad præsidium Africæ ibi relicti, vt ex Orosio aliisque clarum. Etiam i[n] lapidibus Iuniores mihi lecti: sed quod cognomen & discriminis no[...]

fu[...]

fuit inter VI. viros. quorum, alij Seniores, alij Iuniores. Mediolani lapis: *Iuniores & Seniores Seueri.*

Q. VITELLII. SATVRNINI
VITELLII
VERANIVS. ET. CONSTANS
VI. VIR. IVNIORES
PATRI. OPTIMO

Ibidem:

P. VALERIO. P. L. PAL.
TACITO
VI. VIR. SENIORI. ET
AVGVSTALI.

Et sæpius alibi. Nec aliud super hac re legi. Tu Iac. Cuiaci, fatente inuidia, princeps Ic.torum, aut doce me errantem, aut confirma rectè sentientem.

EPIST. II.

I. LIPSIVS IOSEPHO SCALIGERO IVLI. F.

AVSONIANAS lectiones tuas, mi Scaliger, vidimus. Quæris quid sentiam? quod olim in re absimili Pontius: Scripta tua paucorum hominum sunt. Nec omnes capiunt, nec omnes capiuntur.

μόνοις γὰρ ἡμῖν ἥλιος
καὶ φέγγος ἱλαρόν ἐστιν
ὅσοι μεμυήμεθα.

Sed in Ausonij, non rectè habere hic locus videbatur.

Solæ memoriæ negotium sparsa colligere, & integrare lacerata. quod ridere magis, quàm laudare possis. pro quo si per Sigillaria in auctione vaeniret, neque Afranius nauci daret, nec Stichum suum Plautus offerret. *Ausonius emendatus*

Cur enim tam vilis Plauti Stichus, vt cũ Afraniano nauci comparetur? Vide ne cõiectura, quæ mihi legenti sub manu, quod aiunt, nata est, vera sit, *nec cicum suum Plautus*. Et verò adlusit Ausonius Plauti locũ Rudente, *Plauti Cicum.*

Eluas tu an exungare cicum non interduim.

Cicum, leue quiddam, vt Hilum. Laudas ex tuis Glossis, Cicum ῥοᾶς μήν. in Glossario H. Stephani reperio *Cicum* γρύκκοκκος, vitiosè, pro γρῦ, κόκκος. Quod Græci οὐδὲ γρῦ, Latini, nec cicum: & κόκκος eadem notione apud Græcos. Timon syllographus: *Glossæ veteres correctæ.*

Πτωχὸς μὲν φρένας εἰμὶ, νόος δὲ μοὶ οὐκ ἔνι κόκκος.
Exsensum mihi pectus, & haud hilum mihi mentis.

De Manilio fac promissa appareant: vnice autem, de Plauto. Verè dicam, aut tu nobis eum scriptorem purum putum dare, aut nemo potest.

EPISTOLA III.

I. LIPSIVS CAROLO SIGONIO V. C.

LIVIVM manusc. C. Sigoni, his diebus è media morte eripui modico pretio è vespillonum manibus extortum. Non possum aliud dicere

in ea emptione quàm deos mihi adfuisse. Perbonum enim exemplar est, &, vt ex notis aliquot eius linguæ coniecturam ineo, ex Hispaniis olim aduectum. Caroli Viruli fuisse titulus ait, illius, quem acerbè Erasmus exagitauit. Aude mihi credere, Sigoni: raræ ex tuis libris, raræ ex Vallæ aut Rhenani emendationes sunt, quas non reperiam in isto. Non paucæ & præter illas eruuntur: quas tamen modicè coniecturis adiuuemus. Specimen & quasi gustum tibi dabo hæc pauca.

In Liuio quattuor loci restituti.

Lib. XXVI.

I. *Tribunos plebis appellauit flamen. vetustum ius sacerdotij repetebat: datum id cum toga prætexta, & sella curuli C. Flaminio esse.*

Quis iste Flaminius, qui solus legem faciat? Rectè vetus, *& sella curuli, & flaminio*. Nam Flaminium, sacerdotium ipsum.

Lib. XXVIII.

II. *Tesseram vesperi per castra dedit, vt ante lucem viri equíque pransi essent, armatus eques frenatos stratósque teneret equos.*

Ait, *viri equiq; pransi*. Nouum verò vt etiam equi prandere dicantur. Vetus, *viri equiq; curatæ pransi*. Lego, *curati & pransi*. hoc ad viros, illud ad equos rettulit.

Lib. XXIX.

III. *Quando igitur adolescens quid sentires non dissimulasti, vicarium tibi expediam, cui tu arma equumq; & cetera instrumenta militiæ tradas, & tecum hinc extemplo domum ducas, exerceas, docendũ cures, equo tradito armisq;.*

Iam antè linea dixerat, *equum armaq; tradas*: addit iterùm, *equo tradito armisq;*. bene mehercle & solicitè monet Scipio. Sed glossema est, quod non reperias sine libro. Abest à veteri, *tradito*. rectissimè. Docere equo, docere armis, eleganter. & duo Scipio edixit, vt traderent arma & equos: deinde vt iuuenes illos equestris militiæ ignaros, docerent vti equo, & armis ad equum.

Lib. XXI.

IV. *Seruati Cos. decus Cœlius ad seruum natione Ligurem delegat. Malim equidem de filio verũ esse, quod & plures tradidere auctores: seruũ fama obtinuit.*

Certè falsum. communis enim fama de filio, non seruo: & ita scriptores præter Cœlium. Benè igitur mss. *tradidere auctores set fama*: si tamen ablegata littera ad priorem syllabam legas, *& fama*. Vale.

EPIST. IV.

I. LIPSIVS IOACHIMO CAMERARIO.

CVR negem? laudari à te Ennianos illos versus correctos à me sum gauisus. Petis vt illiusmodi argumenti mittam alia, & nominatim si quid in Plauto. Euge immortalitate digne senex! túne in hac ætate & commorienti illo morbo tuo adhuc litteras? Videlicet quia prima optimè cesserunt, & magnus honos habitus est studiis tuis. Parebo tamen: sed cum Pythagorea exceptione, οὐ διδάσκειν, ἀλλὰ κοινωνεῖσθαι. Vide si mihi hunc locum Plauti Rudente, Scæna, Exi è fano.

Plautus Rudente correctus.

I. *Túne hic falsis virginales liberos parentibus*
Subiectos habebis, atque indigno quæstu conteres?

Felles virginales.

Libri vett. *Túne hic fallis*. Scribo, *Fellis virginalis*, siue *felles*. Felles virginales

ales appellat lenones, tracto conuicio à rapacitate eius animalis.

Idem, Persa.

Sequere hac. DOR. *scelesta felles virginaria.*

ta enim versu illo personas distinguo. Sic apud Ausonium felles pulla- *Felles pullaria.*
ia est, subulo Lucillij, à rapiendis pueris sine pullis. Eruditus poëta, vt
excenta alia, sumpsit à Plauto.

Quis Marcus? Felles nuper pullaria dictus.
Corrupit totum qui puerile secus.

n Plauti altero versu legerim, *Sublectos habebis*: Nam sublegere, surripe- II.
e est. Tu iudicabis, cui Plautus non minus debet, quàm Musæ Latinæ
Plauto. Quod extrema epistola ais in illo Varronis, *Persarum montes, non* *De Varronis versu coniectura Camerarij.*
ria diuitis Crassi, malle te, *diuitis Crœsi*. quia præcessit externa gens Per-
rum, & vt παρηχήσει tacitè Crassum petat: propè est vt adsentiar. Su-
er Gellij nomine litem meritò rides: & est id reuerà, quod Varro ait,
prinum prœlium.

EPIST. V.

I. LIPSIVS IANO LERNVTIO.

QVID censes tu? non melius de Martiale Scaliger iudicauit, qui versus eius candidos, numerosos, plenos, Epigrammata multa diuina cit: quàm ille, qui scurram de triuio appellat? Nollem excidisset viro agno hoc iudicium iudicij dissimile. Nihil ad Catullum Martialis, io: sed & hoc scio, Epigrammata illa nec in triuio nata, nec omnia in clinio. Multa fœda, obscœna in Martiale: & mehercle in vno Catulli bello non pudiciora, sed pauciora. Ignorat sæculum illud, qui hoc ac- sat. Sunt & ioci aliquot leues, vulgati, pueriles: sed meliorum maior est merus. Faceret è re litteraria, si quis, more veterum Criticorum, di- ctum Epigrammatum eius haberet; & bonis adfigeret laudis notam, is culpæ. Potuisset hoc Douza noster, qui poëtam illum non solùm iciter expressit, sed etiam correxit. Posses & tu, Lernuti; quem scio nulari vrbanitatem & acumen Martialis, sed numeris Catulli. Siquid e vnquam cogitabis, vide si vsui tibi esse poterunt hæ Notæ. *Martialis complures loci emendati & explicati.*

Libro XIV. qui Apophoreta. In Lemmate, Batrachomyomachia.

Perlege Mæonio cantatas carmine ranas, I.
Et frontem nugis soluere disce meis.

nij Anglicanum exemplar, *Et frontem forris*: emendat ipse, *formis*. sed um erit, *foriis*. Foriæ quid sint vide in Nonio. vsurpantur, vt quisqui- , burræ. Varro. *Quintiporis Clodiani forias ac poëmata gargaridians di- ô Fortuna, ô fors Fortuna*. Lemmate, Corculum.

Pauper caussidicus nullos referentia nummos II.
Carmina cùm scribas, accipe cor quod habes.

go, *cor quod abest*. Cor non habere dicitur, qui desipit. quod facere ait ussidicum pauperem, qui versus potiùs scribat, quàm caussas agat, ex bus lucrum facere possit. Cor igitur, non cordato homini mittit. tum de Scipione Nasica, cui cognomen à sapientia Corculo.

Libro XIII. qui Xenia, Lemmate, Porphyrio.

III. *Nomen habet magni volucris tam parua gigantis,*
Et nomen Prasini Porphyrionis habet.

Idem Iunij liber, *Prasini Purpurionis.* Latet omnis lepor Epigrammatis in leui menda. scribe, *Prasinus Purpureonis.* Quid mirum, inquit, si parua volucris nomen gigantis ferat: cùm & Auriga factionis Prasinæ, Purpureo nomen habeat? Scimus fuisse factiones aurigarum, coloribus discretas, Russatam, Prasinam, Venetam, Albam, siue Albatam. Contra rem igitur, vt auriga Prasinus vocaretur Purpureo, non aliter quàm vt auicula, gigas. Simile est in illo Epigr. *Si Veneto Prasinóve faues, quid coccina sumis? Ne fias ista transfuga sorte vide.* Sciendum autem quempiam eius sæculi celerem aurigam Purpureonem dictum.

Factiones aurigarũ.

Libro VIII. Epigr. VI.

IV. *Archetypis vetuli nihil est odiosius Eucti*
Ficta Saguntino cymbia malo luto.
Argenti furiosa sui cùm stemmata narrat,
Garrulus, & verbis mucida vina facit.

Scribo, *Argenti fumosa sui.*
vt Iuuenal. *Fumosos equitum cum Dictatore magistros,*
& Cicero, *Fumosas imagines.*

Epigram. LII.

V. *Tonsorem puerum, sed arte talem*
Qualis nec thalamis fuit Neronis,
Drusorum cui contigere barbæ.

Thalamus nomẽ viri. Puto leg. *Qualis nec Thalamus fuit Neronis.* vt sit nomen tonsoris Neronis, Lapis Romæ in æde Mariæ,

ANTISTIÆ. OBSECRATIONI. FECIT
ANTISTIA. FLORENTINA. ET. THALA
MVS. CAESARIS. ET. SCANTIA. PRIMI
TIVA. PARENTES. AEIVS.

Epigr. LVIII. in Artemidorum,

VI. *Cùm tibi tam crassæ sint Artemidore lacernæ,*
Possem te Sagarim iure vocare meum.

Quid Sagari. Non epigramma est, sed ænigma. & quid est, Sagarim? Fortasse, *Sagarum.* Nec scio an ita dicti, qui munus aliquod theatrale fungerentur, d[e] quibus inscriptio ista in Delphiniorum domo,

IMP. CAESARI. DIVI. NERVAE. F.
NERVAE. TRAIANO. AVG. GERM.
DACICO. PONT. MAX. TRIB. POT. VIII.
IMP. IIII. COS. P. P. OPTVMO. PRINCIPI
SAGARI. THEATRI. MARCELLI
CVLTORES. DOMVS. AVG.

Vltrà nihil scio. Reperio sanè Sagarios, vt in veteri illa inscriptione:

C. TERENTIO. C. L. PAMPHILO
SAGARIO. POST. AEDEM. CASTORIS.

Ite[m]

rem Sagariam facere in Appuleio & Ic[tis]: sed alio longè sensu, pro negotiatione sagorum. Itaque nihil etiam extrico.

Lib. IX. Epigr. XLV. VII.

Alciden modò Vindicis rogabam
Esset cuius opus laborq; felix.

Malo, *Alcides*. nec enim Herculem ipsum Martialis rogabat, sed alium cuius opus ille Hercules esset. apparet ex sequentibus.

Epigr. LXXXVII. VIII.

Languidior nostri siquando est Paullus Atili,
Non se, conuiuas abstinet ille suos.

Lego, *noster siquando*. de Paullo ad Atilium scribit.

Lib. X. Epigr. LI. IX.

Quos Faustine dies, qualem tibi Roma Rauennam
Abstulit? ô soles, ô tunicata quies!

Tunicatam quietem doctissimus Iunius accipit, liberam ab opera togæ, qua domi se continere, nec sportulæ spe prosequi potentiores liberum esset. sed aliò, me iudice, respexit Martialis. Nam in municipiis togam induere vix solebant, tunica contenti. Martialis lib. I. *Quid quies tunicata.*

Egisti vitam semper Line municipalem,
Qua nihil omnino dulcius esse potest:
Idibus & rarus togula est excussa Kalendis,
Duxit ad æstates synthesis vna decem.

Plinius ad amicum, qui rure agebat: *Quousque regnabis? quousque vigilabis cùm voles? dormies quamdiu voles? quousque calcei nusquam? Toga feriata? liber totos dies?* Sic enim is locus corrigendus, lib. VII. Epist. Ita & Iuuen. intelligendus, Sat. III.

Pars magna Italia est, si verum admittimus, in qua
Nemo togam sumit, nisi mortuus.

Epigr. LXII. Ad Ludimagistrum. X.

Sic te frequentes audiant capillati
Et delicata diligat chorus mensæ.

Quid si legas, *chorus Musæ?* & intellegas pueros deditos Musis? quod videtur ad rem aptius quàm * *mensæ*. **Quod retineri tamē potest, & pedagogia capi.*

Libro XI. Ep. VI. XI.

Te volet inuictus pro libertate Camillus.

Magis sententiam explebit, *præ libertate*. dicere voluit, Camillus te principem malet, quàm suam illam libertatem.

Epigr. LI. XII.

Silius Arpino tandem succurrit agello,
Silius & vatem non minus ipse tulit.

Certè scribendum, *& vatem, non minor ipse, colit.* quod sanè argutum est præ illo vulgato.

Lib. I. Epigr. LXIV. XIII.

Quæris quis hic sit? excidit mihi nomen.

Acuta Epigrammatis clausula. Ludit in verbo Excidendi, & cùm oblitus nomen videatur, tamen ait se in ipso id versu ignarum posuisse. & innuit, *Excidit, verbum ambiguū.*

innuit, credo, illum versum *Fuscos colores, Galbanos habet mores*, vt verum huic homini nomen Fuscus fuerit, aut Galba.

Epigr. LXXXVII.

XIV. *Chirurgus fuerat, nunc est vespillo Diaulus,*
Cœpit, quod poterat, Clinicus esse modò.

Clinici me dici. Lego, *quo poterat, Clinicus esse, modo*. Medicorum titulus erat Clinicus. Inscriptio Asisij,

P. DECIMIVS. P. L. EROS
MERVLA MEDICVS
CLINICVS. CHIRVRGVS
OCVLARIVS. VI. VIR.

& hoc est quod Plinius ait, Hippocratem instituisse medicinam eam quæ Clinice vocatur. Clinicos à lecto constat dictos. in quo ludens Martialis ait, qui vespillo erat factum esse Clinicum, quia scilicet Vespillones mortuos efferunt in lecto.

Epigram. CXLVII.

XV. *Prætor ait, scis me Scorpo Thalióque daturum.*
Atque vtinam centum milia sola darem.

Thallus, & Flauius Scorpus agitatores. Scribendum, *Thallóque*. eius Thalli mentio est in veteri inscript. Romæ in ædibus Cecchinorum, de Diocle agitatore, CENTVM. VICTORIAS. CONSECVTVS. EST. VICTOR. C. III. SINGVLARVM. VICIT. LXXXIII. ADHVC. AVGENS. GLORIAM. TITVLI. SVI. PRAECESSIT. THALLVM. FACTIONIS. SVAE. QVI. PRIMVS. IN. FACTIONE. RVSSATA. In eadem inscript. & Scorpus nominatur, FACTIONIS. PRASINAE. VICTOR. ∞. XXV. ET. FLAVIVS. SCORPVS. VICTOR. II. XL. VIII.

Libro XII. Epigr. LXXI.

XVI. *Lintea ferret apro vacuus cùm vernula nuper*
Et supra Togulam lusca sederet anus,
Atque olei stillam donaret Opelicus vnctor;
Nudorum tetricus Censor & asper erat.

Vdi pro bibaculis. Omnino scribendum, *Vdorum tetricus*. id est, carpebat madidos & vdos quique in balneis biberent. Sequentia clarè docent.

Libro V. Ep. CXX.

XVII. *Ponetur digitis tenendus vstis*
Nigra coliculus virens patella.

Lego, *digitus tenendus vnctis*. propter oleum quod coliculis superfund solitum.

Epigram. CXXIIII.

XVIII. *Quid promittebas mihi millia, Gaure, ducenta*
Si dare non poteras millia, Gaure, decem?
An potes, & non vis? rogo non est turpius istud?
I, tibi dispereas, Gaure pusillus homo es.

In postremis versibus nescio quid non est merum. In Iunij libro, *Si*, legitur, non, *I*. Distinguo & lego, *An potes, & non vis, rogo? non est turpiu istud Si tibi; dispereas Gaure p. h. es.*

Lib

Lib. VII. Epigr. XLIII. Ad Ouidium. XIX. *Quis Maximus Cæsonius, & quādo condemnatus.*

Maximus ille tuus, Ouidi, Cæsonius hic est
Cuius adhuc vultum viuida cera tenet.
Hunc verò damnauit, sed tu damnare Neronem
Ausus es, & profugi, non tua fata sequi.
Aequora per Scyllæ magnus comes exsulis isti,
Qui modò nolueras consulis ire comes.
Si victura meis mandantur nomina chartis,
Et fas est cineri me superesse meo,
Audiet hæc præsens venturáque turba, fuisse
Illi te, Senecæ quod fuit ille suo.

eiusdem rei est epigramma sequens. Historiam huius damnati Cæsonij repperi apud Tacitum lib. XV. qui tamen emendationem à Martiali accipiet, vt iste lucem ab illo. *At Cadicia vxor Sceuini, & Cæsennius Maximus Italia prohibentur, reos fuisse se tantùm pœna experti.* vbi lego: *Cæsonius Maximus.* Damnatus fuit in Pisoniana coniuratione: & hic ille, quem exsulem Ouidius secutus.

Libro II. Epigram. II. XX.

Creta dedit magnum, maius dedit Africa nomen,
Scipio quod victor, quódq; Metellus habet.
Nobilius domito tribuit Germania Rheno,
Et puer hoc dignus nomine Cæsar eras.
Frater Idumæos meruit cum patre triumphos,
Quæ datur ex Dacis laurea, tota tua est.

Vetus Iunij, *Quæ datur ex chartis.* lego, *Cattis.* Suet. *Expeditiones partim sponte suscepit, partim necessariò. sponte, in Cattos: necessariò vnam in Sarmatas.* & pòst: *De Cattis Dacísque post varia prœlia duplicem triumphum egit.* Verum est igitur. *Cattis*; eò magis quòd inquit, *Nobilius domito tribuit Germania Rheno.* Confirmandum hoc visum fuit, quia doctissimo Belgarum Iunio, *Dacis*, magis placuit.

Libro III. Epigr. XXV. XXI.

Cessatis pueri, nihílque nostris
Veterno resináque pigriores.

Epigramma est in pigros nautas. cuius sententia tota pendula est defectu, vt videtur, verbi. Sed lego, *nihílque mostis.* nam in aliis libris est, *ostis.* Frequentia ista veteribus. Flestis, Terstis, Decrestis &c. apud ipsum Ciceronem in Verrinis, *Glebam non commossent.* Sequenti versu lego cum Turnebo, *Veientone asináque.*

EPIST. VI.

I. LIPSIVS M. ANTONIO MVRETO.

VARRO tibi, M. Antoni. Delectauit me emendatio Liuiana lib. XXII. *Liuius emendatus duobus locis.*

Eos qui Cannusium perfugerant muliercula nomine Busa, genere clara ac diuitiis, mœnibus tantùm tectísque à Cannusinis acceptos, frumento, veste, I.

viatico etiam iuuit. pro qua ei munificentia, postea bello perfecto, ab Senatu honores habiti sunt.

Hæc lectio à Sigonij coniectura manauit. Nam libri & scripti omnes, & vulgati, habent, *Mulier Paulla, nomine Busa*. Glareanus hærere se fatetur. Nam Busam huic mulieri nomen fuisse, non Paulam, Liuius infrà, & Valerius item testantur. Sigonius ablegata voce scindit nodum, non soluit. At ego transposita littera rem extrico, *Mulier Apula, nomine, Busa*. Valerius lib. IIII. *Itaque eiusdem temporis femina, Busa nomine, regionis autem Apuliæ ditissima.*

Eodem libro inferiùs:

II. Supplicia. *Et Q. Fabius Victor Delphos ad oraculum missus, quibus precibus supplicationibusq; deos possent placare.*

Liuius, qui apud me, *suppliciisque*. præclarè. confirmat & Sigonij Codex, qui, *supplices deos*, corruptè. Supplicium pro supplicatione ex Sallustio vulgò notum.

EPIST. VII.

I. LIPSIVS LVD. CARRIONI.

Dic sodes. ausus es hoc facinus? ludificari me? deserere Lipsium, die tam festo, iacētem hîc in villa? *— vbi non homo, Sed campus atq; aër.* Nisi tu homines censes collegas illos in mensa nostros: quos sine fremitu non intueor, nuper terræ filios, nunc Mæcenates, Agrippas. Vide quæ via ad potentiam, ad opes sit. *At me litterulas stulti docuere parentes*. Sed nondum omnium dierum soles occiderunt, aiebat olim Philippus: & herclè me iam ista inania, nisi dum in oculos incurrunt, non mouent. Scio veram animi quietem à Deo primùm, deinde à sapientia & litteris esse, quæ quoniam non apud istos; sint Crœsi & Crassi licet,

——— non hos Pactolus aureas
Vndas agens eripiet vmquam è miseriis.

Cicero de legibus correctus. Fui his diebus in Cicerone de Legibus. Libro II. hæc notaui:

Mulieres genas ne radunto, néue lessum funeris ergo habento. Hoc veteres interpretes Sex. AElius, L. Acilius non satis se intelligere dixerunt, sed suspicari vestimenti genus aliquod funebris: Aelius lessum quasi lugubrem eiulationem, vt vox ipsa significat. quod eò magis probo, quia lex Solonis idipsum vetat.

Subest vitium. Primò Aelij & Acilij sententiam confundit, & vtrumque de vestimento funebri suspicari ait: statim diuidit, & Aelium, Ploratum, interpretantem facit. Pugnant ista. nisi si posterius alio de Aelio senserit Cicero. quod nō arbitror. Placet corrigi, *Sex. Aelius L. Acilius non satis se intelligere dixerunt, sed Acilius suspicari vestimenti*. &c. voce Acilij inserta, quæ repetita elabi facilè exscribentibus potuit. Dubitauit vterque super significatione Lessi: sed alter vestem, alter eiulationem tamen interpretatus est. Inibi.

Iam cetera in XII. de minuendo sumptu translata sunt de Solonis ferè legibus. Extenuato igitur sumptu tribus riciniis & clauis purpureis, & decem tibicinibus, tollit etiam lamentationem.

Quod

Quod de Riciniis scribit non omnes capiunt. ne ille quidem magnus Belgicæ Papinianus, Ræuardus. Accipiunt enim vulgò quasi lex vetet non plures quàm tres feminas riciniis indutas in funere esse. Errant. Doceo primùm ex Varrone, cuius Fragmentum est lib. III. De vita P.R. *Vt dum supra terram essent, riciniis lugerent: funere ipso, vt pullis pallis amictæ.* Ecce. Riciniorum vsus in luctu quidem, non tamen in ipso funere, vt Varro ait, sed Pallæ. Malè igitur Ricinia ad funus trásferunt. Ratio etiam talis legis inepta. Si enim propinquæ riciniis indutę: quid fiet si plures tribus sint? & quidem eodem gradu, vt si filiæ. an tres tantùm riciniis induentur? Alia mens x. virorum fuit, vt equidem sentio Solonis lex funebris erat, quæ in Plutarcho legitur: ἐναγίζειν δὲ βοῦν οὐκ εἴασεν, οὐδὲ συντιθέναι πλέον ἱματίων τριῶν. hoc postremum vertisse Romanos Solones puto, *trina ricinia*. hoc sensu, ne plus quàm tres vestes cum mortuo aut conderentur, aut vrerentur. Scimus morem hac in re veterum. Homerus de Achillis funere Odyss. ω.

Καίεο δ᾽ ἐν τ᾽ ἐσθῆτι θεῶν.

Apud Virgilium in Miseni.

Purpureásque super vestes velamina nota
Iniiciunt.

Suetonius in Cæsare, *Scenici artifices vestem quam ex instrumēto triumphorum ad præsentem vsum induerant, detractā sibi atque discissam iniecere flammæ.* Hieronymus lib. II. Epistolarum: *Cur mortuos vestros auratis obuoluitis vestibus? cur ambitio inter luctus lacrimasq; non cessat? an cadauera diuitum, nisi in serico, putrescere nesciunt?* Festi locus restabat, qui iuuare illorum mentem videbatur. nō iuuat, si rectè distinxeris & legeris. *Ricinium omne vestimentum quadratum ij qui duodecim interpretati sunt esse dixerūt. Ver. togam qua mulieres vtebantur prætextam clauo purpureo.* id est, *Verrius, togam.* Ita corrigo, cùm vetus scriptura sit, *vir toga qua*. Sæpe iste abbreuiator, Verrij sententias cum aliorum cōponit. quod & hîc. Quod scripsi suprà, *Mulieres genas ne radūto*, non dubitabis credo germanū esse. Festi Fragm. *Radere g........lege* XI *id est, vnguib.........* Plinius. *Malæ homini tantùm, quas Prisci genas vocabant, duodecim tabularum interdicto radi à feminis eas vetante* vbi vox, *vetante*, adiecta mihi ab imperito videtur Nam interdicto hîc valet, cùm interdictum sit. genus loquendi Sallustio, Tacito, frequens. Hoc dixi, ne capere te Lambinus possit, qui *genas ne carpunto* temerè ex vno Seruio reposuit. Radere genas Festus videtur interpretari voluisse, vnguibus cruentare, scindere.

Quæsitū de sentētia legis è XII.

Festus emēdatus.

Confirmata vulgata in Cicerone lectio.

Plinij glossema lib. XI cap. XXXVII.

EPIST. IIX.

I. LIPSIVS IOSEPHO SCALIGERO IVLI. F.

QVÆREBAT à me nuper, ocelle Europæ Scaliger, adolescens doctus litteras veteres, quid in Varronis fragmento essent Aquilinæ pateræ? locum producebat ex lib. I. De vita pop. Rom.

Item erant vasa vinaria, sini, cymbia, aquilinæ pateræ, gutti, sextarij, simpuuium.

Varro emendatus.

Non mentiar. conticui. opinor & Varro ipse, si quis rogasset. Abiit ille: ego consideraui intentius, &, nisi me fallit, repperi. Lego enim, *cymbia, culignæ, pateræ.* Nugas agam, si te nunc doceam caussam erroris, adhæsisse litteram à fine vocis factumque *aculignæ*, inde vulgatum illud. nugæ, inquam, ista. sicut & illud, Culignam Festo vas esse potorium. nota hæc tibi. illud non nugæ, Liuio adserendam eam vocem videri:

Lib. XXVI.

Et Liuius. *Qui curuli sella sederunt, equi ornamenta, & libras pondo vt salinum patellámque deorum caussa habere possint.*

Nam vetus omnis lectio, *vt lignum*. Salini vocem primus reposuisse fatetur Laurentius Valla, homo cetera non insulsus, & de Liuio certè supra opinionem vulgi benè meritus. Quam ipsam ferri posse, nihil nego.

Culigna in sacris. Culignam autem sacris opus fuisse scis ad vinum libandum: vt patellam, ad fruges imponendas. Varro, *Mensæ anteponebantur cum culigna ac vino, in quis quæ veniebant ad fætam amicæ gratulatum dis mactabant.* Cui loco lucem valdè Tertullianus facit, De Anima: *Dum in partu Lucinæ & Dianæ ciulatur, dum per totam hebdomadam Iunoni mensa proponitur, dum vltima die Fata scribundo aduocantur.*

EPIST. IX.

I. LIPSIVS STEPHANO PIGHIO.

PECCO, mi Pighi, & pecco largiter qui reduci tibi & iam, vt audio & opto, in hisdem regionibus constituto verbo non sim gratulatus. Viennæ inita amicitia sancta mihi est: eritque, dum ero. De te nisi idem sperem, iniuriam fecero simplicissimis moribus tuis. Iscanum meum me tenet, & in tot circumstantibus turbis quietem sequor studiorum. Nunc in Liuio eram, in quo vide mihi quæso hos locos.

Tres Liuij loci emendati.

Lib. XXI. In Alorci oratione.

I. *Aurum argentúmque omne publicum priuatúmque ad se iubet deferri: coniugum vestraq́; corpora ac liberorum vestrorum seruat inuiolata, si inermes cum binis vestimentis velitis à Sagunto exire.*

Non dubito legere, *cum priuis vestimentis*. Priuum, singulum. Nam aliquot lineis suprà in iisdem conditionibus est, *traditóque omni auro atque argento egressi vrbe cum singulis vestimentis*. Restituo eam vocem in Quadrigario apud Nonium, Reticulum. *Claud. lib. I. Priuisq́; ductoribus indut reticula galearia.* vulg. *Prius hisce auctoribus inde.*

Infrà post transitum Annibalis per Alpes.

II. *Et Annibal mouit ex Taurinis, incertus quæ pars sequenda esset, Gallos, præsertim se secuturos ratus.*

Liuius meus, *præsentem esse.* itaque lego, *incertos p. q. s. esset Gallos, præsentem sese secuturos ratus.* Galli incerti Romanorum partem an Pœnorum sequerentur, nec de Annibale ista. Eos præsentia sua motum iri Annibal haud frustrà existimabat.

Eodem libro.

III. *Quod vbi Annibal accepit, laxatamq́; pugnam, & recessum à castris vidit, extemplo*

extemplo equitibus dextra læuaq; emissis in hostem, ipse de his castris erupit. Quid est, *de his castris?* Nihil iuuant libri. audacter tamen leg. adfirmo, *ipse mediis castris.* Nam ita Liuius rem narrat superiùs, *Annibal paucis propugnatoribus in vallo portisque positis, ceteros confertos in media castra recepit.* Illud etiam, *& recessum à castris,* velim legi, *& ire cessim à castris.* Tu iudica, mi amicissime Pighi.

EPIST. X.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

SCRIBAM liberè, mi Victor. nimium taces diu. Facilius à Sigalione vocem, quàm à te epistolam expressero. quo merito meo? aut, si delabar ad Propertium,

Quis te mutauit tantus Deus?

certè non hoc animi tui amica effusio, non verba pollicebantur cùm proximè in Isscano adesses. Quò quidem, quasi de cõpacto, vix biduum post discessum tuum, venit Carrio noster. qui cùm mihi multa de amore tuo & solicitudine erga absentẽ me narrasset, ita vt animus tuus peregrinari mecum videretur: sensi intimo pectori instillari quiddam, quo planè & cõmotus sum & exhilaratus. Veniebat in mẽtem Tragici illud,

Τῶν γὰρ ἐκδήμων φίλων
Δεῖ τοὺς κατ' οἶκον ὄντας ἐκπονεῖν τύχας.

Ego à longa peregrinatione vix composui animum. Tango libros, sed, vt ille ait, vellicatim & saltuatim. Itaque in Plinij lib. XIV. cap. XIV. vide quid herè notauerim. Ait: *In Plinio coniectura.*

Quibus vinis auctoritas fuerit sua in mensa M. Varro his verbis tradit: L. Lucullus puer apud patrem nunquam lautum conuiuium vidit in quo plus semel Græcum vinum daretur, &c.

Verba ipsa Varronis si inspicis, hærebis. Nihil enim de mensa sua Varro. hic id agitur. sed de ætatis suæ dilectu in vino scribit. Inclino vt legam, *sua in memoria.* Caussa vitij fuit in epitome scribendi, *in mẽa.* hoc illi inergi *in mensa* interpretati sunt. Similis error in Taciti Annal. XVI. *Et tantum nunc sæuitia accusationis, tantum iræ P. Egnatius conciuit.* cùm in archetypo fuisset, *quantum mĩæ,* id valebat, *misericordiæ.* Vale, mi ocelle, mi Victor: & Lernutio deliciis vtriusque nostrûm à me salutem.

EPIST. XI.

I. LIPSIVS FRANCISCO ROALDO I. C

ITA viuam & valeam, Roalde, vt vna Scaligeri laudatio (nam omitto famam aliorum) sic me tibi adiunxit, vt te doctrinæ caussa in paucis illis & amem, & admirer. Animum meum testari volo has breues, sed illitteris, litteras. Quæro à te rectè emendauerim legem illam Numæ, quæ in Festo sic legitur? *Lex Numæ restituitur.*

Sei hominem fulminibus occisit, em supra genua nei tollito.

Scaliger tuus voluit, *Fulmin Iouis.* vix credo, quamquam telum Iouis

 fulmen

fulmen, & in tutela eius censeatur, vix inquam credo Numam eo ambi-tu locutum. Legerim, *Fulminis occisit.* antiquè. Sic enim nominandi casu dicebant, pro Fulmen: vt Vulturis, pro vultur Ennius, Prisciano & Carisio testibus, *Vulturis in siluis miserum mandebat hemonem.* & Oscinis pro Oscen Cicero. Auctor idem Carisius, lib. I. ex Plinio. Vale.

EPIST. XII.

I. LIPSIVS LÆVINO TORRENTIO, V. C.

MAGNA nobis, vir clarissime, & opinio & exspectatio est de Commentariis ad Suetonium tuis. mihi præter ceteros. quia nunc cùm maximè Commentarium Cornelianum habebam in manibus cui scriptori scis cum Suetonio pleramque historiam esse communem. Nec dubitabam quin laborem meum multis partibus minueret labor tuus. Nescio quid tale etiam de Liuio meditor. in quo pauculas Notas habe facio iudicij tui.

Notæ quaternæ ad Liuium.

Lib. XXI. non longè ab initio.

I. *Medius Asdrubal inter patrem & filium octo fermè annos imperium obtinuit, flore ætatis, vt ferunt, primò Amilcari conciliatus: gener inde ob altam indolem profectus animi adscitus.*

Meus liber, *profectò animadscitus.* Sigonij, *animi profectò.* Lego, *prouectis annis adscitus.* hoc sensu, Amilcar prouectus iam ætate Asdrubalem generum adsciuit. Vulgata quidem illa dura, mediusfidius, compositio est.

Infrà, post concionem Annibalis ad milites.

II. *His adhortationibus cùm vtrimque accensi ad certamen militum animi essent, Romani ponte Ticinum iungunt, tutandíque pontis caussa castellum superimponunt.*

A veteri abest vox, *caussa*. nimium bene. idque genus sermonis à me in Taciti notatum.

Pòst, de Sempronio coss.

III. *Tum collega cunctante, equitatum suum, mille peditum iaculatoribus fermè admistis, ad defendendum Gallicum agrum trans Trebiam mittit. Ii sparsos & incompositos oneratósque præda plerosque cùm inuasissent.*

In mss. *incompositos ad hoc carauis præda.* Liuij germana lectio erit, *incompositos, ad hoc graues præda.* Nam antiqui librarij, C, pro G.

Infrà, de rebus in Hispania gestis.

IV. *Et Scipio raptim ad famam nouorum hostium agmine acto, cùm in paucos præfectos paululum animaduertisset: præsidio Tarracone modico relicto Emporias cum classe rediit.*

Quid est hoc, *paululum animaduertisset?* non sic Latini dixisset potius leuiter, modicè, clementer. quid, quòd & historia repugnat? Nam Polybius eandem rem tangens libro III. auctores fugæ & acceptæ cladis more patrio ait punitos, τοὺς αἰτίους τῶν συμβεβηκότων, inquit, κατὰ τοὺς παρ' αὐτοῖς ἐθισμοὺς κολάσας. nec ignotus in talibus delictis militiæ mos. Planissimè igitur scribend. *palàm animaduertisset.*

EPIST.

EPIST. XIII.

I. LIPSIVS CAROLO LANGIO.

SOLINVM Diuæi nostri ad te mitto, vetus sanè & bonæ fidei exemplar. De hortis tuis curam non deposui. videbo siquid his locis eruer. Tu vicissim mitte quæso Trochaicum illud Carmen ad me. ita hor-s tuis ætatem bene sit, mi Langi: & ita superes Alcinoum & Adonim is diuitiis. Quòd Senecam adornas: gaudeo. in eo vide has notas. *Seneca quattuor locis emendatus.*

De Ira lib. III. cap. XXII.

Audierat omnia Antigonus, vtpote cùm inter dicentes & audientem paulum interesset. quem ille leuiter commouit. & longiùs discedite, inquit, ne vos rex audiat. I.

mendo, *& audientem aulæum interesset, quod ille.* Antigonus in tabernaculo erat: milites in excubiis, velo discreti. Scriptum neglegenter, *aulum:* nde alius *paulum.* Polybius, nisi fallor, de hac ipsa re, apud Suidam: *ἀκούων αὐτὰ πάντα διὰ τῆς αὐλαίας ὁ βασιλεὺς, ἐγέλα.*

Lib. I. de Clementia, cap. III.

Nunc in tres partes omnem hanc materiam diuidam. Prima erit manumissionis: secunda quæ naturam habitumq; clementiæ demonstret: tertia, &c. II.

idicula lectio, & nusquam gentium hîc Seneca de manumissione. Scripserat, cùm vniuersum opus partiretur, *Prima erit manuductionis.* Manuductio, *χειραγωγία, εἰσαγωγή,* & sic Cicero eam vocem vsus. At boni viri lanumissionis maluerunt. qui eiusmodi emblemata plura Senecæ ddiderunt.

De Tranquillitate vitæ lib. II. cap. XIIII.

Ille pusilli animi est, qui sibi placet, quòd hostiario liberè respondit, & virgam eius fregit, quòd ad dominum accessit & petiit thronum. III.

liàs. *petiit thorum.* Scribo, *lorum.* Nam seruis puniendis lora poscebantr. Plenæ comœdiæ. Plautus Captiueis. *Plautus explicatus.*

—— *Colaphe, Cordalio, Corax*

Ite istuc atque efferte lora. LOR. *num lignatum mittimur?*

vt eum locum expliccem, senex castigando Tyndaro lora clamat illi tem ioco, quasi ambigentes, ad lignationem referunt. Nam & lignam ituri ferebant securim & lora. Cato II. Orig.

Quin aquatum, vt lignatum, iubentur ire: securim atque lorum ferunt. gelum crassum excidunt, eum loro colligatum auferunt. *Cato emendatus.*

t emendo elegantem hunc locum apud Nonium, Gelu. Loquebatur ito de regionis cuiuspiam immani frigore: vbi qui aquatum irent, oinde adornarentur vt qui lignatum apud Romanos.

De Ira III. cap. XVIII.

Deinde adeò impatiens fuit differendæ voluptatis, quam ingens crudelitas sine dilatione poscebat, vt in xysto maternorum hortorum qui porticum à ripa separat. IV.

to leg. *porticum Euripo separat.* Nam Euripi & Nili in ędificiis diuitum otum crebri. Tu videbis doctissime Langi.

EPIST.

EPIST. XIV.

I. LIPSIVS IANO LERNVTIO.

APAGE, mi Lernuti. ego verò non amo istam verecundiam qu te abstinuit à scribendo. Tot menses tu ex Italia redieris, & verbu nullum ad Lipsium? Hoc verum fuit? per Giselinum mè potius res tu quàm per te cognoscere? Mihi crede. parauera me ad acriter inclaman dum, cùm vidi adiunctos epistolæ versus tuos. versus tam lepidè, tar suauiter factos, vt putarem canere Sirenum concordiam. Itaque i li m hi Minerua fuerunt, & posui iram. De illo Aretalogo quod scribis: no moueor. scis quosdam ex Aeneæ gente esse, qui nostratium laudi no faueant. Vidi in iis locis magnæ famæ virum, qui Turnebum omni se mone premeret, meipsum à scriptis eius absterreret. & tu meam vicer dolebis? Desine; & eiusmodi sermones habeamus pro merenda Cypr bouis. Plauti hunc locum considera.

Plauti versus emendatur.

Pseudolo, Scena, Pseudole non audis.
——— Ps. *non licet*
Colloqui te? BA. *at mihi non lubet.* CA. *sin tuam est quippiam in ren*
BA. *licet*
Ne obsecro viuere, an non licet? Ps. *vah, manta.* BA. *omitte.*

Viuendi verbum hîc nego conuenire. lego potius, *Licétne obsecro biter* Adolescens & seruus lenonem morabantur. indignatus ille, & hem, ir quit, liberúmne mihi est ire quò institui, an non? Phrasis à more vulg

Bitere.

Bitere autem & Betere scis antiquos dixisse: vt & Imbitere pro inir Epidico Plauti: Combito, pro Commeo VI. Varronis De lingua Lat na. Vnde etiam Festo Bitienses sunt, multum peregrinantes. Fons err ris tralatitius, V, pro B. & in hoc quidem paullò remotiore verbo in l bris ferè perpetuus. Vale mi Lernuti, meum delicium.

EPIST. XV.

I. LIPSIVS PETRO PYTHOEO.

MENTIVNTVR, Pythœe, qui negant amorem in ignotis ess De me sentio. ignotum, inuisum te amo: & amaui iamtum, quo scripta tua legi, notas elegantissimi ingenij & exquisitæ doctrin Et vtinam propiùs abesset Sequana tuus! salutaremus profectò inter nc nec tu ex scriptis meis, sed ex fronte & vultu videres amorem. Qu quia non licet, hoc certè quod licet, amorem ortum à litteris foueam litteris. Initium à me fit. De Spartiani hoc loco, quæro quid sentias.

Conatus corrigendi Spartiani. I.

In Hadriano.

Corrupisse eum Traiani libertos, curasse delicatos, eosdémque sepelisse, p ea tempora quibus in aula familiarior fuit, opinio multa firmauit.

Quid verò homines sepulti profuerint ad gratiam? Nam quòd tu alil *deligatos*, probare videris, id est, vinctos: ignosce, non probo. nec h quidquam ad emerendum adoptionis fauorem. Legendum puto, c *rasse delicatos, eosdémque sæpe pilasse*, vel *depilasse*. Delicatos vocat puer à lec

à lecto & cyathis, quorum amori aiunt Traianum fuisse obnoxium: ideoque facetè Iulianus in Saturnal. facit Ganymedem in cælo, à Traiano tentari. Eos notum est pilos solitos euellere, vt essent corpore leui. hoc nunc vilissimum munus functus Hadrianus. Ita Eligabalum notat Lampridius: *In balneis cum mulieribus fuisse, ita vt ipse eas psilotro curaret.* Et Suetonius de Domitiano cap. XXII. *Erat fama*, inquit, *quasi concubinas ipse diuelleret, nataretque inter vulgatissimas meretrices.* At pilare pro depilare etiam Festus agnoscit.

Quid item de isto Capitolini in Antonino philosopho.

Sed multum ex iis Frontoni detulit, cui & statuam in senatu petiit. Proculum verò vsque ad proconsulatum prouexit. Honoribus in se receptis philosophiæ operam dedit.

Emendo, *prouexit oneribus in se receptis. Philosophiæ d.o.* Imperatores cùm viro bono & pauperi honores mandabant, plurimùm, onera & impensas in se recipiebant: & ex ærario suo aut publico largiebantur ad ludos, & ceteram pompam. Id dicebant, sine impendio creari. Mamertini Panegyrico ad Iulianum. *Refertur nuncius consulem me creatum sine impendio, quod iamdiu paucis: sine labore, quod nonnumquam.* quanquam hic locus in aliam sententiam valere possit. Sed Vopiscus clarè, in Epistola Valeriani ad Aurelianum: *Sperare te cum eodem Vlpio Crinito consulatum conuenit sumptu publico.* Spartianus in Hadriano: *Ac statim Pannoniis imposuit, decreto consulatu cum sumptibus.* Et de Imperatore ipso onus in se recipiente, Dio in Alexandro: *Me*, inquit, *Consulem designauit, & sumptus quos postulat ea dignitas se facturum recepit.*

EPIST. XVI.

I. LIPSIVS AVGERIO BVSBEQVIO, VIRO NOBILI, EXLEGATO BYZANTINO.

ADSENTIOR tibi, vir nobilissime, illam semilunam Turcarum (quod genti solemne militiæ signum, quasi Romanis Aquila, est) originem à Byzantinis habuisse. Vidi apud te primum, & postea complures alios nummos æreos, in quorum parte Luna media esset, cum inscriptione ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. Itaque vt Atheniensium Noctua, aliarum gentium aliud insigne fuit; sic Byzantiorum Luna. quam magnus ille rex in signa sua transtulit, signum victæ gentis, penes quam Orientis imperium esset. Liuij duos locos viciſſim facio iudicij tui. *Cur Luna in Labaris Turcarum.*

Lib. XXVIII. post Castulonem vrbem deditam.

Mitior ea victoria fuit. nec tantumdem noxæ admissum erat, & aliquantum iræ lenierat voluntaria deditio. Martius inde in Barbaros siqui nondum perdomiti erant, sub ius ditionémque redigendos, missus. Scipio Carthaginem ad vota soluenda dis rediit. *Liuius corrigitur. I.*

Liuius meus clamat interpolatum fœdè hunc locum esse. Ille sic: *voluntaria deditio. Inde in B. s.n.p. erant. s. i.d. redigendos legatis missis Scipio Carthag. &c.* Pura puta Liuij & scriptura & historia. Qui Martij nomen intruserunt, legatorū eiecerunt: putarunt vnicū Martium missum, quia

vnius illius res gestæ postea narrantur. Boni viri non audiũt scilicet Liuiũ ipsum stantem à lectione scripta, aliquam multis infrà lineis: *Res*, inquit, *interim nihilominus ab legatis gerebantur. Martius superato Bæti amne, &c.* At à quibus legatis, si missus solus Martius? Sed aliorum non meminit Liuius. quid mirũ? si leuia gesserint, nec scriptione magno opere digna?

Eodem libro, de seditione militum ad Sucronem.

11. *Cùm alios subinde recentes nuncios non mortis modò sed etiam funeris exspectarent, neque superueniret quisquam, euanescerétque rumor temerè ortus: tum primi auctores requiri cœpti. & subirascentes quoque vt credidisse potius temerè, quàm finxisse rem talem videri possent.*

Coniectura in Liuio. Rhenani Spirense exemplar habuit, *& subtrantesse quoque*. meum, *& subtrahentes quoque*. Ille primus reposuit, *& subirascentes*. addidit gloriæ caussa, à nemine hactenus locum istum intellectum. verissimè. sic tamen vt à se computet. Quis enim non videt nihilo secius hærere sententiam? nec esse quò illud, *subirascẽtes*, applicetur? Ἢ δεῖ σιωπᾶν, ἢ λέγειν ἀμείνονα. ait ille. Emendo, *& subornant eos quoque*. vel, *& subdiderant*. facili sententia, & audebo dicere, Liuij germana. nisi quid tu aliter, vir nobilissime, censebis.

EPIST. XVII.

I. LIPSIVS CHRISTOPHORO PLANTINO.

QVID ais? Io. Goropius Becanus vixit? Dolui mehercle & litterarum caussa, & magis patriæ. quam in hac præcipiti ruina rerum spoliari optimis quibusque ciuibus, quid aliud quàm cælestium iram arbitremur? Nam ipsius vicem cur lugeamus? aut quid miserius illo, qui miserum eum dicet tot miseriis ereptum?

* Ἐχρῆν μὴν ἡμᾶς σύλλογον ποιουμένους
Τὸν φύντα θρηνεῖν:

illum autem verè iam, quod Græci exprimunt, beatum

* Χαίροντας, εὐφημοῦντας ἐκπέμπειν δόμων.

**At nos decebat doctos à sapiẽtia, Defierenatum.*
**Latos, bonisq; votis, mittere è domo.*

Quamquam doleo etiam dolorem tuum. qui amicum amisisti rebus tuis & fide sæpe & consilio salutarem. Coloniam veni ipsis Kalendis Martiis. Peregrinationes meas caussam sermonibus dedisse, nollem factum. sed quis ille Thales, qui hoc statu rerum neminem offendat? Vale in his illud Comici,

Ne admittam culpam, ego meo sum promus pectori:
Suspicio est in pectore alieno sita.

Tacitum meis Scholiis illustratum vix tandem mitto ad te. scriptorem nescio an priuatim tibi vtilem, publicè certè. & hoc satis est apud te. V enim senex ille in Synephebis.

Serit arbores quæ alteri prosint sæculo:

sic tu libros diuulgas, quorũ fructus non in sinum tuum, sed ad remp. redundent. Vale. Coloniæ Vbiorum. a. d. III. Non. Mart. ∞. Iↄ. LXXIV.

EPIST

EPIST. XIIX.

I. LIPSIVS CLAVDIO PVTEANO.

LVCTABAR his diebus cum Nonij vitiis. melius erat cum hydra. victoriæ certior ſpes fuiſſet. Cùm multa ſuſtuliſſem, ſexcenta tanta reliqui. In iis quæ ſuſtuli, hæc ſunt.

In Conquiniſcere:

Plautus Ciſtellaria: Faciundum eſt puerile officium, conquiniſcam ad ciſtulam. Idem: & doloſi idem conquiniſce, ſis, iſtuc ceueto ſimul. *Nonius Marcellus variis locis correctus.*

Poſterioris exempli prodigioſa corruptio: at certa correctio iſta, *Idem Pſeudolo: Si conquiniſcet iſtic, conquiniſcito Simul.* Illud, *& dolo,* corruptè prò, *Pſeudolo.* reliqua clarent, exſtatque in eapſe comœdia is verſus: ne diutius errent, qui inter fragmenta retulerunt. *Plautus.*

In Delica.

Cæcilius Oboloſtate: Si linguas decem Habeam, vix habeam te ſatis qui audem ache Immò verò hic ante ſolitus ſum delicat. *Cæcilius.*

Exempla bina coaluiſſe cenſeo, & lego, —*ſi linguas decem Habeam, vix habeam, rem ſatis qui delicem. Idem Pauſimacho: Immò verò hîc ante, ſoli dum ſumus, delica.* Vox vna perierat: titulus comœdiæ in verſum irrepſerat, & prior correctio certa: poſterior arbitrij tui eſto.

In Auſcultare.

Cæcilius Embono: Audire ignoti quod imperant ſoleo non auſcultare. *Idem.*

Reſtituo, *Cæcil. Emporo.* Scripſit Emporon Græco nomine, vt Plautus Mercatorem.

Ibidem.

Pomponius Aſia: Atque auſcultare diſce ſi neſcis loqui. *Pōponius.*

Lego, *Pompon: Aſta, atque auſc.* Nouum non eſt, vt fabulæ nomen Nonius omittat. Idem vereor ne euenerit in Plauti Scematico.

In Limare.

Plautus Scematico: Nam pater tuus numquam cum illa etiam limabit caput. *Plautinæ comœdiæ falſus titulus.*

Et auſim legere, *Plautus ſchematicῶs: Nam p.t.n.c.i.e. limauit caput.* Illud, σχηματικῶς, dico à Nonio additum, qui monere nos voluit figuratè à Plauto dictum Limare caput, pro συνουσιάζειν. Certè Scematicum Plauti nemo homo præter Nonium hic appellat.

In Gallulare.

Gallulare, pubeſcere. Nouius Exod. Puerum mulieri præſtare nemo ſcit quantum melior ſit cuius vox gallulaſcit, cuius iam ramus roboraſcit. *Nouius.*

Hoc totum, *Puerum mulieri præſtare*, ſeparandum à poëtæ Nouij verbis eſt, additum quaſi ſcholium à Marcello. Initium igitur verſus, *Nemo ſcit.* & appellat Ramum, id quo viri ſumus.

Similis menda in Carere.

Carere etiam rem bonam dici poteſt. Turpil. Demetrio: Dolentis perſona eos parentes careo. *Turpilius.*

Illud, *dolentis perſona*, interpretamentum Nonij eſt.

In Concelebrare.

Concelebrare, diu amare: dictum à celebritate. Lucil. lib. xxx. Multis inductis ſermonibus concelebrarunt. *Ipſe Nonius.*

 Lego,

Lego, *Concelebrare, difamare.* & Lucilij versum, *Multis endo locis*. Nonij interpretatio an vera sit, videro: ita certè scripsit. Nisi placet, *Concelebrare, diuulgare.*

In Toruiter.

Pomponius

Pomponius Auctorato: Occidit taurum toruiter me amores amauit. Scrib. *toruiter, me amore sauciauit*. Narratio mulierculæ quæ auctoratum ad bestias amare cœpit, cùm vidisset strenuè ab eo taurum occidi. Liquet ex titulo Comœdiæ.

In Contrahi.

Ipse Nonium.

Contrahi dictũ est honestè quadã tristitia liberari, & solicitudine aut mærore. Inepta lectio, quasi dicas, dolere est gaudere. Scribo, *quadam tristitia vibrari*. Docent Nonij exempla.

EPIST. XIX.

I. LIPSIVS PETRO DANIELI.

In Liuio Medixtutichus.

VT apud Pœnos Suffetes sui, apud Gallos Vergobreti fuerunt: sic apud Campanos summi magistratus nomen Mediastuticus in Liuio ter quater legimus. Corruptè. nec dubitandum vltrà censeo, quin vbique *Medixtutichus* scribendum. Primum, ex fide libri mei veteris, qui in hoc Liuij loco. Libro XXIV.

Præerat Statius Metius missus ab Cn. Magio Atellano, qui eo anno Mediastuticus erat.

sine litura præfert, *Medixtutichus*. Deinde auctoritate Ennij apud Festũ,

Summus ibi capitur Medix, occiditur alter.

interpretatur Festus, apud Oscos nomen magistratus. Vellem & hoc addidisset, truncatum eam vocem ab Ennio, vt solet, cùm integrum esset nomen Medixtutichus. Quod ait apud Oscos, non te mouebit. cùm scias Oscorum gentem in Campaniæ parte fuisse. & quamuis gens ipsa perierit, vt Strabo ait, linguam tamen mansisse. De Ennio, sane nihil illi tam familiare quàm dimidiatas voces vsurpare pro totis.

Ennij mos, in trucandis verbis.

Hinc illa Ausonij,

Ennius vt memorat, replet te lætificum gau.

valet, gaudium. &

Vnde Rudinus ait, diuûm domus altisonum cæl.

valet, cælum. Putem ita emendandum illud Ennij apud Nonium,

Idem emẽdatus apud Nonium.

Rastros deinde Fabric carpsit caussa poliendi
Agri.

Fabric. pro Fabricius. quanquam viri docti, *dentifabres* maluerunt. Sic in Saliari carmine, *Pa, pro parte, Po, pro populo* positum, Festus adnotauit. A Græcis hoc imitatum docent cùm alia, tum Strabonis locus lib VIII. Παραδείγμασι δὲ χρῶνται τοῦ μὲν ποιητοῦ, τὸ Κρῖ, καὶ Δῶ, καὶ Μάψ. Καὶ ἔτι, Ἵππους δ' Αὐτομέδων τε καὶ ἄλκιμος, ἀντὶ τοῦ Ἀλκιμέδων. Ἡσίοδ δὲ, ὅτι τὸ βριθὸ καὶ τὸ βριαρὸν, Βρῖ λέγει. Σοφοκλῆς δὲ καὶ Ἴων τὸ ῥάδιον, ῥᾶ. Ἐπίχαρμος δὲ, τὸ λίαν, λί. Συρακὼ δὲ, τὰς Συρακούσας. Εὐφορίων δὲ καὶ τὸν ἥλιον λέγει ἥλ. Εἰς ἄνεμον δὲ τὰ πηδὰ — τὰ πηδάλια Ἄρατός φησι. Hem, quod me fugerat, restituenda illa vox in Liuij XXIII.

Iterùm Liuius.

Ian

Iam Campani eò frequentes ex composito conuenerant: nec procul inde in occulto Marius Alfius qui summus magistratus erat Campanis, cum xiiij. millibus militum habebat castra.

Nam Liuius mss. *Marius Alfius edixit vti qui summus.* Ex duabus vocibus ;unctim scribo, *Medixtutichus*. Dubitare quis possit ne illa (*qui summus* *nagistratus erat Campanis*) glossema sint. sicut & lib. XXVI. *In eodem glossema indicatum.*

Mediastuticus [*qui summus magistratus apud Campanos est*] *eo anno Sepius Lesius erat.*

Sed hoc pono, non adfirmo. Vale eruditissime Daniel.

EPIST. XX.

I. LIPSIVS ANTONIO OISELO.

ARNOBIVS Christiani nominis scriptorum quasi Varro est. antiquæ & reconditę doctrinæ, quà in rebus, quà in verbis. Ab eius ady- ;is nihil est quod vulgum arceamus: emanebit sua sponte. In eo his die- ous pauca ista adnotabam. *Emēdatur Arnobius.*

Libro I.

Qui Faunos, qui statuas, ciuitatúmque Genios, qui Pausos reuerentur atque Bellonas. I.

:mendabam, *qui Faunos, qui Fatuas*. Fatuam deam nouimus, Fauni xorem. & cum statuis hîc nullum litigium, sed cum deorum ridiculis ıominibus. Eodem libro.

Quinimò, vt verius proloquar, haruspices has fabulas, coniectores, arioli, & numquam non vani concinnauere fanatici. qui ne suæ artes intereant, ac ne stipes exiguas consultoribus excutiant iam raris: si quando nos velle rem venire in inuidiam compererunt, indignantur declamitántque. in templis iam raritas summa est. iacent cærimoniæ. II.

Ιæret sententia. concinnabam sic, *siquando nos bellorum venire in i.* ;aussa erroris in alternatione v, B. At Christiani cùm nouæ religionis ıomine malè audirent: in eos sacrificuli bellorum & publicæ calami- atis inuidiam conflabant.

Libro VI.

Inter deos videmus leones toruissima facie, mero oblita minio, & nomine frugi seriò nuncupari. III.

Quod verò illud nomen frugi quo Leones nominarent? Scribo *& no- nne truci*. Trux nomen, ipse Leo. Leones autem in dis cultos fuisse, aut ertè eorum faciem, docet etiam Minutius. *Item boum capita & veruem immolatis & colitis: de capro etiam & homine mixtos deos: & leonum & anum vultu deos dedicatis.* Et egregiè Porphyrius: Περὶ τῆς τῶν ἐμψύχων ποχῆς. Διὸ, inquit, εἰς τὴν θεοποιΐαν παρέλαβον πᾶν ζῶον, καὶ ὁμοίως πουάνέ- ιξαν θηρία καὶ ἀνθρώπους, καὶ πάλιν ὀρνέων ζώματα καὶ ἀνθρώπων. εἴκασται γὰρ ις παρ' αὐτοῖς μέχρι τραχήλου ἀνθρωποειδής. τὸ δὲ πρόσωπον ὀρνέου ἢ λέοντος, ἄλλου τινος ζώου κεκτημένον. καὶ πάλιν αὖ κεφαλὴ ἀνθρώπειος, καὶ ἄλλων τινῶν ώων μέρη. Imò ipsos leones habitos Ægyptiis inter deos, diserte apud :lianum reperies libro XII. cap. VII. Peto iudices, doctissime Oiseli.

EPIST. XXI.

I. LIPSIVS IOSEPHO SCALIGERO IVLI F.

Ego ita ſentio. Liuium, ſiquem alium ſcriptorem variè interpolatum & oblitum eſſe gloſſis. Multitudo correctorum hoc fecit, iaminde à Petrarcha: qui primus, vt opinor, auorum æuo ſudauit in hac palæſtra. Sed in iis odorandis & diiudicandis opus eſt accurato iudicio, mi Scaliger: hoc eſt, tuo. Vide an rectè indagauerim iſtud,

Lib. XXII. de Minutij & militum ſeditione ob Fabij moram.

Inſigne è Liuio gloſſema ſublatum, indicio libri.

Vt verò ad Vulturnum flumen caſtra ſunt poſita, exurebaturq́ amœniſſimus Italiæ ager, villæq́ paſſim incendiis fumabāt, per iuga Maſſici montis Fabio ducente, propè de integro eſt orta ſeditio: ac duces ſeditionis accenſi quidam. fuerat enim ſilentium per paucos dies. quia cùm celeriùs ſolito ductum agmen fuiſſet, feſtinari ad prohibendam populationibus Cāpaniam credebant

Non quilibet, ſed tu Scaliger vides illa, *ac duces ſeditionis accenſi quidam* eſſe quiſquilias. Quid enim ait? an duces ſeditionis inflammatos eſſe: non agnoſco Latinum ſermonem. An genus militum, quod Accenſos vocabant, duces ſeditionis? hoc quidem etiam nugacius. Omnino explicare me non poteram, abſque codice ſcripto fuiſſet. qui habet, *Propè de integro ſeditio ac [de ſeditione] accenſi quidam fuerāt enim per paucos dies.* Et fontem illud, *dè ſeditione*, nota marginalis fuit: inuerecundè irrepſerat, & ſtultius emendata eſt, *duces ſeditionis*. Primum hoc tolle: remoue & illa quæ liber omittit, *eſt orta*, vt rem factam habeas, illud, *quidam*, corrige *quieti*, (nam abeſt à veteri vox, *ſilentium*) & lege, *prope de integro ſeditio accenſa. quieti fuerant enim per paucos dies.* Puto germanam Liuij lectionem habebis. Hoc ſi probo tibi, de aliis ſanè manum non verterim.

EPIST. XXII.

I. LIPSIVS PETRO PYTHOEO.

Panegyricos illos Principum inferiorum B. Rhenanus dedit ſed, di boni, quàm non emendatos! Culpa exemplaris fortaſſe, ſed & culpa aliqua ipſius: qui neglexerit Cuſpiniani Viennenſem editionem inſpicere. in qua quid dicam pleraque emendatiora eſſe? imò verba, lineas, paginas totas, ab iſto omiſſas. Sunt tamen & in illo exemplari ſuæ culpæ: quarum partim è Panegyrico Conſtantino Conſtantij F. dicto ſic conabar tollere. Pag. 159.

E Panegyricis mēdæ ſublatæ complures.

I. *Ancipiti periculo clauſos obſeſſoſq́ peiora experiri armis coëgiſti, adeò qui omnis eruptio tentauerat, cecidiſti, vt ipſe etiam dux cū parte copiarum, &*

Lego, *adeoq́ omnes qui eruptionem tentauerant cecidiſti.* At paullum ſupra in iis verbis, *teliſq́ miſſilibus:* duæ ferè paginæ abſunt hiſtoriam omnem obſidionis continentes. quæ tamen ſunt in Viennenſi editione, Anno D. XIII. Illinc petantur. Pag. 159.

II. *Spectans ex edito monte Xerxes nauale certamen, Auguſtus aliquid agens vicit apud Actium. Fuit etiam qui ſublatus in ſcalas inuicem nexas, concurrentes eminus vidit acies,*

Scril

Scrib. *Augustus aliud agens.* id manifestè ex sententia tota liquebit. Non vsquequaque verò tamen hoc dicit. Nam Augustus etsi aliàs timidus, tamen Actiaco prœlio dextro cornu ipse præfuit. Pag. 163.

At enim tu idipsum de ardore totius exercitus sentiens non sine vlla hæsitandi mora, quà breuissimum per Eos iter est, rapto agmine aduolasti. III.

Delenda negatio, leg. que, *sentiens, sine:* & pòst, *per Eos.* illud *Eos*, gentis aliquod nomen aut regionis fuisse liquet. Quod quærendum.

Pag. 164.

Hæc est fiducia Imperatoris inuicti, & suorum mentibus freti, non dubitare nec trahere bellum, sed proximum quodque pugnæ tēpus putare victoriam. Non enim res erat tibi vtique maximo cum Hannibale victore, vt post res asperas locum tempúsque captares, sed vrgere te successus tuos, &c. IV.

Primum lego, *non ductare.* vt ductare bellum, Sallustius! deinde, *res erat tibi, vti Q. Maximo*, elegans & certa emendatio. Non cunctandum tibi, inquit, vt olim Q. Fabio Maximo contra Annibalem. Ibidem:

Itaq. iam id timebatur ne ille conterritus his rebus, grauiter afflictus, & in arctum redactus boni consuleret, & debitas reip. pœnas obsidione differret. V.

Scribo, *ille conterritus, suis rebus g. afflictus & in a. redactus mora consuleret.*

Pag. 166.

Reperto igitur & trucidato corpore vniuersus in gaudia & vindictam pop. Ro. exarsit, nec de sicca tota vrbe qua suffixum hasta ferebatur caput id piaculare fœdari. VI.

Quomodo trucidatur Maxentius iam mortuus & fluuio mersus? Rectè Diuæus historiarum istarum diligens, *truncato corpore*. abscissum enim caput fuit. Statim emendo, *nec desiit à tota.* Pag. 167.

Felices qui te propius aspicerent, longius positi nominabant: quos præterieras, loci quem occupauerant pœnitebat: vicissim omnes inde dicto accedere, insequi, certare innumerabilis multitudo, & impulsu vario fluctuare. VII.

Non negabis verum esse, *vicissim homines in relicto accedere*. Sic enim fieri solet in eiusmodi spectaculis, alij sua loca deserunt, alij occupant.

Ibidem.

Et tantum sibi hominum animi post illam sexennij cladem superesse memorabant. IIX.

Omnino leg. *tantum ibi hominum, a.p.i.s.c. superesse mirabantur*. Vix putabatur, ait, tanta multitudo superesse sæuitiæ Maxentij.

In Mamertini Genethliaco, pag. 328.

At enim quanto hoc est lætabilius ac melius, quod de prosperitate sæculi vestri certatim omnium hominum circumfertur barbaria? Darnia sed inuicem dimicaturi vicerunt barbari. Sed consanguineos suos tam innumeros vobis tam nouos ex omni hostium genere successus fortuna suppeditat. IX.

Mera monstra. Diuæus ex vestigiis Viennensis libri, optimè restituit, *omnium hominum ore circumfertur. Barbari ad arma concurrunt: sed inuicem* dimicaturi. vicerunt Barbari: sed consanguineos suos. Tam innumeros vobis t. n.*

* *Ludis scilicet gladiatoriis.*

INDEX

INDEX EPISTOLARVM

LIBRI II.

IVSTI LIPSI EPISTOLICARVM QVÆSTIONVM LIBER SECVNDVS.

EPISTOLA I.

I. LIPSIVS MARCO ET GVIDONI LAVRINIS NOBILISS. FRATRIBVS.

PATERI debemus. Brugæ vestræ Belgij nostri sidus sunt, pariter vt olim Græciæ oculus, Athenæ. Nusquam à multis annis ingeniorum felicior prouentus: nusquam doctrinæ vberior seges. In qua eruditorum luce vos, Laurini fratres, sic eminetis,

Vt pura nocturno renidet
Luna mari Gnidiúsue Gyges.

Ea re ausus sum mittere ad vos Notas aliquot super Liuij pugna Cannensi. non docendi caussa, non: sed explorandi iudicij vestri. *Liuij locus de pugna Cannensi emẽdatur, & illustratur.*

Pugna Cannensis libro XXII.

Serui duo, Formiani vnus, alter Sidicini equitis, qui Seruilio atque Atilio Coss. inter pabulatores accepti à Numidis fuerant.

Leg. *excepti.* & ita mss. liber. I.

Sed per eumdem Lucanum Statilium omnibus vltra castra transq́ue montes exploratis, cùm relatum esset visum procul hostium agmen, tum die insequenti eius insequendi consilia agitari cœpta. II.

Mira narratio. festinabant sequi Annibalem: & ecce cùm omnia tuta enuntiarentur, non dicam rem, sed consilium sequendi in diem alterum reiiciunt. Vetus præfert, *tum die sequenti eo consilia agitare.* inculcatis illis vocibus, omissis. Facilis restitutio, *tum de insequendo eo consilia* &c. Statim,

Annibal spem nactus loci ad equestrem pugnam, qua parte virium inuictus erat, facturus copiam pugnandi Consulibus, dirigit aciem, lacessitq́ue Numidarum procursatione hostem. III.

Vetus, *facturos copiam pugnandi consules.* optimè, sic tamen vt antè emendes, *spem nactus loco ad.* Et planè hoc Liuius dicere voluit.

Ante ceteros armati (is gentium harum habitus tum magnitudine corporum tum specie terribilis erat) Galli super vmbilicum erant nudi: Hispani linteis, prætextis purpura, tunicis, candore miro fulgentibus constiterunt. IV.

Fœdè interpolatus locus. Lectio vetus, *añ telus aiatus gentium harum tum magnitudine.* Puto leg. *Ante alia ornatus gentium harum, tum m.c. tum*

 s. ter-

ſ. terribilis erat. Galli, &c. Quidquid præter hæc eſt, Liuij non eſt. Expreſſa omnia pænè ad verbum è Polybio, καὶ τῶν Κελτῶν γυμνῶν, τῶν δ' Ἰβήρων λίνοις περιπορφύροις χιτωνίσκοις κεκοσμημένων κατὰ τὰ πάτρια, ξενίζουσαν ἅμα καὶ καταπληκτικὴν συνέβαινε γίνεσθαι τὴν πρόσοψιν. Itaque dubito, quia in Polybio, πρόσοψις: ne ex illo *aiatus*, faciendum, *aſpectus*. Similia iſtis in libro ſuo Valla repperiſſe videtur.

V. *Sol, ſeu de induſtria ita locatis, ſeu fortè ita ſtando, peropportunè vtrique parti obliquus erat.*

Mſs. *ſeu quod fortè ita ſtare.* ſcribo, *ſtarent.* cetera rectè.

VI. *Frontibus enim aduerſis concurrendum erat. quia nullo circà ad euagādum relicto ſpatio, hinc amnis, hinc peditū acies claudebant, in directum vtrimque nitentes ſtantibus ac confertis poſtremò turbatis equis, vir virum amplexus detrahebat equo.*

A veteri abſunt iſta, *poſtremò turbatis.* & certè ſcioli nebulonis gloſſema fuit. Nihil ad hanc rem turbatio equorum. Nam quod ait, *ſtantibus:* dixit ad diſcrimen, quia non vt in equeſtri pugna procurſantibus.

VII. *Sub equeſtris finem certaminis coörta eſt peditum pugna. primò & viribus & animis pares conſtabant ordines Gallis Hiſpaniſque. tandem Romani diu ac ſæpè conſilio agitabant qua fronte aciéque denſa impellerent hoſtium cuneum nimis tenuem eóque parum validum à ceteris prominentem acie. impulſis deinde ac trepidè,* &c.

Ait, *diu ſæpe conſilio agitabant.* Hem! tempus illud ferebat ſcilicet vt diu conſilia agitarentur? imò res potiùs. quid deinde poſt conſilium? ait, *impulſis deinde ac trepidè referentibus pedem.* nec narrat vel verbo quomodo hæc geſta. Quid multa! vulgata lectio, meræ nugę. Libro meo abeſt vox *agitabant.* & pro, *impellerent*, ſcribitur, *impuluere.* En vobis veram lectionem, *Tandem Romani diu ac ſæpe conniſi, obliqua fronte acieq; denſa impulére hoſtium cuneum.* Palmaria hæc correctio eſt. quod ad ſcripturam, ex illi *conſilio qua:* quàm facilè, *conniſi obliqua?* & inpuluere, manifeſtò, *impulère.* At illud ſequens, *à ceteris prominentem acie*, legitur in v. *à prominentem acie cetera.* Lego, *à cetera prom. acie.* Tota narratio Liuij intelligetu ex ratione aciei inſtructæ, quæ expreſſa breuiter apud Plutarchum eſ Ἐν δὲ τῇ μάχῃ στρατηγήμασιν ἐχρήσατο. ὁ γὰρ ἦν ἰσχυρότατον αὐτῷ καὶ μαχιμώτατον τῆς δυνάμεως, ἑκατέρωσε τοῦ μέσου τάξας, τὸ μέσον αὐτὸς συνεπλήρωσεν ἐκ τῶν ἀχρειοτάτων, ἐμβόλῳ τούτῳ προέχοντι πολὺ τῆς ἄλλης φάλαγγος χρησάμενος. εἴρητο δὲ τοῖς κρατίστοις, ὅταν τούτους διακόψαντες οἱ Ῥωμαῖοι καὶ φερόμενοι πρὸς τὸ εἶκον, ἐκπιεζομένου τοῦ μέσου καὶ κόλπον λαμβάνοντος, ἐντὸς γένωνται τῆς φάλαγγος, ὀξέως ἑκατέρωθεν ἐπιστρέψαντας, ἐμβαλεῖν τε πλαγίοις, καὶ περιπτύσσειν ὄπισθεν συγκλείοντας. ὃ δὴ καὶ δοκεῖ τὸν πλεῖστον ἀπεργάσασθαι φόνον ὡς γὰρ ἐνέδωκε τὸ μέσον, καὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐδέξαντο διώκοντας, ἡ δὲ φάλαγξ τοῦ Ἀννίβου μεταβαλοῦσα τὸ σχῆμα, μηνοειδὴς ἐγεγόνει καὶ τῶν ἐπιλέκτων οἱ ταξίαρχοι, ταχὺ τοὺς μὲν ἐπ' ἀσπίδα, τοὺς δ' ἐπὶ δόρυ κλίναντες προσέπιπτον κατὰ τὰ γυμνὰ πάντας, &c. Eadem Polybius, ſed diffuſiu Ceterùm illud Liuij, *cuneum à cetera prominentem acie*, vertit Plutarchu ἐμβόλῳ προέχοντι τῆς ἄλλης φάλαγγος. nequis de reſtitutione dubitet.

IIX. *In mediam primam aciem illati, poſtremò nullo reſiſtente ad ſubſidia Afri*

rum peruenerunt. qui vtrimque reductis alis constiterant, mediique Galli Hispaniq; steterunt aliquantum prominente acie.

Vetus, *mediam primùm.* &, *mediaq; Galli.* &, *steterant.*

Afri circà iam cornua vim fecerant, irruentibusq; incautè in medium Romanis circumdedere alas. IX.

Iterum interpolata lectio. Scripsit Liuius, *Afri circà, iam cornua fecerant.* & ita vetus. at illi boni correctores dum putant, Circà, ad cornua referendum, &, *vim,* vocem intrudunt: sententiæ profectò vim fecerunt. Dixit, Circà, vt antè, *nullo circà ad euagandum loco.*

Omissis Gallis Hispanisq; quorum terga ceciderant, etiam aduersus Afros integram pugnam ineunt. X.

Absunt mss. τὸ, *etiam,* & *integram.* rectè.

Ne vt reus interea, caussaq; consulatus accusator collegæ existam. XI.

Forte, *ne aut reus interea, caussáve consulatus.* etsi suspectum est illud, *consulatus.*

Hæc exigentem prius turba fugientium ciuium, deinde hostes oppressere Consulem ignorantes quis esset. XII.

Antiqua omnis lectio, *Hæc exagentis.* Vulgata lectio à Valla est. Sigonius mauult, *exequentem.* Ego, *satagentes.* & sequentia distinguo, *oppressere. Consulem ignorantes quis esset, obruerunt telis: Lentulum,* &c.

Lentulum in tumultum abripuit equus. XIII.

In mss. tantùm, *Lentulum abripuit equus.*

Ad Cannas fugientem Consulem vix quinquaginta secuti sunt: alterius morientis propè totus exercitus fugit. XIV.

Scribo, *exercitus fuit.* Non aliud dicit, quàm, Varronem fugientem pauci comitati: Æmilio morienti propè omnis exercitus commoritur. Hæc ad Liuij locum hunc habui. qui & ipse è Cannensi pugna elapsus videri poterat: ita multa vulnera & labes in vna pagina præferebat. Valete nobilissimi fratres, Belgarum magnum decus.

EPIST. II.

I. LIPSIVS LVDOVICO CARRIONI.

VIDE quid adfirmes, mi Carrio. vt Commentarij Cæsaris, non sint Cæsaris? ταυτὶ προσδοκᾶς πείσειν ἐμέ; Mitte opinionem, inquis, & rem ipsam puta. Parebo. Primum ais in libris scriptis ἐπιγραφὴν vidisse sic conceptam, *Commentarij Iulij Celsi.* idq; præter alios conspici in libro Collegij Atrebatensis, Louanij. & sanè idem Diuæus noster adfirmabat. Adducis & scriptores superioris æui: Vincentium in Speculo, qui pontem illum Rhenanum describens à Cæsare libro IIII. celebratum, Iulium Celsum laudat, non Cæsarem. Ioannem Episcopum Salisberiensem, qui libro suo De nugis curialium ante annos plusminus CD. scripto, item nominat Iulium Celsum. Vidi & ipse nescio quam Margaretam Poëticam (vt iuuem te) in qua multa ex hisdem Commétariis fragmenta citantur, sed semper nomine Iulij Celsi. Iubes postremò stilum ipsum considerare me, & ais in istis Commentariis multa soluta, hian- *An Commentarij belli Gallici, reipsa Cæsaris?*

 tia,

tia, superflua reperiri, à Cæsaris illo terso & Attico stilo, quem Cicero immensùm laudauit, diuersa. Hæc ferè tua sunt. & fatebor, mouisti me, sed non demouisti. Quin * Iulius aliquis Celsus manus attulerit Cæsari, quædam reciderit, addiderit, quædam interpolarit, numquam infitebor: vt Cæsarem totum immutarit sic quasi Iustinus Trogum, ignosce, ne tua quidem caussa possum credere. De stilo quod ais: si verum quærimus, hi De bello Gallico discrepant aliquantulum ab illis de ciuili, filo orationis. & fieri potest vt interpolati sint, vt dixi: non tamen ita vt similitudo oris prorsus euanuerit. & quamuis gemini non sint, fratres tamen esse ex ipsa ratione scribendi agnoscas. De hac re ita censeo.

*Certè in quibusdam antiquis libris, fine Commentariorum legitur, *Iulius Celsus Constantinus legi Commentarios Cæsaris.*

EPIST. III.

I. LIPSIVS IACOBO SVSIO, VIRO NOBILI.

Et mihi discendi cupiditas innata est, & tibi, vir nobilissime, dicend facultas. quem ita versatum cum cura in omni genere scriptorum scimus, vt possis tuo iure dicere, quod ille Apollo Ennij,

——à me omnes Belgæ consilium expetunt
In litteris incerti: quos ego mea ope ex
Incertis certos, compotésque consili
Dimitto.

Plinius tribus in locis emedatus.

Itaque peto rescribas quid de hoc Plinij loco existimes,

Lib. XVII. cap. XI.

I. *Hæc & similia quaternos pedes oportet demitti; ceteris sat est si altitudin pedes ternos effecerint. [Excide inquit radicem istam Papyrius Cursor Imp ad terrorem Prænestinorum prætoris.] Distringi securius se teste, innoxium abradi partes quæ se nudauerint terra.*

Verba quæ lineis inclusi historiam tangunt, quam Liuius lib. IX. rettuli *Prænestinus prætor per timorem segnius suos ex subsidiis duxerat in prima aciem: quem cùm inambulans ante tabernaculum vocari iussisset: lictorem ex pedire securim iussit. ad quam vocem exanimi stante Prænestino, Agedu lictor, excide radicem hanc, inquit, incommodam ambulantibus.* At cùm ho capite Plinij nil nisi de transferendis arboribus aut serẽdis agatur, que locum habere hîc historia potuit? cuius sanè nec caput nec pes compa ret. Suspicor hoc totũ glossema esse: vnde ortum, aut qua caussa, ignor. Sequentia lego, *Distringi securius, sed & innoxium abradi*. Abradeba enim arbores: atque ita Seneca emendandus epistola LXXXVII. *paru autem arboris antequam obruat, radit:* (malè in libris, *radix:*) *ex omni enu materia quæ nudata est, vt ait, exeunt radices nouæ.*

Libro XXIX. cap. II.

II. *Lanis auctoritatem veteres Romani etiam religiosam habuere, postes à n bentibus attingi iubentes.*

Lego, *à nubentibus ea cingi iubentes*. Docet Plutarchus, ἡ νύμφη δὲ εἰσφέρει μὲν ἠλακάτην, καὶ τὴν ἄτρακτον, ἐρίῳ δὲ τὴν θύραν περιστέφει τοῦ ἀνδρός. Dixit, περιστέφει, quod Plinius, cingi.

Li.

Lib. XIIX. cap. IV.

Ac primum omnium oraculis maiori ex parte agemus. cur enim non videantur oracula à certissimo die maximeq. veridico vsu profecta? III.

Verius erit, *à certissimo Deo*. Vsus enim ille deus, qui oracula agricolis dictat.

EPIST. IV.

I. LIPSIVS NICOLAO BRYARDO, V. NOBILI.

MVLTA me Brugas trahunt. opidi, vt in Belgio pulcherrimi, videndi cupiditas, amicorum importunæ preces, imò iussa: alia quędam priuata: sed ne viuam, & nullam è Musis habeam propitiam, nisi ante omnes, Bryarde, tu. Non dicam vulgata illa, quia amo te, quia amari me sentio à te. communia hęc cum aliis: sed quia Plautum vnicè amari cognoui à te, illud delicium, & illum, vt sic dicam, pullum Romanæ Musæ. Nec tu mireris, si hoc mirer. An ego non mirer Plautum vnum tibi in manibus, in sinu esse, quem ne omnes quidem qui litteras ex professo tangunt, audent tangere? Nam de nobilitate vestra, magna & rara res, si eam ad historias, ad nummos, & eiusmodi studiorum bellaria possimus allicere. Plautus in litterarum quasi penetrali est, quò non nisi initiati accedát, & qui à se *Spernat profanum vulgus & arceat*. Itaque ardeo mihi crede, cupiditate videndi, audiendi tui, de Plauto colloquendi. In quo elegantem locum emendasse te puto, *Plauti à Bryardo correctio.*

Persa.

Subnixis alis me inferam, atque amicibor gloriosè.

To. *Sed quis hic ansatus ambulat?* Sa. *magnificè consecrabor.*

Legis tu, *magnificè conscreabor*. Nihil verius. in gestu illo gloriosior exprimendo etiam Conscreatio adhibetur, siue Exscreatio. idq; iamnum vulgò solemus. At ille stipes Nonius Consecrabor pro Consecrabo adnotat. tam aptè ad sententiam quàm Aristophanis Bombalobombax. Nisi censes tamen emendandum Nonium, *Conscreabor pro conscreabo*. quod transposita littera facilè est. Vale. *Conscreare.* *Et Nonij.*

EPIST. V.

I. LIPSIVS FVLVIO VRSINO, V. C.

VERVSNE ad me nuncius accidit, Laurentium Gambaram obisse? non verus spero, nec Musæ permittant. Si tamen est: doleo. primùm vtriusque nostrûm caussa, qui amicum: deinde Italiæ vestræ, quę poëtam amisit. & amisit eo tempore, quo opus minimè fuit. Vides enim illa regio vestra quàm nunc hoc genere ornamenti non abundet. Idem in Europa aliqua est. in qua, an bello, an qua alia caussa, iacent omnes litteræ. Apud nos quidem magna, vel potius vnica doctrina est, triduanum Ictum profiteri: cum Euripidæo Cyclope sentire,

Τὰ δ᾽ ἄλλα κόμποι, καὶ λόγων εὐμορφίαι.

Sed aut illi insigniter sapiunt cum suo iudicio: aut nos insigniter insanimus. Nobis tamen nostra sponsa. quam vereor ne iam vsu, emptione, confarreatione nostram, ægrè possimus dimittere.

In Liuio hæc notabam Lib. XXXIII. ab initio.

I. *Ab vrbe oppugnanda Pœnum absterruere conspecta mœnia, haudquaquam prompta oppugnanti.*

Scriptus codex, *Pœnum abstinuere*. eleganter. Arnobius: *Iouem cum patri bella conseruisse ciuilia, atque eum iure abstinuisse regali*. Ac scio ego Plautum & veteres vulgò ita locutos. Valla, seu quis alius vellem abstinuisset ab hoc loco manum.

II. *Quod sæpe, inquit, optastis Campani vt supplicij sumendi vobis ex improbo ac detestabili Senatu potestas esset.*

Videtur librarius vetus scribere voluisse, *intestabili*. sed mutauit. nota est formula, Improbus intestabilisque esto.

III. *Tunc Pacuuius. Video quæ sententia de hoc sit data, eiicitur pro malo atque improbo. bonum senatorem & iustum eligite.*

Manss. *iustum substituite.*

IV. *Hinc senatores omissa libertatis dignitatisque memoria plebem affari, salutare, benignè inuitare, apparatis accipere epulis, eius caussas suscipere, ei semper parati adesse: secundum eum in lite, iudicem dare, qui magis popularis aptiorque in vulgus fauori conciliando esset.*

Vetus, *secundum ea militem iudices dare*. Omnino scrib. *secundùm eum, litem iudices dare, qui*. Dare litem secundùm aliquem, merum Latium. Iudices igitur, inquit, caussam illi plerumque addicebant, qui aptissimus ad conciliandū vulgus. De quibus arbitrari te, doctissime Fului, volo. Vale.

EPIST. VI.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

Tv verò, mi Victor, tardum nomen es: nolo dicere, malum. vt pro re ne interpellem: quantum queri Carrionem censes de obstinato silentio tuo! Noli aliorsum hoc accipere: sed credo me hercules Angeronam matrem fuisse tibi, & Harpocratem patrem. His parentibus reor tum te Pythagoram nouum. præsertim cùm huius sapientiæ discipulos iam habeas duos, Lernutium inquam & Modium. qui in quinquennali sua ἐχεμυθίᾳ sunt, opinor: ita ad litteras nostras verbum non respondet, ne Mu quidem Lucilianum. Ridebis tu? at ille seriò ringitur. De re, facilis res est, veni modò, & quod polliceris, purga te coràm. Sunt ioca, sunt seria, quæ in sinum tuum cupio effundere: sinum, & amore, & fide mihi perspectum. Cùm te Castore, Pollucem exspectabo Lernutium. Mihi crede. non illæ ipsæ stellæ tam gratæ nautis turbante mari adfulgent, quàm mihi vos.

——— πιστὸς ἐν κακοῖς ἀνὴρ

Κρείσσων γαλήνης ναυτίλοισιν εἰσορᾶν.

Varronis bina glossemata. Varronis locus apud Nonium Febris,

Febris proprietatem [*habet à feritate morbi vel mali, vt à calendo calorem vel candorem.*] *Varro Andabatis: Aperiendam putat, idque alterum appellamus à calendo calorem, alterum à feruore febrim.*

glossemate inquinatus est. Nonius scripserat, *Febris proprietatem Varro*

Anda-

Andabatis aperiendam putat: idq́; alterum. quidquid prætereà eſt, à mala manu eſt, nec dictum à Nonio nec pictum. Minuſculam febrim, Calorem propriè appellari vult. quo exemplo Iuuenalis:

——— ſentire calorem
Si cœpit locuples Gallita aut Paccius orbi.

Simile in Cibarium:

Varro Modio: In cubiculo [dormire mallem ſcilicet] potiùs vinum meum cibarium, quàm ego dominus cubarem.

Quod incluſi, interpretamentum vacerræ cuiuſpiam, diſtorta mente non pedibus. Reliqua Varronis clara, nec egent correctionis tantùm interrogandi nota addatur.

EPIST. VII.

I. LIPSIVS PETRO FABRO, I. C.

QVEM locum nuper in Pandectis emendare viſus ſum, eius te iudicem capio clariſſime Faber: vel arbitrum potius. quando in illiuſmodi rebus non hoc directũ *Si paret*, ſed illud arbitrarium *Quod æquius melius* ſequendum videtur.

Pomponius l. CCXLV. De diuerſis reg. iuris. *In Pandectis coniectura.*

Statuæ adfixæ baſibus ſtructilibus, aut tabulæ religatæ catenis, aut erga parietem adfixæ non ſunt ædium: ornatus enim ædium cauſſa parantur, non quò ædes perficiantur. Idem Labeo ait, Prothyrum quod in ædibus interdum fieri ſolet, non eſt ædium.

Florentina lectio concipitur, *in ædibus iterum qui fieri ſolet*. Lego, *in ædibus vterimque*. ſiue *vtrimque*. Nam Latini Prothyra appellarunt, quæ *Prothyra.* Græcis Diathyra. Ea ſunt repagula è ferro, lapide, vel qua alia re vtrimque depacta, arcendis à veſtibulo ædium vehiculis & equis. Hoc ipſum Papinianus Velamen dixit, l. quæſitum. De inſtr. vel inſtrum. leg. *Sicut* inquit, *Prothyron domus ſi velamen eſt, inſtrumento domus continetur*. Alia Prothyra ſunt illa, de quibus Nou. CIIII. & CII. quod accuratè, vt iuris ceteraque omnia, explicauit amicus tuus Iac. Cuiacius, vir & laude noſtra & ſæculo maior. Vale.

EPIST. IIX.

I. LIPSIVS ADOLPHO MEKERCHO.

QVOD pater ille vatum de Aſteropæo dixit, περιδέξιον fuiſſe: idem de te, clariſſime Mekerche, iure vſurpauerim qui & in rep. & in litteris ſic verſaris, vt in altero horum vnus eſſe videaris. Itaque non refugi petere à te, quod ab otioſo debuiſſem, quid de his Liuij locis ſentires. *Liuius emendatus.*

Lib. XXIII. Varro ad Campanos.

Itaque non inuetis nos in bello oportet Campani, ſed cum Pœnis bellum pro nobis ſuſcipiatis. 1.

Lectio vetus, *ſed pæne bellum ſuſcipiatis.* vtraque recta, hæc fortaſſe germanior.

In

In eadem oratione.

II. *Pulchrum erit, Campani, prolapsum clade Romanum imperium, vestra fide vestris viribus retentum ac recuperatum esse. Triginta millia peditum quattuor equitum arbitror ex Campania vos scripsisse: iam pecunia affatim esse frumentique. qui si parem fortunæ vestræ fidem habetis, &c.*

Ego verò ista nec Liuium scripsisse puto, nec Varronem dixisse. Falsi enim. nec Campani tunc vllum militem conscriptum habebant, ni qui in Romanis castris fuissent nedum vt XXX. millia. Quod quispiam ad vetusta tempora referat: nihil est. Liber manss. leuiter dissentit. sed e quo veritas erui possit: *arbitror ex Campania scripsisse*; omittitq; illud, *vos* & statim, *affatim est*. Emendo, *arbitror ex Campania scribi posse*. postrema voces procliue fuit confundere in vnam. & deinde, *Iam pecuniæ affatim est*. Omnia certè hæc ad præsentem fortunam Campanorum referenda sunt: aut Varro nugas tota cohortatione sua egerit.

III. *Marius concione aduocata edicit vt frequentes cũ coniugibus ac liberis irent obuiàm Annibali. Ab aduersis id non obedienter modo, sed enixè factum.*

Codex scriptus, *Ab vniuersis id.* benè.

IV. *Annibal vrbem ingressus Senatum extemplò postulat. precantibusq; in primoribus Campanorum, nequid eo die ferè gereret, diemq; vt ipse aduentu suo festum lætus ac libens celebraret.*

Vetus, *eo die ferre gereret*. sed Ferè nos dictum à Fero putamus, & capimus hîc Sæuè, Ferociter.

V. *Cœperunt epulari de die, & conuiuium non ex more Punico, aut militari disciplina esse: sed vt in ciuitate atque etiam domo diu ad varias omnium voluptatum illecebras instructum.*

Hærent interpretes. Sigonius emendat, *domo diuite*. pace eius liceat: a est sententia Liuij. postremam vocem mutãdum erat, leg. que, *instructa*. Nam hoc dixit: conuiuium fuisse, quale verisimile est in ciuitate atque etiam diuitis hospitis domo facta & longo vsu docta ad voluptates.

EPIST. IX.

I. LIPSIVS THEODORO PVLMANNO.

Iuuenalis laus. IVVENALEM Poëtam à Scaligero patre, in Satyra præpositum Horatio, vidi qui indignaretur. At ille, me iudice, inter multa certi & elegantis iudicij, nihil verius protulit. Vtinam de poëta populari suo (Catullum inquio) tam commodè iudicasset! in quo quæ ille reprehendit, numquam, sat scio, probaret huic filio suo Culpas potius esse, quàm Laudes. Nam quòd Balthazaris Castilionæi vnam elegiam præ multis Propertianis ponit: *Non obtusa adeò gestamus pectora Pœni*, vt nesciamus a quo hoc datum, non vero. Sed de Iuuenali, verè iudicat. Ardore, altitudine, libertate, id est suo quodam genere supra Horatium est: quod ipsum maximè Satyræ proprium videtur. Tangit vitia, obiurgat, inclamat: pro iocos, sæpius acerbos sales miscet. Quæ omnia in Horatio contrà. placidus, lenis, quietus, monet sæpius quàm castigat. Sed ita præclarè tamen hoc ipsum: vt in ea parte & arte nihil possit supra eum. Sed omissa comparatione, tu in Iuuenali hæc vide.

Satyra

Satyra VI. hi versus:

Si nihil est seruis incurritur: abstuleris spem
Seruorum, veniet conductus aquarius.

identur mihi ab Aristophane esse in Θεσμοφορ. apud quem Mnesilo hus simulata mulier, eadem de hoc sexu fatetur: *Eiusdem locus ab Aristophane.*

Ταῦτ' οὐδεπώποτ' ἐφορᾶτ' Εὐριπίδης.
Οὐδ' ὡς ὑπὸ τῆς δούλων τε κ' ὠρεωκόμων,
Σποδούμεθ', ἢν μὴ 'χωμεν ἕτερον, οὐ λέγει.

unt & multa alia ab hoc Comico imitata. illud acutè,

——— *iurat* *Et alter.*
Hipponam, & facies olida ad præsepia pictas.

iuramenti forma mores exprimit, vt puer Aristophanius in Nubibus,

Νὴ τὸν Ποσειδῶ τουτονὶ τὸν ἵππιον·

t indignans pater, μή μοί γε τοῦτον μηδαμῶς τὸν ἵππιον.

Illo versu Sat. II. *Varia lectio in duobus versibus.*

Nec galeam quassas nec terram cuspide pulsas,

idi mſ. in quo, *nec tempora cuspide.* & scio in more militari esse, hastis cuta galeamque concutiendi in ira.

In Sat. XI.

——— *omnis*
Conuictus, thermæ, stationes, omne tribunal.

dem schidium, *Conuentus, turmæ.* Hæc leuia habui, mi Pulmanne, in Iuenalem. ne plura possim, tu effecisti, qui omnia minima maxima, cum ura adnotasti. Vale.

EPIST. X.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

O FACINVS, ô scelus! tam infeliciter perierit vtrique nostrûm fragmentum illud Agellij? equidem nullus accepi. Nec tamen di rint, vt perierit. Benè si fraus abest: & neglegentia mera nuncij, si peccatum est; vbiubi delituit, tenebrio ille eruetur. Quamquam molesta iora Epistolicis meis. O Musæ, ô di! cur ego non adsum diem vnum Dousæ, Lernutio, tibi? quos vnos mihi propemodum (patiamini hoc obis in os dici) & in germanum modum duco amicos. Nam alij quiam quos nosti,

—— *istoc more atque exemplo viuunt, quos cùm censeas*
Esse amicos, reperiuntur falsi falsimonijs:
Factiosa lingua, ignaua opera, sublesta fide.

t ait poëta ille, de quo breui videor dicturus, Noster. De Oda fac promissa compareant: Lernutij exemplum vide. cuius vxoris ventri vermianti, iamnunc faueo. In Seneca hæc considera.

Lib. II. de Beneficijs, cap. XXIX. *Senecæ emēdationes quattuor.*

I. *Et quidem professi sapientiam queruntur, quòd solidior sit cutis bellais, decentior damis, densior vrsis, mollior fibris: quòd sagacitate nos narium canes vincant, quòd acie luminum aquilæ, spatio ætatis corui, multa animalia nandi felicitate.*

Quæ verò felicitas in nando? Vereor vt decurtata vox sit, legendumque *diuinandi*. Approbat ipse Seneca, qui statim adiungit, *futuri scientia.*

Lib. IV. cap. VI.

II. *Ille deus non est qui paucas boues, sed qui per totum orbem armenta dispersit qui non calamo tantùm canere, & agreste atque inconditum carmen ad aliquam tantùm oblectationem modulari docuit: sed tot artes,* &c.

Non negabis verum esse, *ad aliquantam oblectationem.*

Cap. XXX.

III. *Quid nuper Fabium Persicum, cuius osculum etiam impediret viri vota boni, sacerdotem non in vno collegio fecit, nisi Verrucosi,* &c.

Seneca scriptus qui apud me, *Osculum etiam impodici deuotabam*. Forte *etiam impudici deuitabant.* Notat hominem opicum, & capitis sui prodigum. Simile est illud Suetonij de Q. Rhemmio: *quem flagrasse ait vsq; ad infamiam oris, dictoq; non insiceto notatum cuiusdam, qui cùm in turba osculum sibi ingerentem quamquam refugiens deuitare non posset. Vis tu, inquit magister quotiens festinantem aliquem vides abligurrire?*

Lib. IV. Quæst. Natural. initio.

IV. *Sic ergo formare vt scias non posse te consequi vt sis impenetrabilis, cùm omnia cauero per ornamenta fiet.*

Lego, *cùm omnia caueris, per ornamenta feriet.* eleganter ductum à gladiatoribus, quorum arma hîc, ornamenta.

EPIST. XI.

I. LIPSIVS CAROLO SIGONIO.

AENIGMA ad te adfero: para Hortensij Sphingem. Liuij II. c. Valerij domo:

Dubitatū in Liuij loco.

Delata confestim omnis materia infra Veliam, & vbi nunc Vicus publicus est, domus in infimo cliuo ædificata.

Stabiliri ea lectio Plutarchi fide videtur, ϰὴ κατεσκεύασεν οἰκίαν ἐκείνης μετριωτέραν. ὅπȣ νῦν ἱερόν ἐςι Οὐίκος πόλικος ὀνομαζόμϑυον. sed videtur tantùm: in re contra est. Ait enim, ὅπȣ ἱερόν ἐςι. at dic mihi, quis templum audiuit Vici publici? aut quis eo nomine deus? Sed & Varro refutat apud Asconium, Commentario in L. Pisonem: *Varronem autem tradere M. Valerio, quia sæpiùs vicerat, ædis in palatio tributas L. Higinius dicit in libro priore De viris claris: & P. Valerio Volesi filio Poplicolæ, ædes publicas sub Velia vbi nunc ædes Victoriæ est, populum ex lege* (scribe, *ea lege*) *quam ipse tulerat concessisse.* Ecce. nónne clarè, vbi nunc ædes Victoriæ est? nihil autem de Vico. Sed & nescio quid aliud monstri alunt veteres libri. Rhenani codex, *vbi nunc vicæ pocæ*: meus, *vicepotæ*. Anne igitur, *vbi nunc Victoriæ est* in Liuio ex Asconij fide legimus? quæ sanè simplex & aperta veritas videtur. an remotius aliquod verbum etiam indagandum est, quod turbarit exscriptores? Et videndum herculè ne *Vicepotæ* retinendum: quo ipso tamen nomine Victoriam dixerint prisci. Vox ea quidem etiam in Senecæ ludo De morte Claudij: *Proximus interrogatur sententiam Diespiter Vicepotæ filius*. Et iuuat aliquid Isidorus, qui obseruat antiquos *Vicias*,

Vicepota dea.

Vici-

victoriam dixisse. Composita igitur vox fuerit, à Vicia & Posse: quasi incendi dea illa potens. Ios. tamen Scaliger in Catullum Senecę isto loco quem dixi, *Nicepora* agnoscit Gręca voce, quasi τῆ Νικηφορᾶ. Quidquid sit, alterutrum hîc eligam, *Vbi nunc Vicepotæ est*, siue *Niceporæ*: & intellegem ædem. Plutarchum etiam emendem ad Liuij exemplum. Sed hoc omnium, fortasse & istud lib. XXIII. Siue, Nicepora.

Latóque, vt solet, ad populum, vt equum ascendere liceret, præter duas vrbanas legiones, quæ principio anni à Consulibus conscriptæ fuerant, & seruorum delectum, cohortesq́ ex agro Piceno & Gallico collectas, ad vltimum propè desperatæ reip. auxilium, cùm honesta vtilibus cedunt, descendit equo, dixitq́: Qui capitalem fraudem ausi quiq́ pecuniæ iudicati, &c. Et alter, si forte, correctus.

Quid illud, *descendit equo?* An in vrbe Dictator equum ascendebat? & vt id fuerit, an ex equo edicere non potuit? campæ, & flocci. Scribo, & dist. *Ad vltimum propè desperatæ reip. auxilium, cùm honesta vtilibus cedunt, descendit, edixitq́*. Scriptum fortasse fuit, *ecdixitq́*. At homines acutos mouit, quòd anteà legerant latum fuisse vt equum ascendere liceret. Itaque facetè iterùm equo detrahunt, propter illud *descendit*. quod Liuius ita dixit, vt vulgò, Ad extrema descendere.

EPIST. XII.

I. LIPSIVS FRANCISCO NANSIO, V. C.

NIHIL est aut te humanius, Nansi, aut litteris tuis amabilius. ad quas tamen, quod fieri posse non putabam, addidit nescio quid suæ Veneris lator Modius. ita multa mihi de te, de rebus tuis apposite & εὐφραστῶς narrauit. Planè adolescens est ad illud poëtę Siculi – φιλόμωσος, ἐρωτικός, εἰς ἄκρον ἀδής. Plautum meum quod scribis auidè istic expectari: sanè nollem. noui ipse me: &, di boni, res quanta! Itaque valde vereor ne sitim vestram promissis accendere, reapse non possim restinguere. Video quid duobus magnis viris acciderit. qui ante annos XV. vter Plautum ederet epistolis concertabant inter se. Hem! rideo, Galba ait, cantherio. Et quid hoc aliud est, quàm Iunonem Lucinam clamare, fœtu nondum concepto? De Sisennæ loco; & Gorytis: fateor, erraui dum interpretor eum Nonio. Vtinam ne plura in ijs libris sint theta tuo digna! Plauti Persa duos locos facio iudicij tui.

Scena, Probati:

Nugipolyloquides, argentiextenebronides,
Tedigniloquides, nummorum expalmonides. Restituta vox in Plauti Persa.

Ficta nomina Aristophanis morem & Gręcorum. pro re pręsenti tamen sententiam præferre debent. Itaque altero versu legerim, *Technīloquides*, quasi qui loquitur technas.

Scena, Satin' Athenæ.

Do. *Ne sis plora, libera eris actutum si crebrò cades.*
Vin' mea esse? Vi. *dum quidem ne nimis diu tua sim, volo.* Et distinctio versus.

Illud, *si crebrò cades*, turpiculam aliquam sententiam habere posse videtur: sed, me Iupiter, inuenustam, *Plenam ruris & inficetiarum*. nec per-

ſuadeor Cadendi verbum Latinos ſic abuſos. Puto perſonas omiſſas confuſas etiam voces. quas ſic concinno: *actutum*. V I. *ſic reor*. Do. *ades. Vi mea eſſe?* Peto reſcribas.

EPIST. XIII.

I. LIPSIVS GVLIELMO PANTINO, MEDICO.

PLINII libros qui Pandectas appellauerit, me iudice haud errauerit. Omnia ille vir legit, vidit, ſciuit: & in vnum volumen Græciam & Latium concluſit, paullò meherclè felicius, quàm Thrax ille Imperator veteres leges. In eius ſcriptis quia aſſiduum eſſe te audio, ſi probare hanc emendationem meam poteris, quæro.

Lib. IX. cap XV.

De Plinij loco quæſitũ.

Silurus graſſatur vbicumque eſt, omne animal appetens, equos natantes ſæpe demergens, præcipuè in Mœno Germaniæ amne prope Lisboum. Et in Danubio mario extrahitur porculo marino ſimillimus.

Addubitat Hermolaus, *prope Visbium*, ne legendum ſit: & *AEno*, non *Mœno*. quòd Ptolemæus Viſbium opidum ad Ænum collocet. Vir magnus errat in re tota. nullum hîc opidum quærendum, ſed ſic, ni fallor, leg. *Germaniæ amne. Protelis boum & in Danubio Mario extrahitur.* Agit de inuſitata magnitudine aliquot piſcium, & in ijs ponit Marionem Danubij. adeò, inquit, vt neceſſe ſit, protelis boum immane corpus extrahi. Siue etiam: *Mœno Germaniæ amne protelis boum & in Danubio extrahitur.* voce omiſſa, cuius correctionem non video. Certè vt ad Silurum ipſum id referamus non ad neſcio quem Marionem (qui Gelenij inuẽtum eſt) inducit me Ælianus, qui libro XIIII. cap. XXV. Silurum piſcem extrahi & capi boum iugo ſcribit clarè. Quod autẽ Plinius hîc Protelis dixit, paullò antè de Attalo Padi aiebat, *catenato captus hamo, nec niſi boum iugis extractus.* Et Lampridius in Eligabalo: *Piſces ex viuarijs ſuis bubus traxit.*

EPIST. XIV.

I. LIPSIVS CASPARI SCHETO, V. AMPLISSIMO.

SI eſt vt vllæ litteræ, ijs qui in rebus gerendis verſantur, conueniant, certè hiſtoria eſt. Nam poëſim, eloquentiã, alias elegantias, quãquam ingenium admittat, negotia ferè excludunt: hiſtoria nec eſſe ipſa ſine negotijs potuit (rerum enim geſtarum narratio omnis eſt, nõ otij aut quietis:) & amat in primis habitare apud eos qui tractant negotia. Meritò: res enim gerere, prouincias, regna adminiſtrare, nemo ſine prudentia poteſt: prudentia ex vſu eſt, vſus ab exemplis. At ſi Italia aut Hiſpania luſtrata, paucorum annorum notata exempla (quantulum enim eſt quo homines viuimus?) præbere hunc vſum cenſentur: quid de hiſtoria, Dii boni, ſentiemus? in qua non vnius æui aut vrbis exempla, ſed omnium temporum, omnium gentium, quaſi in diffuſo theatro res geſtæ ſpectantur. Itaque non pecco, Schete, ſi Liuianas aliquot Notas mitto ad te, ad te, inquam, quem ſcimus non ſolùm hiſtoriæ veteris, ſed etiam, (quod admirabile ſit in illa vi occupationum) poëſeos peramantem.

Li-

Lib. XXII. de cunctatione Fabij.

Neque vniuerso periculo summa rerum committebatur: & parua momenta leuium certaminum ex tuto cœptorum, finitimorum receptu, assuefaciebant territum pristinis cladibus militem minus iam tandem aut virtutis aut fortunæ pœnitere suæ. *Liuius restitutus.* I.

Arbitror leg. *finitimo receptu.* & hoc dixit, certamina ex tuto fuisse cœpta, ut facilis receptus in vicina castra esset.

Pòst, in Oratione Minutij.

Audendo agendoq́ res Romana creuit, non his sensibus consiliisve, quæ timidi cauta vocant. II.

Benè vetus liber, *non his segnibus consilijs quæ.*

Infrà:

Romanus primo aduentu, incognitus antè, ab re clementi liberaliq́ initium fecerat: & Acedux vir prudens haud frustrà videbatur socios mutasse. III.

Scriptum meum, & *Abelox.* idq; verum hominis Hispani nomen. Polybius vbique, Ἀϐίλυξ quod tamen bonus interpres ille mutandum sibi in Acedux putauit. Ibid. de Minutio:

Deinde castra ipsa propius hostem mouit, duo fermè à Gerione millia, in tumulum hosti conspectum. IV.

Melius liber ms. *tumulum hostium in conspectu.*

EPIST. XV.

I. LIPSIVS IOANNI BEROTIO, I. C.

Non frustrà Romani consecrarunt Fortunam huiusce diei. Nauis nos nuper coniunxit, &, qui anteà numquam videramus inter nos, amicos dimisit. Tantam vim habet vel studiorũ similitudo, vel illud in moribus come & humanũ, quod in te ita eximiè elucet, vt omnis sermo, gestus, vultus ipse tuus nescio quid habeant ad amorem ἑλκυστικόν. At inter alia, quàm me affecerunt illæ de Præfecto vrbis vestræ verissimæ laudes! O magnum virum! vel heroëm potiùs, qui in tot circumstantibus turbis videt habitare in libris! qui Pindarum sua lingua, qui Polybium loquentes, non dimittit è manibus! Et hunc nos mediocriter doctum, aut Dicis caussa versari credemus in litteris? Iterùm dico. O non nostri sæculi virum, & dignum, quem illiusipsius Pindari præconium celebret

— καὶ πάγκαρπον ἐπὶ χθόνα καὶ διὰ πόντον.

Sed tu, mi Beroti, quem delectant historiæ, de his Iulij Capitolini locis quid sentias scribe.

In vita M. Antonini.

Educatus est in Hadriani gremio, qui illum, vt suprà diximus, Verissimum nominabat, & qui ei honorem etiam publicè sexenni detulit. *Conatus duûm locorum Capitolini emend.*

Inepta herclè lectio. cui probes Imperatorem populi Ro. puerum sexennem honore adfecisse? Antiquitus excusi, *honorem qui & publicis exenijs detulit:* alij, *encenijs*: alij, *xenijs*, emendant. mihi placet vnicè, *qui est publicis x. ennijs.* id est, decennijs. Decennalia festa, Quinquennalia, Vicesimalia celebrari solita in honorem Impp. constat. earumq; rerum origo I. *Decennia publica.*

origo ab Augusto. Romæ, in arcu Constantini, & diffusè Dio Cassius Sunt & nummi VOTIS. X. &, SACRIS. X. &, FESTIS. X. Antonini igitur honos publicis decennijs habitus, quia nomen eius cum nominibus Imperatorijs, votis publicis insertum. Non malè etiam legeris, *honorem quinetiam.* pro illis, *qui &.*

Ibidem:

II. *Fuit autem vitæ indulgentia, vt cogeretur nonnumquam vel in venationes pergere vel in theatrum descendere, vel spectaculis interesse.*

Attende, & sensi idonei nihil elicies. Lego, *Fuit autem vnicæ diligentia vt cogeretur.* Certè hoc dicere voluit, Tam adsiduum in studijs & rebus Antoninum fuisse, vt abstrahi & tantumnon cogi debuerit ad animum laxandum.

EPIST. XVI.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

Agellius aliquâ multis locis fide libri correctus.

SALVA res. repertus Agellius. & nos naufragium, nuntius euasit lumbifragium: quod mehercle illi vappæ imminebat, nisi liber comparuisset. De Oda, quoniam velle cœpi, vide ne tergiuerseris. Imitor enim M. Brutum. quod volo, valdè volo. Fragmentum tuum cœpi conferre video ita bonum esse, vt nihil possit suprà. plures paginæ essent modo Accipe specimen cap. XI. lib. Noni, vel, vt fragmentum, Decimi. Inscriptio capitis in eo, *De Valerio Coruino, & vnde Coruini.* nec vltrà.

I. *Adolescens tali genere editus L. Furio, Claudio Appio Coss. fit Tribunus militaris.*

Emendant *Italo genere.* malè. Sciendum enim non esse hæc verba Agellij, sed antiqui cuiuspiã Annalium scriptoris, cuius tamen nomen omissum & miror, & indignor. Itaque cùm anteà parẽtes nominasset Valerij & decora gentis, subiecit, *tali genere.* nimirum quale memoratum. Hoc verum est. amico tamen cuidam meo nulla vi persuadere hoc potui.

II. *Agrum Pontinum insederunt: instruebanturq́; acies à Consulibus, de vi multitudine hostium satagentibus.*

Scriptum tuum, *Pomptinum.* & sequentia sic: *instruebanturq́; acies, Consulibus de vi ac multitudine hostium satisagentibus.* optimè.

III. *Dux intereà Gallorum vasta & ardua proceritate armisq́; auro præfulgentibus, gratia dimicandi ingrediens, & manu telum reciprocans, incedebat perq́; contemptum & superbiam circumspiciens despiciensq́; omnia, &c.*

Musæa planè oratio, à qua scribenda vix abstineo manum. at quàm turpe in ea mendum! Vetus, *auro præfulgentibus, grandia ingrediens, & manu t.r.* Insanùm benè. & insanit qui hoc non videt. Grandia ingredi, Græcanicum. vt ἤρέμα βαδίζειν, ἡμερόεν γελάσαι. similia. expressit superbi nebulonis gressum: & ipsum adeò Homeri versum (opportunè moneo) Ἤϊε μακρὰ βιβὰς, κραδάων δολιχόσκιον ἔγχος. Ammianus etiam imitatus: *Humeros extentans, grandiaq́; incedens, Oti frater & Ephialtis.* Ampliùs in Gellio ibidem:

IV. *Coruus repentè improuisus aduolat, & super Galeam Tribuni insistit, atq;*

in aduersarij os atque oculos pugnare incipit, insibilat, obturbat, vnguibus manum laniabat, & prospectum alis arcebat.

chidæ, *insilibat, obturbabat.* Turbauit correctores, ἀρχαϊκῶς illud, *insilit.* feceruntque, *insibilat.* facetè, quasi coruorum id esset. nec viderunt item subsequi, *laniabat, arcebat*, modo præterito. In ijsdem est, *aliàs arcet.* approbo.

Sic Tribunus spectante vtroque exercitu & sua virtute nixus, & opera alitis propugnantis, ducem hostium ferocissimum vicit. V.

llic est, *opera alitis propugnatus*, παθητικῶς. nec dubitabis germanum esse.

In eius statuæ capite corui simulacrum est, rei pugnæq; , quam diximus, monimentum. VI.

criptum, *vt diximus.*

EPIST. XVII.

I. LIPSIVS BARNABÆ BRISSONIO, V. C.

QVIS Musas nouit, & Brissonium non nouit? Nec di sirint, vt indictus nobis sis, clarissimum Galliæ lumen. Liuij locum, quem mendasse recto iudicio videbar, facio iudicij tui.

Libro xxv. initio.

Et aliquot publici sacerdotes mortui eo anno sunt, L. Cornelius Lentulus Pontifex maximus, & C. Papirius C.F. Masso Pontifex, & P. Furius Philus augur, & C. Papirius, L. Fuluius Masso decemuir sacrorum. *Notarum interpretatio vitiando Liuio.*

e vitio Liuius index est. Vt enim hæc lectio concipitur, quinque sacerotes eo anno mortui fuerint: at Liuius in adiunctis verbis, quattuor antùm suffectos tradit. *In Lentuli*, inquit, *locum M. Cornelius Cethegus, in apirij Cn. Seruilius Cæpio, Pontifices suffecti sunt: augur creatus L. Quinius Flamininus, decemuir sacrorum L. Cornelius Lentulus.* Quid igitur fiet . Fuluio? Liber meus scriptus, *C. Papirius Lemasso decemuir.* Aperta orrectio erit, *C. Papirius L.F. Masso.* tantùm F. mutauerat in E. Ablendus igitur iste L. Fuluius, natus ex notis. & scimus Massones cognoen Fuluiæ gentis non esse, sed Papiriæ.

EPIST. XIIX.

I. LIPSIVS ANDREÆ SCHOTTO.

OMITTE contumeliam. Terentius vt antistet Plauto? Ita censet, inquis, amicus meus vir doctus & grauis. Hoc malo, quàm tu. sed quis ille tantus, cuius caussa Criticorum veterum iudicia rendantur? cui præ M. Varrone debeamus credere? Ait Plauti seruile innium esse: Terenti liberale. Quid seruile dicat nescio. scio Plautinam osapiam: sed quid hoc? probet ille ex tabulis censorijs Afrum eum sse ingenuum. An quia seruos in Comœdiam inducit? scilicet non let fieri. vellem tamen istius caussa paullò plures Lorarios. Ait plebeia & hu- *Plauti cum Terentio cõparatio.*

& humilia eius scripta. Samius iste Lucumo, quod laus est, vitium facit nisi forte nouo pręcepto docebit ille nos Tragœdiam humilem, Comœdiam altam esse debere. Quod cùm faciet, concedam etiam Tribunum plebei esse debere optimatem. Nam Comœdia cui scribitur, quàm plebi? Adeò vt, quamquam in communi concessu patrum & equitum, sæpiùs tamen summam caueam spectare actor debeat quàm Orchestram. Ea caussa cur in Plauto pleraque ex moribus, ex verbis, ex iocis infimæ plebis. At Terentius in hoc genere æquabilior, & magis, vt sic dixerim, vnius fili. Fateor. sed vsurpabo de eo vetus dictū, Terentius nihil peccat nisi quòd non peccat. Hac æquabilitate censuram Cæsaris meruit:

Lenibus atque vtinam scriptis adiuncta foret vis
Comica, vt æquato virtus polleret honore
Cum Græcis, neque in hac despectus parte iaceres.
Vnum hoc maceror & doleo tibi deesse Terenti.

Hæc vis & varietas in Plauto est. nunc ille adsurgit, nunc submittit: nunc protrita, nunc grandiora dicit: proponit vitia, & castigat: locos communes, τὰ ἠθικὰ καὶ πολιτικὰ admiscet. aliud quidem agens, sed quasi hoc vnum agens. & hæc omnia tamquam sale venustissimis iocis adspergit. Quæ certè Terentius per somnium non cogitat, per iocum non tentat. Atqui sermone Terentius lectior est, purior, elegantior. & hoc iam commune doctorum iudicium est, vt qui aliter sentiat, nihil sentiat. Mirare tamen. Credo Terentius Varro (& cùm nomen posui, satis est) de lingua Latina iudicare non potuit. cuius proprietatem cùm tot libris inquireret, homo ineptus non quater Terentium nominat: ille pistor Plauti omnes paginas implet. Quod magis mirère, cùm dedita opera quid in Comicis singulis propriè emineret, iudicare vellet, sic ait: *Cæcilius in argumentis palmam poscit, in ethesin Terentius, in sermonibus Plautus.* Et vides propria Plauti laus sermo est, Varrone quidem iudice. quem qui non audit, cur ego eum audiam? Quod aiunt in Lælio Ciceronis scribi, Terentij se verbis libenter vti. certe. sed quid tum? quasi ille ipse Cicero mirè libenter vtatur verba Plauti. Et tamen sciant hoc non Ciceronem dicere, sed Lælium. Lælium, inquam, qui fabulas Terentij creditus est ipse composuisse: ne miremur suam supellectilem paterfamilias si libenter vtatur. Venio ad caput & quasi arcem comparationis. Obscæni in Plauto ioci, mores molles & lasciui, Massilia digni vel Tarento: Terentius totus pudicus, castus, verecundus, & quem à sacris suis Vesta non arceat. Et herclè si moribus nostris Plautum defendo: sudabo. si moribus antiquis: rem factam habeo. Quærebant enim ista Patres, Equites, Plebs: prurientibus auribus ad Theatra conueniebant. & quæ in Mimis palam fieri spectauerant, audire in Comœdijs volebant. Hæc res plausum, hæc palmam merebatur. Terentium ipsum verecundia abstinuisse putant ab istis? imò natura. nec ille venustè dicere noluit, sed inuita Venere non potuit. Et tamen misellum hac parte Plautum. ille vnus premitur: Aristophanem nemo vexat, cuius Comœdiæ tot tam inuerecundis iocis refertæ sunt, vt si Plautum componas, iures præ illo Vestalem Maximam fuisse. Idem diceremus si Afranius, si Pomponius, si Cæcilius, si Nouius ex[a-]

De iocis Plautinis.

exstarent. Quod moribus nostris fœda hæc, illicita, intestabilia aiunt: ...imus ista. sed tu audi me, præteruehere ista quasi Sirenum scopulos, & ...spice, non lege. Liuia viros nudos castæ fæminæ nihil differre a statuis ...iebat: tu tam molli libidine es, quem nudi aliquot ioci abripiant? Cor...umpunt tamen ista adolescentes, inquiunt. & Camerarij exemplo tol...enda, eradenda sunt. Minimè gentium, me quidem iudice. Adolescen...es hæc legunt, viri tantùm intellegunt. ita obscurè pleraque illa turpicu...la scripta sunt. Si igitur qui hęc capiunt, constātiori iam ætate sunt quàm ...t decipi possint: & qui decipi possunt, omnino non capiunt: cur scal...ellum adhibeatur, & vnius omnium Latinissimi scriptoris membra vio...entur? Superest Horatij iudicium quòd, obsecro, Horatij caussa omitta...ur. Concludam. Terentium ipsum amo, admiror: sed Plautum magis: ...terque adolescentibus in sinu, in manu, in oculis sit: conferantur etiam, ...placet, inter se, tantùm alter ille ne præferatur. Magistellos istos, qui ...ulgò aliter sentiunt, plorare iubeo, te amicissime Schotte valere.

EPIST. XIX.

I. LIPSIVS GERARDO FALCKENBVRGIO.

NON mentiar Falckenburgi. & litteræ me tuæ. & iudicium delecta...runt. illæ, quia plenæ amicissimi amoris; istud, laudis: quam & si ...gnoscere in me non potui, tamē amare vt ab amore tuo profectam de...ui. Munus Redigeri planè regium. & profectò, vt ille Siculus ait,

Τίς τῶν νῦν τοιός δε; τίς εὖ εἰπόντα φιλασεῖ;

...am nullo antè sæculo, mi Falckenburgi, magis despretæ iacuerunt no...stræ litteræ, quàm isto. Litteræ autem? imò omnis pudor, probitas, virtus.

Τοιαῦτ' ὁ τλήμων πόλεμος ἐξεργάζεται,

...uius finem adhuc nulli videmus. Nam illa de pace spes, Plauti verbo, ...ecollauit. Nos ad litteras confugimus vt ad aras, maximè ad illas seue...iores quæ mederi affecto animo possint, non solùm delectare Eo in ge...ere principem Senecam in Latinis deputo. hominem sanè doctum, sed ...apientiæ tamen quàm scientiæ clarioris. In eo carptim hæc notabam.

De consolatione ad Martiam, cap. VIII. Seneca his corrigitur.

I. *Manet quidem tibi Martia ingens tristitia, & iam videtur duxisse callum, non illa concitata qualis in illo fuit, sed pertinax & obstinata.*

...ir doctus Pincianus emendat, *qualis in Liuia fuit*. non negabis verius ...sse, *qualis initio fuit*. nec id coniectura, sed res est.

Epistola LXXXIX.

II. *Zenon Eleates omnia negotia de negotio deiecit: ait nihil esse. Circa eadem ferè Pyrrhonij versantur & Megarici, & Cretici, & Academici, qui nouam scientiam induxerunt nihil scire.*

...æremus in Philosophis Creticis. Alijs, *Cretici*, placent. at tu certum pu...a, *Eretrici*. Nam & hi de nō scientia idem Pyrrhonijs & Megaricis sense...unt. Cicero III. de Oratore: *Fuerunt etiam alia genera philosophorum qui ...e omnes Socraticos esse dicebant, Eretricorum, Herilliorum, Megaricorū, Pyrrhoneorum.* Priora etiā Senecæ legerim, *omnia negotia vno negotio deiecit.*

EPIST. XX.

I. LIPSIVS IACOBO CRVQVIO.

HORATIO, mi Cruqui, in Lyricis meritò illud Homericum dabimus,— εἷς κοίρανος ἔστω. Nemo illi proximus, nemo secundus: aut siqui fuerunt, eos ante ætatem nostram vita defecit. In eo laudabilis mehercle opera tua. cui ornandæ quid prætereà promiseris, & quid debere diutiùs non possis, non meminimus solùm, sed etiam, si pateris, exigimus. Scis quàm multi germana illa antiquitate delectentur. expedi igitur, cum Musis volentibus, Acronem nobis: & ex Horatio æternæ tuæ coronæ, is quasi lemniscus addatur. Liuius me habebat. Eius vnam vocem tribus locis restituebam.

Exscensionis vox tribus Liuij locis reponenda.

Lib. XXI.

I. *Repetenti Siciliam Consuli excursio hostium in agrum Vibonensem facta nuntiatur: litteræq; à Senatu de transitu Annibalis in Italiam, & vt primo quoque tempore collegæ auxilium ferret, traduntur.*

Liber mans. *exscensio hostium.* germanum & familiare de egressu nauium Liuio verbum.

Lib. XXVII.

II. *Dum hæc Romæ geruntur M. Valerius Messalla quinquaginta nauibus cùm ante lucem ad Africam accessisset, improuiso in agrum Vticensem excursionem fecite, umq; latè depopulatus.*

Idem codex, *ascensionem fecit*. scribo, *exscensionem.*

Lib. XXII.

III. *Cn. Seruilius Consul cum classe nauium circumuectus Sardiniæ & Corsicæ oram & obsidibus vtrimque acceptis in Africam transmisit, & priusquam in continentem descensiones faceret, Meninge insula vastata,* &c.

Pariter puto leg. *exscensiones.* Arbiter esto, mi Cruqui.

EPIST. XXI.

I. LIPSIVS HVBERTO GOLTZIO.

VIDI Fastos Consulares tuos. quid magis mirer? diligentiam in quærendis tot nummis? felicitatem in reperiendis? an manum & artem in exprimendis? Et vt duo priora Laurini fratres sibi vindicent, quorum diligentia & sumptu omnis illa vis collecta nummorum: tertium certè proprium est tuum, nec erit qui ex ea laude quidquam decerpat. Macte Goltzi. & alij sine seruiant huic sæculo & vulgo: tu veterum magistratus, titulos, vrbes, triumphos nobis sculpe & Musis. Mihi crede. æternabis vnà cum illis nomen tuum. Expedi, si potes, dubitationem, quæ his diebus nata mihi. Admonitus libro tuo euoluebam Antiquitates meas: reperio nummûm duorum inscriptionem (& vidisse puto Romæ apud peritum harum rerum virum Nicolaum Florentium) ANTONI. IMP. A. XL. III. VIR. R. P. C. adiuncta Leonis effigies erat. item alterius e ære, LVGDVNI. A. XL. Quærebá quid esset illud A. XL? & an reppereris, vid.

De inscriptione Nũmorũ Antonij quæsitum.

ide. Puto significari nummos eos percussos Lugduni à gentibus Galliæ quadraginta. Docuit me Strabo lib. IV. de Lugduno, καὶ γὰρ, inquit, ἐμπορείῳ χρῶνται καὶ χαράττουσιν τὸ νόμισμα ἐνταῦθα οἱ τῶν Ῥωμαίων ἡγεμόνες. ὅτε ἱερὸν τὸ ἀναδειχθὲν ὑπὸ πάντων κοινῇ τῶν Γαλατῶν Καίσαρι τῷ Σεβαστῷ, πρὸ ταυτῆς ἵδρυται τῆς πόλεως. ἔστι δὲ βωμὸς ἀξιόλογος ἐπιγραφὴν ἔχων τῶν ἐθνῶν ξ. τὸν ἀριθμόν. Ex his de moneta res clara: turbat nihilo seciùs me numerus gentium. nummi enim illi, XL. tantùm: at Strabo, vt vides, LX. Tacitus verò etiam liberalior LXIV. Galliæ gentes ponit. Sic enim locus ille capiendus fuit Annali tertio, non de vrbibus: *At Romæ non Treueros modò & Aeduos, sed quattuor & sexaginta Galliarum ciuitates desciuisse audiebatur*. Quod superest, aræ Lugdunensis, cuius hîc Strabo, etiam Dio meminit lib. LIV. & festi ad eam annui. Iuuenalis etiam,

Quot populi Galliæ.

Tacitus explicatus,

Aut Lugdunensem Rhetor dicturus ad aram. *Et Iuuenalis.*

EPIST. XXII.

I. LIPSIVS NICOLAO BRYARDO, V. N.

EGO verò Appulei lectionem abhorrendam non censeo, quidquid isti de Arpinati schola inuestes pueri dicant. Ciceronem admirantur? laudo. & scilicet nos eo modo non scripsimus, aut scribere nunc, si res ferat, non possimus. Sed non hoc agitur. & vt dem illis ad eloquētiam Ciceronem vnicum esse: intelligere & sapere tamen est à multis. Quamquam illum ipsum Appulei stilum quòd contemnunt: vellem parcius. Et eamus ab istis discipulis ad iudices ex lege Pompeia triginta annorum. Tumidus fortasse, vegrandis, & adfectatæ elegantiæ scriptor est: at certè doctus litteras & mores veteres, & in sermone ipso Plauti in primis imitator. Itaque ille nescio quis Rhetorista, qui rudere illum dixit non loqui: probet priùs de Plauto, & credam de Appuleio. Sed ille Afer fuit, & est nimirum etiam nunc in Italia odium Pœnorum. Tibi, mi Bryarde, cùm pleraque omnis eius phrasis sit à Plauto, pauca exempli caussa sele[gi] ea maximè quæ in ipso Appuleio egere emendationis videbantur.

De Appuleio.

Loci eius aliquot correcti, & ostensi à Plauto esse.

In Apologia.

I. *Ego verò quietis & concordiæ & pietatis auctor, conciliator, fauissor, non modò noua odia non serui, sed vetera quoque funditus exstirpaui.* [S]crib. *conciliator, fauitor.* vt illud Plauti, *Sicui fauitores delegatos viderint.* [E]t Cauitio, pro Cautio, Varronis.

Ibidem:

II. *Omnes isti quos nominaui, & siqui præterea fuerunt dolo memorādi, si cum hac vna Rufini fallacia cōtendantur, machi prorsus & bochones videbūtur.* [S]crib. *Macci prorsus & Buccones*. Maccus & Bucco personæ sordidæ, fa[tu]æ, stultæ, poëtis Atellanarum. Sic Pomponius Bucconem Adoptatum [e]t Auctoratum: Nouius Maccum exsulem, Pomponius Maccum & [M]accos geminos inscripsit. Plautus, *Stulti, stolidi, fatui, fungi, bardi, blenui, [b]uccones.*

Ibidem:

III. *Superest ea pars epistolæ, quæ similiter pro me scripta, in memetipsum vertit cornua.*

Interpretantur inuicem Plauti & Appulei ista:

Nimisq; ego illum hominem metuo & formido malè
Ne malus item erga me sit; vt erga illum fuit:
Ne in re secunda nunc mî obuertat cornua.

Appuleius in eadem Apologia:

IV. *Nam cùm vndique versum tabulis flagitaretur, & quasi insanus ab hominibus obuijs teneretur, flax inquit, negat posse dissoluere, anulos aureos & omnia insignia dignitatis abijcit.*

Pax. Restituenda est Plauti vox, *Pax, inquit: negat posse dissoluere.* & vsus est pulcherrimè. Interiectio comprimentis est, & quasi cum verecundia silentium sibi aut alteri imponentis. Consule Plautum, qui sæpè vsurpat. vt & Græci comici. Hesychius, παξ, ἐπὶ τοῦ τὸ τέλος ἔχειν.

V. *Et suscepta contra matrem simultas non ipsi vitio vortenda sit, sed socero eius Eccili Herennio Rufino.*

Ecceillum. Afranius emēdatus. Inepti exscriptores, quasi hominis si nomen esset. at comicũ est demonstrandi, Eccille, & Eccilli, Eccillum: sicut, Ella, Ellum. quæ vox restituenda in Afranij versu apud Nonium Concedere. *Atque etiam incendit hoc, procul concessero.* Legendumque. *Atque ellam incedit huc, procul c.*

Libro De deo Socratis.

VI. *Neque enim in emendis equis faleras consideramus, & baltei polimiam inspicimus, & ornatissimæ ceruicis diuitias contemplamur.*

Politia, pro eleganti munditia. Lego, *baltei politiam.* Verbum vetus. ex quo cẽsoria nota impolitiæ apud Agelliũ. vel *polimina* potiùs, quod monuit & subiecit fide libri vir doctus.

Ibidem:

VII. *Hos Græco nomine Dæmonas nuncupant, inter mortales cælicolasq; vectores hinc precum, inde donorum: qui vltrò citroq; portant hinc petitiones, inde suppetias, ceu quidam vtrimq; interpretes & salutigeri. per hos eosdem vt Plato in symposio autumat, cuncta denunciata, & magorum varia miracula reguntur.*

Salutigeri, internũcij. Ait, *interpretes & salutigeri.* quod erit explicandæ & firmandæ Plautinæ lectioni Aulularia, *Ancillas, muliones, mulos, pedisequas, Salutigerulos pueros*, vbi tentant immutare alij, *Sandaligerulos*. Statim etiam lego, *cuncta deûm nunciata.*

De Asino lib. IX.

IIX. *Nec dubiò me lanceis illis & venabulis imò verò & bipennibus quæ facilè famuli subministrabant, membratim compilassent.*

Concipilare. Reponendum Plauti verbum, *Concipilassent.*

Lib. VIII.

IX. *Iam iamq; vicinos vndiq; partientes, turpissimam scænam patefaciunt.*

Arciere. Lego, *vndique arcientes.* quod valet, accientes. notat Prisc.

Et initio eiusdem libri.

X. *Iamq; sermonibus assiduis & conuersatione frequenti, nonnumquam etiam cœna poculoq; communi carior cariorq; factus, in profundam Romam cupidinis sese paulatim nescius præcipitauerat.*

Hæc est vetus lectio: Beroaldus substituit, *foueam Cupidinis*, aut inquit *Rotam.* Verum puto, *æromnam.* & Cupidinis ærumnã legi apud Plautum,

Lib. III.

Specta denique quàm paruis, quamq́; futilibus tanta res procuretur. Hercules Anethi modicum cum lauri folijs, &c. XI.

ormiuit ille magnus interpres. Vetus lectio, *Herculis*. leg. *tanta res proretur herbulis. Anethi.* Lib. I.

Vis, inquit, vnum aut alterum, imò plurima eius audire facta? Nam vt fe ament effictim non modò incolæ, verumetiam Indi vel Aethiopes vtrique vel ipsi Antichthones, folia sunt artis & nugæ meræ: sed quod in conspectu plurium perpetrauit, audi. XII.

gregia hîc imitatio Plauti erat, si per correctores licuisset. Dico scripsisse Appuleium, *folia sunt farferi & nugæ meræ*. Sumpsit ex illis Pœnuli ilitaribus nugis, Folia Farferi.

—— viscum legioni dedi

Fundasq́;, eò præsternebam folia farferi.

vsurpat prouerbij vicem. Folia artis, quid sint, sanè ignoro. Hæc pauca ihi ex sexcentis. Nam vt omnia Plautina notentur: mihi scribendi fadium sit, tibi legendi.

EPIST. XXIII.

I. LIPSIVS TVRCONIO ET MALDECHEMIO, NOBILISS. IVVENIBVS.

VIX est vt risum teneam, quotiens Laurentij Vallæ ad Liuium lego. Non quin pleraque bona, & bono iudicio moneat: sed quia ad rem Alphonsum (qui tum Siciliam, Italiæ & Hispaniæ partem, regnum bebat: sed me iudice, dignus erat imperiò non vnius orbis) Notas suas, rimùm, dirigat: illum testem emendati loci cuiuspiam, illũ arbitrum iudicem appellet. Quinetiam memini, litigasse se ait super correctione iapiam cum Antonio Panormita, & nescio quo Iacobo Curlo: regem um se interposuisse; litem secundùm Vallam dedisse; curasse eumpse cum in suo codice emendari. Similia de Cardinali Columna refert. dicite nobilissimi iuuenes, non hæc ridicula sæculo nostro? Scilicet nc, non dicam Dynastis, sed è plebe nobilibus ista curæ sint? illi aunt, quid in Liuio emendetur: nedum vt dijudicent? Spernunt litte, spernunt historias: & ad summam valet illud, *Nil nisi Cecropides*. Sed elius magnus ille rex, cui numquam, vt aiunt, dies elapsus sine tractane litterarum. benè prudenterque & vos, qui & domi historiam legi, & publicè, me doctore, auditis. Macti hac industria: & credite no, hæc vera est ad prudentiam & laudem via.

Liuij ille locus de prodito Tarento, lib. xxv.

Eadem fermè hora Tarentum fama peruenerat Numidas equites paucos populari agros, terroremq́; latè agrestibus iniecisse: Ad quem nũcium nihil vltrà motus Præfectus Romanus, quàm vt partem equitũ postera die luce prima iuberet exire ad arcẽdum populationibus hostem. intereà adeò nihil obedienter curatum est, vt contrà pro argumento fuerit illa procursatio Numidarum, Annibalem exercitumq́; castris non mouisse. Auxilio libri Liuius corrigitur.

n vacat mẽda, in ijs verbis, *adeò nihil obediẽter curatum est*. Quomodo

enim de obedientia equitum querela esse potest? Luce prima iussi erar exire. at nocte opidum ab Annibale captum. quomodo vult Liuius v paruerint mandatis? Sed nec sequentia faciunt huic sententiæ. Consult librum manusc. in eo est, *nihil obedient' cura est.* Ex ijs vestigijs quis negab verum esse, *nihil ob id intenta cura est.* Eo nuntio, inquit, adeò non auct cura est in custodienda vrbe, vt contrà egerint neglegentiùs, &c. Perp rám concreuerant voces, litteris tamen ferè comparentibus.

EPIST. XXIV.

I. LIPSIVS LVDOVICO CARRIONI.

HEVS tu. vbi fides? Nonis aiebas te in Isscano futurum, Kalend iam labuntur. quid accidit, vt falleres? Nam quòd Louanij me e spectes: non potest hac ęstate. Res priuatę constituédæ; agelluli obeund locandi; multa corrigéda, quæ in diuturna absentia mea mutauerant. F tebor etiam, nescio quid ἑλκυστικὸν habet hoc heredium. Hîc cunabul hîc locus natalis meus est: hîc infantia mea vagijt: hanc terram tetig hunc aërem primùm hausi. Et vis addam, in quo ingemiscas? hîc herè c lebraui XXVIII. meum natalem, nisi quòd tu abesses, cetera lætus & v lens. De Senecæ ludo, parui Magister: percurri, & quæ sub acumen st inciderunt, notaui. Sunt ista:

Seneca in ἀποκολοκυνθώσει emendatur pluries.

I. *Quis vmquam ab historico iure auctores exegit?*

Omnis scripta lectio, *iuratores exegit.* rectè. Iuratores, testes dixerur quia produci solent iurati. Falluntur qui aliter in Plauti Pœnulo aut e plicant aut legunt, *Vos iuratores estis quæso operam date.*

II. *Quærite ab eo qui Drusillam euntem in cælum vidit. idem Claudium v disse dicet.*

Nihil interpretes. Notat Liuium Geminum Senatorẽ, de quo Dio LI

III. *Hæc Apollo. at Lachesis quæ & ipsa homini formosissimo faueret, fecit lud plena manu, & Neroni multos annos de suo donat.*

Auctior voce Seneca mss. qui penes me est, *fecit, & plena orditur man* optimè. Ordiendi verbum proprium artis Mineruæ.

IV. *Tum Hercules primo aspectu sanè perturbatus est, vt qui etiam non o nia monstra timuerit.*

Eleganter corrigetur, *monstra domuerit.* Similis iocus illi qui sequitu *Putauit sibi x. tertium laborem venisse.*

V. *Si me hercules à Saturno petisset hoc beneficium cuius mensem toto anno c lebrauit Saturnalia eius princeps non tulisset.*

Liber mss. *Saturnus eius princeps.* At nihil mihi diuini aut humani, C rio, vltrà accredas, nisi corruptus à glossemate locus fuit, sic corrigendu *cuius mẽsem toto anno celebrauit princeps, non tulisset.* Clara omnia: & luc in Claudium qui seruis & libertis, quod Saturnalibus solet, regnũ perm sit. Illud, *Saturnalia eius,* σχολιαστικῶς adiectũ erat his verbis, *cuius mense*

VI. *Illum deum à Ioue, qui quantum in illo fuit,* &c.

Codex mss. *deum Iane qui.* Lego, *illum deum sanè.* εἰρωνικῶς, Facite cer si placet, hunc deum, qui, &c.

Dam-

Damnatum incesti L. Silanum generum suum occidit: Oropémque sororem suam festiuissimam omnium puellarum quam omnes Venerem vocarent maluit Iunonem vocare. VII.

[illegible]æc obscuriora folio Sibyllæ Turnebus ait. quæ enim ista Orope? Et il- quidem satis regiè, quod soluere non potest, abscindit, legitque, *occidit: rorémq; suam*, voce omissa. Iunij codex vt & meus, *Oro per quod.* clara eritas est, *oro propter quid?* In tota parte huius sermonis interpellationes dialogismi sunt. Cur, inquit, Silanum occidit? Leui caussa: quia ille fa- ius Iuniam Caluinam sororem suam Iunonem solet dicere. Id valet, o vxore habere. Nam mariti blandientes vxorculas, Iunones appella- int. Plautus, *Eia mea Iuno haud decet te tristem esse tuo Ioui.* Scribit eam- em vulgo Venerem appellatam, quia meretrix, &, vt Tacitus ait, procax mina & lasciua.

Quare, inquit, quæro enim sororem suam stultè studere, Athenis dimidium licet Alexandriæ totum. IIX.

etus lectio, *quare, inquit, quæro inquit sororem.* Eam secutus lego, *quare, quis, quare inijt sororem suam? Stulte, stulte, Athenis d. l.* Iterum dialogi- nus. alter quasi excusans Claudium. Meritò occidit: cui enim scelus ille rorem diuisit? & irridens alter, O stulte, inquit, quasi ignores, Athe- s, &c. Athenis dimidium, Alexandriæ totum, quid valeat, rectè Tur- eb. lib. XIIX.

Quia Romæ, inquit, mures molas lingunt, hic nobis curua corrigit. IX.

uspicatur in postremis verbis Rhenanus de sensu obscæno. Hominem cutum! qui videt quod nusquam est. Dubitat tamen an corrig. sit, *hic is scurra Cæsar regit.* Ego quiescere illum vnico Plinij loco iubeo Epist. b. V. *Interim tota ciuitate Nepotis edictum carpitur, laudatur. multi, inue- imus qui curua corrigeret. quid? ante hunc Prætores non fuerunt? quis autem c est, qui emendet publicos mores?* Dictum igitur est in censorem impor- num. *Dictum vetus expl.*

Ego patres C. interrogare vobis permiseram, vos vera mapalia fecistis: vo- lo vt seruetis disciplinam curiæ. X.

[illegible]apalia dici de solutè viuentibus Festus notat: id esse huic lectioni sta- liendæ Turnebus & Scaliger censent. Peream, nisi à meipse dissentire auelim, quàm à talibus viris. Scripta lectio tamen mea est, *mera nupcia-* . Nuptiales sermones, impuri & minimè virginales: quid autem? nón- eius notæ multa in Claudium antè dicta?

Hic qualiscumque est, quid de nobis existimauit. XI.

rib. *existimabit?*

Tum D. Augustus surrexit sententiæ suæ loco dicendæ. XII.

eodem libro abest, *loco.* rectè. intelligitur caussa.

Omnisq; generis æneatorum tanta turba, tantus conuentus. XIII.

alo, *concentus.*

Vbi iacebat Cerberus, velut ait Horatius, bellua centiceps. XIV.

de ne desit quidpiam: scripserit Seneca, *Cerberus, triceps, vel, vt ait Ho- tius, bellua c.* mihi nescio quid tale subolebat.

EPIST.

EPIST. XXV.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

FAVEBO lingua. & ô rem pulchram! ô nuntium lætum!

Ὡς ἥδομαι, καὶ τέρπομαι, καὶ χαίρομαι!

Speratámne habet, imò dictam, pactam, sponsam, Giselinus meus? Iam tandem vir es. bona Iuno faucat, bona Venus faueat. Nocturnus etiam & Lunus (nam Lunam mihi hac in re dicere sanè religio sit) prima nocte volētes sient propitij. Adsit & ille hortorum deus, ne sis Petronij Lorum in aqua. Epithalamium carmen tibi scripsi, in quod Ausonij exemplo intexere conabar totam scænam nuptialem. dico veterum more. confecta res est, nisi quòd limam exspectat. Priora Plautinis numeri sunt: hæc quid enim vetat gustum dare me tibi? Catulliana.

Ex Epithalamio versu fragmēta.

O Columen patriæ, ô Belgi lux vnica nostri
VICTOR, in optato te diua Salacia portu
Iam locat, & tutam firmant retinacula nauim.
Iam bona nox oritur, iam Vesperus affulgescit
Diu sperata ferens genialis gaudia lecti.
Hymen ô hymenæe, hymen faue, ô hymenæe.
O decus eximium nuptis nunc, antè puellis,
Iam voti damnare, & damnetur quoque mater.
Præsēst illa dies tota quam mente petistis,
Qua digno coniuncta viro connubia læta
Concelebres, velentq́ue tuos noua flamea vultus.
Hymen ô hymenææ, hymen f. ô h.
Coniuge te virgo digna, & tu virgine coniux:
Alter Musarum, Charitum decus altera: & ambo
Præstantes animi, præstantes corporis ambo.
Iungite felices dextras rumore secundo,
Iungite, flexanimo perfusi pectus amore.
Hymen ô hymenæe, h. f. ô h.
Nulla ætas meliore iugo commisit amantes:
Nullus amans vmquam tantùm insaniuit amorem,
Nec sic falsiparens OEtæo exarsit in ocri,
Nec furor Empedoclis Siculam delapsus in AEtnam:
Quantus amor Caium, & Caiam quantus adurit.
Hymen ô hymenæe, h. f. ô h.
Fallor? an ancillatur nox tibi? non ego fallor.
Et solito citius Phœbum decesse sorori
Contuor, & subitis cælum prætexier vmbris.
I bone, quò tua te coniux vocat. hoc licet ipsa
Dissimulet, licitoq́ue etiam nunc pugnet amori.
Hymen ô hymenæe, h. f. ô h.
Ite agite, Herculeo connectite brachia nodo,
Ludite, & insomni noctem traducite somno,
Festis motibus & gannitibus alternantes.

Sic Venus ipsa iubet: Veneris ne spernite numen
O pueri, grauis est dea. sed vos dicite mecum,
Hymen ô hymenae, h. f. ô h.

rant plura, sed verebar vt nimium Romana. Seruabo vel in aduentum ium: vel si vxor tua recusat, meum.

EPIST. XXVI.

I. LIPSIVS IOANNI LEVNCLAVVIO.

I te doctrinæ caussa non amarem, Leunclavvi; possem Sambuci. qui)sic de me meritus est, vt amandos omnes putem, quos insigniter amat se. Sed in te nihil opus conciliatore aut interprete amoris. ea virtus, ea octrina tua est, vt ament te omnes, qui litteras amant. Perge modò, & ìm iam in Germania vestra doctrina humanior, vt antiqui loquebãtur, elinquat: tu quasi tiro succrescere veteranę glorię Camerarij & Sãbuci.

Hæc in Liuio vide. Lib. XXVII. *Ad Liuium Notæ.*

Inter multas magnasq́ res, quæ nunc secundæ, nunc aduersæ occupabant cogitationes hominum, ne Tarentinæ quidem arcis excidit memoria. I.

i vet. inuenio, *cecultabant cogitationes*: quid velit ea scriptura, nescio. An *licitabant?*

Dona tulere togam, & tunicam purpuream, sellam eburneam, pateram auream ex quinque pondo factam. II.

lem liber, *pateram ex quinque pondo auri factam.* Lego, *auri facti.*

Improuiso in agrum Vticensem exscensionem fecit, eumq́ latè depopulatus, multis mortalibus cum alia omnis generis præda captis, ad naues rediit. III.

uctior membro vno meus liber, *captis, multis occisis, ad naues rediit.* nec ibiè hoc Liuio posthac addendum.

Romæ intra cellam ædis Fortis fortunæ de capite signum, quod in corona erat, in manus sponte sua prolapsum. IV.

etus, *irritus cellam.* suspicari possis fuisse, *intus cellam.* more veterum. & uod sequitur, *vulturemq́ frequenti foro in tabernam deuolasse*, in eo scribi r, *volturiumq́.* rectè.

Et plebeis ludis biduum instauratum ab Q. Manlio & M. Cæcilio Metello Aedilibus pl. & tria signa ad Cereris ædem dederunt. V.

et. *ad Cereris fidem.* legend. *ad Cereris, eidem dederunt.*

De Asdrubalis transitu per Alpes.

Et cùm per munita pleraque transitu fratris, quæ anteà inuia fuerant, ducebat: tum etiam duodecim annorum assuetudine peruiis Alpibus factis, inter mitiora iam hominum transibat ingenia. inusitati namque anteà alienigenis, nec videre ipsi aduenam in sua terra assueti omni generi humano insociabiles erant. VI.

ico Liuium scripsisse, *inuisitati namque anteà.* Restituendum id verbi Plauti Pseudolo, *Atque eum qui non hic visitatus sæpè sit.* vtitur & aliàs autus vt Curcul. — *quid lenonem Cappadocem? annuo visitasse.* Liuius rùm lib. IIII. *Noua erupit acies inaudita ante id tempus, inuisitataq́.* Et o. V *Gentem inuisitatam, accolas Gallos esse.* Ita enim vtrobique meus cox, contra vulgatos.

INDEX EPISTOLARVM

LIBRI III.

IVSTI LIPSI EPISTOLICARVM QVÆSTIONVM LIBER TERTIVS.

EPISTOLA I.

I. LIPSIVS IACOBO SVSIO, V. N.

V verò, Susi, dissimilis nobilium nostrorum. & vt illorum vnica studia, canes, aues, equi: sic tuæ deliciæ, stilus, libri, Musæ. Illorum iudicio, si eruditionis fama accedat, quasi capite censa fiat nobilitas: tuo, domesticæ imagines nouo titulo auctæ. Verè iudicas, Susi. nec quidquam pulchrius, uàm quibus genere antistes, ante eos virtute & doctrina esse. In his iuij locis iuua me, sodes, iudicio. *Tres ad Liuium notæ.*

Lib. XXIII. in oratione Minutij.

Strepunt aures clamoribus plorantium sociorum, sæpiùs nos quàm deorum innocantium opem: nos hîc pecorum more per æstiuos saltus deuiosq; colles exercitum ducimus, conditi nubibus siluisq;. I.

Non est dubium quin hunc Liuij locum Nonius Marcellus in mente abuerit in voce, Calles. *Callis feminino genere. Liuius lib. xij. Nisi pecorum modo fert angusto saltu per deuias calles.* ita enim corruptè legitur, facili mendatione ex istis. Quod si est, emendandum certè in Liuio, *deuiasq; alles.* Ne dubitare possis, in editione Io. Antonij Episcop Aleriensis, ad aulum II. Venetum, anni ∞. CCCC. LXX. disertè est, *Calles.* At quod Nonius legisse videtur, *angustos saltus*, in Liuio veteri inuenio, *vestinos altus.* an à Vestinis populis? an legendum, *vestitos?* Vestinum sanè saltum dem Liuius nominat libro x. Statim: *Nonius Marcellus corrigitur.*

Nec Annibalem fefellit suis se artibus peti. itaque cùm per Casilinum euadere non posset, petendiq; montes & iugum Calliculæ superandum esset. II.

criptus liber, *petendumq; montes.* & id mea fide germanum esto. Simile li, — *pacem Troiano ab rege petendum.* & exempla in Lucretio, Varrone, crebrò in Tertulliano obuia. Statim:

Et primo cùm procul cernerent, veluti flammas spirantium miraculo attoniti constiterunt. deinde vt humana apparuit fraus, tum verò insidias rati esse cum multo maximoq; strepitu concitant se in fugam. III.

ait, *cum multo maximoq;.* & mirum si Orbilius hoc inultum sineret. certè non sic Latini. Dico truncam vocem esse, legendumque, *cum tumultu maximoq; strepitu.* siue placet, *tumulto*, antiquè. vt enim vulgò scriptores, Tumulti: item Tumulto dicebant.

EPIST. II.

I. LIPSIVS PETRO PYTHOEO, V. C.

Petronij laus.

VT in vita, sic in studijs iuuat seueritati aspersa comitas. Ea caussa frequenter soleo à grauioribus libris, animum quasi in ludum mittere ad scriptores amœniores. Quo in numero Petronium repono: quidquid dicant isti frontis seueræ. Et tua fide, Pythœe: vidistin' quidquam venustius, argutius, post natas Musas? Non ego. abesset tantùm nuda illa nequitia. qua tamen nihil offendor. ioci me delectant, vrbanitas capit: cetera nec in animo nec in moribus meis magis labem relinquũt; quàm olim in flumine vestigium, cymba. Vt vina apposita vinosum mouẽt; inuinium, vt antiqui loquebantur, non mouent: sic ista animum iam antè improbum fortasse incitent; casto & castigato non adhærent. Et sunt tamen inter Musæos homines qui hunc scriptorem fuisse velint. à quibus nos certè, mi Pythœe, dissentimus. Meæ sententiæ testes has Notas do. quæ, cuicuimodi illæ, non nisi ab eo qui cum cura legerit, eruantur.

Idem corrigitur sæpiculè.

In conuiuio Trimalcionis.

I. *Ceterùm in promulsi dari asellus erat Corinthius cum bisaccio positus, qui habebat in altera parte oliuas nigras, in altera albas.*

Aliàs, *in promulside danda.* sed legendum, *in promulsidarijs*. Vlpianus De auro & arg. leg. promulsidaria vasa appellat. hîc Promulsidaria intellegit cibos qui in Gustu.

II. *Et modò quid fugit? ignoscet mihi Genius tuus, noluisses de manu eius panem accipere. Nunc, nec quid, nec quare. in cælum abijt. & Trimalcionis topanta est. ad summam mero meridie si dixerit illi tenebras esse, credet.*

Emendant, *Trimalcionis hierophanta est.* at ego, *Trimalcioni τὰ πάντα est.* Vsurpauit prouerbium, quo Varro in Sesquiulysse, *Hic enim omnia erat: item sacerdos, prætor, parochus, denique idem Senatus, idem populi caput.* Demosthenes, πᾶν ἐκεῖνος ἦν αὐτοῖς. Lucianus amorem Stratonices in Combabum exprimens: καί οἱ πάντα Κόμβαβος ἦν.

Notatum prouerbiũ, omnia erat.

III. *Et poëtarum cœpit esse mentio, diuq; summa carminis penes Mopsum Thracem memorata est.*

Legerim, *immorata est.*

IV *Negauit hoc Eumolpus fieri posse, quia magna, inquit, nauigia portibus se curuatis insinuant.*

Arbitror scrib. *portibus se grauatim insinuant.*

V. *Quia nosti Venerem tuam, superbiam capias, vendísque amplexus non commodos.*

Lego, *vendisq; amplexus, non commodas.*

VI. *Quid est, inquit, numquid te osculum meum offendit? numquid spiritus ieiunio macer? numquid alarum negligens sudor? Puto, si hæc non sunt, numquid Gytona times?*

Videtur aptius, *ieiunio macet? numquid alarum negligens sudor putet? Si hæc.*

VII. *Balneoq; præterito modica vnctione vsus, mox cibis validioribus pastus, id est, bulbis, cochlearumq; sine iure ceruicibus, hausi parcius merum.*

Vide

ide ne verum sit, *sine iure struicibus*, voce Plautina. Quamquam vulgatam lectionem tamen firmare Athenęus videatur lib. III. qui Capite De ostreis, expeti ceruices earum ostendit in cibis, & non semel nominat ταχήλυς πορφυρῶν, κηρύκων, &c. Vale.

EPIST. III.

I. LIPSIVS IANO LERNVTIO.

ITAQVE vxorem duxit Giselinus noster? mehercle gaudeo. Non enim adsentior illi nescio cui philosopho, qui negabat sapienti vxorem ducendam esse, ne Sapientiam quidem ipsam: melius Varro. *Quid enim est*, inquit, *quod homo masculus libentius videre debeat quàm bellam vxorem?* Et accedit quòd duxit bonis benè natam, quòd honestis moribus, & dote. non erit Næuij —— *pannum positum in purpura*. Sed tu, mi Lernuti, quid agis? silent enim litteræ tuæ; non etiam, vt opinor, Musæ. Et vin' debere te Epithalamium carmen amico? quidquid erit, ne cela. Carmine lugubri ad Liuiam De morte Drusi (quod C. Pedonis Albinouani ex iure Quiritium esse aio, non Ouidij) pauca & leuia quædam notaui. nec miraberis, quia post Scaligerum. *Carmen Albinouani percursum.*

I. *At miseranda parens suprema neque oscula fixit,*
Frigida nec mouit membra tremente sinu.

alo, *nec fouit.*

II. *Non animam apposito fugientem excepit hiatu,*
Nec traxit cæcas per tua membra comas.

hò, *sectas comas*, aut, *læsas*, aut tale aliud.

III. *Quos primùm vidi fasces in funere vidi,*
Et vidi euersos indiciumque mali.

go, *versos*, aut, *inuersos*. ita enim in luctu ritus antiquus. Tacitus Annali III. *Præcedebant incompta signa, versi fasces.*

IV. *Quid petijt? vult ille tibi vt sua facta placerent,*
Magnaque laudatus præmia mortis habet.

nè emendaui, *Quod petijt, tulit ille, tibi*. benè, inquam & aptè. Dicit. Quod vnum Drusus voluit, vt tibi Augusto placeret, id iam consecutus laudas ecce mortuum: & laudas publicè.

V. *Flamma diu contata caput contingere sacrum*
Errauit posito lenta subusque thoro.

rtasse, *lenta subitque*. errauit flamma, & tandem lenta subijt.

VI. *Adde quod est absens fœtus: nec cernere nati*
Semineces oculos sustinuere tui.

co legend *absens functus*. clamat sententia. Pars, ait, solatij est quòd in ulis tuis & sinu non sit mortuus: & audisti dolorem tuum Liuia, non isti.

VII. *Nec meritis quidquam illa iuuant: magis affuit illis*
Mater honos, titulis omnia plena vides.

go, *adfluit illis*. non illi me iuuant meritis suis: potiùs à me nouus hoipsis venit.

EPIST. IV.

I. LIPSIVS CAROLO SIGONIO.

MAGNA verò industria tua, Sigoni, in Liuio castigando fuit, magna. & profectò

——si linguas decem
Habeam, vix habeam rem satis qui delicem,

vt ait Cæcilius. nec tamen hoc negabis, ex tanta messe non paucas spica esse reliqui erroris. Quo in numero vide ne hæc sint, lib. XXIII.

Addubitatum in Liuij loco.

Annibal Acerris direptis atque incensis cùm à Casilino Dictatorem Romanum legionesq́ nuncij accipi nunciassent: nequis tam propinquis hostium castris Capuam quoque recurrat, exercitum ad Casilinum ducit.

Confusa historia, non apta verba. Primum, quid est, *Dictatorem accipi Casilino?* quis sic loquitur? dixisset à Casilinésibus, ferremus. vt omittam acceptum numquam esse. Theani castra habuit, ibiq. hibernauit, Liuio ipso inferiùs narrante. Deinde, quòd illud tantum periculum, siquis Capuam recurrat, ciuitatem Annibali sociam & amicam? Liuius ista ne scripsit. Vetus lectio, *legionesq́ minus accipi.* Valla voluit, *legionesq́ nou. acciri.* Puto melius, *legionesq́ eminus aspici.* leuissima mutatione. Illa sequentia, *Capuam quoque recurrat,* meus liber effert, *Capue quoque recurrant.* Lego, *nequid tam propinquis h.c. Capuæ quoque occurreret.* Dicit Annibal audito Dictatorem vicinùm esse, & à Casilino tãtum non aspici signa legionum: metuens ne quid & Capuæ accideret, exercitum propius Casilinum mouit.

Eodem libro infrà:

Idem voce auctus.

L. Furium Prætorem cum classe ex Africa Lilybæum venisse. ipsum grauiter saucium in discrimine vltimo vitæ esse.

Vetus, *ipsum grauiter ictum saucium.* lego, *grauiter relictum saucium.*

Tum legit qui Aediles, Tribuni, Prætores, Quæstorésve fuerant, tum ex iis qui spolia ex Ro. hoste fixa domi haberent.

Manutij coniectura firmata libro.

Acutè Manutius emendarat, *Aediles, Tribunip. Quæstores.* Prætorum voce deleta. quia iam anteà de curuli magistratu egerat. at ea correctio disertim in meo codice exstat. nequis vltrà ambigat.

EPIST. V.

I. LIPSIVS LVDOVICO CARRIONI.

RIDEBIS? an indignaberis? sed indignare potiùs: aut mehercules ego indignabor. Melissa mea, deliciũ illud caniculæ, pessimo furto mihi periјt præ cuius ingenio & fide, ille Vlyssis, Lysimachi, aut Sabini canes, meræ nugæ. Amabo te, dic Lernutio, dic Modio, Hendecasyllabos ... rent. Ridebis, & numquam te tam Maccum credidi, inquies. Sed tamen ego melius, quàm Cęlius ille Calcagninus. cui felles in delicijs fuit, idque publicis monumẽtis testatũ reliquit. Bryardi Cõmentarios accepi. illi ...

Dices, pro meritis gratum me & munem fore.

Sau-

.llustium in manibus tibi esse, gaudeo. De eius loco,

Reliqui de factione sunt inertissimi nobiles, in quibus sicut instituo præter nomen nihil est additamenti. Confirmata correctio Sallustiana.

.im pueri scripsimus leg. videri, *in statua*. nec demuto. quamquam vir .octus Pythœus, *sicut in Staieno*, emendet, intelligens illum C. Staienum .igurem qui se Ælium Pacetum adoptauerat, de quo Cicero. At meum .ud Euripides comprobat, qui pariter vt Sallustius ignauos nobiles cum .atuis componit.

Electra:

— τῇ δ' ὁμιλίᾳ βροτοὺς
Κρινεῖτε, καὶ τοῖς ἤθεσιν τοὺς εὐγενεῖς.
Οἱ γὰρ τοιοῦτοι τὰς πόλεις οἰκοῦσιν εὖ
Καὶ δώμαθ'. αἱ δὲ σάρκες αἱ κεναὶ φρενῶν
Ἀγάλματ' ἀγορᾶς εἰσιν.

.ec dissimile illud Iuuenalis,

Nil nisi Cecropides truncoque simillimus Hermæ.

EPIST. VI.

I. LIPSIVS IOSEPHO SCALIGERO IVLII F.

QVI his litteris se dediderunt, Scaliger: ij sunt profectò, quod dici solet, muli Mariani. Sentis ipse. noctu, diu, habitandum in libris: per.lutandum omne genus scriptorum. Et leuia ista. quanto nobis ambi.. conquirendi libri scripti? quod tædium illud conferendi? Nam quòd .carium ponas, & alienis oculis istæc agas: proinde est, quasi alieno ore .omedas, bibas. Itaque amemus ipsi nos: tamen qui hæc negligunt vul. doctrina contenti, non dicam verius, certè beatius docti sunt. Quid .nim, obsecro, assequimur? Dices,

Sapiens virtuti honorem præmium, haud prædam petit.

.tinam ergo id esset! & honos saltem labori huic haberetur! Sed cur dis.nulem? cùm omnia fecerimus, erit qui nos luculenter laudatos putabit, . Grammaticos dicet. Non est alia consolatio quàm illa Antigenidæ, .sibi & Musis. Ergo tibi hæc, mi Scaliger canam. collegæ nobis in eo..m vel studio, vel morbo. In Agellio ista vide. Complures in Agellio emendationes.

Lib. IX. cap. 11.

I. *Ad Herodem adijt nobis præsentibus palliatus quispiam & crinitus, barbaque propè ad pubem vsque porrecta, ac petit æs sibi dari εἰς ἄρτους emendos scilicet.*

.embranis, quas à Victore Giselino eximiè bonas accepi, aberant ista, .*mendos scilicet.* nec dubium, quin glossema sit.

Interibi aliquot ex ijs qui cum Herode erant, erraticum esse hominem dicere, & nullius rei. II.

..dem, *& nulli rei.* sic apud Plautum, *ali rei.*

Demus, inquit, huic aliquid æris, cuiusmodi est. III.

.ptimè illic, *cuicuimodi est.* Cicero pro Roscio, & alij. Statim pòst, *ani..lia spurca atque probrosa*, in scripto est, *atque probra.* & vide ne veteres . dixerint.

Cap.

Cap. III.

IV. *Cuius virtute industriaq́; Macedones locupletissimo imperio aucti.*
Schidæ, *Macetæ.* & id, tu Scaliger iam nos docuisti.

V. *Et cuius vim atque arma toti Græciæ cauendam inclytæ illæ Demosthen orationes concionesq́; notificant.*
Illæ, *concionesq́; vocificant.* disertim, & ad oram eadem vox, quasi notan di caussa, reposita. Dictum est, vt Rumificant. Varro III. De re Rustica: *Itaque insectantes à se eyciunt fucos: quos vocificantes plures, persequuntu etiam paucæ.*

VI. *Spero enim fore vt eductus eruditusq́; abs te, dignus existat & nobis & re rum istarum successione.*
Meliùs membranæ, *susceptione.*

Cap. IIII.

VII. *Adductusq́; mira atque insperata vilitate, libros plurimos ære pauco em*
Legend. *insperata vilitate, libros multos.* atque ita in scriptis.

IIX. *Is ne rudis omnino & ἀνήκοος in eiusmodi rerum auditionibus reperiatu*
In isdem, *auditiones reperiatur.* & agnosco phrasim veterem.

IX. *Alios item esse homines singularis velocitatis, vestigia pedũ retrò habente*
Schidæ, *singulariæ velocitatis.* vtitur eam vocem Agellius aliàs & Turp *Homo vnica natura & singularia.*

X. *In terra Albania gigni homines qui in pueritia canescunt.*
Non temerarium est, quod ibi scribitur, *in pueria.* Ne errorem suspic ris, in margine repetita vox est. & id eius libri olim scriptor solitus in r rioribus vocibus.

XI. *Homines qui Monomeri appellantur, singulis cruribus saltuatim currente*
Scripta lectio, *qui monocoli.* emendandum haud dubiè *monosceli.* & i Plinius.

XII. *Quæ profectò faciunt vt neque respuenda sit notissima illa veterum poët rum de Cænide & Cæneo cantilena.*
Membro auctior lectio in membranis, *neque respuenda, neque ridenda si*

XIII. *Cassini puerum factum ex virgine sub parentibus.*
Scribunt illæ, *C. Asini.* non rectè, vt opinor. Locum enim indicare volu

EPIST. VII.

I. LIPSIVS IOANNI CRATONI, V. C.

QVOD vtrumque rarum in aula est: & tractas ipse litteras, clarissim Crato, & amas litteratos. Alterum admirationem nostram; al rum meretur amorem. Cui pro parte mea testando, hæc Liuiana ad quasi iudicem misi.

In oratione Martij apud Liuiũ quædam emendata.

Libro XXV. De concione Martij ad milites.

I. *Ne tamen subita res & nocturnus terror etiamnum suæ fortunæ consilia perturbaret, alloquendos adhortandosq́; sibi milites ratus, concione aduo ta ita disseruit.*

Elegi-

leganter in meo libro, *nocturnus terror, & non suæ fortunæ consilium.* Non enim fortunæ illius afflictæ videbatur & propemodum desperatæ, vltrò aggredi hostium castra. Ibidem.

Cogor omnium vestrum vicem, quod difficillimũ in luctu est, vnus cõsolari. II.
Vetus, *vnus consulere.* verissimè. Alijs luctu & metu debilitatis, summa consiliorum ad vnum Martium venerat. At illud vulgatum, si attendis, non Latinum quidem est.

Non lamentis lacrimisq; tamquam extinctos prosequi. viuunt enim vi- III.
gentq; fama rerum gestarum.

Malo lectionem veterem, *viuunt enim viuentq;.*

Scio audax videri consilium: sed in rebus asperis & tenuibus fortissima IV.
quæque consilia tutissima sunt.

Sigonio placet induci voces, *& tenuibus.* ex veteri libro, vt ait, & ex sententia. In meo reperio, *& tenuis per.* Itaque non dubiè emendo, *in rebus asperis, & tenui spe, fortissima.*

Vnus exercitus in propinquo est: duo haud procul absunt. nunc aggredienti- V.
bus par aliqua opportunitas est. & iam tentastis vestras atque illorum vires. si diem proferimus, periculum est, &c.

Multa in Liuio patrum ætate interpolata. in ijs hic locus. Vetus liber, *nunc aggredientibus par aliqua est.* illi boni explendæ sententiæ, *opportunitas*, immiserunt. Sed nemo paullò doctior negabit emendandum fuisse, *spes aliqua estus.* Docet historia & res ipsa.

EPIST. IIX.

I. LIPSIVS PETRO DIVÆO.

NISI nuper Rhenanum. qui cùm Velleium Paterculum (siue, vt alijs iam placet, Vellium) laudandum suscepisset; aut parem cum Cæsari, aut certè proximo loco ponendum affirmat. Non pareo verò hic designatori. & næ ille Velleius in historicorum ordine tantum abest à secundo, quantum Cæsar à primo. Melius Quinctilianus, qui in historię Ro. catalogo hunc ne nominat quidem: alias antiquum, & qui Liuium & Sallustium videre potuerit. Sed volumen illud historiæ maioris, quod pollicetur, fortasse non scripsit: & compendium illud plenum adulationum, degressionum, doceat Beatus me cur tantam laudem mereatur. Sed de hoc propediem coràm videbimus. nunc da mihi operam, & has in Velleio animaduersiones inspice. *Rhenani iudicium explosum.*

Lib. II. De Sulla. *Velleius Paterculus corrigitur.*

I. *Primus ille, & vtinam vltimus exemplum proscriptionis inuenit: vt in qua ciuitate petulantis conuicij iudicium historiarum ex alio redditur, in ea iugulati ciuis reipublicæ constitueretur auctoramentum.*

Emendaueram ego, *iudicium histrionicum ex albo*, & putabam ad XII. tabulas referendum, quæ capite sanxerunt. *si quis actitasset siue condidisset carmen quod infamiam faceret flagitiúmve alteri.* Cicero IV. de Rep. Vel, *iudicium in histrionem.* At veriùs fortasse Pythœus, *iudicium iniuriarum.* Sequẽtia ex notis lego, *ciuis Ro. publicè.* Infrà, de Tiberij secessu Rhodum. *Leuis coniectura.*

II. *Illud etiam in hoc transcursu dicendum est, ita septem annos Rhodi mora tum esse, vt omnes qui Procoss. Legatiq; in transmarinas profecti prouin cias visendi eius gratia ad quem conuenientes semper priuatos illa maie stas priuata numquam fuit, fasces summiserint.*

Indubitanter emendandum, *visendi eius gratia atque conueniendi, sempe priuato (si illa maiestas priuata vmquam fuit) fasces summiserint.* Metue bat scilicet Velleius ne impietatis crimen admitteret, si priuatum Tibe rium sine exceptione dixisset. Pudet & piget proiectæ adulationis. A non ita Tacitus.

Deinceps.

III. *Quo tempore M. Lolli perfida ac plena subdoli ac versuti animi consilia pe Parthum indicata Cæsaris ira vulgauit.*

Quæ ista consilia quæ Cæsar per iram vulgauit? Sed spuriæ lectionis hu ius pater est Rhenanus. prisca editio, *Cæsaris iam auulgauit*. ex ductu lit terarum quanto verius erat? *Cæsari, fama vulgauit.* Vt enim de re dubi scribit Velleius, & famam auctorem dat.

EPIST. IX.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

ITA est. me rura mea capiunt & horti. habeant isti dynastę πλȣ̃τον ἐ δεῖ, καὶ τύχην ἀτυχῆ. Numquam sciui quàm verum illud Comici esse

Εἶτ' ȣ̓χὶ χρυσȣ̃ν ἐστι πρᾶγμ' ἐρημία.

Vt tamen scias in hoc secessu & libros audere me tangere: hos Senec locos vide.

Seneca emendatus in epistolis.

Lib. XII. Epistolarum, epist. LXXXIV. ait:

I. *Refer Alexandri Macedonis exemplum, qui Clitum carissimum sibi ac fid lissimum inter epulas transfodit, & intellecto facinore mori voluit, cer delituit.*

Ea lectio à Pinciano est, cui Seneca æternùm debebit. hîc tamen non r ctè iudicauit Libri scripti partim, *certè eruit*; alij, *diruit*; alij, *deluit*. Postr ma nihil peccat, nisi quod litteræ vnius membra diuellit. scribe igitu *certè debuit*. aperta & acuta sententia. Meritò Alexander mori & volu & debuit, qui immerentem amicum occiderit.

Epist. LXXXV.

II. *In comessationibus nostris plus cantorum est, quàm olim in theatris spect torum fuit.*

Pax. mi Seneca, quis credet? in vno conuiuio aliquo plus cantorũ, quà olim spectatorum? impudens mendacium. Rectè in manss. Seneca I Latomi, *In commissionibus.* & intelligit commissiones ludorum. paret e sequentibus. Quomodo hoc Pincianum fugerit, miror.

Epist. LXXXIX.

III. *Appion Grammaticus qui sub C. Cæsare tota circumlatus est Græcia, & nomen Homeri ab omnibus ciuitatibus adoptatus.*

Lego verò, *totam circulatus est Græciam.* Tangit hominem nugatorem Agyrtam. paullò tamen aptius quàm Iulij Cæsaris filius illum nostrum

EPIS

EPIST. X.

I. LIPSIVS IOACHIMO CAMERARIO, IOACH. F.

SI parens vester, æternum illud Germaniæ decus, viueret: meritò clamaret,

*Ζηλωτὸς ὅςις εὐτύχησεν ἐν τέκνοις.

omnes vos non solùm naturæ & probitatis paternæ quamdam similitudinem, sed etiam doctrinę refertis. Tu Ioachime in primis. in quo patris probum illud os, oculos, & vultum videmur recognoscere. Itaque occasionem scribendi ad te, à C.V. Cratone oblatam libens sum amplexus. quæ mihi cum parente tuo necessitas fuit: eam nunc transfunderem quasi deriuarem in filium, & hoc non leui solatio vterer illius erepti. Quod superest, mi Camerari, nos hîc viuimus in tumultu omnium rerum & desperata pace, acrior incumbit — τρηχεῖα νιφὰς πολέμοιο. Non deserunt tamen litteræ, & plurimus sum in historijs. quod genus lectionis abducere maximè animum videtur à præsentibus malis. De integritate huius Liuiani loci ambigo.

*Beatus ille quem beabunt liberi.

Lib xxv. cùm Martius inuaderet castra Asdrubalis.

Inde signa canunt, & tollitur clamor. pars semisopitos hostes cædunt, pars ignis escas stramenta arida tectis inijciunt, pars portas occupant vt fugam intercludant.

Proposita Liuiani loci correctio de industria.

Ad hunc locum Glareanus non tam ineptus censor quàm quidam existimat, *Dura est*, inquit, *compositio, nec facile dixerim quàm displiceat sensus tamen intelligitur*. & displicet meritò. In veteri meo hoc tantùm scriptura mutat, *stramento arido*. Præiuit tamen ad veritatem. Lego, *pars ignes casis stramento arido tectis*. Illud, *escas*, conflatum ex repetita syllaba, *ignes*, fuit. & pro, *cas*. quàm aptè *casis!* Ita Liuius lib. xxvii. cùm Campanorum castra incenduntur, arundine & stramento tecta ea dixit. & lib. xxx. cùm Syphacis à Scipione.

EPIST. XI.

I. LIPSIVS GERARDO FALCKENBVRGIO.

VIDE nuntij fidem. tertio mense quàm scriptæ sunt reddidit mihi & Pulmanno litteras tuas. ne tu mirere si rescribam tardius. Redieram diuturno morbo συμπάσχω. De Scalegeri Nonio & Plauto grata quæ scribis. Mihi crede. ille vnus possidet quasi auctorum veterum Genios, & rex est, vt sic dicam, litteratorum.

——— ὁπόσοι γλαυκὰν ναίουσιν ὑπ' ἠῶ.

Giffanij casu indolui. sed talibus in rebus valet illa Stoïci dogmatis consolatio, quam Attius scitè expressit,

— *nisi probrum, omnia alia indelicta existimo.*

In Taciti instituto Commentario pergo: lentè tamen, & quomodo amicus ille in Agellio.

E Dionis Cassij libro LVIII.

Τόν δὲ Πείσωνα τὸν πολίαρχον τελευτήσαντα δημοσίᾳ ταφῇ ἐτίμησεν,

Dio Cassius emendatus.

ὅπέρ πȣ καὶ ἄλλοις ἐχαρίζετο. Καὶ Λȣ́κιον ἀνθ αὐτȣ̃ ταμίαν ἀνθείλετο, ὅς πρόπαλαι τῇ στρατίᾳ προστάξας κατεῖχεν ἐν τῇ Ῥώμῃ.

ridiculum errorem tollebam, inuisum tamen interpreti nouo. Littera vna peccat, nec *ταμίαν*. nihil enim de Quæstore. sed *Λαμίαν* legendum. Successori Pisonis nomen fuit L. Ælius Lamia. Clarum ex Tacito, Annali v *Extremo anni mors Aelij Lamiæ funere censorio celebrata, qui administrandæ Syriæ imagine tandem exsolutus vrbi præfuerat.* Iani Lernutij perelegans carmen mitto ad te, adumbratum de Horatio. Non fallo amore. & profectò, si adolescens ille vitalis est, poëtam Belgicæ nostræ dabit non è multis.

Iani Lernutij Oda ad Amorem.

Lernutij Oda.

AMOREM *ocellis flammeolis heræ*
Vidi insidentem. credite posteri.
Fratresq; circum ludibundos
Cum pharetra volitare & arcu.
Eheu pauore cor trepido salit,
Mensq; icta Amoris numine deuium
Lymphatur: eheu parce telis,
Parce graui puer acer igne.
Fas inquieta sit mihi gaudia
Curasq; dulces, cuspidis & tuæ
Votiua vulnera, atque amicum
Arte lyræ celebrare amarum.
Fas & parentis regna Amathusidos
Porrecta latè dicere, partaq;
Tropæa de Titane, & astus
Mulciberis malè pertinaces.
Tu vim leonum, tu tigridum domas
Ceteq; & vros: perq; acies truci
Dextra Gradiuum fulminantem
Mitem animis placidumq; reddis.
Tu post Gigantum terrigenam manum
Fusam fugatam, tela Diespitri
Irata tollis: tu relicta
Coniuge sidereisq; regnis
Quandoque tauro dissimilem sui
Abdis vel auro; iam gelidis cygnum
Vris sub vndis; iam salacem
Destruis in Satyrum aut in hircum.
Te bruta tellus, te maris æquora,
Cælumq; & inuisi horrida tartari
Sedes veretur: te veretur
Ipsa Hecate, patruusq; Pluto.

EPIST

EPIST. XII.

I. LIPSIVS FRANCISCO MODIO.

Mihi verò, Modi, & ſalus à te grata fuit miſſa per Giſelinum: & gratiores nuperæ litteræ, non ſolùm amanter, ſed etiam liberaliter ſcriptæ. Itaque cùm anteà ex ſermonibus Carrionis diligerem te: nunc cœpi etiam amare primùm, quia amari me ſentio à te: deinde quia amœnum ingenium tuum, & facti ad humanitatem mores merentur, vt amere ab ijs quos nouem virgines amant. Brugas veſtras quòd amicè me vocas: & ego mehercle cupio. ſed vides hanc anni hiemem: &, quod inter nos ſit, ignoſce nouo marito. quem ſcire potes ad ſigna frequentem eſſe debere. De Nemeſiano & Calpurnio. ego verò non probo ſolùm, ſed hortor & ſuadeo. Et non ſunt illi maximi cenſus ſcriptores, fateor: ſed hoc, Modi, primordium & quaſi præcentio maioris Muſæ. In Plauti Aulularia duobus locis, dubium non eſt quin leg. ſit, *pæniſſimè*, formatum à *pænè*. Quod Chariſius in hoc verſu, *Pæniſſimè Plauti vox. Chariſius corrig.*

Fide cenſebam maximam multò fidem
Eſſe, ea ſubleuit os mihi pæniſſimè,

agnoſcere videtur *pleniſſimè*: ſcilicet corruptum ab imperitis Chariſium te. æquè atque Apuleium lib. VIII. De Aſino: *Apuleius pariter,*

Manum cuiuſdam fœtore ſordentem, qui gingiuas meas identidem putidis ſcalpebat digitis, mordicus arreptam pleniſſimè contriui.

Nam & hîc leg. *pæniſſimè*. vt in Apologia eiuſdem, *Nam quod pæniſſimè ...itus ſum, nuperrimè cùm Pudentilla teſtamentum faceret.* Amat enim vnice ille ſcriptor vti voces Plauti. & ſunt tamen qui illum vt barbarum rideant, mediusfidius barbari ipſi. Illum etiam Plauti Milite verſum, *Et Plautus Milite.*

Scena, Quid modi.

Si id facies, tum demum ſciuiſti, qui bonus ſit qui malus.

...endo, *dum demum ſcibis, tibi qui.*

EPIST. XIII.

I. LIPSIVS IOANNI FLEMINGO.

Vt humanitas tua eſt, Fleminge; vt amor in litteratos: non grauatè *Aliquanti* indicabis, quid ſuper his Liuij locis ſentias, quos leui manu emen- *Liuy loci* ...bam. *reſtituti.*

Libro XXVI.

Nec magni certaminis rem fore. paucos eſſe & ab ſuis interclvſos, & quæ, 1. *...dum paueat, Romanis interrupta acies videatur: etiam ſi ſe vtrimque in hoſtem vertat, ancipiti pugna medios circumuenturam.*

...reanus de obſcuritate priorum & ſequentium præfatus, fatetur ingenuè hęc à ſe non intellegi. Tantum momenti leuis corruptio habuit. Lege, inquam. Nam illud, *dum paueat*, ſcribēdum, *dum pauent:* & pro, *etiam, ...eam.* & pulſæ tenebræ ſunt. Cohors Hiſpanorum ruperat Ro. me...m aciem. Hoc Fuluius in bonum vertens, Quæ vobis, inquit, dum ...eris, interrupta acies videtur: ea maximè erit opprimendo hoſti, & ſi vtrimque verterit, &c.

Ibidem.

II. *Nihil ad eam spem agnoscentem dixisse ferunt, tu perditas res Campanorum narras, vbi summus honos ad filium meum perueniet.*

Vetus liber *noctu perditas*. Scribo, *Næ tu perdit..*, familiari modo loquẽdi

III. *Capua etsi nihilo segnius oppressa per eos dies fuerat, tamen aduentum Flacci sensit.*

Malim, *nihilo segnius obsessa*. errorem fecit, *opsessa*. sicut optinere, opsides & similia in libris antiquis.

IV. *Consurgentem iam Fuluium Taurea Iubellius Campanus per mediam vadens turbam nomine inclamauit.*

In veteri, *per mediam vadens vrbem turbamq́.* Rectè. Foris enim adueniebat, vt liquet ex sequentibus.

V. *Nihilo minor fama apud hostes Scipionis erat, quàm apud ciues sociósque & diuinatio quædam futuri, quò minùs ratio timoris reddi poterat, eò opportunè maiorem inferens metum.*

Suspectum illud, *opportunè*. Manuss. *oportet timere maiorem*. Lego, *eo oborto timore*. Verissima emendatio. & sic fieri solet, inclinatis semel ad timorem animis.

EPIST. XIV.

I. LIPSIVS M. ANTONIO MVRETO.

PAVCOS Lucilij locos, M. Antoni, facio iudicij tui.

Apud Nonium, in Ire.

Lucilij cõplures versus corrigũtur apud Nonium.

Lucil. lib. xxviij. In medium Chremes in summum ire addemenetus.

Iunio placuit, *ire addet Menedemus*: mihi, *ire Dæmenetus*. Dixit Lucilius Chremes ille in filio indulgendo, medium tenuit: Dæmenetus Plau-

I. modum excessit. Notum ex Asinaria, quomodo ille senex filium ta- tumnon ad lustra & meretrices deducat. In Epulum.

II. *Satyrar. lib. xiiij. Idem epulo cibus atque epulatio Iouis omnipotentis.*

Legerim, *atque epulæ Iouis*, vt stet versus. Sententiam Lucilij puto, tam lautum conuiuium fuisse, quàm epulum Iouis. De epulo Iouis apud R. ludorum caussa, frequenter Liuius. In Interficere.

III. *Lib. xxix. Priùs non tollas, quàm Tulli animum ex nomine atque homine ipsum interfeceris.*

Scribo, —*priùs non tollas, quàm Tullium Ex nomine atque omine ipsum interfeceris*. Sunt Trimetri versus. & puto factos in persona Tulliæ, quæ Tarquinium maritum stimularit ad necem Seruij Tullij quem illa ex nomine atque omine interfici vult: quia Tullius à tollendo.

In Fulguriuit.

IV. *Lib. xxvj. Luporum exauctorem maluanum & fulguritatem arborum.*

Fortean, *exactorem Siluanum, & fulguritarum arborum*. Siluanus rei rusticæ præses deus. Cato, & Horatius, *Siluane tutor finium.*

In Ramices.

V. *Satyr. lib. ix. Quòd deformis senex appetitus ac podagrosus.*

Legebam, *senex, ac pædidus*. Sed video Scaligerum occupasse, qui legit, *quòd pædidus.*

In Zonatim.

Lib.vj. Zonatim circum impluuium cineraris cludebat. VI.

…inius, *cumeram is cludebat.* Scribo, *cinerarios cludebat.* Intellego de puero, …i iam tondendus in gyrum currens effugere volebat cinerarios. & pla-…e est illud Catulli, *Iam tuum cinerarius Tondet os.*

In Charta.

Lib.xxvij. Nec sic, vbi Græci, vbi nunc Socratici charti, quidquid quæritis petimus. VII.

…ego, *nescis vbi g. v. n. Socratici charti? quid quæritis? perimus.*

In Sibilum.

Saxa & stridor vbi atque erunt dum sibilus institis. IIX.

…rbitror de populi theatrali tumultu aut seditione forensi capiendum, … leg. *Saxa & stridor vbi acquierunt, tum sibilus instat.* vel, *sibilus insit.* ver-… heroïco. Cùm saxa quiessent, sibilus exoritur.

In Duci.

Lib.xxx. Non datur, admittit nemo, nec viuere ducunt, [*Orco spondent se-ptimum.*] IX.

…uæ inclusi, aliena à Lucilij verbis sunt. & nescio vbi legerim, *Sex dies … sunt vitæ, Orco spondent septimum.*

In Dicare.

Lib. xxx. Sic vbi ad aures Fama tuam pugnam clara allatam dicasset. X.

…ribo *clarans allata dicasset.* Clarare, vt, *Clarabit pugilem*, apud Horat. …ata fama, à celeritate.

EPIST. XV.

I. LIPSIVS LVDOVICO CARRIONI.

…ELLA verò excusatio silentij. ais ternas dedisse litteras te. Vis scri-…bam liberè? non credo. vnas enim accepi. Itinera, credo, infesta sunt …ugis Antuerpiam: & mirum ni misellæ litteræ in via sint interfectæ. …enseo funus imaginarium ijs ducas, & ossa legas: quod lex vetus per-…ttit in peregrè functis. Quòd scribis amicum nostrum iam seriò vxo-…n cogitare, gaudeo: eaque spes ne iterùm vana sit, Iunonem Iugam …gabo. Sed quid ais? Lernutiine vxor intumuit? tam citò autem? ô cul-…em Assiduum, vel Proletarium potiùs! Perij, si vxor mea sciuerit ex-…mplum. Tu, cùm reuersus es, cela: ego nullus dixero. Cuiacium Lute-… esse audio. eôdem venturum Scaligerum. Hui! quàm pulchra occa-…, si tempora concederent, Semones illos coniunctim salutandi! Mo-…r, nisi pluris mihi fuerit illos II. viros alloqui, quàm Romanum Con-…em videre triumphantem.

In Arnobio pauca obseruaui. Lib. I. *Arnobius emedatus.*

Sed conscriptores nostri mendaciter ista promiserunt, extulere in immen-sum exigua gesta; & angustas res satis ambitioso dilatauere præconio. I.

…go, *cùm scriptores.* &, *promserunt*, siue, *prompserunt.*

Lib. IV.

Numquid à nobis dicitur ex pelagi spuma & ex Cæli genitalibus amputatis II.

Cytheræa

Cytheræa Veneris concretum coaluisse candorem? Numquid parricidij causs. vinctũ esse Saturnum, & suis diebus, tantis vinculorũ ponderibus releuari

Scripsit Arnobius, *suis diebus tantùm*. Nam opinio veterum erat Saturnum suis, id est, Saturnalium diebus iterùm quasi regni compotem esse ceterùm annum in vinclis haberi. Lucianus in Cronosolone, de Saturn cultu per illos dies, ἦν δὲ ἐ πεδήτης, ἐδὲ αὐχμῶ πλέως, οἷον αὐτὸν οἱ ζωγράφοι ἐπιδείκνυνται· ἀλλὰ τὴν μὲν ἅρπην εἶχε πάνυ τεθηγμένην, τὰ δ' ἄλλα φαιδρός τε ἦν καὶ καρτερὸς, καὶ βασιλικῶς ἐνεσκεύαστο.

Lib. v.

III. *Non est ista falsa susceptio, ne delatione appetimini calumniosa.*

Lego, *falsa suspectio*. verbum Comicorum.

Lib. VII.

IV. *Ridemus cùm audimus nos ista. quoniam deis artes necessarias ducimus a bitramúrque non esse eas, constat & liquidum est paupertatis ad subsidiu comparatas.*

Et Titinnius apud Non. Lego, *non esse, quas constat*. scriptũ erat, *eas*. vnde error. vt in Titinnij apu Nonium, *Aequum est, me habere pauperem sumptu meo*, pro, *quos pauperen*

Infrà.

V. *Rusticulo cuidam Iouem per insomnium dixisse vti ad Consules suader præsulem sibi displicuisse.*

Melius, *ad Consules vaderet.*

EPIST. XVI.

I. LIPSIVS CORNELIO VALERIO.

HABES Antiquas meas, Valeri. & de stilo, mutasse me nonnihi primis illis Variarum libris videbis. Siue ætas hoc facit, siue nu iudicium meum. qui puto eiuscemodi διδακτικὰ scripta diffusum illu suaue, numerosum orationis genus, quale à Cicerone manat, non adm tere. breue potiùs desiderant, acutum, mixtum doctrinæ antiquæ not quale aut è Ciceronis ad Atticum, aut è Comœdijs antiquis haurimu Ad summam, dedi operam, vt, quod ait Attius,

Paucis probatus potiùs, quàm multis forem.

Genus dicendi pereleganns redditum Liuio. Ad Plautum quòd me vocas: audio, non ausculto. Maior illa res, & Scaligero iam desponsa. In Liuio sum, cuius duobus locis elegans genus dicendi restituebam.

Lib. XXIV.

Marcellus cum omni exercitu profectus in Leontinos, tanto ardore milit est vsus, ob iram inter conditiones pacis interfectæ stationis, vt primo impetu vrbem expugnarit.

Liber manuss. *ab ira interfecta.* & lib. XXVI. initio.

Ea tum cura maximè intentos habebat Romanos, non tam ob iram, qua nullam ciuitatem vmquam iustior fuit, quàm quòd vrbs, &c.

Idem codex, *non ab ira tantùm, quæ.* Vtrumque optimè Mutatum imperitè fuit, quos dictio ea paulò remotior offendebat. at exempla plura men in Liuio vulgò obuia.

EPIST. XVII.

I. LIPSIVS GERARDO FALCKENBVRGIO.

QVIS neget Plauti multa esse à Græcis? integræ quidem Comœdiæ, & arguméta tota. sed est etiam, cùm phrasim, dicta, iocos, argutias, ienias imitata ab illis quos ex professo nō imitabatur. Exemplum sint h:c pauca. *Plautina quædam imitata à Græcis.*

Pseudolo.

I. CA. *Impudice.* BA. *ita est.* PS. *scelesté.* BA. *vera dicis.* PS. *verbero.*
BA. *Quippini.* CA. *bustirape.* BA. *certè.* CA. *furcifer.* BA. *factum optumè.*
CA. *Sociofraude.* BA. *sunt mea hæc ista.* PS. *paricida.* BA. *Perge tu.*
PS. *Sacrilege.* BA. *fateor.* CA. *periure.* BA. *vetera vaticinamini.*
CA. *Legirupa.* BA. *validè.* PS. *pernicies adolescentum.* BA. *acerrimè.*
PS. *Fraudulente.* CA. *impure leno.* PS. *cœnum.* BA. *cantores probos.*

:epidè expressit mores improborum: quibus conuicia, laudes sunt.

Item Aristophanes Nubibus.

ἄδι. Τυφογέρων εἶ κ' ἀνάρμοστος.
δι. Καταπύγων εἶ κ' ἀναίσχυντος.
ἄδι. Ῥόδα μ' εἴρηκας. δι. καὶ βωμολόχος.
ἄδι. Κρίνεσι στεφανοῖς. δι. καὶ πατραλοίας.
ἄδι. Χρυσῷ πάττων μ' οὐ γινώσκεις.
δι. Οὐ δῆτα πρὸ τοῦ γ'. ἀλλὰ μολίβδῳ.
ἄδι. Νῦν δέ γε κόσμος τοῦτ' ἐστὶν ἐμοί.
δι. Θρασὺς εἶ πολλοῦ. ἄδι. σὺ δέ γ' ἀρχαῖος.

m in Bacchidibus totus ille de disciplina puerili locus, non abest quin eodem Aristophane sit in Nubibus.

Λέξω τοίνυν τὴν ἀρχαίαν παιδείαν ὡς διέκειτο. II.
Πρῶτον μὲν ἔδει φωνὴν παιδὸς γρύξαντος μηδέν' ἀκοῦσαι.
Εἶτα βαδίζειν ἐν ταῖσιν ὁδοῖς εὐτάκτως εἰς κιθαριστοῦ.

m proximis aliquot quindecim versibus; vt parcam chartæ. Plautina nt obuia.

Eadémne erat hæc disciplina cùm tu adolescens eras?
Nego hoc tibi annis viginti primis fuisse copia.

quæ sequuntur. Quod in Amphitruone sanè quàm lepidè fingitur de atre vini:

Cadus erat vini, inde impleui hirniam. SO. *ingressu'st viam.* III.
ME. *Eam ego, vt matre fuerat natum, vini eduxi meri.*

ientum antè Euripidis erat. apud quem seruus de Hercule, in Alcest.

Κρατῆρα δ' ἐν χείρεσσι κίσσινον λαβὼν
Πίνει μελαίνης μητρὸς εὔζωρον μέθυ.

In Aulularia de vita ignis.

Nam si ignis viuet, tu exstinguere extempulo. IV.

bidius etiam Aristoph. Lysistrate, Vigilare & viuere.

Τοὐτὶ τὸ πῦρ ἐγρήγορεν ἕκατι καὶ ζῇ.

:uculento, illa metaphora turpicula:

Qui arari solent ad pueros ire melius est.

ns pariter Aristoph.

Η῎δη γεωργεῖν ἀποδὺς γυμνὸς βϑλομαι.

Principium Stichi:

VI. *Credo ego miseram fuisse Penelopam.*
Soror suo ex animo, quæ tam diu
Viro suo caruit.

alij mutant, alij malè distinguunt. at, misera ex suo animo, videtur simil illi Homerico,

— Πάθεν ἄλγεα ὃν κατὰ θυμόν.

EPIST. XIIX.

I. LIPSIVS GVLIELMO BREVGELIO, V. C.

CONSILIARII titulo à rege auctum, cognate Breugeli, dupli nomine sum gauisus. Tuo, cuius virtuti & doctrinæ datũ præmiu est: patriæ, cuius interest in his fluctibus quamplurimos tui similes seder ad gubernacula rerum. Arbitror Titinnium dixisse,

Sapientia gubernator nauem torquet, non valentia.

Vlpianus in Pand. explicatus. & vtinam is versus esset in vsu. Vlpiani legem I. De officio Præf. vrbi, pau lò aliter interpretabar à vulgo. Ait:

Et sanè debet etiam dispositos milites stationarios habere ad tuendam pop larium quietem, & ad referendum sibi quid vbi agatur.

Non enim accipio milites illos stationarios, qui in stationibus per It liam dispositi erant, de quibus Sueton. lib. III. cap. XXXVII. & Plin. X. Epi quod adhuc placuisse video: non. sed verius puto, Vlpianum intellege milites, qui in Theatro aut Circo, ludorum tempore, agebant, ad com primendas populi turbas. Quod institutum ab Impp. fuit: vocabantq easipsas excubias, Stationem, & Stationarios. Totam rem clare Tacit Annali XIII. *Fine anni statio cohortis adsidere ludis solita demouetur. q maior species libertatis esset, vtq; miles theatrali licentiæ non permixtus inco ruptior ageret, & plebs daret experimentum an amotis custodibus modestia retineret.* Etiam Suetonius lib. VI. *Sed adiuuante vulgi preces statione mi tum, quæ tunc excubabat, repræsentaturum se pollicitus est, ac sine mora n men suum in albo profitentium citharœdorum inscribi iussit.* Et verò disert hîc de spectaculis sermo. quodq; ait, *popularium quietem*, scire licet Pop laria tunc appellata populi consessum theatralem, vt Equestria, equitu Reperies in Seneca, Suetonio, & Callistrato l. XXVIII. De Pœnis, *Tur lenies adclamationes popularium.* Quod me fugerat, non effugit: illu *quid vbi agatur*, valet, *quid ibi*, more illo in Florentinis, litteras comm tandi. peccant largiter, qui corrigunt, *quid vbique.* & referendum ad p pularia est.

Statio militum ad ludos.

Popularia quid.

EPIST. XIX.

I. LIPSIVS AVGVSTINO HVNNÆO THEOLOGO, V. C.

IN Theologo accuratum illud Antiquitatis studium, si abest, fort non requiram: si adferet, vehementer amplectar: nec solùm qu

ori-

rnamentum sed etiam fas sit dicere, adiumentum. Nam & in sacra historia multa esse, quorum penitior intelligentia pendeat à moribus & literis antiquis, nemo negabit. non tu certe, clarissime Hunnæe. qui hoc πάρεργον sic accurate tractas, quo modo alij pauci ἔργον ipsum. Bibliothecam antiquis monumentis instruis; libros conquiris; vteris ipse, aut vtendo præbes. & hoc efficis, vt non modò intellegere, sed iudicare possis omni de genere scriptorum. Itaque Liuiana hæc misi ad te, obseruata tibi nuper. dicam etiam probata, si probare comperiar tibi.

Liuius variè emendatus.

Lib. XXIII ex oratione Samnitium, præsidium ab Annibale petentium.

Numidarum paucorum illi quidem præda erunt; prædiumq; missum nobis erit, & Nolæ ademeris. I.

Negat Sigonius elici idoneum sensum ex istis, *& Nolæ ademeris* cumque abesset à vett. libris τὸ, *erit*; leg. censet, *& Nolam ademerit*. Certe abest & à meo illa vox: sed propius à scriptura abiens lego, *nobis & Nolæ idem erit.* hoc sensu. Præsidium quod mittes idem erit & nobis propugnandis, & Nolanis premendis.

Paullò infrà.

Hostium plus mille cæsi eo die, capti mille DC. *& signa militaria vndeuiginti, & duo elephanti, quattuor in acie occisi: Romanorum minus mille interfecit. Posterum diem, inducijs datis, sepeliendo vtrimque cæsos in acie consumpserunt.* II.

Meus liber, *inducijs tacitis*. nihil verius. Tacitæ induciæ, quæ sine pacto, mutuo velut consensu. Liuius lib II. *Intercessère pauci dies, velut tacitis inducijs vtrimque quiete sumpta.* & alibi, *Tacitæ induciæ quietum annum tenuère.* Iustinus lib. VI. *Paucis deinde diebus, neutris hostile quidquam facientibus, cùm quasi tacito consensu induciæ essent.*

Libro eodem superiùs, de legatis Philippi captis.

Tum comitibus eorum seductis, litteræ quoque ab Annibale ad Philippum inuentæ de pace inter regem Macedonum, Pœnumq; ducem. III.

Quis neget verius in meo esse? *inuentæ, & pacta inter.* Quò enim de pace compositio, vbi bellum numquam fuerat? Pacta erant, & nouum fœdus.

Suprà etiam.

Ad Laciniæ Iunonis templum in terram egressi sunt. IV.

Abest veteri, *templum.* rectissimè. sicut pòst, *eodem ad Iunonis Laciniæ* [*templum*] *vbi nauis occulta in statione erat, perueniunt,* iterùm omissa eadem vox.

De Campanis oppressis à Graccho.

Annibal ratus, ab re benè gesta insolenter lætum exercitum tyronum magna ex parte seruorumq; spoliantem victos prædasq; agentem ad Hamas se inuenturum, citatum agmen præter Capuam rapit. obuiosq; ex fuga Campanorum per duo præsidia Capuam duci, saucios vehiculis tolli portariq; iubet. V.

Quæ hæc duo præsidia, non facilè dixerim. mendi suspicionem facit vetus liber, qui illud, *per*, nullus habet. Ita legerim, *obuiosq; ex fuga Campanorum, dato præsidio, Capuam duci.* hoc tantum, *duo*, scribens, *dato.*

EPIST. XX.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

TEN' quærere quid ſentiam de Scaligeri Feſto? ego verò quod de ſcriptis eius omnibus, nil poſſe diuinius. ſic enim loquendum, quotiens de Scaligero. quem profectò omnes Muſæ — καὶ ὁ Δάλιος ἠγάπευν Α'πόλλων. Dij boni! quàm multa ille noua, quàm multa vetera, non lecta non viſa, non audita alijs depromit! Dæmonium hominis. Et quid tergiuerſamur? præ illo, nos ceteri volamus ſicut vmbræ. Sed vt imiter illos glorioſos, gauiſus ſum in Feſto incurriſſe nos in multa eadem. pauca etiam mihi ſuperant indicta ipſi.

In Feſto ſpicilegium poſt Scaligerum.

Ait Feſtus:

I. *Inſanum, pro valdè magnum vſus eſt Plautus.*

Potiùs ſcripſerim, *Inſanum magnum, pro valdè magnum*. Nam reſpexit hunc Plauti verſum, *Inſanum magnum molior negotium*. Emendandus Plautus Trinummo:

Plautus correctus.

Inſanum eſt, & malum in hoſpitium deuorti ad Cupidinem.

Legendumq́; , *Inſanum eſt malũ*, eiecta voce. Et apud Nonium, *Inſanum pro inſanè. Plaut. Neruolaria, Inſanùm valdè vterque deamat.* deleuerim τὸ *valdè*, vt gloſſema. Imitatus hoc, vt alia, à Plauto Auſonius, de Crœſo,

Et Nonius.

——— *diues inſanum in modum.*

Ait Feſtus:

II. *Tyria maria in prouerbium, &c. Afranius Epiſtola:*

Hunc ſerrium autem maria Tyria conciet.

Lego, *Hunc ferreum autem*, id eſt, hunc hominem aſperum & tangi periculoſum vt maria Tyria. Ait:

III. *Iouiſtæ, compoſitum à Ioue & iuſtæ.*

Ineptiſſimę ineptiæ. Tentabat Scaliger, *Ious eſto.* ſed abſiſtit, quia ſequentia arguunt vanitatem. Quidquid verbi fuit, remotum aliquid fuit. Lego *Ioſipſe, compoſitum ab ios & ipſe.* Ita enim antiqui, pro Iſipſe. Vnum teſtem habeo, ſed luculentum, Gloſſas veteres ab H. Stephano, *Ioſipſe*, αὐτός.

Ait:

IV. *Orcum quem dicimus ait Verrius ab antiquis dictum Vragum.*

Apage. non dixit hoc Verrius, ſed, *Vrgum.* duabus litteris mutantibus: nec ineptè dixit.

V. *Antiqui Tam etiam pro Tamen vſi ſunt: Titinnius: Benè cùm facimus tam malè ſubimus, vt quidam perhibent viri.*

Titinnij corrigo, *tam malæ audimus, vt quidem*. Querela muliercula de iniuria, quæ à viris factum itur ſuo ſexu. Benè an malè faciant, tamen malæ audiunt. Ait:

VI. *Tame in carmine poſitum eſt, pro tam.*

Scribo, *Tamde*. Dictum enim eo exemplo, quo Quamde, quod in Lucretio alijsque. Ait:

VII. *Sponſis beneq́, volueris, in precatione augurali,*

Meſſalla ait ſignificare ſpoponderis, volueris.

Ridiculum, Volueris interpretari Volueris. Enimuerò in libris augura-

libs

ous erat, *Voleris*. ea forma qua Moneris in poëta illo, *Di monerint melio-*
:: & Tetinero, apud Festũ in Purimè. *purimè tetinero, purissimè tenuero.*

Gesum, graue iactum, IIX.
uto, *graue iaclum, siue iaculum.*

Experrectus à corrigendo se vocatus. IX.
nò, *à porrigendo.*

Eritudo, seruitudo. X.
Hoc falsum. fuit, *eritudo*, *vt seruitudo.* notat scilicet vtrumque eâdem
rminatione & forma dici.

Degere antiqui posuerunt pro expectare. XI.
Non opinor. sed Degere pro minuere, detrahere, Nonius obseruat. For-
: igitur hîc, *expectere.*

Comparsit Terentius pro compescuit. XII.
cribe, *pro compercuit.*

Camelis virginibus supplicare nupturæ solitæ. XIII.
ego, *Camelis virgines suppl.* Gamelios siue coniugiales deos intellegit,
ui quæ've non inter virgines certè.

Aestimias, æstimationes. XIV.
Malim, *æstimia.* In libris Gromaticis, *Pro æstimio vbertatis & natura loco-*
m sunt agri adsignati. Alibi: *Territoria in saltibus sunt adsignata pro æsti-*
io vbertatis.

EPIST. XXI.

I. LIPSIVS MARTINO ANTONIO DELRIO, V. N.

GRATÆ litteræ tuæ, mi Delri, & aurum contrà non caræ: indices
valetudinis tuæ, indices amoris, indices rei lætæ. Nam & de vale-
dine pendebam animi, in calentibus Hispaniæ locis: & de amore, in
m longo silentio tuo. At illud de Seneca, quàm lætum! qui mediusfi-
us sic faueo gloriæ tuæ, quasi si mea ageretur. Solinum tuum peregrè *Pauca e-*
uersus vidi, legi, probaui. Reperiebam hæc analecta, paruæ rei: *mendata in*
Cap. XXIII. De Succino. *Solino.*

Pretium operæ est id scire, ne longius Padaneæ siluæ credantur lapidem fle- I.
uisse.
Iacet scribi, *Padanæ siluæ.* Tangit fabulam, qua creditum illo credulo
culo, Phaëtontem Solis, in Eridanum præcipitasse, nunc Padum voca-
tus: & sorores eius vbertim lacrimantes ad ripam Padi mutasse in po-
los. & ex illis lacrimis succinum esse. Vocat igitur Padanas siluas, poë-
rum more, arbores Padanas. Ibidem.

Succum esse arboris de nominis qualitate capessas; pinum verò vnde sit geni- II.
tum, si vsseris, odor indicabit.
Optimus ille, quo à me vsus es, liber, *vnde sit gignitum.* nec spernit Soli-
nus istos Archaismos.

Cap. XXV.

Qui illic habitant principio veris inter pecudes pabulis viuunt, deinde la- III.
cte. in hieme conferunt arborum fructus.

Liber idem, *in hiemem compergunt arborum fructus.* scribo, *compercunt.* cetera rectè.

Cap. XXIX. De Vrsis.

Has lambendo sensim figurant, & interdum ad pectora fouent; vt adsiduo incubatu calefactæ animalem trahant spiritum.

Vetus lectio, *adpectoratas fouent.* nihil verius. glossæ priscæ: *Adpectora* Παράβαλλε, θώρηξον. Dictum autem vt Expectorare, quæ vox restituenda in Pacuuij versu apud Nonium, Consternari.

Item Pacuuij versus.

Consternatæ animæ, ex pectore hac & veluere
Consilium subit omnes quod de nata est modo.

Lego, *Consternatæ animo, expectoratæ hæc voluere.* sequentem versum non explico. nisi placet,

Consilium subijt omnes, quod natum est modò.

EPIST. XXII.

I. LIPSIVS STEPHANO PIGHIO.

ACCIPE fabulam, & para assem, inquit ille: imò historiam, non fabulam. Eram herè in conuiuio apud Archiepiscopum Istrigomensem, Byzantinum exlegatum. Narrabat de Solimanno, quod a Fide ipsi dictum vix habeat fidem. Quattuor, inquit, Solimanno liberi erant. natu maximus, cui Mustafa nomen, bellum gerebat cum Persis. & victoria insigni potitus redibat adolescens ad patrem, alacer & spei plenus. Byzantini cum multo honore venientem excipiunt. & ciuium studia Prætoriæ cohortes, ianizaros vocant, æquabant. Vndique faustæ voces: & in mente erat illud:

Solimanni in prolem immanitas

Μακάριος ὅστις αὐτὸς ἰσχύων ἔτι
Παῖδας ϖρὸς ἀριστίζοντας ἀλκίμους ἔχει.

In communi gaudio solus pater offendit. factum id minuendæ maiestatis accipit. filium vocat. in remotis cubiculi strangulari iubet. & subinde cadauer in oculis exercitus abijci cum hoc superdicto præconis, Vnus in cælis Deus, vnus in terris Imp. Solimannus. Inhorruisti? specta etiam nondum finis. Fortè in omnium attonito stupore, fuit vt nō vinceret animum frater iunior, & spectante patre fraternæ morte illacrumauit. infelix pietas biduo pòst veneno pœnas dedit. Tertius metu confugerat ad Persas. per legatos dedi iussus, & palàm securi percussus. Solus his Zelimus restabat, quem nuper ad Echinadas nauali prœlio vicimus: & ille homo esse desierat, nisi hominem exuisset. Horrenda ista. in gente tamen Othomannica non noua. cui hoc fatale responsum datum puto,

Καὶ πᾶς σὸς οἶκος βήσεται δι' αἵματος.

Addubitatum in Liuij loco.

Iuua me, sodes, in hoc Liuij loco. Lib. XXV. in oratione militum Cannensium ad Marcellum.

Consulem te M. Marcelle, in Italia adijssemus, cùm primùm de nobis triste SC. factum est: nisi hoc sperassemus in prouinciam nos morte regum turbatam, ad graue bellum aduersus Siculos simul Pœnosq́ue mitti: & sanguine nostro vulneribusq́ue magistratibus satisfacturos esse. sicut patrum memoria

q

qui capti à Pyrrho ad Heracleam erant, aduersus Pyrrhum ipsum pugnantes satisfecerunt.

lia vetus lectio, *magistratibus nostris Senatui satisfacturos*, vocibus duaus additis. Me quidem offendit illa Magistratuum vox, quasi soli illi in enatu qui magistratum gererent, aut solis illis satisfaciendum. Posset le- , *magistratibus nostris & Senatui*. Sed odorari videor nescio quid depraationis maioris, & subuereor ne Liuius tale quid scripserit, *sanguine noo vulneribusq́; magis quàm precibus nostris Senatui satisfact. esse.* Sed con- lo te, non ipse adfirmo.

EPIST. XXIII.

I. LIPSIVS LVDOVICO CARRIONI.

HEM, mi Carrio: quàm pænè tibi fuit in Sequanis Lipsius tuus!

Quàm pænè furuæ regna Proserpinæ
Et iudicantem vidimus AEacum!

ide quid simus homulli, quid speremus. Fueram vespere hilariusculè cœna Giselini nostri, qui medici titulo auxerat. oratiunculá in eiusdem onore recitaueram, & placueram. Noctu eâdem horror me occupauit, ox sudor, mox febris. & quàm pænè ipsa mors? Tango oculos istos, frar: hilum non abfuit à nigra illa diua. Viuo tamen, & tu Soteria debes nico. Imò & libros audeo iam tangere: & in Seneca enotabam ista. *Seneca emendatus.*

Epist. CXV. De mollitie Mæcenatis.

Hunc esse qui in tribunali, in rostris, in omni publico cœtu sic apparuerit, vt I. *pallio velaretur caput, exclusis vtrimque auribus non aliter quàm in nummo diuites fugitiui solent.*

ide & ride errorem. Scripserat Seneca, *in mimo fugitiui solent*. At ij qui, *mmo*, legebant, vocem, *diuites*, addiderunt. acutè. nummi enim certè uitibus conueniunt. Nisi tamen placet, *in mimo, diuitis fugitiui*. In Coœdijs autem & mimis seruuli fugitiui coniecto in humeros pallio & pite velato exprimebantur. eiusque rei exempla in Plauto. Item & deati, quos tágit Comicus Curculione, *Tum isti Græci palliati capite oper- qui ambulant.* Id faciebant credo, vitandi solis: cùm pillei vsus ijs non sset.

Epist CXX.

Inter reliqua hoc nobis præstitit natura præcipuum quod necessitas fasti- II. *dium excussit. Recipiunt superuacua dilectum: hoc parum decens, illud parum laudatum, oculos hoc meos lædit.*

ribo, *Illud parum lautum.* notatus in Tacito à me similis error.

Epist. LXXVIII.

Quid est aliud quod tibi eripi doleas? Amicos & patriam? Tanti enim il- III. *lam putas vt tardius cœnes solemq́; si posses exstingueres?*

oncinnanda sententia est, *vt tardius cœnes? solem quoque, si posses, exstingueres.* Clarum.

Epist. LXXXIII.

Libet enim, Lucili virorum optime, ridere ineptias Græcorum, quas non- IV. *dum quamuis mirer excussi.*

Quî

Quî conuenit vt miretur, quod irridet? Lego, *quamuis iners.*

Epist. vlt.

v. *Tunc beatum te iudica, cùm tibi ex te gaudium omne nascetur: cùm in his quæ homines eripiunt, optant, custodiunt*, &c.

Legerim, *homines cupiunt, optant.*

EPIST. XXIV.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

VERE existimas: intermitto studia doctrinæ, & hoc otium vt relaxem animum vsurpaui, non vt intendam. Est in oculis amicus ill noster, qui dum vrget studia & instat sibi: nuper vitam, & pridem vit vsum amiserat. Audebo dicere. di deæque omnes Musas, si repertæ sunt cruciandis animis, & non oblectandis. Ego ita sum. mihi studia, no me studijs submitto. Quòd quidam indignantur illud dictum à me, d N. ἄγροικός εἰμι, τὴν σκάφην, σκάφην λέγω: & animum non solùm in fronte, sed etiam in lingua gero. Scio non esse hoc ex disciplina Etruriæ: se nos Belgæ sumus. Panegyricos illos ætatis inferioris valdè probari til cupio. multa in ijs bonæ notæ. Locum illum è Paneg. qui Constantin dictus,

Mèdum in Panegyrico ad Constantinum.

I. *Quid oro sibi voluit? quid optauit? aut quid ampliùs adipisceretur his, qu à te fuerat consecutus? Cui tu summa & diuersissima bona, priuatum otiu & regias opes dederas: cui digredienti ad annulos sederas: cui impensi etiam quàm tibi occurrere obsequia nostra mandaueras.*

Non explico. doce tu me quid sit, *sedere alicui ad annulos*. Quid si lega *ad mulos*? Non dissimilis mos temporum nostrorum dynastis, vt honor deferendi caussa, cùm alter essedo vehatur, ipse curulibus equis sede aut mulis. Suetonius in Aug. cap. LXIV. *Neque iter fecit vmquam, nisi nepotes vehiculo anteirent, aut circa adequitarent.* Sed loquor nugas. H melius de Plauti versu, *O lepidum senem!* rectè iudicasse me olim repo nendum, *Senicem*. Repperi eam vocem ita inflexam apud Appuleiu lib. VI. loco leuiter corrupto. Loquitur de Charonte,

Plauti olim correctio confirmata.

Appuleius correctus.

II. *Huic squalido semini dabis nauli nomine de stipibus quas feret, alteram: tamen vt ipse sua manu de tuo sumat ore.*

Ita lectio editionum veterum est. Reposuerunt, *squalido seni*. alterutru verum adfirmo, *Semoni*: vel, *Senici*. imò hoc postremum. Adtexam è Mamertini, ad Iulianum.

Plura alia in Mamertini Paneg.

Pag 176.

III. *Et cùm sancti principis merces atque instituta falsarum opinionum vitperationum licentiam submouerent.*

In Viennensi libro deest, *opinionum*. rectè. Lego etiam, *mores atque instituta*, suadente sententia.

Pag. 177.

IV *Scilicet & candorem æquitatis potuit obumbrare, & à temperantia purpuram sancti roboris abolere, vicem fortitudinis indignis confodere vulnebus, eruere oculos prouidentiæ.*

Docti

)octissimus Pythœus, *vitem fortitudinis*, legit, adlusione ad vitem Cen-
rionatus. Ipse truncam vocem puto, &, *ceruicem fortitudinis*, scrib. Di-
t enim anteà *nisi fortè existimamus patientes vulnerum formas esse virtu-
m:* huc annectit de ceruice fortitudinis & oculis prudentiæ. Cur au-
m ita? quia in ceruice vis ferendi, & neruorum conuentus. Apuleius
i planissimè, De Philosophia: *Inde est quòd Fortitudinem neruos animi,
sasq. ceruices ait Plato.*

Ibidem.

Mitto cunctam Barbariam aduersus vindicem Romanæ libertatis in arma commotam, gentesq. recensitas & aduersus iugum nuper impositum contumaces, irrediuiuo furore, nefandis stimulis excitatas. V.

ego, *gentesq. recens victas:* &, *in rediuiuum furorem.*

Pag. 181.

Inde nihil necessariæ substructionum in ædibus moles ingentes, auxiliorum cateruas, legionum sumptus facilè vincebant: quinetiam prandiorum & cœnarum magnitudines R. P. sanciebat. VI.

iennensis liber, *aulicorum cateruæ, legionum:* statim, *r. p. sentiebat.*

Pag. 186.

Perfertur nuncius Consulem me creatum, sine impendio, quod iam diu paucis, sine labore, quod numquam, sine petitione, quod nemini. VII.

ostulat crescentis orationis gradatio, *quod nonnumquam.*

Pag. 189.

Vnde factum est, vt maiores nostri viderint Gabinios designatos, & repulsos Catones. IIX.

lito, *Vatinios.*

Pag. 190.

Ita seruiendi miseranda patientia, assentandi mira calliditas: ministrorum aulæ cotidie limina terebantur: ad fores eorum qui regijs cupiditatibus seruiebant, ternos patriciæ gentis viros cerneres ab huiusmodi dedecore non imbri, non gelu, non amaritudine ipsius iniuriæ deterreri. IX.

it, *ternos patriciæ gentis:* quid? soli tres adulatores patricij? Scrib. *seruos
triciæ g.* aut potiùs, *cernuos.* & id verum arbitror. nam sequitur, *demissi
entesq. vix capita supra eorum quos precabantur genua tollebant.* explicat
i tur adulatorium & submissum gestum cernuantium. Tertullianus
oc ostendit in honore habendo vsurpatum, De Pænitentia: *Sed enim illi
i ambitu obeunt capessendi magistratus, quas non ignobilitates vestium ad-
stant? quæ non atria crudis & nocturnis salutationibus occupant? ad omnem
ursum maioris personæ decrescentes.* Et Ammianus lib. XXVIII. *salutasse
manos humum pænè contingentibus membris* describit.

INDEX EPISTOLARVM

LIBRI IIII.

IVST

IVSTI LIPSI EPISTOLICARVM QVÆSTIONVM LIBER QVARTVS.

EPISTOLA I.

I. LIPSIVS BENEDICTO ARIÆ MONTANO, V. C.

QVÆ singula mirari in homine solemus, Benedicte Aria: ea consecutum te possum dicere vniuersa. Quid sanctius Theologiæ studio? at tu inter principes Theologos iure censeris. quid in ipso Theologo rarius, quàm peregrinarum linguarum scientia? at tu non dicam bene Græcè calleis aut Latinè; sed Hebræi te, Syri, Chaldæi, Arabes, si sermonis res sit, suum ciuem possint agnoscere. Iam vt in hæc grauiora studia Poësis aut amœniores litteræ cadant, nouum est, ne dicam inauditum. Tu non solum poëtas veteres legere audes, sed etiam in versu exprimere. quàm feliciter, docent sacra carmina tua: quorum non magis pietate capimur, quàm venustate. Itaque non refugi ad te virum grauissimum ista leuia mittere. Liuianas, inquam, aliquot notas. bona spe, qui sic amas Poëtas, fore vt non contemnas Historicos.

Lib. XXIIII. *Notæ ad Liuium.*

Nequaquam cùm tantis copiis antè tenuerat ad Pachynum classem: sed postquam ab Hippocrate occupatæ Syracusæ erant, profectus Carthaginem, accitusq; ibi & ab legatis Hippocratis & litteris Annibalis, qui venisse tempus aiebant Siciliæ per summum decus repetendæ, & ipse haud vanus præsens monitor facere perpulerat, vt quantæ maximæ possent copiæ in Siciliam traycerentur. I.

Hæc lectio manifestò βαρβαρίζει. quid enim est, *accitusq; ibi?* Nec Sigonius quidem aut sententiam aut emendationem vidit. Libri vett. *adituseq; ibi.* præsto verum esse, *adiutusq; ibi.* & à leui emendatione reddita Liuio sua sententia est. Himilco Carthaginem venerat ad augendas copias. duo eum nõ leuiter iuuerunt, & Legati Hippocratis auxilia petentes retinendis Syracusis; & litteræ Annibalis, qui monebat incumberent totis viribus ad Siciliam reciperandam. Statim.

Quod vbi AEnnensium principes iam pacti cũ Himilcone de proditione præsidii, animaduerterũt nulli occasioni fraudis Romanum patere, apertè ac propalàm placuerat agẽdum. Vrbem arcemq; suæ potestatis aiunt esse debere, &c. II.

Ea verba, *apertè ac propalàm*, absunt à meo libro, nec Vallæ ætate in Liuio legebantur. & herclè inculcata sunt explendæ sententiæ. At scire debebant mendam in voce, *placuerat*, hærere, legendumque, *Ro. patere, palàm erat agendum*. quas duas voces scilicet coaluisse.

Infrà.

III. *Contra ea Consulis pater Fabius temporum oblitos homines in medio ardore belli tamquam in pace libera de quoque arbitrari & agere aiebat.*

Manss. *libera de quoque arbitrij agere.* & indubitanter Liuiana lectio est, *libera d. q. arbitria agere.* At locus proximis prioribus lineis,

IV. *Tum posteaquam res Romana contra spem votaq; eius velut resurgeret, turpius videatur nouam referre proditionem, vt proditio pro septemuirali iudicio esset, semperq; aliud sentiret, infidus socius.*

nulla ope à me iuuari potuit. ponam mei libri scripturam veterem, *vt proditis pelli v. m. uirali indictione & semper aliunde sentiat, infidus*, & hæc interpretari decem Sibullas iubebo.

EPIST. II.

I. LIPSIVS IOANNI SAMBVCO, V. C.

Quadrigarius apud Agellium emẽdatus.

Et munus Cæsaris rectè curatum est: & anulus tuus cum effigie Augusti. Vtrumque gratum: alterum etiam inexspectatũ. Nam, vt olim non inscitè Passienus, à Cæsare beneficium fortasse exspectabam: à te satis erat iudicium. Quod idem in his Agellij locis adhibere te volo.

I. Lib. IX. cap. XIII. De pugna Manlij Torquati.*

Sed quis hostis, & quod genus, & quam formidandæ vastitatis, & quantum insolens prouocator, & cuiusmodi fuerit pugna decertatum.

Membranæ Victoris Giselini, *& cuimodi pugna*, & antè, *sed quid hostis.* verissimè.

II. *Is maximè prælio commoto, atque vtrisque summo studio pugnantibus, manu significare cœpit, vtrique vt quiescerent pugnare. Pugnæ facta pausa est.*

Ibi scribitur, *atque vtris summo*. Dium fidium appello, eam germanam Quadrigarij scripturam esse. Antiqui enim Plerus, plera, plerum, Vter, vtrim, Alterutrim, hæc talia sine copula efferebant. Pacuuius, *Plera pars pessundatur.* Suetonij etiam illud in opt. codice ita scriptum, Tiberij cap. penult. *Conclamantibus pleris Atellam potiùs deferendum*, non vt obtinuit, *plerisque.*

Liuius itẽ.

Apud Liuium lib. XXVI.

Ita æquatæ res ad Tarentum. Romanis victoribus terra, Tarentinis mari. Frumenti spes quæ in oculis fuerat, vtrosque pariter frustrata est.

In vet. cod. reperio, *vtros pariter.* & melius de Liuio sentio, quàm vt id mutem. Sed ad Quadrigarium:

Extemplo silentio facto cum voce magna inclamat.

Schidæ, *cum voce maxima conclamat.*

III. *Deinde Gallus irridere cœpit atque linguam exertare.*

Næ audax nebulo, qui priscam lectionem immutauit. Ea est, *atque lingua exerrare.* & sic etiam Buslidianus codex. Exerrare lingua, nimium aptè & signatè,

ignatè, linguam extra os proiectam per irrisum reciprocare. Verbum id Statius quoque vsus VI. Thebaid.

Plectitur in gyros dexterq; exerrat Arion.

. Giselini membranis abest etiam τὸ, *cæpit*. rectè.

Manlius iterùm scuto scutū percutit, atq. de loco certo hominē iterùm deijcit. IV.

et *.iterùm proiecit.* & omittit vocem *certo*. quæ certè inserta est.

Eo pacto ei sub Gallicum gladium successit, atque Hispanico pectus hausit: V. *dein continuò humerum dextrum eodem concussu incidit, neque recessit vsquam donec subuertit: ne Gallus impetum icti haberet.*

Hic est, *eodem concessu*: & probant sequentia. id valet, eodem impetu, eadem aggressione. Quod autem in Buslidiano est, *impetum istius haberet,* malè est. nisi fortè Quadrigarius scripsit, *impetum ictuus*, antiquè, vt Senatuis, Anuis. Stant tamen à vulgata optimæ schidæ.

Vbi eum euertit, caput præcidit. VI.

Membranæ, *caput præcedit*. & scio veteres ita scripsisse. vnde & Concæs siluæ.

EPIST. III.

I. LIPSIVS FRANCISCO RAPHELENGIO.

O EVANGELIA tua de Dionysij, Polybij, Dionis Fragmentis in Sicilia repertis! certa res sit modò, nec, vt in Liuio, vt in libris Ciceronis de Rep. fallamur. Sed audiui etiam qui diceret Antonio Augustino ...dita illa in manus esse. Credamus igitur, & gaudeamus. de Dionysio ... Polybio in primis: quibus nihil potest in historia verius, prudentius. ...m de Dione aliud est. quem legēdum cum iudicio aio, nec fidei eius ... nequaquam fidendum. Sæpè adulatur, sæpè alucinatur. vtrumque ideò, ... a Græcus, & ingenij minimè constantis. Quædam audacius in mori... externis, quædam vanius adfirmat. Dubito ne tale sit, quod legebam ... die lib. LVI. vbi ait post mortem Augusti factum decretum, ne imago ...is in funere vllo ferretur. & hoc ideò, quia in diuos relatus esset. Mira... Primùm quia ea super re nemo alius nos admonebat, ne Tacitus ...idem, qui eiusmodi sententias adulatione eximias libenter persequi... Deinde quid de Ænea, quid de Romulo Dion respōderet, & ipsis re...s in deos? quorum tamen imagines ornandæ funebri pompæ adhibe... ...litas Tacitus ait Annali IV. *Funus imaginum pompa maximè illustre ..., cùm origo Iuliæ gentis Aeneas, omnesq; Albanorum reges, & conditor ...is Romulus longo ordine spectarentur*. Sed quia de Imaginibus vide ne ... Taciti locus Annal. III. emendationis indigeat, *Dionis adseueratio dubia.*

Circumfusas lecto Claudiorum Iuliorumq; imagines, defletum in foro, laudatum pro rostris. *Tacitus emendatus.*

...quitur de Drusi funere, Germanici patris, qui in Germania perijt. Sed ... Iuliorum imagines in funere eius prælatas dicat, quærendum. Sci...s paternæ maternæq. gentis adhiberi consuesse. at in Iuliam gentem ...usus iste numquam insertus. Aliud de Germanico, aut Tiberio, aut ...so altero, quos adoptio Iulios fecit. Itaq; cùm Drusus patrē è Clau... matrem è Liuijs habuerit, dico in Tacito emend. *Claudiorum Liuiorúmque.*

rúmque. Cui enim probetur externas imagines quæsitas, omissas domesticas, in quibus multi illustres, & in primis ille Liuius Salinator esset? De hisdem imaginibus corrigo Ouidij versum VI. Fastorum,

Et Ouidius.

Vidimus ornatos, ærata per atria, picta
Veste triumphales occubuisse senes;

Legoque, *cerata per atria*. Nota res.

— veteres exornant vndique ceræ
Atria.

Loquitur Ouidius de patricijs, qui capta à Gallis vrbe inter titulos & imagines maiorum cæsi.

EPIST. IV.

I. LIPSIVS ABRAHAMO ORTELIO.

THEATRVM tuum, Orteli, vidi. & vis me verum dicere? nescio an à multis annis cuiusquam labor vtilior fuerit in vulgus. Abeant illæ infinitæ tabulæ chartæ. vnus liber regna, prouincias, vrbes, imò orbem terræ nobis tuo beneficio dedit. Auge tu, quæso, hanc munificentiam: & quod concepisse te aiunt, apta istæc ad historiam veterem: & oblita vrbium, fluuiorumque nomina, pariter vt recentia nos doce.

Quod si procedet, neque te neque quemquam arbitror
Tuæ pœniturum laudis.

vt obiter concinnem versus Attij. Præter alios scriptores, vnicè iuuet Liuium: in quo, Hispaniæ præsertim, multa ignota opida. Si otium est vide hæc pauca.

Locorum aliquot nomina reddita Liuio.

Lib. XXVIII.

I. *Martius superato Bæti amni, quem incolæ Cirtium appellant.*

Malè, Cirtium: & in manuss. Liuio reperio, *Certim*. quod propè abest scriptura Stephani, Βαῖτις ποταμὸς κατ' Ἰβερίαν. ὃς Πέρκης λέγεται ὑπὸ ἐγχωρίων. & arbitror in Stephano scrib. Κέρτης.

II. *Mago cùm Gades repetisset, exclusus inde ad Cimbim, haud procul Gadib. is locus abest, classe appulsa.*

Cimbis ignotum sanè nomen. liber meus, *ad Ambros*. de quo considerare te volo.

Lib. XXVII.

III. *Itaque in Apuliam ex Brutijs reditum, & inter Venusiam Brutiamque, minus trium millium passuum interuallo Consules binis castris consederant.*

Bene ex Plutarcho emendauerat Sigonius, *inter Venusiam Bantiamque*. & ita disertè manuss. Plinius Bantinos collocat in Lucanis.

Paullò superiùs.

IV. *Capuæ duas ædes Fortunæ & Martis, & sepulcra aliquot de cælo tacta: Cumis (adeò etiam minimis rebus praua religio inserit deos) mures in æde Iouis aurum rosisse.*

reponendum opidi nomen censeo, *Cumis (adeò, &c.)* vt Cumis mures rosserint aurum. Sic enim Liuius solet, prodigia accuratè locis distinguere.

EPIST.

EPIST. V.

I. LIPSIVS STEPHANO PIGHIO.

MI Pighi. quàm sæpè mihi est in mente iucundissimus Viennę conuictus noster! quotiens, vt Varro loquitur, & sermones tuos rumi-[?]or & humanitatem? O mœnia! ô ripæ, ô siluæ! quando, aut quis mi-[?] deus similem vitam? Equidem & cœnulas illas nostras commemini, [?]uas agitare ad vrbem festiuè solemus. quarũ condimentum non squil-[?] aut acipensere decumano constabat, sed, vt idem poëta ait,

— benè cocto
Condito, sermone bono.

[?]uarum voluptatum omnium quia nobis iam
Distractio, discidium, vastities venit:
[?]e, quod vnum reliquum est, frequentemus litteras, & desiderium ab-[?]ntiæ his alloquiis leniamus. De profectione vestra in Italiam pende-[?]um animi.

Μὴ δή μοι τελέσωσι θεοὶ κακὰ κήδεα θυμοῦ.

[?]go in Isscanum meum me abdideram, cupidine quietis. quam sæpè in-[?]rpellant milites, tam grati hospites mihi, quàm nobis solent Cornicu-[?]ille & Nigrinus. In Iulio Capitolino hæc vide. *Ad Iulium Capitolinũ nota.*

In vita Gordiani.

Adolescens cùm esset Gordianus, de quo sermo est, poëmata scripsit, quæ om- I.
nia exstant, & cuncta illa quæ Cicero ex Demetrio & Arato & Alcyonas & Vxorium, & Nilum. quæ quidem ad hoc scripsit vt Ciceronis poëmata nimis antiqua viderentur.

[?]uis Demetrius iste poëta, ignoro. & aliter, non agebatur hic de iis quos [?]icero imitatus sit, sed opera eius nominabantur, quæ æmulatus Gor-[?]nus. Aldina prisca editione erat, *& Aratum.* Dico leg. *cuncta illa quæ [?]cero ex diametro, & Aratum & Alc.* Gordianus, inquit, ex professo & [?]dio contendendi scripsit eadem omnia Ciceroni, Aratum, Alcyo-[?], &c. Posset & legi, *eodem metro.*

In M. Antonino.

Profecti tamen sunt paludati ambo Imperatores, Parthis & Marcomannis II.
cuncta turbantibus, aliis etiam gentibus, quæ pulsæ à superioribus barbaris [?]ugerant, nisi reciperentur, bellum inferentibus.

[?] Germanis agitur. quid ad Parthos? Scribendum, *Catthis*, aut, *Qua-* III.
[?] nisi fortè, *aperiè Marcomannis cuncta.*

[?]erùm Cæsarem exsecto sub aure tubere septennem amisit, quem non plus [?]uinque diebus luxit. Consolatusq; etiam medicos, actibus publicis reddidit.
[?]id hoc? vt Imperator consolari medicos debuerit? nugæ. Scribo, *Con-[?]usque, etiam medios actibus p. reddidit.* Ait, Super aliquo negotio aditus, [?]rrupit illos ipsos quinque dies, & res publicas egit. Simile quod de [?]Manlio Torquato in Liuij Epitoma scriptum: *eum funeri filij non in-[?]uisse, & se consulentibus aditum patêre iussisse.* Seneca de C. Cæsare, *Ta-[?] intra tertium diem* (quàm filia functa esset) *imperatoria obiit munia, [?]m citò dolorem vicit quàm omnia solebat.*

EPIST.

EPIST. VI.

I. LIPSIVS NICOLAO BRYARDO, V. N.

Quæsitum super Plauti falsæ rei versu.

EXPLICA nobilissime Bryarde in hoc Plauti versu æstum meum Mænechmis,

Nam nisi me animus fallit, hi sunt gemini germani duo;
Nam & patrem & matrem commemorant pariter qui fuerint sibi.

Pronuntiat hæc Messenio seruus, & an mentiatur nescio, dicit cer mendacium Nam quod ait patrem & matrem commemorasse eos: patre, verum: de matre, fallit. Multis pòst versibus demum mater quæ tur & nominatur, *Quod erat nomen nostræ matri?* ME. *Theusimarcc.* Ant de matre nullũ verbum. Peccauit Plautus, an seruus, an potiùs scripto Et vix est vt non emendandum sit, *Nam & patriam & patrem*. quod p suadet series rei gestæ. Pater nominatus erat, *me esse dico Moscho prog tum patre:* patria autem, *Siculus sum Syracusanus*. & quod emendatione planè firmat, repetit statim seruus idem,

— Neque lacte lacti, crede mihi, vsquam similius
Quàm hic tui est. posteà autem eamdem patriam ac patrem
Memorat. ——

EPIST. VII.

I. LIPSIVS IOANNI LIVINEIO.

In Liuio quædam.

DISCESSISSE te à nobis, mi Liuineie, & dolui & sum gauisus. Dol quia priuabar amico, & quasi compare studiorum: gauisus sum q ad C. V. ibas auunculum tuum. apud quem mansio tua, abesse non p test, quin & ex re tua sit, & ex dignitate. In Liuio hæc obseruabam.

Lib. XXIV.

I. *Index vnus ex coniuratis Theodorum à quo ipse appellatus erat nomin potuit.*

Liber scriptus quem vidisti apud me, *vnum ex.* & sic leg. erat etiam c tra libros. In oratione Q. Fabij.

II. *Sed cùm in hoc bello, cum hoste, numquam ab vllo duce sine ingenti no clade erratum sit.*

Ibidem est, *in hoc bello, in hoc hoste*, melius certè.

III. *Quin Romæ quoque in ipsa vrbe secundum apum examen in foro vis quod mirabile est quia rarum affirmantes quidã legiones se armatas in niculo videre, concitauerunt ciuitatem ad arma. qui cùm in Ianiculum i sent, negarunt quemquam ibi præter assuetos collis eius cultores apparui.*

Defectus in eodem.

Si quis alius, fœdatus locus. Primum quid est, *secundum apum examen* a prosperum, an secundò visum? Logi. ego arbitror abesse loci nomen & stellam ponendam, donec iuuent libri, sic, *in ipsa vrbe secundum * a examen*. Scripsit enim, *secundum Curiam, Rostra*, aut quid tale. nisi tam fuit in archetypo, *in ipsa vrbe* II. *apum exa.* ex quo perperàm *secũdum* ego fecerim *bis*. Iam quàm aptè illa iuncta videntur, *quod mirabile est rarum affirmantes?* At tu crede meæ fidei, quinque illa verba purũ pu

Et turpe glossema.

glosse

lossema esse: & cùm Liuius inter prodigia recensuisset examen apum in foro, nescio quis Siculus Momar ad oram adnotauit, Quod mirabile est, quia rarum. Lege igitur, *in foro visum.* *Affirmantes quidam, &c.* Illa etiam, *qui cùm in Ianiculum iuissent*, corrupta sunt, ex fide mei libri scribenda, *qui tum in Ianiculo essent.*

EPIST. IIX.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

VIDI furtim Satyras illius suauissimi amici nostri, scisne? & peream si quidquam vidi venustius aut eruditius. In singulis paginis, imò versibus notæ elucent reconditæ & vetustæ doctrinæ. Quæ autem vbique vrbanitas? qui sales? & quidem plerique à Plauto: quem ille poëtam in alio genere carminis imitatur diuinitus. O dolorem nostrum siquid illo sequius! Nam tempora vides & ancipites casus. Sed quod ad me: est quidam, vt audio, qui me in Præfatione quapiam meditatur venustè tangere. quid facturus sit, nescio: hoc scio, siquid mouebit,

Ego rusticatim tangam, vrbanatim nescio.

vt ait poëta vetus Sed hem! de illo ex gente Tiberij Cęsaris, quàm pręter opinionem accidit! quàm immerito meo! Di bene, quòd tu, quòd Lernutius viuatis, illarum rerum conscij & testes. Quamquam ad illius minas possum dicere, Vapula Papiria. rectè Homericus Agamemnon,

Οὐ γὰρ ἐπὶ ψευδέσσι πατὴρ Ζεὺς ἔσσετ' ἀρωγός.

Attij versus istos apud Nonium facio iudicij tui. *Attius poëta varijs locis correctus.*

In Peruico.

I. *Attius Armorum iudicio. Sed peruico Aiax animo atque morabilioni.* Lego, *Sed p. A. a. atque inorabili.* Trimeter est, dixitq; Attius inorabilem, qui exorari non possit. Illud *Ioni*, inserendũ est sequenti versu Plautino.

In Liquidum.

II. *Attius Stasiast. Cùm subidæ delio de lore hoc animo corpus liquerit.* Corrigo, *Cùm subit Edilij, dolore hic animos corpus liquerit.* Verba amatoris sunt, & Edilium, siue Hedylium persona mulierculæ comicæ etiam apud Plautum Pseudolo. Animos, pro, animus antiquè.

In Mertaret.

III. *Attius Antenorid. Fortasse an sit quod hîc non mertet metus?* Scribo, *Fortassean sit q. hîc nos mertet m.* & notandum hîc illud Fortassean, quod Agellius, Appuleius alijque vsurpant. *Fortassean, vox vetus.*

In Sanctitudo.

IV. *Attius Phœnissis: Delubra cæli tu maris sanctitudine.* Fortasse fuit, *Delubra cælitum, aræ sanctitudines.* oratio cuiuspiam precantis & aram tenentis.

In Vulgus.

V. *Attius Eurysace: Diffidam amantem cidere turbet vulgum ambigua, Attius. Euitat mæros disiicit.* Portenta, non verba. Lego, *Diffugiam, an mantem, nequid ea re turbem vulgum, ambigua.* Sequenti exemplo vox abest, aliàs hilum non facit ad rem Nonij. Exple sic, *Attius: Vulgum euitat, mæros disiicit.* De vrbis cuiuspiam euersione agebat, & Euitare pro vitam tollere posuit.

In Anima.

VI. *Att. Menalippa: Egóne auxilio motus, temerè vt hosti me animato offeram*
Diuinabam, *auxilio nudus.*

In Confidentia.

VII. *Attius Myrmidonibus: Iram infrenis obstes, animis reprimas confidentiam.*
Lego, *Irai infreni si obstes, animi repr.* Non malè etiam, *Iram infrenes, obstes animis.*

In Dignatus.

IIX. *Attius Atreo: Quò me ostendam? quod templum adeam? quo more funesto colloquar?*
Scrib. *Quoi me ostendam? &, quem ore funesto coll.*

In Opinio.

IX. *Attius Eurysace: Opinione factum est, quanto minus stirpem educabant, tanto vereremur magis eos esse.*
Emend. *stirpem edictabant.* Ipsi versus in trimetros allegendi,

Opinione factum est quanto minus
Stirpem edictabant, tanto vt reremur magis
Eos esse. Litteram M, non elidendum.

EPIST. IX.

I. LIPSIVS NICOLAO FLORENTIO.

ITALIA te adhuc tenet, Florenti, &, vt hæ turbæ fluunt, ætatem tenebit. Qui enim tranquillis rebus redire spreuisti, dulcedine captus soli illius & cæli: quid te nunc putem in his Belgicæ ruinis? Quæ quidem in perpetuum amisisse illam simplicitatem videtur, cuius nomen Iuuenalis non audet dicere. Ego plurimùm sum in villa & hortis

Μέγα μὲν γνῶμα διώκων,
Μέγα δὲ καὶ κατέχων.

Historia me & antiquitas capit: in qua explicáda sæpè opus est iudicium tuum. His diebus legebam Dionis Epitomen à Xiphilino.

De sententia Xiphilini quæsitũ.

In vita Commodi narrat.

Στρουθόν δε ἀποκτείνας καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀποτεμὼν, προσῆλθεν ἔνθα καθήμεθα, τῇ τε ἀριστερᾷ χειρὶ ἐκείνην, καὶ τῇ δεξιᾷ τὸ ξίφος ἡματωμένον ἀνατείνας. καὶ εἶπε μὲν οὐδὲν, τὴν δὲ κεφαλὴν τὴν ἑαυτοῦ σεσηρὼς ἐκίνησεν ἐν[...] δεικνύμενος ὅτι καὶ ἡμᾶς τὸ αὐτὸ τοῦτο δράσει.

Struthiones ad Circum.

Ridiculum factum. & auget risum interpres, qui vertit, *absciso capite passeris.* Struthiocameli, dicere debuisset. De gladiatorijs enim Commodi factis sermo est, & Struthiocamelos iam inde à Plauti tẽporibus solemne Romanis in Circo ad pugnam & spectaculum dare. Capitolinus de apparatu Circi, *Alces decem, Tauri Cibyratici centum, Struthiones Mauri miniati trecenti.* Herodianus de eodem Commodo, Λαβὼν οὖν ποτε βέλη, ὧν αἱ ἀκμαὶ ἦσαν μηνοειδεῖς, ταῖς Μαυρουσίαις στρουθοῖς ὀξύτατα φερομέναις καὶ πο[...]δῶν τάχει καὶ κολπώσει πτερῶν, ἐπαφεὶς τὰ βέλη κατ᾽ ἄκρου τοῦ τραχήλου ἐκ[...]ρατόμει, ὡς τὰς κεφαλῶν ἀφῃρημένας ὁρμῇ τοῦ βέλους ἔτι περιθεῖν αὐτὰς ὡς μηδὲν παθούσας. Ex quibus facilè est Plauti versum Persa interpretari.

Plautus explicatus.

Vola curriculo. P. istuc marinus passer per Circum solet.

Pass[...]

[P]asser marinus Struthiocamelus, quia trans mare aduectus. Græcis, [Σ]τρυθὸς διαπόντιος, Στρυθὸς μεγάλη, vt Luciano: & simpliciter Στρυθὸς, [v]t hîc Dioni. Puto & Latinis ἁπλῶς Passer dictus, vt inscriptione, quæ [N]eapoli,

AEDILITAT. LAVDABILITER. ADMINISTRAVIT. ET. DIEM. FELICISS. III. ID. IAN. NATALIS. DEI. PATRI. N̄. VENATIONE. PASS. DENIS. BESTIS. ET. IIII. FERIS. DENT. ET. IIII. PARIBVS. FERRO. DIMICANTIB. CETEROQ. HONESTISS. APPARATV. LARGITER. EXHIBVIT. *Lapis antiq. interp.*

[S]am interpretor, VENATIONE PASSERIS. Iudicare te, Florenti, vne [o]mnium peritissime harum rerum, volo.

EPIST. X.

I. LIPIVS IOSEPHO SCALIGERO, IVLI. F.

NON est antiquarius Liuius, fateor: sed nec omnia in eo protrita, & à fece vulgi. Vetustæ dictionis plura haud dubiè vestigia exstarent, [ni]sque correctorum audacia fuisset. qui peccare se putabant, nisi hoc [p]eccatum in omnibus scriptoribus peccarent. Venio ad te Prætorem, [S]caliger, in aliquantis verbis, quæ interdicto Vnde vi restituenda viden[tu]r, ex fide libri. *Antiquæ scripturæ aliquot in Liuio.*

Lib. xxv. De militari tumultu Syracusis.

Sedato tandem tumultu exsequentibus sciscitando mercenariis quæ acta cum Romanis essent, dilucere id quod erat, cœpit: aliam suam ac transfugarum caussam esse. I.

[M]eus liber, *tumultu aquirentibus sciscitando*. Tu non dubitabis quin Li[ui]us, *anquirentibus*, scripserit.

Lib. XXIIII.

Adiectum est Prætoribus ac delectis Senatorum etiam militare consilium, iussi & duces ordinum, præfectiq; auxiliorum simul consulere. II.

[V]etus, *simul consiliare*, eoque verbo Horatius & Tacitus vsi.

Lib. XXII.

Ab eodem Prætore ex Senatusconsulto litteræ ad Consules missæ. III.

[M]anss. *ex Senatusconsultu.* & eam scripturam alibi iterat. Sanè antiqui [I]ussum & Iussus, Consultum & Consultus dixerunt, taliaque. Plautus [T]rinummo,

Me absente atque insciente, inconsultu meo,
Aedes venales hasce inscribit litteris.

Lib. XXI. extremo.

Hæc procurata votaq; magna ex parte leuarunt animum religione. IV.

[I]d est, *leuarunt animũ religionis.* Nec id mutim. Legi apud nescio quem [v]eterum, *Leuare curarum:* apud Plautum, *Nec sermonis fallebar tamen:* [a]pud Quadrigarium, *Quiescere pugnæ.* Cuius locus apud Agellium lib IX. [ca]p. XIII. diserte & expressè sic legitur in optimis Giselini schidis, *Manu*

 signifi-

significare cœpit vtrique vt quiescerent pugnæ. Facta pausa est.

Lib. XXIII De Consentia capta.

V. *Itaque vrbe defensoribus vacua facilè potiti sunt hostes.*

Anteà in omnibus libris legebatur, *vrbe defensoribus vastata.* & ita meu codex. Vir doctus magnam mendam dixit esse in voce, *vastata*, & repo suit *vacua*. Ego verebar ne Liuius scripsisset, *vasta*. quomodo proprie lo ca sola & deserta vocabant. Sallustius in Iugurthino, *Mons & ab natura, e ab humano cultu vastus.* Virgil.

Hæc ego vasta dabo, & lato te limite ducam.

Lib. XXII. De Vere sacro.

VI. *Siquis clepsit, ne populo scelus esto, néve cui cleptum erit. siquis atro die fa xit insciens, probè factum esto.*

Liber manuscr. *siquis altero die.* nec reijcio. Festus, *alter & pro non bono pon tur, vt in augurijs altera auis. sic alter nonnumquam pro aduerso dicitur e malo.*

Lib. XXIII.

VII. *Comprehendiq́; Decium Magiũ, atq; ante pedes statutũ caussam dicere iussi*

Libri omnes, *ante pedes destitutum.* nec caussa erat mutandi. Amant ho verbum in illa re veteres. Gracchus, *Palus in foro destitutus est, vestimen detracta sunt.* vbi item alij, *defixus*, maluerunt. Poëta vetus, *Ita me destitu nudum.* Liuius ipse lib. II. De Mutio Scæuola, *Ante tribunal regis destitu tus, tum quoque inter fortunæ minas.* sed & hunc locum distinguendo de prauarant.

Lib. XXII.

IIX. *Quas ob res si antiquus animus plebi Romanæ esset, audacter se laturun fuisse de abrogando Q. Fabij imperio.*

Vetus, *audaciter.* scimus Ciceronem ipsum sic locutum.

EPIST. XI.

I. LIPSIVS PAVLO MANVTIO.

EGÓNE vt ad cuiusquam iudicium in Ciceronis scriptis appellem quàm tuum? vix mehercle si viuat Cicero ipse. Vide igitur.

Cicero emendatus.

Lib. II. De Legibus.

I. *Quæq; augur iniusta, nefasta, vitiosa, dira, defixerit, irrita infectaq́; sunto*

Defigendi verbum nõ videtur aptum. Arbitror scriptum antiquè fuisse *dira deixerit.* vnde natum defixerit, littera immissa. vt in Varrone De R rust. lib. I. initio.

Et Varro.

Quare quoniam emisti fundum, quem benè colendo fructuosum conficere velis, meq́; vt id mihi habeam curare roges, experiar.

Lego, *vt id mihi habeam curæ*, r. littera malè inserta.

Lib. V. Epist. ad Atticum, Epist. XIX.

II. *Quod scribis libenter repulsam tulisse eum, qui cum sororis tuæ filij patru certaret, magni amoris signum.*

Malim, *libente te repulsam.* valet, te gaudente & volente.

Lib. X. Epist. XV.

III. *Pridie Idus Hortensius ad me venit scripta epistola. vellem cetera eius. quàn in me incredibilem ἐκτένειαν? qua quidem cogito vti.*

Lege

.egerim,*belle cetera: eiusq; in me i. ἐκτένειαν. qua q.*

Lib. II Epist. II.

Κορινθίων καὶ Ἀθηναίων puto me Romæ habere. mihi heredes. lege hoc doceo. mirabilis vir est. IV.

ta vulgatis erat. Lambinus restituit, *mihi crede legendus est, mirabilis vir* ·t. sed aberrat longius à scriptura. Emendo, *mihi credesis, lege hoc otio. mirabilis.* Ait, hoc otio, quia Atticus id temporis in Epiro.

Lib. x. Epist. VIII.

Hic tamen secum Cytheridem lectica aperta portat; altera, vxorem. V.

.ego, *alteram vxorem.* Ista enim Cytheris Antonio quasi vxor.

EPIST. XII.

I. LIPSIVS IANO LERNVTIO.

REM atrocem, & Tragœdia non epistola dignam! Nobilis ille iuuenis, N. quem olim familiariter nouimus, in Italiæ Neapolim venit. ·on diu ibi vixerat, cùm amauit ipse dicam, an vltrò adamatus est à no·li matrona? Nosti Italiam, nosti sexum:

——— Τίνα τρομέουσι γυναῖκες;

·ertè accitum ab illa ferunt incautum iuuenem. venit, paruit, commea·t furtim, res mariti egit, & quæ non opus est dicere. Non fefellit illa ·όρος εὐνῇ quemdam è seruis. domino indicat. dominus cõdita ira, parat ·tionem. Seruare intentè eumdẽ hominem iubet dum Mars esset cum ·enere sua. nec diu factum est, nunciatur marito adesse. Domum redit, ·umpit cubiculum comite illo seruo: infelicem adolescẽtulum è lecto ·otrahit nudum ac iam vix viuum. in oculis coniugis multis ictibus ·nfecit. Adijcitur deinde succidanea victima vxor ipsa. Cadauera nuda ·lacera noctu in viam proijciunt: ipsi, priusquam luceret, se in pedes. ·abes tristem historiam, & quam rectè Theocritæo versu concluserim,

*Χαιρέτω ἁ Παφία· Φοῖβος μόνον ἵλαος εἴη. *Saluebit Venus, at faueat modò Phœbus Apollo.*

·e Plauti versu, Truculento,

Thetis quoque etiam lamentando lessum fecit filio.

·nil adfirmare habeo. Libri scripti quos viderim, omnes, *lausum fecit.* ·mireris idem esse in editionibus antiquis. Vereor ne illa lex XII. *Νέ·ulessum funeris ergo habento*, corrumpendo Plauto fuerit. At illa potiùs ·rrigenda erat ex Plauto. Suspicor veteres, Losum & Lausum dixisse, ·Plostrum & Plaustrum: vnde mox factum, Lesum & Lessum. Certè ·od Ælius ab eiulatione lugubri id deriuat: à me est. & illa eiulatio ma·iestò inest in sono Lausi. Cogitemus tamen. *Lausum in Plauto & xij. an Lessum?*

EPIST. XIII.

I. LIPSIVS FRANCISCO PYTHOEO.

CVM fratrem tuum Petrum, cùm te Francisce intueor: occurrit illa Achillis apud Euripidem admiratio,

*Ζηλῶ δέ σου μὲν ἀδελφὸν, ἀδελφοῦ δὲ σέ. *Ob te beatus frater, ob fratrémque tu.*

 Adeò

Adeò vterque alteri, & moribus & doctrina, ornamento estis: nec na solùm fratres videmini, sed facti. Præclara consensio. quæ caussam mi dedit & amandi tui, & scripto compellandi. Emendationem hanc in L uio vide.

De testudine militari Liuij locus expensus.

Libro XLIV.

Id tantum dißimile fuit, quòd & in fronte extrema, & ex lateribus, soli ne habebant super capita elata scuta, ne nudarent corpora, sed prætecta pugna tium more. ita nec ipsos tela ex muro missa subeuntes læserunt: & testudi iniecta, imbris in modum lubrico fastigio, innoxia ad imum labebantur.

Testudinem militarem Liuius describebat, sed istud, *imbris in modu*, vt Sallustius loquitur, suspicio de mendo. Magis est vt Liuius scripse *imbricis in modum.* Imbrex, incuruum genus tegularum, ad deriuanda aquam. Isidorus: *Tegulæ vocatæ quòd tegant ædes: Imbrices, quòd accipia imbres.* Glossarius liber, *Imbrex*, καλυπτήρ. Plautus & Sisenna. Frustrà vestrâs ille vir doctus, qui confundit cum Festi Ambrex. Quod ad Li sententiam: nil pote aptius. Semper illa coagmentatio & quasi conte tus scutorum in Testudine, amat comparari cum ædium tectis. Plut chus in Antonio, Τὸ δὲ σχῆμα παραπλήσιον ἐρέψει γινόμενον, ὄψιν τε θεατ κὴν παρέχει, καὶ τῶν προβλημάτων στεγανώτατόν ἐστι πρὸς ὀϊστοὺς ἀπολισθ νοντας. Quod ait, ὄψιν τε θεατρικὴν παρέχει: non fuit vertendũ, vt vul interpretum, *speciem theatri præbet.* neque enim Plutarchus dixit Te dinem formam theatri referre: sed, *Ea forma tectis ædium non absimilis ludicri theatralis spectaculum præbet, & firmißimum munimentum est*, Nam ὄψις, hîc, θέαμα. Imò & Testudinem hanc solent in circum in cere voluptatis caussa: & inde traducta res ad vsum belli. Vide Liuiu proximis superioribus verbis diffusè explicantem. Quod legitur p tereà, *& in fronte extrema*, lego, *in fronte, extremi.* idque res clamat.

Quid imbrex.

Plutarchus interpretatus.

EPIST. XIV.

I. LIPSIVS GVIDONI LAVRINO, V. N.

QVOD olim de Cæsare celebre dictum fuit, aut non nasci eum Ro. rep. debuisse, aut non mori: idem mihi in mente est quoti incido in scriptores veteres, Guido Laurine: qui non fato, sed si ver amas, maiorum ignauia nobis perierunt. Aut enim scripsisse diuino ros non oportuit: aut scripta non abisse. Et vt parentes leuiùs ferunt natos sibi liberos, quàm posteà denatos: sic nobis fortasse, si scripta nesciissemus, dolor non erat; idem, cùm fragmenta intuemur & tit pulcherrimorum operum, angimur desiderio & torquemur. Quòd hi accidit in Sallustio. cuius historiarum fragmenta vidi collecta à fa liari nostro Lud. Carrione, & auspicijs tuis emissa. Gauisus sum in a gloria: dolui in tam immani iactura, cùm ex libris sex Historiarum pluribus, quibus res populi Ro. ab anno vrbis DCLXXVI. complexu bellum Catilinæ erat, tam paucas, tam laceras reliquias vidi superar quibus hæc obseruabam.

Fragmenta Historiarũ Sallustij carptim emendãtur.

In oratione Philippi lib. I. Histor.

1. *Ceterùm illi qui gentis Aemiliæ benefacta extollebant, & ignoscendo p*

Ro.magnitudinem auxisse, nusquã etiam tum Lepidum progressum aiebant. Dignum nota, Auxisse, παθητικῶς, pro Auctum esse, Catonis & veterum exemplo. De quo dixi ad Tacitum.

Itaque Sertorius leui præsidio relicto in Mauritania, nactus obscurã noctem, astu secundo furtiuaq; celeritate vitare prœlium in transgressu conatus est. .II
Lego, *in Mauritaniam*. & præsidium relictum Carthagine Noua puto, nõ in Mauritania. Ex Plutarcho liquet de historia, qui narrat Sertorium, cum tribus millibus militum confugisse Carthaginem Nouam, atque ibi conscensis nauibus in Mauritaniam traiecisse. Sed ad Sallustij sententiam vox requiritur. Vulgata in Agellio lectio (nam is hoc fragmentum lib.x.retulit) concipitur, *furtim aut celeritate*. quid si legamus? *furtim abijt, celeritate vitare prœlium in transgressu conatus.* postrema voce mutila. Certè *auit*, pro, *abit*, tralaticius error.

In Epistola regis Mithradatis ad Arsacem.

Persen deinde Philippi filium post multa & varia certamina apud Samothracas deos acceptum in fidem, callidi & repertores perfidiæ, quia pacto vitam dederant, in somnis occidêre. III.
Non intellego. quomodo enim si pacto vitam dederunt, liberi à perfidia Romani, siue in somnis siue vigilantem occiderint? Sed vera correctio est, *insomniâ occidere*. ἀϋπνίᾳ. Plutarchus in Æmilio duplicem famam mortis eius tradit. Alij, inquit, inedia mortem sibi consciisse adfirmant: alij à militibus qui eum custodiebant somno prohibitum, atque continuis vigilijs perijsse. Hoc posterius ergo Mithradates, vt inuidiosius, posuit.

Et mox Fufidius adueniens cum legionibus, postquã tantas asperitates, haud facilem pugnantibus vadum, cuncta hosti quàm suis oportuniora videt. IV.
Vereor ne leg. *Aufidius*. & de bello Sertoriano accipio. Nam Aufidius à Plutarcho in Sertorio nominatur Bæticæ Præfectus, quem Sertorius ad amnem Bætim vicerit duobus milibus militum de exercitu eius cæsis. Hanc ergo pugnam hîc tangit Sallustius, & quæ de vado amnis & asperitate locorum dicuntur, pertinere ad Bætim volo.

Lib. II. Histor.

Hi saltibus occupatis, tum externorum agros inuasere, frumentiq; ex inopia graui satias facta. V.
Laudatur à Nonio, in Satias. Sed illud, *tum externorum*, gentis haud dubie nomen fuit. Lego, *Termestinorum agros*. Populi sunt citerioris Hispaniæ, Tacito, lib. IV. Annal.

E muris canes sportis demittebant. VI.
Legerim, *ciues sportis*. Sermo fuit de obsessis, qui è suis aliquot per funem sportis demittebant. Aut tale aliud.

Lib. III. in oratione M. Lepidi Tribuni pl.

Mihi quidem satis spectatum est, Pompeium tantæ gloriæ adolescentem malle Principem volentibus vobis esse, quàm illis dominationis: & socium auctoremq; in primis fore tribunitiæ potestatis. VII.
Legendo, *dominationis socium: auctoremq; i. p. f. t. p.* Quod sequitur, *Sed verborum satis est, neque enim ignorantia res claudit*, Claudit, valet, deficit, monui

Claudo antiquum, pro Deficio, in Terentio & Auson.

monui olim id verbi in Terentij Eunucho reponendum, *Benignitatem claudere*, nec multis persuasi, quamquam apertè agnoscit Donatus. Vsu eo etiam Ausonius in Prologo Ludi Sapientum,

Scitis profectò quæ sint; sed si memoria
Rebus vetustis cludit, veniet Ludius
Edisserator harum quas teneo minus.

Cludit memoria, vt hîc, Res claudit.

Lib. IV. in Epistola Mithradatis.

IIX. *Tibi perpetuò pace frui liceret, nisi hostes opportuni & scelestissimi. Egregi fama si Romanos oppresseris futura est. neque petere audeam societatem; frustrà mala mea cum tuis bonis misceri sperem.*

Hiulca omnis oratio, fortasse & manca. Legebam tamen, *Tibi si perpetu pace f. liceret: nisi h.o. & scelestissimi: egregia fama s. R.o. futura esset: neque p. tere, &c.* voce vna addita, altera immutata.

Inter incerta.

IX. *Tota autem insula modica & cultibus inanis est.*

Scribo, *cultoribus inanis.*

X. *Magna gloria tribunus militum in Hispania T. Didio imperante, magn vsu bello Marsico paratu militum & armorum fuit. multáque tum duct eius, quæ rapta primò per ignobilitatem, deinde per inuidiam scriptorum c lebrata sunt. quæ eminus faciem suam ostentabant aliquot aduersis cicatr cibus & effosso oculo.*

Exstat apud Agellium lib. II. In verbis, *multaq; tum ductu eius* * ponen nota. abest enim vox, *gesta*, aut similis. Nec illud sincerè, *per inuidiam scriptorum celebrata sunt.* fortè, *per inuidiam proscriptorum.* hoc sensu. Sert rij præclara facta, primùm propter ignobilitatem eius minùs animis h minum insederunt: deinde, cùm in magna inuidia proscriptio esset, a que inter alios ille talis vir proscriptus, celebrari eius laudes cœptæ. S & in sequentibus lego, *Cominus faciem suam ostentabat.* non, *quæ emin* nec, *ostentabant.* In oratione prima de Rep. ad Cæsarem, quas equide Sallustij esse numquam dubitabo.

XI. *L. Postumius & M. Fauonius mihi videntur quasi magnæ nauis superuacnea onera esse: vbi salui peruenire visi sunt: siquid aduersi coortum est; illi potissimum iactura fit, quia pretij minimi sunt.*

Manifestò hæret sententia, & abest alterum membrum. sed mentior. tet, non abest. Nam meo animo, eleganter emendabitur, *vbi salui per. nêre, viri sunt: siquid aduersi; &c.* Comparat Postumium & Fauoniu cum oneribus nauis. & si quidem tranquilla nauigatio est, & cùm ad p tum peruenêre; salui ipsi, & viri sunt. si tempestas ingruit exoneratur uis, & illi eijciuntur. Hoc disertim scribere Sallustius voluit.

XII. *Et quoniam iudicia primæ classis mittenda putem; quæ descriptio, qui num rus, in quoque genere futurus sit, ea mihi omnia generatim describere h. difficile factu fuit.*

Lego, *primæ classi committenda putem.* vel, *classi submittenda.* Probat ipse periori parte orationis: *Quare*, inquit, *omnes primæ classis iudicare pla sed numero plures quàm iudicant.* De classibus iudicum, res obuia.

In ca-

In oratione altera.

Iuuentus probitati & industriæ, non sumptibus neque diuitijs studeat. id ita eueniet, si pecuniæ, quæ maxima omnium pernicies est, vsum atque dedecus demseris. XIII.

…ibo, *vsum atque decus.* Sæpè aliàs Sallustius monet, pecuniæ & diuitijs …nionem splendoris detrahendum. Decus igitur demitur pecuniæ, si …mo ob eam magis honestus aut clarus.

Statim:

Nam sæpè ego cum animo meo reputans, quibus quisque rebus clarissimi viri magnitudinem inuenissent, quæ res populos nationésve magnis auctoribus auxissent. XIV.

…to emend. *magnis auctibus auxissent.*

EPIST. XV.

I. LIPSIVS M. ANTONIO MVRETO.

QVOD Iuuenalem doces M. Antoni; rectè & ordine facere te puto, vt in Sc[ti] formulis est. Certè si vlla tempora, hæc Satyram deside…t: & in Satyra, nemo idoneor ad mores corrigendos Iuuenali. Eius …o veteri vsus sum à viro docto Petro Diuæo. in quo Satyra IIX. his …sibus, *Iuuenalis versu vno auctus.*

Quis fructus generis tabula iactare capaci,
Fumosos equitum cum Dictatore Magistros?

…dius inserebatur nec lectus antè nec visus:

Quis fructus g. t. i. capaci
Coruinum? posthac virga deducere multa
Famosos equitum c. D. Magistros?

…celus sit, dubitare de germanitate. Neque enim de triuio versus est: & …em nimis aptus. Multam virgam vocat, multos lictores. nam Dicta… XXIV. fascibus vtebatur: Magister equitum, sex In Carrionis manss. …o eumdem versum exstare comperi. Sed vt hoc versu Iuuenalem au…, ita altero minutum volo:

Satyra XIV. *Et altero minutus.*

Plurima sunt, Fuscine, & fama digna sinistra,
Et, quod maiorum vitio sequitúrque minores,
Et nitidis maculam ac rugam figentia rebus.

…ndum versum ex vet. libro Canterus primus adtexuit, & ex suis de… Pulmannus. Mihi tamen liquet iurare, à Iuuenali numquam eum …um aut scriptum. Facilè docuero, vnde in libros manarit. In manss. …isque, Satyris sua argumenta versu præfixa sunt, memoriæ iuuandæ. …atyra X. præponitur, *Arguit hæc hominum curas, & inania vota.*
…yra XI. *Lauta reprenduntur conuiuia, parca probantur.*
…yra XII. *Arguit hæc auidos, nimium nimiumq; rapaces.*
…yra XIII. *Mens cruciat prauos, sapiens fert damna modestè:*
…em nugamenta in ceteris. At hi versus, (quod in Diuæi libro vidi:) …erdum & ad marginem libri scribuntur nec dubito quin ab hac caus-

ſa ille peregrinus irrepſerit in vrbem. Nam argumentum Satyræ huit fuit, *Et quod maiorum vitium ſequiturq́; minores*. Confirmant Diuæi & Carrionis libri, in quibus nullus legitur: ne addam, ineptum verſiculur eſſe, & ſententiæ turbatorem.

EPIST. XVI.

I. LIPSIVS MAXIMILIANO A BORSSELE, V. N.

PALLADEM armatam cur antiquitas pinxerit, deſino quęrere: cauſſar in te video, vir nobiliſſime. qui & pacis & belli artibus ſic excellis, v Achillem aliquem aut Cæſarem æuo noſtro referre videaris. Arci Sluſa næ præes, arma tractas, milites exerces: nihilo ſegnius amas doctos, hab tas in veterum libris, & aut legis cottidie aliquid, aut ſcribis. Itaque vid quid apud ignotos etiam poſſit vera virtus. Ab his laudibus admirari & amare te primùm cœpi: deinde occaſionem quærere & aperiendi amo ris mei, & tui demerendi. Non obtulit ſe melior, quàm vt ad te nunci bellis, mitterem quiddam ex ſcriptore bellico. Liuium dico. è cuius l bro XXV. hæc excerpſi.

Liuiani aliquot loci.

De capta Tarento:

I. *Recipere ſe in domos ſuas quemque iuſſit, & foribus nomen ſuum inſcriber. ſe domos eas, quæ inſcriptæ non eſſent, ſigno extemplò dato, diripi iuſſurun ſiquis in hoſpitio ciuis Romani (vacuas autem cernebat domos) nomen in ſcripſiſſet, eum ſe pro hoſte habiturum.*

Omnis lectio vetus, *tenebat domos*. Sigonius conijcit, *ſciebat*. vel, *peteba* Sed nihil horum Liuius dixit. Scribo, *tenebant domos*. Ait. Cùm Romai proprias & vacuas ædes haberent, non permixtim cum ciuibus deuerſ rentur: facilè fuit ſeparare milites à ciuibus ſola inſcriptione ædium. Hę Liuij mens. quiſquis aliud adfert, campas loquitur. Videatur Polybius.

II. *Reliqua erat in obſidione ſpes, nec ea ſatis efficax, quia arcem tenentes, qu in peninſula poſita imminet faucibus portus, mare liberum habebant: vrl contra excluſa maritimis commeatibus, propiusq́; inopiam erant obſident quàm obſeſſi. Annibal conuocatis, &c.*

Meus codex, *propiusq́; inopiam obſidentes. Annibal c.* Reliquorum nec vc la nec veſtigium in eo; vereorque vt ſint à Scholio.

III. *Flauius ad Romanum Imperatorem venit. rem ſe ait magnam inchoaſſe, a quam perficiendam ipſius Gracchi opera opus eſſet. omnium populorum præ toribus, qui ad Pœnum in illo communi Italiæ motu deſciſſent, perſuaſiſſe v redirent in amicitiam Romanorum.*

Quomodo, *omnium populorum?* certè de ſolis Lucanis ſermo: & ſubiur xit ipſe, *Ibi paucis verbis tranſigi rem poſſe, vt omne nomen Lucanum in fi ac ſocietate Ro. ſit.* Itaque lego, *omnium popularium.*

Pòſt, de captis Syracuſis.

IV. *Inde vbi id temporis viſum, quo die epulatis iam vinoq́; ſatiatis princi pium ſomni eſſet.*

Lego, *quo de die epulatis.* De die epulari probroſum, niſi ſi in commur lætitia. malim etiam, *vinoq́; ſauciatis.*

Quò per ingentem solitudinem erat peruentum, quia magna pars in turribus epulati, aut sopiti vino erant, aut semigraues potabant. V.
[...]rtè, *aut somno graues potabant.*

Posse eum si operæ pretium faciat, principem popularium esse: seu militare cum Romanis, seu reuerti in patriam libeat. contrà, si malle obsideri pergat, quam sedem esse terra mariq; clauso? VI.
[...]eus liber, *quam spem esse.* optimè.

EPIST. XVII.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

NVNCIVM acerbum? Langiúsne noster obijt? ille Langius, quo sat scio *De Langij morte.*

Vulcanus, Luna, Sol, Dies, di quattuor,
Meliorem nullum illuxere alterum.

[...]am de doctrina vt parcius dicam, in caussa est ipse. Fuit enim hoc inge[...]o Langius, vt ea scire vellet, quæ scire eum nemo sciret. Atque vt Stoi[...] virtutem; sic ille doctrinam pretium sibi ipsam putabat. Sed magnum [...]um amisimus, ô Musæ! & maiorem opinione vulgi Scholia parabat, [...] ex ipso audiuimus in Senecam, Solinum, Suetonium: & quædam ex [...]iam affecta. Multæ obseruationes eius in Plinio, Theophrasto, Dio[...]oride: cùm præter alia elegantis ingenij, vnicus amator esset florum & [...]rtorum. Postremis litteris anxie petierat, vt ex Imperatoris horto mit[...]nda curarem bulbos Tulipæ versicoloris, item Tibcadi, & nescio quæ [...]a, vt sic dicam, emblemata horti abusque Byzantio allata. In qua cura [...]des quàm fuerim frustrà. Nam ille abijt: nobis illud Theocriti testa[...]ento reliquit, ——— * ποιεῖν τι δεῖ ἕως γόνυ χλωρόν. At tu Senecæ [...]s locos vide. * *Faciendũ aliquid, quoad genu viret.*

Epist. CIV. *Seneca variè correctus.*

Hominum effigies habent, animos ferarum. nisi quòd illarum perniciosior est primus incursus, quos transire non quærunt. numquam enim illas ad nocendum nisi necessitas inijcit. Hæ autem fame aut timore coguntur ad pugnam: homini perdere hominem libet. I.
[...]ribo, *quom transire non queunt*. & statim, *necessitas inigit*. quod valet, [...]igit. denique, *Hæ aut fame*. non *autem*.

Epist. CXIV.

Felicissimosq; se iudicant si multas per milites prouincias obtinẽt, & nouas veteribus adiungunt: ignari quod sit illud ingens paruumq; regnum. II.
[...]estituo, *patriumq; regnum.*

Lib. II. De Tranquillit. cap. VIII.

Sapiens autem vicinus proximusq; dis consistit, ad illa nitens pergensq; excelsa, ordinata, intrepida, æquali & concordi cursu fluentia, secura, benigna, bono publico nata, sibi & alijs salutaria, nihil humile concupiscet. III.
[...]ito melius, *bono publico natus, sibi & alijs salutaris*, quæ ad ipsum sapien[...]m referantur. Respexit ad veterem formulam laudis, tralaticiam in la[...]dibus B. P. N. vel sic: B. R. P. N. valet, bono publico, vel, reip. natus.

Eadem Symmachi mens fuit, cuius Epistolas patruus meus Martinu Lipsius primus dedit: *Vides certè vt ille ipse qui Romanis rebus antistat, n tus est ad bonum publicum.*

De Clementia lib. I. cap. IX.

IV. *Hoc, inquit, primum à te peto ne me loquentem interpelles,* [*ne meo sermon medio proclames,*] *dabitur tibi loquendi liberum tempus.*

Suspicor illud, *ne meo sermone medio proclames*, glossam esse ad vocem, *in terpelles*. Sunt enim ista ex oratione Augusti ad Cinnam. aliter, næ m tam ineptæ repetitionis, ipsius Augusti caussa, pænitet. Simile est De Br uitate vitæ cap. XII.

V. *Audio quemdam ex delicatis, cùm ex balneo inter manus elatus & in sel positus esset, dixisse,* [*interrogando*] *Iam sedeo?*

Nam vox, *interrogando*, ablegenda, non à Seneca, sed interprete adsut legendumque. *dixisse, Iam sedeo?*

Cap. XIII.

VI. *Ille otiosus est, cui otij sui sensus est: hic verò semiuiuus, cui ad intelligend corporis sui habitus indice opus est. Quomodo potest hic alicuius tempor dominus esse?*

Leg. & dist. *hic verò semiuir cui a. i. c. s. h. i. opus est, quomodo potest alicui t. d. esse?*

EPIST. XIIX.

I. LIPSIVS GERARDO FALCKENBVRGIO.

ETIAM tu me putas esse in Plauto? quasi eiusdem operæ sit aliquant in eo locos corrigere, & totum dare. Iam à multis audio Scaligeru eam prouinciam sumpsisse: & di melius quàm vt cũ illo candidato co curram. non tam impar petitio Catonis & Vatinij fuerit. Hoc tamen v rum est: vt illum, quàm me malo: sic me, quàm neminem. Itaq; videb mus aliquid, si ille cesset. cesset autem? non cadit in eum virum hoc ve bum: aliud agat, debui dicere. Nam tu scripsisti, an aliunde audiui? par re illum Nonium & Manilium? Proximæ Nundinæ sanè quàm steril fuerunt. ex Italia & Gallia planè nihil: nec à nobis, præter Carrionis A tiquas Germaniæ Ῥαψῳδίας Ælij & Persij non curant legere. Poëma Melissi gustaui, & placuerunt. habet iuuenis ille quod imputet Galliæ.

Liuianum hunc locum vide.

Liuij fragmentum apud Senecam emendatum.

Vixit tres & LX. annos, vt si vis abfuisset, ne immatura quidem mors vide posit. Omnium aduersorum nihil vt viro dignum erat tulit, præter morte quæ verè æstimanti minus indigna videri potuit, quod à Victore inimi crudelius passus erat, quàm quod eiusdem fortunæ composito fecisset.

Exstat apud Senecam Suasorijs, inter elogia de morte Ciceronis qu mirere, à Lambino, à Fabricio, ab alijs sine emendatione profertur. N emendauimus, *quod à victore inimico nil crudelius passus erat, quàm qu eiusdem fortunæ compos ipse fecisset*. Liuius dixit. Queri eo minùs de cr delitate Antonij Cicero potuit: quia non leniùs cum Antonio egisset v ctor ipse: & passus, quòd alteri libens fecisset.

EPIST

EPIST. XIX.

I. LIPSIVS OBERTO GIFANIO.

QVOD liberè liceat Gifani, desiderium Agellij tui ferimus nimium diu. Atqui intererat rei litterariæ quàm emendatissimum scriptorem illum esse in omnium manibus. Multa & in verbis eius antiquitas: multa in eo ex antiquis. Perge igitur cum Musis fauentibus.

Nauè agere oportet quod agas, non ductariè.

Luca in Nonio saltuatim collecta mitto, explorandi iudicij tui. *In Nonio obseruationes.*

In Abundè.

Sisenna histor. lib.iiij. Perfusè atque abundè sparsi vsi magnum pondus auri argentiq;. I.

Arbitror leg. *Profusè atque abundè sparsa vasa, magnum p.* & fragmentum sit de Annibale. qui paullò ante pugnam Cannensem relictis castris fugam simulans, vt Liuius inquit, castra plena omnis fortunæ publicæ priuatæq; reliquit. & addit: *Tabernacula aperta, & omnia cara in promptu relicta, argentum quibusdam locis temerè per vias velut obiectum ad prædam.* De hisdem igitur insidijs Sisenna. & hoc est quod ait, sparsa vasa fuisse. Possis & legere, *spargi iussit.*

In Supparum.

Nonius Pedio. Supparum purum, belliensem interim escam meram. II.

Certè, *Veliensem interim Oscam meram.* Sermo de Scortillo quopiam est, cuius supparum quidem eius purum est, inquit, at ipsa Veliensis, mera Osca. Oscum vt Opicum, inter conuicia spurca. in eas quæ capitis non pudici. Tamen Isidorus *Velenensem tunicam* agnoscit, *quæ adfertur ex insulis.* Igitur ita non malè emendes & distinguas, *Supparum purum, Velenense, interim Oscam meram.*

In Prognariter.

Ennius Annal. vj. Diui hoc audite parumper, III.
Vt pro Romano populo prognariter armis
Certando, prudens animam de corpore mitto.

Hi versus sunt ex precatione Decij sese pro patria & legionibus deuouentis.

In Euallare.

Titinnius prœlia: Quæ ego hodie extorrem hanc domo faciam pilatricem pallia euallauit: ô pulcrè. IV.

Lego, *Quia ego h.e.h.d.f. pilatricem pallij, euallauero pulcrè.* Pilatricem vocat, à compilando.

In Porcet.

Ennius Telamone: Deûm me sentit facere pietas, ciuium porcet pudor. V.

Legendo, *Deûm me incendit facere.* & puto esse verba Orestis: qui oraculo iubebatur interficere matrem, hominum tamen verecundia tardabat.

Ibidem.

Pacuuius Atalanta: Magna te, vt verear eloqui, porcet pudor. VI.

Scribo, *Me gnatæ, vt.*

In efferre.

Ennius Medea: Vtinam ne vmquā me de cordis cupido corde pedē extulisse. VII.

Planè leg. *ne vmquam Medea Colchis c. e. pedem extulisses.*

In Statim.

IIX. *Ennius Aiace: Quis est cum Achiuis gesserunt Statim.*

Scripsit Ennius, *Qui res cum.* vt Plautus, *Nec recedit loco; quin statim r[...] gerunt.*

In Offendere.

IX. *Plautus Amphitr. Eo more expergefactum adueniens tenebrosum off[...] di dominum.*

Non est fragmentũ; sed sic emendandum *Eo more expertem te factam [...] ueniens offendi domi.* qui versus exstat in Plauto. Vox, *tenebrosum*, ab[...] ganda.

Simile in Ferox.

X. *Plautus Milite: Vt donatum equum, qui forma est ferox.*

At in Plauto legitur, *Vt adoriatur mœchum, qui forma est ferox.* & rectè.

In Culina.

XI. *Culinam veteres coquinam dixerunt, non vt nunc vulgus putat.*

Lego, *Culinam veteres, non coquinam dixerunt, vt nunc.* Hoc enim dic[...] voluit, Coquinam minus Latinum esse.

In Signare.

XII. *Lucilius lib. xxix. Si Socrates in amore, & in adolescentulis meliore pa[...] facie signat, nihilq; amaret.*

Puto scrib *Sic Socratis amores in adolescentulis paullo meliore facie sign[...] nihil quod amaret.* Socratem scimus malè audisse propter παιδικά. E[...] suspicionem Lucilius ab eo confirmari ait, quòd Socrates mulieres n[...] amaret.

In Vesci.

XIII. *Attius Athamante: Priusquam infans esses, facinus oculi vescuntur tui.*

Seriò affirmo leg. *Priusquã infans facinus.* voce inducta Nã Attius Inf[...] pro Infando posuerat. Idem versus emendandus apud Nonium, Inf[...]

In Accinge.

XIV. *Pomponius Maccis Gemin. Iam ego mihi adero, dum ego reuortor, age [...] accinge ad molas.*

Lego, *imbi adero: dum ego reuortor, age iam te accinge.*

In Fidebo.

XV. *Fidebo. Neuius De Pathicis: Tibi cùm fidebo, fidelis ero.*

Dico Nonij notam fuisse, *Viuebo*, pro viuam. & id versus docet, cuius s[...] tentia postulat, *cùm viuebo.* sic suprà ex eodem Næuio adferebat, *Dic[...]* pro Dicam.

EPIST. XX.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

De Antiquis meis ais mirari quosdam cur inscripserim homini [...] terno. non mirarentur si Redigerum nossent, natum bono litt[...] rum. An Dynastæ cuipiam è popularibus meis potiùs fuerat? Igno[...] mihi genius patriæ. non curat has nugas

—— *nutricula caussidicorum*
Belgica.

In litibus omne studium, omnis ætas est: hæc vota matrum in pu[...]

si t[...]

nt: hinc viri, hinc docti censemur eloquentia, historia, antiquitas, & uidquid huc non facit: nugæ, & Næuij Buttubatta. De Iuuenalis ætate ıbitatio tua non ab re est. Suidas eum sub Domitiano vixisse: & cùm Paride histrione offendisset, relegatum in Africæ Pentapolim tradit. lem Sidonius voluisse videtur.

Non qui tempore Cæsaris secundi
Aeterno incoluit Tomos reatu:
Nec qui consimili deinde casu
Ad vulgi tenuem strepentis aurem
Irati fuit histrionis exsul.

De vita & ætate Iuuenalis paullo diligentiùs quæsitum.

uibus versibus primos ad Ouidium, alteros ad Iuuenalem pertinuisse, ilè persuadeor. Est apud me Diuæi liber, & in eo Iuuenalis vita manuipta. quæ ait Iuuenalem ad mediam ferè ætatem declamasse, & in Paem Pantomimum versus quosdam non absurdè composuisse.

Quod non dant proceres, dabit histrio. tu Camerinos,
Tu Bareas, tu nobilium magna atria curas;
Præfectos Pelopea facit, philomela Tribunos.

dit deinde, versibus ijs publicatis Domitianum pudore & ira de Iuuei amouendo cogitasse. sed cùm palàm in virum nihil auderet: sub horis obtentu, militibus præfecisse qui in Ægyptum ducebantur. Iuueem caussa præfecturæ intellecta, tædio & angore vitam finisse. Hæc meo animo nec vera omnia, nec falsa. Iuuenalem exsulasse sub Doiano, non abnuerim: & quod in Diuęi libro est, in Ægyptum missum m, vltrò crediderim. Indicare hoc Iuuenalis ipse voluit, Satyra XV.

—— horrida sanè
Aegyptus, sed luxuria quantum ipse notaui,
Barbara famoso non cedit turba Canopo.

Iuuenalis in Aegypto fuit.

, *quantum ipse notaui*. Vidit igitur Ægyptum vel cùm inibi exsularet, ms. Diuæi: vel vt Suidas, cum in vicina Pentapoli esset. quo nomine renaicam accipimus, auctore Plinio. Hæc lustratio Ægypti, caussam præbuit scribédæ Satyræ, de immani superstitione Ægyptiorum. Nisi fuisset: cur nō pariter aliquid de Hispanis aut Germanis? Quo teme etiam illa scripserit, procliuè esset dicere ex hoc versu:

Nos miranda quidem, sed nuper consule Vinco
Gesta, super calidæ referemus mœnia Copti.

onsules eruere possemus. Nam ait, *consule Vinco*: vel vt alij, *Iunco*. Sed cum siue Iuncum nullus inuenio. & intricata illa pars Fastorum pro Consules crebrò suffectos. Atq; hactenus adsentiri illis possum. quod oliùs tradiderunt in Domitiani imperio Satyras scripsisse, eodem subtite in exsilio mortuum: id quidem nimis dilutum mendacium est. eruixit Domitiano, docet tota Satyra IV. & eius finis.

Sed perijt postquam cerdonibus esse timendus
Cœperat: hoc nocuit Lamiarum cæde madenti.

An Domitiano viuo scripserit.

ia, quæ tam acerbè in Domitianum sunt, vt nullo modo scripta esse nt illo viuo. Quinetiam fatetur ipse Satyra prima, scripturum se tanı de mortuis:

— expe-

— experiar quid concedatur in illos
Quorum Flaminia tegitur cinis atque Latina.

Puto ego vixisse & scripsisse pleraque Traiani imperio, imò nisi me fall ratio temporum, etiam Hadriani. Vnus locus est qui rem conficiet, Saty ra XIII. *——— stupet hæc, qui iam post terga reliquit*
Sexaginta annos, Fonteio consule natus?

Scribit hoc de Caluino, quem ait natum Fonteio consule, & ab illo a hunc diem numerare LX. annos. Consit necessariò vt istæc Iuuenal scripserit totidem annis post Fonteium. siquidem hæc Satyra ad illum ipsum Caluinum dirigitur. Videamus. Duo sunt Fonteij consules, q huc quidem possint facere. Prior in Fastis legitur A.V.DCCLXV. *German cus Cæsar & C. Fonteius Capito*: sub Tiberij imperio. Alter A.V.DCCCXI sub Neronis, *C. Vipsanius, L. Fonteius Capito*. De priore si istud Iuuenal accipimus: erit vt incidant scripta eius in annum Vrbis DCCCXXV. id es in tertium annum imperij Vespasiani quod fieri planissimè non potes quia, vt docui, post Domitianum scripsit. Si de altero: efficitur vt attig rit Iuuenalis annum Vrbis DCCCLXXII. hoc est, secundum annum imp rij Hadriani, eoque Satyram istam ad Caluinum scripserit. Nisi quis al ter interpretari versus illos audet: quod mihi non videtur. Quin & in l bris eius sparsæ historiæ sunt, quæ pertinent ad Traianum. Illa de muli rum ineptijs, Satyra VI.

Videri in imperio Hadriani vixisse.

Instantem regi Armenio Parthoq; cometem
Prima videt: famam rumoresq; illa recentes
Excipit ad portas: quosdam facit isse Niphatem
In populos, magnoq; illic cuncta arma teneri
Diluuio: nutare vrbes, subsidere terras.

referenda videntur ad Traiani expeditionem in Armenios & Parthos. quod ait, *nutare vrbes, subsidere terras*. ad illum famosum terræmotum qui eodem tempore Antiochiam & vicina loca concussit. & subsedis montes, fluuios erupisse Dionis abbreuiator refert. Quod de Niphate diluuio dicit: hoc ex mulierum persona affictũ: quæ rumores augeban Ergo, meo arbitrio, compar Iuuenalis Plinio iuniori, Tacito, & illi clas fuit. Familiaris & Martiali, si hi versus accipiendi de illo, libro VII.

Martialis de Iuuenali versu.

Cum Iuuenale meo quæ me committere tentas,
Quid non audebis perfida lingua loqui?
Te fingente nefas, Pyladen odisset Orestes,
Thesea Pyrithoi destituisset amor:
Tu Siculos fratres, & maius nomen Atridas,
Et Ledæ poteras dissociare genus.
Hoc tibi pro meritis & talibus imprecor ausis
Vt facias illud, quod puto lingua facis.

Et eodem libro,

De nostro facunde tibi Iuuenalis agello
Saturnalitias mittimus ecce nuces.
Cetera lasciuis donauit poma puellis
Mentula custodis luxuriosa dei.

Facu

[.]cundum vocat, quia, vt in Diuæi libro rectè monetur, ad mediam æta[te]m caussas egit & declamauit.

Iterùm lib. XII.

Dum tu forsitan inquietus erras
Clamosa Iuuenalis in Saburra,
Aut collem dominæ teris Dianæ.

[&] quæ sequuntur. quod Epigramma scriptum est, cùm Martialis in Hi[s]panijs esset mortuo Domitiano.

EPIST XXI.

I. LIPSIVS IOANNI SCHEYFIO, VIRO AMPLISSIMO.

QVOD vulgò non auderem, eloquar apud te, vir amplissime: inter primas caussas corruptæ reip. nostræ, contemptum doctrinæ esse. [Q]uis è nostra iuuentute legitimè instituitur in litteris? quis oratores aut [p]hilosophos tangit? quis historiam legit, illam rerum gerendarum quasi [an]imam? Præcipitant enim parentes vota sua, & pueros vix septuennes [pr]otrudunt ad Iuris scientiam. Scilicet omnibus artibus antistat spes lu[cri]; & formosior est nummus auri, quàm quidquid Græci Latiniq. deli[ra]ntes scripserunt. Ex hoc numero deinde veniunt ad gubernacula reip. [V]ersunt & præsunt consilijs regum. ô pater, ô patria! Sed mittam hæc [qu]erula: te potiùs vir maximè laudabo, qui & caperis vnicè Antiquita[tu]m studijs; & liberos tuos ingredi viam iubes virtutis & veræ doctrinæ. [S]i vacas à rebus grauioribus, inspicere te velim hos Liuij locos.

Libro XXII.

Dum hæc geruntur in Italia, Cn. Seruilius Geminus Consul cum classe nauium circumuectus Sardiniæ & Corsicæ oram, & obsidibus vtrimque acceptis, in Africam transmisit. & priusquam in continentem exscensiones faceret, Meninge insula vastata, & ab incolentibus circa eam, ne & ipsorum diriperetur vreretur[q]; ager, decem talentis argenti acceptis, ad litora Africæ accessit.

[Pri]mùm videndum ne desit numerus nauium. Certè Liuius nisi de nu[me]ro monere voluisset, non addidisset vocem Nauium, scripsissetque, [cu]m *classe circumuectus*. Quin & numerum historia postulat exprimi: qui [P]olybio libro III. auctore fuit CXX. quinqueremium. Inseratur igitur [Li]uio, *cum classe* C. *&* XX. *nauium*. Malum etiam illud, *ab incolentibus circa [e]am*. Incolere circa aliquem, quisquiliæ sermonis. Luculẽter emen[da]bitur, *ab incolentibus Cercinam*. Auctor idem Polybius super hac re, *κα[τα]πλεύσας δὲ τῆς Λιβύης ὡς ἐπὶ τὴν Κερκινιτῶν νῆσον, καὶ λαβὼν παρ' αὐτῶν χρή[μα]τα ὑπὲρ τοῦ μὴ πορθῆσαι τὴν χώραν, ἀπηλλάγη*. Ecce. ait ab incolis Cercinæ [i]nsulæ pecunia oblata redemptam vastitatem. nihil clarius: & rideamus [me]ritò illos fungos & bardos, qui ex, *Cercinam*, fecerunt, *circa eam*.

Liuij defectus suppletur.

Locus inibi emendatus.

Lib. XXIII. De Decij Magij damnatione.

Item alter.

Nauem Cyrenas detulit tempestas, quæ tum in ditione regum erant. ibi cùm Magius ad statuam Ptolomæi regis confugisset, &c.

Suspicor & hîc defectum esse, scripsisseque Liuium, *in ditione regum Aegypti erant.* Omnino puto Liuium hoc monere voluisse & debuisse, qui eius ętate mutata res erat. Olim enim sub Ægypti regibus Cyrenaica era Strabone teste, libro XVII. posteà Romani eam Africæ adiunxerunt, v apparet ex Plinio. Ideò ait, *quæ tum in ditione, &c.* id est, illa ætate alit atque nunc. Statim de Q. Fabio legato à Delphis:

Mos antiquus apud eum explicatus.

Tum dixit se oraculo egressum extemplo his omnibus diuis rem diuina thure ac vino fecisse, iussumq; ab antistite sicut coronatus laurea corona oraculum ingressus erat & rem diuinā fecisset, ita coronatum nauim ascendere, nec antè deponere eam quàm Romam peruenisset.

Non dicam Liuius, sed Q. Fabius certè ignorauit solemnem morē Græcorum. Nam quod ille vt nouum & mirum recenset, iussum se ab antistite vt coronatus domum rediret: id quidem seruare omnes vulgò debebant qui ad oraculum accesserant. Est in Scholiaste Euripidis loci valdè huic Liuiano illustrando, in Hippolyto. Ἔθος γὸ εἶχον οἱ ἀρχαῖ τοῦτο ὅτε ἤρχοντο ἀπὸ μαντείας, ἐστεφανωμένοι ἤρχοντο, καὶ πάντες τοὺς οἴκους προσκύνουν αὐτούς. Item in Sophoclis Scholiaste, in Oedipo tyranno: οἱ ἐπὶ τ αἰσίῳ παραγενόμενοι ἐκ Δέλφων ἐστεμμένοι ἐπανήεσαν. Vale vir amplissim

EPIST. XXII.

I. LIPSIVS ANDREÆ SCHOTTO.

PETIS à me in his versibus Plauti Curculione,

Eaq; extemplò vbi vino has conspersi fores,
De odore adesse me scit, aperit ilicò.

Plautus illustratus.

& statim,

——— *agite, bibite, festiuæ fores*
Fite mihi volentes, propitiæ.

Cur vino amicarum fores affusa.

quid ita amator vinum ad fores amicæ effundat, & quò is mos pertinerit? Respondeo, Plautum tangere morem Græcorum, apud quos amatores vti profusione illa solent. Certè Aristophanis Scholiastes Pluto, idei de amatoribus Laidis scribit, ὥστε τῆς δὲ πολλοὶ τῶν Θετταλῶν ἠράσθησαν, καὶ τὰ ἐρωτικὰ πρόθυρα αὐτῆς οἴνῳ ἔρραινον. At quod inibi mox legitur:

Ne quod hîc agimus herus percipiat fieri, mea Planesium
Mane, suffundam aquulam.

Cur cardines aqua?

longè alia suffusio est, & fallendis maritis ad ianuæ cardines aquam mulierculæ affundebant, ne streperent. Eleganter illa falsa mulier apud Aristoph. de se fatetur idem:

Ἐγὼ δὲ καταχέασα τοῦ στροφέως ὕδωρ
Ἐξῆλθον ὡς τὸν μοιχόν.

Hæc taliaque notata in scriptis veterum, valdè facere ad ea illustranda censeo. Vale.

EPIST. XXIII.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO, ET IANO LERNVTIO, SVIS.

ORDIAR cum seruo Plautino,
Quid hoc est negoti? neminem meum dictum magni facere?
Ad Kalendas Septembreis cupiebam venire vos: cupiebam autem? imò imperium Manlianum esse iusseram. tamen non paruistis. Quid accidit: vt mutaretis. præsertim post tot promissa vestra? Posthac mero meridie si dixeritis lucem esse, non credam. Et ecce iterùm audetis scribere, Veniemus. credo post decennium, vnà cum Vlysse. Sed ego deceptus & desertus à vobis rettuli me ad libros. notaui ista in Fragmentis Varronis. *Varronis apud Noniũ Fragmenta corrigũtur.*

Apud Nonium in Matella.

Varro Endymionibus: Diuitum Aphocaschias ad communem reuocat matellam. I.

Nonius legebat ἀφοτεύσεις: ego, *apothecas Chias*, ex corrupta voce *aphocaschias*, non dubiè emendo. Apothecæ sunt cellæ vinariæ, Plinio frequentes. Varro ipse Apothecas tricliniares nominat, *Dolia atque apothecas tricliniares, melicas, calenas, obbas, & Cumanos calices.* Apothecæ igitur Chiæ, in quibus vinum Chium reconditum, illa ætate præcipui pretij, ideoque non nisi diuitum mensis concessum. *Apotheca Chia.*

In Cæcum.

Varro De vita populi Ro. lib. IV. *Neque id cæci Consules fecissent, quæ mandata arcana tam pio sedissent, aut diuidi centum GN. magnum.* II.

Ego, *neque mandata arcana T. Ampio dedissent*. Scripsit eo libro quarto Varro De bello ciuili. & T. Ampium istum nominat Cicero lib VIII ad Atticum, quem ait prò Pompeianis partibus dilectum habuisse diligentissimè. Sed quæ mandata illa fuerint, non occurrit.

In Liquidum.

Varro de Proprietate scriptorum. Quid est tanti, aut quid aliud eius generis feruefactum colliquisset, & in forma esset infusum. III.

Emendo, *Quod æs, stannum, aut quid aliud:* &, *informe*. Videte exemplum præcedens.

In Veget.

Varro Manio: Nec natus est, nec morietur: viget, veget, vtpote plurimum. IV.

Scribite, *& pote plurimum.* Pote veteres, pro Potest.

In Cùria.

De vita populi Rom. lib. II. *Itaque propter curam locus quoque, quò suam quisque Senator confert, curiam appellant.* V.

Fortasse scripsit Varro, *quò sententiam quisque*, induxit librarios in errorem breuitas scribendi, *quò sniãm.* quamquam & aliàs constat sententia.

In Ramices.

Varro γερóντοδιδασκάλω. Rapta an nescio quo mulione, rapturis ramicis rumpit. VI.

Ego, *à nescio q. mulione raptori ramices rupit.*

In Rutuba.

VII. *Varro Sexagesi. Ergo tum Romæ parcè pureq; pudentis Viuere tum in patriam, nunc sumus in rutuba.*

Dico leg. *parcè pureq; putantes Viuere, Cum patria.* Putabamus, inquit, nos parcè & quietè in tranquillitate vnà cum ipsa patria victuros: at nunc sumus in media perturbatione.

In Sanguis.

IIX. *Varro περὶ φθορᾶς κόσμου. Africa terribilis contrà concurrere ibis, atque AEneæ misceri sanguine sanguen.*

Fuerunt disertim versus magni. itaque emendo,

Africa terribilis contrà concurret Iberis,
Ac gens AEneæ miscebit sanguine sanguen.

In Inuitare.

IX. *Varro Sesquiulysse. Ipsum audi vino inuitari poculis largè atque benignè.*

Lego, *Ipsum auidè vino inuitaui.* Loquitur Vlysses de Cyclope quem vino decepit.

EPIST. XXIV.

I. LIPSIVS THEODORO CANTERO

FRATRIS tui Gulielmi præcipiti morte iacturam & nos fecimus, & Musæ. nos, amici: illæ, adiutoris, & magni quidem si vita longior contigisset. Nunc dis aliter visum: & vides quàm verè Attius:

Fors dominatur, neque vita est vlli propria in vita.

Tribus locis Liuius emendatus. Rogo dispicias hos Liuij locos.

Libro XXII.

I. *Cùm his orationibus accensa plebs esset, tribus patricijs petentibus, P. Cornelio Merenda, L. Manlio Volsone, M. AEmilio Lepido: duobus nobilibus iam familiaribus plebi, C. Atilio Serrano & Q. AElio Pæto, quorum alter Pontifex, alter augur erat,* &c.

Inepta lectio & nulli rei. quò enim illa distinctio pertinuit, duos nobiles sed familiares plebi? In meo codice emergit se veritas, *duobus nobilibus at familiarum plebei.* lege, *at familiarum.* Nam hoc sentit Liuius tres petitores fuisse patricios; duos alios, nobiles plebeios. Illud, *plebei*, antiquum est pro plebis.

Ibidem.

II. *Conciones Varronis multæ ac feroces fuère, denunciantis bellum arcessitum in Italiam ab nobilibus, mansurumq; in visceribus reip. si plures Fabios Imperatores haberet, se quo die hostem vidisset, profligaturum.*

Meus liber, *quo die hostem vidisset, conflicturum.* id verius apparet ex aduersa oratione Paulli, qui ad hâc partem respiciens ait mirari se, quomodo Varro *diem quoque prædicere posset, qua cum hoste signis collatis esset dimicaturus.* Addo & Silium, qui ita vertit, siue nectit.

Lib. XXIII. De Annibalis transitu in Nolanos.

III. *Senatus ac maximè primores eius in societate Rom. cum fide perstare: plebs nouarum, vt solet, rerum auida, atque Annibalis tota esse.*

He

ſeu prauitatem correctorum! Liuius ſcripſerat, *plebs nouarum, vt ſolet, rum, atque Annibalis tota eſſe.* & teſtificor ita eſſe in libro qui penes me. illi boni addiderunt *auida*. Scilicet ignoraſſe eos genus dicendi, quo Liuius vtitur aliàs. lib. VI. *Plebs cùm iam vnius hominis eſſet.* lib. II. *Hominum non cauſſarum toti erant.* Deprauauerant ſimilẽ locum lib. II. *Patrum haud ferè quiſquam in foro: in vrbe rari erant. indignitate rerum ceſſerant in agros, ſuarumq́ rerum ſolliciti erant amiſſa publica.* ſed optimus codex, *ſuarumq́ rerum erant*, nullo veſtigio alterius vocis. quod idem & Sigonius in ſuis libris inuenit. *Genus dicendi in Liuio elegans.*

EPIST. XXV.

I. LIPSIVS IANO DVZÆ, V. NOBILI.

QVOD te non fugit, nobiliſſime Duza, ſunt qui calumnientur hoc genus ſcribendi vt inutile; ſunt qui ſpernant vt leue. Primis numquam adducar vt reſpondeam. nam hidem illi quidni audeant dicere vane eſſe omne nomen litterarũ? hoc enim ſi verbo non ponunt, re certè efficitur. ſiquidem tractare litteras non eſt ſine ſcriptis antiquis: ſcripta antiqua nec legi vtiliter poſſunt niſi intellegas, nec intellegi ſine emendata ſcriptura. Si litteræ igitur vtiles rebus humanis; (& quis ille Thrax qui hoc neget?) vtilis & interpretatio ſcriptorum veterum & emẽdatio. hoc autem vnum nos agimus. At idipſum leue eſt, inquiunt alteri. Nego niſi hoc ſcio, hæc leuia numquam erit vt præſtent ipſi. Sunt enim ex eo genere qui ſubnixi ambulant in columnis legum & periſtylijs, qui ſophiſmata aliquot texere ſciunt & retexere. qui eidem ſi caſu incidant in ſcriptorem veterem beatos ſe putant ſi milleſimam eius partem intellegant. Sed & maioris operæ ſunt libri de iure ſcripti. Si vt Cuiacius, Briſſonius, & ille flos doctorum ius tractant, fortaſſe fatebor: ſin vt ipſi, pernegabo. Et fremant licet. maioris ingenij, doctrinæ, iudicij eſt vnus Turnebi aut Scaligeri libellus, quàm iſtorum mille centones. Attamen dignitatem hoc genus ſcribendi non habet. Fortaſſe apud vulgum. nam peritis, hoc eſt veros iudices ſcio aliter ſentire. Caio Cæſari licuit de Analogia ſcribere ſalua dignitate; de Grammatica Varroni, Nigidio, ſexcentis aliis è medio Senatu: nobis, ſi pariter ad litteras iuuandas conemur, cur vitio vertant? Niſi ſi Grammaticos nos tantùm cenſent, nec grauiori ſcientia inſtructos. at ego, ſi di volent, dabo aliquem ex hac turba, qui non tantùm in litteris, ſed etiam Politicis, Hiſtoricis, Philoſophicis præſtet, quod victa inuidia mirari cogantur ipſi. tempora permittant modò. Sed ego, mi Duza, fatuus qui litigo cum iſtis, hoc eſt, quod Plautus ait, lapidem percutio: hoc potiùs agamus, & ſequere me ad Iuuenalem poëtam in Satyris nimis feliciter expreſſum. ex quo hæc curſim delibaui. *Contra calumniatores honeſti laboris.*

Satyra x. *Iuuenalis multis locis correctus.*

——— *fiet adulter*
Publicus & pœnas metuet quaſcumque mariti
Exigere irati. 1.

Scriptus Diuæi liber, — *quaſcumque mariti Irati debent:* idem poſteà

vidi in manſſ. Carrionis: nec dubitandũ cenſeo, quin aut hæc vera lecti ſit, aut certè — *maritis Irati debent.* vt, Ventis debere ludibrium. Hora tius, debere riſum, &c. Nam Latini Debendi verbum vſurpant, vt Græ *τὸ ὀφλισκάνειν.*

Satyra XI.

II. — *& vox*

Nocte ferè media, mediamq; audita per vrbem
Litore ab Oceani Gallis venientibus.

Pulmannus notat aliàs legi, *Litore ab occiduo:* at Diuæi cod. *Litore ab Ocea no.* rectè. Litus Oceanum, vt Acumen Stertinium, Sulpicia horrea.

Ibidem.

III. — *ille fruatur*

Vocibus obſcænis omniq; libidinis arte
Qui Lacedæmonium pedemate lubricat orbem.

De hoc loco poſſis illud, *Cui non dictus Hylas puer?* & quot homines to lectiones. Brodæus vt poſui, *Pedemate:* Politianus, *Pitylismate:* Flauius, *Pop pyſmate:* Alciatus, *Pyreiſmate.* Liceat & mihi nugari, pedum viſa eſt vi Scripta omnis lectio & impreſſa antiquitus *Pityſmate:* vel, *Pytiſmate,* v Diuæi ex qua lego, *Pygiſmate.* *πύγισμα* Græci vocant Pædicationẽ. Poët Siculus, *Α'νίκ' ἐπύγιζόν τυ, τὺ δ' ἄλγεες,* & reſpõdet Lacon *μὴ βαθιον τὴν πυγίσματος ὗδε ταφείης.* Certè in Iuuenali Lubricat verbum, neſcio qui obſcęnũ pręfert & Lacedęmoniũ orbem (ignoſcite honeſtæ aures) part videtur vocare auerſam. Sed cur diuiti tribuit Lacedæmonios puero. ideò, quia ea gens Iuuenalis tẽpore maximè mollis, & pueri inde oriun in nobilium delicijs. Certè libidinoſam Lacedæmona Martialis vocat.

Thebas carmine cantet, aut Mycenas,
Aut claram Rhodon, aut libidinoſæ
Ledæas Lacedæmonis palæſtras.

Et Philoſtratus clarè eos inſimulat lib. IIII. De vita Apollonij: *Occurrer ei,* inquit, *Lacedæmoniorum legati, haud quaquam habitu Laconico, ſed mol atq; laſciuo, atque ipſi delicijs omnibus adfluentes.* Et ſtatim addit eos fuiſ *expolitis cruribus, comis vnguento ſtillantibus, abraſis barbis, veſtitu inſup fluxo ac molli.* Quæ arguunt degeneres maximè poſteros generoſæ illiu & priſcæ Spartæ. Iac. Suſius vir nobilis ſuaſit mihi vt legerem, *orbum,* no *orbem.* & interpretatur de ſene fædo & fætido, diuite, orbo: qui facer vel pateretur potiùs, quod fugio dicere. Sed non vltrà chartam mihi in quinent hæ ſordes.

Satyra XIIII.

IV. — *dolia nudi*

Non ardent Cynici, ſi fregeris altera fiet
Cras domus, atque eadem plumbo commiſſa manebit.

Lectio inepta & ſibi aduerſa. quomodo enim altera fiet domus, & ſimu manebit eadem? Benè vetus Diuæi, *aut eadem plumbo commiſſa.* Vt vulg intellegat, ſciendum dolia apud antiquos non ex ligno fuiſſe, vt nun ſed fictilia ex terra. de quo vide Plinium libro XXXV. cap. XII. Tale Di genis dolium fuiſſe docet clarè ſequens verſus,

Senſit Alexander teſta cùm vidit in illa
Magnum habitatorem.

nal

ım ait, Testa. Sententia igitur est, Diogenis domus non ardebit, quia ex rrra: si quis fregerit, vel noua fingetur altera, vel partibus & fragmentis oniunctis instaurabitur eadem. Plumbo committi, intellexit Plumbaıram, Ferruminationem, quam simili verbo Græci *μωλύβδωσιν* dicunt.

Satyra IX.

— melius ne hic rusticus infans V.
Cum matre & casulis & cum lusore catello
Cymbala pulsantis legatus fiet amici?

ıugatur hîc Domitius, & scio vulgò non intellegi. quorsum enim de ıero qui legatus fiat? At tu me auctore emenda, *legatum fiet amici.* Noım quid Ic vocent legatum. Ait igitur in persona Næuoli Iuuenalis, ónne æquius erat pauca iugera terræ cum matre, cum puero, donare hausto clienti, quàm vt ea testamento legares nescio cui amico molli de cohorte tua? Hoc velle eum manifestant sequentia.

Satyra VII.

Quod vocis pretium? siccus petasunculus, & vas VI.
Pelamydum: aut veteres Afrorum epimenia bulbi.

ıiuæi liber, *epimenia bulli.* & glossæ ad oram scriptę, *Bulli, id est, pisces exiıi vilissimi.* Sunt quidem illæ glossæ barbaræ, multis locis contaminatæ: ıd tamen in quibus antiquitatis vestigia comparent, & quæ Cornutum ıterpretem sæpè citent. Hanc certè lectionem non esse de nihilo, docet ılossariũ vetus ab H. Stephano, *Bulli, χρυσοκάνθαροι.* quod ipsum Glosrium amat adspergere quædam ex Iuuenali. vt, *Abaci, delfica, μηνιστήριον,* Ἰουβενάλιος. intellegens illum versum Satyra III. *vrceoli sex Ornamenım abaci:* &, *Apicus, ὀπωνιστής, ὡς Ἰουβενάλιος,* de isto sentiens,

Quid bulli?

Loci Iuuenalis, qui in Glossario veteri.

Et diuina apici rodebant carmina mures.

ıi tamen vulgò melius, *opici:* &, *Asseres, δοκίδες, ὡς Ἰουβενάλιος,* ad verım alludens *— ferit hic cubito, ferit assere duro Alter.* vbi asserem reı Domitius accipit pro ligno eminenti quo lectica sustinetur. item, *Astræa, παρθένος, δικαιοσύνη, ὡς Ἰουβενάλιος,* ad versum *Paullatim deinde ad superos Astræa recessit.* Ceterùm nec vulgata lectio de Bulbis spernenda ıletur. Nam & Martialis lib. I. inter munera caussidicis mitti solita ılbos ponit, *Et ficus Libycæ gelata testa,*
Cum bulbis, cochleisque, caseoque.

& Plinius lib. XIX. Bulbos in Africa natos maximè laudari ait.

Ibidem.

Perque forum iuuenes longo premit assere Medos. VII.

ı lectica intellegit: sed malim legi, *Mæsos.* Nam Medi & Parthi experı erant seruitutis Romanæ, & alioqui solent robustissimos seruos ex ıœsia adhibere huic muneri, aut etiam Syros. Sat. IX.

——— & duo fortes
De grege Mæsorum, qui me ceruice locata
Securum iubeant clamoso insistere circo.

Satyra VI.

Ad mœchum veniet tota cute. quando videri IIX.
Vult formosa domi? mœchis foliata parantur.

Simile

Simile de mulierum moribus Lucilius lib.xv. Satyrarum:

Cum tecum est, quiduis satis est. visuri alieni
Sint homines: spiram, pallas, redimicula promit.

Sat. IV.

IX. *Proximus eiusdem properabat Acilius æui*
Cum iuuene indigno quem mors tam sæua m aneret,
Et domini gladiis iam destinata.

Peccat versus. nam Destino semper media breuit. Lego, *tam festinata*, vel *iam designata.*

Sat. II.

X. *Signatæ tabulæ. dictum feliciter. ingens*
Cæna sedet: gremio iacuit noua nupta mariti.

Quid est, Sedere cænam? nisi si Cænam pro Conuiuis ipsis accepit. Se placeat legi & distingui, *ingens Cæna: sed & gremio.*

Ibidem.

XI. *Et Capitolinis generosior & Marcellis*
Et Catulis Paullisq; minoribus: his licet ipsum
Admoneas, cuius tunc munere retia misit.

Notat Domitius duos fuisse Paullos columina familiæ, alterum qui a Cannas cecidit, alterum qui Persea vicit. & hic, inquit, minor dictus fu. Domitio cras credo, hodie nihil. Scribo ipse, *Paulliq; minoribus*. id est po steris Paulli. Scribe etiam *Admoueas*. Hactenus de Iuuenali. Mitto ad adiunctum carmen nostri Lernutij, in quo omnia laudo, præter laud meas, quas ille tractauit nimis amicè.

IANI LERNVTII ELEGIA, AD LIPSIVM.

ET Genij ingenijq; potens cultissime Lipsi,
Nascentem placidis quem dea Suada oculis
Dum rapuit, Lethæ eripuit; atque inuidia ipsa
Maiori indulsit viuere perpetuum:
Quis nunc in studijs te suspicer excolere æuum?
An tetrica Astrææ munia Iustitiæ
Indefessus obis? patrijq; oblita retractas
Iura fori, & magnum es æmulus AEmilium?
An longinqua patrum facta, atque antiqua reperta
Sedulus inuisis eruis è tenebris?
An genus ipse tuo felici è pectore, quæ mox
Præsens, & ventura omnia sæcla legant?
Et modò liberiora iuuat contingere verba
Melle Arpinati Cecropioq; sale?
Et modò stat choreis lustrare Helicona nouenis,
Plectere & in numeros carmina dîa suos?
An potius densa Gradiûm admirante caterua
Exponis Veneti scripta operosa Titi?
Perfunctusq; tibi temet furaris: & horti
Rure tui gaudes, præ sene Corycio:
Horti quem Ver adsiduum, quem Flora Venusq;
Incolit, & Zephyri credidit hospitium.

N

Non tibi nequiquam mentem ex meliore metallo
Iapetoniades indidit atque animum:
Qui vulgi de more insanis otia curis
Transigere, & tacitas condere opes cuperes.
Sed mage qui priscis posses certare disertis,
Siue tuis Theseu, siue Quirine tuis.
Per quem barbaries nostro procul orbe fugata
Cocyti obscuras se abderet in tenebras:
Cuius de Borea laus iret dedita ad Austrum,
Iret ad Eoos, iret ad Hesperios.
Ergo Arcas diuûm interpres, & carminis auctor
Cynthius, & Pallas virgoq́ masq́ eadem:
Et Paphiæ comites dominæ sine veste sorores,
A puero meritis dedita turba tuis,
Aeterno sanctoq́ tui inflammantur amore,
Certatim grates & tibi persoluunt.
Aruaq́ Thespiades fusæ per aprica puellæ
Exercent dextras in tua dona agiles.
Hæc apium intexit casiæ: metit hæc amaranthos:
Illa rosis pingit lilia puniceis.
Altera septenas modulatur pollice chordas,
Et similes chordis voce sonos animat.
Illa tuum nomen, bifidi super ardua montis
Culmina, corticibus scalpit in arboreis.
Nec iam Nisigena aut thyasos inducit Iaccho,
Aut iacet hesterna membra grauis crapula:
Musarum manibus sed serta tibi interplexa
Fert vigil, & mentis ipse suæ dominus.
O cælo dilecte, tui flos vnice secli
Salue, ait, & proprijs macte potens opibus.
Nec tibi sit Crassos mirari diuite ab auro,
Amplaq́ ab auratis atria porticibus:
Aut Arabo aduectas Indóve ex æquore merces
Expetere, aut succis vellera lota Tyri:
Ista leues iactent animos per fanda nefanda,
Tu cape pugnatæ præmia militiæ.
En ego te niueis subuectum ad sidera pennis
Mnemosynæ statuo conspicuum ante pedes:
Et capiti imposita immortali è fronde corona,
Hæc tua circumeat tempora, temporibus
Omnibus intemeranda: micantem fulgida ad Arcton
Dum stabit Cresçæ torta corolla deæ.
Sic ille. adsensu plausere Aganippides vno,
Et patria Phœbus plausit ab Ortygia;
Ipseq́ thyrsigerum mouit caput Euius Euan?
Fallor? an ad plausum cor mihi subsilijt?

EPIST. XXVI.

I. LIPSIVS IOANNI WAMESIO, I. C.

Ex Legibus xij. tabul. fragmenta aliquot restituta apud Pliniũ.

VT leuiter immutem versus poëtæ veteris,
Qui vtuntur vino veteri sapientes puto:
Et qui libenter veterum scripta perlegunt.
Me quidem etiam illa antiquissima delectant legum veterũ verba. è quibus pauca, quæ apud Plinium nuper emendaui, facio iudicij tui vir clarissime. Plinius lib. XVIII. cap. III.

Frugem quidem aratro quæsitam furtim noctu pauisse ac secuisse, puberi xij tabulis capital erat, suspensumq; Cereri necari iubebant grauius quàm in homicidio conuictum: impubem Prætoris arbitratu verberari, noxámve duplionémve decerni.

Exemplum vbi Prætor, Consul dictus.

Pulcra lex. sed in postremis verbis menda est, quam tollo sic, *noxæ've duplionem decerni*. Quod ait, *Prætoris arbitratu verberari:* Prætorem accipi Consulem. Nam Decemuirorum tempore, hauddum creati Prætores

I. sed id nomen in Consulibus erat. Varro apud Nonium, *Quod eidem ducebantur Consules & Prætores: quòd præirent populo; Prætores, quòd consulerent Senatum*, (ita lego, non vt vulgò, *Senatui*) *Consules*. Mansit autem nomen Prætorum in Consulibus, vt Io. Zonaras tradidit, ad X. viros exactos, id est, ad L. Valerium & M. Horatium coss. Zonaræ adseueratioñe confirmat vnicũ, quod sciam, exemplum huius legis: cùm de eius fide tamé alij

Varro apud Nonium correctus.

II. dubitarint. Hoc amplius moneo, verba illa *Suspensumq; Cereri necari*, in suspicione mendi esse. nec Suspendi Cereri aut necari, temerè inuenias in formulis legum antiquis. at, *Cereri sacer esto, Ioui sacer esto*, solemnis sanctio fuit, ideoq; videndum ne Plinius si fortè scripserit *Sacratumq; Cereri*.

Plinius lib. XXI. cap. III.

III. *Inde illa xij. tabularum lex: qui coronam parit ipse pecuniáve eius virtutis ergo arguitur.*

Puto leg. *virtutis ergo arduitor*. Arduo, duplex Archaismus. Primum Arduo pro adduo, r. loco d. vt Arfines, Aruocati: deinde Duo, pro Do cetera lex recta est: & nollem doctissimum Ræuardum mutasse. quod docebo in Commentarijs ad XII. leges.

Libro XI. cap. XLV.

IV. *Est in aure ima memoriæ locus, quem tangentes attestantur.*

Mos antestandi.

Despice quæso, nec habebis quod ex his verbis elicias. Præclarè emend ad morem veterem, *tangentes antestantur*. Nam in Antestatione memoriæ caussa, actor auriculam imã tangebat antestati, cum hoc verbo, Memento. Allusit Virg. *Cynthius aurem Vellit & admonuit*: & est apud Laurinos lapillus, in quo caput sculptum & manus aurem atterens cũ verbo Greço, *μνημόνευε*. Caue igitur dubites quin huc Plinius respexerit. Legem ipsam de Antestatione, quę legitur apud interpretem Horatij his verbis: SI VIS VOCATIONI FVAT TESTAMINI, IGITVR EM CAPITO ANTISTARI. puto sic emend. SI VIS VOCATIONI FVAT, ANTESTAMINOR: NI IT, AVREM CAPITO ANTESTATI.

EPIST

EPIST. XXVII.

I. LIPSIVS PETRO DIVÆO.

ITA valeam mi Diuæe, vt anxium me habuit hos dies tua valetudo. Virorum bonorum & patriæ amantium magna raritas est: &, vt hæc tempora fluunt magna necessitas. Eò magis gauisus sum meliùs factum esse tibi: & quia ab animo iam satis firmum te esse cognoui, misi Notas aliquot meas in Panegyricis illis, quorum lectione olim capiebaris. Spero non solùm non molestam tibi fore lectionem rerum talium: sed vt in Alphonso rege iucũdam & salutarem. quem fama estè grauissimo morbo Q. Curtij sola lectione recreatum atq; refectum. In Nazarij Panegyrico ad Constantinum, Pag. 207. *Panegyrici scriptores variè emendati.*

Non enim qui bellorum euentus solet esse, per varios & volubiles casus maris, dubius errauit. I.

Probo tuum, *Mars dubius.* Pag. 215.

Tu ferocissimis regibus Ascarico & comite suo captis tanta laude res bellicas auspicatus es, vt iam inauditæ magnitudinis obsidem teneremus. II.

Viennensis lib. *vt eam:* sed scrib. *vt famam.* & paullò pòst, *Chamauos*, non *Clamasos.* Pag. 225.

Inuadis primus aciem, solus irrumpis, obumbrant euntem telorum irriti iactus, sonat ictibus vmbo, securus his, quos cùm trabalis hasta deiecit, insultans ferus proterit. III.

Videtur scripsisse, *sonat ictibus vmbo, securibus cassis, quas. Ferum* pro equo posuit, vt Virg. Pag. 227.

Quónam modo te potens Africa, quanto lætitiæ fremitu, quàm insolenti voluntate iactasti? IV.

Rectum, *voluptate.* Pag. 228.

Nam & calamitate obsessis finis est voti miseria liberari, & mox facultas miseriarum parum grata est nisi lætitia consequatur. V.

Optimè verò tu, *vacuitas miseriarum.* In Panegyrico Latini Drepani ad Theodosium. Pag. 108.

Ita multiplici circumuentus metu, quasi parum habeam timere quod video, quod timeam. VI.

Deest vox: fortè leg. *timere quod video, cogito quod timeam.*

Pag. 141.

*At vbi impulsa acies, frons*q́*; laxata, ire præcipites, aut gloriando fugere.* VII.

Scrib. *glomerando fugere.* In Panegyrico Flauiensium nomine ad Constantinum. Pag. 238.

Vt igitur in prædicandis laudibus patriæ meæ verecundia modũ fecit, ne arroganter insurgerem: ita in commemorandis eiusdem malis, & meus dolor & tuarum aurium consuetudo cohibebit. Nihil enim libenter audis, nisi quos pro tuis gratuleris. IIX.

Emendo, *nisi quod pro tuis periculeris.* Vale.

INDEX EPISTOLARVM

LIBRI V.

IVSTI

IVSTI LIPSI EPISTOLICARVM QVÆSTIONVM LIBER QVINTVS.

EPISTOLA I.

I. LIPSIVS CAROLO SIGONIO, V. C.

VETVS verbum est, Sigoni, Sabini quod volunt somniant: idem ego fortassean fecerim in aliquot Liuij locis. de quibus tamen opinio tantùm mea fuerit, iudicium tuum esto.

Lib. XXII. de pugna ad Thrasymenum. *Liuius corrigitur.*

Postquam in patentiorem campum pandi agmen cœpit, id tantum hostium, quòd exaduerso erat, aspexit: à tergo ac super caput detectæ insidiæ. 1.

Hæsit in hoc loco Glareanus, & Detectæ, inquit, positum est pro simplici Tectæ. De sententia, nõ fallitur: de verbi illius vsu, vereor vt cuiquam probet. In meo libro est, *super caput decepte insidiæ.* Fallor, Sigoni? an volentibus Musis emendaui? *super caput decepêre insidiæ.* Hellenismus est, & vsus verbo Decipiendi Liuius, vt Latini vulgò, Fallendi, & vt Græci λανθάνειν passim.

Ibidem.

Quòd orta ex lacu nebula campo quàm montibus densior sederat, agminaq́ hostium ex pluribus vallibus ipsa inter se satis conspecta, eoq́ magis pariter decurrerunt. II.

Res ipsa & Liuij tota narratio clamat leg. *pluribus collibus*, non, *vallibus.* Maximâ enim parte exercitus in montibus Annibal in insidiis posuerat.

Eodem libro, inferiùs.

Romæ in Auentino, & Ariciæ nunciatum erat sub idem tempus lapidibus pluisse: & multo cruore signa in Sabinis cædis, aquas è fonte calidas manasse. III.

Probra puto Liuium scripsisse, *lapidibus pluisse, & multo cruore Signiæ.* Ita restituo, pro, *signa.* & notum est Italiæ opidum. Deinde, *In Sabinis Cædis aquas è f. c. manasse.* Illud, *Cædis*, nomen aliquod loci in Sabinis, mihi incogniti. nec succurrit, quomodo emendandum. Aliter, quin hæc eius loci vera lectio sit, præter te, nemo mihi eripiet.

EPIST. II.

I. LIPSIVS FVLVIO VRSINO.

Nonij ῥᾳθυμία.

NONIVM Marcellum quotiens lego, Fului, cum indignatione & cu inuidia lego. Inuideo, quòd ille bardus, blennus, buco, tot præclar scriptoribus sit vsus: indignor, quòd idipsum quod agere voluit, tam luta, tam lenta manu egerit. Saltem plura ex scriptoribus proposuiss accuratiùs libros inspexisset, cū iudicio explicasset, collocasset: si nonn gnam laudem homini; tamen illud Lucilij daremus,

Sarcinatorem esse summum, suere centonem optimè.

nunc dum omnia carpit, concipilat, mutilat: quid aliud ille fecit, quà quod Pentheo Bacchæ? Quamquam fortasse Nonij non omnis hęc c pa est: patres pro parte accusandi, quorum inscitia & incuria effectum id, quod reliquum erat, esset reliquum. Nos tamen, si potest, aliqu membra sanemus.

In Putidum.

Apud Nonium Cato emendatus.

Cato Originum lib. ij. Si inde ignauus putidas, atque senticosas comme moncre volebat.

Lego, *Is indu naues putidas atque senticosas commeatum ponere nolebat*, v endo naues.

Et plura Turpilij.

In Immortalitus.

I. *Turpilius Hetæra: Sat me vt meum cor voluptatibus dat, immortalitu obtulit mihi hæc facultas.*

Scribo, *Satíne vt m. c. voluptatibus stat? immortalitus s. o. m. h. facultas.* St voluptatibus, eleganter dixit, vt Sisenna, *cælum caligine stare*; Titinn *agrum stare sentibus.* quasi dicas, plenum esse voluptatibus, caligine, se bus. Simillima est illa oratio mulieris Plautinæ, *Satíne parua res est vo ptatum in vita?* & sic ordiri dictionem Comici solent.

In Saucij.

II. *Turpilius Epiclero: Patrocinantem vbi factum audierit saucius.*

Fortè, *Patroclum autem v. f. audierit saucium.* De Achille tergiuersat pugnare, nisi interfecto Patroclo.

In Spissum.

III. *Turpil. Canephoris: Ita est, verum haud facile est venire illi, vbi spiss sapientia. Spissum est iter adipisci aut posse, nisi cum magna miseria.*

Elegantissima γνώμη, & quam libens restituero. ——— *ita est,*

Verùm haud facilè est venire illò vbi ipsa est sapientia:

Spissum est iter, adipisci haut posis nisi cum magna miseria.

Ex illo, *spissa*, feci, *ipsa*. cetera correctio aperta: & versus Trochaïci.

In Confidentia.

IV. *Turpilius Leucadia: Videntur frigus incessum, quàm est confidens dijs perdunt.*

Lego, *Viden' tu Frygis incessum? quàm est c.? di istunc perduint.*

EPIST.

EPIST. III.

I. LIPSIVS IANO LERNVTIO.

NVPTIAS parare te audio, mi Lernuti, in vxore cui Iuno & Venus fauerunt, id est dotata & formosa. Exspectas bona verba? Non pos- m meliora illis Plautinis, — *Sospes*

Iter incipe hoc, vt vxori tuæ semper sis superstes
Vt potior pollentia sis, vincasq́ vxorem.

ihi crede rem magnam optaui, & quam Hercules non est consecutus. rabam Epithalamios versus mittere: sæpiùs vocanti non adfuerunt usæ. Brugas ad nuptias tuas demigrasse dicebantur. Eorum vicẽ Quæ- onem adfero nuptialem. Dic mihi, cur partem eam qua sperata tua est, lia Augusti F. Nauim vocarit? Notus est iocus. Roganti conscio libidi- m, qua arte cùm tam vulgò se vulgaret, liberos tamen simillimos pro- ceret Agrippæ? *non enim*, respondit, *nisi plena naui tollo vectorem.* An nerè & forte ad nauim mulier acuta (sic enim fuit) allusit? an potiùs, ia antiquitas hortum muliebrem, inter alia nomina, Nauim dixit? *Nauis in obscœnis intellectibus.* uod apparet ex Plauti Mænechmis, Scæna, Sine fores: & Milite, Scæ- Rem omnem. Idem de se voluerunt illæ feminæ in Aristophanis Ly- rate, Οὐδὲν γάρ ἐσμεν πλὴν ποσειδῶν, καὶ σκαφή. ub eâdem mente adolescens ille in Concionatricibus,

Πῶς οὖν δικωπεῖν ἀμφοτέρας δυνήσομαι;

dentur & Concham dixisse metaphora simili. Plauti Rudente seruus *Sicut & Concha.* Venerem:

Ignoscere his te conuenit, metus has vt id faciant, subegit:
Te ex concha natam esse autumant, caue tu harum conchas spernas.

les quàm licenter! nec petam veniam. Sermo de nuptijs est, & velis is Lernuti, aliter hæc sacra non constant.

EPIST. IV.

I. LIPSIVS HENRICO STEPHANO.

APVD Liuium oratione P. Sempronij adhortantis ad erumpendum, legimus, Lib. XXII. *Liuius fide libri restitutus.*

I. *Capi ergo mauultis, inquit, ab auarissimo hoste? æstimariq́ capita vestra pretio? & exquiri ab interrogantibus Romanus ciuis sis an Latinus socius? vt ex tua contumelia & miseria alteri honos quæratur, non tibi? Non vos quidem L. AEmilij, qui se benè mori quàm turpiter viuere maluit, & tot fortissimorum virorum, qui circa cumulati iacent, similes estis.*

timè liber vetus, *vt ex tua contumelia & miseria alteri honos quæratur? siquidem L. AEmilij, qui se, &c.* Vidẽ audaciam Correctorum, qui reli- s illas voces ineptissimè inseruerunt.

Statim,

Ferro atque audacia iter fit quamuis per confertos hostes. cuneo quidem, hoc laxum atque solutum agmen ac si nihil obstet, transibimus. II

Liuij sententia comparet, vereor vt verba. Nam vetus illa vltima sic, *si nihil obstet ius scias.* intricata lectio, ex qua hoc tamen elicio, τὸ, *transit mus*, Liuij verbum non esse.

In oratione Manlij Torquati de redimendis captiuis.

III. *Viam non ad gloriam magis, quàm ad salutem ferentem demonstrat: duci se in patriam, ad parentes, ad coniuges ac liberos facit: vt seruemini, de vobis animus?*

Liber meus, *demonstraret duces in patriam.* Legendum, *demonstrat: red ces in patriam.*

Ibidem.

IV. *Nisi quis credere potest fuisse qui erumpentibus quin erumperent, obsiste conati sunt: aut non inuidere eos cùm incolumitati tum gloriæ, &c.*

Vide locũ totum, nec dubitabis quin leg. sit, *fuisse, vt erumpentibus qu erumperent obsistere conati sint: at non inuidere.* Omnia ita vetus, nisi, qu *at* restitui, pro, *aut.* Verbi, *Fuisse*, elegans vsus latuit correctores.

EPIST. V.

I. LIPSIVS ANDREÆ PAPIO.

Ego verò, Papi, scientiam non amo sine prudentia: nec solùm qu bus doctior fias legenda sunt, sed etiam quibus melior.

Nosti illud,

* Ὡς οὐδὲν ἡ μάθησις, ἣν μὴ νοῦς παρῇ.

* *Quàm nil scietia, absit si sapientia.*

De Seneca aliquot locis coniectura.

Ad hoc postremum, in Latinis, vnicum aio Senecam esse, grauem sc ptorem, ô dij! & quem qui diligenter legerit, præcepta eius imbiberit, to lere caput supra omnia humana possit. Ea re non videor perdere op ram, cùm illi corrigendo operam do. quod faciebam hodie in his loci

Epist. LV.

I. *Longum mihi comitatum dederat mala valetudo: repentè me inuasit.*

Scribe, *Longum mihi commeatum.* Commeatum dare, honestè ductum re militari: id est, diu me morbus dimiserat, nunc repentè adortus.

Epist. LXXII.

II. *Beatus verò & virtutis exactæ tunc se maximè amat cùm fortissimè exp tus est: & metuenda ceteris non tantùm fert, sed amplexatur. multoq; au re mauult [tantò] melior quàm fortior.*

Ennij correctio in Nonio.

Scito monachale glossema esse, legendumque, *audire mauult melior qu fortior.* Idem vsus fuit apud veteres verbi Clueo. Notaui in versu Enn apud Nonium, Cluet: *Per gentes cluebat omnium miserrimus.* vel, *clue* Ita lego. Vulgò est, *Per gentes esse cluebat.*

Epist. LIX.

III. *Et quomodo finem vitæ imponere poterit, qui epistolæ non potest? Vale er quòd libentius quàm mortis moras lecturus es.*

Leg. *mortes meras.* Nam tota antè Epistola de morte.

Epist. LXXXI.

IV. *Ille qui in scæna elatus incedit & hæc resupinus dicit,*

Impero Argis, regna mihi liquit Pelops

Q

Qua ponto ab Helles atque ab Ionio mari
Vrgetur Isthmos.

versus caussa scrib. *Imperito Argis.* Puto ex his Ciceronem emendandum in Oratore ad Brutum: *Verba legenda sunt potißimùm benè sonantia, non sed ea vt poëtæ exquisita ad sonum, sed sumpta de medio — Qua Pontus Helles ——— superat modum.* legendumq; *Quà Ponto ab Helles*, siquidem ad hunc versum respexit. *Apud Cic. vetus poët. emend.*

Epist.xx.

Exemplum Epicuri referam: cùm Idomeneo scriberet & illum à vita speciosa ad fidelem stabilemq; gloriam reuocaret, rigidæ tunc potentiæ ministrum & magna tractantem. V.

Omnino leg. *regiæ tunc potentiæ.* Idomeneus ille, minister regis.

EPIST. VI.

I. LIPSIVS LVDOVICO CARRIONI.

HERE inter scyphos de Martialis Epigrammate emendando iniece-ram. visus es lentè & vix adsentiri. Vide Epigramma ipsum, & iterum ad suffragium redi. *Martialis emend. Epig.*

Lib. II. in Næuolum.

Atque vnam vestire tribum tua vellera possunt I.
Apula non vno quæ grege terra tulit.
Tu spectas hiemem succincti lentus amici,
Prô scelus, & lateris frigora tuta times.
Quantum erat, infelix, pannis fraudare duobus
Quid renuis? non te, Næuole, sed tineas?

Frigora tuta in sententia frigent. Vidit hoc Domitius, & reposuit, *trita.* Puto verum esse, *tute.* Adeò, inquit, amicus friget, vt tuipse vereri possis, ne frigus eius permânet ad te. Dignum hîc nota, Latus à Martiali dictum, Lateronem & qui latus legit. Qua mente idem, alibi: *Idem iterùm.*

Eutychus ille, tuum Castrice dulce latus.

Et Seneca: *Viri fæminæq; contendunt, vter latus det illis.*

Lib. III. in Lupercum.

Sed nihil erucæ faciunt bulbiq; salaces, II.
Improba nec prosunt iam satureia tibi.
Cœpisti puras opibus corrumpere buccas:
Sic quoque non viuit sollicitata Venus.

Emendo, *Puras Opicus corrumpere.* Opicis populis frequens rerũ turpium vsus, Festus in voce Oscum. Inde vulgò vsurpari cœptum, Opicus ἀῤῥητοποιὸς, infandæ libidinis, qualem hîc tangit Martialis. Ausonius,

Eunus Syriscus inguinum ligurritor
Opicus magister. Quia igitur Ligurritores, Opicos dicebant: ea re arbitror, Iuuenalis mures facetè Opicos dixit, à lingendo, *Iuuenalis explicatus.*

Et diuina Opici rodebant carmina mures.

Quamquam ibi Glossarius ab H. Stephano vulgatus agnoscere videatur, *Apici.*

EPIST. VII.

I. LIPSIVS IACOBO TAYO, V. N.

QVÆ cum patre meo amicitia tibi fuit, vir nobilis, eam libens no retineo solùm, sed, quod in me est, augeo. Et herclè verum dican consensio maior est naturæ nostræ. Nam, vt scis, pater meus ad arma p tiùs fuit, quàm ad litteras: nos contrà, animi cultum & quietem præ ptamus, & alumni Musæ videri volumus, quàm Martis. Hæc Liuiar mitto, exquirendi iudicij tui.

Liuianæ emendationes.

Lib. XXVI.

I. *Secutæ defectionem carũ Hybla & Magella sunt, & ignobiliores quædã ali* Vetus, *& Marcella*: sed leg. *Macella*. Nominat Polybius lib. I. & Mar mor vetustum Romæ de rebus Duillij, quod in antiquis expressi.

Pòst.

II. *In æde Concordiæ Victoria quæ in culmine erat, fulmine icta decussaq; ad V ctorias quæ in antefixæ erant hæsit, neque inde procidit.*

Lego, *quæ in antefixo erant.* Festus, *Antefixa quæ ex opere figulino tectis a figuntur sub stillicidio*. Liuius lib. XXXIV. *Iam nimis multos audio Cori thi & Athenarum ornamenta laudantes, & antefixa fictilia Deorum Rom norum ridentes.*

Ibidem.

III. *Sacerdotes publici aliquot eo anno mortui sunt, & noui suffecti.*

In manss. *aliquanti eo anno mortui.* & sic Plautus, Sallustius, aliiq; loquun tur. Canem & furcam iis qui immutarunt.

In Siculorum oratione contra Marcellum.

IV. *Certè præter mœnia & tecta exhaustæ vrbis & refracta deûm delubra, d ipsis ornamentisque eorum ablatis, &c.*

Addenda vox ex vet. libro, *refracta ac spoliata deûm del.*

De rogatione L. Attilij Tribunipl.

V. *De iis rebus quid fieri velitis vos rogo Quirites. Plebs sic iussit: Quod S natus maxima pars sentiat, qui assidetis, id volumus, iubemúsque.*

Iterùm vocem addit vetus, *Senatus iuratus maxima.* Lego, *Senatus iura* & valdè ea additio ad sententiam facit. Notum est, grauioribus in rebu Senatum iuratum sententiam dixisse. exempla apud Ciceronem. Illu *qui assideris*, quid in hac solemni formula valeat, qui explicauerit, v esto. Liber meus, & ante Sigonium alij, *qui adsidens.* Ego taceo.

EPIST. IIX.

I. LIPSIVS ANDREÆ SCHOTTO.

De Agellij nomine.

GELLIVM an Agellium dicemus, qui noctes Atticas scripsit? Age lium constanter libri scripti, etiam illud optimę notæ fragmentu Giselini appellant:

Agellij Noctium Atticarum liber X. *explicit.*
Incipit XII. *Feliciter. C. Aurelij Romuli,*

Cær

Cecropias noctes doctorum exempla virorum
Donat habere mihi nobilis Eustochius.
Viuat, & æternùm lætus bona tempora ducat,
Qui sic dilecto tanta docenda dedit.

ec in fine libri Noni, vt vulgata distinctio est, in membranis illis le- ntur. Priscian. etiam nomina propria deducit à Seruo Seruilius, ab ello Agellius. Dignum nota de numero libri. Ita & XI. cædem appel- t, qui nobis Decimus. vt suspicio sit librum è prioribus vulgò perisse. le ista lib. IX. cap. I. *Idem scriptor variè correctus.*

Quid de sagitta & lapide dixit, hoc de omni ferè mißili telo dici potest. I.
est ab illis, *telo.*

At si editiora mittas, & ad percutiendum supernè aliquid manum & oculos collimes: quò modus à te datus fuerit, eò telum ibit quod ieceris. II.
est, *si in editiora*, &c., *conlinies*, &c., *quò modus à te datus tulerit.*

Nam defendere & offendere inter sese aduersa sunt, quorum alterum significat ἐμποδὼν ἔχειν, *alterum* ἐκποδὼν ποιεῖσθαι, *quod hoc in loco à Q. Claudio dicitur.* III.
ictior aliquantis verbis scripta lectio; ἐμποδὼν ἔχειν, *id est, incurrere in quid & incidere: alterum* ἐκποδὼν ποιεῖν, *id est, auertere atque depellere.* hærebis, quin hæc interpretatio ab ipso Agellio sit.

Cap. IV.

Qui si impensius fortè laudauerint pulchras arbores, segetes lætiores, infantes amœniores, egregios equos, pecudes pastu atque cultu opimas. IV.
embranæ, *partu atque cultu optimas.* rectè.

Cap. VI.

Vngo, vnctus, vnctito: Scribo, scriptus, scriptito: Moneo, monitus, monito. V.
is legit monitare? Benè in schidis, *Moueo, motus, motito.*

Cap. VII. De folijs olearum.

Et quæ pars eorum fuerat inferior atque occultior, eam suprà fieri atq; exponi ad oculos & solem. VI.
j volunt, *suprà ferri.* In illis, *superfieri.* optimè, vt Lucret. Confieri. à Su- fio & Confio.

Cap. IX.

Quando ex poëmatis Græcis vertendæ mutandæq; sunt insignes sententiæ. VII.
est, *imitandæq; insign. sent.* paßionis significatione: & rectè.

Primum omnium diuersum esse dicebat Probus, quod apud Homerum quidem virgo Nausicaa, &c. IIX.
ipta lectio, *Primum omnium id visum esse dicebant Probo, quod apud, &c.* mana & cana veritas: Refert enim hæc Agellius audita à Probi discipulis: *Memini*, inquit, *me audisse ex Valerij Probi discipulis.*

Studia atque oblectamenta in venando Dianæ honestè apteq; dicit. IX.
dem, *aperteq; dicit.* benè. & statim, *pharetram tantùm*, non, *tamen.*

EPIST. IX.

I. LIPSIVS IACOBO PAMELIO, THEOLOGO.

AVDIO te, clariſſime Pameli, in emendando Tertulliano eſſe. Maior, an vtilior à te res ſuſcepta, neſcio. Scriptorem plenum antiquæ & reconditę doctrinæ, corrigere arduum: eumdem correctum dari, non ſolùm veſtra Theologorum intereſt, ſed noſtra omnium qui literas Græcas Romanaſque tractamus. Tanta in eo viro & tam varia eruditio fuit. Ita in efficiendo, labor: in effecto, laus ingens tibi proponitur. Notabam olim hunc locum in Apolog.

De Tertulliani loco coniectura.

Religio Romanorum tota caſtrenſis ſigna veneratur, ſigna iurat, omnibus dis proponit. Omnes illi imaginum ſuggeſtus inſignes, monilia crucium ſunt ſuppara illa vexillorum & candelabrorum ſtolæ crucium ſunt.

Lego, *imaginum ſuggeſtus inſignis.* correctio, de ſenſu, non leuis. Signa cohortium intellegit, in quîs imagines Cæſarum aureæ & argenteæ gradatim ad haſtam aliæ ſupèr alias erant adfixæ. Imaginum rotunda forma clypei dicti. Formam eiuſce rei ſæpiùs in marmoribus vidimus & nummis vetuſtis. Hanc congeriem imaginum doctiſſimus ſcriptor Suggeſtum vocat, quaſi dixeris, contextum. Statius lib. I. Siluarum.

Signa cohortiū, & imagines ſignorum.

——— *celſæ procul aſpice frontis honores*
Suggeſtumq́ue comæ.

Gloſſæ veteres, *Suggeſtum*, ὕψος. Haſdem imagines intellexit Tacitus Hiſtor. lib. I. *Viſo cominus armatorum agmine vexillarius comitantis Galbam cohortis, dereptam Galbæ imaginem ſolo adflixit.* & alibi. *Ipſo Kalend. Ianua. die dirumpunt imagines Galbæ, quarta legio promptiùs, duodeuiceſima cunctanter.* Sed in Tertulliano illud, *candelabrorum*, ſanequàm acutè Scaliger vertit, *candes labarorum*. In priſcis tamen editionibus, *Cantabrorum* legitur, & in Minutio qui hunc locum æmulatus: *Nam & ſigna ipſa & cantabra & vexilla caſtrorum, quid aliud quàm auratæ cruces ſunt & ornatæ?* Nisi & hîc placet *labara.* aut ſi fortè vtrobique, *Contabra*, à contis.

EPIST. X.

I. LIPSIVS IACOBO SVSIO, V. N.

SI vacas vir nobiliſſime (etſi quando tu ſtudijs non vacas?) velim conſiderare te hos Liuij locos, quos meo animo, non peſſimè emendaui. lib. XXII. Statim initio.

Emendatur Liuius locis quattuor.

1. *Duos ſe Conſules creaſſe, vnum habere, quod enim illi iuſtum imperium quod auſpicium eſſet magiſtratus: id à domo, publicis priuatiſq́ue Penatibus Latinis ferijs actis, ſacrificio in monte perfecto, votis ritè in Capitolio nuncupatis, ſecum ferre. nec priuatim auſpicia ſequi.*

Offendit in hoc loco Glareanus, nec tam immeritò quàm videri vult Sigonius. Nam vitiata & ſcriptura & diſtinctio tota eſt. Reſtituo, *Quod enim illi iuſtum imperium, quod auſpicium eſſet? Magiſtratus id à domo, &c.* clara lectio, confirmata etiam à codice meo.

Infra

Infrà.

His Senatusconsultis perfectis L. Cornelius Lentulus Pontifex Maximus consulente collegio Pontificum, omnium primum populum consulendum de Vere sacro censet: iniussu populi voueri non posse. II.

Lectio vetus, *consulente collegio Prætorum.* Dico verum esse, *consulente collegium Prætore.* Persuadet Romana consuetudo, qua talibus in rebus receptum, vt in absentia Consulum Prætor ad collegium referret. at collegium ipsum numquam solet consulere Pontificem, quod hæc lectio vult videtur. Ne qui vltrà dubitet, de Prætore hoc ipsum Liuius antè dixit, *Senatus quoniam Fabium belli cura occupatura esset, M. AEmilium Prætorem ex collegij Pontificum sententia, omnia ea vt maturè fiant curare iubet.*

Infrà, de Fabij imperio æquato cum Minutij.

Ipse qua grauitate animi criminantes se ad multitudinem inimicos tulerat, eadem & populi in se sæuientis iniuriam tulit. acceptisq; in ipso itinere litteris Senatusconsulti de æquato imperio, satis fidens, &c. III.

Quomodo est vt Senatusconsultum de æquato imperio Fabius acceperit, cùm nullum fuerit? Nam planissimè hoc plebiscitum fuit, non SC. nec quidquam magis inuito Senatu extortum. Audi Minutium ipsum: *atque plebiscitum quo oneratus magis quàm honoratus sum, primus antiquo abrogoq;*. Ait, *Plebiscitum*. Ergo emendo, *acceptis in ipso itinere litteris Senatus de æquato i.* Nam Senatus hæc atque talia de rep. scribere ad prouinciales magistratus solet. Exempla infinita.

Posteà.

Tum Fabius primò clamore pauentium audito, dein conspecta procul turbata acie: ita est, inquit, non celerius quàm timui deprehendit fortuna temeritatem. Fabio æquatus imperio Annibalem & virtute & fortuna superiorem videt. sed aliud iurgandi tempus. IV.

Plutarchus, qui multa à Liuio, hoc dictum Fabij effert, Ὡς τάχιον μὲν ἢ προσεδόκων, βράδιον δὲ ἢ αὐτὸς ἔσπευδε Μινύκιος ἑαυτὸν ἀπολώλεκε. vt videatur hîc inducta negatione leg. *Ita est, inquit, celerius quàm timui.* nisi libet interrogantem pronuntiasse. At sequentibus verbis lectio vetus est, *Fabio æquatum imperio.* primusq; Valla immutauit. Credo verius fore *En Fabio æquatum imperio: Annibale & virtute & fortuna superiorem uete.* Illud, *En*, repetij ex syllaba vocis prioris. Est autem amara & viro qui apta irrisio, quam Sarcasmon vocant.

EPIST. XI.

I. LIPSIVS PETRO DIVÆO.

Nos quidem, mi Diuæe, de historia scribenda sæpè agitauimus: cùm hæc tempora intueor, vereor vt frustrà. Quis enim ille tam confidens aut tàtis ceruicibus, qui audeat historiam vsquequaque veram scribere? quis regum illa κρύφια, &, vt Tacitus noster appellat, *arcana imperij*, pandi vult? Denique vbi illa Iuuenalis,

Simplicitas, cuius non audeo dicere nomen?

Hæc si absunt, & si per adulationes & vanitates explenda narratio est audebo dicere, pereat potiùs historia. Scis fremuisse nos sæpè in lectior scriptorum nostri æui: & ex antiquis bilem mihi etiam mouet Velleiu Ælium Seianum omnibus virtutibus accumulat, & quasi in theatro pl na manu dilaudat. Os historici! at nos eum scimus natum & exstinctu exitio generis humani. Liuiam Augustam, post multas laudes, diis quà hominibus similiorem feminam concludit. Iam de Tiberio, flagitiu sit si vsquam aliter quàm vt de Ioue immortali loquatur. Hæc liber & ingenuus animus qui ferat? Contrà vt Germanici Cæsaris virtutes vb que callidè dissimulat? vt Agrippinam, & quibus aliis infensior Tiberi credebatur, obliquè premit? Quid multa? non aliquid quàm mancipiu aulæ agit. Dices. intuta illis temporibus veritas fuit. Fateor. sed vera scr bere si non licuit, falsa non debuit. Nemo silentij caussam reddit. H nobis, mi Diuæ, hactenus faciendum censeo. Ceterùm in illo ipso Ve leio, antiquitatis caussa, vide has Notas.

Velleius Paterculus adulator in historia.

Libro II.

Eius bini loci restituti.

Pietas sua Cæsarem penè obstructis hieme Alpibus in vrbem traxit ad tu lam imperij. cum veris initio reduxit in Germaniam, in cuius mediis finib ad caput Iuliæ fluminis hiberna digrediens princeps locauerat.

De Iulia flumine Germaniæ dubito. & fortean leg. *Lupiæ fluminis.*

De clade Variana.

Mittitur ad Germaniam, Gallias confirmat, disponit exercitus, præsidia m nit, se magnitudine sua, non fiducia hostium metiens: qui Cimbricam The tonicamq; militiam Italiæ minabantur. vltra Rhenum cum exercitu tra greditur, Armenio territo, quem arguisse pater & patria contenti erant.

Spuria & inepta lectio est à patre Rhenano. Nam vetus editio, *cum exe citu transgreditur, arma interfecti, quæ arguisse.* Ad illa vestigia verissim emendaui, *arma infert, quæ arcuisse.* Non solùm, inquit, Tiberius re pulit & arcuit arma Germanorum, quod vnum exspectabatur, sed vlt etiam intulit.

EPIST. XII.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO SVO.

QVOD in hominibus singulis, mi Victor, idem in gentibus vsu uen, vt aliæ iudicio plus valeant, aliæ ingenio. Germanis plerisque ing nij celeritas, & facilitas quædam insita ad doctrinam numquam defu defuit illud acre & politum iudicium. idem est in illo tractu omni Se temtrionis. At Italis peculiaris est laus iudicij, sicut & populis ijs qui p tinent ad Meridiem aut Ortum. Nostra Gallia interiecta media est, vt Nonius loqui Ciceronem voluit, amborum quasi cinnus. Non om peccat igitur amicus ille noster, qui multum defert Italis. peccat in quòd nec laudari nec corrigi æquo animo fert nisi ab Æneadis. Quæ an quia Galli cor non habent? qui mihi quidem hodie sic perpoliti dentur omni genere doctrinæ, vt nihil intersit præter cælum & solu

Exem

[.]emplo sint vel Brugæ vestræ. Versum illum Lucretij de quo scripse-[r]m, lib. II. inuenies: *De Lucretij versu coniectura.*

Huc accedit vt summa res nulla sit vna,
Vnica quæ gignatur, & vnica solaq; crescat:
Quin cuiusque sient secli, permultaq; eodem
Sint genere: in primis animalibus indice mente.

[.]emplo in suo quoque genere animalium docere vult nō esse vnicum [.]lum. sed aptè postremo versu emendo, *in primis, animalibus inijce men-[t]e.* Vide & has in Nonio obseruationes.

Nonius, in Genitiuus pro Ablatiuo.

Lucilius lib. ix. Si nihil ad faciem, & si olim lupa prostibulumq; Numini opus atque absit. *Lucilius emendatur.*

[V]idetur Iunius legere voluisse, *Numini opus sit & obsit.* longè à Lucilij, [&] longiùs à Nonij mente. quomodo enim hîc Genitiuus pro Ablatiuo? [C]oriari apud te liceat, benè correxi, *Si nihil ad faciem, & solum lupa prosti-[b]umq;: Nummi opus atque assis.* Si non quæritur, inquit Lucilius, exi-[mi]a facie scortum, sed tantùm vile aliquod & è numero togatarū: num-[m]o vno & asse res confiet. Nonius autem sic accepit quasi Nummi opus [d]ixisset, pro Nummo est opus: sed veriùs videtur opus nummi, vt rem [.] dicimus vnius nummi.

In Contari.

[C]ontari, curationem differre. Virg. vj. Qui nobis contando restituit rem. *Et Nonius.*

[.]ra interpretatio, & illa Iunij correctio, *curationem deferre,* vt Varro lo-[qu]tur, etiam mirior. vnde enim hæc sententia ex versu Virgilij? Tu le-*[.]cum ratione differre,* & hoc elici Nonius voluit.

In Compos.

[A]ttius Clytæmnestra: Cur me miserā irridet magis cōpotem & multis malis? *Attius.*

[.]ibo, *magnis compotem &.* Compos malis, pro malorum. vt Plautus, *Vi-[n]odò cupidæ estis,* pro, vini: & Turpil. Expers malitijs: *Educta vt par est, [exp]ers malitijs.* idem Plautus, *Eo more expertem te factam aduenicns offen-[d]omum.* *Item Turpilius tribus locis.*

In Dominus.

[T]urpilius Philopatro: Fortè eo die meretricis ad me de leuitate Atticæ vt [.]um venerat, quidam dixerat quæ cœnam apud me Thais atque Erotium Antiphila Pythias: ego extrà cubui domina.

[.]t Trimetri versus, vt solet in Narrationibus: sic componendi & cor-[.]ndi:

—— *fortè eo die*
Meretrices ad me delenificæ Atticæ
Conuenerant, condixerantq; cœnam apud
Me, Thais atque Erotium, Antiphila, Pythias:
Ego dextra accubui domina.

[.]endaui, *dextra accubui,* quia de conuiuio sermo est, in quo se domi-[na]m dextro loco accubuisse ait.

In Inuitare.

[T]urpil. Thrasyleonte: Onera mensam, talos, vinum in hæc huiusmodi, qui-[b]us rebus vita amat tum inuitari solem.

Sunt

Sunt pariter Trimetri. corrigo,

Onguenta, mensam, talos, vinum, hæc huiusmodi,
Quibus rebus vita amantum inuitari solet.

ex sententia Nonij, qui Inuitari interpretatur Delectari. Quod scrip pro, *Onera, Vnguenta*, siue antiquè, *Ongenta*: tamē scibis Iunium nostru malui sse, *Coronam, mensam.*

In Insolens.

Turpil. Demetrio. Timere occæpit interdum oscitarier ineptus. Quid mi vellem ex insolentia nesciebam.

Numeros & lectionem restituo,

Timere occæpi, & interdum oscitarier:
Ineptus, quid mi vellem, ex insolentia
Nescibam.

est adolescentis cuiuspiam sermo, qui narrat initium sui amoris. Ad ea rem malim etiam, *Et tremere occæpi*. Non enim timor tam occup amantes, quàm tremor.

EPIST. XIII.

I. LIPSIVS GERARDO FALCKENBVRGIO.

HVI! tam longum silentium tuum? cui tamen vt possim ignosce facit migratio tua. Nam ita mihi adolescens vestràs dixit, qui nup prehendit me in foro, migrasse te ad illustrem Comitem Benthemiu. Gratulor fortunæ tuæ, sed inuideo quieti. Nam nos hîc iterùm in med turbis. Belgica nostra numquam sic tumuit. qui motus quorsum euad, — θεῶν ἐν γούνασι κεῖται, ait ille. Considera sodes hæc Liuiana

De Liuij loco quæsitū.

Lib. XLV. De Perseo capto.

Pullo amictus pallio Perseus ingressus est castra, nullo suorum alio comit qui socius calamitatis miserabiliorem eum faceret.

Vetus lectio erat, *Pullo amictus illo Perseus.* Turnebus lib. XVI. legit, *Pu amictus villo.* Sigonius suspicatur, *Pullo amictu ille ingressus.* vt, *Perseus*, glossema. Sed aliud meherclè subest. Mirum ni ab epitoma scriben diffusus error, legēdumque, *Pullo amictu simul filio Perseus.* quasi scriptu fuerit, *si filio.* nec nimiū adfirmo de verbis, de sententia scio Liuium h voluisse. Docent verba sequentia, *nullo suorum alio comite*. non dixiss *alio*, si Perseus ingressus solus. Docet & historia. nam Perseus vnà cu maiore filio perductus ad Consulem, & inde Romam fuit. Liuius pò *& Persea quidem cū maiore filio Philippo traditos A. Posthumio, in custodia misit, &c.* Præter oscitantiam scribentium, corrumpendo etiam lo fuit ignarum genus dicendi, Simul filio: vt Græci vsurpant suum ἅμ. Tacitus, *Laodiceni, simul Magnetibus, transmissi.* & Annal. V. *Aceruatim eo Annius Pollio, Appius Silanus, Scauro Mamerco simul ac Caluisio Sabin maiestatis postulantur.* Nemesianus in Cynegetico: de catulis,

Simul filio Hellenismus.

Hos igitur genetrice simul, iam vere sereno
Molli pasce sero.

Id est, Catulos simul & genetricem siue fœtam.

EPIS

EPIST. XIV.

I. LIPSIVS FRANCISCO MODIO.

[.]GO verò liberè te monui nuper, caueres eos qui cauendi. Nónne hoc ipso amicus? Nam adsentari, subseruire, secundas ferre, passim [.]citur: libertas & castigatio, tantùm in pectore verè amico. Talis tibi [.]n, talis ero:

Habeasq; animo, mihi admodum caussam grauem
Fore, quæ me ab vllo commodo abducat tuo.

[.]biter concinnem versus Lucilij. Librum recentem N. à prælo quem [.]eras, legi. quid quæris? numquam illa Calui munera sic perdiderunt [.]ullum, vt me ista lectio. O Chimæram libri, digni Cæsijs & Aquinijs! [.]od quæris de loco Lampridij, in Antonino Alagabalo, cùm turpissi-[.] & nefaria stupra illius belluæ narraret, — *Lucilius correctus apud Nonium, in Graue.*

Nupsit & coÿt, vt & pronubum haberet, clamaretq; Concide magire.

[.]d sit illud Concide magire? Suspicor vsitatam aliquam vocem fuisse [.]tialem, & quasi inter iocos Fescenninos. Nam concidendi verbum, [.]r verba nequitiæ est. Pomponius apud Nonium in Rhetorissas: — *Explicatũ vetus dictum, Concide magire.*

Dolasti vxorem nunc eapropter me cupis
Concidere, & iam rhetorissas — — *Pomponius emendatus.*

[.]go, non, *Dotasti*. In Apuleio lib. IX. *At verò adulter rectissimus incli-[.]im vxorem fabri securè dedolabat.* Cędendi etiam verbum inter turpia, [.]à ac Concidendi. Laberius; *Neque aliter hunc pædicabis. quomodo vi-[.]adolescenti nostro cædis hillas.* Lucilius, — *vetulam atque virosam vxo-[.] cædam potiùs, quàm castrem egomet me.* Plautus etiam ita iocatus est [.]sina, *Attate cædundus tu homo es, nimias delicias facis.* quem iocum ali-[.]non est intellegere. Hinc Ciceronis locum interpretor perceptum à [.]cis lib. III. in Verrem de Epistola Timarchidis: — *Cædere & concidere in verbis Venereis.* — *Plautini ioci sententia.*

[.]VM L. VVLTEIO QVI PLVRIMVM POTEST, CAEDE CON-[.]IDE. *Videte quàm valdè malitiæ suæ confidat Timarchides, qui etiam [.]pronio improbitatis præcepta det. iam hoc, cæde concide, nónne verba domo [.]atroni depromere videtur ad omne genus nequitiæ accommodata?*

[.]e. ait esse verba nequitiæ, & ex nequissimi hominis C. Verris domo [.]ecta. scilicet ob eam quam posui caussam. Sed quod in Lampridio [.]tur, Concide magire, ad coquum: ideò obtinuisse quasi prouerbij [.] puto, quia libenter veteres Comici in coquos proferebant hos io-[.] Plautus sæpè, vt Aulularia. — *Ciceronis locus illustratus.*

ST. *Postquam obsonauit herus, & conduxit coquos*
Tibicinasq; has apud forum, edixit mihi,
Vt dispartirem obsonium hîc bifariam.
COQ. *Me tu quidem herclè, dicam palàm, non diuides.*
Si quò totum me ire vis, operam dabo.
ST. *Bellum & pudicum verò prostibulum popli.*
Post si quis vellet te, haud non velles diuidi.
Atqui ego istuc Anthrax aliouorsum dixeram
Non istuc quod tu insimulas —

Partiri & dispartiri intellectu obscæno. Plautus correctus.

Vbi notandum Partiendi verbum obscænum esse vt Diuidere. Et qui inibi sum, quid vetat côiecturam meam de his versibus adscribere? Nam duos illos sic lego:

Me tu quidem Herclè, hîc tam palàm, non diuides.
Si quoi totum me reii vis, operam dabo.

& seq. item versu, *Post siquis vellet, hau, non velles diuidi?* interrogando. Hau, interiectio comica. Sed desino, & de Plauto, proprium, si Musæ volent, est opus.

EPIST. XV.

I. LIPSIVS M. ANTONIO MVRETO, V. C.

E Plinij Panegyrico ablata aliquot mēda.

QVIDQVID Ciceroniani sentiant, ego verò plures Orationes Plinij superesse vellem. Panegyrico ad Traianum sanè capior: &, siquid iudico, species in eo comparet veri Atticismi. Scio & te idem sentire M. Antoni. Ergo non malè positam operam putabis si ex eo libro pauca, quasi transiens, emendem. Ab initio, Gryphianæ editionis,

Pag. 361.

I. *Discernatur orationibus nostris diuersitas temporum, & ex ipso genere gratiarum agendarum intelligatur, cui, quando sint hactenus vt Deo, nunc nusquam vt numini blandiamur: non enim de tyranno, sed de ciue; non de domino, sed parente loquimur.*

Emendo, *cui, quando sint acta. Nusquam vt deo nunc, nusquam.* syllabis diuulsis, quæ imperitè coaluerant.

Ibidem.

II. *Et populus quidem Romanus dilectum principem seruat, quantoq; paullò antè concentu formosum alium, hunc fortissimum personat, &c.*

Lego, *dilectum principum seruat.* id enim dicit, populus ipse Ro. discernere & eligere inter principes nouit, & secundùm cuiusque mores, laudes aptare. Pag. 365.

III. *Solus ergo adhuc, cui pro munere tanto paria accipiendo fecisti, imò vltrò dantem obligasti.*

Scribendum, *qui pro m. t.* &, *vltrò dantem.* acuta sententia. Paria facere, quod Seneca & Ic[ti] Pariare dicunt.

Pag. 368.

IV. *At quo temperamento, di boni, potestatem fortunámque tuam moderatus es, Imperator? Tu titulis & imaginibus & signis: ceterùm modestia, labore vigilantia, dux, & legatus, & miles.*

Distinguo, *moderatus es? Imperator tu titulis.*

Pag. 376.

V. *Quàm dissimilis nuper alterius principis transitus ille, non populatio sit, cùm abactus hospitum exerceret, &c.*

Lego, *transitus ille, imò populatio.* sic enim quasi corrigitur.

Pag. 379.

VI. *Ambulas inter nos non quasi contingas, copiamq; tui, non vt imputes, facis.*

Acumen apparebit si scribas, *inter nos, nos quasi.*

Ig.

Pag. 403.

Tu delubra non nisi adoraturus intras, tibi maximus honos excubare pro templis postibusq; prætexi. Sic fit vt summum dei inter homines fastigium seruent, cùm deorum ipse non adeptus. VII.

]terpolata ista. repono, *fastigium serues, cùm deorum ipse non adoptes.* Hoc iſo deus haberis, inquit, quòd dei honores non adfectas. Verissima sententia: qua vtinam personent aures Principum nostrorum.

Pag. 405.

Et quis iam locus miseræ adulationis restabat, cùm laudes Imperatorum ludis etiam & comessationibus celebrarentur, saltarenturq;, atque in omne ludibrium effeminatis vocibus, modis, gestibus frangerentur? VIII.

:nendo, *ludis etiam & commißionibus.* Simile mendum suprà notaui in eneca.

Pag. 409.

In hac ciuitate tertium consulatum princeps generis humani vt prægrauem recusasti? Tantóne Papirius etiam & Quintus moderatior? Augustus, Cæsar, & pater patriæ? IX.

:ege, *Tantóne Papiriis etiam & Quintiis moderatior Augustus, & Cæsar, pater patriæ?* Nam comparat modestiam Traiani cum Papirio & uinctio, qui tamen sæpiùs coss.

EPIST. XVI.

I. LIPSIVS PHILIPPO LANNOYO, A TOVRCOIGNE, NOBILISSIMO IVVENI.

NON dicam gratiæ caussa. sed meherclè ceperunt me nuper sermones tui tincti humanitatis & doctrinæ notis: & quidem suprà quàm ætate illa exspectetur. Quàm peritè regiones describebas & vrbes! uàm appositè rebus nostris historias veteres accommodabas, Græcas itinasque! Et inter hæc vnica modestia tua elucebat, & desiderium diendi. Macte esto generose anime. hi gradus sunt non solùm ad æquanm illustris parentis tui gloriam, sed etiam superandam. Sed quia me ctore & monitore multus es in Liuio, vide has lib. II. obseruationes. *Liuij complures loci emendati.*

Salis quoque vendendi arbitrium, quia impenso pretio vænibat in publicum, omni sumptu adempto concessum priuatis. I.

]culcata vox est ab imperitis. Libri vett. *in publicum omni sumptu, ademum priuatis.* quam lectionem tuetur Turnebus lib. IV. Aduer. at mihi npensè placet Diuæi coniectura, *in publicum omni sumpto.* vt Senatus em omnem in publicum sumpserit, & ipse plebi distribuerit.

Pòst de Porsena.

Ipse in plano ripisq; Tiberis castra posuit, nauibus vndique accitis & ad custodiam positis, ne quid Romam frumenti subuehi sineret: & vt prædatum milites trans flumen traiicerent. II.

veteri meo abest vox, *positis.* & benè. sic enim leg. & dist. *nauibus vnque accitis: & ad custodiam, ne quid R. f. s. sineret, & vt prædatum.* duplim enim caussam refert nauium accitarum.

Infrà, de bello cum Auruncis.

III. *Nec magis post prælium quàm in prælio cædibus temperatum est: ne ab ob-dibus quidem, qui ccc. accepti numero erant ira belli abstinuit.*

Scriptus codex, *ira belli hostilis abstinuit*, credo fuisse, *iram belli hostis abs-nuit.* elegantissimo genere dicendi, quod in Plauto occurrit sexcentie

Statim.

IV. *Vineis incensis, multis hostium vulneratis & occisis, consulum quoque alt-rum (sed verum nomen auctores non adyciunt) graui vulnere ex equo de-ctum propè interfecerunt.*

Vetus, *sed vtrum, nomen non adiiciunt.* rectè.

Infrà de Nexis.

V. *Magno natu quidam cum omnium maiorum suorum insignibus se in f-rum proiecit.*

Quæ ista omnium maiorum insignia. an imagines & ceræ? Scilicet hæ illi in vinculis ad manum erant. Quid? quod ne nobilis quidem fuit? Di-nysius militarem illi tantùm gloriam tribuit: Liuius ne nomen quide ponit, non omissurus si nobilis fuisset. Vide autem. litteræ mutatio omnis illa nobilitas corruit. nam leg. *malorum suorum.* Quæ insignia m-lorum fuerint, statim addit.

VI. *Obsita erat squalore vestis, fœdior corporis habitus pallore ac macie peremp.*

vbi meus liber, *pallore ac [veste] macie perempti.* voce alieno loco insert quam suprà sic restituo, *fœdiorq; veste corporis habitus.* nam &, *Fœdior* habet, non *Fœdior.*

Lib. III. De Quinctio.

VII. *Hoc duce sæpè pulsi foro Tribuni, fusa ac fugata plebs est: qui obuius fuer multatus nudatusq; abibat.*

Malim, *notatusq; abibat.* Infrà.

IIX. *Igitur Tribuni vt impediendæ rei nulla spes erat, de proferendo exercitu ag-re: eò magis quod & augures, &c.*

Suspicor deleta voce leg. *de proferenda agere.* ex ipsa sententia. cùm, i-quit, Tribuni impedire rem non possent, differre tamen tentabant. Pr-ferre exercitum, Romanum non est.

EPIST. XVII.

I. LIPSIVS CORNELIO VALERIO.

POSTREMVM Ciceronem Lambini vidi, & in eo multa muta quædam, quod nollem, addita. Libertas fortasse hæc visa est illi; mi acerbitas. Nam quale est quod de optimo vno omnium quos Sol vid Turnebo scribit, & quidem varijs locis? quem disertè plagij accus. Momordit hominem, quòd Turnebus aliquam multis locis incurrer in easdem coniecturas. vide quid commentus sit. *Paginæ*, inquit, *Cicer-nis mei madidæ & recentes à prælo deferebantur ad Turnebum. hinc illæ lacr-mæ.* O Iupiter, audis hæc? vt plagiarius sit Turnebus? non credam h sexcentis Lambinis. Et eamus, si vis, Lambine, ad iudices. pagina vi Turnebi lecta hominem absoluit: tibi periculum est à littera illa qua

Turnebus libens merito defensus.

le

ex Memmia siue Remmia minatur. Sanè mi Valeri vellem abstinuisse um ab istis: vellem & alibi in adfirmando paullò timidiorem. Post eum à Cicerone non pauca notaui. videbis nunc ista.

Ciceronis correctio in Academ.

Academicorum lib. IV.

I. *Vt enim re vera videamus, quàm longè videbimus? Ego Catuli Cumanam ex hoc loco regionem video, Pompeianum non cerno.*

mendo, *Catuli Cumanum ex hoc loco è regione video.* & sanè placet. Dissertatio ista habita fuit Baulis, & è regione oppositum erat Catuli Cumanum.

Et tres aliæ in libris de Oratore.

Lib. I. de Oratore.

II. *Sanè inquit. vellem non constituissem in Tusculanum me hodie venturum esse Lælio.*

ideor adgnoscere hîc malam manum, & adhibuerim libens scalpellum, *vellem non constituissem in Tusculanum hodie Lælio.* cetera inserta à scholiaste sunt, cui ignotus elegans verbi Constituere vsus. Iuuenal.

Aut si constituit, solitoq; decentius exit.

& alibi,

Hic vbi nocturnæ Numa constituebat amicæ.

Lib. II. De Oratore, in Iocis.

Cùm Q. Opimius Consularis qui adolescentulus malè audisset, festiuo homini Egilio, qui videretur esse mollior nec esset, dixisset: — Quid tu AEgilia mea? Quando ad me cum tua colu & lana venis? III.

onius hunc locum laudans in voce Colus, legit, *Quid tu Decilla mea:* enim omnes eius libri. Vt dubium non sit quemcumque illum poëtam veterem, cuius is versus, scripsisse, *Quid tud Egilia,* more antiquo, d. dita. Sic igitur & Cicero emendandus.

Ibidem.

Cùm ille se custodiæ caussa diceret in castris remansisse: non amo, inquit, nimium diligentes. IV.

eponenda elegantior dictio, *se custodiæ diceret*, erasa voce, *caussa*, quæ rerum glossema. Scriptum ita repperi in cod. Vaticano: Lambini etiam bro vni eadem scriptura infuit. miror sequi eum non potuisse. Similis corruptio Liuiana est, libro XXXV.

Liuius itẽ correctus.

Et in Euripo Romani milites pauci castellum custodiæ caussa loci commu-nibant. At tu lege, *custodiæ loci,* glossa reiecta.

EPIST. XIIX.

I. LIPSIVS IOANNI RAMO, I. C.

IN Edicto Prætoris apud Vlpianum, L. III. De sepulc. violato, mendum hærere puto.

In Pandectis loci duo

SIQVIS IN SEPVLCRO DOLO MALO HABITAVERIT, AEDIFICIVMVE ALIVD, QVAMQVE SEPVLCRI CAVSSA FACTVM SIT, HABVERIT, IN EVM IVDICIVM DABO.

Antiqua vox Quãde.

enim Florentina lectio; concipitur, ex qua restituo, QVAMDE SEPVLCRI CAVSSA. Quamde antiqui, pro Quàm. nec est absurdum

Prætorem ea voce vſum, quam, non dicam Ennius — *muro fretus mag* *quamde manus vi*, ſed etiam Lucretius vſurpare ſuſtinuit:

> *Clarus ob obſcuram linguam magis inter inanes*
> *Quamde grauis Graios.*

Eadem lege §. Aduerſus.

Aduerſus eos qui cadauera ſpoliant præſides ſeuerius interuenire; maxim ſi manu armata aggrediantur.

A veteri ratione ſcribendi facilis reſtitutio, *Præſid' eſt*, ſiue *Præſidis eſt*: ne alij ſe vltrà torqueant vocibus contra libros inculcandis. Tu vir clariſ- ſime iudicabis.

EPIST. XIX.

I. LIPSIVS PETRO PYTHOEO, V. C.

In Petronio Arbitro duæ macu- læ.

IMMENSVM tibi, Pythœe, Petronius debet: liceat & mihi, ſi fas e, venire in partem nominis tui. Binas in eo maculas videbar poſſe elu- re: primam in Querela Encolpij:

I. *Ergo me non ruina terra potuit haurire? non iratum etiam innocentib mare aufugi? Indicium harenæ impoſui, hoſpitem occidi, vt inter audac nomina mendicus exſul in diuerſorio Græcæ vrbi iacerem.*

Lego enim, *non iratum etiam innocentibus mare? Aufugi iudicium, haren impoſui*. Tangit præteritas ſuas hiſtorias. iudicium intellegit de adul- rio, quia vxorem Lychæ corruperat: arenæ impoſuit, quia damnatus a ferrum neſcio qua fortuita ruina terræ euaſit. de qua antea, *Non tas gladiator obſcæne, quem de * ruina harena dimiſit?* & fortaſſe locus iſte in- ger eſt, & tolli poteſt defectus nota. certè ad hanc terræ ruinam etiam i la pertinent, *Ergo me non ruina terra potuit haurire?* Sed nos diuinamu: exſtaret illa pars Petronij, rem ſciremus.

Ibidem.

II. *Et quis hanc mihi ſolitudinem impoſuit? adoleſcens omni libidine impur, & ſua quoque confeſſione dignus exſilio: ſtupro liber, ſtupro ingenuus, cu s anni ad teſſeram vænierunt, quem tamquam puellam cōduxit, etiam qui - rum putauit. Quid? ille altero die qui tamquam togæ virilis ſtolam ſump; qui ne vir eſſet à matre perſuaſus eſt.*

Non negabis verum eſſe, *Quid ille alter ô dij? qui tamquam*. de duob s querela eſt, Aſcÿlto & Gytone.

EPIST. XX.

I. LIPSIVS ÆGIDIO VLIEGERIO.

AMO curam & induſtriam tuam in diſcipulis informandis. Mi i crede, qui tales iſtos è primaria nobilitate adoleſcentes ad recta doctrinæ viam ducit, non ſolùm de ipſis benè meretur, ſed de vniuer o genere humano. Nam ex hoc quaſi ſeminario deliguntur, qui olim - bes, prouincias, regna adminiſtrent. Atqui adminiſtratio ſine pruden a eſſe non poteſt, nec prudentia ſine doctrina. Sed in primis velim eos fre- quens

quentes esse in historia, nunc quidem in Liuio, posteriùs in Sallustio, Tacito. quos à prudentia ciuili & præceptis fateri debemus Liuio esse instructiores: sed huic ætati minimè aptos, propter adstrictam breuitatem. Subnotabam nuper hæc è Liuij libro XXXIX. de M. Catone.

Liuij quatuor loci auxilio libri emendati.

I. *Hunc sicut omni vita, ita tum petentem premebat nobilitas, consenserantque præter L. Flaccum, qui collega in consulatu fuerat, candidati omnes ad deyciendum honore eum.*

Lectio scripta præfert, *ita tum præsentem premebat nobilitas cogerant à populo præter L. Flaccum.* longè sanè diuersa à vulgo. Emendo, *ita tum prensantem premebat nobilitas: coierant propalàm præter*. Nam Prensare & Coire propria huius rei verba. At illud, *à populo.*

Infrà.

II. *Eum puerum per lasciuiam cùm cauillaretur, exprobraret Consuli persæpè solitum, quod sub ipsum spectaculum gladiatorum abductus ab Roma esset vt obsequium amatori iactaret.*

Ex meo cod. scribo, *amatori venditaret.*

Posteriùs.

III. *Extremo prioris anni comitia auguris creandi habita erant. in demortui Cn. Cornelij Lentuli locum creatus erat Sp. Posthumius Albinus.*

Vetus alio ordine, alijs verbis, *comitia habita erant in mortui Cn. Corneli in loco auguris sufficienter creatus Sp. Posthumius.* vnde eruo hanc lectionem, *comitia habita erant in mortui Cn. Cornelij Lentuli locum auguris sufficiendi creatus Sp. Posth.* reliqua in Liuio glossæ.

Infrà, de morte Annibalis.

IV. *Nec magnam nec memorabilem ex inermi proditóque Flamininus victoriam feret. mores quidem populi Rom. quantum mutauerit, vel hic dies argumento erit.*

Rectè vetus, *quantum mutauerint.* dixit enim παθητικῶς. vt Varro. *Prosopa reliqua non mutant.*

EPIST. XXI.

I. LIPSIVS STEPHANO PIGHIO.

Alius scriptor in aliam rem vtilis. E Spartiano, Lampridio, Capitolino, Vulcatio, & illis quasi partium secundarum historicis, eloquentiæ non multum; rerum & morum veterum immēsam copiam est haurire. Qua fini dum lego, & in moribus & in verbis quędam notaui, quæ facio, doctissime Pighi, iudicij tui.

Spartianus in Antonino Caracalla.

In Spartiano mendum apertum.

Et cùm Germanos subegisset, Germanicum se appellauit vel ioco vel seriò, vt erat stultus & demens. asserens si Lucanos vicisset, Lucanicum se appellandum.

Facilè video Germanici nomen hîc non esse germanum. Nam ex tota narratione apparet Spartianū de ridiculo aliquo & inusitato cognomine sensisse. atqui. Germanicum nomen nec leue illis temporibus nec ridiculum. Quid? quòd ipse Spartianus eam scripturam refellit post aliquot lineas,

lineas, *Datis ad Senatum post victoriam litteris, Parthicus est appellatus. na Germanici nomen patre viuo fuerat consecutus.* vides? si patre viuo appell tus Germanicus, quomodo constat illa prior narratio, vt tunc demun Vitium ergo aperui, medicinam nullus yideo: & à te eam Spartianus e spectat. Nisi fortè, *Carmanos*, &, *Carmanicum*. Quod in Lucanici nomi ridet, non est mirum: propter nomen vulgatum Lucanicæ. Martiali

Filia Picenæ venio Lucanica porcæ,
Pultibus hinc niueis grata corona datur.

Idem in Seuero.

Idē scriptor correctus.

Huius dictum est, cùm ex humili per litterarum & militiæ officia ad imp rium pluribus gradibus fortuna duxisset, Omnia, inquit, fui, & nihil exp dit. Periyt Eboraci in Britannia.

Mihi videtur dictum sic concipiendum, *Omnia fui, & nihil. Expeditio perijt.* ita emendo, vel, *Ex pedibus.* Vtraque lectio apta historiæ.

Lampridius in Alagabalo.

Et Lampridius.

Ad præfecturam Prætorij saltatorem qui histrioniam Romæ fecerat, adsc uit: Præfectum vigilum, Gordium aurigam fecit: Præfectum annonæ, Cla dium Censorem.

Lego, *Claudium mensorem.* vel, vt in Cuiacij libro scripto esse admone t onsorem.

Iulius Capitolinus in Pertinace.

Et Iulius Capitolinus.

Ipse præterea Cornificiam infamissimè dicitur dilexisse: libertos aulicos v hementissimè compressit. vnde grande quoque odium contraxit.

Puto scrib. *insanissimè dilexit.* id valet, vsque ad insaniam; & quod sequi tur, *vehementissimè*, glossa est istius. ergo deleatur.

Idem in Galienis duobus.

Carpenta cum mimis & omni genere histrionum: pugiles sacculis, non ve tate pugilantes.

Aldina editio, *pugiles saculis*. scribo, *baculis*, & intellegit Rudes glad torum.

Vulcatius Gallicanus in Auidio Cassio.

Enumerauit deinde omnes Principes qui occisi essent, habuisse caussas quib mererentur occidi: nec quemquam facilè bonum vel victum à Tyranno, el occisum. dicens meruisse Neronem, debuisse Caligulam, Othonem & Vitelliu nec imperare voluisse. Nam de Pertinace & Galba paria sentiebat, cùm di ret in Imperatore auaritiam esse acerbissimum malum.

In Vulcatio turpis error temporum.

Quàm ridiculum quod hîc legimus de Pertinace? Nam dicuntur ia ab Antonino cui Commodus filius fuit. Atqui Pertinax Commodo su cessit. Qui fieri igitur potest, vt de eo tamquam interfecto Antoninus l quatur, qui nondum per somnium Imperator erat? quique multis ani s Antonino superuixerit? An memoriæ error Vulcatij est? an glossa neb lonis? Si Vulcatij, culpa sanè lata, vt Ic[ti] loquuntur: si glossographi, n 1 noua. Hac de re Petrum Diuæum monuisse me fateri debeo.

EPIST. XXII.

I. LIPSIVS FRANCISCO RAPHELENGIO.

DE Cælesti, quod proprium Africæ numen fuit, multa studiosè & eruditè Petrus Pythœus monuit. quis deus, quæ dea fuerit, non ad- *Cælestis quæ dea?* ...it. Et scio sanè Venerem eam interpretari vulgò, idque pluribus scripto- ...um locis doceri posse: tamē Appuleius obniti videtur, & Iunonem eam ...cere lib. VI. de Asino: *Magni Iouis germana & coniuga, siue tu Sami, quæ* *Appuleius explicatus.* *...erulo partu tuo vagituq́ gloriatur, tenes vetusta delubra: siue celsæ Cartha... nis, quæ te virginem vectura leonis cælo commeantem percolit, beatas sedes ...equentas.* Hæc virgo cælo commeans hauddubiè Cęlestis est, & illa no... ...minis caussa. Statius de hac ipsa Iunone virgine lib. X.

Ipsa illic magni thalamo desponsa Tonantis
Expers coniugij, & timidè positura pudorem,
Lumine demisso pueri Iouis oscula libat.

...ingebatur leoni insidens. & hæc fortasse caussa cur D. Ambrosius ad... ...ersus Symmachum eam Cybelen esse crediderit in his verbis: *Vnde igi... ...r exemplum, quòd currus suos simulato Almonis in flumine lauat Cybele? vn... ...Phrygij vates, & semper inuisa Romanis non æquæ Carthaginis numina? ...iam Cælestem Afri, Mythram Persæ, plerique Venerem colunt pro diuersitate ...ominis, non pro numinis varietate.* quamquā & ad Iunonem referri pos... ...nt. Hæc est illa Cælestis, quam Antoninus deo suo Alagabalo nuptum ...edit, diligenterq́; id notandum in Xiphilino, καὶ γυναῖκα, τὸ γελοιότατον, *Et Dionis abbreuiator.* ...λαγαβάλῳ ἐμνήστευσε, καθάπερ καὶ γάμου παίδων τε δεομένῳ. καὶ ἔδει γὰρ μή... πενιχρὰν μήτε δυσγενῆ τινὰ εἶναι αὐτήν, τὴν Οὐρανίαν τὴν τῶν Καρχηδονίων ...τελέξατο, καὶ ἐκεῖθέν τε αὐτὴν μετεπέμψατο καὶ ἐς τὸ παλάτιον καθίδρυσεν. ...bi Vraniam Dio vertit, quam Latini Cælestem.

EPIST. XXIII.

I. LIPSIVS NICOLAO STVRIONI.

FREQVENS antiquis fuit genus illud loquendi, *Claris maioribus, quàm vetustis*: Tacit. *Tacita mulier est bona, quàm loquens*: Plautus. & similia, quibus Potiùs aut tale aliud intelligimus. Restituo idem in duobus Li- *In Liuio bonum genus dicendi repositum.* ...j locis.

Libro XXII.

Quia ea regio præsentis erat copiæ, non perpetuæ, arbusta vineæq́ & consita omnia magis amœnis quàm necessarijs fructibus.

...beſt à veteri, *magis*. optimè.

Lib. XXIX. in oratione Scipionis.

Sed illum potiùs ego traham, quàm ille me retineat: in sua terra cogā pugnare, & Carthago potiùs præmiū victoriæ erit, quàm semiruta Brutiorum castella. ...lem, *& Carthago præmium*, altera voce omissa.

Lib. XXIV. de occiso Hieronymo.

Ex Principibus vnus, nomine Polyneus, concionem & liberam & moderatam habuit. Seruitudinis indignitatisq́ expertos homines, aduersus notum malum irritatos esse. *Et cōiectura quædam*

Suspecta in Liuio vox *Seruitudinis*. quamquam Festus notet, *Eritudo*, *seruitudo*, sic enim legendum. Vetus lectio *Seruitutidius*. diuinabam, *Seruitij tidium indignitatésque*, siue, *tædium*.

EPIST. XXIV.

I. LIPSIVS IANO LERNVTIO.

PENDEO animi in euentu istarum rerum. quæ turbæ, quàm subi natæ sint, vides. Non paruis de rebus, sed vtrùm Belgica sit Belgic. *Iam specimen specitur, iam certamen cernitur.* Sed hæc fortasse deus aliqu à machina componet, vt loquuntur Græci: nos, si fieri potest, maneam in litteris. Taciti locum lib. III. Annalium;

Populi nomen Tacito redditum.

> *Cælaletæ, Odrusæq́, & alij, validæ nationes arma cepere, ducibus diuersis paribus inter se per ignobilitatem.*

corruptum iam olim monui. nunc repperisse etiam videor emendati nem. Nam lego, *Odrusæq́, & Astij*. Astios inter Thracum populos Liuis recenset & coniungit cum Cæletis. (sic enim & in Tacito scribendu, non Cælaletis, docui) lib. XXXVIII. *Itaque cùm per saltum iret, Thraces decem haud amplius millia ex quattuor populis, Astij & Cæni & Maduate, & Cæletæ ad ipsas angustias viam circumsederunt.* Quos Liuius Cænos a pellat, in Plinio Cænici leguntur.

EPIST. XXV.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

Afranius carptim emendatus.

QVÆ in Afranio comico notaui, mitto. Apud Nonium, in Superbiter.

> *Afran: Purgamento. Illa superbiter imperat.*

I. Non alias mentio fabulæ Purgamenti, nec arbitror scripsisse Afraniu. Legerim potiùs, *Afran. Priuig. Amanti illa.* I. Priuignus Afranij sæ laudatur. In Derepente.

> *Afran. Vbi derepente cum velis, facias lutum. Idem Homine. Atque ille e repente in iumentum exsilit, Contendit oculos derepente abit cælo.*

II. Primo versu scribo, *facias lucrum.* in sequentibus malè cooluerunt bi Afranij exempla. Tu diuide sic, —— *in iumentum exsilit.*

III. *Idem. Contendit. o. d. abit celox.* Celox enim leg. de naui, non, cælo, sa dente sententia & versu. In Inaudire.

> *Afran: Diuortio. Nouis dictis quæso ne ille inaudiat.*

IV. Lego, *Nobis dictes quæso.* perspicuè verum.

In Dicere.

> *Afran: Vopisco. Igitur quiescet, quoniam inter nos nuptiæ sunt dic, parcas istis verbis si placet. Idem. De rustico nescio cui vicino suo perpau ri cui dicat dotis paullulum.*

V. Diuisim scribo, *quiesce, & quoniam*: item, *parcas*, nõ Pareas: &, *Det rustico.* In Speratum.

> *Afran: Fratrijs. Curre & nuncia venire & mecum speratum adduce. i deat puellam, curent, conforment iube.*

Numos

Numeros & lectionem repono, — *curre, & nuncia* VI.

Venire me, & mecum speratum adducere.

Vide vt puellam curent.

In Implicare.

Afran: Brundis. In parte inferiore hic implicabatur caput fateor. VII.
Corrige, *huic implicabatur caput fasceo.* Vale vale suauissime Victor.

EPIST. XXVI.

I. LIPSIVS LECTORI.

HAVE mi Lector, quisquis es. Finem facio scribendi, priusquam peruenerim ad destinatam metam: nec miraberis, si dispicies húc motum patriæ nostræ. qui sanè motus, nescio quo fato, incurrere amant extremis laboribus meis. Sed siue placui, satis sunt ista: siue displicui, nimia. Non excusabo in scribendo breuitatem. nam ea, me iudice, propria est materiæ huius. An in syllabis corrigendis, aut litteris commutandis, periodos adhibeam, & illum ambitum Ciceronianæ orationis? verba versis paria, & quasi dimensa coner reddere? Hoc quidem, vt Lucretius solet concludere, Desipere est. Qui aberrauit ab itinere, quærit compendio ad viam duci, non per amæna loca circumagi. idem in hoc scribendi genere est, necessariò potiùs, quàm pulcro. At in verbis fui, quàm debui, antiquior. iam enim is sermo aures meas tetigit. & Plautum, inquiunt, potiùs sapit quàm Ciceronem. Vtinam verum diceret! nam hoc volui. Epistolas scio me scribere, nō Orationes: quas cùm vsus feret, inueniam forsitan qui non minùs commodè scribat quàm ipsi. At Epistolæ familiares, siue verba, siue iocos spectes, quid aliud sunt quàm exemplar Comici sermonis? Inter Comicos autem quis melior Plauto? Itaque *Conclusio operis.*

Quod illi maledictum esse existumant,

Eam laudem duco maximam, cùm illum exprimo

Quis vobis vniuersis & doctis placet.

Ille enim scriptor est qui puritatem, qui proprietatem sermonis suppeditat: ille qui vrbanitatem, iocos, sales, & eam Atticorum Venerem suffi- ciat, quam frustrà in reliquo Latio quæras. an vocant me ad illorum exemplum, qui omnes Epistolas suas vno modo scribunt? Rideant, doleāt; ioca, seria tractent; doctos, indoctos compellent: idem vbique tenor est, idem lentitudo? Non sequor. Meæ verò Epistolæ & facetum aliquid habeant, & eruditum, & remotum à captu vulgi, & quod sæpiùs repetitum placeat. In quo omine, mi Lector, desino.

INDEX NOTARVM QVA[...]

LIBRO PRIMO.

LIBRO SECVNDO.

e s

LIBRO TERTIO.

LIBRO QVARTO.

FRAN[...]

FRANCISCI MODII ELEGIA
AD IVSTVM LIPSIVM.

MENS *animi iactata velut ratis, æquora venti*
Dum turbant; membris denegat officium.
Nec potis est doctis desueta sororibus, olim
Quæ mage grata aliis numina numinibus,
Promere Verbum vllum, quod sit memorabile, vel quod
Sit dignum à sera posteritate legi.
Anxia sed patriæ casu infelicis, in vno hoc
Consumit vitæ tempus inane suæ.
Longè sunt studia & studiorum præses Apollo, &
Quidquid Bellonæ non facit ingenio.
Armorum strepitu & vario clangore tubarum
Personat exoriens occiduusq́ue dies.
Cædem omnes bellumq́ue volunt. pax vndique pulsa
Frustrà vbi consistat quærit in orbe locum.
Miles agit prædas, totisq́ue incendia campis
Excitat, agrorum diripiuntur opes.
Exsul, inops, operæ quondam bona turba colonorum
Ignoto dubium cingitur ense latus.
Expugnatæ vrbes quæcumque licentia & excors
Dictat vesani militis ira, ferunt.
Sacra, profana hostes iuxtà rapiuntq́ue trahuntq́ue,
Nil templis prodest relligio aut pietas.
Virginitas intacta diu seruata puellis
Eripitur, miserorum ante parentum oculos.
Mater anus, natæ officium læuæ exhibet, ipse
Cogitur vxoris leno vir esse suæ.
Quæ tamen vt parui fiant, quia parua putantur,
Quis bonus in reliqua vi scelerum taceat?
Matrum quis ferat infantes ante ora necatos,
Totq́ue senes fato non periisse suo?
Quis, quæ prætereo, tot facta immania? prosit
Quæ memorare nihil, & memorare piget?
Non ego. & hæc inter dum mens incerta futuri
Pendet, nulli alii est apta ministerio.
Quanto tu melius LIPSI, *bella inter & enses,*
Plus etiam solito qui inuigilas studiis.
Non, quòd non patriæ instanti moueare ruinæ,
Nam quem non moueat dulce solum patriæ?
Sed quòd ei prodesse nihil priuata bonorum
Consilia, at ventis ludibrio esse, vides.
Ergo inter Musas, carumq́ue ante omnia Phœbum
Ducis pangendis tempora carminibus.

Carmi-

Carminibus sua quæ doctus putet esse Catullus,
Iuret Romanus quæ sua Callimachus.
Aut membra affecta in prisci scriptoribus æui
Ingenij sanas dexteritate tui.
Hinc loca tot Liui, loca tot Ciceronis, Agelli,
Plauti, Varronis, Pacuuij, Taciti,
Marcelli, Festi, tibi se debere salutem
Clamant obductis integra vulneribus.
Te patrem, te patronum haud inuita fatentur
Iactantq; auxilij se bonitate tui.
Non tineas blattásve dehinc non menda verentur,
Omnia te credunt sospite tuta sibi.
Nec frustrà credunt, testes sunt quinque libelli,
Doctrinæ antiquæ re mage quàm titulo,
In lucem emissi nuper, curante Minerua,
Et placiti cuiuis, cui modò & ipsa placet.
Testes tot monumenta emissa prioribus annis,
Testes quæ Phœbo nunc faciente paris.
Hos libros dico. quîs nomen Epistola, mendæ
Scriptorum innumeræ materiem dederunt.
Libros! sed quid opus longum deducere versum?
Ipsi se populis vtilitate probant.
Vtilitate inquam, & lecto sermone, quod vnum,
Vt commendentur non aliunde, sat est.
Vidi qui magnas magno conamine nugas
Diceret, at dictis resq; salesq; aberant.
Vidi verboso ingentem qui carmine librum
Texeret, at verbis non nisi verba dabat.
Solus tu LIPSI *sic iucundo vtile misces,*
Cuncta loqui Phœbo vt te præeunte putem.
Ergo ni sophia & virtus sunt nomen inane,
Te quoque non vmquam fama tacebit anus.
Sed si certa sui facti stat gratia cuique,
Laudabit sæclis innumerabilibus.

Iusti Lipsij Epistolicas quæstiones admisi, vt typis excudantur, An. LXXVI. XIII. Iulij.

Ioh. Molanus, Censor.

IVSTI LIPSI

ELECTORVM

LIBER PRIMVS.

In quo, præter cenſuras, varij priſci ritus.

AD SERENISSIMVM PRINCIPEM MATTHIAM AVSTRIVM BELGICÆ PROREGEM,

Imperatoris filium, Imperatoris fratrem.

POSTQVAM in hanc Belgicam venisti, Serenissime Prorex: sæpè mihi animus fuit, munere aliquo testandæ meæ voluntatis. Debere enim iam videbar. primùm, quia non nouus familiæ vestræ cliens; patri tuo Maximiliano, qui ad immortalitatem receptus, Tacito à me nuper oblato. Deinde quia vniuersa Belgica adstricta tibi: inter Belgas autem ego. Tu ad gubernacula huius patriæ vocatus, salutarem manum, inuitis multis, porrexisti nobis: & hoc ipsum, quòd deiecimus acerbę iugum seruitutis, quòd deiectum iterùm non recepimus, ex parte tuum esse fatemur omnes boni. Fata te, & nouum illud quod illuxit sidus, vocarunt ad res magnas: res maiores æuo tuo, non genio aut fortuna. Octauianus Augustus, eâdem ætate qua tu es, prælucente pariter stella, imperium suscepit orbis terræ. Hoc interfuit: quòd illi non delatæ habenæ rerum, sed per bellum arreptæ: te consentientes Belgæ, cum nobilitate pariter plebs, ad culmen euexerunt huius di-

 gnitatis.

gnitatis. Nobilitas, suffragijs suis: plebs, votis. Confûgi
in sinum tuum adolescentis adhuc concussa Belgica
quid mirum? Fatum hoc est tuæ gentis, tuæ domus, v
magnitudo vestra originem habeat à salute misero
rum. Sic Rodolphum olim, à quo auctore augustum
vestrum stemma, nutantes Germaniæ res Imperato
rem fecerunt: sic Maximilianum atauum tuum, Caro
lo ad Nancæum occiso, nos ijdem Belgæ vocauimus i
medium rerum omnium discrimen. & vocauimus ad
modum adolescentem. Quod olim de Scipionum gen
te celebre dictum fuit, natam eam ad Karthaginem
vincendam: simile de tua dixerim, natam eam ad su
perbos domandos, miseros subleuandos. Nos Belga
maxime Princeps, vides in qua simus naui: quo ma
feramur, & quàm non nostris ventis. Præter res bell
aduersas, multorum etiam à causa auersus animus
quasi regium imperium conemur exuere. qui reuera
non legitimum regem nostrum grauamur, (rem mo
dò videant) sed prætextu regio minutos hos tyranno.
Fatendum enim est. ante duodecim annos, cùm cœpi
hæc tempestas, & vnà cum reliqua Gallia intumuit
Belgica nostra: adsederunt ad gubernacula, quibus cu
ra nulla fuit, nõ dicam regiæ dignitatis, sed suæ, aut no
stræ salutis. In scopulos & ad vada appellere naui
maluerunt; quàm submittere velum, & flectere pau
lùm cursum, eà quà ferebant venti. Itaque naufragi,
quæ secuta sunt, videmus. Depulsi à gubernaculis il;
& tu, illustrissime iuuenum, subijsti in locum illorum:
quæso, ne in facta aut in mentem. Illi timeri? tu amari
eliges. illi perdere? tu seruare. Violenti illi? tu beni-
gnus:

nus: & quædam, cùm poſſis cogere, malis perſuadere. ures eorum apertæ ad calumnias? clauſæ tuæ: nèc te ubernante ſuſpicio aut delator timeatur, ſed crimen ntùm & leges. Magna felicitas tua eſt, quòd olim, ræeunte Augerio Buſbequio, imbutus es ſtudijs vir- tis & doctrinæ. Euolue igitur Annales. peream ego, non ab immitibus iſtis conſilijs omnia regna perie- nt. Gubernator in naui non frangit maiores illos decimos fluctus, ſed vitat aut declinat: ſic grandes tos & fatales motus, errabit quiſquis impetu franget; te & prudentia componendi ſunt. Et tu compones. ne tantùm hunc clementiæ curſum, quem cœpiſti: & perimento crede, quanto ad gloriam & imperium rmius ſit, amari à ſubditis quàm timeri. Munus qui- em meum tibi vt adprobem, non admodum laboro: agis laboro vt animum, qui æternùm deuotus eſt, & it, Genio veſtræ gentis. CIↃ. IↃ. LXXX.

AD LECTOREM.

IBRO *huic Electorum, neque iusto planè ope-*
ri, neque exasciato, feci lucem, mi Lector: præ-
properè, & fortasse ante legitimæ dies partio-
nis. Sed caussa festinandi, præter has quibus
iactamur turbas, etiam valetudo. quæ pertinaciter ad-
uersa, aurem mihi vellit vt vasa colligam, & cogitem
de discessu. Inscripsi Electa: non abhorrenti à re nomi-
ne, quia pleraque variè elegimus & decerpsimus: &
Plinij exemplo, quem Commentarios CXX. *Electorum*
reliquisse, docuit me alibi eius nepos. Reperies correctio-
nes, sed non solas. quia enim plerique delicati hoc Criti-
cum genus aspernantur, quasi ludum aliquem nugarum:
feci quod antiquus quispiam medicus, & callidè misc...
ritus. Medicum aiunt, in puella regia curanda, quæ ab-
horrebat sectionem, scalpellum spongia tectum intulis-
se, & vber dum leniter fouet, incidisse: ego velo rituum
publicorum correctiones aliquot texi non publici gustu.
Ita manum adij suauiludijs istis: nec metuam formu-
lam, Quod dolo malo. *Tu fruere, bone Lector.*

IVSTI LIPSI ELECTORVM LIBER I.

CAPVT I.

Refutata vulgi opinio de scriptore Controuersiarum. Non esse Annæum Senecam philosophum. ostensum id ab ætate, à vita, à stilo. Esse illius patrem. id quoque clarè ostensum. Senecarum stemma. Locus vnus correctus.

VT Censores olim lustrum à bono nomine: sic ego ordiar hunc librum. Dicam de Annęo Seneca: cum bona spe fore, vt hoc scriptum meum annos ferat & senescat.

Censet vulgus libros eos qui Controuersiarum & Suasoriarum inscribuntur, Annæi Senecæ esse; illius, qui Philosophus dicitur, & qui Neroni præceptor. Censet vulgus, & ideò errat. Pugnat enim cum ea sententia Senecæ ætas, pugnat vita, pugnat stilus. Ætatis pugnam doceo: quia quicumque iis libris scriptor fuit, Augusti & Tiberij æuo vixit, non Claudij & Neronis. Hoc colligo ex variis eius de se dictis. Ait alibi familiarem se fuisse Cæstio Pio, Portio Latroni, Valerio Messallæ: alibi, Ouidium poëtam declamantem audiuisse, & Asinium Pollionem viridem cognouisse & senem. Eas omnes faces illustrasse ego scio medium principatum Augusti. At Senecæ celebrior ætas in Claudium incidit & Neronem. Addit eò amplius ille scriptor, ea ætate se fuisse vt Ciceronem ipsum audire potuerit declamantem. Verba eius sunt Præfatione prima: *Omnes autem magni nominis mihi videor audiuisse, præter Ciceronem. Nec Ciceronem quidem ætas mihi eripuerat, sed bellorum ciuilium furor, qui tunc totum orbem peruagabatur. Intra coloniam meam me continui. alioqui potuissem eum audisse in illo atriolo, in quo duos grandes prætextatos ait secum declamare solitos.* Hic quis mihi, quæso, ad hunc locum nebulas aut nugas. Ait se Ciceronem audire potuisse declamantem cum duobus grandibus pretextatis. Fuerunt Hirtius & Dolabella: quos ideò ludens sic appellat, quia tunc prætexta toga erant, & in magistratu. Eos per bellum ciuile Cæsaris, Cicero (vt ipse alibi ait) dicendi discipulos habuit, cœnandi magistros. Vide quò ætatem suam producat ille scriptor. Ante Cęsaris mortem non tantum natus fuisse debuit; sed etiam annos aliquot habuisse legitimos ad audiendum Ciceronem. Quomodo hæc æui, vt sic dicam, granditas cadit in hunc nostrum Senecam, qui mortuus Silio & Attico Consulibus, extremo

Ætas vera vtriusque Senecæ.

Senecæ locus explicatus.

Refutatio vanissimi mendacij de longo Senecæ æuo.

extremo imperio Neronis? id est, centum & x v. annis, post illud æuum Sed enim occurrunt huic rei, Et vixit, inquiunt, Seneca annos ad centum x i i i i. alij etiam liberalius, centum x x i i i i. ita enim scribunt passim in historia eius vitæ. Homines præstigiatores! & præ quorum arte in recoquendis senibus nihil sit Medea. Sed quid nugantur? cedò mi auctorem aliquem huius tam prodigiosæ senectutis. Non dabunt. Tacitus, qui fautor Senecæ, & ideò diligens in vita eius narranda & morte, senile eius corpus dixisse contentus fuit: grandem hanc, & non longè à miraculo ætatem, non attingit. Imò contrà apud eum reperio, libro x v. oratione Neronis Senecam adloquentis: *Est tibi*, inquit, *adhuc valida ætas, rebúsque & fructui rerum sufficiens.* Valida, ait, ætas: & hoc paucis ante cędem eius annis. Quî conuenit hoc in senium tam effetum? Sed verilo ego, & tracto adhuc lusoria arma: quid si doceo Senecam natum non fuisse Cicerone viuo? nónne perorata hæc lis est? Ait ipse de se, Epistola c i x. *His instinctus abstinere animalibus cœpi: & anno peracto, non tantùm facilis mihi erat consuetudo, sed dulcis. Quæris quomodo desierim? In Tiberij Cæsaris principatum iuuentæ tempus inciderat. alienigena tum sacra mouebantur, & inter argumenta superstitionis ponebatur animalium quorundam abstinentia. Patre itaque meo rogante, qui non calumniam timebat, sed philosophiam oderat, ad pristinam consuetudinem redij.* Locus clarus, & in quo arx huius caussæ. Ait ecce se iuuenem sub Tiberio, quo tempore alienigena sacra vrbe mota sunt. Id accidit quinto Tiberiani imperij anno: vt colligo facilè ex his Taciti verbis Annali secundo: *Actum & de sacris Aegyptiis Iudaicísque pellendis: factumq́; patrum consultum, vt quattuor millia libertini generis ea superstitione infecta in insulā Sardiniam veherentur.* Vtrùm ergo digiti me fallunt? an à morte Ciceronis ad hunc diem, anni circiter sexaginta colliguntur? Quod si est, quomodo natus Ciceronis æuo Seneca fuerit: & idem iuuenis adhuc sub Tiberio? Nisi quis tam ineptè desipiens, qui sexagenarium senem iuuenem censeat appellandum. Certa res. & huic vni argumento si quid opponi potest, illi sapiant, ego, vt poëta vetus ait, fatuus sim, non solùm stultus. Pugnat ergo ætas Senecæ: etiam vita. Nam is, qui philosophus, vitam illustrem egit, ad remp. accessit, honores gessit; Quæstor, Consul fuit. De Quæstura sua ipse fatetur Consolatione ad Elbiam: de Consulatu, auctores Fasti & Iurisconsulti. Hæc vitæ lux non cadit in meum senem: quem vixisse remotum ab omni ambitu scio, equestri ordine contentum. Testis ipse in Præfatione libri i i. Melam filium alloquens, *Perge*, inquit, *quo inclinat animus, & paterno contentus ordine subduc fortunæ magnam tui partem.* Nam ordinem, intellegit non dubiè equestrem. Denique cum vana illa opinione quid magis pugnat, quàm stilus? Aristoteles apud quosdam Lybiæ populos, quoniam vxores communes sunt, ait liberos ad formarum similitudinem distribui. velim idem sit in his libris. quorum plenè fluens & copiosa dictio, tantum abest à Senecæ arguta & concisa eloquentia quantum Homericus ille Nestor à Menelai.

Illustratus Seneca in Epistolis.

Vitæ ratio vtriusque Senecæ.

Stili discrepantia.

Seneca pater verus scriptor.

Quis falsus scriptor, satis dictum: dicam quis verus. tam clarè idipsum, vt si quid hac parte errem, non recusem quin Fides auersa à me in omne

æuum

uum L. Annęus Seneca Philosophus patrem habuit nomine & cognomine eodem. Is domo Corduba fuit; professione, Rhetor. Natus ante ellum ciuile Cæsarianum, superuixit ad Claudij circiter principatum: ne honoribus, & non aliud quàm prouincialis eques. Is iam senex non ubiè filiis suis scripsit, aut dictauit potius, hos qui supersunt Controuerarum & Suasoriarũ libros. Sed vt in Plauti fabula, inter duos Menæchios: sic inter duos Senecas confusione nominum ortus error. Tributa i, quæ huius erant: & claritate nimia filij obscurus pater hodie, imò ignotus. Memoriam boni senis fugitiuã (impunè hoc dixerim) primus retraham ego. Eius, inquam, Senecæ hi libri. Doceo ex ætate: quæ patri onuenit, disconuenit proli. doceo ex inscriptione, quæ in omnibus liris, etiam scriptis, concipitur: L. ANNÆI SENECÆ, AD SENECAM, OVATVM, ET MELAM FILIOS. Optimè. Inter tres filios quos nomiit, Seneca Philosophus est: reliqui eius fratres. Stemma tale. *Stēma Senecarum.*

L. Annæus Seneca, qui Rhetor. — L. Annæus Seneca, qui Philosophus.
Annæus Nouatus, aliter Iunius Gallio.
Elbia, eius vxor. — Annæus Mela, siue Mella, pater Lucani.

Quid iam clarius, quàm Senecæ patris esse hæc scripta? Nam quin Mela ille frater Senecæ Philosophi sit: non ambiges ex his locis. Tacitus bro XVI. Annalium: *Mela, quibus Gallio & Seneca parentibus natus, petione honorum abstinuit: per ambitionem præposteram, vt eques Romanus nsularibus potentia æquaretur.* Seneca ipse in Consolatione ad Elbiam: *spice fratres meos, quibus saluis fas tibi non est accusare fortunam. In vtroe habes quod te diuersa virtute delectet. alter honores industria consecuis est* (Gallionem intellegit:) *alter sapienter contempsit.* intellegit Meln. Confer nunc locum è Præfatione libri II. Controuersiarum; & de quàm elogia omnia conueniant in hoc Mela. *Hæc eò libentius Me filì carissime refero, quia video animum tuum à ciuilibus officiis abhorrenn, & ab omni ambitu auersum: hoc vnum concupiscetem, nihil concupiscere, eloquentiæ tantùm studeas. Ego verò non sum bonæ mentis impedimenm: perge quò inclinat animus, & paterno contentus ordine subduc fortu magnam tui partem.* *Mela frater Senecæ Philosophi, & filius illius senis.* Nec turbat me, quòd epigraphe Nouatum noinet, quem alij, & quem Seneca ipse, Gallionem. Idem enim ille r adoptionem familia exiuit, & in gentem ac nomen venit Iunij Galnis. Credo illiusipsius Gallionis, qui inter Rhetoras nominatur Secæ patri: & de quo Scriptor incertus De caussis corruptæ eloquen:: *Malim hercle C. Gracchi impetum, aut L. Crassi maturitatem: quàm canistros Mæcenatis, aut tinnitus Gallionis.* At nomen Nouati anterius uisse, colligo ex Seneca in Consolatione: qui filiam huius agnoscit à mine veteri Nouatillam. *Cur & quomodo mutatum alterius fratris nomen. Iunius Gallio quis.* Non item locus me mouet initio libri II. ontrou. de Fabiano philosopho: *Scio futurum,* inquit, *vt auditis sentiis eius, multas cupiatis audire. sed nec ille diu declamationibus vaca: & ego multo minor natu quàm ipse erat, audiebam quotiens inciderat, quotiens volebam.* Qui si rectè haberet; vana omnia quę dixi de ætate *Falsa lectio in Seneca patre.*

huius senis. Fabianus enim auditor Cæstij Pij & Arellij Fusci fuit; ac sul Tiberio præcipua illi fama. Quo si multò minore natu hic scripto: cur non pistrino trador ego atque asino? Sed non recta lectio, & emend *multò maiore natu*. Caussa enim vera non auditi Fabiani, quòd ille iu uenis, Seneca iam grandi; vt homo senex frequentare declamation adolescentuli honestè non posset. Hæc dixi de hoc scriptore. plura illu strandæ ætatis & stemmatis, addam in libro singulari, quem, De vi Annæi Senecæ & scriptis, studiosè composui.

Fabiani ætas.

Capvt II.

Stipendij militaris initia, & progressus. Quis primò modus. qu deinceps accessio. Aliud denarium esse, aliud denos asses. Taciti explicatus. Liuius correctus. item Suetonius in loco tenebroso.

De stipendio militari apud Romanos, deque eius progressu, pl quàm Metonis annus est, cùm quæritur inter doctos. ego hoc c pite audebo certum concludere, & vt Ic[ti] prisci loquebantur, signa responsum. Tria apud Romanos pro stipendio, pecunia, frumentu, vestis. Pecuniæ, institutum anno vrbis CCCXLVII. de quo Liuij libro IIII corruptus locus: *Additum deinde, vt ante vllam mentionem plebis Trib norúmve decerneret Senatus, vt stipendium miles de publico acciperet, cu ante id tempus de suo quisque functus eo munere esset. Nihil vnquam accept à plebe tanto gaudio traditur. concursum itaque ad curiam esse, prehensásq exeuntium dextras, & patres verè appellatos: effectum esse fatentibus, vt ne pro tam munifica patria corpori aut sanguini suo parceret; cùm commodis iuuaret rem familiarem. saltem acquiescere eo tempore, quo corpus addictu atque operatum reip. esset.* quem emendo, *cùm commoda ita iuuaret: re familiarem saltem accrescere eo t. q.* Modus eius pecuniæ initio exiguus fu Polybij quidem ætate, id est, sub bellum Punicum secundum, in pe tem oboli duo: centurionem duplex: equitem triplex. Ita Polybi ipse libro VI. Duo oboli tertia, vt scimus, drachmæ pars. Ad nummu Romanum si exigimus; dico fuisse tres asses. eamque summam n dubiè per duos obolos expressit nobilis historicus. Doceo ex Plau cuius loco primus do lucem, in Mostellaria:

Initium stipendij ex Liuio.

Locus eius correctus.

Quis modus & quã exiguus primi stipendij.

Vbi sunt isti plagipatidæ, ferritribaces viri?
Isti qui trium nummorum caussa subeunt sub falas?
Vbi aliqui quindenis hastis corpus transfigi solent.

Plauti locus illustratus.

Nam tres nummi hîc, tres asses, & ad * stipendium militare diserta al sio Comici serui, irridentis quòd tam exiguo pretio auctorati castell & turres ligneas hostium (id enim falæ) subirent, hastis aliquot configa di. Et me herclè stipendium vile. eò magis, quòd illa ætate non ves, non frumentum, gratuita militi erant: sed Quæstor, si quid horum disset certũ statutumq; pretium eo nomine de pecunia detrahebat. A ctor idem Polybius lib: VI. Quod obtinuit ad tempora C. Gracchi, q primus lege cauit, vt vestis è publico militi daretur: pecuniamque tot n acci-

* Etsi ad Circum etiam referre possis

Quando primùm militi gratuita vestis.

acciperet, sine vlla, quod aiũt, deductione. Plutarchus in Graccho his verbis, τῶν δὲ νόμων οὓς εἰσέφερε τῷ δήμῳ χαριζόμενος, ὁ μὲν ἦν κληρουχικός, ἅμα νέμων τοῖς πένησι τὴν δημοσίαν. ὁ δὲ στρατιωτικός, ἐσθῆτά τε κελεύων δημοσίᾳ χορηγεῖσθαι, καὶ μηδὲν εἰς τοῦτο τῆς μισθοφορᾶς ὑφαιρεῖσθαι τῶν στρατευομένων. Et vestis saltem Plutarchus meminit: priori aliqua lege gratiam etiam factam de frumento, non ambigo. Etsi de veste, irritum iterùm factum videtur, siue ab Augusto, siue antè: quia nec in historiis mentio missæ vltrà ad exercitum vestis, & milites apud Tacitum clarè queruntur, *Denis in diem aßibus animam & corpus æstimari: hinc vestem, arma, tentoria redimi.* Nec vltrà de accessione aliqua reperio ante bellum Cæsaris ciuile. *Cæsar*, inquit Suetonius cap. XXVI. *legionibus stipendium in perpetuum duplicauit*. Ait, duplicauit: vt credibile sit factos à Cæsare sex, aut si fortè, septem asses. Nisi tamen accessio aliqua sub Cimbricum bellum facta quod ex Asconio haud vanè suspicere, in eam pro Cornelio: *Iunius Consul rem malè gessit, ac plures leges quæ per eos annos latæ erant, quibus militiæ stipendia minuebãtur, abrogauit.* Frustrà enim imminutũ stipendium, nisi præter morem auctum. Etiam per bella ciuilia posteà, verisimile in illa ambitione ducum pretium auctum, militibus conciliandis. Sed hæc obscura vel ambigua. at Augustus constituta rep. & imperij iam certus, *quidquid vbique militum esset* (verba Suetonij sunt cap. XLIX.) *ad certam stipendiorum præmiorúmque formulam adstrinxit.* Formula Augusti laxior Iuliana, videlicet in diem deni asses. Certum & clarum ex Tacito, apud quem lib. I. Annal. conqueruntur milites, *Denis in diem aßibus animam & corpus æstimari.* & id statim ab excessu Augusti. Id stipendium parum disconueniebat à Græco, apud quos drachma, diurna in militem merces: vti colligere est ex Thucydidis libro tertio. Dixi denos asses: qui denarium ipsum accipiet, errabit. Nam Denarij permutatio pluris sub Tiberio, sub Augusto: & fortasse XII. assium aut præterpropter. Testantur idem apud Tacitum milites, qui decem assibus non contenti, flagitant, *Vt denarius diurnum stipendium foret: neu veterani diutius sub vexillo tenerentur*, prorsus ridiculo postulato, si idem denarius & deni asses. Ergo æstimatione duodena illa quam dixi, menstruum militis sub Augusto denarij circiter XXV. id erat, aureus vnus, quod notari mihi volo, ad ea quæ mox dicam. Post Augustum, tenebræ sunt ad Domitianum. De quo monuit Suetonius cap. VII. *Addidit & quartum stipendium militi, aureos ternos*. paucis, sed di boni, turbulentis verbis! Ex quibus necesse habeamus fateri, menstruum vnum militis aureos tres fuisse: & ante Domitianum quidem nouem aureos datos, ab ipso adiectos ternos. Ita sub Domitiano gregarius miles acceperit aureos XII. in mensem. Aureos dico Romanos, quorum vera æstimatio, denariũm XXV. Ij essent nostratis monetæ aurei circiter XXIIII. Non aliter ad hunc locum omnes interpretes: & id nobis pluribus verbis persuadere conantur viri docti. Quis sanus credet, aut pro sano? Tantísne sumptibus vllam remp. parem fuisse? Adde duplum centurionis, triplum equitis: adde Præfectos, & Tribunos: summa quot mẽsibus in legionem tam improba excrescet, vt eam verear exprimere. Sed videant me. fœdum illum historiæ errorem

Prima accessio ad stipendium.

Accessio secunda.

Stipendij Græcanici modus. Vide ibi Scholiastẽ.

Denarius, quanti sub Augusto. Taciti nodus euolutus.

Iterum accessio.

Obscurus Suetonij locus.

Is emendatus.

leui & vera correctione tollo ego, legoque, *aureis ternis*. id est, Aure illis tribus quos antè capiebant, addidit quartum aureum Domitianu In furcam peccantem illam litteram, quæ dedit has turbas. At mea le ctione quid potest clarius aut verius? Aureus Romanus, vt notaui, mei struum militis sub Augusto fuit, & id stipendium vnum. Adiecit alt rum seu Caligula, seu Claudius: tertium fortasse additum per bel ciuilia Vitellij Othonis. Quartum nunc à Domitiano. Ita in vniue sum miles acceperit quattuor stipendia, siue aureos quattuor: duplu fere quàm miles hodie. Tolerabilis summa præ illa aureorum XII. Re non ambiguam confirmo testimonio Zonaræ, cuius eadem in re ha verba: Τοῖς στρατιώταις ἐπηύξησε τὴν μισθοφορὰν, τάχα διὰ τὴν νίκην. πέν γὰρ καὶ ἑβδομήκοντα δραχμὰς ἑκάστου λαμβάνοντος, ἑκατὸν ἐκέλευσε δίδοσ. id est, *Militibus stipendium auxit, fortasse ob victoriam. Cùm enim singu septuagenæ quinæ drachmæ soluerentur, centenas dari iussit*. Quæso, LXX. drachmæ (ita denarium Græci vertunt) quid aliud quàm aurei tre Addidit XXV. Domitianus, ex Zonara: ergo aureum vnum. Homo nu sim, si verbum vltrà addam in re clara firmanda.

CAPVT III.

Iuuenalis versus correctus & illustratus. Mos antiquus de lucer nis ad ianuas, ad fenestras, ad arbores, ad lupanaria noua. Vas præferebant lucernam. Tertullianus, Xiphilinus, Seneca, Persi, & Prudentius explicati.

IVVENALIS versus sunt, lætitiam diei festi describentis, quorum ctionem aut mentem non viderunt interpretes: cum venia dixeri, vidi ego, Sat. XII.

Hic nostrum placabo Iouem, Laribúsque paternis
Thura dabo, atque omnes violæ iactabo colores.
Cuncta nitent, longos erexit ianua ramos,
Et matutinis operatur festa lucernis.

Ridicula in Iuuen. versibus sententia. Aiunt in his versibus, Operandi verbum referri ad sacra, & per lucernas significari diem. itaque hoc velle poëtam, ob reditum incolumis ami sacra se facturum tempore matutino. Albæ mentes, siue qui hæc s bunt, siue qui credunt! Scilicet ianua operari sacris potuit (de illa en loquitur:) aut exemplo probabunt lucernam, quæ noctis nota, significa re diem. Rideo albis dentibus, cùm hæc lego. At vocis vnius correctio ne, quàm plana res? Nam scribendum,

Et matutinis operitur festa lucernis.

Operitur, id est, tegitur, vestitur. vt alibi;

Legitimè fixis vestitur tota tabellis
Porticus. ———

Ritus appendendi lucernas in die festo. Morem sæculi sui expressit Iuuenalis; quo in omni publica priuataq lætitia receptum, ianuam ornari lauro & lucernis. Quem ornatum tellexit Seneca, Epist. LXVIII. *Quid tu existimas ea tantum optatu*

esse, quæ per voluptatem & otium veniunt? quæ excipiuntur foribus ornatis? Et Tertullianus clarè in Apologetico, *Cur die læto non laureis postes adumbramus? nec lucernis diem infringimus? Honesta res est solemnitate publica exigente inducere domui tuæ habitum alicuius noui lupanaris*. Appuleius lib. IIII. *Domus tota lauris obsita, tedis lucida, strepebat hymenæum*. Nec aliter explico Xiphilinum in Nerone, de aduentu Teridatis, Καὶ πᾶσα μὲν ἡ πόλις, inquit, ἐκεκόσμητο, καὶ φῶσι καὶ στεφανώμασιν. & post, de reditu è Græcia Neronis, Ἐς τὸ Καπιτώλιον ἀνέβη, καὶ ἐκεῖθεν ἐς τὸ παλάτιον, πάσης μὲν τῆς πόλεως ἐστεφανωμένης καὶ λυχνοκαυτούσης καὶ θυμιώσης. Intellegit enim vrbis ædes ornatas lauru ac lucernis. Qui ritus Christianorum etiam æuo non prorsus fugit: & lego in Vita vetere Fulgentij Episcopi Afri, *Populum per omnes prolixi itineris vias in occursum* (ab exsilio redeuntis) *eius tetendisse cum lucernis & lampadibus & arborum frondibus*. Eiusmodi autem lucernæ pensiles erant, suspendebanturque catenulis, accensæ ad ædium singularum ianuas aut fenestras. Ideo eleganter Iuuenalis ait ianuam operiri lucernis: & addit, matutinis, non sine Satyrico morsu, quasi claro luci opus esset alia luce. Vidimus ipsi in Italia æreas eiusmodi lucernas complures, quas intellexit etiam poëta princeps, *Quales ea lucernæ.* *Ad ianuā appendi solent.*

——— *pendent lychni laquearibus aureis.*

Quòd ad ianuam hæ lucernæ, præter Iuuenalem, Tertullianus docet ad vxorem lib. II. *Moratur Dei ancilla in laribus alienis, & inter illos omnibus honoribus dæmonum, omnibus solemnibus regum, incipiente anno, incipiente mense, nidore thuris agitabitur: & procedit de ianua laureata & lucernata, vt de nouo consistorio libidinum publicarum*. Ecce, ianua, ait, lucernata. Quòd ad fenestras, Persius, *Ad fenestras.*

——— *vnctáque fenestra*
Dispositæ pinguem nebulam vomuere lucernæ.

Vbi Scholiastes: *Herodiani obseruant sabbatha. quo die lucernas accensas, & violis coronatas, in fenestris ponunt.* Notetur de Violis. Porrò tangit & Seneca hunc morem, sabbathis accendendi lucernas Epist. XCVI. *Accendere aliquem lucernas sabbathis prohibeamus; quoniam nec lumine dij egent, & ne homines quidem delectantur fuligine*. Nec solùm ædibus, sed etiam arboribus appensas reperio has lucernas. arboribus quidem sacris, & quibus vellent exhibitum cultum. Prudentius contra Symmachum, *Sabbathis accendi solent.* *Etiam ad arbores.*

Et quæ fumificas arbor vittata lucernas
Sustinuit, cadit vltrici succisa bipenni.

Sed & sacrificuli ac vates præferebant lucernam ac laurum: credo, vt augustiores se facerent ornatu illo festo & quasi sacro. Tale aliquid ex Seneca haurio De vita beata, cap. XXVII. *Cùm sistrum aliquis concutiens ex imperio mentitur; cùm aliquis secandi lacertos suos artifex brachia atque humeros suspensa manu cruentat; cùm aliqua per viam genibus repens vlulat, laurúmque linteatus senex & medio lucernam die præferens, conclamat iratum aliquem deorum: concurritis & auditis, & diuinum esse eum inuicem mutuum alentes stuporem adfirmatis*. Nec dissimilis priscorum vatum in Græcia mos, qui ignem præferebant: de quo Theon, & Suidas in πυρφόροις. Cùm res ergo tam sacra, lucerna: mirum pollutam eam *Vatibus lucerna.*

 fœdis-

Ad noua lupanaria lucernæ suspensæ.

fœdissimo vsu, & solitam suspendi ad lenonias ædes, notam noui lupanaris. Id enim Tertullianus apertè dixit locis duobus, quos non repeto. Sed credo morem eũ natum inde, quòd scorta olim sub vesperam prostabant & ad lucernas. Non enim ante nonam diei, fas eis facere in publico copiam sui. quod notant interpretes prisci ad Persium, qui ab hac caussa Nonariam dixit meretricem. Lucernarum in Lupanaribus mentio apud Iuuenal. *Obscurísque genis turpis, fumóque lucernæ.*
& Horatium, ——*sub clara nuda lucerna.* vbi nollem viros doctos scribere, *lacerna,* pro pallio, aiunt, meretricio.

CAPVT IV.

Aquam calidam antiquitus ad potum fuisse. imò ad delicias. Thermopolium Plauti quid? Dio explicatus. Calida vino mixta. Plautus illustratus, & Tacitus. Plautus correctus. Senecæ ex Athenæo data lux.

HOC caput Nymphis sacratum erit; & dicam de Aquis, earumque apud veteres vsu. Duplicis aquæ mentio in cænis Romanis, Frigidæ, Calidæ. Et frigidam ad potum fuisse, clarum est: de calida, non nemo nuper in me pugnauit. Ideo subtiliter de ea, &, vt Sallustius ait, cum cura disseram: vt retrahere morem fugitiuum possim, & desitum sæculo nostro. In vsu frequenti calidam ad conuiuia fuisse; testes mihi, vt in sacris dicitur,

Vsus calidæ frequens.

——πολλοὶ τ' ἀγαθοί τε πάρεισιν. Iuuenalis.

Quando vocatus adest calidæ gelidæq; minister?

Seneca De Ira lib. I. cap. XII. *Irascuntur boni viri pro suorum iniuriis: sed idem faciunt si calida non bene præbeatur, si vitrum fractum, si calceus luto sparsus est.* Paullus Ictus l. XVIII. de instr. & inst. leg. *Nec multum refert inter cacabos & aënum, quod supra focum pendet. his aqua ad potandum calefit; in illis pulmentarium coquitur.* Martialis:

Caldam poscis aquam, sed nondum frigida venit;
Alget adhuc nudo clausa culina foco.

Varro lib. IV. *Calix à caldo: quòd in eo calida puls apponebatur, & caldam eo bibebant.* Seneca De Ira lib. II. cap. XXV. * *Parum agilis est puer, aut tepidior aqua potui erogata, aut turbatus thorus, aut mensa negligentius posita: ad ista concitari, insania est.* Ammianus lib. XXVIII. *Ita autem pauci inter eos seueri vindices delictorum, vt si aquam calidam tardius attulerit seruus, trecentis adfligi verberibus iubeatur: si hominem occiderit, nominus hactenus exclamet, Quid faciat maniosus & nequam?*

* Similem prorsus in Arriano locum vide lib. I. Dissert. cap. XIII.

Martialis iterum,

Frigida non desit, non deerit calda petenti.

Et exempla plura. Etiam apud Græcos idem mos: præceptumque apud Athenæum est lib. II. cap. II. προπίνειν ὕδωρ, ἐν μὲν χειμῶνι καὶ ἔαρι θερμὸν ὡς μάλιστα, ἐν δὲ τῷ θέρει ψυχρόν. Apud eumdem lib. III. cap. II. quæritur vtrùm aqua calida an frigida post ficus bibenda sit: & vtri-

Græcis vsus calidæ.

ue dat caussas. Vide & lib.III. cap. XXI. Nec in vsu solùm antiquitus
alida; sed, quod miremur, in deliciis fuit. Inde apud Plautum Ther- *Deliciæ veterum in hoc potu.*
ıopolij mentio, cùm hilarior inuitatio describitur aut solutior luxus. vt
urculione, de ebriosis,

Quos semper videas libentes esse in thermopolio.

ı Trinummo, ——— *satin' in thermopolio*

Condalium es oblitus, postquam thermopotasti gutturem?

Item Rudente,

Ne thermopolium quidem vllum ille instruit,
Ita salsam præbet potionem & frigidam.

bi thermopolia, non herclè aliud quàm cauponæ in queis hæc calida
eniret. Calidam dico puram putam: non potionem nescio quam dul- *Thermopolium quid.*
m & cõfectam, quod sine auctore veteri ponit & vulgus interpretum,
eximius Turnebus. Philo ad hunc ritum egregiè de vita Theoretica:
ιος ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις οὐκ εἰσκομίζεται), ἀλλὰ διαυγέστατον ὕδωρ. ψυχρὸν
ν τοῖς πολλοῖς, θερμὸν δὲ τῶν πρεσβυτάτων τοῖς ἁβροδιαίτοις. Vbi vides
làm, deliciarum fuisse hunc potum. Itaq; Thermopolia Romæ Clau- *Thermopolia vetita Claudio.*
us sustulit, & bonus censor quasi curua correcturus, calidá in cauponis
ostare seriò interdixit. Dio Cassius his verbis, τά τε καπηλεῖα ἐς ἃ συν-
τες ἔπινον, κατέλυσε, καὶ προσέταξε μήτε κρέας που ἑφθὸν, μήθ' ὕδωρ θερμὸν
πωλεῖσθαι, καὶ τινας ἐπὶ τούτῳ μὴ πειθαρχήσαντας ἐκόλασεν. Etiam apud
mmianum, lib.XXVIII. Ampelius Præfectus vrbi: qui statuit, *ne taberna*
naria ante horam quartam aperiretur, néue aquam vulgariam calefaceret
isquam. Ea re Caius Caligula cauponem quemdam interfecit, quòd
r dies funeris Drusillæ, calidam vendidisset. Idem Dio, Τὸν, inquit,
ωλήσαντα θερμὸν ὕδωρ ἀπέκτεινεν, ὡς ἀσεβήσαντα. scilicet quasi homi-
em impium, & lasciuiæ administrum in publico luctu. Nec prætereun-
ıs Dionis locus de Druso Tiberij filio, quem ebrietatis accusat, quòd
quando cum Prætorianis ad ignem restinguendum è conuiuio exci-
tus, Aquam illis poscentibus, calidam infundi iusserit. nimirum quasi
nuiuij res esset, non incendij. Verba Græca sunt, quorum sententiam
expressit interpres: Τῇ τε μέθῃ κατακορὴς οὕτως ἐγίγνετο, ὥστε ποτὲ νυκτὸς
πρησθεῖσί τισιν ἐπικουρῆσαι μετὰ τῶν δορυφόρων ἀναγκασθεὶς, ὕδωρ αὐτῶν
τούντων, θερμὸν σφίσιν ἐγχέαι κελεῦσαι. Nec ab alia caussa agnominatio
ı Tiberij Imperatoris, Biberius Caldius Mero. Caldius videlicet, à fre-
enti calidæ potu. Reliquum quæri est, pura hæc aqua in deliciis fuerit,
mixta? Censeo mixtam. Non quin duplicem calidæ vsum non agno-
ım: (bibebatur enim & solitaria, & infusa vino) sed quia gulonibus
petitam maximè & laudatam comperior cum vino. Credo, quia pro-
uius & iucundius potio feruens, quàm frigida, iret in bulgam. idque *Calida vino misceri solita.*
ipsi, aliquotiens experti, non abhorremus. Appuleius descriptione
quitiæ suæ lib.II. *Fotis mea, iam domina cubitum reddita, arripit pocu-*
m, ac desuper aqua calida iniecta porrigit vt bibam.

Martialis:

Me conuiua leget misto quincunce, sed antè,
Incipiat positus quàm tepuisse calix.

Alibi,

Alibi,

Iam defecisset portantes calda ministros,
Si non potares Sextiliane merum.

qui versus disertè probant mixtionem. Sed clarissimè Plautus, qui vinum ita mixtum intellegens, Calidi nomine vti, non Calidæ voluit. Curculione,

Plautus explicatus.

Vbi quid surripuêre, operto capitulo calidum bibunt,
Tristes atque ebrioli incedunt.

Et Milite, eleganter potionem eam exprimit puer ebrius:

Neque equidem heminas octo exprompsi in vrceum,
Neque ille hic calidum exbibit in prandio.
PA. *Neque tu bibisti?* LV. *di me perdant, si bibi,*
Si bibere potui. PA. *quid iam?* LV. *quia enim absorbui.*
Nam nimis calebat, amburebat gutturem.

& quæ sequuntur. neque enim est vt scena ea intellegatur, sine ho-more. Calidæ potionis mentio etiam apud Tacitum, Annali XII, incertum meræ, an mixtæ. *Illic epulante Britannico, quia cibos potúsq eius dilectus ex ministris gustu explorabat: ne omitteretur institutum, a ne morte vtriusque proderetur scelus, talis dolus repertus est. Innoxia adh & præcalida & libata gustu potio traditur Britannico: dein postquam fer re aspernabatur, frigida in aqua affunditur venenum.* Et apud Pliniu lib. VII. cap. LIII. de M. Ofilio Hilaro. *Qui*, inquit, *cùm populo admodu placuisset natali die suo, conuiuiúmque haberet: edita cæna, calidam* [*poti-nem*] deleuerim eam vocem, vt glossema) *in pultario poposcit, simúlq personam eius diei acceptam intuens, coronam è capite suo in eam transtul, tali habitu rigens nullo sentiente, donec accubantium proximus tepescere p-tionem admoneret.* Eamdem Plautus intellexerat, versu, qui nunc co-ruptus in Persa:

Tacitus & Plinius.

Plautus correctus.

Ite foras, hîc volo ante ostium & ianuam meos participes bene accipere.
Statuite hîc lectulos, ponite hîc quæ assolent. hîc statui volo primum
Vnde ego omnes hilaros, ludentis, lætificantis faciam vt fiam aliqua mihi

quæ confusa compono & emendo, *hic statui volo primum aquilam mi. Vnde ego omnes hilaros, lubentes,* (ita Douza emendabat, pro *ludentes*) *læ-tificantes faciam vt fiant.* Ita propemodum, præter duos manuss. eti prisca editio Aldi. Verba illa, *aliqua mihi*, transposita & corrupta erat; retrahenda quò posui, & legenda, *aquilam mihi*, siue, *aquulam*. Cr-rectio certa & clara. Aquam enim duplicem in mensæ initio statim p-ni mos erat, Calidam, Frigidam. Lucianus, Τράπεζα δὲ τῇ κλίνῃ παρε-στήκει, ποτήριον ἔχουσα, καὶ ὕδωρ ἕτοιμον καὶ ψυχρὸν καὶ θερμόν. Faceta autem allusio Comici serui, quasi ad aquilam etiam militarem. Nec plura de Calida. cuius vsum Plinius hoc oraculo damnauit, *Notandum nullum aliud animal,* (præter hominem scilicet) *calidos potus sequi: ideóque no esse naturales.* Renitente tamen Plutarcho: qui De tuenda valetudine Calidæ potum lassis commotísque valdè approbat & commendat.

Aqua duplex in initio mensæ.

Calidæ vsus nocuus.

CAPV

CAPVT V.

Carmen poëtæ veteris, non antea visum. De scriptore quæsitum. multa in eo emendata, & illustrata.

VT Plautina illa mulier in Truculento, alienam prolem: sic ego hoc capite

Alienos ibo labores suppositum mihi.

Carmen vulgabo, quod clariss. Ic^tus P. Pythoeüs munus mihi misit: sed carmen non visum antea, non lectum, & cui meritò præfabor, Fauete linguis. Repperit vir doctissimus & diligentissimus harum rerum, in vetusto eoque vnico exemplari: & inde qua fide ille transscripsit, eadem inseram his libris: Sine fraude quidem. quia ista quasi adoptio, volente amico nostro est, imò iubente. Carmen sic habet:

Cras amet qui numquam amauit; quíque amauit, cras amet.
Ver nouum, ver iam canorum, ver natus orbis est.
Vere concordant amores, vere [a] nubent alites.
Et nemus comam resoluit de maritis imbribus.
Cras [b] amorem copulatrix inter vmbras arborum
Implicat [c] gazas virentes de flagello myrteo.
Cras Dione iura dicit, fulta sublimi [d] trono.
Cras amet qui numquam amauit, quíque amauit, cras amet.
Tuno quiuore desuper huc spumeo pont' de glouo*
Cærulas inter cateruas, inter & bipedes equos
Fecit vndantem [e] Dione de maritis imbribus.
Cras amet qui numquam amauit, quíque amauit, cras amet.
Ipsa [f] gemmas purpurantem pingit annum floribus
Ipsa surgentis papillas de Faboni paritu*
Vrguet in totos pentes, ipsa roris lucidi*
Noctis aura [g] quem relinquit spargit vmentis aquas.
Et me canat lacrime trementes detadum* pondere.*
Gutta præceps orbe paruo sustinet casus suos.
In pudorem florulentæ [h] prodiderunt purpuræ:
Vmor ille quem serenis astra rorant noctibus
Manè [i] virgineas papilla soluit vmenti peplo.
Ipiussit mane tuæ virgines nubant rosæ*
Fusta prius de cruore, déque amoris [k] oculis,*
Déque gemmis, déque flammis, déque solis purpuris.
Cras ruborem qui latebat veste tectus ignea
Vnica [l] marito nodo non pudent soluere.
Cras amet qui numquam amauit, quíque amauit, cras amet.
Ipsa nimfas diua [m] loco iussit ire myrteo
[n] Et puer comis puellis. nec tamen credi potest
Esse amorem feriatum, si sagittas vexerit.
Ite nimfæ, posuit arma, feriatus est Amor;
Iussus est inermis ire, [o] durus ire iussus est,

[a] Scribo, *nubunt.*
[b] Pyth. *amorum.*
[c] Pyth. *casas*, verè.
[d] Malim, *thoro.*
[e] Lego, *Dionem.*
[f] Pyth. *gemmans.* potest etiã *gemmeis.*
[g] Legerim, *quom reliquit.*
[h] Pyth. *prodierunt.*
[i] Scribo, *virgines papillas* nondũ cõpressas & maritas.
[k] Pyth. *osculis.* & antè, *Ipsa iussis.*
[l] Pyt. *Vnico mariti n. n. pudebit.*
[m] Idẽ, *luco.*
[n] Pyth. *Est p. comes.* ego, *It puer comes.*
[o] Pyth. *nudus.*

Neu quid arcu, neu sagitta, neu quid igne læderet.
Sed tamen nimfæ cauete, quòd Cupido pulcer est,
Totus est[a] *inermis idem, quando nudus est Amor.*
Cras amet, qui numquam amauit; quique amauit, cras amet.
Compari Venus pudore mittit ad te virgines:
Vna res est quam rogamus, cede Virgo Delia
Vt nemus sit incruentum de ferinis stragibus.
Ipsa vellet vt venires, si deceret virginem:
Iam tribus choros videres feriatos noctibus,
Congreges inter cateruas ire per saltus tuos,
Floreas inter coronas, myrteas inter casas.
Nec Ceres nec Bacchus absunt, nec poëtarum deus,
Detinent * *& tota nox est*[b] *peruigila cantibus.*
Regnet in siluis Dione, tu recede Delia.
Cras amet, qui numquam amauit; quíque amauit, cras amet.
Iußit hiblæis tribunal stare diua floribus,
Præsens ipsa iura dicit, adsederunt Gratiæ.
Hibla totos funde flores, quicquid[c] *annus attulit,*
Hibla florum * *rumperest equant*[d] *ethne cāp-*
Ruris hic erunt puellæ, vel puellæ montium,
Quæque siluas, quæque lucos, quæque montes incolunt.
Iußit omnis aßidere pueri mater[e] *alitas,*
Iußit &[f] *nullo puellas nil Amori credere.*
Cras amet, qui numquam amauit; quíque amauit, cras amet.
Et rigentibus vergentes ducat vmbras floribus.
Cras erit[g] *qui primus æther copulauit nuptias,*
Vt pāt * *totis crearet vernis annum nubibus,*
In sinum maritus imber[h] *fluctus alma & coniugis.* K.
Vt fletus immixtus omnis aleret magno corpore.
Ipsa[i] *vernas atque mentem permeante spiritu*
Intus occultis gubernat procreatrix viribus,
Pérque cælum, pérque terras, pérque pontum subditum.
Peruium sui tenorem seminali tramite
Imbuit, iußítque mundum nosse nascendi vias.
Cras amet, qui numquam amauit; quíque amauit, cras amet.
Ipsa Troianos nepotes in[k] *Latino transtulit:*
Ipsa Laurentem puellam coniugem nato dedit.
Móxque Marti de sacello dat pudicam virginem. IX.
[l] *Romuleas ipsa fecit cum Sabinis nuptias:*
Vnde Rames & Quirites, próque prole posterûm
Romoli matrem crearet & nepotem Cæsarem.
Cras amet, qui numquam amauit; quíque amauit, cras amet.
Rura fecundat voluptas: rura Venerem sentiunt:
Ipse Amor puer Dionæ rure natus dicitur.
Hunc ager[m] *cùm parturiret, ipsa suscepit sinu,*
Ipsa florum delicatis educauit osculis.

recte ad sententiam nihil habeo.
[a] Bene idem, *in armis.*
[b] Pyth. *peruigilanda.*
[c] Pyth. *annus.*
[d] Idem, *quātus Aetnæ campus est,* Fortasse sic, *Hibla florum promevestem q. Ennæ c. est.*
[e] Pyth. *alitis,*
[f] Idem, *nudo.*
[g] Fortè, *quo.*
[h] Pyth. *fluxit alma.*
[i] Idē, *venas.*
[k] Pyth. *Latinos.*
[l] Scribo, *Romuleas.*
[m] Lego & distinguo, *Hūc ager, cū parturisset ipsa, suscepit sinu: Ipse florum.*

Cras amet, qui numquam amauit; quique amauit, cras amet.

XXX. *Ecce iam super genestas explicat [a] aonij [*] latus* — [a] Pyth. *aëdon*

[b] Quisque tuus quo tenetur coniugali fœdere. — [b] Forrasse, *Quisque cœtus continetur.*

Subter vmbras cum maritis ecce balantum gregem:

Et canoras non tacere Diua iußit alites.

Iam loquaces ore rauco stagna cygni perstrepunt:

Adsonant [c] aërei puellæ subter vmbram populi — [c] Eleganter Pyth. *Terei.*

Vt [d] putas motus amoris ore dici musico? — [d] Lego *putes.* & deleo vbique notam rogandi.

Et neges queri sororem de marito barbaro?

Illa cantat, nos tacemus. quando ver venit meum?

Quando [*] faciam vt celidon vt taceret desinam.

Perdidi Musam tacendo, nec me Phœbus respicit.

C. *Sic Amyclas cùm tacerent perdidit silentium.*

Cras amet, qui numquam amauit; quique amauit, cras amet.

EXPLICIT PERVIGILIVM VENERIS.

[E]legans mehercle & quantiuis pretij carmen; molle, tenerum, sed Ro[m]anis, vt sic dicam, non Alexandrinis deliciis. In eo aliquot menda: quæ [p]riusquam tollam, quæram de Titulo & de Scriptore. Titulus fuit, *Perui[g]ilium Veneris*. Colligo facilè ex subscriptione, *Explicit peruigilium Ve[n]eris*. Ex titulo non ignotum argumẽtum. Laudatio enim Veneris fuit, [c]omposita quasi per occasionem Peruigilij, quod tres ipsas noctes in ho[n]orem deæ agebant. Faciunt illuc versus in hoc Carmine, — *Argumentum & occasio huius Carminis.*

Ipsa vellet vt venires, si deceret virginem.

Iam tribus choros videres feriatos noctibus. — *Peruigilia, variis dis.*

[Et] illa Plauti Curculione,

Quid? tu Veneri peruigilare te vouisti Phædrome?

Nam hoc quidem haud multo pòst luce lucebit.

[S]ed & peruigilandi honos vulgatus in ceteros deos. Fortunæ peruigi[li]um est apud Suetonium in Galba, cap. IIII. *Fortunæ simulacrum in [p]arte ædium consecratum, mẽstruis deinceps supplicationibus & peruigilio an[n]iuersario coluit.* Cereri, apud Tacitum: *Lectisternia & peruigilia celebraue[r]e feminæ quibus mariti erant.* Incertum cui deo, deæ, apud Liuium lib. XIII. per tres item noctes: *Triduum sacrificatum ad Hamas. Nocturnum [e]rat sacrum, ita vt ante mediam noctem compleretur. Gracchus castra Campa[n]a, vt in peruigilio, neglecta simul omnibus portis inuadit.* Peruigilij memi[n]it iterum Suetonius in Caligula, cap. LIIII. & Vitellio, cap. x. Titu[l]um ergo inuêni: scriptorem quæram, & non inueniam. Ducti elegantia [c]arminis quidam Catullum Veronensem esse censuerunt: alij, in queîs [S]caliger, Catullum vrbicarium poëtam, nominatum Iuuenali, — *Quæsitum de scriptore.*

——— *clamosum ageret cùm phasma Catulli.*

[N]euter potest. nisi me fallit ratio temporum, quam subduxi non vanis [c]oniecturis. Natum enim comperio hoc Carmen in imperio Augusti. [A]rgumento horum versuum, — *Quando videatur id Carmen scriptum.*

Vnde Rhamnes & Quirites, prôque prole posterûm

Romoli, patrem crearet & nepotem Cæsarem.

Pater Cæsar de D. Iulio.

Ita legendum, non *matrem*, doceo infrà. Pater Cæsar, Diuus Iulius est nepos, Augustus. Sæpè ita discriminandi caussa historici, Sueton. *Cæsario, quem ex Cæsare patre concepisse Cleopatra prædicabat.* & alij sæpius. A hæc tam quæsitæ blanditiæ aduersus Augustum, quomodo conuenient nisi in hoc æuum? Non ergo Catulli Veronensis. Dico amplius: post Virgilium vixit hic scriptor. Certè locus ille totus,

Post Virgilium scriptum.

*Vt Pāt * totis crearet vernis annum nubibus*
In sinum maritus imber fluxit almæ coniugis
Vt fetus immixtus omnes aleret magno corpore.

non abest, quin è Virgiliano isto expressus sit,

Tum pater omnipotens fecundis imbribus æther
Coniugis in lætæ gremium descendit, & omnes
Magnus alit magno commistus corpore fetus.

postremo quidem versu etiam ad verbum, vt ego restitui. Nisi tamen Virgilius hæc ab illo: quod non censeo. Sanè quisquis scriptor, non ambigo quin extrema sub tempora genitum hoc carmen Augusti. Ita Catulli illius germani non erit; quia ætate relinquitur. non illius minuti vbicarij, quia anteit. Cetera videbit Phœbus. ego transeo ad versus ipsos quos sanabo, cum Homero, Ἐς πόδας ἐκ κεφαλῆς. Principio carminis non dubium quin multa desint. Illo versu,

Ver, nouum orbis.

Ver nouum, ver iam canorum, ver natus orbis est.

eleganter Pythoeus, *vere natus orbis est.* nec malè ego, *ver renatus orbis est.* sententia gemina huic Plinianæ, *Arborum flos est pleni veris inicium & anni renascentis.* Versu IX.

Venus nata è spuma & sanguine.

Tuno quiuore desuper huc spumeo pont' de glouo.

Amicus ille noster, *Iuno rore de supernis.* Mihi correctio apud Ianum Douzam fabulanti feliciter sub manu nata, *Tunc cruore de superno spumeo ponti è globo.* Nihil clarius. Tangit fabulam qua fingitur Venus è spuma maris nata, & è sanguine prolium (vt honestè dicam) Cæli. Tibullus,

—— is sanguine natam,
Is Venerem è rabido sentiet esse mari.

Arnobius, *Nunquid à nobis dicitur ex pelagi spuma & ex Cæli genitalibus amputatis Cythereæ Veneris concretum coaluisse candorem?* Paulo pòst etiam scribe, *Fecit vndantem Dionem de maritis imbribus.* Maritos imbres appellat Spumam & Cruorem, sanequàm eleganter. Desunt autem hic minimum seni aut septeni versus, quod apparet ex versu intercalari præpropere posito, Versu XIIII.

Ipsa surgentis papillas de Faboni paritu
*Vrguet in totos * pentes.*

Truncatam vocem arbitror, & scribo, *Vrguet in thoros tepentes.* Prici etiam versu malim, *Turgentes Papillas.* Fauonij spiritum vere inuenit & ingeniosè Pythoëus.

Versu XVII.

Et me canat lacrime trementes ne tadum pondere.

Videor pro parte emendare posse, *Et micant lacrimæ trementes.* Intelleg

Igit autem guttulas illas è rore subsilientes & lasciuientes. Cetera non pssum. Lernutius noster, *decadiuo pondere.*

Versu XXII.

I piussit mānè tuæ virgines nubant rosæ.

thoëus, *Ipsa iussit.* rectè. Reliqua sic Ianus Douza: Douza, inquam, eus, non iterum in transcursu dicendus. Tot mihi in illum iusti amo- caussæ, tot admirationis sunt. Omitto poësim, & cum poësi supra hc sæculum doctrinam: probitas, & ingenui mores, &, quæ nihil gratiæ ussa facit, gratia, di boni, in quo homine paria sunt, aut erunt! Vt ve- de illo hoc elogium & ad præstationem, quod dicitur, scripturis sim, rá proles Musarum, & alumnus Gratiarum. Nec abripit amor me. dicio hoc scribo, siquid vmquam: & peto quæsóque (vita tantùm mi- aut fama apud posteros sit) ita hæc legant, non quasi laudem ab ami- ; sed sententiam à iurato teste. Redeo in viam. Douza, inquam, le- bat, *mane vt vdæ virgines nubant rosæ.* rectissimè. Venus iussit, ait ëta, vt manè virgines tegant se ornentque vdis ab humore noctis & asi ebriis rosis. Nec fallet lectorem Nubendi hîc verbum, prisca si- ificatione, Velandi. *I. Douza vera laus.*

Versu XXIII.

Fusta prius de cruore, déque amoris oculis.

on diu, sed intentè mihi quæsita correctio. quam repperi, & lego, *sæ aprino de cruore.* Ab historia hæc lectio, vel à fabula potiùs. Nam às à sanguine Adonis, quem aper occiderat, traxisse ruborem vulgò lunt poëtæ. Fusæ ergo, tinctæ siue perfusæ. nisi quis eligit, *Fuscæ.* on de hac re, Αἷμα ῥόδον τίκτει, τὰ δὲ δάκρυα τὰν ἀνεμώναν. Oui- is, & alij. *Rosa tincta cruore Adonis.*

Versu XLV.

Detinent & tota nox est peruigila canticis.

ine lego, *peruigil à canticis.* syllaba præter vulgi morem scilicet oducta, vt iambum vitemus. Ad principium emendandum conor, *tument.* id esset, tumorem & fastum dij illi ponunt, effusi in iocos, olitam peruigilio hilaritatem. Scio Statium Papinium non absimi- r ea voce vsum: tamen adhuc delibero. *Detument.*

Versu XLIX.

Præsens ipsa iura dicit, adsederunt Gratiæ.

ne Douza, *Præses i. iura dicet, adsidebunt Gratiæ.* Et lepida herclè fi- o est, vt Venus in illo tribunali quasi Præses Quæsitorque sit: Gratiæ, estrices.

Versu LX.

In sinum maritus imber fluctus.

go, *fluxus.* Ita apud Lucanum:

——— *æther defluxus in Austrum.*

Versu XLI.

Vt fletus immixtus omnis aleret magno corpore.

i, & non muto, legendum *fetus*: ex sententia, & Virgilio quem ex- ssit. Turbat me tamen, quòd insolens eo loco poëtæ nostro Spon- sest. itaque per me sanè legatur, *Vtque fetus mixtus omnes.*

Versu LXXII.

Vnde Rames & Quirites próque prole posterûm

Romoli matrem crearet, & nepotem Cæsarem.

Falsa lectio. Quid? an ex nuptiis Sabinarum cum Romanis creata m- ter Romuli? Atqui Romulo iam regnante iunctæ illæ innuptæ nupt- nedum vt ex illis Romulo mater. Perseuero ergo legere, *próque pr- posterûm Romoli, patrem cr. & n. Cæsarem*. sententiam non dubiè in g- tiam Augusti; Venus, inquit, conciliatrix fuit Romanorum Sabinaru- que nuptiis, vt ex iis Rhamnes & Quirites crearet, & in postera sæ- vtrumque Cæsarem, patrem cum nepote.

Versu LXXX.

Ecce iam super genestas explicat aonij latus.

Aut ego me amo, aut Phœbus me amauit, cùm correxi, *explicant a- latus*. Nec sanè significantiùs exprimi potuit decubitus ille ouium- latus, quasi apricantium. Id enim solent super genistas, myricas, & h- miliores frutices. Nec plura de hoc Peruigilio, ne ipse peruigile-. Addam alterius rei, poëtæ tamen, vt videntur, eiusdem versus; q- nescio quis baro indigitauit, *Floridum de Qualitate vitæ*. Repperit- hisdem schidis suis Pythoëus.

FRORIDI DE QVALITATE VITÆ.

Bacche vitium repertor plenus adsis vitibus,
Effluas dulcem liquorem comparandum nectari,
Conditúmque fac vetustum, ne malignis [a] *suenulis*
Asperum [b] *dicat saporem versus in alteros.*

[a] Pyth. *venulis.*
[b] Pyth. *ducat*, & statim, *versum.*

Omnis mulier intra pectus celat virus pestilens.
Dulce de labris loquuntur, corde viuunt noxio.

Sic Apollo: deinde Liber, sic videtur ignifer.
Ambo sunt flammis creati, prosatíque ex ignibus.
Ambo de comis calorem & [c] *radio* * *conferunt:*
Noctis hic rumpit tenebras, hic tenebras pectoris.

[c] Pyth. *& radios ambo c.*

Quando ponebam nouellas arbores mali & pyri,
Cortici summæ notaui nomen ardoris mei:
Nulla fit exinde finis vel quies cupidinis.
Crescit arbor, gliscit [d] *arbor, ramus implet litteras.*

[d] Pyth. *ardor.*

Qui mali sunt non fuere matris ab aluo mali:
Sed malos faciunt malorum falsa contubernia.

Sperne mores transmarinos, mille habent [e] *offugia.*
Ciue Romano per [f] *vrbem nemo viuit rectius.*
Quippe malim vnum Catonem, quàm CCC. *Socratas.*

[e] Idem, *offucias*, & *per orbem.*

Tam malum est habere nummos, non habere quàm malum est.
Tam malum est audere semper, quàm malum est semper [g] *pauere.*
Tam malum est tacere multum, quàm malum est multum loqui.
Tam malum est foris amica, quàm malum est vxor domi.
Nemo non hæc vera dicit, nemo non contrà facit.

[f] Scribe, *pauor.*

Consc-

Consules fiunt quotannis & noui Proconsules:
Solus aut rex, aut poëta non quotannis nascitur.

ihil hæc ad venustatem prioris illius carminis: sed sunt haud dubiè nperiti alicuius sarcinatoris ablecta. Primum illud de Baccho insipi-nu: nec florem vini olet, sed floces eorum quos non nomino. Tamen nendo, *Ne malignis vernulis, Asperum duat saporem*. intellegi vult, e vinum acetum fiat, & potui præbeatur seruis admixta aqua. Duat im, pro Det. Posca autem vernularum & seruorum, ex aceto. Able- tertio, *& radio* * *conserunt*: mutilum versum expleo repetita voce, æ delituit, vt solet, in fine prioris, & scribo, *radio dio conserunt*. Vter-ue calorem, inquit à diuino radio conserit, & Phœbus, & Bacchus. ræca phrasis est, Conserere calorem. Fruere, mi lector, quisquis poësim nas, hoc Pythoëi dono, fruere.

CAPVT VI.

itus collocandi cadaueris. Suetonij nouus & verus intellectus, & Virgilij Conlocatio. Cærimonia in ea adiuncta. Persius illustratus. Seneca etiam emendatus. Amictus in corpore mortuo. Appuleius, Iuuenalis, Martialis explicati.

VNEBRES aliquot ritus explicare mihi animus est, temporibus tam funestis. Angunt me fatales Belgicæ turbæ: & in hac confusio- rerum non solùm quid speremus non est, vix quid optemus. Tamen ij qui in carcere detinentur, ludunt interdum tesseris: sic mihi fas tra-tione harum rerum, abducere paulisper animum à præsentibus malis.

Mos funebris fuit, vt post efflatam animam cadauer cubiculo effer- *Collocatio ad ianuã.*
nt, & in vestibulo ædium collocarent ad ianuam ipsam. Id proprio rbo dicebatur Collocatio. Glossæ priscæ, *Conlocatio*, εἶδος νεκρῦ. Sue-nius in Augusto, cap. C. *Corpus Decuriones municipiorum & colonia-n à Nola Bouillas vsque deportarunt, noctibus, propter anni tempus: cùm erdiu in basilica cuiusque opidi, vel in ædium sacrarum maxima repone-ur. A Bouillis equester ordo suscepit, vrbique intulit, atque in vestibu- domus collocauit*. Illustris locus. &, quod interpretes adhuc fugit, rum vestigium huius moris. Corpus enim ablutum, vnctum, co-natum ad ianúam deponebant: donec post legitimos dies efferre- ad bustum. Lucianus περὶ πένθους. Μετὰ ταῦτα δὲ λούσαντες αὐτοὺς, καὶ ῳ τῷ καλλίστῳ χρίσαντες τὸ σῶμα, καὶ στεφανώσαντες τοῖς ὡραίοις ἄνθεσι οτίθενται. Bene προτίθενται. nam quod Collocatio Latinis, πρόθεσις hac re Græcis, & collocare προτίθεσθαι. Dio lib. De Liuiæ excessu, καὶ τὴν, ὁ Τιβέριος οὔτε νοσοῦσαν ἐπεσκέψατο, οὔτε ἀποθανοῦσαν αὐτὸς προέθετο. *Filij collocabant.*
l enim eum locum emendauit Scaliger, ille nostri Senatus meritò nceps: & bene colligit, eam collocationem à filiis, aut certè heredi- *Plato explicatus.*
s solitam fieri. Plato etiam in Phędone eleganter, parum adhuc anim-

aduerso

aduerso loco: vbi Socrates negat se totum moriturum: Μηδὲ λέγει, inqu, ἐν τῇ ταφῇ, ὡς ἢ προτίθεται Σωκράτη, ἢ ἐκφέρει, ἢ κατορύττει. id est: *Nec in ipso funere dixeris collocari Socratē, aut efferri, aut terra obrui.* Ita enim ea vertenda propriè. Hunc morem tāgit, vt solet, occultè vates magnus, lib. x.

Virgilij occultior sensus.

——— recipítque ad limina gressum,
Corpus vbi exanimi positum Pallantis Acetes
Seruabat senior.

Nam quòd ad limina cadauer Pallantis posuit; non dubiè intellegi voluit solemnem hanc ad ianuam positionem.

Situs cadaueris, vt pedes in viam spectarent.

In hoc ritu collocandi, cerimonia quædam adiuncta fuit & cautio. Seruabant enim vt corpus mortui foràs spectaret, & facie pedibusque esset in publicum versis. fortasse eo situ abitionem illam postremam significantes. Eleganter Persius,

———tandémque beatulus alto
Compositus lecto, crassisque lutatus amomis
In portam rigidos calces extendit.———

Homerus item clarè, in funere Patrocli,

Ὅς μοι ἐν κλισίῃ δεδαϊγμένος ὀξέϊ χαλκῷ
Κεῖται, ἀνὰ πρόθυρον τετραμμένος.

Id est: *Qui mihi in tabernaculo confossus acuto ære,*
Iacet, ad vestibulum conuersus.

Illustratus Senecæ egregius locus.

Ibique interpretes: Εἰς τὸ πρόθυρον, inquiunt, βλέπων. τοιοῦτο γὰρ τὸ σχῆμα τῆς τῶν νεκρῶν προθέσεως. Ab vtroque hoc ritu Senecæ dabo lucem, Epistola XII. *Quis est, inquam, iste decrepitus, & merito ad ostium admotus? Foràs enim spectat. Vnde istum nactus es? quid te delectauit alienum mortuum tollere? At ille, Non cognoscis me? ego sum Felicio, cui solebas Sigillaritia afferre: ego Philositi villici filius, deliciolum tuum. Perfectè, inquam, delirat iste vetulus: etiam deliciolum meum factus est. Prorsus potest fieri: dentes illi cùm maximè cadunt.* Locus herclè argutus. & cuius sententia, quis neget, quàm disertè ad hunc ritum? Nam ait, illum senem meritò ad hostium admotum. quare? quia ludere ei visum, & in officium hominis: hostiarius enim erat: & in senium. quasi iam in extrema tegula staret semimortuus, & ideò iure ad ianuam collocandus. Ait etiam, Foràs illum spectare: quid, nisi alludens ad illum corporis mortui situm, foràs & in publicum obuersi? Interfuit profectò iuuentutis explicari eum locum: at ego do dam etiam correctionem. Nam vbi vulgò, *Perfectè, inquam, delirat iste vetulus*; libri manuss. quos vidi, *iste populus*. Non dubitabis scribere & interpungere, *Perfectè, inquam, delirat iste: pupulus & iam deliciolum meum factus est.* Pupulus, paruus pupus. vera lectio, & venusta præ vulgata.

Idem correctus.

Toga in mortuis.

Ita igitur cadauer situm: & amictus illi, in Italia, toga erat; in Græcia, pallium. Appuleius Floridorum lib. I. *Nam illic quoque viatem hominem præsidere, hominem depugnare: togam quoque parari & vito, & funèri. Item pallio cadauera operiri, & philosophos amiciri.* Iuuenalis Sat. III.

Pars magna Italiæ est, si verum admittimus, in qua
Nemo togam sumit, nisi mortuus.

Maia-

Martialis, *Et pallens toga mortui tribulis.*
Plutarchus in Caussis, τὸ σῶμα, inquit, τοῦ τεθνηκότος ἀμφιεννύουσι λευκοῖς. *Plutarchus explicatus.*
Artemidorus lib. II. cap. III. Ἀνδρὶ νοσοῦντι λευκὰ ἔχειν ἱμάτια, θάνατον προαγορεύει. διὰ τὸ τοὺς ἀποθανόντας ἐν λευκοῖς ἐκφέρεσθαι. candidas eas vestes, non aliud capies, quàm togas, quæ vulgò albæ. Nã cadauera in honestissima veste efferri mos. quæ in vulgo ciuium & in tacito funere, toga vulgata fuit: in magistratibus, toga prætexta: in Censoribus, purpurea picta. Polybius lib. VI. οὗτοι προσαναλαμβάνουσιν ἐσθῆτας. ἐὰν μὲν ὕπατος καὶ στρατηγὸς ᾖ γεγονώς, περιπορφύρους. ἐὰν δὲ τιμητής, πορφυρᾶς. ἐὰν δὲ καὶ τεθριαμβευκώς, ἤτοι τοιοῦτον κατειργασμένος, διαχρύσους. Liuius lib. XXXIIII. *Purpura viri vtemur: prætextati in magistratibus, in sacerdotiis. nec id vt viui solùm habeamus insigne, sed etiam vt cum eo crememur mortui.* Plura de his rebus in libro singulari, De Funeribus, quem habeo adfectum. *Variæ vestes pro cõditione mortuorum.*

CAPVT VII.

In Agellio complura emendata. Rumices, Trifaces, Gaupuli. Prisca aliquot verba, Claudere, Imparientia. Secus pro sexu. Exerrationes. Catonis fragmentum correctum. Consipere, probum verbum: item, Despreti. & plura alia.

SCRIPTORI Noctium Atticarum medebor hoc loco; & ille, cuius censura vtilis in plerosque scriptores vetustos fuit, censuram nunc meam subibit: hoc est, ipsi medico faciam medicinam. Quid refert? conuenit in eum Græca paroemia,

Ἄλλων ἰητρὸς αὐτὸς ἕλκεσι βρύει.

In enumeratione telorum lib. x. cap. XXV.

Hasta, pilum, falarica, semifalarica, solliferrea, gesa, lancea, spari, rumigestri, falces, tragulæ, frameæ.

Quis feret vocem Rumigestri? quis legit? Turnebo visum reponere, *rumicæ, cestri*. Me censore vera lectio hæc, *rumices, trifaces.* diuulsis vocibus quæ turpiter cohæserant. Et auctores credendi libri veteres, in quibus *faces* reperio, non *falces*. Nimium blanditur coniectura; & artem diuinandi in perpetuum desino, si hîc erro. Festus, *Rumex genus teli, simile spari Gallici. meminit Lucilius*. Idem, *Trifax telum longitudinis trium cubitorum, quod catapulta mittitur*. Eodem capite de nominibus nauium, *Rumex, genus teli.* *Et Trifax.*

Parones, myoparones, lintres, capulica, mareplacidæ, cidarum, ratariæ, catascopium.

Verba non sine formidine legentium. Emendo, *lintres, caupuli, camaræ.* De Camaris, quod nauium Ponticarum genus, satis notum ex Tacito & Strabone: de Caupulis, eruimus partim ex priscis libris, qui referunt, *caupulica*; partim ex Isidoro: *Lembus*, ait, *nauicula breuis quæ alia appellatione dicitur & cymba, & caupolus, & lintris*. Notandus locus. & sine quo, latem in vitio & quæstione sint Agelliana verba. Lib. I. cap. VII. *Caupulus, genus cymbæ.*

At si Explicuit, diceret, imperfecto & debili numero verborum sonus clauderetur.

Claudere, prisca vox in Terētio.

Scripserim, *sonus clauderet*; antiquo verbo, deficeret. Reposui olim in Terentij versu,

——— nuncubi meam
Benignitatem sensisti in te claudere:

nec persuasi multis. credo, quia audacior quàm pro ætate coniectu[ra] erat. Itaque comiter admonuerunt etiam me quidam, vt mutarem. P[a]po, non homo, si id faciam Quid enim si fundus subscriptorque eius co[r]rectionis Donatus mihi est? quid dicent mei Critici? Eum ergo adeat, & nisi mutili illi Commentarij apertè à me sunt: admutiler sane ego. Se[d] & Apuleium nunc in eapse voce corrigo, lib. III. Florid. sub initium: *V[...]nā mihi pro amplitudine auditorÿ prolixa oratio suppeteret, ac nō hîc maxi[me] clauderetur, vbi me facundißimū cuperem.* Lego, *clauderet*, ex vet. manusc[ri]pto quem benignitas mihi adtribuit mei Giselini. Libro I. cap. XIII.

Nequaquam putauerint contra dictum eius esse faciendum, etiamsi repen[ti]nus aliquis casus rem commodius agi posse polliceretur: ne si spes fefelliss[et], culpa impatientiæ & pœna indeprecabilis subeunda esset.

Disputatio est de mandata re, omninóne facere quod mandatum & [...] mandatum est oporteat: an fas sit interdum deflectere, pro re aut ca[su] aliquo repentè nato. Hæc verba quæ adtuli, in eam partem valent, n[on] esse deflectendum vsquam: & ratio, *ne si spes*, inquit, *fefellisset, culpa imp[a]tientiæ & pœna indeprecabilis subeunda esset.* Sed profectò, quidquid ego [vi]deo, scribi sententia flagitat, *culpa imparieniæ*. insolitum huic æuo ve[r]bum, sed vetus & probum. Ita parientiam accommodare, pro parêre, [in] Iustinianeo codice restituit Iacobus Cuiacius; vir, de quo non aliud [di]xerim, quàm quod de Carthagine olim Crispus. Et parientiæ vox a[li]quotiens in Cassiodori Variis eadem sententia occurrit, sed ferè cor[ru]pta. Vide vnicum illum Astrææ & Musarum sacerdotem, lib. I. Obs[er]uation. cap. VI. & Agellium ipsum, qui hoc argumentum quasi diluens statim addit, *Neque timendum exemplum non parēdi tradiderunt*, περιφ[ρονού]μενος quod anteà imparientiam dixerat. Lib. II. cap. XXVIII.

Imparietia & parientia.

Fas ferias si quis polluisset, piaculoq; ob eam rem remotus esset.

Scribendum, *ob eam rem opus esset.* puero clarum. Lib. III. cap. X.

Mox eumdem equum qui Dolabellæ fuerat, C. Caßium, qui Dolabellam ob[si]derat, abduxisse. Quem Caßium posteà satis notum est victis Parthis, [f]usóque exercitu suo, miseram mortem oppetiisse.

Partes quid propriè.

Quorsum hîc Parthorum mētio, cùm intellegat exitium Cassij in ca[m]pis Philippicis bello ciuili? Audacter ego emendo, *victis partibus*. Pa[rtes] sunt, factiones, αἱρέσεις, & id verbi in dissensione ciuili vsurpant plerique scriptores. Suetonius in Augusto, cap. XII. *Sed vt cognouit Antonium ce[te]rosq; duces & exercitus consentire pro patribus.* lege, *partibus*. intellegit [par]tes contra remp. Antonianorum. Seneca in Epistolis, de Catone: [...] *eius bonum, quo victis partibus non potest vinci*. Plinius, *Scribonianus arm[a] in Illyrico contra Claudium mouerat: fuerat Pætus in partibus, & occiso Sc[ri]boniano Romam trahebatur.* Lib. III. cap. X.

Suetonius obiter correctus.

Post deinde quarta hebdomade, quòd eius virile fetus futurum est, capu[t &] spina quæ est in dorso informatur.

Secus, prisca vox, pro sexu.

Lego, *virile secus*. Vide Scaligeri ad Ausonium Notas.

Ib

Lib. xv. cap. II.

Atque etiam hoc Plato ibidem dicit, non defugiendas esse neque respuendas huiuscemodi exhortationes, [aduersum propulsandam vini violentiam:] neque vllum prorsus continentem ac temperantem satis fideliter visum esse, cuius vita victúsque non inter ipsa errorum pericula, & in mediis voluptatum illecebris explorata sit.

Fortasse & hoc totum à glossa insitum est.

duersum Philosophum quempiam disserit hæc Agellius, qui Platonis erbis & exemplo adolescentes vocabat ad potandum. & subdit deinde uatenus, & quâ fini, permissa à Platone vini aliqua copia. Sed enim Exortationum verbum prorsum à subiecta sententia alienum: & spernũt ri veteres, qui, *exercitationes,* ostendunt. Lego ego, *huiuscemodi exerraones.* Ita appellat eleganter mentis illos errores, & quasi primas alucinaones, ante plenam ebrietatem. Exerrandi verbo vsus Quadrigarius, *einde Gallus irridere cœpit, atque lingua exerrare:* vt quidem scribũt fidessimi libri. Et Statius VI. Theb. *Flectitur in gyros, dexterq; exerrat Arion.*

Exerratio, & exerrare.

Quadrigarius correctus, vulgò est, linguam exertare.

Lib. VII. cap. III.

Atque Rhodienses tamẽ Persen publicè numquam adiuuêre. Cogitate quanto nos * *nostri natiui cautius facimus. Nam vnusquisque nostrûm, si quis aduersus rem suam quid fieri arbitratur, summa ope nititur ne aduersus eam fiat. quod illi tamen perpessi.*

erba sunt ex oratione M. Catonis pro Rhodiis dicta: sed verba mendi ıanifesta. Lego, *Cogitate quãto nos priuatim cautius facimus.* accisis iis quæ inepta repetitione syllabæ redundarant. Quin vera hæc correctio sit, on ambiget, quisquis sententiam & cetera Catonis verba peruidebit.

M. Cato emendatus.

Cap. eodem:

Nã cũ obiiceretur, inquit, Rhodiẽsibus, quòd bellũ populo Ro. facere voluissent: negauit pænè. Sed ignosci poposcit, quia id nõ fecissẽt, etsi maximè voluissent. ribe & interpunge, *nec negauit plenè: sed ignosci.* retracta syllaba, quæ fugerat.

Ibidem:

Expleta Agellij verba.

Vereri se ostendit ne patres gaudio atque lætitia rerum gestarum prosperè, de statu mentis suæ deturbati non satis conciperent, neque ad rectè intellegendum consulendumq; essent idonei.

ripserat, *consiperent*; verbo antiquis vsitato, vt Adsipio, Præsipio. Vi m aliter imperitis, qui idem verbum in Liuio non concoxerunt. lib. V. *omani ex arce plenam hostium vrbem cernentes, cùm alia atq; alia parte noua iqua clades oriretur, non solùm mentibus consipere, sed ne auribus quidem atte oculis satis constare poterant.* nam vulgò vbique leges, *concipere.*

Consipere, in Agellio & Liuio.

Libro VII. cap. XVIII.

Hæc eorum fraudulenta calliditas, tam esse turpis æstimata est, vt contempti vulgò discerptiq; sint: Censorésque eos posteà omnium notarum & damnis & ignominiis affecerunt.

oquitur de captiuis duobus qui fraudulento in castra reditu, solutos religione iuramenti interpretabantur, quod Annibali præstiterãt. Sed uid? discerptíne illi & interfecti? Falsa historia, ex Liuio lib. XXIII. & gellio ipso. Scribamus, *contempti vulgò dispretiq; sint.* Dispretus siue 'espretus, prisca vox. Festus, *Despretus, valdè spretus.*

Despreti. & falsa historia ex lectione vulgi.

Lib. IIII. cap. IX.

Massurius autem Sabinus in Commentariis quos De Indigenis composui Religiosum est, inquit, quod propter sanctitatem aliquam remotum ac positum à nobis est.

Titulus libri repositus. Probabilius, me iudice, Massuriani libri titulum fecero, *De indigitamentis.* qui aptus ad religionem & sacra. Ita certè C. Flacci librum nomin Censorinus cap. II. argumento scilicet eodem. Quæ præterea notata mihi in hunc scriptorem, dicam alio loco.

CAPVT VIII.

De Frumentatione, accurata conlectanea. Eius origo prima. Indicatum in Liuij loco mendum. Appiani in Gracchi lege apparet error. Sallustij insignis emendatio. Menstruum seruorum. Clodi Annonaria lex. Recensus populi, & in ea voce Suetonius correctus. Dionis error in tempore Recensus Augusti. Persius explicatus & Plinius. Ambigua Capitolini lectio. Cælius in Epistolis ad Cicer. correctus bis. De origine Præfecti & Curatorum annonæ. Minutia Frumentaria. Appuleius emendatus. Panis gradil, & alia compluria.

SI QVA res alia, ex qua intellegi magnitudo & opes populi Romani possit: ea, me iudice, Frumentatio est. sic appello gratuitam in plebem annonam, Græcis σιτηρέσιον dictum. Is mos quia non planè innotuit & interest vt innotescat: quæ de eo sparsim legi, proponam hoc capite, & complectar vno velut fasce.

Origo Frumentationis. Qui primi dederint. Frumētaria largitio antiquissima apud Romanos, & ferè semper conciliandæ plebi. Liuius adhibitam ostendit statim post reges eiectos. *Multa,* inquit libro II. *blandimenta plebi per id tempus ab Senatu data. annonæ primis habita cura, & ad frumentum comparandum missi alij in Volscos, & AEquos.* Plinius libro XVIII. eius originem ad Manium Marcium Ædilem refert. *Manius Marcius,* ait, *AEdilis plebis primum frumentum populo modios assibus donauit.* lego, *primus.* Et idem fecit non multo pòst in cæde Mæliana Minutius: de quo sic Liuius libro IIII. *L. Minutius boue aurato extra portam Trigeminam est donatus, ne plebe quidem inuita, quia frumētum Mælianum assibus in modios æstimatum plebi diuisit.* Vbi bouem auratum non sine suspicione corrupti loci lego. primum, quia Plinius duobus locis, non boue, sed statua donatū eum scribit extra portam Trigeminam stipe collata: deinde, quia non persuadeor rudi illa ætate statuas fuisse auratas; quas multis annis pòst Romæ non legimus. Imò Liuius libro XL. Valerius lib. II. Ammianus XIV. notant, *Statuam auratam nec in vrbe nec in vlla Italiæ parte visam, priusquam à M. Acilio Glabrione patri poneretur in æde Pietatis.* Id fuit anno V. DLXII. Addo vetustum meum codicem, qui præfert, *Minutius bñ auro.* correctionem tamen nunc non er

Suspectus de mendo Liuij locus.

Lib. XVIII cap. III. & li. XXXIIII. cap. V.

ıiſi ſi, *boue & agro.* Poſtea diuiſum frumentum ſæpiùs,& ferè ſemper ab Ædilibus: quorum videtur fuiſſe ea cura. Liuius lib. XXXI. *AEdiles fru-* *Diuiſio fru menti per AEdiles.* *ıenti vim ingentem, quod ex Africa proconſul Scipio miſerat, quaternis æris opulo cum ſumma fide & gratia diuiſerunt*. Eodem libro, *Annona quoque ɔ anno peruilis fuit. Frumenti vim magnam ex Africa aduectam AEdiles cu- ules binis æris in modios populo diuiſerunt.* Libro XXXIIII. *AEdiles curules 'uluius Nobilior & C. Flaminius tritici decies centum millia binis æris populo iuiſerunt*. Hæc antiquitus. cùm largitio ea omnis voluntaria adhuc eſ- ɛt,& in arbitrio, vt opinor, Senatus.

Primæ Frumentariæ eges.

Exorti mox Tribuni, qui per hanc occaſionem, gratiam & opes ſibi uæſiuerunt apud plebem. Leges tulerunt, quibus non incerta, vt anteà, ːd perpetua ſtataque frumentatio eſſet. Princeps eius facti C. Gracchus ui præter alias, vulgo nō optimatibus gratas leges, vnā tulit, vt frumen- *C. Gracchi lex.* ım plebi è publico daretur, modico aliquo pretio definito. Pretium di- ɔ definiiſſe Gracchum: aliter quàm ſenſiſſe videtur Appianus lib. I. ıellorum ciuil. *καὶ περιφανέστατα*, inquit, *αἱρεθεὶς εὐθὺς ἐπεβούλευε τῇ βουλῇ*, *Appiani parum cauta ſcriptio.* *ιτηρέσιον ἔμμηνον ὁρίσας ἑκάστῳ τῶν δημοτῶν ἀπὸ τῶν κοινῶν χρημάτων, οὔ ɔρότερον εἰωθὸς διαδίδοσθαι*. Errat Græcus ſcriptor, ſi putat idem Gracchi ;tate fuiſſe, quod ſua: nec pretium vllum dictum publico frumento. ırrat. nam pretium ea lege in modios definitum ſemis & triẽs. Epitoma ·iuij LX. *C. Gracchus Tiberij frater pernicioſas aliquas leges tulit, inter quas 'rumentariam, vt ſemiſſe & triente frumentũ plebi daretur.* Nec alia re tam ·opularis Gracchi lex, quàm quòd ex incerta largitione fecit certam: & ı perpetuum proſpexit alimentariæ plebi. Plutarchus breuiter eam le- ;em attigit,& vim tamen expreſſit. Nam ait latum à Graccho *σιτικὸν ɔμον ἐπευωνίζοντα τὴν ἀγορὰν, frumẽtariam legem, qua pretium imminuit an- onæ.* Tenuit, vt exiſtimo, ea Gracchi lex ad tempora Sullæ. is Dictator, *Sulla abrogat frumẽtariã legẽ.* tiura pleraque Tribunatus, ſic videtur ſuſtuliſſe hanc Tribuniciam le- ɛm. Colligo, quoniam mortuo eo,& Tribunis reſtitutis, alia aliqua ſi- 'ilis lex ab optimatibus lata videtur, placandæ plebi. At opus alia non *Optimates aliam fecerunt.* ıiſſet, illa permanente. Marcius Tr. pl. in Oratione apud Salluſtium ſic ɔquitur: *Mithradatem, Sertorium, & reliquias exſulum perſequantur cum naginibus ſuis: abſit periculum & labos, quibus nulla pars fructus eſt. Niſi for- · repentina iſta frumentaria lege munia veſtra penſantur: cùm tamen qui his ·odis libertatem omnium æſtimauere, hi profectò non amplius poſſunt alimen- ·s carere. namque vtilis exiguitate mors prohibetur, ſeneſcunt vires, ſic vt ne- ıe abſolui cura familiari tā parua res poſsit: & ignauiſsimi quique tenuiſsima e fruſtrantur*. corruptiſſimus locus: cui feliciter medebor pro parte. cripta lectio, *qua tamen quin is modis libertatem omnium æſtimauere, qui ·ofectò non amplius poſsint alimentis carceris.* Emendo, *qua tamen quinis odiis* egregiè,& magno momento ad hiſtoriam. Lex illa frumentaria *Salluſtius correctus.* ·ẽſtruum definiebat in capita, non plus quinque modios. id calumnia- r Tribunus: & ait exiguum eum modum eſſe, ferè comparandum cum ımentis carceris, quorum tenuitas vt mortem prohibet, ita vires non ·get. Conſtat mihi de hac ſententia, non prorſus de reliqua ſcriptura: ·am ſic concipio: *qua tamen quinis modiis libertatem omnium æſtimauere.*

 qui

qui profectò non amplius prosint alimentis carceris. namque vt illis, exiguita mors prohibetur, senescunt vires, &c. reliqua enim non possunt. at in ist scio me aut attigisse veram emendationem, aut habere sub ictu. De al mentis carceris, quæ diaria item dicebant, vide Senecam patrem lib. I controuersia quarta. Et herclè de quinque modiis non iniuria indign tur Tribunus: quoniam id menstruum etiam vilissimorum seruorum Seneca Epist. LXXXI. *Ille qui in scena elatus incedit, & hæc resupinus dicit.*

Diaria, ius qui in carcere.

Menstruũ seruorum quale.

Imperito Argis, regna mihi liquit Pelops
Quà ponto ab Helles atque ab Ionio mari
Vrgetur Isthmos. ———

seruus est, quinq; modios accipit, & quinque denarios. Sed ista ipsa lex, de qu Marcius, ambigo an perlata. Vix videtur. quia non ita multo pòst al Frumentaria exorta, cuius ferundæ auctor M. Cato. Plutarchus id not uit duobus locis, cuius verba digna adscribi. In Catone, Ὁ Κάτων φοβηθεὶς ἔπεισε τὴν βουλὴν ἀναλαβεῖν τὸν ἄπορον καὶ ἀνέμητον ὄχλον εἰς τὸ σιτηρέσιον. ἀναλώματος μὲν ὄντος ἐνιαυτοῦ* χιλίων καὶ διακοσίων καὶ πεντήκοντα ταλάντων. Et iterùm in Cæsare, Ὁ Κάτων ἔπεισε τὴν σύγκλητον ἀπονεῖμαι σιτηρέσιον ἔμμηνον. ἐξ οὗ δαπάνης μὲν πεντακόσιαι πεντήκοντα μυριάδες ἐνιαύσιοι προσεγίνοντο τοῖς ἄλλοις ἀναλώμασι. Notãda Plutarchi verba, c in iis summa pecuniæ annua in frumentum. Addit idem scriptor suasa eam legem à Catone, metu C. Cæsaris. qui cùm, oppressa coniuratio Catilinæ, plebem spectaret & res nouas: visum Catoni potius, hone largitione plebem facere Senatus. Sed ea ipsa optimatium lex aut la non fuit, aut certè non rata. Successit enim P. Clodij sub idem temp Tribunicia: de qua Asconius in Miloniana his verbis: *Annonariam gem tulit, quæ summè popularis fuit, vt frumentum populo quod anteà sem æris ac trientibus in singulos modios dabatur, gratis daretur.* Clarum ex Asconij, post Gracchi legem, Frumentariam nullam firmam fuisse: cùm ea post Sullam iacuisset, successisse hanc Clodij, quæ largitione cit omnes superiores.

Irrita optimatiũ lex.

Frumentaria lex, à Catone.

*id est, trecenties sestertiûm. & posterior locus ad hanc summam redigendus.

Eadem lex vana.

Clodij annonaria lex.

Ita ventum ad Imperatores. Ij Clodianam legem re tenuerunt, spre nomine: & instituta Romæ perpetua Frumentatio, non alibi tam effi vsurpata in vlla rep. vllius æui. Varia tamen addita & mutata. In primis de numero accipientium, certum aliquid sub Impp. reperio, non an Clodij lege an omnes ciues acceperint, an certo numero inclusa ea lib ralitas fuerit, ignoro: Iulius Cæsar sanè Dictator numerum definiu quem expressit Suetonius cap. XLI. *Recensum populi nec more, nec loco so, sed vicatim per dominos insularum egit: atque ex viginti trecentisq; mi bus accipientium frumentum ad centum quinquaginta retraxit. ac ne qui no cœtus recensionis caussa moueri quandoque possent, instituit quotannis in mortuorum locum ex his qui recensiti non essent, subsortitio à Prætore fie* Ex eo loco videtur Cæsar reduxisse veterem numerum: qui per bella ciuilia confusè creuerat, & in immensum. Nam vt homo popularis m nus fecerit quàm prisca lege & more solitum: non credo. Dio Cas lib. XLIII. eleganter, Καὶ τοῦ πλήθους τοῦ τὸν σῖτον φέροντος ἐπὶ μακρότον, οὐ κατὰ δίκην, ἀλλ' ὥσπερ ἐν ταῖς στάσεσιν εἴωθε γίνεσθαι, ἐπαυξη-

Frumentaria res sub Imp. & capientium numerus.

Numerus frumẽtantium sub C. Cæsare.

ῥος, ἐξέτασιν ἐποιήσατο, καὶ τοὺς γε ἡμίσεις ὁμοῦ τι αὐτῶν περιαπήλειψε.
Nota etiam mihi, quod Suetonius ait, Recensum. Benè & propriè, vt (*Quid propriè Recensus.*) ...imat, ille scriptor. non enim censum aut lustrum egit Cæsar, (& Plu-...archus, qui id putat, nec plura quàm centum quinquaginta millia ci-...ium superfuisse ciuilibus bellis, deus bone, quàm errat!) sed recensum, ...d est, examen & disquisitionem breuem in eos qui iure aut iniuria ca-...iebant publicum frumentum. Ita obseruo Suetonium vti eo verbo. Vt (*Suetonius emẽdatus. in eo explicando vulgi error.*) ...n Augusto, cap. XL. *Populi R. censum vicatim egit: ac ne plebs frumentatio-...um caussa*, &c. scribe omnino, *Populi recensum*. nam subdit statim de ...umentatione. Censum, contra morem veterem, nec Cæsar nec Au-...ustus egerunt vicatim, vt aliàs clarè docebo, & tollam errorem historiæ ...ommunem. Recensum hunc Augusti, quem verbo attingit Suetonius, ...imium clarè explicat Dio lib. LV. Ὁ δὲ Αὔγουστος, inquit, τὸ τοῦ δήμου τοῦ ...ιτοδοτουμένου πλῆθος ἀόριστον ὂν εἰς εἴκοσι μυριάδας κατέκλεισε, καὶ ὥς γέ τι-...ς λέγουσι, καθ' ἕνα ἑξήκοντα δραχμὰς ἔδωκε. Ita Augustus, qui inter firma-...nenta imperij habuit Annonam (Tacitus id arcanum non tacuit lib. I. (*Auget numerũ frumentantiũ Augustus.*) ...*ibi militem donis*, inquit, *populum annona, cunctos dulcedine otij pellexit.*) ...uxit numerum eorum qui frumentum caperent, & reduxit ad millia ...ucenta. Id, præter in Dione, disertè scriptum aut scalptum in lapidi-...us priscis qui Ancyræ conspiciuntur in Asia minori: quibus compre-...ensum Breuiarium rerum gestarum Augusti. Ait ibi de se Augustus: (*Is numerus ex Dione & lapide ostensus.*)
...ONSVL. TERTIVM. DECIMVM. SEXAGENOS. DENARIOS.
...LEBI. QVAE. TVM. FRVMENTVM. PVBLICVM. ACCEPERAT.
...EDI. EA. MILLIA. HOMINVM. PAVLLO. PLVRA. QVAM.
...VCENTA. FVERVNT. Vide quàm hæc conuenienter ad Dionem, ...iam in pecuniæ summa, quam tamen vt ambiguam ponit Dio. Tem-...us etiam eius recensus ex lapide clarum, videlicet in XIII. consulatu (*Dionis in tempore error.*) ...ugusti: at Dio aliquot annis antè posuit, C. Antistio Vetere, & D. Læ-...o consulibus. Mirum, nisi Augusto de se credendum, præ Dione. Du-...enta igitur millia frumentantium sub Augusto. Ingens numerus: nec (*Non omnes ciues in recensu.*) ...men in eo omnes ciues. multùm abest; vix, inquam, decima ciuium ...ars. Nam census illa ætate ordinarius, ad quadragiens centum millia ...uium. Augustum secutus Tiberius, qui videtur ad eum numerum ali-...uid addidisse. Colligo ex Taciti loco lib. V. Annalium, *Iisdem Consulibus* (*Tiberius auget iterùm.*) ...*auitate annonæ iuxta seditionem vẽtum. multaq́ue & plures per dies, in thea-...o licentiùs efflagitata, quàm solitum aduersum Imperatorem. quîs commo-...s, incusauit magistratus patrésque, quòd non publica auctoritate populum ...ercuisset, addiditque quibus è prouinciis, & quanto maiorem quàm Augu-...us rei frumentariæ copiam aduectaret*. Si auxit numerum frumenti, ergo (*Tandẽ omnes tenuiores ciues capiunt.*) ... frumentantium. Credo idem fecisse alios Imperatores, & sine discri-...ine paullatim admissos omnes tenuiores ciues. Affirmare id Seneca ...detur, De Beneficiis lib. IIII. cap. XXVII. *Frumentum publicum tam fur, ...àm periurus, & adulter accipiunt: & sine delectu morum, quisquis ciuis est.* ...dmissos, dico, ciues: nec ingenuos solùm, sed etiam libertos. Ea sen-...tia est horum Persij versuum, Sat. V. (*Etiam liberti.*)

Liber-

Persius explicatus. *Libertate opus est. non hac, qua, vt quisque,Velina, Publius emeruit, scabrosum tesserula far Possidet.*

Emeruit,Publius Velina: id est, ex seruo factus est liber. Nam libert prænomen patroni capiebant,& à fine tribum: vt P.Licinius,Velina. Si mul igitur,inquit, ac liber factus: possidet tesserulam frumenti. Scholia stes: *Romæ erat consuetudo,vt qui ex manumissione ciues efficiebantur,in nu mero ciuium Romanorum frumētum publicum acciperent.* Sicut & in congia rio non minus libertorum habita ratio, quàm ingenuorum. Adi Sueto *Etiā Iudæi.* nium in Aug.cap.XLII. Quin Iudęos ipsos admissos ad frumentarias do nationes ab Augusto, Philo tradidit in Legatione ad Caium. Creuit h *Traianus etiam pueros addidit* numerus multo magis sub Traiano optimo principum. qui etiam pue ros admisit ad publica frumenta. Id factum eius Plinius dilaudat mult in Panegyrico: *Tu ne rogari quidem sustinuisti. & quamquam lætissimu oculis tuis esset,conspectu Romanæ pubis impleri;omnes tamen antequam te v derent,recipi,incidi iussisti, vt iā inde ab infantia parentem publicum mune *Plinius explicatus,& tabulæ frumentariæ.* *educationis experirentur.* Quod ait, *recipi & incidi,* satis liquet tabulas p blicas fuisse, in quibus nomina descripta eorum quibus deberentur fr menta. quas tabulas Iulius Cæsar commisisse curę Prætoris vrbani vid tur,ex verbis Suetonij quæ suprà: posteà,nisi fallor,depositæ fuerūt apu *Puerorum numerus.* Præfectum annonæ. Numerus puerorū, quos aluit Traianus, express ab eodem Plinio *Paullo minus,*inquit,*quinque millia ingenuorum fueru quos liberalitas Principis nostri conquisiuit,inuēnit,adsciuit.* Hadriano pla tum id exemplum: qui etiam *pueris ac puellis* (verba Spartiani sunt) *qu *Auxit Antoninus.* bus Traianus alimenta detulerat, incrementum liberalitatis adiecit.* Et Ant nino, qui numerum videtur auxisse: si rectè intellego Capitolini h verba,*Ob hanc coniunctionem pueros & puellas nouorum hominum frumen riæ perceptioni adscribi præcepit.* Dubito,num ibi legēdum, *pueros & pu las nouem annorum.* Moueor loco altero eiusdem Capitolini, in Pertin *Ambigua Capitolini lectio.* ce: *Alimentaria compendia, quæ nouem annorum ex instituto Traiani de bantur,obdurata verecūdia sustulit.* Potest intellegi,fateor, deberi alime ta à nouem retrò annis: sed blanditur mihi altera expositio, quæ firm videtur Suetonij loco in Aug.cap.XLI.*Congiaria populo frequenter dedit: ne minores quidem pueros præteriit, quamuis non nisi ab vndecimo ætatis an accipere consueuissent.* Si annorum numerus definitus ad congiaria: qu ni ad frumenta? Et pono hoc tamen ambigens,non adfirmans. De n mero, & iis qui acciperent, hactenus scio.

Per quos distributū id frumentum. Olim per Ædiles. Dicam nunc de iis qui distribuerunt. Lubricus locus, & quem veli percursum sine lapsu. Antiqua rep. distributio frumenti penes Ædil s: clarum ex locis Liuij,qui suprà. Etiam custodia Liuius lib.XXXIII. *Sar niam perdomitam nunciat Patribus: & stipendium Quæstoribus, frument AEdilibus, captiuos Fuluio Prætori tradidit.* Mutatū id videtur lege Gr chi:certè Clodij.argumento firmo ex lege quadam quam C. Curio p *Cælius correctus bis. Lex vinearia.* posuit sub bellum Cæsaris ciuile. Cælius in Epistola ad Ciceronem, *l gémque Viariam, non dissimilem agrariæ Rulli,& Alimentariam, quas iu AEdiles metiri,iactauit.* vbi scripserim,*Vineariam*; vt lex Curionis ad di sionm

onem vinearũ pertinuerit (quæ in Italia & Campania præsertim mul-
ꝛ) sicut illa Rulli ad agrorum. Aliis placet, *Vinariam.* sed quæ compara-
o erit vini ad agros? & repugnat ipsa res, sicut in viis. Lego etiam, *qua*
ıbet AEdiles metiri. Ecce, mentionem frumenti ad Ædiles reuocat lex
urionis: frustra, si Gracchi ait Clodij lege apud eos relicta. Verius est,
er Tribunicias eas leges, rem ad Frumẽtarios translatam, aut ad certos,
uos elegissent, Curatores. At C. Cæsar potens rerum, Curionis legem
estigiis persecutus, supra legitimum numerum creauit Ædiles duos qui
umento præessent: quos ea re dixit, Cereales. Pomponius auctor, De
rigine iuris, & Dio lib XLIII. Sed non diuturna iis hæc cura, successitq;
ræfectus annonæ. Eius origo non dubiè (vt ego quidem sentio) anno
bis DCCXXXII. M. Marcello & Arruntio Coss. Cùm enim tunc can-
efacta annona, & iam fames esset, plebs cùm XXIIII. fascibus accurrit *Initium*
d ædes Augusti, & magna vi dictaturam obtulit, & exemplo Cn. Pom- *Præfecti*
ij Præfecturam annonæ. Dictaturam spreuit: admisit Præfecturam: & *annonæ.*
o iure præditus, Duumuiros creari iussit ex iis qui Prætura ante quin- *Duo Cura-*
uennium functi, quorum esset diuisio & distributio annonæ. Dio Cas- *tores anno-*
us libro LIIII. initio, Καὶ Αὔγουστος τοῦτο μὲν (intellege ἐπιμέλειαν τοῦ *næ diui-*
του) ἀναγκαίως ἐδέξατο, καὶ ἐκέλευσε δύο ἄνδρας τῶν πρὸ πέντε που ἐτῶν *dendæ.*
ἐστρατηγηκότων πρὸς τὴν τοῦ σίτου διανομὴν κατ᾽ ἔτος αἱρεῖσθαι. Ita eodem an-
o instituta etiam Cura frumenti diuidendi. Intellegi hoc nouum mu-
us Suetonius voluit, in Aug. cap. XXXVII. *Quò plures partẽ administran-* *Coniectura*
æ reip. capessẽrent, noua officia excogitauit, Curam operum publicorum: Via- *in Suetonio.*
m: Aquarum, & aluei Tiberis: Frumenti populo diuidendi. Nec aliud sensit
Tiberio, cap. VIII. *Interq; hæc duplicem curam administrauit, Annonæ,*
æ arctior inciderat: & repurgandorum tota Italia ergastulorum. nisi ta-
en, abdicante Augusto, Præfectum fuisse volumus Tiberium. Sæpè
eam in lapidibus incisum, CVRATOR. ANNONÆ. His lictores &
ccensi, & imago magistratus fuit: ex Frontino, De Aquæductib. lib. II.
ctores binos, & seruos publicos, & scribas, & librarios, accensos præconésque
idem habeant, quot ij per quos frumentum plebei datur. Mansit id munus
extrema tempora, numero tamen ab Augusto aucto. Quadriennio *Quatuor*
eim pòst, cùm duo non viderentur huic functioni pares, Quatuoruiros *facti Cura-*
te eligi iussit ex iis qui ante triennium Prætores: eosq; ordine præesse *tores, &*
luit frumento publicè diuidendo. Vide, si lubet, Dionem eodem li- *plures.*
b LIIII. Hæc origo Præfecti annonæ, hæc Curatorum. Et exemplum *Præfectura*
idem ab antiquis. apud quos L. Minutius, & Cn. Pompeius eo titulo *annonæ*
magistratu: sed hoc interfuit, quòd illis extra ordinem & ad breue *sumpta ab*
mpus data ea dignitas; quæ ab Augusto ordinaria facta & perpes. Suc- *antiquis.*
ssit, vt opinor, Augusto C. Turranius: de quo sic Tacitus lib. I. Anna- *Eius digni-*
m: *Sex. Pompeius & Sex. Appuleius Consules primi in verba Tiberij Cæsa-* *tas.*
iurauere: apudq; eos Seius Strabo, & C. Turranius, ille Prætoriarum cohor-
m præfectus, hic Annonæ. Ex quibus verbis, & ex ordine iurandi satis
rum, inter primas fuisse eam dignitatem. Cassiodorus sanè eam pro-
nam facit à præfectura vrbis. Sed euiluit tamen posteà: & scribit ecce *Posteà vi-*
ëthus lib. III. De Consolat. *Siquis quondam populi curasset annonam,* *litas.*

Et munera. *magnus habebatur: nunc ea Præfectura quid abiectius?* Munera Præfecti annonæ Cassiodorus explicat lib.VI. Variar. & Seneca De Breuitate vitæ cap.XVIII. & XIX. eleganter. Alloquitur Paulinum qui Præfectus Annonæ (etsi ambigua ea historia) sub Claudio: *Tu quidem,* inquit, *orbis terrarũ rationes administras, tam abstinenter quàm alienas, tam diligenter quàm tuas. sed tamen, mihi crede, satius est vitæ suæ rationem, quàm frumenti publici nosse.* Et statim, *Simile tu putas esse, vtrùm cures vt incorruptum à fraude aduehentium & negligentia frumentum transfundatur in horrea, ne conceptũ humore vitietur, & concalescat, vt ad mensuram pondusq́ respondeat: an ad hæc sacra & sublimia accedas, &c.* Alterutrum sanè est, aut Præfectus frumenti hic Paulinus fuit, aut Curator.

Paulinus, præf. annonæ.

Quomodo distribuerint. Distribuebant igitur Curatores. Ratio distribuendi per tesseras erat. Non enim frumentum ipsum à Curatoribus, (vile id & magnarũ molestiarum munus fuisset) sed tesseras frumentarias siue symbola quædam in ligno aut plumbo capiebant: quibus acceptis, ire iis licebat ad horrea publica petitum frumentum. Et de ligno quidem in Tesseris ludorum palàm est in Dione bis terque: de plumbo aut alio metallo cur non liceat suspicari? Certè lex quinta Cod. Theodos. de *Annonis Ciuicis* ostendit & ex ære fuisse. Atque istæ Tesseræ: quas, si frumenti non egerent, aut aliâ de caussâ, vendebant. Iuuenalis,

Tesseræ frumentariæ

> *Summula ne pereat, qua vilis tessera, vênit*
> *Frumenti.*

De hisdem tesseris, aliquot locis Iurisconsulti: vt Vlpianus, *Si liberis suis tesseras frumentarias emi voluerit testator: apparet ex genere comparationis Romæ id fideicommissum præstandum.* Et Paullus, *Si Titio tessera frumentaria legata sit.* Nescio an has tesseras soliti accipere ad Minutiam frumentariam. Verisimile quidem est certum ei rei designatum locum: & de Minutia, suspicandi auctor nobis Appuleius, libello De mundo: *Alius ad * Minutiam frumentatum venit, & aliis in iudiciis dicitur dies. Reus ita purgandi se necessitate, vt sectandi studio accusatur. Venit ille moriturus, & supplicij locum ducitur: hic ad conuiuij repotia vespertinus commissator aduentat.* quem emendo, *Reus ita purgandi se necessitate, vt sectandi studio accusator venit. Ille moriturus ad s. l. ducitur.* Sanè cognomen ipsum indicat, eò loci aliquid fuisse frumentariæ rei. Nam duplex Minutia, siue Minitia (anceps enim in libris scriptura est) nominatur Victori & Sex. Rufo. Minutia vetus, & Minutia frumentaria, vtraque regione IX. vrbis ad Circum Flaminium. Lampridius etiam in Commodo, *Herculis signum aëneum in Minutia per dies plures sudauit.* Nomen ei videtur siue à Minutio primo Frumentariæ rei Præfecto, siue à Deo Minutio cuius inibi a... de qua vide Festum. Lego & in lapidibus priscis, CVRATOR. AQVARVM ET. MINICIAE. TIBERIS: nec satis intellego quid velint. Hoc de loco.

Locus, vbi ceperint.

Minutia frumẽtaria

* Piscina ibi publica & scorta. vide Socr. Eccles. Hist. V. c. XVIII

Appuleius correctus.

Quãdo distribuerint. Tempus distribuendi eas tesseras, principium cuiusque mensis. Ita inde à Graccho, vt opinor, quia largitio eius menstrua fuit; & Appianus disertè ait, definiisse eum σιτηρέσιον ἔμμηνον. Ex Suida colligimus solitum id fieri sub ipsas Nonas. Satis enim putidè Annonas deriuat à Nonis, ἀνὰ τὰς Νόνας, inquit, διδομένας. Mutare eam consuetudinem tentat Aug-

Nonis cuiusque mensis.

Suidæ ridiculum acumen.

..ugustus, sed destitit propter aduersam populi voluntatem. Sueton. ..p. XL. *Ac ne plebs frumentationum caussa frequentiùs à negotiis auocare..r, ter in annum, quaternûm mensium tesseras dare destinauit: sed desideranti ..nsuetudinem veterem concessit rursus vt sui cuiusque mensis acciperet.* Lo..m dixi & Tempus: vellem possem Modum: qui non in Græca, non .. Latina historia, vsquam expressus. Si coniecturis agendum sit: credi..rim, vt minimum, sex modios siue medimnum Atticum accepisse eos .. mensem. Quidni credam? Tribunus certè apud Sallustium optima..s criminatur propter exilem largitionem modiorum quinque. Am..ius ergo aliquid. Obiici mihi menstruum militis potest: quod non plus ..uatuor modiis fuisse videtur, Polybij quidem ætate. Esto. quis præstat, ..n id posteà, sicut stipendium ipsum, auctum? Denique quid pagano, ..m milite? Quatuor modij satis militi, qui solus, non circumducta ..ore aut liberis: quomodo satis proletario ciui, cui eo frumento pascen..a domus tota? In Suetonij Iulio lego, cap. XXXVIII. populo diuisisse ..m frumenti denos modios, & totidem olei libras. Ego valdè vereor, ..ea menstrua largitio, sed extra ordinem fuerit. In lapide illo qui Ancy..., gloriatur Augustus his verbis, CONSVL. VNDECIMVM. DVO..ECIM'. FRVMENTATIONES. FRVMENTO. PRIVATIM. ..OLVMPIO. EMENSVS. SVM. Res facta esset, si expressisset fru..entationis modum. non fecit, quia notus. In lapide illo exscriben.., vt pluriens, aberratum: & lego, FRVMENTO. PRIVATIM. ..OEMPTO.

Quantū distribuerint.

Coniectura anceps de modo.

Militis menstruum quantum.

..Tesseris acceptis dixi itauisse eos ad horrea: & verum est. Nam Ro..æ horrea, ad capiendum frumentum publicum, in quaque regione vr..s complura. Numerum ex P. Victore iniui ad Trecenta & nouem. ..ognomina etiam plerisque addita ab auctore, *Horrea Aniceti, Vargun..ij, Galbiana, Domitiani Augusti, Seiani:* quæ & in Descriptione vrbis re..ries, & in spectionibus antiquis. Frumenta hîc reposita, posterior ætas ..τλῶς dixit, Condita. Titulus est lib. X. Codicis, *De conditis in publicis ..rreis.* Ibidem Valentinianus Imp. *Non prius ad id frumentum extenda..r expensio, quod sub Præfectura tua Vrbis horreis infertur, quàm vetera con..ta fuerint erogata.* Corrige Spartianum ea voce, in Hadriano, *Laborabat ..æterea vt condita militaria diligenter cognosceret.* vulgo, *condicta*, & inter..e sibi Egnatius, verè dicam, blattit nugas. Condita enim militum, in ..orreis prouincialibus: vt ciuium, in vrbis. His horreis appositi Frumen..rij mensores, qui populo admetiebantur: sic tamen, vt quisque, opinor, ..l horrea iret suæ regionis. Lucilius,

Frumentarius est, modium hic secum atque rutellum
Vnum habet.

..ullus De Excusat. tutorum, ait, *Frumentarios mensores excusari à tute..,idq; Præfecto annonæ Imperatores rescripsisse.* Frumentarij alia etiam si..ificatio fuit, & sic dicti, qui vltrò citrò cursitabant per prouincias, per ..mos ad frumenta conquirenda conuehendaque Græci eos πυροφόρυς ..xerunt, Latini alio nomine, Agentes in rebus. Adi de iis Turnebum ..XIII. & Cuiacij ad Codicem Notas.

Horrea publica Romæ.

Condita, quid.

Correctus Spartianus

Frumentarij.

Bb 2 Et

Panis distributio loco frumenti. Et olim quidem frumentum ipsum datum ciuibus: postea cœpit panis. credo, quia id commodius visum in egenam plebem: quæ hac ratione operas & impensas pistorias faciebat lucri. Quando cœperit, non disertè scio: suspicor, in imperio Traiani. *Quando eius initiũ.* Præeunt mihi ad coniecturam verba Aurelij Victoris hæc, *Roma à Domitiano cœpta fora, atque alia multa, magnificè coluit ornauitque. & annonæ perpetuæ mirè consultum, reperto firmatóque Pistorum collegio.* *Vide de pistoribus Cuiaciũ ad lib. XI. Cod.* Si collegium pistorum à Traiano, ad commodandum annonæ: ergo & panis. Iuuat aliquantum & Iuuenalis, qui illi ætati compar:

——— *atque duas tantùm res anxius optat*
Panem & Circenses.

nominat enim ecce, panem. In epistola Aureliani Imp. ad Præfectum annonæ scriptum est, *Inter cetera, quibus, dis fauentibus, Romanam rem iuuimus, nihil mihi est magnificentius, quàm quòd additamento vnciæ omnium annonarũ vrbicarum genus iuui.* Et in eius vita, *Panibus vrbis Romæ vnciam de AEgyptio vectigali auxit.* Zosimus de hoc ipso: *Præter hæc & panum honorario munere populum Rom. donauit.* Cassiodorus lib. VI. Variar. Formula Præfecti annonæ, solum panem agnoscit. *Tui siquidem studij est*, inquit, *vt sacratissimæ vrbi præparetur annona, vbique redundet panis copia, & tam magnus populus tamquam vna mẽsa satietur. Per officinas pistorum cibosq. discurris, pensum & munditiã panis exigis: nec vile iudicas, vnde te posse Roma laudare.* *Vbi distribui solitus hic panis.* Hic panis, qui vicarius frumenti, distribui in gradibus solitus: vnde panis gradilis dictus. Titulus est lib. XIV. Codicis Theodosiani, *De annonis ciuicis & pane gradili.* sed scio quàm id sequius interpretati magni viri. *Panis gradilis vnde dictus.* Prudentius lib I. contra Symmachum:

Omnis qui celsa scandit cœnacula vulgus,
Quiq. terit silicem variis discursibus atram,
* *Et quem panis alit gradibus dispensus ab altis.*

*Adde Cassiodor. lib. IX. Variar. epist. V.

A tribus notis describit humilem plebem, quòd in alto habitaret; quòd pedibus incederet, non lectica ferretur; quòd aleretur publico pane gradili. Idem Poëta:

Quis venit esuriens magni ad spectacula Circi?
Quæ regio gradibus vacuis ieiunia dira
Sustinet? aut quæ * *Ianiculo mola nota quiescit?*

*Procopius lib. I. De bello Goth. notat omnes molas ad Ianiculi radices in Tiberi fuisse.

Vnde amplius disco, videri in singulis regionibus vrbis (XIV. fuerunt) gradus erectos fuisse vbi hæc diuisio. Nec scio tamẽ an in gradibus ipsis Palatij. In Suida enim lego genus panum, Palatinos ab hac caussa dictos. Παλάτινοι, inquit, εἶδος ἄρτων. οὓς ἐφιλοτιμήσατο τῷ δήμῳ Κωνσταντῖνος ὁ μέγας καθ' ὃν ὑπάτευε χρόνον, οὕτως ὀνομάσας αὐτοὺς, οἷα ἐκ τοῦ παλλατίου χορηγουμένους. Siue etiam in aliis: quia omnia congiaria & donatiua sic dari solita, vt videmus in Nummis. *Congiaria in gradib.* Res ipsa id suadebat, vt scilicet in loco altiori exempti & secreti distributores essent à premente turba. Nescio an huius sententiæ sit, quòd Romæ legi in marmore, hortis Medicæis.

COLLEGIO. DENDROPHOR.
ROMANOR. QVIBVS. EX
S. C. COIRE. LICET. ARGEN

TI. P. X. ET. /HS. X̄. MILIA. N̄.
REDDEDIT.
QVAE. DIVISA. SVNT. POPVLO. PER. GRADVS
KAL. AVG. N. COLLEGI.

xi omnia, quæ ad distributionem. quæres non immeritò, vnde hæc ta vis frumenti? Dico, è prouinciis, è Sicilia, Sardinia; & præsertim rica atque Ægypto, quæ bina horrea populi Romani. Tacitus lib. XII. nalium, *At herculè olim ex Italiæ regionibus longinquas in prouincias meatus portabant: nec nunc infecunditate laboratur, sed Africam potius AEgyptum exercemus, nauibusq; & casibus vita populi Rom. permissa est.* ganter Varro lib. II. De R. R.* *Igitur quod nunc intra murum ferè pa- familiæ correpserunt, & manus mouere maluerũt in theatro ac circo, quàm segetibus ac vinetis: frumentum locamus qui nobis aduehat, qui saturi fia- s ex Africa & Sardinia, & nauibus vindemiam condimus ex insula Coa & a.* Ægyptum tacuit Varro, quia tunc nondum in prouinciam redacta. tributaria illa facta ab Augusto: vnicum fuit subsidium habitum an- næ. Plinius in Panegyrico: *Percrebuerat antiquitùs vrbem nostram nisi bus AEgypti ali sustentariq; non posse: superbiebat ventosa & insolens na- quòd victorem quidem populum, pasceret tamen; quodq; in suo flumine, in manibus vel abundãtia nostra, vel fames esset. Refudimus Nilo copias suas, pit frumenta quæ miserat, deportatasq; messes reuexit. Discat igitur AEgy- s, credatq; experimento, non alimenta se nobis, sed tributa præstare.* Ideo ssis Alexandrina, vt existimo, instituta ab ipso Augusto, quæ quotan- aduceheret frumentum. De ea classe, præter alios, Seneca Epistola LXVIII. *Subitò nobis hodie Alexandrinæ naues apparuerunt, quæ præmitti nt, & nunciare secuturæ classis aduentum. tabellarias vocant. Gratus illa- Campaniæ adspectus est. Omnis in pilis Puteolorum turba consistit, & ex genere velorum, Alexandrinas, quamuis in magna turba nauium intelle- Solis enim licet supparum intendere, quod in alto omnes habent naues. Cùm auere Capreas, & promontorium ex quo*

Alta procelloso speculatur vertice Pallas:

ra velo iubentur esse contentæ, supparum Alexandrinarum insigne [*indi- in*] *est.* Et satis indicat Puteolos solere appellere: sicut & Statius in pemptico Metij Celeris,

—— modò nam, trans æquora, terris
Prima Dicarchæis Pharium grauis attulit annum.
Prima salutauit Capreas, & margine dextro
Sparsit Thyrrenæ Mareotica vina Mineruæ.

c classis seruiit posteà Byzantio: relicta Romanis sola Africana. Apud udianum De bello Gildonis, Roma ipsa facundè sic queritur:

Tot mihi pro meritis Libyam Nilumq; dedêre:
Vt dominam plebem bellatoremq; Senatum
Claßibus æstiuis alerent, geminoq; vicißim
Litore diuersi complerent horrea venti.
Stabat certa salus; Memphis si fortè negaret,

Vnde aduehi solitum id frumentum.

*Simillima querela Columellæ lib. I. Præfat.

Ægyptus tributaria facta, damnata in magnum numerum frumenti.

Classis Alexandrina ab Augusto, argumento cap. XCIX. in Suetonij Aug. vide.

* Glossema. & ideo tolle.

Pensabam Pharium Gætulis meßibus annum.
Frugiferas certare rates, lateq; videbam
Punica Niliacis concurrere carbasa velis.
Cùm subitò par Roma mihi, diuisáque sumpsit
Æquales Aurora togas. AEgyptia rura
In partem cessere nouam: spes vnica nobis
Restabat Libyæ.

Diuisio frumenti facta inter Romanos & Byzantinos. A Constantino Magno.

Quæ diuisio indubiè instituta ab ipso Constantino cùm imperiũ tran ferret. Zosimus libro II. *A bellorum curis vacuus, populo publicam annonan distribuit, quam & ad hoc æui semper habuit.* Sed vicem tamen detract Ægypti suppleſſe Macedonia sæpè videtur, vt colligo ex Symmachi Ep stola LV. libri III. *Ager qui me tenet Tiberim nostrum iuncto aquis latere pr spectat. Hinc libens video quid æternæ vrbi indies frugis accedat, quid Roman horreis Macedonicus adiiciat commeatus.* Et de modo quidem frumenti, q ex Ægypto tempore Augusti, Aurelius Victor mihi suggerit in Princ pis eius vita: *Huius tempore,* inquit, *ex AEgypto, vrbi annua ducenties ce tena millia frumenti inferebantur:* vbi vox vel littera potius M. inserend quæ Modium notet. Etiam de Africano, Plutarchus in Cæsare, Ἀλλ γὸ ὡς ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην ἀπὸ Λιβύης, πρῶτον μὲν ὑπὲρ τῆς νίκης ἐμεγαλ γόρησεν πρὸς τὸν δῆμον, ὡς τοσαύτην κεχειρωμένος χώραν, ὅση παρέξαι κα ἕκαστον ἐνιαυτὸν εἰς τὸ δημόσιον, σίτου μὲν εἴκοσι μυριάδας ἀττικῶν μεδίμνω ἐλαίου δὲ λιτρῶν μυριάδας τριακοσίας. Frumenta tamen ea, classem pr priam non habebant: primus instituit Commodus. Lampridius, *Class Africanam instituit, quæ subsidio esset, si fortè Alexandrina frumenta cessasser* Nec verò solùm è tributis hæc frumenta; sed si sterilitas alibi aut grauir annus, resp. emebat. Nũmi argentei sunt Pisonis & Cœpionis, in quib cernuntur duo viri inter spicas sedentes, cum inscriptione, AD FRV EMV. EX. S. C. Plinius in Panegyrico: *Deuehunt ipsi quod terra genu quod sidus aluit, quod annus tulit, nec nouis indictionibus preßi ad vetera t buta deficiunt. Emit fiscus quidquid videtur emere; inde copiæ, inde annona qua inter licentem vendentemq; conueniat.* In Augusti lapide suprà, FRV MENTO. PRIVATIM. COEMPTO.

Ægyptij frumenti modus.

Africani modus.

Id est, frumenti CC. M. medimnũm: olei, tricies centena millia librarum. Classis Africana.

Emi solet à rep. frumentum.

Vniuersa frumentatio quot modiorum.

E prouinciis ergo id frumentum. Sed modus vniuersæ huius largiti nis quis fuit? Videor sanè eum colligere posse ex Verbis Spartiani in S uero, *Moriens septem annorum canonem, ita vt cottidiana* LXXV. *millia m diorum expendi possent, reliquit.* Cottidiana, ait, LXXV. millia modioru Quid dicam? immensum, incredibile: & qui non stupeat ad has o populi Romani, ipse stipes. Et tamen variè Canon is posteà auctus. Ca nem autem posterior ætas dixit, certum eum numerum frumenti qu vna aliqua vrbe quotannis absumeretur. Ita Canon Alexandrinus, C non vrbis Romæ, vrbis Constantinopolitanæ, passim apud historicos i ferioris æui, & iurisconsultos.

Canõ, quis.

Oleũ etiam ciuib. datũ.

Nec verò frumentum solum gratuitum ciuibus fuit, sed etiam olei & caro. Olei creber vsus Romæ propter balnea cottidiana: ideò larg ea antiqua. Liuius lib. XXV. ait Scipionem, cui pòst Africano cognom fuit, *cùm AEdilis esset, congium olei in vicos singulos dedisse.* Sueton s

Ca

Cæsarem, post Africanam victoriam, in capita denas olei libras. Dio libro XLIX. M. Agrippam in Ædilitate salem & oleum in populum distribuisse. Vt iure mirer, cur quasi rem nouam in Nerone narret id Tacitus, lib. XIIII. *Gymnasium eo anno publicatum, præbitumq́ oleum equiti ac Senatui Græca facilitate.* sed dicam ibi. Quis perpetuum oleum illud fecerit, non inueni. puto non vanè Seuerum Imp. Lampridius in Alexandro, *Oleum quod Seuerus populo dederat, quodq́ Elagabalus imminuerat, turpissimis hominibus Præfecturam annonæ dando, in integrum restituit.* Spartianus in Seuero, *Olei tantum reliquit, vt per quinquennium non solùm vrbis vsibus, sed totius Italiæ, quæ oleo egeret, sufficeret.* Carnis diuidundæ principium ab Aureliano. Flauius Vopiscus in eius vita, *Idem & carnem porcinam populo Rom. distribuit, quæ hodieq́ diuiditur.* Ideò Suarij subiiciuntur Præfecto annonæ apud Cassiodorum: *Suarij quoque,* inquit, *Romanæ copiæ caussa reperti, tuo deputati videntur examini.* quorum mentio in lapidibus vrbis, & Cod. lib. XI. Imò & vinum idem Aurelianus dare conceperat. *Statuerat,* inquit Vopiscus, *& vinum populo gratuitum dare, vt quemadmodum oleum, panis, & porcina gratuita præberentur, sic etiam vinum.* En, quò largitio.

Quando id cœperit.

Caro porcina item diuisa.

Suarij.

Non ergo mirum si multi appeterent ciuitatem Romanam; & si inter caussas frequentatæ vrbis Appianus posuit τὸ σιτηρέσιον ἐν μόνῃ τῇ Ῥώμῃ τοῖς πένησι χορηγούμενον: (nam his quidem inuitamentis facile sit frequentare vel Libyæ deserta:) tamen displicita omnis hæc largitio graui auctori Sallustio, cuius, De Rep. ordinanda, præceptum ad Cæsarem exstat: *Igitur prouideas oportet, vt plebs largitionibus & publico frumento corrupta habeat negotia sua, quibus ab malo publico detineatur.* etiam Augusto qui aliquotiens cogitauit de tollenda, si fides Suetonio cap. XLII. *Vt idem annona conualuit, impetum cepisse se scribit, frumentationes publicas in perpetuum abolendi, quòd earum fiducia cultura agrorum cessaret: neque tamen perseuerasse, quia certum haberet, posse per ambitionem quandoque restitui.* Hæc plura ad hunc morem. in quo si quid benè & non è triuio sumptum, mihi gratia aliqua esto: si quid aliter, & si peccaui; quod olim Lentulus, præbeo suram.

Cur frequentata Roma.

Sallustij de his annonis iudicium.

CAPVT IX.

E Statij Papinij Siluis decermina. Sacerdotes Salij repositi. Statuæ in honorem Cæsaris ex testamento.

DIVERTI nuper, laxandi animi caussa, ad Statij Papinij Siluas: & eas lentè perambulans decerpsi has quasi ἐπιφυλλίδας. Libro V. Epicedio in patrem:

Mox & Romuleam stirpem, procerésque futuros
Instruis, inque patrum vestigia ducere pergis.
Sub te Dardanius facis explorator opertæ,
Qui Diomedæi celat penetralia furti,
Creuit, & inde sacrum didicit puer arma probare,
Monstratis alis, præsagúmque æthera certis

Augu-

Auguriis, cui Chalcidicum fas voluere carmen,
Lanea cui Phrygij coma flaminis, & tua multum
Verbera succincti formidauere Luperci.

Egregius & è media antiquitate locus: sed partim confusus turpiter, pa tim corruptus. Emendo,

Creuit, & inde sacrum didicit puer. arma probare
Monstrasti Saliis. Clara correctio. Lasciuit scilicet in laudis patris Statius. Et è tuo, inquit, sinu Romani proceres prodierunt, rei d uinæ periti & humanæ. Tu Pontificem, cui cura & magisterium Vest lium, docuisti suos ritus: tu Salios, tu Quindecimuiros, tu Flamines Lupercos. Hos enim omnes sacerdotes versibus aliquot περιφράζεται qui non obscuri deinceps ex vna hac nota. Ibidem,

Sacerdotes Salij.

Protinus ad patrij raperis certamina lustri,
Vix implenda viris, laudum festina: sed vt dux
Ingenij stupuit, primæua ad carmina plebes
Eubœa, & natis te monstrauere parentes.

Qui sententiam videt, facilè sequetur me emendantem,

Poëtica Phrases, Festinus laudum, & Audax ingenij.

—— laudum festinus, & audax
Ingenij. stupuit primæua ad carmina plebes. Eodem libro, carmi cui index, Abascantij pietas, *— tu limite cœpto*
Tende libens, sacrumq; latus geniumq; potentem
Irrequietus ama, nunc quod cupis ipse videri,
De Capitolinis æternum sedibus aurum.
Quo niteat sacri centeno pondere vultus
Cæsaris, & propriæ signet cultricis amorem.

Verba sunt Priscillæ morientis: sed reuera, vt nunc leguntur, glossa mortualia, sine mente, sine sensu. Corrigo,

Irrequietus ama. nunc quod cupis ipse iuberi,
Da Capitolinis æternum sedibus aurum,
Quo niteant s. Res vera est, quam tangit poëta, & visum illi in ctere carmini suo partem testamenti Priscillæ. Damnauerat enim m riens maritum, vt statuam Cæsaris in Capitolio collocandam cura ex auri pondo centum. Mos siue adulatio illa ætate satis frequens. La in Hispaniis, Coloniæ Aug. Gemellæ:

Mos ponendi statuas, ex testamento.

PIETATI. AVG.
L. LVCRETIVS. FVLVIANVS. FLAMEN
COL. IMMVNIVM. PROVINTIÆ
BAETIC. PONTIF. PERPETVVS
DOMVS. AVG. T. P. I. EX. ARG. P.

Id est, Testamento poni iussit ex argenti pondo. Numerus deest. Al in eadem prouincia lapis:

P. NVMERIVS. MARTIALIS. ASTIGITANVS
SEVIRALIS. SIGNVM. PANTHEI. TESTAMENTO
FIERI. PONIQVE. EX. ARGENTI. LIBRIS. C.
SINE. VLLA. DEDVCTIONE. IVSSIT.

Qa

uas inſcriptiones, cum pluribus aliis, acceptas fero à ſe & à maioribus obiliſſimo viro, Augerio Busbekio, Cæſaris apud Gallorum regem leto. cuius eximias laudes ne vt attingam quidem, fiducia mihi eſt in oc loco.

CAPVT X.

orrectiones aliquot in Seneca. Elogium eius de Publij verſu emendatum. gloſſema ſublatum. alia quædam notæ melioris.

DE Seneca philoſopho diuerſi plerique abeunt ab arbitrio, quod, verè dicam, parum candidum eſt in Noctium ſcriptore. Et herclè eum iudicium ſit; auſim dicere ad formulam priſcam, Benè appellam, malè iudicatum. Placet legitimis Cenſoribus ille vir. nec rebus lùm, (cui enim non, ſi placet ipſa virtus?) ſed phraſi & genere dicendi. uod aliud, ab optimo eſſe, non infiteor: cui tamen ſua Venus ſit, vel umine ſententiarum, vel frequentia & breuitate. In eo genere quia ulta hodie non ſana: quædam hoc capite *De Seneca Agellius falsò iudex.*

Sanatum iri, mea ego id promitto fide.

de paullo meliori, quàm in illo medico Plautino.

De Conſolatione ad Martiam cap. IX.

Quidquam tu putas non futurum, quod multis ſcis poſſe fieri? quod multis vides eueniſſe? Egregium verſum & dignum audiui, eſt enim è populo:

Cuiuis poteſt accidere, quod cuiquam poteſt.

ublij Mimographi verſus eſt. ſed corruptum de illo Senecæ elogium. ſanè nimium diuerſa librorum vett. lectio, *& dignum audiui qui non è poulo heri & cuiuis poteſt accidere.* Emendo, *& dignum audiui, qui non in poulo periret: Cuiuis poteſt accidere.* Vera coniectura, & quam non reſo exigi ad obruſſam. Dolet videlicet Senecæ egregium verſum & ex ima philoſophia, perire in theatris inter plauſus & adclamationes lgi, dignum ſcholis & aure ſeueriori. Vide non abſimilem locum iuſdem Senecæ, De Tranq. vitæ, cap. XI. At Pincianus appoſuerat iis rbis hanc notam: *Deprauatiſſimus locus, ſi quis in toto opere, non tantùm rbis vitiatis, ſed ordine etiam inuerſo.* Legit deinde, *Egregium verſum di, & dignum qui non eſſet Publij Syri: Et cuiuis poteſt.* coniectura audaori, non prorſus tamen ſpernenda. *Is emendatus.* *Pinciani coniectura non ſpreta.*

Eodem libro, cap. XII.

Vtrúmne malles degenerem aliquem & numerum tantum nomenq; filij expleturum habuiſſe: an tantæ indolis, quantæ tuus fuit? Iuuenis cito prudens, citò pius, citò maritus, citò pater, citò omnis officij curioſus, citò ſacerdos, omnia tam præpropera.

on concoquo illa verba, *citò omnis officij curioſus:* & audeo adfirmare e à mala manu. Scalpellum adhibeo, & lego: *citò pater, citò Curio, citò erdos.* Curio maximus inter ſacerdotes, & ſuffragiis populi legebatur: uſque rei frequens mentio apud Liuium. præerat reliquis curionibus, i totidem numero, quot curiæ erát. Hoc ſacerdotium credo equidem nſecutum Martiæ filium; & faciunt verba quæ infrà, cap. XXIIII. *Curiones, qui.*

Hac sanctitate morum effecit, vt puer admodum dignus sacerdotio videretur materna sine dubio suffragatione: sed ne mater quidem nisi pro bono candidat valuisset. Verba illa inepta intrusa in Senecam miremur? Non ego. qui scio plura eiusmodi emblemata addita scriptori huic à grege sacro. Alic qui, quid est officij alicuius esse curiosum? Sanè, vt phrasim condonem, constat ex hoc ipso scripto planè adolescentem mortuum hunc Cremutij nepotem, nec ad aliud munus publicum admotum. De Benefici lib. II. cap. XII. cùm narrat factum Caligulæ, qui Pompeio Pœno (mali scribi, *Penno*) osculandum sinistrum pedem dedit:

Examinata Senecæ verba.

Parum iudicauit, si Senator senex, submissis honoribus (lego, *summis honoribus*) *in conspectu principum supplex sibi eo more iacuisset, quo victi host victoribus iacuere. inuenit aliquid infra genua, quò libertatem detruderet. Non hoc est remp. calcare? Equidem dicit aliquis: Non potest ad rem pertinere, sinistro pede. Parum enim fœdè furiosèque insolens fuerat, qui de capite consularis viri soccatus audiebat, nisi in os senatoris ingessisset Imperator pigros suos.*

Cedò, quis Palæmon hæc capiet? Sed acutam sententiam vera emendatione eruo ego, *Non hoc est remp. calcare, & quidem (licet aliquis non put ad rem pertinere) sinistro pede?* Argutatur non insolens. Non solùm, inquit, pedem osculandum præbuit, sed quod fœdius, sinistrum. Ex *dic* feci, *licet*, non abnuentibus aliquot libris, qui *litiget*, & *licitet*, referun & pro *potest*, scripsi, *putet*.

Acuta sententia reposita.

De Beneficiis, lib. I. cap. XIIII.

Nemo se stabularij aut cauponis hospitem iudicat, aut conuiuam dantis epulum: vbi dici potest, Quid enim in me contulit? Nempe hoc quod in illum & vix benè notum sibi, quòd in illum etiam inimicum & turpissimum hominem. Numquid enim me dignum iudicauit? Morbo suo morem gessit.

Quare hîc de morbo? Non paullò melius & acutius legeris, *Moribus morem gessit.* atque ita spondeo Senecam scripsisse. Malim etiam scribi, *in illum etiam mimicum*, non *inimicum*.

Duplex correctio.

Consolatione ad Martiam, cap. III.

Illum ipsum iuuenē dignissimū quiete, semper nominās cogitansq; facies, meliore pones loco, si matri suæ qualis viuus solebat hilaris & cū gaudio occurret.

Excidit vox, quam repono: *dignissimum quiete, quietum semper nominas cogitansq; facies.* Summa votorū apud manes (loquor ad morem Rom) vt quieti essent, & ne quis se solicitaret. Eam opinionem vulgi, ad consolandam Martiam aptans Seneca: id, inquit, futurum filio tuo est si placata tu & quieta memoriam eius & nomen conserues. In fine etiam scribo, *hilari:* &, *occurret.*

Vota manium.

In Consolatione ad Polybium, cap. XXXI.

Rectorem Romano imperio filium longa fide approbet, & antè illum consortem patris quàm successorem accipiat.

Inuoluta sententia, quam verbi correctione euoluo, *antè illum consortem pater, quàm successorem accipiat.* Britannicus, inquit, Romanum imperium diu cum patre regat: & antè illum collegam pater accipiat, quàm successorem. Poëtica adulatio.

Correctus & explicatus Seneca.

le

De Tranquillitate, lib. I. cap. II.

Tarentum petatur laudatúsque portus, & hiberna cæli mitioris, & tecta vel antiquæ satis opulentæ turbæ.

ide totum locum, qui disertè fastidium illud exprimit se fugientium. uæ adduxi, fœdè interpolata sunt: in parte sanare possum, *tecta Veliæ ntiúque*. Duo ea loca inter amœnos & salubres secessus habita. Reliqua nabit is cui ego do herbam.

Velia, & Antium. Horat. *Quæ sit hiems Veliæ, de Antio frequens.*

Eodem libro, cap. XV.

Vt Socrates cogitur in carcere mori, Rutilius in exilio, Cato ille virtutum viua imago incumbens gladio simul de se & de rep. palàm facere.

on semel molestus mihi locus. quid si legas, *de se & de rep. aleam iacere?* est, prouerbiali quodam sermone, in extremum discrimen adducere. amen deliberandum est: & nescio quid simile in Suetonij Nerone le- *Septemdecim natus annos, vt de Claudio palàm factum est.* In eiusdem Ti- rio: *Excessum Augusti non priùs palàm fecit.* Vtrum ergo hoc dicit, eum suo funere palàm fecisse funus reip. vnà exstinctæ?

Intricatus Senecæ locus.

CAPVT XI.

Ritus in scenam producendi scorta. Liuio, Statio, Tertulliano, Plauto, data lux. Cur theatro adiuncta ædes Veneris: & Suetonius explicatus.

ILLVSTRABO hoc capite ritum scenæ veterem, & eâdem aliquot Plauti locos, qui egere lucis videntur, nec facile est vt accipiant nisi ab o. Prostibula per ludos publicos in scenam introduci solent, & exponi nnium non libidini solùm, sed licentiæ. Scilicet vt quæ perditi homi- s in Mimis & cetera obscenitate fabularum paullo antè natantibus ulis viderant, ea post ludos in reliquo corpore peccarent. Is mos Romę tus. Ita explico Liuium libro II. *Eo anno Romæ cùm per ludos ab Sabi- rum iuuentute per lasciuiam scorta raperentur, concursu hominum rixa ac opè prœlium fuit.* Scorta intellegit scenica, vt & Statius in Siluis:

Scorta in scenam. *Quàm antiquus ille mos.*

Iam noctis propioribus sub vmbris
Diues sparsio quos agit tumultus?
Huc intrant faciles emi puellæ.

Liuius, Statius, Isidorus explicati.

e eo more eleganter Isidorus lib. XVIII. *Idem verò theatrum, idem & ostibulum: eò quod post ludos exactos meretrices ibi prosternerentur.* Et clarè te omnes Tertullianus, *Ipsa etiam prostibula*, inquit, *publicæ libidinis ho- æ in scena proferuntur, plus miseræ in præsentia feminarum quibus solis la- ant. pérque omnis ætatis, omnis dignitatis ora transducuntur; locus, stipes, gium etiam quibus opus non est, prædicatur.* Ex quo apparet hanc produ- onem scortorum non sine solemni pompa fuisse, & cum prædicatio- publica præconis. Ad hunc ritum accommodo versum ex Prologo asinæ, non Plauti, sed Plauto digna:

Et Tertullianus. *Item Plautus.*

Ea inuenietur & pudica & libera,
Ingenua Athenensis: neque quidquam stupri

Faciet profectò in hac quidem comœdia.
Mox herclè verò post transacta fabula
Argentum si quis dederit, vt ego suspicor,
Vltrò ibit nuptum, non manebit auspices.

Ecce enim persona virginis in hac fabula opus erat. sed ea quia nusquan interloquitur, saltem, quod Græci aiunt, κωφὸν πρόσωπον: non histri adhibitus ad repræsentandum, sed de scena aliquod scortillum. Ideò no temperat sibi scriptor à ioco: Et hæc tam pudica, inquit, statim post lu dos ad ingenium redibit, & sine vllis nuptiis nubet. Refero huc & ed ctum illud Imperatoris Histrici in prologo Pœnuli,

Scortum exoletum ne quis in proscenio
Sedeat.

Theatrum Veneri sacrum. ex mora scilicet, quo theatrum, imò scenam & proscenium scorta obs debant. Non ergo mirũ si lasciuiæ illa sedes Veneri olim sacra. Et Pom peius ab eadem caussa theatro suo Veneris ædem superposuit. Tertu lianus, *Itaque Pompeius Magnus theatro solo suo minor, cùm illam arcem om nium turpitudinum exstruxisset; veritus quandoque memoriæ suæ Censoriai animaduersionem, Veneris ædem superposuit: & ad dedicationem edicto popu lum vocans, non theatrum, sed Veneris templum nuncupauit: Cui subiecimu inquit, gradus spectaculorum.* Ex hoc loco clara lux data Suetonio in Clau dio cap. XXI. *Ludos dedicationis theatri Pompeiani, quod ambustum rest tuerat, è Tribunali posito in orchestra, commisit: cùm prius apud superiores æd supplicasset, perq; mediam caueam, sedentibus ac silentibus cunctis, descendisse* *Suetonius aliter quã vulgò explicatus.* Intellegit enim supplicasse Claudium apud templum Veneris superpo situm theatro. ideò rectè, superiores ædes. & quia gradus spectaculorum, id est, cauea & orchestra, subiecta ædi: benè addit, descendisse eum ind per mediam caueam ad orchestram. Interpretibus ante me hîc calig Beroaldus nescio quæ templa ædificat in illa parte vrbis quæ super thea *Fortasse & emẽdatus.* trum. Læuinus Torrentius V.C. & de Suetonio nuper, olim de vniuers antiquitate optimè meritus, legi mauult, *apud superiores sedes*, id est, in quit, in superiori parte theatri. Si quid mutandum, legerim ipse, *apud su periorem ædem*. At de sententia, quam dixi, non muto.

CAPVT XII.

E Suetonij Augusto loci aliquot vitiosi. liberti à memoria. De compacto.

SVETONII librum qui est De vita Augusti, legi per hos dies: & qu obseruaui, pro bono facturus videor, si cõmunicem cum iuuentu

Cap. vlt. De Testamento Augusti.

Legauit populo Romano, quadringenties: tribubus, tricies quinquies HS *prætorianis militibus singula millia nummûm.*

Quomodo tribubus, si anteà legauit populo Romano? Nónne hoc e δὶς ταυτὸ εἰπεῖν? Certè enim omnis populus Romanus in XXXV. tribubi Itaque mirum quantum æstuant interpretes in hoc nodo. Viro doct nupr

uperrimè visum, hoc totum de tribubus glossema esse, & ideo indu-ndum. Tam magnis ceruicibus non sim ego: & potius emendem, *Tribulibus*. Idq; verū est. Legauit enim vniuerso populo Augustus: sed quia propria quædam ei coniunctio cum tribulibus (φυλέτας Græci dicunt) præcipuum quiddam reliquit illis. Sic suprà cap. XL. *Fabianis & Scaptiensibus tribulibus suis, die comitiorum, nequid à quoquam candidato acciperet, singula millia nummûm à se diuidebat.* In Fabia autem tribu Augustus, adoptione, opinor, per gentem Iuliam: in Scaptia, per suam, Octauiam. *Tribules, repositi in legatis Augusti.* *Qui tribus Augusti.*

Cap. LXXIX.

Nasum habuit à summo eminentiorem, & ab imo deductiorem: colorem, inter aquilum candidumq́;: staturam breuem. quam tamen Iulius Marathus libertus etiam in memoriam eius quinque pedum & dodrantis fuisse tradit.

Cui bono, illa verba? *etiam in memoriam eius*. In silentio omnium interpretum ego sanè confidenter emendo. *Iulius Marathus, libertus, & à memoria eius*. Operæ fuit Suetonio addere quis fuisset hic Marathus: Libertus Augusti, inquit, & à memoria eius. Non ignotus mos antiquus, qui tenuit temporibus Imperatorum, vt liberti alij à Studiis, à Voluptatibus, à Libellis, ab Epistolis, à Memoria essent. Quæ omnia sic efferebant, Polybius, à Studiis; Thallus à manu, &c. Hoc munus, quod reposui, reperies in Alexandro Lampridij: *Post meridianas horas subscriptioni & lectioni epistolarum semper dedit operam: ita vt ab Epistolis, & Libellis, & à Memoria semper adsisterent*. In Herodiani libro IIII. ἦν δέ τις αὐτῷ τῶν ἀπελευθέρων Φῆστος ὄνομα, τῆς δὲ βασιλείου μνήμης προεστώς: vbi doctè Politianus *Amemoria* vertit. Et in Vopisci Caro: *Iunius Calpurnius, qui ad memoriam dictabat, talem ad Præfectum vrbis super morte Cari Epistolam dedit.* Vbi τὸ *dictabat*, apparet à glossemate insertum: quoniam mos illius ætatis etiam sic loquendi, Calpurnius ad Memoriam, Malchio ad Vestem: vt harum ex lapidibus. Credo hos eosdem esse, qui posteà Magistri memoriæ dicti. *Liberti à memoria.* *Vel, Ad memoriā.*

Cap. XV.

Exstiterunt qui traderent consultò eum ad arma isse, vt occulti aduersarij facultate L. Antonij ducis præbita detegerentur, deuictisq́; his & confiscatis promissa veteranis præmia soluerentur.

Aduersum mentem Suetonij hæc lectio, & aduersum libros. qui omnes nullò antiquiores, *conspecto*, vel, *è conspecto*. nemo, *consulto*. Quod vidit etiam Turnebus, emendationem quomodo non viderit, miror. Clarè scribendum, *compecto eum ad arma isse*, vel potiùs, *eos*. Compecto valet, compacto, scribendi ratione tunc tralatitia, à compeciscor, vt Appuleio compector litium, etiam in libris vulgatis. Compacto, ἐκ συνθήματος: meum Latium. Plautus, *Omnes compacto rem agunt, quasi in Velabro olearij*. Ibi. *Sciui extemplò rem de compacto geri*. Liuius lib. v. *Vt multo verisimilius sit compacto eam rem, & communi patriciorum fraude actam*. vbi item libri aliquot, *conspecto*: & alij, *ex composito*. Vsus & Cicero ipse ad Atticum. Glossæ veteres, *Conlusio, compactum*, συνδοιασμός. *E cōpacto, vel è compecto, quid.*

Cap. XCVII.

*Atque itinere incohato, Asturam perrexit: & inde, *præter consuetudinem, de nocte ad occasionem auræ euectus est.*

* Fortasse, *pro consuetudine*. Vide Notas meas ad Suetoniū.

Discors sibi Suetonius; quod miremur in scriptore tam accurato. Ca[p.] LXXXII. scribit, *Itinera lectica, ac noctibus ferè, eáque lenta ac minuta facie[-] bat.* Ecce. ibi ait noctibus Augustum soluisse iter facere: hîc negat, & po[-] nit quasi rem insolentem. Quid dicam? Sanè quin hæc pugnent inter s[e,] non Paterpatratus impetrauerit, & omnes Fetiales. Memoriæ vitium i[n] Suetonio sit, an scripturæ in alterutro loco, nondum constitui.

Pugna in Suetonij verbis clara.

Capvt XIII.

De vestitu Romano conlectanea. Color togæ albus. obiectiones r[e-] motæ duæ. Plautus, Suetonius, Persius, Horatius, illustrati. [De] Lacernis, & Pænulis. Spartianus & Tacitus correcti. Item S[e-] neca, eximio loco. De tunica & Calceis.

De colore vestium apud Romanos, itemque de Candidatis, Sordid[a-] tis, Pullatis, non satis plana hodie res est. Ego paullò vberius dicar[n] quàm qui ante me: & quidquid in his arduum aut cliuosum explanab[o,] exorsus rem à capite, & quod Aristophanes ait, ἀπὸ βαλβίδων.

Vestes Rom. albæ.

Romanis in vestitu placitum reperio colorem album. siue, quia is, [vt] Plato alibi vult, lætitiæ proprius, & deorum: siue potiùs agrestis illa [&] prima gens, spretis accersitis coloribus lanæ natiuum retinuit, id est, [al-] bum. Ita Toga Romanorum alba, & Tunica fuit, & Calcei, & omn[is] cottidiana vestis. Toga, inquam, alba. Titinnius poëta vetus,

Toga alba.

Qui in togis candidis sunt, tunicis sordidis.

Agellius de Africano, *Eumq́; cùm esset reus, neque barbam desisse radi, neq[ue] non candida veste vti, neque fuisse solito cultu reorum.* Plautus Casina,

At candidatus cedit hic mastigia.

Plautus explicatus, & mos libertorũ in mutãda veste.

de Olympione, qui iam libertus. At liberti noui in toga apparebant, [i]d est, communi ciuium veste. Tertullianus de Resurrect. carnis, *Si fam[u-] lum tuum libertate mutaueris; & vestis albæ nitore, & aurei anuli honore, [&] patroni nomine, ac tribu mensâque honoratur.* Toga igitur alba. Statius, [i]n Siluis, —— *albentíque humeros induxit amictu.*

albentem amictum, Togam appellat virilem, ab eodem colore Græ[ci] s modò λευκὴν, modò ad discrimen prætextæ, dictam ὁλολευκὴν. Eamd[em] circumscripsit Persius,

Itẽ Persius.

—— *totáque impunè Suburra*
Permisit sparsisse oculos iam candidus vmbo.

Vmbones in toga.

Candidus vmbo, συνεκδοχικῶς, pars pro ipsa veste. Nam Vmbone[s in] toga Tertullianus agnoscit de pallio; & describit eos eleganter Appule[ius] lib. XI. in palla. Martialis etiam album colorem togæ aliquot locis c[i-] ut, *Et toga non tactas vincere iussa niues.*

Item,

Non amet hanc vitam, quisquis me non amat, opto:
Viuat & vrbanis albus in officiis.

Martialis præter vulgi mentem explicatus.

Albus, non ad pallorem, sed ad vestem: quoniam officia hæc antea[m-] bu-

ulonum in toga alba. Ideò Iuuenalis,

——— *niueósque ad frena Quirites.*

t exempla plura sunt, quæ mox opportunè reddam. Obiiciunt ista: Si ogæ vulgò albæ; cur qui prensabant induebantur toga candida, vt hac uasi nota intelligi & excerni possent à reliqua plebe? Respondeo: Albi oloris togas vulgò fuisse, non candidi. Albus color natiuus lanæ est: canidus propriè, splendens ille, & qui est ab arte. Ideò Polybius λαμπρὰν icere maluit petitorum togam, quàm λευκήν: & Latinè commodè eam xerimus splendentem. Seneca, *Non splendeat toga, nec sordeat quidem.* ernit enim à sapiente hunc colorem eximiè candentem. Subtilia hæc identur? sunt vera. Nam petitores non contenti insito lanæ colore, crem addebant in vestem vt candesceret, imò splenderet. Hac ergo nota screti à vulgo, & κατ' ἐξοχὴν dicti Candidati. Isidorus, *Fit toga addita odam cretæ genere candidior.* Persius huc alludens,

Contra colorem togæ quid dici possit.

Responsio. Discrimen inter albam togam & candidam.

Candidatorum togæ cretatæ.

——— *quem ducit hiantem*
Cretata ambitio.

Liuius libro IV. *Placet tollendæ ambitioni caussa Tribunos legem promulgane cui album vestimentum addere petitionis caussa liceret. Parua nunc res, vix seriò agenda videri possit, quæ tunc ingenti certamine patres ac plebem cendit.* Emendo, *ne cui album in vestimentum addere*, auctoribus libris & ntentia ipsa: quoniam non alba vestis interdicta, (absurdum id) sed dditio albi in vestem, id est, cretæ.

Liuius emendatus.

Obiiciunt item de diebus festis. Romani, inquiunt, saltem per dies fesos in veste alba erant: non ergo cottidianas togas censendum candidas. Horatius:

Obiectio altera. Romani albati in die festo.

Ille repotia, natales, aliósque dierum
Festos albatus celebret.

Xiphilinus, die celebri Romæ ob ingressum Teridatis, Μάλιστα δὲ ἡ ἀγορὰ ἐπεπλήρωτο. τὸ μὲν γὰρ μέσον αὐτῆς ὁ δῆμος λευχειμονῶν καὶ δαφνηφορῶν τὰ τέλη εἶχε, τὰ δ' ἄλλα οἱ στρατιῶται λαμπρῶς ὡπλισμένοι. id est, populs albatus & laureatus. Latinus Pacatus in Panegyrico ad Theodosium: *uid ego referam festum liberæ nobilitatis occursum? conspicuos veste niuea natores?* Vopiscus in Floriano, *Tantum illud dico Senatores omnes ea esse titia elatos, vt domibus suis omnes albas hostias cæderent, albati sederent.* ersius, ——— *negato*

Iuppiter hoc illi, quamuis te albata rogarit.

d expedio me ab hoc nodo, & dico non aliud fuisse in eo more, quàm per dies priuatim aut publicè lætos, togas recentes sumerent, & vsu ndum sordidas aut obsoletas. Pollux id exprimit, Υ῾πὸ νεουργῷ στολῇ, ὀ νεοπληγεῖ ἐσθῆτι. Clarè discimus ex Prudentio contra Symmachum,

Solutio.

Exsultare patres videas pulcherrima mundi
Lumina, conciliúmque senum gestire Catonum,
Candidiore toga, niueum pietatis amicum
Sumere. & Ouidio,
Vestibus intactis Tarpeias itur in arces,
Et populus festo concolor ipse suo est.

Ecce,

Ecce, ait vestes intactas: & benè Persius in re simili, recentes,

Scilicet hoc populo pexusq; togaq; recenti
Et natalitia tandem cum sardonyche albus
Sede leges celsa.

Color enim ille à principio in omni toga niueus, habendo sordes trahe bat & squallorem: quod in vulgata toga ferebant, non ferebant per di festos. More planè gemino moribus nostris. Inde est quòd per ludo apud Martialem & alios Candidati leguntur: inde, quod apud Plautu Aulularia scribitur:

Plauti versus illustratus.

Qui vestitu & creta se occultant, & sedent quasi sint frugi.

In homines, nisi fallor, tenuiores, quibus cùm copia mutandæ togæ no esset; tamen vt nitidi & melioris fortunæ apparerent, sub dies ludoru togulam suam incretabant. Potest & referri ad seruos: qui vt liber mentirentur, fortasse cretam addebant in vestem, vt in cauea fallere permixti. Nec Romani solùm in lætitia aut in sacris adhibebant hu colorem, sed etiam, vt obseruatum mihi, externi. Liuius lib. XLV. D Rhodiis: *Inter multas Asiæ Græciæq; legationes, Rhodiorum maximè leg ciuitatem conuerterunt. Nam cum primò in veste candida visi essent (quod gratulantes decebat, & si sordidam habuissent, lugentium Persei casum, præbe speciem poterant) postquam consulti à M. Iunio Consule patres, &c.* Suetoni Augusto, cap. XCIX. De Ægyptiis: *Fortè Puteolanum sinum prætervehen vectores nautæq; de naui Alexandrina quæ quidem tunc appulerat, candid coronatíque & thura libantes, fausta omnia & eximias laudes congessera*

Vestis alba etiā externis in vsu.

Cur tam frequens mentio fullonum.

Propter has togas albas, fullonum apud veteres creberrimus vsus: ra tinctorum. Fullonum, qui maculas scilicet ac sordes è toga elueba & addito sulfure ac creta iterùm candeam faciebant. Adi Plinium vtroque, lib. XXXV. cap. XV. & XVII. Comœdiæ plenæ fullonum: tes Togatæ. & eorum munus expressit eleganter Titinnius apud Noniu

——terra hæc est, non aqua,
Vbi tu solitus argutarier pedibus
Cretam dum compescis, vestimentáque lauas.

Argutationem pedum, vocat id quod Seneca, Fullonium saltum.

Discrimen à veste: & qui Sordidati.

Alba igitur toga. & ea quamdiu in communi vsu, discrimen nullu inter ciues fuit à colore vestis. nisi quòd diuites, munduli, elegantes, se per in toga sua à fullone niuea; vulgus, ferè sordidiores essent, & togis ra gis pallentibus, ac, vt propriè dicam, obsoletis. Ideò Seneca, Epist. c per sordidos intellegit vulgum: *Mirari quidem non debes,* inquit, *corru excipi non tantùm à corona sordidiore, sed ab hac turba quoque cultiore. gis enim inter se isti, non iudiciis dissident.* Ait disertè, Togis. Sed & illustres ac nobiles rei facti, per dies iudicij sumebant hanc togam sor dam, posita niuea, vt miserabiliores essent in veste plebeia. Itaque re Sordibus esse dicuntur, aut Sordidati: non Pullati, ne quis erret. qui lor tantùm funebris. Viri etiam graues ac rigidi non amabant eximi illum candorem: & ab hac re simia ille apud Horatium,

Rei sordidati.

Horatij vera lectio firmata.

Exiguæq; togæ simulat tesquore Catonem.

Recta illa lectio. malè vulgo, *textore.* Duo enim lauti homines ara

ant in toga, laxitatem & candorem: spreuerat vtrumque Cato, arcta ‑oga contentus, & ea squallenti. Id enim Horatio, Tesquor.

Hæc olim. Mutata republica, & imperio labente; mirum quantum ‑nutauerit vestis. Toga, quæ olim necessaria ciuibus (certè inter ex‑empla legimus Rabirio Posthumo publicè obiectum in iudicio, quòd ‑d gratiam Ægyptij regis, sumpto pallio, posuisset togam) Imperatorum ‑mporibus apud paucos remansit, & non nisi honestiores. Vulgus, spre‑‑ea, abiit ad Pænulas, Lacernas, aut Tunicas solas; easque coloris pulli. ‑œpit id statim sub Augusto; de quo Suetonij verba sunt cap. XL. *Etiam ‑bitum vestitúmque pristinum reducere statuit: ac visa quondam pro con‑‑one pullatorum turba, indignabundus acclamitans, En ait,* *Toga & exsilium.* *Suetonius explicatus.*

Romanos rerum dominos, gentémque togatam.

‑egotium Ædilibus dedit, ne quem posthac paterentur in foro circóve, nisi po‑‑is lacernis, togatum consistere. Irruperant per bella ciuilia scilicet La‑‑rnæ iam tum in vrbem; quæ anteà militiæ, & castrorum.

Propertius,

Texitur hæc castris quarta lacerna tuis.

‑ post Augustum, vt libertas, sic toga magis magisque exoleuit. Ha‑‑iani quidem temporibus vix in Senatoribus & Equitibus ius suum te‑‑it, adiuta Principis edicto. Spartianus in Hadriano; *Senatores & equites ‑omanos semper in publico togatos esse iussit, nisi si à cœna reuerterentur.* ‑entio nulla plebis, quia in illa, insolentia hæc vestium longo vsu iam ‑cepta. Appianus, qui suppar huic ætati, hoc amplius, excludit à toga ‑am Equites: & ostendit in solis propemodum Senatoribus reliquum ‑sse eius vsum. Id enim sibi volunt hæc verba sanè notanda, lib. I. ‑llorum ciuil. Παμμιγές τε γάρ ἐστιν ἤδη τὸ πλῆθος ὑπὸ ξενίας, καὶ ὁ ἐξε‑‑θερος αὐτοῖς ἰσοπολίτης ἐστὶ, καὶ ὁ δουλεύων ἔτι τὸ σχῆμα τοῖς δεσπόταις ὅ‑‑μοιος (χωρὶς γὰρ τῆς βουλευτικῆς ἡ ἄλλη στολὴ τοῖς θεράπουσίν ἐστιν ἐπίκοινος) τό ‑τε σιτηρέσιον τοῖς πένησι χορηγούμενον ἐν μόνῃ Ῥώμῃ, &c. Nam βουλευτικὴν στο‑‑λὴν, non aliud interpretari est quàm Togam. Imò ipsi Senatores id tem‑‑pris in publico sæpè sine toga. Apud Agellium T. Castritius discipulos ‑osdam suos Senatores obiurgat, quòd die feriato lacernis & tunicis & ‑llicis induti fuissent, abiecta toga. Et addit tamen, *eiuscemodi vestitum ‑multo iam vsu esse ignoscibilem.* Non ergo mirum, si hic Appianus & ali‑ ‑Seneca queruntur, liberos non fuisse à seruis veste discreta. Discerni ‑m toga sola poterant: pænulæ, tunicæ, lacernæ, communes cum ser‑‑i, * vt pòst docebo. *Soli Senatores & Equites togati.* *Spartiano & Appiano data lux.* *Senatoria vestis quid.* *Lacernæ vsitatæ etiã Senatoribus vulgò.* *Vix discrimen inter liberos & seruos à veste.* *Cap XXV.

‑acernæ in vsu vulgi, pullæ erant. Excipio delicatos, qui amethystini ‑oris sumebant aut coccinei, non tamen sine nota hominum seuerio‑‑rum. *Lacernarũ quis color.*

Martialis,

Amator ille tristium lacernarum
Et bæticatus atque leucophæatus,
Qui coccinatos non putat viros esse,
Amethystináque mulierum vocat vestes:
Natiua laudet, habeat & licet semper
Fuscos colores, galbanos habet mores.

Purpurea lacerna, delicatorum.

Seneca Epist. CXV. *Quod vides istos sequi, qui aut vellunt barbam au interuellunt, qui labra pressiùs tondent & abradunt, qui lacernas coloris im probi sumunt, qui perlucentem togam, qui nolunt facere quidquam quod ho minum oculis transilire liceat.* Lacernæ coloris improbi, purpureæ sun quoniam insolens ille color adhuc Senecæ temporibus & audax. Sim le in Pænulis; quæ vulgò item Pullæ: purpureæ tamen quædam lautio rum. Dio Cassius lib. LVII. De Tiberio: Καὶ ἐπειδή γε πολλῇ ἐσθῆ ἁλουργεῖ καὶ ἄνδρες συχνοὶ, καίπερ ἀπαγορευθὲν πρότερον, ἐχρῶντο, διεμέμψ το μὲν οὐδένα, οὐδὲ ἐζημίωσεν, ὑετοῦ δὲ ἐν πανηγύρει τινὶ γενομένου, φαιὰν μανδύ ἐπενέδυ· καὶ τοῦτο οὐκέτ' οὐδεὶς αὐτῶν ἀλλοῖον ἔσθημα λαβεῖν ἐτόλμησε. Et hi liquet, quotiens interdictus Tyrius color, non ad Togas id referendu (albæ enim & pullæ tantùm in vsu) sed ad Pænulas & Lacernas. In Pæ nulis peccat largiter Spartianus, si modò ita scripsit, in Alexandro Seu ro: *Pænulis intra vrbem frigoris caussa vt senes vterentur, permisit: cùm vestimenti genus semper itinerarium fuisset aut pluuiæ.* Quid? Pænulæ vrbem primùm temporibus Alexandri? Planissimè falsum. Iam inde Augusto Pænulis vtebantur per ludos, vtique pluuiæ tempore aut h mis. Præter Dionis locum suprà, Tertullianus: *Video & theatra nec si gula satis esse nec nuda. Nam ne vel hieme voluptas impudica cessaret, p mi Lacedæmonij pænulam ludis* (malè vulgò *nudis*) *excogitarunt.* Et Vesp siani temporibus adeò vulgatæ pænulæ, vt iis in foro vterentur Orat res. Auctor Dialogi De Caussis corruptæ eloquentiæ: *Quantum h militatis putamus eloquentiæ attulisse pænulas istas; quibus adstricti & v ut inclusi cum iudicibus fabulamur!* Hadriani temporibus etiam Sena res. Colligo ex verbis Castritij apud Agellium, *Pigitum est cinctos salt esse & pænulatos.* Non ergo anteà, pluuiæ tantùm aut itinerum: & vapu Spartianus, si ita sensit. Sed crediderim herclè in Spartiano legendu *vt senatores vterentur permisit.* correctione & sententia tolerabili. Et p catum in hac voce aliàs scio: vt apud Tacitum lib. II. Annal. *Reperio ap scriptores Senatorésque eorundem temporum.* Quorsum Senatores? Le *senioresque.* de quo arbitrabuntur docti.

Item Pænula.

Spartiani alucinatio, in vsu Panularum.

Oratores caussas agebant in Pænulis.

Correctus Spartianus & Tacitus.

Redeo ad colores. Pereunte igitur toga, ad interitum abiit co albus; & pullæ, plebeiæ omnes vestes. Hinc Pulla paupertas Ca purnio dicta:

O vtinam nobis non rustica vestis inesset!
Vidissem propiùs mea numina. sed mihi sordes
Pulláque paupertas & adunco fibula morsu
Obstiterunt.

Hinc Pullati Suetonio, in Augusto cap. XLIIII. *Sanxit ne quis pulla rum media cauea sederet.* Quod edictum lucem dat Calpurnij loco qu adduxi; item isti,

Venimus ad sedes vbi pulla sordida veste
Inter femineas spectabat turba cathedras.

Intellegit enim caueam summam. Hinc discrimen natum inter ci ignotum sæculo priori: vt alij Candidati dicerentur, Pullati alij. Can dati, non ij qui peterent (vt olim) sed honestioris ordinis ciues: Pul

Pulla vestis, tenuiorum: & Pullati.

Calpurnius explicatus.

infa

nfima plebs, siue vulgus. à colore scilicet vestium quibus vtrique vtebantur. Plinius libro VII. Epistolarum, *Nónne cùm surgis ad agendum, tum maximè tibi diffidis? tum commutata non plurima, sed omnia, cupis? vtique si latior scena, & corona diffusior. Nam illos quoque sordidos pullatosque reueremur.* Quinctilianus lib. XI. *Collidere manus, terræ pedem incutere, femur, pectus, frontem cædere, mirè ad pullatum circulum facit.* Idem lib. VI. *Imperitis ac sæpè pullatæ turbæ relinquunt.* Pullati vbique, vulgus. Discrimen hoc expresserat Seneca eleganter, nisi imperiti corrupissent, De Vita beata, cap. II. *Quæramus quid optimè factum sit, non quid vsitatissimũ: quid nos in possessione felicitatis æternæ constituat, non quid vulgo veritatis pessimo interpreti probatum sit. Vulgus autem tam chlamydatos, quàm coronatos voco. Non enim colorem vestiũ, quibus prætexta corpora sunt, adspicio: oculis de homine non credo.* Apollo fatidice, qui isti chlamydati aut coronati? Impunè dixerim, eximiè emendauimus, *Vulgus autem tam candidatos, quàm coloratos voco.* Diserta enim Senecæ allusio ad hunc vestium colorem: vel ipso teste, qui subiunxit, *Non enim colorem vestium aspicio.* Coloratos vocat, Pullatos: vt alibi Voluptatem palliam describit; Virtutem puluerulentam & coloratam, id est, fuscam. Vulgatam lectionem numquam erit vt explicent omnes Quindecimviri fatalium librorum. Auctor huic emẽdationi meæ Senecæ locus alter, hoc eodem libro cap. XXV. *Nihilo miserior ero, si lassa ceruix mea in fæni manipulo acquiescet, si super Circense tomentum per suturas veteris lintei effluens incubabo. quid ergo est? malo quid mihi animi sit ostẽdere prætextatus & candidatus, quàm nudis scapulis.* At vulgò etiam hîc ad oram notarunt, chlamydatus. credo, quasi emendantes. Quod ait, *prætextatus*, vide ne scribendũ, *pexatus*. Simile enim est illi Persiano, —*pexúsque, togaq; recenti*: & lautiores homines, in candida toga & pexa. Martial.

Pexatus pulchrè rides mea Zoile trita.

Sexis togis aduersæ, tritæ, Festo Decotes dictæ. *Decotes togæ*, inquit, *detritæ*. Malim, *Decutes*: quod esset, sine flocco & quasi sine cute.

Satisfactum de Toga: superest de Tunica & Calceis, quod promisi. Tunica liberorum hominum alba. Ex Vopisco in Aureliano, *Sciendum tamen congiaria illum ter dedisse, donasse etiam populo Rom. tunicas albas manicatas ex diuersis prouinciis.* Ex Iuuenali,

Sufficiunt tunicæ summis AEdilibus albæ.

Et argumento satis claro, Ex Cicerone, qui Verri obiicit quòd in officina sedere solitus sit cum pallio & tunica pulla. Viro docto, qui nuper adfirmauit, tunicas omnes purpurei coloris fuisse, credam ego? non si credendi auctor mihi Phœbus ipse. Argumenta quæ adfert, facile aliàs soluam. Calcei item albi. Martialis,

Sordidior cœno cùm sit toga, calceus autem
Candidior prima sit tibi, Cinna, niue:
Deiecto quid inepte pedes perfundis amictu?

Spartianus in Alexandro: *Fasciis semper vsus est: baccas albas habuit, non coccineas, vt priùs solebant.* Emendo, *baxeas albás*. Baxeæ pro Calceis apud Plautum, & Appuleium lib. II. *Iuuenem quempiam linteis amiculis intectum,*

Senecæ eximius locus correctus.

Colorati, quid.

Seneca aliàs explicatus.

Et emendatus.

Quid pexati.

In Festo coniectura.

Tunica vulgò alba.

Calcei, albi.

intectum, pedésque palmeis baxeis indutum. In Floridis, *Vestem de textern* *emere, baxeas istas de suterna præstinare*. Ciuile autem illud, quòd Alexander Calceis albis vsus more ceterorum; non coccineis, vt ante eum Imperatores, & homines aliquot delicatiores. Malè ergo in Vopisci Aureliano calcei albi damnantur, vt parum viriles: *Calceos mulleos, & cereo. & albos, & ederatios viris omnibus tulit, mulieribus reliquit*: & censear scribendum, *& cereos, & galbos*. Galbus color in veteri glossario, χλωρὸ id est, herbacei coloris, qui idem galbeus, & galbanus. Et is sanè colo femineus. Iuuenalis,

Vopiscus emendatus.

Galbei calcei, & quis ille color.

Cærulea indutus scutulata, aut galbana rasa.

Martialis, —*galbanos habet mores*: huc respiciens, quod non obseruant interpretes. Eumdem colorem intellegi credo Martialis versu,

Herbarum fueras indutus Basse colores.

Sed hactenus: ne abeam, quod Græci dicunt, ἐκτὸς τῶν ἐλαιῶν. Explicai colorem togæ, ritum in Candidatis, in diebus festis: interitum togæ, & mutationem vestis: addidi de Pænulis, Lacernis, Tunicis. & hæc, sat scio, non omnia protrita vulgò. Quæ prætereà ad lucem sunt vestiari rei, cum Deo, alibi dicam.

CAPVT XIV.

E Cornelio Nepote vetus mendum sublatum in vita Attici. Statu inscribendi mos.

SERENO quondam, vel, vt veteres loquebantur, terso die, ambulabam cum Iacobo Susio, viro nobili, &, si quis alius in Belgica nostr, doctrinæ huius priscæ amanti & scienti. In sermonem venit Cornel Nepotis locus, de vita Attici, *Quamdiu adfuit, ne qua sibi statua poneretu, restitit: absens prohibere non potuit. Itaque aliquot ipsi & Phidiæ locis sanctißimis posuerunt*. Censui emendandum ego, *ipsi & Fidei*. Prorsus ide Susio iam antè visum. At non Manutio & Lambino, qui Piliam p Phidia substituunt, Attici vxorem. Non persuadent. recedunt à libr, & peccant in sanctissimos Attici mores, à cuius moderatissimo inger nimium abfuit hæc ambitio. Scio equidem & feminis statuas olim positas: Plinius libro XXXIIII. *Exstant*, inquit, *Catonis in censura vociferationes mulieribus Romanis in prouinciis statuas poni*: sed hoc insolens Prætoribus ipsis, nedum in homine priuato. Ad summam, si Atticu noui; crucem ille potiùs sibi, quàm statuam vxori. Emendatio nostra ritu veteri est. quo receptum, vt in statuis inscribendis, cum nomin caussam exprimerent habiti honoris. Adde quòd inuidia minor, si vtutes ipsæ quasi consecrarentur, non ij qui exercuissent. Sic Aram Clementiæ, & Adoptioni in Tacito: Prouidentiæ Tiberij Cæsaris, Piet Augusti, Clementiæ, Securitati, & sexcenta id genus legimus in nummis & spectionibus vetustis. Nec alia mens verborum Ciceronis, exim illa epistola ad Q. Fratré: *Quare cùm istis in vrbibus cum summo imperio potestate verseris, in quibus tuas virtutes consecratas, & in Deorum num*

Feminis statuæ posita.

Mos vetus inscribendi statuas.

Cicero explicatus.

colloc-

locatas vides. Fidei igitur T. Pompónij Attici inſcripta ſtatua titulo ...erito, quia Athenienſes pecunia, frumento, aliiſque rebus iuuerat, ...mma comitate & fide.

CAPVT XV.

...eterum legum de re agraria aliquot capita, niſi fallor, publicè nondum viſa. Ea ad priſcam ſcripturam variè correcta.

PVLCHRÆ, ita me Deus amet, reliquiæ in manus meas venerunt, celebris illius legis Mamiliæ, Fabiæ, Roſciæ, & aliarum aliquot, quæ ...rem agrariam, legum. quas, iniquus ſim, ſi debeam diutiùs ſtudioſæ ...s & antiquitatum iuuentuti. Excerpſi eas è libro manuſcripto, in quo ...iunctim varij De Finibus & Re agraria ſcriptores. qui lucem adhuc ...i non viderunt, & ſpero viſuros breui, opera C.V. Franciſci Nanſij ...ici noſtri; apud quem ſcio adſeruari ſimile volumen. Nam ea Fronti- ...& Ageni Vrbici quæ exſtant, mera nugamenta ſunt prę iſtis. Codicem ...m ego vſus ſum, is, pleraque in parte, fuit grandi littera Romana: & ...o, ordine inſerti libri iſti & ſcriptores:

M. Iuni Nilſi. *Index ſcriptorum Agraria rei.*
Aprofoditi.
Betruui Ruſi Architectonis.
Iuli Frontini (aliàs *Frontonis*) *De agrorum qualitate.*
Hygini Conſtitutio.
Ageni Vrbici, De controuerſiis agrorum.
M. Varronis, De Geometria.
Hygini De limitibus.
Hygini De diuiſionibus agrorum.
Hygini liber Gromaticus.
Balbi liber ad Celſum. Expoſitio & ratio omnium formarum.

...ita hæc legum electa ſunt è libro Hygini De limitibus, qui caſu bis ...odem volumine deſcriptus: & ideò, quidquid altera lectio mutabat, ...atum mihi cum fide infrà. Eum Hyginum referre aliqui videntur ad ...em Auguſti: ego clarè colligo vixiſſe eum in imperio Traiani. Nam ...itecce ipſe: *Nuper quidam euocatus Auguſti, vir militaris diſciplinæ, ...eſſionis quoque noſtræ capaciſſimus, cùm in Pannoniam agros veteranis ex ...ntate & liberalitate Imperatoris Traiani Auguſti Germanici adſignaret.* ...ninat Traianum, vt vides; & ait, Nuper. Nunc pono leges ipſas: & ...ram, quæ digna nota. *Ætas Hygini indicata.*

LEX MAMILIA. ROSCIA PEDVCAEA. ALIAENA. FABIA. [a]K. III.

Quæ [b] *coloniæ lege deducta, quo iure munic pium, præfectura, forum & conciliabolum cor stitutum erit, qui ager* [c] *inter adfines eorum eri qui termini in eo agro statuti erunt, quo in* [d] *terminus non stabit, in eo loco* [e] *his cuius s ager erit, terminum* [f] *restituendum* [g] *curatoq recta autum actum esse vellit. idque magestr tus qui in ea colonia, municipio, praefectur iurisdicundi praeerit,* [h] *facto vti fiat.*

K. IIII. *Qui limites* [i] *decimani qui in lege d ducti erunt,* [k] *quacumque posse limites in agro erunt, qui ac lege ager* [l] *cunditus adsign tus erit, niquis eos limites* [m] *decimanos non o sequi, neuae quit in eis molitum nec eo quit i oppositum habet, neuae eos arato, neuae eas f sas optorato. neuae qui sepito quo minus* [n] *su tener aquai replere possit. Si quis aduers ea quid fecerit, in* [o] *res singulas quotiens cu que fecerit,* VIII. S. *colonis, municipib* [p] *eis aque in quorum agro id factum erit,* [q] *d inde esto. pecunieque qui volet petitio ac l esto.*

K. V. *Qui ac lege coloniam deduxerit, mu cipium, praefecturam, fora, conciliabola con tuerit in eo agro, qui ager intra fines* [r] *eius coloniae, municipij, fori, conciliaboli praefectu* [s] *erint, limites decimanoque vt fiant termi que statuantur curato. quique fenes statue fines* [t] *orum sua acto, dum ne extra agrom c nicum* [v] *territorium vt fines ducat, quique minias lege statuti erunt, nequis eorum q* [x] *cicito, neuae loco moueto insciens dolo m si quis aduersus ea fecerit, in terminos sing*

[a] id est, Kaput tertium. ita enim prisci scribebant. sic mox, K. IIII. & K. V.

[b] Ex alia lectione scribend. *colonia hac lege deducta, quódue.*

[c] Lege, *intra fines.* vel potiùs ad scripturam veterem, *intera* ita dicebant, vt apud Lucret. non semel, *supera.*

[d] *loco*, scribe.

[e] Valet, *is cuius suprascriptus.*

[f] Melius, *destituendum.*

[g] Non facilè me extrico: tamen puto sic, *curato. vtique recta actum pactum esse velit.* Tale aliquod geminatum verbum fuit.

[h] *facito.*

[i] Fortè, *decimaniq;.*

[k] Legerim, *quacumque fossæ, limites.* idem Hyginus alibi agros finit terminis, arboribus, superciliis, vepribus, fossis. Alia tamen lectio, *quicumque possis.* Fortè, *quicumque positi.*

[l] Scribo, *cumque datus.*

[m] Me iudice hæc omnia scribenda, *decimanósue obsepito, néue quid in eis inolitum, néue quid ibi opsitum habeto.* Inolitum, ad arbores pertinet; obsitū, ad fruges. Vide infrà.

[n] Lego, *suo itinere, aqua ire fluere possit.* vt apud Frontinum in S. C. *quò minus ex aqua ire, fluere, cadere.*

[o] Malim, *in ter. singulos.* id esset, terminos singulos. vt hac ipsa lege, infrà.

[p] Alia scriptura, *eis adque.* puto antiquos vsurpasse, Eis atque, pro Eisque.

[q] Facilis emendatio. Notæ enim fuerunt, *d.d. esto.* id est, *dare damnas esto.* Formula prisca, quam non cepit quisquis hic exscriptor.

[r] Lego, *eiusce coloniæ.*

[s] Verius, *erit:* & statim, *decimaníque.*

[t] Similis alia lectio, nisi quòd *horum* habet. Ego hîc prorsus nihil video.

[v] Scrib. *territoriúmue, fines.*

[x] Fuit, *eicito.* & statim, *sciens*, non *insciens.* ex altera scriptura & sententia.

os eiecerit loco mouerit[a] *insciens D. M.*
r est dummodo SS. V. M. N. in publicum
um quorum intra fines his ager erit[b] *ad-*
p. deque ea re[c] *curatores quae hac lege rit*
iisdictio[d] *reciperatorumque ratio adicitio*
p. Cum curator hac lege non erit, tum
icumque magistratus in ea colonia, muni-
io, foro, conciliabolo, praefectura, iuris-
undi praeerit, eius magistratus de ea re
iisdictio iudicisque datio adictio esto. in-
p eam rem his qui hac lege iudicium de-
it testibus publicis dumtaxat[e] *inter sin-*
us SS. X. *milia*[f] *denuntiandi haecessan-*
u facito, ita vti è rep. fideque sua vide-
ur. & si duo[g] *sunt de ea pecunia petie-*
t condemnatus erit, eam pecuniam ab[h]
em vt denique eius primo quoque tem-
e exigito. eiusque pecuniae quod receptum
, partem dimidiam[i] *& huius vnius ope-*
a maximè his condemnatus erat, partem
idiam in publico redigito. quo in loco ter-
us[k] *haberit si quis in eum locum termi-*
a[l] *restituere volet,*[m] *summa & sine frau-*
ua licito facere, neuae quid cui his ob eam
e hac lege damnas esto.

[a] Imperitum glossema. Concepta lex fuit, *sciens d. m. s* S. V. *M. N.* Id est, *dolo malo, sestertium quinque millia nummum.* Boni viri, D. M. dummodò interpretabantur; & inde in contextum venit glossa, quam eiicies.

[b] Error qui suprà. scribe, *d. d. esto.* dare damnas esto.

[c] Lego, *curatoris qui h. l. erit.*

[d] Alia lectio. *reciperatorúmque.* XX. *datio.* scribe etiam, *addictio*

[e] Legerim, *in ter. singulos.* id est, in terminos, vt suprà.

[f] Non tolero hoc monstrum lectionis. Aliàs scribitur, *denuntiandi actestante.* Lego, *denuntiandi potestatem.* Apud Probum de Notis: *Quantrea res erit, tanta pecunia iudicium recuperatorium dabo, testibúsque dumtaxat decem denuntiandi potestatem faciam.*

[g] Iterùm nodus, quem conabar sic euoluere: *& si duo simitu de ea p. petierint condemnatiue erunt.* vel potiùs, *de ea pecunia petita condemnati erunt.* Nam altera lectio, *petita erint* habet. pro *petierint.* Alij hæc scribunt, *& si is vnde ea pecunia petita erit, condemnatus erit.* fortasse rectiùs.

[h] Etiam hæc ad priorem sententiam sic aptabam, *ab eodem aut denique eis, primo.* Discrepat tamen scriptura alia, *ab eodem vt bonis sub eius.* Quidam, *ab eodem déue bonis eius.*

[i] Emendo, *ei cuius vnius opera maximè.*

[k] Censeo leg. *haud erit:* vel, *aberit.*

[l] Melius, *destituere.*

[m] Subolet error ex notis. & scriptum fuit, *S. M. & sine fraude.* id erat, *Sine malo.* Tale quid sanè sententia flagitat. Et statim, *liceto.*

)ixi ad hanc legem quæ sciui, quæ potui. Reposui suprà vocem Inoli-
n, *néue quit in eis inolitum, neue quit ibi opsitum habeto.* tamen alia le-
, *molestum*, sed vera, puto, emendatio mea; quam ad hunc Liuij lo-
n velim pertingere, lib. XXXIX. *Aquam publicam omnem, in priuatum*
icium fluentem aut agrum, ademerunt: & quæ in loca publica inædificata
olitáue priuati habebant, intra dies XXX. *demoliti sunt.* scribique, *in-*
cata, inolitáue. Agellius lib. XII. *Natura, quæ nos genuit, induit nobis*
uítque amorem nostri & caritatem. Etsi immoliendi etiam verbum
nam haud vsquequaque. Videntur sanè ea verba solemnia in legi-
id vetandum, nequid ædium priuatarum, neu quid arborum, in loco
ico esset.

CAPVT.

CAPVT XVI.

Ex Annæi Senecæ Epistolis complures loci. Ladas cursor. Exsaniari. De Turdo, prouerbium. Oculifera, & alia plura.

LEGEBAMVS nuper Annæi Senecæ librum, qui Epistolarum in scriptus est; & compluria in eo offendimus digna nota, nec nota prioribus Aristarchis. Ea ego hoc capite, non distinctè nec per parte sed vna, quod dicitur, pertica admetiar.

Epistola LXXXIIII.

Marcum Antonium quæ alia res perdidit, & in externos mores ac vitia n. Romana traiecit, quàm ebrietas? Nec minor vino Cleopatræ amor. Hæc i lum res hostem reip. hæc hostibus suis imparem reddidit, hæc crudelem f cit, cùm capita principum ciuitatis cœnanti referrentur, cùm inter appar tissimas epulas luxusq́; regales ora ac manus proscriptorũ recognosceret, cù vino grauis, sitiret tamen sanguinẽ. Intolerabile erat quod ebrius faciebat sobrius faceret: quantò intolerabilius, quod hæc ipsa in ebrietate faciebat?

De M. Antonio acutus locus. Disertus locus; vt Seneca in reprehensionibus plerumque. Postrem nulli rei, quæ emendo, *Intolerabile erat quod ebrius fiebat: quanto intoler bilius, quod hæc ipsa i.e. faciebat?* Præiuit mihi vnicus liber, in quo vest gium non est pessimarum vocum quas eieci. Sententia patet. Into rabilis, in Antonio, & in Triumuiro reip. constituendæ, ebrietas: quan intolerabilior in ebrietate crudelitas?

Epist. LXXXVI.

Quantulum autem sapienti damus, si imbecillimis fortior est, & mæstissi lætior, & effrenatissimus moderatior, & humillimis maior? Quid si mi tur velocitatem suam laudans, ad claudos debilésque respiciens?

Ladas cursor. Noli dubitare quin scripserit, *velocitatem suam Ladas.* Ladæ cursoris p uerbio celebrata velocitas est: & per hanc vocem vide quàm acut sensus.

Epist. LXXXVII.

At nunc quis est, qui sic lauari sustineat? pauper sibi videtur ac sordid nisi parietes magnis & pretiosis orbibus refulserint, nisi Alexandrina m mora Numidicis crustis distincta sint, nisi Thasius lapis, quondam rar in aliquo spectaculum templo, piscinas nostras circumdederit, in quas mu sudatione corpora nostra exinanita demittimus.

Exsaniare, proba vox. Verbum vetus præferunt aliquot mei libri, *corpora nostra exsaniata.* E saniare, saniem tollere. Celsus de morsu rabidi canis, *Sal enim exsan* Indubiè Seneca ita scripsit: & reuocandum in vsum probissimum v bum. Simile mendum in hac sanie, apud eumdem scriptorem, Epist XCVI. *Et antiqui medici nesciebant dare cibum sæpius, & vino fulcire ve cadentes: nesciebant sanguinem emittere, & diutinam ægrotationem balne doribúsque laxare.* Legendum, *saniem emittere,* & referendum ad h morem in balneis sudandi. Seneca alibi, *Quid mihi cum istis calent stagnis? quid cum sudatoriis, in quæ siccus vapor corpora exhausturus incl tur?* Sanguinis missionem qui ignaram putat medicis antiquis: dig cui ipsi sanguis, sed à capite, mittatur.

Seneca alibi emendatus. Mos sudãdi in balneis siccis.

Epist.

Epistola XXII.

Interim, quod primum est, impedire te noli; contentus esto negotiis in quæ descendisti, vel quod videri potest maius, incidisti. Non est quod ad vlteriora nitaris, aut perdes excusationem, & apparebit te non incidisse.

ibris aliquot abest, τὸ *potest*. Irrepsit, & omnino scribe, *vel, quod vide- mauis, incidisti*. Acutè lusit in vocibus. Descendere & Incidere. Clara s ex sequentibus. *Glossema remotum.*

Epistola LVI.

Speluncæ sunt duæ magni operis, laxo atrio, paries manufactus: quarum altera solem non recipit, altera vsque in Occidentem tenet. *De villa Vatiæ loci duo.*

Et statim,

Has laudes eius ipse noui: nunc esse illas totius anni credo. Occurrit enim Fauonio, & illum adeò excipit, vt Baias neget.

escriptio est villæ Seruilij Vatiæ. Prima lego, *laxo atrio, pares manu- ctis*. Speluncas enim natiuas fuisse vult, sed tam eleganti ingenio lo- vt prouocare possent omnes manufactas. Posteriora in mss. reperio, *se noui: esse illam totius anni credo*. Optimè, si scribas, *esse villam*. & strà, *vt Baiis neget*.

Epistola LXVI.

In locum stili sermo successit: ex quo eam partem ad te perferam quæ in lite est. te arbitrum adduximus: plus negotij habes, quàm existimas.

epone phrasin fori veteris, *te arbitrum adigimus*. quæ nota iam ex Ci- crone & Ic^tis. *Prisca Phrasis reposita.*

Epist. LXXXVII.

Hæc si nimium tristia tibi videbuntur, villæ imputabis. in qua didici ab AEgialo, diligentissimo patrefamilias, quamuis vetus arbustum posse transferri. Hoc nobis senibus discere necessarium est, quorum nemo non oliuetum alteri ponit. Quod vidi, hoc dico: illud arbustum trimum & quadrimum haud fastidiendi fructus autumo,

Depone, te quoque proteget illa, quæ
Tarda venit seris factura nepotibus vmbram.

vt ait Virgilius noster. qui non quid verissimè, sed quid decentissimè diceretur, adspexit: nec agricolas docere voluit, sed legentes delectare. Nam, vt omnia alia transeam, hoc quod hodie mihi necesse fuit deprehendere, adscribam:

Vere fabis satio est: tunc te quoque medica putres
Accipiunt sulci, & milio venit annua cura.

Annuo tempore ista ponenda sunt: & an vtriusque verna satio sit, hinc æstimes licet. Iunius mensis est, quo tibi scribo, iam procliuus in Iulium. Eodem lie vidi fabam metentes, & milium serentes.

ngè diuersam lectionem haurio ex libris: *Quod vidi hoc dico: illud ar- tum trimum aut quadrimum fastidienti fructus Autumno deponere. Te que p. i.* Ita mei manuss. nisi quod, *arborum*; vnde ego, *arboretum*. equentibus prorsus lego, *An vno tempore ista ponenda sint*. & paul- ntè, *reprehendere:* valdè apposite ad sententiam. Ecce enim, vt liben- antiquos, sic Virgilium hic noster tangit, tamquam agrariæ rei pa- peritum: quoniam scripsisset milium & fabam sub idem tempus . Sed me herclè calumniatur, aut ludit iste Socrates. Milium ex iis *Virgilium Seneca reprehendit, non optime iure.*

Ee quæ

quæ trina tempestate anni seruntur, æstate, hieme, vere: in Italia tamen plurimùm, æstate. Quam solam sationem hîc Seneca agnoscit. At tu vide Plinium lib. XVIII. cap. VII. & liberabis facilè Virgilium huius culpæ.

Epist. XCVII.

Hi qui iactantur, & per operosa atque ardua, sursum deorsum eunt, fortes viri sunt, primoresque castrorum. Isti quos publica quies aliis laborantibus molliter habet, turturillæ sunt, tuti contumeliæ caussa.

Obscurus locus; ad illustrandū aliqua coniectura.

Hærere in hac voce necessum est, qui nusquam hærent. Pincianus, vir egregius & doctrina minimè ventosa, legebat, *Tutilinæ sunt*, allusione ad Deam priscam, cui nomen à tutando. Non conuenit. in vitium enim hæc Seneca dixit, non in laudem. Aptius fortasse ego, *Turdi illi sunt*. Turdum reperio paullo supra eam ætatem hominem mollem, & infamis cuiusdam ignauiæ. Quid autem, si nomen eius abiit in dictum vulgi? qualia quædam ex ima plebe scriptor hîc aliàs vsurpat. Verba Senecæ patris sunt libro IX. Controu. IIII. *Oppressi sunt in templo ab omni multitudine, quæ postulabat vt Romam Sabinus cum Turdo proficisceretur. Erat inter infames maximè & inuisos homines Turdus. Cùm Turdus promitteret iturum se, Sabinus, silentio facto, ait, Ego ad Cæsarem non sum iturus cum mattea.* Ex quibus clarum de infami mollitie huius Turdi: fortasse & tota illa cum Sabino actio caussam aut principium huic adagioni dedit. Et herclè tam magis cogito, tam magis probo.

Epistola CI.

Desit sanè varietas marmorum, & concisura aquarum à cuniculis interfluentium, & pauperis cella, & quidquid aliud luxuria miscet.

Laquearia in ædibus.

Ausim legere, *concisura laquearium cubiculis interfl.* Certè manusf. ferunt *cubiculis*.

Epistola CIII.

Magna & generosa res est humanus animus: nullos nisi communes cum Deo sibi poni terminos patitur. Primum humilem nō accipit patriam, Ephesum aut Alexandriam, aut si quod est etiamnum frequentius, oculis lætius vectis solum.

Emendo, *frequentius incolis, lætius tectis solum*. Hæc sanè opidorum ornamenta, multitudo ciuium, amœnitas ædificiorum.

Epistola CIX.

Cùm ad hanc eandem lectionem philologus accessit, hoc subnotat, duos Romanos reges esse, quorum alter patrem non habet, alter matrem. Nam de Seruij matre dubitatur: Anci pater Marcius Numæ nepos dicitur.

Ex historia Seneca correctus.

Veruecium caput, quisquis corrupit. Nónne aduersum mentem Senecæ disertè ista? Negabat alterum regem, id est Ancum, patrem habuisse: ecce nominat Marcium. Discant à me & à libris scribendum, *Anci pater nullus, Numæ nepos dicitur.* Nam Anci Marcij pater ambigitur: satis habent Liuius & Dionysius dixisse Numæ nepotem.

Epist. XXXIII.

Continuum est apud nostros, quidquid apud alios excerpitur. Non habemus itaque ista odorifera, nec emptorem decipimus, nihil inuenturum cum intrauerit præter ea quæ in fronte suspensa sunt.

Nouum, sed idoneum planè verbum suggerunt libri, *ista oculifera*. vt M-

Modius noster repperit; *ocliferia*. Germana lectio. Sic appellat signi-ranter, illa quæ ad speciem in fronte tabernarum cum titulis expo-unt: quæ incurrunt in transeuntium oculos, & emptorem alliciunt. iusmodi, inquit, inuitamenta in nostra secta Stoica non reperies. Cu-ulaui hoc capite plura; nec pœnitet. rem enim dedi. Pœnitet popula-um aliquot adolescentium meorum, qui Lectori, post magnifica pro-issa, non aliud quàm nugas diuendunt, & nebulas in pariete pictas. sic pergitur: quod Domitius Afer in re simili, non meritò ego dicam? *ntumuiri, hoc artificium periit.* *Oculiferæ, noua & nō infecta vox.*

CAPVT XVII.

De lecto Aduerso, planè & dilucidè dictum. Laberius & Spartianus correctus. Horatius illustratus. Item occultior mos texendi in atrio telas.

DVPLEX mos apud Asconium tangitur in Miloniana enarratione: de quorum altero, non omnia dicta sunt; de altero, quod sciam, nil. Quem vtrumque hoc capite clariorem faciam,

Quàm solis esse radij, cùm sudum est, solent.

Verba Asconij sunt: *Deinde omni vi, ianua expugnata, & imagines maiorum deiecerunt, & lectulum aduersum vxoris eius Corneliæ, cuius castitas pro exemplo habita est, fregerunt: itemq; telas, quæ ex veteri more, in atrio texebantur, diruerunt.* Quæritur de Lecto aduerso. ego censeo eumdem prorsus fuisse cum lecto Geniali. Nouæ nuptæ lectus sternebatur magnifico apparatu, quem Catullus descripsit, & Lucanus in II. *Lectus aduersus idē cum Geniali.*

——— Gradibúsque acclinis eburnis
Stat thorus, & picto vestes discriminat auro.

Lectus in nuptiis ipsis, Genialis dicebatur: vel quia Genio & Iunoni ster; vel ominis caussa, à genendo. Arnobius, *Cùm in matrimonium conuitis, toga sterniitis lectulos, & maritorum Genios aduocatis.* Iuuenalis,

——— Tyriúsque palam Genialis in hortis
Sternitur. ———

post nuptias, idem mutato nomine plerumque, Aduersus; vel etiam Genialis. Caussa alterius nominis, quòd hunc lectulum religiosè seruari mos fuit, & in atrio collocari, ianuæ exaduersum. scilicet coniugij monimentum, & quasi pignus. Ab ea positura, lectus Aduersus. *Situs lecti Genialis, & cur Aduersus dictus.*

Laberius.

Nunc lentus es tu, nunc tu súsque déque fers.
Materfamilias tua in lecto aduerso sedet,
Seruos sexcentis verbis nefariis vtitur.

Laberij versus correcti.

Sic eos versus apud Agellium lego, expleto vltimo auctoribus libris. Seruos pro Seruus. Cuique autem matronæ suus hic lectus; & in nouo coniugio, nouus. Cicero pro A. Cluentio: *Lectum illum Genialem, quem biennio antè filiæ suæ nubenti strauerat, in eadem domo sibi ornari ac sterni, expulsa atque exturbata filia iubet.*

 Pro-

Propertius.

Nova uxore, novus Genialis lectus.

Seu tamen aduersum mutarit ianua lectum,
Sederit & nostro cauta nouerca thoro:

Idem erat, si dixisset, Lectum Genialem. Ducta enim vxore alia, nouu Genialis lectus: & is post nuptias, Aduersus. Quòd seruarint hunc Genialem lectum, discimus ex Lampridij Alexandro, qui inter omina imperij ponit, *quòd Tabula Traiani Imperatoris, quæ Geniali lecto patris imminebat, dum mater eum in templo pareret, in lectum decidit.* Ecce. diu post coniugium ista: & tamen mentio lecti Genialis. Nec alium intellegere est, quàm hunc Aduersum qui in atrio: vbi item imagines magnorum virorum ponebantur. Sed quod ait, *Geniali lecto patris*; videndum ne potius sit, *lecto matris*. Lectulos enim istos matronis adtribui, non maritis perpetua obseruatio est: & id clarum ex locis quos adduxi. De eodem lecto capio Horatij illud,

Is seruari solitus.

Lampridij non certa lectio.

Horatius explicatus.

——– *Lectus genialis in aula est?*
Nil ait esse prius, melius nil cælibe vita.

Tenebrosum sanè locum, nisi lucem capiat ab hoc ritu. Coniugij verissimum & proprium signum lectus Aduersus. ideò Poëta signum pro re vsurpans, Age, inquit, maritus est quispiam? lectum Genialem in atrio adspicit? malit cælebs esse, & tædium fatetur eius vitæ. Quàm aptum autem ad hunc morem quod addit, in aula? Nam Aula profectò hîc atrium. Glossæ priscæ, αὐλὴ, *atrium*. Addo iam dictis, hunc lectum non tam ad vsum, quàm ad religionem seruatum fuisse: aut si ad vsum, non promiscuum coniugum, sed matronarum tantùm, quæ in eo solitæ sedere, & operas eas edere quas nunc dicam.

Aula propriè idem quod Atrium.

Matronæ sedebant in lecto Aduerso.

Ideò bene Propertius,

Sederit & nostro cauta nouerca thoro. & Laberius,
Materfamilias tua in lecto aduerso sedet.

Mos texendi in atrio telas.

Transeo ad morem alterum, qui est de texendis in atrio telis. Eum sic explico: Lanificium Romanis antiquis impensæ curæ. docent nuptiæ, in quibus sponsæ colus præferebatur cum lana; cingulum erat è lana; postes velati lana; omnia videlicet signa & indicia matronis operæ futuræ. Lanam enim domi sedulò exercebant, telam texebant, cōficiebant vestem. Et hæc omnia matronæ etiam primi ordinis. Laudabile hercle si quod aliud Romæ, institutum: cuius tamen ignoratio ansam quibusdam præbuit mutandi Suetoniani loci in Augusto cap. LXXIII. *Veste non temerè alia quàm domestica vsus est, ab vxore, & sorore, & filia neptibusque confecta.* Tentarunt enim legere, *Veste non temerè alia domestica vsus est, quàm ab vxore.* ad discrimen, inquiunt, Forensium, quas putant sumpsisse eum, credo, extraneo aliquo vendente. Errant. ego non imminuo laudem Augusti: & verisimile optimum patrem familiàs seruasse domi morem antiquum, vt feminæ lanam traherent & facerent vestem. Itaque eam domesticam intellegit, quæ domi confecta. Indicat idem Suetonius cap. LXIIII. *Filiam & neptes*, inquit, *ita instituit, vt & lanificio adsuefaceret.* Nec miremur. Textrina enim, & quidquid ad perficiendam vestem, olim muliebre opus. Eiusmodi igitur operas, nere, texere, suere

Lanificium & textrina Rom. mulierum.

Suetonius explicatus.

exerc-

xercebant in primore parte ædium, id est, in atrio: scilicet ad testificandum diligentiā suam, siue ad exemplum. Arnobius aduersum Gentes libro II. *Matresfamilias vestræ in atriis operantur domorum, industrias testificantes suas.* Æmilius Probus in Præfatione, *Quem enim Romanorum pudet vxorem ducere in conuiuium? aut cuius materfamilias non primum locum tenet ædium, atque in celebritate versatur?* Primum locum ædium, cape, atrium. De his igitur telis quas Cornelia cum ancillis texebat, intellego [l]qui Asconium. Asconium, quem scripsisse temporibus Claudij Imp. [f]io, & perfamiliarem fuisse Silio Italico poëtæ. qui haud dubiè ad gra[ti]am amici sui inseruit duodecimo Punicorum hos versus: *Et Arnobius.* *Item Æmilius.* *Ætas, obiter, Asconij; & Silij de eo elegās elogium.*

Polydamantæis iuuenes Pedianus in armis
Bella agitabat atrox; Troianáque semina & ortus,
Atque Antenorea sese de stirpe ferebat.
Haud leuior generis fama: sacroq́ Timauo
Gloria, & Euganeis dilectum nomen in oris.
Huic pater Eridanus, Venetæq́ ex ordine gentes,
A'que Apono gaudens populus: seu bella cieret,
Seu Musas, placidus: doctæq́ silentia vitæ
Mallet, & Aonios plectro mulcere labores.

Quibus argutè sanè, & quasi aliud tractans, mores, patriam, ingenium, [e]ius Asconij descripsit. quod in aliis factitasse eum reperio aliquot [p]rætereà locis.

CAPVT XVIII.

[A]ppuleius variè correctus. De clauis in cruce. Plauti versus emendatus, & Martialis. Mos tangendi oculos. Jusiurandi etymon. Principes Africæ. Appuleius non seruus.

APPVLEII grauiora quædam intexere huic capiti constitui, & hanc operam gratificari doctis. Tantùm doctis, quos magni facere scri[ptorem] illum, & multa haurire cottidie ex eius fontibus, satis mihi con[stat]. At vos Tulliani pueri, Bonum factum, si hoc caput non tangetis.

Lib. III. Milesiarum:

[I]nstruxit feralem officinam omne genus aromatis, & ignorabiliter lami[n]is litteratis, & infelicium nauium durantibus clauis defletorum, sepulto[r]um etiam cadauerum expositis multis admodum membris: hîc nares & di[g]iti, illic carnosi claui pendentium: alibi trucidatorum seruatus cruor, & [e]xtorta dentibus ferarum trunca caluaria.

[D]e officina illa magica loquitur, & eius ornamentis. Initio scripserim, [in]*felicium manium durantibus caluis.* Calua, κράνιον apud Liuium & Ca[...]m grammaticum. In clauis pendentium qui sequuntur, ridiculus est [B]eroaldus. Intellegit vlcera illa vel tuberculos, qui pedibus innascuntur, [cu]m magna molestia ingredientium: qui medicis Clauiculi & Claui. [...]r Aristarchi! Nos scimus Appuleium de clauis eorum loqui, qui in [cruc]e mortui: ad quam suffigi corpora solent quaternis clauis. *Calua mortuorū. Claui pendentium: in iis error Beroaldi.* *Quot clauis in cruce, olim.*

Plautus, Mostellaria.

Ego dabo ei talentum, primus qui in crucem excucurrerit:
Sed ea lege vt offigantur bis pedes, bis brachia.

Seneca, De Vita beata, cap. XIX. *Cùm refigere se crucibus suis conentur in quas vnusquisque clauos suos adiicit.* Plinius lib. XXVIII. cap. IIII. *Item in quartanis fragmentum claui à cruce, inuolutum lana, collo subnectūt.*

Transfigi manus & pedes soliti. Transfigi autem in seruili illo supplicio manus & pedes solere, docent sacræ historiæ: & Appuleius clarè lib. IIII. *Paullatim Chryseros adrepit grandiq; clauo manū ducis nostri, repentè nixu fortiß mo, ad ostij tabulam adfigit, & exitiabili nexu patibulum relinquit.* Patibulum, id est, ita adfixum quemadmodum in patibulo sontes solent. Eadem significatione Plautus dixerat Carbonaria, *Patibulus ferar per vrbem, deinde suffigar cruci.* Agnoscit enim Nonius Patibulum ibi genere masculino. Tamen in vulgatis eius libris scribitur, *Patibulum ferat per vrbem:* vt sentio, mendosè: nisi tamen scribas, *suffigat cruci.* ita recidet res eôdem. Clauos igitur pendentium in cruce, intellegit scriptor Milesius: & ideò rectè additum, carnos.

Nonius correctus.

Claui in suspendiosis. Aliàs, clauos etiam reperies in suspendiosis: ad quos alligabant scilicet restim. inscriptio vetus, ATIMETO. LIB. CVIVS. DOLO. FILIAM AMISI. RESTEM. ET. CLAVOM. VNDE. SIBI. COLLVM. ALLIGET. Ammianus: *Repertúmque funiculum, quem finiendæ vitæ parauêre casus, de clauo parieti affixo suspendit.* Simile illud legatum fuit apud

Coniectura in Martialis versu. Martialem, lib. IIII.

Nihil Amiano præter aridam restem
Moriens reliquit vltimis pater ceris.

Restem enim lego, non vestem, vt vulgus interpretum sine argutia vll.

Redeo ad Appuleium, qui eodem libro ait,

Tandem denique reuersus ad sensum præsentium, arrepta manu Fotidis, & admota luminibus meis: Patere oro te, inquam, dum dictat occasio, magno & singulari me affectionis tuæ fructu perfrui, & impartire nobis vnctulum indidem, per istas tuas papillas, mea mellitula; tuúmque mancipium irremunerabili beneficio tibi perpetuò pignora.

Mos tangēdi oculos in obtestatione. Lego, *per istas tuas pupillas.* Modus rogandi per oculos satis notus: vti & iurandi, ex Petronio, Propertio, Plauto. Eum ergo hîc restituamus, maximè cùm præcesserit, *admota luminibus meis manu.*

Lib. I. Floridorum, ab initio,

Vt fermè religiosis viantium moris est, cùm aliquis lucus aut locus sanctus in via oblatus est, votum postulare, portum apponere, paullisper adsidere.

Donum apponere in via. Prisca scriptura, *pomum apponere.* Facio ego, *donum.* suadente Appuleio ipso in Apologia I. *Similiter si posueris donum aliquod, si sacrificaueris, si verbenam sumpseris.* Florid IIII.

Eorum ego sermonem ratus & vobis auditu gratissimum, & mihi compositu congruentem: & dedicatur religio summo in principio libri ratio, quemadmodum ex his qui mihi Athenis condidicêre percontari à Persio Græcè, &c.

Nihil potest corruptius. Emendo, *& vobis auditu gratissimum, & mihi compositu congruentem, & dedicatu religiosum, in principio libri facio quendam ex his,* &c. De dialogo suo loquitur, & caussis eius componendi & fac,

cio inquit, in principio loquentes tales & tales. Non Æsculapius me- *Dialogus quidā Apuleij, & eius principium.*
us huic loco fecerit medicinam.

Libello, De Deo Socratis,

Si nemo huic capiti crediderit, quis pro te deus fidem dicet? An vt ferocissimo Mezentio dextra & telum quod missile libro? Apagesis tam cruētos deos, dextram cædibus fessam, & telum sanguine rubiginosum. Vtrumque idoneum non est per quod adiures, vt ve per ista iurent, cùm sit summi deorum hic honor proprius: Nam & iusiurandum dicitur, vt ait Ennius. Quid igitur iurabo? per Iouem lapidem Romano ritu?

icit iusiurandum summi deorum esse proprium: & id verbis Ennij *Iusiurandi subtile etymon.*
obatum vult. Vbi ergo illa? Nam quæ sequuntur, nihil ad eam senten-
m. Censeo scribendum, *Nam & Iouis iurandum dicitur, vt ait Ennius.*
randum per Iouem esse, id est summum deorum, à verbo ipso colligit:
ia formata vox quasi Iouisiurandum sit. Ennij versum quem intelle-
, ecce apud Ciceronem, *Fides alma, apta pennis, iurandum Iouis.* Potuis-
etiam adducere Næuij versum, *Ius sacratum Iouis iurandum sagmine.*
otetur ergo nouitas & argutia huius etymi.

Ibidem, infrà,

Neque enim pro maiestate deûm cælestium fuerit, vt eorum quisquam vel Annibali somnium pingat, vel Flaminio hostiam corrodat, vel Accio Nauio cotificet, vel Sibyllæ fatiloquia versificet.

oli ambigere quin scripserit, *vel Attio Nauio cotim sicet:* antiquè, pro *Reiectum barbarum verbum.*
cet. Inde monstrum verbi propagatum in omnes libros.

Initio libri III. Florid.

Priusquam vobis occipiam, Principes Augusti, gratias agere, ob statuā quam mihi præsenti honestè postulastis.

d Carthaginienses hæc dicuntur, in Carthagine vrbe: & vnde huc *Principes Afr. titulus proprius Carthaginiensis.*
incipes Augusti? Profestus sanè Appuleius, si titulum regibus Roma-
proprium tribuit suæ genti. Sed error ex notis. Scripsit, *Principes Af.*
erat, Africæ. Ea quidem legitima illo æuo appellatio Senatus popu-
ue Carthaginiensis. Tertullianum librum De Pallio orsus est. *Prin-
es semper Africæ, viri Carthaginienses.* Ipse Appuleius infrà, *Is etiam
dator mihi apud Principes Africæ viros quodammodò exstitit.*

Apol. I.

Falsi, quòd leporem marinum esse dixerunt, qui alius omnino piscis fuit, quem mihi Thenus conseruus noster medicinæ non ignarus, vt ex ipso audisti, vltrò adtulit ad inspiciendum.

is mihi in naribus. Quid? Seruus vt fuerit Appuleius? Id enim, si *Non seruus Appuleius.*
d sapio, verba illa euincunt, *conseruus noster.* Nam conserui, qui vnà
iunt, vt condiscipuli, conliberti. Crimen librariorum: & quo nun-
m eos soluat Lua mater. Emendo libens, *Themison seruus noster.* Ni-
verius. Themisones aliquot inter primores medicos: ideò medico- *Themison medicus.*
pueri amabant id nomen. Iuuenal.

Quot Themison ægros Autumno occiderit vno.

illi balathrones iterarunt hoc conuicium infrà, *Piscem, inquiunt, cui nisi malæ, proscidisti, quem tibi Thenus conseruus adtulit?* Pariter
scriben-

scribendum, *Themison seruus*. Appuleius quidem tantum fuit à seruo vt stirpem suam vbique iactet: patrem Theseum .II. virum Madaurensem, proauum Plutarchum celebrans.

CAPVT XIX.

De Lectica & Sella prisci ritus. Quando cœperint. Earum forma discrimen. Catullus & Martialis explicati. Gracchus correctus & Propertius. Variorum scriptorum loci explicati.

LECTICÆ & Sellæ apud veteres frequens mentio, frequens vsu. Ego quę de iis sparsim legi, collecta vulgabo: & hoc genere scribendi pergam reddere obnoxiam mihi iuuentutem.

Duplex lecticæ vsus. Lecticam apud Romanos comperior fuisse in duplici vsu, Ad mortuos ferendos, & Ad viuos. Ad mortuos, antiquus Romæ mos. & iam inde à regibus mortui in lectis efferebantur, siue in lecticis. *Mortui, in lecticis.* Dionysius lib. IIII. cadauer Lucretiæ efferri facit ἐπὶ κλίνης μέλασιν ἀμφίοις ἐστρωμένης, *in lectica nigris vestibus instrata*. Et inter leges XII. fuit, *ne plures lecti sternerentur vni.* Mansit is mos, quamdiu mansit res Romana. Asconius, *Cadauer Clodij in via relictum Sex. Tedius Senator, qui fortè rure in vrbem reuertebatur, sustulit, & lectica sua Romam ferri iussit.* C. Gracchus aperte, in verbis quæ mox reddam. Nepos in vita Attici: *Elatus est in lecticula, vt ipse præscripserat, sine vlla pompa funeris.* Tacitus III. Histor. *simul ferebatur lecticula paruulus filius, velut in funebrem pompam*. Atque hinc nati ioci aliquot Martiali, vt libro II. in Zoilum,

Martialis aliquot epigrammata illustrata.

Laxior hexaphoris tua sit lectica licebit,
Dum tamen hæc tua sit, Zoile, sandapila.

Significat Zoilum in illa ipsa superba & paucorũ hominum lectica ferri ad sepulchrum: id est, nõ aliud esse, quàm, quòd dicitur, viuum cadauer. Item libro VI.

Inuidiosa tibi quàm sit lectica requiris?
Non debes ferri mortuus hexaphoro.

Iocus inde. Mortui honestiores lectica hexaphoro efferebantur: at tenuiores, sandapila, cui subiuncti saltem homines quatuor. Poëta idem,

Sandapila, hominum quattuor.

Quattuor inscripti portabant vile cadauer.

Ait igitur, Tam indignè homines ferunt te iuuenem, te egenum, ferri hexaphoro; vt id vix passuri in mortuo videantur. quod tamen aliàs non insuetum. Quia lectica mortuorum: in monumento M. Antonij Antij Lupi, quod exstat etiam nunc via Hostiensi, sculpta lectica cum puluino & corona cernitur; funebre scilicet signum. *Sepulchrũ Antonij Antij: & cur ibi lectica.*

Lectica gestandis viuis. Quando non fuerit. Ad viuos quando adhiberi lectica cœperit, ignoro. Plauti æuo, id est, sub bellum Punicum secundum, nec in mulierum quidem vsu lecticæ fuerunt: nedum virorum. Argumento, quòd in Comœdiis eius nusquam mentio: cùm aliàs non inuitus eiusmodi delicias tangat sæculi sui. Argumento clariori, quòd in Aulularia, vbi ex professo ineptias describit mali sexus; mulos, muliones, vehicula, plaustra nominat, nil mutit de lecticis. Sed & apud Liuium, in Oratione Catonis pro Lege Oppia

Oppia, inter postulata muliebria carpentum est festis profestisque dieus, non lectica aut sella: & Valerius Tribunus qui respondet, ostendit urpe esse Latinas feminas carpento vehi, Romanas pedibus sequi, *tamquam in illarum ciuitatibus*, ait, *non in sua imperium sit*. Non ergo viuorum unc lectica. Et quamquam de initio callidè non scio: tamen venisse eas rimùm in vsum credo, post bellum Punicum, Asia deuicta. Facio coniecturam, quòd in Bithynia & Cappadocia frequens lectica: & ideò probabile, instrumentum illud luxuriæ & desidiæ inde translatum Romam. Iuuere coniecturæ meæ versus Catulli videntur, originem lecticarum referentis ad Bithynos,

Quando fuerit, & vbi inuenta.

Catulli alius intellectus.

At certè tamen, inquiit, quod illic
Natum dicitur esse, comparasti
Ad lecticam homines.

Apparet enim eum dicere lecticas natas in Bithynia & inuentas. Et facit huic sententiæ Cicero, lib. v. in Verrem: *Nam vt mos fuit Bithyniæ regibus, lectica octophoro ferebatur*. Quidquid de Bithynia sit, ex his C. Gracchi verbis (nec aliud sanè vestigium lecticæ apud scriptores est vetustius; si rectè litaui deæ Monetæ) clarè colligo nec vetustam nimis lecticam id ætatis fuisse, nec frequentem. *His annis*, inquit, *paucis in Asia* (noli cunctanter scribere, *in Asiam*, flagitante sensu) *missus est qui per id tempus magistratum non ceperat, homo adolescens pro legato. Is in lectica ferebatur, ei obuiàm bubulcus de plebe Venusina aduenit: & cùm ignoraret qui ferretur, per iocum interrogauit num mortuum ferrent?* Ecce nónne quasi delicias eas reprehendens obiicit Gracchus? & propter insolentiam eam, de mortuo suspicatus est bubulcus? At neutrum fuisset, si, pariter vt posteà, frequens tunc lectica.

Antiquissima mentio lecticæ.

Gracchus apud Agell. correctus, explicatus.

Hactenus de origine scio: dicam aliquid de progressu. Vsus lecticæ primus in agris; non in vrbe. Vtebantur enim, vt obseruo, ad iter tantùm: non ad desidiam vrbanam. Itaque in peregrinationibus frequens mentio lecticæ: nulla, quod sciam, in vrbe, ante ætatem Ciceronis. Illa ipsa Tulliana mulier lectica ferri petit ad Serapis. at Serapæum tunc extra vrbem. Tamen vicerunt deliciæ, & sub tempora Iulij Cæsaris recepta lectica in vrbem: scilicet corruptis moribus, & per bella ciuilia impunito luxu. Ita Cæsarem ipsum lectica latum per vrbem, colligo ex Ciceronis verbis Philip. II. quæ vsui mihi erunt infrà: & amicos Antonij cum lecticis ad curiam venisse, in quibus scuta reconderent, auctor idem Cicero non vno loco. Vulgatæque iam lecticæ in feminas, in viros, in omnes ordines: donec animum iterùm reip. aduertens Cæsar, in parte restituit morem pedibus eundi antiquum. Suetonius hoc [illegible] uit in Iulio, cap. XLIII. *Lecticarum vsum, item conchyliatæ vestis & margaritarum, nisi certis personis & ætatibus, pérque certos dies, ademit*. Et, quod Suetonio dat lucem, Eusebius in Chronicis: *Prohibitæ*, ait, *lecticis & margaritisque, quæ nec viros nec liberos haberent, & minores essent annis quadraginta*. Nollem artasset Eusebius hoc interdictum ad feminas: ego scio pertinuisse etiam ad viros. quà de lecticis quidem est. Et [illegible]asse vetuit Cæsar lecticis vti, nisi Senatores aut Senes. Certè vetitæ

Lectica, primò ad viam.

Posteà admissa in vrbem.

Cæsaris interdictum de promiscuo eius vsu.

in seruis & libertis. ex Suetonij Claud. cap. XXVIII. qui vt rem nouam narrat, quod *Harpocræ liberto, lectica per vrbem vehendi spectacu|láque publicè edendi ius tribuerit.* Id autem edictum Cæsar concepit, cùm Cleopatra vrbem ingressa esset, magno comitatu & regio luxu. sed non habuit vires. Paullò pòst enim promiscuæ iterùm in vrbe lecticæ & ab Augusti temporibus credo eas non solùm sine pœna fuisse, sed etiam sine lege. Nihil enim tam obuium in omni historia temporum illorum, quàm vrbanæ lecticæ: nisi quòd Domitianus Imperator, *Vsum lecticarum probrosis feminis ademit,* notante Suetonio, cap. VIII.

Id non diuturnum.

Lectica duplex. Apertæ, quæ forma.

Addam nunc & lecticæ formam: quæ duplex, alia Aperta, alia Tecta. Apertæ, forma simplex, asseres aliquot compacti, qui capere puluinum oblongum possent, in quo homo singularis porrectus iaceret. Ad summam non aliud quàm modicus quasi lectus. Disco facilè ex scalptura veteris illius monumenti: præterea ex scriptoribus quorum loca adducam lucis caussa. Asserum in lectica mentio Iuuenali Sat. II.

Asseres lecticarij.

—— ferit hic cubito, ferit assere duro
Alter. —— & Sat. VII.
Pérque forum iuuenes longo premit assere Medos.

vbi asserem, pro ipsa lectica dixit: vti & Martialis,

Vt Canusinatus nostro Syrus assere sudet.

Suetonius in Caligula, cap. LVIII. *Ad primum tumultum lecticarij cum asseribus in auxilium accurrerunt.* Ex quo loco, non vanè quis suspicetur asseres eos exemptiles fuisse, & facilè in lecticam reponi potuisse aut tolli. Eò magis, quòd vinculorum aliquotiens mentio, quibus lectica colligata. Gracchus: *Vbi audiuit, lecticam deponi iussit: stuppis quibus lectica deligata erat, vsque adeò verberari iussit, dum animam efflauit.* Martialis:

Vincla in lectica.

Quem grex togatus sequitur & capillatus,
Recénsque sella linteísque lorísque.

Puluinum in lectica, adstruo ex Cicerone, vt in Verrem: *Lectica octophoro ferebatur, in qua erat puluinus perlucidus, rosa farctus.* Ait, rosa farctus: Iuuenalis pluma, quod magis ex more vulgi.

Puluinus item.

Qui dedit ergo tribus patruis aconita, vehatur
Pensilibus plumis, atque illinc despiciat nos.

Indignatur enim scelestum illum sublimem & superbum ferri in lectica. De puluino etiam Seneca, De Consolat. ad Martiam, cap. XVI. *Equestri insidens statuæ in sacra via celeberrimo vrbis loco Clælia, exprobrat iuuenibus nostris puluinum ascendentibus, in ea illos vrbe sic ingredi, in qua etiam feminas equo donauimus.* Eleganter. nam intellegit eos ascendere lecticam, in qua puluinus. Sed & pedes quidam breuiores ad infimam lecticam; quos intellexit Catullus,

Seneca explicatus. Pedes lecticæ.

Fractum qui veteris pedem grabati
In collo sibi collocare posset.

Et Athenæus lib. V. cap. X. Athenionis philosophi lecticam describit pedibus argenteis, vel, vt eius verba sunt, φορεῖον ἀργυρόπουν. His pedibus lecti-

·ctica deposita insistebat. Vide exempla in Suetonij Augusto, cap. XXVIII. & XCIIII.

Eadem omnia in lectica tecta. nisi quòd hæc maiorum deliciarum *Lectica tecta forma.*
ıit, contraque aspectum hominum siue iniurias aëris clausa vndique
; munita. Ideò *Cubiculum tectum* Plinius Nepos alibi in Epistolis di-
;t: & auunculus *Cubicula viatoria*, nisi fallor, lib. XXXVII. Histor.
latur. cap. II. cùm Neronem ait *sceptra, & personas, & cubicula via-*
ria vnionibus construxisse. Munita autem pelle & velo: opere arcuato,
ianè ad eum modum quem aspicimus hodie in Italica rheda. Pellis *Pellis in lectica.*
;entio Martiali,

Non te cucullus asseret caput tectum,
Lectica nec te tuta pelle veloque.

: scriptori incerto apud Suidam: πλέγμα ποιήσαντες, φορείων τύπῳ γυ-
ıκείων, δέρμασι βοείοις ἐπιπλάσαντες ἀκατεργάστοις. qui de lectica aliqua
ilitari & subita locutus videtur, coriis boum ad formam lecticæ mu-
l:bris intecta. Opus arcuatum eruo ex Taciti verbis lib. XV. *Cùm ad eos-* *Lectica arcuata.*
m cruciatus retraheretur gestamine sellæ; vinclo fasciæ quam pectori detra- *Tacitus illustratus.*
xerat in modum laquei ad arcum sellæ restricto, indidit ceruicem, & corporis
ndere connisa tenuem iam spiritum expressit. Clausa igitur vndique hæc *Fenestra eius.*
ctica. nisi quòd fenestræ quædam in ea ad prospectum. Iuuenalis,

Namque facit somnum clausa lectica fenestra.

:e ipsæ velo siue linteo tegebantur, quod dimouere licebat seu addu- *Velum in ea.*
re, pro voluntate vehentis. Aufidius Bassus, de morte Ciceronis: *Ci-*
ro paullum remoto velo, postquam armatos vidit: ego verò consisto, ait. ac-
le veterane, & si hoc potes saltem rectè facere, incide ceruicem. Nam in le-
ca, & quidem tecta, Cicero interfectus. Eiusmodi vela ad fenestras
panfa, Plagulas Suetonius appellat in Tito, cap. X. *Deinde ad primam* *Plagulæ lecticariæ.*
tim mansionem febrim nactus, cùm inde lectica transferretur, suspexisse di-
ur dimotis plagulis cælum, multúmque conquestus eripi vitam sibi imme-
nti. Nonius, *Plagæ grande linteum tegmen, quod nunc torale, vel lectica-*
m sindonem dicimus; quarum diminutiuum est plagulæ. Lecticam hanc
ctam intellexit Iuuenalis, *Suetonius & Iuuenalis explicatus.*

Quæ vehitur clauso latus specularibus antro.

orrasse & Propertius, cuius versus est ambiguæ sanitatis libro IIII.

Colla caue inflectas ad summum obliqua theatrum,
Nec lectica tuæ sidat aperta moræ.

i ausim mederi, *sit adoperta moræ*. hac sententia: Nolo, inquit Cynthia, *De Propertij versu coniectura.*
llum flectas ad summam caueam, vbi feminæ: nolo etiam lectica per
m te moretur clausa; ne curiosè inspicias, quæ aut qualis vehatur. De
ntentia non ambigo: turbat me leuiter syllabæ modus, quam produ-
: præter morem poëtarum. Quamquam mihi & exempla suppedi-
nt licentiæ talis.

Clausa lectica quando cœperit, non quærerem, nisi inducere mul- *Origo lecticæ tectæ.*
s posset Dionis locus. Ad eum prouidebo, ne quis impingat. Dio
assius lib. LX. de Claudio Imperatore: Καὶ μέντοι καὶ δίφρῳ καταστέγῳ

 πρῶτος

πρῶτος Ῥωμαίων ἐχρήσατο, καὶ ἐξ ἐκείνου καὶ νῦν οὐχ ὅτι οἱ αὐτοκράτορες, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς οἱ ὑπατευκότες διφροφορούμεθα. πρότερον δὲ ἄρα ὅ, τε Αὔγουστο καὶ ὁ Τιβέριος, ἄλλοι τέ τινες ἐν σκιμποδίοις ὁποίοις αἱ γυναῖκες ἔτι καὶ νῦν νο μίζουσιν, ἔστιν ὅτε ἐφέροντο. Quæ verba sic reddidit vir eruditus Xylander: *Primus hic inter Romanos lectica operta vsus est. ac inde ea non Imperatores modò, sed etiam nos qui consulatum gessimus, vehimur. cùm ant Augustus & Tiberius lecticis tantùm gestarentur, quibus nostro tempor nonnumquam mulieres vehuntur.* Quid audio? lectica operta noua ætate Claudij? Primus ille inter Romanos ea vsus? Væ Dioni, si hæc scripsit. Nam mihi procliue est docere, Tectam in vsu fuisse iam inde temporibus Iulianis. & in vsu dico frequenti. Ipse Cæsar lectica tect per vrbem latus: ex Cicerone Philippica II. *Quis vmquam apparitor* inquit, *tam humilis, tam abiectus? nihil ipse poterat, omnia rogabat. caput in auersam lecticam inserens, beneficia quæ venderet à collega petebat.* De Antonio & Cæsare sermo est: illum ait caput inseruisse in auersam Cæsaris lecticam. quomodo autem id conuenit, nisi in Tectam? Suetonius in Iulio, cap. LXXI. *Masintham nobilem iuuenem, & abstrahentibus statim eripuit, occultauítque apud se diu: & mox ex prætura proficiscens in Hispaniam, inter officia statim prosequentium, fasiésque lictorum lectica sua auexit.* Ea ipsa occultatio Masinthæ vix intelligi potest, nisi de Tecta. Quid muginor? Dioni repugnat ipse Dio, in verbis quæ reddam infrà. Sed deriuanda profectò omnis hæc culpa à scriptore veteri est: i solum expetit Xylandrum, qui verba eius non peruidit. δίφρον κατάστεγον ille vertit, lecticam opertam. Scilicet discrimen ignorauit apud Romanos inter Sellam & Lecticam: apud Græcos inter σκιμπόδιον & δίφρον. Id verba dedit homini docto. Discat à me iuuentus. Lectica inuenti veteris fuit: Sella, nouioris. Ideò Dio, qui diligens morum veterum, cum cura adnotatum voluit tempus, quo Sella venit in vsum. & id ait fuisse imperio Claudij, ipso duce. Non dubiè ista Dionis mens. Qui Græcè locuti proprie, σκιμπόδιον semper de lectica; δίφρον de sella dixerunt; φορεῖον de vtroque. Nam σκιμπόδιον non aliud quàm grabatus: & grabati nomine ipsa lectica Catullo dicta,

Latus error interpretis in Dionis verbis.

Reiectio falsæ illius interpretationis.

Discrimen inter Sellã & Lecticã.

Quid propriè σκιμπόδιον.

Fractum qui veteris pedem grabati.

Interpres Aristophanis, τὸν κράβατον, σκίμποδα λέγουσιν ἀττικοί. οἱ δὲ φασι σκιμπόδιον. Itaque quod in Agellio legimus lib. XIX. *venisse eum ad Cornelium Frontonem, & offendisse cubantem in scimpodio Græciensi.* non aliud quàm lecticulam cupio, in qua Romano ritu etiam domi iacebant. Talem descripsit Suetonius in Augusto, cap. LXXVIII. *A cœna se in lecticulam lucubratoriam recipiebat. ibi donec residua diurni actûs conficeret, ad multam noctem permanebat.* Addo amplius, Lecticam tectam Dionis æuo prorsus exoleuisse, vix reliquo apud feminas primates eius vsu. Hoc sciendum, ne quid iterùm turbent verba eius libro LVII. de Archelao Cappadocum rege: οὗτος γάρ τοι κακῶς διέκειτο, ὥστε ἐν σκιμποδίῳ κατάστεγῳ ἐς τὸ συνέδριον ἐσκομισθῆναι. νομιζόμενον γάρ που καὶ τοῖς ἀνδράσι,

Lectica domestica.

Lectica tecta Dionis sæclo tantũ apud primarias feminas.

Dio verè explicatus.

ϰ̓ισιν, ἣν ποτέ τις αὐτῇ ἀσθενῶς ἔχων ἐκεῖσε ἐσίοι, κατακείμενον αὐτὸν ἐσφέ-
ρεται, καὶ τοῦτο καὶ ὁ Τιβέριος τότε ἐποίησε, καὶ διελέχθη γέ τινα ἐκ τοῦ σκιμ-
ποδίου προσκύψας. En: Tiberij æuo, inquit, lectica tecta (vtitur voce
σκιμποδίου) in vsu etiam viris fuit. Et quare hoc tam curiosè notat?
(..)icet quia aliter res erat eius sæclo ; & vicem Lecticæ Sella vsitata quà
(..)minis, quà viris. Excipio tantùm vxores Senatorum. Clarè idem
(..)o, paullò supra eum locum quem adduxi, de Libone Druso: νοσή-
σαντα δὲ ἐπὶ θάνατον ἔν τε σκιμποδίῳ καταστέγῳ, ὁποίῳ αἱ τῶν βουλευτῶν
γυναῖκες χρῶνται, ἐς τὴν γερουσίαν ἐσεκόμισε. Hæc non tam anxiè notaret,
(..)i quia tunc id genus lecticæ propemodum ignotum. Tacitus de eo-
(..)n Libone, contentus est dixisse, lectica eum delatum ad fores curiæ.
(..) hæc firmanda adde verba illa Dionis ex loco superiore, lib. LX.
(..)τερον δὲ ἄρα ὅ,τε Αὔγουστος καὶ ὁ Τιβέριος ἄλλοι τέ τινες ἐν σκιμποδίοις,
(..)ίοις αἱ γυναῖκες ἔτι καὶ νῦν νομίζουσιν, ἔστιν ὅτε ἐφέροντο. id est, *Augustus*
(..)iberius & alij quidam lecticis tantùm vsi, quibus etiam nunc feruntur
(..)inæ. Confer cum loco postremo, videbis clarè eum intellegere Te-
(..): & interpretem, qui eam pugnam in verbis suis non vidit, dimittes
(..) sine risu. Concludam de Tectis, si addidero qui huc facit Ouidij lo-
(..) lib. II. De Remedio amoris, *Ouidij versus de lectica tecta.*

Forte aderam iuueni. dominam lectica tenebat:
Horrebant sæuis omnia verba minis:
Iámque vadaturus, lectica prodeat, inquit.
Prodierat: visa coniuge mutus erat.

(..)c eò, vt intellegamus Augusti ætate id genus lecticas in promiscuo
(..) se feminarum vsu: aliter quàm Dionis, quo tantùm in vsu matronis
(..)atorum.

(..)e origine, progressu, forma, quod satis est dixi: adtextam de mo-
(..)acendi, & ferendi. Iacebat, qui ferebatur, in puluino resupinus: *Modus recumbendi in lectica.*
(..) sedebat.

Ex Ouidio lib. I. De Arte,

Interea, siue illa thoro resupina feretur,
Lecticam dominæ dissimulanter adi:
Siue vagis illi pedibus spatiosa teretur
Porticus: hîc socias tu quoque iunge moras.

(..)acentem ferebant serui sublimem, lectica sibi, vt Catulli verbis
(..), in collo collocata. Expressit scitè Seneca Epist. LXXXI. *Idem de* *Seneca explicatus.*
(..)icet omnibus dicas, quos supra capita hominum supraq́; turbam delicatos
(..)a suspendit. Omnium istorum personata felicitas est. Ferebant autem
(..), plurimùm, sex: vnde frequens mentio hexaphori. & ideò poëta,

—— *cùm iam sexta ceruice feratur.* *Quot serui ad lecticam.*

(..) alter, *Quid te Cappadocum sex onus esse iuuat?* Interdum octo:
(..)d genus, lectica octophoros. Rarenter viris vsurpata, nisi in supinis *Hexaphoros.*
(..)iis aut morbo. Suetonius Caligula, cap. XLIII. *Iter confecit modò*
(..)anter & rapidè: interdum adeò segniter & delicatè, vt octophoro
(..)etur.

Martialis,

Octophoros. *Octophoro sanus portatur Auite Philippus:*
Hunc tu si sanum credis Auite, furis.

Sæpiùs, vt opinor, feminis, & minori probro. Appuleius II. Apologia, *Vectabatur octophoro. vidistis profectò ipsi qui adfuistis, quàm improba iuuenum circumspectatrix, quàm immodica sui ostentatrix.*

Martialis,

Octo Syris suffulta datur lectica puellæ.

Serui lecticarij. Qui ferebant, serui lecticarij dicti: & id propriè inter seruilia mune[ra] fuit. Seneca in Epistolis: *Non turba seruorum lecticam tuã per itinera vrba[na] ac peregrina portantium.* Ser. Sulpicius, *Coactus sum in eadem lectica, qua ip[se] delatus eram, meisq; lecticariis in vrbem eũ referre.* Inscriptio vetus Rom[æ]

TI. CLAVDIO
AVG. LIB.
TIGRANO
EX. CORPORE
LECTICARIORVM
CAESARIS.

Et alibi, CASTRA LECTICARIORVM.

Item, * DEC. LECTICARIORVM. BRITANNICORVM. Et in Pandectis ea vox sæpè. Ab hac voce Martialis Lecticariolam fi[n]xit, quæ cum lecticariis, vt honestè dicam, soleret.

* Id est, Decanus siue Decurio: vt Cubiculariorũ Decurio, Suetonio Domit. cap. XVI.

Epigramma eius est lib. XII.

Ancillariolum tua te vocat vxor; & ipsa
Lecticariola est: estis, Alauda, pares.

Ij nitidi & culti. Sanè curæ fuisse videtur hominibus soluti luxus, vt hi lecticarij formo[si] essent. ideò non mirum si amati feminis. Scripsisse mihi ab ea mem[te] Seneca videtur, loco tamen corrupto, Epist. CXI. *Hoc ipsè mihi dico, q[uo]tiens tale aliquid præstrinxerit oculos meos, quotiens occurrit domus splẽdi[da], cohors culta seruorum, lectica formosis imposita coloribus.* vbi scribendu[m], *formosis imposita calonibus.* Itaque longos eligebant & erectos. Tertu[l]lianus ad Vxorem lib. II. *Vnde ergo nisi à diabolo maritum petant, bon[um] exhibendæ sellæ & mulabus & cinerariis peregrinæ proceritatis?* Imò p[le]rumque Germanos, quia ij tales. Idem scriptor De Virgin. vela[nd]. *Non vestium tædia, non Gallicos vultus, non Germanicos baiulos, quæ nupta[rum] gloriam accendunt.* Et ad vxorem: *Nec Germanicos baiulos præsum[e].* Clemens Alexandr. Pædag. lib. III. cap. IV. Οἱ δὲ τὰ φορεῖα εἰς ὕψος αἴροντες τῶν γυναικῶν φοράδην βαστάζοντες Κελτοὶ πολλοί. id est: *Qui lecticas mulierum in altum tollant, & cum impetu baiulent Germani multi.* Et ex alia etiam gente crebrò. sed tamen cum dilectu ferè magnitudin[is] & formæ. scilicet vt magis sublimes ferrentur. Iuuenalis Epitheon

Iuuenalis explicatus. ego huc traham:

——— turba cedente vehetur
Diues, & ingenti curret super ora Liburno:
Atque obiter leget aut scribet, vel dormiet intus.

D[e]

[..]e lectica enim capio, & grandibus è Liburnia seruis. Benè ergo in [Se]neca (illuc enim redeo) Formosos calones lego. eoque melius, quòd [...]lecticarij vestiti ferè vt calones, & militariter pænulati. Seneca idem [...] Beneficiis lib. III. cap. XXVIII. *Quò tandem ab istis gerulis raperis, [...]vile istud tuum circumferentibus? quò te pænulati isti, in militum quidem [...] vulgarem cultum subornati? Quò, inquam, te isti efferunt?* (lego, *ferunt*) *[...]ostium alicuius hostiarij, ad hortos alicuius ne ordinarium quidem haben[...]officium.* Elegans prorsum in hanc rem locus: Cubile, vocat lecticam; [Ge]rulos, lecticarios seruos. In collo enim, siue in humeris seruorum, [le]ctica. vnde Succollandi verbum Suetonio natum. *Ab his lectica im[...]itus, & quia serui diffugerant, vicissim succollantibus in castra delatus [...]* Plin. in Paneg. *Ante te principes, fastidio nostri, & quodam æqualitatis [...]u, vsum pedum amiserant. illos ergo humeri ceruicésque seruorum super [...] nostra; te fama, te gloria, te ciuium pietas, te libertas, super ipsos prin[...]es vehunt.* Hic non dubiè perpetuus gestandæ lecticæ mos. Viro [...]cto & magnæ famæ vbi mens fuit, cùm in vita Ciceronis scripsit: *Ille [...]em militum aduentu ex strepitu & rumore cognito, primum consistere ser[...] & iumenta iussit, & aperta lectica,* &c. Risi malis non alienis, cùm hæc [...]ci. iumenta ad lecticam? apage, cucurbitam sibi quærunt illa verba. [...]mquam nisi homines ad lecticam: aliter quàm in essedo, aut in rhe[...] Si fallo, iumentum ego.

Seneca explicatus, & leuiter correctus.

Lambini supinus error.

[S]ella haud dubiè distincta à Lectica. Ex iurisconsulto, L. XLIX. De legat. *[...]ato continentur mancipia, puta lecticarij, qui solam matremfamiliàs porta[...]t: item iumenta, vel lectica, vel sella, vel burdones.*

Aliud Sella à Lectica.

Ex Martiali,

Lecticam, sellamq́ sequar? nec ferre recuso.

[...] Suetonio in Domitiano, cap. II. *Habitabat cùm patre vnà, sellámque [...] ac fratris, quotiens prodirent, lectica sequebatur.* Et tollunt omnem du[bi]tationem illa Dionis, quæ adduxi suprà. Videri poterat confudisse [Ma]rtialis, in his versibus:

Cùm tibi non essent sex millia Cæciliane,
Ingenti latè vectus es hexaphoro.
Postquam bis decies tribuit dea cæca, sinúmque
Ruperunt nummi, factus es ecce pedes.
Quid tibi pro meritis & tantis laudibus optem?
Di reddant sellam Cæciliane tibi.

[No]n confudit. Nam hexaphoros non minus de Sella dicitur quàm Le[cti]ca. Ne Suetonius quidem, in Othone cap. VI. *Tunc abditus properè [mu]liebri sella in castra contēdit, ac deficientibus lecticariis cùm descēdisset,* &c. [Na]m quòd lecticarios subiungit sellæ: hoc eò, quia sellarij alterius signi[fica]tionis sunt, & obtinuit vt communi nomine Lecticarij dicerentur [...] ad Sellam homines, quàm ad Lecticam. Seneca De Tranquil[lita]te vitæ lib. II. cap. XIIII. *Tanta quosdam dementia tenet, vt contu[meli]am sibi fieri posse putent à muliere. Quid refert quantum habeat, quot [le]cticarios, quàm oneratas aures, quàm laxam sellam? æquè impudens animal [e]st & nisi scientia accessit ac multa eruditio, cupiditatum ferè incontinens.*

Lecticarij, tam de hominibus ad Sellā, quàm Lecticam.

Vbi

Sella laxa, & minuta. Vbi notabis laxam sellam, potentiorum fuisse, vt & apud Martialen

Laxior hexaphoris tua sit lectica licebit:

contrà; minutam, & artam, tenuiorem. quam facilè ferrent homin duo. Ita procurator insulæ Bargates apud Petronium *à duobus lecticar in mediam rixam perfertur.* Nec alia sententia versuum Iuuenalis es cùm inter vota sua ponit,

Iuuenalis explicatus.

—— & duo fortes
De grege Mæsorum, qui me ceruice locata
Securum iubeant clamoso insistere circo.

Nam sellis deferebantur in circum, siue in theatrum, & in iis etiam p sedebant. Suetonius in Nerone, cap. XXVI. cuius verba mox reddar & Calpurnius,

Inter femineas spectabat turba cathedras.

Cathedras non absurdè capiam pro sellis, suadente Iuuenali,

Quid cathedra.

—— cùm iam sexta ceruice feratur
Hinc atque inde patens, ac nuda penè cathedra,
Signator falsò.

Sella muliebris. quamquam ea vox propriè de sella muliebri. Discretam sanè eam fu se à virili, satis mihi auctor Suetonius, in Othone cap. VI. *Tunc abdi properè muliebri sella in castra contendit.* De ea & Seneca I. De Bene *Rusticus, inhumanus & maleuolus* (malo ex meo veteri, *& mali moris*) *siquis coniugem in sella prostare vetuit, & admissis inspectoribus vehi vn que perspicuam.* Vbi carpi vides in feminis sellam apertam, quia ve menta scilicet magis ad sexus illius pudorem. Idem alibi: *Non qu margaritæ suffocent: quam in patente sella circumlatam per vrbem populu omni parte æquè ac maritus inspexerit.* Patens ergo sella virorum ma tecta feminarum. Reperio & gestatoriam sellam; non tamen ge aliquod proprium, vt censeo, sed cautionis fortasse gratia sic dictam discrimen sedentariæ sellæ. Suetonius in Nerone cap. XXVI. *Inter*

Sella gestatoria. *quoque gestatoria sella clàm delatus in theatrum, seditionibus Pantomimoru ex parte prosceniÿ superiore, signifer simul ac spectator aderat.* Et Vitel cap. XVI. *Continuò igitur abstrusus gestatoria sella.* Vbi de eadem re citus, *Vitellius in domum vxoris sellula defertur.* Vt suspicari non de nih quis possit, sellam illam minutam, & qua vulgus in theatrum deferea tur, Gestatoriam dictam. Interpretem nuperum, virum eximiè doctu

Error interpretis, ad Suetonium. illa Suetonij aptare ad gestationem; demiror ego. & adducit è Clau locum cap. XXXIIII. *Solitus etiam in gestatione ludere, ita essedo ueóque aptatis, ne lusus confunderetur:* nec videt ex iisipsis verbis, Ge tionem propriè in essedo fuisse aut rheda, subiunctis mulis aut ec longè aliter quàm in Sella.

Quando Sella orta, & Suetonij qui obstabat, remotus locus. De origine Sellæ non quærerem (liquida enim ex Dionis verbis, suprà) nisi nubem rei claræ induceret Suetonius, cap. LIIII. in A sto, *In Consulatu pedibus ferè: extra Cõsulatum, sæpè adoperta sella per p cum incessit.* Considera. Sella adoperta incessit vulgò Augustus? quo do potest? Suprà enim ex Dione docui, Claudium Imp. primum nium Romanorũ Sella operta vsum. Nimiùm claris verbis id adfirm

scrib

[s]riptor Græcus. Quid dicam? Fumus in oculis meis hæc Suetonij ver[b]a: & ne alterutri abroganda fides sit, abrogabo potiùs receptam lectio[n]em, scribamque, *sella adaperta*. Ita dirempta pugna: quasi sella quidem [ve]ctus Augustus, sed aperta, non tecta. Tamen ne quid mentiar, non ni[m]ium id placet. potiùs crediderim, dum sua tempora Suetonius respi[ci]t, fugisse ab ore eius Sellæ verbum, cùm tamen intellexerit lecticam. [C]aussa huic opinioni, quoniam non reperio Augusti æuo Sellam, sem[pe]r Lecticam. At post Claudium, plerumque Sellam, rara memoria Le[cti]cæ. Et Sellam dico tam in feminis, quàm viris. Iuuenalis, in viris:

Correctus, si fortè Suetonius.

Post Claudium Sella frequens, vix ante.

Respicit hoc primum qui litigat, an tibi serui
Octo, decem comites, post te sit sella, togati
Ante pedes.

Martialis,

Et mea sit culto sella cliente frequens.

[In] feminis: Tacitus lib. XIIII. *Agrippinam, auditis insidiis gestamine sellæ [...]ias peruectam.*

Iuuenalis,

Ostendens vacuam & clausam pro coniuge sellam.

[E]t exempla vbique obuia.

[Et] Sella, postquam recepta in vsum, dignior habita Lectica. ex Suetonij [un]ico, & ideò notando loco, in Domitiano, cap. 11. *Ob hæc correptus, quò [lo]ngis ætatis & conditionis admoneretur, habitabat cum patre vnà, sellámque [ei]us ac fratris quotiens prodirent, Lectica sequebatur.*

Sella dignior Lectica.

[S]uperest Sellæ forma. eam credo ita compactam fuisse, vt apta esset ad [se]dendum: eoque discretam à Lectica, quæ ad iacendum. Colligo ex vo[ce]; & quia non lectus in Sella, sed tantùm ceruical, ad caput scilicet re[cli]nandum. Iuuenalis,

Forma Sellæ qualis.

Vt spectet ludos conducit Ogulnia vestem,
Conducit comites, Sellam, ceruical, amicas.

[E]t id genus gestatorij videatur non absimile illi, quod hodie in vsu viro[ru]m principum, quotiens molliter & sine succussu ferri volunt. Tantum [q]uòd olim serui: nũc subiunguntur muli aut equi. Faciunt aliquid ad de[sc]riptionem Sellæ hæc Lampridij in Elagabalo, *Facta sunt S.C. ridicula de [leg]ibus matronalibus, quæ quo vestitu incederent; quæ cui crederent* (lege, *ce[d]erent*, scilicet per viam) *quæ pileto, quæ asino veheret, quæ sella. quæve earum [pe]llicea, an ossea, an eborata, an argentata.* Caput exasceatum est de Lecticis [e]t Sellis. quarum vsum moneo ignotum priscis Græcis, ex Iuuenali,

Sella pellicea, ossea, &c.

Ignota Lectica Græcis.

— quamquam non essent vrbibus illis
Prætexta & trabeæ, fasces, Lectica, tribunal.

[N]iam Orientis populis. Tacitus lib. II. Annalium de Vonone rege Par[th]orum, *Accendebat dedignantes & ipse diuersus à maiorum institutis, raro [ve]natu, segni equorum cura: quotiens per vrbes incederet, Lecticæ gestamine, [fa]stúque erga patrias epulas.* Quæ vitia omnia ad Parthos Roma transtu[ler]at Vonones, olim ibi obses.

Et Barbaris ad Orientem.

CAPVT XX.

In Suetonio selectiora aliquot loca. Qualis lex Julij fuerit, concepi de matrimoniis. Eloquentia Caesaris. De Iano clauso, accurat disceptatio.

SVETONIANI aliquot loci sunt obscuræ & intricatæ, partim etia ambiguæ historiæ; & quam, vt Plato ait, ὀ πᾶσα ὗς εἴσεται. Ego qu videor iis præter priscos interpretes posse dare lucem: carceres aperian & emittere equos incipiam ad palmam.

In Iulio, cap. LII.

Heluius Cinna trib.pl.plerisque confessus est, habuisse se scriptam paratán que legem, quam Cæsar ferre iussisset cùm ipse abesset, vti vxores liberoru quærendorum caussa, quas & quot ducere vellent, liceret.

Lex Iuliana de vxoribus.

Ambigit de lectione V. clarissimus Torrentius. Meritò. cui enim prob bile, Cæsarem eò impudentiæ venisse, vt sublato omni status & ordin discrimine, quot & quas cuique visum esset legitimas duceret vxor Dico legitimas. id enim valent verba illa priscæ formulæ, Liberoru quærendorum caussa. En legislatorem! dignum laqueo Zaleuci. To rentius tamen, vt in parte minuat inuidiam legis, scribi vult, *vti vxor lib.quær.caussa, quot ducere vellent, liceret.* alia illa voce omissa. Vt num rus quidem vxorum arbitrarius fuerit: at non conditio aut status. pu ne seruas ducerent, ne peregrinas. Verius mendi hunc locum libero eg scriboque, *vellet*, non *vellent*. Lectio leuiter, sententia immane discrep

Ea correcta, & vera eius sententia posita.

Ad Cæsarem enim ipsum ea lex pertinuit. & inter argumenta insanæ c iusdam libidinis ponit Suetonius, quòd legem promulgari voluerit q ius sibi esset legitimas vxores habendi quas & quot vellet. Turpe h ipsum. quis defendit? tamen tolerabilius, præ quàm illud primum. E Suetonij & conceptæ legis mentem fuisse, clarè docet Dio lib. XLII qui inter alios honores Cæsari decretos, fuisse narrat qui ius illi dare cum quibusuis feminis se iungendi. Verba eius adscribā, fidei meæ ca sa: ἀμέλει καὶ γυναιξὶν ὅσαις ἂν θελήσῃ συνεῖναι οἱ ἐτόλμησάν τινες ἐπιψῆ ὅτι πολλαῖς καὶ τότε ἔτι, καίπερ πεντηκοντούτης ὤν, ἐχρῆτο.

Cap. LV.

Eloquentia militari: qua re aut æquauit præstantissimorum gloriam, a excessit, post accusationem Dolabellæ haud dubiè principibus patronis numeratus est.

Eloquentia Cæsaris militiæ, & domi. Correctus Suetonius.

Ain tu? eloquentia tantùm militari Cæsar? Tenuis, imò falsa laus. Cæsarem etiam forensi eloquentia valuisse vsque eò scimus, vt am guam facere palmam potuerit Ciceroni. Sed & caussas olim in foro e testes, Cicero pro Q. Ligario, & Quinctilianus. Emendo igitur, *Eloqu tia militarique re, aut æquauit.* Benè & verè Suetonius. Duas enim tutes celebrat: & eloquentia quidem, ait, attigit summorum glori re militari excessit.

Cp.

Cap. LXXXIII.

Sed nouiſſimo teſtamento tres inſtituit heredes ſororũ nepotes, C. Octauium ex dodrante, L. Pinarium & Q. Pedium ex quadrante. Reliquos in ima cera; C. Octauium etiam in familiam nomenq; adoptauit.

[Q]ui iſti reliqui in ima cera ſcripti? Et multa ſanè verba in explicatione [h]uius loci iam olim perdidit Alexander, Genialium dierum lib. I. cap. I. [D]ico, perdidit. quia lectio & diſtinctio vulgata non ſine mendo: quod, [m]e auctore, eluendum: *L. Pinarium & Q. Pedium ex quadrante reliquo. [I]n ima cera C. Octauium etiam,* &c. Nec opus habeo lectioni per ſe claræ [fa]cere lucem. *Verba Teſtamenti Auguſti correcta.*

In Octauiano, cap. XXII.

Ianum Quirinum ſemel atq; iterũ à condita vrbe ante memoriam ſuã clauſum, in multo breuiori temporis ſpatio, terra mariq; pace parta, ter clauſit.

[C]erebrum multis excuſſit hic locus, quia pugnare iis viſus in hiſtoria [cu]m Liuio & Plutarcho. ex quibus quaſi rem confeſſam ſumunt, Ianum [G]eminum non ter ab Auguſto, ſed ſemel clauſum, idque poſt Actiacum [be]llum. Igitur ne manifeſtò Suetonius huius rei mendax: viſum pridem [G]lareano ſcribere, *tertiò clauſit.* hac ſententia, vt qui bis ante Auguſti [æu]um clauſus Ianus, eum tertiò clauſerit ipſe. Placitum idem doctiſſi[m]o & optimo Belgarum Langio; & hoc amplius, tolli è Suetonio illud [di]ctum, *in multo breuiori temporis ſpatio,* quaſi gloſſema. Videbat enim fa[ci]lè vir acutus ſubuerti lectionem Glareani, ſtantibus iis verbis. Sed par[ci]te boni manes, non ego vos ſollicito: tamen hîc largiter erraſtis. A vul[ga]ta lectione ſtant omnes libri: à ſententia Oroſius, lib. VI. qui diſtinctè [e]t per partes notat ter Ianum clauſum ab Auguſto. Primò poſt Actiacam [pu]gnam: iterùm, victis Cantabris: tertiò, gentibus omnibus terra mariq; [pa]ce compoſitis. Etiam Dio, qui clarè lib. LIII. de Cantabris ſcripſit, [αὔ]γουςος ταῦτά τε ἐν τοῖς πολέμοις ἔπραξε, καὶ τὸ τοῦ Ἰανοῦ τεμένισμα ἀνοι[χ]θὲν δι᾽ αὐτοὺς ἔκλεισεν. Vide eumdem & lib. LIIII. Tempora quibus [cl]auſus, hæc. Primò, in cõſulatu Auguſti quinto, poſt Actiacam pugnam. [Ite]rum. Iterùm conſulatu decimo, anno Vrbis DCCXXX. ex Dione. Ter[ti]ò, conſulatu vndecimo, ex lapide qui Emeritæ in Hiſpania: IMP. CAES. [D]IVI. F. AVGVSTVS. PONT. MAX. COS. XI. TRIBVNIC. POT. [.] IMP. VIIII. ORBE. MARI. ET. TERRA. PACATO. TEM[P]LO. IANI. CLVSO. Quid nunc dicitis? pugnare cum hac hiſtoria [L]iuium & Plutarchum? Videamus. Liuij verba ſunt è libro I. *Bis deinde [po]ſt Numæ tempora Ianus clauſus fuit; ſemel T. Manlio Coſ. poſt Punicum pri[m]um perfectum bellum; iterùm, quod noſtræ ætati dij dederunt vt videremus, [po]ſt bellum Actiacum, ab Imp. Cæſare Auguſto, pace terra mariq; parta.* Ex iis [co]lligimus, inquiunt, ſemel dumtaxat Ianum cluſiſſe Auguſtum. Non [he]rcle ego. & audite me. Tempus inſpiciundum vobis fuit, quo ſcripſit [ill]a Liuius. Viui nempe amicitia Auguſti floruit ſcriptor Patauinus: hi[ſt]oriam ſuam illo viuente exorſus, imò res adhuc gerente. Quo tempore [er]go iſta narrabat, ſemel Ianum clauſerat Auguſtus. Cantabri, inquam. [nec]dum victi erant, cùm ad gratiam amici magni, operi æterno inſeuit [ill]a Liuius. Quomodo ergo tunc de triplici clauſione ſcribere potuit; *De Iano clauſo nodus intricatus.* *Glareani & Langij ſuper ea re ſententia.* *Ij refutati.* *Verus intellectus verborũ Liuij.*

nisi si superstitiosus, aut diuinus' Hæc mera veritas: & eadem scripturum in re tam clara Liuium fuisse, quæ Suetonius, Orosius, Dio (si tamen libros eò perduxisset) tam liquet mihi quàm me viuere. At Plutarchu dissentit etiam, qui sic scribit in Numa, de Iani templo: Νομίζεται ἀνεῶχθαι μὲν αὐτὸν, ὅταν ᾖ πόλεμος, κεκλεῖσθαι δ' εἰρήνης γενομένης. ὃ δὴ χαλεπὸν ἦν κ σπανίως γινόμενον ἀεὶ τινὶ συνηρτημένης πολέμῳ τ' ἡγεμονίας διὰ μέγεθος τοῖ κύκλῳ περικεχυμένοις γένεσι βαρβάροις ἀντερειδούσης. πλὴν ἤπίγε τοῦ Σεβαστοῦ καίσαρος ἐκλείσθη, κατελόντος Ἀντώνιον. καὶ πρότερον ὑπατευόντων Μάρκου Ἀτιλίου, καὶ Τίτου Μαλλίου, χρόνον οὐ πολὺν, εἶτα εὐθὺς ἀνεώχθη πολέμου συρραγέντος. En: Raró, inquit, clauditur Ianus propter barbaricos motus, qui perpetui: nisi quòd Augustus clausit, victo Antonio, & M. Atilius & T. Manlius Consules, olim. Respondeo: Plutarcho non id propositum, vt enumeret quotiens Ianus clausus. Si fuit, non libero eum pror sus culpæ: quia per ætatem suam & historiam, scire potuit sæpiùs ab Augusto, quàm victo Antonio clausum. Sed scriptor Græcus haud dubie oculos adiecit ad Liuij locum; & illum, vt solet, satis habuit exprimere. Concludam, & addam firmandæ Suetonij historiæ Fragmentum Taciti, apud Orosium his verbis: *Deinde, vt verbis Corn. Taciti vtar, sene Augusto patefactus Ianus, dum apud extumos terrarũ terminos nouæ gentes sæpe ex vsu & aliquando cum damno quæruntur, vsque ad Vespasiani durauit imperium.* Ait, sene Augusto. Ergo post Actiacam pugnam necessariò iterùm apertus, iterùm clausus Ianus. Nam illa pugna, iuuenis sanè Cæsar. Sed & ait mansisse ad Vespasiani imperium, quia clausuram illam Neronis (de qua Sueton. & Numi) subterhabuit vt vanam. Sicut & Orosius lib. VII. qui à Vespasiano Ianum clusum sextùm diserte tradit. Sextùm inquam, ad rationem meam & Tranquilli.

Verba Plutarchi latè interpretanda, ni sint, latè errat ipse.

CAPVT XXI.

Agelliani complures loci. Cautus, quid. Macrobius correctus. Leges Flaminicæ emendatæ. Item Cato. Priscæ locutiones repositæ. Glossemata aliquot sublata.

CALVMNIANTVR multi hoc Criticum studium, vt inutile: multi abiiciunt, vt leue. Et reuerà, si ventosa aliquot ingenia spectas nostri æui; non peccant. abutuntur enim multi per vanitatem & imperitiam. Sin veros illos & legitimos censores; adseuerandum est non priscam illam Censuram magis fuisse iuuandis moribus, quàm hanc nostram litteris. Paucis hoc videbitur. quid refert? mihi cum Lucilio fiducia est vt dicam,

Me paucis malle abs sapientibus esse probatum
Ἢ πᾶσιν νεκύεσσι καταφθιμένοισιν ἀνάσσειν.

vt transiens emendem eos versus. Operam hoc capite Agellio omnem dabo: cuius plerosque locos vera inuram nota.

Correctus Lucilius, apud Nonium, Pauci. *vbi malè,* Nō paucis malè, sed f.c.p.xy.

Lib. x. cap. xv.

Cærimoniæ impositæ Flamini Diali multæ, item casus multiplices, quos i libr

libris qui de Sacerdotibus publicis compositi sunt, scriptos legimus.
alsa haud dubiè vox, *casus*. Legebam olim, *castus*. resipui, postquam inspexi libros priscos, qui habent, *cautus*. Amplector propriæ significationis vocem: & eo nomine accipio, quidquid in sacris cauendum, & religionis gratia vitandum aut omittendum sit. Vsum ea bis reperio Macrobium, seu quem alium scriptorem ex quo Macrobius hausit lib. I. Saturn. cap. XV. *Cæsar*, inquit, *sacra stata custodiens, nec in illis mensibus, quibus hos adiecit dies, ordinem voluit mutare Nonarum. quia peractis totius mensis feriis, dies suos rei diuinæ cautus inseruit.* Vbi equidem emendo, *die suo rei diuinæ cautus*, & accommodo ad hanc sententiam. Et in verbis quæ statim, *Ideò autem minor Pontifex numerum dierum qui ad Nonas superesset, calando prodebat: quod post nouam Lunam oportebat Nonarum die populares qui in agris essent confluere in vrbem, accepturos causas feriarum à Rege sacrorum, scituros\{q\} quid eo mēse esset faciendum.* pariter lego, *accepturos cautiones sacrorum*: & ita in Macrobio scriptum disertè primæ editionis.

Cautus, in sacris quid.

Macrobius bis correctus.

Eodem Agellij capite,

Ignem è Flaminia, id est, Flaminis Dialis domo, nisi sacrum efferri ius non est.

Scribe voce inserta, *nisi in sacrum*, postulante sententia, quam sic expressit Festus: *Ignem ex domo Flaminia nisi diuinæ rei gratia efferri ius non est.*

Vox reposita, quæ exciderat.

Ibidem:

Nodum neque in apice, neque in cinctu, neque in alia parte vllum habet.

Flamen non habet nodum in apice? Miror. Atqui Festus ex Titio ait, *Offendices nodos esse quibus apex retineatur & remittatur.* Vide eumdem in verbo, Apex: & nummos priscos, in quibus Albogaleri forma cum Apice. Sequor igitur libros priscos, qui habent, *Nodum in apice, neque.* hac sententia, vt nusquam nodo vinctus Dialis, præter in Apice esset.

Vox reiecta, quæ supererat.

Ibidem:

Propagines è vitibus altius prætentis non succidet.

Moneo in prisca lege obseruandam priscam scripturā, *Succidet*, pro Succedet. Non enim vetatur succidere propagines vitium Flamen, sed subire. Ad eam interpretationem cogunt nos verba Plutarchi in Caussis: Διὰ τινὰ δὲ αἰτίαν οὐδὲ κιττοῦ θίγειν ἐφίετο τῷ ἱερεῖ τοῦ Διός, οὐδὲ ὁδὸν διελθεῖν ἀναδενδράδος ἄνωθεν διατεταμένης; & adde quæ sequuntur. Scriptura la prisca manet etiam hodie locis aliquot in Plauto. Vt Truculento. — *mane iam, ego te hîc offatim conficiam.* GE. *occidi optumum est*. Occidia significatione scriptum, quam notat Festus, *Occidamus*, ait, *Plautus posuit pro contrà cedamus.*

Scriptura vetus, Succido.

Nouus intellectus priscæ legis.

Plauto aliqua lux data.

Ibidem,

Eædem fermè cærimoniæ sunt, quas Flaminicas sacerdotissas Dialis seorsum aiunt obseruitare.

De inculcatam vocem, reposita etiam phrasi antiqua, *quas Flaminicas, Diali seorsum.* Flaminica, Flaminis vxor. Seorsùm autem Diali, elegante id est, separatim & proprias quasdam cærimonias seruat sibi.

Glossema recisum.

Eodem libro, cap. XVIII.

Mausolus autem fuit, vt M. Tullius ait, rex terræ Cariæ, vt quidam Græcarum

carum historiarum scriptores dicunt, prouinciæ Græcæ præfectus, quem σατράπην Græci vocant.

In Mausolo error librariorum. Mausolum prouinciæ Græciæ præfectum, in nulla historia, quod sciamus, scriptum est. Et quomodo potuit? aut quando * Græcia in Prouinciam redacta à rege magno? profectò fraudem aliquá hîc frausi librarij & aut deleta ea voce scribendum, *prouinciæ præfectus*, aut mutata, *prouinciæ à rege præfectus*. Alterum horum verissimum est. In eo scilicet dissensio scriptorum, réxne terræ Cariæ fuerit, an præfectus. Præfectum tantùm fuisse sentit Suidas qui scribit, Μαύσωλος ἄρχων Καρῶν. Contrà cum Tullio Pausanias regem. quem adi, si lubet, libro VIII.

* Nisi tamen ita appellata Græcissans ea pars Asiæ.

Eodem lib. cap. XXIII.

Sed M. Cato non solùm existimatas, sed etiam multatas à iudice mulieres refert, non minus si vinũ bibissent, quàm si probrum & adulteriũ admisissent.

Vetus scriptura in Catonis verbis, eaq; proba. Non parum concinnior lectio vetus, *non minus si vinum in se, quàm si probrum & adulterium admisissent*. Admittere in se vinum, admittere adulterium, lepida vocis alternatio est.

Libro XI. cap. IX.

Critolaus scripsit, legatos Mileto publicæ rei caussa venisse Athenas, fortasse an dixerit auxilij petendi gratia.

Fortassean, prisca vox. eius ignoratione cõmissum. Interpositum verbum ab iis quibus ignara vox Fortassean. tu scribe, *fortassean auxilij p. gratia.*

Libro XIII. cap. VIII.

Quæ libri aut magistri per quasdam inanitates verborum & imaginum tamquam in somnio delectauerint.

Deictare, antiqui scribebant. Scribendum, *dictauerint*. Error ex scriptura prisca, *deictauerint*.

Libro XVIII. cap. V.

Et vt non turbidæ fidei nec ambiguæ, sed vt purè liquentiusq; esset, equúsne an eques Ennius scriptum reliquisset.

Liquens & pura fides, id est, clara, certa. Corrigo, *vt puræ liquentisq;*. liquentem & puram fidem opponit Turbidæ; prorsus propriè.

Lib. XIX. cap. III.

Quoniam, inquit, qui maledicit & vituperat, quanto id acerbius facit, tam maxima mole pro iniquo & inimico ducitur: & plerumque propterea fidem non capit.

Turpe glossema ad phrasim veterem. Dij deæque istos imperitos, quibus nihil priscum est sanctum. Scripserat Agellius, *tam maximè pro iniquo & inimico ducitur*, phrasi veteri & obvia in Plauto. Interpolarunt nebulones: vtinam ego illorum os!

Lib. XIX. cap. X.

Ex quibus cùm elegisset vnam formam speciemq; veris, interrogauit quanti esset pecuniæ conspectus ad id totum opus.

Species operis. Alij, *speciemq;, verbis interrogauit*. Ego, *speciémque operis*. Ita appellat quam Græci ἰχνογραφίαν.

Lib. XX. cap. I.

Sed quæso te, cùm tamen digrediare paulisper è curriculis istis, &c.

Quæso tecum, prisca dictio. Pendula tota sententia est, & censebis quidpiam deesse. Non deest. Tantùm repone antiquum genus sermonis, *quæso tecum tamen*. Ita dicebat

ro quæso te. Plautus, Asinaria: ——*hanc iube orare mecum.* Ennius, ——*tecum precibus pater orat.*

Lib. VII. cap. XVIII.

Annibal ex captiuis nostris electos decem Romam misit, pactusq; est, vt, si pop. Rom. videretur, permutatio fieret captiuorum: & pro iis quos alteri plures acciperent, darent argenti pondo libram scilicet & selibram.

censeo à glossographo esse tria postrema verba; & Agellium scripsisse, *erent argenti pondo libram.* Ita solitum antiquis, cautionis quasi gratia minatis iis vocibus dicere, Pondo libra, aut libræ. Dicam, fors fuit, ac-ratè ea de re in Liuio. Id corrumpendo fuit huic loco. *Glossema iterum.*

Lib. V. cap. XIX.

Alioqui si iuris ista antiquitas seruetur, etiam seruus à domino per prætorem dari in adoptionem potest.

I verbis Massurij legant, me auctore, Iurisconsulti, *si iuris tantùm æqui-t. seruetur.* quæ voces confusæ & in aliam sententiam falsamque aptæ. *Massurij verba iuris, non recta.*

Lib. III. cap. XV.

Philippides quoque comœdiarum poëta haud ignobilis, ætate iam edita, cùm in certamine poëtarum præter spem vicisset.

ult dicere Philippidem ætate senecta fuisse. Ea vis an vocis Editæ sit, noro. potiùs scripserim, *ætate iam exita.* Similis illa apud Suetonium cutio in Claudio, *ætate progressa.* *Ætas exita*

Eodem lib. cap. VIII.

Cùm Pyrrhus rex in Italia esset, & vnā atque alteram pugnam prosperè pugnasset, satisq; angerentur Romani, & pleraque Italia ad regem desciuisset.

tus lectio, *satisq; agerentur.* Scribo, *satisq; agerent Romani.* Propria quæ-m & venusta eius verbi notio, in magna aliqua & laboriosa cura. Sic iem scriptor, lib. XIX. cap. I. *Tum posteà complorantibus nostris omnibus, at-e in sentina satis agentibus.* quem locum pariter libido quibusdam fuit prauandi. Benè Glossæ, *satagit*, ἀγωνιᾷ. *Satis agere, quid propriè.*

Lib. II. cap. XXIII.

Quòd ancillam suam non inscito puellam ministerio, & facie non illiberali, coactus erat venumdare.

stituo ex libris; *facie non illætabili.* Fortassis & in Plauti versu, Menæ-cmis: *Nam ex istoc spurcatur nasum odore illutibili*: scribendum, *odo-illætabili.* *Illætabilis, vetus vox. Coniectura leuior in Plauto.*

CAPVT XXII.

Serui publici apud Romanos. Eorum nomina, A regionibus, & A personis. Brutiani, Cyprij, Clodiani, Corneliani, Gelliani.

ROMANIS mos fuit, vt ex gente captiua plerumque seruos quosdam respublica sibi seligeret atque seponeret, ad varios vsus. Vt apud Liuium libro XXVI. Scipio victa Carthagine noua, *Opifices ad duo millia hominum publicos fore populi Romani edixit. cum spe propinqua libertatis, si ministeria belli enixè operam nauassent.* Et apud Polybium eadem de re: *Serui publici, facti à Scipione.*

τοῖς

τοῖς δὲ χειροτέχναις κατὰ τὸ παρὸν εἶπε, διότι δημόσιοι τῆς Ῥώμης εἰσιν. Mos

Seruitus publica.

vetus etiam in Græcia. Ideò in palliata Plauti ſcriptum, cui index Capteiuei.

Sed is priuatam illic ſeruitutem ſeruit, an publicam?
AEG. *Priuatam medici Menarchi.*

Duplex agnominatio talium ſeruorum

A prouinciis.

Brutiani.

Cyprij ſerui

Eiuſmodi ſeruos, vt diſtingui poſſent, à duplici ferè cauſſa appellabant. A prouinciis, aut A perſonis. A prouinciis, vnde adducti; vt Brutiani, v[el] Cyprij. De Brutianis vide Agellium lib. x. cap. III. & Feſtum. parcam enim verba adſcribere in re iam nota. De Cypriis obſeruo fortaſſe pri[mus], ex Dione lib. XXXIX: Κλώδιος, inquit, ἐπεχείρησε μὲν τοὺς οἰκέτας τοὺς ἐκ τῆς Κύπρου ἀχθέντας, Κλωδίους, ὅτι αὐτὸς τὸν Κάτωνα ἐκεῖσε ἐπεπόμφει, ὀνο[μάσαι]. μάσαι. οὐκ ἠδυνήθη δὲ, ἐναντιωθέντος αὐτοῦ. καὶ οἱ μὲν Κύπριοι ἐπεκλήθησαν κα[ί]τοι τινῶν Πορκίους σφᾶς προσειπεῖν ἐθελησάντων. Idem de Picentibus & Lu-

Picentes & Lucani.

canis tradit etiam Strabo libro v. in extremo: νυνὶ δὲ κωμηδὸν ζῶσιν [ἀ]πωσθέντες ὑπὸ Ῥωμαίων διὰ τὴν πρὸς Ἀννίβαν κοινωνίαν. ἀντὶ δὲ στρατείας ἡμ[ερο]δρομεῖν καὶ γραμματοφορεῖν ἀπεδείχθησαν, ἐν τῷ τότε δημοσίῳ, καθάπερ

A perſonis.

Λευκανοὶ καὶ Βρέττιοι κατὰ τὰς αὐτὰς αἰτίας. A perſonis nominabantur, q[ui] vicerant quive adduxerant. Et in ea appellatione quærebatur quaſi h[o]nos. Ideò Clodius, in loco Dionis quem adduxi, ambitiosè contendit [il]-

Clodiani ſerui.

Porciani.

Corneliani.

los è Cypro ſeruos, à ſe Clodianos dici; quoniam ipſe Catonem illuc m[i]ſiſſet. Contrà Cato Cyprios dici maluit, ſpretis conſiliis eorum qui ab [eo] dici volebant Porcianos. Sic & Cornelius Sulla Dictator ſeruos proſc[ri]ptorum ad decem millia publicauit, & à ſe dixit Cornelianos. Elegan[s] Appiani locus lib. I. ἐμφυλ. τῷ δὲ δήμῳ τοὺς δούλους τῶν ἀνῃρημένων τοὺς νε[ωτά]τους τε καὶ εὐρώστους μυρίων πλείους ἐλευθερώσας ἐγκατέλεξε, καὶ πολίτας ἀπ[έ]φηνε Ῥωμαίων, καὶ Κορνηλίους ἐφ᾽ ἑαυτοῦ προσεῖπεν. Ex quibus verbis hoc am-plius apparet, eos ſeruos plerumque manumitti ſolere, & aſſeri in libe[r]tatem: ſic tamen, vt nihilo ſecius officia quædam reipub. deberent, qu[a]ſi liberti. Hæc de agnominatione ſeruorum quæ prædixi, non abſurdè [lu]-

Atteius Capito explicatus.

Quid Gellianus, & cur ita dictus.

Annua horum ſeruorum.

cem dabunt verbis Atteij Capitonis apud Agellium lib. XIII. cap. X[II]. *Cùm à muliere quadam Tribuni plebis aduerſus eum aditi, Gellianum ad e[um] miſiſſent, vt veniret & mulieri reſponderet.* Nam Gellianum, vocat Trib[u]nicium viatorem: quia tunc genus aliquot, credo, ſeruorum publicoru[m] Gelliani, incertum à quo Gellio dicti. Eiuſmodi ſeruis annua quæda[m] reſp. præſtabat, ad victum & veſtem. Plinius lib. x. Epiſtol. *In pleriſ[que] ciuitatibus, maximè Nicomediæ & Niceæ, quidam vel in opus damnati vel in ludum, ſimiliáque his genera pœnarum, publicorum ſeruorum officio miniſterióque funguntur, atque etiam vt publici ſerui annua accipiunt.* Tantu[m] mihi fuit dicere ſuper hoc non planè protrito more. plura ſententiæ n[on]

P. Fabri vera laus.

abſimilis reperies apud C. V. Petrum Fabrum: cuius Semeſtria n[uper] compilo virum (nihil ignoti hominis gratiæ dabo) rari, conſtantis, & [ad]mirabilis cuiuſdam ingenij, iudicij, modeſtiæ. Di faciant, vt ad id exe[m]plum multi hodie ſcribant.

C P

CAPVT XXIII.

De lictoribus eorumque origine, conditione, ministerio, & ritu Collectanea accurata. Nonius in etymo eorum correctus, item Agellius. Lictores è libertis aut libertinis. ciues fuerunt, & ideò togati. Liuius correctus. Summotio propriè quid, & quomodo ea vsi. Plinius explicatus, Cicero emendatus. Animaduersio quid. Assurgendum magistratui erat, caput aperiendum, equo descendendum, & curru. Ferrum ponendum. Tacitus explicatus. Prætitio, qualis. è Liuio glossema ablatum. Quis Primus lictor, quis Proximus. Turnebi in eo error. Fasces lictorum. Mos eos ferendi, submittendi. Virgæ lictorum. Percussio solemnis ianuæ. Bacilli. Seneca correctus. Bacilli prælati municipalibus magistratibus. Quot lictores cuique fuerint.

CITVM illud Ennij, quod non iniuria amo,

Moribus antiquis res stat Romana, virísque.

um comperior etiam in litteris. quæ nec haberi hodie, nec tractari nmodè possunt absque notitia sit prisci moris. qua nisi tinctus mihi tor est & imbutus: non purè & liquidè, sed quasi per nebulam intelere eum optimos scriptores necesse est Ea gratia visum mihi hoc loco torum omnes ritus, quos sparsim memini legere, digestos proponere: ddere à me quidquid aut ad illorum lucem faciet, aut scriptorum. atiam si non ineo à doctis; certè à iuuentute. cui consultum ibo hoc iere scribendi, & simul dolori meo. quem ex patriæ non periculo, sed ere, iure capimus acerbum.

Dolet pudétque Graium me natum & piget: ait ille.

igo lictorum à Romulo: exemplum, ab Etruscis: nomen à ligando. nius Marcellus, *Lictoris proprietatem à ligando dictam vetustas putat. nim antiquitùs carnificis officium fungebatur*. scribe alia sententia, *isti n a.c. o. fungebantur*. Nam hoc monitum vult, antiquitùs carnifices mæ non fuisse; & eorum vicem præstitisse lictores. quod verum testinio prisci carminis, *I lictor, colliga manus*. Cum Nonio sentit Valgius ius & pleraque Grammaticorum pars. tamen miremur, quo flexu à ndo lictor. esset enim potius ligator. Sed moneo (vt in re grammatica llo tenuiùs disseram) Ligo, ligere, & ligui lictum, fuisse antiquis: vt o, fricui, frictum: Plico, plicui, plictum. vnde hodieque Perfricui, & plicui, & similia plura. Inde igitur certissimè & ἀναλόγως Lictor. Non t hoc fortasse (venia dicto sit) Tyro Tullius: & ideò per ambages inat à Licio vel à Limo. *Licio enim transuerso* (ait ipse apud Agellium xII.) *quod limum appellatur, qui magistratibus præministrāt, cincti erant.* onis verbis & huic cinctui prælucet Isidorus: *Limus, ait, est cinctus publici habent serui: ita dictus, quia transuersas habet purpuras, id est, limas.*

Prima lictorum origo, & etymon.

Nonius correctus.

Quomodo à ligando lictor, subtiliter dictum.

Limus, cinctus publici serui.

limas. ita ibi lege. Iterùm, *Transuersa omnia antiqui lima dicebant. Hinc & Limus vocabulum accepit, cingulum quo serui publici cingebantur obliqua pur pura*. Sed & scriptores Gromatici siue Finales, Limitem in agris dedu cunt consensu à Limo, siue transuerso. Ab hoc licio in veteri formul sunt, *Furta per lancem & licium.*

Limes vnde dictus.

Lictores qua conditione fuerint, quæri potest: liberi, an serui? Dico Liberi. eligebantur enim plerumque ex ima Quiritium plebe. Liuiu lib. II. *Quatuor & viginti lictores apparere Consulibus, & eosipsos plebis ho mines: nihil contemptius, neque infirmius, si sint qui cõtemnant.* Valerius Ma ximus lib. IX. cap. I. *Gemellus Tribunicius viator, ingenui sanguinis, sed offic intra seruilem habitum deformis.* Taciti, & suprà paullo tempore, etiam libertinis aut libertis. Ea sententia verborum eius libro XIII. Annaliun *Quippe latè fusum id corpus.* (libertos intellegit) *hinc plerasque tribus, d curias, ministeria magistratibus & sacerdotibus, cohortes etiam in vrbe con scriptas.* Ministeria magistratibus; id est, Lictores, Viatores, Accens Scribæ, Statores, Præcones. Sed & Tiberius Gracchus Tribunus, viato rem sibi legit è propriis libertis; nouo tunc more, & non optimi exem pli. Eleganter Plutarchus: Ὁ μὲν Τιβέριος τῶν ἀπελευθέρων τινὶ προσέταξ ἀπὸ τοῦ βήματος ἑλκύσαι τὸν Ὀκτάβιον. ἐχρῆτο δὲ ὑπηρέταις ἀπελευθέρο ἰδίοις. Bene Plutarchus. Nam aliàs receptum non è propriis libertis s mi sed è seruis publicis, aut è plebe. Sed & togæ ius lictoribus fuit. erg liberi, imò etiam ciues. Cicero in Pisonem, *Togulæ ad portam lictorib præstò fuerunt: quibus illi acceptis, sagula reiecerunt.* Liuij tamen locus e qui videtur adimere iis togas, libro III. *Quod autem istud imperium est, D cemuiri, quod tenetis? tectis ac parietibus iura dicturi estis? Non pudet lictor vestrorum maiorem propè numerum in foro conspici, quàm togatorum, ali rumq́?* Falsò. scribendum enim ibi, auctoribus libris, *quàm togatorum ali rum.* Ita ille ipse locus qui adimebat, iam addit. Paullatim tamẽ, vt Gra chus è suis libertis; sic alij sumebant è propriis seruis. Ni id fuisset; n posita hæc ab Antonio, Lepido, Octauiano III viris lex esset: μήτε δοῦλο τὴν μονομαχεῖν, μήτε δοῦλον ῥαβδουχεῖν. Notat Dio lib. LVI.

Lictorum quæ cõditio. Liberos eos fuisse, non seruos. Eligi solent è corpore libertorum. Tacitus explicatus. Lictores togati, ideò ciues. Liuius in ea re correctus. Lex Triũuiralis de lictoribus.

Munera lictorum præcipua, tria: Submotio, Animaduersio, Præit Submotio, & Submouere, proprium lictoribus verbum. Ideò Summ tor aditus, pro ipso lictore positus Liuio. lib. XLV. *Assuetus regio imper nouum; formam terribilem, præbuit tribunal. summotor aditus, præco, accens insueta omnia oculis auribúsque.* Fiebat cum strepitu & imperio quodar cùm voce, manu, virga, locum facerent sequenti magistratui. Expre scitè Liuius, lib. VIII. vbi subitus in Curiam venit Papirius. *Repentè,* i quit, *strepitus ante curiam lictorum submouentium auditur: & ipse infens aderat.* Non sola, inquam, voce. Disco ex Seneca, epistola XCV. *Non quòd tibi tranquillitatis tuæ fastidium faciat, ille vel ille sub illis fascibus pu pura cultus. non est quòd feliciorem eum iudices, cui submouetur, quàm quem ctor semita deiicit.* vbi vetus, *quàm te quem l. s. d.* Ex festo: *Matronæ à ma stratibus non mouebantur, ne pulsari contrectaríve viderentur, néve grauid concuterentur.* Pulsari, ait, & contrectari: sicut Appianus in eadem re, v berare. lib. I. Bell. ciuilium: Τῶν δὲ ῥαβδοφόρων τινὸς ὁδοποιοῦντος

Officia & munia lictorum. Summotio, quid. Voce, manu, virga, summouebant. Seneca correctus.

Κίνν.

ὕνα, καί τινα τῶν ἐν ποσὶ πατάξαντος, ἕτερος ἐκ τοῦ στρατοῦ τὸν ῥαβδοῦχον ἐπάταξε. Latinus Pacatus in Panegyrico: *Tum longè populus arcebatur: ac otiosa viatoris manus plebem verbere submouebat.* Imò adeò virgam ad hunc pulsandi vsum gestasse lictores videntur: de qua dicam statim. Inuidiosa igitur & superba hæc submotio censebatur: & illi, qui in magistratu asperè ea vsi. Plinius in Panegyrico Traianum laudat, quòd lictores habuerit quietos & silentes. *Neque enim*, ait, *stipatus satellitum manu, sed circumfusus vndique, nunc Senatu, nunc equestris ordinis flore, silentes quietósque lictores tuos subsequebare.* Benè & signanter, vt solet, Plinius. Quietos, ad pulsationem referens: silentes, ad vocem. Etiam Ouidius Tristium lib. v:

Ceditur & cæcis: & quos prætexta verendos
Virgáque cum verbis imperiosa facit.

Magistratus enim circumscribit, quibus viam faciunt, inquit, Virga & verba. Sic Cicero, in illa quæ de cælo delapsa, epistola, ad Q. Fratrem, Octauium laudat: *apud quem*, inquit, *primus lictor quieuit, tacuit accensus.* Et mox eumdem fratrem suum, qui iracundior natura & imperiosior, monet seriò vt moderatè vtatur hac submotione. *Sit lictor*, ait, *non suæ sed tuæ lenitatis apparitor: maiorâque fasces illis præferant dignitatis insignia, quàm potestatis.* Vbi ausim equidem scribere, *Sit lictor * mansues; & tuæ* [...]*itatis apparitor.* Vah, impudens? inquiet aliquis. Non sum. considera [...]ctum litterarum: non nimium aberro. sententia certè egregia ex hac [...]tione efficitur; quæ ex vulgata, si quid ego sentio & sapio, nulla. Ob[...]uabant autem diligentissimè lictores, vt submouerent personas infa[...]es, puta lenones, meretrices, id genus. credo, ne occursu, vt propriè di[...]n, obsceno maiestas populi principis contaminaretur. Seneca Pater Controuersia II. lib. IX. inter excerpta Blandi ponit, *Maiestatem læsam [...]issem, si tibi exeunti lictor è conspectu non summouisset meretricem.*

Sequitur Animaduersio. idipsum proprium in re lictoria verbum. Suetonius in Iulio, cap. LXXX. *Q. Maximo suffecto trimestriq. Consule theatrum introeunte, cùm lictor animaduerti ex more iussisset.* Liuius lib. XXIIII. *Consul animaduertere proximũ lictorem iussit, & is vt descenderet ex equo clamauit.* ex quo loco clarũ, Animaduersionem verbis fieri solitam & more. Plinius in Panegyrico, *Vtriusque adhuc oculis paullo antè dimissi fasces oberrabant: vtriusque solemnis ille lictorum & prænuncius clamor auribus insederat, cùm rursus curulis, rursusq. purpura*, &c. Comprehendebant [...] verbo, opinor, quidquid honoris venienti magistratui exhiberi solenne esset. vt Assurgere: Caput aperire: Equo aut curru descendere: [...]rum ponere, & si quid tale. Tangit quædam ex istis coniunctim Seneca Epistola LXX. *Si Consulem*, inquit, *videro aut Prætorem, omnia quibus [...]ior haberi solet faciam: equo desiliam, caput aperiam, semita cedam.* ego, lu[...] caussa, dicam de singulis separatim. Quòd Assurgerent, Suetonius [...]cet in Iulio, cap. LXXVIII. *Triumphanti & subsellia Tribunicia prætereunti sibi, vnum è collegio Pontium Aquilam non assurrexisse adeò indignatus [...], vt proclamauerit, Repete ergo à me remp. Tribunus.* Moris enim vt non [so]lùm priuati assurgerent, sed etiam minor magistratus maiori. Sic in

Submouẽdi munus non sine inuidia.

Plinius explicatus.

Ill Cicero.

* *Melius, è libro Fuluius, lictor non sæuitiæ, sed, quod post hac didici.*

Meretrices solitæ submoueri.

Animaduersio, quid

Assurgendum erat magistratui.

Dione lego lib. xxxvi. ab Acilio Consule Sellam Luculli Prætoris con-fringi iussam: quoniam prætereunti sibi non adsurrexerat. At ille facet alteram loris intentam reposuit: exprobrans consuli suspectam liberta-tem.

Caput aperiendum.

Quòd Caput aperirent; præter Senecam, Plutarchus testis in Pom-peio, cui venienti ait Sullam solitum assurgere, & aperire caput. videli-cet quasi Imperatori. Et ad hanc historiam pertinuit Sallustij fragmen-tum illud, *Quibus de caussis Sullam in victoria Dictatorem, equo descender sibi vni, assurgere de sella, caput aperire solitū.* Loquitur enim ipse Pompeiu

Romani sine petaso aut pileo.

Quæri potest, quomodo caput aperuerint, si vulgò Romani erant capit intecto? Nam pilleum sanè aut petasum ritu nostro non ferebant. Ea d re scribam plene alio loco aut potiùs iam scripsi. Nam Saturnalibus me exactus decimus mensis: nec aliud lucem eorum moratur, quàm tene bræ & nimbus huius belli.

Equo descēdendum.

Quòd Equo descenderent, clarum ex Liui Valerij, Plutarchi historia de Q. Fabio. Etiam ex Dione; apud quem lil xxxvi. Pompeius descendere sibi equo Tigranem regem iussit per licto rem. Quod miremur; auctor idem Dio, Seruilio Isaurico cùm fortè ol uius quidam equo non descendisset; re delata ad iudices, caussam sat idoneam visam hominis eius damnandi. Ea pertinacia erat prisci mori Appuleius graphicè prorsus expressit hunc ritū habendi honoris, lib. 11 Floridorum:

Corruptus Appuleij locus.

Si quem conspicantur ex principalibus viris, benè consultum, b nè cognitum, quamquam opidò festinant; tamen honoris eius gratia cohibe cursum, releuant (corrupta ea vox est, & aliàs scribitur, *reuelant*: mihi n est ad manum medicina) *gradum, retardant equum, & ilicò in pedes de liunt: fruticem quem verberando equo gestant, eam virgam in læuam manu transferunt. itaque expedita manu adeunt ac salutant.* Simile fuit in curr

Curru descendendū.

Festus, *Viri sedentes cum vxoribus in vehiculo descendere non cogebant*

Gladius ponendus.

Quòd ferrum siue Gladium ponerent, nescio an vulgo notum sit; s eruo ex Plutarcho, de Pompeij congressu & Tigranis: ὡς δὲ ἦλθεν, i quit, ἱππότης ἐπὶ τὸν χάρακα, ῥαβδοῦχοι δύο τοῦ Πομπηΐου προσελθόν ἐκέλευσαν ἀποβῆναι τοῦ ἵππου καὶ πεζὸν ἐλθεῖν. καὶ ταῦτα μὲν οὖν Τιγράνης ἐπεί το, καὶ τὸ ξίφος αὐτοῖς ἀποδυσάμενος παρεδίδου. Item ex Xiphilino in N rone. ad quem veniens Teridates rex, & iussus acinacem ponere, nolu ἀλλ', inquit, ἥλοις αὐτὸν τῷ κολεῷ προσέπηξε, *clauis eum vagina adfix* ritu non absimili ab eo qui in pleraque Italia hodie obtinet: in cuius o da cincti non admittuntur peregrini, nisi gladio ad vaginam funiculo a quo, dicis caussa, vincto. Inuenio eumdem discingendi ritum apud T

Tacitus explicatus.

citum lib. xv. Ann. *Rex propriis nuntiis à Corbulone petierat, ne quam in ginem seruitij Teridates præferret; neu ferrū traderet. aut complexu prouinc obtinentium arcerentur.* qui etiam addit de complexu: de quo, ad ipsum

Præitio, qualis.

Tertium, Præitio. Ibant enim ante magistratum lictores, non gre tim aut confusè. non item bini ternive, vt quis suspicetur: sed singuli in lineam. Hoc seriò monitum volo, quia non aliter est, vt capias, q

Singulatim præibant lictores. Fuluij Vrsini laus.

Primus, quis Proximus lictor. Ibant, inquam, singuli. Ex nummis Iu Bruti: in quibus expressus hic ordo euntium lictorum. qui nummi volumine, quod publicauit nuper Fuluius Vrsinus amicus noster, ci controuersiam Italiæ suæ flos. Item ex Fabiana historia, quæ apud Va

rius

m & Liuium. ita enim narrant, vt nisi de hoc ordine intellegi non sint. Valerij verba sunt lib. II. *Fabius à Senatu ad filium Consulem, Suessmissus, postquam animaduertit eum ad officium suum extra opidum proces: indignatus quòd ex lictoribus vndecim nemo se equo descendere iussisset, ius iræ sedere perseuerauit. Quod postquam filius animaduertit, proximo li-i, vt sibi appareret, imperauit.* Liuij sunt lib. XXIIII. *Cùm obuiàm filius rederetur, lictoresq; verecundia maiestatis eius taciti anteirent, [non sum-ètes patrem] præter vndecim fasces equo præuectus senex*, &c. Verba, quæ uxi Liuij bono. corrupta enim: & circumcidam in iis latens vlcus. c *non summouentes patrem*, occultum, sed ineptum glossema sunt; tolla, inducenda. Liber optimus mihi auctor; & res ipsa. Attende enim glossographi. Liuius ait lictores tacitos anteisse; ille addit, non sub-rum ab iis patrem. Quid? submotionis res hîc erat? Accedere pater m debebat, vt legatus populi Romani. Is ergo submouendus à con-lu fuit? aut id postulabat filius? Falsum prorsus. non intellexit babur-lle vim submouendi, aut Liuij mentem. Taciti anteibant lictores, & i patrem propiùs accedere vehentē in equo. In eo peccarūt: animad-ere debuerant, & clamare, Descende. Ex hoc igitur ordine facilè , quis Primus, quis Proximus lictor. Primus, is qui anteibat & quasi ebat agmen: Proximus, qui claudebat, & proximè aberat à magistra-nde etiam nomen. Ita intelleges priscū morem, qui apud Valerium *.Maxima diligentia maiores hunc morem retinuerūt, ne quis se inter Con-n & Proximum lictorem, quamuis officij caussa vnà progrederetur, inter-ret.* Conniuere visa in hac re Turnebi diuina mens, dum adseuerat ximum lictorem eumdem esse cum Primo. Apage. nec terram nec m tangit ea sententia. Primus lictor, ab ordine euntium, vt dixi, non nitate: cuius proprium munus, submouere. primus enim incurrebat rbam Cicero ad Q. Fratrem, *His rebus nuper C. Octauius iucūdissimus apud quem Primus lictor quieuit, tacuit accensus.* Proximus, inter XII. remus. cuius erat mandata à magistratu aut litteras accipere, & præ-ea quæ operæ familiarioris. Hic dignissimus, & quasi caput inter li-es: & haud dubiè is, qui alio nomine Summus lictor. Glossæ veteres, *mus lictor*, ἀρχιραβδοῦχος. Mentio Proximi apud Sallustium: *Hiem-in opido Thumida fortè eius domo vtebatur, qui Proximus lictor Iugur-arus acceptúsque ei semper fuerat.* Apud Ciceronem, *Denique Proxi-lictor, de quo sæpè iam dico, Sextius.* Vidimus & lapidem,

M. VALERIVS
ACHILLEVS. LI
CTOR. PROXIMVS
LAVRENS. LAVINAS.

ixi munera lictorum: addam Insignia, & quæ cum insignibus mu-oniuncta. Insignia eorum, Fasces & Virgæ. Fasces appellamus, ba-s aliquot teretes loro colligatos in modum fascis. quorum exemplar uens in lapidibus & nummis. Eos bacillos ex vlmo fuisse antiquitùs, re videntur Comœdiæ Plauti, non vno loco. Plinius tamen Betul-arborem terribilem ait magistratuum virgis: & nescio vniuersè id

E Liuio glossema sublatum.

Quis Primus lictor. Quis Proximus.

Maximi Turnebi aberratio.

Primi lictoris propria submotio.

Occultior Ciceronis intellectus.

Summus lictor.

Lictorij fasces.

Ex vlmo, aut betulla, si fortè.

accipiendum, an ex verbis eius, de Gallia tantùm. Italiæ sanè cõmunio vlmus. Fascium inuentum Vetuloniæ Etruriæ vrbi adscribit Silius:

Origo fascium.

Mæoniaq; decus quondam Vetulonia gentis,
Bissenos prima illa dedit præcedere fasces,
Et iunxit totidem, tacito terrore, secures.

Secures ademta fascibus.

Inde traducti Romam. Et fasces quidem hæserunt Romæ, non secure. P. enim Valerius non falsò Poplicola dictus, inuidiæ Cõsulum minue dæ, primus dempsit fascibus secures: quasi ne nimius ille terror delib ret aliquid de populari libertate. Ex eo tempore exsules vrbe Roma s cures: ius tantùm suum in bello tenuerunt, & extra vrbem. Clarè Di nysius lib. IV. Βεβαίαν τε πίστιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοὺς δημοτικοὺς λαβεῖν β λόμενος, ἀφεῖλεν ἀπὸ τῶν ῥάβδων τοὺς πελέκεις. καὶ κατεστήσατο τοῖς μετ' αὐτ ὑπάτοις ἔθος, ὃ καὶ μέχρι τῆς ἐμῆς διέμεινεν ἡλικίας, ὅταν ἔξωθεν τῆς πόλε γένωνται χρῆσθαι τοῖς πελέκεσιν, ἔνδον δὲ ταῖς ῥάβδοις κοσμεῖσθαι μοναῖς. Liui lib. XXIIII. *Lictores ad eum accedere Consul iussit. & quia in vrbem non in rat, protinus in campum* (Martium intellegit) *profectus: admonuit cum se ribus sibi fasces præferri.* Vbi satis clarè eum morem agnoscit Liuius; bro tamen secundo, vbi opportunè id poterat, verbo de eo admone oblitus. Mirum ergo Appianum scribere lib. I. Bellor. ciuilium, Oc uium in sella curuli sedisse, prætexta indutũ fascibus & securibus, qu Consulem, cinctum. & id narret euenisse Romæ: ἐπί τε, inquit, τοῦ θρ ρου κάθητο τὴν τῆς ἀρχῆς ἐσθῆτα ἐπικείμενος, ῥάβδων καὶ πελέκεων ὡς ὑπ τῳ περικειμένων. Ipse Octauius hoc peccauerit contra priscum more in tumultu ciuili; an per negligentiam suam ita narrauerit scriptor Gr cus, non dicam. Mos quidem non ambiguus est, vt quem Dionysius firmet perseuerasse ad suam ætatem. Excipio tamen ab hoc more Di torem, quotiens sine prouocatione creatus. Illi enim prælatæ secu etiam in vrbe. Auctor Dionysius lib. IV. & Liuius lib. II. Fasces igi istos ante magistratum ferebant lictores. erectósne, an in humeris in natos? Censeam in humeris, suasus à Nummo Bruti in quo ea specie c nuntur: sed & ab Hegesippo, libro V. excidij: *Habent & sacerdotia suos sces, qui eleuantur non humeris, sed moribus, & attolluntur non virgarum p ceritate, sed fidei altitudine.* vbi clarè de *Humeris*: etsi aliter etiam surrec haud negem. Sed in ea gestatione mos, vt si per viam maiori alicui m stratui occurrerent, statim submitterent fasces, &, honoris habendi c sa, inclinarent. Ortus mos, vt videtur, ab eodem Valerio, qui primus su missis fascibus in concionem ascendit. *Gratum id multitudini spectacu fuit* (ait Liuius) *summissa sibi esse imperij insignia confessionemq; factam. puli, quàm Consulis, maiestatem vimq; maiorem esse.* Summissis fascibu est, in terram depressis & ante pedes quodammodò deiectis. Errant in Liuio interpretantur fasces depositos, & abire iussos lictores. Plu chus signanter scripsit, αὐτὰς τὰς ῥάβδους εἰς ἐκκλησίαν παρελθών, ὑφῆκ δήμῳ, καὶ κατέκλινε. id est, submisit inclinauitque Dionysius amplius quid addit ad hunc morem: solitum videlicet in eiusmodi occursu forte extra vrbem vsu venisset) vt minor magistratus deponeret e secures. Verba eius lib. VIII. de Marcio Coriolano: Ἐκέλευσεν τοῖς ὑπ

Tantùm prælata extra vrbem.

Liuius explicatus.

Appiani parũ cauta scriptio.

Dictatori soli ius in vrbe sumendi secures.

Modus ferẽdi fasces.

Mos submittendi fasces;

Et deponẽdi secures.

ὑποθέσθαι τοὺς πελέκεις, καὶ τὰς ῥάβδους καταστεῖλαι. τοῦτο γὰρ ἔθος ἐστὶ τοῖς Ῥωμαίοις, ὅταν ὑπαντῶσι ταῖς μείζοσιν ἀρχαῖς οἱ τὰς ἐλάττους ἔχοντες. ...c terra solùm, sed mari seruata hæc submissio. Vnicum ad hanc rem ...um Appiani inuenio lib. v. Ciuilium. vbi Antonij & Domitij Aëno-...bi prætoriæ naues casu sibi obuiæ: Πλησίον τε ἦσαν ἀλλήλων ἤδη, καὶ αἱ ...ρχίδες ἐκ τῶν σημείων ἐφαίνοντο, καὶ ἀλλήλαις προσέπλεον, καὶ τῶν ῥαβδού-...ὁ ἡγούμενος Ἀντωνίῳ κατὰ τὴν πρῷραν ὥσπερ ἔθος ἐστὶν ἑστὼς, ὡς ὑπηκόοις ἢ ...ποσιν ἀνδράσιν ὑπαντῶσι, προσέταξε κατελεῖν τὸ σημεῖον, οἱ δὲ καθῄρουν ...τὴν ναῦν ἐς τὰ πλάγια τῆς Ἀντωνίου νεὼς περιέστρεφον. Vbi mos duplex. ...d signum prætoriæ nauis deponerent: & quòd lictores, ad speciem ...erij, soliti stare in prora nauis. Ab hoc ritu natum prouerbium, Sub-...tere fasces: id est, cedere, & fateri se minorem, vsurpatũ præter alios ...eroni in Bruto. Addere hîc aliquid de diuisione fascium poteram in-...ita à Iunio Bruto: sed res non obscura; & pete, si voles, ab Agellio ...ı. Suetonio in Iulio, cap. xx. Liuio. lib. III. de x. viris.

Idem ritus in nauibus.

...lterum insigne lictorum, Virgæ. Nam præter fasces, videntur manu ...asse virgam, duplici vsui: & ad submouendum, & ad ianuam tangen-...ı. De virga lictorum in submotione, Martialis,

Virga lictorum. Apta ad submouendum,

——— *nec superba clamosi*
Lictoris abiget virga basiatorem.

...lauto digna prodigus, non Plauti,

Et ad tangẽdas fores.

Scortum exoletum ne quis in proscenio
Sedeat, neu lictor verbum aut virga mutiant.

...anua percutienda, Martialis,

Bis senos iubes en redire fasces
Nato Consule: nobilique virga
Vatis Castalij domum sonare.

...n quotiens magistratus suam aut alienam domum intraturus erat; ...r præcedens, virga fores percutiebat, quasi ad significandum eius ...entum. Liuius libro VI. *Fortè ita accidit, vt in Ser. Sulpicij Tribuni ...um domo, sorores Fabiæ cùm inter se, vt fit, sermonibus tererent tempus: ...r Sulpicij, cùm is de foro se domum reciperet, forem vt mos est virga per-...ret. cùm ad id moris eius insueta expauisset minor Fabia, risui sorori fuit.* ...ius libro VII. *Cn. Pompeius, confecto Mithradatico bello, intraturus Po-...ij sapiẽtiæ professione clari domum, fores percuti de more à lictore vetuit.* ...us de Nuptiis Stellæ,

Mos ille diffusius explicatus.

——— *dum feruent agmine postes*
Atriaque & multa pulsantur limina virga.

...nè eius moris reliquum vestigium hodie in aulis magnatium: in ...us fores, per singulos ciborum missus, ab *Oeconomo, tereti baculo ...satis notum est. Tale quid hæc virga. Ideò in Glossis scriptum, *Vir-...*, ῥαβδοῦχος. Cum fascibus confundi eam mihi non placet, nec ra-...t: distinguit sanè Appianus I. Ciuilium, in seditione Gracchana, ...ους καὶ ξύλα τὰ ἐν χερσὶ τῶν ὑπηρετῶν ἁρπάσαντες, &c. ait, fasces & ...s. Cicero etiam has ipsas virgas nominare videtur Bacillos, lib. XI. ...tticum. *Propius accedere, vt suadet, quomodo sine lictoribus possum,*

*Atq; etiã Ammianus lib. XIV. ait Præfectum familiæ virgam dextra gestasse.

Aliud virgam, aliud esse fasces. Bacilli, idẽ quod virgæ.

quos

quos populus dedit? qui mihi incolumi adimi non possunt. quos ego paullis modò cum bacillis in turbam conieci, ad Oppium accedens, ne quis impetus mi tum fieret. Nam quòd vir doctus ibi fasces intellegendos dicit: de sumn pectore id dicit, & parum conspectè. Verior sententia: quia fasces illi la reati nimium incurrebant in oculos, & ad vitandam inuidiam in depr sa fortuna; ideò, ait Cicero, remotis iis accessi, retinui solas virgas. C sum quem Cicero metuebat, euênit Cæcinæ Consuli apud Tacitum bro III. Historiar. & seditio militaris excitata, solùm propter conspec in partibus iam victis fasces. *Sed vbi Cæcina*, ait, *prætexta & lictoribus in gnis, dimota turba, consul incessit: exarsere victores.* & quæ sequuntur. Sen ca easdem virgas nominat, libro I. De Tranquillit. cap. I. *Placet vim pr ceptorum sequi, & in mediam ire remp. placet honores fascesq; non purpura aureis virgis adductum capessere, sed vt amicis propinquisq; & omnibus ci bus paratior vtiliorq; sim.* Vbi mendo manifesto scriptum, *aureis.* Nam a reas eiusmodi virgas fuisse, nemo dixit, scripsit, pinxit. Assentior lib aliquot qui legunt eiecta ea voce, *aut Virgis adductum.* Poterat etiam s bi littera addita, *laureis virgis:* vt neget Seneca magistratum cupiendu aut capiendum, per ambitionem & desiderio triumphi. Nam in triu pho laurus in fascibus; ac laureæ virgæ in manibus militum & triu phantis. Nec Romæ solùm in vsu hæ virgæ, sed etiam in coloniis & m nicipiis, etsi vsu paullo diuerso. Nam Duumuiris, Ædilibus Quinqu nalibus, Sexuiris, (qui magistratus colonici & municipales) lictores p ibant nō cum fascibus, sed cum nudis virgis aut bacillis. Appuleius lib Milesiarum, *Nam & lixas & virgas, & habitum prorsus magistratui con nigntem in te video. Annonam curamus, ait: & AEdilem gerimus.* Ædil intellegit in Thessaliæ Hypata Quinquennalem Cicero in Rullu *Nam primum cùm ceteris in coloniis Duumuiri appellentur, hi se Prætores pellari volebant. Deinde anteibant lictores non cum bacillis, sed vt hîc Præt bus anteeunt cum fascibus duobus.* Ecce bacilli præferri Duumuiris soliti co fascium, qui ritus ne nunc quidem exoleuit in colonia Agrippine vbi lixæ, qui maiores Consulês comitantur, oblongum teretem ba lum gestant, insigne magistratus. At Campanæ superbiæ fuit, quòc fasces sumerent: vt apud Petronium pariter vanus ille Trimalcio, q niam Sexuir Augustalis, fasces poni sibi iussit, & quidem cum securil Ideò adolescens qui spectabat, *Et quòd præcipuè miratus sum*, inqui *postibus triclinij fascés erant cum securibus fixi: quorum vnam partem* (leg dum, *imam partem*) *quasi embolum nauis æneum finiebat, in quo erat scripti* G. POMPEIO. TRIMALCIONI. ĪVI. VIRO AVGVSTALI. Cu præcipuè miratus? quia insolens scilicet, & præter omnem morem.

Manutij nō vera opinio.

Seneca corruptus & correctus locus.

Virgæ siue bacilli præferebantur magistratibus colonicis.

Ædilibus Quinquennalibus.

Itē Duumuiris.

Item Sexuiris.

Petronius correctus.

Dixi de lictoribus quæ sciui: addendum aliquid de numero, & c fuerint cuique magistratui. Dictatori tribuunt vulgò XXIIII. & is nu rus apud Dionem, initio lib. LIIII. scilicet quia duplex in eo imperi ideò & insignia Consulis vtriusque. Appian. lib. I. Ciuil. bellor. de Si πελέκεις τὲ γὰρ ἐφέροντο, inquit, πρὸ αὐτοῦ οἷα Δικτάτωρος εἴκοσι καὶ τέσ ὅσοι καὶ τῶν πάλαι βασιλέων ἡγοῦντο. Et Plutarchus in Fabio narrat, D torem eum cum XXIIII. fascibus statim processisse in forum, vt po

Quot lictores, & quibus magistratibus.

Dictatori XXIIII.

ım oſtenderet eius imperij. Huic tamen vulgatæ ſententiæ pugnat Epi-
ome Liuiana. in qua claris verbis ſcribitur, lib. LXXXIX. *Sulla Dictator* Nodus in Epitome Liuiana.
ctus, quod nemo quidem vmquam fecerat, cum faſcibus viginti quatuor pro-
ſsit. Id ſi verum: ergo omnes antè Dictatores XII. tantùm faſcibus vſi.
ı vanus Plutarchus, qui Fabio XXIIII. tradidit: vanus Appianus, qui
.m numerum proprium cenſuit Dictaturæ. Ego ſanè hîc hæreo. niſi ſi
lendum id totum in Epitome, *quod nemo quidem vmquam fecerat.* tam- Tollendi conatus.
iam à ſcioli cuiuſpiam infauſta & infeſta manu. Quidquid ſit, ea ta-
en parte peccat Appianus, quòd ſcribat regibus lictores fuiſſe XXIIII. Appiani clarus error.
inde exemplum traductum ad Dictatores. Peccatum largum. Liuius
ıè, Dionyſius, & quos ego viderim hiſtorici, conſenſu tribuunt XII.
tores regibus: vel à numero auium, inquiunt, quæ Romulo regnum
rtenderant; vel exemplo ab Etruſcis, quorum XII. populi creato regi
guli ſingulos lictores dabant.

Magiſtro equitum lictores ſex fuerunt. Ideò notandum, quia Dionis Magiſtro equitum, ſex.
icus locus, ex quo id haurimus. apud Latinos nulla mentio. Libro
II. de M. Antonio, qui Magiſter equitum Cæſari: *At Antonius*, in-
it, (vertam enim eius verba) *ſi veſtitum eius ſpectares, imaginem popula-*
ſtatus præferebat: prætexta enim vtebatur. item ſi lictores: non enim plu-
quàm ſex habebat. At ſi gladium ſpectares, quo cingebatur, & multitudinem
litum qui eum comitabantur; reuerà oſtendebat regnum & imperium vnius.
Conſuli fuerunt XII. Prætori, ſex. Tribunis & Ædilibus non licto-
, ſed Viatores. Quæſtori, neutri. Varronis verba vide apud Agellium Quæſtori nulli.
XIII. cap XII. Tamen Liuius Quæſtori P. Sextio diſertè tribuit li-
rem lib. IIII. in ſeditione militari: ſed non, vt Quæſtori. Præerat
m caſtris, abſente Conſule.

Legatis etiam lictores, in prouinciis. Spartianus in Seuero, qui Lega- Legatis, lictores.
Proconſulis Africæ: *In ea legatione*, inquit, *cùm eum quidam Leptita-*
s, præcedentibus faſcibus, ipſe plebeius amplexus eſſet. Mutaſſe tamen ali-
d videtur Alexander Seuerus, & inſtituiſſe vt milites anteirent loco
orum. Lampridius, *Apparitores denique nullos eſſe paſſus eſt. Tribunis*
ducibus, niſi milites, anteire noluit. iuſsitq́, vt ante Tribunum quattuor
ites ambularent, ante Ducem ſex, ante Legatum decem.

Magiſtris etiam vicorum Romæ, per certos dies, lictores bini. Inſtituit Magiſtris vicorum, bini.
guſtus. vide Dionem lib. LV.

Virginibus Veſtalibus in publico ſemper vnus lictor. Inſtituerunt Veſtalibus, vnus.
viri, Antonius, Lepidus, Octauianus. Narrat multis verbis Dio libro
. quem adi, & Plutarchum cautè lege in Numa, qui lictorem Veſta-
ı referre videtur ad inſtituta Numæ. Pertinet ad Veſtales Vinitij lo-
, qui apud Senecam Patrem legitur in Controuerſia, Sacerdos pro- Seneca Pater emendatus.
ita: *Procedente hac lictor ſubmoueri videbitur: huic Prætor via cedet: ſum-*
n imperium Conſules cedent tibi. vbi emendo, *lictor ſubmouere iubebitur.*
tore etiam ad hoc exemplum vſæ Imperatorum aliquot vxores. Sed
laminius lictor, & Curiatus, nominati Feſto.

CAPVT XXIIII.

Ausonianæ aliquot emendationes. Lumen, de filiis eleganter dictum Fastus Campanus. Ausonius quando Consul.

NAVI cursus mihi nuper Brugas fuit. vrbem,& à se, & à ciuium in geniis inter primas Europæ nobilem. Sed ea nauigatio cùm parur ex voto mihi esset, flantibus ventis aduersis; & dies complures præte opinionem coleremus in naui: ad fallendum sedentarium illud otium Ausonium arripui,qui casu tunc præ manu. Eum percurrens hæc subleg gi:exigua,& digna fortassis illo,in quo nata,mari. In Parentalib. ad Ca cilium Arborium auum suum:

Amissum flesti post trina decennia natum.
Saucius extincto lumine cassus eras.

Lumen pro filio. Vana lectio; à vanissimo illo correctore Lugdunensi: cui non semel verberat Scaliger. Scriptura vetus erat, *Saucius ocleruo*. ex quo princeps ille Criticus, *Saucius ocle tuo*. Mihi tamen probabatur, *Saucius ac læuo lumine*. Bini liberi huic Cæcilio Arborio, Æmilius Magnus Arborius, Æmilia Æonia Ausonij mater. Æmilium quia amisit, dicit eum poë cassum lumine læuo: id est, alterum è duobus eum amisisse lumen. Ho nesta sanè locutio, similiter vsurpata Quinctiliano lib VI. *Mihi filius m nor quintum egressus annum, vt in malis agerem, prior alterum è duobus eru lumen.* Nam liberi, parentum quasi oculi & lumen. Festus, *Orba est qu patrem aut matrem, aut filios quasi lumen amisit.*

De claris vrbibus, Capua:

Mox vt in occasum vitiis communibus acti
Corruerent Pœni, luxu Campania festo.

Fastus Cãpanus. Haud parum melior sententia, si legas, *Corruerunt, Pœni luxu, Campan fastu*. Hoc sanè ait, postquam communibus infecti vitiis Campani Pœni perierunt; Pœni quidem luxu, Campani fastu: tunc illa pote Capua sic cecidit, vt nunc vix octaua. Hactenus enim sententia con nens, & vno ductu legenda. Campana superbia, prouerbio innotuit.

De Fastis suis,

Hactenus adscripsi Fastos: si fors volet, vltrà
Adiiciam. si non, qui legis, adiicias.
Scire cupis qui sim? titulum qui quartus ab vno est,
Quære. leges nomen Consulis Ausonij.

Ausonij versus de consulatu suo correctus. Leue mendum versu tertio, sed quod momentum ad historiam hab Scribe, *qui quartus ab imo est*. Nam Ausonius Fastos suos perduxit ad a num vrbis ∞.C.XXII. Ipse autem consul, collega Syagrio, (illo cui scriptum Epigramma generis sui) ∞.C.XVIII. Clarum ergo cur ti lum inspici velit à fine quartum.

CA

CAPVT XXV.

Seruorum quæ propriæ olim vestes. Tunicatos primò fuisse. sicut & rusticos Romanos in coloniis in municipiis. Plinius emendatus. Posteà serui pænulati. earum pænularum color rufus. Canusinatus, quid? Cuculli, Bardocuculli. Imperatorum serui alia veste. Ii albati, vel aurati.

IN ciuium veste quid fuerit, & quæ mutatio, dixi: nunc operæ mihi est, vt eamdem operam sumam in veste seruili. Tunica, communis Ro-æ seruorum vestis. in Plauti Amphitruone, Sosia loquitur,

Tunicæ solæ, propriæ seruorum.

Imò equidem tunicis consutis huc aduenio, non dolis.

neca, De Breuitate vitæ, cap. XII. *Cùm videam quàm diligenter exole-rum suorum tunicas succingant, quàm suspēsi sint quomodo aper cæsus à coco eat*. Et qui hac parte non differebant à seruis, etiam rusticorum in co-niis & municipiis. Cicero in Rullum de Capuanis: *Iam verò qui metus it tunicatorum illorum? in Albana & Seplasia quæ concursatio percontan-m quid Prætor edixisset?* Martialis,

Rustici Romani, tunicati.

Quos Faustine dies, qualem tibi Roma Rauennam
Abstulit? ô soles, ô tunicata quies?

inius lib. VII. Epistolar. *Quin ergo aliquando in vrbem redis? vbi dignitas, nor, amicitiæ tam superiores, quàm minores. Quousque regna vis? quousque gilabis cùm voles? dormies quamdiu voles? quousque calcei? nusquam toga riata? liber totos dies?* quæ ad hanc sententiam emendo, *quousque regna-?* & statim, *quousque calcei nusquam? toga feriata?* Nam in municipiis, vt n togæ, sic nec calceorum vsus: quæ vestis vtraque forensis. Martialis,

Plinius emendatus.

Lunata nusquam pellis, & nusquam toga,
Olidæve vestes murice.

in seruis hoc obtinuit antiquitùs. at temporibus Imperarorum qui lu-is ad liberos homines, idem pertinuit ad seruos. Non tunicæ ampliùs eræ, sed pænulæ in vsu seruorum. Seneca lib. III. De Benef. cap. XXVIII. *uò te pænulati isti in militum quidem non vulgarem cultum subornati, quò, quam, te isti efferunt?* Quòd ait in militum cultum: hoc ideò, quia pæ-la vestis etiam militaris. Seneca De Benef. lib. V. cap. XXIIII. *Quendam commilitonibus Cæsari pænulam suam substrauisse*. Ab hoc ritu lucem artiali do, in Apophoretis, Lemmate, *Canusinæ rufæ:*

Pænulæ, vestis seruorum. Item militum.

Roma magis fuscis vestitur, Gallia rufis.
Et placet hic pueris militibusq; color.

eros ecce coniungit & milites, quia vtrique in pænulis rufis. Lana ad nulas istas rufas laudatissima Canusij. Plinius, *Apulæ lanæ breues vil-nec nisi pænulis vtiles. Circa Tarentum Canusiumq; summam nobilitatem bent*. Ideò Canusinati ἁπλῶς, serui nominati, qui pænulas indutui berent huius coloris. Martialis,

Canusinatus, de pænulis.

Vt Canusinatus nostro Syrus assere sudet.

Suetonius in Nerone, cap. XXX. *Numquam carrucis minus mille fecisse iter traditur, soleis mularum argenteis, canusinatis mulionibus.* Sed & in Galliis arbor quædam ad tingendas has vestes. Plinius lib. XVI. cap. XVIII. *Item vacinia, Italiæ in aucupiis sata: Galliæ verò etiam purpurea, tingendi caussa aa seruitiorum vestes.* Hæc in elegantioribus seruis: at vilioribus, per illam ætatem, frequens vsus cuculli. Martialis,

Cuculli, vilium seruorum.

Pullo Mænius alget in cucullo.

Lampridius in Elagabalo, *Tectus cucullione mulionico, ne agnosceretur.* Capitolinus in Vero, *In tantum vitiorum Caianorum & Neronianorum fuisse æmulū, vt vagaretur nocte per tabernas ac lupanaria, obtecto capite cucullione vulgari viatorio.* Nec dissimile, quod Bardocucullum Martialis appellat.

Et Bardocuculli.

Gallia Santonico vestit te bardocucullo.
Cercopithecorum pænula nuper erat. & alibi,
Vrbica Lingonicus Tyrianthina bardocucullus.

Obtinuerunt hæc in priuatorum hominum seruis. Imperatorij ministri veste videntur fuisse à vulgo secreta: aut certè colore vestis. Nam vile seruorum, omnes pulli: Martialis,

Imperatorum serui discreti veste.

Lana quidem tristis, sed tonsis apta ministris:
Quales non primo de grege mensa vocat.

Ij albati.

Honestiores, vt dixi, rutuli aut rufi: Cæsariani verò, albi. qui color proprius libertatis, & ideò dignissimus. Suetonius in Domitiano, *Generum fratris indignè ferens & ipsum albatos ministros habere, proclamauit, οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη.* interpretor non in togis albis, sed tunicis aut pænulis. Nam togam permissam seruis quî credam? In tunicis potiùs albis; sicut Ædiles Quinquennales apud Iuuenalem; vt inter tunicatos aliqua nota eminerent, albati erant:

Sufficiunt tunicæ summis Aedilibus albæ.

inquit. Moderatior Domitiano Aurelianus, qui, vt Vopiscus ait, *Cursores eo habitu quo ipse habebat, Senatoribus concessit.* eo habitu, id est, albatos. Sed & auratæ vestes fuisse videntur Imperatoriis seruis. Lampridius in Alexandro, *Auratam vestem ministrorum nullus vel in publico conuiuio habuit.* Atque ita intellego quod Seneca scribit de Tranquil. vitæ, cap. *Cùm bene ista placuerunt, præstringit animum apparatus alicuius pædagogii diligentius quàm iam intra priuatum larem vestita. & auro culta mancipia.* Et in tunicis hoc aurum ex Ammiano libro XXVI. *Stetit itaque subtabidus, nusquam reperto paludamento; tunica auro distincta, vt regius minister indutus à calce in pubem in pædagogiani pueri speciem.* Sed & chlamys seruis aulicis fuit, ex Lampridij Alexandro, vbi Constantinum Imp. adfatur: *Et tu seruos eo loci habes, vt nec chlamyde vti iusseris, sed necessitatibus domesticis delegaris.*

Etiam aurati.

Chlamydes seruorum.

CAPVT XXVI.

Glossemata aliquot non paruæ rei è Seneca sublata.

ANNÆVS Seneca frequenter mihi in manibus est: vt ego sentio, non sine fructu. Siue enim doctrinam quæro; multa inuenio in-

tib

tius priscis recondita: siue sapientiam, deus bone, quid ad mores & ad vam, scriptum vmquã præclarius? Qualis ille, & quàm Romanus, vbi-que animus? quæ tela aduersum casus subministrat, & ipsam mortem? quomodo vitia eripit, inserit virtutes? Fatendum est in cacumine Olympi montis constitutus mihi videor cùm illum lego: supra ventos & procellas, supra omnes res humanas. Eò libentior hoc caput vtilissimo scriptori dabo: & vitia illi minuam, qui sæpè mihi, parens philosophiæ Romanæ. Consolatione ad Polybium, in extremo, *Seneca laudatio.*

Hæc vtcumque potui longo iam situ obsoleto & hebetato animo composui: quæ si aut parum respondere ingenio tuo, aut parum mederi dolori videbuntur; cogita quàm non facilè Latina verba ei homini succurrant, quem Barbarorum inconditus grauisq; fremitus circumsonat.]

V Seneca hæc scripserit? verbis tam humilibus, tam ineptis? numquam fa..um. Quidquid adduxi merum additamentum est, ab Ixione aliquo ..lorum & Ægistho. A fine enim huius libri clarè aliquid deest. id co..us fuit resarcire suis verbis sectarius este veruex. At vide etiam cor..culæ? negat Senecæ vltrà succurrere verba Latina: credo, quia simile ..i legerat in Ouidij scriptis. Considera quæso, Lector: &, si Heraclitus ..ide. In libello ad Gallionem De Remediis fortuitorum, initio, *Glossema pudendum.*

..icet cunctorum poëtarum carmina gremium tuum semper illustrent, aliquando deliberans, hoc tibi opusculum pro accidentibus casibus dirigere curaui, quod non præsentes, sed posteri narrabunt. Vnde ergo primum incipi..us? Si tibi videtur à morte. Ab vltimo, inquis, imò à maximo.

..λὴς ille prior liber fuit, ἀκέφαλος iste. Sed quomodo explerunt, dî bo.. Non pannum in purpura, vt ait ille, magis conspicuum sit, quàm hic ..enecam adtextus. Sententia tota ridicula: verba maculantia, barba..purca. Et non vidit hoc Erasmus, aut Pincianus? digni me herculè il..i censores censoria nota. Vilissimæ pecudis glossema est, totum il..quod scripsi, ad hæc vsque verba, *Vnde ergo primum.* Reliqua Senecæ ..clarum ex acumine ipso. *Iterũ glossema.*

De Diuina prouidentia, cap. III.

..uanto magis huic inuidendum est, quàm illis quibus gemma ministratur, ..ibus exoletus omnia pati doctus [exectæ virilitatis aut dubiæ] suspensam ..ro niuem diluit?

..ile, nisi fallor, glossema ad vocem Exoleti. ideò delendum. *Tertium.*

De Tranquillitate lib. I. cap. I.

..acet cibus, quem nec parent familiæ, nec spectent, [non ante multos para..s dies, nec multorum manibus ministratus,] sed parabilis facilisq; nihil ..bens accersiti pretiosiue.

..uæ conclusi lineis, nihil ambigo quin interpretamentum sint ad ea ..a paullò breuius & concinnius dicta, *quem nec parent familiæ, nec spe..* *Quartum*

Epistola XCVI.

..tis à me vt quod in diem suum dixeram debere differri, repræsentem, & ..ribam tibi.

..e, *quod in diem dixerã debere, repræsentem.* reliqua sunt à mala manu. *Quintum.*

In diem debere, & Repræsentare aduersa sunt: ea metaphora à re pecuniaria Seneca lusit.

De Benefic. lib. VII. cap. XXI.

Pythagoricus quidam emerat à sutore phæcasia, [rem magnam,] non præsentibus nummis. Post aliquot dies venit ad tabernam redditurus, & cùm diu clausam pulsaret, fuit qui diceret, Quid perdis operam? sutor ille quem quæris elatus, combustus est.

Sextum. Phæcassia, inquit, rem magnam. Quare rem magnam? nos scimus ita appellari Græcanicos calceos; & pretium eorum non plus tribus denariis vt statim addit. Dico ego glossema esse imperiti alicuius Macci, ad Phæcassia vocem. quam ille non magis intellexit quàm Milphio Pœnulum Plauti. Pleraq; ex istis probasse olim me scio M. Antonio Del-rio, (eum honoris & amoris caussa nomino) clarissimo viro, & non ad hoc sæculum amico: cuius fides certa mihi fuit, rebus incertis.

CAPVT XXVII.

Error communis in historia & Fastis de censu & lustro. Plutarchi peccatum, & eius caussa. Epitome Liuiana corrupta ostensa.

ADVERSVM Plutarchum mihi, optimum aliàs & sanctissimũ scriptorem, hoc caput conceptum est: vel potiùs aduersum vanam opinionem, quæ ab illo capite in libros manauit & in vulgus. Eam tollam, argumentis ita certis:

Vt contrà quisquis sentiat, nil sentiat.

Creditur Iulius Cæsar, victa Africa, censum instituisse; & in eo repperisse ciuium non plus centum quinquaginta millia. cùm tamen ante bellum ciuile, censa essent millia trecenta viginti. Plutarchus claris verbis μετὰ δὲ τὰς θέας γενομένων τιμήσεων, ἀντὶ τῶν προτέρων δυοῖν καὶ εἴκοσι μυριάδων, ἐξητάσθησαν αἱ πᾶσαι πεντεκαίδεκα. τηλικαύτην ἡ στάσις ἀπειργάσατο συμφορὰν, καὶ τοσοῦτον ἀπανήλωσε τοῦ δήμου μέρος. id est, *Post spectacula verò, censu acto, pro trecentis viginti millibus ciuium, quot prius fuerant, censi sunt in vniuersum centum quinquaginta millia. Tantam intulit bellum ciuile cladem, & tantam absumpsit populi partem.* Et Epitome Liuiana, *Censum egit, quo censa sunt ciuium capita centum quinquaginta millia.* Hos duces sequuntur Fastorũ hodie scriptores Sigonius & Onufrius Panuinus. Multi, vt video, in partibus: tamen aduersum eas omnes copias, veteres & nouas, confligã ego solus. Primùm an censum vllum legitimũ egerit Cæsar, dubito: (nõ monuit id Suetonius, aut Dio:) non condidit certè lustrũ. & non lustrũ, ergo nec numerũ vniuersum ciuium in tabulas rettulit, & acta. Non enim id solet, nisi condito lustro. Vide omnes Liuij libros, integros & decurtatos: solemnis vbique hæc narratio, *Lustrum conditum quo censa tot millia ciuium.* Quòd non condiderit lustrum: testis mihi extra suspicionem omnem & calumniã lapis, in quo Breuiarium Augusti. Ibi sic de se Augustus: IN. CONSVLATV. SEXTO. CENSVM. P.

Adstipulatores Plutarchi.

Cæsarem non egisse censum.

PLI. COLLEGA. M. AGRIPPA. EGI. LVSTRVM. POST. ANNVM. ALTERVM. ET. QVADRAGESIMVM. FECI. LEGI. QVO. LVSTRO. CIVIVM. ROMANORVM. CENSITA. SVNT. CAPITA. QVADRAGIENS. CENTVM. MILLIA. ET. SEXAGINTA. MILLIA. O thesaurum repertum, non lapidem! Ecce, ait diserte Augustus XLII. annos elapsos, ante illud suum, sine vllo lustro. Quomodo ergo Cæsar condiderit lustrum, vix sedecim antè annis? Discite amplius vos ... torum scriptores, nullum lustrum Romæ conditum à L. Gellio & Cn. Lentulo Censoribus, ad hoc Augustæum. ita corruunt omnia illa ... tra imaginaria lustra, quæ ex solis numeris Censorini corruptis, in... istis. Sedeamus enim ad calculos. Augusti ille census incidit in annum vrbis DCCXXVI. At Cn. Lentulus & L. Gellius censores fuerunt anno vrbis DCLXXXIIII. Vide quàm conueniat ratio; iustum interuallum annorum XL. duorum. Tamen esto. lustrum & censum condiderit Cæsar: in re & in numero quàm fœdus Plutarchi error? Ait tãtùm censa CL. millia ciuium, cùm ante bellum ciuile censerentur trecenta millia XX. Dupliciter peccat. primùm in numero, qui ante bellum ciuile trecenta, ait, XX. millia quomodo potest? Ego reperio iam ab annis viginti quinque ante bellum ciuile, censa Romæ quadringenta quinquaginta millia ciuium, Lentulo & Gellio Censoribus. Is numerus qua clade tam subitò imminutus? præsertim florentissimi populi R. rebus? Vide omnia lustra. adiectum semper aliquid ad numerum reperies, non detractum. Imò vetus codex Epitomes Liuianæ, lustro illo quod modò dixi præfert non *quadringenta millia* L. sed *nongenta* L. Nec vlla hyperbole aut error. Auctus enim immaniter numerus ciuium, populis aliquot ... icis paullo antè ciuitate donatis. At ante donationem eam, vt anno ... XXIX. reperio circiter ad quadringenta millia censa: quid ergo mi... ... si nunc tanto amplius? Errat etiam in numero, qui post bellum. & ... sano persuadebit, tantùm superfuisse CL. millia ciuium? Attriuit ... ltos bellum ciuile, fateor: num plures quàm bellum Punicum secun... Atqui post tot clades populi, & tot infeliciter pugnatas pugnas, censa ... tamen C.XXVII. millia. vide Fastos. Denique quid tergiuersor? & ... non venio ad decretorium stilum? Hìc, ecce, omnis fons erroris. Iu... Cæsar cùm publicè & priuatim turbata omnia repperisset per bellum ciuile: non censuram, sed imaginem quandam eius sumpsit, ad ... ndos & vinciendos labentes mores: Præfectus morum dici voluit, & ... Eo iure non censum instituit. non, inquam, solemne illud opus: sed ... nsum. id est, examen & inquisitionem in eos qui iure aut iniuria vte... tur publico frumento. Repperit in confusione illa rerum, numerum ... uisse ad trecenta XX. millia: recidit, & reduxit ad sola centum quinquaginta. Suetonius clarè cap. XLI. *Recensum populi, nec more, nec loco solito, sed vicatim per dominos insularum egi: atque ex viginti trecentisque millibus accipientium è publico frumentum, ad centum quinquaginta retraxit.* Si... a prorsus istis, Dio lib. XLIII. cuius verba posui suprà, & nunc nòn re... ... Hic omnes ille census, quem egit Cæsar: hic numerus non ciuium omnium

Quot anni inter postremum liberæ reip. lustrum, & primū Augustæum.

Vide Onufrium impedite dissentem, in Comment. ad Fastos A.V. DCIV.

Errat in numero Plutarchus.

Epitome Liuiana correcta.

Cæsar, non Censor, sed Præf. morum.

Recensus ciuium non legitimus census.

omnium (nihil vanius:) ſed tenuis tantùm & egenæ plebis, quæ è publi co alebatur, & quam ideò hirudinẽ ærarij Cicero alibi dixit. At ſcriptor Græco, qui conniuentibus oculis iſta legerat, obiectus error: & nata po pularis illa ſententia, ad inuidiam ciuilium bellorum. Simile in Epitom factum: in quam confidens quiſpiam nebulo intruſit illa verba de cen ſu: à Liuio quidem, non ſcripta, non picta. Reipſa quàm grandis nume rus ciuium illa ætate fuerit: facilè conijcimus vel ex cenſibus Auguſt qui omnes vltra quadragies centena millia, vt ex lapide illo clarũ, quer publicauit amicus noſter A. Schottus, ſuggerente Augerio Busbequi legato olim Byzantino.

Vnde obiectus error Plutarcho.

CAPVT XXVIII.

Mos hiſtrionius in baculis, quos manu tenebant. Suetonio data lux Appuleio, & Auſonio. Correctus ſemel atque iterùm Suetonius.

IN Suetonij Nerone videor obſeruare morem veterem, cui, meo an mo, interpretes non faciunt claram ſatis lucem. Faciam ego.

Cap. XXIIII.

Atque etiam in quodam Tragico actu, cùm elapſum baculum citò reſumpſi ſet; pauidus & metuens ne ob delictum certamine amoueretur, non alite confirmatus eſt, quàm adiurante hypocrita non animaduerſum id inter ex ſultationes ſucclamationesq́; populi.

Baculi in manu hiſtrionum quales.

Baculum intellegi volunt lauri ramum, quem vates & actores inter ca nendum manu tenebant: vnde ῥαβδῳδοὶ & ϛιχῳδοὶ dicti Græcis. E quin tale aliquid apud priſcos Græcos fuerit, non eo negatum: paull aliter tamen mos ſcenæ fuit, quem tangit Romanus ſcriptor. Eum inte legere videor ex ſolius Plutarchi verbis, libello περὶ παίδων ἀγωγῆς: qu ſic concepta: οἱ δ' ἁρμάτειοι τρόχοι πόνῳ καμφθέντες, οὐδ' ἂν εἴτι γένοιτ τὴν ἐξ ἀρχῆς δύναιντο ἂν λαβεῖν εὐθυωρίαν. τάς γε μὴν καμπύλας τῶν ὑποκε τῶν βακτηρίας ἀπευθύνειν, ἀμήχανον. id eſt, *Rotas curruum cum labore cu uatas, cùm omnia feceris, in priſtinam rectitudinem non reſtitues: & incuru hiſtrionum baculos, in rectum reducere nulla vis poſſit.* Clarum enim ex e baculos aliquos inflexos fuiſſe, quos hiſtriones, & præſertim ſaltatore manu geſtarent: ſiue ad concinnitatem aliquam motus, ſiue ad geſtic landum. Qui baculi etiam nunc in vſu eiuſmodi nugis theatri apud Be gas, non ſine veſtigio priſci ritus. Nec è ligno ſolùm ij baculi, ſed è ferr Diſco ex Appuleij Apologia altera, in Ruffinum quemdam ſaltatore fabularum: *Ingens indignatio animo oboritur. túne effeminatiſſime, tua m nu cuiquam viro mortem minitaris? At qua tandem manu? Philomelæ, an M deæ? an Clytæmneſtræ? quas tamen conſultas, tanta mollitia animi, tanta form do ferri eſt, ſine cludine ſaltas.* Emendo, *quas tamen cùm ſaltas.* Vox cluc nis (incorrupta modò ſit) propria fuiſſe videtur huic mimico ferro. A eum morem prorſus capiendus Auſonius,

Plutarchi notandus locus.

Suſpectus Appuleij locus, in parte emẽdatus.

Cluden, quid.

Auſonius explicatus.

Deceptæ felix caſus ſe miſcuit arti:
Hiſtriò, ſaltauit qui Capanea, ruit.

In Canace visus multo felicior, ipsa
Quòd non hic gladio viscera dissecuit.

adium illum saltatoriū intellegit. Lucem hinc do abbreuiatori Dio- in Antonino Caracalla: sub quo narrat Theocritum quemdā, olim nicum, præpotentem fuisse: quem cùm dicto aliquo offendisset Ti- nus procurator Alexandriæ, atque is stricto ferro è sede sua in illum iluisset: ridens Titianus, Ὡς ὀρχηστὴς ἐποίησας, inquit, *Vt saltator feci-* In quo nihil dubito allusum ad hoc mimicum ferrum. Addam alia tonij, ne ventosum & inane caput.

In Tiberio, cap. LII.

Filiorum neque naturalem Drusum, neque adoptiuum Germanicum patria aritate dilexit: alterius vitiis infensus. Nam Drusus animi fluxioris, re- nißioriśq; vitæ erat.

tuo, vt aliquid desit. plenior certè, & quę vtrumque membrum com- ctatur, lectio erit, *alterius virtutibus, alterius vitiis infensus.* Germani- n enim oderat, propter eximias virtutes: Drusum, propter vitia. *Correctus Suetonius.*

Cap. XLVII.

Paucorum Senatorum inopia sustentata, ne pluribus opem ferret, negauit se liis subuenturum, nisi Senatui iustas necessitatum caussas probassent. Quo eracto, plerosque modestia & pudore deterruit.

iptum fuit à Suetonio, *Quo pacto plerosque.* at linea neglegenter eræ. p. indita, locum mox corrupit.

CAPVT XXIX.

Conlectanea de imaginibus. Qui nobiles apud Romanos: & è quo magistratu primùm imagines. Cicero correctus. Imagines quid fuerint, correctusque Ouidius. In atrio locari solitas, & in thecis. Mos eas aperiendi in die festo. Tituli imaginum: & emendatus Tibullus. Mos eas ferendi in funere.

DE imaginibus quidquid dignum legi, conscribam: &
Quasi pueris, qui nare discunt, scirpea inducitur ratis:
rgo Electis eiusmodi rerum, ad doctrinam veterem præibo iuuentuti. eneris apud Romanos discrimen duplex. Alij Patricij, alij Plebeij. um ex vtrisque, alij Nobiles, alij Noui. Nobiles censebantur illi soli, *Romanis, qui nobiles.* rum maiores magistratum ceperant, quique ius habebant imaginis endæ. Noui, quorum maiores vitam priuatam vixerant, & quibus *Qui noui.* gines nullæ. Regum temporibus, & post Regifugium aliquot annis, es solos Patricios magistratus erant: ideò & nobilitas. Posteà, per *Plebeij nobiles quādo cœperint.* tentiones Tribunicias, communicati cum plebe honores: simulque ilitas & imagines. Imò non rarò ex eo, plebeius quispiam, nobilis patricium: vt Claudij Marcelli, vt Decij, Flaminij, Luctatij, & quæ *Ex imaginibus omnis Romana nobilitas.* i è plebe familiæ plenæ honorum. Non enim ex genere, sed ex ima- ium multitudine omnis nobilitas: & imagines ex magistratu. Liuius

libro primo *Ancus Marcius nobilis vna imagine Numæ*. Idem libro xi. *Nec finem antè belli habituros, quàm Cõsulem verè plebeium, id est hominem nouum fecissent. Nam plebeios nobiles iam hisdem initiatos esse sacris, & contemnere plebem cœpisse, postquam contemni desierint à patribus.* Suetonius in Vespasiano, *Gens Flauia obscura illa quidem, & sine vllis maiorum imaginibus, sed tamen reip. non pœnitenda.*

Imagines, ex quo magistratu. Imagines, dixi, è magistratu. non tamen quouis, sed curule. Quæstura, Tribunatus, & qui alij inferiores honores, ius imaginis non dabant: dabat inter ordinarios magistratus prima, curulis Ædilitas. Disco ex Ciceronis verbis, libro quinto in Verrem, vbi loquitur de se Ædile: *Ob earum rerum solicitudinem atque labores, fructus illos datos, antiquiorem in Senatu* *Ciceronis emendatio.* *sententiæ dicendæ locum, togam prætextam, sellam curulem, ius, imagines ad memoriam posteritatemq; prodendam*. Scribe potiùs, *ius imaginis*.

Imagines, non totius corporis. Hæ imagines non aliud fuerunt, quàm expressa corporis effigies humerorum tenus, è cera. Dico, humerorum tenus. nõ enim corporis totius erant, sed capitis atq. vultus. Plinius lib. xxxv. *Expressi cera vultus singulis disponebantur armariis.* ait disertè vultus. Cicero in Bruto, cui ab hac conseruatione lux: *Ex quo, tamquam ex ore imago, exprimatur.* Addidi item *E cera solitæ fieri.* è cera. Idque adeò verum, vt vulgò eas nobilium imagines poëtæ appellent Ceras. Iuuenalis,

Tota licet veteres exornent atria ceræ.

Ouidius correctus. Et Ouidius, in cuius verbis prisca labes, lib. I. Amorum.

Nec te decipiant veteris quinquatria ceræ:
Tolle tuos tecum pauper amator auos.

quam amoueo, & lego, *veteri cincta atria cera*. Nam lena est, quæ monet puellam ne se pulchris aut nobilibus vulget; sed tantùm diuitibus & peculiatis. Imagines autem istæ in atriis. Seneca, *Non facit nobilem atrium* *In atriis ponebantur.* *plenum fumosis imaginibus: animus est qui facit nobilem.* Idem Consolatione ad Polybium: *Vides omnes has imagines, quæ impleuere Cæsareum atrium: nulla non harum aliquo suorum incommodo insignis est.*

Martialis:

Atriaq; immodicis artat imaginibus.

Valerius lib. v. cap. VIII. *Prudentissimoq; viro succurrebat, effigies maiorum cum suis titulis idcircò in prima ædium parte poni solere, vt eorũ virtutes posteri non solùm legerent, verùm imitarentur.* Prima enim ędiũ pars, Atrium. Seneca de Benefic. *Qui imagines in atrio exponunt, & nomina familiæ suæ longo ordine & multis stemmatum illigata flexuris in parte prima ædium collocant*. Alij malè, *parte summa*. Ausonius,

Hos ille Serum veste contexi iubet,
Hos cælat argento graui:
Ceris inurens ianuarum limina,
Et atriorum pegmata.

Ouidius iterùm correctus. Imagines igitur istæ ex cera. ideò benè monui olim in hoc Ouidij versu, lib. VI. Fastorum,

Vidimus ornatos, ærata per atria, picta
Veste triumphales occubuisse senes.

lego

-gendum, *cerata per atria*. Æris in atriis nulla mentio, at frequens ceram. Statius tamen opitulari vulgatæ lectioni videatur II. Thebaid.

—— læto regalia cœtu
Atria complentur. species est cernere auorum
Comminus, & viuis certantia vultibus æra.

quamquam & sit nulla mihi religio rescribere, *Certantia vultibus ora.*

Collocabantur autem ordine in ligneis thecis, siue, vt Plinius appellat, armariis. Libro XXXV. *Expressi cera vultus singulis disponebātur armariis, vt essent imagines quæ comitarentur gentilicia funera.* Ausonius in versibus quæ suprà, pegmata maluit dicere. Eæ thecæ diebus festis aut lætioribus tantùm aperiebantur; aliàs vt videtur, clausæ. Cicero pro Sullâ: *Domus erit, credo, exornata, aperientur maiorum imagines.* Vopiscus in Floriano, *Tantùm illud dico, Senatores omnes ea lætitia esse elatos, vt domibus suis omnes albas hostias cæderent, imagines frequentes aperirent, albati sederent, conuiuia sumptuosiora præberent.* Apud Senecam patrem Triarius, lib. VII. controu. VI. *Indicit diem festum, aperiri iubet maiorū imagines, cùm maximè tegendæ sunt.* Et hoc est quod Polybius lib. VI. scribit, has imagines publicis sacrificiis proferri, & magnificè ornari. Cui curæ haud dubiè tum præfectus Atriensis. *Imagines in thecis.*

His imaginibus subscripti Tituli, siue Indices honorum & rerum in magistratu quoque gestarum. Plinius, *Tablina codicibus implebantur, & monumentis rerum in magistratu gestarum.* Tibullus, *Titulus, siue Index imaginis.*

Non tua maiorum contenta est gloria fama,
Nec quæris quid quaque index sub imagine dicat.

ni emenda. Nam intellegit hunc Indicem, quem Liuius ferè Titulum appellat, & sæpè queritur ab eo corruptam historiæ fidem. Vt lib. IIII. *Minutium apud quosdam auctores trāsisse à patribus ad plebem, vndecimumque tribunum plebis cooptatum, inuenio. sed ante omnia refellit falsum imaginis titulum paucis antè annis lege cautum, ne Tribunis collegam cooptare liceret.* Libro VIII. *Vitiatam memoriam falsis imaginum titulis reor, dum familiæ ad se quæque famam rerum gestarum honorumque, fallente mendacio, trahunt.* Libro X. *Cuius imaginis titulo, Consulatus, Censuraque, & triumphus æquo animo legetur: si pontificatum vel auguratum adieceritis, non sustinebunt legentium oculi?* Valerius libro IIII. cap. IIII. *Plurimorum ac maximorum operum contexto titulum imaginum suarum amplificauit.* Ad hunc titulum, Taciti locus pertinet, lib. XVI. *Obiectauitque Cassio, quòd inter imagines maiorū, etiam C. Cassij effigiem coluisset, ita inscriptam,* DVCI PARTIVM. *Emendatus Tibullus.*

Vsus præcipuus earum imaginum, vt in funere nobilium ferrentur. Propertius, *Imagines ad funera.*

Nec mea tunc longa spatietur imagine pompa.

Liuij Epitome XLVIII. de Lepido: *Præcepit filiis lecto se strato sine linteis, sine purpura, efferrent. imaginum specie, non sumptibus nobilitari maximorum virorum funera solere.* Et exempla vulgò apud scriptores. Ratio ferendi in oblongis perticis erat siue hastis, vt fercula solent triumphorum. Ideò Feretra ea dixit Silius libro X.

Non coniux, natiue aderant, non iuncta propinquo

Sanguine turba virûm: aut celsis, de more, feretris
Præcedens prisca exequias decorabat imago.

Dio Cassius adfirmare videtur, non ferri solere imagines eorum qui [re]lati in deos: ambigo de ea sententia,& scripsi quædam libro IV. Episto[li]carum. Illud mihi certius, si quis turpi & immani crimine damnatus [es]set, damnari etiam & frangi eius imaginem solere, nec in exsequiis ferri. Iuuenalis,

Damnatæ imagines & fractæ.

Frangenda miseram funestat imagine gentem.

Tacitus lib. II. *Cotta Messallinus, ne imago Libonis exsequias posteror[um] comitaretur, censuit.*

Capvt XXX.

Spartianus, Capitolinus, Lampridius, & Vopiscus emendati: it[em] Trebellius Pollio. Iocus hominis mimi illustratus. Coctilia, qu[id]. Adclamatio Senatus solemmis, Omnes. alia plura.

Scriptoribvs Cæsareæ historiæ, qui redacti in vnum corpus, n[on] sine suspicione scalpelli, lucem aliquam à me dabo, forsan & medi[ci]nam. In Capitolini M. Antonino, in extremo,

Crimini ei datum est, quòd adulteros vxoris promouerit, Tertullum, & [Vti]stilium, & Orfitum, & Moderatum ad varios honores: cùm Tertullum eti[am] prandentem cum vxore deprehẽderit. De quo mimus in scena, præsente [An]tonino, dixit, cùm stupidus nomen adulteri vxoris à seruo quæreret, & il[le] diceret, Tertullus. & adhuc stupidus quæreret, respondit ille. Iam tibi d[ixi], Tertullus dicitur.

Iocus in pronunciatione.

Iocus latet hominis mimi. Res autem sic se habet. quærebatur nom[en] adulteri: seruus ter repetitò dixit, Tullus, Tullus, Tullus. Iterùm quæ[re]bat alter: & subdidit allusione ad hunc Tertullum, Iam dixi ter, Tu[llus] dicitur. Ex ambigua pronunciatione facilè collectu, Tertullus. Ita[er]go scribe in Capitolino, *& ille diceret ter, Tullus.* & pòst, *dixi ter, Tu[llus] dicitur.* In Spartiani Seuero.

Vxorem tunc Martiam duxit, de qua tacuit in historia vitæ priuatæ[: cui] posteà in imperio statuas collocauit.

Tatius Cyrillus historicus.

Placeret mihi. *de qua Tatius in historia.* Tatius Cyrillus eorum tempor[um] scriptor fuit: nominat eum & imitandum sibi proponit Iulius Capit[oli]nus, in Maximinis, sub initium.

Ibidem,

Opera publica præcipua eius exstãt, Septizonium, & thermæ Seuerianæ. [eius] denique etiam ianuæ in transtiberina regione, ad portam nominis sui.

Iani, quid.

Scribo, *Eius denique etiam iani.* Iani dicti, transitiones peruiæ, quales [mul]tas Domitianus exstruxit. Suetonius, Cicero, & alij.

In Trebellij Pollionis Claudio,

Et hunc tamen quidam historici laudare conati sunt, & ridiculè quidem. Nam Gallus Antipater ancillariorum, & historicorum dehonestamen[tum,] principium de Aureolo sic habuit: Venimus ad Imperatorem nominis su[i].

I.to

uto eum ſcripſiſſe, *Gallus Annius, pater ancillariorum* non ignota phraſi, *Pater ancillariorũ.*
: Pater elegantiarum, & ſimilia.

In Lampridij Alexandro:

Conſules quoſcumque vel ordinarios vel ſuffectos creauit, ex Senatus ſententia nominauit, ſumptum eorum contrahens, & nundina vetera ex ordine inſtitui, vel dies vel tempora.

;o nihil ambigo quin hæc, *vel dies vel tempora*, gloſſema ſint ad vocem, *Gloſſema deletum.*
ndina: ideò delenda. Sententia autem videtur, Alexandrum reſtituiſ-
priſcum morem comitiorum de Trinundino.

Ibidem:

Fecit Romæ Curatores vrbis XIIII. *ſed ex Coſſ. veros, quos audire negotia vrbana cum Præfecto vrbis iuſſit.*

:go, *ſed exconſulares viros*. Sunt autem hi curatores, qui à Sexto Rufo *Exconſulares viri.*
Victore ponuntur in quaque regione vrbis bini, aucto ſcilicet poſteà
ımero.

In Hadriano Spartiani,

Poſt Quæſturam acta Senatus curauit, atque ad bellum Dacicum Traianum familiarius proſecutus eſt.

:ribendum, *Traianum in familiaribus.*

Ibidem,

Equitauit ambulauitq́ plurimum, armiſq́ & pilo ſe ſemper exercuit.

:lius, *palo.* Nam intellegit exercitium, Palaria, Vegetio dictum. Iuue- *Pali exercitium.*
l. *Quis neſcit, aut quis non vidit vulnera pali?*

In M. Antonino Capitolini,

Tantum autem honoris magiſtris ſuis detulit, vt imagines eorum aureas in Lario haberet. ac ſepulchra eorũ additis hoſtiis & floribus ſemper ornaret.

rtaſſe, *annuis hoſtiis.*

Ibidem,

In Saliatu omen accepit imperij, coronis omnibus in puluinar ex more iacenibus, aliæ aliis locis hæſerunt: ipſius, velut manu, capiti Martis aptata eſt.

ıceſcet hic mos, ſi leges *coronas:* &, *iacientibus*. Martis ſtatua in pului- *Mos iaciẽdi coronas.*
ierat, vt ſolitum: in eam detractas ſibi coronas Salij iaciebant.

In Ælio Pertinace,

Nam pater eius tabernam coactiliariam in Liguria exercuerat.

lant interpretes in coactilibus iſtis eruendis. ego ſcribi cenſeam, *coctiiam.* Coctilia videntur appellaſſe carbones ligneos ſemiuſtos, aptos ad
em. Vt in Claudio Pollionis, *Ligni cottidiani pondo mille, ſi eſt copia; Coctilia.*
ninus, quantum fuerit, & vbi fuerit, coctilium cottidiana batilla quatuor.
id Coactilia ſint, ſcio; & legi in Gloſſis, *Coactiliarius*, πιλοποιός: ſed
i id munus exercitum patri Pertinacis, verùm aliud illud, quod dixi.
e Capitolinus ipſe, in principio, *Ælio Pertinaci pater libertinus Ælius eſſus fuit: qui filio cognomen ex continuatione lignariæ negotiationis, quòd inaciter eam rem gereret, impoſuiſſe fatetur.*

Ibidem,

Cùm ad Senatum veniſſet, & cellam curiæ iuſſiſſet aperiri, neque inueniretur aditus, in templo Concordiæ reſedit.

lius, *neque inueniretur æditu.*

In Tacito Vopisci,

Hac oratione & Tacitus ipse vehementer est motus, & totus Senatorius o[rdo] concussus. Statimq; acclamatum est: Omnes omnes in Decium ad camp[um] Martium, ibi comitiale tribunal ascendit.

Turnebi acumen aberrat.

Locus corruptus; nec mederi potuit peritissimus Turnebus, qui leg[it], *Omnes illicium ad campum.* & adfert nescio quid de illicio apud Varrone[m]: quod hîc nihil ad Bacchum. Scribo ipse, *Statimq; acclamatum est, Omn[es], omnes. Inde itum ad campum.* Satis certa ea lectio: etiam mos ille acc[la]mandi in communi consensu Senatus, Omnes. Suprà, in Actis Senat[us], *Tacite Auguste, di te seruent. Deinde omnes interrogati prætereà, qui post Ta[ci]tum sedebat Metius Nicomachus in hæc verba differuit.* emendo, *Deinde, O[m]nes. Interrogatus prætereà.* Trebellius Pollio, in Valerianis, *Quæ cùm esse[nt] sæpiùs dicta, addiderunt omnes, atque ita discessum est.* scribe, *addiderunt, O[m]nes.* Notanda igitur iuuentuti ea solemnis & quasi legitima forma acc[la]mandi, quam reperies etiam alibi. Hæc leuia: quis negat? at quàm leu[io]res illi, qui reges sibi videntur, in vna aut altera simili nota? Capita iis [to]ta explet corrupta vna vocula aut littera: & principium cùm leges, c[on]sebis, munere deûm, venisse nouum medicum, qui crus fractum obli[ga]re possit Æsculapio ipsi. Iam verba, quàm nitida, quàm composita! qu[asi] tessellæ omnes in pauimento. Quid dicam, nisi Cæcilianum illud? O tristes ineptias! Mihi in hoc genere, duo curæ, Breuitas & Veritas: [al]terum secutum me scio, alterum assecutum. Faue, mi Lector.

Acclamatio Senatoria, Omnes.

F I N I S.

APPROBATIO.

Hunc Iusti Lipsij laborem sine tædio ob variam eruditionem p[er]legi, & sine vlla Catholicæ fidei offensa studiosis communi[ca]ri & euulgari posse iudico.

VValtherus vander Steeghen,
S. Theol. Licentiatus.

INDEX CAPITVM.

IV[...]

IVSTI LIPSI

ELECTORVM

LIBER SECVNDVS.

In quo mixtim Ritus & Censuræ.

IVSTI LIPSI

ELECTORVM LIBRI SECVNDI

CAPVT PRIMVM.

Lampridij obscurioris mendi locus elautus. Qui Trossuli: & de Principe iuuentutis. E Seneca glossula sublata.

BELLA mihi visa, non nego, emendatio nostra Lampridiani loci: in quo labes altior & occultior, quam nec eruat nec eluat mihi quiuis. Ait de Commodo, in eius vita:

Decimoquarto ætatis anno in collegium sacerdotum adscitus est. Cooptatus inter tres solos Principes iuuentutis, cùm togam sumpsit.

Quæro qui isti tres Principes; quos inter Commodus adscitus quartus? Morem veterem scimus ab ambitione Augusti, designandi & nuncupandi Principes iuuentutis eos, qui in proxima spe ad Imperij successio-.em. Scilicet vt ipse Imperator veteri exemplo & nomine, Princeps Se-atus: sic isti, proximum titulum fruebantur Principum iuuentutis. At ræter Commodum, quis tunc ea spe aut gradu? Nemo. nedum vt tres nà alij, quod nego factum vmquam in Romana re aut cogitatum. Ca-us quidem & Lucius Cæsares, Principes iuuentutis sub Augusto: sed empe fratres. nec tamen scio planè an temporibus & annis iisdem. Ce-era exempla, quæ varia & multa, conuenient dumtaxat in vnum. De-ique esto. mos & ius fuerit creandi plures: quæ tamen hæc dictio aut diectio, *tres solos?* Itáne solos? An denos igitur aliquos creari vis aut vi-enos? Nugamenta rerum verborumque, quæ correctione tollo, & re-uco ad serium verumq; sensum. *Coöptatus inter trossolos:* siue, *trossulos.* .em ipsam dixi. Nam Trossuli, equites: & titulus ille proprius ordinis uius. Censores enim olim in lustri conditione ordinumque recensu, uem primùm honoris & virtutis caussa in primo ordine legebant: is rinceps Senatus. quem primum item in ordine secundo, is Equitum: d recept. tamen nomine, Iuuentutis Princeps dicebatur. Reuerâ enim quites, Iuuenes, descriptione Seruiana: & quia statim à toga virili, in oc ordine fas censeri. Prius è Liuio clarum, libro XLII. in oratione Per-i ad Macedonas suos: *Equitatum Romanum, quo inuictos se esse gloriaban-r, fudistis. Equites enim illis, Principes iuuentutis, equites seminarium Sena-s.* Alterum è scriptoribus passim, & è Dione definiente etiam annos: -ταλέγεσθαι χρὴ ἐς τὴν ἱππάδα ὀκτωκαιδεκέτεις. ἐν γὰρ ταυτῇ ἡλικίᾳ μάλιστα -τε τῶν σωμάτων εὐεξία, καὶ ἡ τῶν ψυχῶν ἐπιτηδειότης διαφαίνεται. id est:

Princeps iuuentutis, gradus ad Imperium.

Inter Trossulos cooptari, siue equites.

Princeps Senatus à censore lectus: item Iuuenum.

Equites, iidem cum iuuenibus, vulgata quadã vsurpatione.

Anni equestris ordinis proprij.

 Legendi

Legendi autem in Equitem, qui octodecennes. Nam in hac ætate & corporu habitudo maximè, & animorum promptitudo iuxtà apparet. Mens igitur Cæsarei scriptoris, Commodum sumptâ virili togâ, relatum in Equites: & quidem Principem eius ordinis, vt solet, honestè dictum. Atque hæc sine obice. illud turbet fortasse mufteos Criticos, quod vetustior vo Trossulorum, quàm pro Lampridij æuo. Errabunt. Nam vetus quidem illa vox, & ante Ciceronem, fateor: sed quæ post-æuo refloruit iterùm sub Principibus & velut reuixit. Nam & Seneca ecce minimè sectato aut reprensor verborum fugientium, eâ bis vsus in hac Equitum siue Iuuenũ notatione. In Epistolis: *O quàm vellem Catoni nunc occurrere aliquem ex his trossulis in viâ diuitibus; cursores, & Numidas, & multum antè se puueris agentem!* Vbi opportunè glossematium amolior, τὸ, *Diuitibus*: a vocem *Trossulis* à benignis illis patribus parum peritè adiectum. Idem Seneca iterùm: *Quid ergo? idem faciam quod trossuli isti & iuuenes? Bene mecum agitur, si hoc vnum senectutem meam dedecet!* Quem locum si totum inspicis, opponi eam vocem Senibus clarè videbis. At quòd veteribus Trossuli dicti Equites, è Plinio, Festo, Varrone iam alij monuerunt: & tibi promptum, Lector, cuius memoriæ cymbam, vt sic loquar, no decretum mihi onerare obuiâ istâ merce.

Deleta superuacua vox è Senecâ.

Trossuli pro iuuenibus.

CAPVT II.

Quis locus honestior priscis, dexter an sinister? illum videri. Refutatus vir doctus, qui nuper aliter sensit, & scripsit. Quid Latus tegere: quid Exteriorem esse, quid Interiorem. Scriptores aliquot explicati, Sallustius in cursu emendatus.

IMPROBVM hoc caput, in quo bellum mihi cum meo ciue. Sed bellum imbelle tamen, sine sanguine aut funere: & qualia vtinam hæc Belgarum! Sententiam & morem nouum præiuit nobis nuper vir doctus in suâ Hermathenâ, de loco dextro & sinistro. adseruit validè plerisque gentibus sinistrum locum honestiorem habitum: etiam Romanis. Tela quibus id expugnantum iuit, breuiter (nam ipse diducit & dilatat) sunt ista. Ait primò: Senibus & ætate grandibus honestissimum locum adtributum in sessu sine incessu, nemo ambigit: tributus autem illis medius aut sinister: honestissimus post medium iste igitur. Ab Ouidio firmamentum quærit:

Aduersor Io. Goropio Becano.

Rationes eius ordine positæ.

Prima.

> *Et medius iuuenum non indignantibus ipsis*
> *Ibat, & interior, si comes vnus erat.*

Interior enim, inquit, sinisterior, vel Seruio interprete in illud Virgili
——*ad saxa suburget Interior.* ——

Secunda. Ait secundò: Pallanti apud Virgilium omnes honores habentur, vt hospiti, vt auxiliatori, vt regio nato. ille autem ipse in medio semper aut ad sinistram collocatur a seruantissimo rituũ poëta. cõsit igitur quod pris-

De loco medio, ecce:

——— *ipse agmine Pallas*
In medio, chlamyde & pictis conspectus in armis.

De sinistro autem:

——— *Pallásque sinistro*
Adfixus lateri.

ait tertiò: Suetonius idem clarè exprimit in Teridate: cùm in Nerone scribit: *Teridatem perductum in theatrum ac rursus supplicantem, iuxta se latere dextro collocauit.* Hoc, inquit, contumeliæ fuit, non honoris: deprimando Teridati, non attollendo, & iure. quis enim regem supplicem collocatum censeat, supra Principem generis humani? Indignior igitur locus dexter. Denique post tela hæc auctoritatum, machinas etiam admouet rationum. Dextra in nobis manus nata defendere. hanc qui tenet, significat sese tutorem defensoremque nostri esse, & vt custodem at qui custodit, vilior eo quem protegit. ideoq; meritò locatus ad dextram, ut partem viliorem. Sed & Auspicia quæ bona, sinistra dicuntur, & Græci cùm ἄϱιστον, optimum dicant, ἀϱίστεϱον ab eo siue Sinistrum formarũt, præstantiam hanc spectantes & bonitatem. Denique natura ipsa nónne id vociferatur & clamat? quæ collocauit cor nobis ad sinistram, illum vitæ fomitem, illum fontem sanguinis: quid, nisi vt dignissimum membrum sedem haberet in dignissima hominis parte? *Tertia.* *Plures aliæ mixtim, à moribus aut naturâ.*

HAEC illa argumenta, vt ipse aliique putant firma, solida: quæ euertere mihi tamen posse videor non magno nisu. Nasonem in prima acie ponit qui senem facit isse interiorem, id est sinisteriorem ex Seruij mente. Mi homo erras. abnuo tibi Interiorem id valere: & quid huius rei est, clariùs mox dicam cùm stabiliam mea. At Seruius. Quid ille? non ego Seruij huius seruus: quem deliria quædam mage maiora scio delirasse. Et Virgilij sanè alia mens est. Quem ipsum cùm aduocas in aciem secundam, pugnas seriò an ludis? Pallas, inquis, in medio agmine. Fateor. sed in suo agmine, idque vt dux & imperator. Quis hìc honoris situs, vt sic dicam, togati & ciuilis adspectus; aut quæ comparatio ad alium, siue altiorem siue minorem? Nulla. mos militiæ exprimitur salutem, qui obtinuit plurimùm inter gentes. Sed idem illi Æneæ etiam ad sinistram. Quid ais? valere hoc à te vis? ego ad me trahebam, & iure. Cessisse enim Pallantem Æneæ censeo, vt seni, vt regis magni filio, denique deâ nato. Tu quid contrà? flectis vaniter & intorques: & tamen cùm omnia feceris, fateri debebis aut aduersum tibi esse hunc testem, aut incertum. Hunc igitur mittamus. ecce tertiæ aciei robur, Tranquillum: qui omnia, credo, nobis tranquillabit. Ille ait Teridatem collocatum Neronis latere dextro. O varum acumen! Quis tibi dixit, depressionis caussâ id factum à Nerone, non sublationis potiùs? Tuus sensus: sed sine adsensu nostro. Ego enim probabiliter contrà sentio, & Neronem omnes honores Teridati habuisse autumo, vt peregrino, (& inprimis hoc loci & temporis) vt nouo & à se facto regi. Et mecum, scio, sentient omnes ij quibus purior sensus. Iam rationes quas adducis, quàm non ratæ? quisquiliæ & paleæ sunt: quæque non ferent primum examinis mei ignem. *Refutatæ eæ omnes ordine.* *Ad primã responsio.* *Ad secundam.* *Dux agminis in medio.* *Ad tertiã.* *Ad mixtas rationes.*

Dextra promptior & robustior. Dextra manus apta defensioni. Bonum factum, bonum dictum. & id igitur præstare eam meritò Sinistræ volumus, vt habiliorem, vt fortiorem: & qui ad hanc locatur, locari ad digniorem. Tu nescio quid aliter hîc inuoluis & perplexaris: quod, vapulem, si satis cepisti ipse. At Grammatici etiam ita sentiunt. Túne ad hæc castra? sed te repellunt, & illi ipsi litteratores Græculi *ἀρίστερα* cũ bono omine & nomine dicta fatentur, et in re mala. *De etymo vocis Græcæ.* nimirũ *κατ' εὐφήμισμον* quemdam, vtrique linguæ non ignotum. Non igitur rei dignitatem ex verbo isto adiicies, non ex illorũ mente quidem: potiùs delibabis. Ecce enim tibi ex illa ipsa corte, qui *ἀριστερ*, *τὰ μωρὰ* interpretetur, & *δεξιὰ, τὰ συνετὰ*. quàm non ad tuam mentem, vides. Sed Auguria etiam captas, & iam vaticinaris. Sinistra, inquis, cessent optima. *Auguria sinistra bona, à sinendo.* Scimus pridem, ô bone, & eius rei caussam: scimus tamen & hoc, gentes quasdam fuisse, quibus auspicatoria dextra. Sed quid superstitionem hanc mihi ingeris? quæ si locum habet vbi sessionis ciuiter res aut itionis: cur non religionem tibi regero, meliori iure? *Contra minutas has rationes, minutæ aliæ.* In deorum adoratione ad dextram se vertebant: melior illa igitur. In mensa, in * dextram potum circumferebant: melior illa igitur. Sed bona & Belgica fide, quid hęc firmandæ caussæ aut infirmandæ? Quin rem tange potius & omitte digladiari in vmbra, aut cum vmbris. Iam tango, inquis, & quidem letaliter in ipso corde. Hoc enim ad sinistram. Nonnihil dicis, fateor: sed vide quàm facilè protelem hoc telum. Rem nudam in situ hic adspicis, non eius veram caussam. Dignitatis enim esse vis: commodi autem est & fructus. Nam vt capias, prudés ille conditor & dispositor Deus cor in pleroque omni animali medium esse voluit, sine flexu in dextrum aut sinistrum. *Cor cur homini ad sinistram.* scilicet vt scaturigo illa sanguinis, spirituum, vitæ, à parte media pertineret & se diffunderet ad fouendas & irrigandas ęquiter omnes partes. In homine tamen paullum id aliter est, & inclinat vergitq; sinistrorsum. quid ita? prouido idipsum & magno consilio, quod ex Aristotele non vltrà te celabo. Ait Naturæ ille germanus alumnus: *ἔστι δὴ καρδία τοῖς μὲν ἄλλοις ζώοις κατὰ μέσον τοῦ στηθικοῦ τόπου. τοῖς δὲ ἀνθρώποις εἰς τὰ εὐώνυμα μικρὸν παρεκκλίνουσα, πρὸς τὸ ἀνισοῦν τὴν κατάψυξιν τῶν ἀριστερῶν.* Pulcherrimè, verissimè. nec aliud hîc, quàm arcanum Prouidentiæ opus: quæ benigno quodam & miseranti respectu cor propiùs Sinistræ admouit, vt vitalis ille calor subsidium è propinquo ferre posset, & vegetare malam rigentemque partem. *Μάλιστα γὰρ τῶν ἄλλων ζώων ὁ ἄνθρωπος ἔχει κατεψυγμένα τὰ ἀριστερά*, vt idem Sapiens addit. Hęc vides quàm sint ad tuum stomachum: quæ tamen si ingeris & dimittis, reuomas & refundas necessum est fallacem illum primæ opinionis succum. *Post refutationem, argumenta quæ à me sunt.* Sed tua tela quoniam satis euitaui, & quidem solo amictu: præbe te paullùm citiori ferro, & *Aspice num mage sit nostrum penetrabile telum.*

Nam pro loco dextro ita pugno. Valerius mihi (bono quidem omine) in principiis. *Auctoritas Valerij.* qui de Tiberio honores omnes Druso fratri exhibens: *Præcepit etiam dextra in parte Prætorium ei statu, & Consulare & Imperatorium nomen obtinere voluit: eodemq; tempore & fraternæ maiestati cessit* (quid his verbis clarius)? *& vitâ excessit.* *Et Plutarchi.* Plutarchus, in Bruto: *μετὰ ταῦτα περὶ τάξεως αὐτοῖς λόγος ἐγένετο, τῶν φίλων παρόντων, καὶ Βροῦτος ᾔτει τὸ Κάσσι*

Licet addas, receptas locutiones in re fausta: dextro Hercule, Mercurio, aue.

άσιον αὐτὸς ἡγεῖτο τοῦ δεξιοῦ κέρατος, ὃ δι᾽ ἐμπειρίαν καὶ ἡλικίαν μᾶλλον ᾤον-
) Κασσίῳ προσήκειν. Satin' vt his quoque verbis clarè dextrũ cornu præ-
rtur sinistro, idque in aspectu honoris? Ades & tu Suetoni, vt pugnem *Secunda*
erbis è Tiberij cap. VI. *Dehinc pubescens, Actiaco triumpho, currum Augusti* *Suetonij.*
mitatus est sinisteriore equo, cum Marcellus Octauiæ filius dexteriore vehere-
r. Nihil certius, quàm prælatum in hac sessione Marcellum: qui &
tate Tiberio maior (anni vnius, vt obseruo) & qui ad imperij spem ab
unculo iam admotus. Idem in eodem Tiberio cap. XXV. narrat eum, *Tertia e-*
ibonem, quem suspectum nouitatis habebat, ad colloquium quidem *iusdem.*
lmisse, sed ita *vt dextram obambulantis veluti incumbens, quoad peragere-*
r sermo, contineret. Vtrum in hac ambulatione digniorem censes, Ti-
rium an Libonem? Non dubiè illum. Atqui is ad dextram Liboni
nbulauit, eamque pressit & innixus est suâ sinistrâ. Intorqueo etiam
issile Sallustij lacerto. qui in Iugurthino: *Sed Hiempsal qui minimus ex* *Quarta*
s erat, ignobilitatem Iugurthæ, quia materno genere impar erat, despiciens, *Sallustij.*
xtrâ Adherbalem adsedit. at medius ex tribus, quod apud (lego insita copu-
l. *quod & apud*. nam certè scimus de medio loco obtinuisse etiam Ro- *Isq; obiter*
æ, ne apud Numidas tantùm censeas) *Numidas honori ducitur, Iugurtha* *correctus.*
ret. Dein tamen vt ætati concederet, fatigatus à fratre vix in alteram par-
m transductus est. Et examinata ea verba vulnus tibi imprimunt satis
um. In solenni hoc consessu regum res ita constituta ex more, dextra
lherbal consideret, medius Iugurtha, sinister Hiempsal. Turbauit per
ociam iste, & superbè transiit ad dextram. Primus igitur locus me-
us, proximus dexter. Quin poëta etiam Sulmonensis à me, in hac pu-
a: ambiguè, primo adspectu; certò & fidenter, si intueare.

Libro IV. Metamorph. de Perseo: *Quinta Ouidij.*

Dis tribus ille focos totidem de cespite ponit.
Læuum Mercurio, dextrum tibi bellica virgo:
Ara Iouis media est. mactatur vacca Mineruæ,
Alipedi vitulus, taurus tibi summe deorum.

ineruam enim apertè supra Mercurium collocat: idque apertum ex
ione victimarum, quam addit. Sicut & Hecaten siue Dianam, supra
uentam, istis versibus, lib. VII. *Sexta eiusdem.*

——statuitq; aras è cespite binas,
Dexteriore Hecates, at læua parte Iuuentæ.

d quid velitor? ecce falarica grandis quæ te necat. Nemo ambigit, *Ratio pro*
in latus claudere, tegere, eius sit qui vilior quique honorem defert. *loco dextro,*
empla clara. Valerius: *Alexander, Ephestione sibi latus tegente, ad Darij* *firma.*
essarios venit. Horatius:

Vísne tegam spurco Damæ latus?

Iuuenalis:

Diuitis hic serui cludit latus.

qui latus tegere, est esse ad sinistram: vilior hæc igitur. Hoc disertè *Quid sit*
ceo è Suetonij & Eutropij compositis locis. Ait ille in Claudio: *Aulo* *latus te-*
utio ouationem decreuit. ingressoque vrbem obuiàm progressus, & in Capi- *gere.*
um eunti, & inde rursus reuertenti, latus texit. Ait iste in re eadem: *In*
amicos

amicos tam ciuilis, vt etiam Plautium virum nobilem, qui in expeditione Bri-tannica multa egregiè fecerat, triumphãtem ipse prosequeretur, & Capitoliu conscendenti læuus incederet. Et vidésne quod alter ait latus tegere, hu appellare & exprimere Incedere læuum? Quo fuco aut fumo obscur tam claram lucem? Sed & Oppius De bello Alexandrino: *Eoq; ipso d* inquit, *meridianâ horâ cùm in basilicam iret, quidam Minutius Silo clie L. Racilij, libellũ, quasi aliquid ab eo postularet, tradidit. deinde post Raciliu (nam is latus Cassij tegebat) quasi responsum ab eo peteret, celeriter dato loco se insinuasset, sinistrâ corripit eum, dextraq; bis ferit pugione.* Vbi latus Cass Racilius tegit, nõ dubiè minor, cùm ille alter prouinciæ eius Præses. H ipsum est, quod vocabant Exteriorem esse. Horatius non ambiguè:

Quid Exteriorem & Interiorem esse.

—— nec tamen illi
Tu comes exterior, si iusserit ire recuses.

Exterior enim ibi sinisterior, vt vetus interpres verè notat. Et contrà I-terior, is qui dexter. Hæc mens Ouidij est (redeo enim ad maiori lu perfundendum primam tuam iniectionem) illo versu:

Ibat & interior si comes vnus erat.

Quæ caussa eius dictionis. Turnebi opinio.

Nostra, vero propior.

Sed quare Exterior ille, hic Interior dictus? quæ caussa huic sermoni? H-rent viri docti, interque eos magnus Turnebus. Putat vel à Circo d-ctum: quia qui dexter est, interiore flectit gyro; qui sinister, exterio: vel à naturâ, quia, inquit, proximior cuique & interior est dextra pa, remotior sinistra. Sed mihi expeditior ratio in mente, & fortasse veri: quam pandam. *Interiorem* enim arbitror à positura senem dici. quia deducendo aut comitando non æquabiliter iuerunt, & pari velut iug: sed honestior præibat leuiter, proximè adhærente altero, & latus ve claudente. Ideò ille *Interior*, hic Exterior, alter alterius respectu. N dissimulo in quibusdam membranis (Giselinus me docuit) Ouidianu illud legi, *Ibat & anterior*: planè hoc nostro sensu. Atque hic in hon-re verus vetusque Romæ mos: quem non temerè migrarunt item a gentes. Nam quod Xenophon de Cyro tradidit, solitum eum amic locare ad suam læuam, vt cordi propiores: nouum & illi vni propriu est: & tamen si attendis, non honoris, sed adfectus. nec id trahendu ideò ad morem totius gentis. In Turcis tantùm aliter esse fateor. q honestiorem hodieque habere locum læuum docuit me non læuus r-biter Augerius Busbequius, scientissimus harum rerum. Caussam di dant, quia eam partem gladius honestet: & qui ad dextram, obnoxi eum habeat & subiectum alterius manu; sinister contrà, eum expe-rum. En caussas non caussas, militares, imò barbaras, & dignas eâ gen At pro dextro loco, pugnat nobis Natura ipsa. Ea meliora omnia & fir-tiora dextra fecit: & Plinius vniuersè nec vanè scripsit, *vires dextrâ p esse maiores.* * Aristoteles item benè: διὰ τὸ τὴν κίνησιν εἶναι ἐκ τῶν δεξι καὶ ἰσχυροτέραν διὰ ταῦτ' εἶναι τὴν φύσιν τῶν δεξιῶν. Et res visusque adp bat. & in corpore hoc humano, hepar splene melius: & è renibus, t culis, manibus, pedibus, potiora omnia dextra. Caussa, quia calidi Aristoteles: τῶν μέρων θερμότερα τὰ δεξιά. & de sinistris scribit con τὴν φύσιν τὴν τῶν ἀριστερῶν ὅλως ὑγροτέραν εἶναι καὶ ψυχροτέραν. Sed & io

Cyri adversa huic communi mori ratio. Etiã apud Turcas.

Argumẽta pro nobis à Naturã.

* III. De partib. animal. cap. IX

ur

re atque agere Dextri est, moueri & pati Sinistri. Idem * Sophus: *Libro περὶ ζώων πορείας.
ἐν πέφυκε τὸ δεξιὸν, κινεῖσθαι δὲ τὸ ἀριστερὸν. Possem in hanc sententiam
ura (bibimus enim & nos naturæ & Sophiæ illos fontes:) sed abstineo.
a non reuerà istæ Herculis sagittæ, quibus expugnemus hâc Troiam.
uum antiquorum res est: qui ab vsu potiùs quàm ratione spectandi,
testimoniis quàm argutiis firmandi. Tu mi popularis, etsi mortue, ta-
n salue: & scripta hæc à me certò scito,

Non tam certandi studio, quàm propter amorem.

cet enim nobis acre ingenium tuum. multa & recondita lectio: etsi
icium requirimus interdum.

CAPVT III.

Agellij compluria loca emendata. Imitus, Aduerbium. Canalicola. Fama minuens. Plautus correctus. Sol meridies. Osca compellationes. Erucius Clarus Præf. vrbi. Ignauiones. plura alia non è circulis vulgarium correctorum.

AGELLII non vno loco tenebrosas Noctes, illustriores reddere mi-
nati multi: & nuper etiam ego. Adeò seriò, vt liber iam apud Ty-
graphum esset: & vota concepta pro hoc partu. Cùm ecce audio in
lliâ & Germaniâ viros doctos esse, qui idem moliti imò iam emoliti
atu magno. Itaque destiti; librum recepi; & solemne illud meum
aui, vt ne lucis meæ caussâ luminibus obstruerem alienæ famæ. Non
m ita ego eius sitiens: & si sim, patent vnde hauriam alij fontes. Quia
en ne nunc quidem clamatum toties Hylam hunc videmus: quid
uerit proprias quasdam argutias nostras (nam quæ è libris sunt, credo
ubiè obseruata aliis) referre in hoc caput? Nam vt maximè etiam il-
n mentem & stilum ista venerint: tamen vt Plato ait, δίς γε καὶ τρὶς
αλὸν ῥηθὲν οὐδὲν βλάπτει.

Lib. XVII. cap. X. vbi insignis illa comparatio, Phauorino iudice est,
gilianæ Ætnæ cum Pindaricâ: in nostro carpendo hæc leguntur:
Virgilius autem dum in strepitu sonitúque verborum conquirendo laborat, vtrumque tempus nullâ discretione factâ confundit. Atque ille Græcos quidem fontes imitatus ignes eructare, & fluere amnes fumi & flammarum ulua & tortuosa volumina in plagas maris ferre quasi quosdam igneos mnes, luculentè dixit.

quæ insistas iure. Quis enim hic ille qui Græcos fontes imitatus? Vir-
um censeas. falsò. nusquam hæc enim in eius versu, quæ subdit. Pin-
um igitur? ridiculum. quomodo Græcum conuenienter dixeris imi-
Græcos? quomodo sermo ipse satis lautus & Latinus, Imitari Græ-
fontes? Nam eos sanè nemo imitatur, sed sumit ex iis, haurit, deli-
. Nec refello pluribus. tu me duce hæc scribito, *Atque ille Græcus qui-* *Vox eruta noua, sed proba, Imitus.*
, *fontes imitus ignis eructare*. Imitus, vt Stirpitus, Radicitus, Medul-
. & respondet ad verbum illis Græcis, Pindari, τοῦ πυρὸς ἁγνότατοι
υχῶν παγαί. Sed & statim corrige, *quasi quosdam igneos angues*. quod *Ignei angues.*

Mm inter

interpretandis illis Dircæi vatis facit, ἀφαίστοιο ἕρπετον: imagine auda sanè & verè poëticâ, & quæ mihi blanditur.

Libro IIII. cap. XX.

Qui iurabat cauillator quidam & canicula & nimis ridicularius fuit.

Non canis hîc, non canina facundia satis apta. Ioci enim nudi res est, si vllo morsu. Valdè libens & ad ingenium Geniumque veterascente Agellij legam, *& canalicola.* Ita enim dicti olim homines forenses, dic ces, ἀγοραῖοι, quia ad canalem crebri. Festum vide in eapse voce, & Plautum Curculione.

Canalicola quis.

Lib. I. cap. II.

Dissertationum Epicteti digestarum ab Arriano primum librum.

Imò hæc quæ subiicit, hodieque leguntur in Arriani libro secundo cap. XIX. Sic igitur corrige: nisi si alia tunc dispositio aurei illius scripti. Simul exple lacunas aliquot hîc hiantes ex eodem Arriano, in verbis Græcis quæ à capitis Agelliani fine.

Numerus corruptus, & loci probum explementum indicatum.

Lib. I. cap. III.

Minimaque illa labes & quasi lacuna famæ imminentis, partarum amico voluptatum ratione solidatur.

Scribo, *famæ minuentis.* id est, imminutæ. elegantiâ priscâ & huic accepta. item *laciniam* malim, quàm *lacunam*. Sequitur enim solidari eam: quod duriter omnino transferas ad lacunam.

Famæ minuens, Pathetic ôs.

Libro III. cap. III. in verbis mei Comici:

Nam me puero vetus hîc erat solarium
Multo omnium istorum optimum & verissimum.

Parum connexa hæc aut consequa aliis. Corrigo, *me puero vterus hic erat solarium.* nisi fallor, perappositè ad parasitum. Quid opus, inquit, solaris & his obseruationum nugis? Me puero vnum cuique & non fallax solarium, venter. vbi is monebat cibum sumere, sumebatur.

Plautini versus correctio.
Vterus solarium, voto parasiti.

Eodem lib. cap. II.

Magistratus quando vna die eis auspicandum est & id super quo auspicarunt agendum, post mediam noctem auspicantur, & post exortum solis agunt: auspicati esse & egisse ex eodem die dicuntur.

Libri plerique veteres, *post mediam noctem auspicantur & post meridiem sole magno auspicati esse*. ex quîs firmiter lego, *& post meridiem solem agunt*. Eoque exemplo tuta & defensa hæc prisca dictio, quo Sol occasus. Paulò etiam antè in hac ipsa disputatione & capite, *Sacra sunt Romana partim diurna, partim nocturna: sed ea quæ inter noctem fiunt, diebus adiiciuntur, non noctibus*: legam libens, *quæ internoctu fiunt*, eâ formâ quâ Interdiu.

Sol meridies, priscâ phrasi.
Internoctu, vna vox.

Lib. I. cap. V. de Hortensij cultu & munditiâ malè audiente:

Qui cum multâ munditiâ & circumspectè compositeque indutus & amictus esset, manusque eius inter agendum argutæ admodum forent & gestuosæ: maledictis appellationibusque propositis iactatus est.

Quæ sunt *proposita maledicta* siue *compellationes*? (ita enim veteres, melius quàm appellationes.) Non explicamus. Itaque substituunt, *probrosis*. Ego ex scripturæ tramite, *propè Oscis*. Et valdè conuenit. quoniam in Hortensium, vt mollem & parum externis illis indiciis virum, cauli quidam & ioci obscæni iacti & in modum Oscum.

Oscæ compellationes.

Libro

Lib.v. cap.I. in Musonij seriâ oratione:

Animus is, inquit, audientis philosophū quæ dicuntur vtilia ac salubria sunt.
ntentia & verba suspensa tu siste, & scribe, *quæ dicundo vtilia.* *Verba dicūdo vtilia*

Libro v. cap. XIIII.

Tum sole medio rapido & flagranti specum quamdam nactus remotam.
iscianus hæc citat, sed in eo scriptum *sole arido*. Nos, *sole ardido*, fuisse *Sol ardidus*
ambigimus. Qui autem toto hoc capite *Androdus* est, verius *Andro-us* scribetur: atque ita Æliano dicitur in Variæ Histor.lib. VII.c.XLVIII. *Androclus, non Androdus.*

Lib.VI. cap.VI.

Audiui Apollinarem Sulpicium L. Claro Præfecto vrbis dicere.
ribo, *Erucio Claro*. è Plinij epistolis, & ipso Agellio libro XIII.cap.XVI. *Erucius Clarus Præfectus.*
ominatur & in Pandectis lib.II. De offic.Præf.Vigil. sed is alius ab isto rtasse eius proles) qui sub Antonino vixit, nec vrbi sed vigiliis præfuit.

Libro septimo cap. XIIII.

Et in Senatum quidem introducti, interprete vsi sunt Cæcilio Senatore.
ec ipsa tota res narrata Macrobio, in quo *Cælio* legitur: narrata Plucho in Catone maiore, qui Γάϊον Ἀκίλιον appellat. Igitur hîc quoque issim legerim, *C. Acilio.* *C. Acilius.*

Libro XV. cap.XII. in Gracchi verbis:

Si cuiusquam seruulus propter me solicitatus est, omnium nationum postremissimum nequissimumq́ existimatote.
agna viri integritas, quam iactat. verbum quoque redintegremus, *nium natorum*. id est, omnium hominum qui vnquam & vsquam nati, am nationes huc non aptè traxeris. *Postremissimus natorum, id est hominum.*

Libro XVI. cap.XIIII. in verbis Verrij Flacci:

Festinat, inquit, à fando dicitur, quoniam isti ignauiores qui nihil perficere possunt, plus verborum quàm operæ habent.
ir verò comparandi casu Ignauiores extulit, nec Ignauos dixisse con-itus? Nos de mendo suspicabamur & remotiore verbo; quod puto sse, *isti ignauiones*. Formabat ita nomina, Optiones, Volones, Edones, riones, * Gestiones: eaque ab ipsis verbis, & terminatione eâdem. auire vetus vox, & Ignauit in Pacuuio, si commemini, Nonius obser-. Hac facie à Satagendo, Satagios Seneca etiam dixit. *Ignauio, noua siue prisca potiùs vox.* * Glossæ Philoxeni. in quis malè *Gestio*, κακόβιος. lego, κακόβιος: à gestiendo.

Libro vltimo, cap. vltimo:

Neque item desunt, qui libris suis indices fecerunt, aut Epistolarum moralium, aut Epistolicarum Quæstionum, aut Confusarum.
ulus Epistolicarum hîc quidem corruptus & alienus est. Nam præsit lineis aliquot antè: *Sunt qui de Philosophiâ inscribant, & De naturâ anâ, & Epistolicarum Quæstionum.* Ne igitur vanè iteret, scribe, *aut stolarum quæsitiorum*. Plura mihi in hoc Attico agello: sed messem rem aliorum videbo, & legam fors fuit spicas. *Epistolæ quæsitiores.*

CAPVT IIII.

Plinij defensio. Africam vrsos non gignere, non certè vulg. Quid Vrsi Numidici antiquis. sententia noua, & ad luc[em] plurium scriptorum.

Plinij de vrsis adsertio. FACIAM sedulo, Plini: & pressum per iniuriam, imò oppressum alleuabo, ô Naturæ magne mystes. Scripsisti libro VIII. cap. XXX[VI]. *Annalibus notatum est M. Pisone M. Mesalla Coss. a. d.* XIIII. *Kal. Octob[ris] Domitium Aenobarbum Aedilem curulem vrsos Numidicos centum, & [to]tidem venatores Aethiopas in Circo dedisse. Miror adiectum Numidi[cos] fuisse, cùm in Africâ vrsos non gigni constet.*

Et iterasti eamdem adseuerationem in fine eiusdem libri:

Africa autem nec apros, nec ceruos, nec capreas, nec vrsos gignit.

Quã multi carpunt & infirmant. En, altè satis & clarè negas in Africâ esse vrsos. Hinc carptores, & ling[ua]rum multa tela. Passim te insiliunt, insibilant. &, Festum diem homi[ni]s! inquiunt: quàm fallitur? Luce istâ clarius est in Africâ esse vrsos, & q[ui]dem præstantes, insignes. Herodotus in Melpomene, de Libyâ quæ πρὸς τὴν ἠῶ, siue ad orientem. καὶ οἱ λέοντες κατὰ τούτους εἰσὶ, καὶ οἱ ἐλέφαντές τε, καὶ ἄρκτοι. *Et Leones apud istos sunt, & elephantes, & vrsi.* Solinus cap. XXIX. *Numidici vrsi formâ ceteris præstant rabie dumtaxat & villis pro-*

Solinus correctus. *fundioribus*, etsi veteri meo libro abest hîc vox, *forma*. & rectè.

Iuuenalis:

Profuit ergo nihil misero, quod cominus vrsos
Figebat Numidas.

Martialis:

Quod freno Libyci domantur vrsi.

Virgilius:

—— occurrit Acestes
Horridus in iaculis & pelle Libystidos vrsæ.

Strabo de Mauris (quem tamen locum ipsi non vidêre:) οἱ δὲ πεζοὶ ... τῶν ἐλεφάντων δορὰς, ὡς ἀσπίδας προβάλλονται. τὰς δὲ τῶν λεόντων καὶ παρδαλέων καὶ ἄρκτων ἀμπέχονται καὶ ἐγκοιμῶνται. *At pedites elephantum pellibus pro clypeis vtuntur, leonum autem, pardalium, vrsorum induuntur, & in[...] dormiunt.* Ecce testes. quis verbum pro te mutiat in tam multos, in im[...]probos? Ego, etiamsi plures adueniant, &, cum Homero, μαλὰ μύει[ν].

Cõfirmatio Pliniana sententia. Nego nihilo secius clarè & contentè, errasse Plinium: aio illos, qu[i e]rrare eum errant. Numidia non gignit vrsos: aut si; raros certè minu[s]que. Quid tot mihi testes? ad vsum & ad visum adpello: nec hodie [i]dem dabunt, qui terram eam frequentent vrsis.

In Africâ etiam nunc pauci aut nulli vrsi. Aluaresius locorum [e]orum inspector, hoc tantùm contra veteres mutat, quòd visos à s[e] in vlteriore Africâ ait etiam ceruos. Scilicet cuique animanti, pro in[ge]nio & indole, suæ sedes. & frigidior ista ad Septemtriones & Occa[sum]

Qui frigore delectantur. plaga est, quâ gaudent & gliscunt vrsi; non calida illa & sicca terrar[um]. Appuleius verè & peritè libro IIII. Milesiar. *An ignoras hoc genus bestia*

(vrsim

vrſum intellegit) *lucos conſitos, & ſpecus roſidos, & colles frigidos, & fon-es amœnos ſemper incubare*? Itaque Martialis Caledonium vrſum be-nè agnominat:

Nuda Caledonio ſic pectora præbuit vrſo.

Et Arctoum alibi:

—— venabula condidit vrſo
Primus in Arctoi qui fuit arce poli.

Et epitheta iis à locis frigidis.

Poëtæ etiam alij Scythicum, Lucanum, &c. Denique boni viri quid cen-setis? tam fungum, tam bardum Plinium, qui neſcierit vnde Romam aduerherentur cottidie vrſi? Nullus menſis prætcribat in Italiâ, imò pæ-nè dicam dies, ſine venatione & vrſis: ecce ille ſagax indagator remotiſ-ſimarum rerum, aures aut oculos non habuit in re cottidianâ. Neſciuit centenos aliquot vrſos ex Africâ aduehi ad vnos ludos. Indignor. At enim illi teſtes. Quid teſticulamini? Hoc fortaſſe Straboni (non enim Herodoto temerè aut Solino) accredam vrſos pauculos & paullulos in montanâ aliquâ Africæ parte eſſe; negabo feroces, negabo multos. La-nini noſtri non me mouent. Aliud enim quiddam in hac re latet, quod reſerabo & aperiam primus. Ecce in Annalibus ſiue in Actis cùm, Plinio admirante, ſcribitur, *Centum vrſos Numidicos datos*: renuo intellectos ibi vrſos. Quomodo? ita dico, vt iis verbis firmem ſignificari leones. Idem! Ne miremini. cauſſa opinioni meæ, firma, iuſta. Primùm, cur it mirum aut nouum notarint Annales de tot vrſis, cùm obuia per om-nem Europam ea fera, & frequentiâ ſuâ vilis? Scio & docuero, cente-nis ante Domitij editionem annis, vrſos Romæ datos non multo pau-ciores. Sed nec enituiſſe eam in vrſo video, video in leone. Nummus vetus planiſſimè ſuggerit, qui in memoriam Ædilitatis eius cuſus cum venatore & leone: ecciſte.

Pliniũ non potuiſſe tã ſtupidè ſtu-pere.

Ad teſtes reſponſum.

Quid vrſi Numidici, in Annali-bus Actis.

Nõ eſſe verè vrſos, ex ipsâ re do-ctum.

SED, inquies, quæ hæc peruerſa Actorum dictio aut ratio, Vrſum pro leone? Imò proba priſcis & trita. Iam enim bibe hoc arcanum, quod (liberè & verè dico) latuit & fefellit Plinium ipſum, non aliàs ad hanc Annalium auctoritatem adhæreſcentem & ſtupentem. Romanos illos veteres etſi in vrbe, ſtiuam tamen adhuc oluiſſe ſcies & ſuum agrum. Parum in factis culti aut amœni, parum in dictis. Itaque peregrina iſta animalia ad eos aduehebantur, ſtupebant: & nomen iis dabant non ſuum (nec cura iis quærere) ſed obuium aliquod & è vicino ſuo rure. Ita Ele-phantem cum boue compararunt, & vocarunt: tamen cùm diſcrimine aliquo, Bouem Lucam. Ita Struthionem, Paſſerem (vide quàm appo-ſitè) dixêre; ſed quia trans mare aduectus, Marinum. Ita Camelopar-

Cur ea abuſio vulgò in vocibus.

Romani rebus ignotis nota nomina dabant.

Bos luca, Paſſer marinus.

 dalim,

Ouis fera. Mus Africanus. dalim, Ouem feram. Ita Pantheras, Mures, vt opinor, Africanos. idemq in pluribus, comparatione semper aliquâ ad notas & indigenas animantes. Tale in Leonibus est. Cùm primùm visi; non Leones externo eo nomine insignierunt, sed noto & domestico Vrsos. cùm adiectione tamen Numidicos, quia inde importati. Nec aliter, scio, sensêre plerique testibus, quos contrà aduocarunt. *Vrsa Libyca, & similia apud Latinos poëtas pro Leone.* Virgilium quidem, dum Acestem tegit — *pelle Libystidos vrsæ*: certum mihi intellexisse Leoninam. Et enim heroi & viro forti conueniebat, Herculis veterumque exemplo. Nec Seruium id planè fugit. Attollit enim hîc paulisper oculos, & scribit. *Aut reuerà vrsæ, aut feræ Africanæ.* Iuuenalem etiam nihil ambigo de pugnâ sensisse cum leone. Et Martialem clarissimè, qui leones subiuges currui facit: nullo sanè miraculo, si de vrsis, qui mites & dociles ad magis stupenda. At de leonibus idem factitatum à M. Antonio Plinius tradidit, non sine portento. Numidici quidem aut Africani epitheton adeo Vrsis propriè non conuenit, vt Liuius, Dion, aliique scriptores, distinguant eos passim contra Africanas. *Africanæ, distinguũtur ab Vrsis.* quæ exempla notata mihi libris De Venatione. Hæc audax & noua sententia nostra est, scio: inuidenda tamen fortasse potiùs, quàm irridenda. Siue enim vera dixi, laudem sagacitas merebitur: siue falsa, veniam pietas.

CAPVT V.

Locus in Floro magis eximius correctus. Veterum fluctus & erratio super religione Iudaicâ. Vitis aurea in eorum templo. quid, quaque formâ ea fuerit. Plinius explicatus.

De vero nomine & gente Flori. L. ANNÆVS Florus (ita enim indigetare cũ priscis libris malim, quàm Iulium: quoniam Hispanâ origine fuisse colligo, & nisi fallor ex ipsâ Senecarum gente.) is inquam Florus compendium non tam Liuij à quo sæpe dissentit, quàm rerum Romanarum scripsit, siquid mei iudicij est, compositè, disertè, eleganter. Subtilitas quidem & breuitas in eo sæpè mira: & sententiarum quædam gemmulæ cum iudicio insertæ & veritate. *Laudabile eius compendium.* Is liber & vulgi manibus tritus, & limatus nuper doctorum virorum censuris. probè & peritè, fateor: nisi quod sordium etiam nunc aliquid superest, purgandum nobis. Inter eas locus de victoriis Pompei Magni lib. III. cap. V.

Hierosolyma defendere tentauere Iudæi: verùm hæc quoque intrauit, & vidit illud grande impiæ gentis arcanum patens, sub aureo vti cælo.

Correctio in eo. Nam quæ istæc comparatio patentis arcani, cum aureo cælo? Inepta, & nulli rei. Quin si attendis, fatebere verè nos & cum historiæ momento emendasse, *sub aureo vitem cælo.* *Vitis aurea Hierosolymis.* Ita scilicet res est. Vitis aurea magnæ artis & pretij, in Iudæorum templo fuit, quam Pompeius illic, siue repperit, vt Florus & Tacitus volũt; siue oblatam ab Aristobulo recepit, vt Iosephus & Zonaras narrant. *Irridet Iudæos Florus, ridendus ipse.* In hanc vitem ludit & dentem stringit nunc Florus: & En, inquit, hoc illud secretum & grande arcanum, quod tem-

pl

oli sui adytis Iudæi cælant & colunt. Nam Græci plerique & Romani, quoniam sacra illa gens aliena à ritibus receptis & profanis, nec statuas n templo haberent aut simulacra; mira & prodigiosa de religione eorum & mysteriis suspicati. Alij mundum ab iis coli, alij nubes, alij Bacchum: quidam asinum, & suem. At Florus quasi rem acu tangens, prodit le vite. De quâ ipsâ Tacitus: *Sed quia sacerdotes Iudæorum tibiâ tympanisq; concinebant, vitisq; aurea templo reperta, Liberum patrem coli domitorem Orientis quidam arbitrati sunt.* Vbi hoc amplius discis, vitem hanc tractam in argumentum Liberi culti. Quæ opinio item Plutarchi est, diffusè posita & firmata ab eo in lib. IIII. Sympoziac. quæstione v. Iosephus de vitè eâdem, lib. Antiquitat. XIV. Πομπηΐου δὲ ἐς Δαμασκὸν ἀφικομένου, ...ιον παρ' αὐτὸν πρέσβεις ἐξ ὅλης Συρίας καὶ Αἰγύπτου, καὶ ἐκ τῆς Ἰουδαίας. ἔπεμψε γὰρ αὐτῷ μέγα δῶρον Ἀριστόβουλος, ἄμπελον χρυσῆν, ἐκ πεντακοσίων ταλάντων. μέμνηται δὲ τοῦ δώρου καὶ Στράβων ὁ Καππάδοξ, λέγων οὕτως. ἦλθε δὲ καὶ ἐξ Αἰγύπτου πρεσβεία καὶ στέφανος ἐκ χρυσῶν τετρακισχιλίων. καὶ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας εἴτε ἄμπελος, εἴτε κῆπος. τερπωλὴν ὀνόμαζε τὸ δημιούργημα. τοῦτο μέντοι τὸ δῶρον ἱστορήκαμεν καὶ ἡμεῖς ἀνακείμενον ἐν Ῥώμῃ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Διὸς τοῦ Καπιτωλίνου, ἐπιγραφὴν ἔχον Ἀλεξάνδρου τοῦ τῶν Ἰουδαίων βασιλέως. ἐτιμήθη δὲ ...αι πεντακοσίων ταλάντων. id est, *Pompeius autē cùm Damascum venisset, legati ad eum venêre ex omni Syria, Aegypto, Iudæâ. Misit verò illi insigne donum Aristobulus vitem auream pretij quingentorum talētorum. Cuius doni Strabo etiam Cappadox meminit, his verbis. Venit & ex Aegypto legatio, & corona aureorum quater mille. & ex Iudæâ siue Vitis, siue Hortus. Terpolem, id est delectamentum, vocabāt id opus. quod vidimus etiam nos Romæ dedicatum in templo Iouis Capitolini, cum inscriptione Alexandri Iudæorum regis: æstimabaturq; quingentis talentis.* Et ex eo Zonaras: Μετ' οὐ πολὺ δὲ Πομπηΐου ἀφικομένου εἰς Δαμασκὸν, ἧκον πρέσβεις πολλαχόθεν τε καὶ ἐξ Ἰουδαίας, δῶρον ἐξ Ἀριστοβούλου μέγα κομίζοντες, ἄμπελον χρυσῆν ἐκ πεντακοσίων ταλάντων, ταύτην φησὶν ὁ Ἰώσηπος ἐν Ῥώμῃ θεάσασθαι, τῷ ἐν Καπιτωλίῳ ἀνατιθεμένην Διΐ. id est: *Non multò pòst Pompeio Damascum profecto, cùm multis aliis è locis, tum è Iudæa legati venerunt vitem auream, munus Aristobuli, ferentes, quingentûm talentûm. quam se Iosephus Romæ vidisse adserit in Capitolio dedicatam.* Ad hanc ipsam nobilem vitem traho Plinij locum, siue Actorum potiùs, quorum verba in Plinij XXXVII. cap. II. vbi inter dona, triumpho Asiatico, Pompeius intulisse fertur *Montem aureum quadratum, cum ceruis & leonibus & pomis omnis' generis, circumdatâ vite aureâ.* Quibus verbis appositè obserua, vitem hanc non simplicem fuisse, sed monti aureo implexam, totumque opus in formam horti flexum. Ideò in Strabonis verbis apud Iosephum, εἴτε ἄμπελος εἴτε κῆπος, ambiguè positum. Ideò in Floro, *Vitis sub aureo cælo.*

Suspiciones gentium de hac gente.

Bacchum putarunt ab iis coli, inuentorem scilicet vitis.

Iosephi in hac vita leuis dissensus.

Plinius explicatus.

CAPVT VI.

De osculis, & osculandi variâ ratione, Romæ. Quo fine fuerint. qua formâ & modo. Diuina fuisse, Humana fuisse. Adorare quid propriè sit. & vnde ea vox dicta. & ducta. Scriptores multi explicati. in Ouidio coniectura. Verrere templa crinibus. Statius emendatus. Ad manum accedere, quid in Cæsareis historicis.

ABI Venus. fallam ego te, quæ ipsa multos: & de Osculis Caput scribam & inscribam, in quo tamen nihil tibi loci aut iuris. Suauia illa tua insuauia sperno: pura tantùm & officiosa tangam, quæ Romæ olim in vario discrimine & vsu.

Oscula fine duplici. ADHIBITA enim in Deorum cultu & Hominum. Deorum, tripliciter. Aut enim os iis venerabundi osculabantur, aut manus, aut pedes. *Dis os ore libabant.* De ore, Cicero in Verrem libro v. *Ibi est ex ære simulacrum ipsius Herculis, quo non facilè dixerim me quidquam vidisse pulchrius. vsque eò, iudices, vt rictum eius ac mentum paullò sit attritius: quod in precibus ac gratulationibus* *Cicero emendatus.* (credo, *gratulationibus* eum scripsisse, voce magis conuenienti cùm diis agerent grates) *non solùm id venerari, sed etiam osculari solent.* Quod tamen rariùs factum, vt Cicero ipse indicat, & recepti magis cultus hi demissi qui sequuntur. *Aut manus.* Osculabantur enim deorum dextras. Lucretius:

——tum portas propter, aëna
Signa, manus dextras ostendunt attenuari
Sæpè salutantum tactu præterq; meantum.

Aut pedes. Aut denique ipsos pedes. Appuleius: *Exosculatis vestigiis deæ quæ gradibus hærebat argento formata, ad suos discedunt Lares.* Atque hæc in diuino cultu simplex osculorum ratio. alia est magis superstitiosa & quæsiti cultus. *Sæpe etiam eminus osculabatur porrectâ manu.* Verebantur enim plerumque deos ipsos ore profano suo tangere, sed eminus stantes manum porrigebant, eamque statim verenter ad os suum referebant & suauiabantur. Hic habitus receptissimus, & velut solemnis Adorantium fuit: quem mihi ingerunt scriptorum loci multi. Plinius: *In adorando, dextram ad osculum referimus.* Minutius Felix in Octauio: *Cæcilius simulacro Sarapidis denotato, vt vulgus superstitiosus solet, manum ori admouens osculum labiis impressit.* Appuleius Apologia priore: *Nulli deo ad hoc æui supplicauit: nullum templum frequentauit: si fanum aliquod prætereat, nefas habet adorandi gratiâ manum labris admouere.* Nec Romanis solùm hic ritus, sed Syris olim, & Orienti. In sacra historiâ Iobi cap. XXXI. *Si vidi Solem cùm fulgeret, & Lunam incedentem clarè, & osculatus sum manum meam ore meo.* id est, si lunam aut solem adoraui. Vetus interpres III. Regum: *Quorum genua non sunt incuruata ante Baal, & omne os quod non adorauit eum osculans manum.* Hieronymus in Ruffinum: *Qui adorant, solent deosculari manum* *Idq; adoratio propriè.* *& capita submittere.* & sæpiùs in Hebræorum phrasi Deoscu-

lati

...itio, est Adoratio. Atque ego Latinis ipsis hinc censeo formatum Adorandi verbum: quia manus ad ora admouebant. non ab Ador (frumen... id genus) quod censet Grammaticorum acumen. Ad eumdem adorandi morem, meo monitu, referes scriptorum aliquot locos: quorum ...ias interior & vera te sententia fallat. Taciti illud è lib. XVI. Anna...ium, de Nerone cantillante: *postremo genu flexus, & cœtum illum manu veneratus*. Nam omnia fecisse eum vult ex præscripto, & ad legitimum histrionem: adeò vt etiam spectatores adorarit. Illud Suetonij, in Clau...io: *Eosdem spectacula edentes surgens & ipse, cum cetera turba, voce ac manu veneratus est*. Denique hoc Martialis:

Roma salutauit voce manuq; deum.

...tsi possit hæc quispiam, non nego, de simplici protensione manus accipere, quæ ipsa in cultu. ex Tacito I. Historiar. *Nec deerat Otho protendens manus adorare vulgum, iacere oscula, & omnia seruiliter pro dominatione.* ...ui tamen, si attendis, à me locus. Adorare enim dicit, & oscula adiun...it: quæ non alia esse potuêre, quàm ista manuum, quia in aureo & alto ...ggestu sublimis Otho, & hoc ipsum in ea re Dionis compendium tibi ...cet. Addo, quòd protensio nuda manuum, precantium propriè non ...nerantium nota. Appuleius: *Orantium ille habitus est, vt manibus extensis in cælum precemur.* Ante eum Aristoteles De mundo: πάντες οἱ ἄνθρωποι ἀνατείνομεν τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν, εὐχὰς ποιούμενοι. Horatius supinas manus id vocat: *Cælo supinas si tuleris manus.* Sed redeo ad lineam, & am...us noto: manuariam istam adorationem non simplicem aut rudem ...mnino fuisse, sed certâ quadam conformatione & gestu. Appuleius ...us eum expressit, lib. v. Milesiar. De Psyche: *Multi denique ciuium, & ...uena copiosi, inaccessæ formositatis admiratione stupidi, & admouêtes oribus ...s dextras, primore digito in erectum pollicem residente, vt ipsam prorsus ...m Venerem religiosis adorationibus venerabantur.* Qui gestus quidem ...hil abit ab Hesperiorum ritu hodie, qui ex pollice & indice quasi cru...m formantes, eam in adoratione & templis deosculátur. excipio quòd ...i pollicem indici imponunt, Romani contrà. Ouidium nescio tra...mne istuc, vbi ad amicam:

Tange manu mensam, tangunt quo more precantes
Optabis meritò cùm mala multa viro.

...m formam videtur indicare voluisse hanc, manus adorantis & pre...ntis. Certè vt de simplici tactu mensæ accipias, dilutum & alienum ...etur: etsi scio in precibus, aras solere tangi. Fuit cùm hîc legerem, ...ntum, non *mensam*. quia Plinius admonuerat, *antiquis Græciæ in supplicando mentum attingere moris fuisse*. Quod Seruius tamen ad Frontem ...tulit: *Auris*, inquit, *memoriæ sacra, frons Genio: vnde venerantes deum, tangimus frontem*. Sanè in Homero, barbam supplicantes tangunt: sed ...id scilicet est in venerando. Porrò ad manus Adorationem etiam Ca...polini illud referam in M. Antonino Philosopho: *Cùm Lucillam ma...tri Marci in viridario venerantem simulacrum Apollinis vidisset.* Item ...idij, appositâ suggestione elegantissimi Mureti:

Ecce lacu medio, sacrorum nigra fauillâ

Vnde & nomen quia manus scilicet adora.

Manu adorare in Tacito: in Suetonio: In Martiale.

Protensio sola manus, in habitu precantium.

Qua forma adorātiu manus.

Ouidio lux.

Et fortasse emendatio.

Capitolino lux: & Iterū Ouidio.

Ara vetus stabat, tremulis circumdata cannis.
Restitit, & pauido, Faueas mihi, murmure dixit
Dux meus, & simili, Faueas mihi, murmure dixi.

Aulici nostri ritus origo.

Etiam huius sæculi morem, quem seruiliter adulatio seruat. Ferè eni aulicæ illæ muscæ, cùm potentiorem salutant, vestem aut partem al quam corporis manu illi tangunt: eamque statim cum veneratione qu dam ad os reportant. Nec dubitabis, quin super hoc vestigium sit prisc illius adorationis.

Oscula ianuis & postibus templorum.

IAM alia etiam oscula in hoc diuino cultu (superstitionem magis v rius dixerim) quæ liminibus templorum data, postibus, aris. Quæ demi sio Romæ vsurpata in rebus arctis. Tibullus de eâ:

Non ego, si merui, dubitem procumbere templis
Et dare sacratis oscula liminibus.

Statius etsi leuiter corruptus, v. Siluarum:

——— *nunc anxius omnibus aris*
Illacrimat, signatque fores, & pectore terget
Limina. ———

Malè enim edunt, *Lumina*. Abiiciebant autem se, & osculis lacrimisqu terram complebant, & crines etiam fæminæ sparsim effundebant. St tius idem Thabaïde quartâ:

Te sine sat dubium cœtu solante timorem
Fallere, & incultos aris aduertere crines.

Statius correctus. Crinibus passis templa verrebāt in suppliciis.

Vbi scribito, *aduerrere*, & priore etiam versu fortè, *calatho solante*, n *cœtu*. Verrendi quidem verbum hîc probum, & à re ipsâ. Liuius libro II *Stratæ passim matres, crinibus templa verrentes, veniam irarum cælestium e poscunt*. Idem libro XXVI. *Matronæ circa deûm delubra discurrunt, crinib passis aras verrentes*. Polybius: αἱ δὲ γυναῖκες περιπορευόμεναι τοὺς να ἱκέτευον τοὺς θεοὺς, πλύνουσαι ταῖς κομαῖς τὰ τῶν ἱερῶν ἐδάφη. τοῦτο γὰρ ἔθ αὐταῖς ἐστὶ ποιεῖν, ὅταν τις ὁλόσχερης τὴν πατρίδα καταλαμβάνῃ κίνδυνος. Mamertini Panegyrico ad Maximianum: *Matres Italæ pensa manib abiecerunt, paruos liberos abreptos ad templa traxerunt, ibi ædes sacras pa capillo suo quæque verrebat*. Appuleius lib. v. *Tunc Psyche vberi fletu riga deæ vestigia, humúmque verrens crinibus suis.*

Lucanus lib. I.

Hæ lacrimis sparsêre deos, hæ pectora duro
Adflixêre solo, lacerásque in limine sacro
Attonitæ fudêre comas.

Oscula in Hominum cultu.

Nec plura addo de osculis in diuinis, transeo ad Humana.

Ora osculabantur aliena. Tiberius morem conatus tollere. Frustrà.

Ea variè vsurpata vulgò, & in omni ferè corporis parte. Primum in cie. ibique os, genas, oculos suauiabantur: in itu, reditu, gratulatione, in in salutatione & cottidiano occursu. Qui mos inualuit maximè, vt o nor, sub Augusto: ideoque Tiberius vt nouitium conatus pellere, *& os la cottidiana*, ait Suetonius, *prohibuit edicto*. Sed hæsit nihilominùs, creberrima oscula iterùm sub Principibus secutis. Vnum Martiale mihi lege, cui benigna materia iocorum, ista. Quin ipsi Principes, (c tè qui magis moderati) osculo excipere soliti ciues digniores. Plinis Lau-

Ipsi principes per humanitatem id vsurpabant.

ɩaudatione Traiani: *Gratum erat cunctis, quod Senatum osculo exciperes, cut dimissus osculo fueras.* Latinus Pacatus de Theodosio: *Ille cohonesta- us affatu, ille mensa beatus, ille osculo consecratus est.* Suetonius in Otho- e: *Manè Galbam salutauit: vtq; consueuerat, osculo exceptus, etiam sacri- anti interfuit.* Et reprehendit idem scriptor Neronem, quod *neque ad- iens neque proficiscens, quemquam osculo impertiret.* Et hæc illa oscula, uæ vulgabant vulgò & spargebant in obuios omnes modicè saltem no- is. Nec enim tam amoris ista, quàm officij & vrbani cuiusdam cultus. hilo Iudæus benè & huc appositè: φίλημα δὲ, inquit, διαφέρει τοῦ φιλεῖν. μὲν γὰρ ψυχῶν ἕυρεσιν ἁρμοζομένων ἐυνοίᾳ, τὸ δὲ ψιλὴν καὶ ἐπιπόλαιον δε- ωσιν χρείας τινὸς ἐς ταυτὸν συναγούσης ἔοικεν ἐμφαίνειν.

Talia oscula, officiosa.

SEGVNDÒ manus osculabantur, sed non tamen nisi potentiorum. mos etiam liberâ rep. etsi rarus. Plutarchus de Catone: ἐπεὶ δὲ τέλος ιχεν ἡ στράτεια τῷ Κάτωνι, προεπέμφθη οὐκ ἐυχαῖς, ὃ κοινόν ἐστιν, οὐδὲ ἐπαί- ις, ἀλλὰ δάκρυσι καὶ περιβολαῖς ἀπλήστοις, ὑποτιθέντων τὰ ἱμάτια τοῖς οσὶν ᾗ βαδίζοι, καὶ καταφιλούντων τὰς χεῖρας, ἃ τῶν αὐτοκρατόρων ὀλίγοις λις ἐποίουν οἱ τότε Ῥωμαῖοι. id est: *Postquam finiit Catonis militia, non vo- neque laudationibus, quod tralatitium est, eum dimisêre, sed cum lacrimis ultis & complexibus, vestes pedibus eius substernentes quà incederet, & ma- us eius deosculantes. quæ paucis omnino Imperatorum eius æui Romani tri- ebant.* Qui in militiâ quidem eum collocat: sed cui originem tamen o dem in campo. Natus enim videtur à blanditiis candidatorum, ensantium, rogantium, & alienas manus osculantium. Seneca epi- ola CXIX. *Alius eorum manus osculis conterit, quibus designatus contin- ndam manum negaturus est.* Valerius de Scipione Nasicâ: *Cùm ædilita- n curulem adolescens peteret, manúmque cuiusdam rustico opere duratam, re candidatorum, tenaciùs apprehendisset: ioci gratiâ interrogauit eum, m manibus solitus esset ambulare?* Sed siue tamen à sago natus siue ab enti togâ, increuit statim & increbuit in totâ vrbe, imò orbe. idque petitione, in gratiarum actione, gratulatione, atque omni officij aut missionis notâ. Plinius: *Dextra osculis auersa appetitur, in fide porrigi- r.* vbi & situm formamque nota manus osculandæ. Tacitus I. Histo- r. *Ruere cuncti in castra, laudare militum iudicium, exosculari Othonis num.* Idem XV. Annal. *Agere gratis diis, genua ipsius aduolui, & dex- m osculis fatigare.* Suetonius Tiber. cap. LXXII. *Chariclem medicum, quòd num sibi osculandi caussâ apprehendisset.* Appuleius: *Pontianus pedes no- os aduolutus, flens, & manus nostras osculabundus.* Seneca: *Hos ego de- hendam alienorum seruorum osculantes manum.*

Manus osculabãtur alienas.

Etiã olim, & ante Augustũ.

Vnde idortum.

Quâ parte osculum manui impressum.

Martialis:

Basia das aliis, alijs das Postume dextram.
Dicis, vtrum mauis elige. malo manum.

i iocus in hominem non puri capitis; & ex inopinato, poëta præfert anuum osculum, illi honestiori oris. Atqui propriè istud seruorum it. Arrianus me docet lib. II. Dissertationum cap. XX. ἠξίωται δημαρ- ις; πάντες οἱ ἀπαντῶντες συνήδονται. ἄλλος τοὺς ὀφθαλμοὺς καταφιλεῖ,

Viliores, & serui propriè manus osculabantur.

ἄλλος τὸν τράχηλον, οἱ δοῦλοι τὰς χεῖρας. *Tribunatum adeptus est? ecce obui omnes gratulantur. alius oculos osculatur, alius collum, serui manus.* Quin etiam Homerus iam olim Eumæum osculantem facit Thelemachi heri sui manus. Odyss. XVI.

Κύσσε δέ μιν κεφαλήν τε καὶ ἄμφω φάεα καλὰ,
Χεῖράς τ' ἀμφοτέρας.

Hoc posterioris æui scriptores, suâ & peculiari phrasi, dixerunt Ad manum accedere. Doceo id nouiter iuuentutem, ex Vopisci Aureliano: *Posthæc Valeriani dicta surrexit Aurelianus, atque ad manus accessit, agens gratias militaribus verbis.* Ex Capitolini Maximino: *Fuit Maximinus sub homine impurissimo tantùm honore præditus Tribunatus: sed numquam ad manum eius accessit; numquam illum salutauit.*

Ad manũ accedere, quid in Vopisco: Et Capitolino.

TERTIÒ deniq. genua osculati, imò & pedes. De genibus, Ammianus libro XXVIII. *Ex his quidam cùm salutari pectoribus oppositis cœperunt osculanda capita in modum taurorum minacium obliquantes, adulatoribus offerunt genua suauianda vel manus.* De vtroque, Capitolinus in Maximino: *In salutationibus superbissimus erat, & manum porrigebat, & genua sibi osculari patiebatur, nonnumquam etiam pedes.* Plinius in Traiano laudat quòd hæc non fecerit: *Non tu ciuium amplexus ad pedes tuos deprimis, nec osculum manu reddis.* Atque hoc genus vilissimi osculi natum, nisi fallor, sub Caio, imò ab Caio: qui vt Dio ait, ἐφίλει ὀλιγίστους· τοῖς δὲ πλείστοις καὶ τῶν συμβουλευτῶν ἢ τὴν χεῖρα ἢ τὸν πόδα προσκυνεῖν ὤρεγε *paucissimos osculatus est: plerisq. autem etiam Senatorum vel manum vel pedem præbuit adorandum.* Dico adorandum, & ita Græcum verbum est. vt videatur ex eo elici non os quidem admotum pedibus, sed dextram: eamque deinceps ad os relatam, vt descripsi suprà. Quamquam & pedes etiam reipsa osculo affecti: & quidem sub eo monstro. Idem Græcus: Πομπώνιος Σεκοῦνδος τότε ὑπατεύων παρὰ τοῖς ποσὶν αὐτοῦ καθήμενος, ἐπικύπτων συνεχῶς αὐτοὺς ἐφίλει. id est: *Pomponius Secundus tunc Consul, pedes Caligulæ adsidens identidem se inclinans eos osculabatur.* Et tenuêre superbum & inhumanum hunc morem Principes aliquot secuti, sed non è bonis. Exempla non accumulo, quæ obuia. finem potiùs longo huic Capiti impono: longo, sed iratâ Venere, fortasse parum venusto. Quid ad me? Gratiæ tãtùm & Lepos & Iocus comites eius deæ propitij mihi sint, numquam ipsa.

Genua osculabãtur & pedes.

Turpi & plusquam seruili ritu. qui videtur à Caio.

CAPVT VII.

Commentarios Cæsaris non vsquequaque tam puros & laudabiles quàm videantur. Mos attollendi dextras. aliaque emendata & explicata.

FAS sit dicere. in Commentariis Cæsaris sæpè quæro Cæsarem. Multos in illam purpuram pannos insutos video: nec in dictione ipsâ spirat vbique naribus meis aura illa, &, vt sic dicam, stacta puræ antiquitatis. Lege, relege. multa otiosa reperies, disiuncta, intricata, interpolata repetita: vt omnino non absit, quin ad hanc veluti prisci operis statuam nouell

Interpolatus variè Cæsar.

puella aliqua accesserit & imperita manus. Ego alia aliàs: nunc quædam notauero ex his inquinamentis.

Libro VII. De Bello Gallico, vbi prælium ad Gergouiam:

Ij similitudine armorum vehementer nostros perterruerunt. ac tametsi dextris humeris exsertis animaduertebantur, quod insigne pacatis esse consueuerat, tamē idipsum sui fallendi caussâ milites ab hostibus factū existimabant.

Quæro diu hunc morem humeros dextros exserendi in pace. Frustrà. Nec reperiam? repugnat natura & res ipsa. Quomodo enim exseri humeri possunt? attolli fateor leuiter aut submitti: sed vt id procul conspici illud facilè possit. Turpe hîc glossema, quod eijcio scriboque: *dextris exsertis animaduertebantur*. Ita enim olim mos, ita etiam nunc, vt sublatio dextræ socij & amici aduentus sit signum. Fidus & appositus mihi testis Xenophon Institutionis Cyri libro IIII. vbi in re simillimâ cùm Hyrcanij aduenirent, incertum adhuc socij an hostes, mittit nuncium ad eos Cyrus, & si quidem amici essent, iubet tollere dextras. Verba hæc: ἐκπέμπει πρὸς αὐτοὺς, προστάξας λέγειν, εἰ φίλοι εἰσὶν, ὡς τάχιστα ἀπαντᾷν τὰς δεξιὰς ἀνατείναντες. Nec pleræque gentes hodie aliter.

Glossema insigne, sed occultum.

Socij dextras tollere sueti in aduentu subito aut suspecto.

Libro II. in prœlio cum Neruiis:

Cæsar ab decimæ legionis cohortatione ad dextrum cornu profectus, vbi suos vrgeri videt.

Falsa hæc narratio. Nam suprà iam dixerat, Cæsarem ab cohortatione legionis decimæ transisse in partem alteram: idque ante pugnam. Libri quidam *Cohorte* habent. ex quîs omnino lego, *Cæsar cum decimæ legionis cohorte*. Ita enim mos huic viro, vt plerumque in præliis cohortem vnam ex fortissimâ hac & fidissimâ legione ad tutelam suam adsumeret, aut etiam ipsam. Emendo in hac ipsâ re locum alium.

Cæsar confisus legioni decimæ maximè.

Libro VII.

Cæsar receptui cani iussit. Legionísque decimæ, quâ cum erat concionatus, signa constitêre.

Quæso enim ferri aut tangi à politis hominibus hæ sermonis sordes possit? *Concionari cum legione*. pro eo quod Apud concionem. adde quod hîc quæ aut concionis ibi nulla res, sed feruidæ pugnæ. Emendo igitur, *quâ cum erat comitatus*.

Libro IIII.

Itaque vnâ parte à Sueuis circiter millia passuum sexcenta agri vacare dicuntur.

Ita rè, mi Cæsar, credimus: nisi si vacauit longè maxima Germaniæ pars. Hoc verius, scripsisse te *millia passuum sexagena*. quod largiter sufficit siue ad virtutem Sueuorum, siue ad aliorum timorem.

Numerus vitiatus turpiter.

Libro VI.

Germanos atque Ariouistum sibi adiunxerant, eosq́ue ad se magnis iacturis sollicitationibúsque perduxerant.

Fuisseam fuisse olim, *magis capturis:* sententia suadente.

CAPVT VIII.

In Plinio correcta quædam. Geneta Mana, dea. Decolorare aurum quid sit. & mos discrimenque in anulis. qui seruis & militibus è ferro: Senatui & equiti ex auro: plebi ex argento.

Studium Criticum sterile ad famam. Pinciani laus.

FATVM hoc esse censeo Criticorum, vt labor eorum fructus maior in publicum sit, quàm famæ. Vide veteres, vide nostros. paucos reperies quorum nomen aut late fusum, aut diu perennarit. Vel in Ferdinando Pinciano hodie quàm indignor? Qui reuerà vir eximius, vix tamen è vulgi tenebris se exemit; & paucis doctis in occulto laudatus iacet etiam nunc ignoraturque inter suos. At si acuminis & iudicij aliqua laus est: huic eam rectè tribues. si fidei & modestiæ: magis. Non alium ego vidi, qui minùs adfectatè hoc egerit; & qui Criticam istam magis puriter coluerit, sine ambitione, sine fuco. Plinius, Seneca, Mela testes: sed primus ille imprimè, per cuius sexcentas salebras & æstuantia vada peruasit felici quodam ingenij & iudicij vento. Quamquam abrupta quædam in eo etiam nunc, non nego. quid miremur? aut quis Æsculapius ipse, sanandis tot plagis vnus fuerit? ——εἷς δ' ἀνὴρ οὐ πάνθ' ὁρᾷ ait rectè & comiter Euripides. Ego quasdam ex iis salebris vel complanabo, vel transilibo, & in partem laboris velut optio succedam magno illi Tribuno. Lego in Plinio, libro XXIX. cap. IIII.

Catulos lactantes adeò puros existimabant ad cibum, vt etiam placandis numinibus hostiarum vice vterentur iis. Genito mane catulo res diuina fit & in cænis deûm etiamnum ponitur catulina.

Geneta Mana, inter ignobiles deas.

Emendabam, *Genitæ Manæ*. Ita enim deæ nomen, cui catulo fiebat. Plutarchus in Quæstionibus: Διὰ τί τῇ καλουμένῃ Γενείτῃ Μάνῃ κύνα θύουσι, καὶ κατεύχονται μηδένα χρηστὸν ἀποβῆναι τῶν οἰκογενῶν; id est: *Cur deæ, quæ vocatur Geneita Mana, canem immolant, vouentque ne quis domi natorum bonus & frugi euadat?* Et plura ibi vide. Hoc in Plutarcho tam expositum fugisse oculos Pinciani & Hermolai, non miramur: nostros, sæpè clariores.

Libro XXXIII. cap. XI. vbi de tabulis & vasis:

Pariterque luxuria nata est, & Carthago sublata; ita congruentibus fatis vt liberet amplecti vitia & liceret peccare, & dignatione hinc alicui veterum. C. Marius post victoriam Cimbricam cantharis potasse Liberi patris exemplo traditur, ille arator Arpinas & manipularis Imperator.

De exquisitis poculis locus correctus.

Pincianus exclamat, *Locus vitiatus inter paucos*. & verè. medicinam tamen, vt mihi videtur, non adfert. Notat in veteri codice *petere* legi, non *peccare*. Ex vno eo vestigio, locum totum aptè sic concinnamus: *vt liberet amplecti vitia & liceret. Petière & dignationem hinc aliqui veterum.*

Pliniana sententia reserata.

Sententiâ apertâ & verâ. Carthagine commodum euersâ, inquit, vitia & luxuria irrupêre, bono quodam fato, sublatâ videlicet iam illâ æmulâ & vltrice, nec antè libuit peccare Romanis, quàm impunè licuit. At quidam etiam è priscis dignitatem sibi astruere conati, electione istâ & curiosâ curâ vasorum: inter quos Marius, qui cantharis potare instituit vt ut Bacchi non triumphorum tantùm æmulus, sed & morum.

Lib.

Libro eodem, cap. I. De anulis:

Contrà verò multi nullas admittunt gemmas, auroq; ipso signant. id Claudij Cæsaris Principatu repertum. Nec non & seruitia iam ferrum auro cingunt; alia per sese mero auro decorant, cuius licentiæ origo nomine ipso in Samothrace id institutum declarat.

Corruptio ostensa: ...erba illa, *mero auro decorant*, accuso, imò damno. Quid enim hîc noui, ...t ad Samothracas relegandum, si anuli è mero auro? Nónne tales iam ...m Senatorum & Equitum? Denique quis permisit hoc seruitiis, vt ...làm ex auro gererent anulos, & sine vllo fuco? Nos leuiter rescribi-...us, *alij per sese mero auro, decolorant*. id est: cùm seruis aurei anuli in pro-...tulo gestandi non fas, non ius; ecce nouitio inuento alij aurum ferro ...perinducunt, alij, aurum merum purumque decolorant & deformant ...modum ferri. Id enim certè fuit. Aurum gestabant, nec videbantur ...stare: cùm colore aliquo atro (hodie etiam vsitatum) aut fusco id ve-...rent ac celarent. Nam seruis certè anuli ferrei tantùm vsus. Statius in ...rimis Etrusci: Et à nobis sublata. Seruorum fraus, & occulta superbia in anulis. Serui in anulo ferreo tantùm, ex more.

Mutauitq; genus, læuaq; ignobile ferrum
Exuit, & celso natorum æquauit honore.

...gnificat enim patrem Etrusci qui seruus, à Principe in equites relatum, ...natumq; aureo anulo, spreto seruili ferro: eumdem iure trium libero-...m auctum. vel, æquatum honore iis qui nati ingenui. Isidorus: *Anu-...n aureum neque seruus neque libertinus gestabat in publico, sed anulo aureo ...beri vtebantur, libertini argenteo, serui ferreo.* Anulis autem his seruis ad ...um potiùs, quàm ad ornatum; nempe ad signãdum. Appuleius libro x. ...*nec iussu magistratuum ministeria publica contrectatis nequissimi serui ma-...nus, anulum ferreum deprehensum cum signo sacculi conferunt*. Sed Isidori ...men illa verba, in discrimine, ni fallor, fallunt. Liberis enim aureum ...ouunt, libertinis argenteum. falsò. Nam inter liberos ipsos, non nisi ...uiti & Senatui anuli aurei liberum ius: non sanè plebi. Plinius clarè: ...*uli distinxêre alterum ordinem à plebe, sicut tunica ab anulis Senatum*. Vult ...m ita anulis à plebe equitem discerni, vt idem à Senatu tunicâ lati-...ui. Plebeiis igitur, vt opinor, saltem ex argento. Iuuat & suggerit idem ...nius hoc libro cap. XII. *Argentum aliquando succedit & auro, luxu femi-...rum plebis compedes sibi ex eo facientium, quas inducere aureas mos tristior ...at.* Vbi vides aurũ remotum à muliebri plebeio sexu: quidni censeam ...virili? Nec serui tamen soli in ferreo anulo: etiam milites omnes, ...non insignes. Quod adeò verum, vt etiam equites Romani, cùm ...litarent, ius non habuerint aureorum. Ex Suetonij Galbâ, cap. x. ...*egit equestris ordines iuuenes, qui manente aureorum anulorum vsu, ...cati appellarentur, excubiásque vice militum agerent*. Notat enim ...retentione anulorum vt insolens, & præter communem morem. ...pianus etiam apertè militibus omnibus eos adimit, præter Tribu-... In Lybico: χρυσοφορῦσι τῶν στρατευομένων οἱ χιλίαρχοι, τῶν ἐλαττό-...σιδηροφορούντων. id est: *Ex auro anulos ferunt inter milites Tribuni, re-...is inferioribus ferreos gestantibus.* Atque hoc copiosè satis narrat iam ...c in bello Punico tertio (historiam & occasionem apud eum vide:) vt ap-

Statius explicatus. Isidori non vera prorsus distinctio. Senatui & Equiti anuli aurei; Plebeiis ferrei. Etiam militibus. Solis Tribunis excepti. Quando is mos castra introductus.

vt appareat statim à bello Punico secundo seueritatem hanc introductam. Nam tunc nondum: si vera sunt quæ de trimodiis anulorum traduntur ab Annibale Carthaginem missis. Quam disciplinam tamen resoluit, vt in quibusdam aliis, Princeps non ad suum nomen Seuerus. qui vt Herodiani verba sunt, τοῖς στρατιώταις πολλὰ συνεχώρησε, ἃ μὴ πρότερον εἶχον, καὶ δακτυλίοις χρυσοῖς χρήσασθαι ἐπέτρεψε: *militibus multa indulsit prius negata. & aureis anulis vti permisit.*

Quæ sustulit Seuerus.

Capvt IX.

Seneca plus semel emendatus. Neronis principatus initio optimus. Epicuri sententia deos extra mundum proiicientis.

Senecam malè adhuc à Criticis negligi.

Votvm meum non dissimulo. & vt ex tot huius æui Criticis manum aliquis & limam seriò Annæo Senecæ admoueat, calide iamdiu opto. Quis dignior? in quo res & verba magis seria, nec ad scientiam modò sed ad salutem? Sed tamen hoc quoque opto, vt illeipse Censor sit serius, æuo & iudicio grauis: non ex istâ classe feruidæ iuuentutis quę nata corrumpere omnia & mutare. Posses id tu V.C. Nicolaë Faber, quem sola modestia, vt scio, abstinet ab hac palmâ. nam doctrina, iudicium, diligentia tibi superant: & infinita vtiliter ac sapienter in sapientissimum scriptorem obseruasse te didici verâ famâ. Possem & ego aliquid. sed valetudo nunc tardat, & quod copiâ te vsum intellego librorum meliorum. Intereà dum tibi venit hic animus, (& voueo vt breui) nos more nostro carptim quædam in eo notabimus; & magis ea, quæ accepta ingenio ferimus, quàm libris.

De Clementiâ primo, cap. I. Neronem alloquitur:

Sed ingens tibi onus imposuisti. nemo iam Diuum Augustum, nec Tiberi Cæsaris prima tempora loquitur. nemo qui te imitari velit, exemplar extra te quærit. Principatus tuus ad gustum exigitur.

verbis & sententiâ corruptis. Quid enim illud in extremo, Exigi ad gustum? quod libri quoque veteres spernunt, & ingerunt plerique *ad Augustum.* Malè illiipsi. Adeò enim Seneca Principatum Neronis ad Augustæum nō exigit, vt præponat longè (nec vanè prorsus, vt hęc initia erant) negetque quemquam iam de Augusto, aut Tiberij temporibus primis loqui. Sed à libris tamen iis adiuti commodè legimus, *Principatus tuus I anni gustum exigitur.* & paullò antè, *nemo quod te imitari velit.* verissime. Hæc enim Senecæ mens & scriptio: Age Nero, inquit, perge in hac virtutis & gloriæ viâ quam insistis: ardua tibi certè, quia optima & maxima omnes de te sperant. Nemo iam Augustum tibi proponit, quem imitare, nemo Tiberij laudata primordia: omnes te tibi. Principatus inquam tuus, ad gustum & exemplar vnius anni illius exigitur, quem in imperio laudatissimè transegisti. Hæc sensit, hæc scripsit: ad rem verè, & ad tempus. De re, constat tirocinium illud imperij tam probum fuisse; vt Traianus idemtidem iterare solitus, *Omnes bonos Principes procul abesse à primo quinquennio Neronis.* De tempore, ecce hic liber siue libri De Clementiâ, scripti sub primum statim Neroniani imperij annum. Haud ex iis

Correctus Seneca.

Explicata sententia ea.

ipsis: & lego lib. I. cap. IX. *Diuus Augustus cùm esset id ætatis quod tu unc es, duodeuicesimum egressus annum.* Nero igitur, si compari ætate cum .ugusto, tunc expleuerit decimumoctauum annum. atque imperium, ecimoseptimo suscepit. benè igitur & verè quod ad tempus, emenda-, de anni gustu.

De Vita beata, cap. XXV.

Fac me victorem vniuersarum gentium. delicatus ille Liberi currus triumphantem vsque ad Thebas à Solis ortu vehat. iura reges Persarum petant. me hominem maximè cogitabo, cum diis vndique consultabo.

urbat egregiam & magnanimam sententiam extrema clausula: quæ quibusdam manuscriptis meis concepta; *cum Deo vbique conscia lucta-r.* Aperio & diffundo ego, *cùm Deus vndique consalutabor.* Adeò, iquit, me non attollent efferentque supra hominem ab hominibus onores, vt tum vel maximè mortalem me esse meminero cùm au-am immortalis. *Alta vox Senecæ restituta.*

De Beneficiis lib. IIII. cap. XIX.

Tu denique Epicure deum inermem facis, omnia illi tela, omnem detraxisti potentiam: & ne cuiquam metuendus esset, proiecisti ipsum extra metum.

verbulo pauxillum mendum, grande in sententiâ. Inuoluitur enim ens Epicuri, & simul reprehensionis acumen. quod vtrumque ap-rebit si scribas, *extra metam*. Nempe ita sensit senex ille ab horto, x Lucretio & Laërtio id clarum) deum non tangi rebus humanis, non curare: atque vt id pronius suasu esset, posuit eum suo quodam & oprio loco, non supra solùm, sed extra mundum. Seneca impiam hanc ntentiam iterùm tangit libro VII. infrà: *Alius diis obiicit neglegen-m nostri, alius iniquitatem, alius illos extra mundum suum proiicit.* Vbi dem etiam Proiiciendi verbo vsus, quod parum aptè hîc de metu. At metæ verbo apposita etiam metaphora, quasi extra limitem omnem ius stadij & finem. *Epicuro dij non in mundo.*

In Consolatione ad Polybium, cap. XXXVI.

C. Cæsar, amissa sorore Drusilla, conspectum conuersationémque ciuium suorum profugit, exsequiisq; sororis suæ non interfuit. iusta sorori non præstitit, sed in Albanum suum secessit. ac foro & aduocatis & huiusmodi aliis occupationibus acerbißimi funeris leuabat mala. Proh pudor imperij! Principis Romani lugentis sororem alea solatium fuit.

ui emendatione expedio viros doctos qui obhęrent. *in Albanum suum ßit, nec foro & aduocatis & h. a.o. a.f. leuabat mala, (proh pudor impe-) Principis Romani*, &c. Ita enim continuanda periodus tota, & ne-is particula subdenda saltem in locum aientis.

CAPVT X.

De ritu plaudendi & explaudendi in theatris. item adsurgend[i] acclamandi. Quomodo ista habita sub Imperatoribus? quæ voc[es] in acclamando? Plutarchus & Plinius explicati: iste etiam corr[e]ctus. Fauor & Fauere, nouâ significatione. Lampridius, Capit[o]linus, Vopiscus illustrati. Quid Oraria fuerint: & cui in the[a]tris vsu.

Theatralis honôs in viros conspicuos. MOS mihi in lucem reuocandus & ambitio, quæ delituit sub ve[teri] theatrorum: & simul scriptores aliquot prisci perfundendi no[ua] luce. Vetus consuetudo Romæ, etiam viuâ libertate, vt viros prim[ores] tes & gratiâ aut dignitate conspicuos, venientes in theatra, composi[to] plausu exciperent; iisdem adsurgerent. vtrumque, honoris haben[di] caussâ, & promendi fauoris. *In alios dedecus & exsibilatio.* Contrà, eos qui infames aut ingrati, sibilo [&] pastoriciâ fistulâ (ludens ita Cicero appellat) velut reiicerent & segr[e]garent. Hoc testimonium vniuersi populi multùm valere censebant [in] vtramque partem. Itaque ambitiosè id quærebant, & adepti confec[tos] tos se censebant aliquid magnum. Exempla vel in Cicerone vno cr[e]bra, nec occulta. Originem rei Plinius referre ad Liuij Drusi Tribun[a]tum videtur, lib. XXV. cap. V. mansitque ad Imperatores: sed ita vt hu[nc] honorem, sicut plerosque alios, sibi ferè seponerent. nec communic[a]tum vellent cum reliquo Senatu. non certe vulgo. *Qui mos etiam sub Impp. Sed ita, vt sibi solis vellent hoc honoris: Aut intimis.* Nam quin etia[m] sub Imperatoribus quibusdam applausum & adsurrectum, non neg[o:] sed fere iis qui aut ex domo & gente Principali, aut interiori amicoru[m] cohorte. Ita Mæcenati plausum Horatius iterat, vt magnum.

Mæcenati plausum.

—— datus in theatro
Cùm tibi plausus, Clare Mæcenas eques. &:
— tum populus frequens Lætum theatris ter crepuit sonum.

Virgilio adsurrectum. Ita Virgilio adsurrectum, Fabius seu quis alius in libello erudito [de] Caussis corruptæ eloquentiæ: *Populus,* inquit, *auditis in theatro versib[us] Virgilij, surrexit vniuersus; & fortè præsentem spectantemq́ Virgilium sic v[e]neratus est quasi Augustum.* Ex quibus postremis verbis etiam hauris, h[o]norem illum, vt dixi, rarum fuisse & verè augustum. Adeò vt ille ip[se] Princeps, *nepotibus suis prætextatis adhuc* (Tranquilli verba adfero) *a[d]surrectū ab vniuersis in theatro & à stantibus plausum, grauissimè sit questu[s]:* *In nepotibus suis Augustus vetuit.* quasi videlicet in superbiam præcipitarentur & pretium sui, nimio h[o]honore. Seneca tamen non exoleuisse id prorsus etiam suo æuo in a[m]bitiosis illis & gratiosis ostendit, epist. XXIX. *Ceterùm si te videro celebr[em] secundis vocibus vulgi, si intrante te clamor, plausus, & Pantomimica orn[a]menta obstrepuerint, si tota ciuitate te feminæ puerique laudauerint: quid[ni] ego tui miserear, cùm sciam quæ via ad istum fauorem ferat?*

Adclamatio in ludis. SED præter Plausum hunc & Adsurrectionem, etiam Adclama[tio] fuit: & quidem antiquitus, in re subitâ, nouâ, tristi, læta. Florus e[x]pressit scitè lib. III. cap. IIII. De bello Cimbrico: *Eodem die,* inquit, *co[n]ge*

sta res est, visi pro æde Castoris iuuenes laureati prætori litteras dare, fre- iensq. in spectaculo rumor, Victoriæ Cimbricæ Feliciter, dixit. Quæ tamen postea translata tota ad laudes siue adulationes Principum, in eosque diffuse exercita; nec vocibus solùm singulis, sed contextu quodā ad modulum & ad cantum. Cuius generis (operæ enim mihi formulas colligere & subiicere) illud in Suetonij Domitiano: *Acclamari in Amphitheatro, epulari die, libenter audiit, Domino & Dominæ Feliciter.* Item in Claudij cap. VII. *Præsedit nonnumquam spectaculis in Caij vicem, acclamante populo Feliciter partim patruo Imperatoris, partim Germanici fratri.* Illa in Vopisci Tacito: *Acclamatum est à Populo, Felicissimè. Tacite Auguste di te seruent: & reliqua quæ dici solent ex more.* In Martiale De Titi ludis, ista

—— populorum vox tamen vna est:
Cùm verus patriæ diceris esse pater.

Dione, Neroniana laus: Ὁ Καλὸς Καῖσαρ, ὁ Ἀπόλλων, ὁ Αὔγουστος. Et: ἀπ' αἰῶνος Αὔγουστε, ἱερὰ φωνή, &c. Item solemne hoc, εἰς αἰῶνας, siue, In æuum: quod Tertullianus solus subiicit libello De Spectaculis: *Quale* inquit, εἰς αἰῶνας *alij omnino dicere, nisi Deo Christo?* Item versus sæpe integri, ex eodem scriptore in Apologetico: *Cuius insculpta præcordia non pararent noui ac noui Cæsaris scænam, etiam illâ horâ quâ acclamant*

De nostris annis tibi Iuppiter augeat annos?

Denique inter Adclamationes etiam illud referam, *Vita & Victoria*: ex Reginone. *Leo Papa*, inquit, *coronam capiti eius imposuit, & à cuncto Romanorum populo ter acclamatum est:* CAROLO AVGVSTO MAGNO ET PACIFICO IMP. ROMANORVM VITA ET VICTORIA. *Et post laudes, more antiquorum Principum, adoratus est.* Quod non enotassem, nisi ipse Regino factitatum id ostenderet ex ritu prisco. De famosa hac adclamatione Plutarchi insignis locus in Galbâ: καί ποτε θέας οὔσης, καὶ τῶν χιλιάρχων καὶ λοχαγῶν τὸ Ῥωμαίοις σύνηθες εὐτυχίαν εὐχομένων τῷ Γάλβᾳ. quæ verterim: *Et spectaculo fortè quodam, cùm Tribuni & Centuriones, solemne illud Romanis, Feliciter, Galbæ apprecati essent.* Et de eâdem istâ Plinium in parte loqui sentiam, in Panegyrico: *Cùm laudes Imperatorum ludis etiam & commissionibus* (ita verò emendamus, et, *Commissationibus*, spernimus, quod habent libri) *celebrarentur saltarentúrque, atque in omne ludibrium effæminatis vocibus, modis, gestibus frangerentur.* quamquam includat & Principis laudes versibus compositas, actitatasque à Pantomimis. Magisque propriè & certè Procopium traham istuc, libro I. De Bello Goth. vbi pax à Iustiniano Principe regi Theodahato concessa in hanc legem: *vt populus pro more, in plausu & acclamationibus, Imperatoris inprimis nomen pronuntiaret, Theodahati deinceps: idq. siue in theatris, siue in triuiis, siue alibi locorum.* Quibus in verbis nota mihi Adclamationem hanc inprimis inter seria habitam, & velut propria insignia imperij: ideoque Iustinianum cautè cauisse, cùm Romam Theodahato relinqueret, ne tamē nomen eius in his Adclamationibus pronuntiaretur primum: sed suum potius, velut legitimi Principis & veri. Atque hæc satis, opinor, ad firmandum hunc ritum siue illustrandum: adiungo & doceo amplius. Quoniam fausta & fauentia.

Accommodata ad Principis laudes.

Quæ in eâ voces receptæ.

Plutarchus explicatus

Item Plinius.

Idémque emēdatus.

Procopio facta lux.

Quanti fuerit hæc adclamatio.

Fauere, idem quod Acclamare.

Acclamationis huius verba, rem ipsam, tamquam suo & peculiari verbo dixerunt Fauere, & Fauorem. Obseruaui pluries (parum adhuc obseruatum) in scriptoribus præsertim æui paulò magis noui. Vt in Lampridi Commodo: *Cùm illi sæpè pugnāti, vt deo populus fauisset.* id est, deum eum acclamasset. In Capitolini Pertinace: *Fuit in curia honorificentissimus: ita vt Senatum fauentem adoraret.* valet, Senatum fausta acclamantem. In eiusdem Gallienis: *Hac pompâ homo ineptus eludere se putauit populum sed vt sunt Romanorum facetiæ, alius Posthumo fauebat, alius Regilliano, alius Saturnino.* caue de occulto animi fauore acceperis nimisquam frigidè sed de aperto isto linguæ. Etiam Fauorem, vt posui, appellitarunt. Ecce Vopisci in Aureliano densâ caligine, absque notæ huius face, pressum locum: *Sciendum tamen congiaria illum ter dedisse, donasse etiam populo Roman. tunicas albas manicatas, lineas Afras atque Aegyptias, ipsumq; primum donasse oraria populo Romano, quibus vteretur ad fauorem.* Quæ enim hæc Oraria? quis Fauor? Fauor quidem, acclamatio ista solemnis: at Oraria, quidpiam quod ori adiungerent siue inducerent, ad augendam aut dirigendam vocem, vt histrioniam personam. Tegmen inquam aliquod aut velamentum resonans, ad magis concinnandas modulatas istas voces. Ver enim modulis suis & concentibus constabant, certâ quadam arte, vt do cui satis ad Taciti Annalem XVI: verba ea illustrans, *Plebs personabat certis modis, plausuq; composito.* Lego in Glossis veteribus, *Oraria, quibus o obuelabatur.* & vocem ipsam in Trebellij Pollionis Claudio reperias *Bardocucullum vnum, oraria Sarabadena quatuor.* Quin in ipso Lucilio cuius versus apud nescio quem Grammaticum,

Lampridij nouus intellectus.

Et Capitolini.

Item Vopisci.

Oraria ad fauorem, quid?

Modulatæ istæ acclamationes fuêre.

Ricini aurati, ricæ, atque oraria, mitræ.

qui collocat inter tegmina, vt vides, siue vestes. Etiam in Christianis scriptoribus, sed prò velamento Episcopali: vt in vitâ Fulgentij doctâ & vetere. *Vnâ tantùm vilissimâ tunicâ, siue per æstatem siue per hiemem patienti indutus, Orario quidem, sicut omnes Episcopi, numquam vtebatur.* Ex quâ eidem, sine culpâ non omiserim locum, testem firmum meæ notæ in voc Fauoris. Ait cap. XIII. recensens quæ Fulgentio Romæ euenêre: *Contig vt beatus Fulgētius in loco, qui Palma aurea dicitur, memorato Theodorico rege concionem faciente, Romanæ curiæ nobilitatem, decus ordinemq; distinct decoratū gradibus adspectaret: & fauores liberi populi castis auribus audien qualis esset huius sæculi gloriosa pompa cognosceret.* Et cap. XVI. iterùm: *N mis autem gratissimus viri sapientis adspectus & fauores populi suffragant augebat,* &c. De celebri enim productione Fulgentij agit, & clamoribu populi nimiùm læti. Hæc eò libentiùs notabam & eligebam: quia vest gium firmū interpretis nōdum videram per hunc obscuriorem callen

Oraria paulò alio sensu.

Vita beati Fulgentij vetus illustrata.

CAPVT XI.

E Valerio Maximo detersæ labeculæ. Liuio suus numerus bis restitutus. Corruptio frequens in notâ millenariâ. Admouere lineas. Glossematium, aliaque.

St. Pighij proba & religiosa censura.

VALERIVM Maximum St. Pighius nobis dedit peritè & religio censum: & illo modestiæ exemplo, quod imitari velim eos, qui h Cri-

Criticum stadium currunt. Et validè valet sanè per eum Valerius. quis eget? nec nos vt medici nunc accedimus: sed tantùm locis aliquot habitudinem quamdam, & colorem additurì, vt aliptæ.

Velut libro VII. cap. VI.

Senatus auctore Tib. Graccho consule des. censuit, vti publicè serui aduersus propulsandorum hostium impetum emerentur. eáque de re per Tribunos plebis ad populum latâ rogatione, três creati sunt viri, qui quatuor & viginti millia seruorum comparauerunt.

Exorbitat numerus. Nam Liuius, & qui alij hæc Punica bella tradiderunt, auctores tantùm de octo millibus sunt. Et mihi certum, fraudem factam in millenariâ notâ: quam corruperunt non semel. Plerumque enim illud ∞. (quod x. circumscriptum Prisciano est) interpretati sunt per Decē aut Viginti. Id hîc factum, & aptandus numerus ad Liuianum. Factum in ipso Liuio libro XXIII. *Itaque ingenti consensu fit Senatusconsultum, vt Annibali* XL. *Numidarum millia mitterentur in supplementum.* Sáne quadraginta millia equitum tantùm in supplementum? Atqui non omnes Annibalis copiæ ad hanc summam. Benè liber vetus (cuius excerpta ad me misit Amplissimus Aug. Busbequius: ∞ ∞ ∞ ∞. id est, quattuor millia præfert. Peccatum eodem iterùm libro: *Is adolescentia ferox, prælio temerè inito, fusus fugatúsque. ad triginta millia Sardorum eo prælio cæsa, mille trecenti fermè viui capti.* Atque hîc idem codex, ∞ ∞ ∞. id est, tria millia verè scribit: statimque, *trecenti capti*, omissa *mille*. Adde eiusdem erroris exempla, si lubet, quæ in Saturnalibus mihi notata. At hisdem Valerij primis verbis mendum etiam odoratur, *aduersus propulsandorum hostium impetum.* quæ rescribam, *& publicè serui, propulsandorum hostium, emerentur*, inductis quæ ab imperitâ manu: et si id confidentius est, *ad propulsandum hostium impetum*. Vulgata quidem scriptio non sana.

Corruptus in Valerio numerus.

Item in Liuio, ab eâdem imperitiâ.

Valerius iterùm correctus.

Libro I. cap. VII.

Propioribus tamen, vt ita dicam, lineis Aterij Rufi equitis Ro. somnium certo euentu admonitum est.

Intricata locutio, Admoneri lineis: nec satis sciam à quâ imagine aut exemplo. Legam, *admotum est*. & metaphoram ductam putem à lineis Circensibus, quas in Spectaculis nostris, deo volente, explicabo. Nunc correctioni non vulgariæ firmandæ satis sit hic Senecæ locus, epistola L. *Nunc incredibilis cursus apparet. siue quia admoueri lineas sentio, siue quia attendere cœpi & computare damnum meum.*

Egregia nec trita metaphora, Admouere lineas: pro Vrgere, accedere.

Seneca obiter aliqua lux.

Libro II. cap. III. De C. Mario:

Ciuis alioquì magnificus, sed nouitatis suæ conscientia, vetustati non sanè propitius. memórque si militaris ignauia humilitatem spernere perseuerare, se à maligno virtutum interprete velut capite censum Imperatorem compellari posse.

Militaris ignauia hîc quî conuenit? Scribe me auctore, *militaria signa: perseuerarent.*

Coniectura in Valerio.

In Prologo operis:

Nam si prisci oratores ab Ioue opt. max. benè orsi sunt, si excellentissimi

 vates

vates à numine aliquo principia traxerunt: mea paruitas eò iustius ad fauorem tuum decurrerit.

Glossema in eodem, à barbarie patrum.

Cellam olet hic sermo, imò sellam. Nos scimus Valerium scripsisse, *traxerunt; ego iustius ad fauorem tuum decurrero.* Inconspecti tamen fraterculi! cur huic paruitati non alterum emblema inseruerunt, *fauorem tuæ maiestatis?* Ita enim vndique constabat hic Atticismus.

Libro III. cap. V. De Socrate:

Nam cùm eruditissimorum virorum ingenia in disputatione cæcâ vagarentur, mensurámque Solis & Lunæ & ceterorum siderum loquacibus magis quàm certis argumentis explicare conarentur: primus ab his indoctis erroribus abductum animum intima conditionis humanæ scrutari coëgit.

De sideribus, inscita & incerta scientia.

Omnino legend. *ab his doctis erroribus.* Et reuera ita est. quid firmi etiam nunc in subtilibus illis alucinationibus aut certi? Et tamen superbiunt, & clamant in scientiis scientiam hanc vnam. cuius limen libandi ego auctor, numquam penetrandi.

Lib. VII. cap. VIII. De insano quodam Tuditano:

Testamento is filium instituit heredem. quod Ti. Longus sanguine proximus hastæ iudicio subuertere frustrà conatus est.

Turpe è Valerio mendum purgatum.

Obsecro, à quantumuis insano si filius institutus heres, quid non pro sano? aut quis sanguine propior, quàm suus cuique filius? Hærebunt Iurisconsulti, nisi correctione mecum se expediant: *Testamento is Ofilium instituit.* vt externum aliquem capiamus, eo nomine.

Libro primo cap. I.

Decem Principum filij Senatusconsulto singulis Etruriæ populis, percipiendæ sacrorum disciplinæ [gratia] traderentur.

In numero etiam error.

Etruriæ populos XII. fuisse didici. quomodo decem ergo discipuli singulis attribui potuére? Rescribam, *duodecim Principum filij.* etsi in Cicerone, senos tantùm legas I. De Diuinat. fortasse cum errore. At illud *gratia,* ingratum auribus glossema est.

CAPVT XII.

De prodigio quodam Liuij, quæ eius mens sit. satin' firma vulgata scriptio? non videri: & nostra diuinatio adscripta. Sortes sacras inuolui lanâ & tæniis solere. Plutarchus ita explicatus.

QVID in Liuij ternis locis Extenuatæ sortes sint, mente & oculis iamdiu vestigo. adeò intentè quidem, vt vix magis amissam filiam suam mammosa olim mater. Est enim & hoc quoque curiosi & Critici ingenij nostri proprium (cur diffitear meum morbum?) apertis, vt ita loquar, per libros carceribus velle decurrere; nec repagulum vsquam ferre aut obstaclum. Vtinam tantùm faces mihi quoque ad quærendum præluceant: sed quas accenderim non in Vulcani Ætnâ, magis in Apollinis Parnasso. Loci, quos dico, duo, libro XXI. leguntur, vbi de prodigiis sub Annibalis aduentum:

Criticorum nimia nostra curiositas.

Quæstio de Liuij extenuatis sortibus.

In Piceno lapidibus pluisse, & Caere sortes extenuatas.

Iterum

Iterumque:

Lectisiernium Cære, vbi sortes extenuatæ erant, imperatum.

ertius autem lib. XXII. ab ipso initio statim:

Faleriis cælum findi visum, velut magno hiatu, quàque patuerit ingens lumen effulsisse. Sortes suâ sponte attenuatas, vnámque excidisse ita scriptam, MAVORS TELVM SVVM CONCVTIT.

uæ autem vis (attende modò, Lector) aut quæ mens hîc verbo Ex-nuandi? præsertim in sortium istâ re, quas maiores aut minores in pro-giis factas nusquam legi. nec si legam, capiam satis. Cui enim signifi-ationi id aut notæ? Vide omnino ne remotius, vt solet in his talibus, ve-stiusque verbum fuerit, quod per imperitiam exscribentium mutarit. *Spreta vulgata lectio.* go non improbè id suspicor, & ausim vbique rescribere, *Extæniatas sor-s.* quod interpretor, tæniis vittisq; solutas & liberatas. *Noua supposita, haud scio an rectè.* Nam rem ita ha-uisse puto. Sortes, taleolæ aut surculi è ligno fuére non grandes: quibus teræ ad diuinandum insculptæ, siue notæ. *Sortium vsus.* Eæ priuatim habitæ, eæ pu-icè. Sed quæ in publico, inprimis religiosæ censebātur & canâ quadam ritate sacræ. *Earúmque publicè religio.* Itaque sanctè & religiosè in templis ipsis habebantur, in câ reconditæ: &, nisi fallor, tæniis vittisque laneis seorsum inuolutæ. *In arcis habitæ cum vittis.* De câ, suggerit Suetonius in Tiberio cap. LXIII. *Vicina verò vrbi oracula am disiicere conatus est: sed maiestate Prænestinarum sortium territus de-tit. cùm obsignatas deuectasq; Romam nō reperisset in arcâ, nisi relatâ rursus templum.* Et Cicero in Diuinatione: qui arcam eam ipsam ex oleâ fuis- pluribus verbis narrat. At de vittis, quidni suspicer, cùm hunc cultum velamen adpositum sciam omnibus sacris? Quibus tamē puris mani-is euolui solent, cùm promerentur ad consulentium vsum. Hoc nunc tur Liuius narrat iure vt prodigium: sortes eas sponte euolutas, & (vno oprioque verbo) extæniatas esse: tamquam si Fortunæ ipsius manu arsæ & iactæ, ad grande aliquid prædicendum. *Cum Exteniatæ sortes prodigium fecerint.* Plutarchus non modi- me iuuat, qui in Marcello hoc alterum Faleriis prodigium è Liuio o ita vertit: *τοῦ δὲ ὑπὲρ Φαλερίους οὐρανοῦ ῥαγῆναι δόξαντος, ἐκπίπτειν καὶ διασπείρεσθαι πολλὰ γραμματεῖα, καὶ τούτων ἑνὶ γεγραμμένον φανῆναι κατὰ ξιν, Ἄρης τὰ ἑαυτοῦ ὅπλα σαλεύει.* En, excidisse ait sortes & variè disper-. non è cælo ipso, quod quispiam censuerit (pugnet enim id palàm m Liuij mente) sed ex inuolucro & arcâ. Extæniatas igitur ille clarè rtit, *ἐκπίπτειν καὶ διασπείρεσθαι*. *Plutarchus huc tractus.* Hactenus mihi meus Apollo subiicit. i siquid melius in mente aut certius: age age, *νικήσειεν ὁ παρὰ σοὶ ξέ-ς, ἐγὼ δὲ ψευδομάντις ἀποφανθείην.*

CAPVT XIII.

uiter erutus vetus mos in creatione Tribunorum. Eos sub Principibus & paullo antè, tantùm è Senatu fuisse. Suetonij loci illustrati, & lectio in iis firmata. Plinio & Appiano lumen immissum.

GO verò libens è situ & obliuionis carcere eruam insignem & notabilem ritum: qui nimis diu iuuentutem nostram latuit, in Tribunis

nis creandis. Iuuentutem autem? imò & verè viros, verè doctos: quibu nebulæ hîc & caligo. Tribuni creati olim non solùm pro plebe, se etiam è plebe: ita vt patriciis aut patribus aditus ad eum honorem raru esset, aut nullus. Diu ita mansit. donec visum adeò id immutare, v cautum seuerè fuerit, nequis Tribunus fieret, nisi Senator: id est, ne iu quidem haberet petendi Tribunatus, nisi iam ante è patribus. Sueto nius hoc adfirmat clarè vsitatum etiam in liberâ rep. & extremo æu Ciceronis. Nam in Aug. cap. x. ita scribit: *Et quò constantius cetera exseque retur, in locum Tribuni pl. demortui candidatum se ostendit: quamquam patri cius, necdum Senator.* Vbi disertè & extra cauillum, impedimenta du Cęsari ad Tribunatum ponit, quòd gente patricius, & quòd honore non dum Senator. Ná maximo Langio nostro quî adsentiar, voces eas dua præfidenter hîc tollenti? Nollem te hoc conatum, vir alia modestissim Nam iterat hoc ecce idem Suetonius in eodem Aug. cap. XL. *Comitii Tribuniciis, si deessent candidati Senatores, ex equitibus Romanis creaui* quod qui ad Tribunos transferunt militares: quàm errant? Refutat ec palàm Dio libro XLV. qui hanc ipsam rem denarrans, τοῖς ἱππεῦσι, in quit, τὴν δημαρχίαν αἰτῆσαι ἐπέτρεψε. id est: *Equitibus Romanis tribunatum plebis petere concessit.* Ex quo ampliùs discis, nec equitibus quidem tun fuisse petendi ius, adeò non imæ plebi. Plinium ego apto istuc lib. I Epist. IX. *Ego*, inquit, *Sexto latum clauum à Cæsare, ego Quæsturam imp traui. meo suffragio peruênit ad ius Tribunatus petendi.* Ius enim peten Tribunatus, non hîc aliud quàm dignitas Senatoria & latus clauus. Ho vtiliter institutum, & ad arcendos à turbido magistratu turbidos adole scentes: sed quando, hæremus. Appianus adscribere Sullæ videtur, q multa in hoc magistratu, ad vim eius & ferociam contundendam, inn uauit. Nam ait Ciuilium primo: τὴν δὲ τῶν δημάρχων ἀρχὴν ἴσα καὶ ἀνεῖλ ἀσθενεστάτην ἀποφήνας, καὶ νόμῳ κωλύσας μηδεμίαν ἄλλην τὸν δήμαρχον ἀρχ ἔτι ἄρχειν. καὶ οὐκ ἔχω σαφῶς εἰπεῖν, εἰ Σύλλας αὐτὴν, καθὰ νῦν ἐστιν, εἰς τ βουλὴν ἀπὸ τοῦ δήμου μετήνεγκεν. id est, *Tribuniciam potestatem tantumn sustulit, eneruatam eam prorsus relinquens, lege lata, nequis qui Tribun fuisset alium vllum caperet magistratum. nec liquidò possim dicere, an Sul hunc magistratum, vti nũc est, à plebe transtulerit ad Senatum.* Quem locu valdè mihi nota, vnicum Suetonio & huic ritui lumen. Et Appiano s nè adsentiar ego: quamquam Atteius Capito apud Agellium Atini plebiscito adsignet, si tamen transferre verba ea fas ad meam hanc men tem. Ait: *Tribunis plebis Senatus habendi ius erat, quamquam Senatores n essent ante Atinium plebiscitum.* Dicere enim videtur, plebiscito eo ca tum, vt nemo Tribunus nisi Senator esset. Etsi aliorsum, nec incomm dè, trahi verba ea posse, nihil nego. Illud quidem miror, non Ciceronen non historicos, rem tam nouam, tam memorandam posteris prodidiss nisi fortè, quia tunc notissima, & in oculis omnium, auribusque.

Tribuni plebis olim tantùm è plebe lecti. Posteà tantùm è patribus.

Tranquilli notabilis locus.

Quem malè capiunt aut mutant.

Alter eiusdem sententia.

Nec equites quidem admissi ad Tribunatum.

Plinij locus in hancce rem.

Quando hæc innouatio facta?

Apopiani hæsitatio.

Capitonis ambigua verba, quia pauca.

C

CAPVT XIIII.

In Statio Papinio locorum aliquot correctio. Atticus sector. Arcta Purpura. Mens adflata. Crines in sepulcro.

PER æstiuos hos dies itio mihi crebra ad suburbanum meum hortum fuit. Quia parum illic vmbræ, à Statio quæsiui, & requisiui in eius Siluis. In quibus retorridos aliquot aut malè flexos versuum ramos incidi etiam obiter, & velut sublucaui. Vt libro I. in Equo Domitiani:

——— Apellæa cuperent te scribere cera,
Optassetq́; nouo similem te ponere templo
Atticus Elæi senior Iouis.

Qui sermo quæsitæ adulationis ad Domitianum ipsum est: cuius eam dignitatem vult esse formæ, vt exprimere eum gestiat omnis pictor, omnis sculptor. atque etiam illi ipsi prisci. Sed quis hîc senior Atticus Elæi Iouis? non sincera ea verba, imò nec Latina: quæ depurgo: *Atticus Elæi sector Iouis*. Phidiam illum Athenis nobilē intellegit, qui Iouem Olympium ex ebore fecit. At ebur politur fingiturq́ secando: ideò Sectorem scitè dixit. Eodem carmine, suprà: *Phidias. Atticus sector Statio dictus.*

——— quòd si te nostra tulissent
Sæcula, tentasses me non audente profundos
Ire lacus. sed Roma tuas tenuisset habenas.

Curtij verba sunt lacu suo emergentis, ad illum ipsum Domitianum. Qui vt sese timoris arguat, non conuenit. Scribito, *me non gaudente*. Tu, inquit, si prisco illo meo æuo vixisses, cùm terra dehiauit, primus fuisses qui caritate patriæ succensus, dedisses te in hiatum: me quidem non gaudente, cui gloria ea prærepta. In Tiburtino Manlij: *Curtius in hiatum abiit.*

Litus vtrumque domi. nec te mitissimus amnis
Diuidit, alternas seruant Prætoria ripas.

Legimus, *Litus vtrimque, domus. nec se mitissimus amnis Diuidit*. Loco floris, ait, vtrimque domus spectantur: nec tamen amnis ipse se diuidit, sed ripam duplicem exornant Prætoria bina.

In Soteriis pro Gallico:

Siqua salutifero gemini Chironis in antro
Herba tholo quocumque tibi Troiana recondit
Pergamus.

Probabam magis: ——— *gemini Chironis in antro*
Herba, & holus quodcumque.

Libro IIII. in Lyrico ad Septimium:

Hic paruus inter pignora Curiæ
Contentus alto lumine purpuræ
Crescis, sed immensos labores
Indole patriciâ secutus.

Quod sit altum hîc lumen purpuræ velim nimis à Scholiastis me doceri: nolebunt, scio: at ego illos, legendum esse, *arcto lumine*. Morem enim & vestitum priscum tangit Statius: Et tu quidem, inquit, tenui origine *Arcta purpura, siue angusta.*

in Africanâ Lepti natus Romam venisti puer: & educatus inter laticl uios Senatoriosque es, contentus ipse angusto & arcto clauo. Discrim enim hoc in clauis, quod vtrumque ordinem secreuit, iamdiu aliis n tatum. Libro v. Epicedio in patrem:

Exere semirutos subito de puluere vultus
Parthenope, crinémque afflato monte sepulti
Pone super tumulum.

Quis hic adflatus mons? an Veseui iugum? torqueri sanè huc posset: s magis verius est scripsisse Statium, *afflatâ mente*. Quod attonito dol benè conuenit, sicut & crinium illa positio in sepulchro. de quo lugu ritu Ouidius item in Fastis:

Mixta bibunt molles lacrimis vnguenta fauillæ,
Vertice libatas accipiuntq́ue comas.

CAPVT XV.

De ergastulis diffusa & libera conlectanea. Origo vocis, & r. Isidori confusio, siue error. Quando cœperint, & quâ fi? Agriculturæ caussâ ea maximè instituta, sed & lapidum, pistrini, (Plautus in iis correctus & interpretatus) fortè & aquæ hauriendæ. Suetonij lectio stabilita, & explicata. Q & qualis ergastulorum locus. Plauto iterùm lux. Quod gen hominum in ea coniectum. Forma modusque, quo miseri i habiti. nempe Vincti, Inscripti, (Seneca correctus) Semir, Semi-ieiuni. Postremò copia ergastulorum. passimque scripto Græci & Latini explicati: Florus etiam correctus, & Apuleius fortè cum Plauto.

Varia seruorũ genera & munia olim. Tristissimũ Ergastulorum.

SERVORVM apud veteres varia conditio, multus vsus: sed illa n serrima, quæ Ergastulorum carcere inclusa. In quo quid pœnaru quid sæuitiæ fuerit, planè pleneque hoc Capite edisseram: cum gra Lectoris, vt spero, & cum fructu. quia & delectant hæc talia, & mirè i strant certè scriptores priscos.

Vnde vox facta?

Quid fuerit, confusè & breuiter. Isidori in definiendo peccata.

ERGASTVLI vox Græcâ origine est, etsi non flexu. Rectius er ἀπὸ τȣ̃ ἐργάζομαι Ergasterium fuisset. quâ voce Iurisconsulti quid vsi, sed alio sensu: vti notat dignitate & doctrinâ eximius Barnabas B sonius, Galliæ imò Europæ magnum lumen. Sed Romani veteres formarunt: & Glossæ Philoxeni simul rem aperiunt, & etymon tang aptè: *Ergastulum*, τόπος ἐν ᾧ οἱ δεσμῶται ἐργάζονται. *Locus in quo vi operantur*. Vberius idem, sed non verius, Isidorus; *Ergastula*, inquit, *vbi putantur noxÿ ad aliquod opus faciendum, vt solent gladiatores & exs qui marmora secant, & tamen vinculorum custodiis alligati sunt*. Nam noxiis primùm, haud vsquequaque verum: quia empti serui innoxij pè, solùm ad hoc munus. De gladiatoribus, planè falsum: qui in ludis benè & commode habiti, in ergastulis numquam. Sed nec de exsuli

ſſentior:&de marmoribus ſecandis, pars minima fuit ergaſtularij labo-r. Præcipuus enim finis Agricultio, vt mox dicam, apud Romanos qui-cm. De vinculorum cuſtodiis quæ dicit, vera. non ſic tamen, vt duo, ts, ſerui vincti Ergaſtulum confecerint: ſed certo numero, quem acce-pim referes ſoli Appuleio. *Quindecim*, inquit, *liberi homines, populus eſt: tidem ſerui, familia: totidem vincti, ergaſtulum.* Quod tamen de pleno le-gitimoque ergaſtulo dictum capio: quia aliàs ſcio pœnalem illum car-cem ſtetiſſe numero minore.

Quis numerus requiſitus ad legitimum Ergaſtulū.

HABES lineamenta ruditer: colores addam, & Originem, Cauſſam, Fiem, Locum Homines, Modum ediſſeram diſtinctè. De origine, ve-ta ea eſſe video, & apud alias etiam gentes vſurpata. Certè Ægyptij ha-berunt, & cùm ad alia opera, tum ad metalla damnarunt: quod libro 1. a[t]què alibi notat Diodorus. Imò & Medi habuêre, ex 1. item Iuſtini. At Romani, ſi Liuio fides, iam à regibus exactis. Libro enim ſecundo quiſ-pm è Nexis apud eum queritur: *Ductum ſe ab creditore non in ſeruitium, ſe in ergaſtulum & carnificinam eſſe.* Quod tamen aptius veriuſq́ ex per-ſnâ & temporibus Liuij ſcribi cenſeam, quàm illius nexi. Vera enim & ppria Ergaſtulorum pœna tunc ignota, vti & nomen ipſum. Hoc ſanè cnceſſerim, iam tunc ſæuitum in ſeruos, & velut relegatione quadam iſſos in piſtrinum, in lapicidinam, in agrum: ſed nec perpetuum, nec formâ quæ poſteà increuit. Itaque apud Plautum comminationes lrorum ſæpè tales: ipſa Ergaſtuli vox tamen irreperta. Quæ propriè rta & ad huius Capitis mei ſenſum, vt cenſeo, vix ante Gracchorum um.

Quando cœperunt?

Liuij ambigua & parū cautâ forſitan dictio.

Serui quidē in agros antiquitus miſſi, nō ad propriè Ergaſtula.

NATA autem ab hac cauſſâ. Romani deuictâ Italiâ, ceperant iu-belli haud parum ſuburbani & longinqui agri. Eum vniuerſum par-tn ſub haſta vendidêre; partim tenuioribus ciuibus vtendum fruen-cm locauêre, exiguo aliquo tributo impoſito ſiue penſione: Hoc vel-ı præmium iis militiæ & ſanguinis. placuitque res omnibus præter di-ues, qui paulatim egenos pellere, & ad ſe trahere cœperunt finitimos iſque agros. Donec Stolonis lex paulliſper eos coërcuit, definito quin-ntûm iugerum modo. ſupra quem haud fas poſſidere. Sed coërcuit rtè paulliſper; rupit enim mox hoc frænum cupiditas, & ſuppreſſa aritia non oppreſſa caput extulit altius, agroſque omnes pretio, fraude, à pluribus traxit ad paucos. Hinc illa diuitum latifundia: hinc paupe-rm ab agris exſilia: hinc inductio Ergaſtulorum. Vnde enim pauci illi, agris colendis? Plutarchis egregiè in Gracchis: ὕστερον δὲ τῶν γειτνιών-των πλουσίων ὑποβλήτοις προσώποις μεταφερόντων τὰς μισθώσεις εἰς ἑαυτοὺς, ιος δὲ φανερῶς ἤδη δι' ἑαυτῶν τὰ πλεῖστα κατεχόντων, ἐξωσθέντες οἱ πένη-, οὔτε ταῖς στρατείαις ἔτι προθύμους παρεῖχον ἑαυτοὺς, ἠμέλουν τε παίδων ατροφῆς. ὥστε ταχὺ τὴν Ἰταλίαν ἅπασαν ὀλιγανδρίας ἐλευθέρων ἐπαισθέσθαι, δεσμω-ίων δὲ βαρβαρικῶν ἐμπεπλῆσθαι, δι' ὧν ἐγεώργουν οἱ πλούσιοι τὰ χωρία, τοὺς λίτας ἐξελάσαντες. id eſt: *Paulò verò pòſt, cū vicini illi diuites per ſuppoſi-te perſonas transferrent conductiones agrorū in ſeſe, & deniq; palam iam etiā ſuo nomine pleraſque detinerent: expulſi pauperes, neque ad militiæ munus res ſe præbebant, neq. ad educandos liberos. Ita vt mox Italiam vniuerſam*

Vera origo & tempus.

A multitudine agrorum, quos diuites tenuere.

Lex de quingentis iugeribus.

Irrita facta, vi & peruicaciâ.

Serui Barbari empti ad colendū agrum.

infrequentem & vacuam liberorum capitum esse contigerit, & ergastulis compleri seruorum barbarorum: per quos diuites agros suos colebant, ciuibus ex actis. Et eadem ac plura magis diffusè Appianus, in Ciuilium primo: qui ab infelici hoc Ergastulorum fomite ignem deducit Gracchanarum seditionum & belli ciuilis. Cuius verba vberiora, quàm vt huc transscribam: tu, me indicante, vide omnino & lege. Hæc igitur caussa, hæc origo. nam antè Romani ipsi colebant, & honestissimos quosque ciues scimus habuisse in agris. Columella mutationem eam conqueritur initio operis: *Rem rusticam*, inquit, *pessimo cuique seruorum velut carnifici, noxæ dedimus: quam maiorum nostrorum optimus quisque optimè tractauit*. Nec Lucanus veritus eam ponere inter caussas intimas imperij ruentis, lib. I.

Appiani prudens & digna lectu dissertio.

Ingenui pulsi agris & cultu eorum.

Paupertas fugitur, totóque arcessitur orbe
Quo gens quæque perit. tunc longos iungere fines
Agrorum, & quondam duro sulcata Camilli
Vomere, & antiquos Curiorum passa ligones
Longa sub ignotis extendere rura colonis.

Hæc inter caussas lapsi imperij verè posita à Lucano.

Nam ignotos hos colonos non alios poëta (poëta enim certè mihi, & quidem bonus) intellegit, quàm hos in ergastulo seruos, alienigenas plerumque & à longinquo cælo. Ideò Seneca De Tranquillitate: *Sub alieno colono rura pretiosa*. Atque hæc caussa ex quâ non ignotus Finis. Agri enim cultio præcipuè fuit, vt vides. Ideò Lucanus:

Finis ergastulorum, agricultio maximè.

——— *vincto fossore coluntur*
Hesperiæ segetes. ———

Ideò Tertullianus allusione doctâ: *Adam in ergastulum terræ laborandæ relegatus*. & testimonia pluria: quæ variè aspersi infrà. Præcipuus, dixi, finis. Nam ergastula non rarò etiam ad aliud opus, ad molendum, ad lapidem cædendum, aquam hauriendam: & quidquid tale. De molis ac pistrino, in comœdiis creberrimum; & exemplum disertum in Appuleio lib. IX. quæ verba opportuniùs item reddo infrà. De lapidariis, ecce etiam veteri æuo Plautus, in Captiuis:

Etiam molitura.

Etiam lapidum cæsura.

——— *ducite*
Vbi ponderosas, crassas, capiat compedes.
Inde ibis porrò in latomias lapidarias.

Et eâdem fabulâ, paulò posteriùs:

Iubete huic crassas compedes impingier:
Inde extra portam ad meum libertum Cordalum,
In lapicidinas facite deductus siet.

Et de aquâ hauriendâ, velut in pœnam, tangit aliquid idem Comicus, minis Olympionis villici aduersus Chalinum, in fabulâ Cassinâ:

Etiã aquæ haustio fortasse.

Post id locorum, quando ad villam veneris,
Dabitur tibi amphora vna & vna semita,
Fons vnus, vnum ahenum, & octo dolia:
Quæ nisi erunt semper plena, ego te implebo flagris.
Ita te aggerundâ ceruum aqua faciam probè,
Vt postilenâ possit ex te fieri.

In qu

n quo penultimo versu alij *curuum*, pro *ceruo* substituunt: nos *cernuum* magis rectum censemus. Credam autem aggestionis & egestionis hu-ius aquariæ magnum vsum imò necessitatem fuisse, siue in lapidum si-ue in metallorum fodinis: ideoque huic etiam muneri damnatos ser-os. Id Suetonius appellasse videtur, In antliam damnare: loco qui iam-iu à Criticis vexatur, & inuicem eos vexat. Tiberij cap. LI. *Testamen-tum matris pro irrito habuit, omnesq́ familiaritates & amicitias, etiam qui-us ea moriens curam funeris demandarat, intra breue tempus adflixit: vno x his equestris ordinis viro & in antliam condemnato.* Proba enim & recta mihi verba: quique Anticyram, Andiam, aut nomen insulę substituunt, uî audiam? Cùm Suetonius vt nouum & inusitatum in viris splendi-is aut ingenuis narret, ad vile hoc & seruile munus equitem damna-um. At de insulis, receptum sanè in Senatoribus ipsis scimus, & iam-iu tritum. Antliam igitur teneo, & succussione virorum doctorum acillantem firmo nouo & robusto fulcro: quod petitum mihi ex Arte-midori Somniorum siluâ. Scribit lib. I. cap. L. Οἶδά δέ τινα ὃς ἔδοξε τῦ ἀυτος σώματος ἀτρέμα μένοντος, τὺς πόδας ἀυτῦ μόνυς βαςάζειν. καὶ προ-κίνειν μὲν μηδὲ βραχὺ, ὅμως δὲ κινεῖσθαι. συνέβη ἀυτῷ εἰς ἀντλίαν καταδικα-θῆναι. καὶ γὰρ τοῖς ἀντλῦσι συμβέβηκε, διαβαίνειν μὲν ὡς βαδίζυσιν, ἀεὶ δὲ μέ-ιν ἐν τῷ ἀυτῷ τόπῳ. ἔτι καὶ ἄλλος ἔδοξεν ἀπὸ τῶν ποδῶν ἀυτῦ ῥέειν ὕδωρ. καὶ υνέβη ἀυτῷ εἰς ἀντλίαν καταδικασθῆναι ὄντι πανύργῳ. id est: *Noui quemdã, ui visus sibi reliquo corpore omni immoto, pedibus tantùm laborare: nec pro-edi hilum, moueri tamen. euênit, vt in Antliam damnaretur. Nam exhau-ientibus hoc vsu venit, diuaricare quidem vt ingredientes solent, manere ta-len in eodem loco. Item alius, visus videre à pedibus suis defluentem aquam. quoque in Antliam damnatus est, facinorum caussâ.* Quæ verba firmant rorsus hanc lectionem & damnandi morem: etsi ea interpretari vel e sentinâ nauis exhauriendâ (id enim Græca vox quoque sonat) aptè ossis: vel de Antliâ, quæ non tam vas, quàm instrumentum ad haurien-um: siue aquaria quædam machina, quæ pedum nisu & agitatu, aquas tolleret per modiolos atque haustra. Cuius generis etiam hodie in rio vsu. Martialis:

Curta laboratas antlia tollit aquas.

d abstineo ab excursu, & finio hîc de Fine.

Locvs videndus est, etsi adspectu non suauis. Is non in opidis, d in villis, & quidem subterraneus fuit, depressus, sedibus & angu-is fenestris distinctus: prorsus ad carceris formam. Itaque iure Iuue-alis sic appellat:

——— *inscripta ergastula, carcer Rusticus.*

Liuius eidem æquiparat: verè non oratoriè, de T. Manlij filio: *Quem ter in opus seruile, propè in carcerem atque in ergastulum dederit.* Et li-o VI. eodem sensu: *Vbicumque patricius habitet, ibi carcerem priuatum e.* Columella eum exædificat & describit, vt rem cumprimis villæ ne-cessariam, lib. I. cap. V. *Solutis seruis*, inquit, (nota autem discrimen ser-rum in villis duplex, Solutorum & Vinctorum: quorum hi in ergastu-lis)

Plautus obiter correctus.

In antliam damnari, quid?

Suetonij locus expensus.

Reiecta Criticorum emendatio.

Petita ab Artemidoro lux.

Duplex sententia ad Antliã damnationis esse potest.

Ergastula rure.

Et instar carceris fœdi.

Parua atq; alia fenestra in hoc puteo.

Idem cōtra fugam munitus.

lis) *cellæ meridiem æquinoctialem spectantes fient: vinctis, quàm saluberrimum subterraneum ergastulum, plurimis atque iis angustis illustratum fenestris, atque à terrâ sic editis ne manu contingi possint.* Et probè eum munitum fuisse contra rupturam aut elapsum, idem ostendit cap. VIII. vbi officia domini describens: *Illa solemnia sunt*, inquit, *vt domini, ergastuli mancipia recognoscant. vt explorent num diligenter vincta sint, an sedes ipsæ custodiæ satis tutæ munitæq; sint.* Sed quod in priore loco clarè tradit de Ergastuli fenestris: mirum ni clarorem aliquem Plauti vmbroso loco adferat. apud quem Cassinâ Olympio ille ferox dira multa interminatur riuali suo, mox scilicet in villam, cui ipse præfectus, relegando. Atque inter alia addit,

Plauto fortasse lux si non ambitiosè nimis quæsita.

Noctu vt condignè te cubes curabitur.
CH. *Quid facies?* OL. *cludêre in fenestram firmiter,*
Vnde auscultare possis cùm ego illanc osculer.

Nam vt de cubiculari aliquà fenestrâ accipiam, in quam ille compingendus, prohibet me sententiæ nescio quod frigus. Magis de ergastulari istâ: quia de die emittebâtur carcere illo ad opus scilicet, pedibus tamen vincti: noctu huc immittebantur iterùm, arctiùs astricti. Sed argutor fortasse nimis: illud certius addo. Præfectum fuisse suum huic carceri, qui Ergastularius Columellæ dictus. Et rectè, atque ad normam. Nam quod Nonius suadet ex Lucilio, Ergastulum dictum fuisse istunc custodem pœnalis loci: straba illi mens, vt sæpè. Nec enim aliud ibi Ergastulus quàm ipse qui in pœnâ & in noxâ: seruus inquam, non custos. Colligas facilè ex verbis, quæ tamen apud Nonium corrupta: *Ergastulum*, ait *& Ergastulus, vt genere ita & intellectibus differunt. Nam neutro carceris locus est: masculino, custos pœnalis locis. Lucilius lib.* XV. *Non Ergastulus vnus Et alius:* (ita hæc corrigo, siue dirigo, aberrantia aliter & confusa. nam alium aliquem scriptorem citat, etsi innominatum: nisi mauis, *Et alibi:*) *Iudicem opposuit, vt nemo sententiam liberè quasi ergastulus possit dicere.* Quæ postrema verba euincunt de meâ mente: quia nihil certè magis obnoxium quàm seruus; & inter seruos, ab ergastulo isti.

Præfectus Ergastuli.

Nonij alucinatio.

Ergastulus priscis, ipse seruus Ergastuli incola.

Nonius correctus.

SED transeo ad Homines ipsos, qui è seruis quidem, sed duûm generum. Aut enim Noxij in hæc Ergastula detrusi aut Innoxij. Noxij puta siqui è seruis contumaci ingenio, fugitiui, mali & malitiosi, crebri in delicto; hos dominus ex more damnabat in hanc pœnam. Damnabat ipse dico. quoniam iudice aut sententiâ aliâ, præter herilem, non hîc opus. Atque, vt solet, temerè sæpè & per iram. Seneca indicat libro III De Irâ: *Magnam rem sine dubio fecerimus, si seruulum infelicem in ergastulum miserimus*. Horatius item ad suum illum monitorem:

Serui bigeneri ad Ergastula.

Mali primùm, pœnæ caussâ & vltionis.

Horatius explicatus.

——— *ociùs hinc te*
Ni rapis, accedes opera agro nona Sabino.

Ad quem locum interpres vetus bene & verè: *quasi octo seruos herus miserit in ergastulum agri Sabini*. Prorsus enim illa mens poëtæ minanti. Iuuenalis etiam ad hunc morem, de perditâ illâ nobilitate:

Quid facias talem sortitus Pontice seruum?
Nempe in Lucanos aut Thusca ergastula mittas.

Et tang

Et tangit Lactantius libro v. Institutionum, cap. XIX. *Quòd si seruorum nequissimus habetur, qui dominum suum fugâ deserit, isq; verberibus, vinclis, ergastulo, cruce, & omni malo dignissimus iudicatur.* Vbi ergastulum inter seruiles pœnas recenset, ex prisci tamen potiùs æui quàm sui ritu. Nam Lactantij temporibus id abolitum, vt pòst dicam. At innoxij etiam iuc immissi. puta, siqui viles serui, captiui, barbari, corpore tantùm boni: & quibus cerebrum omne in manu. hos emebant vulgò in hunc tantùm finem. Didicisti suprà ex Plutarcho & Appiano. Et ex hac quidem duplici fece, ergastula plerumque farcta. nisi quòd ingenui etiam interdum & liberi coniecti in ea, per vim siue fraudem. Suetonius indicat in Augusto, capite XXXII. *Rapti per agros viatores, sine discrimine, liberi seruique, ergastulis possessorum supprimebantur.* Iterúmque in Tiberio, cap. VIII. *Curam sustinuit repurgandorum totâ Italiâ ergastulorum, quorum domini in inuidiam venerant, quasi exceptos supprimerent non solùm viatores, sed & quos sacramenti metus ad huiusmodi latebras compulisset.* Videsque quàm seria ista res, & quale eius pondus, quod Principis etiam humeris subeundum fuit. Miserabile autem huius violentæ fraudis exemplum in Appiani Ciuilium quarto. vbi puer quispiam narratur relatus inter proscriptos, & matrem aggressus vt adiutum se vellet & celatum: à qua repulsus (vide impiam serpentem) Οὐκ ἀξιώσας ἔτι, inquit, εἰς πεῖραν ἐλθεῖν ἑτέρου μετὰ μητέρα, ἐς ὄρος ἔφυγεν, ὅθεν ὑπὸ λιμοῦ ἐς τὰ πεδινὰ κατελθών, ἐλήφθη πρὸς ἀνδρὸς λῃστεύειν τοὺς παροδεύοντας καὶ ἐπὶ ἔργῳ καταδεῖν εἰθισμένου. οἷα δὲ παῖς ἐκ τρυφῆς τὸν πόνον οὐκ ἐνεγκών, ἐς τὴν ἁμάξιτον αὐταῖς χοινικίσι διέδρα, καὶ παροδεύουσι λοχαγοῖς ἑαυτὸν ἐμήνυσέ τε καὶ ἀνῃρέθη. *Non ausus post matrem cuiquam se committere, fugit ad montana. vnde fame depulsus venit iterùm ad plana, captúsque ab improbo quodam est qui viatores prætereuntes rapere solitus & in ergastulum coniicere vinctos. ipse autem puer, in deliciis scilicet semper habitus, laborem insolitum hunc non tolerans, in viam publicam cum ipsis compedibus se dedit: prætereuntibúsque fortè centurionibus sese indicauit, & ab iis interfectus.* Qui notabilis locus, & infamem hanc grassaturam ante oculos ponit clarè. Quod ipsum Socrates Eccles. Hist. lib. v. cap. XVIII. ostendit: & Achilles Statius suam Leucippen rapi & in ergastulum coniici facit, compeditum, rasam, terram fodientem. Etiam innocentes roboris caussâ. Aliquando & ingenui, per fraudē & plagiū. Repurgatio ergastulorum per Augustū. Mirum & miserum exemplum.

SED ad formam Modumque quo hîc habiti, series me vocat: qui verà per exempla omnia ut miseriæ & depressionis. Inferos suos somniabant? in ergastulis veri illi. Nam primùm perpetim vincti habebantur (custodiæ scilicet caussâ) & in ferro. Columellæ serium præceptum est, vt *Dominus villæ exploret, num villicus aut alligauerit quempiam ipso nesciente, aut reuinxerit. Nam vtrumque maximè seruari debet, vt & quem paterfamilias tali pœna multauerit, villicus nisi eiusdem permissu, compedibus non eximat: & quem ipse suâ sponte vinxerit, antequam sciat dominus, non resoluat.* Et ipsi serui ergastularij, ἁπλῶς Vincti appellantur, ab hac caussâ. Seneca de Beneficiis: *O miserum, si quem delectat sui patrimonij liber magnus, & spatia terrarum colenda per vinctos.* Idem de Breuitate vitæ: *Qui in ceromate spectator puerorum rixantium sedet, qui* Ergastuli semper vincti. Ideoq; eâ voce vulgò notati.

vincto-

vinctorum suorum greges metatur, & colonorum paria deducit. Quæ postrema tamen verba in mendo, si quid fidis & priscis libris fidei, qui referunt: *& in colorum paria diducit.* quos equidem audio, & interpretor diuidi greges illos & cohortes Vinctorum (incredibilis enim multitudo, vtique apud illos locupletes) secernique per nationes ac colores solere. Puta qui Orientales & fusci, in tali villâ & agro: qui à frigidiore axe & albi, in illâ habeantur, & illo. vt valetudo, vt loca suadere videbantur, vt domini libido & voluntas. Hoc in aliis quoque & quidem domesticis seruis factum, idem meus Seneca me docet Epistolâ XCVI. *Transeo,* inquit, *exoletorum agmina, per nationes coloresque descripta.* vbi à coloribus clarum vides discrimen. Sed rem meam premo. & vinctos hos moneo, tamen pedibus tantùm. Nam manibus aut brachiis si fuissent, quomodo processisset iis opus? fodere, arare, sarrire: & quæ alia re rurestris. Ita enim vincti, vt nec inter opus soluerentur, metu scilicet fugæ. Iuuenalis:

Seneca emẽdatus. Atque explicatus.

Serui per nationes & colores diuisi.

Vincti pedibus tantùm.

Etiam inter ipsum opus.

Squallidus in magnâ fastidit compede fossor:

de ergastulario accipiendum est, ex Scholiaste. Et Ouidius:

Spes etiam durâ solatur compede vinctum,
Crura sonant ferro, sed canit inter opus.

Nostros enim istos intellegit, quibus crura adstricta semper: idque compedibus. Cicero pro Rabirio perduellionis reo: *Ille ex compedibus atque ergastulo Gracchus.* Ideò *Cathenatos cultores*, Florus eos appellat: & Appuleius *pedes* iis tribuit *Anulatos*. Vterque rectè; quia compedes illæ laxæ ad motum aliquem & ingressum, & orbes cathenæ è ferro instar anulorum. Itaque Martialis has ipsas compedes Anulos appellauit, & quæsiuit in eo caussam ioci:

Compedes huic rei.

Quas & Anulos appellant.

Anulus iste tuus fuerat modò cruribus aptus.

Et iterùm:

Has cum geminâ compede dedicat cathenas
Saturne tibi Zoilus, anulos priores.

Ait, cum geminâ compede? ergo ligatum iis crus vtrumque, quod rei ipsa suadet me silente. Sicut & illud, quod è ferro. Plautus eo adspectu ergastulos genus ferratile appellauit, Mostellariâ:

Eaq; è ferro.

Plautus illustratus.

Augebis rure numero genus ferratile.

Interminatur enim seruo. illuc eum se missurum. Et ab eodem fonte iocus in Persâ:

Negotium edepol fuit. TOX. *ferreum fortasse.* SAC. *plusculum annum*
Fui præferratus apud molas Tribunus vapularis.

cum allusione item, quasi si Tribunus militaris apud Nolam. At Tertullianus tamen alibi etiam fuisse ostendit ex auro. Libello De Habitu mulierum: *Apud barbaros quosdam,* inquit, *quia vernaculum est aurum & copiosum, auro vinctos in ergastulis habent.*

VINCTI igitur. addo etiam, Inscripti. id est, stigmatiæ, siue litteris notisque in facie puncti, vt essent noscibiles. Martialis:

Inscripti ergastuli, siue notis compuncti.

Quattuor inscripti portabant vile cadauer. Ausonius:
Ergo notas scripto tolerasti Pergame vultu.

Vetu

Vetus ea pœna, & aliis quoque gentibus non ignota. Plutarchus auctor, Samios captiuis Atheniensium Noctuam inussisse: & hos vicissim illis Samænam. nauis id genus est. Idem in Niciâ de Syracusanis scribit: καὶ τούτους (Athenienses) ὡς οἰκέτας ἐπώλων, στίζοντες ἵππον ἐς τὸ μέτωπον. Plato libro VIII. De Legibus, sacrilegos fronte & manibus inurit, ὃς δ' ἂν ἱεροσυλῶν, inquit, ληφθῇ, ἐὰν μὲν ᾖ δοῦλος ἢ ξένος, ἐν τῷ προσώπῳ καὶ ταῖς χερσὶ γραφεὶς τὴν συμφορὰν, καὶ μαστιγωθεὶς ἐκτὸς τῶν ὅρων τῆς χώρας ἐκβληθήτω. id est: *Siquis sacrilegium commiserit, si quidem seruus aut hospes fuerit, in facie manibusq́ crimen inscriptus & flagellatus, extra fines patrios proiici-tor*. Plutarchus etiam Thracibus adtribuit, libello De Tarditate diuinæ indictæ: οὐδὲ γὰρ Θρᾶκας, inquit, ἐπαινοῦμεν, ὅτι στίζουσιν ἄχρι νῦν, τιμωροῦντες τῷ Ὀρφεῖ, τὰς αὐτῶν γυναῖκας. Et quod Græci passim in seruos vsi, indicat Phocillidis admonitio eos à crudelitate hac reuocantis:

Στίγματα μὴ γράψῃς, ἐπονειδίζων θεράποντα.

Creberrimè tamen ante omnes & liberrimè Romani: etiam in liberos homines, qui calumniæ damnati. Eorum enim fronti K littera inusta: quoniam prisci videlicet Kalumniam scribebant. Idque aliis iam nota-tum. At in seruos nihili & nequam multo magis: & maximè in istos ab ergastulis, velut solemni quodam ritu. Ideò Iuuenalis inscripta ergastula agnominat:

Quem mirè adficiunt inscripta ergastula.

Et Plinius clarè: *At nunc eadem illa* (rura) *vincti pedes, damnati manus, inscripti vultus exercent*. Scribonius Largus opportunâ quadam narratiuncula cap. CCXXXI. *Quatenus acrium & exulceratorum medicamentorum habita est mentio, ponemus quo stigmata tolluntur indignis. Etenim multis hæc calamitas ex transuerso accidit, vt dispensatori Sabini Calui* (lego, *Caluisi*. siquidem ille est, qui Senecæ & Plutarcho nominatus, diues & potens sub Claudio: quo æuo Scribonius quoque vixit) *naufragio in ergastulo depressso: quem Tryphon multis delusum, & ne casu quidem notas confusas habentem, vno medicamento liberauit*. Ita totum eum locum vetusti medici legimus & distinguimus, in nostro quidem libro valdè confusum. Et hæc etiamque Inscriptio vsurpata in pistrinensibus seruis. Appuleius prorsus graphicè descripsit libro IX. *Dij boni, quales illi homunculi, vibicibus liuedinis totam cutem depicti, dorsúmque plagosum scissili centunculo magis inumbrati quàm obtecti, nonnulli exiguo tegili pubem tantummodò iniecti* (commodius liber scriptus qui apud me à victore Giselino, *iniecti*) *cuncti tamen sic tunicati vt essent per pannulos manifesti: frontes litterati, & capillum semirasi, & pedes anulati*. Nam frontes litterati, inscripti nostri sunt: idq; eum scripsisse adseuerem imitatione Plauti. apud quem in Cassinâ seruus conseruo conuicium facit, *Si hic litteratus me sinat*: nec aliter quàm stigmatiam & litteris in vultu notatum interpreter, etsi contrà nitente Lambino: qui accipi eum vult, cuius tergum velut litteris, virgis conscissum sit atque conscriptum. Non dissimulo tamen in manuscripto nostro hîc esse, *frontis liturati*. quod ipsum haud displiceat, quasi scripti & rescripti. & fortasse an ita scripserit & Plautus. Quamquam cur ambiguus? veræ litteræ fronti inscribi solitæ, imò vultui sæpe toti. Litteræ,

Mos compungendi vetus, & per gentes sparsus.

Græci & Siculi vsurparunt.

Thraces etiam.

Sæpissimè Romani. In liberos,

Seruosq́.

Scribonius Largus emendatus.

Pistrina etiam inscripta.

Leuiter Appuleius emendatus.

Litterati serui, qui Appuleio & Plauto.

Noua in Appuleio lectio: fortasse & ad Plautum propagâda.

Qualis illa vultus inscriptio. Multorum verborum sapè.

dico aut plura verba quæ crimen continerent caussamq; notæ. puta *Caue à fure: A fugitiuo:* &c. Benè explicat Petronius, *Impleuit Eumolpus frontem vtriusque ingentibus litteris, & notum Fugitiuorum epigramma per totam faciem liberali manu duxit.* Iuuat & Seneca De Beneficiis libro IV. *Improbissimo militi, ingratissimo hospiti, auidissimo naufrago stigmata inscribere ingratum hospitem testantia.* Sed optimè Petronius: qui faciem etiam totam complet, nec falsò. Ioannes Zonaras Tomo III. Annalium duo quospiam monachos quia Imp. Theophilum liberiùs monuissent, inter alias ignominias, inscriptos ait: & quidem ita, vt duodecim versuum epigramma exciperent illâ vultus, vt sic dicam, tabulâ. Εἶτα, inquit, καὶ τὰς ὄψεις αὐτῶν κατέστιξε, καὶ ταῖς στιγμαῖς μέλαν ἐπέχεε. γράμματα δ' ἐτύπου τὰ στίγματα. τὰ δ' ἦσαν ἴαμβοι οὗτοι. id est: *Deinde facies eorum compunxit & notis illis hos Iambicos versus atramento infuso expressit.* additque ipsos versus probos, plenos. Vide & nota, quæso, locum: etiam illud, quod de infuso atramento. Nam ratio inscribendi ita habuit, vt primitus litteræ siue notæ inurerentur candenti ferro. Iuuenalis:

Imò & versuum.

Quomodo inustio facta.

> *Tum felix, quoties aliquis tortore vocato*
> *Vritur ardenti duo propter lintea ferro.*

Seruum intellegit, qui ob furtum duûm linteorum, frontem inustus. Næuium de hac re ego capio apud Priscianum libro VII.

Næuius poëta explicatus. Et Columella.

> *Signare oportet frontem calidâ forcipe.*

Et ab hac causâ iustè, Focorũ signa appellauit ipsa Stigmata, Columella

> *Deletura quoque est fronti data signa * focorum.*

** Alij, fugarum: vt ad Fugitiui notas refertur.*

Benè ergo Valerius: *Seruus inexpiabili litterarum notâ per summam oris contumeliam inustus.* Post inustionem autem, atramentum infunderetur, quò eminerent magis litteræ & præberent se lectui. Ex Zonarâ & Petronio suprà, vides.

Atramentũ stigmatis infusũ.

Ergastuli semirasi. Sicut viliores omnes serui. Itemq; in opus damnati.

IAM tertia Ergastulorum nota, vt Semirasi. Competiit id in omnes sanè viliores seruos, vt capitis altera pars iis capillata esset, altera nuda per ignominiam perque risum. Catullus de Bustuario seruo, qui vilis omnes Libitinarij:

> *A semiraso tunderetur vstore.*

Sed propriè in eos, qui ad Ergastula damnati, aut etiam in publicũ opus. Appuleius suprà de Pistrinariis: *capillum semirasi.* Artemidorus lib. I. cap. XXII. Ὁπότερον δὲ ἂν τῆς κεφαλῆς ψιλὸν ἔχοι τις οὐκ ὢν εὐσυνείδητος, κατακριθήσεται τὴν εἰς ἔργον δημόσιον καταδίκην. τοῦτο γὰρ κἀκεῖ παράσημόν ἐς τοῖς δικαζομένοις. id est: *Vtram autem partem capitis nudam sibi habere visus, si parum meminit: damnabitur ad opus publicum. nam & hoc istic damnatis insigne est.*

Tenuis & asper ergastulorum victus.

AD formam habendi, aliquid etiam facit Victus. qui pertenuis sanè illis, & asper. Dimensum enim quoddam exiguum habebant in diem, & tenuius omnino quàm vrbani serui. Quâ caussâ Paulus Icus argutè colligit, ex cibariis quoque deprehendi posse, quos seruos paterfamilias adnumerare sit solitus inter hos, aut illos. l. Seruis vrbanis. De legat. II. Hunc diurnum cibum, Diaria appositè appellarunt. Martialis:

Diaria.

> *Sed Lupus vsuram, puerique diaria poscunt.*

Senec

Seneca pater lib. IX. Controuers. IV. *Cùm introductus esset è carcere in Senatum, postulaturus vt diaria* (malè in libris, *diariam*: nam & in carcerariis hoc seruatum) *acciperet*. Iusta, Columella dixit, in his ipsis ergastulis: *Diligenter dominus*, inquit, *cùm & ab ipsis* (vinctis:) *tum & absolutis, quibus maior est fides, quærat, an ex sua constitutione iusta percipiant: atque ipse panis potionisq; bonitatem gustu exploret*. Canonem Saluianus vocat, De Prouidentiâ lib. IIII. *Serui si fures sunt, ad furandum forsitan egestate coguntur. quia etiamsi eis stipendia vsitata præstentur, consuetudini hæc magis quàm sufficientiæ satisfaciunt: & ita implent canonem, quòd non explent satietatem*. Hunc omnem victum, constitisse pane tantùm, aquâ, sale, & si fortè aceto, auguror ex aliis locis: quibus non hîc locus. Pleraque dixi de Modo. *Iusta.* *Canon.*

At multitudo & frequentia ergastulorum mira. Totam Italiam obtinebant, nec liberis capitibus iam in eâ sedes aut locus. Liuius iure queritur, libro VI. *Olim multitudinem innumerabilem liberorum capitum in iis locis fuisse; quæ nunc, vix seminario exiguo militum relicto, seruitia Romana a solitudine vindicant*. Et adpositè Seneca, in verbis suprà, *Greges vinctorum metari*, dixit: copiam hanc adspiciens, & quod iis tantum non per cohortes & legiones metanda velut castra. Sparsa etiam per prouincias. Florus de Siciliâ: *Terra frugum ferax, & quodammodò suburbana prouincia, latifundiis ciuium Latinorum tenebatur. Hîc ad cultum agri frequentia ergastula cathenatiq; cultores, materiem bello præbuere*. Quo loco parum mihi grati aut rati ciues illi Latini. quis veterum ita loquitur? socios Latinos dicunt, non ciues. Res ipsa non vera, certè enim Romani ipsi agros eos habuerunt, non Latini. Corrigo, nisi fallor, aptè, *ciuium lautiorũ*. Diuites scilicet intellegit & lautos, qui per illam aliasque prouincias latè possidebant. In terrâ etiam Galliâ ita crebra, vt M. Antonius ad Mutinam victus & fugiens, exercitum suum ex iis supplere conatus sit. D. Brutus ita scribit ad Ciceronem: *Quacumq; iuit, ergastula soluit, homines abripuit*. Nec aliam magis intimam caussam scio solitudinis & vastitatis inductæ per Romanas prouincias: quæ Barbaris deinde expositæ in direptionem & prædam. Atque hæc de ergastulorum carcere. quem in pœnam generis humani, non in bonum vllum publicum inuentum esse, fatebuntur mecum omnes qui sunt suæ mentis. Diu tamen mansere, et quidem ad Principatum vsque Hadriani: qui salubriter sustulit. Spartianus paucis verbis, sed claris: *Ergastula seruorum & libertorum tulit.* Ita enim sæpè ij scriptores Cæsarei Ferendi verbum vsi, pro Auferendi. Etsi parum plenè fortasse aut firmiter: & iterùm sustulisse videtur Theodosius Imp. ex Cedreno & Hist. Ecclesiasticâ. Quod autem in Ambrosio est: *Plerique diuitum amandare consueuerunt mancipia sua, & in agellos relegare: atque hæc pœna grauior existimatur*. omnino non de istis, nec damnatione in opus accipiendum, sed de temporaneâ ablegatione quadam extra oculos domini offensi. Vlpianus aperit, l. XXXV. De hered. instit. *Proinde si seruus missus fuerit in villam, interim illic futurus, quia dominum offenderat, quasi ad tempus relegatus: responsum est eum ad villæ legatum non pertinere*. Similis relegatio illa clementis Principis apud Sueto- *Crebritas ergastulorum mira.* *Florus benè correctus.* *Eaq; intima caussa solitudinis per prouincias.* *Ergastula prorsus sublata.* *Ideò silentium de iis apud Iurisconsultos priscos.* *Ambrosij locus, & mens.* *Relegatio quædam seruorum.*

Suetonium, Augusti cap. XXIIII. *Equitem Romanum hastæ subiecit: quem tamen, quòd imminere emptioni publicanos videbat, liberto suo addixit, vt relegatum in agros pro libero esse sineret.* Et Manliana illa vetus: de qua Seneca libro III. De Beneficiis: *Vicit patrem Imperiosum quidem Manlius. qui cùm ad tempus relegatus esset à patre ob adolescentiam brutam ac hebetem.* Vbi nihil temerè mutem, ambigam tamen an nōn, *ad campos relegatus.* sicut in Suetonio, *in agros*: quia libri veteres vacillant, & quidam, *ante tempus.* Dixi de Ergastulis quæ legi, quæ sciui. siquid omisi, aut commisi: tu scilicet exple, aut ignosce. iustissimâ veniâ nobis: qui scripsimus hæc corpore & animo parum firmi.

Leuis coniectura in Senecâ.

Capvt XVI.

Iani Gulielmi præceps obitus. eius defletio, & laus. Carmen sub iter Gallicum, ad me scriptum: doctum & elegans.

I. Gulielmi mors; qui Auarici Biturigum acerbo fato periit.

Eius laudatio.

Ita viuam ipse & valeam, vt peracerba nuper mihi accidit Iani Gulielmi mors, siue potiùs raptus. Subita enim fuit: & vix Biturigas venerat, cùm febris eum occupauit, & in paucis diebus extremus ille dies. Sanè amabam adolescentem insigni indole, magnâ spe: nec facilè ingenium videram (iuuenile quidem) magis mihi ad gustum. Libelli iudicio meo testes. quos in Critico isto genere paucos edidit; sed probos doctosque, & quos haud temerè inuidiæ dens atteret aut lima labentis æui. Sed peracerba mihi tamen hæc mors, non noua. Quæ enim alia vitæ lex? Vt lignum vri natum est, arista secari: sic homines mori. Ite mei iuuenes, & animis fidite aut annis. vna nempe morbi aura est quæ adurit & exstinguit hunc omnem vitæ florem. Quin vt venti cùm vehementissimè perflant, ponunt ferè & desinunt: sic mortales, cùm grandia maximè spirant & sperant. Ego ipse, qui ista loquor, quamdiu hîc sum? Fallor: aut strictum iam in me quoque fatale hoc ferrum, & sequor te mi Gulielmi, imò calcem premo calce. Ita lentus difficilisque morbus hic suadet: qui vt hedera quædam serpens, implicat & enecat me longo tractu. Sed hoc quidem fiet cùm deo meo visum: intereà iudicij mei de te & amoris monumentum hoc positum esto. non æternum, scio, (stulti qui ab his scriptis id sperant,) sed longæuum fortasse si tamen, vt cum Pindaro dicam,

—— * Σύν τινι μοιριδίῳ παλάμᾳ
Ἐξαίρετον Χαρίτων νέμομαι
Κᾶπον. ——

**Cum fatali quedã auxilio Eximium Gratiarum decerpo Hortum.*

Cui monumento carmen etiam tuum insculpo. certum & elegantissimi ingenij symbolum, & in me puri adfectus.

IANVS

IANVS GVLIELMIVS IVSTO LIPSIO S. D.

VELLEM, *diuiderent non tot nos millia*, LIPSI,
Dispernunt Vbiis millia quot Batauos:
Non ego commissem mutis mea verba tabellis,
Hei desiderij conscia verba mei;
Coram melli esset sermones cædere tecum,
Et bibere attonitis mutuum amorem oculis.
Nunc quid agam? prohibentq́ue viæ, prohibentq́ue pericla,
Plurima ab hostili quæ metuenda dolo:
At nil certè animos vmquam distraxit amicûm,
Quos germana pio vinxit amore fides.
His certè vnà erimus. non nolis tu modò, LIPSI,
Méque tuum puro si modò amore coles.
Quod facies. nec enim te, IVSTE, *serenior alter*
Dicitur, aut canæ carior esse fide;
Nec cui post Sophiam sit amicior aurea virtus,
Nec cui post Musas plus Charites faueant.
De me, mî certè penitus penetrare medullas
Et potuisti imo te illatebrare animo,
Vnde dies nulli, nulli te extrudere amores,
Non mors occasu possit auara meo.
Viuit enim semper post vltima funera virtus,
Et sibi cognatis pendet ab vsque bonis,
Nec cum mortali studia immortalia vita
Parcarum rapidam fas temerare manum est.
Sed quibus aut Musis cessare ætate in agunda
Aut illibatæ cura fuit Sophiæ,
Mens eadem post fata manet: sempérque beatis
Otia pacato dantur in Elysio.
Heic me siue Sophi stipabunt agmine casci,
Siue piis medius vatibus ingrediar:
Narrabo superis vnum te viuere, LIPSI,
Qui vatum princeps sit Sophiæq́ue locis.
Et dicam, Cicero licet audiat, ipseq́ue Varro,
In te Varronem cum Cicerone loqui.
Intereà autem hîc dum vegeta perduxero vita,
Ardebo in nostro semper amore recens:
Nec me deficiet de te meminisse, tuúmque
Promeritum in vates historiásque loqui.
Vt per te rigua restinguat ab Hippocrene
Vberius sacram Musa Latina sitim;
Vt veterum mores, te producente, virósque
Pænè oculis sit contingere, pænè manu.

Vt non iam tacitus Tacitæ pater historiaï
Germanos iterùm vociferetur auos,
Et tibi Cæsaribus voluenda in sæcula mistis
E quercu porgat ciuica dona sacra.
Nam tu, IVSTE, *salus illi, tu vita fuisti,*
Semianimi longo depositóque situ:
Membra senescenti cùm putiscentia tabo
Felici Chiron es medicatus ope,
Inductúmque nouis renouato in corpore succis
Doctorum misti rursus in ora virûm:
Custodes iuuenes ponens doctósque catósque,
In caro vigiles assiduos latere;
Ne fera barbaries mulorum extorsq; lubido
Mordicibus sacrum scinderet historicum;
Aut barbatorum gens horrida Grammaticorum
Impeteret versis postmodò, vt antè, stylis,
Non secùs, vt fama est, felicibus Aesona plantis
Phasias in pueros transdidit ante-senem;
Illi etiam tenero fertur Medæa magistros,
Illi etiam comites adtribuisse suos.
Felix! vitalem cui bis decurrere campum,
Et reditum à metâ fata dedêre nouum.
At tuus hic, LIPSI, *Tacitus felicior. illi*
Circumiit nihilo mors minus atra caput;
Huic æterna dehinc, te procurante, iuuenta,
Non defectura lucis & vsus adest.
Hæc ego, quæq; tibi debemus cetera docti,
Quo potero semper commemorabo sono.
Quòd si etiam inter nos, video vt non nolle, meabunt
Scripta per alternas missiculata vices:
Efficiam certè, ne te constantius vlli
Néve fide videas candidiore coli,
Neu tibi quid rerum possit latuisse mearum,
Neu pars officij claudicet vlla mei.
Non ita sopitos infusa resuscitat ignes
Pallas, & in viua calce referuit aqua;
Quanto laxatos protelo intendit amores
Nuncia disiuncti littera colloquij.
Quare, quod tua non offendat commoda, LIPSI,
Hanc operam caræ surripe amicitiæ.
Méque, satin saluæ? scitare frequenter, & isthic
Vos etiam rectè viuere significa.
Quæq; modò elimes Musis affecta secundis,
Quæq; parata foras scripta operosa feras:
Et quibus auspiciis Ledæis abdita lucis
Belgica Pieriis tesqua rigentur aquis,

Et si quid docti vis incinat enthea Duzæ
Quod memoret sero tempore posteritas,
Duzæ, cuius amor tantum mihi crescit in æuum
Et Phœbi quantum crescit & Aonidum.
Omnia quæ mihi mox rectè vt perscribere possis,
Et validè nobis & tibi, IVSTE, *vale.*

CAPVT XVII.

Pluria in Suetonio emendata aut illustrata. Nepos Iulij Cæsaris. Salaciones. Quis Senatorum census legitimus sub Augusto? Quoties ludos dederit? Notare. Copriæ, qui dicti? Deiectus rex Armeniæ.

SVETONIVM Tranquillum non iniuriâ commendo sæpè iuuentuti. Verba vides? pura, tersa, propria. Filum totum orationis? breue, neruosum. Rem ipsam? vtilis pariter & iucunda historia est: &, quod mihi caput, plena moris & doctrinæ antiquæ. Quis, obsecro, ritus publicus aut priuatusq; fuit, quem velut de industriâ non tangat? Quod munus, quis magistratus, quem non libet? Tangat & libet, dico. non enim explicat: quod institutum eius vetuit & ratio scribendi. At viam tamen latam sternit ad indagandum: & aures atque animum imbuit auditione aliquâ, imò cognitione. Ad quam qui curam deinde adiungit subtiliùs inquirendi, (& id lectorem serium decet:) quid est quod occultum aut ignarum ei esse possit, in omni genere scriptorum? Itaque operam nihil perdam, si eam ponam breuiter in scriptoris tam vtilis locis aliquot emendandis aut illustrandis. qui isti. *Tranquilli commendatio.* *Qui bonus dux ad mores veteres.*

In Iulio cap. XXVI.

Eodem temporis spatio matrem primò, deinde filiam, nec multò pòst neptem amisit.

...o Cassius ab hac lectione est, fateor: qui extremo libro XXXIX. scri... : ἐν αὐτῷ τούτῳ χρόνῳ καὶ ἡ τοῦ Πομπηΐου γυνὴ θυγάτριόν τι τεκοῦσα, ἀπέθανε. *Sub idem tempus Pompeij coniux filiolam quampiam enixa, obiit.* Sed repugnat optimus ille Vatic. codex, qui *nepotem* hîc præfert, non *neptem.* Quem ego audio prorsus, suasus à Lucano libro v. *Dissensio, nepósne an neptis natus Iulio.*

Dilectus tibi, Magne, socer, post pignora tanta
Sanguinis infausti sobolem, mortemq; nepotis,
Te, nisi Niliacâ, propius non vidit, arenâ.

Quid enim vitij hîc esse potuit in versu? Addo & Velleium: *Iulia vxor Magni decessit: atque omnia inter destinatos tanto discrimini duces dirimente vnâ, filius quoque paruus Pompeij, Iuliâ natus, intra breue spatium obiit.* Hos valere pluris apud nos par est, quàm illum Græcum.

Cap. LIX.

...espectißimum quemdam ex Corneliorum genere, cui ad opprobrium vitæ ...aluitoni cognomentum erat, secum in castris habuit.

Obscuri

Obſcuri ſanè opprobrij cognomen, lectioniſque & veritatis incertæ. Al libri, *Salutioni*, quidam *Salutationi*. Dioni Σαλάττων eſt, libro XLII. προσ παρέλαβέ τινα, inquit, ἐκ τε τοῦ γένους τῶν Σκιπιώνων ὄντα, καὶ τὴν προσηγορία ταύτην φέροντα. ἐπεκαλεῖτο δὲ Σαλάττων. Meminit & Plinius lib. VII. cap VIII. in quo legas itē *Salutioni*. Omitto interpretum ſomnia: ego veram vocem & aptam opprobrio cenſeam, *Salacioni*. Libidinoſum ſcilicet i lum homuncionem fuiſſe, & vitæ ſpurcæ atque impuræ. Ita autem à Sa lax Salacio, vt à Senex Senecio, & talia.

Salacio, à ſalacitate.

CAP. LXXVI.

Comitia nulla habuit, Præfectoſq; pro Prætoribus conſtituit, qui præſente res vrbanas adminiſtrarent.

Præfecti vrbis per abſentiam Cæſaris.

Hæc quidem de præfectis vrbanis è Dionis XLIIII. clara. ſed rectène *præſente*? Imò abſente Cæſare, & vicem eius ſubſtituti ſunt: quod ex ill item Græco clarum, & reipsâ. Scribimus igitur, *qui pro ſe res vrbanas.*

In Auguſto, cap. XLI.

Senatorum cenſum ampliauit, ac pro Octingentorum millium ſummâ Duodecies HS. *taxauit, ſuppleuitq; non habentibus.*

De ſummâ Senatorij cenſus ambigua ſcriptura.

Dio diſſentit palam à Tranquillo.

Locus inſignis & notandus de Senatorio cenſu qui ſub Auguſto: quem tamen habemus nos pro parum firmo. Nam Duodecim HS. ait. at Di Caſſius duobus locis diſertè & expreſsè, Decies tātùm. Verba non pig bit me exſcribere in re tantâ. Libro LIIII. hoc ipſum Auguſti factū na rās, infit: Τάς τε ἀρχὰς ἅπασι τοῖς δέκα μυριάδων οὐσίαν ἔχουσι, καὶ ἄρχειν ἐκ νόμων δυναμένοις, ἐπαγγέλλειν ἐπέτρεψε. τοσοῦτον γὰρ τὸ βουλευτικὸν τίμημα τ πρώτην εἶναι ἔταξεν, ἔπειτα καὶ ἐς πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδας αὐτὸ προήγαγ καί τισι τῶν εὐβιούντων ἐλάττω, τότε μὲν τὰ δέκα, αὖθις δὲ τῶν πέντε καὶ εικοσ κεκτημένων, ἐχαρίσατο ὅσον ἐνέδει. id eſt: *Magiſtratum capere iis omnibu qui Quadringenta in cenſu haberent, quiq; aliàs per leges poſſent, permiſit. H enim primò cenſum Senatorium* (parum attentè Xylander, *patricium*) *conſt tuerat, quem poſteà ad Decies ſeſtertium produxit: & quibuſdam probæ vi (qui initio vel minus Quadringentis, vel poſteà Denis haberent) addidit qu ad cenſum deerat.* Iterumq; eodē libro perſeuerat in eâ ſummâ: Ἐκ δὲ τούτ inquit, ἐξέτασις αὖθις τῆς βουλῆς ἐγένετο. ἐπειδὴ γὰρ τὸ μὲν πρῶτον δέκ μυριάδων τὸ τίμημα αὐτοῖς ὥριστο διὰ τὸ συχνοὺς τῶν πατρῴων ὑπὸ τῶν πολέμ ἐστερῆσθαι. προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου, καὶ τῶν ἀνθρώπων περιουσίας κεκτημένων, ἐς πεν καὶ εἴκοσι προήχθη, οὐδ' ἔτι οὐδεὶς ἐθέλοντι βουλεύσων εὑρίσκετο. id eſt: *Exin cenſus denuò Senatorum factus. Quoniam enim primò Quadringentorum cenſus definitus, idq; reſpectu ad bella quibus paternis bonis euoluti multi: po eà tamen auctis opibus, is quoque auctus & ad Decies* HS. *productus: ægrè in repericbatur, qui ſponte Senaturiret.* En, vtrobique clarè adfirmat de M riadibus vigintiquinque. (itá computatio Græca eſt.) atque eæ ſane L tinis legitimum illud Decies efficiunt, non Duodecies quod in Tráqu li libris. Plutarchum audi in M. Antonio, pro te ſummas has æqua tem: τὰς, inquit, πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδας οἱ Ῥωμαῖοι Δεκίες καλοῦσι. *Viginquinque myriadas Romani Decies appellant & efferunt.* Igitur aut Dio in h tota re turpiter falſus, aut ſcriptura in Suetonio: quod magis cenſea ſi-

Xylandri conniuentia.

Myriades vigintiquinque drachmarū quid Latinis.

Reſcriptus Suetonius.

ſcribamque *Decies*. Nam quod idem Dio diſſentit etiam de Quadringentis (in Suetonio enim duplo numero legis, Octingenta anteà fuiſſe:) non moueor. quia Tranquillus mentem habuit in Senatorio cenſu qui receptus ante Auguſtum, quique vetus: Dio adſpexit mutationem poſt bella ciuica ab eodem Auguſto factam, ſed nouiter nec in longum. Itaq; ſubterhabuit eam Suetonius, quaſi nec fuiſſet. Haud aliter concilio. *Cõciliatus cum Dione.*

Cap. XLIII.

Feciſſe ludos ſe ait ſuo nomine quater: pro aliis magiſtratibus, qui aut abeſſent aut non ſufficerent, ter & vicies.

Ain tu? ludos tantùm quater dederit Auguſtus? Atqui terdecies conſul fuit, (omitto alias occaſiones:) quo magiſtratu coactus dare more & lege. Sanè anguſtus is numerus pro liberalitate huius Principis, quam Suetonius magnificat & omnibus prioris æui præponit. Scribo, *quater & vicies*, repetitâ eâ voce ex lineâ ſequenti. Imò ambigo, ne etiam pluriens: vt ambitio & effuſio fuit eius æui. nec ſpernã ſiquis mauolet, *quadragies*. *Creber & largus in ludis Auguſtus.* *Numerus in Suetonio pleniſſimè falſus.*

Cap. XLVI.

Italiam operibus ac vectigalibus publicis plurifariàm inſtruxit: etiam iure ac dignatione vrbi quodammodò pro parte aliquâ adæquauit.

Non eſt dubium quin illud, *quodammodò*, gloſſematium ſit, à ſtricto & Attico ſcriptore noſtro repudiandum. *Gloſſema ſublatum.*

Cap. LXIV.

Nepotes & litteras, & natare, aliáque rudimenta per ſe plerumque docuit: ac nihil æquè laborauit quàm vt imitarentur chirographum ſuum.

Scio & Romanos & Athenienſes inter gymnaſia natationem habuiſſe: ſcio prouerbium, Neque nare neque litteras. Tamen ægrè perſuadeor huic rei aut voci hîc eſſe locum. De gymnaſiis enim aut exercitiis non agitur: de inſtitutione tantùm & diſciplinâ. Et credimúſne Auguſtum tam aliarum rerum fuiſſe, vt vacare potuerit ad nepotum natationes? Cuique ſua lectio & electio: ego ſcribam, *& notare*. De ſcripturâ enim & puerilibus rudimentis ſermo eſt. itaque & litteras eos docuit, inquit, & notas. Probat quod ſequitur, de chirographo: qui nihil ad natationem. Notandi autem verbum capere etiam potes de ſcriptione per notas crebrâ Romanis. *Natatio crebra Romanis & Græcis.* *Pueri litteras & notas docentur.*

Cap. LXXV.

Solebat & inæqualiſſimarum rerum ſortes, & auerſas tabularum picturas in conuiuio venditare, incertóque caſu ſpem mercantium vel fruſtrari vel explere: ita vt per ſingulos lectos licitatio fieret, & ſeu iactura ſeu lucrum communicaretur.

Facilè capimus. nec inſcitum aut improbum aliquid in hac ſcripturâ. Niſi quod de eâ vt ambigam me facit admonitio Cl. V. Læuini Torrentij: viri non in omni re litterariâ ſolùm, ſed in poëſi (quod mihi quidem eximium eſt: qui ſcio poëtam præſtantem neminem fuiſſe ſine parte quadam vberiore diuinæ auræ) magni, vel potiùs ſummi. qui notat in probo libro eſſe, *per ſingulos lotros* non *lectos*: itemq; paulò pòſt, *comitatur*, pro *communicaretur*. Et mirum ni id rectum ſit: Lotri, inquam ſemigræcâ voce, pro lotionibus: cuius generis voces plures in vſu vulgi, *Læuini Torrentij laus.* *Diuinatio ex ſcripturâ veteri mihi orta.*

Lotio in conuiuiis reposita per singula fercula.

nec Suetonio alibi ſpretæ. Aut ſi emendatio adhibenda, legam *per ſingulos lotus*. hac mente, vt quoties mutarentur fercula & manus lauarent (vſitatum id docui II. Saturnalium) licitatio iſta ex interuallo fieret, & quemque bona ſua aut mala ſors cum fide comitaretur.

In Tiberio, cap. LX.

In quodam itinere, lecticâ, quâ vehebatur, vepribus impeditâ, exploratorem viæ primarum cohortium centurionem ſtratum humi pænè ad necem verberauit.

Prætoriæ cohortes.

Ordinem numerumque in cohortibus fuiſſe, non nego: conuenire id huic loco nego. ſcriboque, *prætoriarum cohortium centurionem*. Nam Prætoriani ſcilicet comitabantur vſquequaque Principem: ortuſque error ex epitome ſcriptionis.

Cap. LXI.

Interrogatum eum ſubitò & clarè à quodam nano adſtante inter capreas, cur Paconius maieſtatis reus tamdiu viueret?

Copriæ, pro ſcurris: fœdâ origine vocis.

Lactantius explicatus.

Alij *inter capreas*, interpretantur ſeceſſum Caprearum: imperitè. vir doctus, Capreas capit ſcurras, à laſciuiâ eius animalis & adſuetudine carpendi rodendique. acutè. at mihi *Coprias* reſtitui placeat, veram germanamque vocem. Ita enim Scurras vocitabant: quod primus nos docuit litteratorum rex Scaliger. Exempla jn iis ad Feſtum promit. quibus hoc ipſum Suetonij à me nunc adde, & alterum Lactantij lib. v. Inſtit. cap. II vbi de Cypriano noſtro: *Audiui quemdam diſertum ſanè hominem, qui eum immutatâ vnâ litterâ Coprianum vocaret, quaſi quod elegans ingenium & melioribus rebus aptum ad aniles fabulas contuliſſet*. Ita quidam libri, non *Caprianum*. & rectè. vult enim impius ille deriſor & ipſe verus Coprias inter ridicularios ſcurraſque Doctorem noſtrum ponere, quaſi qui ad fabellas Chriſtianorum relictâ Romanâ religione auertiſſet.

In Caligula, cap. I.

Conſul deinde iterùm creatus, ac priuſquàm honorem iniret, ad componendum Orientis ſtatum expulſus, cùm Armeniæ regem deuiciſſet, Cappadociam in prouinciæ formam redegiſſet.

Falſa rei lectio.

Ea reuocata ad veritatem.

De Germanico Cæſare hæc narrat. quomodo verè? Illéne Armeniæ regem deuicit? Hiſtoriam vide. ne potuit quidem: quia nuſquam tum bellum cum Armeniis, aut ſuſpicio belli. Veriſſimè & ad rem corrigo *Armeniæ regem deieciſſet*. Ita enim fuit. Vononem Germanicus regno amouit deiecitque: & impoſuit eius vicem, Zenonem Polemonis Pontici filium. ſed ſine vllâ vi aut armis, auctoritate Romanâ ſaltem, & Armeniis ipſis volentibus. Præter alios, Tacitum noſtrum vide diſtinctè & diffusè libro II. Annal. hæc narrantem.

CA

CAPVT XVIII.

Senecæ Fragmentum insigne in superstitionem veterem. multi in eo nec vulgati ritus. Igitur percursum id à capite, & emendatum, atque illustratum. Dij veterum, mixtâ formâ. Lumina iis accensa. Nomenclatores habuere. Horæ in templis nuntiatæ. Appuleius correctus in templorum velis. Salutationes deorum. Fictores, & Unctores, & Vestitores. Specula tenebant diis, strigiles, & lintea. aliaque ineptiarum veterum.

FRAGMENTA scriptorum veterum, adolescens olim (vt ferebat illa ætas) cum impetu & labore collegi. quæ distinxeram classe quadruplici. Oratorum, Historicorum, Poëtarum, Miscellorum. Inter Miscellos præcipuum Varronem posueram. Atque hæc non in meum solùm usum, sed publicum: nisi visum aliter ἀφίλῳ cuidam φίλῳ fuisset, qui cœptum hoc omne meum turbauit. non fraude, ne erres; sed (dicam verè & fortiter, etsi parum comiter) turpi furto. Heu iuuentus! quàm illi facilis ab iis, qui scelera sua velant & tegunt veste aliquâ doctrinæ! Parit enim hæc admirationem: illa amorem: iste fidem. Mihi id factum, non diffiteor: & amicus audiui iis, quorum ingenium longè à meo discertebat, quique seorsim ibant à probo more isto & ore. Inter eos Autolycus ille (latêre enim eum patior, etsi me non latet) qui, præter alias fraudes, partem Fragmentorum eorum è domo meâ abstulit, malâ & tenace manu. Abstulit etiam vnà animum in cœpto opere pergendi: quia & difficilis instauratio iacturæ eius mihi visa; & posteà intellexi Ianum nostrum Dousam eumdem laborem seriò elaborasse. cui non vnâ caussâ cedo. Amorem adspicio? ipsi & famæ eius ante meam faueo. Ingenium, doctrinam, iudicium? hæc quoque meis præpono, aut certè compono. & libens, non hîc solùm, sed in omni litterario isto cursu, vegeto huic & valenti athletæ, fessus ipse ac languens, lampadem meam trado. Sed, quod institui, in congerie eà multâ Fragmentorum, memoriâ teneo Senecæ vnum infuisse, quod iamtum valdè mihi placitum acumine, prudentiâ, libertate. addo, & granditate: quia longum & diffusum, & sententiarum ac rituum plenum. Placet adeò etiamnunc, vt Electa nostra hac velut gemmâ ornatum iri censeam: sic tamen, si polimen aliquod à me accipiat & candidiorem velut lucem. Exstat in Augustini sexto De Ciuitate: cuius verba vnà cum ipsis Senecæ paulò diffusiùs adscribam, vel ad continuanda fragmenta ea, vel etiam interpretanda. Sic igitur Antistitum ille antistes: *Conatus meus & cœptus in Fragmentis colligendis.* *Qui furto interruptus.* *I. Dousa laus.*

ANNÆVS *Seneca, quem nonnullis indiciis* (quibus ô Augustine? illine Epistolarum ad Paulum? Suspicamur id te suspicatum. sed frustrà: quia vanæ illæ, & ab inscito impostore: & bonis sane humeris Hieronymus, qui admisit & habuit fidem. Tamen quid indiciis opus? aquâ & aëre isto liquidius est, comparem ætate Senecam Apostolis fuisse, & vixisse *Falsæ Epistolæ Pauli ad Senecam.*

Claudij ac Neronis æuo) *inuenimus Apostolorum claruisse temporibus, in eo libro quem contra superstitiones condidit, multò copiosius atque vehementius reprehendit ipse ciuilem istam & vrbanam Theologiam, quàm Varro Theatricam atque fabulosam. Cùm enim de simulacris ageret,*

I. Fragmentum. ,, *Sacros, inquit, immortales inuiolabilésque deos in materiâ vilissimâ atque*
,, *immobili dedicant. Habitus illis hominum, ferarumq́, & piscium; quidem*
,, *verò mixto sensu diuersis corporibus induunt. Numina vocant, quæ si*
,, *spiritu accepto subitò occurrerent, monstra haberentur.*

Deinde aliquanto pòst, opposuit sibi quæstionem, & ait:

II. ,, *Hoc loco dicet aliquis, Credam ergo cælum & terram deos esse? & supra Lu-*
,, *nam alios, infra alios? Ego feram aut Platonem, aut Peripateticum Strato-*
,, *nem, quorum alter fecit deum sine corpore, alter sine animo?*

Et ad hoc respondens,

III. ,, *Quid ergo tandem? veriora tibi videntur T. Tatij, aut Romuli, aut Tulli*
,, *Hostilij somnia? Cluacinam T. Tatius dedicauit deam; Picum Tiberinumq́*
,, *Romulus; Hostilius Pauorem atq; Pallorem, teterrimos hominum adfectus:*
,, *quorum alter mentis territæ motus est, alter corporis, nec morbus quidem*
,, *sed color. Hæc numina potiùs credes, & cælo recipies?*

De ipsis verò ritibus crudeliter turpibus, quàm liberè scripsit?

IV. ,, *Ille, inquit, viriles sibi partes amputat: ille lacertos secat. Vbi iratos deos*
,, *timent, qui sic propitios merentur? Di autem nullo debent coli genere, si*
,, *& hoc volunt. Tantus est perturbatæ mentis & sedibus suis pulsæ furor,*
,, *vt sic dij placentur, quemadmodum ne homines quidem sæuiunt. Teterrimi*
,, *& in fabulas traditæ crudelitatis tyranni, lacerauerunt aliquorū membra:*
,, *neminem sua lacerare iusserunt. In regiæ libidinis voluptatem castrati*
,, *sunt quidam, sed nemo sibi ne vir esset iubente domino manus intulit. Se*
,, *ipsi in templis contrucidant, vulneribus suis ac sanguine supplicant. Sicui*
,, *intueri vacet, quæ faciunt quæq́; patiuntur, inueniet tam indecora hone-*
,, *stis, tam indigna liberis, tam dissimilia sanis; vt nemo fuerit dubitaturus*
,, *furere eos, si cum paucioribus furerent. Nunc sanitatis patrocinium, in-*
,, *sanientium turba est.*

Iam illa quæ in Capitolio ipso fieri solere commemorat & intrepidè omnino co-arguit, quis credat nisi ab irridentibus aut furentibus fieri? Nam cùm in sacris Ægyptiis Osirim lugeri perditum, mox autem de inuento magnum fuisse gaudium derisisset,

V. ,, *Huic tamen, inquit, furori certum tempus est. tolerabile est semel in anno*
,, *insanire. In Capitolium perueni. pudebit publicatæ dementiæ, quod*
,, *sibi vanus furor adtribuit, officij. Alius numina Deo subiicit, alius ho-*
,, *ras Ioui nunciat, alius lictor est, alius vnctor, qui vano motu brachio-*
,, *rum imitatur vngentem. Sunt quæ Iunoni ac Mineruæ capillos dispo-*
,, *nant; longè à templo non tantùm à simulacro stantes, digitos mouent or-*
,, *nantium modo. Sunt quæ speculum teneant, sunt quæ ad vadimonia sua*
,, *deos aduocent, sunt qui libellos offerant & illos causam suam doceant.*
,, *Doctus archimimus senex iam decrepitus, cottidie in Capitolio mimum*
,, *agebat; quasi dij libenter spectarent, quem homines desierant. Omne illic*
,, *artificum genus operantium dis immortalibus desidet.*

E

t paulò pòst:

„ *Hi tamen, inquit, etiamsi superuacuum vsum, non turpem nec infamem* VI.
„ *deo promittunt. Sedent quædam in Capitolio, quæ se à Ioue amari pu-*
„ *tant: nec Iunonis quidem, si credere poëtis voles, iracundissimæ respe-*
„ *ctu terrentur.*

ianc libertatem Varro non habuit; tantummodò poëticam Theologiam repre-endere ausus est, ciuilem non ausus est, quam iste concîdit. Sed si verum at-ndamus, deteriora sunt templa vbi hæc aguntur, quàm theatra vbi fingun-r. Vnde in his sacris ciuilis Theologiæ has partes potiùs elegit Seneca sapien-, vt eas in animi religione non habeat, sed in actibus fingat. Ait enim:

„ *Quæ omnia sapiens seruabit tamquã legibus iussa, non tamquam dis grata.* VII.

t paulò pòst:

„ *Quid quòd & matrimonia deorum iungimus? & ne piè quidem, fratrum* VIII.
„ *scilicet & sororum. Bellonam Marti collocamus, Vulcano Venerem, Ne-*
„ *ptuno Salaciam: quosdam tamen cælibes relinquimus, quasi conditio defe-*
„ *cerit. præsertim cùm quædam viduæ sint, vt Populonia vel Fulgora, &*
„ *diua Rumina: quibus non miror petitorem defuisse.*

„ *Omnem istam ignobilem deorum turbam, quam longo æuo longa supersti-* IX.
„ *tio congessit, sic, inquit, adorabimus; vt meminerimus cultum eius magis*
„ *ad morem quàm ad rem pertinere.*

n fragmenta, & quidem tota. Iuuit enim describere: atque vtinam ura! Nam quid non solùm liberius, sed melius, acutius, prudentius otuit, in impiam illam pietatem? Et si non vagus aut vanus tibi sen-s; habebis, Lector, quod huic etiam æuo seruiat: quo religionum, vt dicam, thyrso percussæ, bacchantur ac gallantur multorum mentes. d vt maneam in meo circo: promit hæc Augustinus è libro Senecæ uem contra Superstitiones scripsit. Qui, vt optima pleraque, periit: d memoria tamen eius apud Tertullianum etiam, in Apologetico hoc lut auctoritatis firmæ telum intorquentem contra Gentes. *Infrendite,* iquit, *inspumate; iidem tamen estis qui Senecam aliquem pluribus & maiori-bs de Superstitione vestrâ perorantem reprehendistis.* Vbi scripsisse Docto-m magnum censeo, *aliquampluribus:* quâ formâ & coniunctione in pulleio, imò & in Ciceronis Verrinis lego, *aliquammultos.* Et alludere idem Tertullianus ad hunc titulum videatur. non tamen nego, quin ribus locis imò libris hoc argumenti genus tractarit Annæus. præser-m in Exhortationibus: quas Lactantius aliquotiens nominat, & addu-t sententias haud dispares istis. At Fragmenta ipsa ordine videamus.

Seneca liber De Superstitione.

Tertullianus per-uiam emẽdatus.

Fragm. I.

Quidam verò mixto sensu, diuersis corporibus induunt.

Ibri veteres, *mixto sexu.* quod haud improbo, quasi è mare & fæmi-n compositi quidam diui: vt Hermathenæ, Hermeracles. *Mixto sensu* tamen præferam, vt velit deos componi & misceri ex hominibus simul risque, & animantibus quibus diuersi sensus. Quod in * picturâ & fi-râ stultissimè receptum illis scimus.

Dij mixti sexu, aut sensu.

* Adi Epistolicas nostras, lib. I. epist. XX.

Fragm. III.

uorũ alter mẽtis territæ motus est, alter corporis: nec morbus quidẽ, sed color.

Si,attendis, omnino ex subiectâ sententiâ, vtrobique aut *motus*, scribendum, aut *morbus*. atque illud potiùs.

Fragm. IV.

Vbi iratos deos timent, qui sic propitios merentur?

Ridicula pietas sese cædentium.

Acutè. nec alius Quinctiliani prisci illius & Attici (ita me iudice audiet) declamatoris sensus, in Fanatico: *Istud si deus cogit, iratus est.*

Ibidem.

Sed nemo sibi ne vir esset, iubente domino, manus intulit.

Mallem, *lubente animo*. Nam vt à dominis quidam ad id adacti, cur per negemus?

Fragm. V.

Alius numina deo subiicit.

Cerei in tẽplis accensi.

Legebam, *lumina*. & carpi censebam eos, qui cereos lychnosque passim clarâ luce accendebant in templis. Lactantius libro VI. *Mactant hostias deo, tamquam esurienti; profundunt vina, tamquam sitienti; accendunt lumina, velut in tenebris agenti.* At liber vetus & bonus, quem nactus sum e dissipatâ bibliothecâ Batauâ Egmundanâ, refert, *nomina*. & vide num occultior ritus sit, tamquam diis adstiterint sui nomenclatores, qui salutantium siue adorantium nomina velut nesciis ingererẽt: ambitione videlicet & ritu qui inter proceres Romanos. Mihi hoc adsidere ineptiis iis videatur, quæ sequuntur.

Diis nomẽclatores sui

Ibidem:

Alius horas Ioui nunciat.

Horæ iis acclamatæ.

Ita enim mos passiuè apud alios etiam deos. Martialis de Iside: *Nunciat octauam Pariæ sua turba iuuencæ*. Appuleius libro XI. de eâdem: *Ac dum valuis candentibus reductis in diuersum, deæ venerabilem conspectum apprecamur, & per dispositas aras circumiens sacerdos rem diuinam procurat, supplicamentis sollemnibus de penetrali fonte petitum spondeon libat: rebus rite consummatis, inchoatæ lucis salutationibus, religiosi primam nunciantes horam perstrepunt.* Quo loco obiter legendum moneo, *dum velis candentibus* fide scripti mei libri. Et sanè vela fuisse scimus ante sanctiores aras statuasq; (etiam apud Iudæos) quæ adduci solitum & reduci. Idem Milesius scriptor, de se initiato: *Sic ad instar Solis exornato, & in vicem simulacri constituto, repentè velis reductis, in aspectum populi errabam.* Quin & Christianorum templis similis ornatus. Paulinus Nolanus:

Appuleius correctus.

Vela oppansa aris aut statuis

Aurea nunc niueis ornantur limina velis.

& alibi in VI. Natali Felicis. Ita enim & hæc ex eodem meo codice emendo. Ceterùm solemnes salutationes has deorum, vt multa, è tenebris eruit Ios. Scaliger notis in Tibullum: quibus appositè hunc è Senecâ locum addes, & alterum ex Epistolâ XCVI. *Vetemus salutationibus matutinis fungi, & foribus assidere templorum. humana ambitio istis officiis capitur: deum colit, qui nouit.* Sed pergo in Fragm. eod.

Salutationes matutinæ deorũ.

Alius lictor est, alius vnctor.

Fictores deorum.

Displicet hìc lictor. scribo, *fictor*. Id enim nomen inter officia diuina. In lapidibus legi: DISCIPVLVS. FICTORVM. PONTIFICVM. Item FICTOR. V. V. id est, Virginum Vestalium. alibi: FICTORES. PONTIFICVM

[ ]IFICVM. Quid fuerint, Isidorus explicat apertè simul & ad nostram [m]entem apte: *Fictor*, inquit, *à componendo & fingendo, velut qui capillos [m]ulierum linit & pertractat, vngit & nitidat*. Nam aliàs Fictor Latinis, [q]ui Græcis Plastes: notione magis vulgari. Agnoscit autem has easdem [v]anitates in deorum cultu etiam Artemidorus libro II. cap. XXXIV. περὶ [θ]εῶν τιμῆς. Ait: ἐκμάσσειν δὲ θεῶν ἀγάλματα, ἢ καθαίρειν, ἢ ἀλείφειν, ἢ σα[ρ]οῦν τὰ πρὸ τῶν νεῶν καὶ τὰ πρὸ τῶν ἀγαλμάτων, ἢ μαρτυρηκέναι τι εἰς αὐτοὺς [ἐκ]είνους τοὺς θεοὺς σημαίνει. Sed & Vestitores suos diis fuisse, Iulius Fir[m]icus me docet libro III. *Mercurius*, inquit, *cum Venere in tertia ab horo[sco]po loco, faciet vestitores deorum*.

Quid fuerint.

Vestitores deorum.

Ibidem:

Sunt quæ speculum teneant.

[ ] signis nec vulgò nobilis hic ritus. Speculum autem diis præsertim fæ[m]inis tenebant ostendebantque, quasi ad inspiciendum explorandum[q]ue satísne cultæ. Seneca ipse in Epistolis: *Vetemus lintea & strigiles Ioui [fer]re, & speculum tenere Iunoni*. Vbi lintea & strigiles ad balnea scilicet [re]feres, quasi lotione quoque Ioui vsus. Appuleius de hisdem speculis [be]nè illustrat, Milesiar. XI. De pompâ Isidis: *Mulieres*, inquit, *candido [s]plendentes amicimine, verno florentes coronamine, quæ de gremio per viam, [q]uà sacri incedebant comitatus, solum sternebant flosculis. aliæ, quæ nitentibus [spe]culis pone tergum reuersis, venienti deæ obuium commōstrarent obsequium*.

Specula iis ostensa, ad cultum.

Strigiles adhibitæ ad frictum: lintea ad extersum.

Ibidem:

Sunt quæ ad vadimonia sua deos aduocent.

[Im]mò, *qui*. nec viros ab his nugis excernamus: quorum vadari certè est, [&] hæc forensia obire, non fæminarum.

Ibidem:

Doctus Archimimus senex iam decrepitus.

[U]ne Docti adiectio conueniens Mimo? non meo sensu: putemque no[m]en certi hominis fuisse, & scribendum *Docimus Archimimus*, aut *Docio*. [M]emoria non semper mihi prompta: tamen lectum simile aliquod mi[hi] nomen confuse mihi est in mente. In iisdem etiam verbis lego, *se[ne]x, imò decrepitus*.

Archimimi nomen latens.

Fragm. VI.

Etiamsi superuacuum vsum, non tamen turpē nec infamem deo promittunt.

[I]llud mutem: &, *deo promunt*. tamen verius censeo.

Fragm. VIII.

Quibus non miror petitorem defuisse.

[L]ege sententiam iacentem interrogandi notâ, & scribe, *mirer*. Nec plu[r]a ad hos ritus: in quibus perclara imago vanitatis & erroris prisci; à quo [q]uantum beneficium est, quod eripuit nos melior ille deus?

CA-

Capvt XIX.

In Floro complura ab ingenio aut à libro emendata. Subrecti vel surrecti vox. Lucilius correctus & explicatus. Vmbri veteres Italiæ incolæ. Remos detergere, nauticum verbum. Postpositio copulæ notata, & Agellij firmatæ scripturæ veteres. Perses rex è templo receptus. Plebs hereditatis iure poscebat agros & notæ plures.

ANNÆVS Florus, etsi acrium aliquot Criticorum manus subiit, non effugiet tamen meas. Medicinam à me aliquot locis accipiet, aut quis scit si nouas plagas? Verè enim anceps nostrum auxilium, imò sæpe præceps: & conuenit illud Homeri in ista,

Φάρμακα πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά.

Libro I. cap. XIII. De Gallis:

Hi quondam ab vltimis terrarum oris, cùm cingerentur omnia Oceano, ingenti agmine profecti.

Oceanus magnus, terras circumfluus. Liber scriptus qui apud me, hîc melior; *ab vltimis terrarum oris & cingente omnia Oceano*. Magnum enim hoc nostrum mare intellegit, omnique circumfluum.

Cap. XVI. De Caudinæ cladis detersâ ignominiâ.

Et vltionem flagitans miles, Papirio duce, (horribile dictu) subiectis ensibus per ipsam viam ante pugnam furit.

Subrecti enses. Lege, *subrectis:* & acrem ardorem hinc militis pugnaturientis percipie. Liuius in eâdem re scripserat: *Strictis ante pugnam gladiis*. Eadem vo restituenda Lucilio, in hisce versibus,

Subiectum mœtinum, siue Phallus.

Nam quid mœtino subrectóque huic opus signo?
Vt lurcaretur lardum & carnaria patrum
Furtim conficeret.

non, vt viri docti etiam edunt, *subiectóque*. Nam subrectum illud signum res turpicula est; quæ appendi contra fascinum solita. Plinius: *Cont fascinationes in remedio sunt Satyrica signa*. Satyri nimirum picti & fi

Id contra fascinum. semper, rebus iis surrectis: sicut & Hermæ illi viales aut hortenses. Macrobius lib I. *Plerumque etiam simulacra Mercurij quadrato statu figurantur, solo capite insigniti, & virilibus erectis*. Hoc diduxi: quia doctissim

*Lib. XVII Aduers. cap. XXII. *Turnebo hîc nubecula: qui Mutinum etiam interpretatur in illis versibus, silentij deũ. At nos ex Festo & Arnobio longè aliũ eum scimu

Cap. XVII.

Hactenus populus Romanus bellum cum singulis gentium: mox aceruati, tamen sic quoque par omnibus. Etruscorum duodecim populi in id temp incitati, antiquissimus Italiæ populus Samnitium, reliqui in excidium Romani nominis repentè coniurant.

Expletus Florus. Hæc confusa, mutila, partim falsa. Corrigo & expleo à meo libro, *Etruscorum* XII. *populi, Vmbri in id tempus intacti antiquissimus Italiæ populi*

Sam-

amnitium reliqui in excidium, &c. Omnino enim inserendum id de Vmris, qui intacti, & vt Liuius in hac ipsâ re ait, *integri à cladibus belli:* non item Etrusci aut Samnites. Sed & iidem Vmbri rectè antiquissimus Italiæ populus: quod & Dionysius non abnuit, libro primo.

Eod. cap. de Fabio Maximo in Etruscos pugnante:

Nam subitò inconditos atque palantes aggressus est, captisq; superioribus iugis in subiectos suo more detonuit.

Quid illud, *suo more?* An sæpiùs id à Fabio factum? Parum aptum, & vanum est: scripserimque, *Iouis more.* Spectauit enim ad Detonandi verbum: & certè sequitur, *Ea namque species fuit illius belli quasi in terrignas è cælo ac nubibus tela mitterentur.* Itaque omnino cum Ioue eum comparare voluit, & quidem gigantes ex alto attonante. *Subtilior in eodem diuinatio. Fabij cum Ioue comparatio.*

Cap. XXII.

Cum Senatu quoque de æquo bonóque certatum est: adeò vt relictis sedibus solitudinem & interitum patriæ suæ minarentur.

Certamina inter Senatum & plebem, at non de æquo & bono. Scribe cum meo libro, *Cum Senatu quoque vehementiùs æquo bonóque certatum est.* id est, acrius quàm æquum bonumque esset. *Vehementiùs æquo certatum.*

Libro II. cap. II. De pugna Duilij nauali:

Prælij verò fama mirabilis, cùm illas celeres volucrésque hostium naues, hæ graues tardæq; comprehenderent. Longè illis plus nauticæ artis, detorquere remos, & ludificari fugâ rostra. Iniectæ enim ferreæ manus, machinæq; aliæ, ante certamen multum ab hoste derisæ.

Locus non semel vitiosus. Primùm lego, *prælij verò forma mirabilis.* non *fama.* De ipsâ enim imagine habituque pugnæ loquitur, non de rumore. Deinde ex prisco libro, *longè illis nauticæ artes.* omnino eleganter. Procul, inquit, Pœnis maritimæ suæ artes & sine vsu, contra vim fortunamque Romanam. Genus dicendi elegans, huic nostro infrà iteratum, & in Cæsare etiam corruptum, lib. I. *Longè iis fraternum nomen populi R. afuturum.* scribendumque, *futurum.* Postremò iterùm è coniecturâ, *detorquere remos.* Quid enim artis in detorquendis remis? nec sanè legi. At detergêre, nautica & maritimâ phrasi, nimis crebrò. quod non aliud, quàm transuersæ nauis hostilis cum impetu & transcursu remos perfringere, auferre, & velut puram ab iis reddere. quâ formâ Detergere palmites, scriptum Columellæ: Detergere pinnas muri, Liuio. Cæsar de Massiliensibus: *Pluribus nauibus adoriri singulas, aut remos transcurrentes detergere, si possent, contendebant.* Liuius XXXVI. *Duæ regiæ vnam circumsistunt, & ab vtroque latere remos detergent.* & exempla obuia. *Longè illis artes. Cæsar correctus. Detergere remos.*

Ibidem:

Metello igitur Consule, spirantibus altius Pœnis & reuerso in Siciliam bello, apud Panormum sic hostes cecîdit, vt ne amplius ea insula concitaretur.

Vetus, *vt nec amplius eam insulam concitarent.* ego, *cogitarent*, rectũ censeo.

Cap. VI. De Fabij legati animosâ voce & facto in curiâ Carthaginiensium:

Quæ, inquit, mora est? Fabius. in hoc ego sinu bellum affero & pacem. vtrum eligitis, vtrum placet, sumite. Cúmque succlamatum esset, &c.

Circumcisus Florus. Multò breuius & concinnius noster; *in hoc ego sinu bellum pacémque porto. vtrum eligitis? Cumq; succl.*

Ibid. De liberali studio Romanorum in patriam:

Opes suas libens Senatus in medium protulit, nec præter quod in bullis, cingulis, atque anulis erat, quidquam sibi auri reliquêre.

Nō aurum in Senatorū cingulis. Apage aurum cingulare non hoc Romanum. Scribe, *singulis atque anulis.* Augustinus III. De Ciuitate Dei, hac ipsâ in re: *Præter singulos anulos aureos singulásque bullas, miserabilia dignitatis insignia, nihil sibi auri Senatus ipse reliquit.* Corrumpendo loco transpositio illa copulæ fuit, priscis tamen vsitata, & per me nunc reuocanda. In Agellio lib. I. cap. II. *Totiúsque villæ venustate, aquis vndique, canoris atque auibus personante.* In eodem, libro XIX. cap. I. *Nihil de periculo, de sæuitiâ atque remissum.* Et cap. IX. *Poculis mox, sermonibus atque tempus fuit.* Quæ tamen omnia mutant contra libros & corrumpunt. Atqui in vetere etiam lege Mamiliâ clarè: *Municipibus, eis atq; in quorum agro id factum erit.* Notet, atque imitetur iuuentus.

Copula, Atq;, trāsposita aut postposita. Agellij lectiones firmatæ, quas temerè sollicitant.

Ibidem:

O populum dignum orbis imperio, dignum omnium fauore & administratione hominum ac deorum!

Vetus, *admiratione hominum.*

Cap. VIII. De bello Antiochico:

Hoc velut sidere Asiatici belli mota tempestas, & maximus regum conuentus fortiter indicto bello, cùm ingenti strepitu ac tumultu mouisset ex Asiâ ocia & luxus tamquam victor agitabat.

Vetus, *indixisse bellum.* ex quo scribo, *maximus regum contentus fortiter indixisse bellum.* sententiâ planâ & verâ. Non enim tam gessit bellū, quàm mouit.

Cap. X.

Gallogræciam quoque Syriaci belli ruina conuoluit. Fuerant inter auxilia regis Antiochi. An fuisset cupidus triumphi Manlius, an eos visos simulauerit, dubium. certè negatus est victori triumphus, quia caussam belli non approbauit Senatus.

Distinctione & correctione sententiam totam expedio: *Fuerint inter auxilia regis Antiochi, an fuisse cupidus triumphi Manlius ac eos visos simulauerit, dubium.* Rêne ipsa auxiliatores Antiocho fuerint, inquit, a famâ tantùm & sermone Manlij, ambigitur.

Cap. XII.

Multò vehementiùs sub hoc Macedones, quàm sub patre consurgunt. Quippe Thracas in vires suas traxerant. Atque ita industriâ Macedonum viribus Thracum, disciplinam Macedonicam temperauere.

Auctus Florus. Plenius veriusq; ista meus codex: *Atque ita industriam Macedonum viribus Thracum, ferociam Thracum disciplinâ Macedonum temperauere.*

Ibidem, de Capto Perse:

Sed ne reuerentior captæ maiestatis alius Paullo fuit. cùm in conspectum venisset hostis, in templum recepit, & in conuiuiis adhibuit, liberosq; admonuit suos vt fortunam cui tantum liceret reuererentur.

Falsa rei lectio. Aliquantisper anxium me habuit locus. Quomodo enim in templum receptus Perses? quod nemo tradidit: imò omnes contrà, in tabernaculum

um Paulli deductum & in castra. Vetus liber, *receperat*, non, *recepit*. ex uo occasio mihi bellæ coniecturæ: *cùm in conspectum venisset hostis (nam mplo receperat) & in conuiuiis*, &c. Atque hæc ipsa res est. Perses in tem-um confugerat. inde ab Octauio eductus, & ad Paullum in prætorium erductus, eodem die conuiuio comiter adhibitus, & ceteri honores ha-iti. Liuium ac Plutarchum vide. *Submota per coniecturam probam. Perseus templo Samothracum eductus.*

Cap. xv. De Carthaginis incendio:

Quod domibus ac templis suis sponte hostes immiserant, vt quatenus vrbs eripi Romanis non poterat triumphis, arderet.

cumen & lucem sententiæ reddo: *quatenus vrbs eripi Romanis non po-rat, triumphus arderet.* Carthaginienses, inquit, sua ipsi templa ædesque cenderunt: vt quoniam vrbs eripi iam Romanis non poterat, saltem strumenta triumphi & prædam ne haberent. *Acuta sententia reposita.*

Libro III. cap. v. De Bellis Mithridatæis.

Ictum cum Ponticis fœdus. recepit [Sulla] Bithyniam à rege Nicomede, ab Ariobarzane Cappadociam. ac sic erat Asia rursus nostra, vt cœperat.

Hæc manifestè παρὰ ἀλήθειαν καὶ ἱστορίαν. Scribe verò, *recepit Bithyniam à ge Nicomedes, Ariobarzanes Cappadociam.* Non enim Sulla aut Romani, ciis regibus & eo bello benè meritis, auita regna extorserunt; sed con-à, Mithridati erepta reddiderunt. Appianus, Plutarchus, & alij, clarè hoc ipso fœdere Sullano. *Florus ex historiâ emendatus.*

Ibidem, De Pompeio:

At in Septemtrionem Scyticum iter tamquam in mari, stellas secutus, Colchos cecîdit.

ptimè liber scriptus, *tamquam in mari, secutus stellis*. quasi vagum illud ignotum Romanis iter ad stellas direxerit, vt cursum nautæ. Et sta-m, *excîdit*, pro *cecîdit*. Vulgata lectio obscura & cum fluctu. *Sequi iter stellis.*

Cap. VI.

psas Propõtidis fauces Porcius Cato, sic obditis nauibus, quasi portã obseruauit.

ego illustri imagine, *obditis nauibus quasi portâ, obserauit.* *Similitudo pulchrè significans.*

Cap. XIIII. De seditionibus agrariis:

Reduci plebs in agros vnde poterat, sine possidentium euersione? qui ipsi pars populi erant. Et tamen relictas sibi à maioribus sedes ætate quasi iure hereditario possidebant.

on ea mens Flori defensum euntis possessores. attẽde. sed contrà quid o eiectâ plebe dici posset, adiecit. Itaque veteri libro rectè abest τὸ *æta-* quo duce coniicio deinceps, *hereditario iure poscebant*. Plebs scilicet ude, vi, pecuniâ potentium eiecta agris, &, vt ipse capite sequenti lo-itur, laribus focisque exsul; sedes veteres à maioribus relictas, vt he-ditatem, repetebat. *Plebi in agris hereditarium ius.*

Cap. XVIII.

Ipse Iulius Cæsar exercitu amisso, cùm in vrbem cruentus referretur, miserabili funere mediam etiam vrbem peruiam fecit.

Se de Iulio hæc verè, siue potiùs de Rutilio (nam alij Annales aliter:) tamen de peruiâ vrbe facta haud conuenit. Omnino lego, *vrbem permã-fecit*, compulsis vocibus quæ male diductæ. *Voces duæ in vnam contractæ.*

Lib. IIII. cap. I. De coniuratione Catilinæ:

Tanti sceleris indicium per Fuluiam emersit, vilissimum scortum sed parricidij innocens. Tum Consul, &c.

Vetus, *sed patriciis innocens*. Lego, *patriciis innocentius. Consul,* &c.

Cap. II.

Numquam imminentis ruinæ manifestiora prodigia. fuga victimarum examina, insignes interdiu tenebræ.

Auctore libro, *examina insignis*, verissimè.

Ibidem:

Photinus atq. Ganymedes, diuersi per mare, & transfugio, & morte cõsumpti.

Egregiè idem liber, *diuisa per mare, & terras fugâ, morte consumpti.*

Ibidem:

Quínam ille horror, cũ eodẽ tempore fluctus, procellæ, armamẽta confligerent.

Expletus Florus. Noster codex, *procellæ, viri, naues, scemẽta, confligerent?* optimè. sic tamen vt, *elementa*, restituam, pro spurcâ eâ Scementorum voce.

Ibid. de nece Iulianâ.

Nec diutius dilatio donata est. sed Brutus, Cassius, aliiq; patricij, consenserunt in cædem Principis.

Falsa adsertio remota. Patriciine? Atque Cassius ipse quem nominas, & plerique coniurati alii è plebeiis. Emendo, *aliiq; patrum*. E Senatu enim dumtaxat fuisse eos significat, non è patriciis.

Cap. vlt.

Astures per idem tempus ingenti agmine à montibus suis descenderant. nec tenuêre suos, vt barbari impares: sed positis castris apud Asturum flumen trifariã diuiso agmine, tria simul Romanorum agmina inuadere parabant.

Proba è libro emendatio. Longè diuersa libri mei lectio, & palàm probior: *nec temere sumpta, vt barbaris, spes: sed positis castris*. Non hæc descensio temeritatis fuit, inquit, quæ agnata barbaris: sed consilij & astutiæ. cum effectu quidem, nisi proditio interuenisset. Sed facio finem, cùm pluria sanè habeam in hunc scriptorem; verùm hæc ipsa nónne nimia? quibusdam scio, qui ad Capita ista paulò pleniora nauseant & fastidiunt, ipsi rerum vacui. Quibus Critice hæc in speciem est, non in vsum: qui in multas areas pedesque diuidant vnicum hunc agellum. At me diffindere & partiri hæc talia iam piget tædetque: admetiar ea potiùs perticis, imò iugeribus totis. Tibi autem, Lector, quantulum est, adnotare hæc ad oras tui libri? Laborem certè quærendi, cogitandi, nonnihil minuit tibi labor noster.

CAPVT XX.

M. Ciceronis obscuro loco fax prælata. Quis Fænicularius campus? & Strabo strictim emendatus.

AMBVLABAM otiosè domi sub meridiem. occupauit me Andreas Schottus insignis iuuenis, & Da operam magister, inquit: nubes mihi ænigmatis est in Ciceronis hisce verbis, quam sol ille Galliæ Turnebus pellere conatus non pellit. Verba ecce è lib. XII. ad Attic. Epist. I.

Scribe quæso quid referat Celer egisse Cæsarem cum candidatis. vtrùm ipse in Fæniculariam, an in campum Martium cogitet?

Quæ Turnebus nimis profectò frigidè & errabundè interpretatur, quasi allusio hîc ad fænus vsurasque. Sententiam autem esse, Scribe quæso vtrùm Celerius profitendi nomen suum inter candidatos impetrarit, an potiùs depositâ ambitionis omni curâ redire cogitet ad suum fænus. Symeonem etiam Bosium consului, magnum virum & Epistolarum istarum lucidam plerumque facem: at hîc silet. Tu quid iuuas? quid censes? Ego ad eum subridens. Ita me captas? inquam. an censes, vt cum Platone dicam me esse λόγων θύλακον? Tamen hîc non capies, & è tenebroso loco me emergam bono & fido duce. Is Strabo est, quo solus, vt opinor, euoluet tibi hoc inuolutum. Scribit lib. IIII. in Hispaniæ designatione, de viâ quadam: φέρεται δὲ ἐπὶ Ταρράκωνα, ἀπό τε τῶν ἀναθημάτων τοῦ Πομπηΐου διὰ τοῦ Ἰουγαρίου πεδίου καὶ Βετέρων καὶ τοῦ Μαραθῶνος καλουμένου πεδίου τῇ Λατίνῃ γλώττῃ, φύοντος πολὺ τὸ μάραθρον. id est: *Fert autem hæc via Tarraconem versus à Pompeij Tropæis, per campum Iugarium, & Vetera, & qui Latinâ linguâ Fænicularius campus dicitur, à copiâ Fæniculi quē gignit.* Pulsa tibi omnis nubes, si legis hæc oculo non conniuente. Nam loca aliquot nota & nobilia nominat, in queîs crebrò exercitus Romani, ideoq; Romana iis etiam nomina: interq; alios Fænicularium hunc campum. Clara igitur Ciceronis mens, Scribe quid Celer de Cęsaris consiliis dixerit. vtrùmne in Campum Martium cogitet ad comitia, an in Fænicularium (id est, in Hispaniam) & ad reliquias belli? Turnebum autem θεοείκελον ἄνδρα, vt Homericum epithetum est, sine contumeliâ dimittamus: mirati potiùs, quomodo à Fænore Fænicularium deriuarit, quàm irati. In Strabone etiam, μαραθρηνοῦ leges scilicet, non quod vulgatum.

Turnebi, non recta interpretatio.

Fænicularius campus in Hispaniâ.

CAPVT XXI.

Pro Appuleio aliquid dictum contra aures & mentes nimis teneras. Occultos in eo versus agnosci. Emendatus ipse plurifariàm. Repigrandi verbum erutum, & Antelucio: Medicifici, & Fæminal. Dea Syria. Detrux, noua vox. Circumsecus. Voti compotire. Histricus decor. Degere, pro minuere.

De Appuleio non sum nescius quid vulgus hodie sentiat, & quid melior doctorum ordo. Iacet apud illum, stat vigetque apud istos, hoc saltem talo, quòd nugarum illum ludum temperet ac misceat crebro velut sale priscæ ac reconditæ doctrinæ. Doctrinæ, in moribus dico & in verbis. Nam stilum eius quod ineptum esse volunt: fatebor in parte, (nec enim asperitatem illam & horrorem quæsitæ dictionis vsquequaque excuso.) sed tamen doctè ineptum, & è quo multa bona selectaque hauriat, bonæ selectæque mentis Lector. Verba non pleraque omnia proba? propria? phrasis non sæpè florida? metaphoris & imaginibus amœna? mihi sic videtur: etsi in vniuerso orationis filo, scabrum illud

In Appuleio occultior sæpè doctrina.

Verba selecta, fortasse nimis.

& ex adfectatâ nimis antiquitate horridum, radit sæpè & lædit meas au-res. Sed hîc quoque duo ei patrocinantur, Patria & Argumentum. Ortu enim Afer fuit: quibus velut insitum in sententiis inuentionibusque acutis esse: asperis durisque, in sermone. Iam argumentum miscellum ei est, & satyricum. quod amat hunc cultum, quæsitum, pinguem, & squallenti quodam auro. Varronis Fragmenta è Satyris videant & etiam examinent. reperient ea haud longè esse à Milesiis istis Punicis, & inculti cultus stilo. At non defendendi scriptoris eius, sed leuiter & breuiter emendandi institutum est: atque hoc iam igitur ago.

Afri vulgo in scribendo acuti & asperi.

Satyris sua quædam dictio.

Ait libro I. De Asino:

Eadem amatoris sui vxorem, quòd in eam dicaculè probrum dixerat, iam in sarcinam prægnationis obsepto vtero & repugnato fœtu, perpetua prægnatione damnauit.

Fœtu repigrato.

Hæc narrat de Meroë anu, & vi eius in magicâ arte. Sed quid est, *repugnato fœtu?* an coërcito vinctoque, vt ait Beroaldus? miror quî id expresserit ab eo verbo. Liber noster scriptus, *repigto fœtu.* ex quo, *repigrato fœtu*, verum censeo. Lego etiam *in sarcinâ*, non *sarcinam*: & distinguo, *iam in sarcinâ prægnationis, obsepto vtero & repigrato fœtu.* hac mente: Cùm vxor amasij eius iam prægnas grauidaque esset; ecce illa clauso vi verborum eius vtero tardatoque fœtu, æternùm iussit esse prægnâtem.

Hoc eodem libro, infrà:

Somno leuatâ lassitudine noctis ante lucē aufugiamus, quàm putas lōgissimè.

Antelucið aduerbiū.

Idem liber, *antelucio*, veteri probaq; voce, & quam ipse Appuleius posteà iterat. Est autem ex Aduerbiorum (cū litteratoribus loquor) illo genere & facie, quâ Hesternò, Annò, Cottidianò &c. At quod ibidem sequitur, *quàm putas longissimè*: verum scibis, *quàm potest:* vel etiam, *pote:* quoniam in scripto, *puta*, repperi. Haud longè pòst:

Ne meritò, inquam, medici fidi cibo & crapulâ distentos sæua & grauia somniare autumant.

Medicifici composita vox.

In fidis hisce medicis scriptura non fida. Ego longinquiorem voculam odoror & accerso, *medicifici* vel *medicifices.* pro ipsis medicis, quiq; artem eam faciunt. Eo exemplo Significes, & alia multa.

Lib. II. in turpiculo lusu cum suâ Fotide:

Paulisper etiam glabella femina vel rosea, palmulâ obumbrans de industriâ quàm tegens verecundiâ.

Fæminal, pro naturâ fœmineâ.

Virginal.

Claude hîc oculos iuuentus: tu qui vir es lege, *glabellum fœminal.* Ita enim suadet scriptus codex qui, *glabellum feminea*, præfert. Et sanè in habitu hoc Veneris emergentis, non tam femina tecta scimus, quàm partem eam quæ fæminas facit. Ea Fæminal dicta iterùm huic scriptori in Apologiâ priore: *Sed enim fæminal nullo pacto reperiens munditer dicere, ad mea scripta confugit: quia & è quodam meo libro legit, Interfæminium tegi.* Fæminal igitur & interfæminium, eadem. Sed & Virginal, partem eam alibi appellat, verbo sanè quàm honesto.

Libro VI. in Psyches precibus ad Iunonem:

Quam cunctis Oriens Zygiam veneratur, & omnis Occidens Lucinam appellat.

Cogn-

Cognomina eius deæ magis trita & vulgata recenset, quibusq; in duplici orbis parte propriè adficiebatur. Sed in Zygia offendo. non quia nesciam id quoque inter Iunonia agnomenta: sed itáne vulgò & passim indigetata? ita Oriens vniuersus Græcâ eâ voce vsus? Vereor vt verius sit, *Syriam veneratur*. Nam eo nomine passim in Oriente culta Iuno. vel Lucianus vnus te docuerit, in Sermone De deâ Syriâ. itemque lapides prisci: inter quos hîc Romæ: *Syria, pro Iunone.*

IOVI. O. M.
ET. DEAE. SYRIAE
.ET. GENIO. VENALICI.

Libro IX. vbi ad pistrinum datus asinus:

Talis familiæ funestũ mihi etiam metuens exemplũ, veterisq; Lucij fortunam recordatus, & ad vltima salutis me tandẽ detrusũ, summisso capite mœrebam.

Germanam ego censeo lectionẽ mei libri: *& ad vltima fortunæ meæ iam detrux, summisso*, &c. Quæ verbi nouo-antiquitas planè Appuleiana. *Detrux.*

Libro XI. de naue Isidis:

Nauem faberrimè factã, picturis miris Aegyptiorum circumseptus variegatã, summus sacerdos tedâ lucidâ & ouo & sulphure purificatã, deæ nũcupauit.

Cui hîc rei vox, *circumseptus?* Sanè, si attendis, & sententiam turbat, & leges Latinæ linguæ. Vetus noster, *circumspectus*. male pariter. Ego veram veteremque vocem eruo, *circumsecus*. id est, in ambitum & in orbem. Ita enim componebant hæc Aduerbia, *Altrinsecus, Vtrinsecus, Circumsecus.* Vsusque iis noster Comicus (Plautum dico,) qui Appuleio sermonis velut exemplar. *Circumsecus, Aduerbium.*

Eodem libro, vbi initiandus Appuleius:

Sed noctis obscuræ non obscuris imperiis euidenter monuit, aduenisse diem mihi semper optabilem, quo me maximi voti competeret.

Plautinam verò phrasim libens hîc restituo, *maximi voti compotiret*. id valet, compotem faceret. Comicus ille in Amphitruone: *Qui fuerim liber, eum nunc potiuit pater seruitutis.* In Rudente: *Quæ in mari fluctuoso, piscatu vbere me compotiuit.* *Voti cõpotire, Plauti Phrasis.*

Libro II. Floridorum:

Eiq; prorsus citharœdicus status, deam conspiciens canenti similis, tunicam picturis variegatam deorsus ad pedes deiectus ipsos, Græcanico cingulo, chlamyda (ita liber vetus) *velat vtrumque brachium adusque articulos palmarum. Cetera decoris instrumentis dependent. Cithara baltheo cælata, apta structim sustinetur*, &c.

Graphicè planè depingit Bathylli statuam, & in eâ habitum citharœdorum. Ac priora quidem leges & distingues, vt iam præiui. nam vulgò turbant. at illud, *cetera decoris instrumentis dependent*, damnabis cum libro meo, qui scribit *decoris hystriis*. ex quo nos verace coniecturâ, *decoris histrici*. Æmulatus scilicet etiam hîc est Plautum, & Histricum decôrem, histrionium appellauit. Notum illud è Pœnuli Prologo: *Audire iubet vos Imperator Histicus.* & illud: *Hæc imperata quæ sunt pro imperio histrico.* Quæ allusiones eò magis lepidæ, quòd histriones ex Histriâ primùm venisse dicantur (ait Festus) atque inde nominati. *Histricum, pro Histrionicum.*

Lib.

Lib. IIII. Florid. vbi Asclepiadem narrat, hominem iam pro mortuo seruasse:

* Lego, *omnibus*

Postremò propinquis etiam hominibus inuitis, quod ne iam ipsi hereditatem habebant, an quod adhuc illi fidem non habebant, ægrè tamen ac difficulter Asclepiades impetrauit breuem mortuo dilationem.*

Hauere & Habere apposite iuncta.

Acutiùs haud paullò legerim, *quódne iam ipsi hereditatem hauebant*. Ambigit, cur reluctati medico propinqui. & ideóne, inquit, quod hauebant inhiabantq; hereditatem; an quod parum fidei haberent eius verbis? Allusio autem pulchra in Hauendi Habendique vocibus.

In libello de Deo Socratis, qui pars & ipse Floridorum:

Næ ego inscita, quæ cũ alite Apollinis frustrà certauerim. quippe cùm pridem tam concinnum est, neq. oppidò paruum neque nimis grande sit, sed quantum satis ad vsum decoremq; : pluma mollis, caput argutum, rostrum validum.*

Scribit ista in Apologo de Coruo & Vulpe. & hæc quidẽ vulpeculæ vulpinantia verè verba, subdoleq; coruum laudantis: quibus corruptelæ non tam videmur posse demere: *quippe corpus eidem tam concinnum, & neque oppidò paruum*, &c. Imò nec ambigo hæc ita scripta olim.

Restitutio proba lapsantium vocum.

Eodem libro:

Hinc & illa Virgiliana matrona, quæ in mediis millibus auxiliabunda fratri conuersatur

——— miscétque viris, nec cernitur vlli.

Protinúsque Plautinus miles super clypeo suo gloriatur, præstringens oculorum aciem hostibus.

Vide, si vacat. haud facilè sine correctione sententiam eius loci vllam expedies. Scribe mecum, *potius quàm Plautinus miles*. Mens ista: Illa Iuturna apud Virgilium Turno auxiliatur inter medios hostes, nec conspecta tamen iis: quæ magis iure glorietur, quàm ille miles Plautinus de seque iactet, *Præstringens oculorum aciem in acie hostibus*. ita enim & versum hìc explendum censeo.

Obscurior locus restitutus.

In Apologia priore:

Sustineo enim non modò meam, sed etiam Philosophiæ defensionem, cuius magnitudo vel minimam reprehensionem proximam crimini aspernatur.

Liber vetus, *proximo crimine aspernatur*. Verùm non abnues, *pro summo crimine*.

Eâdem:

Ego numquam studui malefacta cuiusquam cognoscere, sed semper potius duxi mea peccata tegere, quàm aliena indagare.

Hócne de se fatetur Appuleius? vt studiosè celatũ ierit peccata sua, potius quàm imminutũ? At hoc non sapientis, non boni viri est: sed plani cuiusdam & impostoris. Lego verò, *peccata degere*. Vulgatam scilicet vocẽ, sed significatione remotâ & veteri, inseruit aptè & argutè. Nam degere antiquis, minuere, detrahere. Nonius Marcellus: *Degere, etiam est minuere. Plautus Aulularia: Nunc ego istum soror laborẽ degam & deminuam tibi. Degere, est detrahere. Plautus Epidico: Degetur coriũ de tergo meo.* Festus hoc idem notatum voluit, sed corrupit Paulus: *Degere antiqui posuerunt pro exspectare*. Degere, exspectare? falsum planissimè. nec tamen habeo qui corrigam, nisi si *Expectere*: quod esset velut detrahere, depectere.

Peccata degere.

Mendum in Festo indicatũ, vix sublatum.

C

CAPVT XXII.

E Commentario De Bello Africo maculæ aliquot deletæ. Gallorum equitum Olim virtus. Fautores, castrensi quodam agnomento.

INTER libellos qui adiuncti Commentariis Iulianis, vnus est De Bello Africo: qui, me iudice, non inter illos tantùm eminet sed inter plenaque Romana scripta. Ita tersa in eo & ad Comicum morem pura dictio; simplex, cohærens, & candida narratio; nihil quæsiti coloris aut fuci: omnia denique illo ipso Cæsare digniora (non tenebo veram vocem) quàm Commentarij illi qui feruntur. At neglectus tamen iacuit, imò vix lectus is libellus (adeò hîc quoque præiudicia valent, & traditæ à magistellis opiniones:) quem si seriò inspicis, fatebere non alium magis esse ad Genium prisci æui. Pueris inter primos auctores formandæ linguæ siquis proponat, nihil erret. Hirtium tamen siue Oppium auctorem eius scripti Tranquillus facit. quî potest, si ab iisdem Bellum Hispaniense est & Alexandrinum? Nam hoc quoque Suetonius idem tradidit. Atqui iam * diuersi hi inter se abeunt, toto narrationis sermonisque contextu: vt nulla vis mihi vmquam imprimat esse ab eodem patre. Aut si sunt: (iamdiu id suspicor: atque Hirtium siue Oppium non negem hæc potuisse, aut meliora.) alia quædam scilicet & Circæ manus accessit, quæ malis venenis duos illos immutauit. Sanè hic vnus Commentarius inter omnes, nescio quo fato, purus nec interpolatus mansit, & in suo vultu. Excipio quòd in partibus quædam labeculæ: è quibus paucas hîc eluam leui manu.

Laus Commentarij De Africano bello.

**Certè nec Hispaniẽsis cũ Alexandrino conuenit. estque ille totus militari quodam & horrido stilo.*

Fuluianæ apud Plantinum editionis paginâ 381.

Vnde, inquit, istas? Tum captiuus, Venio à Cæsare. Tunc Considius, Vnus est, inquit, Scipio Imperator hoc tempore populi Romani. Deinde in conspectu suo captiuum iussit interfici.

Clarum ex responso factoque Considij, vocem è captiui dicto excidisse; quam repono, *Venio à Cæsare Imperatore*. Omnino enim honoris tituloque ea adiectio Considium offendit, & misero illi caussa necis fuit. Breuiter autem, vt solet, notata ea vox, facilè elapsa aut neglecta exscribẽti.

Expletus locus.

Pag. eâdem:

Accidit res incredibilis, vt equites minùs XXX. *Galli, Maurorum equitum duo millia loco pellerent vrgerèntque in opidum.*

Sanè res incredibilis. vt pauculi illi tantos? Stilum aliquando sumpsi ad mutandum. frustrà. quia ecce eodem isto libro non minùs, imò magis prodigiosum factum lego de quattuor veteranis militibus: quibus ait *[...]us duo millia Numidarum terga vertisse*. Exempla hæc insignia sunt vel [...]unicæ ignauiæ, vel priscæ Gallicæ virtutis: quam in nullâ Historiâ celebrari magis reperies, quàm hîc & De Bello Alexandrino.

Mira Gallorum virtus, an fortuna.

Pag. 387.

Deinde legiones conscriptæ ex cuiuscemodi generis ampliùs XII. *millibus.*

Ineptè intrusa vox. dele, contentus clausulâ, *ampliùs duodecim*. Nec enim aliud

Circumcisus locus.

aliud vult, quàm legiones non è solis ciuibus, vt solitum Romanis, sed è miscello genere hominum conscriptas ab iis duodecim.

Paginâ 394.

Sed mirabili peritus scientiâ bellandi, in Prætorio sedens, &c.

In Cæsaris hæc laudem. sed malo, *mirabili penitus.*

Paginâ 406.

Itémque equites Curiani, diffisi Scipioni eiúsque copiis, complures se eodem conferebant.

Curioniani equites. Emendamus, *equites Curioniani.* Eos enim intellegit, qui antè sub Curione in Africâ meruerant, & à Scipione occupati erant. Ipse hic auctor, suprà meminit, & ostendit eos è gente fuisse Gallorum. *Nonnulli,* inquit, *qui ex Curionis prælio capti conseruatiq; , parem gratiam in fide patiendâ præstare voluerant.*

Paginâ 416.

Namque elephantos in Italiam transportari iusserat, quò & miles noster speciemq; & virtutem bestiæ cognosceret, &c.

Ipsum locum vide: scribes audacter mecum, *elephantos ex Italiâ.*

Paginâ 417.

Per id tempus [de eorum voluntate studioq; erga Cæsarem] transfuga suos ciues facit certiores, Iubam regem celeriter cum copiis suis ad opidum concurrisse.

Glossema turpe sublatum. Confusus &, vt nunc est, inexplicabilis locus. quem peruades si glossema illud tolles, quod hamatis lineis inclusi. Verè enim glossema; & ad oram scriptum fuerat, index rei quæ hîc narratur. Nec enim aliud quàm de studio & inclinatione Afrorum in Cæsarem.

Pag. 418.

Cæsar opidi naturâ perspectâ, atque inopiâ ab eius oppugnatione deterritus.

Aquæ inopia. Quâ inopiâ cedò? Nimis id enim communiter scriptum. Corrigo, *naturâ perspectâ, aquæ inopiâ.* Ipse hic scriptor iubet infrà: *Aduersarios non suorum virtute confidere, sed aquarum inopiâ fretos despicere se.*

Ibidem.

Legatos ad Cæsarem mittunt. rem malè gestam docent.

Itáne *malè?* imò optimè: ex suâ quidem Cæsarisque sententiâ. Scribo, *rem à se gestam.*

Paginâ 423.

Ex suo exercitu illustres vrbanos, quos Auctores appellabant, complures aut vulnerarunt aut interfecerunt.

Fautores. Cui rei *Auctores?* Quin potiùs, *Fautores.* & ita res fuit. Milites scilicet turbidi & victoriâ feroces, quosdam etiam è suis interfecere, quos fauere (solitum in ciuilibus bellis) & pronos esse dicebant in hostem. Iis Fautorum nomen inditum, per lasciuiam militarem.

CAP.

CAPVT XXIII.

Cum viro magno amica velitatio. & aduersus calumniatores dicta quædam.

SED iam abiungo, Lector; etsi in spatio adhuc, non in metâ. Capita enim aliquot supererant, quæ expolire non vires mihi, non voluntas. /aletudo aduersa: aduersus hic animus. nec miraberis, si iudicia certa aut iomines intuebere huius æui. De te & paucis, omnia bona fauentia ure mihi spondeo, (expertus sæpè anteà pretium à te poni his nugis:) ed cùm ad vulgus me conuerto & ad plures, quod illicium nobis aut alcar ad scribendum? Rident, calumniantur, inuident. nec plebs hæc antùm, sed non nemo è patribus & è litterario isto Senatu. Criticam & ıæc leuia tango? spernunt. Mores & magis seria? carpunt. Et in illis ipsis amen leuibus (quod rideas) Furta, Plagia reperta, & nomina criminum rauiorum. Ille præuentum se queritur, alius circumuentum: & omnino iqua Nota honestior est, ecce qui ducere & abducere eam velit non nus sponsus. Si iuuenes hæc tantùm: ferremus. at senes & viri serij etiam n ludicrâ ista cymbâ. Modestia mihi constat, & constabit quamdiu hæc ita: sed ægrè linguam aut calamum teneo in eruditissimi viri latè sparsis am querelis. Ait in scriptore aliquo præuentum se à me: & id valere vult ı crimen. Quæ autem hæc accusatio? Dic quæso clarius. præripui tibi liquid, an eripui? Præripuisti, inquit, scriptorem mihi destinatum iam z addictum. Itáne? parum comiter id factum: sed per errorem tamen, ıon per fraudem. Publicum enim ego scriptorem eum censui: tu si li- ırâ alibi & ære emisti, cur nos celasti? Nam Augustum ego illum Histo- icum diu sanè amaueram, conditionem eius palàm ambiueram, libros eteres composueram: omnia feceram, quæ conciliando illi essent. De :, peream si vocula mihi vlla audita ante hanc querelam. Quod si fuis- :t: ne ego cessissem tibi libens, & in tuum caput transtulissem omnem tam laurum. Nunc quid, præter inscitiam, in me accuses? Quin silen- um in te iustius: qui, cùm istic essem, expertem me consilij tui habue- s & conatus. Intereà quidem in dissitis locis & terris egi; in quibus, ig- osce, si occursum tuum videre mihi nõ fuerit, nec fasces istos Quæsto- os submittere Prætori tibi magno. At enim quædam ex istis olim apud : legi, & sublegi. Non dicis id palàm, fateor: (pudor te ligat & vis veri.) :d suspicionem facis, & ritu Parthorum iacis auersa sermonum tela.)bsecro autem te, seriò hæc profers? Numquam in os mihi, si os tuum oui. Palàm ego & seriò nego. tu quî probas? Ecce notata eadem, inquis, loram mei libri. Heu vir amice, (talis enim mihi es erisque, vt ille ait, ἀν καὶ ἄκων: nec res istæ futiles soluerint vmquam amoris prisci vin- um:) túne huc ineptiarum? & fragile hoc telum ad expugnandum fi- :m valere vis? erras. ne liuorem quidem infert, adeò non vulnus. Age iim. tu visa aut lecta hæc apud te constanter adnues: ego abnuam. quis us? quò adsensum suum, nullâ aliâ probatione, auditor inclinabit aut dex? Cùm multa verba fecerimus, illud vere pronunciabitur, Te hir-

cum mulsisse, me supposuisse cribrum. Nam quòd ad illum aut illu amicum confugias: nugæ. iamdiu nouimus patricias istas artes. Quin t ostium calumniarum hoc semel aperi: in paucis diebus auertero, & i ædes meas deduxero, Criticorum omnium Notas. Scæna hæc tota cr minum, vt tu quoque vides, ludicra est: & in quâ iram faciliùs tene mus, quàm risum. Olim M. Scaurus cùm accusaretur corruptelæ, in co cionem progressus hoc tantùm effatus dicitur: *Varius Sucronensis Aem lium Scaurum mercede regiâ corruptum ait; Aemilius Scaurus negat. Vtri cr ditis?* simile ausim hîc dicere, pari animo & fiduciâ, etsi non pari dign tate. Vita mea meruit, & alia nostra (liberè hoc non superbè dixerin scripta: vt fides nobis apud bonos sit, nec impares habeamur talibus No tis. Quæ profectò non laboriosè nobis nascuntur. sed vt gramina a herbæ ad nocturnum rorem; sic istæ, inter legendum, ad ingenij mo auram. Quispiam eas, vt filiolas suas, amat? nos ridemus. nec siquis P ris abduxerit, bello ardebit Asia & Europa. Prouocare ad pugnam ha aliquis me potest, nemo pertrahere. Hæc ad te, non in te, mihi dicta V magne: quẽ amo, quem æstimo. à quo hoc saltẽ peto, ne exstingui fam tuæ Solem censeas, si terrarum alibi lumen spargere incipiat noua stell Nam cum minutis illis meis calumniatoribus, nihil equidem alterco Latrant me? taceo: & vt ille ex Albaniâ * canis, vindico me ab istis so contemptu. Diogenes olim Cynicus, cùm irrisui esset turbis, & neger ret quispiam, Non vides vt hi te rident? Ego verò non rideor, inqui magnanimâ & pulchrâ voce, quam imiter, & lacessentes pungentesq istos non sentiri à me clamo, non cerni. Dignos eos non habeo, non c cam quos remordeam, sed in quos restringam semel istos dentes. Sc nec flammam vllam magnam sine fumo solere surgere: nec sine calun niâ famam. Tu tantùm bone Lector, faue mihi, vt soles, currenti r ctum cursum: neu iniquiorem te, concinnent ineptæ pariter & iniqu voces. Scaligero illi ipsi nuper silentium impositum videmus & dolem per has pestes: quid mirum si etiam mihi? Nec tamen faciam: sed al cer & erectus per medium hoc calumniantium agmen incedam, adue sus linguarum omnium tela scuto tectus Veritatis & Candoris. Illi ri gantur & liueant: nos Epinicia læti canemus, & auertentia sacra faci mus INVIDIÆ ET PALLORI.

* Qui donatus Alexandro.

FINIS.

INDE

INDEX CAPITVM LIBRI SECVNDI.

iis correctus & interpretatus) fortasse & aquæ hauriendæ. Suetonij lectio stabilita, & explicata. Quis & qualis ergastulorum locus. Plauto iterũ lux. Quod genus hominum in ea coniectum. Forma modusque, quo miseri illic habiti. nempe Vincti, Inscripti, (Seneca correctus) Semirasi, Semi-ieiuni. Postremò copia ergastulorum. passimque scriptores Græci & Latini explicati: Florus etiam correctus, & Appuleius fortè cum Plauto.

CAPVT XVI.

Iani Gulielmi præceps obitus. eius defletio, & laus. Carmen sub iter Gallicum, ad me scriptum: doctum & elegans.

CAPVT XVII.

Pluria in Suetonio emendata aut illustrata. Nepos Iulij Cæsaris. Salaciones. Quis Senatorum census legitimus sub Augusto? Quoties ludos dederit? Notare. Copriæ, qui dicti? Deiectus rex Armeniæ.

CAPVT XVIII.

Senecæ Fragmentum insigne in superstitionem veterem. multi in eo nec vulgati ritus. Igitur percursum id à capite, & emendatum, atque illustratum. Dij veterum, mixtâ formâ. Lumina iis accensa. Nomenclatores habuêre. Horæ in templis nuntiatæ. Appuleius correctus in templorum velis. Salutationes deorum. Fictores, & Unctores, & Vestitores. Specula tenebant diis, strigiles & lintea. aliaque ineptiarum veterum.

CAPVT XIX.

In Floro complura ab ingenio aut à libro emendata. Subrecti vel surrecti vox Lucilius correctus & explicatus. Vmbri veteres Italiæ incolæ. Remos detergere, nauticum verbum. Postpositio copulæ notata, & Agellij firmatæ scripturæ veteres. Perses rex è templo receptus. Plebs hereditatis iure poscebat agros. & notæ plures.

CAP XX.

M. Ciceronis obscuro loco fax prælata. Quis Fænicularius campus? & Strabo strictim emendatus.

CAPVT XXI.

Pro Appuleio aliquid dictum contra aures & mentes nimis teneras. Emendatus ipse plurifariàm. Repigrandi verbum erutum, & Antelucio: Medicifici, & Fæminal. Dea Syria. Detrux, noua vox. Circumsecus. Voti compotire. Histricus decor. Degere, pro minuere.

CAPVT XXII.

E Commentario De Bello Africo maculæ aliquot deletæ. Gallorum equitum olim virtus. Fautores, castrensi quodam agnomento.

CAPVT XXIII.

Cum viro magno amica velitatio. & aduersus calumniatores dicta quædam.

FINIS.

IVST

IVSTI LIPSI

AD

VALERIVM MAXIMVM

Breues Notæ.

IVSTVS LIPSIVS

STEPH. PIGHIO,

S. D.

IN his Notis, Vir amice Pighi, ſcire te & alios volo quibus auxiliis ſim vſus. Ab ingenio noſtro pleraque eſſe fateor: quod tamen ſæpè in viam veri duxerunt libri. Ij mihi bini manuſcripti: quos Vltraiecto benignè curarunt Viri Clariſſimi Lambertus & Hadrianus Vanderburchij, eximium par fratrum, docti ipſi & in doctos valdè proni. Prætereà veteres editiones inſpeximus: quas hîc & in aliis ſcriptoribus nihilo deteriores inuenimus manuſcriptis. Tu aliique è re ipſa iudicabitis,

Opera nobis hæc inanis, an in vſum impenſa ſit.

Ad illam enim ego tranſeo.

PROLOGO.

AB *illuſtribus electa auctoribus deligere conſtitui*] Diſplicet geminatio, *Electa deligere*. Scribam omiſſo verbo altero, *Ab illuſtribus auctoribus deligere.*

Mea paruitas, eò iuſtius ad fauorem tuum decurrerit] Seruilis ſermo & ellarius. Ego ſanè paruitatem eam ablegem è Valerio, ſcribamque exunctis duabus vocibus: *ego iuſtius a. f. t. decurrero.*

LIB. I. CAP. I.

Decem principum filij] Conſtat Etruriæ populos duodecim fuiſſe. itaue cùm pro numero eorum, ſingulis populis ſingulos principum filios tributos velit: vide num, *Duodecim principum* corrigi, magis è re & vetate ſit. Cicero tamen De Diuinatione, in hoc facto denarium dumtaat numerum (ſi & ipſe correctus) agnoſcit.

Gracchano tumultu] Veteres editiones, *Gracchano nutu.* placet, *motu.* vt tu Pighi alibi repperiſti. Non enim Gracchana illa ſeditio, propriè umultus.

Obruitur tot etiam illuſtribus conſularibus L. Furius] Diſtinctius aptiuſ-

que scribo, *tot & tam.* item, *Consulatibus*. Nam de Marcello rettuler[a] quintùm consule. Itaque rectè consulatus multos: non pariter, Consul[a]res legeris. Nec enim plures præcessêre.

Quare agreste illud & sordidum plaustrum capax] Libri veteres, *Qu[o]rum* referunt. Lego, *Quorum*, & ad sacra refero. In iisdem, *sordidius plau[s]strum*. Puto, *sordidans*, fuisse.

Vt ex vno & sene complures Pœnorum iuuenes pensarentur] Reiectâ par[]ticulâ lego, *Vt se vno*. Impurus mihi alter ille sermo.

Merito sibi infestos deos reuerteretur] De diis parum apta hîc mentio: n[o]ij sanè Regulo infesti. Alij, *hostes*, substituunt: ego, *eos*, verum censeo, ad Carthaginienses referas.

Factum Masanissæ plus animo, quàm Punico sanguini conueniens] Ita tu[]. Campensi. Alij libri, *Masanissæ animo, magis quàm*. Ego vtrumque adi[e]ctamentum arbitror, & verum esse, *Masanissæ animo, quàm Punico.* qu[o]modo & libri mei scribunt. Sileri & intellegi illud, *Magis*, crebrum pulchrum in oratione Latinis. Exempla mihi ad Tacitum cumulata.

CAP. V.

In omnibus prælijs vti ducem constituerunt] Præoptem vt in prisco: *du[cem]* *vti instituerunt.*

CAP. VI.

Veios in potestatem populi R. venturos] Liber vetus, *futuros*. Et quis ar-biget? Vetus & selectum sermonis genus, de quo iampridem A. Gelli[us] in Noctibus.

Angues duo ex occulto prolapsi] Veteres, *Angues duæ*, &, *prolapsæ*. qu[od] genus magis in hac voce amant.

In quod metus augurij tristi fine vitæ incidit] Prisca lectio, *in quem m[e]tus augurij*.

Inuictæ leges necessitatis] Eadem, *necessitudinis*. probè.

Sonum abditis delubris editum] An potiùs, *abditis delubri*? Sic Remo[ta] templi, in Cæsare lego: & adyta significari ac penetralia templi scimu[s].

Non consentaneos vsus transtulisse videar] Parum exposita aut appos[ita] sententia in voce, *vsus*. Legam, *visus*. hoc acumine: (id enim script[or] iste mirum quantum amat.) cùm de Diuo Iulio dixerim, inquit, cla[u]dam Romana exempla, nec oculos parum decorè transferam è cælo i[te]rùm ad terram.

CAP. VII.

Diuino munere effectum] Vetus, *diui numine*. Ego *diuino numine*, o[m]nino malim.

Vtrius autem dux copias hostium aggrederetur, superq; eas sese ipsum de[uo]uisset] Quod in priscâ editione verbum, *aggrederetur*, abest: valdè prob[o]. Et sanè additicium est. Nam hoc è Liuio clarum deuotionem hanc [a]concipi solitam, vt sese vnaque hostes diis manibus sacrarent.

Priusquam pompa induceretur] Verbum & sententia ad rem Circens[es] ap[]

apta. tamen nescio quid me sistit & illigat vetus lectio, *priusquam croma induceretur*: neque nunc expedio.

Capillo demisso] Rectius vetus, *capillo immisso.*

Propioribus lineis, vt ita dicam, somnium certo euentu admonitum est] Dixi verè in II. Electorum nuper, legendum, *admotum est*. metaphorâ à Circo, vt alibi clarè dicam.

In desertis arenis struxerat] Auctior prisca scriptura, *desertis & ignotis arenis.*

Duos prænuntios somnij] In vet. *diis prænuntios*. Ego vellem, *deos prænuntios somniis.*

CAP. VIII.

Bis locutum constitit, his penè verbis] Ita tu Pighi (ignosce) me abnuente. Quorsum enim, aut cui sententiæ illud, *pene*? Nam sanè iisipsis verbis locutam vult, non ambiguè talibus aut ad eum sensum. Abis etiam ab omnibus libris priscis tuis alienisque, qui referunt, *prius his verbis*. Ibam in coniecturas: sed veritatem, nisi fallor, Sambuci nobis codex ingerit, cuius misit ad nos Excerpta. in eo aptè hæc lacuna expleta: *his prius verbis*, RITE ME MATRONÆ VIDISTIS. *deinde*, RITE DICASTIS. Vult enim omnino Valerius, bis id signum vocem edidisse, eiusdem mentis, verbi tamen vnius immutantis. Scio Dionysium, Plutarchum, Augustinum etiam IV. De Ciuitate scribere, iterasse Iunonem bis eadem ipsa verba: sed Valerium ab iis abire (vt sæpè) testari verbum *Vidistis* potest, quod aliis illis omissum. Si improbas: possit non ineptè legi, *priuis his verbis*. id esset, singulis articulatisque verbis. Siue etiam *constituit patribus, his verbis*. Vt vocem *patribus*, truncatè scriptam fuisse censeamus.

Non audentibus Romanis prælio congredi] Veteres, *prælium ingredi*. eleganter.

Cuius salus ab imminenti exitio defensa, ruinæ quoque subtracta est] In vet. *officio*, pro, *exitio*. malè. Sequentia connexim lego, *defensa, ruinæque subtracta est*. Nec enim aliud aliquod exitium Simonidi imminuit, quàm hoc ipsum ruinæ.

Patrimonij etiam posidēdi adeundæque scholæ communione coniuncti] Vett. *lendæque scholæ*. malim, *habendæque*. vt vnà eos docuisse significet.

Ne ipsa quidem artifex Natura rationem rerum reddiderit.] Compositius hæc prisca editio, *artifex rationem rerum Natura*. Illud, *rerum*, sanè iungendum cum Naturâ est.

Cum sciamus rectè ab eâ] Prisca lectio,, *ratione ab eâ*. quasi dicat, iure ab eâ vindicari.

Dicit belluæ etiam corium CXX. *pedes longum in vrbem missum*] Breuius antiqui: *belluæ corium* C. & XX. *pedum in vrbem missum.*

LIB. II. CAP. I.

Iniiciam stilum tam nostræ vrbis, quàm ceterarum gentium priscis ac memorabilibus institutis] Sambuci codex, *initiabo stilum*. quod esset, quasi initium auspiciumque stili capiam. Sed probo lente.

Disciplina contineri] Ex sensu, *disciplinam.*

Multorum matrimoniorum experientiam, quasi illegitimæ cuiusdam intemperantiæ signum esse credentes] Imò verò, *legitimæ intemperantiæ.* Vult tales virosas fæminas ad pudorem rationemque peccare, ad legem tamen nubere. itaque velut legitimas quasdam adulteras esse. Similis rei in Martiale iocus:

Quæ toties nubit, non nubit, adultera lege est:
Offendar mœchâ simpliciore minus.

Reducendi etiam officio fungerentur] Vetus, *officium.* probè.

Breuiq́ progressu morarum in lucem virtutum verecundia & laboris meditatione ipsi doctiores cunt] Contaminatus planè & depositus, te iudice Pighi, locus: quem vide an attollam. In meis libris est, *breuíque processu.* item, *verecundâ,* pro *verecundiâ.* A tenui hoc auxilio, commode tamen expedimus: *breuiq́ processurarum in lucem virtutum verecundâ & laboriosâ meditatione, ipsi doctiores erant.* Sententiam totam lege, vide: probabis valdè.

Defuncta virium cursu ætas] Prisca scriptura, *viri cursu.* Nũquid, *viridi*

Cap. II.

Imperij pondus & auctoritatem domari] Lego, *donari.*

Credo ne alienigenâ ingenij exercitatione, patrij ritus seruus transfuga existeres] Cur, seruus transfuga? an non transfugiunt & liberi? Benè emendo, *serus transfuga.* Senex, inquit, tu Mari, & post duplices triumphos Græcam linguam discere spreuisti: ne sero velut transfugio te canosque tuos dehonestares. Sed & liber vetus auctior, *patrij ritus & linguæ.*

Hostiarum exta ad Quæstores ærarij delata veniebant] Lege, *væniebant.* pecuniam scilicet ex iis venditis in publicum redigebant.

Sub magnis auctoribus celebrabat] Displicet lectio: nec tamen quod præponderet nunc reperio. An *ductoribus?*

Cap. III.

Memorq́ si militaris ignauia humilitatem spernere perseueraret] Ignauia vox haud conuenit. legam commodius, *si militaria signa.* &, *perseuerarēt.*

Q. Næuius centurio, è peditibus lectos expediti corporis, breuibus & incuruis septenis armatos hastis, paruo tegmine munitos] Insignis hic de institutione velitum locus: sed quem menda obsidet non vna. Primùm legimus, *breuibus & incuruis hastis.* an rectè? aut censésne hastas illas ad iactum incuruas fuisse? ego scio rectissimas, nisi si capis de ferro. Vetus lectio, *breuibus & in turmis.* Elegãter & vtiliter emendo, *infirmis.* Describit videlicet velitares illas hastas; & primùm ait breues fuisse (quaternûm enim tantùm pedum, vt Liuius vult: siue duûm cubitorum, vt Polybius:) deinde addit & infirmas, id est ligno tenui & minimè crasso. Adfirmat Polybius, qui lignum hoc Τῷ μὲν μήκει ὡς ἐπίπαν δίπηχυ, τῷ δὲ πάχει δακτυλιαῖον facit: id est, *longitudine quidem omnino bicubitali crassitie saltem digitali.* Iure igitur, noster, *infirmum.* Sed amplius hic scriptum: *paruo tegmine munitos.* Quod autem hoc tegmen paruum inde

ındefinita ſcriptio, imò inepta. Lego, *parmæ tegmine*. Liuius enim di-
ſertè libro XXVI. & XXXVIII. parmas tribuit velitibus, Polybius item, & Frontinus lib. IIII. Sed & Varronis fragmentum eſt: *cum rotundis velites leues parmis*. Denique in clauſulâ exempli: *Ideóque auctori eius Næuio adhuc honos eſt habitus*. Quid illud, *adhuc?* An manebat aut repræſentabatur honos Næuij ad Valerianum æuum? nugæ. Scribo, *à duce*. Exprimere & imitari, vt ſæpè, Liuium voluit, qui de hoc facto: *Auctorem editum equiti miſcendorum centurionem Q. Næuium ferunt: honoriq́; id ei pud Imperatorem fuiſſe*. Quod ab Imperatore igitur honorem ei habitum Liuius ſcripſit, id à Duce Valerius.

Cap. IIII.

Cuius generis minus certa notitia eſt] Imò verò ſæcularium ludorum de iis loquitur) origo certa. meliuſque omnino libri priſci, *minus trita*. atis firma quidem certaque traditio, at non adæquè vulgata.

Habitabat enim in villâ ſuâ] Illud *ſuâ*, additicium videtur.

Vidiſſe ſe in ſomnis, quos neſcio deorum] Libri duo è meis: *in ſomnis à eſcio quo deorum*. ſtatimque *prætergi*, &, *præcipi*. Rectè, vt opinor. certè d Zoſimi mentem, qui lib. II. *vnum aliquem magnum virum & diuinam ormam præferentem*, apparuiſſe vult: non, vt vulgata Valeriana lectio ıadet, plures.

Ad XX. *pedum altitudinem*] alta hæc foſſio: verius fuerit, *denûm pedum*.

Tranſlatum anteà Pœniceis indutum tunicis] Credo verum, *Tranſlatiıum*, id eſt, crebrum, receptum.

Cap. V.

Cùm inter publicas priuatáſque ferias, actiones, perſonis tecto capite, &c.] uid hîc, *Actiones?* quæ, aut quales in ludicrâ re tibicinum? Hunc quoıe locum feliciore ſpongiâ eluimus, reſcribimuſque: *publicas priuaſque feriationes*, compulſis in vnam vocibus, quæ perperàm diductæ: ıtimque, auctore etiam vetere libro, *concentus edit*: copulâ eiectâ, quæ l ſuſtentandas Actiones ſaltem immiſſa.

Ideò in ſacrificiis mola quæ vocabatur] Quaſi mola exoleuiſſet Valerij ıo. Scribe, *vocatur*.

Cap. VI.

Omnia antiquæ conſuetudinis momenta ſeruanda] Seruat vetus editio tiqui ſermonis normam: *monumenta ſeruandum*. nec ius peruertere.

Sine planctu luctus, funeris die] Cofuſa leuiter & leniter ordino: *ſine nctu. luctus, funeris die, domeſtico ſacrif. a. n. conuiuio finitur*. Hæc mens, ıum non produci, ſed finiri ipſo illo funebri die.

Cap. VII.

Quod eius culpâ agger incenſus, & pænè caſtra fuerant capta] E terrâ rimùm agger: potuítne accendi? Tu ſedulò velas mi Pighi: ſed velim ıto te non nolente) *agger inſcenſus*. Inſcendi & conſcendi aggerem, ıum, crebra & trita dictio.

Lictorum verberibus lacerandus] Ita tu è Campensi libro. at plerique libri vberius: *Lictorum se verberibus lacerandum præbuit*. Reiicis ideò quia non se præbuit Rullianus, inquis, sed priusquam verberaretur effugit. Vulgatæ tamen ego verba seruem, sed immutem: & e *præbuit*, faciam *præbeat*. Sententia ita acrior, fortiorque videatur.

Cap. IX.

Ite igitur & nodosam exsoluite stipem, vtilem posteritati numerosæ] Nodus aliquis in nodosâ hac stipe: nec video quî adiectio hæc conueniat. Legerim, *numerosam*. Censores videlicet, multiplicato censu, ærario fecerunt cælibes: siue, vt ipse Valerius hac ipsâ in re antè dixit, æra pœnæ nomine pendere iusserunt. Id more suo Valerius alludens, Ite, ait, pendite numerosam stipem in vsum numerosæ posteritatis.

Nec pensi duxerat, iisdem imaginibus adscribi] Vox in plerisque libris interiecta, *nec indignum pensi duxerat*, me arbitro, non emouenda, sed velut exclamatio seorsim capienda, cum vulgatâ, si placet, parentheseos notâ. *nec (indignum!) pensi duxerat*. Valerius & Annæus Florus hæc talia vsurpant, imò adfectant sæpè.

Eâque adiecisse satis erit] Vetus, *iniecisse*: quasi, strinxisse, delibasse. rectè.

Cap. X.

Integritatem tanti viri paucis litteris perpendi] Libri aliquot vett. *litteris perdi*. ex quo ego, *prodi*.

Lib. III. Cap. I.

Expressa est itaque illa vox hominum, Gratulemur nobis Latini, &c. Scribo, *illa vox homini*. De Poppedio enim ipso capiendum. qui, vt e narratione Valerianâ & clarius e Plutarcho apparet, auctor vnus honorificæ huius in Catonem vocis.

Ipsum Marium siquis eò loci statuisset] Abest vett. vox *siquis*. Lego igitur concinnius: *ipsum Marium eò loci statuisses*.

Cap. II.

Nam neque altitudine deiectus, quassatúsve, neque pondere armorum pressus] De Coclite sermo est, qui è ponte in Tiberim præcipitauit, audaci & felici saltu. Sed aptius omnino legeris: *altitudine deiectus quassatus, neque &*: Deiectus altitudinem, siue deiectionis cape.

Eadem enim tempestate] Ætiologica illa particula *enim*, non habet hîc planè locum. Mutem, & scribam, *Eâdem ea tempestate*. Ea, videlicet Clœlia.

Quo spectaculo attoniti hostes, postero die ad eum supplices pacem petentes venerunt] Hæc clausula tota rei falsæ & absurdæ est. A Catonéne tum admodum iuuene, nullum imperium, nullum munus publicum fugente, pacem publicitus petitam? Numquam factum, nusquam scriptum. Audacior medicina huic loco facienda, ne tam latæ culpæ exemplum sit exemplaris scriptor. Lego igitur, *ad Paullum supplices*. Quid

ad I-

ad historiam est: quia vniuersi Macedones illo biduo (Plutarchus auctor) in fidem Paulli Æmilij se permiserunt.

Tib. Gracchus, profusis largitionibus, fauore populi occupato] Malim, *aucupato*. patiendi significatu, vt aliàs notaui.

Ego certè aut speciosam optaui mortem, aut felicem audaciæ exitum] Scribo omnino: *aut speciosam oppetam mortem*. Ea lectio ex mente viri fortis.

Capitali supplicio adficiendos iudicaret] Imò, cùm id euênit, iam maximè supplicio eos adficiebat. Bene igitur vetus, *adficiendo vindicaret*.

CAP. III.

Edito gemitu regias aures adspergeret] Lego, *asperaret*.

Non ergo fastidioso aditu virtus excitata, ingenia viuida ad se penetrare patitur] Commodiùs hæc legas & distinguas: *Non ergo fastidioso aditu virtus excitata ingenia ac viuida ad se*, &c. Non habet, inquit, fastidiosum aditum virtus. quælibet ingenia, modò acria & viua, admittit.

CAP. IIII.

Vernam hunc vrbi natum, regem dando] Verba traiecta recolligo & repono: *Vernam natum, huic vrbi regem dando*. Viliores videlicet nati serui, quàm facti. Plautus ad correctionem nostram appositè, de Mercurio & Sosiâ:

Satius est me queri illo modo seruitutem, hodie
Qui fuerim liber: hic, qui verna natus est, queritur.

Ab his indoctis erroribus abductum animum] Legendum videri *ab his dolis erroribus*, monui secundo Electorum.

CAP. V.

Qui in maximo & ingenuorum ciuium, & amplissimorũ prouentu] Emendo, *& ingeniorum, & ciuium amplissimorum*: ipsâ ex re.

CAP. VI.

In cultu, ceteróque ritu] Auctiores voce antiqui, *ceteróque vitæ ritu*.

CAP. VII.

Quoniam ne ille quidem in consimili genere virtutis edendo fatigatus est] parum sapiebat phrasis, Edere genus virtutis. Adiuuit & duxit ad veram lectionem scriptura prisca, *genere virtutis sudando*. Ex quo ego: *se dando*, veraciter corrigam.

Non patiuntur me tenuioribus exemplis insistere fortissimi duces] Veteres, *tenerioribus exemplis*, magis rectius. quæsitus enim sermoni decor ex antithetis Teneriorum & Fortissimorum.

CAP. VIII.

Quasi debitum superest opus constantiæ. Natura enim comparatum est, &c.] Libri mei, & pleriq; è tuis Pighi, *constantiæ repræsentatione. Cura enim*, &c. Verum ego censeo, *constantiæ repræsentatio. Natura enim.*

Dicta-

Dictatori ei Magistrum equitum Minutium iure imperij Senatus æquauerat] Hoc de Senatu planè & perspicuè falsum. Non sciuerunt non approbarunt id temerarium & nouum patres: plebis vnius & Tribunorum hæc sanctio, hic error. Itaque Liuius disertè Plebiscitum appellat. Nec aliter Plutarchus. Quin iste ipse Valerius lib. v. cap 11. *Dictatori ei*, inquit *Magister equitum Minutius, scito plebis æquatus*. Nesciuit Valerius? corruptores isti librorum potiùs, à quibus infarcta vox *Senatus*. Ego censeo illum scripsisse, *iure imperij æquauerant*. Satis enim pronum intellectu quos intellegat.

Sæpè etiam specie benè gerendæ rei oblatâ] Malo, *spe benè gerendæ rei* atque ita priscus liber.

Depulsis prostratisq; inimicorum partibus, Sulla] Vetus, *dispulsis*, id est disiectis dissipatisq. quod probo. Sed & voculam, *Inimicorum*, libens hîc expunxerim, immissam ab iis qui partium nomen quid valeret parum capiebant.

Sine vllis imaginibus nobilem animum & idem constantiæ propositum secutus C. Mæuius] Placet magis lectio antiqua cum voce insertâ, *nobilem animum ostendit, idem constantiæ*, &c.

Vt Cæsaris miles esse desinam, & tuus esse incipiam] Concinniùs concepta in prisco viri fortis verba: *vt aut Cæsaris miles desinã, aut tuus esse incipiam*.

Quem Syracusanus Dion diuersitate exempli prægrauat] Benè omnino liber vetus, *seueritate exempli*. Nam prius exemplum amatorium est & tenerum: hoc serium, seuerum.

Qui cum ad vnam potionem sententias direxissent] vetus, *Quorum cum ad vnam*. Lege igitur & sequentia, *sententiæ direxissent*. Non tritum hodie, sed priscæ elegantiæ dicendi genus. Et sanè frequens illis, verba hæc agentia, ad neutrorum quasi ordinem significationemque transferre.

LIB. IV. CAP. I.

Censor cùm lustrum conderet, inq; solito fieri sacrificio, scriba ex publicis tabulis, &c.] Damno verba, *solito fieri*: & iure. Sordent enim, imò & fallunt. An solet olim fieri id sacrum, non Valerij æuo? Imò etiam tunc in vsu, quotiens conditũ lustrum. Vetus præiuit mihi ad notabilem emendationem, in quo lego, *solita viri*. Non ambiges tu optime Censor, quin *Solitaurili*, scribendum sit: quod sacrificium proprium omnium lustrationem: & inprimis Censoriæ huius. lapis Romæ pulchrè, in quo apparatus omnis istius sacrificij, cum triplici hostiâ, sue, oue, tauro, Censore faciente. Vide, si lubet, quæ notauimus ad Historias Taciti.

* Hoc à magno Cuiacio notatum iam esse, per epistolam mihi index Th. Canterus.

Ita sibi credi oportere, si & alij idẽ asseuerassent] Priscæ editiones negationem inserunt, *si non & alij*. falsò. at tu muta, *si modò & alij*: & rem habes.

Vnius testimonio aliquem credere, pessimi esset exempli] Eædem cum altero è manuss. meis, *aliquem cedere*. & verum censeo, aut certè, *cædere*: id est perdere aliquem & adfligere.

Quam angusto ambitu orationis amplectar.] Vetus, *quàm breuissimo*.

Sed cùm magna & multa breuiter dicenda sint] Placet prisca lectio, *cùm magna strictim, & multa breuiter*.

Sermo

Sermo infinitis personis rebusq; circumfusus, vtrumque præstare non potest. Itaque propositi quoque nostri ratio,&c.] Abest antiquis plerisque vox, *Sermo:* & sequentia illa sic concipiuntur, *vtrumque præstare propositi nequeo quoque nostri ratio.* Corrigo & dirigo: *vtrumque præstare nequeo. Propositi quoque nostri ratio.* Sermonis illâ voce eiectâ.

Vbi maximorum ducum & ciuium tantorum togata prælia] Vetus, *tantum non togata.* benè ad meum sensum.

Plebis scitum enim interposuit] Vetus & vera scriptio, *plebei enim scitum.*

A piscatoribus in Milesiâ regione verriculum trahentibus] Prisca editio, *reticulum trahentibus*. An & *reteiaculum?*

Hoc fortunam tractus se emisse dicente] Alij libri, *ductus*, non *tractus*: duo meis, *iactus*. quod æquè placet.

Qua conditione propter nouitatem rei ad vniuersum populum delatâ] Omnino scribendum, *quâ cognitione.*

Atque vt Theopompo] Vetus, *Atque in*. Lego, *Atquin Theopompo*. & statim voce insitâ, *qui cùm primus*.ex eodem libro.

CAP. III.

Deinceps ex ijs vocemus, quorum animus,&c.] Præpono veterem lectionem, *Deinceps & ijs vacemus.*

Cn. Martius, cui Corioli Volscorum opidum captum cognomen adiecit] Vetus, *captiuum cognomen*. &, *adiecerunt*. Lego igitur: *Corioli, Volscorum opidum, capti, suum cognomen adiecerunt.*

Atque ligneo catillo cœnantem] Prisci, *éque ligneo.*

Poti senis animum illecebris pellicere non potuisset] Sambuci codex, *posti senis a. i. polluere.*

CAP. IV.

Cùm Campana matrona apud illam hospita, ornamenta sua illo sæculo pulcherrima ostenderet] De mendo suspicio hîc mihi iniecta primitus, quia cùm verba hæc sint è Collectorum libris Pomponij Rufi, antiqui scriptoris, nec procul adeò à Gracchano æuo: vix conueniebat illum vt de remotissimo æuo loqui, *illo sæculo pulcherrima*. Auxit trium librorum veterum lectio, quæ *illius sæculi*, præfert. Ex qua bella mihi nata correctio, *illius oculis.* nec ego quidem de veritate ambigo. Certè, vt Campanus luxus tunc fuit, omni sæculo pulcherrimus videri potuit muliebris ille mundus.

Quia dominium rerum collabi solet, bonæ mentis vsurpatio,&c.] Sambuci codex voces aliquot ingerit, istas: *dominium rerum collabi solet, bona mens præfertur diuitijs, cuius vsurpatio*,&c. Purior mihi vulgata est.

Tres consulatus acceptissimos populo Ro. gessit] Vetus, *acceptissimè*. accipio.

Solidæ laudis cupidini] Magis placet prior lectio, *cupido.*

Primi belli Punici gloria cladesq; maxima] Acutius videatur & verius, quod in priscis: *gloria, quia clades maxima.*

Minus multò cultores] Sententia vult, *multos.*

Ideò Senatus] Vetus, *Idem Senatus*. & rectè.

Cap. VI.

Quorum ibi factum sepulchrum, Tarenti etiamnum conspicitur] Vox *Tarenti*, à glossulâ est. dele. Nam de vrbe eâ antè statim sermo: & nunc addit, *ibi*.

Sunt & alienigeni amores iusti, obscuritate ignorantiæ non obruti] Veteres mei vberius & verius: *alienigeni amoris cineres, vsti obscuritate*, &c. Duriusculè, fateor. sed Valerium ne nosce, aut hæc agnosce.

Cap. VII.

Itaque celerius est sine reprehensione propinquum auertere, quàm amicum: quia altera diremptio iniquitatis, altera vtique leuitatis crimini subiecta est] Primùm, lego, *celerius & sine reprehensione propinquum auersère*. deinde cùm in veteri sit, *quia altera dilectioni iniquitatis*, malim scribere, *quia altera defectio iniquitatis*. tamen in Vltraiectino altero, *desertio*. quod æquè probum.

Tu exilium indiceres: adeò blando vteris imperio, quod is supplicium honori prætulerit] Parùm Latina aut pura hæc iunctura. veteribus abest vocula *is*: item, *Prætulit*, in ijsdem, non *prætulerit*. Ego concinno, *tu exilium indiceres: (adeò blando vteris imperio) supplicium honori prætulit*.

Iustæ pœnæ debitum spiritum tenebris furari conabatur] Quis spiritum furatur? me arbitro, parùm aptè dictum aut scriptum. In veteri, *funerari*. Ex quo bellâ metaphorâ eruimus, *fœnerari*. lucrari videlicet & producere ad tempus latibulo illo spiritum Brutus volebat.

Testatiorem beniuolentiam] Priscus liber, *testationem*. rectè, si *beniuolentiæ* rescribas.

Atque vt illarum ædes, sacra domicilia] Melius, *ædes sacræ, domicilia*.

At quo secessu quosdam fugeris; aut quibus insulis misericordiæ permulseris; non cohibebis ne alienis malis perinde ac bonis suis lætentur] Veteribus nullæ sunt duæ illæ voces, *non cohibebis*. & spernendæ omnino, sic tamen vt totam clausulam interrogatione deinde alleues.

Cap. VIII.

Si animo erogantis] Scribes, *animum*, si tu animum ad priora rettuleris, à quibus hæc pendent.

Alter enim quod præstat, potest] Fallor, aut argutior prisca lectio, *qui potest, præstat*.

Iam qui hac præcipuè negotiatione delectantur.] Vetus, *negatione*. De vsuraria loquitur, eaque inhonestâ: cui nimis honestum Negotiationis verbum. Credam facilè fuisse, *nummatione*.

Sed etiam quæ alius ipso tribuente sensit, commemorari] Labem & nubem huic loco veteres adimunt, in quibus sic: *quæ alio tribuente sensit*. Transitum enim & velut viam sibi faciat (solitum id Valerio) ad exempla Externa sequentia; in quibus non Romanorum in alios, sed aliorum in Romanos liberalitas expressa. Eam autem, inquit, commemorari quoque interest Romanæ laudis, quia meruit.

Qu

Quod nollent accipere] Glossulam hoc totum sapit. dele, aut rescribe. *ne nollent:* sed dele magis.

Lib. v. cap. i.

Cùm & viribus corporis, & animi virtute aliquanto esset superior] Puto vocem excidisse, scribendumque, *viribus corporis par, & animi*, &c. Nam animo saltem excelluisse Romanum vult, cùm cetera pares essent.

Proinde in eo prælio Badius obtruncatus est.] Quo prœlio? non certè singulari illo occubuit. Itaque voculam, *eo* delendam censeo. Posteà scilicet pugnâ aliquâ ceciderit.

Si quis ignarus vir aspexisset] Lege, *viri.*

Amicitiæ regis fidissimi populo Rom.] De Masanissâ loquitur. Atqui ille, cùm id contigit, infensissimus Romano nomini hostis. Itaque parùm attenta Valerij mens hæc scribentis.

Eam ex tyranni ore manasse] Plerisque libris additum, *ore de humanitate manasse.* Reiicis ea verba, Pighi, è libris aliquot scriptis; & rectè. Nec malè aut imperitè tamen si quis legat, *ex tyranni ore & immanitate.*

Sermonem habuisse] Vetus, *habitum.* Si rectè: tum paullò antè rescribe, *quondam*, vbi, *quosdam*, legis.

Ad patrem propugnatione laborantem] Veteres duo, *propugnatorem laborans.* Suspectus locus, eò magis, quòd duæ eæ voces alteri manuscripto absint. An tamen, *pro pignore laborum?*

Cap. ii.

Coriolanum patriam oppugnare conantem] Vetus, *Patriæ interitu perficere conantem.* Quid si, *interitum?* Vulgatam si intueare, displiceat: quia non oppugnare conatus saltem Marcius: sed reuerà oppugnauit. Si retines, malim *expugnare.*

Senatus matronarum ordinem] Addunt veteres, *Senatus gratitudine motus matronar. ord.*

Vti fæminis semitâ viri cederent] Iidem, *de semitâ.* Plautus: *cedam ego illi de viâ, de semitâ.*

Vacasse in tanto gaudio Patribus Conscriptis duabus humilibus fæminis referre gratiam, nedum tam præ se tulisse, mirandum] Sententiam haud malam ex his elicias. cùm tamen in veteribus duobus legam, *nedum tam propter se tulisse*: ambigo an non scribend. *nedum tam properiter retulisse.* Celeritas enim beneficij, beneficium auget.

Quidquam decerpsit] Priscus codex, *arcessit.* Possis legere, *abscessit.*

Quorum laudem adiecta lege conditio auget magis, quàm extenuat] Quæ hæc conditio adiecta lege? frustrà quæras. Scribe *abiecta.* Hæc est mens Valeriana: Libitinarij, inquit, etsi lege & more abiectum ac vile id genus, tamen, &c. Sanè in vilibus habiti semper: ideoque mox etiam appellat, *Contemptum gregem.*

Sed dum honesti actus etiam ab infimis editi memoriâ non intercidant] Abest veteri, *actus:* & post, *infimis*, inserit, *estis.* Ego legam: *dum honesti etiam ab infimæ sortis editi memoria non intercidat.* Dummodo res honestæ, inquit,

inquit, etiam si à vilibus editæ memoria duret, &c. Statim etiam malim *vt nec illis adiecti, nec his prælati:* ordine mutato. & cur malim, vides.

Quorum quoniam religiosum cultum instituimus] Imò verò, *institimus*. Iam enim dixit de Gratitudine, & locum eum velut peragrauit.

Cap. III.

At, inquit, ærario] Lege, *inquis*.

Quo enim Iambo, quâ procellâ verborum] Haud displicet de Iambo: ne item quod in veteribus, *nimbo*.

Ille vicatim dispersos ciues suos in vnam vrbem contraxit] In veterib. est *ille locatim*. Neutra vox ad verum, & facilè ex hac inconstantiâ odoror suppositas illas pro germanâ istâ, *pagatim*. Athenienses enim ante Thesea in pagis habitarunt. Plutarchus, & clarissimè Liuius libro XXXI. *Delubra sibi fuisse* (Athenienses loquuntur) *quæ quondam pagatim habitantes in paruis illis castellis vicisq. consecrarint*. Idem de iisdem: *Templa deûm quæ pagatim sacrata habebant*. Adde, quæ mox addam.

Abunde non duxerunt] Negatio abest veteri: & tollenda.

Hanc hereditatem paternam solam se sortitum] Optimè vetus & ex veteri formulâ, *solam se creuisse*. Hereditatem cernere, pernota iam & notata aliis dictio.

His dotibus, quæ ad pacandum hominem potentissimæ indicantur] Displicet iure, *pacandum*: & falsum scio: Veteres duo, *pariendum*, certius, *perendum*. Tentem ex eo, *Parcendum homini*. Etsi malim *pertegendum*, aut eius sententiæ verbum propinquius.

Discordes foci tui, paucis diuidua tuguria, ô Græcia, facta sunt. Columē lucet Marathon, &c.] Curuus locus, quem tentasti, Pighi, dirigere: sed tentasti. Nos, nisi fallor, propitio Phœbi filio sanamus. Vetus vnus habet, *& paucis*. alij aliquot, *& pacis*. Lego, *& pagis*. Hoc primùm. Sanè quin referenda hæc sint ad Theseum, qui pagatim habitantes Athenienses (supra doctum satis: & hic locus priori illi firmando item valeat) in vrbem conduxit, nemo ambiget ex cathenatâ hac priorum repetitione. Iam sequentia ex prisco libro sic concinno: *& pagis diuidua tuguria tua, Græciæ facta sunt columen. Lucet Marathon*, &c. Athenienses ipsos adfantur & increpant. Per nos, inquiunt, tua tuguria & pagi exculti, in caput Græciæ vertêrunt.

Honore aræ decorata, quasi sacrosancta colis] Vetus vnus, *sacrosanctiore colis*: alij, *sacrosanctiora*. & omittunt τὸ *quasi*. An legendum, *decorata, sacrâ sanctione colis?* quod esset, sacrâ quadam lege & decreto colis.

Cap. IV.

Expugnasti, inquit, & vicisti iram meam, patria, precibus huius, &c.] Confusa hæc, mala. Scribo: *vicisti iram meam patria, precibus huius admoti cuius vtero te*, &c. O patria, ait, iam animum meum vicisti telo hoc maternarum precum.

Quod necesse est animo quoque euenire, aliquantò efficaciore picturâ litterarum: vetera pro recentibus admonitos recordari] Locum habes, Pighi, integ- mutilo

nutilos: ego inter malos. Emendari posse censeo nonnullâ admonitiunculâ libri, qui habet *vetera prodentibus*, vnde ego, *vetera à prudentibus dmonito recordari*. Dispice, nec fugiet te sententia. Inuoluta autem uiusmodi multa in Valerio: nec miror sæpè in tam tenebrosis sententiis ffendisse exscriptores.

CAP. VI.

Quia euersa domo, intemptatus reip. status manere potest] Placuit ita tibi ighi, è Cauchiano. At in duobus meis est, *interdum proprius reip. status*. Non malè certè. Quòd si Cauchiana scriptura præferenda est: malim ex â tamen, *intemeratus*.

Namque in capite eius subitò veluti cornua emerserunt] Vacillant valdè bri. Alij, *cornua eruperunt*: alij, *erepserunt*: meus palàm, *erexerunt*. noè, sed verè. Erexerunt, absolutè eâ formâ dictum, qua antè notaui Direerunt. Sic Minuerunt, Auxerunt, Sedarunt, Posuerunt: id est minuta, ucta, sedata, posita sunt, veteres passim dixère.

Cui ius dicenti, cùm in capite picus consedisset] Bona item prisca lectio, uius dicentis.

Domus ipsius statum felicissimum] Veteri, *factum fidelissimum*. probem, atum felicissimum.

Vnicum talis Imp. specimen esset] Sambuci codex, *sectamen esset*. Anne ectamen?

Ac pabulantium hostium globo] eiusdem codex, *palantium*.

CAP. VII.

Stratonices infinito amore correptus] An *infrunito amore*? Certè de stolio, improbo & impudenti adfectu loquitur priuigni in nouercam.

Excitatiorem anhelitum] Falsò. languidior enim anhelitus, & velut biens cum illâ abeunte fuit. quod ipse Valerius aperit, qui increbuisse nhelitum ait illâ intrante. Veteribus est, *exercitatiorem*. Vox accommoa haud mihi nunc accurrit.

CAP. IX.

Se nil tale debere suspicari persuasus] Non est in veteri vox, *debere*. Ego rò illud, *se*, etiam deleo, & lego, *nil tale suspicari persuasus*.

LIB. VI. CAP. I.

Vnde te virorum pariter ac fœminarum præcipuum firmamentum Pudicitia uocem? Scribendum est, *euocem*. Varia enim eius domicilia recenset: & elut ambigit, vbi potissimùm habitet. Vocem etiam *Firmamenti* (neio an non calidè) mutem in *Ornamenti*.

Sanctissimúmque Iuliæ gentis genialem thorum assiduâ statione celebras] nsignis planè restitutio, quam tamen libris debemus; quibus ferè vox, ntis, abest. Et quî expedias alioqui hanc sententiam? Quæso te, an entis Iuliæ genialis aliquis thorus? imò singulorum is est, nec nisi maonarum. Itaque de Iuliâ hoc capiendum siue Liuiâ Augustâ: cui ser-

 uiliter,

uiliter,vt & Tiberio aliàs,adulatur: tantamque pudicitiam eius facit, v numen ipsum inhabitare velit Genialem eius thorum. Porrò Iulium nomen post adoptionem vulgò datum Liuiæ, docui in Commentari ad Tacitum. cuius rei inobseruantia locum hunc fœdauit.

Atque hanc illatam iniuriam non tulit Virginius plebeij vir generis, &c.] Scribe & distingue: *Atque hæc illatam iniuriam non tulit. Virginius*,&c. Claudit exemplum præcedens,& transit ad alterum: Atque hæc Lucretia,inquit,illatam iniuriam vlta est ferro: Virginius etiam inferendam.

Deductam in foro puellam occidit] Imò iam in foro erat puella ad App tribunal. Lego, *seductam in foro.* Ita res, è Liuio, alijsque: qui seductam paullùm à patre puellam, & tunc interfectam clarè scribunt.

In qualicumque enim statu positam Romano sanguini pudicitiam] Melius *posito.*

Aequè similis fœdus exitus sequitur] Illud, *similis*, infarctum est.

L. Octauium deprehensum neruis contudit] Sambuci codex, *pernix contudit.* vnus è meis, *protinus contudit*: alij, *pugnis*. Ego hæreo.

Cap. II.

Multi metus vrbis atque Italiæ finiti erant, plebs Romanæ libertatis Scipionis libera non fuit] Nihil hęc postrema ad eam clausulam. itaque amoue & copula cum sequenti exemplo, hoc modo: *Plebs Romana libertati Scipionis libera non fuit. quapropter minus mirari*, &c.

Idem cùm multa de temporibus Cæsaris liberius loqueretur] Veteri dee vox, *Cæsaris*: & pro, *temporibus*, legit, *patribus*. Tu non ambiges quin, *partibus*, vera scriptio sit, voce etiam illâ reiectâ. Partes, eo sensu quem supra notaui.

Itaque timens ne si tu fueris absumptus] dele illud, *timens*, fide libri.

Cap. III.

Polliæ quæ proxima exierat] Mallem, *quæ prima*. atque in his vocibus sæpè commutatum.

Cap. VI.

Falsum legationis nomen amplecti] Vetus, *vocabulum amplecti.* Ausímne, *velabulum?*

Cap. VII.

Ne domitorem orbis Africani fæmina impudicitiæ rerum ageret] Impudicitiæ vox non in virum conuenit, eumq; qui libidinosè agit, sed qui quęue patitur. Latini quidem ita. Exemplum hîc contrà, si locus rectus. In veteri vno est, *incontinentiæ*. in altero, *impatientiæ*. ex quo ego rescribam *impotentiæ*. Ne is, inquit, qui potens tot hostium, parùm potuisse in se coërcendo videretur. Proba omnino correctio.

Cap. VIII.

Custodita rei salute subuertit. Argui fortuna, &c.] Codex meus voces aliquot inserit bonas & germanas, *subuertit, & dominum suâ fide & constanti*

antiâ liberauit. Argui, &c. Malim tamen, *summâ fide*. Paullò item antè :gerim, *Plurimis etenim laceratus verberibus*.

In cubiculum ac lectulum recepit] Prisca editio, *ac lectuculum*. Lego, *lecti-ulam*. Is ritus, vt lecticulas haberent non ad somnum sed ad decubi-um, in quîs lucubrarentur, scriberent, quiescerent. Suetonium in Au-usto vide.

Contentus essem huius generis exemplis] Prisci libri inserunt, *essem ex hiis -ius generis*. Fuisse censeas, *eximijs huius generis*.

Nec solùm hactenus beniuolentia processit] Iugula vocem *solùm*, auctore bro. Proprietatem verbi hactenus non cepêre, qui addidêre.

CAP. IX.

Nam cùm aliorum fortunas spectando] Vetus, *fortunas & pectora*. Ego :rissimum censeo, *fortunas & decora*. Statimque, *quid aberit*, non *oberit*, x veteri.

Sed operas publicanis dedit: idem vltimam inopiam suam, &c.] Scribe, *id ,vltimam*. vitio in libris crebro. Sententia hîc postulat. non enim aliud iquod munus obijsse narrat, sed hoc idem interpretando vilefacit & bijcit.

Victor Capitolium felicitate celebrauit] De triumphante loquitur. An-: *felici dape?* vt de solemni illo triumphantium conuiuio in Capitolio ipias.

Turpem decoctoris superlationem iniunxit] Puto fuisse, *appellationem*. & :prauasse vocem adhæsu litteræ sigma è fine alterius.

Eiusdem stultitiæ imperia salutaria] Stultè interposita vox Stultitiæ: iam tolle, natam è lineâ priore. Nam illud Eiusdem, ad Cimonem anè referendum fuit.

Improuiso decursu destitutos] Veteres duo, *recessu*. quod approbo.

LIB. VII. CAP. I.

Adiecit animi rarissimas dotes] Rectè. quia tamen in veteri lego, *ani- non rarissimas dotes*, ambigo an *numerosissimas* non fuerit.

Nam Q. Metellum] Duas voces istas, *Q. Metellum*, clarum à glosso-apho esse. De illo ipso enim omnis hic continenter sermo.

CAP. II.

Is vbi consul cognouit] Vetus, *Id sic consul*. Lege, *Id sicut consul*.

Tam citò animaduertit] Nihil hîc de celeritate: prudentiæ tota consi-:ratio est. Itaque scribo, *tam scitè*.

Insequentibusque sæculis sint habitaturi] Germanior scriptura libri, *inq; quentibus sæculis*.

Quæ fortuitò patimur] Malo, *sortitò*: & sententiam magis explicat.

CAP. III.

Sordidâ magorum dominatione oppressâ, Darius rex adiutoribus eiusdem gnitatis assumptis] Mirè inuolutus locus: mihi quidem. Darium ecce gem vocat. atqui candidatus regni saltê erat, & de eo agitur, quomodo

& quâ

& quâ fraude regnum adeptus. Sed & adiutores eiusdem dignitatis ap pellat. Adiutorésne regni? imò contrà, aduersarij eius, & quisq; sibi spon debat eam dignitatem. Aut nihil video, aut grandis & audax deprauatio quæ nescio an sic leuáda. (nam vt tollam prorsus, sine libris vix sperem. *Darius rei adiutoribus eiusdem assumptis*. Historia sanè talis: & ij qui con iurant in magos, conuenêre simul in hanc conditionem de regno.

CAP. IV.

Omnes pugnantium globos præcurrit] Vetus rectè, *percucurrit*. Miscuit s globis, non præcurrit.

CAP. V.

Vt propositis ante oculos clarissimorum, &c.] Tota hæc circumducti melius & compositius concepta in veteri: *Qui à propositis ante oculos cla rissimorum virorum repulsis, vt non minore cumspe honores, ita prudentior cum animi iudicio petent.*

CAP. VI.

Quattuor & viginti millia seruorum comparauerunt] Legendum vide ri, *quattuor millia seruorum*, & caussam erroris docui in II. Elector.

Eámne vmquam aliquis in acie hortaretur] Vetus optimè, *En, quem ali quis.* irrisorio illo & dissimulanti genere sermonis.

CAP. VII.

Summâ cum iniquitate paternum nomen abrogauerat] Prisca lectio, *nome iurgauerat*. Fuit omnino, *nomen eiurauerat.*

C. Calpurnij Pisonis Prætoris vrb. constitutio] Libri plerique omnes *præfecti vrbis.* Referre ad Pisonem præfectum sub Tiberio conabar, ci dare se Valerius voluerit arcessito hoc exemplo: sed illi Lucium præno men fuit.

Terentius ex octo filijs] Mentis meæ oculus hîc, nisi legas, *Terentii cum octo*, cæcutit.

CAP. VIII.

Testamento is filium instituit heredem] Si filium instituit: quomodo T Longius id subuertit? & quomodo is sanguine ei proximus? clara per uersio. Emendauimus nuper, *Testam ento Ofilium.* & probat nunc vetus cui vo cula, *is*, nulla est.

Quid hoc loco inhonestius?] Scribe, *ioco*, non, *loco.*

Vitæ fructibus continuò cariturus] Sambuci liber, *vitæ lusibus.* An, *vs. bus?* puto.

LIB. VIII. CAP. I.

Forti punitione liberata fratris dextra] Verum est, *Librata.*

CAP. II.

Aequitas quærentium delectare] Vetus, *quæstionum*. Fortè, *quæstorum*, s ue, *quæsitorum.*

Tai

Tam minuti à pudore excessus] Vetus, *tam minimo*. Lego, *tam minimi:* cut aliàs hic locutus.

CAP. XI.

Athenæ solicitudine agerentur] Melius, *angerentur*.

Desiderium pictoris coëgit explere] Margines tui præferunt, *coëgit exemplare*. quod & in meo est libro. Verbum ignotius fuit, in quo turbant. & me iudice, *eximplere*: quomodo & Adimplere dicimus, aliaque compositione geminâ.

CAP. XIII.

Conspecta est] Lege, *esto*.

Ei nostra ornata mentio defuisse existimetur] Ambigebam pridem de loco: quia superbè illud de se scriptum, *ornata nostra mentio*. Sambuci codex subuênit pulchrè: *ei oratione nostrâ mentio defuisse*.

Et simul spe diuturnioris vitæ] Lege, *spei*.

CAP. XIIII.

Dulcedinem gloriæ penè adiecit gloriosam] Ita tu Pighi, ex omnibus manuscriptis. Nam anteà legebatur, *Dulcedini gloriæ p. a. gloriam*. At ego lectionem tuam ipsam iacêtem erigo, *Dulcedinem gloriæ, penè adieci, gloriosam!* Velut exclamat. & ô dulcedinem, inquit gloriæ, tantumnon dixerim gloriosam! Acumina & sententiolas Valerij nosti.

LIB. IX. CAP. I.

Inde infusæ culinis ostreæ. Arte censibusq́ edendi atque bibendi voluptas aperta est] Abest τὸ, *ostreæ*, à plerisque omnibus libris & tollo sanè ego, & rescribo: *inde infusæ culinis artes, censibusq́*, &c. Sententiam egregiam elicio: & hinc, inquit, repertę culinarię illæ artes, & patrimoniorum pretijs empti coqui.

CAP. II.

In publicâ villâ (quæ in campo Martio erat] Vide ne totũ hoc glossematum sit. nisi fortè docendus aliquis Valerij æuo, vbi Publica villa esset.

Inclusus mœnibus Attinguensium] Veteres, *Abteguensium*. Scribam, *Attguensium*. Attegua notum Hispaniæ opidum est.

CAP. III.

In Fabio pulcherrimam partem omittendam] Lego, *pulcherrimè partam*. ad victoriam refero.

CAP. IV.

Eius deniq; confirmandi gratiâ] Præfero scriptam lectionem: *eiusdemq́*.

CAP. V.

In Hostiliam propinquam rostris ad me venit] Vocem libri interserunt, *rostris idem ad me*. Lego, *id est ad me*. Quomodo vocis eius superbæ indignitas magis eluceat.

Vestem & instituta Persica assumpsit. spreto mortali habitu diuinum æmu latus est] Verbi aliquid occultioris hîc delitere docent libri, qui valdè t tubant. Quidam, *diuinum aucupatus est*. alij, *diuinum caput æmulatus*. & qui propiùs ad verum, *caput latus est*. Credam fuisse, *diuinum captatus e* pro captauit. Crebrum valdè hoc genus antiquis: & infrà, cap. VIII. vl vulgò, *Itaque exiguo momento maximæ rei casus fluctuauit:* libri mei tre *fluctuatus est*.

Iam Xerxes, in cuius nomine superbia & impotentia habitat, suo iure quà insolenter abusus est, cum Græciæ, &c.] Absunt à meo libro illa, *abusus es* me iudice, meritò. Scribo & distinguo : *superbia & impotentia habitat su iure, quàm insolenter? quòd Græciæ*, &c. Ita enim vetus, non, *cum Græcia* Tu vide.

CAP. VI.

Cum binis vestimentis vrbem egressos] At in Liuio hæc ipsa narrante singulis vestimentis egressos eos leges. An igitur hîc, *cum priuis vestimen tis?* quæ corruptio eadem & correctio alibi in Liuio mihi notata. Ni si Liuius singula vestimenta capit, vnam Togam, vnam tunicam. qu respectu rectè & Bina & Singula dixeris.

CAP. XII.

Imbris caussa petitam latebram] Scriptis meis abest, *caussa*: nec caussa re tinendæ est.

CAP. XIII.

Ita vt viuam, dabo] Scribe, *Ita viuam*. Iurandi formula, quam insit vocula peruertit.

ADDITIO.

Theodorus Canterus amicus meus, & harum artium diligentissimu per epistolam me monuit, lib. VIII. cap. VII. vbi legimus: *A Timæo & Arione, & Cato Locris præcepta Pythagoræ acciperet:* repperisse se in ve teri libro, *Arione* & *Ethecrate*. ex quo appositè facit, *Echecrate*. Nam Cat Pythagoræi mentio nusquam, nec in Iamblichi quidem Catalogo. A Echecratis etiam Cicero meminit v. De Finibus, vbi pænè hæc ipsa Va leriana: *Cur ad reliquos Pythagoræos, Echecratem, Timæum, Arionem Locros*, &c.

FINIS.

IVST

IVSTI LIPSI

ANIMADVERSIONES IN TRAGOEDIAS QVÆ L. Annæo Senecæ tribuuntur.

IN TRAGOEDIAS SENECÆ I. LIPSI V. C. OPERA EMENDATAS.

QVAE *tibi rependent, docte* LIPSI, *præmia*
Doctæ Camœnæ, quas iuuare sedulò
Nulloque cessas demerere tempore?
In lucis oras doctus en SENECA *redit*
Quatiens cothurnos Euripidis ardui:
Heroës vnà, parte sui superstites
Meliore, redeunt, non, vt antè, debiles,
Non lancinati. dulcis vsum luminis
Sibi restitutum gratulatur OEDIPVS:
Nec nomine vno debet HERCVLES *tibi;*
Vel quod scelestâ cæde manantes manus
Viuo abluisti rore fluminis tui;
Vel alta scandens astra ab Oetæo rogo,
Consumptus igne profuisse quòd sibi
Te plus vel ipso sensit Aesculapio:
Laudat renatus VIRBIVS *tuam manum*
Reductus ipsis iam secundùm ab inferis.
Quid plura referam? Romulus debet tibi
Cothurnus omnis, inuidens ante Helladi,
Plus quàm Poëtæ; nam ille in hoc vnus fuit,
Quiritium vnis vt placeret auribus;
Tu non, in vrbe tantum vt vnicâ popli
Teneret aures vsque, fecisti, vagas;
Sed orbe toto reddidisti nobilem.

Ianus Dousa Filius.

IVSTVS LIPSIVS FRANC. RAPHELENGIO FR. F. PLANTINIANO S. D.

QVOD ſeriò tandem manum & mentem admoueris Senecę Tragœdijs, valdè id nobis, mi Franciſce, gratum. Et nónne diu tale aliquid oportuit, in hoc ingenio, in hoc otio? Illud adeſt, iſtud ſupereſt: nec culpa hîc eſſe poteſt, niſi à deſide voluntate. Atqui ingeniũ vt ferrum eſſe ſcito. ſplendeſcet, ſi vtare: rubiginem contrahet, ſi recondas. Vtere igitur. & imprimis ad hęc iſta: quæ gratiam tibi apud me apud auum, famam gignent apud omnes. Sed auxiliúmne etiam à me poſcis? ego conſilio defunctum me putabam. Tamen & illud accipe: ſimul in his talibus veram vocem,

Αὔδα ὅ, τι φρονέεις. τελέσαι δέ μὲ θυμὸς ἀνώγει.

Nam amiciſſimi Plantini mei cauſſâ quid nõ velim? quid non & pro iſtâ Plantinianâ ſtirpe? quam Deus mihi ſinat creſcere rectam, & in rectâ virtutis viâ.

TRIA petis. Quid de ſcriptore Tragœdiarum ſentiam? quid de ordine? Quid habeam ad ipſas? De primo, ſic reſpondeo. Scriptorem ſ dari à me non vnum: nec Criticos noſtros audio, qui aliter pertenant. Stilum & elocutionem quiſquis ſeriosè paullò magis examinat, on à me ſentit? ſentit, aut profectò nihil ſentit. Diſcrimen nimis claım. Octauiam & Medæam vnius mentis & manus eſſe quis dixerit? uis Thebaïda & Troada? peritus nemo iudex, & cui purgatior paullò ıris. Ego tres ſcriptores odoror, fortaſſe & quartum. Audi. Pleraſque x iſtis Annæi Senecæ eſſe fateor (ſiue Lucium ei prænomen ſiue Marım. nam liber ſanè meus vno loco vtrumque ambiguè congerit) ſed enecæ nouioris. Filiíne illius, qui Philoſophus? vix arbitror: nec ſcripta ıihi ſuadeant tam bonum æuum. Traiani imperio, imò infrà, ſi vixiſſe ıemcumque hunc Senecam dicam, à vero non abibo. Certè à veteri .o alius eſt, vel Sidonio teſte, cuius verſus innotuere:

Tragœdiæ hæ, non vnius viri opus.

Videntur quattuor texuiſſe.

Septem iunioris Senecæ ſunt.

Qui valdè remotus à Philoſopho.

Quorum vnus colit hiſpidum Platona:
Orcheſtram quatit alter Euripidis.

Etiam Terentiano:

In Tragicis iunxere choris hunc ſæpè diſerti
Annæus Seneca & Pomponius antè Secundus.

Nam Tragicum hunc, ecce, poſteriorem facit Pomponio: quem clarum eſt vixiſſe eodẽ cum grandiori Senecâ, id eſt, Claudiano æuo. Quòd autẽ de hiſce Tragœdijs ſentiãt, liquet ex eodẽ Terentiano; apud quem verſus cum Senecæ nomine, quos hodieque in Hercule Furente legas:

Exemplum & Senecæ dabo.
Thebis læta dies adeſt,
Aras tangite ſupplices:
Pingues cædite victimas.

At vna, Senecæ maioris: Fabij fide: Is ergo vnus ſcriptor. Quis alter? etiam Seneca: ſed ille bonus, ille meus. Nam Medææ cur non auctorem hunc audacter tribuam? Fabius impellit, qui ſemi-verſum ex eâ hunc citat: —— *quas peti terras iubes?* & quidem Senecâ auctore. Quis ergo alius Seneca vſpiam ei nominatus, præter noſtrum? Et certè ſi non hunc voluit, notâ aliquâ aut verbulo (quę eius accuratio eſt) indicaſſet. *Et ratiocinio tẽporis.* Addo argumentum ab æuo, quo colligo eam ſcriptam ex hiſce verſibus:

Parcite ô diui, veniam precamur,
Viuat vt tutus mare qui ſubegit:
Sed furit, vinci dominus profundi
Regna ſecunda.

Quos omnino inſitos decorè & ingenioſè in laudem Claudij, qui Britanniam tunc aperiebat, planè mihi ſedet. At Seneca tunc vixit. *Denique ex ſtilo, qui præfulget.* Etiam ſtilus & tota ſcriptio hoc perſuadent: quæ optima, & digna optimo illo ſcriptore. Sanè qui Medæam attentâ & ſubſtrictâ, vt ſic dicam, aure leget: illuſtris ingenij fœtum fatebitur, & planè melioris viri, melioris æui. *Vna, etiam ignoti Poëtæ. A facie ſcriptionis totius certo argumẽto.* En, duos ſcriptores habes. vbi tertius? latet: nec facilè totum eum educam. Video, nec video: eſſe ſcio. ſed quo colore & nomine nondum. Hunc ego tribuo Thebaïdi. Quidni? ex ſtilo & totâ conformatione eius Tragœdiæ tam mihi certum eſt, alium auctorem ei eſſe quàm me ſpirare. Confer, ſodes, cum ceteris: quid ſimile? Oeconomia diuerſa, ſine choris, ſine interruptione, cõtinua quaſi ad Comicam. Scriptio tota vniformis, ſimplex, ſine carminum vllâ varietate. ſed ſcriptio *Quæ nimis bona.* ita me Deus amet, alta, docta, grandis: & quæ ſuo iure ambulet in cothurnis. Nihil vſquam iuuenile, arceſſitum, fucatum. phraſis & verba lecta: ſententiarum mira & inopinata acumina; & acumina virilia, fortia: quæ me quidem ita feriunt, vt non exciter ſolùm ad ea, ſed ſubſultem. Quid tale in alijs? audebo rem dicere. Scripti gemmula hæc eſt *Digna Auguſtæo æuo.* & quam lubens retulerim vel ad Auguſti æuum. Per bellum quidem Ciuile eam ſcriptam, & ex argumenti electione ſuſpicor, & ex verſibus *Legenda & admiranda doctis.* qui quaſi datâ operâ huic rei inſerti. Quidquid huius eſt, tollenda ſanè ea, nec vltrà calcanda pedibus ignari vulgi. Vos Critici, ponite & habete audacter inter prima Romana ſcripta. Quartus ſcriptor producendus eſt

eſt: ſed ambiguè. Nam nec nôui, nec nimis adfirmatè de eo adfirmem. Sentiſco tamen eum in Octauiâ quæ nimis mutare & abire videtur ab aliis Tragœdiis, imò verbere eruditorum excipienda non plauſu. Conſidera, nec vide tantùm ſed luſtra. quid non in eâ protritum, vulgare? imò & vile? quàm multa rebus verbiſque inepta? quæ piget excerpere & obiicere tibi ſingillatim. Puer ego ſum, niſi à puero ea ſcripta; certè pueri modo. Habes de Tragœdiarum ſcriptoribus meum ſenſum: addam & de ipſis. Duas duorum, eximias cenſeo: quibus laudator ego, non cenſor. In aliis virtutes video, ſed nõ ſine mixturâ vitiorũ. Magnus Scaliger quòd tam laudatum de his teſtimonium tulerit, vt etiam Græcis antepoſuerit, an ex vero? non dixeris, niſi ad primas illas aſpectu. Nam ceteræ profectò non aſcendunt culmen iſtud laudis. Sonus in ijs & granditas quædam Tragica, fateor: ſed nónne adfectatio ſæpè & tumor? Verba & dictio an vſquequaque electa? Iam ſententiæ probæ, acutæ, interdum ad miraculum. ſed nónne ſæpè & ſententiolæ? id eſt, fracta, minuta quædam dicta, obſcura aut vana: quæ aſpectu blandiantur, excuſſa moueant riſum. Nec enim lumina, ſed ſcintillæ ſunt: nec veri forteſque ictus, ſed vt in ſomnio, parui & vani conatus. Quas tamen ipſas crebrò nimis & ad faſtidium inculcat, nec inuenit ſed arripit: non tam ſuâ fortaſſe quàm eui culpâ, cui Scholaſticum & Declamatorium hoc genus ita placuit, *vt operum omnium*, (Fabij verba ſunt) *ſolam virtutem Sententias putarent.* Hæc noto, non vt notâ poëtam illum afficiam, ſed vt te formem: diſcaſque iudicio non præiudicio vti, nec ſignare ſtatim omnia lineâ albâ.

Sed vna itẽ quarti & ignoti ſcriptoris: Nec ſanè boni. Octauia iacet. *Iudiciũ de his Tragœdiis meum. Nam Scaligeri haud rigidè verum. Iunioris Senecæ, mediæ ſunt. Sæpè in vitio. Præſertim affectatione ſententiarum. Quæ communis tunc culpa.*

Alterum Quæſitum de Ordine eſt fruſtrà. Quid enim hęres? nec vnus in libris eſt (omnes ferè variant) nec ſanè refert. In Plauto ad litteram Comœdiæ diſponuntur. tu iſtas, vt voles. Nam in tempora cuiuſque fabulæ quid inquiras? ſuperuacuum eſt. Sequere, ſi omnino aliquid à me is, ordinem hunc bonitatis. & præeat vel Thebais, vel Medæa.

Ordo in his fabulis nullus.

Tertium erat, Si quid ad ipſas? Ego verò, etſi iam antè ſatis emendatas (hęc enim ſtrictis verſibus ſcripta, arcent ferè & cohibent malâs manus) poſtremùm etiam ſeriò & induſtriè correxerit V. Cl. Antonius Del-rio, æternùm nobis amicus. Tamen accipe & à me iſta. quorum partem ab ingenio eſſe ſcies & ſubitâ inuentione, cùm tuâ cauſſâ paullò intentiùs agerem: partem à libro ſcripto veteri ſanè bono, quem habemus dono Paulli Meliſſi magni vatis. Illud te moneo, interpũctiones & diſcrimina valdè vitiata eſſe. quorum cùm in eiuſmodi ſubtilioribus ſcriptoribus grande momentum ſit, tu vide vt concinnes. Numeri quos adnoto, verſuum ſunt Fabulæ cuiuſque. Ordior à

Quo noſtra hic opera. Et auxilia.

MEDÆA.

Verſ. 29. ——— *Spectat hoc noſtri ſator*
Sol generis & ſpectator, & curru inſidens
Per ſolita puri ſpatia decurrit poli.

Languet ſententia. litterulâ eam erigo: *& ſpectatur?* Nam acri indignatione Medæa quærit, Hæcne ſcelera, inquit, Sol ille videt auctor mei generis: & idem videtur? quaſi hoc indicans, refugere eum debuiſſe vt in Thyëſtæo

Thyëſtæo aliquo ſcelere, & vultus ſuos tegere. Tale illud diuinitus di-ctum in Thebaïde: *Non video noxæ conſcium noſtræ diem, Sed videor.* Qua acumina ex re nata & ſubiecta, mirificè delectant acres acutasque mentes. Sequenti etiam verſu Codex noſter, *per ſolita curui.* probè.

31. *Num redit in ortus, & remetietur diem?*

Vet. *Nunc.* ſcribendum * *Non*, aut, *Nec.*

* Ita habēt manuſcripti, Ortelij ſcilicet & meus.

33. *Da, da, per auras curribus patris vehi.*

Minimè ſis, *patris.* Aeëtæ in aëre nulli currus. lego, *patrijs.* Nam Sol Medeæ auus.

35. *Gemino Corinthus litori opponens moras*
Cremata flammis maria committat duo.

Leuiculum eſt, ſed ad ſententiæ lucem, ſcribe *committet.* Nec enim vouet, ſed minatur. & ſi ego, inquit, in ſolari ſemel curru; peribit cum ſole Corinthus in quâ hæc perfidia.

55. *Quæ ſcelere parta eſt; ſcelere linquetur domus.*

Cod. noſter, *pacta eſt.* & *rumpetur fides.* Pacta, iuncta. quis mutet?

92. *Vincat femina coniuges,*
Vir longè ſuperet viros.

Præfero & hîc ſcriptum: *Vir longè vt ſuperat viros.* Nam formam Iaſonis ita laudat, vt hac parem ei comparem optet.

132. —— *funus inceſtum patri,*
Sparſumq́ ponto corpus.

An non *incertum?* Nam verè illud funus ambiguum, & corpore ſparſo quærendum non vno loco.

151. —— *grauia quiſquis vulnera*
Patiente & æquo motus animo pertulit.

Verius, *immotus.*

170. *Moriere.* ME. *cupio.* NV. *profuge.* ME. *pœnituit fugæ.*
Medæa fugiam? NV. *mater es.* ME. *cui ſim, vides.*

Acuta & proba. tamen impuritatis aut defectus ſuſpiciunculam Vetus iniicit, in quo eſt: *pœnituit fugæ.* NV. *teipſam vide.* ME. *Fugiam?* quæ verba non concinno.

198. *Vox conſtituto ſera decreto venit.*

Intelligo. ſerotina tua verba, & poſt decretum quod non muto. Tamen veteri eſt: *nox*: ſuâ quoque & bonâ ſententiâ.

264. —— *quamq́ regale hoc putet.*

Quid ſibi vult ſcripta lectio? *hoc caput.*

214. *Armata pellis quidquid exterret cohors.*

Eadem, *exercet.* & ſanè videtur dicere ipſas Amazonas ſubfuiſſe Aeëtæ ſolumque quod exercebant.

236. *Inceſſe nunc & cuncta flagitia ingere.*

Sic etiam liber Ortelianus.

Sanè benè. tamen in vet. eſt, *cuncta flamina.* quid ſi, *fulmina?* haud improbè de regijs iſtis minis.

248. *Petijq́ ſupplex præſidis dextræ fidem.*

* Ort.

Codex, * *Fidemq́ ſupplex p. d. petij.* Et cur mutarunt? Ita Hercul. Fur. *Et fata vici, morte contemptâ redij.* Et Oeteo: *Votis peperci, nil ego à ſuperis petij*

etij. Efferebant hæc enim vulgò vt dissillaba, & verò scribebant: I scilicet o longiusculo, *PetI, RedI.* Poëta princeps, *ignobilis otI.*

65. *Prorsusq; vestro purus à cœtu stetit.*

'et.* *Proculq; vestro.* * Ott.

14. *Non quæ sequitur flectitq; senex*

ectum est de Boöte. At vetus,* *defletq; senex.* ideóne quia matrem co- * Ott.
atus interficere, ad adspectum eius memoriâ rei lacrimat?

42. *— cùm duo montes*
Subito impulsu, velut ætherio
Gemerent sonitu, spargeret astra
Nubesq; ipsas mare depressum.

mago bona. quâ & alter Seneca vsus Herc. Fur. de ijsdem Cyaneis:
In se coibunt, saxaq; in cælum expriment
Actis vtrimque rupibus, medium mare.

)ic tamen sodes, quomodo astra spargi possunt à mari depresso? imò ela-
. Si sensus hic placet, omnino emenda, *mare deprensum.* interceptum idelicet & quasi deprehensum subitò inter duas rupes, exprimitur in elum. At veteri meo disertè est, *Pergeret astra,* non *Spargeret.* ex quo alia nihi & proba imago obnata, hæc. Mare, inquit, coïtu illo rupium ela- m nimis, & subitò abiectum, videbatur secum nubes detrahere & ipsa tra. Omnino oculis ita videtur, qui in commoto mari. *Pergò* autem *de- essum,* eâ formâ scriptum quâ, Eo depressum, & talia.

54. *Toties imo latrante malo.*

ellius quod in veteri,* *vno.* Scilla, inquit, illa toties latrabat, varijs voci- * MSS.
ùs & animalibus in monstro vno.

2 *Peruius orbis* *Indus gelidum*
Potat Araxem: *Albin Persæ.*

æc diuide, & fac quattuor minutos versus: aut contra legem hîc Tro- aæi medij. Quod semel monitum sæpiùs obseruabis, & corriges.

8. *Proclamat, ô superi, oculos fletu rigat.*

gregiè liber: *Proclamat, oculos vberi fletu rigat.*

3. *Non facilè secum versat aut medium scelus.*

ledium scelus capere possis, non è turbâ nec mediocre quoddam. rectè. amen veteri vox longè alia, mentem præit aliam: *induit scelus.* Fece- n, *aut ludit scelus.* Quid si, *rude scelus*? Nam produci eæ sillabæ solent, iam cùm in voce alterâ binæ litteræ: quod te scire scio.

o. *—— tantis Aetna feruebit minis.*

ribe, *feruescit.*

7. *Alienaq; sequens regna, deserui mea.*

ortiùs multò scripseris, & interrogando extuleris:
Aliena sequeris regna? deserui mea.

que probè probum est. Túne ô Iason, inquit, alieno regno immines, eoque me deseris? at ego tuâ caussâ proprium deserui.

8. *Meis Creusa liberis fratres dabit?*
Regina gnatis exsulum, afflictis potens?
Non veniat vmquam tam malus miseris dies.

Zz Personis

* Ort. Lugd. Perſonis hæc diſtinguenda & illuminanda : * *fratres dabit?* IAS. *Regin g. e. a. potens.* MED. *Non veniat*, &c Sententia docet.

516. IAS. *Hinc rex & illinc.* MED. *eſt & his maior metus,*
* Ald. Confige. *Medea. nos * confligere certemus, ſine,*
Sit pretium Iaſon.

Vitium in phraſi, verſu, ſenſu. Quid eſt, *certemus confligere?* Lex verſu quartâ ſede pedem illum quî tolerat? Reſcribo, *neu confige. certemus, ſin Sit pretium Iaſon.* Nec te, inquit, voco ad periculum. nullus te oppoſueri mihi poſco hanc pugnam, in quâ victoris ſit Iaſon.

552. ——— *liceat vltimum amplexum dare.*
Gratum eſt, & illud voce iam extremâ peto.

Refrigerant hæc legentem. Quò enim illud, *Gratum eſt* referas? Auſir ſcribere : *Ratum eſt?* cum interrogatoriâ notâ. Liberos in primis apud tenere cupienter cupiebat Medęa, materiem futuro ſceleri. & cùm blan dè id peteret, iamque ille annueret; ergóne hoc ratum eſt? inquit: eſto etiam hoc ampliùs peto, &c.

631. *At caput tractu fluuialis Hebri*
Contigit notam Styga, Tartarumq́;
Non rediturus.

* Ort. Lugd. De Orphei morte. ſed ſermonis ſolæcum hoc quis non videt? lege, * *A caput tractus.*

668. *Iam ſatis diui mare vindicaſtis,*
Parcite iuſſo.

Explicant: Parcite Iaſoni, qui à Pelia iuſſus nec ſponte aquas violaui Non refuto. Sed enim cùm in veteri ſit, *Parcite viuo*; acris mihi libid legere, *diuo.* & obliquè ad Claudium aſpectum cenſeam: qui & ipſe cùm ignotum Oceanum intraſſet, tamen parci à diuis æquum cenſet diuo Tecta & ingenioſa adulatio.

950. *Flentes, gementes: ſed oculis pereant patris,*
Periere matris.

Vetus, *gementes. oſculis pereant.* quídni rectè?

1014. IAS. *Iam perage cæptum facinus, haud vltrà precor.*
Moramq́; ſaltem ſupplicijs dona meis.
ME. *Perfruere lento ſcelere, ne propera dolor.*

Hæc confuſa, nec ſanæ mentis. Iaſon cupit ſtatim interimi liberos, no tractim mori & per ſingulos artus. Ea enim ſententia primi verſus. A pugnat ecce alter, & quærit ſupplicij moram. Denique Medæa reſpo det quaſi ex voto, & exorata. Omnia contrà ſunt. Suſpicor præpoſterè lo catos verſus, & digerendos ſic.

——— *haud vltrà precor.*
MED. *Perfruere lento ſcelere. ne propera dolor,*
Moramq́; ſaltem ſupplicibus dona meis.

Ita enim malo, quàm *ſupplicijs.* Iſta mens. Optas, inquit Medęa, citò de fungi hoc ſpectaculo? haud fiet. & cum irriſione, Ne propera mi dolo & moram ſaltem indulge his qui tibi ſupplices.

1026. *Per alta vade ſpatia ſublimi æthere.*

Codi

[c]odici meo,* *ætheris.* verè. Clauſula autem hæc diuina, *Teſtare nullos eſſe* * Ort. Ald.
[t]â veheris deos: vt multa in toto opere, cuius cauſsâ te Seneca magis Lugd.
[m]agiſque iure miramur. Tranſeo

AD THEBAIDA.

[V]erſ.2. *Patris leuamen gnata, quam tanti eſt mihi*
Genuiſſe, vel ſic deſere infauſtum patrem.

[D]iſtingue & ſententiam acutam effice. * *Genuiſſe vel ſic.* Pronuncianda * Ald.
[e]nim ea ἐμφατικώτερον & expreſſiùs, notando ſcilicet ſceleri in hac geni-
[tu]râ. O nata, ait Oedipus, cuius tanta pietas, vt vel cum inceſtu genuiſſe
[t]am mihi pretium ſit.

In tecta quid deflectis errantem gradum?

[A]n in tecta & aulam reducebat patrem Antigona? minimè. tota nar-
[ra]tio & rei ſeries refellunt. Occultum mendum: quod odoramur è ve-
[te]ri, in quo eſt[a] *In rectum.* Omnino ſcribendum,[b] *In recta.* id eſt, Quid[a] Ort. [b] Ald.
[m]e dirigis? rectà & tutò ire iubes? melius cadam. Itaque ſtatim ſubiun- Lugd.
[gi]t, *Permitte labi.*

— — — *quid me gnata peſtifero tenes*
Amore vinctum?

[N]on placet, *vinctum.* Nec enim id queritur, amari ſe à gnatâ, ſed teneri
[i]n vitâ. Vellem, *viuum.*

— — — *gnata genitorem vides?*
ANT. *Ego video. tandem ſpiritum inimicum exue.*
OED. *Deſertor animæ, fortis in partem tui.*

[M]irum reſponſi frigus in tam calido Antigones amore. Alit ecce fu-
[ro]rem patris, & fatetur ſe quoque videre, quod nec ille quidem videbat.
[D]enique quid eſt, Inimicum ſpiritum exuere? Turbaſſe perſonas video,
[&] Antigonam fruſtrà inſertam. Continenter legenda, *genitorem vides?*
[E]go video. tandem ſpiritum inimicum exue Deſertor animæ. Non tu, inquit,
[f]ilia patrem meum vides? certè ego. Age anime, vitâ & ſpiritu tandem
[t]e priua quem pater repetit.

Mortemq; totam recipe. quid ſegnis traho?

[Sc]enæ verbum, & alluſum ad gladiatores. Tamen veteri eſt, *totã admitte.*

Regam abnuentem, dirigam inuitum gradum.

[V]eteri, *inuitam patrem.*

Non obſto, ſed præcedo. quouis vtere
Duce è duobus, omnis eligitur via.

[Q]uin hæc capis? haud ego, fateor. Meo libro eſt, *quouis vertere.* legam &
[d]iſtinguam, — *quouis vertere Duce me, duobus omnis eligitur via.* Age te
[q]uò verte quò voles: ſed non ſolus. In te vno, duo peribunt aut viuent.

Sed flecte mentem, pectus antiquum aduoca,
Victasq; magno pectore ærumnas doma.

[D]iſplicet inamœna verbi repetitio, *Pectore*, & *Pectus.* In meo manifeſtè
[ali]a vox fuit; ſed eâ eraſâ, *Pectore* impoſitum. An *robore?*

8. *Vbi torua rapidus ducebat Iſmenos vada.*

[V]eteri eſt, * *ducat Iſmenos.* malim etiam *torta*, quàm *torua.* * Ald.

178. —— *audias verum Oedipum.*

Scribe cum vet. *Oedipe*. ſeſe enim alloquitur: & ſequentia flagitant.

181. *Hac parte mortem perage, quâ cœpit mori.*

Vet. *Cœpi mori*, probè.

182. *Pauca ô parens miſerande magnanimæ precor*
Vt verba natæ mente placata audias.

Magis ex decoro & vero ſcripta lectio, *miſerandæ magnanime.*

193. *Qui fata proculcauit, ac vitæ bona*
Proiecit, atque * *abceſſit, & caſus ſuos*
Onerauit: ipſi, ceu video, nullo eſt opus
Quare ipſe mortem cupiat aut quare petat.
Vtrumque timidi eſt velle. contempſit mori
Qui concupiſcit.

* MS. Lugd. Baſ. *abſcidit.*

Vtinam hîc mihi tua mens Oedipe! dico, illa ſaga & diuina. Nam mirificè hæc turbata & implexa Sententiam vtcumque video, verba pro ſententiâ non video. Quid eſt *onerare caſus ſuos?* quid illud, *ceu video, nullo eſt opus?* aut tenebræ, aut ſordes. Sed & illîc vitium, *mortem cupiat aut petat.* Nónne enim hæc eadem? & tamen ſequentia diuellunt: additurque *Vtrumque timidi eſt velle.* Vbi ergo illud Vtrumque? In toto non iuuo, in parte ſic. Primùm lego, *atque abcidit.* ex meo veteri. Deinde pro, *cupiat* velim *fugiat*: ſententiæ impulſu. Poſtremum quà eſt, *Qui concupiſcit*, ſcribendum affirmo, *Qui non cupiſcit:* planè ex Antigones † mente. Nónne hoc illa argutatur & perſuaſum it patri, neutrum viro forti faciendum vt voueat mori vel vt fugiat? Itaque addit: ille verè contemnit mortem qui nec cupit. Sententia, quam ſapientum manus firmat, & noſter Seneca: *Non vult mori, qui optat. Deos vitam roga & ſalutem, ſi mori placuit. Hi mortis eſt fructus, optare deſinere*. Et reuerà, nónne vides molliſſimum atque impatientiſſimum quemque mortem optare? ſed optare.

† Etiam ex libri veteris. in quo eſt, † *non concupiſcit.* * Ort.

208. —— *quid te ad infernas agit*
Sedes? quid ex his pellit, vt careas die?
Cares, vt altis nobilem muris domum
Patriamq́; fugias, patria tibi viuo perit.

Pulcherrimas ſententias diuide & ordina. — *quid ex his pellit? Vt careas die? Cares. vt altis nobilem muris domum Patriamq́; fugias? patria tibi viuo peryt.* Diuiſione vtitur, & membratim rogat ac concludit. Cur vis mori quid te à ſuperis locis pellit ad inferos? An vt diem non videas? nō vides ſponte tuâ cæcus. Vti patriam fugias? iam es in eâ nec es, viuum cadauer

218. *Et dira fugio ſcelera, quæ feci nocens.*

Reſcribe, *feci innocens*. Res ita eſt. fato, non culpâ, peccauit Oedipus: & ſuprà ſcriptum, *dis quoque inuitis eſſe eum innocentem.*

230. *Quæ pars meorum criminum es, infelix pater.*

Verſus labaſcit: fulcio tranſiectâ voce, *meorum es criminum.*

254. *Calidoq́; teneros tranſtulit ferro pedes.*

Ita ſanè & meus liber. ſed transferendi verbum haud ſatis validum notandæ rei. An *tranſtudit?* an potiùs, *tranſiit?* Nam priſcis editionibus eſt *tranſſuit*. quod ipſum non nemo defendat.

257. Cruo

257. *Cruore ſæpè regio attractas alit.*
Vetus, * *tinctas alit.* * MS.

262. *— proh, loqui hymenæum pudet.*
Vno verbo, * *proloqui.* * Ort.

313. *Hic Oedipus Aegæa tranabit freta.*
Excuſari ſcio poſſe, à Græcanicâ terminatione. Tamen tutiùs verſui conſulam repetitâ voce, *Hic Oedipus. hic, Aegæa.*

18. *Iubente te præbebit alitibus iecur,*
Iubente viuet.
Veterem librum cur non audiam? cui eſt, * *Iubente te vel viuet.* egregiâ emphaſi, & quaſi extremum malorum illi, vita. At verſus negat, nec continuari cum ſequenti poteſt. Quid mali? præſertim cùm actus nouus ſequatur. Sanè etiam in Troade verſum abruptum & interciſum legeris, medio quidem Actu. * Ort.
— ſponte deſiluit ſuâ In media Priami regna.
nouus enim verſus excipit: *Quis Colchus, aut quis ſedis incertæ Scytha.* Hoc ſic cenſe. & proximum verſum alterius Actus initio
— Regiâ ſtirpe edite.
audacter è libro noſtro exple, *Exemplum in ingens, regiâ ſtirpe edite.* Ita enim adiuuamus, cùm in eo ſit * *Exemplum ingens.* Hæc gloſſematia non eſſe nec adtextus, nobis ſatis certum. * Ort.

28. *Ego ille ſum, qui * ſcelera committi vetem?* * Baſ. Par. *bella.*
Probè & verè. tamen veteri, *ſceptra committi:* ſuo & probo item ſenſu.

31. *— meorum facinorum exempla appetunt.*
Liber & verſus volunt: *exempla facinorum appetunt:* ſtatimque, *laudo & agnoſco libens.*

36. Ioc. *Felix Agaue, facinus horrendum manu.*
In his verbis initium eſt Actus tertij, libro veteri: tu ſequere, & continuatim lege ad Actum qui vulgò quartus.

66. *— miſera non vltra ſuum*
Scelus hoc cucurrit. hoc leue eſt, quod ſum nocens,
Feci nocentes. hoc quoque etiamnum leue eſt,
Peperi nocentes.
Ingenioſa & mira miſeriarum exaggeratio. ſed lego verſu altero, *hæc cucurrit.* deinde, *Feci nocentem.* Sententiæ valdè conſulo. quos enim alioquin Iocaſta nocentes fecerit? At ſingulario numero ſi leges, ad Oedipum appoſitè referes: quem illa nocentem fecit, ſacrâ mixtione. Cauſſa corruptioni, quòd litteram elidi ſentiebant non elidendam.

93. *Curſu citato miles hinc illinc ruit.*
Vetus, * *hinc atque hinc ruit.* * Ort.

17. *Ecce ecce motos fletibus credas meis.* Lugd.
Malo ex ſcripto, *Et ecce.*

56. *Donato matrem pace. ſi placuit ſcelus,*
Maius peractum eſt: media ſe opponit parens.
Omnino audiendus liber vetus * *Maius paratum eſt.* Non poſtulat, ſed agitat hoc ſententia. Si pergitis, inquit Iocaſta, & frater in fratrem ruit, * Ort. Lugd.

non

non ea meta sceleri: maius superest, quia primùm interficienda ego mater. Peti neuter vestrûm nisi per me potest, quæ obijcio mediam.

463. *Nunc alter aberit. ergo iam numquam duos*
Nisi sic videbo?

Scripto abest τὸ, *iam*. Mihi placeat. *ergo non vmquam.*

482. *Dum frater est armatus, armatus mane.*

* Ort. Censores cur mutastis? Fuit anteà, * *frater exarmatur:* nimis benè Intereà dum frater ponit arma, inquit, tu retine. Ita non scriptus solùm liber, sed etiam editio vetus, cuius mihi copia fuit è diuite librariâ Cl. V. Francisci Nansij.

493. ——— *his ferrum abdidit*
Reclinis hastæ, & arma defixa incubant.

Scribe, *incubat.* ad habitum Eteoclis, qui condito gladio & velut in pacem compositus incumbebat hastæ.

632. ——— *præmium incertum petit,*
Certum scelus.

Legendum *petis*. affatur ipsum Polynicen. Et priora valdè laborant ab interpunctis, quæ dispone optimæ sententiæ bono. His mihi salue Thebai, haud paullò melior illâ quæ vigilata per bissenos annos. Prodi tu,

HERCVLES FVRENS.

Cui à me quoque pars sanitatis.

Vers. 12. *Ferâ comâ hinc exterret Orion deos.*

Comâne tam formidolosa, vt eam dij timeant? Vetus, *Ferâ minax hinc terret.* cui valdè adhæreo, & capio canem qui venatori isti adiunctus. An & *ferro minax?* nam certè gladium etiam ei attribuunt qui imagines nobis imaginati in cælo.

19. *Sed vetera serò quærimur, vna me fera*
Thebana, nuribus sparsa tellus impijs.

* Mss. Ald. Lugd. Addit liber meus vocem, * *vna me dira ac fera.* malè & præter versum, nisi alteram deleas. quod mihi videtur, & inducam τὸ *serò*. Additicium est.

33. ——— *superat & crescit malis.*

Veteri, *increscit malis.*

44. ——— *nempe pro telis gerit*
Quæ timuit & quæ fudit. armatus venit
Leone & hydrâ.

Timórne in Herculem cadat? non ipsa Iuno dixerit, etsi hîc dicit. Reponam, *Quæ domuit*: sententiâ & heroë quidem illo volente.

68. ——— *robore expensò tumet.*

Placet hoc præ veteri lectione, *robore experto.*

71. *Nec flexit humeros molis immensæ labor.*

Meo libro, *molis innisæ.* veriùs.

76. *Congredere, manibus ipsa iam lacera tuis.*
Quid tanta mandas odia?

Verba Iunonis sese in Dium illum exstimulantis. in quibus displicent

tanta

tanta odia. An non melius, *tacita*? Quid opus, inquit, clàm & per alios nocere, lacessere? Quin palàm armor & odium aperio iam ipsa.

94. *Quâ mugit ingens montis oppositi specus.*

Corrige è libro, * *Quam munit*. * Ort. Bas.

119. —— *stabo, & vt certo exeant*
Emissa neruo tela, librabo manum.

Vult dicere Iuno, se suapte manu directurum tela Herculis in corpora iberorum. Itaque cum scripto scribo, *librabo manu*.

122. *Admittat illas genitor in cælum manus.*

Binos versus hîc adtexit noster liber, & germanissimos quidem Senecæ:

* *Mouenda iam sunt bella, clarescit dies:* * Ort.
Ortuq; Titan lucidus croceo subit.

ta enim claudit Iuno. Verborum & minarum satis est: arma expedio. quia vocat me ecce dies. Posterior ex hisce versibus in vulgatis nullibi legitur, alter non suo loco, suprà versu nonagesimo insertus. Tu illinc pelle, & huc compelle.

59. *Quibus est vitæ tranquilla quies,*
Et læta suo paruoq; domus
Spes & in agris.
Turbine magno spes sollicitæ
Vrbibus errant, trepidiq; metus.

Præclara gnome, nec temerè mihi mutanda, cui vita hæc in agris vnicè placet & ex agris. At vetus tamen aliorsum trahit, qui scribit, *Spes iam magnis*. Puto verè, si cum sequentibus adnectas: atque adeò versuum ordine moto. *Spes iam magnis vrbibus errant, trepidiq; metus: Turbine magno spes sollicitæ*. quæ repetitio sanè decora facit illeipse vetus, cui versus quē posui totus abest, initio Chori malè adtextus. sed erronem huc reuoco.

71. *Aurâ tumidum voluit inani.*

criptus. * *tollit* rectissimè. * Ort. Ald. Lugd. Bas.

88. *Certo veniunt ordine Parcæ.*

dem, *tempore Parcæ*.

13. —— *sequitur apprimè statim*
Infesta Iuno.

go legam, *sequitur à primo statim*. id est, Iuno ab vitæ primordijs & ipsis arceribus insecuta Herculem. Itaque addit, —— *numquid immunis fuit nfantis ætas?*

19. —— *igneos serpentium*
Oculos remisso pectore ac placido intuens.

hò, an pectore quispiam intuetur? audi librum, *remisso lumine*.

37. —— *abrupto obice*
Etiam ruenti fecit Oceano viam.

De Hercule, mare ad Gades aperiente. Sed probo veterem scripturam, *atam ruenti*.

77. *adsis sospes & remees tuis.*

Meus codex, *remees precor*. & statim, *dispulsis manu*.

90. *Erumpe rerum terminos tecum afferens.*

Melius,

Melius, *efferens*: ex libro. Suprà: *Et quidquid atrâ nocte possessum latet Emitte tecum.*

300. *— tibi frugum parens Secreta reddam sacra.*

* MSS. Ad Cererem, rectè. non malè item vetus: *frugum * potens.*

309. *O socia nostri sanguinis.*

Malè hîc initium Colloquij superioribus vno textu iunge, auctore libro.

316. ME. *Prona est timori semper in peius fides.*

Sententia hæc Megaræ non conuenit. ablega ad Amphitruonem, inducta eius personâ. Illa autem sequentia dicat, *Demersus ac defossus*. Alioqui turbela.

355. *Namque ipsa tristi vestis obtectu caput Velata.*

Vetus, *vestis obtentu.* vtrumuis elige.

362. *Si æterna semper odia mortales agant.*

Idem. *mortales gerant*. magis Latinè.

406. *Sed ille regno pro suo, vos improbâ Cupidine acti.*

* Ald. Imò, * *nos improbâ*. Nã de se palàm id fatetur Lycus, & vt decuit tyrannũ.

420. *—— non vincet fidem*

* MSS. *Vis vlla, nostra * moriar Alcide tua.*

Par. *nostram.* Vetus, *Vis vlla, namque moriar.*

* MS. *penetret.* 438. *Quo patre genitus, cælitum * penetrat domos?*

* Ort. Longè melius in vet. *cælitum * sperat domos?*

471. *Mitrâ ferocem barbarâ frontem premens?*

Hoc ad Herculem vulgati libri referunt (nec malè, nam & Mitrâ pressus Omphalæ seruijt) & Lyco tribuunt. At meus ad Bacchum, & Amphitruonis personæ adiungit, hoc modo: AMP. *Mitrâ fer b. f. premens, Non erubescit Bacchus*, &c. Et quis nescit mitram huius dei velut propriam, & mitratos eius cœtus.

528. *Monstris exagitet cæliferam manum.*

Non mutarem, nisi libri monitu, qui disertè, *teliferam*. Et sanè nõ manu Herculis propriè cęlum tulit, sed dedit id eius humeris. At benè de Telis.

576. *Et surdis resonat clarius in locis.*

Post hunc versum iste inseritur libro veteri. *Deflent Eurydicen Threiciæ nurus*: planè appositè. qui alienissimo loco nobis legitur, versu pòst quarto. Tu ergo dispone.

623. *Verúmne cerno corpus? an fallor tuâ Deceptus vmbrâ?*

Vetus & hunc versum suggerit, *Teneóne in auras editum, an vana fruor*, vter germanior, mihi non liquet.

676. *Vt sæpè puppes æstus inuitas rapit, Sic pronus agger vrget atque auidum chaos.*

* MSS. Par. Bas. Eleganter, dē pronâ istâ ad inferos viâ. sed malène vetus, * *pronus aër*? v velit ab aëre & occulto vento quodam rapi nos ad atram sedem.

742. *Animoq; parcit.*

Vetus, *animæq;*, id est, vitæ ciuium.

Hi

769. *Hic onere vacuam litori puppim applicans,*
Repetebat vndas.

De Charonte, quaſi retrorſum ierit viſo Hercule. At meo libro, *Repete-*
at vmbras, quod veriſſimum cenſeo. Narrat eum vacuaſſe cymbam, nar-
at reperiſſe nouum onus.

77. *Vtrimque Leten latere titubato bibit.*

Noſter, *Latere titubanti.*

79. *Lapithæq; multo bella ſuccenſi mero.*

Vocula addenda è veteri, *multo in bella.* Res clamat.

89. *Attollit hirtas angue vibrato comas,*
Miſſumq; captat aure ſubiectâ ſonum.

De Cerbero ſcribit, adſurgente ad Herculis aduentum. Sed emendem,
ure ſubrectâ. Nónne canum id proprium, & arrigi aures videmus cùm
onum captant?

92. *—antro cedit incertus canis,*
Et vterque timuit.

Et meus, & olim editus, *antro ſedit.* rectè. Non enim fugit, nec decuit
Cerberum: ſed aſſedit, ambiguus quietis an pugnæ.

13. *—& nitor*
Percuſſit oculos lucis ignotæ, bonos
Reſumit animos vinctus.

Ego malim, *lucis ignotæ bono, Reſumit animos.* hac mente. poſtquam Cer-
berus ſupera attigit, & lucis dulcedo ac bonum obiecta oculis: luctatur
t negat vinci.

11. *——pinguis exſudet vapor.*

Vetus, *exundet.*

17. *Laremq; regis qui aduenæ Tyrium colis.*

Idem, *Laremq; regis aduenæ Tyrium colens.*

48. *—& ignes efflat, & rutilat, iubam*
Ceruice iactans.

Leonem, eiusque motus deſcribit. lego, *& rutilâ iubam Ceruice iactat.*

91. *— quò ſe cæcus inuergit furor?*

Veteri, *cæcus impedit.* ſed appâret antè fuiſſe, *impêgit.* eraſum eſt.

18. *Renuo nouercam, ſequere, da pœnas mihi.*

uit in meo, * *Teneo nouercam.* ſed altera illa vox ſuppoſita. Omnino fu- * Par.
bundus Hercules imaginat nouercã ſe tenere in vxore: eamq; interficit.

32. *Quò te ipſe, genitor, obuium morti ingeris?*

erri poteſt, ex more quo ſenes omnes patres dicimus. Tamen cùm
heſei hæc verba, cur à veteri & veritate non ſtem, *teipſe, ſenior?*

221. *In ſeipſe ſæuit.* HERC. *Dira Furiarum loca.*

criptus, *In ſe ipſe furit.* Verſus labat? fulci, immiſsâ litterâ, *ô dira.*

56. *A me timetur. ſemper abſentis pater.*

uid vetus lectio ſibi vult, *Nox timetur?* credo, *Nobis.*

65. *Memoranda potius omnibus facta intuens,*
Vnius à te criminis veniam peto.

Minimè ſis, & frigidè hoc petat ſenex. Lego, *veniã pete:* ad ipſum ſcilicet

Herculem. quem Amphitruo vult aſpectu aliarum gloriarum, delere &
deluere vnam hanc noxam. Herculem hunc, quà potui, adiuui: ſequi.r

OETÆVS.

14. ——— *omne cùm ceſſet malum*
Quod terra genuit, pontus, aër, inferi.

Concinniùs vetus, *omne conceſſit.*

28. *Quodcunque tellus genuit infeſtum, óccidit,*
Meaq; fuſum dexterâ, iratis deis
Non licuit eſſe: ſic negat mundus feras,
Animum nouerca. redde nunc gnato patrem,
Vel aſtra forti.

Agnoſco ſcholam, & ſententiolas ibi natas. Tamen quia ſubtiliora pau-
* Ort. lùm, diſtinctione iuuemus. *óccidit, Meaq; fuſum* * *eſt* (vocula hæc à libr
* Lugd. noſtro) *dexterâ. iratis deis Non licuit eſſe.* * *ſi* (non *ſic*) *negat mundus fera,*
Animum nouerca: redde nunc, &c. Quidquid monſtrorum (gloriat
Hercules) vbique fuit, nos ſuſtulimus. deorum ira ad hæc tollenda nil
opus, & præſtiti eos quietos. Si mundus non vltrà feras mihi dat, ſi ar-
mum ſuum & beneuolentiam abnuit Iuno: quid exſpecto? da filio ade-
ſe patri: natura iubet. da forti cælum: meritum iubet.

35. *Properet malum quodcumque, dum terra Herculem*
Habet, videtq; . nam quis inuadet mala?

Betâ languidius hoc poſtremum. addo robur, & lego, *inuidet.* Quis, in
quit, ille qui labores & pugnas mihi inuideat? atqui has depoſco.

* Ort. *Scythia.* 40. *Me ſenſit Vrſæ frigidum* * *Scythicæ genus;*
Indusq; Phœbo ſubditus, Cancro Libys.

Offendor. nec rectè Septentrionales mihi dixerit, genus eſſe Scythic
Vrſæ. Crede mihi emendanti, *Me ſenſit Vrſæ, frigidum Scythes genu*
Indusq; Phœbo ſubditus. hoc verborum ordine & mente. Me ſenſit Scy
tha, Vrſæ ſubditus: me Indus, Phœbo: Afer, Cancro.

80. — *Siculus Heſperium latus*
Tangat Pelorus, * *vt vna iam tellus erat.*

* MS. *& vna ſic tellus erit.* Par. *& vna iam tellus erit.* Del-Rio *vt vna cùm tellus erat.*

Intricata, inepta. Vetus, *Pelorus, vna iam tellus erit.* rectè. Legebam eg
vna iam tellus eat.

103. *Aſtro timendum ſpectat Euboicum mare.*

Idem, *Auſtro.*

140. ——— *quà fugit*
Iſmenos tenui flumine languidus.

* MS. Baſ. Quî conuenit rapidum & fugæ verbum huic languenti? Scriptus, * *flui*

151. *Nullis vulneribus peruia monſtra ſunt,*
Ferrum ſenſit hebes.

Nullus ingenij ſol hæc illuſtret ſine libro. An monſtra non peruia vul
neribus? aliter iſte ipſe Hercules docuit. Benè meus, *peruia membra.* D
ipſo heroë illo ſermo. quem tam rigidum & durum ait, vt membr
eius reſpuat, t lædi. Scribe & eodem auctore, *ferrum ſentit.*

164. ——— *quota pars vulnere concidit?*

Pro fato patuit vultus iniquior,
Et viciſſe ſat eſt Herculeis minis.

Non ceperunt hæc acumina,& corruperunt. Scribe cum meo libro* *potuit*,non *patuit*:deinde: *Et vidiſſe ſat eſt Herculeas minas*.Hoc ait.Ea vis & virtus Herculis,vt vultus eius iratior,ſit pro fato:& vidiſſe eius minas,ſufficiat in mortem. Oculi & verba eius, telum. Hæc ſubtilia: ſed quò tam ſubtilia?Profectò ſi inſpicis,tota hæc fabula prę ter ceteras argutatur, imò tumet,& cum Poëtâ —— *nubes & inania captat.* * Ort. Ald. Lugd. Baſ.

167. *Quo vaſtus Briareus,quo tumidus Gyges*
Supra Theſſalicos conſtitit aggeres;
Hoc vultu riguit.

Quaſi velit eumdem vultum fuiſſe Gygis illius & Briarei. Non id mihi bonum. Veteri eſt, *Qui vaſtus*,itemq; *qui tumidus.* quod retineo, & mox lego, *Hoc vultu rigeat*: in hunc ſenſum. Illi ipſi Briareus & Gyges, qui cælum impugnarunt feroces rigeſcant & pereant ab hoc vultu.

184. —— *me vel Sipyli*
Flebile ſaxum figat, ſuperi
Vel in Eridani ponite ripis.

Verus hîc vetus: *ſaxum fingite.* Superos Iole compellat. & me, inquit,vel Sipylæum ſaxum facite vt Nioben,vel populum defigite ad Padum.

204. —— *referam querulo*
Murmure queſtus,volucremq; Iolem
Turba loquetur.

In meo,*Murmure caſus.* &:* *Fama loquetur.* * MS.

219. —— *proh ſæpè dolor,*
Formaq; mortem paritura mihi.

An dolor mortis cauſa Iolæ?nullus.Ego iam ex ſententiâ emendaueram, *ſæue decor*, vel, *ſcæue*.& repperi ita in libro.

239. *Purúmve claris noctibus ſidus micat.*

Noſter, *Puriſve clarum.*

241. — *fœta vt armento,iacens*
Sub rupe Tigris.

Peruersè mutatum,cùm in libris eſſet, *fœta vt Armenia.* Tu repone.

290. ——*ſumme protector deûm*
Et clare Titan.

Scribo diuiſim, *proh rector deûm*. & ſtatim,* *Herculis coniux timentis*.non, *timentis.* * Ort. Ald. Lugd.

320. † [—— *ſæua,iamdudum faces*
In te ferentur,] *vindicem tellus ſuum*
Defendet omnis.

Verba nutricis dehortantis Deianiram à ſcelere,quod omnes hominum gentes vindicabunt. Sed noſter liber illuſtriùs ea & veriùs profert: *ſaxa iamdudum & faces.* Ea duo tela in populi ſeditione & aggreſſu. Virgilius: *Iamq; faces & ſaxa volant.* Iſte ipſe Poëta,infrà: *Coïte gentes, ſaxa & incenſas faces Iaculetur orbis*: in hac ipſâ morte Herculis vindicandâ.

† Ignorant iſta verba omnes quotquot vidi, exceptâ Fabricianâ editione.

336. —— *antè ab occasu dies*
Nascetur Indis: antè glacialem polum
Scythásve tepidâ Phœbus afficiet rotâ.

Nihil hærebam: sed vetus me stitit, in quo *glacialis polus* scriptum. Ego verò lego & dispungo: *antè ab occasu dies Nascetur: Indos antè glacialis polus, Schytásve*, &c. Priùs, inquit, ab occasu ortus erit: priùs Indos glacialis polus tanget, aut Scythas Phœbi rota calidior.

345. *Ire, ire, ad vmbras Herculis nuptam licet.*

[a] MSS. A.B. L.P. Probissimè. At vetus,[a] *Herculi* [b]*iunctam* [c] *libet.*

[b] Lugd. Par. Sed Ald. Bas. *victam.* [c] Lugd.

353. — *quid casum times?*

Nubilosum dictũ, & quasi hac mente, quid times eã quæ iam cecidit? Tamen ambigo, ne *cassum* scripserit: id esset quid frustrà & in vanum times.

360. *Amat vel ipsam, quod caret patrio lare.*

Vetus, *vel ipsum.* optimè. Hoc ipsum, inquit, amat in Iole quod tu pellendo amori esse vis: nempe eius miserias.

363. NVT. *Hoc vsitatum est Herculi, captas amat.*

Deleo personam Nutricis: & sermonem continuo.

379. DEI. *Hærere amantes post vagos ignes solent.*
NV. *Famulámne & hostis præferet gnatam tibi?*

Iterùm malè insita persona. Tu Deianiram tolle, & Nutricem substitue: cuius duo ij versus sunt.

385. *Deforme foliis aspicis truncis nemus.*

[c] Ort. Apage, ineptè. nunquid trunca folia? Vetus scriptus, & editus,[*] *Deforme solis.* Nihil in nemore, præter nudos truncos.

391. *AEtas citato senior eripuit gradu.*

Vt fluat sententia, scribe, *& rapuit.*

[*] MSS. Par. *qua* Del Rio *quod*

400. [*] — *quo nimis quisque deos*
Orabat vllos: nuribus Argolicis fui
Mensura voti.

Mens compâret, verba quæro. Meus, *quéve mens quicquam deos.* Nec hoc placat aures.

405. *Facibus suis me iungat Eurystheus licet.*
Minus est, toros meruisse regnantis leue est.

In veteri, *toris caruisse regnantem leue est.* quod verissimum credo. Tanti mihi Hercules coniux, inquit, vt contemnam regum præ eo nuptias: & leue mihi sit regnare, sed carere his toris.

441. *Quem nec nouerca peremit, hunc perimes virum?*

Meus, *nouerca potuit.* benè. In sequentibus personæ turbant: quas sic digero: *Perimes virum? Cælestis ira q.p.m.facit, Humana nullos.* NV. *Parce m. & time.* DEI. *contempsit o.i.q.m.prius. Libet ire in enses.*

447. *Cur sæua modicè statuis? vt passa es, dole.*

Legebam, *sæua immodicè.* ex sententiâ: quam eamdem veriùs fortasse

[*] MSS Par. Lugd. præfert liber,[*] *sæua modicis.* Id est: cur delictis modicis tam sæuã pœnam statuis? ira & vindicta tua, sint pro culpâ. Idem etiam liber: *vt læsa es.*

470. — *& cantu fugax*
Sit deprehensum fulmen.

Optimè

Optimè vetus, *Stet depreh.* teneatur & ligetur cantu, in ipſo illo curſu.

472. *Medius coactis fugerit ſtellis dies.*

Ille idem, *ferueat ſtellis.*

486. *Eſt in remoto ſedis egregiæ loco.*

Reſtitue eleganter ex meo, *remoto regiæ ſedis loco.*

491. *— amoris pignus Herculei manet.*

Vet. * *latet.* * Ort. Ald. Lugd.

494. *Quà celſus aſtris inſerit Pindus caput.*

Idem, *Quà trepidus.*

499. *Vnoq; turpis ſubdidit cornu caput.*

Idem, *turpe.* quod melius. & dicit eum caput ſubdidiſſe, turpe vno cornu.

502. *Euenus altum gurgitem in Pontum ferens.*

Nemo dâmnet. ſed verior tamen ſententia ſubtiliorque elicitur è veteri, *gurgitem & pontum*. Cauſſa nimirum duplex Eueni aucti & alti. quod & ſuas vndas ferebat, & pontum iam acceperat. ſcilicet per æſtum.

504. *Tranſire Neſſus verticem ſolitus vagum,*
Pretium popoſcit.

Audi veterem, *ſolitus vadis.* Planè id germanum eſt.

522. *Traditq; nobis vngulâ inſertam ſuâ.*

Melius, *vngulæ inſertam ſuæ.* atque ita liber.

526. *Hæc docta Mycale Theſſalas monuit nurus.*

Vetus, *docuit nurus.*

538. *Mentem per artus adeat, & tactus ſinus*
Intret medullas.

Non conuenit *Sinus.* Veteri eſt, *tactus imas.* legam, *tactu intimas.*

558. *——— perbibat flamas mei.*

Liber, *formam mei.*

566. *Nunc congregetur virus, vt veſtis bibat.*

Emenda ex eodem, *Nunc congeratur.*

585. *Tenuit Latias Dædalus oras.*

In Latióne fuit Dædalus? non nunc ſuccurrit: etſi præfractè haud negem. Veteri meo clarè alia vox fuit, ſed inducta: An, *Italas?* Nam fuit in Italiâ ſanè, id eſt, Magna Græciâ. Cumis, & eo tractu.

703. *Fertur rapido regina gradu.*

Vetus, *Fertur medio.* quid verbi fuit? cogita.

706. *Vultus loquitur quodcumque negas.*

Idem, *quodcumque tegis.*

718. *Thalamisq; demens intuli greſſum meis.*

Et hîc neſcio quid aliud liber reponi ſuadet, *Thalamisq; ingerens.* Sanè Dementis vox incongrua.

720. *——— ſolibus virus ferum*
Flammisq; Neſſus ſanguinem offendi arguit.

Non negabis quin coniectura noſtra magis ad verum, * *ſanguinem oſtendi arcuit.* Nam Neſſus moriens præceperat, ne in lucem daret hoc virus. Suprà: *Hoc nulla lux aſpiciat, hoc tenebræ tegant Tantum remotæ.* * Ort.

736. *Sic languet omne virus & perdit comam.*

 Vetus,

Vetus, *comas.* ſed neutrum placet, & vulnerum plura in extremo hoc colloquio veſtigia.

739. *Et quidquid illa tabe contactum eſt, labat,*
Tumensq́; tacita ſequitur, & quaſſat caput.

Quis ἀταξίαν non videat? An ad Tellurem hæc aptè referas? numquam. nec illa ſanè tacita ſequi virus potuit & caput quaſſare. Nugæ. Tu ſcito plagam hîc eſſe, vel potiùs hiatum. Deeſt verſus aut alter, & hæc de Nutrice, opinor, dicuntur, quæ cum filio ſuperueniebat mœſto, mœſta. Itaque παρασκευὴ eſt, vt ſolet ad ſequentia.

746. DE. *Neſcio quod animus grande præſagit malum.*

*MSS. Lug. Poſt hunc verſum liber meus duos iſtos inſerit: * *Regina triumphi templa Iunonis pete, Hæc tibi patent delubra præclu'a omnia.* Quos meæ fidei crede germaniſſimos eſſe, & ab Hyllo pronunciari facito, cum leui emendatione: *Regna, triumpha.* Iam inquit, licet exſultes. viciſti. i, pete templa, ſacrifica, ſed Iunoni tantùm; cuius odiis gratum tu miniſterium & inſtrumentum. Simile infrà in Choro: *Soláque obductis foribus deorum Templa ſecuræ pateant nouercæ.* Sequens autem verſus, *Effare qui*: iterùm ſcilicet Deianiræ dandus.

776. *Euboica tellus vertice immenſo tumens*
Pulſatur omni parte. Phryxeum mare
Scindit Caphareus: ſeruit hoc Auſtro latus.
At quà niuoſi patitur Aquilonis minas
Euripus vndas flectit inſtabiles vagus.

Eubœæ deſcriptio eſt, haud ſcio an exactè vera. Ait Capharei promontorium ad Auſtrum eſſe. mallem ad Ortum dixiſſet, & Geographi mecum. Item, Euripum ad Aquilonem, ille autem certiſſimò ad Occaſum eſt. Quod legitur, *omni parte*: in veteri eſt, *omni latere.* inq; eodem, *inſtabilis vagas.* & ſtatim proximo verſu, *Septémque curſus voluit.*

801. *Sic ille gemitu ſidera & pontum ferit.*
Et vaſta Calpe ſonuit, & voces Cyclas
Excepit omnis.

Scio, quòd ad veritatem attinet, ἀνευθύνους εἶναι ποιητὰς, & tollere iis rem ſupra fidem licere: ſed tamen cum modo, & decoro. Quod autem hoc tam inſolens mendacium, Herculis gemitum è Græciâ producere ad extremam Calpen? Numquam ille ſcripſit, ſed quod liber ſuggerit, *Chalcis.* appoſite. Nam in eo tractu ad Euripum opidùm Chalcis eſt. hanc reſonuiſſe vult, & vicinas Cycladas, itemq; Capharidas petras, quas mox addit. In Hiſpaniam quidem mente aut manu numquam iit.

813. ——— *dumq́; tremebundum manu*
Tenuit cadauer, hac manu, inquit, te feram.
O fata, victus Herculem perimit Lycas.
Ecce alia clades, Hercules perimit Lycam.

Valdè placet ſcriptura vetus, diſtinctione adiuta, hæc: *hac manu, inquit, hac ferar, O fata victus? Herculem perimit Lycas.*

819. ——— *talis in cælum exſilit*
Harundo, Geticâ viſa dimitti manu,

Aut

Aut quam Cydon excußit: inferiùs tamen
Fugiente trunco corpus in Pontum cadit,
In saxa ceruix.

Lycam describit violentâ & verè Herculeâ manu interfectum. Missum eum in altum vult eo impetu, quo sagitta Getica solet aut Cretensis. Sed in hanc sententiam nimis quàm meliùs præit Vetus: *inferiùs tamen Et tela fugient. truncus in Pontum cadit.* Comparat cũ teli emissione. tamen, inquit, minus dixi, & illa ipsa tela non sic in altum ierint expressa.

837. *Et nota quærit litora.*

Liber, *Fluctisona quærit.* quod verum.

842. *Destituit animus membra, nox oculos premit.*
De. *Quid anime cessas? quid stupes factum scelus?*

Prior versus Hyllo tribuitur, malè, tu Deianiræ, & scribe: Dei. *Destituit animus.* continenter cum sequenti. Nam illa ad hanc miseriarum narrationem animo linquitur, mox sese exstimulat & armat in suam necem. Sed malim & altero versu legi: *quid, stupes? factum'st scelus.*

847. ——— *tam leuis pœnas manus*
Tantas reposcit?

Præter Deianiræ mentem ista: quæ vult pœnam hanc leuem videri tanto admisso. Melius, *Leues pœnas manus Tantis reposcit:* siue, *reponit.* Tantis, intellege criminibus.

855. ——— *Perdidi erepto Hercule*
Et ipsa populos.

Ferre possem, nisi liber præluceret ad subtilius dictum: *Perdidi sola Herculem.* quod rectum, si tamẽ legis in sequenti Hemistichio. *Et ipse:* non, *ipsa.* Acutè ad augendum facinus suum dicit misera: Ego Herculem perdidi, ille terrarum orbem. qui scilicet morte eius, præda iam feris & tyrannis.

857. ——— *Coniugem Alcidæ necem*
Optare pudeat: hoc erit votum, manus
A me petatur. occupa ferrum ocius.
Cur? deme ferrum. quidquid in mortem trahit,
Telum est abundè.

Hîc quoque argutiolæ pereunt, à me imò à libro subleuandæ. Ille scribit, *hæc erit voto manus.* optimè. Cur necem aliundè, inquit, petam? dabit hæc manus, & expleuerit votum. à me eam capiam. Scribe etiam, * *Cur demde ferrum? quidquid,* &c. Cur autem ferrum peto? inquit. rupes, saxum, & quidquid mortem dare potest, mihi pro ferro. * Ott.

895. *Vinci Hercules non potuit, hinc cœpit mori.*

Sanè acutior, quidquid reijciat, & Poëtâ nostro dignior lectio vetus, * *cùm potuit.* Dixerat nutrix, Viuit etiam ô Deianira tuus Hercules. Subijcit ista, At cùm inuicta illa virtus vinci potuit (quod veneno meo factum: cui ille non resistit) potuit, imò cœpit iam mori. quasi velit, viuum illum vinci non posse: & hoc argumentum mortui aut certè morituri, quòd victus. * MSS. Ald. Par. Lugd. Bas.

899. *Si te ipsa damnas, scelere te misera arguis.*

Librum audi: *sceleris te miseram.*

906. *Lernæa flectens tela furibundâ manu.*

Sagit-

Sagittas Herculeas intellegit, quas misit in natos, tinctas Lernæâ peste. Huic rei non conuenit flectendi verbum. quod damnat Codex, & reponit, *figens*. Sanè figi & defigi sagittas in corporibus scimus.

912. *Fraudem placet punire.*

Vetus, *Placet scelus punire.* & inuidiosis his verbis factum suum semper exauget Deianira.

916. *Immensa pestis coniugis membra abstulit.*

Potiùs, *Immersa.*

930. D E. *Quicumque misero forte dissuadet mori,*
Crudelis ille est. interim pœna est mori.
N VT. *Sed sæpè donum in pluribus veniæ fuit,*
Defende saltem dexteram infelix tuam,
Fraudisq́; facinus esse, non nuptæ scias.

Tenebras tibi has illumino, face distinctionum. Vide. *Crudelis ille est.* N VT. *interim pœna est mori.* D E I. *Sed sæpè donum.* N VT. *in pluribus veniæ fuit.* Extremo etiam versu lego cum libro, *sciat*: vt ad Herculem referas.

945. *Meámque fallax vnde decipiat sitim.*

Vetus, *deludat sitim.*

950. —— *recipe me comitem tui*
Phasiaca coniux, peior hæc, peior tuâ
Vtrâque dextra es, scelere seu mater nocens,
Seu dira soror est, adde me comitem tuis.

Litterula mihi dux ad veri latebras. nam veteri est, *tuo*, non *tuâ*. Totum locum lego & interpungo: *peior tuo vtroque dextra est scelere, seu.* optimâ istâ mente: O Medea, cape me tibi comitem. nam & ego manus inquinaui: atque adeò turpius, quàm tu vtroque illo parricidio, vel cùm fratrem interfecisti, vel cùm natos.

974. *Virtúsne superest aliqua? Sarmatica & manus*
Intendere arcum tela missurum valet?
Non arma cessent, téque languenti manu
Non audit arcus, si potest telum dare
Animosa coniux, dexteram exspecto tuam.

Legi hæc scio: non intellegi, hoc quoque scio. Quæ hæc Sarmatica manus? cur Herculi adtributa? quiáne vsus eâ inter Sarmatas? somnia. Veteri est, *& armata manus.* Tu scribe, *armatæ:* & statim, *valent.* Eodem auctore corrige, *An arma cessant t.l.m. Non audit arcus?* Iam illa indubiè sic legenda: *si potes letum dare Animose coniux.* Nam hoc clamat impos sui mulier: Tuâ manu ô marite mori iuuat, si vires tibi ad dandam mortem. Dexterâ meâ vti differo, dum tuam exspecto.

998. *Ita nulla peragas iussa, nec peragens mala*
Erres per orbem.

Hyllum alloquitur, & deprecatur ab eo labores ac miserias patris. Commodius ergo veteri, *nec frangens mala.*

1016. —— *sed quid hoc? tellus labat,*
Et aula tectis crepuit. excessit minax
Vnde iste cætus?

Liber, *excußis minax.* placet, si puncta sic mutes: *tectis crepuit excußis. minax Vnde iste cœtus?*

1026. *Peracta iam pars matris est, statuit mori,*
Nunc nostra superest, mortis auferre impetum.
O misera pietas, si mori matrem vetas,
Patri es scelestus.

Melius fuerit, certè clarius; *Nunc nostra superest. mortis aufero impetum?* Hyllus enim animi inconstans hæc dicit, & quid ago? inquit. prohibeo matrem mori? in patrem pecco, quem illa interfecit; ideoque mori meruit.

1034. *Tangens Threïciam Chelym.*

Vetus, *Pieriam.* probè.

1039. *Oblitúsque sequi fugas*
Amisit liquor impetum.

Credo, *fugax.* Distinctiuncula iuua.

1049. *Abrupit scopulos Athos*
Et iuxta Rhodope stetit.

Imò, *Rhodopen.* Nam sub ipsâ Rhodope cecinisse Orphea vult: ad quam scilicet Athos accesserit. Atque ita liber.

1063. *Manes commonitos adi.*

Idem, *Manes cum tacitos.* nec aliter sententiam vllam feceris: *Adit* autem accipe quasi Adiit, vt suprà monui.

1125. *Quis tantum capiet* nefas*
Fati? quis superis locus? *Ort. nefas? Fatum.

Adsentior libens meo Codici, *Fratrum* scribenti, non *Fati.* Hoc ait. quis trium fratrum, inter quos diuisus orbis. Vnus capiet omnia, cùm vnum erunt omnia? Scis de Ioue, Neptuno, Dite. quibus trinum imperium, trino elemento.

1134. ——— *atrâ nube inhorrescat polus.*
Obsta nouerca, nunc pater cæcum chaos
Reddi decebat.

Scribo, * *nouercæ.* Precatur Hercules lucem & solem eripi, & nubium velum intendi, ne Iuno videat & triumphet in Hercule moriente. *MSS. Par.

1164. *Cùm penè trepidis excidit Titan equis.*

Bonum hoc, bonum: sed an germanum? Negat liber, qui præfert, *Cùm pæne laßis.* Scribam, *lapsis.* metu videlicet visi Cerberi vult succidisse Solares equos.

1173. *Nullum malum prosternit: impendo malè.*
In nulla vitam facta.

Elegantius liber: *impendo, hei mihi, In nulla v. f.* Quam eamdem eiulationem repono versu isto.

1182. ——— *cadere potuissem mihi*
Iunonis odio.

Lego inquam, *hei mihi.*

1191. *Adhuc ferebas esse te Alcidæ parem.*

Cùm nexum sententiæ considero, suadeor legere, *Adhuc fremebas.*

1201. *Vbique me mors fugit, vt leto inclito*
Fortis carerem.

Audio te, quisquis es, bone boni libri scriptor: *telo inclitæ Mortis carerem.*

1219. *Eheu quis intus scorpius, quis feruidâ*
Plagâ reuersus cancer infixus meas
Vrit medullas?

Quantò ille idem meliùs? *Heu qualis intus s. q. feruidâ Plagâ reuulsus.* Vult scilicet vi ablatum & dereptum è cælo in suam pestem.

1226. ——— *abstulit costis iecur.*

Aliquoties iam antè Iecur nominatum. verissimè liber, *latus.* In costis ipsis, inquit, adesum, nec iam compàret latus.

1238. *Astris ab ipsis detulit Stymphalidas*

Scriptum, *depulit.*

1246. — *ô vires prius*
In me sepultæ.

Vetus, *vbi vires.* Distinguam, *vbi vires prius In me? sepultæ.*

1261. *Quæcumque pestis sæua, quæcumque effera es,*
Palàm timeres.

In libro *pestis siue.* concinno ex hoc reliqua, *siue quæcumque es fera.* Ambigit an pestem hanc dicat, an feram aliquam intra se latentem.

1276. *Flentem, gementem, summe protector poli,*
Me terra vidit.

Rectum est, *proh rector.* Atque ita liber.

1286. *Fletum * virtus sæpè resoluit.*

* M S. Bas. *lucius.*

Valdè fallor, aut ex reipsa & sequenti imagine legendum: *resorbet.* Comprimit virtus lacrimas, & iam labentes tantumnon deuorat & absorbet.

1303. *Giganta, crede, non minùs verum mihi*
Asserere potui: dum patrem verum puto,
Cælo peperci.

Reformo in alium & pulchriorem sententię habitum ex Codice nostro, in quo *cælum*, pro *verum.* Optimè Distinguo, *Giganta crede. non minùs cælum mihi Asserere potui.* Nempe Hercules doloris impotens Iouē inuocat vt se fulminet. Quidni? inquit. olim gigantibus fecisti: crede & me vnum ex illis. Viribus certè non inferior, potui & cælum perfringere: nisi pepercissem, ob te patrem. Hæc præalta & tumida: quis neget? sed nimirum eiusmodi complura in hac Tragœdià φυσήματα καὶ μολγοί.

1334. *Adhuc malis ferisq; suppositus fores,*
Si me tulisses. vindicem vestrum malis
Excipite.

Scribe, *Ni me tulisses.* & statim, *Eripite.*

1347. ——— *sed vmbræ simile nescio quid mei*
Agnosce mater.

Nec damnes scriptum, *vmbram & vile nescio quid.*

1363. ——— *quæ plaga inferni poli*
Vetans flagranti currere in Zonâ diem?

Dici de polo possit nobis depresso & minùs sublimi, stultè. Assentiamur libro, *plaga ignifera poli.*

— qui

384. ——— *qui Thracios fluctus Athos*
Frangit, Tonantis fulmen excipiens Iouis.

purium hoc & spurcum deputat liber, *Frangit, Iouisq; fulmen excipiens* *inas.* si tamen iuues & corrigas, *Mimas.* qui mons inter eximios & sæpè uic nostro alijsque dictus.

404. ——— *ille nimius impulsus dolor.*

etus, *impussans dolor.* Credo, *impulsans.*

429. *miseræq; nato similis Alcmenæ nepos.*

nò,* *fato similis.* quod & vetus editio habet: quam (ignoscite & tamen gnoscite Critici) millies deprauastis. * Ott.

438. *Video nitentem regiam clari ætheris.*

lerculis alucinantis verba, & propinquâ morte, cælum somniantis. Sed etus, *Video intensam.* ex quo lego: *Videóne tersam*

443. ——— *ora Phœbæus modò*
Afflabat axis, tam propè à letho fui.

n eodem suo delirio hæc enunciat, & eidem rei. Itaque optimè liber. *m propè à cælo fui.* Hem, inquit. vbi ego nunc? iterùm in terris? paullò ntè iuxta Phœbum.

490. *Est clara, captas inter incultas, genus*
Regumq; referens, Euryto virgo edita.

rofert hæc ad Hyllum Hercules, cui tradit suam Iolem. Veteri est, * *in-* *ultum*, non *incultas.* Ex eo ego, *inclutum genus.* & *Regnumq;* potiùs quàm *egum.* * Ott.

493. *Victor cruentus abstuli patrio à lare.*

iber, *patriam lares.* benè.

508. ——— *parce iam lacrimis meis.*

dem, *lacrimis, parens.* quod certè verum.

510. *Quid tale Iuno peperit, ætherium gerens*
Sceptrum & Tonanti nupta?

leipse, *Quid tale genuit, peperit.* omisso Iunonis nomine: quam hîc desinari saltem videatur elegantius.

532. *Quando, proh Titan, vbi, quóve summe*
Herculem in terris alium sequêris?

criptura palàm melior, *vbi? quo sub axe?*

559. *AEacumq; inter geminosq; Cretas*
Fata discernens. fieri tyranni
Parcite ô dites, inhibete dextras.

tiam hîc: *Fata discernens, feries tyrannos.* Ponit Herculem apud inferos uartum iudicem futurum, & qui propriè, vt olim viuus puniat tyrãnos.

590. *Non duces sæuos miseranda tellus*
Habeat, nec vllâ dominetur aulâ.
Qui potest solum decus esse regni* * MS. *potent.*
Semper intensum tenuisse ferrum.

ersus alter nónne clarè labat? Erige, *Horreat, nullâ.* Nam Sapphici sunt, uri, puti. Lege etiam connexè *aulâ Cui potest.* item, *impensum*, è libro, on *intensum.* Sensum hunc effice. Nusquam imperes, cui solum de-

 cus

cus sceptri est, occupatum semper habuisse ferrum.
[b] Ald. Lugd. En quid. 1596. [a] *Ecquid hoc? mundus sonat*
Vetus, [b] *Heu, quid hoc?* Quem audi, & me scribentem, *tonat.* Mundus enim huic poëtæ (nec sine exemplo) ferè semper Cælum. [a] Ott.

1624. *Chaonis quondam loquax*
Stat lata vasti quercus.

Non nego. tota hæc descriptio exstructi rogi molesta, odiosa. quid facias? aut ne lege, aut corrige: *Stat vasta latè*, traiectu verborum.

1631. ——*tunc cadens lentâ morâ*
Duxit ruinam.

Repperio in scripto, *cadens latam sui.*

1653. *Victure felix. has enim numquam irritas*
Mittes in hostes.

Verba, quîs Hercules sagittas porrigit Philoctetæ. Ea in libro meliora: *Virtute felix iuuenis, has numquam.*

1722. — *est nostros manus*
Quæ tendat arcus.

Scribe & σκωμματικῶς pronuncia, *en, nostros.*

1726. *Rogat ecce iam me genitor.*

Decorúmne Iupiter roget? Negat ratio, & liber qui habet, *Vocat.*

1733. *Tantum ingemiscit ignis ad durum iecur.*

Concinnius feceris, *ignis. ah durum iecur!*

1748. ——*cumq; iam forti datum*
Leto satis pensauit, igniferas trabes
Hinc inde traxit, nimia quas flamma occupat
Totásque in ignem vertit.

Scribe, *minima quas flamma.* Nam hoc vult longâ & affectatissimâ narratiunculâ, Herculem postquam probauit satis parem se dolori & cuicumque ferendo letho, trabes rogi corripuisse & ad se traxisse, quæ minimum etiam vstæ: scilicet vt totus toto rogo iam perureretur.

1756. —*sed quid hoc? mæstam intuor*
Sinu gerentem reliquias magni Herculis,
Crinémque iactans squallidum Alcmene gemit.

E veteri legas, *sed quid hanc mæstam intuor Sinu gerentem?* & *Cinerem*, non *Crinem.* Quod planè verum reor, si rescribas in fine, *gerit.*

1763. *Hic tumulus ille est. ecce vix totam Hercules*
Compleuit vrnam.

Acue sententiam, & lege, *illi est.*

1821. *Hîc pax cruento rege prostrato data est,*
Vbi enim negata?

Illustriora hæc facio. *Vbi ei negata est.* sine interrogatione, & voculâ additâ è libro. Sensus: Hîc Thraciæ vniuersæ pax est data, postquam Diomedi vni negata est: quem interemit.

1870. *Ille Tyrannus iussit Stygias*
Penetrare domos, populisq; mandans
Ponere ferrum.

Chorus

Chorus in laudem Herculis pronunciat. Scribo autem,* *tyrannos.* Deinde,* *populisq́ madens:* egregiâ & verâ correctione. Nam vulgatũ illud versus abnuit, & structura dictionum. Mens est, Herculem Tyrannos misisse ad inferos, & tinctum cruore populorum ferrum iussisse deponere. * Ort. * Lugd.

897. ——— *Flete Alciden*

Quòd non stabulis vescitur infans.

Ego tibi adfirmo scribendum,* *nascitur infans.* Flete, inquit, Herculem: qui debetis, quòd non nascuntur vobis pueri, futuri pabulum equis. * Ort.

922. *Teq́ in primo limine Ditis*

Monstra morantur?

Nihil hîc monstra valent. lege cum libro,* *Fata.*

971. *Proinde luctus pone, quos gnato pater* MS Par.

Genetrix inerti.

Legam, *gnato paret.* Vetus autem *Meretrix* suggerit, pro *Genetrix*: nec video quî approbem.

982. *Et numen, & te mundus æternus tenet.*

Mundus, id est, cælum. Tamen liber, *te numen æternum.* haud improbè. Sequenti versu velim, *Io triumphe.* Et vsurpo libens, post longam cum vitiis in hac Fabulâ pugnam. quę ipsa (vno verbo dicam) vitium: nec in vllo scripto manifestiùs φρύαγμα & ὄγκος.

AD THYESTEN.

Quę fabula bona, & in manibus est minus maculosa. Eò hîc ego breuior.

Vers. 1. *Quis me furor nunc sede ab infaustâ extrahit?*

Tantali verba emergentis ab inferis, sed cum occultâ labe. Téne Furor extrahit? nullus, sed furia ipsa, Megæra. Assentiamur igitur meo libro, *Quis me inferorum sede ab infaustâ.*

5. *Aut pœna Titij, semper accrescens iecur*

Visceribus atras pascit effoßis aues?

Ne ipse hîc hemistichio auctior: *Aut pœna Titij, qui specu vasto patens.* & iungit deinde, *Semper accrescens iecur,* Defectúsne est? an illa ab adtextu?

Ornetur altum culmen, & lauro fores.

Vitiosum non est: sed nota fidi libri. qui præfert,* *altum columen.* * Ald. Lug.

Ecquando tollet ignibus iam subditis

Spumante aheno? membra per partes eant.

Melius distinxeris: *Spumante aheno membra?*

——— *Moneo, ne sacrâ manus*

Violata cæde, néve furiali malo

Aspergat aras.

Imperandi formulâ scribe, *Violate:* itemque, *Aspergite.*

——— *iam tuo mæsta pede*

Terræ grauantur.

Elegantior lectio scripta: *tuum mæstæ pedem.*

——— *stat miser obuios*

Fluctus ore vocans.

De Tantali inexſtinctâ ſiti. cui verbum aptiùs præfert codex *,ore petens.* Nam captat ſanè idemtidem, non ſolùm aduocat laticem.

228. *Aurata reges ſceptra Tantalici gerunt.*

Vetus, *Tantali*: ego, *Tantalei.*

237. *Pars nulla noſtri tuta ab inſidijs vacat.*

Idem, *Pars nulla generis tuta.*

300. *Malisq́ fesſos grauibus, & faciles capi*
Preces mouebunt.

Quem cur non & hîc audiam? *Prece commouebo.*

329. ——— *multa turbatus ſolet*
Detegere vultus ———

Vetus: *multa ſed trepidus ſolet*. Vtrumuis rectum.

387. *Rex eſt qui metuit nihil.*

Ex manuſcripto & meo & Fabricij verſiculus addēdus, *Rex eſt quiq́ cupi. nihil.* Cur autem eũ deleant? plenitudo ſententiæ poſtulat; nec aliter vere hoc regnum conſtat, niſi duplicem affectum adimas, Spem & Metum.

441. *Pater poteſt regnare:* THY. *cùm posſim mori.*

Subobſcurum hoc reſponſi. legam, *potes regnare.* THY. *quin poſſum mori.* Nempe impellunt filij (heu, improuidi) Thyeſtem ad eundum: & ſpe in primis regni. Ambigis pater? ecce, in propinquo ſceptrum. Reſpondet ille haud vanè timidus, ſed & mors fortaſſe in propinquo.

459. ——— *non ventrem improbum*
Alimus tributo gentium: nullus mihi
Vltra Getas metitur & Parthos ager.

Hoc dictum de multitudine ſeruorum, ad verbum è Senecæ prioris Epiſtolis ſumptum moneo. cuiuſmodi multa adnotare tibi posſim in his fabulis, ſtudio quodam ab eo viro ſumpta. Verſu tertio, *metatur*, legit codex, & cum eo ego. *Metabat ſeſe circum loca*, in Poëtâ veteri legi.

463. ——— *Nulla culminibus meis*
Impoſita nutat ſilua, nec fumant manu
Succenſa multâ ſtagna.

O ſuaues hîc interpretes! Stagna aiunt ſuccendi, vt fundus dulcior, dulciores reddat piſces. Tu ſcito de Balneis domeſticis & ambitioſo in eas apparatu Poëtam loqui. Non attigiſſem, niſi iuſſiſſet deus Riſus.

487. *Eatur, vnum genitor hoc hortamen eſt.*
TH. *Ego vos ſequor, non duco.* PL. *Reſpiciat deus.*

Quod *hortamen vnum*? quæ ſana hîc mens? Egregiā emendationem præit liber. *vnum genitor hoc teſtor tamen, Ego vos ſequor, non duco.* Continenter hęc Thyeſtes dicit euictus tandem ſuadelâ ſiue precibus liberorum, Age, inquit, eamus. tamen hoc pater vobis teſtor, ſequi me, non ducere.

524. ——— *ornatus cape,*
Quales mei.

Vetus, *Pares meis.*

578. *Scylla pulſatis reſonat cauernis,*
Ac mare intortum timuere nautæ.*

Frigidum hoc, ſi attendis. Quid mirum ſi Scyllam iratā nautæ timeant vilius

llius,quàm pro re, dictũ. Scriptus: *Ac mare in portu timuere nautæ.* Quod erum fateberis,si rimaberis. Nam hoc ait: Cùm Scylla ſęuit & tẽpeſtas bique atrox; nautæ vix in portu ſecuros ſe putant, illîc etiam timent. cùm ſerenum rediit, non ſolùm naues, ſed & cymbæ perſultant & ontemptim ludunt in illo ipſo freto. Sequentia vide. huc adigunt.

03. *Anxius ſceptrum tenet, & mouentes*
Cuncta diuitias, metuitq́ue caſus
Mobiles rerum, dubiumq́ue tempus.

n rex diuitias timet? vouet, ſcio. Sed alienas fortaſſe. quia nihil tam ſanum, quod illæ non violent, tam firmũ, quod non expugnent ὅϑλοι. Alij bſtituunt, *dynaſtas:* contra verſuum legem. Librum meum, ſi ſapis, aproba: *diuinat metuitq́ue caſus.* Rex, inquit, ſemper in metu: & ſi præſentia ona, tamen diuinat & præſagit caſus fallaces & ſumma imis miſcentes.

9. *Non quæro quis, ſed vter effare ocius.*
abat verſus. In ſcripto lêgi, *Non quæro quid ſit, ſed vtrum eſt effare.* nec oc rectè. Caliginem in hac feſtinatione non dimoueo.

0. *In arce ſummâ Pelopis, vna eſt pars domus.*
ſſentior magis veteri: *Pelopeæ pars eſt domus.* Nam Pelopeum, breui peltimâ, vt Dioneum Catullo.

9. *Arcana in imo regia ſeceſſu patet.*
arcana, quomodo patet? Liber, *iacet.*

03. *Contrectat, & componit, & ferro admouet;*
Accendit ipſe. nulla pars ſacri perit.

on præteruolat me ſcripta lectio, *Attendit ipſe:* & mirum ni vera. Vult m attentè obſeruaſſe (vt ritus) motus geſtuſque nouarum iſtarum hoarum: volentes ſe darent ad ſecurim &c. Nam de igne accenſo, haud uè narrationi faciat. Tamen.

0. *Pectore receptus enſis, in tergo* * *exijt.* * Ort. *extitit.*
ber, *in tergo ſtetit.*

2. *Tenebraſq́ue iubet ſurgere, nondum*
Nocte peractâ.

inimè verò *peractâ:* ſed vt libri veteres,* *paratâ.* Ecce enim Sol ſeſe cons Noctem inducebat & ſurgere iubebat ante tempus, ideoque impaam. Habes Thyeſtem: muginor nunc tibi * Ort. Ald. Lugd.

IN OEDIPVM.

rſ. 1. *Iam nocte pulsâ dubius effulſit dies.*
ud damnes. tamen purius germaniusq́ cenſeã quod in libro, *Iam nocte an dubius expulsâ redit.* Sanè vocula *Dies,* parũ amœnè mox repetitur.

Iam cernet auidâ peſte ſolatas domos.
em habet, *Proſpiciet auidâ.*

Incolumis ergo, ſcilicet Phœbi reus.
nplector ſcriptum *, *Incolumis adſto.* * Ort.

— tenuis Iſmenos fluit
Et tingit ipsâ nuda vix vndâ vada.

Liber,

Liber, *tingit inopi*, quis non præferat? Et statim, *nubilo pallet die*: non v
vulgò, *pallet nouo.*

61. *Properatq́ue vt alium regerat in eumdem rogum.*

Idem, *vt alium repetat.* Hæc sanè sententia est. Parens à funere propera
ad funus, & petit alium quem comburat.

93. —— *cruentos pestis infandæ tuli*
Rictus.

Idem, *vatis infandæ.* De Sphynge sermo.

95. *Cumq́ue è superbâ rupe iam prædæ imminens*
Aptaret ales verbera, & caudam mouens
Sæui leonis more, conciperet minas.

Primo versu, nescio an *supernâ* meliùs. altero scribo, *Aptaret alas, verbe
ra & caudæ mouens.* In libro quidem meo est, *caudæ.* Describit in Sphyn
ge violentam famem & rabiem. Iam, inquit, alas explicabat ad me inuo
landum, iam caudæ verberibus se stimulabat, solitum leoni.

101. *Nodosa fortis verba.*

Vides verum esse, *sortis.*

174. *Vaga per lucos simulacra virûm*
Maiora viris.

Malim, *Maiora veris.* Hæc opinio veterum, manias istas & mortuale
imagines, semper apparêre supra verum humanumque statum. Nostr
ad XI. Taciti vide.

186. *Multoq́ue genas sanguine tingit.*

Conuenit cum notâ Thucydidæâ in Peste, qui ὀφθαλμῶν ἐρυθήματα ap
pellat: sicut & Lucretius facit: —— *oculos suffusâ luce rubentes.*
Tamen Codex noster, *tendit*, præfert haud malè: vt multo illic concurs
sanguinis tendi velit & horrescere pellem.

244. Siquid video, Personarũ discrimen mutandum, & hoc faciẽdum

CR. *Queritur peremptum nemo, quem incolumem timet.*
OED. *Curam perempti maior excussit timor.*
CR. *Pium prohibuit vllus officium metus?*
OED. *Prohibent nefandi, &c.*

270. *Ita molle senium ducat, & summum diem*
Securus alto degat in solio parens.

Oedipi votum & iuratio est, Ita pater mihi, inquit, quietè moriatur i
suo regno. Sed nónne meliùs huic sententiæ liber? *alto reddat in solio.* cen
seo. Nam & veteres vulgati, *regnet*, non, *degat.*

280. *Vnde altus ima deserit, cælum petens.*

Parnassum describit attollentem se & assurgentem. legit vetus, *altus arv
deserit.* rectissimè.

334. *Pudet deos nescio quid. huc properè admoue.*

Liber, *propè admoue.*

338. —— *expauit diem*
Trepidusq́ue vultum obliquat & radios fugit.

Proba, sed an sincera? negat liber, qui suggerit: *vultum solis & radios.* Mu
ta autem hîc & rara notabis ad Ritualia sacrorum.

Iuue.

341. *Iuuenca ferro ſemet oppoſito induit.*

Vetus, * *impoſito.* De ſecuri non malè. Silius XVI. *Victimaq́ admotæ fla-bat ſubiecta ſecuri.* Vulgata tamen recta, de cultris quibus cadentem ex-cipiebant & iugulabant. * MS.

373. *Quod hoc nefas? conceptus infauſta bouis.*

Liber, *innuptæ bouis.* Atq ita ſanè duplex mõſtrũ: quòd nec ſuo loco fętus, quòd nec in vaccâ. Suprà Iuuencã appellauit: & ſolent tales eligi ad ſacra.

377 *Infecit arctas liuidus fibras cruor.*

Malo cum libro, *Infecit atras.*

382. *Vox eſt, nec vſquam territi fugiunt greges.*

Legebam *mugiunt greges.* appoſitè. At liber ſuadet, * *reſonant*: quod ma-gis approbem, quia mox Mugiendi vox iteratur. * MSS.

400. *Concutit tædas geminus Cupido.*

Ex ritu antiquo egregie liber *Concutit.* Scis in nuptiis faces præferri ſo-lere & plerumque à pueris. Huc reſpiciens vult Bacchi & Ariadnes cœ-tui præluxiſſe Cupidinem vtrumque.

536. — *ſilua iam feſſa cadens*
Radice.

Scribe, *illum,* auctore libro. Nec enim de ſiluâ totâ loquitur, ſed diui-ſim de arboribus. Hæc inquit ramos amiſit: iſtam iam radix non te-net, &c. Vide verſus ipſos. Quod ſemel monitum, ſemper fac. Quis enim tibi fructus aliàs ex breuiculis his Notis?

551. —— *ipſe funeſto integit*
Vates amictu corpus, & frondem quatit.

Quam frondem? Taxum cupreſſum, aut ſimilem aliquem feralem ra-mum? Non abnuam. niſi quòd præualet apud me codicis ſcriptura, *frontem.* Nam frontem quatere mœſti aut irati ſolent: nec diſconuenit infero huic ſacro.

620. — *atque ab omni diſſidet turbâ procul.*

Illuſtra, & ſcribe, *deſidet*, cum meo libro. Nempe vult Laium, qui inui-tus & vi violentâ carminis protractus ad ſuperos, procul ſe remouiſſe ab aliis, & ſolum reſediſſe, ſeque occultantem.

634. — *prima qui ſæuæ necis*
Sceptra, & nefandos occupat matris thoros.

Refero quod in meo eſt [a] *præmia qui*: ſiue quod in priſcâ editione, [b] *pretia.* [a] Ort.

682. *Certiſſima eſt regnare cupienti via,* [b] Lugd.
Laudare modica, & otium ac ſomnum ſequi.

Non hercules *ſequi*, non: ſed *loqui.* quod adſerit vetus. Nam ita eſt: qui regno occulti imminent, regnum & alta ſermone deteſtantur, vt re aſſe-quantur. Prudentiſſimus hiſtoricorum: *Simulatorem ſegnitiæ, dum teme-ritati locum reperiat.*

685. Cr. *Parúmne me tam longa defendit dies?*
Oed. *Aditum nocendi perfido præſtat dies.*

Liber vtrobique ſufficit, *Fides*, pro *Dies*. Ego libens audio.

701. —— *Quiſquis in culpâ fuit*
Dimiſſus, odit omne quod dubium putat.

Tenebræ in hac sententiâ: quas mirabor, si quis penetrabit. Ego dispelli eas censeam, vocibus paullùm compositis, aut correctis. *Quisquis in culpâ fuit Dimissus, odit. omne quod dubium, puta.* Sententia biceps. Primùm ait, Omnem qui accusatus & dimissus, odisse eum apud quem, & ob quem, in periculo. Deinde vniuersè hoc Regibus præcipit. de quo ambigis, pro certo habe: & culpam ambiguam, puni vt veram. Vide adiuncta, videbis verum me vidisse.

771. *Cecidisse nostri stipitis impulsu obuium,*

Liber, *stipitis pulsu:* fauente versu.

795. *Grauem paterna regna discutiunt metum.*

* Ort. Ald. Et hîc ille aptiùs:* *Omnem. p. r. discutient metum.*

Lugd. Bat. 805. *Quod subditicij præmium gnati petit?*

Par. Liber, *subditiui*, &, *petijt* notâ lapsi temporis, vtrumque rectè.

889. *Lene sed modicum fluens*
Aura.

Concinnem ex vestigiis scripti: *Lenis & modicè fluens.*

1007. —— *qualis attonita & furens*
Cadmæa mater, abstulit nato caput
Sensimúe raptum traxit: afflictum alloqui
Cupit, pauetq́.

Hæc verò inepta. Scilicet in furore illo sensim & leniter caput auulsum traxerit Agaue? aut hæc ad similitudinem faciant, quam instituit Poëta: nihil. Liber meus: *Sensitúe raptum dubitat.* Ex quo aptissimo apto: *Sensitq́ raptum. dubitat, afflictum alloqui Cupit, pauetq́.* Qualis, inquit, Agaue cùm furens filio caput abstulit, & mox facinus sensit, attonita stetit, probaret an damnaret facinus, sileret an loqueretur: talis hîc Iocasta.

1011. Io. *Cupiunt & horrent ora. nam quid te vocem?*

Alia in nostro lectio: *Et hæret ore prima vox. quid te vocem?* & quidem omissâ Iocastæ personâ. Ego valdè approbem, si tamen rescribas, *Sed hæret.* itemque diffindas versum, & Iocastam inseras ante hæc verba *Quid te vocem?*

1014. —— Oe. *quis frui tenebris vetat?*
Quis reddit oculos? mater, an matris sonus?

Verum cense: *matris en, matris sonus.* atque ita liber. Adfirmatè hoc dici indignans Oedipus. Quid iuuat eruisse oculos ne viderem matrem? ecce audio, & taminor ab illo sensu. Silet Oedipus: opem meam poscit

HIPPOLYTVS.

Quæ tamen fabula, veteri meo libro PHAEDRA inscribitur: neque nullâ de caussâ.

vers. 13. *Vbi per glacies lenis Ilissus,*
Vbi Mæander super æquales
Labitur agros.

De Atticâ sermo. vbi igitur in eâ glacies, aut fluuij glaciati? ambigo. An non, *per glareas?* contractâ in bisillabam voce, ob versum. Vt velit Ilissum per scrupos & saxa volui, Mæandrum per æquabiles arenas. Videatur

eatur. nisi vitium tamen maius nonnullo indicio librorum. Nam meo cce,* totus ille secundus versus abest: idque, cùm bis in eo (nescio quo asu) scriptus primus hic Actus. At editioni priscæ, abest totus primus. 1 quâ *Melanes* etiam est, non *Mæander*. Cogita. nam calidè hæc me cribere vides. * MSS.Par.

63. *Quid pœna præsens conscius noctis pauor?*

Benè. Nam nocte plerumque inquietati scelerum memoria. Tamen neo est, *mentis pauor*. non minùs rectè.

37. NVT. *Resistet ille, seq. tractandum dabit?*

Hæc cum sequentibus Nutrici tribuuntur. nolim. Ego Phædram ea di-ere velim, sed affirmantem, non rogantem. At huic versui personam Nutricis dederim: NVT. *Tibi ponet odium.*

62. *Prô castitatis vindicem armemus manum.*

Nec hoc placet in Nutrice. Da Phædræ: & obiter corrige, *Pro castitate.* Mori enim illa præoptat, quàm pudorem violare. quod tamen impedit Nutrix, quæ mihi iam dicat, NVT. *Sic te senectus nostra.*

77. *Iste lasciuus puer, acrè nitens.*

Malim, *ac renidens*. Fallaci quodam risu, Cupido. Statim, *moderatur ar-u*: ex veteri.

86. *Quaq; ad occasus iacet ora feros.*

Probè, nescio an verè. Liber arguit: * *Quaq; ad Hesperias iacet ora metas.* Nec moueor, quòd versus non ad Grammaticam legem. permutat nim interdum pedes hic Poëta: vt mox, *Si qua Parrhasiæ glacialis vrsæ.* ta enim liber. * MS.

05. *Perq; fraternos, mala regna, fluctus.*

Vetus,* *noua regna*. Ioui noua: cui regnum cæli. * MS. Par.

32. ——— *quaq; æthereo*
Candida mundo sidera currunt.

dem, *quaq; per ipsum Candida mundum.* Interpolarunt ij, quibus Mun-lum ἁπλῶς pro Cælo dici, nouum erat.

Altrix profare, quid feras? quónam in loco est?

Actus secundi hoc initium, sed planè παράλογον. Quid enim roget Phæ-lra de successu alloquij, cùm vix digressa ab ea nutrix? Sed nec sequen-ia ad hanc mentem. Liquet mihi transpositum versiculum, & infrà ali-ui inserendum: ac mirum ni illîc, vbi Phædra ad aspectum Nutricis in hæc decorè erumpat: tum denique viso etiam Hippolyto, concidat. Suf-ici igitur censeam post versum 584. Vide.

68. *Nec se quieti reddit.*

Vetus,* *Nunc se*. Dat quidem se quieti, sed illa non admittit. *MSS.Ald. Par. Lugd.

03. NVT. *Depone questus, non leuat miseros dolor,*
Regina: sæuis ecquis est flammis modus?
Agreste placa virginis numen deæ.

Ausim hæc traiicere, sic: NVT. *Regina sæuis ecquis est flammis modus?* * *Se-one questus: non leuat miseros dolor. Agreste placa virginis.* Res suadet. * MS.Par. Lugd.

44. *Mentem relaxa. motibus festis facem*
Attolle.

Liber, *noctibus festis* quod valdè approbo,& scio hęc dici de nocturnis sa-
cris Triuiæ. Propert. *Cùm videt accensis deuotam currere tædis In nemus, &
Triuiæ lumina ferre deæ.*

512. ——*siue fons largus citas*
Diffundit vndas.

Idem, *defundit.* aptiùs,

520. —*si celer somnus premit*
Secura duro membra versantem thoro.

Idem, *certior somnus.* &, *versantur thoro.*

531. ——*non vasto aggere*
Crebraq; turre cinxerant vrbes lacus.

Lacus interpretantur Fossas quibus vrbes cinctæ. Cur librum non magis
*MSS. audiam, * *latus*, scribentem ? Vrbes enim sibi latus cingunt & claudunt
aggeribus murorum & turribus.

592. *Cur dulce munus redditæ lucis fugis?*
Aude anime, tenta.

Personis hęc variari placeat: Hip. *Cur dulce m.r.l.fugis?* Phae. *Aude anime.*

605. *Vos testor omnes cælites hoc quod volo.*
Hip. *Animúsne cupiens aliquid effari nequit?*

*Ort. Fallor, aut bonæ lectionis & sententiæ mihi liber auctor: * *Vos t. o. c. hoc
quod volo Me nolle.* Hip. *animúsne cupiens aliquid effari nequit?* Phædra
aperire amorem cupiens, vim eius primò aperit. Et dij mihi testes, inquit,
cupere me quod non cupio, velle quod nolo. sed adigit sæuus & inui-
ctus ille Deus. Nimium sanè hæc bona. Sed versus, inquies, spernit. Iam
antè monui, inseri interdum dimidiatos istos versiculos, sententiâ po-
scente, nec sine grauiorum vatum exemplo. Quòd si concinnare tamen
versus placet: deleam τὸ *aliquid.* & legam *cupidus*, pro *cupiens.*

619. *Muliebre non est, regna tutari patris.*

*MS. Germanum credo, * *tutari vrbium:* vt in libro.

621. *Ciues paterno fortis imperio rege:*
Sinu receptam supplicem ac seruam rege.

*MSS. Lege è scripto, * *ac seruam tege.* Præiuit Regendi verbum : & iucundâ
paranomasiâ Tegendi subdit. haud paullò aptiùs ad Phædræ mentem &
votum.

658. *Et genitor in te toruus, & toruæ tamen*
Pars aliqua matris.

*Lugd. Credo veriùs, * *in te totus*, fide libri.

768. *Languescunt folio lilia pallido.*

Insertâ voculâ vetus, *vt lilia*, rectè.

783. *Lasciuæ nemorum multiuagæ deæ,*
Panes quas Dryadas montiuagi petunt.

Dic verum. hæc capis? non puto. Liber meus, *Panasq; Driades montiua-
gos.* Emendo. *Panas quæ Dryades montiuagos.* Mens & ordo verborum: Te
Hippolyte lasciuæ deæ petent ob tuam hanc formam : illæ ipse Dryades,
quæ Panas & Satyros solitæ furtim petere.

823. *Deformis senij limina transeat.*

Hoc

.Ioc sanè aptum &, puto, verum. Quid scriptura tamen vetus vult, *senij* *onstret imaginem?*

26. *In scelere quærit crine lacerato fidem.*

:mendant, * *Et scelere.* Meo fuit, *In scelera.* quod valdè probo. etsi dele-m id, & repostum, *En secla!* quod ipsum haud spernam, detestandi & dmirandi quâdam formâ. * MSS.

;72. *Et limine in ipso vasta lamentatio.*

veteri, *In limine ipso* * *mæsta.* optimè. * MSS. Par.

:74. *—hominum nimium*
Securus, ades non solicitus
Prodesse bonis, nocuisse malis?

pinor scribendum, *Securus audis.* Cur tu ô magne deus, inquit, cùm tera mūdi cures & dirigas, culparis tamen & audis securus hominum? am vetus & solita hæc deblacteratio in Deum.

:022. *Latuere nube numen Epidauri dei.*

Ioc perplexum vetus euoluet, è quo scribe: *Latuere rupes numen.* Illæ pes, inquit, quas Æsculapius insidet, latuêre præ alto hoc fluctu. Ab Eu-pide est, qui hac ipsa in re: Ἐκρυπτίδ' Ἰσθμὸν, καὶ πέτραν Ἀσκληπιοῦ.

:045. *Longum rubenti spargitur fucco latus.*

teri, *fucco.* ego, *fuco.*

:063. * *Toruusq; currus ante trepidantes stetit:*

uis *Toruus? Moles?* Nam id præcessit. Orbili, tuam fidem. Noster, *Tor-uusq;* ad Grammaticam, non ad versum. Lege, *Toruumq;.* * MSS. *Et torua.* Del-Rio *Taurusq;.*

:28. *Admota ætheriis culmina sedibus*
Duros excipiunt Notos.

ersum imple è libro: *Euros excipiunt, excipiunt Notos.*

176. *Animaq; memet pariter & scelere exuam.*

iber, *Animáque me fredam pariter.* Quid hoc monstri? eruo, & scio scri-pum fuisse *Animáque Fædram pariter.* Sanè hæc sui compellatio haud ullo validior ad affectum.

195. *Mucrone pectus impium iusto patet.*

Ессіt videri illi simile, *Esuriente leone ex ore exsculpere prædam.* & quæ ta-li Tamen vereor vt verius sit, *iusto pete.*

171. *En hæc suprema vota genitoris cape.*

Vetus, *Et hæc suprema* * *dona.* verè. * MSS.

175. *At vos per agros corporis partes vagas*
Acquirite.

Idem, *Inquirite.* Aut hoc verum, aut magis *Anquirite.* Excipit nunc

TROAS.

Vers. 28. *Testor deorum numen, aduersum mihi,*
Patriæq; cineres: teq; rectorem Phrygum,
Tuosq; manes, quodq; stetit ante Ilion.

Hecubæ hæc attestatio est, quæ compellat deos, Priamum, Hectorem. de isto, verba in mendo: quod elues è libro nostro, *Tuósque manes quo stetit*

stetit stante Ilion. Nam hoc illa & alij Hectori tribuerunt, Troiam in eo & cum eo vixisse. Bella hæc emendatio.

49. *Quod penitus actum, cùm recepisset libens,*
Ensis senili tinctus è iugulo redit.

Vana verba. Quid enim mirum, ensem sanguineum extractum è vulnere? At contrà voluit. & meâ fide scribe, *Ensis senili intinctus.* quod interpretor, non tinctus. aut si displicet, voculam immisce. *senili haud tinctus.* Sententia quidem palàm & mens Hecubæ hæc fuit: Priamum, cùm Pyrrhi gladium animosè recepisset, tamen emisisse illum sanguine vix tinctum. Nónne decorè hoc de sene, qui frigidus & ἀναίματος? Nequid ambigas, ecce de eodem Priamo, idem Poëta in Agamemnone: *Vidi, vidi, senis in iugulo, telum Pyrrhi vix exiguo Sanguine tingi.*

56. —— *non tamen (superi) sat est,*
Domum ecce Priami, nuribus & natis, legens
Sortitur vrna.

* MSS. Par. Bas. Liber meus, * *superis sat est:* quod verius, & simplicius. Sequentia à me sic concinno, *Donum ecce Priami è nuribus.*

87. —— *veste reuulsâ*
Substringe sinus.

* MSS. Ald. Par. Bas. Lugd. Idem, * *veste remissâ.*

161. *Felix quisquis bello moriens,*
Omnia secum consumpta videt.

Præfero scriptum, *consumpta tulit.* Aufert videlicet omnia secum, qui post se nihil linquit.

172. —— *terra mugitu fremens,*
Concussa cæcos traxit ex imo sonos.

Quid? vt insonuerit aut vocem emiserit terra? nihil tale. Scribe cum libro, *sinus,* non *sonos.* Est hoc ipsum, quod mox dicit: *Tunc scissa tellus aperit immensos specus.*

203. *Triton ab alto cecinit Hymenæum choro.*

A quo alto choro canit Triton? Missis nugis lege, *Tritonum ab alto cecinit Hymenæum chorus.* atque ita liber. Vult Tritones in mari, quia Achilles Thetidis filius, præcinuisse nuptiis eius & Polyxenæ.

228. *Thracios nutrit greges.*

Scriptus, *mittit greges.*

240. *Iacuit peremptus Hector ante oculos patris,*
Pariterque Memnon.

* Ort. Lug. Quæ mala libido hæc substituendi, cùm in libris clarè esset, * *Patruíque Memnon?* Certè idem Priamus Hectori pater, & Memnoni patruus, per fratrem Tithonum.

244. *Didicítque Achilles & diis natos mori.*

* MSS. Par. Multò melius veriusque noster, * *& deâ.* Nam parente saltem deâ genitus Memnon, vti & Achilles.

256. *Quo plura possis, plura patienter feras.*
Quid cæde dirâ nobilem clari ducis
Aspergis vmbram.

Hæc

Jæc parum inter se nexa, si legendo continues. Personis diuidere ma-
lo: PYR. *Quò plura p. p. p. feras.* AGA. *Quid cæde d.*

:6. ——— *Troia nos tumidos facis*
Nimiùm ac feroces.

hò verò, *timidos.* Vterque affectus ab illâ; Ferocia quia vicerant, Timor
uia tam potens illa victa: exemplum scilicet, nihil esse res humanas.

:9. ——— *affligi Phrygas*
Vinciq; volui: ruere, & æquari solo
Etiam arguissem.

ribe, *arcuissem.*

:7. *Arctoï Boreæ dissipat impetus.*

ermana vox in veteri, *dissicit.*

:6. ——— *sed mei fati immemor,*
Tam magna timeo vota.

ntentia postulat, *fati memor.* Reuocat se à tam magnis & felicibus vo-
Andromacha: & scio, inquit, aliud esse fatum Troiæ & Tröum.

:8. ——— *si tamen tecum exigas,*
Veniam dabis, quòd bella post annos decem
Totidémque menses, iam senex miles timet.

uid ais Vlysse? Bellúmne illud ad Troiam decem annorum & decem
ensum? exacta putatio: sed alibi nusquam lecta, imò falsa. Nimis iu-
t hîc liber, *bella post hiemes decem, Totidemq; messes.* Aureola correctio.

:2. ——— *magna res Danaös mouet,*
Futurus Hector. libera nos hoc metu.

meo, *libera Graios metu.*

:6. *Immiti Vlyssi gaudium ac Danais dabo.*

dem, *Inuita Vlyssi.* benè.

:5. *Vt luce caruit, inter extinctos iacet.*

ersiculi huius corruptio, prioribus omnibus fraudi est; quos non est
pere, nisi hoc correcto. Benè autem iuuat meus liber: *Vt luce caret, vt*
iter. Nam hic sermo & iuratio Andromaches. Ita, inquit, in patriâ
oriar, ita terra meo Hectori leuis esto: vt Astyanax quem quæris, lu-
m non videt, vt est inter functos. Et verè iurabat. nam recondebat
m sepulchrum.

:9. *Misero datur, quodcumque fortunæ datur.*

ntentiam, vt sic dicam, exsensam reformo aptè: *Miseræ datur quodcumq;*
tunæ datur. Verum, ait, illud beneficium est quod in miseros confer-
r: cùm das, sine spe recipiendi. Et sanè alia dona, non dona sed hami.

:9. *Cùm dimicantes læta prospiceres viros.*

orme & nimium hoc est, vt Helena cum gaudio aspexerit pugnantes
ridem & Menelaum. Satis, si absque acri dolore. Itaque assentire meo
ro scribenti, * *lenta.* * Ort.

:4. *Ignosce Paridi, iudicem* * *irritum puta,* * Mss. Ald. Baf. Par. *iratum.*
Habitura caussa est.

bricius primus, opinor, *Irritum* istud substituit. vanè. In sententiâ nihil
lit. Lux à codice: *iudicem iratum mea Habitura caussa est.* Dicit Helena:
Tu

Tu licet Parim excuſes. at mea cauſſa iudicem ſuum habet, & quiden iratum. quem? Menelaum, quem nempe læſi. In eius nunc ego arbitric

947. *Viden' animus ingens lætus vt audierit necem?*

Magis ex lege verſus, liber: *Vide vt animus ingens lætus audierit.* Nam in ſecundâ ſede, liberiorem interdum hunc noſtrum video: magis ſtrictun in quartâ.

1084. *Hunc pinus, illum laurus, hunc fagus tegit.*

Deſcribit concurſum illum vulgi, omnia, ad aſpectum Aſtyanactei ſup plicij, occupantis. Sed huic menti magis faciet ſcriptura libri, *fagus geru* Vult alium in rupe ſtetiſſe, alium in pinu, lauru, fago.

1117. *— ſilicis incuſſu caput*
Ruptum.

Vetus, *ſilicis impulſu.*

1145. *Stupet omne vulgus, & ferè cuncti magis*
**Perituram adulant.*

* Ald.Lug. *Vt peritura laudant.*

Hieronymus Alexander caput huius lectionis ſpecioſæ, ſed falſæ. Ti Georgi Fabrici, cur ſubſcriptor? Nihil tibi ego detractum eo: ſed profe ctò non laudatiſſima opera tua in hoc quidem Poëtà. quem ſæpius cur: tibi innouandi fuit, quàm in veteri nitore cõſeruandi. Libri priſci, etian meus,* *Perituram laudant.* quod verſus ſpernit: ſed *Peritura* lege, & ren habes. Per γνώμην adiunctam narrat & effert. Omne vulgus attonitun ſtetit in formâ Caſſandræ: & eò magis, quòd inſitus nobis mos laudan di peritura. Nihil verius. vel loca ſuppliciorum noſtrorum adi. Itaqu velut parentheſi quâdam hæc legenda.

* Ort.

1149. *— omnium mentes tremunt,*
Miſerentur ac mirantur.

Suauius, quod in libro: *Mirantur ac miſerantur.* Abeo

AD AGAMEMNONEM.

Verſ. 15. *Vbi ille celeri corpus euinctus rotæ.*

Malim, *inuinctus.*

35. *Auo nepotem (prô nefas) patri virum,*
Natis nepotes miſcui.

* Ald.Lug.

Veteri, * *Auo parentem.* Quæ intemperies mutantium? Hiſtoria ſiue fa bula ita depoſtulat. Nam Thyeſtes hæc enunciat, qui Ægiſtho pate idem & auus. Ille, quia genuit: iſte, qui ex filià.

37. *Sed ſera tandem reſpicit feſſos malis.*
Poſt fata demum ſortis inceſtæ fides.

Lege, *Poſt facta.* itemque, *incertæ:* hac mente. Oraculum hæc ſcelera el cutum nobis, ſed incredulis, donec fides incertæ dictioni ab euentis.

52. *An deceat hoc te reſpice; at matrem decet.*

Diſtinguo & ſcribo, *An deceat hoc te? * reſpice ad matrem: decet.* Amb gis, ô Ægiſthe, inquit, an ſcelus te deceat? matrem cogita, & quomod natus ſis: decet. Scelere conceptus, quid edas niſi ſcelus?

* Ort. Lug.

Quæ

84. *Quæq; superbos vrit Erinnys,*
Tumidas semper comitata domos.

Vetus, *Nimias semper.*

104. *Felix, mediæ quisquis turbæ*
Parte quietus.

sipse, *Sorte quietus.*

30. *Proin quid est? da tempus ac spatium tibi.*

Muto, *Proin quidquid est, da tēpus*. sic, vt prima vox exaudiatur vnisillaba.

47. *Cui vltima est fortuna, quid dubium timet?*

.itterulâ mutatâ illustro, *dubiam.* Qui in extrema sorte, media non timet. nihil euenire peius potest.

.08. *Hunc fraude nunc conaris insanâ aggredi.*

Noster, *conaris & furto aggredi.* verè & eleganter. Furta enim, de fallaci uouis & insidianti facto, Latinis dicta.

.35. *Tu nos pericli socia, tu Ledâ sata*
Comitare: tantùm sanguinem reddet tibi
Ignauus iste ductor.

æci hîc interpretes. nos distinctiunculâ expedimus: *Comitare tantùm. nguinem r. tibi.* Ait Ægisthus: At tu, ô Clytæmnestra, non ducem te disrimini præbe, sed sociam tantùm: faxo vt Agamemnon hic tuus breui obis det cruorem. Altero abhinc versu scribito, ——— *vultus langui- obtutu stupet.*

54. *Effusa circum pellicum quanto venit*
Turba apparatu? sola sed longè eminet
Tenétque regem famula veridici dei.

rimum velim, *Affusa.* deinde est in libro, *turbâ sed longè eminet:* amœ- è, nisi damnet versus. Scribas ex eodem, *Tenetq; regnum.*

16. ——— *tu quoque nostros*
Thebana manus comitare choros.

ónne magis γνήσιον, *Thebaïs hospes comitare?* Ita meus liber: & scio utatum imperitis.

4. ——— *cùm Titanas*
Fulmine misso fregere dei.

oster: *Fulmine victos videre dei.*

7. *Aurata primas prora signauit vias.*

ber, *prora designat.*

8. *Cùm Luna subitò conditur, stellæ cadunt.*

em, *stellæ latent.* quod verius. & sequenti versu, **tollitur, cælum perit,* *Ort. Ald.
ne copulâ.

8. *Libycusq; arenas auster, ac Syrtes agit.*

em, *ad Syrtes.* suo, & bono sensu.

4. *Sed trunca toto puppis Ionio natat.*

nostro, **sed fracta toto.* *Ald. Lug.

4. *Vehit ista Danaos classis & Troäs simul.*

dem est, *& Troäs vehit:* iteratione eiusdem verbi hîc appositâ.

DD ——— *tan-*

584. —— *tandem horream*
Aliena inerti tela mitti dexterâ?

Meus habet, *tene horream*. Muto faciem orationis, & scribo: *téne horream? Aliena inerti tela mittis dexterâ*. Ad Palladem auertit Aiax. & ego te, inquit, timeam? quæ nec tuum quidem telum in me torques. Nam Iouis hoc est fulmen.

573. —— *iam timent terram rates,*
Voluuntq́ maria: cedit in luctum furor.

* Ort. Liber: *Malúntque maria;* cecidit in lucem furor*. Prius verum & clarum. alterius sententia hæc, Sub lucem demum desisse, vt solet, tempestatem.

621. —— *restitit annis*
Troia bis quinis,
Vnius noctis peritura fato.

Idem, *peritura furto*. quæ notio verbi suprà mihi notata.

625. *Fatale munus Danaûm traximus nostrâ*
Creduli dextrâ.

Orr. Ald. Lugd. Euariat codex: *Danaúmque fatale munus duximus nostrâ.*

671. *Non quæ tectus Bistonis ales*
Residens siluis, impia diri
Furta mariti garrula deflet.

Hirundinem intellegi clarum est. sed eáne in siluis? imò domuum assidua cultrix. Benè igitur liber: *Residens summis*: & mox, *garrula narrat*.

685. *Tristis lacerat brachia tecum,*
Quæ turritæ turba parenti
Pectore rauco concita, buxum
Ferit, vt Phrygium lugeat Atym.

Scio de Tibiâ hæc accipi posse, quæ Gallorum propria, & sæpè ex buxo. Tamen liber occultiorem ritum præit, dum scribit: *Pectora rauco concita buxo Ferit*. Fanatici enim isti in simulato hoc luctu pectora sibi tundere soliti, pinu, aut buxo. Claudianus,

Cymbala ferre licet, pectúsque illidere pinu.

Lampridius in Commodo: *Isiacos verè pineis vsque ad perniciem pectus tundere cogebat*. Statius lib. x.

—— *quatit ille sacras in pectora pinus,*
Sanguineósque rotat crines.

760. *Ardéntque pallentes genæ.*

Veteri, *Turgéntque*.

778. *Coniúxque pariter obuios illi tulit*
Gressus.

Placet magis scriptum: *Et festa coniux obuios*. Vult eam læto habitu obuiam isse marito.

817. —— *candida Phœbe.*

Liber, *pallida*.

914. *Quos anime demens refugis? externos fugis?*
Domus timenda est.

Electra

Electræ ad fratrem verba sunt, quem domo amolitur: haud paullò tamen meliùs concepta in nostro: *Quid anime demẽs refugis externos metus?*

937. *Et iSta demum palma Pisæi Iouis*
Velamen eadem præstet.

Liber: *Et ista donũ.* verissimè. Palmã significat sibi datam præmium ludis.

961. El. *Nobis? quis iste est alter Agamemnon tuus?*

Idem, *Vobis?*

963. *Regina frangam.* El. *mitius intereà mihi*
Tu vidua loquere, vir caret vitâ tuus.

Liber hîc contractior, & nescit alterum totum versum. Sic ille conti- *Ort.
nuat & legit: El. *Citius intereà mihi Edissere vbi sit gnatus.* Sanè vulgata illa, quæsita & frigidula: vt multa in hoc Colloquio.

1006. *Vt paria fata Troïcis tulerit malis.*

Liber melius, *lueret malis.* Superest mihi vltimus labor

OCTAVIA.

Verſ. 41. *En qui ora Tanais primus imposuit iugo.*

Legebamus, *Tamesis.* Criticus diuinus, *Britannis.*

47. ——— *nec graues luctus valet*
Irâ coacta tegere crudelis viri.
Secreta refugit semper.

Distingue: *Irâ coacta tegere. crudelis viri Secreta refugit semper.* Id est, Auersa à viro, spernit & fugit cum eo esse sola: quod amant tamen nuptæ.

100. *Toleranda quamuis patiar: haud vmquam queant*
Nisi morte tristi nostra finiri mala.

Ineptè. Exaggerare mala sua vult Octauia: hic sermo attenuat. Scribo, *Toleranda quæuis:* hac mente. Vis coërceri à me animum & linguam Nutrix? possim, si modò ea feram, quæ alius ferat. At nostra mala intoleranda, & quæ finiat sola illa omnium finis.

114. *Et morte gaudet auctor infandæ necis.*

Malim, *Et sorte.* vt partem sortemq; Britãnici dicat abisse ad paricidam.

134. *Emergere vndis, & fer auxilium tuæ.*

Credam purius (etsi quàm multa hîc impura?) *Emerge te vndis.*

149. ——— *Criminis factus reus.*

Emendaui alibi, *ficti reus.* adiuuat nunc liber, in quo, * *facti.* *Ort.

207. *Aureus idem fulsit in imbri.*

De Ioue, qui liquidus ob Danaëm. Aptius ergo liber: * *fluxit.* *Ort.

248. *Vtinam suorum facinorum pœnas luat*
Nero : * *ipse diuo Domitio genitus patre,*
Orbis tyrannus. *Ort. *insiduo.*

Bellè. laudatum scilicet ire vult Neronis patrem & stirpem? imò depressum. Atqui & Diuum Domitium facit, falsò. Liber meus, *Nero nisi duo.* Nos optimè: *Nero insitiuus, Domitio g. p.* Hoc ei obiicit. nec ex stirpe quidem Cæsareâ esse, sed fraude muliebri insiticium, cùm verus ei pater Domitius.

269. ——— *prodidit lapſam domum.*

Scribe cum libro, *perdidit.*

458. Ne. *Deſpectus enſis faciat.* Se. *hoc abſit nefas.*

Minatur Nero facturum ſe, vt ſcita ſua & iuſſa non populi conſenſus firmet, ſed enſis. Sed diſplicet adiuncta vox Enſi: & ſcribam, *Detectus enſis* ſiue *conſpectus*. Nam in vrbe & togâ, gladij tecti ac conditi.

482. *Inuidia triſtis victa conſenſu pio*
Ceſſit Senatus, Equitis accenſus fauor,
Plebiſq; votum eſt, atque iudicium patrum.
Tu pacis auctor, generis humani arbiter.

Confuſa hæc ſic digeras licet:

——— *conſenſu pio*
Ceſſit: Senatus, Equitis, accenſus fauor:
Plebiſq; votis atque iudicio patrum
Tu pacis auctor.

Quod ſcripſi, *votis.* à libro eſt. in aliis nos adminiculati.

569. *Vix ſuſtinere poſſet hos thalamos deus*
Videre, populi ſancta nec pietas ſinat.

*Mss. Ald. Par. Lugd. Baſ. Lectionem veterem recipe: * *dolor videre populi, ſancta nec.*

579. Se. *Negare durum eſt.* Ne. *Principem cogi nefas.*

*Ort. Imò, *Necare*. Id enim minatur Nero anteriore verſu, ferro ſe expreſſurum, quod precibus nequiret. Statim * *Remittat ipſe*, non *Permittat*, eſt in libro.

657. *Socerum diri miſeranda viri*
Potes hæc demens ſperare memor?
Hos ad thalamos ſeruata diu
Victima tandem funeſta cades?

Altero verſu omnino legendum, *Potes, heu, demens:* & interrogatoriæ notæ delendæ. Quem tamen Socerum intellegit? Si rectum eſt, cenſeam Appium Silanum: qui pater L. Iunij Silani, deſponſi Octauiæ. Et hic enim, & ille, interempti. Octauiæ igitur vaticinantur eumdem exitum. Sed profectò neſcio an eligam: *Sociam diri.* hoc ſenſu. Sperare ô demens potes ſociam te futurã Iunij Silani tui viri; & quidem mactandam (quod olim illi factum) ipſo die nouarum nuptiarum.

682. *Affigat humo violenta manus*
Similes nimium vultus dominæ.

Scribo, *Affligat.*

722. *Diducta ſubitò patuit ingenti mihi*
Tellus hiatu lata, quò præceps toros
Cerno iugales.

Diſtinguo, *Tellus hiatu: lata quò præceps.* illuc delata præceps.

729. *Irrupit intra tecta tum trepidus mea*
Enſemq; iugulo condidit ſæuum Nero.

Malo, *trepidus meus.* de Nerone.

749. *Iugulo quòd enſem condidit Princeps tuus.*

Malo, *Princeps tuo.*

Que-

'91. *Quæcumque claro marmore effigies ſtetit,*
Aut ara fulgens, ora Poppæa gerens.

Non negitem Aras etiam poſitas Poppææ: ſed nunquid illæ os eius gere-bant, quod poëta addit? haud putem. Coniecturam noſtram, credo, ap-probes: *Aut ære fulgens.* Quæcumque ſtatua, inquit, aut è marmore illi facta, aut ex ære, corruit.

94. —— *membra per partes trahunt,*
Diducta laqueis.

Non *Diducta*, ſed **Deducta.* Nam is mos vt reſtem laqueoſque ſtatuis al-tioribus iniicerent & detraherent. Satyricus: —— *deſcendunt ſtatuæ, re-ſtemq; ſequuntur.* Nota. * Ott.

96. —— *verba conueniunt feris*
Immiſta factis quæ timor recipit meus.
Sepire flammis Principis ſedem parant.

Diffindere hæc non dubitem, & perſonam indere, ſic:
Immiſta factis. CHO. *quæ timor recipit meus.*
NVM. *Sepire flammis.*

Interloquitur ad hæc noua & inopinata Chorus. & quid timidus, inquit, audio?

08. *Læſi triſtes dabitis pœnas*
Sanguine veſtro.

Conuenientiùs ſcribas, *Læui triſtes.* O læui & malè prouidi Quirites, luetis & eluetis ſanguine veſtro hæc facta.

50. *Abſtrahere noſtris coniugem caram thoris.*

Liber, *coniugem tantam.* probo.

58. —— PR. *éſtne qui ſontem arguat?*
NE. *Populi furor.* PR. *Quis regere dementes valet?*
NE. *Quis concitare potuit?* PR. *haud quemquam reor.*
NE. *Mulier, dedit, &c.*

Omnia hæc, quia ſubtiliora, confuſa, corrupta. Primùm lege, *Qui con-citare potuit.* Deinde: PR. *Haudquaquam reor, Mulier.* hac ſententiâ. Quid admiſit Octauia? Populus ob eam inſaniuit. Quis populum poſ-ſit regere? illa ipſa, quæ concitare. At non puto in fæminam id cadere: cui animus quidem nocendi, non tamen vires. Lentè examina mi Ra-phelengi: probabis.

69. *Vel pœna quæ tam ſera damnatam premit.*

Etiam hîc hærebis, ſine manu emendatrice. Nos putamus ad Neronem hæc referenda, ſic:
NER. *Vel pœna quæ tam ſera.*

Reſponſio, quæ pendet à Præfecti verbis vltimis. Dixerat ille, Timore fœminas frangi, pronas alioqui ad malum. Imò pœna eam premet po-tiùs, ait Nero: iuſta, etſi ſera.

82. —— *flentem, miſeram*
Cernere poſſis.

Liber, **poſſunt.* aptè ad priora. * Mr.

977 *Vrbe eſt noſtra mitior Aulis,*
Et Maurorum Barbara tellus.

Scio Pœnos liberos Saturno immolaſſe, atque ita humanas hoſtias feciſſe. Nec tamen id factum hîc tangitur. addit enim, *Hoſpitis illîc cæde litatur*. At nuſquam lectum de hoſpitibus in Mauritaniâ ſiue Africâ vulgò quidem immolatis. Fidenter reſcribo, *Et Taurorum*. Ad Tauros Scythiæ populos, & in iis Dianæ inhoſpitam aram alluſum; quæ tibi nota.

HABES, *mi Raphelengi, quæ inter legendum, vt fit, ad oras notaueram mei libri: ſed notaueram mihi. Nam deſcribere hæc aut digerere in alienum vſum, nec cogitaui vnquam* ἐν ὀνείροις. *Tu tamen impuliſti & impetraſti. cui ſi hæc ad Editionem quam paras aliquid ſeruient (quod ſpero, imò confido:) ſcopum meum attigi, nec profectò* --ἅλιον βέλος ἐξέφυγε χειρός. *Vale. Scripſi Lugduni in Batauis, Nonis Octob.* cIↃ. IↃ. LXXXVII.

M. TVLLII CICERONIS CONSOLATIO.

Liber, quo ſeipſum de filiæ morte conſolatus eſt. Nunc primùm repertus, & in lucem editus.

De quo iudicium IVSTI LIPSI ſubiunctum.

AD LECTOREM.

SIT, quem quisque volet, magni Ciceronis imago:
Nec Cicero, viuo nec Cicerone fuit.
Quisquis at ille fuit, bellè declamat & aptè
De miseris hominum casibus atque malis.
Qualis & est Senecæ, quæ Controuersia fertur:
Nomine quamque pari Quintilianus habet.
Tu tamen hinc gratos, Lector bone, collige fructus,
Quid sit homo speculo dum docet ille suo.
Quid refert vetus an noua sit medicina salubris,
Æger ab hac medicâ dum releuetur ope?
Magna sed intereà debetur gratia vobis,
In lucem per quos iste libellus iit.
Faïe te Regis Procurator cate, Præses
Te Leo, teque praees qui Gilo Consiliis.
Per vos tres liber hic redit in noua secla superstes:
Vestraque fama per hunc vsque perennis erit.

Io. Auratus Poëta Regius.

M. TVLLII CICERONIS CONSOLATIO.

QVANQVAM recentibus morbis medicinam adhibere vetant ſapientes, nihilque aduerſi hominibus accidere ſolet in vita, quod aut improuiſum, aut inexpectatum videatur, conemur tamen, ſi qua ratione poſſumus, mederi nobiſmetipſis, & domeſticæ ſubuenire calamitati. Si enim quoes vſuuenit, conſuluimus ceteris, cur non aliquando nobis ipſis? &, ſi nala, quæ nec vitari, nec auerti humanis viribus poſſunt, pertulimus to-eranter, cur non ea, ſi poſſumus, ratione leuiora faciamus? præſertim ùm ad ægritudines, & moleſtias depellendas eò acriùs incumbere honines debeant, quò melius eſt, ſine cura viuere, quàm curis, & angoriıus oppreſſum, ac circumuentum, humanam conditionem ſatis per ſe niſeram, aliis etiam incommodis efficere miſeriorem. quid porrò præ-tantius, quid vtilius eſt, quàm cùm corpore valeas, curare, vt etiam anino valere poſſis? ſiquidem corpus animi gubernaculo, animus autem niniſterio corporis indiget. at neque animus æger benè gubernabit, nec ffectum corpus animi rectè parebit imperio. Quamobrem prudenter doctis & ſapientibus viris & cogitatum, & factum eſt, qui de luctu miuendo ante nos ſcripſerunt, quorum extant ſatis multa, ſanè ſapienter tteris mandata, imprimiſque à Theophraſto, Xenocrate, & Crantoe, quorum libros cùm ſæpè animi cauſſa ſumpſerimus in manus, adnirati eorum ſaluberrimis præceptis refertam, & conditam eloquenam, tum proximè legimus neceſſariò: caſus enim ereptæ nobis filiæ, uam in oculis ferebamus, eximiis & virtutis, & prudentię laudibus præantem, ita nos vel perculit, vel afflixit, vt ab iis opem ad leniendum & iitigandum dolorem petere coacti ſimus, quorum maximè doctrina, ːque auctoritate anteà mouebamur. Itaque multa, quæ ab illis vel ːutè cogitata, vel eleganter enuntiata ſunt, ad dolorem noſtrum abſterːndum colligemus, vt, ſi minùs ceteros in tanto mœrore delectare ɔterimus, quod aliàs & dicendo, & ſcribendo efficere conati ſumus, fortaſſe interdum præſtitimus, ſaltem nobis ipſis medeamur. Sed nos ıiam in hoc fortiores erimus, quàm ceteri: quibus difficile non fuit, ım doloris expertes ipſi eſſent, alios conſolari, & à mœrore abducei: nos autem dolore afflicti, conſolationem à nobis petentes, noſmetiſos in dolore vincemus, ac naturæ quamdam quaſi vim afferemus. quę ıinam tanti ſit, vt ceteros quoque in pari fortuna doceat aduerſos caſ patienter ferre: qui quò ſæpiùs contingunt, eò propiores hominis putandi ſunt, quaſique in ipſa humana natura innati atque inſiti, ːoque leuiùs ferendi. qui enim hominem ſe eſſe agnoſcit, hominiſque

nomen sibi vindicat, cur ea, quæ hominis maximè propria sunt, recusare, ac reiicere audeat? quod simul vt fecisset, & imprudens, & iniustus meritò haberetur, atque hic locus à Theophrasto egregiè tractatus, & perpolitus est: itemque à Xenocrate, quorum vterque eos, qui communes casus recusant, imprudentiæ, atque iniustitiæ condemnat, alter etiam diis ipsis aduersos non dubitat appellare, quod etiam grauius crimen est, ac vix in homine tolerabile. qui, cùm omnia Diis immortalibus accepta referre debeat, quorum ope viuit, intelligit, agit, si eorum voluntati repugnet, cum Diis, gigantum more, bellare videbitur. hæc autem perite, vt dixi, à multis tractata sunt: sed ego Crantorem sequor, cuius legi breuem illum quidem, sed verè aureum, &, vt Panætio placuit, ad verbum ediscendum de luctu librum, quo acutè vniuersam doloris medicinam complexus est, sed humanæ naturæ incommoda ita diligenter & accuratè expressit, vt quasi luendorum scelerum caussa nasci homines, & in hanc lucem ingredi, possis agnoscere. Fac enim nasci hominem, & in lucem edi. continuò senties, non rerum humanarum dominum, & gubernatorem exortum, sed veriùs miseriarum seruum, atque incommodorum. nam infantiam & pueritiam vagitus, lacrymæ, imbecillitas, nullus nec rationis, nec corporis vsus, dolores, molestiæque quamplurimæ amplectuntur. Adolescentiam ardor quidam excipit ætatis, nec prudentiæ, nec iudicij compos, rerum vtilium, ac laudabilium contemptio, voluptatis, & sæpè turpitudinis appetitio, veri boni ignoratio, in pares ferocia, in superiores superbia, in infimos arrogantia. ex his cōuentiones, rixæ, contumeliæ, assiduus denique molestiarum concursus existit: ex rebus honestis contemptis infelicitas, & infamia, ex turpibus curiosè arreptis, & conquisitis luctus, morbi, perpetuum denique sui ipsius odium, ex cognita rerum turpium mercede conflatum. Adde insanas pecuniarum largitiones, nullam futuri temporis curam, non inopiæ, non liberorum, non vxoris, non posterorum, non familiæ. quæ siquis ætatis potiùs vitia, quàm naturæ miserias, velit appellare, quamquam nominis quæstionem inducat, non tamen ipsas ab homine miserias, atque incommoda remouebit. Nec verò audiendus erit, qui hæc ab humanæ naturæ miseriis separanda putet, quòd non in natura insita sint, sed vnius vel aliquorum hominum errores videantur, totius autem naturæ illa esse affirmet, quæ à nullo prorsus homine seiungi possint. quasi verò humanum non sit irasci, quòd multi non irascantur: aut non humanum loqui, & societatem coire, quòd multi reperiantur, qui nihil difficilius faciant, quàm cum hominibus congredi, aut sermonem cum aliquo conferre. verè autem humanæ miseriæ sunt, quòd & si non omnes in vno, certè omnes in omnibus, & aliqua in multis, & multæ sæpè in vno agnoscuntur. Iam, constantis ætatis quot quantæque miseriæ sint, non difficile est intelligere, at difficillimum enumerare. hæc enim ex omnibus hominis ætatibus in perturbationes animi, in pericula capitis, famæ, fortunarum vna maximè incurrit. sicut enim ceterarum omnium ætatum, ad res negotiaque tum priuata, tum publica peragenda aptissima est, maximeque idonea, ita etiam vna præ ce-

teris

teris omnibus, difficultatum, miseriarumque omnium, quæ ex publica, priuataque administratione oriuntur, particeps, & socia est. hæc priuata amicorum negotia procurat, hæc publica sustinet munera: hæc gloriam, & commodum ex rebus feliciter euenientibus, hæc ærumnas, & molestias ex aduersis experitur, huic bonorum ciuium propugnatio, huic malorum accusatio proposita est, huic inuidia, & æmulatio à bonis imminent, à malis pericula & insidiæ intenduntur: ætas numquam sibiipsi non infesta, numquam pacata, semper laboriosa, semper anxia, & sollicita. quæ si non aliquos interdum vel vtilitatis, vel voluptatis fructus ex assiduo labore perciperet, seipsam profectò regere, ac tueri non posset. Sed miseriarum numerus multo maior est, magnitudo autem tanta, vt neminem à publicis procurationibus non auertere, ac deterrere possit. Illustre præbuit exemplum vniuersæ ciuitati calamitas nostra, quam ex parta ciuium salute, ex defensis aris, ac focis, ex proditoribus à Reipublicæ ac Populi Romani ceruicibus depulsis contraximus. Sed nostra fuerit ærumna. ciuibus contigerit salus & quies, quam etiam vita ipsa profundenda, si opus fuisset, libentissimè redemissemus. Nihil necesse est mihi de me ipso prædicare: sed tamen verissimè affirmare possum, eos demum annos me verè vixisse, quos in præclaro aliquo patriæ vel commodo, vel ornamento consumpsi. ac si longiùs mihi vitam producere liceret, non me alia caussa ad diutiùs viuendum, quàm publicæ vtilitatis studium curaque adduceret: quæ vna cogitatio in homine gloriosa, & laudabilis est maximè. Nunc quæ extrema de ætatibus superest, quid ego de senectutis incommodis, ac miseriis loquar? quas plurimas esse, & grauissimas, & nomen ipsum, languoris calamitatisque plenissimum, indicat, & adspectus ipse senum hominum patefacit. quid est enim aliud senem videre trementem, incuruum, canum, imbecillum, infirmum, quàm cernere morientem viuum, aut viuentem mortuum? Ac, si nonnullis visum est, magnam esse senilis ætatis consolationem, prudentiam, vsu rerũ quæsitam, quæ illius ætatis propria est, eosdem illos fateri oportet, ex eo ipso fonte manare etiam ad senes non minimum doloris, atque molestiæ. qui enim se prudentem, rerumque agendarum peritum agnoscit, cur non doleat, quæ optimè intelligit, præ ætatis vitio optimè etiam perficere non posse, &, si patriam diligit, cur non angatur, quòd, quam consilio iuuat, opera etiam iuuare non possit? eoque maior prudentium dolor est, quòd optimorum consiliorum fructum nulla alia ratione percipi posse, quàm si optimè ad exitum perducantur, intelligunt. quòd, nisi vir optimus patriæque amantissimus ad agendum accedat, prorsus inania sint futura.

De ætatibus satis mihi videor dixisse. quid iam de generibus hominum loquar, aut numquid principes viros, & medios, & infimos æquè miseros esse negare possum? Reges ipsi quàm miseri sint, quantoque opere sollicitudini, timori, atque insidiis propositi, satis ostendit Dionysius, cùm imminente capiti gladio Damoclem fortunæ suæ felicitatem voluit experiri. nec mirum, cùm iis bellorum calamitates, agrorum vastationes, populorum cædes, vrbium exitia immineant. quæ cùm eue-

niunt, qui victoria potitur, aliquid & ad gloriam, & ad imperium semper acquirit, sed tanta prætereà rerum amissio, tantusque sumptus consequitur, vt magni constet victoria, ac plerumque præstiterit, numquam arma sumpsisse. sin profligatio exercitus, aut clades aliqua contingit, nihil eo statu miserius ne cogitari quidem potest, siquidem captiuitati, inopiæ, luctui, contemptui coniunctus est. Sed fac Regem esse à bellorum impetu, & à castrorum puluere remotum: sua pacatè possidentem, nulla hostium incursione vexatum. num iccircò tutior, & à miseriis securior? quin immò, vt otium humana natura non fert, ipse sibi molestiam, ac sollicitudinem exhibebit. nam aut de augendis vectigalibus, aut de producendis finibus, deque vrbibus ad imperium acquirendis, aut de iungendis cum potentioribus propinquitatibus, atque amicitiis cogitabit. quæ qui animo agitat, nec à molestia liber est, nec alios securos, ac quietos esse sinit. De Auaritia verò, maxima animorum peste, nolim hoc loco pluribus disputare: quæ in deside, atque otiosa mente quàm maximè exoritur. eaque erectiores animos, & altiores dignitatis gradus maximè sollicitat.

Huic generi infimum hominum genus opponitur: quod, vt nomine abiectissimum, sic re quoque omnibus calamitatibus, atque angoribus est propositum. Huic inopia, fames, contumelia, iniuriæ, tributorum solutio, militiæ incommoda, misera denique omnia perferenda sunt: eoq; miserius est, quod ceteris omnibus, cùm aduersa fortuna premuntur, permulta tamen suppetunt, è quibus consolationem, dolorisq; leuationem petunt. at infimam plebem natura ipsa fatali quadam necessitate tam abiecto, tamque imo loco collocauit, vt omnibus ærumnis subiecta, nulla propemodum ratione erigi, aut subleuari possit. Ne mediocris quidem hominum conditio miseriarum expers esse cognoscitur. nam inter summum, & infimum interiecta, alteri paret, alterum patitur. cui si imperare posset, certè longiùs à miseria distaret. Sed quia neque dignitate præstat, nec summos viribus adæquat, suo statu contenta esse cogitur. Itaque multis in ciuitate persungitur incommodis non illis quidem parum Reipublicæ fructuosis, aut valdè ad ferendum grauibus, atque asperis, sed quæ tamen animum sollicitent, & humanas miserias augeant. Hæc longiori oratione persequi, non est præsentis instituti, ante oculos omnia sunt, & nobis præcipuè re ipsa perspecta & cognita. Nec verò alia est fæminarum conditio. aut enim iisdem, aut parum certè diuersis & molestiis, & angoribus vexantur. nam & iisdem morbis, quibus viri animi perturbationibus mentisque erroribus obiiciuntur. eoque miserior illarum status est, quo mollior natura & ad propulsanda incommoda, calamitatesque perferendas infirmior. easdem, quas viri, ex parentum, fratrum, sororum, affinium interitu molestias, & dolores hauriunt: maritos sæpè fatuos, parum de re domestica sollicitos, pecuniam profundentes nanciscuntur. ex quo paupertas, & luctus, quibus malis eo premuntur grauiùs, quòd non, vt homines, indagare possunt, qua maximè ratione medeantur incommodis rebusque suis consulant.

Quar

Quantum Tullia mea ex patris exilio doloris, quantum ex maritorum ærumnis, & difficultatibus luctus, molestiæque percepit? & quamuis optanda etiam minimè pauca in vita viderit: malorum tamen paucorum sensus, vel doctissimis hominibus iudicantibus, ita acerbus est, vt bonis vel plurimis, & maximis æquetur, interdum etiam præferatur. Permulta prætereà in hoc genere sunt, quæ reticere præstat, quàm edere. sed magna certè, vel hoc vno nomine, fæminarum miseria est, quòd quamdiu viuunt, parere semper coguntur. aut enim innuptæ parentibus, & affinibus, aut nuptæ maritis parent, & seruiunt. sic, quo minùs liberæ, eo magis miseræ, nec vnquam liberæ, nisi è vita profectæ. ergo mortuæ beatæ censendæ erunt. nec sanè video, quid aptius dici possit. Sed, vt ad nos ipsos redeamus; cui vxor contigit, is, præter communes omnium calamitates præcipuo etiam miseriæ genere premitur, quòd non solùm suis, sed etiam domesticis vxoris, & familiæ molestiis, curisq; vexatur. neque enim ab ea, qui cum arctissimo matrimonij vinculo conglutinatus est, aut mente aut cogitatione seiunctus esse potest. Itaque tot vexatus calamitatibus, tantisque miseriis circumclusus hominis animus, quid egregium, aut eximium suscipere, aut cogitare potest? mirum, ni sese abiiciat, ac veluti desperatione perculsus humi iaceat. Redeo igitur ad illud, quod initio dixi, neminem esse, qui spiritum ducat, non miserum, neminem verè felicem. parumque sapiunt ij, qui hominem luendorum scelerum caussa natum, felicem, aut beatum audent nominare. nostra enim, quæ dicitur vita, mors est, nec vnquam viuit animus, nisi compage solutus corporis, liber. æternitate potiatur. itaque mortem in beneficij loco tributam à Diis immortalibus, iis, quos maximè dilexerunt, traditum est: vt, cùm, Herodoto auctore, Argia sacerdos, quod optimum filiis esset, à Dea precata, eos reperit mortuos. mortem autem, tamquã optimam, illis esse cõcessam, credamus sanè Apollini Delphico, qui exoratus à Trophonio, & Agamede, à quibus templum magnificè Apollini exædificatum Delphis erat, vt, quod esset optimum homini, tribueret, post diem tertium exanimes sunt inuenti. quo munere iudicauit Deus, & Deus is, cui diuinationis partes à reliquis Diis sunt relictæ, mortem homini omnium rerum esse optimam. itaque excutiatur iam, & euellatur funditus falsa illa multorum opinio, malam esse mortem: quandoquidem, vel Deorum iudicio, non modò mala non est, sed omnium rerum optima, & omnium munerum, quæ humano generi dari possunt, præstantissima. præclarè. nam & miseriarum omniũ quas viuentes pertulimus, finis est in morte, & vitatio futurarum, in quas progredientes in vita incurrunt. docemur enim exemplis è propagatione vitæ permultos optimos, & fortissimos ciues incredibiles hausisse calamitates. immerentes dixerit aliquis: ergo non sunt in miseriis ponendæ. nihil enim miserum, quod non culpa contractum. de hoc aliàs viderimus: sed calamitates certè fuerunt: quarum etiam vnica cogitatio, quæ præteruolat, & effugit, non modò sensus, qui corpori firmiùs inhæret, acerbitatis habet plurimum. ex quo verè colligi potest, sapienter fecisse Thraces, qui, si Herodoto credimus, nascentibus liberis lugere, morientibus

lætari ſolebant. exitum videlicet vitæ, vt miſeriarum finem, & quietis portum, probabant: vitæ initium, vt ingreſſum ad moleſtias & dolores inuiti videbant. Si ergo naſcimur miſeri, morimur beati: quis in hanc lucem edi velit, vt miſeriis opprimatur? quis non potiùs mori, vt beatam vitam acquirat? &, ſi hoc nobiſmetipſis, vt optimum, vellemus: cur liberis, & affinibus, diuerſam? an melius nobis, quàm iis, quos ſummè diligimus, eſſe velimus, aut potiùs beatè nobis, miſerè ipſis & infeliciter? hoc certè nullo modo. quamobrem amanda mors ſemper omnibus, cariſſimis etiam optanda. Ac, ſi quibus mori præſtat, quàm viuere, iis præcipuè, quos & acta cum virtute vita claros effecit, & mors, ſatis diuturna vita perfunctos, moleſtia afficere non poteſt. Naſci verò non intelligo, quibus expediat. nam in ærumnas miſeriaſque ingredientes quid gratum, quid hilare aſpicimus? qua re potiùs non offendimur? quod primus ille naſcentium infantium vagitus, & eiulatus ſatis declarat, tributus enim eſt ab optima parente natura, quæ nihil inane ſolet efferre, ac potiùs iis rebus quas efficit, admirãda ſemper edit vel pietatis, vel iuſtitiæ, vel prudentiæ documenta. Ex quo intelligi licet, non naſci longè optimum eſſe, nec in hos ſcopulos incidere vitæ. proximum autem, ſi natus ſis, quamprimùm mori, & tamquam ex incendio effugere fortunæ. Sileni quæ fertur fabula, ſi grauioribus ludicra interdum admiſcere liceat, idem certè confirmat. qui captus à Mida, miſſionem doctrina redemit. docuit autem Regem, numquam naſci optimum eſſe, ſed celeritatem mortis proximè accedere. idemque Euripidis teſtimonio, poëtæ ſapientiſſimi, comprobatur. Sed Crantor noſter patri, filij mortem ægerrimè ferenti, reſponſum ait datum eſſe in Pſychomantio, filio ſuo benè beateque eſſe, vtiliuſque futurum fuiſſe, ſi etiam pater pari ratione fatis conceſſiſſet. Quamobrem, ſi dolorum finem mors affert, ſi ſecurioris & melioris initium vitæ: ſi futura mala auertit: ſi medetur præſentibus: ſi nos ex plurimis vel morborum, vel moleſtiarum, vel acerbitatum periculis educit, cur eam tantopere accuſare, aut dolorem ex ea deriuare velimus, ex qua potiùs conſolationem, ac lætitiam haurire fas eſſet? Niſi ſi, quòd mortem ſubſequitur, nos fortaſſe ſollicitos habet. de quo libet pauca dicere, ne hic vnus ad moleſtiam, doloremque alendum angulus relinquatur. qui profectò inſipientibus obiiciendus non eſt, nec in tanto argumentorum aceruo, quibus mortem ipſam nobis obſtringere conamur, committendum, vt hoc vno nomine minus nobis debere videatur. & quamquam hæc futuri poſt mortem temporis cura hominis propria non ſit, ſed Diis immortalibus potiùs relinquenda, quorum nos vel liberalitati, vel ſapientiæ permittere, fas piumque eſſet: qui enim naſcentium curam ſuſcipiunt, qui viuentes protegunt, alunt, tuentur, fouent, cur morientes deſerant? tamen aliquid etiam modeſtè de iis exquirere, nõ eſt inutile. Neceſſe eſt autem, ſit alterum de duobus, vt aut ſenſus penitus omnes mors auferat, aut in alium quendam locum ex his locis morte migretur. quòd ſi morte ſenſus extinguitur, obituſque noſter ei ſomno ſimilis eſt, qui nonnumquam etiam, ſine viſis ſomniorum, placatiſſimam quietem affert, quid lucri eſt emori? aut

quod

quod omnium tempus reperiri poteſt, quod ei tempori anteponatur, cui ſimilis futura eſt perpetuitas omnis conſequentis ætatis? Sin migrationem malimus eſſe mortem in eas oras, quas è vita profecti incolunt; quid optabilius, quàm ad eos proficiſci, quos mortuos viuens dilexeris, & cum iis perpetua vita perfrui, qui, vt nos in laude viueremus, & libenter moreremur, ſuis & præceptis, & exemplis tantopere laborarunt? mihi certè nihil videtur euenire poſſe gratius, quàm, ſi mors aditum ad alia loca patefaciat, ad eos venire, & cum iis eſſe, quos & maximè dilexi, & numquam non diligere ac laudare poſſum. Ad meos autem & affines, & amicos vt peruenero, quantopere lætabor? quæ iucundior collocutio, qui ſuauior vel congreſſus, vel complexus? O vitam verè vitalem, vt ait Ennius, omnibus bonis, ac gaudiis circumfluentem: ſed beatam etiam mortem, quæ ad beatiſſimam vitam aditum aperiat. Me quidem, etſi dolore vehementer perculſum & afflictum, his tamen monitis, & præceptis non mediocriter alleuari ſentio; itaque neminem puto fore, quem non rationes, à nobis tam ſtudiosè è ſapientum libris collectæ, iuuent ac delectent. eoque magis, quò leuiores erunt aliorum dolores, quàm hic, quo nos tantopere vexati ſumus. nam ſi amor, ſi pietas filiæ, ſi virtus, ſi grauitas, ſi conſtantia, ſi cetera, quæ vix in fæminis ſpectari, nedum requiri ſolent, conſideranda ſint; tanta facta iactura, grauiſſimè dolere debuimus. ſed vincat dolorem conſolatio; nec iam, quid amiſerimus, ſed quatenus mortalem filiam lugere deceat, cogitemus. Hoc nos in mœrore noſtro; quod certè fortis eſt ægroti, non ſolùm accipere, ſed etiam exquirere medicinam. At, ſi quis erit, quem dolor à ratione auerterit, cui non ſatis firma videantur ea, quæ iam dicta ſunt: is ſe hominem eſſe meminerit: nihil autem humanius eſſe morte, vt, ſi mors ab ipſo diuelli, atque auferri poſſet, diis propior habendus eſſet, quàm hominibus, nec omni ex parte hominis nomen ipſi congrueret, quia communi, & præcipua hominis conditione non vteretur. prçterea lacrymis nihil proficì, quæ ſi quid adiumenti afferre poſſent, non ſolùm effundendæ, ſed ſtudiosè conquirendæ viderētur. Denique, non ſolùm iniuſtè, ſed etiam turpiſſimè agere qui immodicè doleat. turpitudo enim peior eſt dolore; ſiquidem dolor homini à natura inſitus eſt, nihilque habet infamiæ. turpitudo autem idcircò vituperãda, quòd aliquid ſemper indecorum continet, culpa contractum. at omnis immodicus dolor turpis eſt, & à viro alienus: quandoquidem, vt immodicè, præterq; rationem doleas, ſponte efficis. ex quo culpa exoritur, quæ homini maximè fugienda, vitandaque eſt, ne cogitationibus molliſſimis, quales interdum perditè amantes ſuſcipere ſolent, nimium perturbemur, & effæminemur. quin potiùs nos ad Homerica præcepta referamus:

Corde age ſis firmo, nec te ſubmitte dolori;
Namque aliquid grauius peiuſq; aliquando tuliſti.

Nemo videlicet ſuorum funera experitur, cui non aduerſa multa anteà contigerint; ita variis omni ex parte incommodis humana natura concluditur. cur igitur grauiora, vel certè æquè grauia fortiter paſſus, iam maximè occalluiſſe, & ad dolorẽ nouũ obduruiſſe deberet, deſpondeat

deat animum, seque mœrori tradat? quod etiam iniustum esse, paullò antè dicebamus. natura enim vsuram nobis vitæ dedit, tamquā pecuniæ, nulla præfinita die. quod si, cùm libet, sua repetit, ea conditione commodata, vt restituenda sint, cur accusatur? aut, cur non potiùs naturæ gratias agis, quòd, cùm citiùs potuisset, tardiùs repetierit, quàm, quòd aliquando repetierit, iniusta querela insequeris? certum est enim, non habitandi locum, sed commorandi diuersorium, nobis esse concessum; è quo cùm migramus, alacres tanquam ex hospitio miseriarum atque incommodorum plenissimo, egredi debemus, ac lætissimo animo ad futuram vitam, tanquam ad patriam, euolare. quod sapientes re ipsa præstitisse memorantur. profectò enim, si quid est, quod morientes perturbet, aut morientium affines habeat sollicitos, id totum aut ex falsa quadam opinione oritur, quòd vitæ huius vsum nimis vtilem, ac iucundum arbitremur, aut ex nimio in nosmetipsos amore caritateque prouenit. Sed opinionem illam, quam rationes adeò firmæ conuellunt, libenter deponere debemus; ab hoc verò amore nimio tantò libentius abhorrere, quantò indecentius est vitæ munere perfunctos velle etiam in vita, Diis inuitis, commorari; communemque omnium, qui ante nos è vita discesserunt, conditionem recusare; demum, tanta esse mollitie, tantaque impudentia, vt ne in morte quidem confirmemur, ac resipiscamus. Quòd si nostrorum mortem dolemus, cogitemus aliquando, moriendū ipsis fuisse; mortem autem incertam esse, nec in hominis arbitrio positam, sed è Deorum voluntate pendere: quos verò lugemus, eos quoque suorum mortem vidisse, patienterque tulisse; ideoque suo exemplo, quid nos facere velint, præcipere: denique id, quod ad consolandum maximum, ac firmissimum est, non eos nobis penitus ereptos esse, nec prorsus amissos, sed ad præfinitum tempus à nostris oculis, nostraque consuetudine remotos. itaque, cùm ad eum vitæ terminum, quem natura præscripsit, nos quoque peruenerimus, statim eorum consuetudinem regustabimus, & ad suauissimam vel consuetudinem, vel conuictum redibimus. Mortem suis acerbam amaramque in moriendo esse, nonnulli existimant, atque ideò fortasse perturbantur. quod me quidem, sublatis grauioribus dolendi caussis, quas iam superiori disputatione reiecimus, minimè angit. ipse enim discessus animi à corpore vel cum nullo, vel certè cum modico dolore fit, & interdum sine sensu: nonnunquam etiam, si rectè sapimus, cum voluptate. Sed, quidquid sit, totum hoc ita leue est, qualia sunt ea, quæ puncto temporis fiunt. nec, si mors paullò longior alicui contingat, desperandum est de Deorum naturæque benignitate, quin eo quoque tempore properantem è vita discedere foueant, atque alleuent. cuius rei in morientibus sæpissimè signa minimè dubia cernuntur: cùm velut è somno exciti, quo tempore extremum spiritum edituri sunt, ita gaudentes & alacres aspiciunt, vt libentissimè iudices è vita proficisci. quamobrem ne hæc quidem vllam æquam doloris afferre caussam possunt, qui certè comprimendus ac minuendus est, quòd, etiam si nolis, tempore tamen ipso extenuatur, & euanescit: nō quòd minuendi doloris vis in ipsa die posita sit, sed quòd

vsus

vsus ipse cogitatioq; diuturni temporis doceat, nihil esse in morte mali, ideoq; leuiter & patienter ferēdam. Sed turpe stultumq; est homini, tanta tamque varia rerum cognitione instructo, nō à se ipso potiùs maturè; quàm serò ab vsu, & cogitatione doloris remedia expectare: quæ tam firma sunt, vt neminem fore putem, quem non vehemēter non iuuent solùm, sed etiam permoueant. mihi verò eò magis necessaria fuerunt, quò turpius visum esset; me, qui ceteros constantissimè consolatus essem, in meo dolore iacere: voxq; illa exaudiri, & fortasse nō immeritò, potuisset:

Hiccine ille Cicero, cuius ob os Graij
Ora obuertebant sua?

Sed nos Philosophia aduersus omnes vel temporum, vel fortunæ, vel naturæ insidias muniuit: quæ ita fortis est, vt nullius iniuriæ impetum extimescat: ita lenis & suauis, vt omnes acerbitates facilè mitiget ac molliat: ita demum vtilis & fructuosa, vt totam se ad humanas vtilitates liberalissimè porrigat atque explicat. nec verò secùs debet. quæ enim humanarum miseriarum cumulum optimè norit, & acutissimè perspiciat, si eas patiatur manare longiùs, neque homini mœrore confecto consilio præsidioq; suo præsto sit: quid illo miserius? quid vita nostra laboriosius aut tetrius? aut quid prodesset, adspectum à natura ad supera erectum accepisse, vt cœlum contemplari, vt Deorum maiestatem cogitare, aut à Diis immortalibus mentem & rationem, vt vtilia cognoscere, honesta à turpibus secernere, æqua amplecti, ab iniquis abstinere possemus, voce denique ipsa & oratione frui, quæ nullis animantibus concessa est, quaque ceteris omnibus, quæ sub cælo sunt, viuētium naturis antecellimus? inania hæc videri possent; si tam multis ex aduerso miseriis oppressa hominis natura, neque se ad cælestia erigere, nec tantis bonis, quibus maiora esse nulla potuerunt, vti posset. sed profectò, vt contra serpentum virus pharmacorum genera multa, contra inopiæ calamitatem sollertia & industria, contra turpitudinis voluptatem pudor & verecundia, sic contra doloris morsum philosophia nobis data est deorum immortalium concessu atque munere. quam vt nemo satis pro dignitate laudare queat, sic quàm plurimi mentis tranquillitatem, animi moderationem, in voluptates imperium, in acerba omnia summam quandam vim ac fortitudinem illi vni acceptam referant necesse est. Neque nos aut in exsilio patientes, aut in honorum cursu temperantes fuissemus, aut nunc in tanto mœrore sapienter & fortiter versaremur, nisi tuo philosophia optima rerum humanarum moderatrix, beneficio. Tu verò felix & beata, Tullia mea, si quis tibi in morte sensus est, quæ tot tantisque miseriis, quibus proposita fuisses in vita, vna morte perfuncta es: à præsentibus malis expedita, ab impendentibus erepta, & in tuto ac tranquillo quietis portu collocata. meritò tibi mortem iucundam fuisse putem, cùm vel ea bona, quibus viuenti frui licuit, animo reputas, vel mala, quæ moriens vitasti, mente, ac cogitatione complecteris. Ego autem, cùm te felicem iudicem, ac, si dicere liceat, pænè oculis cernam, cur tua morte excrucier? potiùs lætabor, ac tibi, tanquam de re optatissima, gratulabor. cui nisi molestum est, me iam ætate cōfectum in tam perturbata Republica,

tamque misero vitæ genere reliquisse, quid iam graue aut acerbum esse possit? Sed hoc quoq. ratione ipsa leuius aliquanto efficitur.neq.tu nunc, quid me perferre necesse sit,sed quàm non multò pòst tecũ iisdem bonis vsurus sim,debes cogitare. nihil enim accidere valdè graue potest iis,qui spe iam propinqua futuri boni recreantur, & aluntur. Sed nescio qui nos teneat error, aut miserabilis ignoratio veri. nõ enim tantopere bonis delectamur,quàm malis affligimur;ex quo fit,vt hęc etiam nolentes augeamus,bona autem,quæ fruendo,cogitando,gaudendo maiora efficere expediret,etiam deteramus.quod certè minimè oporteret. nam,si seriò disputare volumus cur dolores resq; aduersas refugiamus, quę fortitudinem in nobis gignunt, & efficiunt? quæ si nulla essent, nulla profectò fortitudo agnosceretur. cur mortem horreamus, quæ assidua sui memoria,nos vt meliores simus, admonet? nec patitur, ad ea nos animum adiungere, quæ aliquam nomini nostro vel intemperãtiæ, vel iniustitiæ notam possint inurere. Bona verò, & ea-quæ probantur in vulgus, cur tantopere appetamus? quæ consecuti, molliores plerumque ac deteriores euadimus. itaque his voluptatum lenociniis obruimur, vt discessum ex hac vita impendere, vix aliquando recordemur. Sapienter Philosophorum princeps,& magister Plato; quæ sensus appetit, aut timet, nihil aliud esse quàm somnia. itaque penitus contemnenda esse. mala verò vt vitentur, ad æterna properandum: quò nisi confugias,vitari numquam posse,at ad æterna ne properari quidem potest, nisi morte ianitore, ac duce. Quorsum hæc? vt intelligamus, non modò à dolore vacuam, quietam, opportunam, bonam denique esse mortem, sed etiam summorum atque immortalium bonorum liberalem, ac beneficam ministram. itaque Cato sic è vita discessit,vt lætaretur,caussam se nactum esse moriendi. Iam nemini dubium esse potest,quin vir prudentissimus,si sua morte lætabatur, mortem etiam optimam esse agnosceret. Certè enim in re sua,quæ præsertim sensu percipiatur, nemo fallitur. quod comprobare possum Artabani Xersis patrui,viri sapientissimi,testimonio,de quo est apud Herodotum, cùm Xerses exercitus sui copias pæne innumerabiles, ante se in aciem instructas intuens collacrymatus esset, neminem ex tot militibus ad centum annos superstitem futurum, illum Xersi respondisse: at tam multa sunt, tamque misera, quæ viuentes perferunt, vt nemo sit, quin mori sæpissimè cupiat: cùm incidentes calamitates,& morbi vitam adeò perturbent sollicitamq; habeant, vt longissima videatur. itaq.mortem perfugium esse ærumnosæ vitæ,dubitare nemo potest. nec his contentus addit etiam illud; Deos immortales, cùm hominum vitam, quæ adeò misera sit, multis bonorum integumentis velarunt & operuerunt, fecisse quodammodò inuidentiùs ne mortis suauitatem,quanta est,omni ex parte degustaremus. Amphiaraum fabulæ narrant Ioui atque Apollini fuisse charissimum,neque tamen illum senium attigisse. ex quo quid aliud coniici potest, quàm mortis celeritatem diuinum munus, & lucrum esse maximum? itaque scitum est illud comicum:

Nam quem tuetur atque diligit Deus,
Iuuenis supremum mortis intrat limitem.

Nemi-

Neminem enim, quem dilexerint Dij, patiuntur esse miserum. quare vitam eis, miseriarum plenam, adimant necesse est. quid autem contingere homini tam gratum potest, quod eum magnopere in vita retineat? voluptas, credo, quam ex alicuius siue artis, siue doctrinæ tractatione percipit. at doctrina æmulationem, omnium rerum molestissimam, si quæris, etiam dolorem parit. non tam enim delectamur, aliquid discentes, quàm angimur, multò plura, ac maiora, quæ scire vellemus, penitus ignorãtes. Artes verò, quas tenuiores tractant, quid habent voluptatis, aut quid non potiùs molestiarum, & mœroris? quanta inter eos, qui illas exercent, perfidia? quantum odium? quanta inuidia? aut quis est sua sorte contentus, & non alienæ siue industriæ, siue fortunæ, æmulator, osor, detractor? Sin ciuilem vitam quisquam appetit, & in Reipublicę luce viuere pulchrum putat, is se exigua, ac pænè nulla honoris specie magnas comparare calamitates certò sciat. quotus enim quisque est, cui non publica administratio vel mœroris, vel iacturæ tantum attulerit, quantum verbis explicare vix queat? ac, si de toto vitæ cursu iudicare verè volumus, exitium videamus. Vbi optimi Reipublicæ administratores seu veriùs parentes, Miltiades, Ephialtes, Cimo, Themistocles, Aristides? quantum illis fides, charitas, integritas, constantia peperit miseriæ? vt non modò honoribus, dignitate, auctoritate spoliarit, sed etiam in exilium miserit. quod contrà oportebat, viros optimos patriæque amantissimos honore affici, in oculis ferri. Scipio Africanus apud nostros optimam caussam amplexus, paucorum immoderatæ libidini repugnans, manè mortuus, in lecto est inuentus: nec abfuit suspicio, quin ab vxore, quæ Gracchorum soror fuit, interfectores essent immissi. Metello autem Numidico, homine omnium clarissimo, ac præstantissimo, quid miserius? qui, ne in legem perniciosam iuraret, ~~in~~ exilium abire sit coactus. fateor profectò, inter omnia exilij genera, atque omnes miseriarum caussas maximè honestam Numidici fuisse conditionem, cui probitas, integritas, in patriam charitas calamitatis caussam attulerit; sed tamen fatendum est, grauissimam fuisse calamitatem, pelli patria, auelli à suis, bonorum direptionem, liberorum siue mœstitiam, siue ærumnam videre. M. Regulum, C. Marium, L. Brutum ob liberandam patriam interfectum prætereo. nolim in iis commemorandis nimius videri, quorum exitus nemo est, quin ex libris, imaginibus, fama denique vulgari iam didicerit. quæ cùm multa maximeque grauia sint, grauissimum tamen illud debet videri, quòd homine ambitionis vinculis irretito, quique è popularibus suffragiis totus pendeat, nihil vsquam infelicius reperiri potest. quantus in eo timor, quanta dubitatio, quantus conatus, quanta solicitudo? vt nullam illi à molestia vacuam esse horam, nõ immeritò suspicari possimus. nam, si seruientis ea est conditio, vt ex eius, cui seruit, moribus, voluntate, ingenio propriam sibi fortunam fingat; qui populo seruiet, auido, inuido, ignaro, ad mutationem procliui, &, quod caput est, ingrato, num aliquando beatus esse poterit? an potiùs, quoties de eius natura cogitabit, toties suam ipse calamitatem, ac fortunam conqueretur? præclarè vetus Poëta:

Aeterno mixtam luctu mortalibus vitam
Olim constituit diuûm pater, atque hominum Rex.

Itaque quamdiu hac luce vtimur, viuere quidem videmur, sed veriùs assiduè morimur, aut saltem vitam verbo retinemus, re ipsa amisimus. Equidem non video, quid in hominis vita valdè optandum, aut felix esse possit, multos potiùs, ne in maiora, quàm quæ humana consuetudo quotidie fert, mala inciderent, mortem sibi dedita opera consciuisse scio. quod tamen non iccircò dictum velim, quia probandum putem: sed, vt ex eo appareat, humana vita quàm multis vndique prematur difficultatibus. Cleomenes Lacedæmoniorum Rex, eiusq; filius, morte vltrò appetita, prætereà Theagenes Numantinus, qui, ne in hostium manus veniret, primùm suis, deinde sibi ipsi mortẽ attulit, quantopere vita fugienda sit, satis videntur aperte declarasse. Ac nisi turpe videatur, homines à mulierculis, multò certè imbecillioribus, fortitudinis exempla petere, repetamus ex historiis Asdrubalis vxorem illam, quæ, Carthagine in hostium potestatem redacta, se ipsam cum tribus filiis in conflagrantis patriæ incendium immisit. Sed prȩter hæc, quæ iam testata sunt, & illustria, fateamur sanè ingenuè, tantam esse humanæ naturæ miseriam, vt neque genus ipsum hominum, nec è toto genere singuli miseriarum expertes esse possint: quod eò magis mirandum est, quòd non iis solùm malis, quibus hominis natura assiduè affligitur, mala nostra præscripta sunt, sed ipsi nos, quantum in nobis est, miseriores quotidie reddere conamur. nullum enim aliud in toto terrarum orbe genus animantium reperias, præter vnum hominem, quod in proprium genus, atque in se ipsum sæuitiam exerceat suam. meritoque Dicæarchus in eo libro, quem de hominis interitu luculentum & eruditum conscripsit, nihil habere dubitationis putauit, quin multò plures extincti sint homines ipsa hominum sæuitia, & acerbitate, quàm omni reliquo genere calamitatis. tanta est enim in permultis auaritia, tantum ambitionis, imperij, diuitiarum studium, vt explendæ cupiditatis gratia nihil sibi non licere putent. atque hoc malum non iam angustis finibus compressum videmus, sed superioribus sæculis erupisse vehementer, & manasse latiùs. non enim certum aliquem hominum numerum, sed regna ipsa, & totas persæpè funditus sustulit ciuitates. At, si ad singulos homines, quæ proxima ratio est, mentem cogitationemque conuerteris, ne in iis quidem quidquam reperies, quod valdè appetere, aut approbare possis. finge enim animo quidquid homini felix, aut beatum ex opinione vulgari possit in vita contingere. congerantur diuitiæ, bona valetudo, honores, potentia, etiam voluptates accedant. cùm hæc omnia in hominem contuleris, nihil tamen tribueris stabile aut firmum, nihil, quod non repentinam, & assiduam pati mutationem possit. caduca enim & incerta sunt omnia, non in humanis consiliis, aut viribus posita, sed in fortunæ temeritate, ac temporum vicissitudine constituta. quid autem homini turpius, quàm è temporis ac fortunæ mutatione pendere, & secundo illius flatu subleuari, reflatu deprimi & affligi? aut lætis rerum euentis gloriari, aduersis lugere, nec lacrymis temperare posse? quid

iam intersit inter hominem mutamque pecudem, si nos perinde atque illa, quibus rationem natura denegauit, extrinsecus toti pendeamus, in nobis ipsis nihil fortitudinis, nihil firmitatis, nihil habeamus constantiæ? quamuis enim homini non mater, sed veriùs nouerca Natura corpus fragile, infirmumque tradiderit, animum autem & in molestiis anxium, & in timore humilem, & ad labores mollem: plurimos tamen inseuit diuinos ingenij iudiciique igniculos, quorum auxilio & cum dolore luctari, & timori obsistere, labores verò omnes nullo negotio vincere, ac perferre possemus. itaque tributum diuinitus mentis ignem, & prudentiæ, non extinguere, sed sopitum fouere, atque augere debemus. Mors autem, progressis in vita longiùs si immineat, nihil est, cur magnopere commoueamur: quæ præsertim aut meliorem, quàm quo viuentes fruimur, aut certè non deteriorem vitæ statum sit allatura. quis enim negabit, si animus omnino intereat, extincto sensu nihil esse mali: propterea que nullam iustam doloris caussam existere? at, si vigeat, corpore solutus ac liber; quid iam illa vita beatius, quid diuinius? ex quo maxima & verissima lætitia ac voluptatis exoritur occasio. Itaque nihil iam restat, quò minus, optimam esse mortem verè affirmare possimus, tantumque abesse, vt, cùm adest, dolenda sit, vt numquam fugienda, sæpè etiam optanda videatur. atque eò magis, quo diutiùs in vita homo permanserit. nam, cùm iis bonis, quæ afferre vita potest, satiari cœperit, tum ab humanis molestiis secedens, in beatissimam vitam commigrabit. Non enim is ego sum, qui animum simul cum homine interire putem, tantumque mentis lumen, è diuina natura delibatum, posse extingui, sed potiùs, certo tempore emenso, ad immortalitatem redire. quid autem hominē magis deceat, quàm tam multis tamq; firmis rationibus nixum, virilem animum retinere, fæmineam mollitiem exuere? qui verò mortuos nimis lugent, nec humanam conditionem magno elatoque animo respicere possunt; in eos illud probri plenum verè dicetur:

Vos etenim iuuenes animum geritis muliebrem:
Illaq; virgo viri.

Multæ enim repertæ fæminæ sunt, quæ in domestico luctu singularem animi præsentiam, ac magnitudinem præstiterunt. Sed virilis fortitudo, vt libidini, sic dolori, non aliter, quàm seruo domina, imperare debet, eamque coërcere, ac frangere, tanquam vitiosam & imbecillam animi partē. quam si emergere patiatur, seque paullò altiùs efferre, non modò rationi præcurret, sed etiam victrix in animo exsultabit. quo nihil homini turpius, aut perniciosius ne excogitari quidem possit. Gorgias orator, iam ætate confectus, ac morti proximus, rogatus, num libenter moreretur: Maximè verò, inquit, nam tamquam ex putri miseraque domo lætus egredior. O virum egregium, dignumque cuius vigeat in omnium ore, ac mente sententia. quid enim potuit præclarius dicere? cum mala, quæ viuentem pati necesse est, cogitaret, miseriarum finem, quas moriens relinquebat, adesse lætaretur? sic par est loqui hominem, qui non libidine vexetur, non voluptatis illecebris irretiatur, nulli denique pareat cupiditati. quæ summa est ratio & sapientia, humanæ

 necess-

necessitati imperare, non dolori cedere, non desiderio angi, nihil deni que humanum extimescere.

Angamur liberorum aut adfinium interitu? quid ita? vt stultos imi temur, qui, quæ mutari non possunt, quæque vel nolentes opprimunt perferre nequeunt: saniores, quorum tam multa extant ad æternitatem illustria siue exempla, siue testimonia, negligamus? quid est aliud, cæco rum more ambulare, &, cùm in celebritate versari, ac Solis lumine vt possis, solitudinem tamen, ac tenebras quærere? iam enim ad eos, quo æmulari satius est, quosque nobis imitandos proposuit antiquitas, nostra delabatur oratio. Mortem igitur in malis nullo modo esse po nendam, sed in præcipuis bonis numerandam, dubitaturum puto ne minem. si enim à miseriis abstrahit, si in meliorem vitam inducit, si neque misera ipsa est, nec vllius particeps miseriæ, cur mala censeatur sin hoc largitur, vt sempiternis bonis potiamur, vitamque, quam mor talem habuimus, æternam adipiscamur, quid morte beatius esse possit itaque sapientissimos homines accepimus non modò suorum mort non perculsos, neque dolore vllo affectos, sed etiam sæpissimè lætato esse. Anaxagoræ, inter familiares suos de natura rerum differenti, fili mortem nuntiatam tradunt; nihilque aliud ab eo responsum, nisi s illum genuisse mortalem. præclara verò vox, & verè digna, quæ à tant viro emitteretur. non enim sanè video, quid sapientius, aut con stantius dici posset. an adolescentem illum esse mortuum? fract hoc animi, nec in rebus aduersis admodum firmi signum fuisset. an ang sese non sua, sed filij caussa? num igitur ignorare se fateretur, quant è malis elapsus esset filius? an se quidem dolere, sed tamen humanum casum agnoscere? vbi ergo hominis grauitas, iudicium, sapientia? au quid ab imperitorum turba distabit? è quibus tamen sæpè multi ne iis rebus anguntur, quæ necessariò eueniunt, nec, quò minùs eueniant cùm communes omnibus sint, laborandum vllo pacto censent. Ill verò sapiens, & verè Philosophus; quem neque improuisus nuntius per culit, nec à disputatione abduxit, sed potiùs vocem expressit, summ indicem fortitudinis, ac sapientiæ. vellem & hoc ipsum de pluribus e nostris dicere liceret: quos si qua interdũ fortunæ oppressit iniuria, nih aliud iudices, quàm prostratos illos, ac penitus abiectos esse. quasi ver aliquid acciderit, quod vel ante ipsos nemini, aut, quod ipsis, si min hoc tempore, saltem paucis pòst annis non euenturum fuerit. ac, cur maximè animo vigere deberent, tum præcipuè non solùm præterit patriæq; virtutis, sed etiam humanæ legis ac pænè obliuiscuntur sui. tar tum in eorum animis mollities potest, ac seruitus quædam doloris atqu tristitiæ. An ego illum iudicare liberum possim, cui dolor imperat? quet repentinus casus perturbat, impellit, euertit? qui nihil præ doloris m gnitudine cogitare, nihil meditari queat, qui nihil in se ipso, in tempor bus, atque in fortuna, quæ stabilitatis nihil habet, sua ponat omnia? eg verò istam non modò seruitutem, sed pænè captiuitatem, & quidem miserrimam, censuerim. quid enim interest inter eum, qui vinctus a hostibus, & carceribus conclusus, obsideatur, & eum qui dolore captu

ſuo prorſus careat arbitrio? at ille quidem, etſi corpore ſeruiat, animo :amen liber eſt, nec dubitat aliquando fore, vt libertatem aſſequatur; qui verò dolori paret, nec valet corpore, & animo quàm maximè labo- at. non enim amicis frui, non Reipublicæ prodeſſe, non priuatas res :urare, non publicis conſulere poteſt. ita in otio, & quidem moleſtiſſi- no, nec cuiquam paret, & tamen ſibi non imperat. qui cùm aſſiduis, & naximis prematur anguſtiis, alterum eſſe neceſſe eſt, vt quamdiu in do- ore verſatur, ſemper miſer ſit, alterum fieri nullo modo poteſt, vt, niſi lolere deſinat, à miſeriis eximatur. Quantò ſapientiùs Xenophon, qui, ùm ſacra ſolemnia perageret, maioremque natu filium in prælio apud Mantineam cecidiſſe audiret, coronam tantùm è capite depoſuit, ſed in acris peragendis conſtanter perſtitit. vbi verò cognouit, fortiter pugnan- em occidiſſe, coronam rurſus capiti impoſuit, Deoſq; ipſos, quibus lita- atur, teſtatus eſt, maiorem ſe ex filij virtute voluptatem, quàm ex obitu oleſtiam cepiſſe. huic ego non dubitarim, quin omnia, quæcunque ccidere poſſent in vita, nullam eſſent perturbationem allatura. qui nim vſque eo in Deorum cultu conſtans, & firmus eſſet, vt neque filij orte nuntiata, ab iis auocari poſſet, cur eum credam filij morte lugen- a à Deorum voluntate diſſenſurum fuiſſe? aut qui virtutem, filij vitæ nteferret, non iure credi poſſit, illum & virtutis ſtudio incenſum, & atriæ charitate impulſum, omnes moleſtias, omneſque calamitates li- entiſſimè fuiſſe ſubiturum? ſed quo rariores qui hoc modo animati nt, hoc præclariores viri. nihil enim ad laudem illuſtrius, quàm in æter- am gloriam, aut in patriæ vtilitatem intuentem, aut ſaltem fortiter olores perferentem, & cum fortuna luctantem negligere humana. uæ qui nimiùm curant, ij laudis ſtudium, ciuium commoda, denique nnia, quæ laudabilia putantur, prorſus è mente, ac cogitatione eij- ant, neceſſe eſt. neque enim humanis curis implicitus toto animo de atriæ ſalute, atque vtilitate cogitare, aut laudem ſibi præclaris actioni- is comparare, vel egregij quidquam ſuſcipere, ac ſuſtinere queat. ſuis tem commodis, ac rationibus proſpiciens, & conſulens cetera omit- it, de ſeipſo dies noctesque cogitabit. ita nec boni ciuis, nec boni viri ngetur officio. bonum enim virum decet, de ceterorum commodis què laborare, ac de ſuis; bonum verò ciuem ſua omnia poſteriora habe- r patriæ commoda prima & maxima ducere, à quibus neque dolore, que vlla omnino humana auelli perturbatione debemus. Periclem rrant hiſtoriæ intra quatriduum duobus filiis, eximiæ indolis adole- ntibus, eſſe orbatum, qui vſque eò fortis, ac conſtans in luctu fuit, vt il prorſus de priſtino habitu cultuque deminuerit, ſed eundem, quem teà, in concionibus habendis morem ritumque ſeruarit; nec vnquam ronam è capite depoſuerit. de quo traditum eſt, nihil eum putauiſſe lignius futurum, quàm ſi aliquod fracti animi ſignum mœroris cauſſa liebri more edidiſſet: fortem ſanè hominé, & magna laude æternaq; moria digniſſimum. quem neq. naturæ vis, ad nimium ſæpè amorem hens, potuerit de ſtatu dimouere, & ad dolorem abducere; nec libe- um deſiderium, quos tamen ſummè dilexiſſe dicitur, vlla ratione

pertur-

perturbarit. nec mirum. vera enim fortitudo inanes sollicitudines eiicit ac depellit: opprimit cupiditates: imperat timori: nihil autem appeti forti viro indignum, nec ab vlla re vel metu, vel inconstantia repellitur & quamuis excelsam elatamque naturam, ratio ipsa, doctrinæ præceptis imbuta, confirmet, quod Pericli doctissimo homini, maximoqu ingenio prædito sine vlla dubitatione contigisse, prorsus mihi persua deo, ipsæ tamen fortitudinis radices in animo præcipuè insident. qu cùm humana despicit, nec ad humilia, quasi humi depressus, vllo pact adhærescit, facilè fit, vt vberiores, & maturiores fructus ferat, cùm ad eũ veluti ad agrum optimum cultura, ratio etiam accesserit conformatioque doctrinæ. non enim, sensu omni doloris caruisse summos viros credendum est. qualis enim nihil sentientis animi, sensuque prorsu carentis esse fortitudo potuisset? Sed dolorem sentientes, ad eum opprimendum, ac vincendum summam animi contentionem adhibebant. tantumque nitebantur, vt è pugna discederent superiores. verum enim illud est, nullam animo maiorem pestem, vna remissione posse contingere. qui si intentus est, seque ad resistendum parat, omnia sustinet pondera, omnia vel firmissima tormenta facilè discutit, ac depellit; at remissione eneruatus, & effæminatus, ita deprimitur & vrgetur vt se ad æquitatem nequeat extollere. Nec verò quisquam doloris impetum excipere, ac fortiter perpeti posset, nisi se priùs ad obsistendum comparasset; aut fortitudinem acquirere, nisi priùs doloribus multi acerrimè ac fortissimè restitisset. ex quo consuetudo fit, quæ callum obducit animo, nosque contra omnes vel naturæ, vel fortunæ impetus armat. An censemus Harpagum Medum tantum fortitudini exemplum, quantum ab Herodoto memoriæ mandatum est, eder potuisse, nisi priùs in patientiæ ac fortitudinis exercitatione sæpissim versatus esset? nec sine maximo fructu, magnaque potiùs cum nominis sui gloria. tantum enim fortitudine, ac prudentia præstitit, vt acerbissimam iniuriam sine vllo planè doloris sensu pertulerit, & sese cumulatè cõtra Regis immanitatem vlcisci potuerit. nam, cùm eius filium Rex Astyages interfectum ad epulandum apponi iussisset, caputque e post cænam allatum ostendisset, rogans, cuius feræ viscera in mẽsa comedisset; ille verò nihil perterritus, nec animo vllam in partem deiecto Agnosco, inquit, quid sit actum, ac quidquid Regi placuit, mihi quoque placere pronuntio. hoc autem immanissimum genus iniuri tam diu dissimulauit, quoad Cyrum ex Persia in Mediam euocare potuit; quo adueniente, cùm exercitus Imperator contra eum à Rege missus esset, & Regnum & Regem illi tradidit: itaque Astyages in Cyri potestatem, impietatis suæ pœnas daturus, redactus est. O factum omnium gentium ac sæculorum memoria dignissimum. ex quo non modò qu dolori cedunt, ad patientiam ac fortitudinem excitentur, sed etiar Reges, quique hominibus imperant, ne quid impium, aut indecen audeant, erudiantur. nam aduersus iniustitiam atque impietatem tantum est odium, tanta inuidia, vt ne ipsum quidẽ cælum, aut sidera, etiam si homines velint, huiusmodi scelera pati ac dissimulare possint. ac,

ser

ſera deorum vindicta ſit, noluerunt tamen impios ipſo in facinore adeò exſultare, vt non angore conſcientiæ, fraudiſque cruciatu, tamquam domeſticis furiis, aſſiduè vexentur. tantumque poteſt impietatis odium, vt Tyrannum extinctum, ac ſæuiſſimè excruciatum nemo miſereatur, nemo doleat. nam aduerſus hoc hominum genus, nec in vllo prætereà, omnem prorſus vim, omneſque ſtimulos amittit dolor: qui, ſi ratione comprimendus eſt, quod ſuprà diximus, multò etiam magis conſuetudine vincetur: cuius tantæ ſunt vires, vt non modò perturbationes animi ſedare, ſed etiam naturæ vim afferre, eamque ſæpiſſimè immutare, ac penitus aliam poſſit efficere. cuius auxilio non modò doloris aculei, ſed etiam fortunæ fulmina depelli ac contemni facilè poterunt.

Meditemur igitur, & omnino ſtatuamus, nihil prorſus humanum eſſe dolendum, non mortem, quam iam optimam eſſe cognouimus, non egeſtatem, quæ ſæpiſſimè maximi boni cauſſa à diis immortalibus tribuatur, non exſilium, cùm orbis terrarum omnibus pateat, non cetera generis eiuſdem, quæ vulgi opinione grauiſſimis in malis numerantur. nullum enim tam graue malum apparebit, quin ex eo bonum aliquod multò maius, multoque optabilius magno deorum beneficio aliquando colligitur. Pleni ſunt libri Philoſophorum: refertæ argumentis, ac rationibus paginæ ferè omnes: tanta autem exemplorum copia, vt nihil poſſit eſſe cumulatius. quæ cùm ita ſint. qua iam re terreamur, aut cui dolori cedamus? Dion certè, qui è Platonis ſchola defluxit, cùm eius filius in atrium è tecto delapſus interiſſet, non modò non doluit, ſed etiam in eo, quod tum fortè agebat, conſtanter perſtitit, quo facto indicauit & vir ſapiens, & Platonis diſcipulus, quid ceteros, qui ſapientes haberi volunt, facere oporteat. At Trabeaſpas multò fortius. ſiquidem filij morientis, cùm ferro traiiceretur, ſine vllo prorſus dolore ſpectator fuit. Cambyſes enim iratus, & ebrius cùm eius filium ſagittis peteret, iamque pectus recluſum appareret, patrem iuſſit inſpicere, num cor percuſſum eſſet: cui cùm pater reſpondiſſet, iam cordi ſagittam eſſe infixam: tum Cambyſes, numquid certam inquit habeo manum? at pater, nullo doloris ſigno dato, nec vſquam conuerſa, aut commota facie, ne Apollinem quidem, inquit, certiores ſagittas emiſſurum crediderim. Quid hunc patrem putemus facturum fuiſſe, ſi filius in pugna fortiter dimicans occubuiſſet, qui nullius culpæ conſcium filium crudeliſſimè trucidari non doluerit? num credamus, filij mortem honeſtam, ac pro patria ſuſceptam, tali patri futuram fuiſſe iucundiſſimam? Nec tamen dubito permultos fore, qui impium illum, ac pæne viſcerum ſuorum carnificem vocent. Sed faciant ſanè vt lubet: dum hoc mihi concedant, exemplum hoc fortitudinis ac deiecti doloris eſſe præclariſſimum. Quod ſi ita eſt, vt infirmos animos ſpectata ceterorum virtus erigat, & confirmet, quem cenſeamus iam dolori conceſſurum, cùm tam multos audiat, qui ſeipſos in dolore ſuperarint. quocircà, tam multa veterum exempla colligere vereor, ne ſupervacaneum, aut fortaſſe putidum videatur. quòd ſi ceteris tantùm, & non nobiſmetipſis, ſcriberemus, fortaſſe breuiores in ſcribendo, in

exemplis autem recensendis etiam parciores essemus, sed fit nescio quomodo, vt ex aliorum casibus ad mala nostra sananda medicinam colligamus. nobis quidem ita videtur: &, cùm nostro vulneri medeamur, mirari non debebunt qui hæc in manus sument, si quid fortasse paullò expressum vberius inuenerint. illud certè propositum habemus, vt omnibus nobiscum prodesse, omniumque dolori, quàm accuratissimè fieri possit, consolationem afferre possimus. Quamobrem his enumerandis nostram valdè imminui, atque alleuari molestiam experimur: ceteris idem optamus, ac, si dicere liceat, etiam speramus, nam in tanta vel argumentorum, vel exemplorum copia, quibus se legentes pænè obrui sentient, ecquis se immobilem, aut in dolore inexorabilem præbeat?

Desunt nonnulla.

Nec verò ignoro, nonnulla interdum accidere, quibus ita perturbetur, & opprimatur animus, vt à medicina refugiat. idque si vllo in casu contingit, certe, cùm dolore affligimur, maximè solet euenire. quod ex eo fit, quòd erepti vel amici, vel affinis, vel filij cogitatio adeò nobis grata est, quòd illum pænè ante oculos constituere videatur, vt etiam si dolorem refricet, & lacrymas eliciat, tamen eam deponere nolimus. ac, si ad consolandum remedia suppetant, tamen nihil minùs, quàm consolantium verba audiamus. falluntur sanè grauiter qui ita agunt: sed hunc errorem, quo magnopere delectantur, sibi extorqueri nolunt. Quare suum vnicuique studium, suaque omnibus delectatio relinquatur. non enim vereor, quin, si minùs in ipso doloris æstu remediis vtendum homines censeant, certè, cùm modicè dolor resederit, ac se paullũ quasi remittere cœperit, ad extinguendas doloris reliquias monita præceptaque nostra adhibeantur. nihil autem vtilius est, quàm hæc eadem in voluptate, ac lætitia pertractare, atque in manibus habere. sic enim & legi, atq. ad verbum edisci, & penitus memoriæ mandari possunt: vt, cùm in animum penitus influxerint, tum exhauriri ac prorsus elabi non facilè queant. ita fit, vt, cùm repentè dolor inuasit, tum iis vtamur, quæ, nisi ante percepta & cognita sint, impetu ipso doloris incurrente, planè depelli atque excludi solent. sensimus hoc in nobis ipsis: nec parum nobis obfuit, hanc vniuersam aduersus dolorem commentationem non multò antè animo, ac mente percurrisse. quamuis enim permultos Philosophorum libros, vel de luctu, vel de morte satis accuratè legissemus, vt Theophrasti, Xenocratis, aliorum, quos commemorare nihil attinet: tamen hoc non ideò feceramus, quòd euenturum putaremus, vt iis ipsis in nostro mœrore vteremur. itaque neque lectionem, quantum oportuisset, accuratam, nec memoriam satis intentam adhibuimus. casu autem repentino oppressi, non priùs ad libros confugere potuimus, quin antè acerbitatis vi prosterneremur. quamquam posteà tempore ipso factum est, vt dolor nec, vt anteà, acrior, & mens ipsa paullò esset sedatior, & ad medicinam accipiendam magis idonea. Sed pergamus ad reliqua, quæ nec multa restant, & scitu, ac cognatione dignissima: fructu autem ipso, quem præcipuè quærimus, gratiora fortasse, & vberiora. Quid est ergo, quod aliquam nobis afferre dubitationem possit, cur nihil omnino

nostro-

nostrorum morte dolere debeamus? credo, si quando nobis in mentem venit, magnam nos ex eorum, quos amisimus, opera, ac studio vtilitatem percepturos fuisse. at hoc non ad amicos, aut affines, quorum dolere videmur interitu, sed ad nosmetipsos pertinebit. mercenarius igitur dolor fuerit, quique non ex affinitate, aut beneuolentia, sed ex vna proueniat vtilitate. quid autem flagitiosius, & indignius, quàm eum, qui sic doleat, fatere oportere, cùm tantopere alicuius morte crucietur quòd aliqua vtilitate priuatus sit, si nihil ex eius vita beneficij ac cōmodi se consecuturum sperauisset, nihil sibi omnino dolendum fuisse? At videamus, nō Persas, aut Scythas, sed è media ciuitate nostra clarissimos, & præstantissimos viros, ac ciues, qui non modò amicorum, cum quibus coniunctissimè vixerant, sed etiam liberorum, & quidem carissimorum, interitum ita fortiter, & constanter tulerunt, vt caussæ nihil sit, quin eos superioribus Græcis comparare, atque etiam anteferre debeamus. atque hoc multò magis in illis mirandum fuerit, quòd in eorum obitu se fortissimos & constantissimos præbuerunt, qui non modò ipsis vtilissimi, si vixissent, sed pænè soli vtiles ac iucundi esse potuissent. quid enim vtilius filio? quid iucundius vnico? at filium, & vnicum Q. Fabius, præterea Consularem, qui iam magnas res gesserat, & maiores cogitabat, amisit. neque solùm non doluit, quod fortissimi animi fuit, sed etiam mortuo laudationem in foro dixit: quo nihil fortius, aut laudabilius ne ex omni quidem antiquitate recenseri potest. cuius orationem quis non admiretur insignem ingenij, iudicij, ordinis præstantia? quo modo ille vel ea, quæ dixit, sine luctu dicere, aut, quæ scripsit, sine dolore cogitare potuit? cùm præsertim hoc in illa laudatione & admirari, & obstupescere soleamus, quòd non, vt alij, de ceterorum fortitudine disputat, vt suum ipse dolorem aliorum exemplo minuat, sed in filio hærens, illius maximè virtutes propriasque laudes, quæ vel acerbiorem efficere doloris sensum poterant, longissimo sermone persequitur. quod singularis virtutis exemplum fortasse Horatij Puluilli laudem magna ex parte demiuere videatur: quem tamen summum virum silentio præterire nefas ducimus, cùm in eo ipso, quod filij mortem æquissimo ac fortissimo animo tulit, etiam Ioui Opt. Max. cuius ædem dicabat, gratissimum fecisse videatur. nam Pontifex, inter solemnium verborum nuncupationem, postem tenens, vt filium mortuum audiuit, neque manum à poste remouit, ne sacra dirimeret, nec vultum à populo auertit, ne suum potiùs dolorem quàm populi vtilitatē, ac salutem, cogitare videretur. Iam, quid L. Paullo insignius, quid illustrius? qui filios paucissimis diebus duos ita perdidit, vt nullum pęnè doloris paullò acrius indicium ediderit. ac potiùs in ea cōcione, quam de rebus à se gestis ad populum habuit, lætatus est, quidquid Populo Romano immineret aduersi, totum id in ipsum à Diis immortalibus esse conuersum. Cum Sulpitio verò Gallo quis neget actum esse præclarissimè? cuius innocentiam, sapientiam, militarem virtutem, etiam insignis in obitu filij fortitudo illustrauerit. quem vt numquam lubens tacitum dimiserim, sic ad Catonem properans exultare videtur animus, & quasi in portum ex horrida tempestate

 delatus,

delatus, in sapientissimi viri nomine atque exemplo conquiescere. neque enim maiori mihi admirationi esse solent clarissimi hominis res gestæ, ac virtus, non solùm in luce patriæ, sed etiam in congressu hostium cognita, quàm fuit illa in filij morte, prætoris designati, in oculis omnium ciuium fortitudo declarata. Atque horum egregia in domesticis miseriis, atque ærumnis facinora qui fortiter in ciuitate nostra imitati sint, casusque fortunæ grauissimos patientissimè tulerint, non difficile fuerit oratione complecti. nam & Quintus Martius Rex cùm vnicum summæ pietatis, summæque virtutis filium amisisset, dolorem prudentia peruicit, & eo ipso die, quo filij rogum spectarat, Curiam ingressus est, Senatumque iussit cõuenire. Crassus verò in eo prœlio, quod cum Parthis commisit, occisio filio tantum abfuit, vt doleret, vt etiam exercitum increpauerit, quòd vnius militis iactura tantopere commoueretur, hortatusque sit, vt patriæ virtutis memores, pro Repub. fortiter dimicarent, filij mortui vltionem sibi vni relinquerent. Sed antiquior P. Crassus, vir clarus, & consularis P. Crassi filij mortem & vidit, & moderatissimè tulit. Nec ab eius laude abfuit, ac fortasse Crasso præstitit, Cn. Cæpio, qui Cæpionem filium naufragio absumptum ita non doluit, vt eum ne leuiter quidem è vultu, aut vlla corporis parte commotum è familiaribus quisquam vllo pacto senserit. Iam quid Pisones, Scæuolas, Brutos, Marcellos, Metellos, Lepidos, Aufidios enumerem? quorum singuli pluribus amissis filiis, vel vxoribus, vel parentibus nec lugendum existimarunt, & suam in illorũ funeribus virtutem, atque constantiam non sibi solùm, sed etiam generi, nominique Romano gloriosam fore putauerunt. Pudet in virorum grauissimis casibus repetendis longiori vti oratione, cùm virorum maximè peculiaris virtus sit, & in viris efflorescat ac vigeat maximè. quamobrem de fœminis potiùs dicendum est, vt cùm eas fortissimas fuisse cognitum sit, tum pudeat viros, à mulierculis virtutis exempla petere, & ab iis ea virtute, quæ ipsorum propria esse debeat, videri aliquando superatos. nam, si verum est quod à Theophrasto alicubi proditum memoriæ mandauimus, orbem terrarum Theatrum quoddam esse magnum, diuina mente repletum, & cælestis indicandæ sapientiæ gratia tam multis vndique collucentibus ornamentis illustratum ac depictum, in eo autem medio collocatos esse homines à Deo, vt cum fortuna, dolore, morbis, egestate, casibusque permultis assiduè luctentur, Deum verò ipsum, quantum quisque pugnando valeat, quamque viriliter fortitudine diuinitus accepta vtatur, desuper aspectare: hoc, inquam si verum est, dubitari profectò nõ potest quin quemadmodum Populus Romanus in muneribus publicis inuisos habet gladiatores, qui omni modo vitam impetrare cupiunt, fauet iis qui contemptum eius præ se ferunt, itidem Dij immortales, si quos ex hominibus nimis anxiè de vita sollicitos, eiusque exitum detrectantes aspiciant, iis aliquo modo succenseant, eos verò & caros habeãt, & muneribus prosequantur, qui si è vita reuocentur ipsi, vel suos reuocari videant, alacres lætique Deo pareant, nihilque propterea mali sibi accidisse iudicent. quod si fœminas præstitisse intelligimus, cur iis imbecilliores, atque infirmiores videri

videri velint viri? neque solùm vnam aliquam è multis fœminam, sed totam gentem, ac nationem, vt marium virtute, sic fœminarum eximia quadam magnitudine animi præstitisse accepimus. Lacænas enim matronas traditum est, occisis filiis vulnera inspicere consueuisse. ac si aduersos vulneratos esse comperissent, lætabundas funus ducere, eosque in auita sepulchra inferre solitas esse, contrà verò, quos auersis vulneribus concisos agnoscebant, ab iis refugientes clàm sepeliendos curabant, nec vllo prorsus honori funeris prosequendos statuebant. tantū in fœmineis quoque animis decus poterat, & studium glorię. qua ex gente etiam illud ad nos pręclarum dimanauit, matrem quamdam filium, senis confossum vulneribus, intuentem nec ingemere vo'uisse, nec coronam è capite deponere, sed ad comites conuersam, ita locutam, Quantò pulchrius, & optabilius est, in acie victorem animam efflare, quàm in Olympio certamine parta victoria viuere? at alia fi'ium in prælio interfectum audiens, Iccircò, inquit, genueram, vt mortem pro patria fortiter occumbere non dubitaret. Quid his fœminis facias, aut, quo non honore, ac gratulatione dignas putes quæ de patriæ dignitate, deq; gloria so'licitæ, honestā mortem cuiuis saluti, ac lucro anteponerent? Age verò, num Lacænis Romanarum virtus inferior? par fortasse, nisi malis etiam superiorem appellare. quàm fortis enim, & quàm magnifica illa Corneliæ vox, quæ duodecimo iam fœtu amisso, cùm Tiberium, & Caium filios interfectos spectauisset, nullo timore perculsa, nulloque dolore confecta, Nunquam, inquit, ego me non felicem dixerim, quæ Gracchos pepererim. fortem verò fœminam, & cuiuis ex veteribus mentis præstantia, ac magnitudine animi conferendam. non enim dolori concessit, sed potiùs cū virtute vicisset, victrix de dolore triumphum egit. Nihil iam Rutiliam miremur, quæ C. Cottam filium in exiliū secuta, cùm posteà reuersum in patriam amisisset, nemo eam lachrymantem post elatum funus vidit. Parique fato Clodia vsa est, quæ Decimū Brutum filiū consularem, mortuum superstes vidit, neque tamen eius obitum non fortiter, & patienti animo tulit. quæ virtutis non vulgaria in fœminis exempla mirari aliquis possit, qui sexus imbecillitatē ac mollitiē cogitet at verò, qui fortissimis genitas parentibus, & fortibus etiam auis maioribusq; prognatas recordatus fuerit, nihilo ab eis minorem vel prudentiā, vel animi magnitudinem requirat. Est ergo vlla res tanti, aut cōmodum vllum tam expetendum, vt, illo amisso, ne prudentiam quidem retineamus? quæ si vlla in nobis resides, nos profectò vel auitæ, vel patriæ virtutis admonet, nec de Pisonibus, Fabiis, Brutis, Marcellis cogitantes, quos imitemur, & à quibus ortum ducamus, immemores esse patitur. Horum enim armis imperij fines producti sunt; horū sanguine parta ac stabilita libertas: horum denique labore, ac studio Respublica ad tantam peruenit siue bellicæ laudis, siue domesticæ virtutis gloriā; quorum in vestigia pedem ponere oportet qui laudabiliter viuere, quiq; honestis in actionibus exerceri volunt, nec vllo mentis errore ad nimium dolorem atq; insaniam traduci. Nominauimus externos magnos, clarosque viros, collegimus de nostris plurimos, quibus mortis sensus non modò ingratus, sed etiam optatus,
 & iu-

& iucundus accidit. Addatur, si placet, etiam Theramenes, qui veneno epoto, maxima æquitate animi, ludens in morte, quod erat in poculo reliquum Critiæ propinauit. Ergo ille in sua morte vir clarus, & sapiens ludebat, nos in filiorum aut affinium morte lugebimus? & veterum dicta quotidie legentes, atque addiscentes, præclara ducemus, exempla repudiabimus? aut eam vitam, quæ mortem hanc consecutura est, immortalem, beatam, à miseriis omnibus vacuam, negligemus? quamuis enim nudum corpus, & exanime discedens relinquat animus, nec amplius liceat homini, qui è vita discedat, suis opibus, bonis, diuitiis perfrui,

Astante, vt ille ait, ope Barbarica,
Tectis cælatis, laqueatis.

Tamen multo maioribus & bonis, & opibus, quæ nulla vetustas absumet, nulla vis eripiet, piorum mentes assiduè potiuntur. Sed dimittamus & exempla clarorum hominum, & illorum virtutis impressam historiis memoriam: veniamus ad id, quod vnusquisq; sensu percipit, quantumque ex morte consequamur emolumenti, ac commodi, re ipsa factisque probemus. ex qua docendi, ac disputandi ratione perspicuè veritas elucescit, quidq; hoc modo se habeat, vel illo, facilè potest perspici. Si quisquam est, qui secundos in omni vita rerum exitus adipisci, & consequi possit, nihilque timeat aduersi, hunc nemo inficiari poterit, iure dicturum, si vitam sibi morte multis partibus meliorem affirmet. atqui nemo est, qui non modò miserias, atque ærumnas ab humana vita segregare, sed ne semihoram quidem felicem sibi, ac beatam polliceri possit. Metelli sibi fortunam sperant omnes: Priami sobolem, ac regnum exoptant alij: quasi non & Metellus tam multos nactus filios, ac nepotes, cùm maximè beatus esse posset, inuitus obierit, & Priamum non omni orbatum progenie, summoque dolore confectum, hostilis manus interemerit. His vitam si mors aliquot antè annis ademisset, è multis eos miseriis ac luctibus simul eripuisset. quos iccircò experti sunt, quia vitam diutiùs, quàm ipsorum requirebat felicitas, produxerunt, hinc illa miserabiliter decantata:

Hæc omnia vidi inflammari,
Priamo vi vitam auferri,
Iouis aram sanguine turpari.

Quæ non modò visu, sed etiam auditu acerbissima sunt. quid putamus misero Regi, qui omnia & videre, & audire, & experiri coactus est? num ei multò melius euenisset, si vitam omnino multis antè annis, quàm hæc acciderent, amisisset? Forsitan quispiam dixerit, multa, quæ viuens nactus est, bona, citò decedés, penitus reliquisset, sed à malis etiam multò grauioribus, qualia multa sæcula non viderunt, felicissimè liberatus esset. Ex quibus omnibus multisque aliis perspicuum est, peruertere homines ea, quæ sunt humanæ fundamenta felicitatis, cùm vtilitatem à morte seiungunt, aut cùm miseriam cum morte connectunt. L. Crassum, ex nostra ciuitate clarissimum, & eloquentissimum virum, matura mors, quantis è molestiis quantisque incommodis eripuit? nam, qua in patriam pietate fuit, ex iis malis, quæ mortem eius consecuta sunt, incredibilem

dibilem, si vixisset, dolorem accepisset. flagrauit enim bello Italia, exarsit Senatus inuidia, nihil denique in ciuitate fuit, quod non eius temporis calamitatem luctumq; persenserit. Nam quid fugam Marij, quid cetera, quæ in illius discessu acciderunt, maximè luctuosa, summeq; miseranda commemorem? quid reditū illum sanguinarium, cuius ex recordatione nemo est, qui non intimis sensibus exhorrescat. tenemus enim memoria, aut saltem ex patrum scriptis accepimus, crudelissimam omnium cædem illo tempore esse factam, trucidatos bonos viros, & ciues, incisas eorum ceruices, in Rostrisque positas, qui multorum ciuium salutem, ac dignitatem eloquentia peperissent. quàm multos ex illa Reipub. tempestate cōmemorare possumus, innocentissimos homines, atque optimos, vt acerbissimam calamitatem effugerent, libertatem morte quæsisse. O acerbum, ac nemini non pœnitendum Reip. statum conditionemque viuēdi! cùm eos ipsos, qui Rempub. suo labore, suoq; sanguine auxerint, uuarint, seruarint, nusquam tutos, nihilque magis, quàm propinquorum manus ac gladios, timentes, horrescentesque videas. illorum autem, quorum ope, atque auxilio seruatus sis, cùm horribiles, miserosque casus spectes, nulla tamen ratione opitulari, nihilque afferre adiumenti queas, quis neget iis ipsis, qui hæc intueri cogantur, mortem esse non modò derectandam, sed etiam optandam? qui autem, ne in horum temporum flammam incidant, mortis beneficio consecuti sint, eos verò beatissimos ure omnes existimabunt, qualem fuisse L. Crassum, nisi res ipsa probauisset, nihil esset, cur oratione persuadendum videretur. Sed hæc paullò antiquiora, quàm, vt omnibus in memoriam redigi, ac cogitatione comprehendi possint. Pompeij autem nostri familiaris casu, quid in ciuitate notius, quid illustrius? aut quid omnium oculis, ac mentibus perspectius, & clarius? hunc, si mature extinctus esset, nihil doloris, nihil inuasisset mali. quòd tam diu in vita mansit, iccircò factum est, vt singularis calamitatis exemplum omnibus prębuerit, cui eò luctuosior fortunæ acerbitas visa est, quò feliciore, ac secundiore fortuna in omni vita vsus erat. uis enim vniuersis ciuibus aliquādo carior? quis in toga vel rebus gestis, el honoribus extra ordinem delatis, clarior? quis opibus, propinquitatius, amicitiis florentior? cui nihil prorsus ad summam absolutamque elicitatem, præter honestum, ac iucundum vitæ exitum, deesset. Sed deamus, quantum in rebus humanis fortunæ possit iniuria, nisi malius ad propriam mortalis vitæ nimis asperam, miseramq; conditionem nnia mala reuocare. qui enim amplissimis fortunis vsus erat, qui nihil, isi sublime ac beatum nec cogitare, nec optare consueuerat, cui omnia l ad vsum, vel ad voluptatem supererant, bellum cum socero suscepit, seruit domum, profugit ex Italia; & cùm anteà nihil in ceteris bellis, si summo consilio, prudentiaque gessisset, cùm vel maximè ingenio, dicioque excellere debuisset, sui pænè oblitus est. itaque imbelles, & irmas copias, tirones, collectitiosque milites cum robustissimis legioous conferre non dubitauit: & amisso exercitu ereptisque castris turpisime victus, in seruorum manus vir summus, & clarissimus incidit. ta verò vt miserabiliter priuatus sit, commemorare nihil est necesse: cùm

cùm eo ipso, quòd in tam miseram fortunam delapsus, vitam citò amiserit, minùs fortasse miser censeri possit, beatissimus autem obiisset, si, cùm in Repub. florebat, cùm valebat auctoritate & gratia, cùm copiis opibusque affluebat, è vita decessisset. cuius propagatio quantum illi mœroris ac luctus attulerit, non modò scribendo, sed vix etiam cogitando consequi quisquam possit. Itaque hoc stabilito, & fixo, mortem sæpissimè beatam homini contingere, non solùm, quod nos in beatam vitam inducat, sed etiam, quòd multarum, magnarumque miseriarum sensu liberet, & à futuris vel calamitatibus, vel doloribus abstrahat, quid iam relinquetur, cur non morte lætari, ac clarorum hominum virtutem, qui nullius interitu perturbati sunt, imitari debeamus? An non optimam beatamque mortem iudicabat L. Brutus, cùm Tyrannum arcens, quem expulerat, vitam pro nihilo ducebat? item Decij, quo tempore cũ Latinis pro patria dimicantes, sese hostium telis obiiciebant? prætereà Scipio Paullus, Marcellus, Albinus quos vitam in acie iuuandæ patriæ caussa fortissimè profudisse memoriæ proditum legimus. Et verò nihil fuit, quamobrem elato excelsoque animo homines vitam non despicerẽt, vt sempiternam gloriam consequi possent. nam cum nullo, vel certè minimo doloris sensu, quẽ morientes perferunt, infinitam laudem commutabant. hunc enim locũ de exiguo, vel nullo potiùs dolore mortis, quem suprà perstrinximus, paullò vberiùs percurramus. Neque enim absurdè dixisse mihi videtur is, qui morientium mortuorumque hominum statum, & conditionem duabus potissimùm ex rebus percipi atque intelligi posse affirmauit; quarum vnam somnum statuit, alteram verò tempus illud, quod nostrum cuiusque ortum antecessit. & sanè ita est, vt ex omnibus opinionibus, quarum errore duci vulgus solet, cùm de morte loquitur, nulla planè ad veritatem videatur esse propensior. ita enim multi viuunt, vt præsentibus bonis fruantur, nec sanè cogitent, quid paucis pòst annis vel ipsis vel ceteris boni aut mali possit euenire. Itaque sæpè nõ opinatis morbis, perturbationibus, angoribus vexantur. mortis verò, de qua potissimùm cogitare debuerant, ita non reminiscuntur, vt ad se minimùm illam pertinere, nec sua quidquam interesse existiment. qui, vt Panætius Africanum dicere solitum tradit, ferociores equos domitoribus tradendos esse, vt paullatim parêre, seque mitiores ac molliores præbere incipiant, sic ipsi in gyrum fortitudinis ac patientiæ reducendi sunt, ne, si mors imprudentes oppresserit, perterreantur planeque concidant. Sed nescio quomodò voluptate, luxuque delinita hominum consuetudo de recta maiorum via deflexit, eoque sensim delata est, vt nihil minùs, quàm verum agnoscat, nec, cùm aliquid agitur rectum id nec ne sit, magnopere cogitet. qua nulla maior pestis ac pernicies humanis rebus, valde iam labefactatis, potuit afferri. atqui, si in vllo homine, certè in his ipsis vulgare dictum, & verum, & acutè cogitatum esse deprehẽditur. quid enim isti aliud agunt, nisi totos dies per inertiam perdunt, atq. ita viuunt vt stertere potiùs, quàm vllo pacto viuere videantur. dormiens autem vt nihil sentit, nihil agit, nihil curat; sic mortuus quid agere, quid curare, aut sentire possit, haud sanè intelligas. itaque in

fabulis

fabulis, quos dij maximè adamarunt, eos, ne imminentem aliquam calamitatem sentire cogerentur, si vigilassent, à Diis immortalibus consopitos esse accepimus. mortem igitur, siquidem somno similis est, singulis noctibus induimus, & cùm in somno sensus sit planè nullus, nullum etiam in morte futurum esse sensum, verissimè statuere debemus. quod vt sensu ipso planè percipitur, sic ne de altero quidem dubitari vllo pacto potest, quin, quales antè, quàm oriremur, fuimus, tales etiã mortui futuri simus. mors enim quemadmodum ad eum, qui nondum ortus est, nihil pertinuit, sic ne ad eum quidem, qui mortuus est, vlla ratione pertinebit. ad morientem verò vel nihil, vel parũ certè pertinet. siquidem tam angusto spatio tamque breui curriculo coërcetur, vt nec si velit quidem, vires suas nimiùm porrigere aut explicare possit. Quæ est igitur eorum oratio, qui tantum in morte dolorem se timere, atque expauescere dictitãt? quamquam non sanè video, quo modo aliter facere possint: qui enim mortem nunquam experti sint, quam semel homo subiturus est, quo modo, bona maláne sit, verè sentire ac diiudicare possunt? Morientes aiunt cruciari, angi, distorqueri. quod in nonnullis fortasse animaduerti, atq. obseruari potuit. in quo tum isti aliquid dixisse videri possent, si hoc ex ipso mortis sensu penderet: nam, si mors ipsa dolore suo corpus vsque eò cruciaret, atque angeret, vt hæc doloris edere indicia cogeretur; negari profectò non posset, quin dolorem non leuissimum mors ipsa esset allatura. Cùm verò huiusmodi cruciatus paucissimos angat, & eos maximè, qui intemperanter, flagitiosè, nefariè vixerint, nunc dubitari non potest, quin tales homines nõ mors, sed admissorum scelerum conscientia vexet, habeatq́ sollicitos. qui enim se morituros numquam crediderint, ac ne cogitarint quidem, cùm ad ipsam mortem peruenerint, anguntur non dolore moriendi, sed quòd è vita inuiti discedunt. in qua cùm omnia secunda feliciaque experirentur, ne secùs mortuis accidat, valdè vereri, ac dubitare coguntur. At bonis, qui mortem semper, tamquam præsentis tempestatis portum, in ore, ac sermone habuerint, quique ex huius vitæ procellis, mortis beneficio, aliquando egredi sæpissimè concupiuerint, nihil libentius aut iucundius mentione, ac nomine ipso mortis accidit. Atque in iis etiam præstans, planeque admirandum Deorum munus agnoscitur. bonos enim & quidem plurimos, nõ modò cum exiguo dolore, vt optare homines vulgò solent, sed omnis planè doloris expertes ex hac vita egressos, sine vlla dubitatione reperias. ex quibus Q. Fabius Consulatũ adeptus, cùm in Curia prætereuntes salutaret, nihil dolens, nihil molesti sentiens, immò planè gaudens è vita discessit, atque idem cõtigit A. Pompeio, cùm in æde Iouis Capitolini sacra fecisset, temque Thalnæ Consuli, Diis immortalibus supplicanti. quid hos in ipso mortis articulo doloris expertos existimes, qui paullò antè læti viuebant & in eo, quo moriebantur puncto temporis, nihil lugubre testati sint, nihil flebile dixerint? Morte inquies, oppressi sunt. at sapientissimi, & optimi viri, quibus mortem, tanquam beatæ vitæ initium, Dij immortales largiri voluerũt. quam eò fortasse iucundiorem ipsis fore videbant, quo minùs eo tempore tantum boni exspectauerant, ac ne sperare

quidem poterant. nam cùm mors è diuina voluntate tota pendeat, haud ſanè in hominis poteſtate eſſe poſſit, quo potiſſimùm die, quaq; conditione mori velit. Nec verum eſt quod dicitur à quibuſdam, mortis eundem omnibus hominibus diem, ac terminum diuinitus eſſe cõſtitutum: vt autem vel citiùs vel ſerius moriamur, ſingulorũ hominum vel intemperantia, vel negligentia contingere. nam, vt illud veriſſimum eſt, præfinitum eſſe vitæ terminum à Deo, quem præterire, aut ex quo egredi nemini liceat, ſic illud affirmare nemo poſſit, eundem omnibus, eademque hora vitæ finem impẽdere. quod ſi agnoſceremus, nihil ſanè eſſet, cur homini prudentiam, temperãtiam, pietatem, tribueremus. quæ omnes planè virtutes, ſi hoc conſequeretur, non modò inutiles, ſed penitus inanes viderentur. cur enim prudentia vteretur homo, cur abſtinentia, cur temperãtia, ſi eodem, quo reliqui omnes, temporis ſpatio vitã eſſet terminaturus? Vt diutiùs, inquis, vitã producere liceret. at, ſi vitæ terminus fatalis eſt, nec immutari quidẽ poſſe neceſſe eſt: ſin voluntarius, & in hominis arbitrio poſitus, nihil eſt, cur, eundem omnibus à Deo conſtitutum eſſe, quiſquã affirmet. Sed de his ſtatuat vnuſquiſque vt libet. quid autem verius ſit, Deus ipſe viderit; hominẽ quidem ſcire arbitror neminem. ſtet modò nobis illud, doloris eſſe nihil in morte; boni autẽ tantum ex ea ad homines permanare, quantũ ſperare multi poſſint, cogitatione quidem aſſequatur nemo. itaque hoc diuinitus hominibus datum eſt, vt quoties moleſti aliquid experiantur, tum mortem exoptent, ac votis etiam conceptis ſæpè implorent. quid ita? quia bonam, vtilemq; eſſe mortẽ, coguntur agnoſcere; malam autem, aut acerbam eſſe numquã poſſe, homini à natura inſitum eſt: itaque dolore perculſi mortem imploramus, eamque vnam, vt miſeriarum malorumq; terminum, exoptamus. Admonet me locus, vt, cùm neminẽ ipſa morte magnopere cõmoueri debere probatum ſit, iis præcipuè dolendum nihil eſſe contẽdam, quos mors cũ laude oppetita conſolari poteſt. ſatis enim diu vixiſſe putandi ſunt, qui vitã honeſtè clauſerunt. eoſdemque è vita abeuntes non modò laus, ſed etiam perpetua voluptas, delectatioq; proſequitur. quę ſanè eò maior in animo exoriri, ac vigere ſolet, quò latior alicuius in colendo officio, vitaque honeſte ducenda manauit induſtria. certè enim, cùm ad rectè agendum natus homo ſit, ideoque mentis, & rationis munere, præ ceteris animantibus ornatus, atque inſtructus, vnde potiùs laudem, ac voluptatem, quàm ab honeſtis actionibus, petat? An, vnde ortum duxerit, obliuiſcatur? ille verò nec ſui oblitus eſt, qui rectè vixit, nec iniquo animo mori poteſt, cùm multos relinquat ſuæ teſtes memoreſque virtutis. quanto autem gaudio exſultare credendus eſt illorum animus, qui corporis admiſtione ſolutus, in cæleſtes ignes, ſempiternaſque domos, vnde exierat, reuertit? profectò enim ex diuina mente delibatos habemus animos, qui hac mole incluſi, tamquam terræ grauitate, ſic ipſi nimio pondere corporis opprimuntur. vbi autem ſoluti corporibus ad proprias ſedes euolauerunt, tum verè viuunt, nec libidini, voluptati, dolori ſeruiunt; ſed ſui compotes, nulla re anguntur, nihil requirunt, omnibus imperant. Rectè igitur dictum eſt, corpus terram eſſe, mẽtem autem, ignem de cælo ſumptum.

ptum. id quod clarorum virorum acta cum virtute vita, præclaræque actiones facilè testantur. quo modo enim aut omnia humanæ vitæ commoda contemneret, aut voluptates cunctas pro nihilo duceret, aut vitam ipsam laudis honestatisque gratia profunderet, qui nihil quidquam ad se, præter hæc ipsa mortalia, quæ manibus cõtrectat, quæ terit pedibus, pertinere cogitaret? verùm hæc non ita se habent. corpus enim e terra concretum, tam diu terrestrium rerũ amore ducitur, quoad in terram ipsam, vnde ortum duxit, reuertatur: animus verò, qui è cælo sumptus est, sempiternũ quiddam, & cæleste appetit, nec iisdem, quibus corpus, finibus cogitationes coërcet suas. itaque numquam quiescere, nec verè viuere putãdus est, quamdiu corpore cõclusus, inuitus propemodum mortali labe, terrenisq; vinculis cohibetur. At illa quanti sunt, grauissimis vitæ laboribus liberari, in mediis doloribus, & ærumnis obdormiscere, & quasi emissos è molestissima vitæ custodia, in iucundissimam, suauissimamq; domũ remigrare? huc enim pertinent quæ de piorum quiete, deque voluptate illa, qua egressi è vita perfrui dicuntur, disputari à sapientibus solent. qui cùm intelligerent, non fortuitò, aut temerè satos, & creatos homines esse; nec eadem mereri bonos, qui multis exantlatis laboribus vitam in medio dolore amisissent, & improbos, quorum in patrandis flagitiis semper est animus cogitatioque defixa; iccircò nõ eundem probis, & improbis vitæ terminum, nec eadem mortuis præmia statuerunt. Qua nos recordatione potissimùm refici, ac recreari decet, qui charissimam filiam, optimeq; de nobis meritam ita vixisse scimus, vt ad optimos mores, summamque prudẽtiam nihil posset accedere; & ita mortuam, vt in dolore, quem ex partu contraxerat, summam animi magnitudinem, summamque constantiam præstiterit. cuius mentio nobis, dolore iam, si non penitus extincto, certè magnopere leuato, non solùm non acerba, sed etiam iucunda accidit. quî enim aliter debet? cùm nec ipsi quidquam acciderit mali, nec ego vlla re, quæ tantopere cum natura congruat, & cum omnibus hominibus communicet, angi aut perturbari debeam. Quid ergo mihi restat? nihil sanè, nisi, cùm ea diuino potissimùm beneficio vitæ munere perfuncta sit, vt ad eam maximè viuendi conditionem cogitationem meam mentemque referam, qua nũc ipsam perfrui credimus, ac si, quod æquum est, fateri velimus, etiam intelligimus. qua ex meditatione eò maiorem voluptatem percepturus sum, quò meliore illa nunc statu, quàm quem viuens experta est, sine vlla dubitatione perfruitur, quid enim boni non merita est, quæ nihil vmquam egit, ac ne cogitauit quidem mali; & iis angoribus ac malis, quæ viuenti obiecta sunt, ita patienter perfuncta sit, vt non secùs de aduersis, quàm de secundis rebus, Diis immortalibus gratulari, gratiasque agere soleret? & cùm nihil, nisi rectum, honestumq; cogitaret, tamẽ vna conscientia cõtenta, nec sua benefacta in luce collocari, nec sibi quidquam propterea laudis, aut gloriæ deberi arbitraretur. Quæ ergo ita animata fuerit, vt de se quidem minimùm, de recta mente, ac de æquitate plurimùm laboraret, an non Diis ipsis censemus maximè gratam & probatam fuisse? in qua non ficta, & adumbrata, vt in multis, sed maximè solida, & expressa virtutis elucebat

effigies. nam, cùm eam talem natura genuisset, vt quod pulchrum, rectumq; agnoscebat, sua spõte sequeretur, tamẽ eo non contenta, summa vi rationis, prudentiæq. perfecerat, vt nulla re minùs quàm natura duce, egere videretur. itaq; qui eius instituta, & mores paullò diligentiùs inspexisset, qui regundæ familiæ sollertiam, qui summum in cunctis rebus ingenium singularemq. doctrinam aduertisset, haud fuisset sanè, quod aut virilem in intelligendis, iudicandisq. rebus prudentiam, aut exquisitam patrisfamilias sollertiam requireret. itaque quibus maxime rebus egere sæpe homines solemus, fortitudo & prudentia, hæ ita in muliere abundabant, vt sui mæroris medicinam non peteret foris, sed in seipsam spectans, ex sua semper virtute penderet. Quanto autem grauiores, ac difficiliores animi morbi sunt, quàm corporis, eo magis mirandum est, talem extitisse illam, cuius fortitudini corporis mala parerent, prudentiæ verò omnes animi morbi facilè cederent. itaque quamquam ex calamitate temporibusq; nostris molestiæ plurimum traxerit, numquam tamen animo perculsam, aut deiectam sensimus. angebatur patris exsilio, totiusq; familiæ luctum, bonorumq; direptionem inuita videbat: sed matri tamen consilio, prudentiaque aderat; & rebus in magnum sæpè discrimen adductis, reditus spem nobis afferre numquam dubitauit. ita, quantum ex calamitate doloris, tantundem ex filiæ suauitate, ac pietate solatij capiebamus. quod vt esset diuturnius, si commodum nostrum, aut eam, quæ omnibus antiquissima est, liberorum charitatem cogitaremus, magnopere optare debuimus. at, cùm illam corporis vinclis solutam, omnibus exutam miseriis, & immortalitatis compotem factam, animo reputamus, nõ modò in dolore conquiescimus, sed etiam præcipuè lætamur. quid enim mihi accidere lætius potest quàm de immortalitate animorũ cogitanti, de filiæ simul æterna beataq. vita cõfidere? animos enim esse immortales, ne dubitandum mihi quidem videtur. faciam autẽ non inuitus, vt sapientissimorum hominum percurram hac de re sentẽtiam, quando me in hunc locum deduxit oratio. Neque verò hæc ita disputanda censeo, vt animos iccircò non interire probari possit, quòd mortuorum corporibus vis quædam inesse veneratione digna putetur, quæ significare debeat, nõ deleri morte animos, sed immortalium animorum veluti sepulchra quædam, mortalia corpora fuisse. quasi non & maiora, & firmiora multa suppetant, quibus planum fieri possit, qui animos simul cum corporibus interire contendat, eum contra rationem nulla nixum ratione, pugnare. quòd si auctoritas quærenda sit, quem grauiorem nominare auctorem possum, quàm eum, quem Apollo ipse sapientissimum omnium pronuntiauit? cuius testimonium tale fuit, vt diuinos esse hominum animos, & eos, corpore solutos, in cælum remigrare, vnde priùs venissent, in omni sermone asseueraret. in quo cum Philosophis illis consensit, quos quondam Italicos nominauit antiquitas, maximeque nobiles iudicauit. quorum semper constans fuit opinio, demitti animos è cælo, diuinæque mentis eos esse non solùm munus, sed etiam partem præcipuam, ac propriam. quòd si secùs esse quisquam putet: haud sanè facilè, quid multis, & firmissimis in hanc sententiam

argu-

argumentis respondere possit, inueniet. Sic enim planè cognosci ac sensu ipso diiudicari potest: summam esse pæneque incredibilem in animis celeritatem, ac festinationem, cuius ope, quæ corpus non modò certo mensium, sed vix etiam annorum spatio perficere, atque exsequi posset, ea ipsi non modò semel puncto temporis percurrere, sed etiam sæpiùs excogitare, & repetere facillimè queant. quod si mirum videtur, cur non admirabilius censeatur, meminisse animum tam multa, innumerabilibus antè sæculis gesta: quæ futura sunt, cogitando prospicere, ac non modò præsentia, sed etiam præterita, & futura, veluti Deum, omnia complecti, ac sub oculos subiicere conari? quis dubitet, cùm hæc intelligat, eademque in seipso agnoscat, diuinum esse animum, nec, si diuina æterna sunt, ipsum esse mortalem? cùm præsertim duabus ex rebus, quæ præcipuè in animo sunt, illius æterna natura facilè intelligi ac deprehendi possit. hæc autem sunt motus, qui in eo præcipuus est, principium, ac perpetuitas. cùm enim ex seipso moueatur, nec aliunde, vt cetera, principium motus mutuetur, summa autem in eo, quamdiu in corpore est, perpetuitas motus appareat: quippe quæ etiam in dormientibus agnoscatur, & vigeat: iccircò dubitari nullo modo potest, quin diuinus sit, & sempiternus futurus, & sanè ita esse ratio vincit, & rerum probat exitus. Dei enim imago quædam animus est ex ipso Deo delibata, ac profecta. quòd si Deus immortalitate fruitur, cur eam partem, quam ex seipso sumpsit, mortalem esse velit? quin hoc ipso singularem, & eximiam diuinam esse vim indicandum putauit, quòd non solùm ipse immortalis sit, sed etiam, quos velit, suæ naturæ compotes, & planè immortales efficiat. Corpus autem voluit esse mortale. nec immeritò cùm è terra, cuius mutationi subiecta natura est, initium duxerit, & in eam ipsam, vitæ cursu confecto, abire debeat. Sed animus profectus à Deo, cælum ipsum appetit: iam in eum locum, vnde discessit, semper optat redire. terra autem si sui appetenda, corpori soli est. at verò animis æterna cæli sedes quærenda, eaque propria illorum patria: siquidem animorum nulla in terris origo inueniri potest. nihil enim est in animis mixtum atque concretum, aut quod ex terra natum, atque fictum esse videatur. nihil ne aut humidum quidem, aut flabile, aut igneum. his enim naturis nihil inest, quod vim memoriæ, mentis, cogitationis habeat: quod & præterita teneat, & futura præuideat, & complecti possit præsentia. quæ sola diuina sunt, nec inuenietur vnquam, vnde ad hominem venire possint, nisi à Deo. singularis est igitur quædam natura, atque vis animi seiuncta ab his vsitatis notisque naturis. Ita quidquid est illud, quod sapit, quod vult, quod viget, cæleste & diuinum est, ob eamque rem æternum sit, necesse est. nec verò Deus ipse qui intelligitur à nobis, alio modo intelligi potest, nisi mens soluta quædam & libera, segregata ab omni concretione mortali, omnia sentiens, & mouens, ipsaque prædita motu sempiterno. itaque eandem æternitatem animis quoque nostris, ex se ipsa exortis, impartiuit. quorum ex cogitationibus atque operibus nihil aliud, nisi diuinos esse illos, & sempiternos, colligere possumus. nam si ædificiorum magnitudinem atque ornatum, si monumenta litterarum, si pecuniæ vim infinitam in

res maximè ſtabiles, & admirandas effuſam, ſi plurimarum maximarumque rerum adeptionem cogitare voluerimus, profectò intelligemus, hæc numquam facturum fuiſſe hominem, niſi diuturnitatem temporis, ipſamque æternitatem plurimùm ad ſe pertinere exiſtimaret. Iam, ipſa gloriæ cupiditas, honorum ſitis, operum ac diuitiarum aſſidua procuratio, quid aliud indicat, niſi cogitare hominem in poſterum, nec eodem veſcendi viuendiq; ſtudio, quo ceteras animantes duci videmus, humanum animum detineri. Sed hæc abiectiora, atque humiliora, nec vllis, niſi ſanè anguſtis naturæ terminis, circumſcripta. Quid illa imprimis grauia, atque præſtantia, nec vlli plane in terris degenti, niſi ſoli homini, tributa? contemplatorem eſſe ipſum cæli, rerumque cæleſtium: frui magnarum obſcuriſſimarumque rerum ſcientia, quæ vel ad excolendos ad integritatem, atque innocentiam mores, vel ad comparandam Solis aſtrorumque cognitionem, vel ad exercendam in abditis, obſcuriſque rebus memoriam mentemque pertineant. nónne hæc ipſa tanta, ac talia, diuinum eſſe animum oſtendunt, nec illius naturam aliunde quàm è cælo, delibatam ac deductam? An cenſemus, ſi vnà cum corporibus animi interirent, aut ſapientiſſimos homines tam æquo animo mori poſſe, aut tam iniquo planeque inuito ſtultos & fatuos? Socratem ferunt, morti proximum, de piorum immortalitate, beataque vita, quæ mortem conſequitur, diſputauiſſe, itaque læto, ac libenti animo letale illud poculum hauſiſſe, quaſi non ad mortem, ſed ad regnum atque imperium vocaretur. At verò, quorum animus in terra defixus hæret: qui nihil, niſi mortale, terrenumque cogitant, eos planè repugnantes atque inuitos è vita diſcedere videmus. nec immeritò. cùm animorum æternitatem propiùs iam intuentes, crucientur mirum in modum, quaſi flagitios è actam vitam pœna etiam ſit immortalis conſecutura. Atque illud etiam (ô ſtultum hominem dixerit aliquis & naturæ ſuæ penitus ignarum) nemini obſcurum eſſe poteſt, ex ipſis etiam ſacris cærimoniiſque maiorum æternam hominis vitam facilè cognoſci, atque intelligi poſſe. neque enim illi aut mortuos tanto honore coluiſſent, aut tam multas tamque varias ſepulchrorum cærimonias poſteris tradidiſſent, niſi cognitum perſpectumque habuiſſent, vigere animum in morte, nec, quamquam corpus occidat, hominem ipſum penitus euaneſcere. itaque ſtatuiſſe videntur, mortem ipſam non eſſe humanæ vitæ confectricem, nec ex ea ſequi interitum: ſed potiùs ad aliam multò feliciorem vitam iis, qui rectè vixiſſent, ducem optimam ſolere exiſtere. quicumque enim conuenienter naturæ vixerint, nec illam ſecuti ſint malæ conſuetudinis corruptelam, quæ diuinitus datos igniculos extinguit, vitiaque gignit & confirmat omnia, eos & viuentes gloria, & è vita excedentes præmiis proſequi oportet. id enim non ſolùm rationi conſentaneum, ſed etiam veriſſimum atque æquiſſimum eſt. cui autem æquitatis antiquior cura, quàm Deo? itaque, cùm homo ſolùs ex omni propemodum genere natus ſit aliquam notitiam Dei, niſi vitæ iniquitate Deo iniquus atque inuiſus euaſerit, ad Deum certè euolabit. idque æternitatis humanæ vel maximum, ac firmiſſimum argumentum eſt, ſolum hominem diuina

uinæ voluntatis participem, conſciumque exiſtere: vt quamquam agre-ſtibus ſilueſtribuſque in locis natus ſit, tamen, ipſa docente natura, & eſſe Deum, & colendum ac verendum eſſe, dubitare non poſſit. O rem dignam, in qua non modò homines, ſed ipſas etiam pecudes obſtupeſcere, ac, ſi fieri poſſit, etiam erubeſcere oporteat: cognatum eſſe hominem Deo: nullum aliud in terris animal, niſi hominem ſolum, Dei cognitione imbutum eſſe: nec quidquam eſſe aliud, quod animo, è diuina mente hauſto, præditum ſit: tantamq; ineſſe homini cæcitatem, atque ſocordiam, vt diuinæ cognationis immemor, auerſetur migrationē ad Deum? nec enim aliud eſſe mors, quàm migratio ad cæleſtes ſuperaſq; ſedes, exiſtimanda eſt. nec id ſolùm ratione quadam æquitati, veritatique conſentanea, ſed etiam ſapientiſſimorū hominum maximè firmo, ſtabiliq; conſenſu. Atqui eum, qui hoc pacto viuere, ac pænè à ſeipſo diſſentire velit, meminiſſe certè oportuit, terram ipſam, omniaq;, quæ ſub cælo ſunt, diuina voluntate regi, propterea q; quiddam nobis, quod obſeruandum & addiſcendum videatur, præſcribere. quis ergo terram ipſam, aut quotannis feracem, aut ſemper optimas fruges, & numquam malas inutileſque herbas edentem efferentemque vidit? quis animalia ſemper vberes fœtus ediddiſſe, numquam ſterilitatem paſſa eſſe, recordabitur? quòd ſi hæc ipſa ſecùs ſe habent, nihilque in rebus humanis perpetuò firmum, eiuſdemque naturæ optare licet: cur quam in omnibus & rebus, & animantibus viciſſitudinem cernimus, eam ab homine ſeiungamus? qui ſi multos annos feliciter vixerit, ſi ſobolem, honores, opes aſſecutus, diu tantis bonis frui potuerit, præclarè ſecum eſſe actum verè dixerit. Sed aduerſi tamen aliquid ſubeundum perferendumque relinquetur: demum oppetenda mors erit, quæ eò leuior eſſe debet, quòd omnibus communis eſt, nec cuiquam ſingularis, aut præcipua. Sed hoc quoque gratior, quòd nos à multis erroribus abſtrahit, quibus, quoad viuimus, in tanta opinionum varietate aſſiduaque veri inquiſitione perturbari ſæpè ſolemus, & ad ipſam cernendam fruendamque veritatem iucundè traducit. quo nihil beatius homini poſſe contingere, ſatis, vt arbitror, ex eo ſuſpicari poſſumus, quòd innata eſt homini cupiditas ſcientiæ: eius autem præſtantia non ſanè video, qua alia in re, niſi in perfecta veritatis cognitione poſita ſit. ex quo fit, vt veritatis cognitionem aſſecuti, perfecta, abſolutáque ſcientia potiamur. vereque dici poteſt, qui veritatem intueatur, ſenſique percipiat, eum voti ſui compotem, vereque beatum eſſe, quòd ſi beata vita quærenda nobis eſt, nec quidquam fugiendum magis, quàm ne miſeriarum grauitate premamur: quid illo homine ſtultius, aut ſtolidius reperiri poteſt; qui ceterorū morte ita angitur, vt beatæ vitæ oblitus, miſeram atque infelicem conſectetur? profectò enim ita ſe res habet, vt niſi mortis, dolorisq; timore liberatus ſit, etiam ſi multas cognitas perceptaſq; virtutes habeat, rectumq;, & æquum omni planè vtilitati anteponat, beatus tamen eſſe nemo poſſit. quid enim aliud dolor eſt, niſi cruciatus animi, isq; perpetuus? quid aliud timor, niſi aſſiduus inuiſarum, ac moleſtarum rerum metus? at quo modo felix, aut beatus eſſe poterit, qui

aſſiduo

assiduo cruciatu, metuque vrgebitur? Quin eò miserior, atque infelicior existimari debet, quòd nō solùm sibi ipsi molestiam miseriamque comparabit, sed in ceterorum etiam sermonem, ac vituperationem incurret. nihil enim nimio dolore deformius, nihil à viro alienius. & si corporis prauitatibus vituperatio proposita est, vitiis ipsis, quibus laborat animus, nihil turpitudinis, nihil inuretur infamiæ? Illa verò & grauiora sunt, & maiori animaduersione vindicanda, quò nobiliorem, quàm corpus est, sedem, nempe animum ipsum, occupauerunt. quòd si turpis dolor nimius, & vituperatione dignus, certè illud consequetur, vt, qui nimio dolori seipsum tradat, ne laude quidem vlla dignus censeatur. est enim series quędam maximè veritati consentanea, vt sententiarum, sic rerum; & quemadmodum in sermone disputationeque nostra nectitur aliud ex alio, ita qui se vna aliqua vel deformitate, vel turpitudine implicari patitur, multis statim miseriis ac deformitatibus opprimetur. Nec verò credi velim; me, quia dolori nimio repugnem, iccircò dolorem omni ex parte improbare, omnesque illius ex animo fibras euellendas existimare. est enim, quatenus homo doleat, &, (quod prudenter à Crantore dictum est,) siue secetur pars aliqua corporis, siue auellatur, sensus tamen adesse debet. istuc enim, nihil dolere, fieri non potest, quin quemadmodum feritatem corporis quandam, sic animi stuporē maximum indicet.

Sed nimirum illud est, quod improbamus, dolori nosipsos ita tradere, vt in aliam fortasse grauiorem ex alia parte vituperationem incidamus. nam quemadmodū qui nihil prorsus doleat, desciscere videatur ab hominis natura, quæ morte perculsa dolorem ac luctum aliquo modo indicare cogitur; ita, qui dolori nimis indulgeat, humanæ naturæ penitus obliuisci, communemque omnium conditionem recusare iudicabitur. quibus rebus intelligitur, grauiter peccare homines, cùm vel ea, quæ omnibus perferenda subeundaque sunt, detrectare audent, vel, quid ipsos in vita deceat, quæque sequi, aut refugere debeant, non cernunt satis. quod proprium prudentiæ munus est; quàm humanarum actionum moderatricem à Diis immortalibus esse constitutam, inficiari nemo potest. atqui huic tam præclaro, diuinoq; muneri planè obsistit qui nimio dolore ducitur. non modò enim se ipsum sine vllo fructu lacrymis, ac tristitiæ tradit, sed etiam omni planè consilio, ac iudicio vacat. vbi enim ratio, si se dolore auferri sinat? vbi constantia, si sibi ipse repugnet, & in mœrore iaceat? vbi denique humanitas, si se hominem esse oblitus, nihil sibi cum morte commune esse contendat? Iam verò illud stultissimum, existimare, quę ceteri homines libenti animo subeant, iis se non esse obstrictum. quid enim? an ignorare quisquam potest quanta inter homines cognatio sit, quantaque similitudo? etenim, nisi hoc verum fateremur caussæ nihil esset, cur homo hominem consilio, re, gratia iuuaret, ab hostium impetu, ac læsione defenderet. quod contra videmus accidere, vt qui ab his actionibus auertat animum, non modò in vulgus improbetur sed etiam inhumanitatis, ac feritatis accusetur. certè enim non è marmore sculpti, aut è robore dolati sumus: est in nobis quiddam, quod pietate misericordiaq; moueatur, nec extingui sinat illam, qua Diis proximi su

mi sumus, iuuandi, ac benefaciendi voluntatem. itaque insitum homini, atque innatum videtur, vt quoties alium hominem quamuis alienum, premi calamitate atque ærumna videat, crucietur animo, nec, si facultas suppetat, dimittendam putat illius subleuandi occasionem. quam enim ipse, si eo loco esset, benignitatem sibi impartiri optaret, ea vt in alium vtatur, natura tacita quadam voce monere, ac præcipere videtur. quæ igitur sibi euenire posse dubitet, ea si contingant, cur angi ac perturbari velit? aut cur non potiùs humana illa esse, & omnibus hominibus procliuia, fateatur? quantò rectius ille, qui hominem se agnoscit, nihilque humani à se alienum putat? itaque cùm hanc ex animis nostris opinionē, mala omnia non esse humana, veluti immitem quandam, & immanem belluam, extraxerimus, profectò minùs miserè, minusq; sollicitè viuemus. relinquetur enim illa cogitatio, quæcumq. accidant, fortiter ferenda esse, nihilq; posse homini euenire, quo funditus prosternatur. idq; ita erit, si nobismetipsis non assentabimur, sed veritatē, qua nihil præclarius, præstabilius, vberius esse potest, toto pectore amplectemur. hæc enim illa est, quam assecuti, meliores multò efficimur, & ad perferenda incommoda, præclaraque peragenda alacriores, cùm nihil, nisi quod rectum & æquum est, laudabile arbitramur, nihilque aliud, nisi egregia illa, ex quibus vera gloria nascitur, expetimus. Ac mihi videor nimis etiam nunc angustè atque exiliter agere. qui enim latior obiici campus queat, in quo fidentiùs atque alacriùs exultare possit oratio? sed faciam impudenter, si medicinam deferens animorum, quam ex omnibus maximè vtilem esse intelligo, ad meam vnius delectationem sermonem omnem, mentemque conuertam. Dolorem igitur nimis acrem ac diuturnum fugiendum diximus. & quidem probabiliter; cùm ex eo mala multa, maximeque grauia soleant exoriri. contrà verò nihil boni. neque enim dolor ex illis rebus est, in quibus vel ad probandum, vel ad vituperandum, multa & magna contrariarum rationum paria momenta agnoscantur. hoc enim si accideret, agerem verecundiùs, neque me in eum locum demitterem, vnde nullum planè exitum viderem. Sed, quoniam hæc ita se habent, contendo, vincendum esse animum, dolorique acriter obsistendum. siue enim nosmetipsos, siue amicos, siue vulgi opinionem cogitemus, id nobis sine vlla dubitatione faciendum est. at, si ad mortuos ipsos animum traducamus, quî possumus existimare, gratum illis fore, quòd nimio dolore cruciemur? præsertim cùm ex eo nihil ad illos vtilitatis, sed permultum ad nos dedecoris, atque incommodi permanet. Quid igitur eos ipsos à nobis optare, atque expetere arbitremur? nihil sanè, nisi vt eos illustri memoria, ac recordatione decoremus. Nemo me lacrymis decoret, ait Ennius; cur? quia volito viuus per ora virûm. quid igitur est caussæ, cur fletum lacrymasque recuset? nimirum ea gloria, quam se adhuc viuentem assecutum esse confidebat. eamdem igitur ob caussam nostrū quoq; luctum mortuis ingratum molestumque fore suspicemur, nec aliud eos à nobis quidquam flagitare credamus, quàm, vt id ipsum illis, quo maximè delectamur, tribuamus. hæc autem gloria est, & assidua illorum virtutis recordatio. quam si sermone, lau-

dationeque nostra immortalem efficere liceat, hoc vno de mortuis nos vel optimè meritos existimare possemus. quid quòd eum, qui sic doleat, vt recreari confirmarique non possit; ne diuinum quidem numen horrere, sapientissimi homines prodiderunt? impium autem est, quibus debemus omnia, iis pessimam referre gratiam. contrà verò, qui Deorum voluntati paruerunt, nihilque se, quod ab illis vltrò daretur, molestè ferre declarauerunt, eos non solùm viuentes præcipua laude ornauit antiquitas, sed etiam è vita egressos perpetuo coluit honore. idque eò studiosiùs ac libentiùs, si quos intellexit cum Deorum cultu exercitationem virtutis, & præcipuam in mortales beneficentiam, coniunxisse. scitè profectò, vt cetera fermè omnia. quid enim maiori laude dignum ex omnibus rebus humanis commemorare possimus, quàm eum, qui vitam ducat cum virtute coniunctam, ad Deorum cultum atque honorem perpetuum in homines studium, ac pietatem aggregare? nec quidpiam tantulum modò in eius animo existere, quod non vel pietati, vel humanitati, vel denique virtuti sit consentaneum? Nec aliam sanè ob caussam perturbari omnem vitam errore, inscitiaque videmus, nisi quòd, quæ in hominis vita præcipua esse deberent, pietas erga Deos, in homines beneficentia, virtus in ingeniis ac moribus, ea ferè omnia negliguntur. eademque ratione quæ maximè vitare deberemus, ea studiosè expetimus, cæcoque impetu ferimur ad illa, quibus vita nostra plane fera, atq; immanis efficitur. ex hoc fonte cupiditates insatiabiles exoriuntur, quibus nõ modò singulos homines, sed totas familias, & vniuersas funditus euersas ciuitates videmus; præterea seditiones, insidiæ, discordiæ, rerumque, & hominum clades, & interitus. ex his etiam incredibiles dolores emanant, quibus perturbari vitam, neque solùm insuauem, sed acerbissimam effici necesse est. sed contrà probis virtutemque amantibus accidit. nam diuinæ voluntati obtemperantes, nihil in se ipsis, sed in ea se ipsos, ac sua ponunt, & locant omnia: neminem lædunt: omnes liberalitate, benignitate, caritate amplectuntur: nulla re cruciantur: nihil appetunt, omnium vitiorum fracto impetu, cupiditatumque radicibus ex animo penitus euulsis. Num igitur eos, qui ita vixerunt, vt sibi iucundi, Diis grati, hominibus fructuosissimi extiterint, diuinis honoribus iure dignos maiores nostri censuerunt? eosque cum Diis immortalibus æuum agere sapientissimus poëta nõ immeritò cecinit. Nec tamen iccircò, quòd eorum corpora in cælum perlata, credere sapienter quisquam possit, quod quia natura non patitur, vt, quod è terra est, alibi, quàm in terra maneat, ne credi quidem debeat, necesse est, sed quòd eorũ animi, tamquam hominum de Diis immortalibus humanoq; genere optimè meritorum, in cælum putentur elati. quod de Romulo, Vrbis nostræ conditore, memoriæ proditum accepimus: quem singulare in genus hominum collatum munus tam præclaræ vrbis condendæ, in Deorũ numero collocauit. idq; eo tempore, quo litteris, & doctrinis homines exculti facilè fictum à germano, verum à falso secernebant: vt credi non possit, quidquam illis persuaderi potuisse, quod vllam ficti, aut falsi imaginem præ se feret. sed, quod ille mortalis, eximia virtutis ac beneficentiæ gloria, consecutus est,

vt non

vt non solùm immortalis, sed Deus iudicaretur: id ipsum aliis etiam tributum esse, vt inter Deos recepti putarentur, cùm excessissent è vita, annales veterum loquuntur. quod & apud Græcos priùs contigit, & inde fortasse ad nostros permanauit. nam & Hercules, & Liber, fratres Tyndaridæ, & fæminæ plurimæ, quibus nunc inter Deos locus esse præcipuus creditur, & hominibus nati, & homines fuerunt. Sed quòd virtute præstiterunt, &, vt ceteris ad rectè viuendum, beneque merendum præluceren, laborauerunt, ideò eos hominum fama, beneficiorum memor, in consessu, concilioque cælestium collocauit. atque ipsos, quos vocamus maiorum gentium Deos, aliosque quamplurimos quos in Deorum numerum retulimus, hinc à nobis egressos, & in cælum profectos, facillimum erit agnoscere. Maximum verò argumentum est, quod de illis credimus, id esse verissimum, quòd & tantus tot sæculorum, doctissimorumque hominum consensus veritatis vox ipsa esse videtur: & quòd tantæ, tamque præclaræ virtuti, quem alium verè congruentem locum tribuere oporteat, non sanè reperies. quis est autem tam demens, vt, quos innocentia, liberalitate, & singulari quadam ac præcipua virtute Diis proximos intelligat, iis seiunctum à Diis tribuendum locum censeat? &, cùm hominis animus terrena respuat, ad supera semper feratur: qui non solùm tacito naturæ impulsu, sed voluntate reque ipsa, vt quàm maximè cælestibus similes essent, præstiterunt, eos licebitne cælo esse priuatos? Mihi verò eo iustiùs in cælo collocari videntur, quo clarior eorum inter homines vel eluxit liberalitas, vel virtus enituit. quis enim Hercule fortior? quis prudentior? quis ab omni cupiditate remotior? quos ille labores, vt fortiter ageret, & hominibus prodesset, suscepit, & pertulit? aut quid non doloris, & calamitatis exhausit? quis ergo hunc cælo excludi patiatur, cùm eius virtuti sempiterna gloria, & laudis patuerit immortalitas? eademque ceterorum conditio est: quorum alius alio genere virtutis, omnes summis & singularibus vel in ipsos Deos, vel in homines meritis præstiterunt. itaque tam egregiis eximiisque factis non infixas plumbo statuas, non arescentes triumphorum coronas satis diuturna persoluere posse præmia iudicatum est, sed florentiora stabilioraque munera quæsita sunt, quibus ornarentur ij, qui virtutem, honestatem, gloriam, otio, libidini, voluptati, vitæ denique prætulissent. tamque id æquum est, quàm illud decorum, maximeq; probandum, non easdem improbis sedes, quas bonis atq. integris, post mortem esse propositas. intellexerunt enim ex maioribus nostris complures, qui sapientia præstiterunt, cùm in Diis æquitas præcipue vigeat, eaq; in eorum gubernatione appareat maximè, fieri non posse, quin nequitiam sceleraque auersentur, quique ea in vita exercuerunt, eos à se ipsis longissimè seiungant. quod in vulgus edi verumque existimari, non modò rationi conueniens, sed vtile quoque imprimis est futurum. nam, siquid in hominum animis pietatis, siquid religionis inerit, certè ob hanc potissimùm caussam se à flagitiis, ac facinoribus abstinebunt, quòd impios, ac nefarios homines à Deorum concilio, ac societate arceri iudicabunt. Nec enim omnibus iidem illi sa-

pientes arbitrati sunt eundem cursum in cælum patere. nam vitiis, & sceleribus contaminatos, deprimi in tenebras, atque in cæno iacere docuerunt. castos autem animos, puros, integros, incorruptos, bonis etiam studiis atq. artibus expolitos, leni quodam, ac facili lapsu ad Deos, id est, ad naturam sui similem, peruolare. quod si ita est, certè nobis quantum conniti animo possumus, quantum diligentia consequi, contendendum atque elaborandum est, vt ne ab iis segregemur, quorum est proprium vita frui sempiterna, ac beata. quod efficere qui voluerit (omnes autem velle debebunt, qui seipsos diligere, conuenienterque naturæ volent viuere) numquam committet, vt, quæ ceteris exitiosa fore crediderit, ea ipse persequatur. neque enim in spem venire poterit, aut ignoraturos esse Deos quæ ipse agat, cùm diuinam naturam nihil præterire credibile sit, aut illa probaturos, à quibus non modò Dij, sed etiam sani homines abhorreant. quid enim turpius libidine? quid tetrius auaritia? quid detestabilius crudelitate? quæ quamuis in hominibus aliquãdo existant, tamen ab hominis natura tam aliena sunt, quàm humanum illud erit, si omnia nobis bona omniaque cõmoda expetamus, atque in hoc comprimendæ sunt cupiditates, quibus trahimur persæpè ad ea, quæ virtuti aduersantur. quod facillimè perficiet, qui tam gloriosi facinoris exitum secum ipse assiduè cogitabit. tantaque est huius cogitationis suauitas, vt, quod libenter, alacriterq; agimus, etiam sine labore peragamus. idque in præstantibus, laudisq; appetentibus hominibus facilè cernitur, quorum tanta esse solet vel in obeundis prœliis, vel in agendis caussis, vel in cõtentionibus pro Republ. suscipiendis alacritas, tantaque virtus, vt quod in iis rebus periculi aut laboris est, aut nõ sentiant, aut pro nihilo ducãt. magnum enim est contendentis, & ad gloriam anhelantis animi fomẽtum, magnum solatium, spes futuræ, ac propinquæ siue vtilitatis, siue gloriæ. neq. id solùm in magnis, sed etiã in leuioribus laboribus, ac studiis. quos enim cursus, quos venatio delectat, eos quamuis de via fessos, ac penè exanimes videas, numquam tamen minùs alacres, minusque concitatos animaduertas. Iam, honorum cupiditas quid non in nostra ciuitate laboris, quid non sollicitudinis, negotiique facessit? quotus tamen quisque est, qui se vel labore defatigatum, vel prensationis molestia, curaque confectum audeat dicere? sic, quorum oculos virtutis splendor occupauit, gloriæque studium animos deleniuit, ij nec laborem sentiunt, & si tantus est, vt aliquando erumpat, eo tamẽ non magnopere mouentur. toti enim in eo sunt, vt prosint patriæ, immortalemque sibi nominis memoriam comparent. quam si quis negligendam ducat, omnemque hominis felicitatem rectè factorum conscientia metiri velit, is certè diuinos honores, qui claris viris tribui consueuerunt, numquam negliget. etenim de Diis ipsis, qui eosdem sibi honores asciuerunt, pessimè iudicasse videretur. tanta autem eorum qui huiusmodi consuetudine delectati sunt, & sapientia, & æquitas agnoscitur, vt dubitari non possit, quin, ipsi quod egerunt, à certa ratione proficiscatur. quales numerare Lacedæmonas possumus, clarissimos, & fortissimos viros, qui ciues suos, mortem pro patria obeuntes, diuinis honoribus afficere solebant. Quid verò

verò illæ, omnis planæ doctrinæ, omnisque ſapientiæ parentes Athenæ? nónne Codrum Regem ſuum, ob pietatem in patriam meritaque illa, quibus excelluit, magno conſenſu in Deos retulerunt? Atque haud ſcio an rectè ſenſerint viri doctiſſimi, quorum ea fuit opinio, viros claros, & fortes iccircò Deorum immortalium honore conſecratos, vt incitaretur virtus acriùs, & acuerentur vehementiùs ad obeunda pericula qui patriæ amore ſtudioque tenebantur. vera enim virtutis merces gloria eſt, nec quidquam eſt aliud, quo magis ad rectè, honeſteque agendum præſtantis animi homines incendantur. quod optimè agnouit, ac diutiſſimè retinuit omnium litterarum præclara cuſtos, & altrix Græcia; quæ multos habet virtutis gratia factos ex hominibus Deos. quorum alios fatentur nouos: alios multis iam ſeculis receptos in cælum, conſecratoſque contendunt. quàm multi autem ſint, qui reconditas eorum ſcrutantur litteras, noſſe fortaſſe poſſunt. Neque verò hæc à me ideò copioſiùs diſputantur, quòd eos temerè, neque ſatis conſideratè tam multos conſecratos eſſe credi velim: cùm eos ipſe quoque venerer, Deorumq; loco habendos putem: ſed potiùs, cùm tot apud omnes pænè gentes immortalitate, diuiniſque honoribus affecti reperiantur, vt exacuam bonorum mentes ad ea promerenda, quæ ſapientium iudicio ducuntur ampliſſima. nihil enim præſtantius aut beatius accidere homini poteſt, quàm eo loco donari, in quem vt aſcenderent Vrbis noſtræ conditores, nullum periculum, nullum laborem, nullum denique certamen prætermiſerunt. ac, ſi priuatæ vtilitatis, & commodi habenda ratio eſt, nullam aliam expetere, aut optare vir ſapiens, & eruditus, præter hanc vnam, debet. Templa verò publicè vota, & dedicata, quantum in vulgus dignitatis, quantũ habent gloriæ? cùm omnes, qui Deos illos, quibus Templa vouentur, publicè colunt, fateri cogantur, & fuiſſe homines, & ad Deos, diuinoſque honores, vna virtute fretos aſcendiſſe. Nec mirandum eſt, Deos illos publicè coli, eorumque delubra, & Templa auguſtè, ſanctèq; exornari, qui vel patribus nati ſunt diis, vel matribus. nam, quemadmodum eorum cultus & ſanctus, & religioſus eſt, maximeque pietati atque æquitati conſentaneus, ſic admirationis, aut dubitationis nihil habet. totus enim ex natura oritur: vt iure ipſo naturæ, qui Deo ſatus, vel Dea editus procreatuſque ſit, Deus eſſe debeat. at verò, qui homine patre, vel mortali matre natus eſt, hunc eſſe Deum, & magnum quiddam videri poteſt, & dubitandi occaſionem, nec fortaſſe ineptam, multis afferre ſolet. non enim, ſi eximius talium virorum virtuti tribuatur honos, quin id iure fiat, aut dubitare, aut negare quiſquam poteſt: ſed quòd tantam virtutis eſſe vim velimus, vt vel natura ipſa eius vnius ope immutetur, hoc illud eſt, de quo quærere doctiores viri non immeritò ſoleant. quibus ita reſponſum eſt, non immutari virtute naturam; nec enim id, ſine prioris naturæ corruptione poſſe euenire: ſed eadem in illis manente natura, euolare animum ad Deos, & in eorum adſcribi concilium, cùm immortalis ſit, & immortalitatis diuinæ particeps: corpus autem ſuapte natura mortale, manere in terra, quodque terrenum eſt, nullo pacto ſuam exuere poſſe naturam, vt alienam induat. quamuis

enim hæc ipsa quæstio perobscura videri soleat, nec omnino procliues, aut faciles habeat explicatus; tamen, nisi auctoritatibus contra rationem pugnetur, non incommodè, opinor, à nobis exposita censeri potest. Et quoniam, quæ in hoc genere præcipua, cognituque digna sunt, persequimur omnia, (volumus quidem certè) prætereundum non est, quales, quamque multæ virtutes, erudiendorum hominum gratia, sint honore Deorum immortalium consecratæ. cuius rei finis est, publica vtilitas; vt, quo honore virtutes ipsas decoratas videant, eundem se consecuturos esse homines sperent, si iisdem virtutibus excellant. quo in genere multum boni est in imitatione. libenter enim ea imitantur, & persequuntur multi, ex quibus alios illa eadem, quæ ipsi appetunt, consecutos vident. atque ex eo plerumque accidit, vt multis in rebus, quas anteà ne cogitauerant quidem, cùm ad clarorum virorum imitationem se contulerint, multorum vigeat industria. quæ cùm paullò manauit latiùs, quantos progressus, quantaque acquirat incrementa, nihil necesse arbitror commemorare. constat enim inter omnes, quæ præclara ducuntur, ea ferè omnia à tenuibus initiis sumpsisse exordium. quod paullatim, imitatione progrediente confirmatum, ita increbuit, vt ne augeri quidem, aut exaggerari magis posset. quod si vlla in re gratum nobis atque optatum esse debet, certè in complectendis prouehendísque virtutibus non video, quid esse possit optatius. siquidem ex his informatio pendet, educatioque vitæ; quæ cùm rectè instituitur, atque excolitur, incredibile dictu est, quantos, quamque vberes iustitiæ, integritatis, omnísque amplissimæ laudis fructus afferat. Sed, cùm virtutes multæ meritò colantur, quòd & ipsæ cultu dignæ sint, & multæ ab iis ad vniuersum genus hominum vtilitates proueniant: quid sit, cur bestiæ quoque ipsæ ab Ægyptiis fermè omnes consecratæ sint, scire sanè velim. sit Piscis in cultu, ac Deorum opinione apud Syros, homines nec tanta ingenij acie præditos, nec tantis doctrinarum præsidiis instructos, vt hæc inepta, ridiculaque esse, possint agnoscere. Ægyptij verò, omnibus affluentes eruditionis, & scientiæ laudibus, quo modo in tam inanem, tamque absurdam delabi opinionem potuerint, equidem intelligere vix possum. quid enim? an boues, canes, lupos, feles, pisces in Deorum numero habebimus? & quos nobis natura præsidij, auxiliique caussa animantes genuit, eos per inscitiam Deos iudicabimus? quibus nihil fœdius, obscenius, lutulentius ne natura quidem ipsa viderit. Etiámne animalium monstra illa, à quibus hominum generi præcipua incommoda inferuntur, crocodilos, aspidas, serpentes, ceteras feras, & immanes belluas, in Deorum numerum referemus? quid erit aliud, naturam inuertere, & ima summis, summa infimis commutare? & cùm tantam in his imperitiam, barbariamque agnoscamus, taménne ista penitus inania pertinaciter defendemus? Eademq; inscitia cæpas, allia, fructus ceteros, qui oriuntur è terra, in Deorum numero reposuit Ægyptus. quæ haud scio, cur longiori oratione refellere sit necesse. incredibilis est enim eorum absurditas, vt nulla esse possit aut pertinacia, aut imperitia tanta, quæ non ista aspernetur atque refugiat.
Imbres

Imbres autem, nimbi, procellæ, si à nostris consecratæ sunt, id antiquissimis populi Rom. ritibus, ac cæremoniis receptum, & confirmatum est. quæ tolli, aut perturbari, cùm & satis firma ratione nitantur, & vsu iam ipso confirmata, & approbata sint, sine nefario scelere non possunt. Græciam verò, quã paullò ante laudibus ornauimus, hoc loco non sanè laudare possumus, quæ Cupidines, & Amores satis audacter, & temerè in Gymnasiis ædibusque publicis consecrarit. quid enim Cupidini, aut Amoribus cum Gymnasiis? aut, quid ea consecratio vel ad considerandum, vel ad imitandum afferre potuit honestatis, aut boni? nihil enim temerarium, nihil insipiens in Deorum consecratione esse debet, nec, quod vllam vel leuissimam aut turpitudinis, aut vllius omnino imprudentiæ suspicionem afferat. quales videri possunt eorum consecrationes, quorum in rebus probitati, pudorique contrariis numen esse, potentiaque creditur. Qui ergo ad hominum vitam vel adiuuandam vel excolendam, atque exornandam aliquid attulerunt, quique virtubus, rerumque gestarum gloria præstiterunt, eos nemo dubitet, iure eos habitos, diuinoque cultu affectos esse. Neque ego vllo pacto auderem hoc primus prodere. non enim tam studiosè quæ laudari possunt, appeto, quàm reformidare ea soleo, ex quibus possit aliquid vel leuioris culpæ redundare. Cùm verò & mares, & fæminas complures in Deorum numero esse videamus, & eorum in vrbibus atque agris augustissima templa veneremur: assentiamur eorum sapientiæ, quorum ingeniis, & inuentis omnem vitam legibus, & institutis excultam, constitutámque habemus. tantis enim ducibus aberrare non possumus, nec à nobis, sed ab illis ipsis, quos sequimur, rei tam iustæ ac debitæ ratio reposcetur. Iure enim fecisse putandi sunt, qui ne quem virum, aut fæminam præclarè meritam debito honore spoliarent, eorum memoriam sanctam venerandamque esse voluerunt. nos autem iniustè ageremus, si, quos pari cultu venerationeque dignos cognouimus, eos pateremur silentio præteriri. Neque hoc de te vna, mea Tullia, dictum volumus, cuius exstabunt virtutis, prudentiæ, doctrinæ, continentiæ, ad omnem æternitatem impressa vestigia, sed de iis omnibus, quos tali honore dignos aut nisi vidimus, aut futuro tempore posteritas intuebitur. Nunc autem de te loquar, quam non ego amissam, aut mihi penitus ademptam, velim dicere: cùm illucescat menti meæ quotidie magis præclarissima nominis tui, tuarumque virtutum gloria. vigebis autem memoria, quamdiu monumenta exstabunt illa, quibus eximia consignata sunt tam excelsæ laudis testimonia: quæ sempiterna fore, cùm præstantissima sint, planè confidere debemus. Tibi igitur numquam me debitum persoluisse officium putabo, nisi de me optimè meritam, quem eximiè coluisti, ac te patria, quam semper ornasti, supremo honore decorauero. Id autem facilè consequar, cùm is locus, quem tibi delegi, sempiternam habiturus sit religionem. nostra verò si qua erit ex ea re consolatio, quæ magna certè erit: aut, si qua laus ex paterna pietate, mihi certè iucundissima acciderit. nihil enim aliud vel audire, vel memoria recolere libentiùs possum, quàm me in eam, quam summè dilexerim,

sum-

ſummeque diligendam merito ſuo cenſuerim, quàm maximè pium, gratumque eſſe. cùm præſertim in alienos, quia de ſe optimè erãt meriti, tam prolixos liberaleſque ſeſe, & maiores noſtri, & exteri præbuerint. Quòd ſi vllum vnquam animal conſecrandum fuit, qualia multa conſecrauerunt Ægyptij, quod nullum profectò fuit: ſi Cadmi, aut Amphitryonis progenies, aut Tyndari in cælum tollenda fama fuit: huic idem honos certè dicandus eſt. quod quidem faciam, teque omnium optimam doctiſſimamque, approbantibus Diis immortalibus ipſis, in eorum cœtu locatam, ad opinionem omnium mortalium conſecrabo. Tu ergo in eo ipſo fano, quod ad nominis tui memoriam ac cultum, votum dedicatumque eſt, & laudari te, & coli ſenties. maximè autem lætaberis in eo, quòd & eum tibi, quem maximè debui, honorem perſoluerim, & me ſimul iniquiſſimo fortunæ imperio penitus exſoluerim. noſti enim, quàm ſemper alacri fortique animo cunctis caſibus reſtiterim: vt ne me quidem, pulſum patria, omniq; planè dignitate ſpoliatum, tam acri impetu frangere, ac deiicere fortuna potuerit. Cum inimicis autem quanta contentione decertauerim, quæque mea fuerit in iis refutandis, frangendiſque virtus, & conſtantia, norunt omnes, qui varios ciuitatis noſtræ caſus curioſè notauerunt. Cùm verò, Tullia, te mihi extremo loco fortuna ademiſſet, tum equidem intellexi, quantum illa in rebus poſſet humanis, quantaque aduerſus me ipſum vi, ac poteſtate niteretur. itaque nihil habui, quod dicerem, niſi, Cedo, & manum tollo, cùm tam graui accepto vulnere, planè dolore perculſus, atque afflictus eſſem. Nunc autem & præceptis ſapientiæ aduerſus omnem fortunæ vim confirmatus, &, te conſecrata, in cælumque recepta, tanta affectus voluptate, ac lætitia, quantam animo capere maximam poſſum; exſultare planè videor, victorque de fortuna, ac de omni prorſus dolore triumpho. Tu ergo, quando me inſigni, & excellenti tuarum laude, memoriaque virtutum, tam præclarè iuuiſti, nunc ab hominibus ſeiuncta, non me deſerens, ſed aliquando reſpectans, perduc eò, vbi tua tandem collocutione conſpectuque fruar: vt & parenti tui amantiſſimo, quam potiſſimùm optare debes, gratiam referas, & ego multò mihi gratiorem, multoque iucundiorem congreſſum noſtrum futurum intelligam, quàm inſuauis, & acerbus digreſſus fuit.

FINIS.

I. LIPSIVS

CHRISTOPHORO PLANTINO

S. D.

LIBELLVM *nouitium, quem Italia nunc submisit, mi Plantine, vidi. quæris quid sentiā? Nihil in eo quod trahere lectorem poßit, præter nomen. Cicero enim præscribitur. quo ipso inductus auidè sanè legi. Sed primò displicuit; & cùm iterùm legi, euiluit. Quis autem ille suauiludius, qui latere se posse censuit sub hac personâ? Malè mehercules de sæculo nostro iudicauit. Quid enim tam dißimile ab illo auro, quàm hoc plumbum? ne simia quidem Ciceronis esse potest, nedum vt ille. In re & inuentione, pleraque protrita & obuia: in phrasi, pueriliter aut ineptè imitata. Nihil vsquam neruorum aut sanguinis: ac ne color quidem, nisi cum apertâ cerußâ & fuco. Et vísne examinemus paullùm causſâ nostræ iuuentutis? sed breuiter. nam relegere omnia, nedum vt sublegere, tædeat pigeatq́. Exordium ipsum incohærens, inconsequens: & in contextu periodorum, non causſæ pro caußis. quod vitium ei proprium, & diffusum toto libello.*

PAGINA 585. LINEA 46. Qui enim hominem se esse agnoscit, cur ea quæ hominis maximè propria sunt recusare ac reiicere audeat? quod simul vt fecisset, & imprudens & iniustus meritò haberetur.] *Satin' hæc Latina? Hoc volebas & debebas scribere*, quod qui faciat, & imprudens & iniustus meritò habeatur.

PAG. 586. LIN. 22. In pares ferocia, in superiores superbia, in infimos arrogantia.] *Vide quàm rectè gradiatur. at verum erat*, in superiores adulatio, demissio. *aut quid tale.*

PAG. 587. LIN. 17. Quam etiam vita ipsa profundenda, si opus fuisset, libentissimè redemissemus.] *Nihil opus erat te profundere illud* Profundenda.

KK PAG.

PAGINA 588. LIN. 13. De auaritiâ verò maximâ animorum peste, nolim hoc loco disputare. quæ in deside atque otiosâ mente quàm maximè exoritur, eaque erectiores animos & altiores dignitatis gradus maximè solicitat] *Satin' hîc sanus es? In desidem mentem cadere auaritiam vis, statim in erectam. & quid hoc est*, solicitare gradus altiores dignitatis? *nisi sermonis sordes.*

PAGINA 589. LIN. 1. Quantum Tullia mea ex maritorum ærumnis & difficultatibus luctus percepit?] *Cur non* maritorum mortibus, *nisi quia id nescisti?*

PAGINA EADEM LIN. 18. Mirum ni sese abiiciat, &c.] *Mirum si tu te aut verba tua capis. & hoc magis mirum, quòd te non abiicio.*

PAGINA EAD. LIN. 26. Herodoto auctore Argia sacerdos.] *Egregium & aptum sanè exemplum. sicut & reliqua hoc libello, quæ ferè ex eodem Herodoto sumit. prorsus ad morem Ciceronis.*

PAGINA 590. LIN. 33. Ad alendum dolorem angulus.] *Dixisset saltem*, ad tegendum. *Iam illud quid est, quod addis*, non obiiciendum eum insipientibus? *Angulûsne solet obiici?*

PAGINA 592. LIN. 29. Statim eorum consuetudinem regustabimus, & ad suauissimam, vel consuetudinem vel conuictum redibimus] *Hæc quidem vnius vocis iteratio ex ipso mirothecio Ciceronis.*

PAGINA 594. LIN. 29. Artabani viri sapientissimi.] *Sapientissimè. & vide lector totum exemplum, si libido tibi ridendi.*

PAGINA EAD. LIN. 45. Nam quem tuetur atque diligit Deus, Iuuenis supremum mortis intrat limitem.] *Etiámne facis versus? sanè venustos. Exprimere illud tritum voluit*, ὃν γὰρ θεοὶ φιλοῦσιν, ἀποθνήσκει νέος. *Sed quid est hîc* tuetur? *tibicen ineptus fulciendo versu.*

PAGINA 595. LIN. 33. M. Regulum, C. Marium, L. Brutum ob liberandam patriam interfectum prætereo.] *Quæ exemplorum hæc coniunctio? Regulus sanè ob fidem periit, Brutus ob patriam. sed quomodo medium his C. Marium inseris? dissimillimum illis, & quem morbo functum scire debes in patriâ, quam tunc maximè euertebat.*

PAGINA 598. LIN. 45. Quid enim interest inter eum qui vinctus ab hostibus & carceribus conclusus obsideatur.] *Fatuelle. vincti obsidentúrne in carceribus?*

PAGINA 602. LIN. 12. Desunt nonnulla.] *Iam persuades verum te Ciceronem esse, quia mutilus. vbi ergo repertus? in quo specu, aut sepulcro?* Desunt nonnulla. *sanè. hîc & vbique signa bonæ mentis.*

PAGINA 628. LIN. 29. Quos enim cursus, quos venatio delectat.] *Falsum apertè.*

PAGINA 623. LIN. 20. Cùm verò & mares & fæminas complures.] *Hoc verò germanum Ciceronis est. scimus enim relatum à Lactantio lib. 1. At tu diuidis, & tua ineptè inseris: quæ facilè se produnt. Longè enim aliter, vt ille ait, catuli olent ac sues.*

PAGINA 623. LIN. 40. De me optimè meritam, quem eximiè coluisti, ac de patria, quam semper ornasti.] *In fæminámne hoc conuenit? aut Tullia benè merita de patria? Abi, verè Tulliane puer.*

PAGI-

PAGINA 624. LIN. 4. Quod si vllum vmquam animal consecrandum fuit, qualia multa consecrauerunt Ægyptij, quod nullum profectò fuit.] *Hoc bellum non intellexit fragmentum Ciceronis; itaque vocibus aliquot insitis sententiam totam peruertit. Nam è Lactantio scimus Ciceronem hactenus scripsisse.* Quod si vllum vmquam animal cōsecrandum fuit, si Cadmi aut Amphitryonis,&c. *Homo acutus putauit animal de belluis tantùm dici, & stultissimè ad Ægyptios ritus aptauit.*

PAGINA EAD. LIN. 10. In fano quod ad nominis tui memoriam votum dedicatumque est.] *Falsum. Concepit enim de fano Cicero, &, si vis, vouit: at numquam dedicauit.*

PAGINA EAD. LIN. 21. Itaque nihil habui quod dicerem, nisi Cedo & manum tollo.] *Hoc quoque Ciceronis frustulum (fecit idem in aliis) frigidè nimis hîc inculcat, & vt planissimè appareat intextum.*

PAGINA EAD. LIN. 27. Tu ergo quando me, &c.] *Hic quidem epilogus tam egregius, tam aptus, vt histrionem hunc exsibilatura ipsa plebs sit. Sed desino, & iure lauo manus.*

Habes iudicium meum. in quo si aliqua asperitas, ne mirare. Fatua enim hæc superbia tanto nomini se inserentis, dignissima insectatione fuit.

FRAGMENTA GERMANA,

EX IPSO LIBRO M. TVLLII CICERONIS.

Quæ adiunximus ad discrimen, & ad vsum Lectoris.

Plinius. Crantorem sequor.

Lactant. lib. 3. cap. 18. Luendorum scelerum caussa homines nascuntur.

Lactant. ibidem. Non nasci longè optimum, nec in hos scopulos vitæ incidere. Proximum autem si natus sis, quamprimùm mori, & tamquā ex incendio effugere violentiam fortunæ.

Lactant. lib. 3. cap. 14. Sed nescio, qui nos teneat error, aut miserabilis ignoratio veri.

Cic. Tusc. 1. Lactant. De ira, cap. 10. Instit. lib. 1. cap. 5. Animorum nulla in terris origo inueniri potest. Nihil enim est in animis mixtum atque concretum, aut quod ex terra natum, atque fictum esse videatur, nihil ne aut humidum quidem, aut flabile, aut igneum. his enim in naturis nihil inest, quod vim memoriæ, mentis cogitationis habeat, quod & præterita teneat, & futura præuideat, & complecti possit præsentia,

 quæ

quæ sola diuina sunt, nec inuenientur vnquam, vnde ad hominem venire possint, nisi à Deo. singularis est igitur quædam natura, atque vis animi seiuncta ab his vsitatis notisque naturis. Ita quidquid est illud, quod sapit, quod vult, quod viget, cæleste & diuinum est, ob eamque rem æternum sit necesse est, nec verò Deus ipse, qui intelligitur à nobis, alio modo intelligi potest, nisi mens soluta quædam, & libera, segregata ab omni concretione mortali, omnia sentiens, & mouens, ipsaque prædita motu sempiterno.

Lactant. lib. 1. cap. 15. Cùm verò mares & fæminas complures ex hominibus in deorum numero esse videamus, & in eorum vrbibus, atque agris augustissima templa veneremur, assentiam eorum sapientiæ, quorum ingeniis & inuentis, omnem vitam legibus & institutis excultam constitutamque habemus. Quod si vllum vnquam animal consecrandum fuit, illud profectò fuit, si Cadmi, aut Amphitryonis progenies, aut Tyndari in cælum tollenda fama fuit, huic idem honos certè dicandus est. quod quidem faciam, teque omnium optimam, doctissimamq; approbantibus diis immortalibus ipsis in eorum cœtu locatam ad opinionem omnium mortalium consecrabo.

Lactant. lib. 3. cap. 18. Nec enim omnibus ijdem illi sapientes arbitrati sunt, eundem cursum in cælum patere. nam vitiis & sceleribus contaminatos deprimi in tenebras, atque in cæno iacere docuerunt. Castos autem, puros, integros, incorruptos, bonis etiam studiis, atque artibus expolitos leni quodam ac facili lapsu ad Deos, id est, ad naturam sui similem peruolare.

Lactant. lib. 3. cap. 27. Cedo & manum tollo.

IVSTI

IVSTI LIPSI

SATYRA MENIPPAEA.

SOMNIVM.

Lusus in nostri æui Criticos.

IOSEPHO SCALIGERO IVLI CÆS. F. S. DICO.

VÆ lusi hoc biduo, mi Scaliger, super ambitione & imperitia quorumdam, qui Criticos se dicunt (veros enim germanosque tangere mihi mens non est, non fuit) ea ad te mitto. Et puto fauebis muneri non Editoris solùm caussa, quem scio amas: sed rei ipsius. quæ etsi ludicræ & propemodum scenicæ leuitatis, habebit tamen fortean quod te delectet imagine aliqua prisci & non vulgati ritus. Te delectet, iuuentutem doceat: cui etiam remissiones nostras volumus seruire. Satyram inscripsi. & verbum minax fecerit imperitis fortasse terrorem. Frustrà, quia sine dente, sine felle est: leui tantùm sale inspersa. Eoque adeò non bono: vt verear ne priusquam in manus tuas venerit, putiscat. Vnum aut alterum tetigi pænè nominatim. sed quid? in re adeò leui, vt optem cupiamque (quæ præiurationum verba sunt) IDEM IN ME. Tu tantum huic ludicro spectator applaude, mi Scaliger: flos vnice nostri æui, & qui elogium illud gentis tuæ verum ostendisti, GENVS DEORVM. Vale.

AD

Ad lectorem.

Quiſquis eris bone vir Satyram lecture iocoſam,
Pone ſupercilium.
Seria ſcripta legas caperanti fronte licebit:
Hîc ioca, nugæ habitant.
Vana tibi hoc ſchidium referet ludibria ſomnI:
Credere ne approperes.
Credenti nil ſcribo. meos quaſi ſomnia libros
Qui leget, is ſapiet.
Sed magis is ſapiet qui non leget, & ſciet iſta
Affanias, apinas.

Ad eundem.

Quædam in hoc ſcripto obſcuriora fore iuuentuti ſcio, Lector: idq́; conſulto cõſilio à nobis factum. Satyra enim aliter non ſit. Simul excitanda & attollenda ingenia ſunt: vt aliquando pedes ponere diſcant ſine manuductore. Orationes, quæ inſitæ, proximè ad ſtylum cuiuſque, vt potui, effinxi. Tibi ſi placebit hoc genus; nihil tergiuerſor, quin breui Funus & Triumphum (quæ adfecta apud me viderunt amici) exſpectes.

IVSTI LIPSI

SATYRA MENIPPÆA.

SOMNIVM.

Apta ad ritum prisci Senatus.

VID *hoc anno Romæ in Senatu, dictum, actum, cautum sit, volo memoriæ prodere. Frustrà me respicis, cum sublato digito, Sigalion. non debet silentio perire res tam magna. Dicam quæ vidi, quæ audiui, quibus interfui. quis vetat? Ego scio coactores abisse, & niueam libertatem redisse. Si vera dicam, agnoscite: si falsa, ignoscite. Adeon' hoc æuo difficilis venia vnius mendacij est? Nónne & ego scio, quo loco extra portã Capenam aqua Mercurij sit? Scio. & iampridem ea me adsp͏ersi: prouidè & in antecessum.*

Desierant latrare canes, vrbésque silebant,
Omnia noctis erant placida composta quiete.

vel, vt cum Varrone clarius dicam, iam noctis meridies erat: cùm tetigit me virga valentiore Dîus Somnus. Autumni tempus erat. itaque multæ & variæ circum caput meum volitantes vmbræ: donec sub Auroram Somnium ad me venit, longum, firmum, certum. Nam rectà aduolare mihi visum è Cornea porta. Eius hic habitus, & forma. Visus mihi sum Romæ esse in foro, ad radices montis Palatini. Solitudo primò circa me: inde, vt fluctus è mari, paullatim surgere visa ingens multitudo, pallentium, exsanguium, macilentorum, & à quibus Cæsar iure timuisset. Si rectè notaui in crepera adhuc luce, partim è Bibliotheca Tiberiana veniebant, partim Vlpia, vbi lintei & Elephantini libri. Rectà illis iter ad templum Apollinis Palatini. Inspexi curiosè si quis mihi notus. ecce autem, Dulcissime, te video? inquam ad Duzam: tu hîc es? At ille vultuosè. Homer.

Τίς, πόθεν εἷς ἀνδρῶν, πόθι τοι πόλις, ἠδὲ τοκῆες; *Quis? quorum hominũ? quæ tibi vrbs? qui parentes?*

Itaque ergo excidit tibi Lipsius tuus? inquam. an notorem me dare vis? Et iam ruebam in amplexus: cùm ille effusus in me, Vigilon' an dormio? & satis acceptum te esse Lipsium meum? Quis Deus autem Belgis te hîc stitit? Deus, inquam. Imitatum ex Hom.

—— θεῖος με ἐνύπνιον ἦγεν ὄνειρος. *Dius me per somniũ duxit Somnus.*

LL *Sed*

Sed dic, sodes, hanc turbam scis quæ sit? Vah, inquit, turbam tu appellas? Senatus est litteratorum. Ego intentior iam & attentior, Senatus ais? quò autem, & quid? Jlle me prensum manu sistit ad * *pilam vnam, siue columna fuit, in porticu templi Apollonis; & ostendens suspensam tabellam, Lege, inquit, hesternum hoc edictum. Legi clarè (iam enim lucebat) in hæc verba.* * B. F. CONSVL M. TVLLIVS. M. F. CICERO DIE CRASTINI SENATVM IN TEMPLO APOLLINIS CVM PRIMA LVCI HABEBO. QVI PATRES, QVI CONSCRIPTI, QVIBVSQVE IN SENATVM VENIENDI IVS EST, MONEO SIVE IVBEO FREQVENTES ADESTE. DE SVMMA REP. AGI SCITOTE. QVI NEC ADERIT, MVLTAM PIGNVSVE CAPIAM: EXCVSATIONEM NON CAPIAM. *Parabam quærere, sed Duza me duxit porrò ad vestibulum ipsum, aditumq. templi. Video intrantes pauculos senes, paucos viros, plerosque iuuenes, & quosdam imberbes adolescentes. Et intrabant parum decorè. Ego ad Duzam, Eugepæ! inquam,*

Edicta olim in pilis columnisque appensa.

Bonum factum.

— * ἄθροος ὄχλος. Ὠθεῦνθ' ὥστε ὕες.

*Theocritî, *Confusa turba. Trudunt velut sues.*

Tam numerosus autem iste Senatus est? nónne lex mosque vetus coërcebat intra quadringentos? Mihi Duza, Jta est, ait. neque enim olim tam vulgò admittebant Censores. Nunc quid? placitum est Diui Iulij exemplum, & adscripti passim in hunc ordinem semibarbari, semigræci, semilatini. Denique anno, & horno, magnus prouentus in Germania poëtarum fuit.

——— * ὡς μύρμακες, ἀνήριθμοι καὶ ἄμετροι.

*Theocrit. *velut formicæ, innumeri, & infiniti.*

Itaque valdè numerus noster auxit. Dum fabulamur, fasces ecce duodecim procedunt, & auditus strepitus lictorum submouentium turbam. Consul hic est (ad me Duza) M. Tullius. Vnus tantùm? inquam ego. Vbi, & quis collega eius? M. Attius Plautus est, inquit: sed cubare eum in morbo aiunt, nescio vbi & à quo nuper malè acceptum. Interibi video Consulem, ex lege, ante Curiam sacrificantem, & manibus exta tenentem parum læta. Ciuilis dissidij notas reperisse aiebat aruspex. Ecce autem prælati & sex alij fasces. Prætor est huius anni M. Cato, ait Duza. Sed quid stamus? iam introitum oportuit. Ego admirans, Etiam tu in Senatu es? Quippini, inquit, inter Aedilicios? & * *nuper adeò præbui ludos. Sequere. & simul traxit me pallio renitentem. Non herclè ego, non ego, inquam. Metuis? ait. Validissimè. legem,*

*In Satyris quas dedit.

legem, inquio, quæ Senatu arcet non Senatorem. Ille ridens, Ita olim fuit, inquit, cùm Moribus antiquis res Romana virisque stetit: nunc Diuus Augustus permisit protinus virili togæ latum clauum inducere, & Curiæ interesse. Denique habes tabellam & stylum? Tria verba Latina scribe: ego tibi spondeo & respondeo, non surcillabit te quisquam Censor. Jam intrabamus: cùm vidit me, vti de via eram, gladio accinctum Duza. Heus heus, inquit, pone. Quid ponam? inquam ego. Gladium, ait. nefas enim in conspectu magistratus. Ego discinxi, & intraui. Conspicio subsellia sanè longa. in summo sedentes, Capitones, Labeones, Silones, Frontones, omnes seueros & —ἐλκεσιπέπλους: in medio Philosophos, Medicos, Historicos: in imo, Comicos, Tragicos, Lyricos, Epicos poëtas. quosdam ex iis pãnosos, obsitos; quosdam lauru & anulo insignes, & Palatij Comitiua. Qui isti cum lauru? inquam ego. Illine? ait Duza. Poëtæ sunt è nupero fœtu. Cur autem coronati? inquio. an vicerunt agonem Capitolinum? Non, ait. sed hodie ita mos valet, vt non Phœbus, sed Imperator faciat vates: corona & anulo donet, inter equites scribat imò inter Comites. Hem! inquam, scilicet ad Cæsaris in Laberio exemplum. Sparsim adhuc stabant Patres, muginantesque & murmurantes: cùm è curuli sua surgens Cicero silentium manu poposcit, & impetrauit. Quies alta fuit, qualis conticinio noctis solet, vt audiremus

Florem illibatum populi, Suadæque medullam.

Ille vultu manuque formatus in habitum oratorum sic cœpit.

Etsi meæ partes sunt P.C. magis exquirendæ sententiæ, quàm dicendæ: tamen in hac tanta re publica quæ agitur, necessariò prædicenda quædam videntur. Memoria tenetis, quod gaudium omnium nostiûm fuerit, cùm ante paucos annos in Europa renatum vidimus nomen litterarum. Legebamur, colebamur, è situ & tenebris eruebamur: adnitente in Italia Leone, in Galliis Francisco, diuina quadã virtute viris. Quid multa? in spem, imò fiduciam ingressi eramus reciperandæ pristinæ dignitatis. Cùm ecce exortum est genus hominum audax, inquies, ambitiosum, qui Correctores se dicunt. Incredibile est P. C. quam stragem & quàm latè dederit ista lues. Philosophi Rhetoresque olim à maioribus nostris vrbe pulsi sunt, ob suspicionem non maleficæ, sed nouitiæ doctri-

Oratio Ciceronis in Correctores.

næ: nos Tarquinios iſtos impunè graſſari patiemur? At enim nequid præter legem, inquiunt, & clementiam maiorũ. Habemus verò P. C. habemus eiuſmodi legem; ſed tamquam gladium in vagina reconditum, cuius aciem patimur hebeſcere. An non lex Cornelia, de ſicariis eſt? Non ſicarij iſti? Quoties ergo prehenſi cum ſtylo & telo ſunt, vocis iugulandæ cauſſa? Sedete, & exſpectate exemplum Caligulæ, vt graphiis in Curia diſcrepant vnum aliquem Senatorem. Augeo hæc ſcilicet, & inuidiæ flammã ſubiicio viris bonis. Vtinam! Sed quis ex iſtis nos adit, nos legit, niſi vrendi ſecandiq. cauſ-

Verba Lambini.

„ ſa? Id enim vocant corrigere. *Hoc rectum eſt, hoc non rectum. hoc* „ *non implet aures meas. hoc non Latinum,* * *etiamſi Cicero ita locutus* „ *ſit. Stigmatias hic locus. hic mutilus.* Bene, & in tempore acclamaſtis P. C. crucem illis. Poſtremi hominum, vos conſularibus viris, claris per tot imagines maiorum, frontem faciemque ſignetis per ludum & iocum? Noſipſi P. C. quoties iſtorum telis & inſidiis appetiti ſumus? A viginti iam annis Correctorum notis diſtrahor, laceror: & minutis ictibus cottidie ferior, vt ſentiam me mori. Nam illud miſerrimum eſt, quòd honeſtè ſaltem occumbere non licet, & defungi vna plaga. Thuſcus aliquis in me ſæuiit; Thuſco ſucceſſit Venetus; illi, Gallus; Gallo, neſcio quis è Friſiis & Thuringis. Et tamen hi hoſtes noſtri inter nos viuunt. Viuunt? imò etiam in Senatum veniunt: notant & deſignant oculis ad lanienam vnumquemque noſtrûm. O Dij immortales, in qua vrbe viuimus? Hîc, hîc ſunt, in hoc ipſo conſeſſu noſtro, qui de meo veſtrumque omnium exitio cogitarunt.

Et cùm dixiſſet, viſus mihi apertè ſignateque oculos coniicere ad ſubſellia noſtra.

—— mihi frigidus horror
Membra quatit, geliduſque coït formidine ſanguis:

& trepidè ad Duzam, Tange me frater, inquam, frigidior niue Gallica ſum. Periimus. in Cyclopis antrum deuenimus. quæ Pallas eripiet nos è media morte? Nihil ad eas voces Duza; ſed & ipſe ſedebat anxius, capite demiſſo. Credo, conſcius etiam ſe ex illo muſtaceo laureolam quæſiuiſſe. Itaque ego iam lictorem exſpectabam qui nos duceret.

Et ô

& ô ſaltem (aiebam mecum) gladius ille ad manum fuiſſet, quem ad limen Curiæ poſui!

Μὴ μὰν ἀσπουδεί γε καὶ ἀκλεῖως ἀπολοίμην. Homer. *Ne ignauè & ingloriosus occumbam.*

Sed inter eos æſtus cogitationeſque pergit porrò Cicero.

Et tamen, ô patientiam! Hoſce ego Conſul video, & quos iam diu ferro vlciſci oportuit, voce nondum vulnero. Sed deſino. ne longior oratio mea pro prȩiudicio fuiſſe videatur, aut ſententiæ veſtræ præiuiſſe. Te Apollo Palatine, in cuius ſanctiſſimo templo nunc conuenimus, præſidem præſtitemque Muſarum, cuius auxilium nobis litteriſque, in rebus incertis, certum ſæpè fuit, quæſo veneroręque; vt pacem nobis ab iſtis propitius duis, & Senatui mentem quod maximè è re publica erit ſentiendi, & libertatem idipſum cenſendi.

Finierat cum adclamatione varia Cicero, & ego paullatim ad me redij (non herclè planè poſito metu, quoniam ſciebam imperioſum Conſulem eſſe, & in Tulliano tot Senatores necatos vnius iuſſu:) tamen caligo iam ab oculis abierat, & video ante pedes Conſulis neſcio quem ſedulò ſcribentem. Belga mihi viſus, è veſte. Itaque inclinãs me, Quis eſt iſte? inquam ego ad Duzam. an quadruplator aliquis, & ſubſcriptionem nobis parat? Riſit timidiſſimam ſuſpicionem meam Duza, & ab iſto quidem, inquit, ſecurus animi es. Veruecem vides, non hominem: ouiculam meram. Actuarius eſt, Chriſtophorus Longolius. quē, quia olim peritè admodum verba ſingula Ciceronis ſubſequi & ſublegere ſolet, patres nunc fecerunt Cenſualem. Inter iſta iterùm M. Cicero, Rem breuiter audiſtis Patres, *inquit:* ergo vt relationem faciam, QVOD FELIX FAVSTVMQVE REIP. SIT, DE CENSVRA DEQVE IIS QVI SE CORRECTORES APPELLANT *Q. F. P. Dic tu C. Criſpe. *Tetigi latus Duzæ, Quis iſte Criſpus, quis? Ille inquit, Romana primus hiſtoria. Cur eum rogat primum? inquam, & nónne inimicitiæ inter iſtos? Duza inclementius, In Curia es inquit, an in Gynæceo? ita loquax. Tamen ſcito hunc Conſulem deſignatum eſſe. Hoc habe, & tace. Momordit me tam præfractum reſponſum, eò magis, quòd de inimicitiis nihil: quas tamen ſuſpicabar ex falſis oratiunculis temerè vulgatas eſſe. Surrexerat intereà Criſpus, cui caput pileolo tectum, focale circa collum; & ipſe, nouo more, palliolatus. Non fuit mihi animus rogare Duzam: ſed tamen*

Quid fieri placet.

men facilè diuinabam ægrotum esse, fors fuit an plagis aliquot nuper acceptis. Jlle infit.

Oratio Sallustij cõtra Correctores.

Clementia & lenitas vestra, P.C. magnum mihi metum faciunt de Correctoribus dicendi, ne aut vobis parum animi aduersum eos sit; & illis præsidium nouum in audacia sua pariter, & pudore vestro. Satellites quidem eorum defensoresque, homines clari nominis & doctrinæ, nequeo satis mirari. Consilia nefaria in nos coïta sunt; de vita cernimus, aut libertate: & ea proditum perditumque eunt isti Corneliorum & Varronum scilicet præclara proles. Prô, di boni! Vbi Porciæ & Semproniæ leges? Illis lictor, & virga, & securis defensa à tergo nostro sunt: at nos flagris notisque seruilibus obnoxij agimus adolescentum, aut vix virorum. Hanc in spem clarissimorum ingeniorum monumenta publicata sunt? Hæc præmia pro labore, & noctibus toties vigilatis? Quorum eos adeò non pœnitet, vt facta in gloriã numerent: noui Romuli scilicet litterarum & Camilli. Quin soli omnium, post genitas leges, sententiam ferunt è coniecturis. Diuinos se dicunt. En, cui ludibrio canities nostra seruata est? Di benè vertant. censeo antiquemus collegium Augurum præ istis, & Quindecimuiros fatalium librorum. Pessimi mortalium. ita vobis mala nostra irrisui sunt? Et meritò. quoniam mollitia decretorum illis metum, nobis dignitatem ademimus: & pacem libertatemque etiam nunc optamus magis, quàm defendimus. Quin agamus, atque obuiam eamus P.C. nihil prolatantes: neu spolia nostra diutiùs penes ignauos indignosque sint. Ego ita censeo. per Prætorem vrbanum in Comitio comburendos eorum libros: ipsos in vinclis habendos: neu quis de soluendis ad Senatum populúmve referat. Qui aliter faxit, eum contra remp. facturum.

Adsedit Crispus. neque enim aut mos, aut valetudo eius, ad longam orationem erant! Et Consul M. Tullius nescio quid cum Catone secretò collocutus, Patres Conscripti, *inquit,* multa hodie frequentia est. itaque non ibo per singulos: per Saturam exquirendæ sententiæ sunt. Dic, siquis voles è poëtis. *Non erat alia manus infestior generi Correctorum. Itaque capita paullisper inter se contulerunt, & dilectus*

dilectus eſt qui omnium nomine diceret P. Ouidius. Non tam Germani id peruicerant, quàm quia conſtabat olim non ignobilem declamatorem fuiſſe, & Arellio Fuſco operam dediſſe. Propriæ quoque illi irarum cauſſæ. Surrexit igitur infenſus & minax vultu, oculis.

Patres conſcripti, *inquit*, vetus exſilium meum Tomos me referte, vbi iſta nõ videam, non audiam. Quæ enim Barbaria non ante mores iſtos? aut quæ vita nobis in hac colluuie Correctorum? Periit natiua illa & germana poëſis, poſtquam hoc peſtilens ſidus ingenia adflauit. Videte. quis adoleſcentium hodie Phœbi laurum, vt noſtro more loquar, mordere audet? aut ſiquis audet; quis lucidos & fluentes verſus ſcribere? Quis carmen mihi dat ingenuì & ſani coloris? Pigmenta nimirum quærunt, & adſciticios fucos, & ab Ennio vſque Pacuuioque demortua verba. Ex qua farragine ſiquid poſſunt adſuere: ne illi gemmam id cẽſent, & quaſi in prætexta, purpuræ clauum. Itaque redeunt iterùm Saturniæ lemæ, & fiunt Ouidij oratio aduerſus Correctores.

Verſus, quos olim Fauni vateſque canebant.

Stomachor. quis me, meoſque numeros? quis Statium, Lucanum, Siliũ audet exprimere, vt non ſtatim audeat, *Odi profanũ vulgus, & arceo?* Eò enim ventum eſt. numerus cenſemur, & plebs poëtarum. Ite boni Patres, & retinere, cẽſeo, iſtos Lucumones. Quamquã vtinam ſtultitia peccarent tantùm: ſęuitia eſt. Nec enim contemnunt ſolùm nos: etiam lædunt. Quæ ſtigmata impoſita nobis ab illis? quę lentæ vibices? Referte ſi vultis exemplum M. Antonij oratoris in Aquilio, & nudate corpora noſtra. Mentiar, ſi non plures cicatrices nobis, quàm verſus. Collegam hunc noſtrum T. Lucretium videtis? virum perfectæ bonitatis, & qui ex diſciplinæ ſuæ lege* οὔτε αὐτὸς πρᾶγμα ἔχει, οὔτε ἄλλῳ παρέχει. Quid iuuat? audite rem nouam P. C. Vna prouincia, vno tempore, duos Pretores habuit: & de Lucretij ſpoliis bini eodem anno triumphi. Cogitate quid miſer ille paſſus ſit, & proponite vobis duos in Sicilia Verres. Quid noſter —— *Romanæ fidicen lyræ?* *Neque ipſe negotium habet, neque alteri exhibet.

ille quidem ſemiuſtulatus lentiſſimo igne. Faces illi Lampadius quidã admouit: reſtinxit alius ingeſta hydriæ ſuæ aqua. Quid Catullum loquar, & Propertium, & Tibullum? Prometheus

metheus non vltrà fabula est. Ecce nos, quorum viscera noua fame cottidie rimantur & scindunt infaustæ aues. Vellem Martialis adesse posset miserrimus poëtarum. quem aiunt nimis Romanè scripsisse. Itaque inuentus est nescio quis popa, qui non vitia eius, sed ipsum excîdit. & virum bonum, de quo non virgo non femina questa esset, fecit intestabilem. Nec alia re abest nouus Thuscus iste aruspex, quàm quia sciebat mutilos & debiles curia arceri, ex lege prisca. O fas, ô fides! Hæc fieri bonis, bono semine natis? Vos medici ferte opem, Æsculapia proles. Exsurge tu, cui brachium truncatum: tu, cui crus fractum: tu, cui excussi oculi. Misereminì ô Patres, & istos nefarios cōdignis pænis & vltione mactate. Ego sic censeo. Quandoquidem Correctores calamo, stylo, ferro rem gerunt, nec finem vllum faciunt grassandi; sitque è rep. iudicia & leges exerceri: eos omnes lege Cornelia, quæ de sicariis est, accusandos, damnandos. Siquis seueriorem sententiam attulerit, sententia mea nulla esto: illius rata esto. Hæc censeo.

Martialis castratus, qui inscribitur.

Dixerat ardens incitatusque Ouidius, nimium vel ingenio vel adfectui suo, vt solet, indulgens.

——— cunctique fremebant
Assensu vario Patres.

Itaque clamor iam, & confusæ voces. Tribonianus inter Iurisconsultos audiebatur, Ecce me infelicem! & ô vanos labores meos! Non corrigunt me solùm, sed corripiunt: quasi mala imò *nulla fide in exscribendis legibus versatum. Quod sanctum, quod immotum est, tangunt. violatores maiestatis, & vltore gladio puniendi. *Clamabat è Philosophorum subselliis Plinius*, Demite mihi has notas, has lituras, quas Barbarus inussit. Ne vltrà imperitus, ne fur, ne plagiarius audiam, vir illustris & Principum amicitia notus. Ante omnes, pœnas mihi det ille qui in me vnicè conspirauit Pœnus. *Plures erant eiusmodi voces, &, me iudice, Correctorum res in extrema tegula stabant: cùm ecce Asconius Pædianus, & Verrius Flaccus, & A Gellius, pluresque quorum ferrum in igne erat, huc illuc concursabant, prensantes Patres, orantesque vt caussam cognoscerent; neu totam gentem damnatam vellent, ob noxam paucorum. Sed inter illos insigne studium vnius, nouitij, vt apparebat, &*

* ἄθεον enim fuisse aiunt.

nuperi

nuperi Senatoris. Non sustinui rogare super eo Duzam: conuerti me ad proximum assessorem, Et ô tu quicumque es, inquam, potes dicere nomen illius Senatoris qui præter ceteros satagit? Ille in aurem mihi infudit, Dionysium Lambinum esse. Non fefelli fabulans Duzam. & ille ad me, Tu Lipsi iuuenis & incautus es, inquit.

—— *ἀεί τε νεώτεροι ἀφραδέουσιν. *Homer. Semper adolescentes stultè agūt.

Frater, inquam, mihi hoc dicto opus fuit. Nam scio Amyclas tacendo periisse. Intereà M. Tullius circumibat ad placandos animos sedandúmque tumultum; & cum eo, seuero vultu, Prætor Cato. Patres conscripti, *inquiunt*, seruemus disciplinam Curiæ. Quæ hæc res? Vos mera ouilia fecistis. ita balatis. Sedete, quiescite, & sententias perrogemus. Dic tu M. Varro. *Ad Varronis nomen, subitum silentium fuit. Erat admiratio viri, magni, docti; &, quod inter omnes constabat, partium nullarum. Surgit Varro, & infit.*

Studiis adhuc P. C. certamus, non sententiis. Vulnera quæ quisque à Correctoribus acceperit, commemorat: medicinam, quam acceperit, tacet. Adeò lubentiùs homines iniurias, quàm beneficia meminimus: & vltioni, quàm gratiæ parati sumus. Mihi P. C. alia mens est, sine studio, sine odio rem exsequi: & sententiam non ex ambitione mea, sed vsu publico dicere. Tibi primùm fortissime Consul respondebo. non quia obstringillare homini amico iuuat, sed quia res aperienda est. Nec enim rettulisti solùm quid censeremus, sed præiuisti. Nouum tibi visum est istud corrigere, & à rege Francisco. Miramur te hoc dicere, hominem historiæ gnarum, & æui prioris. Multa sanè ab illo rege præclara, & in bonum litterarum: non tamen istud. Iam inde nostra ætate, non certatio inter doctos fuit super Ennij Plautique locis? Ælius Stilo doctor meus non persæpè à Persio aliisque in scriptura dissensit? non ego ipse? non tu M. Tulli ab hoc Attico? quem meminens sum alibi cum cura quærere, in Piræeum, an Piræeum scripsisset Cæcilius. Tu serram in re leui cum amico reciprocas: ambigere in historia, reque grauiori, vetitum istis? Quid loquor? tuipse ille acer perduellis Correctorum, Lucretium Carum correxisti: & in beneficio id gloriáque posuisti. Omitto Nigidium Figulum, Verrium Flaccum, Pa- M. Varronis oratio pro Correctoribus.

MM lærno-

Verba Suetonij, de Claris Grammaticis.

læmonem, innumeros eiusdem Musæ: ecce produco hunc „Valerium Probum ex Senatu nostro, *qui exemplaria vetera* „*contrahere, emendare ac distinguere, & adnotare curauit; soli huic,* „*nec vlli prætereà, Grammatices parti deditus*. Addo Asconium & Agellium; alterum Claudij, alterum Hadriani æuo. At illum non piguit, Descenderim an Descendere legendum esset, in Verrinis tuis anquirere: istum, Tris vrbes, an Tres Virgilius scripsisset: Stitisses an Stetisses Cato. Et laudi hæc inquisitio iis, non fraudi fuit: nos cur iniqui iudices in huius æui litteratores sumus? Non paria fortean præstant? Pace collegarum liceat, maiora. Typographia hac ætate inuenta est, dono deorum quidem: non dubio tamen exitio nostro, ni isti obstitissent, qui administrant in libris corrigendis. Ij veterum librorum ope, partim ingenij fiducia, di magni, quot vulnera nostra, quot cicatrices sanarunt! Tu M. Tulli, tu C. Crispe, horum opem non sensisti? non tu Ouidi? impius es, si negas; stultus, si fateris. Et tamen nudari te postulas, magne Imperator. Credo, vt dentem videamus suctumque tuæ Corinnæ. Ego ipse non Iosepho Scaligero ciuicam de me coronam dedi? dedi, libens meritoque. Magna enim hæc res P. C. mihi credite, magna, & non vnius è plebe doctorum. Si quis agrum nostrum stantem sentibus deruncinet, beneficium conferre censebitur: non conferent ij, qui à vitiis monumenta nostra purgant, quibus solis viuimus? Et tamen modus quidam & ars eius rei est, fateor. ne fiat quod in veteri fabula est, Thracius rusticus: qui cùm vicinum putantem vites oleasque vidisset, ipse à stirpe omnes incîdit. At enim peccant sæpiùs Correctores; & vulnus faciunt, dum medentur. Hîc tu te Ouidi, iactas. Laudo,* nec vnquam gratiam tibi referet Crispus. Sicarios appellas, & lege Cornelia damnandos. Cur tandem? Patrem aliquis in acie seruare voluit, & dum hostem petit, gladio aberrante occîdit: dic tu Ser. Sulpici, parricida est? Negabis. voluntas enim est peccandi, quam leges puniunt, non euentus. Simile in istis fit, qui cùm voluntatem attulerint iuuandi, interdum tamen aberrant, & lædunt. Biuium enim ad corrigendum, Libri, & Coniectura. Prima via satis

Allusum ad iocum veterem: Nisi hic se iactasset, muscæ te comedissent.

ſatis certa & tuta eſt: lubrica altera, prӕſertim cùm in eam audaces & temerarij adoleſcentes inciderint, aut adoleſcentium ſimiles ſenes. quos non eo defenſum. Veros quidem germanoſq; Criticos magno opere ſuadeo vti retineatis. Magnarum arborum vmbræ nos & altitudo delectant, radices ſtirpeſque non item: ſimile in Correctoribus eſt, quorum operâ, hæc incorrupta pulchritudo artium manet quas miramur; manebitque æternùm, liceat modò per ignauos & inficientes iſtos, qui alienam operam inuident, parci ipſi ſua. Ego P.C. ſic cenſeo.

Recitauitque ſententiam è tabella, quam Senatus eſt ſecutus, & quam habes in SC^{to.} Cùm dixiſſet Varro, incredibile eſt quantum animi mutarint. Illi ipſi inter patres, qui infenſi anteà infeſtique Correctoribus, ſucclamarunt illud tritum in adſenſu, OMNES, OMNES. *Correctores diſcurrebant læti, hilares, & tanquam abſoluti. Mea mens quæ? nolite quærere. ereptus mihi videbar*

——— mediis è faucibus Orci.

Nec tenui me quin ad Duzam reſpiciens clamarem,

Vicimus ô ſocij, & magnam pugnauimus pugnam. Lucilij verſus.

Pauci tamen è pedariis, impedire aut differre rem conati, identidem clamabant, NVMERA SENATVM. *Sed Varro recenti inclinatione animorũ vtendum ratus, Conſulem admonuit vti diſceſſionem permitteret, fieretque* SC. *Permiſit (Criſpo tamen priùs in aduerſa ſubſellia tranſire iuſſo) in hæc verba.* QVI HAEC SENTITIS, IN HANC PARTEM: QVI ALIA OMNIA, IN ILLAM PARTEM ITE QVA SENTITIS. *Pedibus plerique iere in ſententiam Varronis. Criſpus cum paucis remanſit ſolus, & videbatur interceſſorem quærere. Ibi Ouidius ludo nobis & ioco fuit, qui deſerto Criſpo ad Varronis ſubſellia tranſiit, non ſine perfugij nota, & poëticæ leuitatis. Dediſſe id dicebatur recenti merito Victoris Giſelini. De illius hiſtoricus venientem eum apud ſe collocauit, & eodem elogio ornauit. Diſceſſione facta, Conſul dicis moriſque cauſſa addidit,* HAEC PARS MAIOR ESSE VIDETVR. *Parabat etiam referre ſeriò (nam Varro ſententia ſua breuiter perſtrinxerat) de litigio inter Correctores deque pace ineunda: ſed iam hora Decima erat, nec poſt eam fas incipere nouam relationem. Itaque mittens Senatum, ſolemni verbò dixit* NIHIL MORAMVR VOS P. C. *Illis conuentus, mihi ſomnus ſolutus eſt.*

FORMA SC. TI.

M. TVLLIO M. F. CICERONE. M. ATTIO PLAVTO COS. PRID. KAL. OCTOB. IN AEDE APOLLINIS PALATINI, SCRIBVNDO ADFVERVNT. M. TERENTIVS VARRO. P. NIGIDIVS FIGVLVS. VERRIVS FLACCVS. C. CORNELIVS TACITVS.

* Verba fecit.
* De ea re Senatus.

Quod M. Tullius cos.* V. F. de Correctoribus,* D. E. R. S. ita censuit.

Correctores, hoc difficillimo rei litterariæ tempore, vtibiles necessariosque esse.

Non eos tamen promiscuos: non indoctos, rupices, petrones. sed qui consilio, req. apse iuuare scriptores priscos possint.

Ea re Senatui placere, vti lex Annaria seruetur: neu quis minor XXV. annis Correcturam petere, gerere possit. quique aliter petierit, gesserit, vitio creatum videri, & correctiones eius in Acta non mitti.

In senibus depontanis, quique maiores annis LX. sirempse legem esse.

Vtique Censores M. Fabius, Pomponius Atticus, alter ambóve, de doctrina deque moribus petitorum cognoscant, statuant, iudicent. Quos hisce admiserint, probos esse: quos reiecerint, repulsos & reiculos.

Siquis è libris bonis fidisque correxerit, laudi semper esse. siquis è coniecturis, noxæ.

Nisi eæ claræ, liquidæ, certæ sint.

Qui aliter cumque diuinationibus vsus, in eo leges veteres & edicta de Mathematicis valere: Porcias, Fabias, Sempronias leges non valere.

Itemque quoniam duplex morbus Correctores pleros teneat, Litigium & Prurigo: vtrique rei Senatum prospectum præcautumque velle.

De litigatoribus. vti quicumque post hunc diem cum altero velitari, præliari, verbis, scriptísve ausus fuerit: eum eósve in ludi gladium damnari; vti proximo munere, colligati inter se; pugnent sine missione.

De

De Pruriginosis, quos manum stylumque abstinere à nullo loco audiant, sano siue insano: vti Cornelius Celsus Ædilis dispiciat, qui ex iis sanari possint, quique non possint.

Qui posse videbũtur; eos deponi in templo Æsculapij quod in insula est, ibique ellebori bibere quantum satis erit. Qui non possint; eos in exsilium ad Cimmerios deportari, vbi lucem non videant & libros non legant. Siquis ambiguæ valetudinis erit: eum ad tempus relegari in Atlantidem insulam, vbi memorantur somnia non videri.

Quoniamque multi ex hoc ordine pulsatos acceptosq. indignè se à Correctoribus querantur; placere vniuersis conscriptis eam iniuriam contumeliámve impunem non esse, in viuis mortuisque.

In viuis placere, vti L. Cassius Prætor de caussa eorum cognoscat. quosque noxæ eius compererit; eos melle & sesamo oblitos, diem vnum destitui ad caldum solem stilis vesparum & muscarum.

In mortuis, vti Menippus Philosophus, qui viam nouit, ad inferos proficiscatur: & cum Æaco de pœnis eorum agat.

Hæc ita censuerunt. Siquis huic Sc. intercessisset, placere auctoritatem perscribi, deque ea re ad Senatum populumque referri.

GVLIELMI BVDAEI PARISIS
LEX è libris de Asse.

Qui discendi cupidi sunt, iuratissimi cuiusque scriptoris maiestatem comiter conseruanto.

Quod secùs (vt sunt humana) dictum in eorum cuiusque libros irrepserit, obrepserit, fefellerit:

Qui de eo dicto indagandæ veritatis ergô addubitet, addubitauerit, quæstionem referat, rettulerit:

Quod eorum ab vnoquoque absque dolo malo, liuore animi, factum sit:

Eius rei multa ne sit.

Nec bonorum offensio, quod est instar vltimi supplicij.

FINIS.

INDEX IN LIBROS CRITICOS IVSTI LIPSI

Amici

D

Decen-

E

F

G

H

I.

Insa-

alio

expli-

Q

R

S

T.

V

FINIS.

PRIVILEGIVM CÆSAREVM.

RVDOLPHVS SECVNDVS diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ & Wirtembergæ, &c. Comes Tirolis, &c. Nostro & Sacri Imperij fideli dilecto IVSTO LIPSIO gratiam nostram Cæsaream. Postquam inter alia, quę DEVS immortalis hominibus liberali manu dedit dona, illustria inprimis illa & quasi diuina sunt, quæ in litteris liberalibusque disciplinis consistunt, quibus scilicet homines non tantùm ab animalibus ceteris rationis expertibus, sed à rudi etiam & imperito hominum vulgo ita distinguuntur, vt tanquam Dij quidam splendescere in terris videantur: rem sanè præclaram seque dignam illi præstant, qui diligentem iis ipsis in litteris ac disciplinis operam ponunt; præclarissimam verò & Reipub. vtilissimam, qui eas ita excolunt, vt aliorum menti docendo, scribendo lumina præferant, eosque ex ignorantiæ tenebris quasi manu educant. Quos excitare, quos amare atque animare, ad dignitatis nostræ munus, ad quod Diuino vocati beneficio concessuque sumus, inprimis pertinere existimamus. Cùm itaque ab iis, quorum nobis spectata fides, quique iudicare de Litteris possint, acceperimus, insignes te animi ingeniique tui dotes tibi à natura insitas à primis temporibus ætatis tuæ ita litterarum ac disciplinarum studiis excoluisse atque exornasse, vt olim iuuenilibus adhuc annis præclara florescentis minimeque vulgaris eruditionis specimina præbueris, dum obscura in antiquis scriptoribus loca, quæ quædam tanquam lustra erant, illustrasti, quæque in iis iniuria temporum deprauata & corrupta fuerunt, restituisti, dum vetusta Latinæ antiquitatis rudera in nouam subinde structuram singulari artificio eleganter conuertisti: ad exquisitam adeò & raram doctrinam, quæ magnam de te apud doctos quosque viros opinionem excitarit, peruenisse, eamque variis abs te libris acri & graui cum iudicio scriptis atque in lucem editis ostendisse, vt in eo quod tam feliciter tractes scriptionis genere paucos tibi pares hodie reperire sit: iam verò matura te ætate virum, viro magis magisque digna, & viris doctis grata ac Reipub. vtilia scribere, quæque à primis illis Romanis olim auctoribus scripta fuerunt, à mendis purgare, & lectissimos quosque ex Musarum hortis, in quibus assiduè verseris, flores colligere, concinnare, quibus Lectores mirificè recrees, & eorum pectus ad prudentiam probitatemque informes: haudquaquam prætermittere voluimus, quin Reipub. ad quam hæc abs te ornamenta conferuntur, causa, Cæsareo te nostro elogio decorandum, & quamuis per te satis ipse animatus sis, animandum magis patrocinioque nostro defendendum pro benigna nostra in te susciperemus voluntate. Quoniam verò lucubrationibus atque operibus tuis in lucem edendis, peculiarem te eligere velle Typographum, accepimus, Diplomate hoc nostro priuilegioque te & Typographum tuum aduersus quorumcumque fraudē, qui lucri causa, quod fieri solet, eadem excudere aut typis imitari fortè velint, munitos cupimus. Quamobrem pro auctoritate nostra Cæsarea decernimus, statuimus, vetamusque, ne quis Typographorum, Bibliopolarum, aut

aut aliorum, qui librariam negotiationem exercent, eos libros, quos tu editurus es, quocunque modo, charactere, aut forma, siue integros, siue aliquam eorum partem typis imitari, edere, excudere, aut venundare intra sacri Romani Imperij, Regnorumq; ac Dominiorum nostrorum hereditariorum fines, triginta annis proximis à primo editionis die computandis, absque tuo tuorúmve heredum consensu audeat: Hac autem lege addita, vti tria vt minimùm cuiusque libri exemplaria, quemadmodum moris est, ad Imperialem nostram Cancellariam mittantur. Si quis verò edictum hoc nostrum transgredi, violare, aut contemnere deprehensus fuerit, eum non solùm eiusmodi libris, tibi, heredibúsve tuis, auxilio Magistratus, vbicunq. reperti fuerint, vendicandis, priuari, sed triginta etiam Marcharum auri puri mulcta, cuius semissis quidem Fisci nostri Procuratori, fraudis vindici; alter verò semissis, tibi heredibúsve tuis pendatur, puniri volumus. Mandantes vniuersis & singulis nostris & sacri Romani Imperij subditis & fidelibus dilectis, tam Ecclesiasticis quàm Politicis, cuiuscumque status, gradus aut ordinis extiterint, præsertim verò iis, qui in Magistratu constituti, vel suo vel superiorum suorum loco aut nomine, ius dicunt, iustitiámve exercent, ne quemquam hoc Priuilegium nostrum impunè violare, spernere aut negligere patiantur: Sed, si quos contumaces compererint, constituta à nobis mulcta, eos puniri & quibuscumque modis coërceri curent, ni & ipsimet grauissimam nostram in se conuertere indignationem velint. Id quod hoc Diplomate, manu nostra subscripto, & Cæsarei nostri sigilli impressione munito, confirmamus. Datum in arce nostra Regia Pragæ, die prima mensis Augusti, Anno Domini Millesimo, Quingentesimo, Nonagesimo secundo: Regnorum nostrorum Romani decimo septimo, Hungarici vigesimo, & Bohemici itidem decimo septimo.

Subsign.

RVDOLPHVS.

Iacobus Curtius à Senfftenaw.

Ad mandatum sacræ Cæsareæ M^tis proprium.

Io. Baruitius.

Additum sigillum Cæs. M^tis in cerâ rubrâ.

SVMMA PRIVILEGII REGIS CATHOLICI.

PHILIPPVS *Dei gratia Hispaniarum, &c. Rex Catholicus, diplomate suo sanxit, nequis* IVSTI LIPSI *Historiarum in alma Vniuersitate Louaniensi Professoris, & item Historiographi sui libros quoscumque, à Censoribus legitimis approbatos, præter ipsius, heredúmve eius, voluntatem, intra triginta annos à prima singulorum librorum editione computandos imprimat, aut alibi terrarum impressos, in has Inferioris Germaniæ ditiones importet, venaléſve habeat. Qui secùs faxit, præter librorum confiscationem, triginta marcharum auri puri illatione mulctabitur. Vti latiùs patet in litteris, datis Bruxellæ,* XIV. *Febr.* M. D. XCVII.

Signat.

Verreycken.

SVMMA PRIVILEGII REGIS CHRISTIANISSIMI.

HENRICVS *Dei gratia Galliarum & Nauarræ Rex Christianissimus, singulari priuilegio sanxit, nequis per vniuersos Regnorum suorum fines,* IVSTI LIPSI, *quos vel hactenus edidit, vel in posterum editurus est libros, excudere intra decennium præter voluntatem ipsius possit. Qui secùs faxit, præter librorum confiscationem, ter mille florenorum illatione mulctabitur; vti latiùs patet in litteris, datis Parisiis,* XIII. *Iulij,* M. DC. V.

Signat.

Perrochel.

TIbi IOANNES MORETE, pro amicitiâ quæ mihi cum Plantino (heu, quondam meo) & Plantinianis est ac fuit, tibi, inquam, permitto, vti hæc OPERA quæ ad CRITICAM spectant, postremùm à me aucta, correcta, digesta, typis tuis excudas ac diuulges. Nequis alibi alius præter te, cupio siue iubeo, ex lege quam magnus Cæsar & Reges dixerunt.

Iustus Lipsius.

SVMMA PRIVILEGII PRINCIPVM BELGARVM.

ALBERTVS & ISABELLA CLARA EVGENIA Archiduces Auſtriæ, Duces Burgundiæ, Brabantiæ, &c. Sereniſſimi Belgarum Principes, diplomate ſuo ſanxerunt; nequis IVSTI LIPSI Hiſtoriarum in almâ vniuerſitate Louanienſi olim Profeſſoris, itemq; Hiſtoriographi & Conſiliarij ſui libros quoſcumque, præter Martinæ Plantinę viduæ & Balthaſaris & Ioannis filiorum Ioannis Moreti p. m. voluntatem, vllo modo imprimat, aut alibi terrarum impreſſos, in has Inferioris Germaniæ ditiones importet, venaléſve habeat. Qui ſecùs faxit, confiſcatione librorum & alia graui pœna mulctabitur, vti latiùs patet in litteris, datis Bruxellæ, XVII. Ianuarij, M. DC. XI.

Signat.

S. de Grimaldi.

Et in Concilio Brabantiæ,

I. de Buſchere.

ANTVERPIÆ,

EX OFFICINA PLANTINIANA,

APVD VIDVAM ET FILIOS

IOANNIS MORETI.

M. DC. XI.

LABORE ET CONSTANTIA

